BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V. E. II
55
5 H
11
ROMA

Digitized by Google

55. S. H. 11

Digitized by Google

FRIDERICI
HOFFMANNI

CONSILIARII REGIS BORUSSIÆ INTIMI,
ET ARCHIATRI,
PROFESSORIS MEDICINÆ PRIMARII IN ACADEMIA HALENSI,

OPERA OMNIA
PHYSICO-MEDICA

Denuò reviſa, correcta & aucta,

IN SEX TOMOS DISTRIBUTA;

QUIBUS CONTINENTUR

DOCTRINÆ SOLIDIS PRINCIPIIS PHYSICO-MECHANICIS,
& anatomicis, atque etiam obſervationibus clinico-practicis ſuperſtructæ;

METHODO FACILI AC DEMONSTRATIVA DEDUCTÆ,
& per experientiam LVII. annorum ſtabilitæ.

CUM VITA AUCTORIS,

Et ejus PRÆFATIONE de differente medicinæ & medicorum ſtatu atque conditione, & criteriis boni ac periti medici.

TOMUS SECUNDUS.

GENEVÆ,
Apud FRATRES DE TOURNES.

M. DCCXLVIII.

Digitized by Google

CONSPECTUS
TOMI SECUNDI.

MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ
TOMI QUARTI PARS PRIMA.

De omnis generis Febribus.

SECTIO PRIMA.

De Febribus Intermittentibus, tam ſimplicibus quàm compoſitis, & Anomalis, Catarrhalibus, item Exanthematicis & Malignis, nec non Eryſipelacea.

PROLEGOMENA.

	De Febrium natura in Genere.	Pag. 9
CAPUT I.	*De febre tertianâ.*	11
II.	*De febre quartanâ.*	23
III.	*De febre quotidianâ.*	33
IV.	*De febribus intermittentibus anomalis mali moris.*	38
V.	*De febre ſemitertianâ.*	40
VI.	*De febre catarrhali benignâ.*	41
VII.	*De febre varioloſâ.*	49
VIII.	*De febre morbilloſâ.*	62
IX.	*De febre purpuratâ, rubrâ, & albâ miliari.*	68
X.	*De febribus epidemicis exanthematicis catarrhalibus ſive petechizantibus.*	75
XI.	*De febribus petechialibus veris.*	84
XII.	*De febre peſtilentiali.*	93
XIII.	*De febre eryſipelaceâ.*	98

SECTIO II.

De Febribus Acutis Inflammatoriis, item Lentis, Putridis, Hecticis, nec non ſymptomaticis.

CAPUT I.	*De febribus inflammatoriis in genere, ſpeciatim de febre acutâ ſanguineâ Græcis ſynocha.*	105
II.	*De febre ardente, nec non cholericâ.*	111
III.	*De febre ſtomachicâ inflammatoriâ.*	120
IV.	*De anginâ.*	125
V.	*De febre phreneticâ, ſive phrenitide.*	131
VI.	*De febribus pneumonicis, ſive pleuritide & peripneumoniâ.*	136
VII.	*De febre Hepaticâ ſive Hepatitide.*	143

VIII. De

Cap. VIII.	*De Febre nephriticâ.*	Pag. 147
IX.	*De Inflammatione veſicæ.*	152
X.	*De Inflammatione & febre uterinâ.*	156
XI.	*De Inflammatione oculorum, cum & ſine febre, ſeu* Ophtalmiâ.	165
XII.	*De febre inteſtinorum inflammatoriâ ex menſenterio.*	170
XIII.	*De febribus lentis & hecticis.*	175
XIV.	*De febribus ſymptomaticis.*	186

MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ

Tomi Quarti Pars Secunda.

De Hæmorrhagiis & Doloribus.

SECTIO PRIMA.

De Hæmorrhagiis partium tam externarum quàm internarum.

Prolegomena.

	De Hæmorrhagiis in genere.	194
Caput I.	*De hæmorrhagiâ narium.*	196
II.	*De ſanguinis fluxu ex pulmonibus.*	202
III.	*De vomitu cruento, ſine & cum ſeceſſu nigro, ſive morbo nigro Hippocratis.*	212
IV.	*De hæmorrhoidali fluxu nimio.*	219
V.	*De uteri hæmorrhagiâ immoderatâ.*	224
VI.	*De hæmorrhagiâ ex urinariis viis.*	231
VII.	*De hæmorrhagiâ cerebri.*	240

SECTIO II.

De doloribus & ſpaſmis varii generis internis & externis, nec non arthriticis & rheumaticis.

Cap. I.	*De dolore cephalico.*	247
II.	*De dolore cardialgico ſpaſmodico & flatulento.*	257
III.	*De doloribus & ſpaſmis præcordiorum, à calculo felleo ortis, & de ejus generatione.*	268
IV.	*De dolore & ſpaſmo iliaco.*	275
V.	*De inteſtinorum doloribus, atque in ſpecie de colicâ flatulenta & ſpaſmodicâ.*	284
VI.	*De acuto dolore & ſpaſmo ex calculo renali.*	297
VII.	*De ſpaſmo & dolore veſicæ & adjacentium partium.*	307
VIII.	*De doloribus & ſpaſmis externarum partium rheumaticis & arthriticis.*	317
IX.	*De rheumatiſmo odontalgico.*	330
X.	*De dolore & ſpaſmo otalgico.*	336
XI.	*De dolore podagrico & arthritico vero & inveterato.*	339

FRIDE-

Digitized by Google

FRIDERICI
HOFFMANNI
MEDICINÆ
RATIONALIS SYSTEMATICÆ
TOMUS QUARTUS,

QUO

SPECIALIS MORBORUM PATHOLOGIA
& huic ſuperſtructa ſolida

THERAPIA CUM MEDENDI METHODO,

CAUTELIS CLINICIS ET MORBORUM
ENARRATIONIBUS ADJUNCTA EPICRISI EXHIBENTUR.

PARS PRIMA,

DOCTRINAM DE OMNIS GENERIS FEBRIBUS
tam intermittentibus quàm continuis & acutis inflammatoriis,
perſpicua & demonſtrativa methodo tradens.

JUVENI EGREGIO

FRIDERICO HOFFMANNO

DOCTORI ARTIS MEDICÆ EXPERIENTISSIMO
STRENUO ET SOLERTI RERUM PHYSICARUM
MATHEMATICARUM ET MEDICARUM
CULTORI

FILIO SUO DILECTISSIMO

NEC NON

OMNIBUS DISCIPLINÆ SUÆ ALUMNIS
DOCTIS ET SEDULIS UTILISSIMUM HUNC LIBRUM
DICAT ET PLURIMUM COMMENDAT

AUCTOR.

PRÆFATIO

TANDEM prodit in lucem promiſſus diu & exſpectatus quartus Medicinæ rationalis ſyſtematicæ tomus, qui morborum pathologicam & practicam ſpecialem diſquiſitionem, cum cautelis & obſervationibus clinicis, nec non morborum curationumque hiſtoriis complectitur, & quidem prima ipſius pars, de omnis generis febribus. Multa quidem ſcripſi & plura edidi, ex quo per triginta & ſeptem fere annos Profeſſoris munere hac in Academia functus ſum; ſed a primo ſtatim tempore firmum cepi propoſitum, maturæ tandem ætati reſervare medicinæ ſyſtema, non quod nutanti hypotheſium ſuſtentaculo, ſed veritatibus inter ſe connexis & methodo demonſtrativa propoſitis, niteretur, ad artem noſtram, multis, in pathologicis præſertim & medendi methodo, laborantem imperfectionibus, perficiendam, & certam ipſius rationem adſtruendam. Ante decem igitur annos evulgavi primum hujus operis ſyſtematici tomum, qui philoſophiam corporis humani vivi & ſani, & doctrinam ſanitatem tuendi vitamque conſervandi tractat, ac haud ita pridem auctior & emendatior recuſus eſt. Succeſſit dein ſecundus tomus, quo philoſophiam corporis humani ægrotantis tradidi, & varii generis cauſas, quibus functiones in corpore varie læduntur, congruo ordine, accurate & copioſe expoſui, ut Medicus rerum inſalubrium, quæ morbis ingenerandis velificantur, cognitionem haberet exquiſitam. Noviſſime in tertio tomo id egi, ut viam ſternerem, ad recte ac penitius percipiendam, & pathologiam, & therapiam. Hinc docui, quo pacto morborum hiſtoriæ colligendæ, morbi dignoſcendi & perite de iis judicandum, genuinam medendi methodum, ex naturæ legibus, arti imitandis & exſequendis, monſtravi, & redactis in generales quatuor claſſes remediis cunctis, longo uſu probata ſelegi, eorumque phyſico-mechanicum in corpus operandi & dextre applicandi modum, candide expoſui. Reſtitit itaque adhuc quartus tomus, ſpecialiſſimam morborum ætiologiam & therapiam, pro tot individuorum & cauſarum morbificarum varietate, exhibiturus, cujus nunc primam partem, febrium doctrinam habentem, eruditorum & ſaniorum Medicorum judicio publice expono, in non pœnitendum, uti ſpero, uſum eorum, qui in artis operibus verſantur. Neque vero me pœnitet, editionem practici hujus operis diu & *ad hoc uſque* tempus diſtuliſſe, quo longa & ſufficienti experientia inſtructus, certa ubique cum ratione id elaborare poſſum. Ego enim non ſine animi indignatione & ægritudine vidi, quam temere ludant de hominum corio medentium imperiti, & quot quantaque damna inconſulta medicina inferant. Tædet etiam prorſus multorum, immo plurimorum practicorum librorum, qui immaturo adhuc judicio, & inſufficiente, aut plane nulla experientia, ex aliis compilati conſcribuntur, erroribus decumanis referti, qui ſic cum magno ægrotantium detrimento in vulgus emanant. Ad condendum vero practicum ſyſtema, quod firmis & demonſtrativis principiis nitatur, ante omnia ampliſſimo obſervationum practicarum apparatu opus eſſe, quiſque judicio pollens intelliget facile. Vera enim pathologia, quæ generationem morborum ex concurrentibus variis cauſis tradit, genuinum & therapiæ certæ, in curandis & arcendis morboſis afflictionibus occupatæ, fundamentum ac baſis. Sanare quoque nihil aliud eſt, quam cauſas morborum proximas earumque effectus tollere, & præſervare à morbis idem, ac primas morborum origines earumque antecedentes cauſas, avertere, vel per congrua remedia removere. Ideo neceſſarium quam maxime eſt, ut cauſæ nocentes morbificæ, quæ innumerabiles & mirum natura ac operatione differunt, ſufficienter & penitius cognoſcantur, ut deinceps, remediorum, cauſis morborum ceu contraria opponendorum, quæ innumera pariter ſunt & natura ac efficacia, pro corporis diſpoſitione, admodum diverſa, vires & facultates indagentur, & intime perſpiciantur. Ad obtinendam autem hanc cognitionem, via datur alia nulla, quam per numeroſa obſervata clinica, cum cura notata in tot individuis, ratione ætatis, ſexus, nativitatis, hæreditariæ diſpoſitionis, conſuetudinis, victus & vitæ generis, ſenſibilitatis, valetudinis perpeſſæ,

differentibus, & quod maximum in morbis non tantum ſimplicibus & ſolitariis, verum etiam, qui frequentiſſimi, complicatis. In ipſa curatione id utique certum, non ullum morbum curari poſſe eadem methodo in genere, ſed quemvis, propter differentem cauſarum & individuorum indolem, curandi rationem poſcere diverſam, individualem ſcilicet & ſpecialiſſimam. Quæ quum firmum requirat judicium, quo obſervatis & expenſis curate circumſtantiis ſingulis, quid de morbo ſentiendum, quomodo curatio inſtituenda, quibus auxiliis utendum, & quo ordine ac doſi hæc adhibenda; omnino neceſſarium eſt, ut ex numero pluribus obſervationibus addiſcatur hæc & colligatur. Interim ſolæ obſervationes, etiam curatiſſime conſcriptæ, neutiquam ſufficiunt, ad evitandos tam in judicando, quam uſu remediorum errores, ſed clave opus eſt, qua rerum in hiſtoriis obviarum facti cauſas eruere, detegere, aperire, clare demonſtrare, tandemque ex obſervatis particularibus plurimis, axiomata univerſalia, magnæ ad pathologiæ & therapiæ incrementa utilitatis, elicere poſſimus. Jam hæc clavis nihil aliud eſt, quam illa rerum medicarum ſcientia, quæ deprompta eſt ex principiis in ſenſum & conceptum cadentibus, anatomicis nempe & phyſico-mechanicis, ita, ut illorum ope ea, quæ ad corporis humani ejuſque partium intimam ſtructuram & ex hac dependentes ſingulatum functiones pertinent, & horum beneficio, indoles & facultates rerum corporearum, quæ non pro arbitrio, ſed ex neceſſitate à ſummo creatore indita immutabili, in corpus agunt, ac unice vitam, ſanitatem, mortem & morbos, horumque & præſervationem, & curationem, diſpenſant, cognoſcantur. Præ omnibus tamen opus eſt deducta ex his principiis pathologia vera, qua ſi quis deſtituitur, nihil ſolidi, nihil recti, de medicamentorum viribus, an in hoc vel illo morbo & individuo, ſalubria ſint, vel inſalubria, judicare valet. Quam manca autem & hiulca ſit, quamque infirmis fundamentis nitatur, & Veterum & Recentiorum plurimorum pathologia, nemo qui penitius eandem ſine præjudicio expendit, inficias ire poterit, ſed dicere illud & palam ſcribere, tam odioſum eſt, quam veritatem eloqui. Ita tamen omnino eſt. Et ne gravius aut ex affectu forſan ſcriptum videatur, exemplo ſint definitiones, ubivis obviæ. Veras has & reales, genuinum ac firmum eſſe principium, ex quo concluſiones & demonſtrationes, de eſſentia, cauſis & differentiis definiti formandæ, accuratiores Philoſophi, profitentur & aſſerunt omnes. Quæ autem in medica diſciplina paſſim circumferuntur, de arte inprimis medica, de vita, ſanitate, morbis, morte, de febre, inflammatione, morbo ſpaſmodico hypochondriaco definitiones, ita ſunt comparatæ, ut vix ulla ſit, in qua non multum deſiderari queat. Quin, quum in phyſiologicis cerebri & ſyſtematis nervoſi functio & uſus penſi habeatur, & à plurimis tantum non ignoretur; ultro innoteſcit, morbos ex horum vitio etiam ignorari, & mutilam præterea admodum eſſe, non modo morborum, ſed & ſymptomatum ætiologiam. De therapiæ porro, noſtro tempore receptæ, imperfectione, teſtimonio eſt indubio, illa propudioſa inter Medicos vigens diſſenſio, de remediorum viribus & uſu. Lacerantur hac paſſim maximæ virtutis auxilia, venæ ſectio, fonticuli, veſicatoria, purgantia, emetica, martialia, adſtringentia, inprimis chinæ cortex, camphorata, volatilia, opiata & mercurialia, quæ nonnulli in totum, nonnulli ſub certa tantum conditione rejiciunt, alii viciſſim mire laudant ac concelebrant. Luculentius hanc in therapeuticis ignorantiam prodit ingens illa remediorum ſupellex atque farrago, ſimplicium & compoſitorum, Galenicorum & Chymicorum, quam tamen plurimi neceſſariam judicant ad oppugnandos tam multos & varios morbos. Alii contra univerſalia tantum crepant, & pauciſſima numero in uſum vocanda eſſe, contendunt. Ab utraque vero parte diætetica & quaſi domeſtica, illa maximarum in chronicis morbis virium præſidia, quibus Veteres, Chymiæ & Pharmaciæ ignari, graviſſimos morbos debellarunt, aqua nimirum, vel pura fontana, vel mineralis, lac, ſerum lactis, ptiſanæ, decocta & infuſa ſpecierum vegetabilium, balnea, frictiones, abſtinentia quoque & inedia, vel plane ignorantur, vel minimum negliguntur, neque ex merito æſtimantur. Sed ſic obvios nævos atque defectus Medicinæ, uti hodie fere eſt, tetigiſſe ſufficiat & iterum inculcaſſe, quæ ſatis inculcari poſſunt nunquam. Jam quo pacto lapſus hi vitandi, & quam ego ob id hoc in opere ſervaverim tractationis rationem, oſtendam. Sane quum vita & ſanitas res ſit adeo pretioſa & inæſtimabilis, princeps & præcipua omnino eſt cura, ne quippiam admittatur, quod eandem ullo modo labefactare, multo minus deſtruere, queat. Eo potius ſummo enitendum eſt ſtudio, ut

ut morbi & præmatura mors arceantur. In hoc enim præcipuum medentis poſitum eſt officium, tum quod magis in ipſius poteſtate ſitum, tum quod ex centum, vix unus eam attingit ætatem, ut ex ſcientia rerum ſalubrium & inſalubrium, præſentem morbum depellere tuto & certo norit. Ut itaque officio ſuo recte ſatisfaciat artifex, pet remedia, quæ ipſius manus & inſtrumenta, nihil plane agere debet ex opinione, quæ ſecundum HIPPOCRATEM *de decent. orn.* in crimen verti debet eam adhibentibus, ſed ſimplex ſectanda veritas, cujus genuinus character, ſi ex indubiis & inconcuſſæ veritatis principiis, apta connexione ita poteſt deduci & demonſtrari, ut animum convincat, nec dubitatio amplius ſuperſit. Urſit hanc demonſtrationem ſerio jam primus artis conditor, HIPPOCRATES, paſſim. Sic enim graphice ſcribit *Epiſt. XXVII. ad Athen. oportet non ſolum dicere, ſed etiam demonſtrare, quod verum eſt in Medicina.* Idem *lib. de art. pag.* 9. vult, ut morborum tam manifeſtorum, quam obſcurorum, certæ & infallibiles medelæ ſint. Et *lib. de loc. in hom. pag.* 398. *conſtans*, ait, *& infirma eſt tota Medicina & doctrinæ optime in ea compoſitæ, minime fortuito caſu egere videntur.* Atque etiam ego exiſtimo, medicam diſciplinam ad demonſtrationes conficiendas omnium eſſe aptiſſimam. Magnus enim eſt numerus cauſarum naturalium, non naturalium & præternaturalium, quæ concurrere debent ad proximam cauſam, à qua functiones læduntur immediate & morbus fit. Quo vero major rerum vel cauſarum ſeries & ordo, eo pulchriores, pleniores & perfectiores conficiuntur demonſtrationes. Jam, uti ſupra dictum, ſecundum optimos demonſtrandi magiſtros, definitiones reales ſunt illud principium & fundamentum, ex quo concluſiones firma argumentatione deducendæ, & in quod veritates ſingulæ tandem reſolvuntur. Quare in adornanda hac morborum perveſtigatione, hanc mihi præfixi methodum, ut primo loco veram morbi definitionem collocarem, per quam ipſe morbus ejuſque cauſa cognoſci & ab aliis ratione ſuæ eſſentiæ dignoſci poſſit. Dein ſubjunxi ſtatim generalem morbi hiſtoriam, completam cum omnibus neceſſariis circumſtantiis, depromptam partim ex propria, partim aliorum peritiſſimorum Medicorum experientia, eumque in finem magno cum fructu uſus ſum ex antiquiſſimis HIPPOCRATIS & ARETÆI, neque minus CELSI, CÆLII AURELIANI & TRALLIANI ſcriptis, qui accuratius recentioribus morborum conſignarunt hiſtorias, è quibus ob id eximiora loca paſſim inſerui. Enarrata hiſtoria, in proximam & adæquatam cujuſvis morbi cauſam, quæ ſymptomatum genitrix, inquiſivi, & ſimplici ſimul ac facili methodo cum hac connexi cauſas antecedentes remotas, item naturales, nonnaturales & præternaturales, oſtendendo apte & intelligenter, qua ratione hæ ad primam in effectum traducendam conſpirent. Tum expoſui ſigna, è quibus de morbi eventu judicandum perite, ac, ut ſedes morbi & mortis cauſa innoteſceret, addidi demum, quæ in cadaveribus defunctorum reperiantur. Sic tradita morbi theoria, acceſſi ſtatim ad medicationem & curatorias indicationes, quæ perperam plerumque ſeorſim tractantur. Curatio enim & medendi methodus opponi debent cauſis, ideoque etiam proxime cum iis connecti, quo eo melius in oculos incurrant & animo infigantur. Priſca hæc fuit HIPPOCRATIS ſententia, quam *lib. de flat. pag.* 400. ſic prodidit: *ſi quis cauſas corporis affecti probe cognovit, potens eſt valde ea afferre, quæ corpori commodent, nimirum contraria, morborum natura perſpecta. Eſt enim ſecundum naturam Medicina*, id eſt, Medicina in naturalem ſtatum debet reducere ægrorum. Sed in medicatione merito tenendum: nec Medicum, nec medicamenta, ſed ipſam naturam, per quam nihil aliud intelligo, quam corporis machinam potentiis motricibus in ſolidis & fluidis, nec non ex variis ſecretoriis & excretoriis artificioſiſſime conſtructam, ſolam ſæpe morbum ſanare, cauſaſque ipſius debito tempore & ordine per congrua emunctoria eliminare. Hanc itaque methodum, hunc ordinem naturæ & leges, Medicus, ceu peritus ipſius miniſter, cum cura obſervare & imitari, ac ſi deficit, in motibus eandem juvare, vel ſi excedit, ad moderamen & æquilibrium reducere debet. Quod, quo pacto recte ſit faciendum, leges quaſdam, naturæ legibus conformes omnino, tradidi & uberius expoſui in *Med. ration. ſyſtem. tom. III. Sect. II. cap. I. & II.* quæ tam in ratione, fundatæ, quam multiplici experientia ſunt comprobatæ. Has qui in medicatione omni obſervabit curate, peccabit nunquam; qui autem deliquit, certiſſime contra harum præceptum impegit. Quare omnibus & ſingulis qui artis exercitio manum admovere volunt, aut jam in eo verſantur, ſedulo legenda, perpendenda & probe tenenda commendo etiam atque etiam, quæ in ci-

tato *tomo tertio*, maximeque *Sect. II. cap. I. II. III. & IV. ſeqq.* attuli. Inde enim ampliſſimum fructum ad reſolvendas morborum hiſtorias & danda ſalutaria conſilia percipient, & intelligent, ſpecialia hoc in opere practica præcepta, niti univerſalibus illis omnia. Habeant præterea diſciplinæ meæ alumni ſibi commendatos caſus, quos cuivis capiti ſubjunxi cum addita epicriſi. Heic enim, ubi recte factum, perſpicient applicationem præceptorum, ubi ſecus factum eſſe, candide ſine ullius injuria dixi, aliorum damno ſapere & cautiores fieri diſcent. Videbunt etiam ex hiſtoriis deprompta ſalutaria monita, ampliſſimi in ſimilibus caſibus uſus. Omnia autem erunt incitamento, ut diligentes ſint in annotandis curate morborum hiſtoriis, è quibus, ope theoriæ ſolidæ, ad uſum accommodæ, ipſi eruere poterunt canones atque cautelas ad incrementa & pathologiæ & therapiæ longe utiliſſimas. Nolo tamen, ut mea tantum ſectentur, ſed ut ex aliis etiam decerpant, quæ vera & ad uſum ſcripta, eademque cum prudentia ſibi imitanda proponant. Quem in finem habeo ut commendem HIPPOCRATEM, ARETÆUM, TRALLIANUM & CELSUM, ex veteribus, ex recentioribus Gallis, BALLONIUM, & feliciſſimum Practicum RIVERIUM; ex Italis optimum HIPPOCRATIS ſcholiaſten, MERCURIALEM, nec non LANCISIUM & BAGLIVUM; ex Anglis WILLISIUM, SYDENHAMUM & MORTONEM; ex Belgis SYLVIUM & BOERHAAVE; ex Germanis SENNERTUM, HILDANUM ac ETTMULLERUM, non neglectis eorum laboribus, qui noviſſime in noſtra æque ac aliis Germaniæ Academiis, veris principiis & ſufficienti experientia inſtructi, ſcripſerunt. Hæc tam in genere, quam de ſcribendi ratione & uſu hujus libri monuiſſe ſufficiat. Optaſſem quidem, ut practicum opus univerſum, uti animo concepi, luci publicæ ſimul exponere potuiſſem; ſed late nimis patuit campus, quam ut uno ſemeſtri, in tanta ægrotorum, & domi, & foris, conſilium & opem exquirentium, in tanta negotiorum & cauſarum, ex magiſtratu, quem gero academico, multitudine, & ſub valetudine adverſa, qua ſub initium anni longius quam per menſem fui detentus, eundem potuerim emetiri. Selegi igitur potiſſimam de febribus doctrinam, eandemque in prima hac parte mihi ſumpſi explanandam. Dabo tamen operam, ut quam-primum fieri poterit, reliquorum adhuc morborum, eodem modo inſtituta tractatio, ſi Deus vitam vireſque conceſſerit, vertente forſan anno, lucem aſpiciat. Interim ut hic noſter labor in medentium & ægrotantium fructum cedat ampliſſimum, voveo. Scribebam Halæ Magdeb. Idibus Maii anni CIↃIↃCCXXIX.

CONSPECTUS

CONSPECTUS PARTIS PRIMÆ.

SECTIO I.

De Febribus Intermittentibus, tam ſimplicibus quàm compoſitis & anomalis, Catarrhalibus, item Exanthematicis & Malignis, nec non Eryſipelacea.

PROLEGOMENA.

De Febrium natura in genere.

CAP. I. *De febre tertiana.*
II. *De febre quartana.*
III. *De febre quotidiana.*
IV. *De febribus intermittentibus epidemicis anomalis mali moris.*
V. *De febre ſemitertiana.*
VI. *De febre catarrhali benigna.*
VII. *De febre varioloſa.*
VIII. *De febre morbilloſa.*
IX. *De febre purpurata rubra & alba miliari.*
X. *De febribus epidemicis exanthematicis catarrhalibus ſive petechizantibus.*
XI. *De febribus petechialibus veris.*
XII. *De febre peſtilentiali.*
XIII. *De febre eryſipelacea.*

SECTIO II.

De Febribus acutis inflammatoriis, item lentis putridis hecticis nec non ſymptomaticis.

CAP. I. *De febribus inflammatoriis in genere, ſpeciatim de febre acuta ſanguinea; Græcis ſynocha.*
II. *De febre ardente, nec non cholerica.*
III. *De febre ſtomachica inflammatoria.*
IV. *De angina.*
V. *De febre phrenetica ſive phrenitide.*
VI. *De febribus pneumonicis, ſive pleuritide & peripneumonia.*
VII. *De febre hepatica, ſive hepatitide.*
VIII. *De febre nephritica.*
IX. *De inflammatione veſicæ.*

X. *De inflammatione & febre uterina.*
XI. *De inflammatione oculorum, cum & ſine febre.*
XII. *De febre inteſtinorum inflammatoria ex meſenterio.*
XIII. *De febribus lentis & hecticis.*
XIV. *De febribus ſymptomaticis.*

SECTIO I.

SECTIO PRIMA.

DE

FEBRIBUS INTERMITTENTIBUS, tam ſimplicibus quam Anomalis atque compoſitis, item Catarrhalibus, Exanthematicis & Malignis, nec non Eryſipelacea.

PROLEGOMENA

De Febrium natura in genere.

§. I.

Febris frequens & gravis morbus.

SI ullus morbus recte meretur appellari univerſalis, certe eſt ipſa febris. Hæc enim univerſum nervoſarum partium genus vehementer exagitat, omniumque in corpore partium functiones graviter pervertit, ut nec ſolidorum, cordis & arteriarum motus, æquabilis ſit atque legitimus, nec ſanguinis reliquorumque humorum progreſſus liber & naturalis, nec ſaluberrimæ ſecretiones & excretiones recte ſuccedant, neque etiam ipſe animus ſibi omnino conſtet, ſed quandoque febrili impetu turbatus, deliret plane. Deinceps omnibus omnino hominibus ex æquo incumbit hic morbus, cujuſcunque ſint ætatis, ſexus & temperamenti, quocunque ſub cælo vivant & quocunque etiam victu & vitæ regimine utantur. Quin epidemice haud raro graſſatur multoſque ſimul magna corripit atrocia ac medentibus multum faceſſit negotii. Neque tantum per ſe ſanitatem ſubvertit & morbus eſt primarius, ſed ſæpe etiam aliis paſſionibus, uti cachexiæ, ſcorbuto, phthiſi, lui venereæ, hydropi, accedit ceu ſymptoma, eaſdemque acerbiores reddit & periculoſiores: Ut adeo, calculo exactius ſubducto, decima mortalium pars, morbo vix alio tollatur è medio, quam febrili.

§. II.

Sæpe tamen ſalutaris.

Licet autem febris humano generi tam infeſtus & pernicialis ſit morbus; hanc tamen peculiarem obtinet facultatem, ut motu inteſtino & progreſſivo, quo abſolvitur, auctiori, cauſam ſuam deſtruat ac ſe ipſum ſanare poſſit, immo aliis gravibus & longis morbis ſuperveniens, eoſdem vincat atque expugnet. Ipſe HIPPOCRATES & CELSUS febrem habuerunt medicinam & morborum præſidium, quo magni etiam morbi curantur, paralyſes, epilepſiæ, convulſivi motus, affectus ſpaſmodici, ſic dicti hypochondriaci; quin conſultum duxerunt, ſuppreſſa citius febre, novam accendere. Et teſtantur etiam obſervationes, quod valetudinarii, poſt febrem, firmam & longam ſanitatem fuerint adepti, quin, quod temperamentum & mores fuerint immutati, qua de re latius videri poteſt diſſertatio noſtra *de febrium ſalubritate.*

§. III.

Febris deſcriptio.

Quum igitur febris tantam potentiam, tam ad mortem, quam ſanitatem habeat; in proclivi eſt judicare, ipſius veram & intimam, quoad indolem, generationem atque effectus cognitionem, utilem eſſe Medico & ſcitu neceſſariam. Jam, ſecundum logicas regulas, vera rei cujuſdam definitio, naturam, differentiam & cauſas ipſius comprehendens, verum & optimum eſt demonſtrandi principium, ex quo reliqua phænomena apte deducenda. Hinc omnino etiam de vera, adæquata & reali febris definitione debemus eſſe ſolliciti. Sed pudet & tædet dicere, tam multas tamque varias veterum æque ac recentiorum proſtare febris definitiones; & tamen vix ullam, ullius, aut non niſi exigui eſſe momenti, ad genuinam ipſius indolem veraſque cauſas exponendas. Mihi itaque ad veritatem accommodate ſic definienda videtur *febris*: quod ſit ſpaſmodica univerſi ſyſtematis nervoſi & vaſculoſi affectio, juncta cum omnium in corpore functionum læſione, orta à cauſa nervoſas partes ad intenſiorem contractionem irritante, ita quidem, ut accedente ipſa, fluida vitalia primum ad interiora, cor & majora vaſa ab externo ambitu agantur, & poſtea, aucta cordis & arteriarum ſyſtole, celeriter cum æſtu per ſtrictiora vaſa iterum extrorſum

trorſum pellantur, donec ſpaſmo laxato excretiones ſuccedant & febris deſinat.

§. IV.

Cauſa formalis.

Aſſero igitur, *formalem* febris rationem, ſive, ut ita loquar, fundamentalem *cauſam*, conſiſtere in ſpaſmodica univerſi generis nervoſi & fibroſi affectione, quæ maxime ex ſpinali medulla procedit, & ſucceſſive ab exterioribus ad interiores partes vergit. Docui id pluribus & momentoſis rationibus in *diſſertatione de vera motuum febrilium indole ac ſede*. Idem vero etiam luculenter arguunt omnia, quæ in febre præſto ſunt pathemata atque phænomena, dolor ſcilicet dorſi, præſertim circa lumbos, horror, rigor, frigus, præſertim extremorum tremor, unguium livor, vaſorum in manibus & pedibus detumeſcentia, cutis contracta & arida, oſcitatio, pandiculatio, pallidus & lividus faciei color, tremens & palpitans cordis motus, præcordiorum anxietas, ſpiratio ægra, inquietudo, corporis jactatio, ſenſus ebullientis circa præcordia ſanguinis, pulſus contractus, parvus ac debilis, nauſea & inclinatio ad vomitum, alvi & perſpirationis ſuppreſſio, cum urina tenui & aquoſa.

§. V.

Cauſæ materiales variæ.

Hinc prona jam fluit conſequentia, quod omnia, quæ totum nervoſarum & vaſculoſarum partium ſyſtema ad ſpaſmos irritare & ſollicitare poſſunt, ad ingenerandam febrem ſint aptiſſima. Horum claſſem ducunt, vehementes animi commotiones, terror in primis & ira, materia venenata & ſubtilis cauſtica, vel intus genita, vel per contagium ſuſcepta, intercepta perſpiratio, ſudores critici cohibiti, exanthemata retropulſa, materia purulenta ulceroſa paſſim in partibus obhæreſcens, alimenta nimis acria, corruptæ & bilioſæ primis in viis hærentes cruditates, nimiæ vigiliæ, dolor vehemens ac nervoſarum partium tenſio, in inflammationibus, tumoribus & abſceſſibus, læſiones nervoſarum partium ab acuto inſtrumento, ab acri & corroſivo pharmaco, balnea frigida & viciſſim nimis calida, aut adſtringentia. Sed pro differente harum cauſarum indole & vario, quo nervoſum genus infeſtant, modo, differunt etiam progignatæ inde febres, ut nonnullæ ſint benigniores, nonnullæ maligniores, aliæ intermittentes, aliæ continuæ, ſimplices, vel compoſitæ, regulares, vel anomalæ, exanthematicæ, putridæ, hecticæ, vel lentæ, ut porro quædam facilius, vel difficilius ſanationem admittant, quædam cito decurrant, quædam longius extrahantur, quædam etiam hominem perimant. De qua febrium origine earumque cauſis & differentiis, pluribus egi in *diſſertatione de generatione febrium.*

§. VI.

Febris duplici motu abſolutur.

Neque vero omnis celerior cordis & arteriarum ſyſtole, ex pulſu frequentiori cognoſcenda; nec auctus cum calore intenſiori ſanguinis circuitus febris eſt. Sæpe enim talis a vehementi corporis exercitatione, vel ſanguinis percalida & ſpirituoſa commotione accidit. Sed ille tantum intenſior fluidorum circuitus & illa auctior cordis & arteriarum ſyſtole, febris dicenda, quæ à cauſis internis inducitur & ſequitur horrorem, rigorem & frigus partium externarum. *Duplex* enim in febre ſociatus *motus*, unus qui à peripheria ad centrum, ſive à partibus externis ad internas, cor & pulmones, vergit; alter qui hunc ſequitur contrarius, à centro ad corporis peripheriam. Illi junctus pulſus parvus, contractus, debilis cum præcordiorum anxietate & ſpirandi anguſtia; huic auctior arteriarum motus, pulſus magnus & æſtus, extremas etiam corporis partes occupans. Duplicem hunc febrem abſolvere motum pridem jam notavit primus artis noſtræ parens HIPPOCRATES, eundemque diſertis verbis fuſe deſcripſit *lib. de flat.* hunc in ſenſum: *in febre per horrorem ſanguinem ab extremis corporis partibus, quæ exſangues & propter frigus palpitant, decedere & concurrere ad locas maxime calidos, & ob ſanguinis ibi collecti abundantiam ſuſcitari calorem, ad externa demum tranſeuntem.*

§. VII.

Uno morboſo.

Duplex hic motus diverſæ plane indolis atque virtutis eſt. Primus ille, à peripheria ad centrum, minus ſalutaris, ſed κατ' ἐξοχὴν morboſus, quin interdum mortifer. Quin enim moriuntur ex Febre, ſive continua ſit, ſive intermittens, acuta, ſive chronica, pereunt ſub ſpaſmo, frigore, horrore & rigore partium externarum convulſionibus, quia cor, pulmones & cerebrum, ſanguine intus congeſto nimium obruta, eundem ob debilitatem amplius repellere nequeunt. Alter vero ab interioribus & centro, ad circumferentiam & minima vaſcula motus, ſalutaris eſt & vitalis, immo medicinalis & conſervatorius. Sub hoc enim & per hunc, ipſa materia, ſpaſmum febrilem ciens, ſucceſſu temporis corrigitur, diſcutitur, ejicitur & ipſa febris ſolvitur.

Altero ſalutari.

§. VIII.

Febris ſolutio.

Nimirum quum cauſa motus febrilis ſit ſpaſmus univerſalis, nunquam penitus ceſſat ille, niſi hic fuerit ſolutus. Hunc autem ſolutum eſſe indicatur, ſi perſpiratio ſit liberior, mador, vel ſudor in cute apparet, pulſus antea durus, impetuoſus & celer, mollior ſit, moderatus ac tardior, ſi urina ſedimentum ponit & vires ſucceſſive redeunt. Hæc junctim apparentia, morbi ſolutionem nunciant, & criſis nomine veniunt, quia ex iis Medicus judicium de morbo ferre poteſt. Hoc etiam ſenſu exponenda eſt Veterum definitio febris; quod ſit lucta cum morbo. Quod ſi ſcilicet ſpaſmus, ſuccos ad interiora urgens, cordis & arteriarum motu, ad externa repellente validior eſt, morbus vincit & mors incidit. Si autem motus per ſpaſmum retrogradus ſuperatur a vitali cordis & arteriarum ſyſtole extrorſum ſanguinem trudente, morbus abigitur & ſanitas redit. Quæ quidem naturæ poſt luctam hanc victoria, certis, ſeptenario potiſſimum numero computatis, diebus accidit, qui ob id vocantur critici, quibuſque Medico de morbi eventu judicandum.

§. IX.

Per naturam & artem præſtanda.

Ineffabilis igitur divina providentia merito celebranda, quæ corporis noſtri machinam animalem, tam ſapienter, potentils & facultatibus inſtruxit motricibus, ut ipſe morbus, qui nunquam non cum læſione functionum partium & vitæ ſanitatiſque periculo accidit, ad expugnandam ipſam ſuam cauſam ſuique curationem ſæpiſſime vergat & vergere poſſit. Atque adeo, quum ipſa natura ſit optima morborum, etiam ipſius febris, medicatrix, perniciosum omnino eſt molimen, febriles in ſalutem tendentes motus, imprudenter medicina ſuſpendere, ſupprimere, aut plane tollere velle. Secundandum potius naturæ ſaluberrimum opus, quod per auctiorem progreſſivum humorum motum, ad

cor-

correctionem & reſolutionem materiæ morbificæ ipſiuſque tandem excretionem dirigitur. Id quod optime perficitur diluentibus, humectantibus, temperantibus, aperientibus, roborantibus & nitroſis, nec non iis, quæ, tempore præſertim intermiſſionis, congruas excretiones promovent.

§. X.

Concluſio. Hæc eſt noſtra ſobria & rationalis febrium theoria, cauſis manifeſtis, intellectui obviis & ex neceſſitate agentibus, phyſico-mechanicis, nitens, ex qua omnia, quæ circa febrilium motuum negotium occurrunt, phænomena, ſymptomata & effectus, ordine concinno & apta connexione deduci poſſunt & explicari. Quod quo pacto ſit faciendum, & qua ratione etiam ex hac theoria methodus medendi congrua elicienda, cauſiſque opponenda remedia, uberius patebit ex iis, quæ in ſpeciali quarumvis febrium tractatione jam dicemus.

CAPUT I.

De Febre tertiana.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Tertiana quæ dicatur? NUlla febris eſt, quæ tam exacte motus febrilis in genere, qui & vaſa, & nervoſas partes infeſtat, & HIPPOCRATI Græciſque rigoris nomine quaſi per excellentiam venit, naturam ac genium manifeſtat, & quæ tam frequenter affligit, nec ulli ætati temperamento vel ſexui parcit, quam quæ alternis diebus cum rigore & horrore invadit, ſubſequente celeri, qui ex frequentia cognoſcitur, pulſu, nec non anxio & ardenti calore, ac *tertiana* dicitur.

§. II.

Ipſius decurſus & ſymptomata. *Hæc*, præſertim ſi *regularis* & *legitima*, his incedit ſymptomatibus. Caput primum dolet, artus languent, lumborum percipitur dolor circa primam dorſalem vertebram, qui per dorſi longitudinem verſus epigaſtrium aſcendit, cum dolorifico tenſionis in hypochondriis ſenſu, alvique ſtrictura: accedit partium externarum, præſertim narium & aurium, refrigeratio, pandiculatio, oſcitatio & horror, membra ſæpius graviter concutiens, pulſu ſimul parvo, contracto & debili, interdum quoque ægro ſitiente. Sequitur dein nauſea, cum inani ad vomendum conatu, vel etiam ipſa vomitio materiæ bilioſæ & pituitoſæ, quandoque viridis, juncta ſæpius tuſſi moleſta cum pituitæ rejectione, ex ſtomachi cruditatibus acido-viſcidis oriunda. Tum univerſum corpus fervor, ſive anxius, ardens & ſiccus calor occupat, facies antea collapſa & pallida, cutis contracta & rigida, vaſaque in manibus ac pedibus inanita reſurgunt, rubeſcere ac tumeſcere incipiunt, arteriarum quoque pulſus major, plenior & citatior micat, inquietudo intenſior ſpirituſque difficilior fit, & ægri oculis vix clauſis aliena multa loquuntur. Decreſcunt poſtea ſenſim hæc ſymptomata, æſtus mitcſcit, cutis laxatur & madeſcit, urina emittitur flammei coloris, qualis comparet in deſtillatione ſpiritus nitri, vel aquæ fortis, ſine ſedimento tamen; arteriæ ſimul mollius tangentis manum feriunt & ſudore prorumpente paroxyſmus diſcedit; qui tamen pro differentia naturarum & cauſæ morbificæ quoad durationem varius, ita quidem, ut in quibuſdam ad decem vel undecim, in quibuſdam ad viginti horas protrahatur. Subſequenti intercalari die, corpus quidem adhuc languet, frigidiuſculum eſt, facileque inhorreſcit, pulſus tamen ſub febris impetu citatus & vehemens, tardius jam & debilis undulat, & urina quoque craſſior mingitur, ac ſedimentum ponit, vel minimum nubeculam, quæ diſpoſitio ad ſedimentum, exhibet.

§. III.

Sic decurrens paroxyſmus febrilis, ipſa ſymptomatum ratione teſte, quam-optime ad motus nervoſarum partium univerſi fere corporis ſpaſmodico-convulſivos referri meretur; quo etiam fit, ut omnia ea, quæ nervoſas partes ad motus anomalos irritant, uti quidem faciunt animi affectus, fortiora catartica, nec non cibis vel aëre ſuſceptæ materiæ acres, cauſticæ & venenatæ, item omnia adſtringentia, frigida & quæ nervis inimica ſunt, quin clyſteres acres, quos purgantia validiora ingrediuntur, tum ad generationem, tum recidivam, vel minimum exacerbationem febris, plurimum omnino conferant. *Cauſa formalis.*

§. IV.

Cauſam horum motuum febrilium in tertiana Veteres quidem bilem intemperatam, ab aliis humoribus ſeparatam & extra venas in imo ventre nidulantem, eſſe cenſuerunt: eſt vero potius materia, quæ illos excitat & fovet, excrementitia ſalino-ſulphureæ & activæ indolis, quæ noſtro quidem judicio, ſedem potiſſimum habet prima in regione, partim in biliariis hepatis ductibus, partim in flexura duodeni. Scilicet hoc in cavo humores bilioſi, ſalivales, præſertim pancreaticus, jam tum vitiati, mutua cum cruditatibus ex prava digeſtione confermentatione ipſaque diuturniori mora & ſtagnatione, ejuſmodi virulentam gignunt materiam, quæ huic ſucceſſive per vaſa lactea ad ſanguinem & cum hoc ad nervoſas capitis, medullæ ſpinalis, ventriculi, inteſtinorum & nerveas aliorum ductuum ſecretoriorum & excretoriorum tunicas ſufficienti quantitate delata, univerſalem ejuſmodi ſpaſmum ciet, ſub quo ſanguis ad interiora & vaſa majora primum urgetur, poſtea vero aucto ſyſtaltico cordis & arteriarum motu, totius maſſæ ſanguineæ & humorum progreſſus intenditur, obſtructiones in minimis nervoſarum partium canaliculis expediuntur, & remittente ſpaſmo relaxatiſque excretoriis, febrilis, quæ inſedit, materia per cutis ſpiracula, perſpiratione, aut ſudore opportune ejicitur, inſultuſque ceſſat, donec par rurſus hujus excrementitiæ materiæ quantitas ex primis viis ad ſanguinem tunicaſque nervoſas denuo fuerit tranſlata, novumque inducat paroxyſmum. *Materialis.*

§. V.

Expedita autem hujus materiei ipſiuſque tertianæ geneſis eſt in corpore exquiſitioris ſenſus, cholericæ conſtitutionis, ad ſpaſmos animique motus proclivi, in ætate plus conſiſtente, quam infantili & ſenili, regnante æſtate nimis fervida & flantibus ex auſtro & euro ventis; præſertim ſi potio frigida fuerit ingurgitata, vel corpus tempore veſpertino, aut nocturno, auræ frigidiori & humidiori, aut plane inſectorum minimorum copia circa compluvia & ſtagna refertæ, diutius expoſitum; multo magis quando venter cruditatibus oppletus, vel cibi gravis materiæ, *Cauſa antecedens.*

materiæ, aut adſtringentis facultatis, & maxime omnium cum nauſea, aſſumti.

§. VI.

& procatarcticæ.

Neque minus frequenti experientia confirmatum habemus, corpora ſpongioſiora tempore vernali, poſt largiorem ſanguinis miſſionem, facile in febres tertianas nothas, vel catarrhales incidere, eo facilius, quando, præſertim graſſantibus jam febribus, pluvioſo & humido cœlo committuntur, & ſtomachus cibo minus ſolubili infarcitur. Novimus quoque à purpura frigore externo repulſa, ſcabie linimentorum mercurialium & ſulphureorum ope intempeſtive ſiccata, ab improvido acidularum & aquarum mineralium, neglecto ſimul regimine & aſſumtis rudioribus alimentis, potu, nec non à percalido Carolinarum, quæ adſtringentis virtutis ſunt, thermarum, in corpore præſertim plethorico, impuro & cruditatibus referto, balneo, febrem tertianam, interdum continuam, interdum duplicem & anomalam, acceſſiſſe.

§. VII.

Dividitur in legitimam & notham.

Ex his incunabulis prognata tertiana, non ſemper una eademque facie incedit, ſed diſcrepat, ideoque merito a medicis in varias diſpeſcitur ſpecies. Eſt quippe vel *legitima*, vel *notha*. *Illa* potiſſimum adoriri ſolet homines bilioſæ conſtitutionis & ſenſu exquiſitiori pollentes, inprimis ſub præcalida aëris æſtivi intemperie; acerbioribus etiam ſtipatur ſymptomatibus, horrore ſcilicet, calore, capitis dolore, ſiti, vomitu & anxietate, urina ſecedente intenſius flammea, breviori tamen temporis ſpatio ſolvitur atque diſcedit. HIPPOCRATES quidem exquiſitam hanc duodecim horis deſervere & ſeptimo paroxyſmo finiri, paſſim aſſerit, ſed tam exactæ periodi febres in ſeptentrionalibus noſtris humidioribus & frigidioribus regionibus non obſervantur, & recte hinc perhibet MERCURIALIS *prælect. Bonon. pag.* 190. *rariſſime tertiana exquiſita Hippocratis invenitur, neque ego vix vidi, & jam quadraginta anni ſunt, quod praxin exercui*; id quod ego ipſe etiam allèverare poſſum. In *notha* autem, ſive ſpuria, minora quidem præſto ſunt pathemata, calor non tam ardens, vomitus non ita frequens, urina non adeo flammei coloris, & vacuo etiam die virium languor, artuum laſſitudo cum inappetentia relinquitur. Ad hæc, ſegnioris magis naturæ homines, ſequiorem ſexum & qui ſpongioſioris ſunt habitus, autumnali maxime tempore, infeſtat.

§. VIII.

Regularem & irregularem,

Regularis dein eſt, vel *irregularis*, ſive *anomala* & *confuſa*. *Illa* typum ſervat æqualem, tam ratione temporis invaſionis, quam ſolutionis, longitudinis ac brevitatis paroxyſmi & ſuetis ceterum incedit ſymptomatibus. In *hac* tempus acceſſionis inordinatum, mox ante, mox poſt meridiem, jam circa veſperam, quin mediam noctem, ipſe paroxyſmus, modo brevior, modo longior, urina, remiſſionis, vel intermiſſionis tempore, nihil dimittit, ſudor vel nimis parcus, vel nimis largus, vacuo etiam die adeſt, & paſſiones complicantur inſolitæ, pro naturarum diverſitate diverſæ, ut vel alvi fluxus, vel narium hæmorrhagiæ, vel enormes ſtomachi etiam ſubverſiones, aut graves capitis dolores, mentis alienationes, anxietates cardialgicæ ſummæ, artuum dolores ventriſque tormina præſto ſint. Et tales irregulares febres, quæ typum non ſervant, ſunt plerumque epidemicæ, ex præternaturali & inſolita æſtatis vel autumni conſtitutione provenientes, ut plurimum continuæ, quales etiam elapſo MDCCXXVII. anno per univerſam fere Germaniam, poſt intenſam atmoſphæræ per multos menſes ſiccitatem & caliditatem, populares habuerunt circuitus.

§. IX.

Simplicem & duplicem,

Nonnunquam porro *ſimplex*, nonnunquam *duplex* obſervatur. *Simplices* paroxyſmi alternis diebus recurrunt, *duplex* autem quotidie accedit, interdum quoque bis, uno die vacuo. Diſtinguenda tamen duplex à quotidiana, quæ acceſſionis tempora quotidie ſervat æqualia, quum in illa paroxyſmi recurſus alternis diebus reſpondeat.

§. X.

Continuam.

Continua quoque occurrit *tertiana*, his dignoſcenda ſignis: adoritur cum horrore, anxietate, vomitu, æſtu & ingenti languore, nec ſequenti die ſymptomata hæc prorſus intermittunt, ſed tantum remittunt, pulſuumque manet adhuc frequentia, cum æſtu & languente debilitate; paroxyſmi autem die, præcedente levi externorum refrigeratione, omnia iterum exaſperantur & ingraveſcunt. Et talis febris, ſi epidemia, durat quandoque per duas vel tres hebdomades, antequam in legitimam intermittentem concedat; fit autem crebrius, ut tertiana primum per aliquot dies ſit continua & poſtea in intermittentem bono tranſeat omine, malo contra, ex intermittente in continuam.

§. XI.

Epidemicam & endemicam.

Plerumque tam ſimplices & regulares, quam duplices & anomalæ, ſunt *epidemicæ* & ex inſolita temporum tempeſtatumque, æſtate inprimis, conſtitutione, proficiſcuntur. *Endemiæ* quæ audiunt, familiares & quaſi propriæ ſunt certis quibuſdam locis, depreſſioris ſcilicet ſitus, uliginoſis, piſcinis paludibuſque cinctis, culicum & inſectorum proventu infeſtis, ita prorſus, ut incolæ rarius annum a febre immunes tranſigant & advenæ crebrius eadem exerceantur ac difficulter ex toto liberentur.

§. XII.

Tertiana mitior accedit.

Omnia hæc febris tertianæ genera mitius primum accedunt, repetentibus autem paroxyſmis vehementia invaleſcunt, manifeſto indicio, inordinatis iſtis, ſolidorum & fluidorum ſub impetu motibus, magis adhuc inquinari magiſque intemperatos reddi corporis ſuccos, qui imminuto intermiſſionis diebus perſpirationis & excretionum ſucceſſu, pejorem adhuc ſucceſſive indolem contrahunt.

§. XIII.

Paroxyſmus quomodo ſolvatur?

Singuli paroxyſmi, laxata jam cutis compage, madore, vel ſudore ſolvuntur, urina die intercalari craſſior mingitur & nubeculam exhibet, vel plane ſedimentum ponit, quod eo copioſius, quo plus corpus ſanguine & ſuccis abundat. Si vero ſub declinatione ſudor non prodit, urina etiam tenuis & aquoſa die vacuo ſecedit, alvique ſiccitas impenſior, uti hypochondriacis maxime ſolemne, adeſt; valde affectum eſſe ſpaſmis à materia rebelli febrili nervoſarum partium ſyſtema arguunt.

§. XIV.

Febris ſolutio ſpontanea.

Tertio ut plurimum vel quarto paroxyſmo ulcuſcula circa labia prodeunt & lotium cum ardore quodam redditur, tumque ſymptomata notabiliter miteſcunt. Optime autem & ſecu-

ſecuriſſime hæc febris à natura vel ſola, vel arte adjuta, ex toto ſolvitur, erumpente bilioſo copioſo alvi fluxu & auctiori excretionis cuticularis, die à febre immuni, ſucceſſu, quod ex magnitudine & vigore pulſus viriumque incremento cognoſcitur. Qui tamen epidemicis & anomalis laborant, ſoluta licet febre, difficilius convaleſcunt & vires recuperant, ideoque diæta exactiori indigent.

§. XV.

Conſumit corpus & gignit ſordes. Nulla ex febrium genere, calore & auctiori ſub paroxyſmo motu interno, tam celeriter corpus ſucculentum exſiccat & obeſum emaciat, tantamque bilioſorum recrementorum, quæ per vomitum, alvum & urinam ſecedunt, copiam ingignit, ac tertiana, intenſiori ac diuturniori æſtu ſtipata. Et hæc fuit procul dubio ratio, quod Veteres febrem hanc à bile intemperata, exſuperante derivarint, licet hæc redundantia effectus potius quam cauſa ſit.

§. XVI.

Quæ contumacior. Longiores & contumaciores ſunt autumnales & hyemales tertianæ, tum maxime, quando viſcera male conſtituta, prima regio ſpaſmis & flatibus referta, alvus ſtrictior, æger vorax, multumque, præſertim ante acceſſionem, ingerit, nec non ubi conveniens regimen in paroxyſmo & poſt eum, ſupprimendo ſudorem, negligitur, vel etiam medicatio perperam inſtituitur, uti plerumque evenit in plebeiis & qui manuum miniſterio victum parant, confirmante hæc ipſo HIPPOCRATE *Sect. III. aph. 9.* *Quæ brevior.* Breviores contra minuſque ancipites ſunt, ſi æſtate incidunt, prima regio & viſcera ad ſanitatem diſpoſita & regimen diæteticum æque ac diaphoreticum tempore vacuo rite obſervatur.

§. XVII.

Male tractata alios addu.it morbos. Licet omnis intermittens non adeo periculoſa ſit, vix tamen ulla circumſpectiore diætæ ratione & tam provida methodo excipienda, quam tertiana & quartana. Quod, ſi non ſervatur, in truculentos & immedicabiles morbos adducit ægrotantes, febrem nempe lentam, hecticam, ſolitum pedum tumorem & hydropem, contracturas & acerbos dolores artuum, malum flatulentum & hypochondriacum, variique generis morbos ſpaſmodico-convulſivos, infantes in lethalem plane epilepſiam, qui omnes morbi facile ſuccreſcunt poſt præpoſterum ac nimium adſtringentium, ante ſufficientem materiæ excrementitiæ correctionem & evacuationem, uſum. Hinc apprime ad veritatem TRALLIANUS *lib. XII. cap. 6.* tradit: *tertiana*, inquiens, *facilis quidem curatu, quum autem à Medicis illis, qui non recta ratione & via utuntur, male tractatur, non modo difficilis curatu, ſed & inſanabilis interdum redditur.*

§. XVIII.

In alias quoque febrium ſpecies. Ex facili quoque tertiana per Medici & laborantis errorem in aliam febris ſpeciem tranſit, ſimplex ſcilicet in duplicem, quandoque triplicem, immo in quotidianam & lentam, vel plane continuam, aut cholericam.

§. XIX.

Facile repetit. Crebrius demum & facilius quam ullus alius morbus redit tertiana & quartana, inprimis præpoſtera medicatione ſuppreſſa. Simul ac enim corpus à febre haud ita pridem liberatum aeri paullo frigidiori & humidiori ventoque aſperiori ex ſeptentrione ſpiranti exponitur, vel ſtomachus copioſo, aut inſalubri cibo plus juſto aggravatur, vel quidam animi motus, ira potiſſimum aut terror, incidunt, vel etiam purgans paullo acrius propinatur; protinus ſpaſmi febriles, dolor in capite, cum partium ipſius externarum, aurium & narium refrigeratione, oſcitatio, pandiculatio, dolor circa primam lumbarem vertebram, languor artuum, hypochondriorum cum anxietate & alvi ſtrictura tenſio, horripilatio & refrigeratio, cum ſubſequente æſtu, accedunt, quamvis ſub prima repetentis morbi acceſſione, non ſecus ac in principio omnis febris intermittentis, mitiora ſint hæc, & ſequentibus paroxyſmis exacerbentur.

METHODUS PRÆSERVATORIA.

§. I.

Quum itaque febres tertianæ plerumque epidemicæ ſint & populariter graſſentur, earumque cauſa antecedens febrem ingignens, potiſſimum in aëris vitio, vel diuturna intemperie, nec non in cohibita excretione per cutim & cruditatum prima in regione ſemina, contineatur; facile patet, tempore, quo circumeunt, intemperatum, impurum & vappidum aërem eſſe fugiendum, vitando maxime omnium veſpertinam humidiorem auram, neque cibo copioſo aut gravi ſtomachum onerandum, neque potum largiorem, multo minus ſpirituoſum, vel aeſtuantem ingerendum, neque etiam animi affectibus indulgendum. *Arcentur per rerum non naturalium uſum.*

§. II.

Inter remedia quæ a febrium inſultu defendunt, æſtate nimis fervida ex uſu ſunt pulveres leniter nitroſi, abſorbentes & diaphoretici, decocta etiam temperata & diluentia, ex radice cichorii, ſcorzoneræ, raſura cornu cervi, hordeo mundo, ad potum ordinarium proficua, nec non acidulæ Selteranæ, vel Wildungenſes, quæ ſimul alvinam excretionem liberam reddunt. Expedit porro quoque, mane infuſo theiformi, ex herba ſanguinem depurante, ut ſcordio, veronica poſt ſomnum excretionem per cutis poros elicere ac promovere. Neque enim facile febris alvo ſoluta & perſpiratione libera accedit, ut potius, quandocunque illa præter morem adſtringitur, corpuſque languens & frigidiuſculum eſt, febrem præſtolari, haud fallaci judicandum ſit augurio. *Per remedia.*

INDICATIONES CURATORIÆ.

§. I.

In curatione vero omnis medentis intentio ad cauſarum proximarum remotionem dirigenda. *Quæ indicentur in genere.* Atque adeo, quum potiſſimum tenuis, acris mobilis & bilioſus humor, nervoſarum partium & tunicarum vaſorum ſyſtema univerſum, ad univerſalem ſpaſmum & ſtricturam exſtimulans in cauſa ſit; recte utique colligitur, generales medendi intentiones his contineri momentis: 1) ut ſubtilis illa & cauſtica acrimonia temperetur & emendetur; 2) ut correcta & præparata materia peccans, quæ a perſpiratione intercepta in corpore & genita fuit & relicta, per cutis inprimis ſpiracula leniter diffletur & evacuetur; 3) ut vehementia ſpaſmorum, qui præſertim ſub frigore & horrore ſæva concitant ſymptomata, mitigetur; 4) ut cruditates acido-viſcido-bilioſæ, in duodeno potiſſimum ſtabulantes, quæ nidum & hoſpitium materiæ febrili præbent, tempeſti-

ve invertantur & expurgentur; 5) ut vigor motuum poſt paroxyſmum corpori reddatur & excretionum ſucceſſus ſervetur, ne, uti quidem poſt omnem vehementem morbi impetum & partium nervoſo-muſculoſarum ſpaſmum ſolenne, atonia & motuum languor ſuccreſcat, nec inde ſanguinis & humorum progreſſus una cum ſecretionibus & excretionibus elangueſcant, & hac ratione de novo materia febrilis generetur, foveatur & accumuletur; & denique 6) ut, quum hæc febris ex facili redeat, ceſſante jam hac ipſa, novæ materiæ ad inducendam recidivam aptæ generatio, ſummo ſtudio impediatur & præcaveatur.

§. II.

Humores bilioſi temperandi.

Ad obtinendum itaque *primæ* indicationis ſcopum, acrimoniam nempe bilioſam, quæ ob intenſiorem æſtum ſuccos ſucceſſive collutulat omnes, contemperandam, nihil efficacius nitro, vulgari tantum rite depurato, quippe quod ſulphur volatile, à quo motus inteſtinus cietur, figendo, æſtum extinguit & longe præſtantioris effectus eſt acidis, quæ calorem quidem reprimunt, ſed humores ſimul inſpiſſant, quum illud eoſdem fluxiles potius ſervet ac tenues. Egregie quoque acrimoniam ſulphuream bilioſam obtundunt diluentia & humectantia, potui deſtinanda, cujus generis ſunt ptiſanæ ex hordeo, radice ſcorzoneræ, raſura cornu cervi, ſucco & corticibus citri, ex aqua pura debito modo decoctis, item decoctum avenaceum, vulgo *der Haber-Tranck*, ſerum lactis dulce, aquæ Selteranæ, vel etiam cereviſiæ tenues, bene coctæ ac diureticæ. Et hæc quidem in paroxyſmo potiſſimum ex uſu ſunt.

§. III.

Per poros evacuandi.

Ex præſcripto *ſecundæ* indicationis id agendum medenti, quo humores tenues, excrementitios, bilioſos, præparatos nunc & correctos, laxata poſt paroxyſmum poroſa & cribroſa cute, blande educat. Perficitur hoc apprime diaphoreticis lenioribus, ceruſſa ſcilicet antimonii, antimonio diaphoretico, cornu cervi uſto & philoſophice præparato, nec non inſuſo theiformi, quod ſcordium, vel carduum benedictum & cortices citri habet, item eſſentia ſcordii, vel cardui benedicti, probe quidem ſaturata, non tamen adeo ſpirituoſa, cum liquore noſtro anodyno minerali permixta.

§. IV.

Spaſmi in paroxyſmo mitigandi.

Tertia indicatio vehementiæ ſpaſmorum ipſo in paroxyſmo mitigandæ dicata eſt. In qua quidem explenda præſtans utique jam laudatus uſus nitroſorum refrigerantium, lenium diaphoreticorum & diluentium blandumque madorem elicientium. Inprimis egregia hoc nomine virtus liquoris noſtri anodyni mineralis, vel qui ipſi ſurrogari poteſt, ſpiritus nitri dulcis bene præparatus, quippe qui blando ſuo & naturæ amico anodyno ſulphure effrenes fluidi nervei & ſolidarum nervoſarum & muſculoſarum partium motus compeſcit, eo felicius, quando is vel cum pulveribus fixis, vel eſſentiis diaphoreticis maritatur & cum aquis, quæ pariter ſedativæ virtutis, florum ſcilicet ſambuci, tiliæ, primulæ veris, liliorum convallium, chamomillæ vulgaris, roſarum, acaciæ, ulmariæ, item ceraſorum nigrorum, propinatur.

§. V.

Sordes primæ regionis acida obtundenda.

Quumque prima corporis regio ſordibus maxime excrementitiis & bilioſis ſcatens mineram & fomitem materiæ febrili præbeat, eo, ut *quarta* præcipit indicatio, quam maxime annitendum, ut confluentes huc ex univerſo corpore intemperati & vitioſi ſucci atten perentur, & eliminentur. Hinc ubi acidæ cruditates exuberant, ſola abſorbentia, tam terrea alcalina quam ſalina, utramque abſolvunt paginam; & inter hæc ſpectatæ potiſſimum & ſecuræ virtutis lapides & chelæ cancrorum, nec non teſtæ ovorum; quæ ut teneriora & facile ſolubilia, merito anteferenda marinis, rudioribus & ægrius liqueſcentibus cumque acido in adſtrictivam plane facultatem tranſeuntibus.

§. VI.

Bilioſa & viſcida corrigenda.

Quando bilioſa porro præſto eſt acredo, nitro, uti meminimus, nihil ſuperius; ſi vero lenti ac tenaces, viſcidi ſucci intus conſiſtunt, ſalium neutrorum laudata virtus, tartari quippe vitriolati, ſalis digeſtivi Sylvii, ex capite mortuo ſpiritus ſalis ammoniaci, ex æquali parte ſalis tartari & ſalis ammoniaci, confecti, ſalis quoque ipſius ammoniaci depurati. Qui certe, maxime in robuſtioribus & victui craſſo, duro, marino aſſuetis, Suecis, Batavis, Weſtphalis, quibus ut plurimum diuturnæ eſſe ſolent febres, commendari merentur; opus autem eſt, ut cum ſufficienti aqueo vehiculo diluta exhibeantur. Hæc quippe, ſi repetita, vel majori doſi præbentur, præter effectum incidentem, alvum quoque movent & ſordes efficaciter evehunt, eoque nomine noſtro jam tempore haud mediocrem ſalubritatis laudem adepta ſalia, ex aquis medicatis parata, Sedlicenſe ſcilicet, Egranum, & ad horum imitationem confectum ſic dictum Ebshamenſe ſal, quæ ad unciam dimidiam & plus in aquæ menſura liquata, viſcidas & excrementitias primarum viarum ſordes detergendo & exturbando, ſpectatu adverſus intermittentes & qui ex ventriculo oriuntur morbos ſunt uſus. *Et evacuanda per inferiora.* Idem præſtat detecta à nobis aqua Sedlicenſis amara, ad menſuram dimidiam, diebus intercalaribus ter vel quater hauſta, ut vel hac ſola tertianas ſæpe curatas viderim. Quandoque tamen tenerior ventriculi conſtitutio & ſpaſmorum in ipſo cum acidis ponticis ſuccis frequentia, uti ſolenne in infantibus, ſenibus & paſſione hypochondriaca & cardialgica affectis, ſalium, præſertim copioſe datorum, uſum interdicit; eaque propter, mannam tantum ad unam vel duas uncias, cum, vel etiam ſine rhabarbaro, adjecta una vel dimidia terræ foliatæ drachma & aliquot olei de cedro guttis, potius offerre expedit.

§. VII.

Superiora.

Ubi demum ipſum duodenum copioſo, bilioſo & vitioſo humore oppletum, vel plane biliarii ductus lentis & pravis ſuccis farcti ſunt, è re eſt, ut per ſuperiora emeticorum ope evacuatio inſtituatur; hunc in finem tenerioribus exhibenda radix ipecacuanha nodoſa, robuſtioribus autem hæc, tartaro emetico ad granum unum vel duo admixto, ipſe quoque tartarus emeticus ſolus, vel, qui melius adhuc, julepus noſter emeticus, ex aqua corticum citri ſpirituoſa, julepo roſarum & tartaro emetico ſoluto confectus dandus. *Vel utrinque.* Quod ſi vero non tantum ſuperiora, verum etiam inferiora inteſtina à recrementis liberare, in ingluvie maxime deditis, neceſſarium; utrumque commode obtineri poteſt inſuſo mannato, quod unciam unam vel unam cum dimidia mannæ, terræ foliatæ tartari drachmam & tartari emetici unum vel duo grana habet.

§. VIII.

Debiles partes roborandæ.

Correctis ſic & evacuatis noxiis per varia excernicula humoribus, ad *quintæ* indicationis normam

mam eo dirigenda medicatio, quo univerſum ſolidarum partium, maximeque ventriculi & inteſtinorum ſyſtema, ob diuturnos ſpaſmos & paroxyſmos à robore dejectum firmetur iterum. Verſatur in hoc rite perficiendo præcipuum curationis intermittentium momentum, ita prorſus, ut uſurpatis quantumvis diu alterantibus, aperientibus, amaris & evacuantibus, paroxyſmus tamen nihilo ſecius perſiſtat, accommodis contra roborantibus debito modo uſurpatis, remittat ac ceſſet. Scilicet reddito nervoſis, vaſculoſis & muſculoſis partibus robore, non tam pronæ ac promptæ ſunt ad concipiendas humorum ſtagnationes, ſpaſmorum inſultantium cauſas, ſed liberior potius ſanguinis omniſque generis ſuccorum fit circuitus, pulſus auctior & reſpiratio cum ſecretionibus & excretionibus vegetior, ut non modo paroxyſmi ſiſtantur, ſed & nova febrilis ſpaſmi minera diſpellatur, quæ alias, languente vacuo die perſpiratione pulſuque tardo, ſuccreſcit.

§. IX.

Optime per corticem chinæ. Ex omnibus vero, quæ huc uſque innotuerunt ſpecificis antifebrilibus, adſtrictiva vi agentibus, corticibus nempe & radicibus adſtringentibus, nec non ex marte vel alumine confectis, quin etiam paullo calidioribus, nullum quod magis accommodatum, temperatum, omnibus ætatibus, temperamentis & ſexui idoneum ac vel mille auſpicatis experimentis comprobatum, quin tota, ut aiunt, ſubſtantia medicatum pluribuſque indicationibus ſatisfaciens, quam cortex ille Peruvianus, Chinæ Chinæ nomine notus, quippe qui, ſi convenienti tempore, modo ac regimine uſurpatur, ut excretiones naturales non ſufflaminet, ſed potius promoveat, propter terreum lene adſtringens elementum & balſamicam amaritiem, omnibus aliis palmam præripit, & aliquot doſibus tantum, vel ad miraculum, febriles compeſcit paroxyſmos. Longe tamen efficacior eſt in pulvere & ſubſtantia, quam in decocto, infuſo, eſſentia aut extracto, ipſoque ſic ceteris paribus tempore vacuo exhibito, pulſus fit vividior, calor cum perſpiratione auctior, alvus, præſertim in cholericis, fluidior, manifeſto fauſtæ operationis indicio. Mihi quidem in frequenti uſu eſt electuarium, cujus ope innumeros febrientes perſanavi, hac ratione concinnatum: *Recipe rob ſambuci unciam dimidiam, corticis chinæ drachmas ſex, pulveris florum chamomillæ vulgaris drachmas duas, extracti centaurii minoris, pulveris caryophyllorum ana drachmam ſemis, ſyrupi acetoſitatis citri unciam unam ſemis. M. f. electuarium. D.* Admiſcere etiam quandoque ad facilitandum perſpirationis ſucceſſum ſoleo antimonii diaphoretici, theriacæ veteris, vel etiam ſalis ammoniaci drachmam dimidiam, & finito paroxyſmo, ſingulis binis horis, ejuſmodi electuarium ad drachmæ dimidiæ pondus exhibere. Iis autem, qui tenerioris naturæ & ſtomachi, cortex in formam liquidã redactus, propinandus, hunc in modum: *Recipe corticis chinæ unciam unam, corticis chaccarillæ, cinnamomi acuti, ſalis tartari ſingulorum drachmam unam, aquæ florum chamomillæ vulgaris libram unam, vini tantundem; digerantur leni calore, colat. adde ſyrupi corticum aurantiorum unciam ſemis. M.D.S. Potio antifebrilis, binis quibuſvis horis ad unciã unam vel duas ſumenda.*

§. X.

Recidivæ præcavendæ. Ad præſcindendas, qui *ſextæ* indicationis ſcopus, admodum frequentes intermittentium & maxime quidem tertianæ recidivas, certior vix datur ratio, quam qua omnia, quæ ad generationem febris faciunt, evitantur, ac monita ſuperius in præſervatione inculcata curate obſervantur. Et quum exhauſto per febrem corpore, appetitus hac diſcedente impenſior eſſe ſoleat, ventriculus autem & natura adhuc imbecillior, ſæpius certe evenit, ut novus cruditatum primis in viis fiat proventus, & febri vel lentæ, vel ſuperatæ recidivæ ortum præbeat. Hinc conſultum omnino ducimus, ut qui mox à febre convaluerunt, leviorem cœnam & facilis digeſtionis cibos aſſumant, ac præterea ad fulciendum ventriculi robur, ad ducendas prima ex regione ſordes, nec non detergendas, ſi quæ ſuperſunt, morbi reliquias, efficacibus utantur præſidiis. Nos quæ hunc in finem commendemus habemus potiſſimum moderatum, ſed eo crebriorem uſum pilularum noſtrarum balſamicarum confortantium, degluttiendo alternis diebus mane, vel veſperi, novem, vel undecim earundem. Totum quippe corpus inde robur nanciſcitur, flatus ſumma cum euphoria diſcutiuntur, & alvus clementer movetur, aucta ſubinde ſub pulſu vegetiori ipſa perſpiratione. Deinde egregii etiam uſus elixirium ſtomachum roborans, de quo ante prandium xxx. vel xl. guttæ ſumendæ, eamque in rem elixir noſtrum balſamicum, *in notis ad Poterium* deſcriptum, elixir ſtomachale Michaëlis, in adjuncto clavi Schrœderianæ theſauro pharmaceutico inveniendum, vel noſtra methodo præparata eſſentia ſtomachica, aut etiam eſſentia gentianæ rubræ, ſali volatili oleoſo nupta, item elixir viſcerale noſtrum apprime proficiunt.

METHODUS MEDENDI SPECIALIS.

§. I.

Quando ſaburra vitioſorum humorum in ſtomacho ac duodeno efficacem poſtulat depletionem, quod ex prægreſſa ingluvie, præcordiorum anxietate, nauſea, ructibus & oris amaritie conjiciendum, mox in principio, finito primo vel ſecundo paroxyſmo, die vacuo offerendum emeticum, quale ſupra commendavimus. *Per vomitoria.* Vel, ſi firmior ventriculus & non modo per ſuperius, ſed & inferius os vitioſa ſentina exturbanda, talem etiam præſcripſimus formulam: *Recipe ſalis Sedlicenſis, vel Ebshamenſis unciam dimidiam, tartari emetici grana duo, vel tria. M.F. pulvis, diſſolvendus in libra dimidia aquæ puræ tepida & duabus à finito paroxyſmo horis ſumendus*, facilitando poſtea evacuationem ſucceſſivo largiori potu juſculi avenacei tenuioris, pinguedine liberalius imbuti. Recuperatis autem poſt evacuationem quodammodo viribus, ſine mora electuarii ſuperius deſcripti antifebrilis aliquot doſes ſumendas ſuaſi, quo ſæpiſſime factum eſt, ut in prima quaſi herba jugulata febris ceſſerit, & ſubjuncto exquiſito in regimine & victu moderamine, nunquam repetierit. *cum electuario.*

§. II.

Contra ea, ſi quæ fuerunt, quæ excretionem anotericam interdixerunt; multi tamen ſeroſi & crudi ſucci intus delituerunt ac ſufficientem evacuationem exegerunt, ſalibus deterſivis alvum aperientibus medicationem ſum aggreſſus, hunc conficiendo pulverem: *Per ſalina.* *Recipe ſalis Sedlicenſis unciam dimidiam, ſalis ammoniaci, vel digeſtivi Sylvii, lapidum cancrorum ana drachmas duas, nitri purificati drachmam unam. M. F. pulvis, de quo binis quibuſvis horis drachma dimidia in uncia aquæ puræ, vel chamomillæ vulgaris aut ptiſanæ, ingerenda, ſuperbibendo ſemper vaſculum infuſi thee.* Quo poſtquam aliquoties diebus interjectis egregie, blande tamen & per epicraſin, alvus totuſque inteſtinorum canalis expurgatus, febris *cum chinchina.*

tamen nec depulſa, nec quoad vehementiam imminuta, vel corticem chinæ ſalibus æquali pondere admiſcui, vel ſolum electuarium noſtrû interponere juſſi, & ſic etiam brevi tempore tertianas expugnavi, epidemice etiam graſſantes & autumnales.

§. III.

per clyſteres & leniſſima.

Quod ſi vero æger affectioni hypochondriacæ obnoxius, inflati ſtomachi, alvi obſtructioris, exquiſitioris ſenſus, impatiens & ad animi motus proclivis; nec emeticis, nec purgantibus ſalibus, præſertim liberaliori manu, utendum eſt, ſed commodiſſimam tum locant operam clyſteres, ex temperatis carminativis & emollientibus conflati, item pilulæ noſtræ balſamicæ, refractiori doſi, ad novem vel undecim, tempore intermiſſionis deglutitæ, præmittendo aliquot horis, vel poſtponendo pulveris digeſtivi, ex cancrorum lapidibus, terra ſoliata tartari, tartaro vitriolato & nitro depurato, uſum.

§. IV.

Quid faciendum in paroxyſmo?

In acceſſione febris ipſoque paroxyſmo, & maxime quidem rigore; nihil plane à Medico tentandum. Abſtinendum tum etiam à potione, præſertim frigida, licet ſitis ipſo ſub frigore præſto ſit. Increſcente vero ſenſim æſtu eoque ad vigorem deducto, potum utique, & quidem ſufficientem, præbere decet, non tamen magnis hauſtibus, ſed crebrius interpolatis, ſtudendo ſimul, ut palato non ſit ingratus. Propinanda hinc, quæ ſupra commendavimus, decocta & inſuſa, & quæ maxime accommoda ptiſana, ſeu decoctum hordei, cum ſcorzonera, adjecto limonum, vel rubi idæi ſyrupo, nec non ſpiritu nitri dulci & oleo de cedro. Ad æſtum quoque & ſitim extinguendam ex uſu eſt pulvis temperans, ex duabus lapidum cancrorum & una nitri parte, repetito cum ptiſana exhibitus.

§. V.

extra paroxyſmum?

Erûpens remittente æſtu & ſoluto paroxyſmo mador, vel etiam ſudor, tam lecti & hypocauſti temperie, quam internis quoque adminiculis blande proritandus, eumque in finem, præter jam memorata, egregii uſus infuſum theiforme ex radice ſcorzoneræ, herba ſcordii & corticibus citri. Poſtquam vero febris penitus deferbuit, corpus ab omni tam interna, quam externa refrigeratione defendendum, & curandum potius, ut in jugi ſervetur perſpiratione, quod accommoda exercitatione & crebriori potuum calidorum uſu optime impetrari poterit.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Initii & finis paroxyſmi ratio habenda.

In perita medicamentorum adverſus tertianam, ſimplex ſit, ſive duplex, aut continua, adminiſtratione, ante omnia obſervandum à Medico, initium paroxyſmi, ejuſque finis, judicando illud ex refrigeratione partium extremarum, pandiculatione, oſcitatione, horrore & pulſu in celeriorem & contractum mutato, & ſolutionem ex pulſu molliori, remiſſione æſtus, madore, vel ſudore. Etenim nunquam in acceſſione, vel mox ante ipſam, ſanguinem mittere, vomitorium, purgans, corticem chinæ, aut aliud roborans & adſtringens exhibere licet; deſervente vero impetu, ſudor, ubi expedit, commode promovendus, & tempore demum à febre prorſus vacuo, diaphoretica, evacuantia, vel etiam pro re nata ſpecifica præbere optimum & accommodatiſſimum.

§. II.

Quid ſi ut continua accedat?

Quum tertiana in principio, præſertim in calidioribus, ſæpe ſebrem continuam & ardentem mentiatur, nonniſi temperantia, diluentia & modice leniter ſalina, digeſtiva, nitroſa conveniunt, omittendo tum emetica, vel acriora calida ſudoriſera, donec in tertianæ typum conceſſerit.

§. III.

contumax & in quotidianam tranſit?

Si contumax eſt, ut autumno, vel in quotidianam tranſit, antiſebrilis illa potio, quam primus CROLLIUS & ex hoc RIVERTUS commendat, ex aqua ſcilicet deſtillata, ut cardui benedicti, ſale abſinthii & ſpiritu vitrioli confecta, bis vel ter quotidie data, egregium affert levamen, eo certius, quando pilularum noſtrarum balſamicarum uſus interponitur. Monendum tamen, hanc ſervandam eſſe enchireſin, ut ſpiritus vitrioli non immediate cum ſale abſinthii commiſceatur, ſed miſcela in aqua adornetur. Ego quoque ſali abſinthii oleum tartari per deliquium ſurrogare ſoleo, videndo ut in connubio punctum ſaturationis exacte tangam. Et talis potio ſimilem, immo ſuperiorem aquis mineralibus, acidulis dictis, aperientem virtutem poſſidet.

§. IV.

vel nimis bilioſa agendum?

Eadem potio in tertiana nimis bilioſa, vel in cholericis ex iracundia enata, admodum proficua; vitanda viciſſim amara, ſudoriſera, alexipharmaca, acriora, aromatica, multo magis ſalia volatilia, & uſurpanda potius temperatiſſima ſalina, nitroſa & præcipitantia.

§. V.

China quando ſecura.

Chinæ cortex optimum certe antiſebrile, ejuſque virtutem etiam in graſſantibus epidemice febribus præſtabilem deprehendi atque ſecuram; ſemper tamen ſecurior in ſenſibilioris, calidioris & vegetioris naturæ ſubjectis, nec non ubi urina ſedimentum ponit ac per cutis poros excretio ſuccedit, quam in ſegnioribus, melancholicis, phlegmaticis, vel menſium ſuppreſſione laborantibus, ac ubi excretionum defectus & urina cruda. Hinc recte ipſo aſſumto, motus corporis, quantum fieri poteſt, imperandus, & potus non frigidus, ſed caleſactus exhibendus.

§. VI.

interdum ſtatim offerenda,

Quandoque ante correctionem & ſufficientem materiæ morbiferæ evacuationem, paroxyſmos per ſpecifica & corticem chinæ compeſcere oportet; ut poſtea longe meliori effectu minera febris & corrigendæ & eliminandæ congruis præſidiis aliquamdiu inſiſti poſſit.

§. VII.

nitro jungenda.

Quando æſtus & pathemata gravius urgent, vireſque exhauriunt, corticem chinæ, nitro nuptum, in forma electuarii, intermiſſionis tempore, cum bonis ægrorum rebus datum ſuiſſe, multis confirmatum habeo exemplis; ita prorſus, ut mox ſymptomatum mitigatio & virium incrementum ſucceſſerint. Tenendum tamen, hoc facto, materiæ febrili & temperandæ, & expurgandæ, medicationem adhuc eſſe accommodandam.

§. VIII.

Purgantia noxia.

Purgantia acriora, uti, ob ſpaſmorum quod cient incrementum, nunquam in tertiana propinanda; ita eo minus, quando paroxyſmi à cortice chinæ, vel aliis remediis ceſſant, eo quod facile febrem revocant. Sed quando alvus ſubſiſtit, clyſteribus, vel pilulis noſtris balſamicis, interpoſito ſalium uſu, officii admonenda.

§. IX.

Emetica cito danda.

Emetica, ſi indicatio adeſt, ſtatim in principio, quo citius, eo melius, offerenda, nec gratis exſpectan-

ctandum, donec materia fuerit concocta, ſed proxima via exturbanda," priuſquam noxam larius diffundat. Quod ſi enim febris corpus jã aliquandiu detinuit, æſtus ille ſolennis nimius ventriculũ ad inflammationem concipiendam diſponit, ab emetico poſtea facile procurandam. Interim quando paroxyſmus, ſæpius, licet mitius, recurrit, & febris vel ex neglecto regimine diætetico, vel perperam inſtituta medicatione, ad aliquot menſes extracta, utiliſſime ſæpius dedi vomitorium. Id duntaxat ſervandum, minorem tum, ac in principio, ſufficere doſin, eademque magnam bilioſorum humorum colluviem è duodeno exturbari, tam ſalubri effectu, ut licet febris non penitus ceſſet, ex facili tamen poſtea ſpecificis antifebrilibus, & maxime quidem chinæ cortice, ſubjuncto debito in vita & victu moderamine, abigi poſſit ac perſanari.

§. X.

Venæ ſectio quando conducat,

Sanguinis miſſio in tertiana ſumma cum cautione inſtituenda. Nimirum, quando febris primũ accedens continuæ ſpeciem refert, ingens æſtus cum delirio urget, æſtas regnat, æger ætate vigens, ſanguine abundat, bilioſus, ad irã pronus & diætæ vinoſæ aſſuetus, utiliter utique vena pertunditur. Præmittienda tamen primarũ viarum repurgatio & eligendum tempus à febre immune. Sorbillandum etiam paucis ante, vel poſt ſectionem horis, infuſum theiforme, inprimis ex floribus chamomillæ vulgaris, ſingularis plane adverſus febres virtutis, partim quo ſanguis tenuior redditus eo liberius circumferatur, partim quo motus ſpaſtici, quibus tota febrium natura continetur, quodammodo placentur. Contra eo quando prima regio cruditatum ſentina ſordeſcit, corpus non ſanguine abundat, nec reliqua præſto ſunt phænomena, ſanguinem mittere nocivum, eo quod excretiones ſalutares, maxime ea, quæ fit per cutis poros, inde ſufflaminantur, ipſaque febris, experientia teſte, obfirmatur magis & chronica fit.

& nocet.

§. XI.

Sedativa nocent.

Ab opiatis & anodynis, quorum in numero etiam ſunt pilulæ de cynogloſſa, in intermittentibus prorſus abſtinere conſultum, quippe quæ inſido effectu paroxyſmum quidem mitigant, vel *interdum* ſuſpendunt, ſed vires ſimul dejiciunt totumque febris decurſum cũ ſalutari criſi turbant, ut morbi cauſa majores acquirat vires & paroxyſmus longe gravior poſtmodum accedat; melioris vero notæ ſunt pilulæ Wildeganſii, vel theriaca cœleſtis.

§. XII.

Adſtringentia inſecura.

Aluminoſa & vitriolacea etiam febrium paroxyſmos ſiſtunt, ſed ſi quis forſan implebeiis iis uti velit, opus eſt, ut poſt eorum uſum ſudor decocto, vel infuſo theiformi calide ſumto eliciatur, vel corpus motu exerceatur, quo alias nocens facultas earundem quodammodo averti poſſit. Poſt præpoſterum enim tam horum, quam aliorum eminentius adſtringentium uſum, plura ſubſequuta fuiſſe incommoda annotavi, maxime in iis, qui excretionibus ſanguineis aſſueti, ita ut hæ inde penitus fuerint ſuppreſſæ.

§. XIII.

Chaccarilla quibus conducat.

Cortex chaccarillæ accommodatiſſimum etiam in intermittentibus eſt remedium, ob principium quo inſtructus eſt balſamicum & ſulphureũ anodynum terreumque adſtringens. Sed quia ſanguinem exæſtuare & calorem accendere ſolet, in bilioſis & ad motuũ impetus pronis ſubjectis minus, & non niſi in refracta doſi, ex uſu eſt; in ſegnioribus vero, in phlegmaticis & mulieribus magis, & tunc commodiſſime cum cortice chinæ miſcetur.

§. XIV.

Abſorbentia cum delectu & moderate uſurpanda.

Abſorbentium ſpectatus quidem in febribus effectus, nihilo minus tam moderate, quam cum delectu, ſunt uſurpanda. Copioſius quippe ingeſta, ſolventibus in ventriculo ſuccis minus obediunt, ſed integra relicta, eundem onerant, quin in lentam plane paſtam coëundo, anxietates & nauſeam cient. Rudiora vero illa, ex marinis maxime depromta, ægrius non modo liquantur, ſed & adſtrictivam plane poſtea ſortiuntur virtutem.

§. XV.

Topica in cephalalgia obſunt.

Sæpius evenit, ut in paroxyſmo præſertim accedente, a ſanguine ad caput, potiſſimum in plethoricis, congeſto, exquiſita oriatur cephalalgia, cum ſenſuum & phantaſiæ turbatione, cui non promiſcue topicis occurrendum. Vidi enim epithemata illa domeſtica, ex abſinthio, ruta, cumino, baccis juniperi, ſale communi & pane trito, ob vaporem, quo caput replent, plus nocuiſſe, quam profuiſſe. Multo minus veru cephalica & nervina, ut balſamum noſtrum vitæ, quod alias in doloribus capitis egregii uſus, porrigenda ſunt.

§. XVI.

Potus calidus circumſpecte dandus.

In paroxyſmo potus calidus, ut herbæ thee, fabarum coffee, non confert, quia humores acres, bilioſos, plus juſto in ſanguinẽ agit & æſtum, nec non anxietates, mirifice auget; ſed potius concedenda potio temperate calida. Recte enim HIPPOCRATES *lib. III. de morb.* præcipit: *tertianis potus calidus non confert, ſed frigidus.* Extra paroxyſmum autem calidæ ejuſmodi potiones commode inveniunt locum, præſertim quando excretio alvina libera eſt.

§. XVII.

Depulſa febre quid faciendum.

Quando febris per ſpecifica depulſa, non omittenda penitus ſunt ſanitatis præſidia, ſed vitanda ſedulo corporis refrigeratio, in appetitu moderamen ſervandum & aliquamdiu tam pilularum balſamicarum, quam elixirii ſtomachici uſui inſiſtendum, uti jam ſuperius in ſexta pluribus monuimus indicatione.

§. XVIII.

Oedematoſi ſuccedunt,

Quod ſi vero contigerit, ut ob ingeſtum largius frigidum potum, vel data præpoſtere adſtringentia, tumores ſuccedant œdematoſi, neutiquam in uſum vocanda acriora purgantia, martialia, aut ſalia volatilia; ſed omnis medicatio ſalibus abſterſivis, pilulis balſamicis & temperato lignorum decocto conficienda. Ubi etiam anaſarca corpus obſidet, emeticum cum extracto panchymagogo Crollii juſta doſi oblatum, miram aquarum copiam evehendo, inſigniter juvat.

vel anaſarca.

§. XIX.

Quomodo tractandi ſenes,

Senes plethoricos & venæ ſectioni aſſuetos, à refrigeratione in atrocem colicum dolorem, ſubſequente tertiana continua epidemice graſſante, incidiſſe, crebrius obſervavi, quibus ſanguinis miſſio admodum fuit proficua, chinæ cortex autem mature nimis datus, pernicioſus, ita prorſus, ut quotidiana hecticæ ſimilis funeſta inde fuerit enata.

§. XX.

Pueri,

Pueris octavum vel decimum ætatis annum agentibus, febre tertiana correptis, exoptato cum ſucceſſu dedi potiunculam emeticam, & poſt hanc clyſteres ex antifebrilibus, centaurio minori & cortice chinæ, applicare juſſi, febre ex toto quieſcente, nec unquam repetente.

§. XXI.

fœminæ cachecticæ,

Fœminæ ex menſium ſuppreſſione cachecticæ febrientes, magna circumſpectione tractandæ, rejectis penitus omnibus validioribus evacuantibus,

æque ac roborantibus, emmenagogis quoque, quæ quidem temperata, ſed febre nonniſi diſcedente, locum inveniunt. Clyſteres vero ex leniter laxantibus, amaris & carminativis, nec non infuſa blande alvum ſubducentia, quæ ſimul amara, corticem chinæ & limaturam martis habent, opem ferunt optimam.

§. XXII.

Puerperæ. Puerperæ intermittentibus affectæ ſebribus, graviſſime inde luunt, & ſæva pathemata hyſterica incurrunt, niſi lochiorum curate habeatur ratio, tanto magis, quando hæc cum febre per abſorbentia marina, vel præcipitantia rudioris texturæ, conchas, corallia, cum, vel ſine acido, nimis cito ſupprimuntur. Tum potius inſigni virtute ſplendent, pilulæ noſtræ balſamicæ tonicæ, quæ morbis ex uteri vitio apprime medentur.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

*Tertiana in biliosis perperam ſalibus except*a. Incidit vir quinquaginta annorum, cholericus & in iram admodum proclivis, æſtivo tempore in tertianam, quæ per aliquot hebdomadum decurſum perſtitit, ægerque variis interea animi pathematibus, angore, cura, ſollicitudine, quin ira affectus, in paroxyſmis ſubinde conatus ad vomendum perſenſit. Vocatus in conſilium Medicus, non alia exhibuit medicamenta, quam ſalia, arcanum quippe duplicatum, ſal ammoniacum, ſal tartari, nitrum & id genus plura, & hæc quidem liberali admodum manu & repetitis doſibus. Sed tantum abſuit, ut his, quantumvis diu uſurpatis, febris fracta fuerit vehementia, ut potius ſymptomata magis increverint, anguſtiæ præcordiorum cardialgicæ intenſiores, facies admodum contracta, pallida & livida, extremorum etiam die vacuo refrigeratio, cum perpetuo ad tuſſim ſiccam ſtimulo, vomendi conatu, quin ſingultu, acceſſerint & ſimul ac quicquam, eſculentum fuerit, ſive potulentum, in ventriculum delatum, illico pejus habuerit æger. Noſtræ hinc commiſſus medicationi, omnia ſalina ſepoſuit, a vino quoque, licet ejus potui antea aſſuetus, abſtinuit, & crebrius juſcula hauſit ex pullo gallinaceo, cremore hordei & vitello ovorum, nec non decoctum florum chamomillæ vulgaris. Exterius ante paroxyſmum epigaſtrii regioni impoſita eſt veſica ſpeciebus emollientibus repleta, & alvo injectus clyſter ex lacte & manna, adjecto ſtimuli loco nitro & ſale. Mitigatis autem hinc ſymptomatibus, electuarium ex cortice chinæ, julepo roſarum, theriaca & nitro, intercalari die aliquoties modica doſi dedimus, tam ſalubri effectu, ut febris penitus diſcederet nec unquam rediret.

Epicriſis.

Notatu utique dignum eſt, ſalium, præſtantis alias in intermittentibus virtutis, uſum, tam male hoc in ægro ceſſiſſe, & inflammatoriam quaſi in ventriculo adduxiſſe eroſionem, ut hinc omnia illa, quæ afflixerunt, inſolita pathemata pullularint. Ratio tamen peculiaris hujus effectus in proclivi eſt; ſcilicet cholericæ conſtitutionis erat corpus, æger ad iram pronus & ſub ipſa febre animi affectibus agitabatur. Jam vero nihil tam promte & celeriter ventriculum cum tenuibus inteſtinis ſpaſmo afficit, diſpoſitionem ad inflammationem ibi ingignit & bilem acrem ipſiuſque effuſionem cauſatur, quam ira, in ſubjecto præſertim plethorico. Dein notum etiam eſt, ſalia, cujuſcunque fuerint generis, nervoſas ventriculi & inteſtinorum tunicas mirum in modum irritare magiſque ad ſpaſmos ſollicitare. Atque adeo, his tam exquiſite ſentientibus & ſpaſtica jam ſtrictura affectis partibus, non potuerunt non malum augere & ſiniſtrum plane effectum edere hæc ſalina remedia, tanto magis copioſe & iterato oblata. Contra ea optimum certe fuit conſilium, afflictas has partes mulcere temperantibus, ſpaſmos complacare, & febriles demum motus, diu jam corpori inhærentes, ſiſtere atque compeſcere.

Observatio II.

Vir quidam generoſus, ruri degens, vegetus natura, robuſtus, ſanguine ſucciſque plenus, ſexaginta & ſex annos habens, poſtquã nocturno aeri ſeſe incautius commiſerat, & ſudorem improvida refrigeratione repulerat, tertiana corripiebatur exquiſita. Vocabar accedente tertio paroxyſmo ego, *Febris in plethorico gravibus ſymptomatibus ſtipata ſine venæ ſectione ſanata.* ægrumque ſub frigore deprehendebam omni fere ſenſu privatum, delirantẽ, trementibus ob anxietatem ſummam manibus pedibuſque, cum corporis irrequieta jactitatione, facie inflata & bruni coloris, ac pulſu contracto, duro ac celeri. Metuẽbã hinc gravem capitis morbum & ex adſtantibus quærebam: annon vena fuerit ſecta? ſed regerebant: ob impenſam naturalem quandam averſionem, nunquam ægrotum ut ſanguinem mitteret induci potuiſſe, neque ipſum, quantumvis plethoricum, unquam ſpontaneum ſanguinis ex narium, vel ani venis expertum eſſe fluxum. Ter interea tam graviter febricitans pituitam maxime lentam, inſtar gelatinæ, ſaturato bilis colore tinctam, alvo dejicebat, & poſtquam frigus per tres horas duraverat, ſuccedebat æſtus ſex horarũ, remittentibuſque ſenſim pathematibus, erumpebat demum mador, ægro intercalari die bene ſe habente. Sitis autem ſub frigore & horrore erat intenſior, quam ſub calore, & urina in paroxyſmo rufa ſine ſedimento ſecedebat, quod tamen intermiſſionis die deponebat. Quum igitur æger omnem penitus ſanguinis miſſionem reſpueret, ut exæſtuationem & congeſtionem ſanguinis ad caput omni modo præſcinderẽ, operam dedi, eaque propter loco cereviſiæ, quæ craſſior erat & lupulata nimis, ptiſanam potui præbendam ſuaſi, & in paroxyſmo *potionem temperantem, ex aqua florum acacia, ſambuci, tiliæ, cardui benedicti ana unciis quatuor, pulveris noſtri polychreſti bezoardici dicti drachmis duabus, temperantis nitroſi drachma, ſucci citri cochlearibus binis & ſacchari uncia dimidia, cujus etiam per intervalla crebrius aliquot pro doſi cepit cochlearia.* Declinante impetu, ad madorem eliciendum, infuſum ex ſcordio & corticibus citri ſorbillavit, & extra paroxyſmum *pulverem ex lapidibus* cancrorum, terra ſoliata tartari & nitro, cum ſufficienti quantitate ptiſanæ, ſubinde aſſumſit. His aliquandiu uſurpatis, ſymptomata poſt nonũ paroxyſmum multum miteſcebant, & urina multum craſſæ dimittebat materiæ. Quare quum ægrum duabus mannæ unciis & ſalis polychreſti drachmæ dimidio, in jure carnis diſſolutis, purgaſſem prius, ad ſiſtendum paroxyſmum electuarium antifebrile, conſueta methodo & idoneo regimine exhibui. Quo ſemel adhuc admodum leni inſultu ſubſequente, febris penitus demum corpus deſeruit, uſurpatis poſtea aliquoties alternis diebus pilulis noſtris balſamicis, cum pulvere ſalino aperitivo. Et ita perfecte cum ſanitate ſine recidiva in gratiam rediit æger, & in hunc uſque diem ad ſeptuageſimum ſeptimum annum ſanus vixit.

Epicri-

Epicriſis.

I. Sub gravibus & inſolitis capitis in hoc ægro pathematibus, ab affecto graviter præter naturam nervorum ſyſtemate oriundis, ſingulari omnino naturæ beneficio evenit, ut minimum bis, vel ter, lentos bilioſos ſuccos copioſe excerneret, & credibile merito, alvo ſimul adſtricta, ancipitem ſubſequuturum fuiſſe capitis morbum.

II. Si febrientes plethorici, nec tamen venæ ſectionem admittunt, optimum conſilium, æſtum temperantibus leniterque alvũ ſubducentibus uti.

III. In corpore plethorico, denegata ſanguinis miſſione & urina cruda prodeunte, febris nunquã cito per ſpecifica jugulanda, ſed tutius eſt decem minimum operiri paroxyſmos, qui quaſi remedium adverſus ſuccorum abundantiam, donec ſponte miteſcant ſymptomata, & urina cocta mingatur, ac tum demum, præmiſſis adhuc alvum moventibus, ad febrem tranſire depulſandam.

Observatio III.

Tertiana ſimplex præpoſtera medicatione i duplicem converſa.

Quadragenarius quidam, ſanguineo-melancholicus, a longo jam tempore inordinata uſus diæta, æſtate, qua jam tum febres graſſabantur, ira gravius incitatus & corpus auræ veſpertinæ frigidiori liberius committens, incidit in artuum laſſitudinem, cum ſomno inquieto, dolore dorſi, capitis & hypochondriorum tenſione, ſuccedente horrore & poſt hunc calore. Tertia die idem redit inſultus, & licet frigus non adeo eſſet intenſum, æſtus tamen & reliqua pathemata longe eranta cerbiora, anxietas intenſiſſima & mentis plane quædam alienatio. Secatur à Medico vena, offertur emeticum, unum tantum vomitum ciens, & poſt quartum paroxyſmum, febris cortice chinæ ſiſtitur. Prodit hinc poſt aliquot dies in publicum æger, & in horto fluvio adjacente bene cœnatur quidem & potat, ſed recidit in febrilem longe vehementiorem paroxyſmum, ſtipatum ſumma præcordiorum anguſtia & æſtu, hec nõn vomitione, ita ut non modo potum, ſed & ipſa medicamenta rejiceret. Porriguntur hinc elapſis quatuordecim diebus bis pilulæ ex cortice chinæ & floribus ſalibus ammoniaci martiatis, tam infelici effectu, ut tertiana ſimplex in duplicem degeneraret & vires ægri mirifice attereret. Notabatur præterea circa ventriculi regionem tumor, ingeſta omnia vomitu reddebantur, anxietas erat vix toleranda, pulſus etiam extra paroxyſmi tempus celer, urina non ſemper eadem, interdum craſſa cum ſedimento, interdum flava tenuis, non nunquam plane ruſeſcens, & clyſtere injecto, alvus copioſa mucida, fœtida & bilioſa dimittebat.

Epicriſis cum curatione.

Eſt hæc febris tertiana duplex, cum metu inflammationis ventriculi, quam imminentem maximæ anxietates, perpetuæ ſtomachi ſubverſiones, alvi conſtipatio, pulſus continuo celer & tumor ventriculi haud dubie præſagiunt. Nec levis notæ error in medicatione commiſſus fuit, quod non modo emeticum in febre tanto æſtu & angore ſtipata oblatum, ſed & ante ſufficientem materiæ febrilis correctionem & primarum viarum expurgationem, paroxyſmus præmature primum cortice chinæ depulſus, & repetens poſtea, pilulis ex floribus ſalis ammoniaci, eminentius adſtringente virtute præditis, oppugnatus. Ut igitur inducta hinc noxa præſcinderetur ipſaque febris perſanaretur, hoc modo medicationem aggreſſus ſum. In infuſo theiformi ex ſcordii manipulo, florum chamomillæ vulgaris, ſummitatum millefolii ana pugillis quatuor, ſeminis fœniculi uncia dimidia, exhibui liquorem anodynum cum elixirio ſtomachali. Deinde ad potum ordinarium commendavi decoctum raſuræ cornu cervi cum radice ſcorzoneræ, cum quo quandoque propinatus hic pulvis: *Recipe pulveris Marchion. drachma, lapidum cancrorum, nitri depurati ana drachma dimidia, pulveris caſtorei grana X. M. F. Pulvis D. S. pulvis ad aliquot vices.* Poſtea ſal abſinthii cum ſucco citri oblatum. Exterius vero *cataplaſma*, quod habebat *florum ſambuci, chamomillæ vulgaris, Romanæ, ſalviæ, bormini, anethi ſingulorum pugillos ſex, herbæ menthæ criſpæ manipulum, nucis moſchatæ, caryophyllorum, cardamomi, ſeminis fœniculi ana unciam ſemis, redactis omnibus cum fermento panis, ſpiritu vini & aceto roſaceo in formam cataplaſmatis, calide ventriculi regioni appoſiti.* Quo facto per univerſum corpus ſudor obortus & anxietas cum vomitu ceſſavit; ac mitiori quoque ſenſim facto febris impetu, tandem electuario ex cortice chinæ, floribus chamomillæ & ſyrupo acetoſitatis citri, morbus feliciter perſanatus.

Observatio IV.

Tertiana continua in ſene funeſta.

Senex generoſus, ſeptuageſimum & quartum ætatis annum agens, ſanus alias adhuc & vegetus, intermiſerat conſuetam vere ſanguinis miſſionem, & poſt impenſam totius corporis refrigerationem, atroci primum abdominis dolore infeſtabatur, cum extremorum frigore & tremore, ad viginti fere horas perſiſtente. Succedebat poſtea æſtus, cum ſenſuum perturbatione, pulſu vehementi, delirio viriumque proſtratione. Tandem quidem ſuperveniente leni madore, hæc inducias dabant, ſed elapſis aliquot horis levis denuo eveniebat partium extremarum refrigeratio, iiſdem quam antea ſymptomatibus ſtipata, ut non amplius obſcurum eſſet, laborare ægrum febre, tum temporis epidemica, tertiana continua. Accitus hinc Medicus, cui ſolennis, ſtatim etiam in principio intermittentium, electuarii, cujus baſis cortex chinæ, uſus, & idem hoc ſuum remedium ſuadet, ſed abſumta licet ſucceſſive dimidia hujus libra, plus increvere, quam remiſere ſymptomata, ſubſequuta enormis virium proſtratio, continena capitis dolor, ſitis, ſumma præcordiorum anxietas ſomnique defectus, pulſu ſemper magno, pleno, citato interdum plane intermittente. Nono morbi die advocabar ego, ægrumque oſtendebam imbecillimum, graviter de ſiniſtro electuarii, biduo jam omiſſi, effectu conquerentem, ideoque ſanguinis miſſionem, quæ in principio, meo & aliorum Medicorum judicio, ſummopere fuiſſet neceſſaria, inſtituere nolui, & nil niſi analeptica & temperantia, cum leniter diaphoreticis ſuaſi. Aderat quidem quotidie ſymptomatum ad ſex vel ſeptem horas remiſſio, ſed totalis virium proſtratio peſſima ominabatur, ideoque capitalem fore morbum prædixi, ægro etiam elapſis aliquot diebus, ipſo ſub paroxyſmo, obeunte.

Epicriſis.

Quamvis ſpecifica antifebrilia, quorũ potiſſimũ cortex chinæ, nec non reliqua quæ mera adſtrictione agunt, martialia ſcilicet, cortex fraxini & Hartmanno familiaria aluminoſa, in moderandis, vel plane ſedandis febrilibus motibus, non contemnenda prudenter uſurpata pollcant efficacia; nihilo minus tamen ego nunquam non graviſſimã inde notavi noxam, in corporibus plethoricis, ſpaſticis obnoxiis vehementioribus ſtricturis, hypochondriacis & hyſtericis, & ubi nondum humorum acrimonia emendata, nec æſtus mitigatus.

Tanto vero magis cum cautione danda ſunt ſenibus, quanto major in his ut plurimum humorum ſpiſſitudo & craſſities, alvi obſtipatio, immo haud raro ſanguinis redundantia.

Observatio V.

Tertiana cito & tuto ſanata.

Annus currebat MDCCXIX. quum Charlottiburgi, (quod amœnum prope Berolinum ſeceſſui regio dicatum oppidum, ſed ob paludum & ſtagnorum circumjacentium copiam, febrium, quotannis ibi graſſantium proventu, infeſtum,) plures ex aulicorum miniſtrorum numero propter ciborum ingluviem, veſpertinum improvide admiſſum frigus & aërem noxiis effluviis refertum, tertianæ implicarentur, conſuetis ſymptomatibus ſtiparæ. Ex his plures, qui mea utebantur medicatione hac ratione ad ſanitatem reduxi. Superato ſcilicet tertio paroxyſmo, intermittente die potionem emetico-laxantem porrexi, ex manna & tartaro emetico, in aqua veronicæ vel florum acaciæ ſolutis, qua ingens vitioſorum humorum colluvies per inferiora & ſuperiora exturbata. Hoc facto, tribus, vel quatuor, ante ſubſequentis paroxyſmi acceſſionem, horis, ad lenem provocandum ſudorem, exhibui potionem ex tribus aquæ cardui benedicti unciis & dimidia uncia aquæ theriacalis, cum drachma ſalis tartari & triginta ſpiritus vitrioli guttis. Tum extra paroxyſmum corticem chinæ & flores chamomillæ vulgaris, vel in forma electuarii, vel potionis, binis quibusvis horis, præbui, quibus per aliquot dies uſurpatis, febris diſceſſit, injuncta poſtmodum, ad arcendam novæ materiæ febrilis generationem, parciori victus ratione, cum elixirii noſtri ſtomachici uſu.

Epicriſis.

Multiplici edoctus ſum experientia, ſpecifica intermittentium præſidia, horumque principem, corticem Peruvianum, felici cum ſucceſſu dari, vel ſtatim in principio febris, perpurgatis prius probe primis viis, vel declinante poſt aliquot paroxyſmos jam ſua ſponte febris impetu, non tam facile nocere, ac ſi natura per plures paroxyſmos imbecilliori reddita, demum uſurpatur. Tum enim magis noxa timenda & majori opus eſt prudentia, eo quod per crebriores paroxyſmos, motu tam inteſtino, quam tonico auctiori, tota ſanguinis & humorum maſſa in excrementitias ſordes ſatiſcit, quæ niſi prius ſufficienter expurgatæ fuerint, per adſtrictivam ſpecificorum facultatem intus retentæ, pejoris notæ recidivas, vel novos alios morbos, ingignunt.

Observatio VI.

Tertiana epidemica.

Ex præcalida, diuturna, inſueta plane aëris tempeſtatiſque conſtitutione, elapſo MDCCXXVII. anno, plures febrium ſpecies univerſam fere Germaniam infeſtarunt & laborantes nimio fere continuo æſtu, virium proſtratione, anxietate, capitis dolore & nonnunquam plane delirio, mirifice afflixerunt, ita quidem, ut frequentiſſimæ ex illis eſſent tertianæ continuæ, ſymptomatibus non penitus intermittentibus, ſed tantum remittentibus, donec lapſu temporis, ſucceſſive vel in quotidianas, vel tertianas legitimas, vel etiam quartanas, tranſirent. In harum perſanatione ego quidem felici cum ſucceſſu hac uſus ſum methodo. Sub febre, tribus ſingulis horis, duo circiter cochlearia præbui *potionis ex aqua florum ſambuci, tiliæ, ceraſorum nigrorum ana unciis duabus, pulveris præcipitantis & bezoardici ana drachma una, ſucci citri & julepi roſarum ana uncia dimidia.* Remiſſionis tempore oblatum *laxans ex manna uncia cum dimidia, vel duabus, nitri puri & ſalis polychreſti ana granis xv. in jure carnis vel aqua deſtillata ſolutis.* Fœminis autem ſpaſmodicis affectibus obnoxiis, clyſteres injicere juſſi, leniter diſcutientes & demulcentes. Perpurgata his prima regione, ad electuarii uſum acceſſi, hac tamen cum differentia, ut ad temperandum æſtum, nitrum adjicerem. Fracta hic poſtero mox die febris atrocia, ut per aliquot adhuc dies hujus remedii uſui inſiſterent & alvum clyſteribus apertam ſervarent, febre autem penitus evaneſcente, exactum in vita & victu tenerent moderamen, & ſubinde pilulas noſtras balſamicas confortantes deglutirent, injunxi. Et ſic brevi tempore, divino auxilio, ægri convaluerunt, quum alii, iiſdem febribus laborantes, adhibitis variis remediis, venæ ſectione, emeticis, ſalibus, amaris & eſſentiis alexipharmacis, diu fuerint afflicti, viribus adeo conſumtis, ut longo tempore omnique arte eaſdem vix potuerint recuperare.

Epicriſis.

Febres, quæ accedentes gravibus ſtipantur ſymptomatibus, intenſo æſtu, ſiti, virium & appetitus dejectione, niſi ſint acutæ, ſed notabiles ſervent remiſſiones, melius in principio ſpecifica febris præſidia ipſumque chinæ corticem ferunt, ac illæ ex tertianis & quartanis, quæ lenius invadunt & lentius procedunt. In illis quippe expedit utique effrenes ſolidorum & fluidorum motus, roborantibus & antiſpaſmodicis moderari, vel plane ſedare; in his vero langueſcente jam naturæ motu & ad removendam in viſcerum infarctu & glandularum obſtructione repoſitam morbi cauſſam non ſufficiente, idem perficere oppido nocivum. Ego certe multis confirmatum habeo exemplis, longe melius antifebrilia propinari in tertianis legitimis, cholerica & juvenilia corpora graviorum ſymptomatum inſultu infeſtantibus, quam ubi ſegniora & phlegmaticæ conſtitutionis nothis implicantur. Nec infrequenter in illis fuit obſervatum, poſt Americani corticis uſum, alvum fluxiſſe, ſudorem largius manaſſe, pulſus intermiſſionis tempore cum virium incremento increbuiſſe, quin ipſum ſalivalem laticem ſtillaſſe.

Observatio VII.

Ex tertiana apoſtema muſculorum abdominis.

Prehendebatur verno tempore tertiana epidemica vir quidam quadragenarius, laxioris habitus, qui militiæ deditus, tam propter effuſum per crebriora vulnera ſanguinem, quam abuſum vinorum Italicorum, corpus infirmum atque cauſarium reddiderat. Advocabatur Medicus, febremque ardentem & malignam, propter intenſum ardorem & ſitim, fore judicans, porrigebat alexipharmacum, ex ſpiritu cornu cervi & tinctura bezoardica. Sed increſcebat inde ardor cum ſiti & accedebat deliriū plane, ut æger nudum etiam corpus in paroxyſmo frigido ſubjiceret aëri, gelidamque largiter ingurgitaret aquam. Concedebat tamen febris in tertianæ intermittentis typum, æſtuſque remittebat, debilitas autem inſignis, magna ad ſudorem proclivitas, & mira paroxyſmorū anomalia ſuccedebat. Diſcedebat tandem penitus febris tertiana, ſed ſudor cum tuſſi affligebat perpetua, & quotidie febrilis quædā, licet ſine horrore & adeo notabili calore, præſto erat commotio, ac præterea infra cordis ſcrobiculū, in media cartilagine enſiformi, tumor quidam prædurus eminebat. Conflictabatur cum hiſce pathematibus per binos fere menſes æger, ac interea a multis Medicis exquirebat conſilia, quorum quiſque de affectu & medicatione peculiarem promebat ſententiam, uno febrem eſſe ha-

hecticam, altero tertianam duplicem, tertio hydropem, quarto glandularum omenti tumorem, affirmante. Errabant autem omnes. Increſcebat enim ſubinde tumor & exquiſitus pungitivus cum ardore dolor jungebatur, & apoſtema potius intra muſculos, non intra cavum abdominis, latitare conjiciebam. Rejectis diſcutientibus externis emplaſtris, ſolum diachylon ſimplex fuit admotum & ſuper hoc poſitum cataplaſma emolliens. Sic elapſo triduo, attolli & molleſcere cœpit tumor, puriſque ſubtus undulatio locum inciſionis monſtravit, qua quinto die facta, pus fœtidiſſimum, ad tres minimum menſuras, pauco cruore intermixto, effluxit ſenſim. Inde mitior illico factus calor, ſomnus quietus redditus, & abſceſſu injectis balſamicis ſenſim ad conſolidationem perducto, priſtinam demum æger recepit ſanitatem.

Epicriſis.

Sanguineum corpus apoſtemati concipiendo quam maxime eſt opportunum, ob ſuccos in laxa fibrarum textura ex facili ſubſiſtentes. In hoc quidem, potus ille frigidus, ſub paroxyſmo copioſe ingeſtus, cum improvida abdominis refrigeratione ſub fervido calore, ſanguinem & ſuccos in muſculis abdominis conſiſtere fecerunt. Horum ex ſtaſi enatum apoſtema, factus tumor & materia contenta computruit, quæ ſanguini præterlabenti remixta, continuum lentum calorem cum languore induxit, & aperto apoſtemate, tam fœtidum exſpiravit odorem.

Observatio VIII.

Tertiana cum ictero & tuſſi Convuls.

Æſtate qua varii generis febres circumibant, vir quadragenarius, poſt gravem iram, præcordiorum ſummas anxietates, cum vomendi conatu, incurrebat. Excipiebat hæc poſteris diebus icteritius color, in oculi albo quam maxime conſpicuus, nec non ferina tuſſis, noctu potiſſimum affligens ſomnumque interturbans. Nihilo minus, poſtulante ſic, quo fungebatur, munere, iter ſuſcipiebat, ſub quo vero ob auram frigidiuſculam & delicta, quæ committebat, diætetica, febrem nanciſcebatur tertianam. Stipabatur hæc ſolitis pathematibus, major tamen in paroxyſmo erat anxietas & inquietudo, urina ſaturate tincta, ſine ſedimento, æſtus per viginti fere horas perſiſtens, & tuſſis quoque, noctu præſertim & ſub frigore, vehementior. Conſulebatur Medicus, qui propinabat emeticum, ex tribus tartari emetici granis, quo ſexies pituitoſus tantum bile leviter remixtus humor ejectus. Hoc facto dabatur electuarium ex radicibus alexipharmacis, pimpinella, gentiana, angelica, addita theriaca veteri & ſyrupo acetoſitatis citri. Hinc vero mirum exaſperabatur febris fereque reddebatur continua, ſomnus cum appetentia intercidebat & continuus ſine frigore perſiſtebat æſtus, ſub quo Medicus ad ſitim extinguendam Matisburgenſem ſuadebat cereviſiam. Advocabar ego, & cauſam febris cum ſymptomatibus curatius expendens, rejectis, quæ à Medico præſcripta fuerant cunctis, contrariam plane medendi ingrediebar viam. Pro potu quippe ſuadebam decoctum avenaceum, idque etiam cum ſeminibus quatuor frigidis & papaveris albi in emulſionis formam redigere, & adjecta convenienti nitri portione, pro lubitu liberaliter ingerere præcipiebam. Pulverem dein abſorbentem nitroſum, ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, nitro & tartaro vitriolato, bis vel ter quotidie, in & extra paroxyſmum ſumendum, commendabam. Bis etiam quotidie liquor noſter anodynus mineralis ad guttas xx. in ſuperiori decocto offerebatur. Redditis per hæc mitioribus cunctis, elapſis quinque diebus, *electuarium antifebrile ex rob ſambuci unciis duabus, corticis chinæ drachmis ſex, ſyrupi acetoſitatis citri unciis duabus, pulveris florum chamomillæ drachmis duabus, antimonii diaphoretici, extracti centaurii minoris, nitri, ſingulorum drachma, quovis bihorio ad drachmas duas, per quatriduum exhibitum.* Quo ex toto ceſſavit febris, cum omni æſtu ac ſiti, ferina tuſſis conquievit, urina, ſecus ac per totum morbi decurſum, ex bruno-rubicundo colore flaveſcens ſedimentum dimiſit, appetitus cum viribus rediit & flavus in facie & corporis ſuperficie color ſucceſſive diſparuit. Denuo vero, ne ex ciborum ingluvie recidiva gigneretur, crebriorem pilularum balſamicarum & ſalis digeſtivi ex arcano duplicato, ſale digeſtivo & ſale tartari uſum, cum abſtinentia, ſerio injunxi, & ſic æger, vitata ſimul omni refrigeratione corporis, animique commotione, quæ facile recidivam creare poſſunt, maxime ſi negligitur primarum viarum evacuatio, quæ demum ſeptimo à febre die molienda, ad perfectam rediit ſanitatem.

Epicriſis.

I. Hoc in ægro omnia primum in motu ſpaſtico exceſſivo fuerunt conſtituta, acris etiam ſubtilis materia potius in vitio fuit, quam craſſioris & rudioris humoris moles, teſtantibus id origine febris ab ira, ſymptomatibus, ut tuſſi ferina, & icteritia, ex ſpaſmo ductuum biliariorum. Perperam igitur a Medico datum emeticum & electuarium calefaciens, quibus motus ſpaſtici cum inteſtino aucti & pathemata exacerbata. Ex uſu potius fuiſſent motus complacantia & acrimoniam diluentia ac temperantia, cum iis, quæ per cutis poros ſubtiles ſordes eliminant. Quod demum cum ſucceſſu decocto diluente & humectante, pulveribus abſorbentibus nitroſis & temperante diaphoretico electuario, à nobis confectum.

II. Magna omnino eſt cognatio inter ſubitaneam ex ſpaſmo icteritiam, tuſſim ferinam convulſivam, & inter motum febrilem intermittentem, qui noſtra ſententia in ſpaſtica quadam univerſali vaſorum & nervoſarum partium ſyſtematis ſtrictura conſiſtit. Hinc etiam factum, ut iiſdem remediis, terna hæc mala & ſymptomata omnia ſimul & ſemel funditus fuerint ſublata.

Observatio IX.

Tertiana curata & in continuam converſa uno remedio.

Miles quidam robuſtus, poſtquam in cœna ad ſatietatem uſque ingeſſiſſet & noctu aëre nebuloſo excubias egiſſet, præcedente horrore, nauſea & conatu ad vomitum corripitur, ſubſequente æſtu & anxietate. Redeunt hæc pathemata tertio die acerbiora, ideoque ad chirurgum properat, qui die vacuo primum dat emeticum, ſeptem ante paroxyſmum horis, quo ſtrenue pituitam cum bile evomuit. Febrili die, tribus ante paroxyſmum horis, idem morbi artifex piperis albi grana xv. ſtercoris muris grana x. & lapidum cancrorum drachmam dimidiam in aliquot cochlearibus ſpiritus vini porrigit, & jubet, ut deſuper biberetur cereviſia probe calefacta. Miles lecto incluſus ſudat inde fortiter, paroxyſmus fugatur, & repetito aliquoties hoc remedio, cura feliciter abſolvitur. Accidit vero haud ita multo poſt, ut juvenis cholericus, in iram pronus & liberaliter vini potui indulgens, tertianæ implicaretur. In conſiliũ vocatur idem chirurgus & idem remedium exhibet, ſed tam ſiniſtro effectu, ut continua inde fere

fieret

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

fieret ſebris, æſtus augeretur, æger deliraret & de exquiſito ardoris, quaſi carbonis igniti, ſenſu, in ſcrobiculo cordis, conquereretur. Parata igitur emulſio ex aqua florum ſambuci, tiliæ, papaveris rhœados, ſeminibus quatuor frigidis & papaveris albi, quæ tam ſola, quam cum pulveribus abſorbentibus & diaphoreticis, nitroſis, ſumta, ac demum adjunctus uſus electuarii jam deſcripti, quem excepit liberalis alvi fluxus, tam ſalubri eventu, ut febris diſcederet, ſymptomata quieſcerent & æger ſanitatem reciperet.

Epicriſis.

Luculentum hoc exemplum eſt, non omnia omnibus prodeſſe. Nam ſi tertiana in corpus robuſtum, minus agile ac ſenſibile incidit, idque ob ſaburram in ventriculo & tranſpirationem impeditam; emetica quidem, & poſtea calidiora ante paroxyſmum, eximiæ ſunt utilitatis. Sed ubi corpus activum, & motus magis, quam qualitas & quantitas humorum peccat, contraria plane medendi methodus & ſedantia adhibenda medicamenta. Et in ejuſmodi quidem cholericæ indolis ad iram pronis ſubjectis, ſingularis plane eſt ex Chinchina paratorum effectus, eo quod ſumma cum euphoria crebras & bilioſas alvi dejectiones proritare ſolent.

Observatio X.

Ex tertiana ventriculi inflatio.

Sexagenarius robuſtus & plenus, ſanguineo-phlegmaticus, calculi renalis doloribus ab aliquot annis ſubinde obnoxius, flatibus præterea & ructibus divexatus, nanciſcebatur anno abhinc tertianam tum epidemiam. Poſt tertium paroxyſmum, moleſtiarum pertæſus, a Medico ut febrem abigeret, poſcit. Paret hic, & electuario, ex rob juniperi, cortice chinæ & ſyrupo acetoſitatis citri, poſt ſex dies, febrem ex voto, uti videbatur, profligat. Sed ſequitur poſtea inflatio ventriculi, cum ructibus & borborygmis ventris, præſertim poſt paſtum & alimenta gravis materiæ. His jactatus æger meo ex conſilio uſus eſt mane pilulis balſamicis & veſperi pulvere ſalino aperitivo, ex arcano duplicato, ſale Sedlicenſi & cancrorum lapidibus, per ſex dies, & poſtea ante prandium eſſentia carminativa Wedelii, cum æquali parte ſpiritus nitri dulcis remixta, felici cum ſucceſſu. Quum vero elapſis vix quatuordecim diebus medicamenta rejiceret, eadem à flatibus & ructibus expertus eſt incommoda, eaque propter ad priora medicamina confugit, ſuccedente ex voto effectu.

Epicriſis.

Quando tertiana corpus impurum, ſuccis repletum & chronicis paſſionibus jam affectum prehendit, in medicinam cedit, motu inteſtino & progreſſivo auctiori obſtructiones reſerando, viſcidos humores attenuando & ſordes ſubtiles difflando. Quando vero cito nimis ſpecificis compeſcitur, noxia materia remanens & deterior reddita, in diſpoſito jam corpore, flatulentias creat malumque exacerbat. Et licet oppoſita his pathemaibus præſidia leniter educendo vitioſam materiam ac tonum ventriculi & inteſtinorum roborando, egregie profuerint; expertus tamen ſcribo, non facile ejuſmodi pathemata ceſſare, niſi aquæ minerales, præſertim Carolinæ thermæ, in auxilium vocentur, ac vere, vel æſtate debito cum regimine uſurpentur.

Obsebvatio XI.

Tertiana in ſene curata.

Superiori vere, quo tertianæ erant admodum frequentes, vocabar ad ſeptuagenarium vegetum adhuc & ſtrictioris corporis habitus, qui eodem decumbebat morbo, & adhibitis licet pulveribus digeſtivis ſalinis, elixiriis amaris, pilulis etiam polychreſtis, decimum quartum jam paroxyſmum erat paſſus. Percontatus de omnibus, vires quidem proſtratas, ſtomachum mire languentem & faſtidientem & urinam ſine ſedimento eſſe, comperio, habitum tamen corporis expendens & pulſum in paroxyſmo plenum adhuc & fortem offendens, electuarium offerre non dubitavi. Sumtum illud bihorio quovis ad drachmas duas, bibendo poſtea aliquot cochlearia vini, auſpicato cum effectu, ita, ut ſubſequens illico paroxyſmus mitior longe eſſet, nec nauſea, nec capitis dolore, neque anxietate, ut antea, ſtiparetur, ſecundus vero penitus emaneret, urina craſſa n ingeretur, vires redirent & æger optime convaleret. Ne autem recidiva accideret, ut eodem electuario, parcius tamen, adhuc uteretur, elapſis ſeptem diebus, bis pilulas balſamicas cum ſale aperitivo deglutiret, ingluviem ciborum & ſeria negotia vitaret, temperate calidum potum aſſumeret & corpus ab omni refrigeratione ſollicite defenderet, ſerio præcepi.

Epicriſis.

Chinæ cortex non tam nocens eſt, ut vulgo creditur, ſed ipſis etiam ſenibus cum fructu datur. Neque etiam ſine exceptione illa practica eſt regula: quod nunquam ſit offerendus, antequam urina compareat cocta. Ego enim multiplici compertum habeo experientia, nunquam ipſum nocuiſſe, ſi primæ viæ prius probe expurgatæ, ſi corpus non impuris ſuccis ſcatet, viſcera ſanguinea integra, & nullus inflammationis internæ metus. Multo magis innocens hujus corticis & ſalutaris effectus, in ægro activæ indolis, fibroſi & amplioribus vaſis inſtructi habitus. Longe præſentiorem etiam expertus ſum ipſius efficaciam in corpore quodammodo jam per febrem debilitato fibrarumque tono remiſſiori, ac ſi vires adhuc vegetæ & motuum vigor, niſi forſan exſpectationem interdicant circumſtantiæ.

Observatio XII.

Tertiana cito curata in Carolinis.

Rari ſunt in thermis Carolinis diu febricitantes. Simul ac enim febris impetit, intercalari die largiter ingerunt aquas thermales, quæ primas vias efficaciter deplent, ſudorem etiam & urinam liberaliter eliciunt. Si poſt quintum paroxyſmum febris non diſcedit, corticem Peruvianum die vacuo adhibent, vel in electuarii forma, vel decocto, hunc in modum: *recipe corticis chinæ unciam, radicis gentianæ rubræ unciam ſemis, herbæ cardui benedicti manipulum, centaurii minoris tantundem, vini Gallici menſuram; coque leni calore, cola & adde ſyrupi menthæ unciam, M. de quo tribus quibuſvis horis extra paroxyſmum duas uncias bibunt, ſorbillando mane in lecto infuſum theiforme & ſudorem eliciendo.* Sic feliciter ut plurimum ex toto febrem percurant. Mihi anſam hoc dedit, ut eadem methodo ſubinde uterer, & ſurrogata Carolinis Sedlicenſi aqua, purgationem ventris molirer, & poſt eam decoctum illud præberem, auſpicato pariter ſucceſſu in tertiana & quartana, præſertim æſtiva ac vernali.

Epicriſis.

Compendioſa & facilis eſt hæc intermittentes curandi methodus, ſolennis non modo in Carolinis, ſed & iis locis, ubi acidulæ purgantes ſaliunt. Nec male medentes eidem viæ inſiſtunt & primas vias crudis & bilioſis ſordibus obſeſſas ſalibus deplent. Salia enim reliqua ex regno vegetabili purgantia ſecuritate & promta efficacia

longe

longe ſuperant. Tanto vero magis proficua ſunt, quando in ſufficienti quantitate humidi ſoluta aſſumuntur. Hinc ſi copia non eſt aquæ ejuſmodi medicatæ, ego ad imitationem ipſius aquam paro laxantem, adjiciens uni aquæ menſuræ olei tartari per deliquium unciam dimidiam & in lagena anguſti orificii inſtillans eo uſque ſpiritu vitrioli, donec nulla amplius eveniat ebullitio. Vel diſſolvo in menſura aquæ unciam ſemis ſalis polychreſti, ex ſulphure & nitro calcinatis confecti. Uſurpato aliquoties liquore hoc ſalino, deſcendo tandem perquam ſecure ad ſpecifica roborantia, quæ inter primas tenent, cortex chinæ, caſcarillæ, tamariſci & omnia amara & ex marte rite parata.

Observatio XIII.

Tertiana in puero per chinæ corticem funeſta.

Puer facie florens, indole vividus, complexione ſanguineus, a biennio aliquoties hæmorrhoidarius, cum abdomine tumido, ceterum valens, poſt æquinoctium autumnale, tertianam, quo ex diætetico errore neſcio, incurrit, eademque ob paroxyſmi vehementiam, ſtomachum penitus languentem ſomnumque turbatum, graviter decubuit, urina ſimul clara & ſine ſedimento comparente. Excepit hanc Medicus aperientibus, crudos ſuccos corrigentibus tutiſſimiſque febrifugis. Sed quum decem paroxyſmos paſſus eſſet æger, parentes percarum natum vitæ diſcrimen ſubire metuentes, inconſulto Medico ab empirico quodam potius quam Medico opem quæſiverunt, qui electuarium, cujus baſis tormentillæ radix, prompte porrexit, ac ut tribus ſingulis horis, intercalari die, doſis caſtaneæ magnitudine deglutiretur, præcepit. Mitior inde facta febris, ſed continuato aliquamdiu adhuc pharmaco, paroxyſmi tempore, tremor ac frigus totum concuſſit corpus, cum colliſione dentium & labiorum, ſequuta mox convulſio epileptica univerſalis, per viginti horas, fruſtra datis omnibus antepilepticis, perſiſtens, ægro ſub ipſa extincto.

Epicriſis.

Ego quidem permultis confirmatum habeo exemplis, hæmorrhoides in infantibus ac pueris jam prodeuntes, accedentibus pubertatis, vel *juventutis* annis, raro alium quam ſiniſtrum ac ut *plurimum* funeſtum ſortiri eventum. Ipſum hoc enim ataxiam motus circulatorii in viſceribus abdominis prodit, ex qua facile labem & vitium contrahere poſſunt. Neque ea propter dubium eſt quin hoc in puero, infimi ventris viſcera, hepar, lien, vel pancreas, fuerint farcta & obſtructa. Motus autem febriles præſidio potius fuiſſent, inprimis quum intermittentes per annum ſæpe infantes detineant, modo medicatio rite inſtituatur, nec tamen adeo ſint detrimento, ut potius corpus firment & longævum efficiant. Perperam igitur adſtringentibus ſalutares hi motus ſedati & cauſa febris altius viſceribus impacta, ſpaſmi quoque tam ex hæreditate a matre hyſterica, quam ex ipſa febre jam præſentes, & ex alvi ſtrictura, ac limpida urina cognoſcendi ſatis, ita adaucti, ut in convulſivos plane degenerarint funeſtos. Memoratu etiam dignum videtur, quod hic puer multos annos inſolita voracitate laboravit.

Has practico-clinicas de tertiana obſervationes hiç adduxiſſe ſufficiat, plures paſſim reliquis meis ſcriptis inſerui, & quidem uberius enarratas ac evolutas, *Medicinæ conſultatoriæ*, ex qua hanc in rem conſuli poterunt ea, quæ *Tom. II.* Sect. IV. caſ. CLXXVII. uſque ad CLXXX. attuli.

CAPUT II.

De Febre Quartana.

§. I.

Quartana quid?

Tertianam, & gravitate, & contumacia, ex intermittentibus longe adhuc ſuperat ea, quæ quarto quovis die, intercalaribus integris binis, corripit, eamque ob cauſam vocatur *quartana.*

§. II.

Paroxyſmi hiſtoria.

Scilicet, poſt meridiem ut plurimum, hora quarta, aut quinta, quandoque etiam citius, quandoque ſerius, cum notabili corporis languore, pandiculatione, capitis, dorſi, lumborum ac tibiarum contuſivo dolore, accedit. Pedes hinc cum manibus refrigeſcunt, corpus univerſum palleſcit, facies & ungues liveſcunt, ſupervenit horror & rigor, huic febri familiaris, lingua & labia tremunt, ſpiritus difficulter trahitur, præcordia anguntur, corpus inquietudine jactatur & pulſus arteriarum contractus ac durus, quandoque etiam inæqualis plane percipitur. Durant hæc omnia per duas plerumque, aut tres horas, ac interea alvus in plurimis ſtringitur, in nonnullis ad deſidendum & mejendum ſtimulus, in quibuſdam, potiſſimum ſenibus, conatus ad vomendum, vomitus & alvi ſeceſſus. Multis etiam, inprimis ætate gravioribus, caput mirum turbatur & mens ſibi non conſtat, ut aliena multa loquantur. Succedit lento poſtea greſſu calor, non adeo urens, ſed ariditate quam-maxime moleſtus, evaneſcit rigor, arteriarum ictus ad æqualitatem redeunt, celerioreſque ac majores micant, capitis tamen obtuſus dolor perſtat, cum vertiginoſa affectione, & cutis demum pauca ſaltim humiditate perfunditur, donec elapſis quatuor vel ſex horis, & æſtus, & pathemata hæc diſcedant. Ceſſante ſic febris impetu, duobus qui vacui ſequuntur diebus, æger quidem conſtanter fere lectum relinquit, reſtitat tamen ſenſus quidam doloris in artubus ac pedibus, ipſa oſſa quaſi tundens atque profundo pondere obterens, oſteocopus græco nomine dictus, caput quoque in quamplurimis grave eſt & animum faſtidium tenet, urina, quæ in paroxyſmo tenuis reddita & aquoſa, nunc craſſa & cum ſedimento ſecedente.

§. III.

Quartanæ cauſa proxima.

Hæc quæ ſub paroxyſmi impetu ſubinde obveniunt pathemata, uberius utique teſtantur, graviſſime nervoſarum partium ſyſtema in univerſo corpore pati & ſpaſticis conſtrictionibus agitari. Eamque ob cauſam *immediata* & proxima hujus febris *cauſa* conſtituenda omnino in univerſali & vehementi ſpaſtica nervoſarum partium ſtrictura, quæ ex ſpinali medulla potiſſimum procedens, non modo tunicas vaſorum, ſed & totum nervorum ac fibrarum ſyſtema, præter naturam afficit, ut motus ſolidorum & fluidorum inde graviter turbentur.

§. IV.

Materialis.

Materialem vero *cauſam*, quæ nervoſas partes in tam exorbitantes motus abripit, Veteres quidē humorem melancholicum extra vaſa putreſcentem eſſe voluerunt; ſed ſicuti in omni febre, ſiç etiam in quartana, ſubeſt materia activæ indolis & cauſtica acrimonia imbuta, internas ſenſu exquiſito pollentes partes ad ſpaſticas criſpaturas ſollicitans. Quia tamen ex pancreate ei nupta eſt materia, quæ ad acido-viſcidam indolem accedit,

diu-

diuturniores dat inducias, nec tam cito colligitur, nec ad membranas ſpinalis medullæ ex prima regione tam cito appellitur. Quando vero ſufficienti quantitate collecta in primarum viarum latibulo, maſſam ſanguinis ſucceſſive ſubiit, & certo interpoſito tempore, ad ſpinæ dorſi membranas delata, febriles eoſdem ſuſcitat motus, quos præcedenti capite de tertiana enumeravimus.

§. V.

Antecedens. Jam ſi porro hujus materiæ febrilis natales rimamur, hæ utique primario arceſſendæ ex tardo admodum ſanguinis, per viſcera abdominis depuratoria & ſecretoria, hepat præſertim, lienem & pancreas, progreſſu, horumque tandem ſuccedente infarctu & obſtructione. Hoc enim facto, humores fermentales, gaſtrici, lymphatici, ſalivales, à temperata, ſubtili, ſpirituoſa indole deſciſcunt, ac fixam & acidam induunt, ut ad intimam ciborum diſſolutionem & chyli extractionem minus ſint idonei, ſed cruditatum acidarum & viſcidarum ingens fiat proventus. Quibus ipſa mora pejorem indolem contrahentibus, & ab accidentibus aliis externis cauſis acrimoniam induentibus, ipſa demum excluditur febris.

§. VI.

Impeditus humorum per viſcera progreſſus, Videlicet languidiorem ſanguinis per abdominis vaſa curſû in cauſa eſſe, ex eo patet, quod huic febri quam maxime opportuna ſint corpora conſiſtentis & provectioris ætatis, melancholici temperamenti, & quæ, vita ſedentaria nimia, intermiſſa ſanguinis miſſione, victu duro inſalubri, nimioque acidorum & ſpirituoſorum uſu, vel etiam ſolennium criticarum ſanguinis evacuationū ſuppreſſione, nec non animi affectuum intemperantia, ſuccorum incurrerunt & abundantiam, & ſpiſſitudinem ac impuritatem. *Et acris materia.* Causticam vero ſimul etiam ſubeſſe materiæ indolem nemo negabit, qui novit, quartanam poſt excluſas ſub æſtate fervente acres ſordes plerumque autumno prodire, per ſcabiem quandoque & purpuram ſolvi, iiſdem repulſis impetere, variolis erumpentibus diſcedere, ex tertiana gigni, in tertianam quoque tranſire, & eodem modo ac tertianam in locis paludoſis, aëre acrium recrementorum copia referto, frequentem admodum eſſe ac epidemiam.

§. VII.

Quartana ſimplex eſt vel duplex. Sic quidem generata febris quartana varium ſubinde exhibet genium. Quandoque ſcilicet *ſimplex* eſt, quandoque *duplex*. *Simplex*, ea, ut jam delineavimus, incedit facie. *Duplex* vero tum dicitur, quando intra quatriduum bini ſuccedentes accedunt paroxyſmi, ita quidem, ut uterque peculiarem ſuum ſervet typum, & ſingulare acceſſionis tempus, alternatim ſemper præcedenti inſultui reſpondens, tertio duntaxat die à febre penitus vacuo. Id quod ſæpius evenit, quando ſimplex quartana perverſa medicatione excipitur, aut in vitæ, vel victus regimine, committitur error.

§. VIII.

Legitima vel notha. *Legitima* dein obſervatur eſſe, vel *notha*. *Illa* exactius, quam ullum aliud febrium genus recurſus terminum ſervat, tempore ſcilicet pomeridiano. In *hac* contra certum non eſt reditus tempus, plerumque tamen ante meridiem, æſtus quoque impenſior, ipſoque frigore gravior urget.

§. IX.

Continua. Non nunquā porro quarto quidem quovis die, præviis ut plurimū pandiculationibus & horripilatione, repetit, ſtatū tamen terminum non adeo exquiſite ſervat, nec deferveſcente impetu penitus intermittit, ſed diebus in ſimplici intercalaribus, mitius tantum, qua febrili, affligit; calor naturali intenſior adhuc adeſt, pulſus magis auctus, appetitus languet, vires proſtratæ ſunt, os ſiccū, caput temulentū, ſomnus inquietus, & urina rubicunda, craſſior, cum ſedimento roſeo mingitur, eāque ob cauſā à Medicis *quartana* appellatur *continua*.

§. X.

Epidemia. Ut plurimum populares habet circuitus & *epidemia* eſt, tum maxime, quando æſtas præceſſit præter conſuetudinem calida & ſicca, eaque-propter acria & multa bilioſa recrementa in corpore genita. Id quod anno cIↃ IↃcvi. SENNERTUS *de febr. lib. II. cap.* 20. nec non anno cIↃ IↃcLII. BARTHOLINUS *cent. I. hiſt. anat.* 95. contigiſſe, memorant, & noſmetipſi de annis cIↃIↃcLXXXIV. cIↃIↃccxix. xxvi. & xxviii. multiplici experientia edocti teſtamur. Et quia ob æſtum nimium potus frigidus ſæpe aceſcens ingeritur, & noctu frigus accedit, perſpiratio ſordium acrium impeditur, & humores cum ſanguine ſpiſſi evadunt.

§. XI.

Endemia. Nonnullas regiones & tractus *endemia* lues infeſtat: nimirum in Weſtphalia, Pomerania lociſque, quæ ad boream vergunt, & incolas alunt, victu duriori, craſſiori & crudiori utentes, nullus fere elabitur autumnus, quo non multi quartana prehendantur ac diu admodum eadem detineantur. Idem evenit in locis paludoſis, ſtagnorum & lacuum pravis exhalationibus infeſtis, in quibus vere tertianæ, autumno quartanæ, largo proventu pullulare & crebro recrudeſcere ſolent.

§. XII.

Varias in plethoricos & hypochondriacos, Varium etiam quartanæ exhibere ſolent genium, pro diverſitate corporum, quæ corripiunt. Nimirum ſi incidunt in corpus, quod, ob vitam ſedentariam victumque craſſum & durum, copioſum & craſſum ſanguinem in venis alit, vel quod hypochondria male conſtituta habet, aut diuturniori animi mœrori indulſit, tum graves & contumaces eſſe ſueſcunt, nec periculo vacant, eaque propter in ægrotante exquiſitū victus ac vivendi moderamen; in medente autem magnum in exhibendis remediis poſcunt judicium. *cacochymicis,* Ubi cacochymica diſpoſitio & purpuræ forſan materia ſimul ſubeſt, pathematibus longe acerbioribus incedunt, major virium eſt proſtratio, vigilia, mentis alienatio, præcordiorum anxietas ac purpura demum erumpit, qua, levi ex cauſa retrocedente, febriles paſſiones increſcunt, graviuſque affligunt.

§. XIII.

Infirmis ſenibus, In ſubjecto, viribus per ſenium, valetudinem, pravam vitæ rationem, aut animi pathemata exhauſto, facile in continuam tranſit, quæ ex languore virium poſt paroxyſmum, pulſu frequenti, lento calore & appetentia proſtrata, cognoſcitur, ægrūque in haud leve diſcrimen adducit. *juvenibus,* Quando poſt intenſiorem æſtatis fervorem, corpus juvenile & agile invadit, paroxyſmus longius perdurat, æſtus urens magis in liberalem ſolvitur ſudorem, ſitis quoque & ſtomachi languor impenſius urgent. *infantibus.* Infantes & pueri, quia ægre medicamēta ſumunt, nec diætericis præceptis obtēperant, noctu, removendo ſtragula, corpus refrigerant, & præterea habitum corporis laxum, ad ſufflaminandum perſpirationis ſucceſſum, nec non ventriculum, ad colligendam cruditatum ſaburram aptum, obtinent, diutius hac cum febre conflictantur, crebriores in recidivas incidunt, aut aliis poſtea morbis patent.

§. XIV.

Secura tamen eſt. Interim quartana hæc febris placida admodum eſt atque ſecura, nec facile jugulare ſolet. Sin ſecus evenit, corpus aut ſenile fuit, & viribus jam exhauſtum, aut tenerum nimis, epilepticis inſul-

inſulribus obnoxium, aut ipſa febris, intercurrentibus animi pathematibus, tam ſuſcitata quam exacerbata fuit, aut etiam, vel medentis, vel ægrotantis acceſſit delictum, quo in quotidianam, aut longum alium funeſtum morbum fuit tranſmutata.

§. XV.

Sed contumax.

Gravitate tamen & contumacia ſecuriorem decurſum compenſat. Diu enim trahi, ac ſæpius, ceu verum Medicorum ſcandalum, omnia eludere ſolet remedia. Evenit hoc maxime in ea, quæ autumno oboritur, per hyemem perſiſtens: raro admodum prius diſcedit, quam ſolſtitii vernalis tempore, quo poris adapertis ſuccisque ob aëris ſerenitatem tenuioribus factis, ſponte fere evaneſcit. Rebellis etiam maxime eſt, quando in viſceribus, præſertim hepate, liene & pancreare, vitium altius radices egit, vel tota humorum maſſa ſpurca & impura, vel etiam ſyſtema nervorum admodum debile ac ad anomalos ejuſmodi motus, & concipiendos, & fovendos, diſpoſitum & tanto magis, quando æger voracitate materiam febris colligit ſemper & auget.

§. XVI.

Facilis curatu vernalis.

ex diætæ vitio.

Contra ſi vernali, vel æſtivo tempore incidit quartana, facilis & explicita ipſius curatio eſt, quia aëris temperies & tenuitas multum medicationi velificatur. Quæ etiam ex inordinata diæta & cruditatibus in prima regione collectis, integris autem viſceribus, aut quæ ex valde prohibita tranſpiratione ſuccreſcit, ex facili, vel unico ſæpe vomitorio, vel diaphoretico, ante acceſſionem dato, diſcutitur. Et illa pariter, quæ juvenile & viribus pollens corpus detinet, præſertim ſi bilis plus, quam humor tenax, acidus peccat, ut potiſſimum fit in epidemicis æſtate graſſantibus, niſi ægri vel medentis culpa ingraveſcat, ex facili medicationem admittit.

§. XVII.

irregularis etiam

Neque etiam quartana anomala, quæ typum non ſervat, incerto tempore redit, aut ex ſimplici in duplicem concedit, adeo eſt pertimeſcenda, uti quidem vulgo cenſent. Ipſum hoc enim *indicio eſt*, ſuccos vitioſos non tam lentos & viſ*ceribus* alte impactos, ſed ad emotionem adhuc promtos eſſe, naturam quoque vegetam in amolienda, quæ morbum facit, materia. Ne dicam, paroxyſmos rite decurrentes, multum facere ad diſſolvendos viſcidos & diſcutiendos ſubſiſtentes humores, adeoque, quo crebrius recurrunt, eo citius cauſa febris eliditur, & natura miniſtrante, curatio paucis congruis perficitur.

§. XVIII.

Quandoque excretionibus ſolvitur.

Licet quartana ſolenniter nullam criticam ſervet excretionem, fit tamen quandoque, ut erumpentibus puſtulis, maculis, ulcuſculis & ſcabie per univerſum corpus diffuſa, nec non prodeunte hæmorrhoidum fluxu, feliciter ſolvatur. Vidi quoque in infantibus eam cum auſpicato ſucceſſu deſiiſſe in variolas: & de gravidis compertum habeo, quod quartanam non prius evaſerint, quam ſuperato partu, infante vero eadem affecto.

§. XIX.

nonnunquam adverſus morbos præſidio eſt.

Quin præſidio quandoque eſt hæc febris & adverſus alios, præſertim chronicos morbos, remèdio. Auctus enim ille ſub impetu ſolidorum & fluidorum motus lentos ſuccos circumagendo attenuat, latibulis ſuis elidit & ad veteres obſtructiones, quæ in minimis vaſculis, glandulis & nervoſis partibus altius conſiſtunt, expediendas & excutiendas multum confert. Hinc Priſci jam medicinæ principes, HIPPOCRATES, ASCLEPIADES, GALENUS & CELSUS, ſe quartana remedio uti, affirmarunt. Et certe ad expugnanda hypochondriaca pathemata ſpectata ipſius eſt virtus, quam etiam in epilepſia & convulſivis motibus mire deprædicat HIPPOCRATES *lib. VI. Epid.* Ab aſthmate quoque convulſivo, item calculo, podagra, ſi feliciter decurrit & prudenter à Medico dirigitur, quartanam liberaſſe hiſtoriæ loquuntur. Dumque corpus ab inhærentibus viſcerum vitiis liberat, poſt diſceſſum ſuum illud mirifice firmat, ut non tam facile morbis pateat, aut priſtinis attentetur denuo, uti experientia ſuffragante ex PLATONE jam habet GELLIUS *noct. Att. lib. XVII. cap.* 12. Et nos plures novimus, qui poſt quartanam longævitatem nacti fuere. Quo magis admiranda hinc DEI providentia eſt, quæ ipſis etiam morbis plane incomparabilem & medicinalem virtutem tribuit.

§. XX.

Sed diuturna

& perperam excepta morbos facit graves.

Sed ubi longius quam par eſt extrahitur morbus, ſucci concipiunt dyſcraſiam, & ſi humores tenues ac bilioſi ſunt, purpura excluditur, vel partibus ſpirituoſis, roſcidis, nutritiis difflatis, lenteſcunt reliqui, corrumpuntur & longos morbos invehunt. Si etiam perverſa medicatione excipitur, in graves & capitales degenerat paſſiones, cujus generis ſunt maxime hydrops, anaſarca & aſcites, cachexia ſcorbutica, tumores œdematoſi, febris lenta & hectica continua, aſthma ſiccum, icterus, tuſſis ferina, in ſenibus affectus comatoſi & hemiplexia, in junioribus affectio hypochondriaca & in infantibus ſævi convulſivi motus, ſpinam dorſi, antrorſum & retrorſum miſeranda facie diſtorquentes. Et in his quidem omnibus conſpicuum poſt mortem deprehenditur viſcerum vitium, hepatis nempe, lienis, pancreatis, nec non glandularum meſaraicarum, obſtructio, infarctus & corruptio.

§. XXI.

Quibuſdam funeſta eſt.

Qui vero quartana febre intereunt, ſub frigoris rigore & mente turbata decedunt. Tum enim, qualia duo exempla vidi, in adultioribus adeo increſcit ſpaſmorum atrocia, ut nullus plane ſubſequatur æſtus, ſed ſymptomata veneni prorſus æmula adſint, demumque interimant. Et in infantibus, ſpaſticæ ſtricturæ in convulſivos plane motus degenerant funeſtos.

§. XXII.

Facilè recidivat.

Qui demum evadunt, habent utique, ut in vitæ victuſque ratione exactum ſervent poſtea per aliquod tempus moderamen: refractaria enim admodum eſt hæc febris, priſtinamque ſedem, data levi occaſione, ex facili repetit. Sane qui ſuperata ipſa gulæ indulgent corpuſque extenuatum largo, tanto magis inſalubri cibo, farcire nituntur, promtiſſime recidivam, ex congeſta denuo cruditatum ſaburra, incurrunt. Idem experiuntur, qui ſaluberrimam illam per cutis ſpiracula excretionem penſi habent, & corpus aëri frigidiori & humidiori incautius committunt, vel frigidum potum ingerunt. Neque minus ex facili iterato prehendit eos, qui affectuum intemperantia jactantur, ac inprimis impenſiori triſtitiæ diutius indulgent. Et, quod tamen rarius eſt, repulſa præpoſtere, quæ ad habitum corporis cum ſalute acta fuerat, & per ſcabiem, puſtulas, ulcera & purpuram expulſa, materia, illico impetit denuo, qui ſedatus fuerat, inde febris impetus.

METHODUS MEDENDI GENERALIS CUM INDICATIONIBUS CURATORIIS.

§. I.

Indicationes quatuor.

QUo pacto intermittens febris ſit arcenda, ſuperiori capite ſub methodo præſervatoria tam fuſe expoſui, ut ſupervacaneum ducam illud hoc loco iterum tradere. Indicationes autem curatoriæ cauſis quartanæ oppoſitæ, huc redeunt. I. Ut cruditates viſcidæ, acidæ, bilioſæ ex primis viis, cum chylo & lympha ſucceſſive ad ſanguinem abeuntes ac in nervoſarum partium ſyſtemate febriles motus ſuſcitantes, & corrigantur, & per congrua emunctoria evacuentur. II. Ut ſanguinis per abdominis viſcera, præſertim ad quæ vena portæ excurrit, progreſſus liber præſtetur; congeſtio vero, infarctus & obſtructio expediatur, vel minimum major impediatur. III. Ut ſpaſtica vehementior in genere nervoſo conſtrictio, ceu acerbiorum ſymptomatum cauſa, leniatur. Et IV. ut dejectum viſcerum, ſtomachi nervoſarumque partium robur reſtituatur, ſicque tum ulterior acceſſio, tum recidiva, præſcindatur.

§. II.

Prima perſiciendula temperantibus, incideat.bus & vacuantibus.

Primæ igitur indicationi exſequendæ ſerviunt ea remedia omnia, quæ acidum obtundendi, lentos ſuccos incidendi, acres contemperandi, & primam maxime regionem expurgandi facultate pollent. Spleodent autem hac virtute alcalina pharmaca, uti ſunt ſalia plantarum per incinerationem parata, ſal potiſſimum abſinthii & cardui benedicti. Commendanda etiam ſalia neutra, maxime ſal ammoniacum depuratum, terra foliata tartari, ſal digeſtivum *Sylvii.* Quibus ad bilioſam acrimoniam infringendam, addenda abſorbentia teneriora, cancrorum lapides, conchæ, vel cornu cervi ſine igne paratum. Et ſi præterea educendi ſcopus, ſalia fontium medicatorum, Egranum, Ebshamenſe, Sedlicenſe, aucta doſi, aut ipſa etiam aqua Sedlicenſis, per alvum craſſiores, tartarea vero, per urinarias vias ſubtiliores ſalino-ſulphureas ſordes, efficaciter evehunt. Habet etiam purgantem facultatem in quartanariis magneſia alba, quæ acidum primarum viarum imbibendo, tranſit in ſal amarum, ſali cathartico Ebshamenſi ſimile.

§. III.

Secunda amaris.

Ad obtinendum *ſecundæ* indicationis ſcopum, egregie faciunt amara, quæ balſamico ſuo fixiori ſulphure bilis balſamum reſtituunt, acidos ſimul ponticoſque humores obtundunt, & lenem quandam ſpirituaſcentiam ſuccis conciliant. Talia ſunt extracta amara, ſumariæ, abſinthii, cardui benedicti, gentianæ rubræ, trifolii fibrini, centaurii minoris, eſſentia, vel extractum rhabarbari, nec non pilulæ balſamicæ, ſecundum exemplar *Beccheri* confectæ, ex aloë bene depurata, extractis amaris & gummatibus reſinoſis balſamicis temperatis, quæ præter facultatem alvum laxantem, etiam attenuantem lentos & ſpiſſos ſuccos obtinent, præſertim ſi earum uſus ſupra laudatis ſalibus interponatur. Pertinet huc quoque conveniens cum debito regimine thermarum & acidularum uſus.

Et mineralibus.

Sin vero inveterata nimis obſtructio viſcerum, præſertim pancreatis, quod in quartana rebelli non inſons eſt, lenioribus expugnari nequit, in uſum vocanda penetrantiora magiſque activa mineralis proſapiæ pharmaca, mercurius quippe dulcis, vel noſtra methodo diaphoreticua ſolaris, nec non antiquartium *Riverii*, quod ex mercurio, antimonio & auro, deſuper abſtracta aliquoties aqua regia & poſtea ſpiritu vini accenſo, paratur. Ex antimonialibus, regulus antimonii medicinalis, panacea Glauberiana & Cooerdingiana, item ſulphur noſtrum antimonii correctum, ſine præcipitatione cum acido confectum.

§. IV.

Tertia linimentis.

Spaſticas generis nervoſi ſtricturas remittunt I. linimenta antiſpaſmodica & nervina, ſpinali medullæ cum frictione calida admota, ex axungia humana, oleo ſpicæ, lavendulæ, rutæ, ſalviæ, balſamo Peruviano; II. clyſteres ex herbis nervinis, carminativis & antiſpaſmodicis, addita ſufficienti quantitate oleorum demulcentium, parati; III. balnea aquæ dulcis, Veteribus inprimis ante paroxyſmi acceſſionem uſitata; IV. epithemata & linimenta ex ſpirituoſis & aromaticis parata, ſub horrore & rigore regioni epigaſtricæ appoſita.

Clyſteribus, balneis.

Epithematibus.

§. V.

Quarta amaris adſtrictivis.

Ultimæ demum indicationi apprime ſatisfaciunt omnia amara, quæ ſimul balſamica quadam adſtrictiva virtute pollent. Nobiles hac virtute ſunt chinæ & chaccarillæ cortices, nec non cortex capparum, item tamariſci, cinnamomi, raſura ſantali rubri & eſſentiæ ex amaris plantis extractæ, quæ cum liquore martiali acuatæ, omnibus fere palmam præripiunt. Inſtar omnium vero erit electuarium noſtrum antifebrile, cujus deſcriptionem ſuperiori jam capite ſuppeditavimus.

§. VI.

Epic... diſcu... tibus.

Peculiaris etiam virtutis adverſus quartanam habentur emplaſtra carpis manuum applicata, quæ inter famigeratiſſimum eſt à STROBELBERGERO dictum. Concinnari autem poſſunt ex iis, quæ tam aromatico balſamico, quam irritante principio, motum & ſtimulum fibris addunt, ut materiam altius partibus nervoſis impactam hærentem excutiant, & promtius die vacuo ſanguis circumagatur.

§. VII.

Potiſſimum probabile vineſum infuſum.

Præter ea vero quæ hactenus adduxi quartanæ præſidia, non poſſum, quin bina ſubjungam adhuc remedia, quæ miram efficaciam mihi olim in Weſtphalia præſtiterunt, propter quam etiam eadem jam *diſſertationi de felici quartanæ curatione*, inſerui. Primum eſt infuſum vinoſum, omnibus curatoriis indicationibus ſatisfaciens, de quo matutino tempore quotidie liberalis hauſtus ſumēdus. *Recipe fibrarum hellebori nigri, polypodii querni, foliorum ſennæ ſine ſtipitibus ſingulorum unciam, herba abſinthii, centaurii minoris, cardui benedicti, trifolii fibrini, ana manipulum dimidium, raſura ligni colubrini, corticis chinæ, aurantiorum recentium ana drachmas tres, limatura martis unciam ſemis, tartari tartariſati tantundem. Conc. cont. irrorentur drachmis duabus ſpiritus ſalis ammoniaci urinoſi, miſceantur & duabus vini menſuris infundantur.*

§. VIII.

Et pulvis reſolvens ac roborans.

Alterum hic eſt pulvis: *Recipe corticis chinæ drachmas tres, reguli antimonii medicinalis drachmas duas, mercurii dulcis,* (qui non terendus cum pulvere propter ſalia, ſed cuſpide tantum cultelli miſcendus) *croci martis tenuiſſimi, arcani duplicati, ſingulorum drachmam, olei mentha guttas quatuor. M. f. pulvis, cujus drachma dimidia, aut una, cum rob ſambuci & julepo roſarum in electuarii formam redacta, mane & veſperi poterit aſſumi.* Et certe egregii uſus eſt hic pulvis in quartana, quæ altas in viſcerum penetralibus egit radices, requirit tamen corpus paullo robuſtius, cum exacto

in

in diæta & vitæ ratione regimine. Licet etiam moleſtam quandoque lenem moverit ſalivationem, ex voto tamen ceſſit, febriſque rebellis fuit expugnata. Cæterum plura de ſpeciali huic febri medendi methodo, infra obſervatione X. nec non *capite IV. de febribus epidemicis*, aſſeremus.

OBSERVATIONES ET CAUTELÆ CLINICÆ.

§. I.

Quartana contumax morbus.

QUartana, ex morbis fere contumaciſſimus, ægri patientiam & Medici exſpectationem poſcit: inprimis ea, quæ corpori melancholicæ conſtitutionis, ſenibus, hypochondriacis & ubi languidior ſanguinis per venas meſaraicas progreſſus, viſcera infarcta & autumnus adultus, accidit. Non itaque impetuoſe in his aggredienda, aut violentis pharmacis urgenda curatio. Si ſecus fit, plus detrimenti, quam emolumenti ſperandum.

§. II.

Lenioribus tamen excipitur.

In principio quidem morbi, natura ſi robuſta, validiora reſolvendi & colliquandi atque evacuandi virtute pollentia locum inveniunt. Ubi vero morbus inveteravit, corpus tenerum & exquiſite ſentiens, multaque acria & bilioſa recrementa præſto ſunt, mirum inde exacerbatur febris, & haud raro ex ſimplici in duplicem, aut quotidianam plane tranſit. Temperata potius, plus diætetica, quam pharmaceutica, cum iis quæ lenimento ſunt generi nervoſo, infeſtis ſpaſmis jam affecto, in uſum vocanda.

§. III.

Et quandoque fugatur.

Neque enim adeo refractaria eſt quartana omnis, ut non ſæpius leniſſimis cedat. Ego certe plures novi, qui ſolo uſu elixirii temperati balſamici, quod cum aqueo lixivio ex amaris extractis & rhabarbaro, adjecto vino Hungarico, paratum, ex eadem feliciter evaſerunt. Alii ſolo oleo tartari per deliquium, frequentius cum potu aſſumto & hauſto ante paroxyſmum vino veteri Rhenano, cum, vel ſine amaris, ſubjuncto poſtea vehementiori corporis motu, ab eadem ſunt liberati. Nonnulli balneorum aquæ dulcis uſu quotidiano, inſtituta ſimul ante acceſſionem corporis ad ſudorem uſque exercitatione, curati ſunt.

§. IV.

Facilius ſub cœli favore ſanatur.

Semper tamen longe facilius atque felicius quartanæ curatio ſuccedit, ſi cœlum eidem veliſicatur, & aër purior, ſubtilior & rarefactus eſt, uti tempore verno, æſtivoque ſereno. Tum quippe veteres viſcerum obſtructiones promtius expediuntur, lentorque ſuccorum liquatur, & perſpiratione æquabili atque conſtanti, acres per apertos cutis poros ſordes diſſlantur. Quin novi quoſdam, qui non prius convaluerunt, quam mutato cœlo & in locum ſalubriorem ſeceſſu, vel alio vitæ victuſque genere inſtituto.

§. V.

Potus mutationem poſcit.

Potiſſimum in quartana febre, ſicut omnibus longis morbis, ut potus mutetur ex uſu eſt, & decoctum ex radice ſarſaparillæ, cichorei, herba cardui benedicti, paſſulis minoribus & ſemine fœniculi, tam loco cereviſiæ frigidum, quam loco infuſi thee calidum bibatur, declinante paroxyſmo. Conducibiles quoque ſunt pro potu temperatæ acidulæ, uti Selteranæ, quippe quæ cum dimidia, aut tertia vini parte potæ, in diluendis craſſis & evehendis per urinarios ductus impuris ſuccis, effectum præſtant ſaluberrimum.

§. VI.

Nec non perſpirationis ſucceſſum ante

Studioſe etiam providendum, ut per cutis poros acres ſubtiles ſordes perpetuo eliminentur. Perficiendum hoc tam ante, quam poſt paroxyſmum, & obtinendum, non per potentia ſudorifera, ſed ea, quæ ſolidorum tonum intendendo, progreſſum ſanguinis accelerant ſicque ſudorem eliciunt. Singularis huic in finem virtutis eſt validior corporis motus, per equitationem, ſaltationem, aut ambulationem, aliquot ante paroxyſmum horis inſtitutus, quo ego quartanam multoties diſcuſſam eſſe novi. Priſcum enim jam CELSI *lib. III. c. 15.* hoc eſt præceptum: *quo die quis febrem exſpectabit, ante ſurgere & exerceri, dareque operam oportet, ut in ipſam exercitationem tempus febris incurrat: ſic enim ſæpe illa diſcutitur.* Mira etiam hac in re virtus mixturæ innumeris experimentis comprobatæ hujus: *recipe aquæ cardui benedicti uncias quatuor, theriacalis unciam ſemis, ſalis cardui benedicti drachmam, antimonii diaphoretici drachmam ſemis, ſpiritus vitrioli guttas viginti ad triginta, ſyrupi cardui benedicti drachmas duas. M. de qua, modo prius probe proſpectum fuerit primis viis repurgandis, tribus, vel quatuor horis ante paroxyſmum, dimidia, & deferveſcente hoc, reliqua dimidia portio ſumenda.*

§. VII.

& poſt paroxyſmum.

Declinante quoque febre, quum deferveſcente æſtu ſponte corpus madeſcit, cavendum, ne ſudor externa refrigeratione, vel potu frigido intercipiatur. Si ſecus fit, febris non modo diuturnior redditur, ſed & facile ſuccedunt contracturæ, nec non tumores pedum œdematoſi. Conſultum potius, temperato externo calore & diluente calido potu, ipſum placide promovere.

§. VIII.

Cum diſtinctione admittit venæ ſectionem.

Sanguinis per venam ſectam miſſio, auferendis quartanæ cauſis directe quidem non reſpondet; nihilo tamen ſecius, ubi ſuſpicio eſt, febrem ab impedito ſanguinis per abdominis viſcera progreſſu ſuſtentari, uti in iis qui pathematibus hypochondriaco-hyſtericis obnoxii, fluxum hæmorrhoidalem antea experti, aut molimina ad hunc perſentiſcunt, utiliter utique vena in pede pertunditur, adeo ut unica venæ ſectione quartanam contumacem penitus diſcuſſam eſſe, obſervaverim. Quum etiam gravidæ tantum non omnes ſint plethoricæ, venæ ſectionem, ſi quartana corripiuntur, utiliter non modo ferunt, ſed & poſcunt, ne intenſo per ſpaſmos febriles ſanguinis motu, uterus ad præmaturam excluſionem ſollicitetur. Conſideranda igitur morbi tempora, ipſa corpora, vires & fluidorum ac ſolidorum diſpoſitio, ne perperam inſtituta ſanguinis ſubtractione, ſanatio difficilior fiat & ſpaſmi febriles acceſſionis tempore increſcant, uti pluribus in diſſertatione, *obſervationes clinicæ circa curationem quartanæ*, inſcripta, monui. Notabile autem eſt, quod ſanguis è quartanariorum vena emiſſus conſpicuum exhibeat vitium ac flaveſcente lenta pituita in ſuperficie obductus compareat, cujuſmodi cruſtam albam pituitoſam in venis etiam quartana defunctorum ſe inveniſſe teſtatur SCHENCKIUS.

§. IX.

Et vomitoria.

Vomitoriorum uſus in quartana pariter cum diſtinctione admittendus. Quando enim crudorum ac viſcidorum ſuccorum colluvies primis, ex nimia ingluvie, eſt in viis, ac ad vomendum proclivitas; expedit omnino, ut breviſſima via per emeticum exturbetur, antequam ſanguinem ſubeat & ſyſtema nervoſum afficiat. Conſultius tamen eſt, iſtud non adhibere, niſi viſcera ſalva,

ventriculus non adeo tener, nec genus nervoſum minus ſentiens & debile, ac pulmones nulla labe infecti. Præferenda etiam tuñora & appropriata: ex illis palmam fert radix ipecacuanhæ, quæ præter vomitum moventem, aromaticam & balſamicam habet facultatem. Et inter hæc antimonialibus anteponenda venerea, vitriolum maxime cyprium, vel album, eo quod tam bilioſos & glanduloſos ductus ſimul conſtringendo, ulteriori affluxui materiæ febrilis aditum præcludunt, quam etiam fibras adducendo, & ſtimulando, ut firmius impacta nervoſis partibus materia excutiatur, faciunt. Utraque vero ſociata, in temperamentum quaſi rediguntur, ut medicina emergat, tum ad ſtomachum deplendum, tum febrem expugnandam, apprime utilis.

§. X.

Optime fert chinæ corticem.

Chinæ cortex, cum ratione uſurpatus, ſpectatæ adverſus quartanam eſt utilitatis: tenendum tamen, non prius ad ipſius uſum eſſe deſcendendum, quam perpurgatis probe primis viis, demta plethora viſceribuſque integris atque apertis. Tutior etiam eſt in quartana bilioſa æſtiva, quam quæ autumno vergente graſſatur, & viſcerum vitio ſucciſque tenacibus fovetur. Tum præſtat ipſum in decocto ex vino porrigere, adjectis amaris, aperientibus & diaphoreticis, uti ſunt ſummitates centaurii minoris, herba cardui benedicti, radix gentianæ rubræ, pimpinellæ & ſal tartari. Expedit quoque interdum in hac febre virtutem ipſius adjecto martis croco ſubtiliſſimo & ſale volatili urinoſo intendere. Interim ſi debito tempore, debita doſi & quantitate exhibebitur, & cum diaphoreticis & reſolventibus rite permiſcebitur, nocebit nunquam. De quo pluribus evolvendam commendo diſſertationem, *de recto corticis chinæ uſu in febribus.*

§. XI.

Nec non epicarpia.

Ad minuendos præterea, vel ſiſtendos plane paroxyſmos, in quartana, præſertim autumnali & rebelli, nec non quæ ſegniores naturas infeſtat & ſopore ſtipatur, admodum efficacia reperi epithemata, ex acrioribus, ſtimulantibus leniterque veſicantibus compoſita & manuum carpis applicata. Plebeii quidem allio hunc in finem utuntur, ſed ingratus nimis eſt inde fœtor, ideoque optime ejuſmodi epicarpia concinnantur ex terebinthina, fuligine, ſale ammoniaco, araneis contuſis, pipere atque theriaca.

§. XII.

Mineralibus aquis quomodo utendum & quando.

Minerales aquæ, acidulæ præſertim ac thermæ, meo quidem judicio, tam ad præſervationem, quam curationem intermittentium faciunt. Sed ante paroxyſmum & in ipſo plane ab iis abſtinendum, & videndum, ut ante acceſſionem febris, aqua per emunctoria congrua jam ſit evecta, ne motus febriles inde exacerbentur. Loco potus tamen temperatæ, uti ſuperius meminimus, ſemper poſſunt aſſumi.

§. XIII.

Alvus clyſteribus aperienda.

Si alvus in hac febre pertinacius clauſa atque conſtricta, expedit eandem potius clyſteribus, quam internis pharmacis ſollicitare. Optima horum enematum ingredientia ſunt, quæ præter vim emollientem, paregoricam & ſpaſmos ſedantem obtinent, ut ſummitates milleſolii, flores chamomillæ vulgaris, ſambuci, tiliæ, ſemen cumini, brodium carnis vitulinæ, vitellus ovi, cum pauxillo ſalis gemmæ. Opportune etiam quandoque iiſdem ſpecifica quædam antifebrilia, amara, nervina & roborantia commiſcentur. Inter Gallos enim ab aliquot jam annis mos increbuit, intermittentes curandi per decoctū chinæ chinæ, crebrius per anum injectum. Idem tamen etiam cum aliis ſuccedit antifebrilibus, ut carduo benedicto, centaurio minori, radice gentianæ, nec non herba majoranæ, roriſmarini, abrotani & ſalviæ. Et certe apprime hæc methodus ex uſu eſt in infantibus, & qui ventriculum minus firmum & facile nauſeantem obtinent, hac tantum ſervata cautione, ut alvus prius emolliente & ſalino ſolvatur clyſtere, quam nervinus & roborans injiciatur.

§. XIV.

Quibus levandus capitis dolor.

Capitis dolores ſævi, qui hiſce febribus in provectioris præſertim ætatis perſonis, junguntur, ægre levantur. Potiſſimum lenimen ſperandum ab iis, quæ alvum liberiorem reddunt, nec non à pediluviis, quæ ſanguinis impetum à capite ad inferiora trahunt. Inter externa vero acetum roſaceum, item rutaceum, cum ſale & nitro mixtum, pani inditum & applicatum, optimum affert ſolatium.

§. XV.

Recidiva arcenda diæteticis.

Quo demum pacto, ne quartana, uti frequenter fieri aſſolet, recurrat, ſit præcavendum, egregium ſane Celsi eſt conſilium, *lib. III. cap.* 16. ſic habens: *ſi febris quievit, diu meminiſſe ejus diei convenit: eoque vitare frigus, calorem, cruditatem, laſſitudinem. Facile enim revertitur, niſi à ſano quoque aliquandiu timetur.* Hinc, paroxyſmi inprimis die, vitare oportet ventos boreales, aërem compreſſum frigido-humidum, qualis eſſe ſolet in humilioribus, paludoſis & ſubterraneis locis, & perſpirationis ſucceſſus cuſtodiendus. Victus etiam exquiſita habenda eſt ratio, ne nimium ingeratur, tanto minus ex alimentis difficilis ſolutionis. Animus quoque in tranquillitate ſervandus, & providendum, ne ira & terrore commoveatur, quo febrem quartanam ſanis etiam compluries inductam novimus.

§. XVI.

Et pharmaceuticis.

Tum ſtomacho ſubveniendum, & elixiriis ſtomachicis, ex amaris & aromaticis confectis, digeſtio ſecundanda, crebro quidem ac diu, ſed parcius iiſdem utendo, ne debile jam corpus præter naturam exaſtuet. Inprimis curandum, ut per alvi ſeceſſum, denuo ſuccreſcentes crudi ſucci, blande ſubducantur, eamque ob cauſam crebrius utendum pilulis balſamicis, vel noſtris cinnabarinis, item de ammoniaco *Quercetani*, quibus, ſi per chinchinam febris ſuppreſſa, ſalis digeſtivi uſus jungendus. Et his præſidiis non modo peſſimæ recidivæ, ſed & aliæ ſæpius deteriores paſſiones, lentæ præſertim febres, opportune præſcinduntur.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Quartana in gravida curata.

Generoſa fœmina ſanguinea, macilenta, quinto menſe gravida, Septembri, poſteaquam in nocturnu, frigido, nebuloſo aëre iter feciſſet, incidit in quartanam, cui præter ſueta ſymptomata, vehemens cephalalgia, ſummæ præcordiorum anxietates, vomendi conatus & inquietudo, juncta. Medicus amaram eſſentiam cum alexipharmaca, in paroxyſmo & extra eum, quotidie ad guttas minimum ſexaginta, porrexit, eo cum effectu, ut bini ſequentes paroxyſmi longe gravius impeterent, & ſuperius dictis pathematibus intenſiſſimus æſtus, ventris tormina ac dorſi dolores accederent, & abortus plane eſſet metus. Meum hinc rogatum conſilium & quæſitum: an venæ ſectioni, quam reformidarat primus Medicus, locus? Ego vero expenſis circumſtantiis, eandem oppido neceſſariam judicavi. Adminiſtrata igitur fuit ſequenti poſt febrem die, & ſanguis impetuoſe exſi-

exſilit. Tum mixturæ calefacienti nimis ſubſtituti pulveres temperantes nitroſi, cum emulſione analeptica. Inde ſequens paroxyſmus mitior factus, & uſurpatis per aliquot adhuc dies iiſdem, demum electuario noſtro, parce, ſed iterato exhibito, penitus abacta fuit febris, & matre, & fœtu ſalvis.

Epicriſis.

Sicuti tempeſtiva ſanguinis miſſio gravidis, quæ ordinario plethoricæ, ad præcavendum abortum perneceſſaria; ita multo magis ex uſu eſt, quando motu febrili calido, vel medicamento exæſtuante, ſanguis in vehementem orgaſmum, ſive motum inteſtinum expanſivum, conjicitur. Feliciter igitur in hac febriente non potuit non ſuccedere febris curatio, poſteaquam ſanguis ſubtractus, calida rejecta & ſurrogata, quæ æſtum ſanguinis reſtinguunt. Conicem autem chinæ gravidis etiam non nocere, ſed circumſpecte datum inſigniter prodeſſe, tum hoc, tum aliis multis in comperto eſt exemplis.

Observatio II.

Quartana in cachectico in funeſtum hydropem terminata.

Quinquagenarius obeſus, vini ac cereviſiæ potator, hinc cachecticus, autumno quartana corripiebatur epidemica eademque per menſem detinebatur, pedibus ſimul tumidis, alvo adſtricta, cum ſopore ac torpore in paroxyſmo. Fruſtra datis multis, chinæ cortex tandem in uſum vocatus in decocto. Quo per hebdomadem uſurpato, febris ſiluit, ſed tumor dextri pedis cum dolore obortus, & enatum, initio ſuperficiarium, poſtea profundius ulcus, ſupra malleolum. Diſcuſſus tamen ligaturis & externis conſtringētibus aquoſis tumor, ulcus quoque conſolidatum. Brevi autem poſt rediit quartana & adhibitis incaſſum omnibus, per ſemeſtre ſpatium perſtitit, ægro interim diætæ incurio & lac in paroxyſmo copioſe ingurgitante. Intumuit hinc venter, urina parce ſtillavit, ſpiritus anguſtus factus, ſcrotum quoque cum pedibus tumefactum, ſuperiora autem tabida, ſequutus hydrops aſcites, quo æger extinctus.

Epicriſis.

Perperam tumor pedis vi repreſſus & ulcus ſiccatum, quum quartanæ haud raro his terminentur, iiſdemque repulſis, & fiant primum, & repetant. F. re potius fuiſſet, cachexiam & viſcerum labem oppugnare, & internis magis, quam externis morbo occurrere. Sic omnino recidiva declinari & æger ſervari potuiſſet.

Orſervatio III.

Quartana ex tertiana cum ſalivatione.

Juvenis literatus, compotationibus in ſeram noctem ſubinde indulgens, autumno pluvioſo ſub itinere incurrit tertianam primum. Cujus æſtum, quum pomis citriis in taleolos diſciſſis & julapiis copioſis exſtingueret, ſucceſſit quartana, cum exquiſito contuſivo artuum dolore, capitiſque ac pedum quaſi rigore, alvo ſimul clauſa & urina cum ardore ſtillante. Diu hæc febris & Medicos & medicamenta eluſit. Tandem datus hic pulvis: *Recipe coralliorum, ſalis abſinthii, mercurii dulcis ana drachmam, olei caryophyllorum guttas ſex, laudani opiati grana quatuor.* Sumtus is quotidie bis, eodemque intra triduum conſumto, ſalivatio oborta, poſt quam febris diſceſſit. Sed periculi non expers erat ſalivæ fluxus, quum per quatuordecim integros dies, quotidie ſæpe ad menſuras duas, ſuccederet, æger neque ſomnum capere, nec ſolidi quicquam aſſumere poſſet, manus & pedes frigereot, faucium & gingivarum caro mirum tumeret, fœtidiſſimus exſpiraretur halitus, corpuſque debile & marcidum redderetur. Hinc pedes immiſſi ter quotidie pediluvio, ex vino, aqua & herbis aromaticis. Alvus ſubducta clyſtere ex floribus chamomillæ, herba meliſſæ, origani, ſalviæ, oleo chamomillæ cocto, cum ſale communi: interius laxante ex manna, caſſia, rhabarbaro & foliis ſennæ. Potui datum decoctum ex ſarſaparilla, china radice, ligno juniperino & maſtiche, cum regimine ſudorifero. Fauces elotæ decocto ſalviæ, menthæ criſpæ, florum roſarum rubrarum, balauſtiorum, ſambuci & radice plantaginis, ex vino, adjecta poſtea eſſentia maſtiches & myrrha. Et circa ſomni tempus oblatus pulvis bezoardicus cum theriaea cœleſti & oleo ligni ſaſſafras. His intra menſem ſublata omnia, & æger ad ſanitatem traductus.

Epicriſis.

I. Abuſus acidorum & pomorum citriorum tertianam in quartanam commutavit utique. Fixiorem enim & lentam reddidit febris materiam, ſimulque primas vias acidorum & ponticorum ſuccorum copia opplevit. Et hinc etiam ratio ſubſequentium incommodorum petenda.

II. Ex vero ſcribit Willisius *de febr.* quartanarios promtos eſſe ad ſalivationem, ex levi etiam mercurialium doſi, & quartanam etiam ſæpe ſalivatione ſolvi. Utrumque confirmatur hoc caſu. Ratio vero cur tam facilis ſit in quartana, ac uti ego obſervavi in tertiana etiam, ſalivatio, hæc mihi videtur; quod, qui eadem decumbunt, primam regionem, ſalſis, acidis partim, partimললioſis acribus ſuccis, gerunt obſeſſam, à quorum ſalſedine mercurialium vis mire intenditur. Neque tamen reticendum, enormis in noſtro ægro ſalivationis cauſam potiſſimum fuiſſe, quod mercurius dulcis cum coralliis in calcem uſtis & ſale abſinthii intenſius tritus fuerit atque commixtus. Inter omnis enim generis ſalia, fixa potiſſimum alcalina, cum mercurialibus peſſime miſcentur, & validiori tritu, draſticam, humores ſalivales & lymphaticos fortiter commoventem facultatem acquirunt. Memini etiam paratum à Medico in contumaci quartana decoctum, ex cortice chinæ, ſale tartari, terra foliata tartari, mercurio dulci & aqua communi, vix coërcibilem concitaſſe ſalivationem. Idem contigiſſe novi in quartana ab oblato mercurio dulci cum ſpecifico *Mynſichti.* Hinc auctor ſum, ut, qui tuto uti velit mercurialibus, eadem nunquam triturando exactius miſceat cum ſalibus, vel ſalia prorſus omittat.

Observatio IV.

Quartana chinæ cortice & corrupta & ſanata.

Robuſtus & plethoricus vir, vitæ ſedentariæ cum craſſiori victu addictus, animi affectibus indulgens & ab anno hæmorrhoidarius, Octobri menſe, ſine præcedente externa cauſa, inhorreſcere cœpit, laſſitudine corporis & contuſivo artuum dolore affligi, pituitam viridem copioſam evomere, cum inſigni præcordiorum angore, ſubſequutus calor univerſi corporis, cum cephalalgia, cuti arida & urina naturali. Quarto die hæc recurrerunt, ideoque Medicus quartanam eſſe judicavit & elixirium amarum cum ſpiritu ſalis ammoniaci, nec non infuſum herbæ thee, ante paroxyſmum, largiter ingerere juſſit. Sed ingraveſcente inde morbo, ad ſpecifica magis deſcendit, & chinam chinæ, tam intermiſſionis, quam paroxyſmi tempore, liberali manu porrexit. Licet etiam pectus inde longe gravius opprimeretur & vires corruerent, eodem tamen inſtitit, eo cum effectu, ut alvus pertinacius obſtipare-

tur, vomitus in paroxyſmo cum mirifica anxietate erumperet, hocque non ſuccedente, lipothymia plane ingrueret, ac febris in continuam videretur mutata. Accitus igitur alius Medicus, qui venæ ſectionem inſtituens, paroxyſmum effecit illico mitiorem. Intercalaribus poſtea diebus infuſum leniter evacuans, ex foliis ſennæ, radice cichorei, herba taraxaci, paſſulis, tartaro tartariſato, & ſyrupo roſarum ſolutivo, ex vino, per quatuor vacuos à febre dies ſumendum ſuaſit. Præcepit etiam ut clyſtere emolliente alvina regio expurgaretur ac ipſo in paroxyſmo dorſi ſpina & pedes linimento nervino inungerentur. His deſerbuit magis adhuc febris, dolor oſteocopus ſublata, urina reddita largior & ſudor liberalius prodire cœpit. Tranſactis autem ſic quatuor ſeptimanis, pulverem ſupra deſcriptum ex martis limatura, cortice chinæ, mercurio dulci &c. duodecim doſibus obtulit, exſpirante ſenſim febre, & ægro, conſumto hoc pulvere, ad perfectam ſanitatem redeunte.

Epicriſis.

Docet hæc hiſtoria, pernicioſum eſſe ſpecificorum uſum ante correctionem & evacuationem humorum nocentium, præſtabilem viciſſun leniter evacuantium, nec non pulveris ex aperientibus metallicis cum chinchina, facultatem. Et certe tutiſſimus cortex hic eſt, ſi cum laxantibus & diaphoreticis propinatur. Neque enim alia ipſius ratio ac opii, cujus ſoporifera virtus adjectis purgantibus, ſudoriferis, vel etiam diureticis & analepticis, ita cicuratur, ut in innoxium quaſi temperamentum redigatur. Hinc ſerio auctor ſum, ut febrifugum hoc, præſertim in corporibus viſcerum obſtructione & infarctu laborantibus, nunquam ſolum, ſed aperientibus præmiſſis, vel iis nuptum, exhibeatur.

OBSERVATIO V.

Quartana purgatione curata.

Quum anno CIↃIↃCCXIX. ob ſiccum & calidum per integros ſere quinque menſes regnantem aerem, heic graſſarentur febres varii generis, quartana etiam correpta fuit juvencula ſanguinea mollioris & laxioris carnis. Poſt quartum paroxyſmum chirurgus per ſectam in brachio venam largiter ſanguinem ſubtraxit, & die poſt pilulas dedit valide purgantes, quibus intra nycthymeron vigeſies dejectum. Perſtitit hic alvi fluxus per aliquot dies cum torminibus, licet non tam numeroſis ſedibus, ac demum ſanguis plane cum muco ſeceſſit. Febris autem inde mitior facta & poſtea plane diſcuſſa. Cruentum etiam alvi profluvium, potibus demulcentibus ex floribus chamomillæ, ſambuci cum lacte, item pulvere antidyſenterico *Klapperbeinii*, ex bolo Armena & cortice chaccarillæ compoſito, feliciter ſublatum.

Epicriſis.

Frequentes hoc anno erant & dyſenteriæ, & varii generis febres, ex una eademque cauſa, impuris nempe, excrementitiis, acribus, bilioſis ſordibus in corpore genitis, perſpiratione ſuppreſſa retentis, atque in primis viis & duodeno potiſſimum collectis, quæ poſtea tranſmiſſæ ad ſanguinem vel per inteſtina, vel per habitum corporis motu febrili, critice quaſi expulſæ fuerunt. Secta igitur in febriente hac vena, perſpiratio fuit imminuta, per draſticum purgans autem impetus humorum ad inteſtina proritatus, factaque ibi majori acris bilioſæ materiæ excretione, febrilis ſpaſmus, ab hac ſuſcitari ſolitus, ceſſavit. Nam ſub eadem epidemica febrium affectione obſervavimus dyſenteriam præpoſtere cohibitam, febres curatu admodum difficiles induxiſſe.

OBSERVATIO VI.

Quartana ſæpius recidivans curata.

Sub principio autumni, quo frequens erat quartana, invaſit etiam ſolitis pathematibus plebeium juvenem, poſt copioſe ingeſtum potum corporiſque refrigerationem ſtatim ab ira. Superato quinto paroxyſmo, tria tartari emetici & quindecim tartari vitriolati grana, ſex ante acceſſionem horis data, quibus cum magna præcordiorum anxietate pituitoſum liquamen cum bile evomuit. Ex eo in quotidianam, quæ typum non ſervabat, converſa eſt febris. Oblati igitur pulveres abſorbentes, ſalini, nitroſi & cinnabarini: inde febris brevior & mitior, alvus laxa & ſudor declinante impetu largus. Elapſis aliquot hebdomadibus, debito tempore ac doſi uſurpatum electuarium febrifugum & febris ſucceſſive abacta. Sed quum liberatus obvia quævis ingereret, corpus a frigore non defenderet, rediit febris, quæ tamen poſt aliquot paroxyſmos, balſamo vitæ ad xxx. guttas, in duabus aquæ menthæ unciis, tam ante, quam poſt paroxyſmum, ſumto, iterum diſcuſſa. Breves autem & hæ erant induciæ. Reconvaleſcens quippe appetitui liberalius indulſit, nec a frigore ſibi cavit, ideoque in eundem recidit morbum. Dedi hinc conſilium, ut grana x. piperis albi leniter contuſi, cum aliquot cochlearibus ſpiritus vini, quatuor ante paroxyſmum horis ingereret & in lecto ſudaret. Quo demum quater uſurpato, factum, ut febris penitus diſcederet.

Epicriſis.

I. Febres, præſertim quartanæ, in nullis frequentius recidivant, quam in plebeiis. Hi enim neque diæteticis legibus obtemperare, neque ex præſcripto Medici vivere ſueſcunt. Unde plerumque tam ob cohibitam perſpirationem, quam ingeſtos multos & graves cibos, promte iterum fomes colligitur febrilis. Ne igitur in morbum erumpat, vel emeticis ſuperius, vel ſalinis deterſivis & balſamicis laxantibus inferius, educendus, vel etiam medicamento digerente ſtomachico præſcindendus, cujus generis maxime eſt piper, in plebeiis ſummopere proficuum.

II. Sudor ante paroxyſmum convenienti remedio atque regimine prolectus, neutiquam nocet, ſed ad febrem vincendam ejuſque inſultum arcendum, quam maxime ſalutaris, ſecus ac communis Medicorum fert ſententia. Ego certe multis confirmatum habeo exemplis, ſudore ante paroxyſmum per accommodata medicamenta provocato, modo prima regio à fermento febrili prius exquiſite depleta fuerit, cutis inhorreſcentiam & ſpaſmum, ſine quo nullus ſubſequi poteſt æſtus, fuiſſe prohibita, ipſamque febrem fugatam. Decumanus etiam error eſt, febrilem materiam demum paroxyſmo finito expelli ſudore. Tantum enim abeſt, ut febrem ſudoribus poſt paroxyſmum, vel intercalari die largis, cum ſalute terminatam viderim facile unquam, ut potius, ipſi hi largi ſudores debilitatem partium & atoniam cutis indicarint, corpus ad novum paroxyſmum diſponentem.

OBSERVATIO VII.

Quartana in quotidianam ſæpe redeuntem mutata.

Puer decennis, facie lividus & palleſcens, abdomine turgidus, appetens tamen ciborum, ex refri-

refrigeratione ſub aura veſpertina contraxerat quartanam. Opponebantur amara in eſſentiam redacta. Sed aucta inde appetentia, corporiſque nocturna denudatione accedente, in quoudianam poſt decem paroxyſmos tranſiit febris. Hinc datæ alternis diebus pilulæ noſtræ in vehiculo liquatæ, & cerevisiæ potandæ menſuræ indita bina cochlearia liquoris ex ſalis tartari, nitri, ſalis ammoniaci, arcani duplicati ana drachmis duabus, in aquæ fontanæ libra liquefactis & decem extracti croci granis adjectis. His intra trium hebdomadum decurſum febris diſcuſſa, abdomen detumuit atque ex facie liveſcens color deterſus. Sed poſt quatuor hebdomadea rediit febria quotidie, quæ quidem iiſdem brevi profligata, poſt duos autem menſes denuo repetiit, iiſdemque iterum fuit abacta. Quia autem animadverti, cauſam tam crebræ recidivæ eſſe neglectum poſt febrem remediorum uſum & diætam inſalubrem, ſerio dulcibus, acidis, lacticiniis, caſeo, fructibus horæis interdixi, ac præcepi, ut remis minimum diebus aliquandiu pilulis & liquore ſuperius dicto inſiſteretur. Sic demum febri expugnata, puer ex voto convaluit.

Epicriſis.

Ægre ex quartana levantur pueri; crebras experiuntur, etiam poſt longum tempus, recidivas, vel alios longos ex ventriculi imbecillitate morbos, vel etiam catarrhales defluxionea lentaſque febriculas incurrunt. Intereſt igitur, ut tempeſtive ſtatim in principio imminentia mala præſcindantur. Ego quidem ut plurimum vacuantibus medicationem cum ſucceſſu exorſus ſum. Ad alvum purgandam frequens mihi fuit *pulvis Cornacbinus, ex cremoris tartari drachma, antimonii diaphoretici granis duodecim, & diagrydii ſulphurati granis ſex, cui interdum nitri pauxillum addidi.* Hunc in tres doſes diviſum, ter, ſex horis ante acceſſionem porrexi. Si vero nauſea & conatus vomendi adſuit ſimul, dimidium tantum tartari emetici granum uni doſi admiſcui. Sic expurgata ſordium colluvie, infuſum roborana, die vacuo omni bihorio ad cochlear unum, dedi ſic paratum: *recipe corticis chinæ unciam ſemis, cbaccarillæ, terræ foliatæ tartari, ſalis tartari ana drachmam, infunde unciis octo aqua cardui benedicti, colatura adde julepi roſarum unciam ſemis. M.* Si his febris non diſceſſit, indicium fuit infarctus viſcerum, aut obſtructionis glandularum in abdomine. Ad hanc ſubmovendam uſurpavi liquorem ſalinum ſupra deſcriptum, parca, ſed repetita doſi, ſimulque pro potu præbui decoctum diluens atque aperiens. Præparatis autem hac ratione primis viis & viſceribus reſeratis, non dubitavi, præſertim mitiore & breviore jam facto paroxyſmo, febrilem compeſcere ſpaſmum. In quo quidem conficiendo, tam in puerili, quam juvenili ætate, tutiſſimam inveni methodum HELVETII, per clyſterem ex decocto corticis chinæ, bis, vel ter, intercalaribus diebus injectum, præmiſſo tamen, ad educendas prius ſordes, clyſtere emolliente. Sic percurata fuit febris demum, neque unquam rediit, ſi modo convaleſcentes ſibi à refrigeratione, inſtantibus & alvum conſtipantibus caverunt.

OBSERVATIO VIII.

Quartana in ſene ſtupida. Senex generoſus octogenarius, per omnem vitam rarius morbis affectus, veſperi, poſt improviſum terrorem & ſuperingeſtum cibum, horrore & frigore corripiebatur, quod ſequebatur calor, ut noctem duceret inſomnem. Redibant hæc quarto die graviora, capitis dolore, artuum languore & præcordiorum anxietate ſtipata. Interim vacuis diebus ſic ſatis bene habebat æger, ſomnum & cibum capiebat. Poſt ſeptimum paroxyſmum conſulebatur chirurgus, qui bis ante paroxyſmum porrigebat emeticum, intermedio tempore pulveribus acribus ſalinia, cum zingibere & radice ari, febrem oppugnabat & potui ſuadebat decoctum lignorum temperatum. Invaleſcebant hinc paroxyſmi, inquietudo, ſenſuum torpor ac mentis plane emotio accedebant, die vacuo etiam perſiſtebat capitis dolor, virium & artuum languor, cum calore præternaturali, & appetentia ciborum plane intercidebat. Vocabar tunc ego ad ægrum per binos jam menſes febre decumbentem, nil vero ob plenariam & alimentorum & medicamentorum nauſeam efficere poteram. Interim quia alvus adſtricta & inflatio ventriculi cardialgica angebat, ſuadebam ut clyſter injiceretur emolliens, cum carminativa & ſtimulo ſalino, quo levamen & ſomnus procuratus. Carpis etiam emplaſtrum ad imitationem Strobelbergeriani imponi jubebam, quo mitior fiebat acceſſio. Interne nil niſi elixir temperatum balſamicum dabam, inprimis quum à ſalinis deterſivis majores ſemper præcordiorum anxietates oboriri viderem. Sed deficiente, ob nauſeam ciborum, febriſque, quæ in continuam quaſi concedebat, diuturnitatem, alimonia vires demum penitus exhauſtæ & mors ſequuta, ita quidem, ut bini penultimi paroxyſmi, intenſo ac diuturno horrore, rigore, anxietate, anhelosa ſpiratione, mentis emotione corporiſque jactatione, per quatuor vel quinque horas, cum pulſu admodum contracto & debili, inſiſterent, ſuccedente poſtea calore & pulſu in celeriorem mutato, ultimus autem eadem quidem impeteret vehementia, ſed nullus plane ſequeretur æſtus, & æger in ipſo rigore atque frigore interiret.

Epicriſis.

Quartana febris, HIPPOCRATIS & CELSI effato, per ſe quidem ſecura eſt, & neminem facile jugulat, immo, ſi rite decurrit, ad longævitatem ducit. Sed viſceribus inflammatis, aut labe affectis, recte monente GALENO *in lib. III. epid.* enecat quam plurimos, ſive ob aquam inter cutem, ſive omnimodam cibi abſtinentiam. In peſſimis enim eſt plenaria ejuſmodi ciborum averſatio, & ego quidem putreſcens tum quoddam viſcus eſſe obſervavi. Dumque nihil alimenti aſſumitur, corpori viribuſque ſubtrahitur pabulum, ut illud emacietur & hæ elangueſcant penitus. Tanto magis id accidit ſenibus & febre jam diu attritis. Dein ſenibus longæ ejuſmodi febres, ex animi affectu ortæ, admodum ſunt infeſtæ, & licet vires primum non adeo languidæ, cautiſſime tamen tractandæ, quum commiſſos in diæta, aut medicatione, vel leves errores, decrepiti graviter, haud raro capite plane, luant. Qui vero intermittentibus decedunt, ſub vehementia febrilium ſpaſmorum, qui fluida ad caput & interna vitalia organa urgent, ibique ſuccos penitus conſiſtere faciunt, pereunt; id quod non modo in quartanis, ſed & quotidianis, ſi continuæ factæ, animadvertitur.

OBSERVATIO IX.

Juvenis, literarum perquam ſub vita ſedentaria ſtudioſus, Septembri menſe, aëre pluvioſo *Quartana ſimplex primum.*

 veſper-

poſtea duplex, demum triplex cum tumore pedum, curata.

veſpertino, iter ſuſcipiebat, in diverſorio bene prandebat, vinumque auſterum, non adeo bonæ notæ, largiter bibebat. Veſperi domum rediens, paroxyſmo afficiebatur febrili, cum artuum languore, qui quarto die gravior & cum majori præcordiorum anxietate redibat. Sumebat hinc ex conſilio Medici pulverem digeſtivum ſalinum, & in paroxyſmo, temperantem nitroſum. Alvo inde ſexies ſine torminibus ſoluta, febris deferveſcebat & levior reddebatur. Quum vero quinto poſt die, veſperi tempeſtate frigido humida Medicum relaturus ſucceſſum ipſe adiret, domum reverſus, ex improviſo novum febrilem experiebatur inſultum, priori longe acerbiorem. Redibat idem poſtero die, tertius erat vacuus, quartus paroxyſmum primo, quintus ſecundo reſpondentem, inferebat, ut ſic quartana eſſet duplex. Alvus præterea erat ſtricta, ventriculus cardialgia premebatur, pedes tumebant ad genua uſque totiuſque corporis & faciei aſpectus erat turgidus. Exhibebatur ipſi liquor ſalinus, alcalinus, nitroſus, in paroxyſmo & extra eum & die intercalari pilulæ balſamicæ. Quibus alvus bis ſoluta & in ſimplicem rurſus mutata febris. Inſiſtebatur iiſdem eadem ratione remediis, & ſubſequebatur copioſus alvi fluxus, cum exquiſitis circa umbilicum torminibus; & tam acria noctu æque ac interdiu ſecedebant, ut anus fere eroderetur. Durabat hæc diarrhœa per aliquot dies, febriſque mitiorem inſultum faciebat, ſed tumor pedum cum gravitate & languore lumborum increſcebant potius. Poſt uſum mixturæ ex tinctura antimonii tartariſata, eſſentia chacarillæ & ſpiritu cornu cervi ſuccinato, adhuc quidem febris miteſcebat, ſed languor corporis, cum inappetentia, lurido aſpectu & pedum tumore, metum incutiebant haud levem. Datum igitur extra paroxyſmum electuarium ex rob ſambuci & juniperi, coruce chinæ & caſcarillæ, extracto centaurii minoris, ceruſſa antimonii, ſale cardui benedicti, cum ſpiritu ſalis ammoniaci, quo æger illico ſenſit virium incrementum, ſtomachus melius appetiit, obtuſus & gravativus artuum dolor diſceſſit, febris, poſt unum adhuc mitiſſimum paroxyſmum, penitus ceſſavit, tumor quoque pedum ſenſim ſubſedit & elapſo à primo inſultu menſe, integra reddita ſuit ſanitas. Ad quam conſervandam, præter exquiſitam vitæ ac diætæ rationem, pilularum balſamicarum & elixirii ſtomachici uſus commendatus, & ſex jam elapſis ſeptimanis, nihil plane viſum eſt incommodi.

Epicriſis.

Plura ex hac obſervatione in uſum decerpenda. Eluceſcunt inde procatarcticæ cauſæ, quibus conſpirantibus, intermittens febris excludi poſſit, aëris nempe conditio, ſub qua tertianæ & quartanæ jam erant frequentes, imbecillis ex ſtudiorum intemperantia & vita ſedentaria ventriculus, perſpiratio ab aëre veſpertino, frigido humido intercepta & ſtomachus cibi ac potus minus ſalubris copia refertus. Alvo dein, & naturæ, & medicamentorum ope, ſoluta, paroxyſmus fractus, conceſſione autem in auram veſpertinam frigido-humidam rediit mox, eo quod recrementa halituoſa ac ſulphureæ indolis, per poros elabi ſolita, retroacta & ad primas vias ceu imbecilles partes delata, febrilem rurſus conſtituerunt fomitem. Quod autem ſimplex quartana in duplicem conceſſit, id mea quidem ſententia, factum à nimis copioſa ſentina ſuccorum vitioſorum, in ventriculo, propter ipſius imbecillitatem confluentium. A quibus tamen natura ſuo robore, arte adjuta, per crebriores ſedes ſe exoneravit, junctis ſimul ventris torminibus. Porro notabile & hoc, quod ſuccedente copioſo alvi ſeceſſu, tumor tamen enatus fuerit, imo increverit, luculento indicio, copioſas affluiſſe cruditates magnamque viſcerum ac partium externarum atoniam. Hinc ſumto electuario inſigniter roborante, redditoque per illud ventriculo & primis viis robore, vires ſenſibiliter cum appetitu reſtitutæ, febris fugata, tumor ſucceſſive ſubſedit, & ſanitas perfecte revocata. Ut adeo pateat, tumorem pedum, ſub ipſa febre oborientem, non ſic eſſe pertimeſcendum, ac eum, qui poſt febrem, præſertim male curatam, ſuccedit. Specificorum etiam antifebrilium & roborantium, quæ inter primas utique tenent chinæ & chacarillæ cortex, uſum, felicius longe ſuccedere, ſi corporis partes ipſeque ventriculus atonia potius, quam ſtrictura affectæ, & humorum potius copia, quam virulentæ indolis exiguæ molis materia, in vitio eſt.

Observatio X.

Auctoris methodus curandi quartanas.

Plures hactenus ſpeciales, de felici, æque ac infelici quartanæ curatione, enarravi practicos caſus. Jam non abs re erit, brevibus adjicere, qua ego in ſananda hac febre ut plurimum uſus ſim methodo. Nimirum primum fuit, ut ad contemperandos acidos ſalſos, & liquandos viſcidos ſuccos, nec non obſtructiones reſerandas, ter vacuo die, & una vel altera ante paroxyſmum hora, cum hauſtu cereviſiæ tenuis, præberem cochlear *liquoris ſalini, ex ſale tartari, ammoniaco, nitro, tartaro vitriolato, ſive arcano duplicato & cortice chacarillæ ſingulorum uncia ſemis, ſoluta in libris duabus aquæ cardui benedicti, ſive chamomillæ vulgaris, adjecta demum drachma dimidia extracti croci.* Superato tertio paroxyſmo, *elixirio* uſus ſum *antifebrili, ex radice pimpinellæ albæ, contrayervæ, vincetoxici, ligno colubrino, cortice chaccarillæ ana uncia ſemis, extracto cardui benedicti, ſcordii, ſalis tartari ana drachmis duabus, extractis cum ſpiritus theriacalis & liquoris anodyni mineralis ana uncia, ſpiritus vini tartariſati octo, aquæ florum ſambuci quatuor unciis; dando illud poſt paroxyſmum ter quotidie, ad quinquaginta, vel ſexaginta guttas, cum potu calido, ad ſudorem placide eliciendum:* diſceſſit hinc ſæpe febris. Quando vero perſtitit, infuſum laxans ſuperius deſcriptum, diebus intercalaribus mane exhibui, & veſperi modo dictum liquorem ſalinum. Poſt aliquot autem dies *electuarium* febrem fugans, ex *rob ſambuci, juniperi ana uncia, corticis chinæ, chacarillæ ana uncia ſemis, extracti centaurii minoris, ſalis ammoniaci, antimonii diaphoretici ana drachma, julepi roſarum uncia una cum dimidia, exhibui tempore à paroxyſmo vacuo, biborio quovis, magnitudine nucis moſchatæ.* Si etiam interea alvus officii oblita, clyſtere domeſtico eam ducere juſſi, vel *elixirium, ex maſſa pilularum balſamicarum uncia ſemis, ſoluta in unciis quatuor aquæ fumariæ, cum uncia olei tartari per deliquium, ad centum guttas porrexi.* Diſcuſſa ſic febre, ad recidivam declinandam, octiduo ſemel deglutitæ *pilulæ* balſamicæ, vel à robuſtioribus *efficaciores, ex gummi ammoniaci, extracti ellebori nigri, croci, mercurii dulcis, cinnabaris ana drachma, trochiſcorum albandal drachma dimidia, triginta granorum*

pon-

pondere ſumtæ. Uſurpatum præterea quotidie elixir ſtomachale & injunctum exactum in vita victuque moderamen: quibus nunquam fere febris redut; ſi vero forſan id factum, vecte opus ſuit. Ideoque aggreſſus eam ſum emetico, ex radice Ipecacuanhæ, vitriolo cyprio & croco, ac ſubjungendo ſtatim electuarii uſum, penitus expugnavi. Qua etiam ratione, me mulioties quartanam epidemicam & ex ingluvie ortam, in plebeiis potiſſimum, ptima in herba jugulaſſe, teſtor.

Epicriſis.

Methodo hac frequentius ſummo cum fructu quidem uſus ſum; nihilo minus illud adjiciendum in gratiam eorum, qui praxin cum judicio & ſufficiente ratione exercere nituntur, putavi, ut non talem methodum in ullo morbo univerſalem medendi dari autument, quæ perpetua ſit, & in omnibus caſibus & circumſtantiis promiſcue applicari poſſit. Illud enim ſatis ſerio inculcare ſoleo meis auditoribus, nec remedia adverſus morbum, certæ ſemper efficaciæ, nec unam eandemque medendi dari methodum, ſed individualem & ſpecialiſſimam, ex ſollicita hiſtoriæ morbi & maxime corporis ægrotantis & morbificæ cauſæ explotatione, prævia ſufficienti meditatione & deliberatione, inveniendam eſſe, quæ in eo conſiſtit, ut non modo remedia, quibus utendum ſit, cognoſcantur, ſed & quo ordine, qua doſi, quo tempore, & quamdiu cum iis continuandum, exquiſita ratione & experientia, qua optime vires & remediorum virtutes perſpiciendæ & addiſcendæ, judicetur. Memorabilis præter allatos caſus, exſtat *Tom. II. Conſult. medic. Sect. IV. Obſervatione CLXXX.*

CAPUT III.

De Febre Quotidiana.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Quotidiana quæ dicatur.

ET quartana, & tertiana, ex intermittentibus rarior eſt *quotidiana*, quæ ſcilicet ſingulis diebus accedit & ſolvitur, ſubſequente poſtea aliquot hórarum intermiſſione.

§. II.

Legitimæ typus & hiſtoria.

Acceſſio hujus ſebris primo mane, hora circiter quarta, aut quinta, evenit cum ſrigore & horrore, ſine rigore tamen. Sub hoc cardialgica præſto eſt nauſea & ventris inflatio, in nonnullis capitis dolor, in aliis animi defectio, in plurimis vomitus, vel alvi ſeceſſus, vel etiam utrumque. Excipit poſtea calor magis lentus, quam mordax, cum ſiti minus intenſa. Pulſus, inordinatus antea & debilis, increbeſcit, non adeo durus tamen eſt, ſed mollior: neque urina flammea, ſed potius cruda ex citrino turbida; multis etiam inſuperabilis fere in ſomnum proclivitas. Paucus demum prodit ſudor: & elapſis decem, vel ultra horis, diſcedit paroxyſmus, corpus hebes & grave relinquens, ſtata poſtero die hora reverſurus.

§. III.

Quandoque notha & vaga.

Sic quidem incedit & decurrit *febris exquiſita quotidiana intermittens.* Quæ vero typum hunc non ſervat, ſed vel meridie, vel circa veſperam, vel etiam vago invadit tempore, *notha* appellatur, *erratica*, aut *anomala.*

§. IV.

Epidemica.

Irregularis hæc quotidiana, haud raro obſervatur *epidemica*: tum nempe, quando irregularis ac inordinata diuturna temporum anni fuit conſtitutio. Ego quidem, poſt continuum intenſum æſtate anni MDCCXXVII. & XXVIII. calorem, obortas vidi, pro diverſa corporum conſtitutione, tam diarrhœas & dyſenterias, quam varii generis intermittentes ſebres, & inter has potiſſimum quotidianas.

§. V.

Differt à quotidiana continua.

Intermittens autem eſt, de qua agimus quotidiana, ideoque non permutanda cum quotidiana continua. Quæ quidem pariter prima luce cum frigore accedit, ſed calor & languor, cum pulſu celeri ac debili, inappetentia & interdum colliquativus ſudor, per totum reliquum tempus durant. Et ſi longior, ut plurimum funeſta, ægris, fractis penitus viribus, ſub ipſo frigore pereuntibus.

§. VI.

A catarrhali benigna & maligna.

Neque etiam conſundenda cum catarrhali. Hæc quippe benigna, veſperi cum leniori refrigeratione accedit, mane deſervescit & catarrhoſis defluxionibus ſatis eſt conſpicua. Et maligna ex repentina inſigni virium proſtratione, & agrypnia facile innoteſcit, neque penitus intermittit, ſed tantum remittit.

§. VII.

Tertiana duplici.

Differt quoque ab aliis intermittentibus. Quando enim ex tertiana ſimplici fit duplex, ſingulis etiam diebus impetit paroxyſmus, ſed inſultus tempora alternatim ſibi reſpondent; aliæ ſunt cauſæ, alia medicatio.

§. VIII.

Quartana triplici.

Si ex quartana inſultus quotidianus, triplex dicitur quartana & paroxyſmus non quotidie eadem hora venit, ſed quarto quovis die, quoad acceſſionis terminum, conſpirat; diverſa etiam, ob diverſas cauſas, ineunda medendi ratio.

§. IX.

Et lenta.

A lenta demum ſebre diſtinguitur, quod illa poſt paſtum & circa noctem ſine horrore obrepat, cum calore in volis manuum plantiſque pedum, noctu etiam magis affligat ſudore ſtipata, mane vero tepeſcat, nec tamen penitus intermittat.

§. X.

Ejus cauſa.

Jam ſicuti omnis ſebris proxime nervoſi generis eſt affectio; ita formalem pariter quotidianæ rationem ſpaſtica nervoſarum partium & ſyſtematis vaſorum agitatione abſolvi, indubium plane. Hic autem præternaturalis ſebrilis motus, per materiam, à naturali & blanda humorum vitalium indole plane alienam, ad ſanguinem delatam, nec tamen cum ipſo miſcibilem, inducitur.

§. XI.

Ex vitio viſcerum.

Nimirum primæ ſic dictæ viæ, ventriculus, duodenum & potior jejuni valvuloſi portio, ſunt illud latibulum, in quo vitioſa materia fermenti inſtar hoſpitatur. Inde per vaſa lactea ad ſanguinem & ſuccos tranſmittitur, & cum his ad ſentientes internas partes delata, eaſdem exagitat & ad extraordinarium motum ſtimulat. Et certe in quotidiana etiam ſebre, primam maxime regionem, varii generis vitioſorum, corruptorum, viſcidorum, acido-bilioſorum ſuccorum ſaburra, ſcatere, plura ſunt quæ uberius evincunt. Etenim junguntur ipſi ordinario fere ructus, nauſea,

nauſea, cum conatu vomendi, inappetentia, cardialgica inflatio, præcordiorum anguſtia & pectoris oppreſſio, interdum tenſivus, pungitivus ac morſicans dolor, ad dorſum excurrens. Fœdus dein ut plurimum & ingratus ſapor in ore percipitur, quandoque amaricans, aliquando ſubdulcis nauſeoſus, non nunquam nidoroſus plane. Ipſa demum febris naturæ beneficio per crebriores dejectiones alvi ſponte haud raro ſolvitur, in artificioſa autem medicatione, per ſuperius & inferius os evacuantia, cum ſtomachicis, utramque faciunt paginam.

§. XII.

Sedes in primis viis.

Quia tamen longior ut plurimum hæc eſt febris & ad plures ſæpe menſes trahitur, juſta utique ſuſpicio eſt, labem in imi ventris penetralibus ſubeſſe firmius radicatam. Organa quippe ſecretoria, glandulæ & glanduloſæ inteſtinorum tunicæ, remiſſa nimis ſunt atque laxata, ideoque loco ſubtilis lymphatici ſalivalis ſucci, copioſum impurum & ſeroſum plorant. Reliqua quoque ſanguinis depurationi dicata viſcera, hepar, lien & pancreas, ob dejectum robur & languidiorem per ipſa ſanguinis progreſſum, ſuccum lymphaticum & bilioſum minus purum in digeſtionis officinam mittunt. Hinc alimentorum ſolutio & chyli elaboratio turbatur, multæque ſeroſæ & corruptæ cruditates prima in regione & gignuntur, & cumulantur, quæ ipſa mora deterioris indolis factæ, & ad ſanguinem delatæ, febrilem, uti diximus faciunt motum.

§. XIII.

Cur quotidianus inſultus.

Quod autem crebrius, quam in aliis intermittentibus, febris inſultus in quotidiana impetat, ob eminentiorem primarum viarum imbecillitatem fieri arbitror. Hæc enim quam maxime cruditatum proventui favet, & facit, ut promte eædem iſtuc confluant, cito ibi colligantur, breviori etiam tempore ſanguinis maſſam ſubeant & ad nervoſas ſpinalis medullæ membranas deferantur.

§. XIV.

Cauſæ antecedentes & ſubjecta.

Hinc igitur porro eſt, quod omnia quæ viſcerum flacciditati inducendæ & crudorum ac impurorum ſuccorum proventui faventi, ad hanc febrem ſternant viam. Inſidiatur potiſſimum hominibus ſegnioribus, otioſis, inordinata & cruda diæta utentibus, crapulæ ex cereviſia, nec non mœrori ac curis nimium indulgentibus, item qui debilem ob prægreſſos morbos, vel ſanguinem effuſum, nacti ſunt ventriculum. Frequentius etiam infeſtat hyberno, autumnali nubilo cœlo, ſenes magis & pueros, fœminas plus quam viros, pituitoſos, phlegmaticos & ſanguineos, præ bilioſis & melancholicis. Ex aliis quoque intermittentibus promta ipſius geneſis: tum ſcilicet, quando æger incongrua vorat, vel crebrius animo movetur, quando purgantibus & emeticis validioribus ſtomachi robur atteritur, anodyna, calida & ſpirituoſa uſurpantur, aut penſi habita primarum viarum repurgatione, adſtringentia & ſpecifica præpoſtere adhibentur.

§. XV.

Exquiſita longa, vaga non.

Ceterum quotidiana exquiſita, ex viſcerum atonia oriunda, longius ut plurimum trahitur, multumque negotii Medico faceſſit. Quæ vero vaga, populares habet circuitus & ſuccorum tantum vitio debetur, facilius ſanationem recipit.

§. XVI.

Continuæ propinqua magis anceps.

Minus dein periculoſa eſt, quæ plenariam paroxyſmi habet intermiſſionem. Sed quæ ad continuæ indolem inclinat, & ubi ſoluta febre, languor tamen virium, cum pulſuum debilitate & frequentia perſiſtit, corpuſque ſudore diffluit, ita, ſi ad aliquot menſes producitur, vires enervat, ut æger haud raro ſuccumbat.

§. XVII.

Ex intermittentibus periculoſa.

Quæ etiam ex intermittentibus, præſertim quartana, ſuccreſcit, rebellis & periculi plena eſt, priſco jam CELSI *lib. III. c. 15.* teſtimonio: *quartana*, inquientis, *neminem jugulat: ſed, ſi ex ea facta quotidiana eſt, in malis æger eſt.* Magnum enim viſcerum vitium ſubeſſe indicat & continuæ plerumque eſt propinqua.

§. XVIII.

Si excretiones adſunt, bonũ.

Quando incipiente acceſſione bilioſi & pituitoſi vomitus, vel ſeceſſus, eveniunt, bonum, niſi forſan ex febris diuturnitate vires jam nimium fuerint exhauſtæ. Sudor quoque declinante paroxyſmo placide erumpens, & urina poſt febrem copioſior cum ſedimento ſecedens, vehementiam inſultus minuunt, febriſque felicem ſolutionem nunciant.

§. XIX.

Si nulla, malum.

Contra ea, ubi excretio nulla, febris etiam per longum nimis tempus detinet, viſcera demum labem contrahunt & cachexiæ, febres lentæ & hecticæ, tabes, in diſpoſitis etiam phthiſes, ſuccedunt.

§. XX.

Ex perverſa medicatione alii morbi.

Idem perquam facile evenit, quando adſtringentia & ſpecifica febrifuga præpoſtere adhibentur. Et ſi calidioribus ſudoriferis & eſſentiis alexipharmacis ſpirituoſis acria ex prima regione recrementa in ſanguinem aguntur, expeditus in continuam, cum ſudore perpetuo & virium jactura, eſt tranſitus.

§. XXI.

Mortis ſigna.

Qui autem hac febre demum decedunt, in his frigus longe eſt intenſius ac magis diuturnum, cum rigore, virium proſtratione mentiſque turbatione. Hoc plerumque bis adhuc excipit calor, ſub tertio autem inſultu, pulſuum ictus debiles manent & inæquales, ipſumque frigus in rigorem tranſit emortualem.

INDICATIONES CURATORIÆ

cum

METHODO MEDENDI GENERALI.

§. I.

Indicationes curatoriæ tres.

QUum itaque cauſæ quotidianæ intermittentis, cruditatum ſeroſo-viſcidarum prima in regione ſaburra, viſcerum & glandularum flacciditate & impedito ſanguinis per imum ventrem progreſſu contineantur; omnis omnino medicatio merito eo dirigenda: ut I. impuri illi & pravi ſucci è primis viis, præparati prius, per congrua emunctoria proſcribantur; II. viſcera à tono dejecta roborentur & ſic cruditatum ulterior proventus arceatur; & III. liber ſanguinis per viſcera abdominis & inteſtinorum canalem, tanquam digeſtionis & chyli elaborationis officinam, circulatio reſtituatur.

§. II.

Proſunt ſalina neutra.

Primum ut ex voto perficiatur, laudata eſt virtus incidentium & abſtergentium, & quidem ſalium neutrius generis, inter quæ primas tenent ſal ammoniacum depuratum, digeſtivum *Sylvii*, ex capite mortuo ſpiritus ſalis ammoniaci urinoſi, tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, ſal Ebshamenſe, Sedlicenſe, nitrum antimoniatum.

Et acria aromatica. tum. Deiti commendanda etiam, quæ ſale acri aromatico pollent, uti radix ari, calami aromatici, pimpinellæ albæ, coſti veri, zedoariæ, canella alba, zingiber, piper album. Quæ in pulverem redacta, ſalibus dictis mixta, & adjecta una vel altera guttula olei carminativi, egregiam ſuggerunt medicinam antifebrilem.

§. III.

Pilulæ balſamicæ cum ſalibus. Ad *primæ* æque ac *ſecundæ* indicationis ſcopum obtinendum, exturbandas nempe leniter per alvum ſordes, roborandum ſimul tonum ventriculi & inteſtinorum, eorumque turbatum motum reſtituendum, ſalubritatis laudem merito ferunt, pilulæ balſamicæ *Beccherianæ*, *Stahlianæ* & noſtræ, maſſa etiam pilularum aloephanginarum, de ſuccino *Cratonis*, item *Solenandri*, præſertim ſi una cum ipſis ſalibus offerantur.

§. IV.

Amara & roborantia. Potiſſimum vero ad reddendum viſceribus abdominis robur ac impediendum impurorum ſuccorum in digeſtionis officinam affluxum, ex uſu ſunt elixiria amara cum martialibus mixta, uti quidem eſt meum temperatum balſamicum, ſine ſpiritu vini paratum, cum liquore alkalino: vel eſſentia chaccarillæ cum eſſentia gentianæ mixta: vel etiam elixiria ſtomachica, uti noſtrum, vel *Michaëlis*, additis aliquot guttis tincturæ martialis, ex floribus ſalis ammoniaci martialibus, cum ſpiritu corticum aurantiorum rectificato factæ.

§. V.

Thermæ imprimis & acidulæ. Et his quidem etiam promovetur egregie ſanguinis per abdominis vaſa ipſamque digeſtionis officinam progreſſus. Interim ſi refractaria admodum febris repetit, & ab inordinata diæta ſuſtentatur, omnia ſalubritate antecellunt medicatæ aquæ, thermæ potiſſimum atque acidulæ, uti Carolinæ & Egranæ tepefactæ, quæ debito cum regimine, intermixtis amaris, balſamicis & anticachecticis, uſurpatæ, viſcidas ſordes diluunt, per alvum & urinam cum ſeroſis evehunt, infarctus expediunt, liberumque ſanguini reddunt commeatum.

§. VI.

Methodus medendi. Specialis autem medendi cum hiſce præſidiis methodus, pro temperamentorum, ætatum, anni temporum ratione, corporum conſtitutione, diſpoſitione primarum viarum, ſexu, morbique cauſa inſtituenda, & ſingulis his, tam doſis remediorum, quam ſumendi ratio accommodanda. In genere tamen tenendum: horis à paroxyſmo vacuis pulveres ſalinos cum incidentibus eſſe exhibendos, tertio vel quarto die ventrem ſolvendum pilulis, ita tamen, ut operatio earum accedente paroxyſmo, jam ſit abſoluta, declinante paroxyſmo erupturum ſudorem quiete & calido potu eſſe promovendum, ac demum ſubjungenda roborantia, amara, martialia & antifebrilia. De quo tamen plura in cautelis & morborum enarrationibus.

OBSERVATIONES ET CAUTELÆ CLINICÆ.

§. I.

Medicatio cautè inſtituenda. QUotidianæ intermittentes circumſpecte ſunt tractandæ, ne in alios longos & ancipites morbos tranſeant. Inprimis aſpernantur adſtringentia & ſopientia, præcipitantia terrea larga, item omnia purgantia draſtica & ſudorifera, nec non validiora emetica.

§. II.

Multum tam ad quotidianæ curatio[illegible] recurſum ipſius arcendum facit, vita[illegible]quam commotiones, mœrorem inprimis ac diutu[illegible]nimi ſolicitudinem, cum inſalubri cibo, ac vini po[illegible] nec non refrigerationem, præſertim abdominis. *Victus & vita recte habenda.*

§. III.

Quum natura ipſa hanc febrem critico alvi fluxu ſæpe ſolvere ſoleat; ipſius ductui inſiſtendum, ipſaque juvanda ab artifice. Unde ægri non ad regimen ſudoriferum, aut pharmacis ad ſudorem cogendi, ſed potius eo annitendum, ut materia vitioſa ipſæque primæ viæ ad alvi fluxum ſalutarem præparentur ac diſponantur. Quod quidem egregie perficitur, quando aliquot ante paroxyſmum horis, lene laxans, pulvis cornachinus, vel pilulæ balſamicæ, cum ſale præbentur. *Alvina excretio promovenda.*

§. IV.

Quia porro vomitus huic morbo jungitur, cum bonis ægrorum rebus ſuccedens; è re eſt, ut idem debito tempore & convenienti medicina ſecundetur. Hinc expedit interdum omnino ſtomachi ſubverſionem per emetica ante paroxyſmum data provocare. Ego quidem memini, me aliquoties in febre exquiſite quotidiana, quæ hora quinta matutina invadere ſolebat, porrexiſſe circa noctis tempus, prius quam cruditates ex digeſtionis officina ad ſanguinem delatæ, lene vomitorium, ex radicis ipecacuanhæ granis xv. cum dimidia parte pulveris cornachini. Proritatus inde felici cum ſucceſſu fuit vomitus, nonnunquam alvi fluxus, & febris minimum mitior facta, aliis poſtea facile expugnanda. *Vomitus ſecundandus.*

§. V.

Si etiam quotidiana febris, diu perſiſtit per menſem, vel longius, ac in lentam ferme degenerare videtur, commode offerri poteſt granum unum tartari emetici ſoluti. Quo bilioſum ſtagnantem ſuccum, cum levamine, incredibili fere copia, fuiſſe exturbatum, novi. *Etiam in diuturna.*

§. VI.

Quando dolor ventriculi preſſorius, vel inflatio & ciborum faſtidium jungitur, regioni epigaſtricæ ſacculi ex herba menthæ, abſinthii, roriſmarini, floribus ſpicæ, chamomillæ Romanæ, caryophyllis & nuce moſchata, vel ſicci, vel ex vino cocti, applicandi. Qui, ubi finita etiam febre imponuntur, perſpirationem & ſudorem efficaciter eliciendo, egregie proſunt. *Externa ventriculo.*

§. VII.

Frigus, quum nimis acre partes externas exagitat, tum ſacculi modo dicti, tum etiam ſpiritus vini purus, cum oleo menthæ in duplicato linteo ſtomachali regioni cum fructu apponuntur. *Et epigaſtrio imponenda.*

§. VIII.

Cum febrifugis caute in hac febre mercandum. In quotidiana tamen epidemica & erratica, præter ſuperius dicta, ſpecifica etiam antifebrilia, ipſum quoque electuarium, cujus baſis chinæ & chaccarillæ cortex, tuto adhibentur. Provocata inde, obſervatorum etiam fide, alvi ſæpe laxitas & copioſæ ſumma cum euphoria ſedes. Chaccarillæ autem cortex in hac febre merito præferendus chinchinæ, quia magis roborans & adſtringens eſt. *Febrifuga cum diſtinctione uſurpanda.*

§. IX.

Sanguinis miſſionem raro admittit quotidiana: jam enim præſto eſt inprimis ventriculi imbecillitas & plerumque cachectici quippiam complicatur. Quod ſi autem eminens plethora, præſertim à menſium, vel hæmorrhoidum ſuppreſſione, *Nec non venæ ſectio.*

...terea tincta & æger vini potui ſione, urina ...principio ſtatim vena ſecanda, ne aſſuetus ...e ingraveſcat, ac uti obſervata Medico- ſebris ...itur, lentæ, hecticæ, apoſtematicæ ſe- ...s, ſubſequantur.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Quotidiana rebellis Carolinis expugnata.

Illuſtriſſima perſona, triginta annorum, inordinatum diu ſectata fuerat vitæ genus, multa incongrua edulia ingeſſerat, fructus horæos, lacticinia, acetaria, variaque conchyliorum genera, vina etiam potentia & aquas ſic dictas vitæ liberaliter potarat, prandium ad veſperam, & cœnam ad mediam uſque noctem produxerat & præterea corpus frigido aëri autumno crebrius expoſuerat. Incidebat hinc, prægreſſo frigore, in ſebrem, quæ mane quotidie accedebat, cum præcordiorum anxietate, cardialgia, capitis dolore, artuum laſſitudine & vomitu pituitoſo affligebat, ad tertiam vel quartam pomeridianam durabat, ſomnum turbabat, & poſt aliquot inſultus, largo ſtipabatur ſudore. Appetitus tamen non adeo erat dejectus, ſed æger in cœna ſubinde cibos ſumebat, inprimis intrita cum vino. Inſiſtebat hæc ſebris per quatuor & quod excedit hebdomades, corpuſque admodum hebes & languidum reddebat, licet interim variis remediis, purgantibus cum emeticis, ſalinis pulveribus, etiam cum floribus ſalis ammoniaci martialibus oppugnaretur, donec infuſo corticis chinæ cum comis abſinthii, ex vino, abigeretur. Sed quum appetitui redeunti indulgeret æger multaque minus ſalubria aſſumeret, elapſa vix hebdomade, febris, majori cum ſymptomatum vehementia rediit. Opponebantur eadem & evacuantia, & antiſebrilia, ſebriſque diſcedebat, brevi autem poſt eandem ob cauſam repetebat, idque minimum ſexies factum, ut ſemeſtre interea efflueret ſpatium, quo corpus ob nocturnos ſudores tepidum factum ac vires mirum exhauſtæ. Alii igitur accerſiti Medici, qui de thermis Carolinis, ſub exactiori diæta & regimine uſurpandis, conſilium dederunt. Allata etiam in lagenis vitreis magnis impenſis thermalis aqua, & tepefacta ante paroxyſmum, mane æque ac veſperi, pota. Sed quum intermedium tempus brevius eſſet, quam ut aqua ante acceſſionem corpore poſſet evehi, gravior primum inde fiebat paroxyſmus. Ideo ſebriles motus ſpecificis prius compoſiti fuerunt & poſtea per binos menſes Carolinæ ſingulis diebus matutino tempore uſurpatæ, interpoſitis ſimul medicamentis amaris ſtomachicis & pilulis balſamicis. Quibus demum effectum, ut ſebris contumax expugnaretur, nec unquam rediret.

Epicriſis.

Voracitas & inordinata diæta rebellem facit intermittentem omnem, tanto magis quotidianam, quæ, ex imbecillitate ſtomachi & cruditatum copia oriunda, novum inde ſemper nanciſcitur fomitem. Dein quum longa ſebris ſedem potiſſimum habeat in viſceribus imi ventris, à craſſo ſanguine ſartis, quæ tracta diutius ſebre, magis magiſque robore exuuntur, in illuſtriſſimo etiam hoc ægro viſcera debilia fuiſſe atque oppleta, certum, unde crebriorum recidivarum origo. Nihil igitur ſalubrius fuit decenti thermarum uſu, quæ partim ſalino aperitivo, partim terreo martiali principio roborante inſtructæ, crudos ſuccos efficaciter evehunt, infarctus expediunt & ſic lentam ſebrem, nec non cachexiam quam optime præſcindunt. Sunt tamen thermæ æque ac acidulæ cum cautione in intermittentibus in uſum vocandæ, & providendum, ne paroxyſmus in earum operationem incidat, emunctoria claudat, & aquis retentis, anxietates cum gravibus ſymptomatibus inſerat. Hinc tutius, iiſdem, compoſita ſebre, ad recidivam arcendam uti poſſumus, & tum, adjunctis medicamentis ſtomachicis & balſamicis, opem ferunt certe laudatiſſimam.

Observatio II.

Quotidiana recidivans emeticis curata.

Generoſa erat fœmina, triginta circiter annorum, ſanguinea, vegeta & tenera, quæ quarto menſe gravida abortum cum enormi hæmorrhagia & poſt hunc menſium ſuppreſſionem experta, pallida hinc facta fuerat atque cachectica, cum alvo adſtricta & appetitu dejecto. Hæc poſtquam oſtreas in cœna comediſſet & veſperi ſole occiduo in horto deambulaſſet, nocte inſequente ſebre corripiebatur, cum anxietate, nauſea & ingente artuum languore. Remittente ſebre dabatur ipſi quidem elixirium ſtomachale, ſed noctu eodem tempore iterum redibat ſebris paullo gravior. Porrigebatur ob ſuſpicionem cruditatum *vomitorium, ex tartari vitriolati granis xij. & radicis Ipecacuanhæ granis xxv.* quo craſſam viridis coloris pituitam evomebat. Nihilo minus ſtato repetebat tempore ſebris, majori adhuc compreſſorio in epigaſtrio ſenſu vomendique conatu, quæ ſilente etiam ſebre perſiſtebant. Aperiebatur quidem veſperi alvus ſtricta clyſtere emolliente; ſebris tamen & ventriculi ſpaſmus per aliquot dies inſiſtebant & facies icterica plane comparebat. Exhibebatur ipſi *mixtura ex aquæ cardui benedicti unciis tribus, theriacalis, cinnamomi ana uncia ſemis, ſalis cardui benedicti, antimonii diaphoretici ana ſcrupulis duobus, ſpiritus vitrioli guttis viginti, ſyrupi papaveris rhœados drachmis duabus,* cujus dimidiam partem veſperi ſex ante paroxyſmum horis, *ſumſit*, impoſito ſimul ventriculo ſacculo, ex ſpeciebus ſtomachicis & carminativis in vino coctis, quo ſudor ante invaſionem largus & ſebris mitior. Inſtante ſequenti paroxyſmo, alteram reliquam mixturæ ſumſit partem, qui emanſit prorſus & ſpaſmus quoque cardialgicus laxatus. Quum vero ægra convaleſcens appetitui indulgeret, fructibuſque horæis ac marinis piſcibus veſceretur, quinto poſt die iterum in ſebrem incidit, majori fere anxietate, vomendi conatu animique quadam defectione ſtipatam & veſperi accedentem. Solvebatur hinc alvus, mixtura & externa adhibebantur, ſed incaſſum fere. Perſiſtebat enim potius fervor & languor cum magna debilitate, etiam ſuperato paroxyſmo, ut metus eſſet continuæ. Injiciebatur rurſus clyſter & vomitorium ſupra dictum porrigebatur, ſequente & vomitu, & alvi ſeceſſu. Miteſcebant inde ſymptomata cum ſebre, & pulvere ex corticis chaccarillæ, tartari vitriolati & ſalis ammoniaci anatica portione confecto & per ſeptem dies, quatuor quibuſvis horis, ad drachmam dimidiam uſurpato, diſcuſſa demum omnia, ventriculo & corpori robur redditum, menſium quoque fluxus in ordinem redactus.

Epicriſis.

Caveant ſibi omnes, qui ex ſanguinis immodica profuſione languent, à prava diæta & corporis

poris refrigeratione. Tum enim, ob imminutum corporis ipſiuſque ventriculi robur, perſpirationem quioque imminutam, prompta febrium geneſis. Deinceps in quotidiana, cujus cauſa ingens cruditatum in ſtomacho & primis viis ſaburra, magis quam ulla alia intermittente, conducibile eſt, ventriculum, præmiſſo blando enemate, leni emetico deplere. Tum ſpaſticas ventriculi ſtricturas nihil promtius laxat, quam placidum elicere ſudorem, quam in rem ſpirituoſa regioni epigaſtricæ càlide applicata egregie conferunt. Tandem expurgata prima regione, chaccarillæ cortex cum ſalibus, non modo ad febrem fugandam, ſed & digeſtionis ſucceſſum ſulciendum, utiliter adhibetur.

Observatio III.

Quotidiana ex tertiana electuario ſanata.

Senex, ſexagenario major, macilentus, ſanguineo-melancholicus, continuis laboribus per multos annos ſub vita ſedentaria diſtentus, ſuperiori anno, quo ſolennes erant intermittentes, corripiebatur tertiana, poſtea quam peregre profectus, liberali cònvivio exceptus & noctu ſub cœlo valde humido & pluvioſo frigido redux factus erat. Placide hæc admodum decurrebat, & adhibitis prius pulveribus ſalino-digeſtivis, poſt quintum paroxyſmum electuatio expedite diſcutiebatur. Nolebat tamen priſtinus vigor & appetitus redire, ſed à ſumto cibo preſſorius ſemper in epigaſtrio urgebat dolor, nec ſomnus adeo erat quietus. Dabatur quidem, ad digeſtionem fecundandam, quotidie bis, *ad drachmam ſemis, pulvis ex radice ari, pimpinella alba, gentiana rubra, ſemine cymini & macis.* Sed præter opinionem quotidiana poſt aliquot dies accedebat febris veſperi. Promtum ſtatim habebat Medicus electuarium ex rob juniperi, cortice chaccarillæ & ſyrupo acetoſitatis citri, idque omni bihorio deglutire jubebat. Sumto hoc, repetebat quidem paroxyſmus, ſed ſub illo & poſt eum copioſæ prodibant dejectiones, vel decem numero, ut æger firmiter crederet, validum ſe accepiſſe purgans. Continuabatur igitur parciori doſi electuarii uſus tam ſalubri effectu, ut febris diſcederet & æger penitus convaleret.

Epicriſis.

Enata procul dubio hæc ex tertiana quotidiana fuit, quod ſub illa, prima non ſufficienter expurgata regio. Unde reliquiæ materiæ febrilis, accepto per malam digeſtionem incremento, induxerūt quotidianam. Plane peculiaris etiam heic fuit corticis chaccarillæ effectus, canalem inteſtinorum efficaciter vacuans, febriſque fomitem ſimul & ſemel tollens. Is tamen non ubique perpetuus, ſed peculiari primarum viarum diſpoſitioni tribuendus. Alias inter omnes conſtat, corticem hunc potius ad compeſcendas nimias dejectiones valere. Ut adeo pateat: unum remedium, pro diverſa naturæ & corporis habitudine, alium atque alium, & diverſum, contrarium plane, exſerere poſſe effectum.

Observatio IV.

Quotidiana anomala poſt hypercatharſin.

Nobilis quædam tenerior & ſanguinei corporis fœmina quinquagenaria, regnante Sirio & inſtante menſium fluxu, gravi exagitata fuit ira, cum extremorum tremore. Porrexit Medicus paullo poſt purgantes pilulas, quibus tanta hypercatharſis ſuſcitata, ut intra XXIV. horas plusquam quinquageſies, & poſtero adhuc die, vigeſies fere, dejiceret. Fractum inde mirifice corporis robur, artus languerunt, ingruit animi, præſertim erecto corpore, defectio, periit appetitus, ſomnus turbatus & pene omnis intercidit. Exactis inter hæc aliquot diebus, veſperi acceſſit anxietas ſumma, cum levi duntaxat horrore & frigore, inquietudo & ſyncoptica affectio, ut jam animam agere videretur: Subſequuti pulſus ictus celeres, æſtus corporis, oris ſiccitas, & mador corporis per duodecim horas halans, ſymptomatum attulit levamen. Habuit poſtea tantiſper melius: febrilis tamen commotio modo veſperi, modo noctu, jam gravior, jam levior, rediit quotidie, tuſſi ſicca, & ante, & poſt illam affligente. Aegre tulit fere omnia ſtomachus, analeptica, ſalina, balſamicas pilulas, elixiria ſtomachica, alimenta ipſa, & quamvis ſuſpenſa manu data, ſequuta anxietas, æſtus, preſſio, ſtrictura & ardor ventriculi, nec non tormina ventris. Sic decubuit per menſem, ac interea nihil melius ferre potuit, quam emulſiones ex amygdalis dulcibus, ſemine papaveris albi, aqua florum acaciæ, liliorum convallium, tiliæ & ceraſorum nigrorum, quibus tantillum pulveris bezoardici nitroſi ſubinde inditum. Potui datum præterea decoctum avenaceum, non nunquam in levem emulſionem cum amygdalis redactum, & ad alvum obſtructam ſolvendam, enema leniena injectum. Elapſo autem menſe, quodammodo commodius excepit ventriculus medicamenta. Hinc ſumſit quandoque decem tantum pilulas ex noſtris, quibus alvus cum euphoria laxata. Exhibitum quoque elixirium noſtrum balſamicum, parca pariter doſi. Remanſerunt nihilo minus febriles commotiones, licet mitiores & ſine angore. Ad has igitur componendas oblatus ter quotidie hic pulvis: *recipe lapidum cancrorum, antimonii diaphoretici, arcani duplicati, corticis chaccarillæ, ana drachmam. M. F. Pulvis, dividatur in decem partes æquales.* Et ad alvum ſubducendam uſurpatum elixirium purgans, ex maſſa pilularum balſamicarum in tenui lixivio ſolutæ. His demum intra quadraginta dies ſenſim febris ſublata, vires cum appetitu & ſanitate integra redierunt.

Epicriſis.

Pernicioſum utique fuit molimen, poſt iram & ingruente menſium fluxu, purgans dare, quia tum jam in motu eſt natura, & ſpaſticæ in nervoſis partibus ſtricturæ adſunt. Neque dubium eſt, quin ſub proritata inde vehementiori purgatione & affluxu ſuccorum impurorum ab ambitu ad interiora, & eroſiu, & levis inflammatio inteſtinis fuerit inducta, quibus effectum, ut, nec medicamenta, nec alimenta, ſine incommodo, anxietate & æſtu ſuſcipere potuerit. Febrilis etiam irregularis inſultus, quotidie bis interdum accedens, cum tuſſi, ſuſcitatus omnino fuit à levi inteſtinorum inflammatione, ſub qua ſemper ſtimulus ſpaſmodicus & vitiata occultatur digeſtio. Hæc igitur partium & morbi cauſæ diſpoſitio, nec correctoriam, nec evacuantem, nec roborantem aliam admiſit medicinam, quam lenientia & demulcentia. Febri autem, quotidianæ typum ſervanti, accommodatius fuit nihil, quam chaccarillæ cortex, eximie roborans, mixtus cum aperientibus ſalinis, abſorbentibus leniterque diaphoreticis. Cujus generis pulveres in quotidiana febre, etiam lenta & quæ ex vitio primarum viarum maleque digeſtorum ſuccorum colluvie oritur, virtutis ſunt certe laudatiſſimæ.

Observatio V.

Quotidiana e quæſita diuturna.

Quadragenaria circiter fœmina, ſanguineo-cholericæ laxioriſque corporis conſtitutionis, quæ in iram prona, inordinata diæta cum fructibus horæis uſa & infuſum thee large nimis ingurgitans, ſtomachi ſibi contraxerat languorem, paullo poſt menſium experiebatur ſuppreſſionem. Hos quum proprio artificio pellentibus urgeret, febrem incurrebat quotidianam, ordinariis ſymptomatibus comitatam, Medici tamen ope, exactis tribus menſibus, ab eadem liberabatur. Non autem ita multo poſt, emanentibus ſemper menſibus & alvo ſtricta, in eundem recidit morbum, quem complures in auxilium vocati Medici, nec pharmacis, nec aquis medicatis, Egranis æque ac Lauchſtadienſibus, neque etiam lactis aſinini uſu, depellere potuerunt. Perſtitit potius idem jam à triennio immedicabilis, & quotidie prima luce accedit febricula, quam comitatur ſudor colliquativus pene, ad decimam uſque antemeridianam manans, & pomeridie ſequitur languor cum dolore lumborum. Præterea extra paroxyſmum corpus totum tactu frigidum, vix veſperi ex cibis quicquam aſſumere valet, & tum etiam ad incongrua magis fertur appetitus. Pallida quoque facies totuſque corporis habitus tumidus quaſi & inflatus. Obambulat tamen & domeſtica obit negotia.

Judicium cum conſilio.

Quotidianam veram exquiſitam, non ſecus ac quartanam, ex longis eſſe morbis, & ad unum, immo plures annos, trahi non nunquam, hæc docet hiſtoria. Cauſa vero diuturnitatis inordinata omnino vivendi ratio ægræ, quæ animi affectibus indulget, palato accepta ingerit cuncta & extra paroxyſmum in liberum qualemcunque regnantem aerem concedit. Neque enim omnis diuturna intermittens gravem in viſceribus ſupponit labem: ſed per ipſum febrilem motum nova ſemper gignitur vitioſa materia, quæ quando intermiſſionis tempore perſpiratione non excluditur & inſalubri victu augetur potius, novum ſemper induci paroxyſmum non eſt mirum. Jam quidem morbus in habitum quaſi tranſiiſſe videtur: vegeta tamen natura & corporis extra paroxyſmum motus, in cauſa fuit, quod deteriores huc uſque non ſequuti morbi alii. Ego quidem, rebus ſic comparatis, vix aliam medendi rationem eſſe, ſentio, quam ut ægra curatius ex regularum diæteticarum præſcripto vivat, parcius, & cibos nec graves, nec fermenteſcibiles, ſed leves, facile ſolubiles edat. Perſpirationis dein ſucceſſum cuſtodiat ac ſecundet, nec obambulatione in aëre libero frigido interturbet. Tum ad contemperandos & liquandos pravos in prima regione ſuccos, ſalino ſuperius deſcripto liquore utatur. Blandis porro laxantibus inteſtinorum canalem expurget eumque in finem, bis octiduo, balſamicas noſtras pilulas deglutiat. Stomachi præterea languorem & digeſtionis vitium elixirio ſtomachali, crebrius inter cibos ſumto, emendet. Ac demum, tam ad promovendam cuticularem excretionem, quam compeſcendam ſucceſſive febrilem habitualem commotionem, pulvere ex antimonio diaphoretico, cornu cervi philoſophice præparato, tartaro vitriolato & cortice chaccarillæ, bis quotidie ad drachmæ dimidium, per octo dies utatur. His niſi gravius quid interea acciderit, morbum rebellem, expugnari adhuc poſſe, ſperamus.

CAPUT IV.

De Febribus intermittentibus Epidemicis anomalis mali moris.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Ex tempeſtatum conſtitutione inſolita varii morbi.

Superioribus annis MDCCXXVI. XXVII. & XXVIII. plane irregulares & inſolitæ erant, temporum ac tempeſtatum conſtitutiones, ingentes potiſſimum ſiccitates & ardores, complures menſes perſeverantes. Variis hinc languoribus corpora humana affligebantur, diarrhœis, dyſenteriis, intermittentibus febribus variis, ſimplicibus & duplicibus, quæ nulli temperamento, ſexui, aut ætati parcebant. Maxime omnium vero æſtate & autumno regnabant febres, partim intermittentes plane, partim remittentes tantum, anomalæ & irregulares, vagum & incertum typum habentes, facile inter ſe mutabiles, ut plurimum inſuetis & gravibus ſymptomatibus ſtipatæ, contagio infeſtæ, nonnulloſque per multos menſes detinentes, quoſdam etiam plane è medio tollentes.

§. II.

Maxime intermittentes malignæ anomalæ.

Ambigunt quidem adhuc Medici, noſtri æque ac priſci ævi: an intermittentes dentur malignæ febres? Re tamen paullo accuratius conſiderata, non dubitamus affirmare: intermittentes alio tempore eſſe benigniores, alio utique maligniores, non ſecus ac alii morbi ac febres epidemice graſſantes. Nam prout variæ temporum & tempeſtatum ſunt conſtitutiones, magis vel minus regulares, boni & mali moris progigni & graſſari morbos, jam olim noſter prodidit Hippocrates. Experientia quoque ſtabilit atque confirmat, dari certis temporibus intermittentes, quæ indolem malignam, ſeu virulentam, referunt, cujus indicia & quaſi characteres hi ſunt: ſi inſolitis ſymptomatibus ſtipatæ & maxime omnium virium junctam habent proſtrationem eminentiorem, ſi epidemice graſſantur & contagio etiam inficiunt diſpoſita corpora, ſique earum ferocia exanthematibus in ſumma cute erumpentibus, puſtulis, ulcuſculis in labiis, naribus, facie, purpura, vel maculis purpureis, vel etiam ſcabie mireſcit. Hæc enim omnia exiguæ molis, ſed valde vehementis & virulentæ indolis materiam tenuiſſimam, ventriculo & nervoſis maxime partibus inimicam atque infeſtam, in qua potiſſimum veneni ratio & natura fundata eſt, ſubeſſe, & ſubitas ſævas commotiones atque alterationes concitare, luculenter arguunt.

§. III.

Symptomata epidemicarum & hiſtoria.

Sic febres, quæ ſuperioribus annis noſtris locis, immo univerſæ fere Germaniæ, fuerunt infeſtæ, anomalæ valde exſtiterunt. In quibuſdam ſemel uno die, in aliis bis, acceſſio facta. In nonnullis primis diebus comparuerunt continuæ, & tertio vel quarto die in intermittentes conceſſerunt; in aliis viciſſim primis temporibus intermiſſionem habuerunt, poſtea vero, peſſimo omine, factæ ſunt continuæ. Aliqui enormes experti ſunt per ſuperiora, vel inferiora pituitoſas & bilioſas dejectiones, quidam remittente, vel intermittente paroxyſmo, continuo ſudarunt, cum ingenti languore. Nonnulli etiam ſe ipſa in

febre,

ſebre, & calere, & algere ſimul, conqueſti ſunt. Juniores in paroxyſmo interdum valde delirarunt, & ſimul ac clauſerunt oculos, inſomniis agitati maleque cohærentia ſunt loquuti. Senibus cum ſomnolentia accidit ſebris. Omnes vero de anxio & compreſſorio dolore circa ventriculi regionem, de dolore lumborum, pedum contuſivo, capitis etiam, ſunt conqueſti, & intermiſſionis tempore, de dolore ex nucha per totum ſpinæ tractum ad ſcapulas porrecto. Prodeuntibus demum in facie puſtulis, aut in ambitu exanthematibus purpureis, ſymptomata complacabantur. Et ſi purpura jungebatur ſcorbutica, diutius durabat febris; ſi vero ſuperveniebat alba, funeſtum erat ut plurimum.

§. IV.

Contagio infecerunt.

Obſervatum fuit & id maxime Magdeburgi & in Ducatu Brunſvicenſi, complures in una domo, non ſecus ac in variolis, vel morbillis fieri ſolet, ſucceſſive eodem morbo fuiſſe affectos, & præſertim poſt ſanguinis miſſionem, fortem purgationem, fœminas maxime inſtante menſium fluxu, multi ſi animi affectu immoderato commoti fuerunt, timore potiſſimum & triſtitia.

§. V.

Quomodo terminata.

Licet vero, pro diverſa natura ægrotantium, ratione ætatis, temperamenti, naturæ magis, vel minus robuſtæ, mitiora, vel ſæviora fuerint ſymptomata, & nonnulli intra quatuordecim dies, alii intra menſem demum convaluerunt, perpauci tamen mortui, niſi ingenti errore Medici, aut ægrotantis admiſſo.

PRÆSERVATIO ET CURATIO.

§. I.

Quomodo arcenda hæ febres.

Frequentes quam maxime fuerunt hæ malignitatis ſuſpectæ febres in locis paludoſis, humidis & aquarum ſtagnis irriguis; uti noſtris in confiniis ſunt pagi Oſtraū & Dieskau. Frequentius etiam infeſtarunt eos, qui poſt æſtatem intenſius fervidam, improba victus ratione uſi, veſperi, aut noctu, aëre humido frigido, corpus refrigerarunt, & præterea imbecillioris fuerunt naturæ. Optimum hinc ad declinandum epidemicæ hujus febris incurſum fuit conſilium: vitare loca humilia, uda, multo minus in iis dormire, aëris injuriis ſeſe non exponere, refrigerium omne, etiam per frigidum potum, fugere, ventriculum nec crudis, nec conſtipantibus cibis onerare, animum tranquillum ſervare, omniaque cum cura tenere, quæ acrimoniæ contemperandæ, ſordibuſque tam per poros, quam alvum leniter educendis, ſerviunt ac laudabiles ſuccos ingenerant. Neque tamen forti utendum purgatione, quæ ab ambitu corporis ſuccos trahendo, perſpirationem minuit adeoque noxia eſt, tanto magis quando diarrhœa forſan & dyſenteria jam circumeunt.

§. II.

Indicatio-nes medendi tres.

Quum vero harum febrium mali genii cauſa, partim in inſigni dyſcraſia & intemperie ſanguinis & humorum, à naturali & blanda temperie deflectente, ſalino-ſulphurea, partim etiam in humore vitioſæ & virulentæ activæ indolis, in prima regione potiſſimum hoſpitante, univerſum nervoſarum & muſculoſarum partium ſyſtema commovente, conſiſtat; eo utique prudenti conſilio Medicus curam dirigere debet, ut I. magis alterantibus & perverſam ſanguinis & humorum qualitatem emendantibus, quam fortioribus evacuantibus utatur; II. ut placide & blandis evacuantibus tam per cutem, quam alvum, præparatam materiam debito tempore excludat, ac III. ut congruis analepticis imbecillitati ſuccurrat, atque demum ſymptomata mitiget.

§. III.

Profuerunt diaphoretica fixa & analeptica.

In principio itaque, antequam Medicus dignoſcere poterat genium morbi, pulveres diaphoretici, cum leviter nitroſis exhibiti fuerunt, in aquis diaphoicis & analepticis hunc in modum: *Recipe aquæ galegæ, cardui benedicti, acaciæ, ceraſorum nigrorum ana uncias tres, cinnamomi ſ. v. unciam, ſpiritus nitri dulcis, vel liquoris anodyni mineralis guttas xx. ſyrupi acetoſitatis citri, vel papaveris rhœados q. ſ.* Hæc tam intra, quam extra paroxyſmum oblata, & potui datum decoctum avenaceum, cum ſucco & corticibus citri, vel etiam cum amygdalis in emulſionem redactum.

§. IV.

Blanda laxantia.

Ad alvum ſolvendam profuerunt oppido clyſteres tantum domeſtici, ex decocto avenaceo, noſtris *Haber-Grütze*, floribus chamomillæ vulgaris, oleo amygdalarum dulcium & ſale communi parati. Interius vero ad laxandam alvum, *potiones ex unciis duabus vel una mannæ, cum drachma una cremoris tartari, in aqua florum acaciæ ſolutis & additis duabus guttulis olei de cedro*, perquam utiles fuerunt. Quibuſdam etiam infuſum rhabarbari cum paſſulis magis conducibile deprehenſum.

§. V.

Quandoque ſudorem movens.

Ubi natura torpida ad movendum inſultu declinante ſudorem, eſſentia ſcordii probe ſaturata, non tamen adeo ſpirituoſa, cum anatica portione liquoris anodyni & aliquot guttis ſpiritus bezoardici Buſſii data, injungendo ſimul, ut in moderato calore & lecto corpus ſervaretur.

§. VI.

Fracta febre appropriata.

Quibus remediis ſucceſſive fracta fuit vehementia febris, ſive potius virulenta ejus cauſæ indoles. Hoc facto, ſi ſine gravioribus ſymptomatibus intermiſerat febris, ad eam fugandam, alia, quæ è re erant accommodata & appropriata, cum debito regimine & juſta methodo, in uſum vocata præſidia.

§. VII.

Quandoque ſtatim in principio.

Fuerunt tamen, ubi mox in principio conſultus Medicus, qui expurgato per lene vomitorium ſtomacho, & uſurpato poſtea electuario ex cortice chinæ, caſcarillæ, antimonio diaphoretico & nitro cum julepo roſarum & ſyrupo acetoſitatis citri, facili, & explicita curatione, evaſerunt; ſubjunctis poſtea, quæ ad ſanitatem firmandam videbantur neceſſaria.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Bezoardica fixa non valde evacuantia profuunt.

In omnibus epidemice graſſantibus febribus, imprimis ſi inſueta habeant ſymptomata, & metus cujuſdam malignitatis ſit, ſemper tutior medendi via, præſertim in principio, per bezoardica fixiora & analeptica temperata, abſtinendo à ſanguinis miſſione, emeticis, regimine etiam nimis calido, tam quoad lectum, quam quoad conclave, immo potum.

§. II.

Cibus paucus, potus tenuis.

In omnibus ejuſmodi morbis præſtat abſtinere à cibis & potum tenuiſſimum aſſumere v. g. decoctum ex radice ſcorzoneræ & cornu cervi uſto paratum, adjecto ſyrupo acetoſitatis citri.

§. III.

Vomitus & inquietudo quibus sedanda.

Si vomitus & inquietudines cum extremorum ſrigore urgent, conſultius eſt eas blanda diaphoreſi, quam adſtringentibus ſedare, & utique commodam hac in re præſtat operam liquor noſter anodynus mineralis, vel cum refracta doſi liquoris bezoardici *Buſſii*, vel aliquot guttulis olei deſtillati macis veri, aut tantillo extracti croci nuptus. Tum etiam, ad ſpaſmum ſtomachi potiſſimum laxandum, utile decoctum avenaceum, cum oleo amygdalarum dulcium & croco, liberaliter potare, vel emulſione, ex aquis antiſpaſmodicis cum ſeminibus quatuor frigidis & papaveris albi, uti.

§. IV.

Diarrhœa quæ poſcat.

In principio ſi alvi fluxus ſociatur, pulvis rhabarbari cum pulvere nitroſo abſorbente, vel etiam doſis pilularum balſamicarum, cum ejuſmodi pulvere nitroſo abſorbente, aliquoties data, ſummæ ſunt efficaciæ. Sique nimis ille urget, pulveri aliquot grana corticis chaccarillæ poſſunt admiſceri.

§. V.

Valide vacuantia nocent.

In intermittentibus epidemice graſſantibus curandis id in genere notare licet: fortes purgatiories, per ſuperiora æque ac inferiora parum proficere, ut potius noceant & gravior poſt eas impetat paroxyſmus: lenes autem evacuationes nunquam non proficuæ. Quo alvus enim adſtrictior eſt, eo plus increſcunt cardialgiæ flatulentæ & inquietudines. Monendum tamen, quod in paroxyſmo difficulter, vel plane non, clyſteres locum inveniant, eo quod tanta plerumque flatuum in inteſtinis reſiſtentia, ut nihil admittatur.

§. VI.

Calida item acria.

Obſervatum etiam eſt, acriora & aromatica, eſſentias ſudoriferas alexipharmacas & calidiora omnia, ex ſimplicibus intermittentibus, duplices, vel continuas etiam lethales plane, effeciſſe, præſertim in corporibus ſcorbuticis & ubi materia exanthematica purpuracea inſtar fermenti in humorum & ſanguinis ſinu delituit.

§. VII.

Nec non venæ ſectio.

Sanguinis miſſio neque præſervationi, neque curationi harum febrium accommodata. Sufflaminat enim ſaluberrimam cuticularem excretionem, ſorditiem ſuccorum hinc auget, vires magis exhaurit & in continuas inde tranſiiſſe intermittentes prius has febres, fuit animadverſum.

§. VIII.

Quid faciendum purpura accedente.

Si purpura complicatur hiſce febribus, cum copioſo & fœtido ſudore, ſummo cavendum eſt ſtudio à præcalido regimine & expellentibus. Aequabilis potius caloris temperies ſervanda & temperata etiam medicamina optima, ne nimis incaleſcat & diſſolvatur ſanguis, nec materia expellenda intus maneat, aut retrocedat prorſus. Hinc enim febris tantiſper quieſcens reſuſcitatur, vel minimum mitior, inſigniter exacerbatur. Idem obſervavimus, ſi materia eryſipelacea, cum magno pruritu juncta, quod interdum ſenibus accidit, ad habitum corporis præſertim pedes propulſa, ad interiora receſſit.

§. IX.

Et febre in intermittentem verſa.

Mitigata ſymptomatum atrocia, in epidemica hac febre ſique ex ea antea continua facta typica intermittens, ſuperatis aliquot hujus paroxyſmis, die intermiſſionis leni laxante, vel emetico prima corporis regio expurganda, & poſtea in uſum vocandus hic pulvis: *recipe corticis chaccarillæ, chinæ, nitri purificati, antimonii diaphoretici lapidum cancrorum, ana drachmam unam, de quo drachma dimidia, ter, vel quater quotidie, vel in aqua diapnoica, uti cardui benedicti, galegæ, ſonchi, ſcorzoneræ, vel etiam in electuarium cum ſyrupo redacta, extra paroxyſmum uſurpanda.* Quo non modo materia febrilis virulenta primis in viis optime corrigitur, ſed & roborando ſyſtalticam canalium virtutem, placide per diaphoreſin educitur.

§. X.

Varius quovis anno attendendus genius.

Ceterum epidemicæ hæ febres non una omnibus annis incedunt facie, ſed varium pro diverſitate prægreſſæ tempeſtatum conſtitutionis exhibent genium. Hinc Medicus ad medicationem attento ſemper accedat cum judicio neceſſe eſt. Quæ vero ego diverſis annis obſervavi & utilia deprehendi, paſſim in ſcriptis meis tradidi. Inprimis autem circa hoc argumentum evolvi poterit *diſſertatio, obſervationes practicas circa febres intermittentes anno* MDCXCIX. *graſſantes*, ſiſtens, item *obſervationes barometrico-meteorologicæ Sect. ult. de conſtitutione epidemica anni* MDCC.

CAPUT V.

De Febre Semitertiana.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Semitertiana compoſita febris.

INter epidemicas, quas jam expoſuimus, intermittentes mali moris febres, haud raro occurrit, quæ ex tertiana intermittente & quotidiana continua conſtat, eamque ob cauſam Græco nomine ἡμιτριταῖος, & Latino *ſemitertiana* vocatur.

§. II.

Quomodo incedat.

Accedit hæc plerumque ante meridiem, cum frigore & horrore gravi pulſuque contracto. Succedit poſtea cum pulſuum frequentia calor aliquot horarum, ſudore erumpente tepeſcens, non tamen penitus intermittens. Intenditur potius, poſt refrigerationem lenem, circa noctem æſtus, cum pulſuum celeritate, & poſtero die lenior perſiſtit, ſine ſiti, donec veſperi, præcedente leviori horripilatione, denuo ingraveſcit. Tertio autem die horror iterum impetit, cum intenſiore calore, eademque, ac primo die, ratione decurrit. Ut ſic ſemper quidem adſit febris gliſcens, veſperi ipſius exacerbatio & tertio die mane hæc cum rigore maxime conſpicua. Vires præterea ſunt dejectæ, appetitus languet, ſomnus deficit, urinæ minguntur tenues crudæ, poſt tertianæ vero paroxyſmum craſſæ & tinctæ, exſpuuntur cum tuſſi pauca cruda, & dorſi, nec non abdominis dolor haud raro jungitur, cum hujus intumeſcentia. Plurimi accedente tertianæ paroxyſmo nauſea premuntur & cardialgia, quidam vomunt plane, nonnulli animi defectionem patiuntur, alii delirant prorſus.

§. III.

Differt ab intermittente maligna.

Ignota fere noſtris hæc eſt febris & plerumque intermittentem malignam eſſe putant. Sed multum ab hac utique diſcrepat, quum neque contagioſa ſit, neque exanthematibus ſtipetur, neque etiam tam enormi virium proſtratione, & præterea peculiarem tertio quovis die cum horrore habeat conſpicuam exacerbationem.

§. IV.

§. IV.

Tertiana continua.

Alii eam cum tertiana continua permutant, perperam pariter: hæc enim ſecus ac ſemitertiana, tertio tantum die, non vero veſperi ſimul ingraveſcit, neque tota continua eſt, ſed licet primum continuo calore impetat, tertio tamen ut plurimum die vehementiam ponit, ac in tertianam intermittentem tranſit.

§. V.

Et tertiana duplici.

Neque etiam cum tertiana duplici confundenda eſt ſemitertiana: licet enim illa quovis etiam die accedat, inſultus tamen alternatim ſibi reſpondet & febris ipſa perfecte intermittit. In hac autem nulla plane intermiſſio, ſed tantum remiſſio, veſpertinus quotidie paroxyſmus & tertio ſemper die duplex.

§. VI.

Continuæ cauſa ex meſenterio.

Compoſita igitur ex duplici febre eſt *hemitritæa febris*, ideoque duplex omnino erit ipſius focus, cauſa duplex. Nimirum continuæ nidus in meſenterio, ex intercepto per ipſius compagem tranſitu ſanguinis ejuſdemque hinc in contiguis tunicis nervoſis oborta inflammatoria ſtaſi.

Intermittentis ex prima regione.

Ille autem alternis diebus accedens paroxyſmus gravior, non ſecus ac ipſa tertiana, ſedem ac cauſam habet in inteſtinis, maximeque duodeno: in cujus flexuoſo cavo, ex glandulis, hepate & pancreate, lymphatici & bilioſi, ob meſenterii vitium pariter vitioſi humores, nec non ex ſtomacho crudi ſucci, confluentes, mineram conficiunt morboſam, quæ ſanguini immixta & ad nervoſas ſpinæ membranas delata, motum inducit præternaturalem febrilem.

§. VII.

Quibus ex cauſis accedat.

Inter ea vero, quæ febri huic ingignendæ apta, connumeranda omnia, quæ ſuccos ſpiſſos & impuros reddunt, primamque potiſſimum regionem atque meſenterii vaſa ſordibus opplent. Eveniunt hinc quam maxime iis, qui ſalubris vitæ rationis incurioſi, cibos dulces, acidos & fermenteſcibiles, farinaceos cum butyro, ſaccharo & ovis frixos, ingerunt, vitam otioſam colunt & nimis ſedentariam, parcius juſto bibere ſolent, vel vina dulcia nimis amant & animi affectibus, præſertim triſtitiæ, indulgent. Ex facili etiam eas incurrunt, qui brevi ex morbo convaluerunt, alvum habent ſtrictam, qui crebrius utuntur purgantibus draſticis, quibus etiam hæmorrhoides, vel menſes ſuppreſſi. Autumno, qui ferax febrium pernicioſarum, propter varietatem & inæqualitatem perſpirationi ſaluberrimæ valde inimicam, præterea frequentior, quam aliis anni temporibus. Et haud raro accidit iis, qui corpori æſtuanti frigidum ingerunt potum, aut ſudantes in locum frigidum humidum concedunt.

§. VIII.

Quibusdam regionibus familiarior.

In quibuſdam quoque regionibus frequens magis eſſe obſervatur. De Italia teſtantur hoc cum Galeno, Spigelius atque Baglivus. Et certe regnans ibi interdiu æſtus acria recrementa gignit multa, frigidior noctu aura horum excluſionem impedit, & frigidus, quem amant vel injecta glacie incolæ parant, potus facit, ut ſubſiſtant in meſenterio, ubi minor reſiſtentia & languidior progreſſus, ſucci, ſtaſin concipiant inflammatoriam & ſic febris continua, intermittens vero à ſuccis corruptis ex meſenterio ad inteſtina delapſis, gignatur. Idem evenit in Hungaria, ubi eadem cœli conditio & præterea uſus vinorum dulcium ſpirituoſorum liberalior, hanc febrem frequentiſſime accendit.

§. IX.

Semitertiana periculoſa.

Quia igitur ſemitertiana hæc febris præter communem intermittentium prima in regione cauſam, fundamentum habet inflammationem & indolem continuam, ut nec ſymptomatum adſit magna remiſſio, nec ad vires reparandas ſpatium, admodum anceps & intermittente ſimplici longe eſt periculoſior.

§. X.

Brevi decurrit.

Præcipitis etiam hanc ob cauſam eſt decurſus, & plerumque nono, aut decimo tertio die finem attingit, vel in ſalutem, vel tranſitu in alium morbum facto, vel etiam in mortem.

§. XI.

Longior in alios morbos tranſit.

Ubi longius extrahitur, aut in ſuppurationem inflammatio, & morbus in hecticam potiſſimum, vel lentam febrem concedit, aut ſi firmior in meſenterio obſtructio, in hydropem, aut, rarius tamen, oppleta nimium ſordibus prima regione, in intermittentem ſimplicem quandoque, quandoque duplicem.

§. XII.

Quomodo ſolvatur.

Quando vero non modo declinante paroxyſmo, ſudor erumpit, ſed & ſeptimo critico die, aut poſt eum alvus turbatur & fluxus oboritur vel bilioſus ac pituitoſus, vel etiam cruentus plane, bonum & morbi ſolutionem nunciat. Vel ſi etiam dolores in ventre acerbiores, certis plerumque horis ingraveſcentes accidunt, iiſdem diſcutitur morbus, aut ſubſequente poſtea diarrhœa ſanioſa & purulenta, aut ſanguine copioſo nigro ſecedente, ſolvitur.

§. XIII.

Mala ſigna.

Contra ea, quando nihil horum evenit, ſed potius ardor circa præcordia, tenſio & dolor in tota ventriculi regione, vomitus, ſingultus, inquietudo, jactatio & tremor manuum, animadvertuntur, malum præbent omen & inflammationem latius ad ipſum quoque ventriculum serpiſſe produnt.

§. XIV.

Sphacelo necat.

Qui ſemitertiana decedunt, ſub acceſſione gravioris paroxyſmi, tertianæ typum ſervantis, ſuccumbunt, inflammatione late diffuſa & in putredinem converſa. Quam etiam mortis cauſam Spigelius ſe ſemper inveniſſe teſtatur, *lib. de ſemitertian. cap. XIV.* diſertis verbis ſcribens: *quotieſcunque mecum repeto, quæ in diſſectionibus mortuorum à ſemitertiana obſervavi*, toties *nil aliud potui agnoſcere, quam putredines ſemper in vaſis conſtitiſſe. Erant enim in diſſectis cadaveribus inflammationes, ex ſanguine bilioſo & pituitoſo factæ, circa jecoris cavam partem, in ventriculo, inteſtinis, tam craſſis, quam tenuibus, meſenterio, omento, liene, & ſæpius in una partium commemoratarum, aut pluribus, aliquando etiam in omnibus, quæ celeris mortis cauſa erant, superveniente gangræna, vel ſphacelo alicui loco, etiamſi quandoque exigua eſſet, partium prædictarum.*

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ binæ.

Duplici potiſſimum fundamento ſemitertianis medendi methodus nititur. I. ut inflammatoria in meſenterii & inteſtinalibus tunicis hærens ſtaſis, vitæ periculum intentans, prompte vel diſcutiatur, vel, ne latius ſerpat, impediatur. II. ut materia febris, quæ intermittit, corrigatur & placide evacuetur, ſervando ſimul motuum criticorum rationem.

§. II.

Inflammationibus diſſitenda.

Ad primum obtinendum egregie proficiunt pulveres diaphoretici, leniter nitroſi, parca, ſed crebriori manu dati. Formula eſſe poterit hæc: *Recipe ceruſſa antimonii, matris perlarum, lapidum cancrorum ana drachmam, ſolutionis oculorum cancri, nitri depurati ana drachmam ſemis. M. F. pulvis, de quo tribus quibuſvis horis quindecim grana propinari poſſunt cum decocto ex radicis ſcorzonera unciis duabus, raſura cornu cervi uncia, paſſularum minorum tantundem, radicis cichorei uncia ſemis, in quatuor aquæ menſuris per horæ dimidium coctis.* Idem præſtant mixturæ reſolventes & diaphoreticæ, ex aquis diapnoicis & analepticis, liliorum convallium, galegæ, cardui benedicti, ſcorzoneræ, ceraſorum nigrorum, cum aceto deſtillato, lapidum cancrorum, antimonio diaphoretico, mixtura ſimplici & ſyrupo cardui benedicti, ternis ſingulis horis, ad unum vel alterum cochlear exhibitæ.

§. III.

Alvus & ſudor quomodo movendus.

His contemperantur etiam & diluuntur primæ regionis ſordes intermittentem facientes, ad quas dein expurgandas omnium optima, ſoluta manna cum cremore tartari, nec non rhabarbari, cum paſſulis & ſalis polychreſti portione. Quippe quæ ſine ſanguinis commotione, ſine ſtimulo nervoſarum partium, ſine virium dejectione, inteſtinorum canalem evacuant & ad meſenterii quoque infarctum expediendum multum conferunt. Conducunt tamen etiam pilulæ balſamicæ, ex amaris extractis, gummatibus reſinoſis balſamicis & aloë rite depurata, cum pulvere præcipitante nitroſo, moderate, ſed frequentius uſurpatæ. Si etiam ſubtiliores ſordes per cutis poros aucta perſpiratione evehendæ, eſſentia ſcordii, cum æquali liquoris anodyni mineralis parte nupta, tutiſſima pariter & efficaciſſima.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Medicatio quomodo inſtituenda.

Omnis medicatio ita inſtituenda, ne unquam motui critico ſalutari obſit, ſed eundem potius deficientem juvet & excedentem moderetur.

§. II.

Purgantia nocent.

Hinc purgantia propinare, tanto magis in principio, admodum pernicioſum. Exagitatur enim inde materia nondum præparata, inflammatio augetur & morbus ad funeſtum citum eventum diſponitur.

§. III.

Etiam ſalina deterſiva.

Ipſa ſalina deterſiva, per ſe data, in hac febre locum non inveniunt, præſertim in majori doſi, excepto nitro antimoniato, cui recte multum detulit BAGLIVUS, cum ſale polychreſto. Habent enim vim aperitivam, diureticam leniterque laxantem, & commodiſſime ad grana XV. in ſufficiente quantitate decocti interdum dantur.

§. IV.

Alvus clyſteribus primum aperienda.

Si tamen febris hæc invadit alvo clauſa, vel etiam ſub ipſa hæc ſtringitur diutius, clyſtere tantum, ex paregoricis & emollientibus, ſeminibuſque carminativis cum ſapone Veneto, ducenda: quo à copia excrementorum liberentur primæ viæ. Hoc enim ſi negligitur, per ſuperiora natura viam affectat & vomitum movet, præſertim ubi bile acri bilioſi in hepate ductus turgent.

§. V.

Declinante febre laxantibus.

Declinante autem jam febre, naturæ ductui, quæ ſæpe eandem alvi fluxu ſolvit, inſiſtendum, & ſuperius dicta laxantia & pilulæ balſamicæ commodiſſime uſurpantur.

§. VI.

Emetica caute danda.

In emeticis propinandis maxime cautus ſit Medicus, ne vomitum & ſingultum proritet, vel ſtomachum ad inflammationem diſponat. Si vero materia per ſuperius os exturbanda ipſaque natura eo tendat, potus aquæ tepidæ cum ſale, aut leniſſimo ſtimulo antimoniato, ſatisfacit.

§. VII.

Venæ ſectioni raro locus.

Sanguinis miſſio non facile locum habet in hac febre, niſi eminens plethora, urgens æſtus, in corpore agili adhuc & criticarum hæmorrhagiarum ſuppreſſione affecto. Tum utique perneceſſaria ad lethalem inflammationem inteſtinorum præcavendam. Sed in principio ſtatim adminiſtranda, & quo citius ſubtrahitur ſanguis, eo expeditius ſuccedit ſanatio.

§. VIII.

Vitanda calida & æſtus.

Vitanda dein omnia calida, eſſentiæ alexipharmacæ & tincturæ bezoardicæ, ipſum quoque regimen æſtuoſum & potus copioſus calidus. Aeſtus enim inde magis accenditur, criticus mineræ morbi per inteſtina effluxus turbatur, & vires inter largos ſudores diſſipantur.

§. IX.

Adſtringentia & chinchina.

Pulveres quoque adſtringentes, nimium fixi, terrei, teſtacei omittantur his in febribus, nec non cortex chinæ. Obſervavit enim jam BAGLIVUS *prax. pag.* 51. iiſdem vel inflammationes lethales, vel lentas & hecticas febres fuiſſe inductas.

§. X.

Torminibus & diarrhœæ quomodo ſuccurrendum.

Si etiam dolor in abdomine exquiſitus urgeat, vel crebriores quoque dejectiones adſint, abſtinendum tamen à ſedantibus. Exterius tantum ſuccurrendum linimentis ſpirituoſis roborantibus, abdomini illitis, & interius diaphoreticis tumultus componendus.

§. XI.

Potui quæ ſerviant.

Potui ordinario egregie ſervit decoctum ſub curatione commendatum, nec non decoctum avenæ ſic parandum: *recipe avenæ mundæ lotæ libram, radicis cichorei, ſarſaparillæ, ſcorzoneræ ana unciam, florum papaveris rhœados pugillos ſex, nitri antimoniati unciam ſemis, adde foliorum ſcabioſæ manipulum dimidium, nitri puri drachmas duas, coque in quinque menſuris aquæ communis ad conſumtionem tertiæ partis, dulcificetur ſyrupo cardui benedicti, vel papaveris erratici, vel etiam acetoſitatis citri.*

§. XII.

Chamomillæ & millefolium proſunt.

Admodum præterea proficuum hac in febre deprehendi decoctum florum chamomillæ & ſummitatum millefolii, vel etiam confecta ex ipſis extracta. Spaſmos enim, inprimis hyſtericos, ſæpe complicatos tuto leniunt, ſimulque propter amaritiem, ſingularem tonicam antifebrilem poſſident virtutem.

§. XIII.

Recidivæ quomodo arcenda.

Quum vero vix ulla febris æque facile redeat ac ſemitertiana, poſt eam in diæta & vitæ regimine cum cura vitanda utique omnia, quæ ſuperius in cauſarum procatarcticarum numerum retulimus. Temperata tenenda omnia, alvi beneficium clementioribus ſervandum, cruditatum proventus ſtomachicis præſcindendus, &, quod maximum, perſpirationis ſucceſſus omni modo cuſtodiendus. Recidivæ enim, uti omnium febrium,

brium, ſic etiam hemetritææ, longe deterioris, magiſque refractariæ ſunt indolis, ac primus morbus.

§. XIV.

Sic etiam in continuis intermittentibus.

Hæc ſunt generalia naturæ ductui & rationi innixa medendi præcepta, quibus obſervatis, curatio recte adornanda & ex voto etiam perficienda. Individualem autem & ſpecialiſſimam methodum, Medici ſuggerat judicium, quo pro diverſitate circumſtantiarum, ex morbi hiſtoria agnoſcendarum, ordinem, doſin, tempus & uſum remediorum, perite diſponat ac dirigat. Quumque eadem omnino ſint, quæ in medicatione intermittentium continuarum, quotidianæ, tertianæ & quartanæ, præcipi ſoleot ac poſſunt, eadem in his etiam tenenda ſerio inculco, & de iis peculiarem tractationem inſtituere ſupervacaneum duco.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Semitertiana curata.

Virgo nobilis viginti annorum, tenerior, vitæ ſedentariæ & deliciis in victu impenſius addicta, acetaria, fructus horæos, dulcia & lacticinia crebrius aſſumens, autumno incipiente, quum jam per aliquot hebdomades albo laboraſſet fluore, corpuſque motu exæſtuatum frigidiori nocturno aeri expoſuiſſet, primum experta eſt languorem univerſi corporis, dorſi & capitis dolorem. Mane poſt ſucceſſit horror cum anxietate magna, nauſea, vomendique & deſidendi ſtimulo, quem excepit æſtus, pulſu celeri, exiguo, & cuti arida ſtipatus. Miteſcebat tamen cute demum madeſcente, ſed veſperi iterum, poſt levem frigoris ſenſum, ingraveſcebat. Die poſt meliuſcule habebat & urina ſecedebat cruda, tenuis, febriculam autem nihilo ſecius adeſſe, calor quem perſentiebat internus & os ſiccum aridum prodebant. Poſt meridiem etiam increbeſcebat febris & altero die mane cum horrore novus accedebat inſultus, eodem modo, ut primus, incedens atque decurrens. Alternatim hæc ad diem uſque ſeptimum perſiſtebant, quo in abdomine oriebantur murmura, inflatio ventris & hypochondriorum tenſio, & ſequebantur plus quam decem dejectiones mucidæ & morſicantes. Fluebat ſic alvus ultra decimum quartum diem, ægra, inprimis noctu, mirum languebat, exteriora magis frigebant & algebant, interiora vero calebant accedebatque tuſſis ægram violenter exercens, cum ſomni & appetitus defectu. Medicus, quod à principio fecerat, inſiſtebat abſorbentium, refrigerantium nitroſorum uſu perpetuo; nolebant autem pathemata cedere, ſed potius cum ventriculi inflatione cardialgica augebantur. Poſtulato igitur meo conſilio, dedi mixturam hanc diaphoreticam: *recipe aquæ liliorum convallium, ſcorzaneræ, ceraſarum nigrorum ana unciam unam ſemis, theriacalis cum vino unciam, lapidum cancrorum, antimonii diaphoretici, diaſcordii Fracaſtorii ana drachmam ſemis, mixturæ ſimplicis guttas* xxx. *ſyrupi cardui benedicti, quantum ſatis. M.* Qua bihorio quovis ad tria cochlearia data, dejectiones pauciores factæ & cutis calido madore perfuſa. Infuſum etiam theiforme ex veronica, ſcabioſa, floribus chamomillæ vulgaris & ſemine aniſi potum, & loco ordinarii potus, decoctum cornu cervi & hordei citratum. Cum quo ſubinde aſſumtus pulvis, ex ſolo antimonio diaphoretico & lapidibus cancrorum, addita ſolutione oculorum cancri & pauxillo nitri. His intra binas hebdomades ſymptomata, tuſſis, alvi crebrior dejectio virium labes, aſſidua vigilia & internus æſtus ſublata. Quum vero metus eſſet febris lentæ, ob gliſcentem diutius internum calorem, præſertim poſt paſtum, ad præſcindendam hanc datæ pilulæ noſtræ balſamicæ, cum pulvere ſalino aperiente & elixirium noſtrum ſtomachale, felici pariter cum ſucceſſu.

Epicriſis.

Febris hæc exacte ſervavit ſemitertianæ typum & ſeptimo etiam die ſalutarem habuit excretionem per alvum. Interim tamen ſemper etiam in hac febre ratio habenda cuticularis excretionis. Perperam igitur à primo Medico crebriori refrigerantium & nitroſorum uſu perſpiratio fuit impedita mutuſque humorum ad inteſtina converſus, ex quo omnia pathemata. Mixtura autem leniter ſudoriſera ad ſuperficiem corporis ſuccos egit, hincque egregie profecit.

Observatio II.

Semitertiana cum purpura ſanata.

Generoſa fœmina quadragenaria, tenera, mobilis valde atque ſenſibilis, purpuræ præterea autumno ab aliquot annis obnoxia, poſt corporis refrigerationem & animi commotionem, ſuperiori anno, veſperi horripilatione, capitis & dorſi dolore corripiebatur, ſuccedente æſtu ſedecim fere horarum. Vix inde ſeptem aut octo elapſæ erant horæ, quum gravis impeteret horror cum præcordiorum anxietate, vomendi conatu & virium proſtratione, qua paroxyſmus cum ſubſequente æſtu ad viginti fere horas producebatur. Superato hoc, melius quidem habebat, dormiebat etiam, ſed exactis vix ſex horis, denuo extremorum eveniebat refrigeratio, cum anxio æſtu magnaque debilitate, vehementia tamen ſymptomatum non tam gravi, nec vomendi conatu. Vocabar in conſilium, ſemitertianam agnoſcebam, ſed ob notam mihi ægræ diſpoſitionem purpuræ, hanc ſimul ſubeſſe ſtatim conjiciebam, inprimis quum inſignis præſto eſſet pectoris anguſtia & oppreſſio. Injectus igitur primo clyſter & poſt hunc ad expellendam purpuræ materiam, hanc ante paroxyſmum & remittente eo, ad aliquot cochlearia porrexi mixturam: *recipe aquæ cardui benedicti, galegæ, ſcorzoneræ, florum ſambuci ana uncias duas, aceti deſtillati unciam, lapidum cancrorum, antimonii diaphoretici ana ſcrupulos duos, cinnabaris ſcrupulum unum, ſpiritus nitri dulcis, mixturæ ſimplicis ana guttas* xxx. *ſyrupi cardui benedicti drachmas duas.* M. Hinc quidem ſymptomatum atrocia mitigata, febris tamen priſtinam adhuc, & veſperi, & alterno die, ſervabat incurſionem, & accedebat præterea abdominis dolor cum alvi adſtrictione ſummaque anxietate. Indicio hoc mihi fuit viſcidas & bilioſas multas ſordes primis hoſpitari in viis, eoque inductus, ſuaſi, ut remittente paroxyſmo, decem ex pilulis noſtris balſamicis, cum doſi pulveris abſorbentis nitroſi ſumeret, & præterea elixirio noſtro viſcerali in decocto pro potu crebrius uteretur. Sequuta inde placida alvi ſolutio, & continuatis iiſdem remediis per aliquot dies, fœtidiſſimæ ſeceſſerunt feces pariterque copioſæ. Hoc facto, mixtura ſuperius dicta iterum uſurpata, nec non pulveres bezoardici, cum pauxillo pulveris corticis chaccarillæ. Sic demum moleſtus in univerſo corpore obortus pruritus, purpura effloruit, urina ſedimentum poſuit, ac intra tredecim dies febris diſceſſit & poſtea vires etiam recuperatæ.

Epicriſis.

In omnibus fere morbis epidemicis complicata ſubeſſe ſolet ejuſmodi materia exanthematica, qua ad habitum corporis, ſub macularum, vel aliarum efflorеſcentiarum forma propulſa, febris, quæ præſto eſt, inſigniter mitigatur; non fallaci teſtimonio, eandem ante ab acri ſubtili humore ortam fuiſſe. In hac vero hiſtoria commemorabile, quod materia ſcorbutica ſalino acris in corpore deliteſcens, non ſtatim à mixtura ſudorifera ad cutis extrema fuerit expulſa, ſed tum demum, quum natura arte adjuta à ſordium ſarcina primam liberaſſet regionem.

OBSERVATIO III.

Semitertiana dyſenterica funeſta.

Quum anno cIↄIↄccxxvII. autumno initiante, circumiret dyſenteria, conceſſit in villam ſuam vir quinquagenarius, robuſtus, plethoricus, cibis duris ac ſalſis cum vini potu aſſuetus. Eo delatus, plurimos ex villicis maligno hoc fluxu decumbere percepit. Hinc terrore perculſus eſt haud levi. Bene tamen pranſit & bibit, in horto etiam poſt prandium deambulavit, leviter tantum veſtitus, licet aër regnaret frigidiuſculus. Veſperi horrere cæpit ac frigere, torminibuſque ventris affligi cum æſtu, qui per totam fere noctem perſtitit. Mane poſt miſit, qui Medicum vocarent, interea vero novum expertus eſt frigoris acceſſum, cum nauſea, anxietate & ventris tenſione, ſubſequente calore. Medicus epidemicam luem ſubeſſe ratus, ad præſcindendum ipſius fomitem, purgans dedit pharmacum. Quo vel quinquageſies dejecit cum acerbis torminibus æger, alvumque in latrina, torrenti domum alluenti ſuperſtructa deponens, ad ventrem frigus incautius admiſit. Accenſa hinc magis febris, alternis ſemper diebus gravior, alvus perpetuo fluxit cruenta, demum cadaveroſi fœtoris, ſomnus periit, æger de ardore interno conqueri, corpus jactare & delirare cœpit, donec ſexto morbi die convulſus periret.

Epicriſis.

Eſt hæc febris dyſenterica inflammatoria, ſemitertianæ typum habens, inducta à terrore, cruditatibus primarum viarum, refrigeratione & purgante, nec mirum, conſpirantibus tam multis cauſis, brevi in funeſtum morbum fuiſſe adductum hominem ſanum atque robuſtum. Heic vero quam maxime proficua fuiſſet ſanguinis miſſio, quam in dyſenterico morbo mirifice commendat SYDENHAMUS, BOTALLUS, AMATUS LUSITANUS, cum aliis. Et hac ſola, adjunctis medicamentis diaphoreticis, leniter nitroſis, inflammationem diſcuti, ſphacelum arceri, & firmum alias virum ſervari potuiſſe, ego quidem arbitror.

OBSERVATIO IV.

Semitertiana ictero diſcuſſa.

Quadragenarius vir, tenerioris & bilioſæ conſtitutionis, multum delectatus dulcibus, & in prandio, loco vini, ſubinde ſumens aquam ſic dictam vitæ, jamque ante annum ictericus, incidit autumno in ſemitertianam cum magna debilitate, occipitis dolore, ſiti, calore, ciborum nauſea & crebrioribus ventris torminibus. Septimo die ſolvebatur alvus & per aliquot dies largiter fluebat, febriſque miteſcebat. Nihilo minus medicus ad ſiſtendum fluxum exhibebat pulverem, cum terra catechu, quo conſtitit. Sed factus æger ictericus, flaveſcente per totum corpus colore diffuſo, alvus obſtipata, excramenta alba, urina nigra & oleaginoſa. Interim ſub icteritia hac priora ſymptomata ceſſarunt omnia, rediitque appetitus cum viribus. Icterus etiam diſcuſſus pulvere rhabarbari cum ſpeciebus diacurcumæ & liquore aperitivo, ex ſale tartari, terra foliata tartari & arcano duplicato, compoſito. Sicque æger penitus convaluit.

Epicriſis.

Orta procul dubio hæc febris à copioſis ſordibus bilioſis ſtagnantibus & poſtea ad inteſtina delatis, quarum affluxu cum pulvere adſtringente ad interiora repreſſo, icteritia ſupervenit. Adſtruitur hinc veritas effati HIPPOCRATIS & CELSI: icteritiam febri ſuccedentem, eam ſæpe tollere.

CAPUT VI.

De Febre Catarrhali Benigna.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Febris catarrhalis quid ſit?

EX febribus lymphaticis & ſeroſis eſt excutienda nunc *catarrhalis*, in qua motu ſolidorum & fluidorum adaucto, ſerum, ob perſpirationem interceptam, ſuperfluum & impurum, per glanduloſa, faucium præſertim, narium & bronchiorum organa, critice quaſi & ſalutariter ejicitur.

§. II.

Ejus hiſtoria.

Incipit hæc, veſperi ut plurimum, cum cutis inhorreſcentia, extremorum, inprimis pedum & plantarum refrigeratione, alvi ſiccitate, ſtimulo ad mejendum, ſed parco mictu, capitis debilitate, languore univerſi corporis & appetitu adaucto, quaſi ſpurio, nec non ſiti, difficili deglutitione, ſtimulo in larynge, narium, & faucium calore, ſequitur ſternutatio, pectoris gravitas, & calor circa noctem cum pulſu celeri auctiori, tuſſis violenta, cum coryza, ardore faucium, ſomno inquieto, mane ſudor, gravitas & torpor totius corporis appetituſque proſtratio.

§. III.

Cauſa immediata & ſedes.

Immediata horum pathematum *cauſa* eſt ſerum, ſeu lympha, acris cauſtica, in tunicis glanduloſis ſubſiſtens, eaſdemque inflammans, cum dolore, tumore & rubore. Contingit hoc in tota narium, palati & faucium regione, tota etiam arteria aſpera, cum ramis bronchialibus, quin immo ipſo œſophago, ventriculo & inteſtinis. Has enim ſimul affectas eſſe partes, raucedo, tuſſis, ſcreatus materiæ viſcidæ, ſternutatio, pectoris gravedo, item nauſea, quandoque in vomitum erumpens, ardor in præcordiis, tormina ventris, & ſubſequens ſalutaris alvi fluxus, teſtantur.

§. IV.

Frequens cur vere & autumno?

Hanc autem ſeri ſubſiſtentiam inducit potiſſimum interceptus perſpirationis ſucceſſus. Hinc enim eſt, quod vere & autumno, æquinoctii tempore, frequentiſſimus hujus febris incurſus. Tum quippe maxima tempeſtatum viciſſitudo, ex calido in frigidum, ſicco in humidum & vice verſa, tam varie corporis corticem afficit, ut ſuccedens ibi evacuatio graviter turbetur.

§. V.

Sub aëris mutatione.

Eandem ob cauſam catarrhi frequentiſſime accidunt iis, qui ſubito aërem mutant, ex calido loco in frigidum, vel ex frigido in humidum concedunt; qui corpus autumnali, vel nocturno frigido humi-

humido aëri incautius committunt; qui veſtitum hybernum vere cito nimis deponunt, vel autumno ſerius reſumunt; qui etiam æquinoctio ſanguinis miſſionem paſſi, vel alias criticam largam hæmorrhagiam experti, improvide in aërem liberum frigidiuſculum ſe conferunt.

Poſt venæ ſectionem.

ſ. VI.

Phlegmaticis & intemperantibus.

Neque alia ſubeſt ratio, quod corpora ſpongioſa, laxa, phlegmatica & ſanguinea, infantes, pueri ac feminæ, longe frequentius febri catarrhali pateant, quam adulti, viri, ſtrictioris magiſque bilioſæ conſtitutionis; quod etiam magis ea lem afficiantur, qui vigiliis indulgent, crapulam ſectantur, vinoque aut vini ſpiritu corpus exæſtuantes, humidiori & frigidiori aëri poſtea illud exponunt.

ſ. VII.

Poſt repulſis in cute efflorescentiis.

In iis quoque, qui poſt cruſtam lacteam & tineam capitis, nec non ſcabiem præpoſtere ſiccatam, poſt incurioſius, aut mala medicatione exceptam coryzam & tuſſim, febrem incurrunt catarrhalem; nulla utique alia poteſt ſuggeri cauſa, quam repulſum ex ambitu corporis ad interiora ſerum acre & rodens, inflammationi inducendæ aptum.

ſ. VIII.

Ex aëris vitio epidemica.

Non tamen dubitandum, quin quandoque in aëre hoſpitetur ſubtilis cauſtica ejuſmodi materia, quæ inſpiratione hauſta, locis, quæ pertranſit, glanduloſis, ſeſe inſinuat, eademque dolore, tumore & rubore afficit & febrem accendit catarrhalem. Promta certe ejuſmodi aëris materiæ geneſis vere ineunte, quô liqueſcente nive & regelata glacie, ſolum aqua inundatur eſſœta, quæ paſſim ſtagnans & putreſcens, noxia in aërem mittit effluvia multa. Quin etiam fit ut febres hæ tum ut plurimum ſint epidemicæ & plures uno tempore invadant.

ſ. IX.

Quandoque contagioſa.

Quod autem catarrhi & catarrhales febres contagioſæ etiam ſint & alios propinquos atque diſpoſitos contagio inficiant, eam itidem fit ob cauſam, quod lymphæ potiſſimum vitio debentur, eodem modo ac notum eſt, omnes qui contagio propagantur morbi, lymphæ corruptionem, vappeſcentiam, vel putredinem, habere cauſam.

ſ. X.

Differt à quotidie accedentibus aliis.

Sic incedit & generatur catarrhalis febris benigna, & hæc qui novit, ex facili eandem diſtinguere poterit ab aliis quotidie accedentibus febrium paroxyſmis, lenta, hectica, quotidiana, tertiana duplici & quartana triplici.

ſ. XI.

A venereis & ſcorbuticis faucium affectibus.

Facili etiam negotio diſcrimen perſpiciet inter illas glanduloſarum in faucibus & naribus tunicarum affectiones, quæ ex lue venerea & ſcorbuto, & quæ ex catarrho eveniunt. In illis enim ſola eroſio & ulceratio, à materia cauſtica lymphatico-ſeroſa, ſine febre; in hac vero, præter arroſionem, inflammatorii quid ſubeſt, ex ſubtiliori ſanguinis parte ſtaſin concipiente, cum febre.

ſ. XII.

A rheumatiſmo.

Obvia quoque erit differentia, inter catarrhalem, & eam febrem, quæ rheumatiſmo accedit. Quum in illa tunicæ glanduloſæ internæ afficiantur & excretio ſubſequatur; in hac autem externæ muſculorum tunicæ patiantur & morbus evacuatione critica non ſolvatur.

ſ. XIII.

A catarrhali maligna.

Paullo difficilius autem *benigna* diſcernitur à *maligna*, inprimis ab initio; ob plurima, quæ ambæ communia habent ſymptomata. In eo tamen differentia, quod hæc, ſecus ac illa, ingentem & ſubitam inferat virium proſtrationem, cum vigilia perpetua, quam mentis turbatio ſequitur, quod cõtagioſa magis ſit & plerumque etiam petechias & maculas habeat junctas, uti pluribus infra dicetur.

ſ. XIV.

Longior & gravior in ſcorbuticis.

Ceterum, quo major ſanguinis & ſeri impuri copia, eo graviora adſunt pathemata eoque diutius trahitur morbus, uti potiſſimum obvium eſt in ſcorbuticis, nec non ubi purpuræ materia intus delineſcit.

ſ. XV.

In hypochondriacis.

In hypochondriacis, præter diuturnitatem, ob labefactatum ventriculi & inteſtinorum tonum & proclivitatem ad ſpaſticas ſtricturas & flatulentias, gravia varia jungi ſolent pathemata, anxietates præcordiorum inprimis, ſpirandi anguſtia & inquietudo, cum inflativo & preſſorio in hypogaſtrio dolore.

ſ. XVI.

In plethoricis item & intemperantibus.

Qui ſanguine abundant, intemperanter vivunt, vina non adeo bonæ notæ largius potant & acidis ſalſis cibis delectantur, majorem circa veſperam experiuntur ardorem & tuſſim ſiccam ferinam, cum ſomno inquieto.

ſ. XVII.

Nec non in menſium ſuppreſſione laborantibus.

Neque minus feminæ, quæ terrore, vel alia ex cauſa menſium ſuppreſſione laborant, magnas in hac febre experiuntur præcordiorum anxietates, intercurrentibus lipothymiis, univerſi corporis notabilem debilitatem & alternantem frigoris & caloris in cute ſenſum, quæ noctu potiſſimum ingraveſcunt.

ſ. XVIII.

Per ſe periculi expers.

Per ſe tamen hæc febris benigna omnino eſt, & omni periculo, ſi dextre in medicatione excipitur, vacat, & intra ſeptem, aut quatuordecim dies, ut plurimum diſcedit, omni latitudine ſublata. Quin aliæ etiam capitis paſſiones, cephalalgia inprimis & hemicrania, ſuccedente catarrho & naribus bene fluentibus, optime ſolvuntur.

ſ. XIX.

Excretionibus ſolvitur.

Solvitur ſæpe in principio ſtatim aucta perſpiratione per ſudorem. In aliis poſt aliquot demum dies, vel copioſo ſcreatu materiæ viſcidæ, vel liberali ſeri muci ſi è naribus ſtillicidio. In quibuſdam etiam per crebras alvi dejectiones & in nonnullis, quando urina tenuis antea & parca, larga nunc manat & pondere gravis, ut minimum duplo majorem materiæ ſolidæ quantitatem contineat, ac in naturali ſtatu.

PRÆSERVATIO ET CURATIO.

ſ. I.

Præſervatio quomodo inſtituenda.

Quod igitur ad arcendum catarrhorum inſultum attinet, vitanda inculco omnia, quibus induci eoſdem ſupra dixi, & ſuadeo, ut vere & autumno, tempeſtive ſanguis mittatur, modicus cibus ſumatur, perſpiratio cuſtodiatur & corpus ſubinde motu exerceatur. In iis autem, qui laxioris humidioris naturæ ac ætate juvenes ſunt, & ob id, notante jam HIPPOCRATE *Sect. VI. aph.* 2. frequenter exercentur catarrhalibus defluxionibus & rheumaticis affectibus; ego multoties cum fructu uſus ſum hac methodo, qua præcepi, ut per quadraginta dies decoctum ex radice chinæ, ſarſaparillæ, cortice ligni ſaſſafras, tum paſſulis & pauco cinnamomo, biberent, ac interea ex cibis nihil

Digitized by Google

ſumerent præter carnem aſſatam, cum amygdalis toſtis & pane bis coctо, ſimul etiam aliquoties ad alvum ſubducendam uterentur ptiſana mannata, demum finita hac cura, elixir ſtomachale, ad XXX. guttas, cum aqua & vino, quotidie ante prandium uſurparent.

§. II.

Indicationes curatoriæ.

Medicatio dein catarrhalium febrium, triplicem hunc ſibi præfixum habet ſcopum: I. ut acrimonia illa ſalina acris lymphæ obtundatur ac temperetur; II. ut perſpiratio turbata, quæ primaria congeſtionis ſeroſæ ad interiora cauſa, promoveatur ac in ordinem iterum redigatur; III. ut in fine excretio muci viſcidi craſſi promoveatur, ejuſdemque ulterior generatio impediatur.

§. III.

Acrimonia quomodo temperanda.

Acredinem contemperant, præter pulveres ſic dictos bezoardicos abſorbentes, humectantia omnia & oleoſa, inſtar omnium oleum amygdalarum dulcium, dein ſperma ceti, butyrum rubrum, lac, cremor lactis, emulſiones ex amygdalis, vel pineis, cum ſemine papaveris albi, decoctum avenaceum, raparum, hordei, juſcula caponum, gallinarum, cum vitello ovi. Ex dulcibus liquiritia, ejus infuſum, eſſentia & ſuccus Hiſpanicus, ficus quoque & paſſulæ. Si ſubtilis nimis & rodens eſt acrimonia, leniora anodyna locum habent, inter quæ aliis palmam præripiunt papaveracea, crocus, item pilulæ *Wildeganſii*, diacodium *Montani*, pilulæ de ſtyrace, quarum compoſitio & uſus antiquiſſimus pariter ac probatus eſt, uti patet ex TRALLIANI *lib. V. pag.* 247.

§. IV.

Perſpiratio quibus promovenda.

Ad excretiones, præſertim omnium ſaluberrimam cuticularem, faciunt infuſa calida theiformia, ex herba veronicæ, hyſſopi, radice liquiritiæ, floribus ſambuci, papaveris rhœados & ſemine fœniculi. Proficui etiam ſunt pulveres diaphoretici fixiores, inprimis cum aquis diapnoicis & antiſpaſmodicis ſumti. Nihil quoque ad purgationem ſeri per cuticulam utilius ipſa exercitatione & motione corporis, quæ ab HIPPOCRATE *lib. de inſomn. §. IV.* item *de victu acut. §.* 67. mirifice ad ſudorem eliciendum, mane poſt frictionem, commendatur.

§. V.

Mucus quibus educendus, faucibus,

Educendæ demum, quæ reſtitat materiæ lentæ, ex faucium glanduloſo periſtromate, ſerviunt pectoralia, ficus & paſſulæ, cum ſpiritu vini accenſæ & in ſyrupum quaſi redactæ, balſamum pectorale *Meibomii*, item elixir pectorale, ex gummi ammoniaco, myrrha, radice liquiritiæ, enulæ, croco, benzoë & oleo aniſi, cujus reſolvens virtus addita tinctura tartari, vel ſpiritu ſalis ammoniaci vinoſo, adhuc poteſt intendi. Ad ſundendam autem ſtagnantem in narium cavitatibus pituitam, nihil præſtantius ſale volatili ſalis ammoniaci ſicco, cum aliquot guttulis olei majoranæ puri, non fœtidi, nec adulterati, eſſentificato, crebrius naribus admoto.

& naribus.

§. VI.

Methodus utendi remediis.

De applicatione horum remediorum id in genere tenendum: quod matutino tempore expediat perſpirationem promovere potu infuſorum ex herbis calidorum, nec non juſculorum & uſu pulverum temperantium bezoardicorum; circa noctem vero anodyna & demulcentia dare. Specialis autem medendi methodus, partim in ſymptomatum mitigatione, partim etiam in oblatione medicamentorum, ratione doſeos & ordinis, conſiſtit, & ad individualem corporum diſpoſitionem eſt accommodanda, de qua potiora in ſubjungendis nunc monitis practicis trademus.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Febris catarrhalis leniter tractanda & cauſe.

Sicuti omnis febrilis æſtus, ita etiam catarrhalis, leniſſime & placide tractandus eſt, æger quoque in moderato calore lecti & hypocauſti ſemper ſervandus. Exulent igitur omnia commoventia calidiora & validiora, una cum regimine æſtuoſo, eo quod materiam acrem magis exagitant, calorem adaugent & æſtuoſam partibus diatheſin conciliant. Vitentur vero viciſſim omnia refrigerantia, acida & quæcunque perſpirationem turbant. Opiata etiam & theriacalia caute in uſum vocentur, tanto magis ſi caput debile & grave, ſi ætas ſenilis & alvus adſtricta.

§. II.

Cibus & potus ſit congruus.

Cibus ſit paucus, potus tepidus & ſalubris, optimus decoctum hordei excorticati cum raſura cornu cervi, paſſulis & radice liquiritiæ, item decoctum avenaceum. Vinum autem, nec non vini ſpiritus, propter acidum ſtimulans & ſpiritum, qui calorem accendit, nullius in hac febre utilitatis. In declinatione tamen morbi, ſi excretiones jam adſunt, vinum bonæ notæ conduxiſſe, paulo largius etiam ſumtum, obſervatum eſt, eo quod circulum ſanguinis promovet, & æqualem ſervat perſpirationem.

§. III.

Nitrum quando proſit.

Si æſtus eſt impenſior, uti in plethoricis atque cholericis, fervor etiam internarum partium percipitur, nitri aliquot grana pulveribus bezoardicis cum fructu admiſcentur, & emulſiones liberalius uſurpantur.

§. IV.

Alvus quibus ducenda ſub febre.

Quando alvus dura nimis & ſtricta, ſub morbo, præter juſcula avenacea, mannata, prunata & paſſulata, nihil convenientius clyſtere emolliente. Egregium tamen quoque uſum præſtant pilulæ aloephanginæ, vel Becherianæ, ad X. vel XII. gran., cum granis IV. pilularum de ſtyrace, ante lecti introitum ſumtæ, eo quod & alvum aperiunt, & violentem ſiccam tuſſim moderantur.

§. V.

Item declinante febre.

Si etiam declinante febre tuſſis humida nimis, copioſa & pertinax, ad humorem pituitoſum derivandum & per alvum evacuandum, egregie proficit decoctum mannæ largiori doſi, ad uncias duas vel tres, ex aqua veronicæ. Tum quoque proſunt pilulæ balſamicæ *Becheri*, nec non *Rufi*, ex aloë, myrrha & croco, æquali portione commixtis, paratæ.

§. VI.

In principio purgantia nocent.

In principio vero febris catarrhalis alvum ſtimulantia non conferũt, præſertim paullo acriora, quia humores ſeroſos acres ad inteſtina invitant, tormina & alvi fluxus, non ſine periculo febris lentæ, concitant. Quin à mercurio dulci cum reſina jalappæ ſic dato, in virgine plethorica inflammationem ventriculi inductam fuiſſe, novi.

§. VII.

Tuſſi ferinæ quibus componenda.

Ubi tuſſis ferina & vehemens, componenda eſt oleo amygdalarum dulcium recenti, cum ſyrupo capillari Monſpelienſi commixto, item hoc electuario: *Recipe olei amygdalarum dulcium drachmas tres, ſpermatis ceti drachmam, ſacchari candi albi, ſyrupi violarum ana unciam, croci ſtru-*

ſcrupulum, olei aniſi, macis, ligni ſaſſafras, ana guttas ſex, M. De quo ſubinde aliquid deglutiendum.

§. VIII.

Quid agendum in menſibus ſuppreſſis.

Quando in fœminis menſium ſuppreſſione affectis ſuperius dicta pathemata ingruunt, alvus congruis clyſteribus ducenda & diaphoretica propinanda, quæ ſanguinis motum ad ſuperficiem corporis urgent, tumque pulveribus bezoardicis cum fructu adjici poteſt, croci granum unum, vel aliquot grana florum ſulphuris, abſtinendum vero ab omnibus expectorantibus & dulcibus.

§. IX.

Item hypochondriacis.

Quæ hypochondriacis accidunt inſolita ex ventriculi potiſſimum inflatione ſymptomata, clyſteribus emollientibus & carminativis, nec non eſſentiis carminativis, cum pectoralibus nuptis, quam optime diſcutiuntur.

§. X.

Laxitas pulmonum quibus ſubmovenda?

Quando ſuperata febre pulmonum reſtitat laxitas, ut juſto largior ſit ſcreatus, pulveribus bezoardicis addenda aliquot corticis chaccarillæ grana, vel balſamum noſtrum ſic dictum vitæ, circa noctem ad aliquot guttas ſumendum.

§. XI.

Venæſectio præſervatoria non curatoria.

Sanguinis miſſio, debito tempore & regimine inſtituta, in plethoricis quam optime frequentem catarrhorum inſultum arcet. Sed præſente jam catarrhali febre, penitus ab ea abſtinendum. Tum enim, experientia teſte, diuturnitatem catarrhi adducit.

§. XII.

Pectoralia dulcia nocent.

In tuſſi violenta & nimis diu durante, pectoralia dulcia, incraſſantia, in nimia quantitate oblata, ad cachexiam, immo ad phthiſicum affectum, diſponunt, appetitum & digeſtionis vim infringendo & pulmonum tonum valde labefactando.

§. XIII.

Recidiva quibus cavenda.

Quamvis juxta Hippocratem *lib. VI. Epid. Sect. III.* his, qui ex capite, gravedine & raucedine laborant, ubi febre correpti fuerint, minus recidivæ fiant, ſi videlicet morbus cum defluxione recte fuerit ſolutus; nihilo minus tamen ne via ſternatur ad alium morbum, pariter ex Hippocratis *l. c.* conſilio, ſuadeo, ut convaleſcentes victus & ventriculi rationem habeant, & præterea ad perſpirationem ſervandam, potum infuſi theiformis mane adhuc aliquandiu contineant, uti pluribus ſupra in præſervatoriis monitis dictum eſt.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Febris catarrhalis in hypochondriaco pro maligna male habita.

Vir macilentus, natura ſenſibilior, à multis annis hypochondriacis pathematibus obnoxius, præter conſuetudinem in convivio ſtomachum non modo variis eduliis, ſed & liberali vini potu oneraverat. Aliquot horis poſt, noctu, ſub aëre vernali humido frigidiuſculo, iter fecit, ac domum reverſus, correptus eſt horrore, languore totius corporis magnaque capitis gravitate. Sequuta ingens præcordiorum anxietas, tuſſis moleſta & præternaturalis æſtus, cum alvo tenſa & adſtricta. Suaſu uxoris bibit decoctum Succoladæ, quod excepit intenſior anxietas, inquietudo, ſuffocatoria quaſi ſpirandi anguſtia, nec non inflativus dolor lateris dextri in regione hypogaſtrii. Vocatus hinc Medicus, qui febrem non modo malignam, ſed & peripneumoniaci quid ſubeſſe judicavit, & tincturam bezoardicam cum ſpiritu cornu cervi, nec non mixturam ex aqua cardui benedicti, diaſcordio Fracaſtorii, lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico & ſyrupo papaveris rhœados, exhibuit. Sed fruſtra & perperam: quarto enim die, quum ob alvum nimis ſtrictam, clyſter injiceretur, evanuerunt, quæ metum gravis morbi incuſſerant, ſymptomata omnia, & tuſſis tantum, gravativus capitis dolor, raucedo & æſtus veſperi increbeſcens, remanſerunt. Ab alio igitur Medico commendatum infuſum ex veronica, liquiritia & fœniculo, circa noctem doſis pulveris bezoardici cum grano uno extracti croci & papaveris rhœados, alterno die veſperi doſis pilularum noſtrarum pectoralium, interdum aliquot grana nitri & ſuccini cum emulſione, & ad expectorationem electuarium ex oleo amygdalarum, ſpermate ceti, croco & oleo aniſi. His procuratus ſcreatus & lenis ſudor & reliqua adhuc ſymptomata fere omnia diſceſſerunt. Ventriculus autem manſit imbecillis, & cibo ſumto, gravativum & preſſorium fecit dolorem. Tuſſis etiam noctu fuit acris cum materiæ copioſæ ejectione, quæ interdum etiam vomitum proritavit. Sed quum corpus equitatione exercere æger, pilulis noſtris balſamicis & inter cibos ſale volatili oleoſo uteretur, & loco tenuis aceſcentis cereviſiæ, biberet ſaturatiorem & amaricantem, ſucceſſive priſtinæ valetudini ex toto fuit redditus.

Epicriſis.

Fuit hæc febris nonniſi catarrhalis benigna, tum etiam popularis. Sed quia incidebat in hypochondriacum corpus, comparuere inſolita pathemata. Stomachus etiam cruditatibus jam plenus non potuit non ægre ferre decoctum ſuccoladæ in copia ſumtum, quo tunica villoſa & oſculis ductuum in ipſa obſtructis, inflatio inducta, cui anguſtia ſpirandi, præcordiorum anxietas, dolor ſiniſtri lateris tenſivus & inquietudo tribuenda. Medicus autem male conſuluit famæ, quod præceps nimis in judicando fuit & hæc ſibi imponere paſſus eſt. Et quod demum diutius hæc febris perſtitit, id utique omnibus evenire ſolet hypochondriacis, in quibus ventriculi robori imminuto convenientibus ſuccurrendum eſt præterea præſidiis.

Observatio II.

Febres catarrhales epidemicæ

Quum anno cIↄ Iↄ ccIx. poſt acerrimum hyemale diuturnum frigus, Martio menſe leniori ex auſtro ſpirante vento, nives & gelu ſolverentur, Aprili & Majo initiante, Berolini, quo tum degebam, & alibi, quamplurimos corripiebat febris cum horripilatione & æſtu, ſummo languore, tuſſi ferina, nonnullis quaſi ſuffocatoria, ingenti ſiti & ciborum nauſea. Circa noctem invaleſcebant hæc omnia & ſomnus inde mirum turbabatur: in quibuſdam extrema mox calebant, mox horrebant. Quidam diu decumbebant, præſertim ii, ubi ob præviam humorum diatheſin, purpuræ ſcorbuticæ materia intus deliteſcebat, quæ etiam per vices crebrius maculis rubris & aſperis in extrema cute comparebat, ex levi vero cauſa iterum evaneſcebat. In nonnullis quarto ſtatim die exanthemata rubra morſicantia, urentia, cum magno pruritu, quaſi ab urticis inducta, quæ dicunt *die Neſſelſucht*, erumpebant & tuſſis æque ac caloris mitigationem inferebant. Alii, præſertim fœminæ phlegmaticæ ſanguineæ provectioris ætatis, exquiſitos ſimul rheumaticos dolores patiebantur. Qui vix convaleſcentes, in

pu-

publicum prodibant cito nimis, incurrebant ingentem capitis torporem, gravativum dolorem, vertiginem, gravedinem, *den Stockſchnupfen*, languorem corporis cum ſpirandi anguſtia & difficili negotio iterum ad ſanitatem redibant. Ubi etiam vetus jam erat in pulmonibus vitium ex hæreditate, febre hac diſcedente, tuſſis purulenta cum ſanguine ſuccedebat, ſæpe vera phthiſis. Qui porro ab imperitis chirurgis & pharmacopœis purgantes accipiebant pilulas, doloribus acerbis ventris affligebantur, mirumque debilitabantur, animi defectiones patiebantur cum frigido extremurum ſudore, & gravius, & longius, decumbentes. Qui vero & proba victus & regiminis ratione, & dextra medicatione morbo occurrebant, ac pulveribus inprimis bezoardicis ſedulo utebantur, cum uno, vel dimidio grano extracti croci, brevi convaleſcebant iterum.

Epicriſis.

Epidemicæ haud raro ſunt catarrhales febres, tum maxime, quando ex tempeſtatum conſtitutione inſolita ejuſdemque ſubita viciſſitudine, ob mutationem ventorum, inprimis quando rigidum boream mox lenior excipit aura zephyri, ſubnaſcuntur. Pejoris etiam tum ſunt indolis & ægrius perſanantur, qui dyſcraſia ſanguinis & humorum, ab aëris intemperie introducta, foventur. Valde diſſimilia quoque, pro diſpoſitione habitus corporis, viſcerum, ætatis, temperamentorum, nec non victus ratione, inferunt ſymptomata, magis, vel minus benigna. In curatione autem omnia, quæ criticum naturæ motum, ſeri ſuperflui per glanduloſa emunctoria excretioni dicatum, turbant, morbum graviter exaſperant & ſanationem impediunt, uti potiſſimum faciunt purgantia cum corporis refrigeratione. Contra ea optimum unique conſilium, corpus in perpetua perſpiratione ſervare & uſurpare ea, quæ acredinem mulcent, leniunt atque contemperant, ex medicamentis æque ac alimentis, & quod maximum eſt, ab omni cereviſia & vino abſtinere & decoctum temperans bibere, ſine quo refractarii catarrhi difficulter vel plane non cedunt.

Observatio III.

Frequens catarrhorum incurſus ſublatus.

Macilentus, nervoſus & animo mobilis vir, quadraginta annos habens, quum Baccho & Veneri ſtrenue ſubinde litaret, lauto vivendi genere uteretur, nec unquam tamen ſanguinis miſſionem admitteret, à longo jam tempore, vere & autumno, crebrius affligebatur catarrhalibus defluxionibus, quæ cum horrore, æſtu, extremorum frigore, capitis dorſique dolore, laſſitudine totius corporis & inquietudine ipſum invadebant, & accedentibus artuum, coxendicis & nuchæ doloribus, ſæpius per aliquot hebdomades detinebant. A me igitur ſalubre conſilium ad arcendum tam frequentem catarrhorum incurſum rogans, obtinuit hoc: ut I. aliquot ante æquinoctium hebdomadibus, venæ ſectionem cum debito regimine inſtitueret; II. ut bis anno lac cum minerali leniori aqua, Selterana inprimis, ad mentem potaret, & loco cereviſiæ biberet ptiſanam; III. ut bis hebdomade, pulverem bezoardicum abſorbentem, paullo ante quam cubitum iret, aſſumeret, & mane poſt in lecto infuſum veronicæ, cum liquiritia & ſemine fœniculi, ſorbillaret, lenem poſtea exſpectando ſudorem. Quæ omnia, quum per aliquot annos feciſſet, liber fere degit à moleſtis catarrhoſis defluxionibus, & animadvertit, eoſdem illico infeſtaſſe, ſimul ac ſanguinis miſſionem tempeſtivam neglexiſſet.

Epicriſis.

Per immoderatum vini ac veneris uſum, adeo utique infirmantur corpora, ut poſtea levi ex cauſa ægrotent, & potiſſimum, incidente ſubita cœli mutatione, vere & autumno admodum ſolenni, catarrhos, gravedinem, coryzam & tuſſim incurrant, cum febricula. Idem quoque macilentis & plethoricis, poſt corporis refrigerationem contingere, docet experientia. Venæ ſectio autem omnium optime ab his moleſtiis defendit. Si enim ſanguine nimis plena ſunt vaſa, ob difficilem circuitum, non rite depuratur. Hinc ſerum fit & copioſum, & impurum. Et impedita poſtea per cutis poros diſſlatione, ad interiora, maximeque glanduloſa loca, ſalſus agitur humor, catarrhum cum febricula ſeroſa faciens. Ego certe multiplici confirmatum habeo experientia, catarrhis crebrius obnoxios, ab eorum inſultu matura ſanguinis miſſione fuiſſe liberatos. Obſervavi quoque eos, qui venæ ſectionem, certo tempore factam, intermiſerunt, affectos fuiſſe catarrhali febre.

Observatio IV.

Catarrhalis febris cum colica venæ ſectione ſanata.

Dux quidam militaris quinquagenario major ſanguine & ſuccis plenus, ex Italia ad noſtras oras accedens, ob inſignem aëris, victus & vinorum mutationem frequentiſſime affectus fuit acerbis colicis in abdomine doloribus. Bibit hinc, meo ex conſilio, præmiſſa venæ ſectione & purgatione alvi per infuſum mannatum, aquam Sedlicenſem, per aliquot hebdomades, quo factum, ut per totum autumnum ac hyemem liber à tormentis ageret. Iterandam igitur hanc curam, medio vere, ſuaſi: ſed antequam id faceret, vino ſe largius implevit & corpus deambulatione per aliquot horas ſub frigido cœlo admodum frigefecit. Inde incidit in febrem, cum coryza, capitis dolore, horrore extremorum, præcordiorum anxietate, æſtu, inquietudine, tuſſi valida, & febre fere continua. Poſt tres tamen dies remiſit febris impetus, ſed horror cum ſubſequente æſtu verſus noctem acceſſit adhuc, & quod commemorabile, declinante ſemper paroxyſmo, venter flatibus diſtendebatur & cruciatus in ipſo facti, calore vero oboriente mitigati. Interdum etiam in paroxyſmo deliravit paullum & facies fuit rubicunda. Mane autem febris ſemper remiſit. Conſultus ego quarto morbi die, expenſis curate cunctis, ex pulſu pleno ac magno judicavi, venam eſſe ſecandam: quod & remittente paroxyſmo in pede feliciter factũ eſt. Alvus dein aliquoties clyſtere carminativo & emolliente ſubducta, & poſtea curatio, pulveribus diaphoreticis, temperantibus, leniter nitroſis, cum emulſione ex decocto cornu cervi, amygdalis & ſemine papaveris albi, ſub moderate calido regimine, intra tres hebdomades ex voto confecta, alvo tamen interea bis decocto mannato ſoluta.

Epicriſis.

Venæ ſectio in catarrhoſis affectibus non quidem directe indicatur; interim tamen, ſi corpus eſt plethoricum, ſi ſanguis à calidis & præſertim immoderatiori vini uſu incaluit, & febris catarrhalis ſubito invadens continua videtur, non nocet, ſed prodeſt, elapſis etiam jam aliquot diebus. Dein hoc in caſu commemorabile, quod abdominis dolores, jam per annum ſilentes, accedente hac febre, fuerint reſuſcitati, & quidem tempore remiſſionis, diſcuſſi vero per febris calorem.

lorem. Quod quidem nullam aliam ob cauſam factum fuiſſe arbitror, quam quod ſalſus & acris humor ad inteſtina delatus eadem moleſte afficit, ſub æſtu vero ad habitum corporis propulſus. Multoties quoque me docuit experientia, pathemata hypochondriaca, colica & ſpaſmodica, in iis, qui diu iiſdem affecti, catarrhis, tuſſi, coryza & catarrhali febre fuiſſe revocata. Et hypochondriacos, eo tempore, quo alii catarrhis vere & autumno laborant, vehementes tum quaſi paroxyſmos mali ſui experiri.

Observatio V.

Febris catarrhalis ex uſu auri fulminantis funeſta.

Ver erat, quum virgo nubilis, tenerior, ſenſibilis texturæ & ſpongioſi habitus, horripilatione, cum calore præternaturali, languore univerſi corporis, nec non præcordiorum anxietate corriperetur. Intumeſcebant circa tertium diem colli glandulæ, fauceſque levi afficiebantur inflammatione, aderat ſimul tuſſis cum gravedine & raucedine. Vocabatur Medicus, qui auri fulminantis, minus puri, grana ſex, cum dimidio ſcrupuli antimonii diaphoretici propinabat. Sumto hoc pulvere, ſæviſſima inſequebantur pathemata, animi deliquium, ſumma anxietas & inquietudo, extremorum refrigeratio & conatus ad vomendum. Opponebantur quidem bezoardica, & fixa, & volatilia, ſed incaſſum. Sequebantur quatuor dejectiones viridiſſimæ & vomitu ejuſdem indolis materia rejiciebatur. Anxietates vero inde nihil minuebantur, ſed perſiſtebant perpetuæ cum animi defectione, ardor etiam & conſtrictorius dolor in præcordiis fixus urgebat, & quovis aſſumto exacerbabatur, ſudor ſuccedebat frigidus, facies Hippocratica & ſeptimo die mors ipſa.

Epicriſis.

Miranda ſane, febris hujus minus periculoſæ primum viſæ, ſubita cataſtrophe, demum funeſta. Orta hinc ingens controverſia: utrum per ſe fuerit maligna? an vero ſimplex catarrhalis uſu pharmaci facta fuerit lethalis? Id minimum verum: medicamina metallica non bene præparata & corroſivo ſale adhuc imbuta, quale eſt aurum fulminans non rite edulcoratum, veneni prorſus induere naturam & funeſtum edere effectum in perſonis tenerioribus, & ubi jam ad lenem inflammationem, nervoſæ partes, è quibus etiam ventriculus, jam ſunt diſpoſitæ. Aurum enim, ob gravitatem ſuam firmiter ventriculi tunicis inhærendo, eam cui inſidet partem vehementer exſtimulat, eandemque ſpaſtice conſtringit, haud ſecus ac venena, quæ pariter ſtomacho ſpaſmum inducunt, qui poſtea per nervorum genus diffunditur totamque œconomiam motuum pervenit. Id quod tanto magis fit in corpore exquiſitius ſentiente, ubi jam adeſt febris, quæ nihil niſi univerſalis fibrarum ſpaſtica eſt contractio. Dein id pariter certum: materiam cauſticam lymphaticam foris ſecernendam, forti ejuſmodi ſtimulo retrahi ad ipſum ventriculum & ſolam ad inducendam ipſi inflammationem eſſe ſufficientem. Ne dicam, primam corporis regionem ſuccis corroſivis acidis bilioſis fuiſſe obſeſſam, teſte ipſo colore eorum, quæ ſeceſſerunt. Hos autem ſolos corroſivitate ſua propria, multo magis corroſivo adhuc pharmaco adjutos, inflammationem parere poſſe, nemo negabit. Cautiſſime igitur mercandum cum medicamentis quodammodo corroſivis ex mineralium familia, ubi ſtomachus ad inflammationem diſpoſitus, & ſaburra erodente acido-bilioſorum humorum ſcatet. Tum enim medicamentum ab aliis ſine damno ſumtum, veneni naturam utique poteſt induere.

Observatio VI.

Catarrhi cum cephalalgia variorum fluxu ſoluti.

Literatus & vitæ ſedentariæ addictus vir, quadragenarius circiter & corpore habitior, à multis jam annis vere & autumno capitis defluxionibus, coryzæ, gravedini, tuſſi cum incaleſcentia quadam febrili fuerat obnoxius. Is ineunte Octobre, quum poma cydonia cocta crebro & largiter ediſſet, & alvum inde obtinuiſſet ſolito ſtrictiorem, poſtea etiam per aliquot horas liberiori frigido aëri ſeſe expoſuiſſet, ſequenti mox die, circa veſperam, horripilatione, intercurrente æſtu corripitur. Mane ſenſum tractorium admodum dolorificū percipit in humeris & nucha, nec non acutum in anteriori capitis parte, maximeque fronte, dolorem, naribus quidem calentibus, ſed aridis & ſiccis. Datis medicamentis diaphoreticis, leniter nitroſis, cinnabarinis, miteſcebant ſymptomata pedetentim cum æſtu, dolor autem in fronte perſiſtebat ſupra oculos omnemque fere adimebat ſomnum. Datum hinc conſilium, ut crebrius naribus admoveret ſal volatile Anglicanum ſiccum, quod ex ſale ammoniaco & ſale tartari paratur, oleo cephalico, uti eſt lavendulæ & majoranæ puro, eſſentificatum, non omiſſis infuſis theiformibus, ex herbis cephalicis & diaphoreſin leniter moventibus. Inde mitiora facta tormenta & præter opinionem è naribus fluxit liquor flaveſcens viſcidus ad aliquot drachmas, idque aliquoties de die, quo facto, poſt biduum omnis evanuit dolor, & æger perfecte convaluit.

Epicriſis.

Heic origo catarrhalis rheumaticæ febris cum gravi capitis dolore deducenda ab alvo obſtructa & perſpiratione prohibita, in corpore, ubi caput debile & ad defluxiones catarrhales jam tum fuit proclive. Locus autem doloris in fronte ſupra oculos fuit in ſinubus oſſis frontis, qui intus tunica nervoſa & pituitaria ſunt veſtiti. Huc ſi cum impetu ruit ſanguis, à nimio ipſius affluxu & ſtagnatione oritur dolor, ſerumque acre tranſſudat, hocque effluente, dolor diſcedit. Ut adeo verum ſit priſcum HIPPOCRATIS effatum: *ſect. VI. aph. 10. cui capite graviter dolenti, pus, aqua, vel ſanguis è naribus profluit, is à dolore liberatur.*

CAPUT VII.

De Febre Varioloſa.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Variola quid?

VARIOLOSA febris eſt acuta, exanthematica, contagioſa, in qua motu quodam critico, materia valde tenuis, cauſtica, corrupta, inflammans & exulcerans, ad ſummam cutem propellitur, cum gravibus ſæpe ſymptomatibus ſtipata.

§. II.

Morbi hiſtoria.

Febrem hanc imminentem indicant laſſitudo corporis, virium languor, ſomnus inquietus, ciborum faſtidium, cum conatu vomendi, capitis dolor, pavor in ſomno, alvus clauſa, ſtimulus ad tuſſim & horripilatio intercurrens. Hæc per plures

plures ſæpe dies jam præſto ſunt, & poſtea ſuccedit æſtus per totum corpus, cum pulſuum celeritate, ſiti, augetur capitis, lumborum & ſpinæ dorſi dolor. Infantes potiſſimum, ſæpe ex improviſo, epilepſia & rigor ac tremor artuum invadit. Aetate junioribus delirium familiare: corpus eſt inquietum & jactatur, Intra tertium & quartum diem conſpiciuntur in facie & collo veſtigia macularum rubrarum, quæ pedetentim numero plures effloreſcunt, poſt faciem & collum, pectus, brachia, ac demum etiam abdomen, dorſum cum femoribus pedibuſque occupantes. Durat hæc eruptio ad duos uſque dies ſucceſſive, ac interea decreſcit febris cum ſymptomatibus, ut pulſus cum calore ſexto die fere ſit naturalis. Elapſo autem quinto incipit fieri ſuppuratio, eodem modo ut eruptio gradatim à ſuperioribus ad inferiora tranſiens, quæ ubi in vigore conſtituta maximeque in facie manibuſque ſuccedit, ob ingentem ardorem & dolorem cutiſque tenſionem fere intolerabilem, accenditur nova ſymptomatica ſecundaria febris, cum ſiti, vigilia & præcordiorum anxietate. Quæ ſymptomata, ubi corpus impurum, puſtulæ confluentes & virulenti genii, delirio & convulſionibus accedentibus, nono, vel undecimo die necant. Si vero pauciores & benigniores, pathemata remittunt & fit exſiccatio, donec undecimo & ultra decidant & æger ad ſanitatem redeat.

§. III.

Prima origo ex utero.

Corripiuntur hac febre tantum non omnes homines, cujuſcunque ſexus, ætatis, temperamenti, quin nationis ſint; ideoque in proclivi utique judicare, cauſam ipſius eſſe univerſalem omnibuſque communem. Unde vero origo hujus omnibus adeo infeſtæ materiæ repetenda & ubi ipſius ſedes, non æque expeditum. Veteres quidem natales ipſius à ſanguinis menſtrui, ſub ingravidatione retenti, immunditie fœtui communicata, duxerunt. Et vero utique ſimillimum, primordia hujus virulenti humoris, non ex aëre, victu, aut aliis externis cauſis, ſed ex utero eſſe materno. Id enim experientia frequenti conſtat, infantes à matre minus ſana & impuris ſuccis ſcatente progenitos, variolis mali moris & quandoque exitialibus corripi, matre licet ſub geſtatione vegeta, ob ſuccos pravos in fœtum tranſeuntes. Viciſſim etiam in comperto, gravidas, ſi proba victus ratione & affectuum moderatione, cacochymiæ, & plethoræ convenienti ſanguinis miſſione, ſaluberrimæ quoque per alvum & cutem excretioni proſpiciant, infantes in lucem edere, qui variolis correpti, non adeo periculoſe decumbunt, ſed paucas ipſas & benignioris indolis, nanciſcuntur.

§. IV.

Sedes cauſæ non in humoribus.

Sed neutiquam hujus maligni humoris *ſedes* in ipſa ſanguinis & humorum maſſa videtur ponenda. Etenim quamvis per alios morbos exanthematicos, morbilios, purpuram, ſcabiem, apoſtemata, tineam capitis, febres quoque, tota ſuccorum maſſa exagitata fuerit, diſſoluta omniaque ipſi involuta extricata, variolarum tamen materia manet & nihilo ſecius corpus adoritur. Hinc ad veritatem utique proxime accedere videtur, ex ſucco quidem chyloſo lymphatico impuro & corrupto matris, oriri primum ſubtilem hunc & virulentum humorem, ſed viſcoſitate quadam involutum, firmiuſque tubulis quibuſdam impactum, deliteſcere tamdiu, donec in motum fermentativum ſui multiplicativum ab aliis cauſis deducatur, ſuccis inſinuetur & critica quaſi deſpumatione è corpore exturbetur. Nec officit, quod poſt longum interdum tempus in noxam erumpat. Diu enim malignus quidam humor, in tubuloſa partium, immo ipſius cutis ſubſtantia, tanquam in latibulo ſine noxa hærere, & poſtea demum in motum excitatus, univerſum ſyſtema nervoſarum & fibroſarum partium peſſime afficere totamque motuum œconomiam pervertere poteſt. Teſtatur hoc cancer in glandularum ſubſtantia per longum tempus occultatus; teſtatur venenum canis rabidi, item miaſma venereum, quod per lac nutricis infanti communicatum, poſt aliquot demum ſæpe annos reviviſcit, vel in adultis per gonorrhœam virulentam ſuppreſſam ad interiora pulſum, poſt longos haud raro annos prodit, & virulentiam ſuam exſerit.

§. V.

Sed ſpinalis medulla.

Latibulum autem virulento huic, qui variolas facit, ſucco, præbent, mea quidem ſententia, medullæ ſpinalis tubuli quidam obſtructi. Probabiles minimum quæ id evincunt hæ ſunt rationes. Spinalis quippe medulla cum capite omnium primo in utero formatur, & majus præ aliis partibus cito augmentum acquirit, quod aliter fieri nequit, quam per liquidum, quod per ejus minimos canaliculos fertur. Quod ſi ſtagnans obſtruit quoſdam, ex diuturna mora, ut omnis humor occluſus, valde alienam & pernicioſam indolem contrahit. Talis humor compedibus poſtea liberatus & ſui juris factus, non aliam ſæpe ac veneni naturam & vim prodit, humores fermentando, eorum texturam & craſin immutando, ſolidas vero partes vehementer ſtimulando, arrodendo & vellicando. Quod vero ex imis medullæ, maximeque illius portionis, quæ in inferiori regione ſpinæ, materia, quæ variolas efficit, prodeat, hæc confirmare videtur ratio, quod nullus fere morbus tam ſubito totum ſyſtema nervorum & nervoſarum partium adoriatur, quam hic ipſe. Teſtatur id febris acuta celeriter invadens, ſpaſmus nempe totius vaſculoſi & nervoſi ſyſtematis, quam ego utique à membranis ſpinalis medullæ deduco. Teſtatur idem dolor capitis, dorſi & lumborum, individuus fere comes. Teſtantur epilepſiæ, convulſiones, tremores artuum, deliria, quæ mox ſtatim in principio, ſecus ac in ulla alia febre, adſunt. Teſtantur præcordiorum anxietates, item nauſea, vomitus, cardialgia, quæ à ſpaſmis ſubſtantiæ nervoſæ ventriculi & orificiorum ipſius proveniunt: teſtatur alvus ſtricta & clauſa, quæ ſemper fere primis diebus eſt. Teſtatur demum inquietudo cum vigilia, quæ non niſi moleſta generis nervoſi affectio & commotio eſt.

§. VI.

Materiæ indoles cauſtica & putrefaciens.

Sed mittimus hanc paullo ſubtiliorem de prima origine & ſede cauſæ variolarum theoriam, quia directe non pertinet ad artis uſum & therapiam, quæ magis in eo verſatur, ut naturam, genium, facultatem & potentiam operandi virulentæ iſtius materiæ probe indagemus. Indoles igitur hujus videtur mihi duplex, una acris & inflammans, unde dolor, ardor, rubor, tumor, arroſio & exulceratio; altera cauſtica & putreſaciens, quæ motu ſubtiliori inteſtino, craſin & unionem partium mixtum conſtituentium deſtruit atque corrumpit, & hæc proprie ad ipſam malignitatem, magis ſpectat, atque quam maxime ſeſe in variolis malignis prodit.

§. VII.

§. VII.

Triplex variolarum genus: benignæ.

Optime vero variolæ diſtingui poſſunt in *benignas*, *malignas*, & quæ ſunt inter has *mediæ naturæ*. *Benignæ* his cognoſcuntur indiciis: ſi non adeo copioſæ ſunt numero; ſi debito tempore & ordine prorumpunt, ſuppurantur & exſiccantur; ſi non nimis profundæ; ſi bono pure refertæ, ſufficienter elevatæ & circulum habent rubicundum; ſi facta eruptione in ſuperioribus partibus, febris & ſymptomata notabiliter remittunt & omnia tranquille & placide fiunt. Hæ omni vacant periculo, immo ſponte & ſolius ſæpe naturæ beneficio curantur. Tales autem plerumque ſunt, quæ temperato vere oriuntur, in corporibus non adeo impuris, nec ſero & ſanguine repletis, etiam in pueris. Nam acris & cauſtica materiæ qualitas non modo mediante ſucco roſcido in corpore corrigitur, & ad expulſionem in cute præparatur, ſed & affluxu ejuſmodi ſucci, in ipſo ſuppuratorio actu plane mitis & blanda efficitur.

§. VIII.

Malignæ.

Viciſſim *malignum* & cauſticum in variolis ſubeſſe *virus*, inde concludendum: ſi vel nimis cito, vel nimis tardo prodeunt; ſi manent depreſſæ & ſuppurationem renuunt; ſi plurimæ liveſcentis & quædam nigri coloris, vel limbum nigrum habent; ſi pulſus celer, etiam poſt eruptionem ſufficientem, cum inquietudine perſiſtit; ſi erecti animo facile linquuntur; ſi puſtulæ ſunt ſanguinolentæ, vel diarrhœa cruenta, aut mictus cruentus ſupervenit. Lethifera hæc ſunt indicia, & ex viginti vix unus evadit, qui ejuſmodi ſymptomatibus afficitur. In corporibus demortuis hac ſpecie variolarum ſanguis fluidus eſt totus, nec in ſerum, nec in coagulum ſecedit, quod aliquoties obſervavi, manifeſto indicio, putrefactione intima ejus craſin plane eſſe colliquatam, & vinculum ſeri & ſanguinis deſtructum; & hæc eſt cauſa ipſius mictionis, nec non dejectionis cruentæ, & quod variolæ ſanguinem fundunt. Ejuſdem variolæ ſunt indolis, quando petechiæ ſeſe miſcent, vel etiam puſtulæ parvæ miliares aſperæ, quæ de intima corruptione ſanguinis & lymphæ teſtantur. In quibuſdam porro tardius maligna & putrefactiva varioloſi humoris indoles ſeſe oſtendit, dum poſt exſiccationem febris manet lenta, & in externis partibus, præſertim articulis, in brachiis, manibus, pedibus, tumores oriuntur, & ex iis fiunt fœda, exedentia, fiſtuloſa & oſſibus cariem inducentia ulcera, quæ difficillime ſanationem recipiunt, & procedente tempore, lentam inferunt mortem. Interim tamen in genere tenendum, quod malignitas hæc gradu, jam majori, jam minori, differat.

§. IX.

Ubi & cur ales.

Virulentæ ejuſmodi variolæ ſunt plerumque *epidemicæ* & naſcuntur à ſtatu anni temporum plane irregulari, anomalo, diuturno, præſertim ſub cœlo diutius nebuloſo, pluvioſo humido, ventis deſtituto, longe magis poſt diluviones & inundationes aquarum, quando diutius eædem ſupra terram ſtagnant, & aër ob id, & inſectorum, & exhalationum putridarum copia refertus eſt, tumque ut plurimum ſimul graſſantur, ipſiſque etiam variolis complicantur petechiales & aliæ deleteriæ indolis non expertes febres. Deinceps ubi variolæ in corpora impura & cacochymica incidunt, & ubi primæ viæ magna impurorum ſuccorum colluvie ſcatent, plus incrementi capit malignitas. Obſervamus porro miaſma ſive contagium uno tempore majorem virulentiam habere, quam altero. Accidit hoc non ſemper ob manifeſtam quandam ſenſibus obviam cauſam, ſed dubio procul ex pernicioſis varii generis exhalationibus, quæ ex animantibus & vegetabilibus ſurgentes, cum aëris particulis ſalinoſulphureis ſeſe miſcent, ut ipſa unione ſpecificam quandam deleteriam virtutem nanciſcantur, non ſecus ac videmus in chymicis, quod ſola commixtione rerum, quæ per ſe non ſunt venenatæ, venenum enaſcatur.

§. X.

Et inter utraſque mediæ naturæ.

Tertium genus eſt variolarum, quas nos *mediæ naturæ* dicimus, quia non ſunt nec adeo malignæ, nec adeo benignæ, ſed medio modo ſe habent, ideoque prudentem Medicum & idoneam medicinam poſcunt. Tales ſunt, quæ non ſparſim, ſed conſertim, inprimis in facie & manibus, comparent, & confluentes fiunt; item quæ interiora, nares, fauces, interdum etiam œſophagum occupant, ut ægri non bene deglutire poſſint. Anceps etiam facit judicium, quando in ſuppuratione acris denuo oritur febris, cum æſtu, calore & ardore manuum; ſi caput nimium intumeſcit & largus ſalivæ fluxus eſt, ſi urinæ porro tenues, copioſæ minguntur & corpus largis ſudoribus diffluit. Neque minus ubi novæ ſemper exſiccatis jam ſubnaſcuntur papulæ minores, & ſuppuratio atque exſiccatio nimis protrahitur; ubi cutis tenſior & puſtulæ profundius ſedent, ætas juvenilis, vel virilis, tempus autumnale & hyemale, æſtas etiam nimis fervida & ſicca præceſſit; & præterea non adeo proba victus ratio à decumbente obſervatur: & hæ ſæpius omnino, niſi ſollicite præcaveatur, alios relinquunt morbos. Epidemicæ etiam ut plurimum graſſantur, quum benigniores magis ſint ſporadicæ.

§. XI.

Suſpectæ quæ ſignа?

In ſuſpectis quoque ſignis eſt, quando ſtatim inter initia & ante eruptionem, acuti & pertinaces dolores in ſpina, brachiis, pedibus, lumbis, non coxendice affligunt; ſi cito nimis, primo illico, vel ſecundo die, variolarum veſtigia in cute comparent, tanto magis quum exanthemata aſpera, acicularum capita æquantia, interſperſa; ſi ſtationem non ſervant, mox diſparent, mox redeunt, ſi facies non intumeſcit die tertio vel quarto, vel mox detumeſcit iterum; ſi in juvenibus ante eruptionem grave delirium, nec non difficilis deglutitio; ſi in ſuppuratione ſopor, & poſt hunc alienatio mentis & incongruus ſermo; ſi etiam nimium ſalivæ ſtillicidium.

§. XII.

Alvi fluxus non adeo pertimeſcendus.

Alvi autem fluxus, licet copioſus, non adeo pertimeſcendus: eundem enim per totius morbi decurſum ſine ullo periculo ſucceſſiſſe vidi, tantum abeſt, ut eruptionem impediverit. Atque hanc in rem commemoratu dignum, quod ſcribit AMATUS LUSITANUS Cent. III. pag. 234. *pervenere hac æſtate ad manus noſtras plus minus CL. pueri, variolis & morbillis affecti, e quibus omnes evacuati evaſerunt, alii vero, quibus parentum ex culpa evacuatio facta non fuit, vitam cum morte commutarunt, numero tres; alii vero, quatuor in ulcera difficillima & mala morigerata pervenerunt, quæ cum aphthis communionem habent & facile in gangrænam abeunt. Iis ſimilis ſuperſtes puer, qui ulcus cancroſum & malignum, cubitum dextri brachii occupans, multis foraminibus perforatum, habet.* Scilicet ſicuti in febribus malignis petechialibus, alvi profluvium morbi facit ſolutionem; ſic etiam in mali genii variolis idem evenire

evenire experientia docet, quæ etiam BALLONII *in epid. & ephemerid.* ſententia.

§. XIII.

Quando & quomodo mors eveniat.

Qui variolis moriuntur, criticis ut plurimum diebus, nono, undecimo, vel decimo quarto decedunt, & quidem maxime convulſionibus, quas exquiſitiſſimus ardor, dolor ac tenſio in brachiis, manibus & facie, præſertim ſi profundius ſedent puſtulæ, excitat. Quidam catarrho extinguuntur ſuffocativo. In nonnullis, inprimis ſi malignitas ſubeſt, quando in ſitu erecto, vel extra lectum ſunt, animi obrepit deliquium, maculæ cum puſtulis diſparent, & convulſione ſuperveniente, intra aliquot horarum ſpatium mors excipit. Vidi etiam variolis jam exſiccatis, juvenes quoſdam ſubito inſultu apoplectico eſſe extinctos, poſteaquam in ipſo morbo capitis gravitate, vigilia & per intervalla mentis emotione laboraſſent. Novi quoque infantes unius aut duorum annorum, quum abſoluta exſiccatione in vado prorſus eſſe viderentur, macula eryſipelacea livido-nigricante maligna, quæ totam fere ſuram, vel pedis regionem occupavit, ex improviſo fuiſſe affectos & ſubito mortuos, manifeſto ſphacelationis & magnæ corruptionis in ſanguine indicio.

§. XIV.

Poſt variolas alii ſani.

De iis autem, qui variolarum morbum ſuperant, multiplici confirmatum habeo experientia, quod pueri, qui ante illum valetudine minus firma uſi, variis oculorum & aurium defluxionibus, tinea capitis, doloribus artuum, imbecillitate pedum, rachitide & tabe, nec non adultiores menſium retentione laborarunt, poſtea integram ſanitatem, corporis robur & nutritionem lætiorem acceperint. *alii valetudinarii.* Viciſſim vero novi etiam alios, qui antea ſani & valentes, in variolis vero perverſa medicatione excepti, vel commiſſis in diæta erroribus, valetudinarii poſtea ſunt facti, phthiſin, febrem lentam, tabem & aſthma incurriſſe, viſus vitia, ophthalmias, epiphoras, maculas & albugines contraxiſſe, aut ulceribus ſordidis in facie & artuum juncturis fuiſſe affectos.

§. XV.

Variolæ contagioſæ.

Ceterum ultimo adhuc loco probe tenendum: quod materia variolarum ſemper ſit indolis fermentativæ & ſui multiplicativæ. Unde vix ullus alius morbus, excepta forſan peſtilentia, adeo contagioſus, ac variolarum. Quo etiam fundamento nititur, cum fructu ab Anglis potiſſimum inſtituta variolarum inſitio, qua purulento ex varioloſo decumbente humore in ſauciatam ſani variolas nondum experti hominis cutem immiſſo, protinus idem hic morbus, cum febre omnibuſque quibus ſtipatur ſymptomatibus, ſuſcitatur atque inducitur.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ naturæ ductui conformes.

NAtura, per quam partium ſolidarum & fluidarum corporis ad motus vitales ſe- & excretorios diſpoſitionem, intelligimus, tam exactum in hoc morbo, ſi moratus, quam in nullo alio ſervat ordinem & tempus, & haud raro ſponte, citra artificioſam medicationem, eundem percurat, quando videlicet craſis ſanguinis & humorum viſcerumque conditio, ita comparata, ut correctioni materiæ cauſticæ & expulſioni ejuſdem non obſtent. His naturæ viis merito inſiſtendum Medico, nec aliud agendum, quam ut eidem in opere correctorio, expulſorio & ſuppuratorio congruis auxiliis ſubveniat. Igitur ita inſtituenda medicatio, ut I. materia acris, viroſa, cauſtica contemperetur & ex veterum loquendi more coquatur, ſimulque effrenes in vaſorum & nervoſarum partium ſyſtemate primis diebus motus ad moderamen traducantur; II. ut eruptio ſecundetur & languentes circa eruptionis tempus motus erigantur, quo omnis ad corporis habitum pellatur materia, accedens autem in ſuppuratione ſecundaria febris moderata ſervetur & graviora arceantur pathemata; III. ac demum declinationis & exſiccationis tempore ſanguinis & humorum maſſa ſub morbo dyſcraſta & impuritate affecta, repurgetur, ſicque oriundi ex reliquiis morbi tempeſtive præſcindantur.

§. II.

Quid faciendum ante eruptionem.

Acredinem materiæ mulcent, ſimulque nimiam ſanguinis exæſtuationem, ipſam excretionem impedientem, blande componunt pulveres temperantes, leniter diaphoretici, cujus generis hic eſt: *recipe cornu cervi philoſophice præparati, uſti, antimonii diaphoretici, lapidum cancrorum, matris perlarum ana drachmam, cinnabaris rite paratæ drachmam ſemis, nitri puri ſcrupulum. M. f. pulvis, de quo pro diverſitate ætatis dandum, & doſis ſumma eſt dimidia drachma.* Propinatur commodiſſima in vehiculo ex aqua ſcorzoneræ, nucleorum ceraſorum, florum ſambuci, acaciæ, herbæ cardui benedicti & ſcabioſæ. Dein eundem in finem utilia decocta humectantia & temperantia, avenaceum tenue, cum amygdalis in emulſionem redactum, ſerum lactis dulce, noſtra methodo paratum, aqua hordei cum ficubus decocta. Item emulſio ex decocto ſcorzoneræ & cornu cervi, amygdalis ſeminibuſque quatuor frigidis cum ſaccharo. Cui ad motuum vehementiam moderandam, commode adjicitur ſyrupus papaveris albi.

§. III.

In eruptione.

Quando natura ſegnior in expulſione ſub eruptionis tempore, danda hæc emulſio: *recipe ſeminis napi, cardui Mariæ, aquilegiæ ana drachmam, aquæ florum ſambuci, galegæ, cardui benedicti ana unciam f. l. a. emulſio, adde antimonii diaphoretici drachmam ſemis, ſacchari perlati quantum ſatis eſt. M.* Efficaciter etiam expellit liquor bezoardicus ad mentem Buſſii paratus, cum tripla portione liquoris noſtri anodyni mineralis nuptus. Item elixirium alexipharmacum, ſine ſpirituoſo menſtruo ſic confectum; *recipe radicis dictamni, angelicæ, vincetoxici, contrayervæ ana unciam ſemis, herbæ ſcordii, cardui benedicti ana manipulum, fiat extractio in aqua ſcordii libra medica & liquoris anodyni mineralis unciis tribus, additis prius ſalis tartari, croci & myrrhæ ana drachmis duabus; de quo viginti minimum & ad ſummum quinquaginta guttæ præbendæ.*

§. IV.

In ſuppuratione.

Eadem proſunt quando ſuppuratio lenta nimis, & puſtulæ elevari renuunt. Tum quoque utilis hæc mixtura: *recipe myrrhæ electæ drachmam dimidiam, croci, ſalis tartari ana ſcrupulum, aquæ ſcorzoneræ uncias duas, coquatur, coletur & uſui ſervetur.* De hac dimidium, vel unum cochlear in emulſione, ex aquis analepticis & diapnoicis cum ſeminibus quatuor frigidis, præſertim circa noctes, porrigendum.

§. V.

Et exſiccatione.

Sub exſiccatione demum propinanda ſunt remedia,

media, quæ putredini reſiſtunt, item quæ ſordes relictas, vel ſub morbo genitas, per congrua emunctoria evehunt. Utilis tum pulvis ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, pauxillo myrrhæ, ſuccini, & croco. Proficuum quoque infuſum theiforme ex herba ſcordii, ſummitatibus millefolii & ſemine fœniculi, cui ſi pectus ſimul affectum, veronica cum liquiritia addenda. Potiſſimum hoc tempore interponenda blanda laxantia, balſamicæ ſimul indolis, uti ſunt inſtar omnium pilulæ Beccherianæ, vel ad earundem exemplar paratæ.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Quibus Vomitus & epilepſia compeſcenda.

EVenit haud raro, ut in principio, præſertim infantibus, accidant crebræ & anxiæ vomitiones. Ad has compeſcendas & ſpaſmum ventriculi laxandum, egregie proficit liquor noſter anodynus mineralis, vel ſolus, vel cum aliquot guttis ſpiritus bezoardici Buſſiani remixtus. Idem hic noſter liquor eximii uſus, ſi convulſio epileptica, in lactantibus maxime & difficulter dentientibus periculi non expers, urget nimis. Conducit etiam pulvis Marchionis, cum cinnabari & pulvere lumbricorum terreſtrium. Et alvus clyſtere molliente ſolvenda, qua clauſa in principio, epilepticum malum augetur.

§. II.

Aeſtus mitigandus.

Quando æſtus acrior, nitri doſis in pulveribus augenda & tuto etiam præbenda tinctura roſarum, quatuor florum cordialium, cum phlegmate vitrioli parata, cui multum WALDSCHMIDIUS atque DOLÆUS tribuerunt. Nec male, quum in corporibus juvenilibus ſanguineis, maximeque ubi variolæ mali moris ad putredinem pronæ graſſantur, ratione & experientia teſte apprime proſit; licet non omnem malignitatem extinguat, neque univerſale adverſus copioſas variolas ſit præſervativum.

§. III.

Salivatio moderanda.

Frequens juvenili inprimis ætati ſymptoma eſt ſalivæ fluxus, qui ſuppurationis tempore ut plurimum effuſior accedens, non modo hanc, ſed & ſomnum, non ſine periculo, impedit. Moderandus igitur, tam per alvi apertionem mediante clyſtere emolliente, quam diaphoreticum bezoardicum medicamentum, cui aliquot grana florum ſulphuris addenda & bibendum deſuper infuſum theiforme ex betonica, veronica & floribus chamomillæ officinalis, quo aucta ſic perſpiratione, à ſalivæ fontibus divertantur humores.

§. IV.

Ardor & dolor faucium mulcendus.

Obſident puſtulæ variolarum ſemper fere interiora faucium laryngem & pharyngem, ibique ardorem, dolorem & difficilem deglutitionem, quandoque etiam aphthas, excitare ſolent. Moleſto huic accidenti ſuccurrendum gargariſmate demulcente, ex decocto hordei & rob diamoron, adjecto pauxillo lapidis prunellæ, quo ſæpius os eluendum. Utile quoque decoctum avenaceum, cum butyro inſulſo, ſyrupo violarum vel granatorum, & nitri tantillo. Et ad mulcendum ardorem, puſtulæ & aphthæ ſubinde tangendæ, & illinendæ mucilagine ſeminis cydoniorum, cum aqua roſarum facta.

§. V.

Oculi defendendi.

Oculos quoque nonnunquam occupant puſtulæ & ſuppurantes vitium eiſdem inducunt. Hinc ſub

eruptione ſtatim ab iis defendendi, quod optime fit linteo duplicato, cui ſpiritus roſarum in quo camphora cum croco macerata, inſtillatus, quod tamen ante applicationem in loco calido tantiſper ſiccandum, quo potior ſpiritus portio avolet. Mihi frequens, aquam roſarum & florum ſambuci, adjectis aliquot liquoris noſtri anodyni mineralis guttis & momento camphoræ adhibere, eademque palpebras inungere.

Et vitio affecti ſanandi.

Quod ſi vero à puſtulis pellicula relicta, cito eadem poſt declinationem abſumenda hoc liquore: *recipe aquæ roſarum unciam, reginæ Hungariæ drachmas duas, vitrioli cyprini grana quatuor, ſacchari ſaturni grana duodecim. M. quo frequentius cum ſubtili penna tangenda eſt excreſcentia.* Idem hic liquor, omiſſo tamen vitriolo, egregiæ virtutis in oculorum acri, calida & ardente defluxione, cum rubore, quæ variolis crebro ſuccedit.

§. VI.

Venæ ſectio quando proſit.

Pulſuum vehementia & robur, faciei rubor, capitis lumborumque gravitas ac dolor, venarum turgeſcentia, ætas juvenilis, ingenii activitas, diæta vinoſa, ſanguinis miſſio ſueta & evacuatio critica ſuppreſſa, ſanguinis ſubtractionem in variolis, primo vel ſecundo ſtatim die, indicant. Sic evaneſcunt mox pectoris anxietates & oppreſſiones, maculæ conterum in cute efflorefcunt, nec adeo gravia poſt eruptionem metuenda pathemata. Sæpius enim obſervavi, nimiam ſanguinis redundantiam ſufficientem materiæ varioloſæ ad corticem corporis propulſionem impedire, & efficere, ut diſcretæ tantum prodeant puſtulæ, intus autem relicta materia, circa declinationem varia ſymptomata ſpaſmodica, convulſiva, deliria, catarrhos ſuffocativos, quin apoplexiam, inducat.

Et nocet.

Contra ea, ubi pulſuum durities, humilitas & exilitas, vaſa minus turgent, vires languent, temperamentum phlegmaticum, ætas infantilis & puerilis, corpus obeſum, vomitus in principio adeſt, tuſſis & alvi fluxus, laborans etiam alias ſub ſanguinis miſſione facile animo linquitur, vena non pertundenda, ne nimia ſanguinis copia ſubtracta, materia intus detineatur, & eruptio ad plures dies, non ſine periculo, protrahatur.

§. VII.

Emetica in principio proficua.

Haud levis inter Medicos eſt controverſia: utrum emetica in principio variolarum proſint, nec ne? Nos ita cenſemus. Quum variolæ circumeunt, ad præſervationem expedit utique dare ea, quæ ſordes copioſas & crudos ſuccos non modo ex primis viis, ſed & bilioſos & vitioſos humores ex hepate eliminant, quibus retentis, juſtus metus eſt, ne graviorem reddant morbum. Primo etiam invaſionis die locum adhuc habere putant, quando turgere primam regionem vitioſorum ſuccorum colluvie adſunt indicia, ex ægri potiſſimum voracitate incongruorum liquidorum & ſolidorum, nauſea, oris amaritie & ructibus, deſumenda. Tum omnino lene emeticum, tartarus emeticus, ſolutus prius, ad unum vel duo grana in adoleſcentibus in aqua menthæ, vel cinnamomi, additis aliquot mixturæ ſimplicis guttulis, cum fructu datur, evaneſcentibus poſtea, quæ eruptionem impediunt, anxietatibus, ut puſtulæ intra tertium & quartum diem prompte erumpant. Si alvum ſimul expurgandi intentio, tartarus emeticus cum infuſo mannæ dandus, in infantibus ad quartam vel dimidiam partem, aut pondus unius grani. Promiſcue autem tale remedium alternis diebus

porrigere, empiricum eſt conſilium.

§. VIII.

Alvus ante eruptionem non ſubducitur.

De purgatione per alvum hæc monenda: Ante morbi inſultum omnino ſunt utilia laxantia, non vero fortiora purgantia; neque etiam mercurius dulcis, præſertim in infantibus & pueris tenerioribus. Optimum decoctum tamarindorum cum rhabarbaro, vel manna: & ſi ſuſpicio, craſſa inteſtina ſcybalis duris eſſe farta, præmittendum clyſma emolliens & ſtimulans. Sub totius etiam morbi decurſu nunquam permittendum, ut alvina ſeceſſio nimis diu, ad octo vel decem dies reſtitet. Si ſecus fit, inde potiſſimum in infantibus, vel ſuffocativi accidunt catarrhi, vel purpura variolas, aut erumpentes comitatur, aut ſuppuratis iiſdem, non ſine inſigni virium jactura & ſymptomatum vehementia, excipit. Neque hanc ob cauſam eveniens & per totum ſæpe morbi decurſum durans cum bonis ægrorum rebus alvi fluxus eſt compeſcendus.

Sub illa non.

Eruptionis autem tempore, etiam ſi, uti ordinario fieri ſuevit, alvus ſit ſiccior, ab omnibus eam moventibus abſtinendum, ipſis etiam enematibus, quæ tum retineri, retenta anguſtias parere maximas & demum poſt aliquot dies reddi, novi.

§. IX.

In ſuppuratione an & quibus ducenda.

An ſuppurationis tempore in febre ſecundaria proficua ſint alvum ducentia, inter Medicos Anglos fuit diſceptatum. FREINDIUS peculiari ſcripto adſtruxit variis obſervationibus utilitatem, ita tamen, ut non niſi decoctum mannæ admittat. Nos etiam hanc methodum non improbamus, ſi adſint, quæ purgationem indicant, alvus nempe per totum morbi decurſum ſicca fuit & conſtricta, copioſa in ſuppuratione ſalivatio, & pectus copia humorum obſeſſum, ut anxia inde & difficilis ſit reſpiratio. Sed ego ſemper laxantibus præferre ſoleo clyſteres, emollientes alvinas duras feces & educentes. Qui, ſi non ſufficiunt, laxantia mannata præſertim in infantibus, quibus prima regio & præcordia craſſis viſcidis humoribus obſeſſa, commodam omnino locant operam. Quin novi, me infantibus lactentibus, unius anni, vel ante eruptionem, vel in ſuppuratione, quum ob difficultatem & anguſtiam ſpirandi ſuffocationis metus eſſet, cum præſentaneo levamine porrexiſſe lene emeticum, ex ſexta, vel quarta parte grani tartari emetici, ſoluti in aqua veronicæ, addito pauxillo ſyrupi violarum.

In declinatione non manna.

Cæterum, quam utilia mannata in principio & incremento variolarum, tam pernicioſa eſſe aliquoties obſervavi, poſt declinationem, morbo ſoluto: ingentes tum enim creant flatulentias, pectus lentis viſcidis ſuccis obruunt, anxietateſque efficiunt, quandoque etiam, ut ulcerationes ſequantur in ipſa cute, faciunt.

§. X.

Vitanda calida omnia.

Ante puſtularum eruptionem, & ſub ipſa etiam, improbanda porro merito omnia calidiora expellentia, tam quæ vulgo dantur ſemina naſturtii & aquilegiæ cum ſtercoreis, ſuccus nimirum ſtercoris ovilli & equini, quam etiam tincturæ bezoardicæ alexipharmacæ, nec non ſpiritus cornu cervi, cum æſtuoſo, quoad lectum & conclave, regimine. Inde enim ſanguinis & humorum maſſa mirum exagitatur, æſtus, anxietas, convulſiones, ſpaſmi, quin delirium, ſi adeſt, exacerbantur. Inde materiæ varioloſæ major inducitur acrimonia atque ſubtilitas, ut ex benignis facile fiant malignæ. Et tantum abeſt, ut his æquabilis & conſtans eruptio procuretur, ut potius cito nimis minus præparata foras agatur materia, ſtationem non ſervatura, ſed cum majori damno mox iterum ad interiora reverſura. Quin potus tantum calidos, infuſa theiformia & decoctum fabarum coffeè, liberalius uſurpata, experientia edocti, rejicimus. Nimium enim ſanguinis maſſam diſſolvunt & materiam roſcidam nutrientem cum viribus inter largos ſudores diſſipant. Temperatum igitur ſit regimen, remedia temperata. Semper tamen diſtinguendæ naturæ, quæ ſi ſegniores, expulſionem juvantia, partitis ſed vicibus data, proſunt utique, & circa ſextum etiam & ſeptimum diem, eruptionem regimine tantiſper calidiori ſecundare licet.

§. XI.

Aëris puritati ſtudendum.

Pariter in variolis oppido nocivum decumbere in loco humiliori, ubi plures eodem morbo detenti. Nam ibi aër, qui pabulum vitæ, impuris ac fœtidis exhalationibus eſt refertus, quæ reſpiratione attractæ, organa ſubeunt vitalia & internam humorum corruptionem adaugent. Hæc etiam ſubeſt, cum regimine calido, ratio, quod ex plebeiis plurimi, variolis, licet bonæ alias ſint indolis, occumbant. Hinc præſtat, uti ſæpius cum fructu ſuaſi, aerem gravem, contecto prius probe ægro, ex apertis feneſtris emittere, purioremque immittere. Neque minus ad corrigendum inquinatum aërem, expedit collo appendere camphoræ fruſtulum, vel ſi caput odorem ferre nequit, in remotiori conclavis loco illud reponere.

§. XII.

Linteamina caute mutanda.

An corpore ſudore perfuſo linteamina, induſia & lectum mutare liceat, non levis ad curationem momenti eſt quæſtio. Ego, uti largiſſimos ſudores in variolis nunquam ſine periculo eſſe, ſi diu perſeverant, obſervavi: ita longe majus imminere diſcrimen, expertus ſcribo, ex mutatione linteorum, quæ humidum & frigidiuſculum aerem adhuc ſovent. Cavendum itaque, ne facile æger in alium lectum tranſportetur, niſi prius diu in hypocauſto calefacto ſteterit. Neque linteamina & induſia mutanda, niſi prius calore ſint probe ſiccata, vel ab alio geſtata. Si hoc negligitur, in exquiſite ſentientibus ejuſmodi corporibus, qualia ſunt, quæ effuſius ſudaot, cutis quam facile frigeſcit, maculæ & puſtulæ diſparent & cum vitæ diſcrimine recedunt.

§. XIII.

Recedentes quibus expellendæ?

Quandocunque puſtulæ, vel ob deficiens naturæ robur, vel ob terrorem, refrigerationem, aut ſitum extra lectum diuturniorem erectum, ſubito concidunt, æger in vitæ diſcrimine verſatur certo, & niſi prudens Medicus illico analeptico & expellente remedio ſuccurrat, mors in propinquo. Ego cum fructu tum dedi liquorem cornu cervi ſuccinatum, cum liquore anodyno minerali, in aqua cinnamomi ſine vino & cardui benedicti, ſorbillare juſſi poculum infuſi thée, idque aliquoties iterare & præcordiis pedibuſque calida applicare fomenta.

§. XIV.

Sanguis per alvum, urinam, nares & puſtulas exiens quid ſignificet.

Mictus ſanguinis, alvus cruenta, hæmorrhagia narium & ſanguinolentum ex puſtulis ſerum manans, magnam ſanguinis & humorum acrimoniam & colliquationem indicant, ac peſſimum, plerumque lethale, præbent omen. Hæc ubi præſto ſunt, acidula, refrigerantia & acrimoniam demulcentia, uti lac ebutyratum & ſerum lactis, plus opis præſtant, quam cætera omnia exquiſitiſſimi artificii remedia.

§. XV.

§. XV.

Abortus incidens periculoſus.

Periculoſum ſymptoma eſt, ſi gravidæ variolas nanciſcuntur, & circa eruptionis tempus, vel etiam in ſuppuratione, abortus accidit: ſanguis enim cum impetu utero effertur. Majus adhuc periculum ipſiuſque mortis juſtus metus, ſi fœtus non cito exturbatur: vehementius enim ſanguinis fit profluvium, ſub quo animi accedit deliquium, expulſioni materiæ adverſum. Si etiam ſanguis parcius emanat, ejus motus ad caput convertitur, ſubſequente inflammatione & delirio. Neque periculo vacat, quando menſes primis diebus, vel in ſuppuratione erumpunt copioſiores, id quod eam plerumque ob cauſam accidit, quod ſanguinis miſſio neglecta.

Et menſium fluxus copioſus.

§. XVI.

Alvi fluxus ſalutaris.

Obſervavimus, ſi æſtas nimis ſicca & diu arida, variolas maxime eſſe inflammatorias & alvi fluxu quam facile ſtipari; qui tamen nullo modo ſiſtendus, ſed tantum demulcentibus & terreis diaphoreticis excipiendus. Vitanda tum quoque omnia calida expellentia, cum regimine æſtuoſo, vitanda vero etiam refrigerantia & corporis refrigeratio. Neque alvi profluvium nocet, quando petechiæ, pariter ob valde irregularem temporum anni conſtitutionem complicantur, ut potius remedio ſit & malignos humores optime expurget, ideoque providum ac peritum deſideret medicum.

§. XVII.

Confluentes quomodo arcendæ.

Quum variolis benignis, non facile quiſpiam, niſi ex Medici, aut proprio delicto, pereat, ſed confluentibus, præſertim ſi mali moris fuerint; ex centum autem vix unus ſit, qui variolas non experiatur: ego certe ut funeſtæ hæ arceantur, non certius novi conſilium, ac eo tempore, quo malæ indolis variolæ graſſantur, exquiſitam victus & vitæ rationem ſervare, ſuccos corporis convenientibus evacuantibus & decoctis pro potu temperantibus & mundificantibus à ſordibus liberare, & ad futurum forſan morbi inſultum præparare. Eundem in finem commendabile novum illud inventum inſitionis, ſeu inoculationis variolarum, quod ex oriente in Europam translatum, numeroſis admodum exemplis ab Anglis potiſſimum Medicis cum ſucceſſu celebratum, ea tamen lege, ut pus varioloſum ex papulis maturis & benignis promatur, corpuſque ante operationem probe prius præparetur.

Per inoculationem.

§. XVIII.

Veſicatoriorum uſus.

De veſicatoriorum peculiari in hoc morbo efficacia, quam noſtro hoc ævo, Angli inprimis Medici, mirifice collaudant, pro certo ego quidem affirmare poſſum nihil. Rarius enim eadem adhibui, niſi ubi pueri, vel adoleſcentes, in ingentem ſoporem ac torporem inciderant, aut finito morbo, vitium oculi contraxerant, rubore ac defluxione affecti.

§. XIX.

Foveæ & cicatrices quibus avertendæ.

Quum variolæ præſertim confluentes & profundiores faciem rugis, foveis & cicatricibus mirum deformare ſoleant; puellæ inprimis pulchritudini ſtudentes enixe ut hoc avertatur rogant. Multi quidem ut faciem à variolis defendant, primis ſtatim diebus ex invento Sylvii ſuadent, ut pedes frequenter pediluvio immittantur, & ſic materia ex ſuperioribus ad inferiores partes trahatur: ſed ego ne quid diſſimulem, nunquam periculum feci, nec ea propter certum quid de experimento hoc affirmare poſſum; interim non penitus rejiciendum cenſeo, ſed frequentibus & circumſpectis id commendo obſervationibus. Longe minus iis aſſenſum præbere poſſum, qui papulas in facie pinguibus & oleoſis, inungere jubent. His enim pori obliniuntur, difflatio impeditur, profundiores redduntur abſceſſus & veſtigia cicatricum longe magis conſpicua. Optimum potius conſilium, quando præter ſuperius dicta interna ſanguinem depurantia, exterius, antequam penitus areſcant papulæ, linimentum applicatur ex humana axungia, ſpermate ceti, cera alba, pauxillo balſami de Copaiva & camphoræ. Favet etiam nitori ac ruborem tollit aqua florum fabarum, roſarum, radicis ſigilli Salomonis, tribus partibus remixta cum una parte aquæ ſic dictæ ſclopetariæ.

§. XX.

Novæ puſtulæ ſuccreſcentes non negligendæ.

Accidit haud raro, ut exſiccatis jam, quæ primum effloruerant puſtulis, ultimis diebus novæ & minores compareant aliæ. Hæ neutiquam negligendæ & refrigeratione aut improba victus ratione excipiendæ. Si enim recedunt, præter ſpem fieri poſſunt funeſtæ. Hinc curandum, ut ſub moderata & æquabili perſpiratione hæ pariter & matureſcant, & areſcant.

§. XXI.

Morbi ex reliquiis quibus præſcindendi.

Superatis tandem variolis, providendum eſt, ne alii pejoris indolis, ſupra jam nominati morbi, ſuccreſcant. Hunc in finem inprimis neceſſarium, ut prima regio à ſordibus, tam in morbo, quam poſt eum ob languidam digeſtionem contractis, non ſemel, ſed aliquoties repurgetur, & quidem per laxantia balſamica, acori & corruptioni reſiſtentia, inter quæ eminent rhabarbarina, pilulæ *Avicennæ*, *Rufi*, & quæ in curatione commendavimus Beccherianæ, quæ commodiſſime prius in aqua deſtillata, ut menthæ, ſolutæ, propinantur. Dein convaleſcentes non nimis cito in publicum prodeant, ſed aliquandiu adhuc vitent aërem liberum, tanto magis humidum & frigidum. Servent potius continentem perſpirationis ſucceſſum, eundemque ſecundent, tam per pota mane infuſa theiformia ex herba veronicæ, ſcordii, ſemine fœniculi & aniſi, quam etiam pulveres leniter diaphoreticos, per aliquod poſtea tempus alternis diebus veſperi uſurpatos. Fugiant frigidum potum cum gravis materiæ & inſalubribus alimentis cunctis, & ad perfectam ſanguinis depurationem, abſtineant a cereviſia & bibant aliquandiu decoctum temperatum ex radice ſcorzoneræ, cichorei, ſarſaparillæ & ſemine fœniculi. Neque omittant inter cibos uti iis, quæ languentem ſtomachi digeſtionem, ad novos bonos ſuccos ingenerandos neceſſarium, fulciunt ac firmant.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Variolæ epidemica anni MDCXCVIII.

Conſtitutio aeris præcedens.

Inſolita plane per aliquot ex poſtremis ſuperioris ſæculi annos fuerat tempeſtatum conſtitutio. Aeſtas inprimis, propter crebriores boreales ventos, humida ac frigidior, autumni fere naturam geſſerat, ut raro etiam fructus & uvæ recte potuerint matureſcere. Autumnus effuſis pluviis & ſubinde nivibus, cum pruinis ac nebulis incedens, tempus ſordidum, aërem denſum, cœlum obſcurum & modice frigidum attulerat. Et hyems regnarat mirum mutabilis, ſqualida, ſine conſtanti & acriori gelu. Acceſſerat præterea vere anni cIↃ IↃ CXCIIX. maxima in tractu noſtro ex torrenti-

bus inundatio, & ob ſtagnantes paſſim in alveis elapſas aquas, aerem inſigniter vitiarat. Ut ſic perfecta eſſet ubique ad epidemicum morbum diſpoſitio.

Variolæ epidemicæ ex & ſine contagio.

Irruebat igitur hoc anno menſe Septembri maxima cum vehementia variolarum morbus, & infantes, pueros, adultos, utriuſque ſexus, gravidas item, puerperas atque nutrices, inquilinos ac hoſpites, adoriebatur, ut non facile immunis maneret unus, qui non prius morbo hoc defunctus, & varioloſorum numerus fere ad bis milleſimum, in noſtra hac urbe aſcenderet. Non nullis ſine, plurimis ex contagio accidit. Ex illis fuerunt potiſſimum improbo victui, intemperantiæ & compotationibus dediti, iracundia commoti, terrore ex aſpectu ægrotantium maxime aut mortuorum perculſi, timentes & horrentes morbum, nec non qui circumeuntibus jam variolis, præſertim in domo, quæ ipſos tenebat, purgantibus illarum incurſum arcere ſuſceperunt. Contagium vero penetrans maxime & efficax fuit, quod ex ſanie jam ſupputantium puſtularum venit, idque non tantum in eadem domo commorantes infecit, ſed in alias ædes, quin remotiora etiam loca translatum, pernicialem ſuam vim in diſpoſitis corporibus exſeruit, infeſtum potiſſimum perſonis conſtitutionis ſanguineæ, phlegmaticæ, pituitoſæ, ſpongioſi & mollioris corporis habitus.

Symptomata antecedentia eruptione benignarum.

Sic autem inceſſit & ſic decurrit epidemica hæc variolarum lues. Antequam in conſpectum prodiret exanthema, omnes fere conqueſti ſunt, de dolore dorſi, capitis, laſſitudine corporis, calore præternaturali, intercurrente horripilatione, cum pulſu frequenti, appetitus proſtratione & ſomno inquieto. In nonnullis infantibus, rarius in adultis, incepit enormibus vomitionibus, quæ per aliquot interdum perſtiterunt dies. Qui non vomuerunt, continuum tamen perſenſerunt conatum vomendi, nauſeam & anxietates præcordiorum, modo graviores, modo mitiores. In adultis quibuſdam & infantibus alvus fluxa, eruptionis tempore iterum conſiſtens; in aliis primum adſtricta, & tertio, vel quarto die demum aliquoties ſine damno fluens. Frequens etiam multis mingendi ſtimulus, paucioribus urina, ſine damno tamen, per aliquot dies ſuppreſſa. Tenelli & lactantes inter continuos ejulatus, pavoribus in ſomno, alvi adſtrictione, vel profluvio, corporis calore & circa finem tertii diei levioribus quandoque epilepticis inſultibus fuerunt affecti. Seroſis ſolennis fuit ſomnolentia, pruritus corporis, ardens & pruriginoſus palpebrarum dolor, illacrymatio & ſternutatio. Multis compunctorius in dorſo & pectore ſenſus. Pueris circa tertium diem nares ſæpe ſanguinem ſtillarunt. Ex his etiam primis diebus magnam aſcaridum copiam excreverunt nonnulli ſine, nonnulli cum periculo. Adulti mirum fuerunt impatientes, ſubinde aliena multa loquuti delirarunt plane; quod tamen ſufficienti narium ſtillicidio mitigatum, inſufficienti vero adauctum.

Malignarum.

Hæc pathemata præceſſerunt ut plurimum benignas, ubi vero pejoris indolis ſuberant, alia adhuc fuerunt præſto. In infantibus clamores intenſiſſimi, nulla requies, tremores, extremorum mox frigus, mox intenſus calor, cum inſueto languore, in peſſimis fuerunt. In adultis dolor artuum immanis, nec non lumborum, nephriticum & iſchiaticum mentiens, gravis præcordiorum angor, delirium cum diarrhœa, punctorius exquiſitus in pectore, vel hypochondrio ſenſus, tremores, horrores, membrorum incurvatio & contractura. Virium autem à primo ſtatim inſultu notabilis proſtratio, vertigo, vigilia aſſidua, ſub erecto ſitu lipothymiæ, pulſus debilis & frequens, effuſus ſudor, copioſa urina, ſalivatio & inſolita muci è naribus ejectio, malignam plane prodiderunt indolem, licet interdum nec dolor, nec calor notabilis, nec anxietas, nec ſitis adeſſent.

Signa bona

Intra tertium & quartum diem in benignis contigit eruptio. Nox antecedens plerumque gravis exſtitit & inquieta, anxietatibus, tremoribus, phantaſiis, hæmorrhagiis, quin non numquam epilepticis commotionibus, quidam etiam bis vel ter dejecerunt. Tum comparuerunt primum maculæ rubræ, magnitudine differentes, quandoque exiles & ſucceſſive increſcentes, quandoque latæ, in diſtinctas poſtea puſtulas coëuntes. Factum id primum in ſuperioribus, poſtea manibus pedibuſque copioſiſſime, tum cruribus, pectore ac dorſo parcius & in abdomine parciſſime. Cum iis in facie effloruerunt ſimul in faucium & laryngis internis, labiis & lingua, tumque obortus dolor, ardor, pruritus ac tenſio harum partium. In ipſis quidem oculorum tunicis vidimus nullas, ſed in ſuperciliis & palpebrarum interna æque ac externa facie collectim conſidentes. Unde acerbus oculorum dolor, pruritus & ardor, & ſexto die, accedente faciei intumeſcentia, eorum occluſio ad ſuppurationem uſque durans. Interim prompte ſatis ſucceſſit eruptio, & ubi pauciores quinto, ubi copioſiores, ſexto die, penitus fuit abſoluta, ſymptomata vehementiam poſuerunt, pulſus antea concitatiſſimus, nunc tranquillus, æqualis & fere naturalis, ſomnus placidus, mens ſibi conſtans & pectus ab angore liberum redditum.

Et malæ eruptionis.

Malum autem fuit, quando protinus ſecundo, vel in principio tertii diei, variolarum apparuerunt in facie veſtigia, vel his interjectæ puſtulæ varos referentes, vel etiam exanthema miliare, rubrum aut album; & viciſſim quando ſeptimo demum vel octavo die, novæ eruperunt ob materiæ copiam & naturæ imbecillitatem variolæ. Malæ etiam fuerunt, quæ non rubicundæ, ſed lividæ, pallidæ, aut fuſcæ, ſeſſiles item, duræ & aridæ, cum fovea in medio. Peſſimæ, quæ facta eruptione, ſymptomatum non attulerunt levamen. Seri præterea copioſa effuſio, ſive per ſudorem, ſive per urinam, in adultis per alvum, ſive ſalivationem, cum morbo incipiens & ſub eruptionis æque ac ſuppurationis tempore durans, ut plurimum obſervata funeſta. Mictum tamen cruentum, frequens alias malignarum ſymptoma, non annotavimus, ſanguinem autem ex ſiniſtro oculo, mirum ſtatim tumeſcente, in puero quinto die mortuo, manaſſe, novimus. Quibus prævia horripilatione, ſub erecto corporis ſitu, vel ob animi commotionem, diſparuerunt variolæ, ingens accidit anxietas corporiſque debilitas & haud leve vitæ periculum. Qui mortui, quinto, ſexto, vel ſeptimo die obierunt, vel delirio cum convulſione, vel ſopore cum convulſione, aut tetano, poſteaquam prævio notabili horrore, evanuiſſent cuncta ferme exanthemata.

Suppurationis ſucceſſus in benignis.

Sexto die in benignæ indolis variolis inchoavit ſuppuratio, ac uti eruptio, gradatim à ſuperioribus ad inferiora proceſſit, nono die ut plurimum, in copioſioribus undecimo, quin decimo demum ſeptimo die, deſinens. Elevatæ tum ſunt ſenſim puſtulæ, molles, albæ, rotundæ globoſæ comparuerunt, limbum rubicundum & pus bonum ex albo flaveſcens contraxerunt, cutis inter-

jecta

jecta tenſa, facies & manus, rarius pedes, intumuerunt, & vultus quidem adeo, ut palpebræ clauderentur. Succeſſit ardor, rubor, dolor & tenſio in facie potiſſimum & manibus, accenſa denuo febris cum pulſus celeritate, inquietudine & præcordiorum anxietate, in quibuſdam, licet innoxie, extremorum tremore. Fuerunt ſymptomata hæc jam mitiora, jam vehementiora, pro majori, vel minori, papularum in partibus præſertim extremis copia. Leniora etiam eadem obſervata, in infantibus, feminis, ſanguineis, ſanguineo-phlegmaticis, ſero abundantibus & laxiori cutis habitu præditis. Graviora viciſſim in adultis, cute ſtricta, tenſa ac dura, & ubi puſtulæ profundiores. Nonnunquam in adultis complicata frequens ſalivæ ejectio, in infantibus diarrhœa, ut quotidie ter vel quater dejicerent, interdum cinerei coloris, interdum purulenta plane, ſine damno tamen. In vigore ſuppurationis, in iis maxime, quibus alvus per aliquot dies clauſa, prodierunt aphthæ, cum ardore & dolore inflammatorio & viſcoſorum humorum in os confluxu, externis ut plurimum tempeſtive diſcuſſæ.

Et maligna adultis. Contra ea mali ominis fuit, quando puſtulæ non elevatæ, nec ſanie repletæ, ſed depreſſæ manſerunt, vacuæ, inſtar corticis piſi, item ſi lividæ, cinereæ & viridеſcentes aut in medio foveola nigricante conſpicuæ. Quod poſtremum quidem non ſemper lethale indicium fuiſſe notavimus, aliis benignis ſymptomatibus concurrentibus; minimum tamen alieni coloris papulæ profundius ſubjectam cutem eroſerunt. Periculoſum dein animadvertimus, ſi in facie, vel manibus, tumor exiguus, aut plane nullus, aut etiam ſubito iterum diſparens; quando ſaliva non bene fluxit, ſed viſcoſa fuit & circa decimum, vel undecimum diem pectus cum ſuffocationis metu oppreſſit; neque minus in ancipiti verſati, quibus ſaliva a primo morbi inſultu eo uſque copioſe effluxit, quibus licet rarius id factum, diarrhœa accidit, cruentus vomitus, aut alvi receſſus. Maximum periculum imminuit à graviori inflammatione, acerbiori dolore ſicco, tenſione, pulſu cito, intenſa inquiete & anxietate ſtipata; tanto certius, quando frigore & horrore interpolata, ægri de interno ardore & ſiti & externo frigore conqueſti, inflammatio hæc ut plurimum mortis fuit cauſa. Febrem enim accendit maxime æſtuoſam, delirium fecit, vigiliam perpetuam, inquietudinem maximam & corporis in lecto jactationem, quæ demum excepit horror notabilis, puſtulas albas reddens ac demum convulſio lethifera. Factum id maxime in adultis, die nono, undecimo, aut decimo quarto. Infantes autem plerumque perierunt ſuffocatione, procul dubio, quod fauces interius copioſis puſtulis obſeſſæ & varioloſi humoris acrimonia ipſos nervos pneumonicos tunicaſque nerveas in ſpaſmodicam exitialem adduxit contractionem.

Singularia in ſuppuratione. Ex ſingularibus obſervatis fuit, quod ſanguis ex papulis ſuppuratis ſtillare viſus in binis infantibus, uno trium, altero octo annorum, illo evadente, hoc decimo ſexto die mortuo, poſteaquam die quinto cutis utriuſque manus & die nono crurum, colorem ex atro brunum contraxiſſet, in luculentum ſanguinis ſubſiſtentis in ſphacelum proni indicium. Duo etiam alii ſervati, qui non debita perfuncti ſuppuratione, ſed ingentem copiam furunculorum ardentium loco hujus in univerſo corpore nacti, ſimul paſſim efflorеſcentibus maculis latis, rubicundis, ardentibus.

Exſiccationis ſymptomata. Qui ſuppurationem ſuperarunt, in iis ſi clementes puſtulæ, nono, ſi copioſiores, undecimo, ſi copioſiſſimæ, decimo quarto die, detumuerunt iterum partes, ardor imminutus, pulſus ſedatior, ſomnus quietus, puſtulæ ſanie turgidæ factæ, maturuerunt, & vel ſponte dehiſcentes, vel perforatæ, pus ſudarunt coctum. Id eadem ratione ac in eruptione & ſuppuratione, factum primum in facie, poſtea in manibus ac tandem in pedibus. In dorſo autem & pectore molliores ſemper manſerunt, nec tanta copia puris repletæ ſunt, nec cruſtas craſſas conceperunt, forſan, quod ob poros magis ibi apertos & calorem, materia non tam glutinoſa & arida fieri potuerit. Maturæ puſtulæ dein ſunt corrugatæ, foſſulam in medio nactæ, exaruerunt demum & deciderunt, non ſine ardore & pruritu relicto. Quod, quo citius confectum, eo minus ſubjecta cutis exeſa eſt & foveis deformata, quo tardius, compactis in unum cruſtis, extus aridis, ſubtus ſaniem putridam habentibus, eo magis nævi & cicatrices deformantes ſuperfuerunt. Contigit id maxime in iis, quæ tempore ſuppurationis & exſiccationis cinereæ & viridеſcentes apparuerunt; nec non ex ægrotis his, qui ſcalpro intempeſtivo minus maturas lacerarunt, earumque debitam exſiccationem ſic impediverunt.

Epiphenomena. Abſoluta exſiccatione, orti in quibuſdam furunculi & abſceſſus minuti, omnem corporis ambitum cum dolore, ardore & febrili calore obſidentes. Aliis accidit temporaria manuum pedumque imbecillitas, vel contractura, balneis & linimentis ſpirituoſis promte in plurimis quidem abacta, in nonnullis tamen cacochymicis & maturam opem negligentibus, tranſiens in ulcera circa articulorum epiphyſes ægerrime ſanabilia, quæ incongruis remediis in peſſimas & tabificas fiſtulas degenerarunt. In ſeroſis & catarrhoſis ſucceſſerunt tumores glandularum, inprimis colli, inſignes, duri & renitentes, emplaſtris tamen emollientibus & diſcutientibus feliciter cedentes. Infantibus præſertim & adoleſcentibus, poſt variolas frequens fuit malum epiphora, ſive continuum lacrhymarum ſtillicidium, cum dolore, rubore & luminis intolerantia. Cui, niſi cito occurſum, turbidi redditi oculi & tenues in cornea enatæ tunicæ, viſum quodammodo imminuentes. Qui nimis cibos, gravis materiæ, aſſumſerunt, vel carnes avidius comederunt, aut præmature lecto ſurgentes, corporis experti ſunt refrigerium, incurrerunt de novo anxietates, vomitus, immo diarrhœas, magna quidem cum debilitate, ſed ſine periculo.

Penitus arceri non potuerunt, ſed mitiores reddi. Jam in debellanda epidemica hac lue ita ſum verſatus: incurſum quidem ipſius arcere ab iis, qui nondum experti, per remedia fuit irritum, optimum fuga tantum contagii. Id tamen obſervatum, vitæ temperantiam, victum laudabilem, naturæ cujuſcunque accommodatum, abſtinentiam à liquoribus ſpirituoſis & calidis inebriantibus & animum tranquillum, tantum effeciſſe, ut paucæ, benignæ & periculi ut plurimum expertes variolæ in cutem exiverint. Tanto certius, quando frequens uſus pulveris abſorbentis, præcipitantis, nitroſi, adjunctus. Ii quoque qui primam regionem aliquoties à ſordibus repurgarunt, minus copioſas minori periculo ſunt nacti. Sed clementibus, rhabarbarinis, tamarindinatis, mannatis & tartareis, non vero aloëticis, colocynthiacis, acribus & reſinoſis, id fuit perficiendum, optime ante morbum, priuſquam ſanguis à miaſmate infectus, licet id ſine damno etiam factum noverim, quum præſ o

jam

jam eſſent ſymptomatum nonnulla. Vomitoriis autem uti, interdixerunt ut plurimum circumſtanniæ, licet alio tempore eadem alexipharmacis nupta apprime proficua deprehenderim. Neque univerſalis fuit illa variolarum copiam arcendi methodus, quam poſt SYDENHAMUM, WALDSCHMIDIUS aliique celebres in Haſſia Medici dilaudarunt, per crebriorem ſpirituum mineralium acidorum bene præparatorum, ante infectionem, vel etiam primis morbi diebus, uſum, ſub temperato tantum regimine. Non enim potuit hoc remedium, omni etiam diligentia adhibitum, extinguere malignitatem in nonnullorum ſanguine, nec variolas numeroſas declinare. Quin obſervavi, complures ex illuſtribus, aliquor antivarioloſi liquoris abſumſiſſe ante & poſt invaſionem uncias, nihilo tamen ſecius copioſis conſperſos fuiſſe puſtulis, vehementiſſimis ſymptomatibus ſtipatis. In quibus id præterea ſingulare fuit; quod papulæ ſicceſcentes magnam exſeruerint corroſivitatem, profundius ſerpendo & depaſcendo ſubjectam carnem, inſignem cum dolore, ardore & inquietudine.

Quid factum ante eruptionem.

Qui igitur morbo affecti, his æquabile caloris temperamentum commendavi, & ſuaſi, ut quamdiu vires ferrent, lectum vitarent, aut minimum calcitris ex corio, minus calentibus, uterentur. Ab omnibus etiam calidis, expellentibus, ſic dictis alexipharmacis & bezoardicis, volatilibus, ipſa bezoardica tinctura, abſtinui, præſertim in juvenili & florida ætate, in ſanguineis atque plethoricis. Laudatiſſimus inventus ſpiritus nitri probe dulcificatus, (cujus loco jam inventum à me liquorem anodynum mineralem, majori adhuc cum fructu, uſurpare ſoleo) cum anatica portione ſyrupi papaveris erratici mixtus, additis aliquot mixturæ ſimplicis guttis. Frequens etiam fuit uſus pulveris temperantis, ex matre perlarum, antimonio diaphoretico, cornu cervi ſine igne parato, cum tantillo nitri puri. Et vehiculum præbuit aqua ſcordii, ſcabioſæ, florum tiliæ, ſambuci, papaveris rhœados & ceraſorum nigrorum. Eadem quoque uſurpata ubi malignitatem prodiderunt ſymptomata, & præterea pulveri pro una doſi adjectum vel dimidium granum theriacæ cœleſtis, vel momentum camphoræ, cujus præſtabilem virtutem cum nitro in malignis variolis ſemper deprehendi.

ſub eruptione.

Ingruente eruptione, præſcripta ut plurimum emulſio, ex aquis florum ſambuci, acaciæ, fœniculi, ſcabioſæ, ſcordii, ceraſorum nigrorum, ſeminibus napi, aquilegiæ, cardui mariæ, cum matre perlarum & julapio roſaceo. Tum etiam corpus curatius à frigoris acceſſu defendere juſſi, & calorem, præſertim die quinto & circa noctem, tantiſper intendere, ita tamen ut ſubjecti ſemper haberetur ratio, nec non diverſæ ætatis, temperiei, copiæ vel motus ſanguinis. Docuit enim experientia, deficiente calore externo ſufficiente, eruptionem, in infantibus potiſſimum & phlegmaticis, minus expedite ſucceſſiſſe, puſtulas jam protruſas iterum collabi lenteque reſugere cœpiſſe, relicta quadam præcordiorum anxietate. Hinc quando in cutem jam plenius iviſſent variolæ, ad expellendas reliquias, eſſentia ſcordii probe ſaturata, vel liquore bezoardico Buſſiano, cum liquore anodyno minerali remixto, cum fructu ſum uſus, tanto magis in malignis.

Suppuratione

Exulcerationis tempore, ſi ob naturæ ſegnitiem puſtulæ manſerunt depreſſæ & elevationem renuerunt, præſtans fuit facultas myrrhæ, aliquot granis, cum pauxillo croci & pulvere bezoardico oblatæ. Sed non niſi in principio: in ſtatu enim ſuppurationis inflammatoria febris à myrrhatis increvit. Neque unquam uſurpata hæc, ubi ſuppuratio ſponte recte ſucceſſit. Urgente in exulcerationis vigore æſtu & ardore, emulſione inſtiti, ſubſtituto in locum ſeminis napi, ſemine papaveris albi, & in locum julepi roſarum, ſyrupo papaveris.

& exſiccatione.

Abſoluta ſuppuratione, ſicceſcentibus jam in facie & manibus puſtulis & febre deferveſcente, proficuum obſervavi pulverem ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, myrrha electa & croco, qui exſiccationem & conſolidationem, balſamica & temperante ſua virtute egregie promovit. Per totum præterea morbi decurſum, loco cereviſiæ decoctum ex cornu cervi raſpato, radice ſcorzoneræ, hordeo mundo, ſemine fœniculi & ficubus, tepefactum bibere juſſi, cum emolumento; ſed infuſa calida herbarum, veronicæ, ſcabioſæ, herbæ thee, eruptionis & ſuppurationis tempore, liberaliter pota, minus proficua deprehendi.

Symptomatum medicatio. hæmorrhagia.

Ex ſymptomatibus narium hæmorrhagia caute fuit excipienda: ſi enim principio ſtatim repreſſa, ſanguis cum impetu ad caput latus, phrenitidem, vertiginem, deliria aliaque horrenda ſymptomata intulit. Si nimium excretum, defecit vis ad expellendam extrorſum variolarum materiam. Optimum igitur ſub profluvio pedes à refrigeratione defendere, interius uſurpare diaſcordium *Fracaſtorii* cum nitro, & externe, ſi effuſior excretio, naribus attrahere & collo atque temporibus tepide apponere, acetum roſaceum cum camphora.

Delirii & aliorum.

Ad delirium in eruptionis puncto nimis atrox, nec emiſſis jam in cutem variolis ceſſans, componendum, ne in phreneſin mutetur, expertæ virtutis fuit, ſpiritus vini camphoratus, cum oleo ligni Rhodii, tam naribus hauſtus, quam tepide iterato fronti & temporibus admotus. Adverſus præcordiorum anxietates, tremores, inquietudines, pavores in ſomno, convulſiones, horrores & variolarum retroceſſionem, probati uſus hoc: *recipe eſſentiæ caſtorei paululum inſpiſſatæ drachmam unam, camphoræ grana tria, extracti croci granum unum.* Quo præſentiſſimum ægris levamen allatum.

Diarrhœa.

Diarrhœas ſiſtere periculoſum fuit; ſi tamen vehementia & virium defectus urſit, pulvere bezoardico cum chaccarillæ cortice, id præſtitum. Nec prætereunda nitri in compeſcendis his alvi fluxibus facultas, experientia, contra vulgarem ſententiam, multuties confirmata.

Faucium, narium & oculorum perbenatum.

Faucium, laryngis & œſophagi ardorem ac dolorem ab inſidentibus puſtulis, lenire & ab ulteriori inſeſſu defendere juſſi decocto florum ſambuci, liquiritiæ, ficuum, nec non ſolo lacte calido, cum ficubus & croco decocto. Si anginoſa ſubfuit inflammatio, juvit aqua florum ſambuci, cum rob diamoron, nitro & croco. Aphthæ & labia dolentia inuncta mucilagine ſeminis cydoniorum. Eadem mucilago cum aqua florum ſambuci & roſarum extracta, adjecto croci & camphoræ momento, mirifice profuit in pruritu, ardore & rubore oculorum, nec non ad eos, ſi clauſi, aperiendos. Nares obturatæ litu olei amygdalarum dulcium, vel lini, adapertæ.

Cutis vitiorum.

Cruſtæ papularum duræ emollitæ & cutis ſubtus ab acri humore exeſa conſolidata linimento ex tinctura tartari, eſſentia myrrhæ, oleo amygdalarum dulcium & camphora. Ad delendas,

deciſis

decifis cruſtis, cicatrices, conducibile fuit unguentum ex axungia humana, ſpermate ceti, ſaccharo ſaturni, magiſterio biſmuthi & oleo tartari per deliquium. Reſtitantia demum ulcera unguento de ceruſſa camphorato utiliter tractata.

Obſervata de venæ ſectione opiatis & papaveraceis. Cæterum ſanguinis miſſio, neque ad præſervationem, neque ad curationem, utilis obſervata. Ab opiatis & ſoporiſeris interius abſtinui, aliorum medicatione edoctus, inde in variolis copioſis majores obortas anxietates, & ante exquiſitum ſuppurationis tempus, periculoſum ſoporem cum tremore & membrorum ſuccuſſione fuiſſe ſuſcitatum. Papaveracea autem leniſſima, ſemen papaveris albi in emulſione, aqua papaveris rhœados ejuſdemque ſyrupus, utique fuerunt ſaluberrima.

Concluſio. Atque hæc eſt illa methodus & hæc ſunt remedia, quibus ego uſus ſum in magno ægrotantium, centum minimum & quinquaginta numero, è quibus aliquot illuſtriſſima multique generoſa ſtirpe geniti, hac in academia tum commorantes. Felix etiam fuit per DEI gratiam ſucceſſus, maxima pars evaſit & vigeſima vix mortua, & ex his maxime, qui malignis affecti. Servavi poſtea eandem ſemper medendi rationem, & triginta qui inde elapſi ſunt annorum experientia confirmatum habeo, vix ulla alia in variolarum morbo proficua eſſe atque accommodata.

Observatio II.

Pathemata inſolita ex alvo obſtructa in variolis. Generoſus adoleſcens, exquiſiti ſenſus, activæ indolis & macilentus, ſuperiori anno variolis affectus eſt, quæ ſine vehementia ſymptomatum, placide ſatis & ordinate in conſpectum venerunt. Quum vero circa ſextum diem ad ſuppurationem accederent, præter opinionem miris afflictus eſt præcordiorum anxietatibus, conqueſtus ſimul de dolore abdominis, inquietus fuit, ſomnum capere non potuit & deſidendi ſtimulus ipſum dimidia quavis hora è lecto ſurgere coëgit, ſed ſine ſeceſſu. Licet autem hæc ultra diem & noctem urgerent, æſtus tamen nec intenſior, nec pulſus celerior factus. Ego accerſitus in conſilium, inquiſivi, num ſub morbo jam dejecerit? reſponſum tuli: nec in morbo, nec, quantum quidem recordari poſſet, triduo ante ipſum id eſſe factum. Illico igitur injicere juſſi clyſterem emollientem, oleoſum, cum modico ſalis, flatuum vero & excrementorum reniſus non totum, ſed tertiam vix partem admiſit; ad ſellam tamen expertus eſt inſtinctum, ibique perſenſit inhærens orificio ani ſtercus durum & grandi mole, licet egerendi irritus eſſet conatus. Hinc iterato enema infundere juſſi, & interius dare non dubitavi ptiſanam mannatam, cum cremore tartari & oleo amygdalarum dulcium. Soluta inde alvus & per aliquot ſedes incredibilis fere ſcybalorum induratorum copia egeſta, æger etiam à prioribus ſymptomatibus liberatus, ſomnum recepit, variolæ rite ſuppurationem ſubierunt, & cura reliqua ex voto ſucceſſit.

Epicriſis.

Quale ſit alvi beneficium, in omni morbo quærendum: ſi enim quis in morbum, maximeque in variolas & morbillos, in quibus ordinario primis diebus alvus adſtricta, incidit, & inteſtina jam tum ſtercorum copia farcta, magna non poſſunt non inſequi pathemata, quorum cauſam Medicus vix perſpicere valet. Hinc in quocunque morbo ab initio ſtatim proſpiciendum, ut alvus ab excrementis ſit depleta, ſive id commodiſſime fiat per enema, ſive per laxans internum.

Observatio III.

A matre hyſterica, inordinate vivente, ſub graviditate autem optime ſemper valente, procreati erant tres infantes. Hos anno cIↃIↃCCXIIX. corripuit variolarum morbus publice graſſans. Is licet non adeo mali eſſet in aliis moris, in his tamen inſolita habuit pathemata. In uno quippe, puero quinquenni, eruptio, licet febris cum conſuetis ſymptomatibus adeſſet, per octiduum duravit & ſuppuratio etiam longius quam fieri ſuevit, protracta fuit. In altero, puero quatuor annorum, ſecundo ſtatim die prodierunt, interſperſis maculis aſperioribus quaſi purpuraceis, æſtus & pulſus per totum morbum fuit idem præternaturalis, puſtulæ manſerunt ſeſſiles, pus non conceperunt & plurimæ punctulo nigro fuerunt conſpicuæ. Et in ſorore, puella ſeptenni, variolæ conſertim occuparunt fauces & guttur, ut vix ſolidi vel fluidi quippiam deglutire, quin ſpiritum trahere poſſet. Nihilo minus uſu convenientium & tutiſſimorum remediorum, temporis beneficio, diſceſſit hic morbus. Sed quum appetitu redeunte, plus ingererent, quam debile corpus ferre poſſet, nec rigidam & ventoſam auram vitarent, factum eſt, ut in tribus his infantibus paſſim orirentur dolores & tumores in articulis, junctura præſertim cubiti, in digitis manuum, plantis pedum, ipſo etiam in collo, cum febre lenta. Medicus & Chirurgus omnem quidem contulerunt operam; nihilo tamen ſecius nata inde ulcera ferina, carnem exedentia & oſſa cum nigrore corrumpentia, acceſſit tabes & virium maxima proſtratio, ut etiam pueri bini ſub initio tertii menſis fatis cederent. Puella autem, non adeo malignis ulceribus affecta, ſervata: ego quippe in conſilium vocatus, pro potu ſuaſi emulſionem ex decocto hordei, ſeminibus cucurbitæ & melonum cum ſaccharo. Sumtus cum hac pulvis noſter bezoardicus, crebriori, ſed parciori doſi, adjectis quandoque aliquot granis reguli antimonii medicinalis, quandoque nitri. Ad alvum laxandam datus ſyrupus roſarum ſolutivus cum extracto rhabarbari & mercurio dulci, omniaque hæc per aliquot hebdomades continuata interius. Exterius vero ulceribus putridis injectum balſamum noſtrum vulnerarium, cujus principale ingrediens balſamus ſulphuris antimoniatus, cum oleo terebinthinæ paratus, idque potiſſimum, remixtum cum eſſentia myrrhæ, ſuccini & balſamo Peruviano, miram præſtitit opem in ulcere quatuor foraminibus in olecrano hiante. Tumoribus quoque indolentibus ac duris, quibus pedes paſſim obſeſſi, impoſitum emplaſtrum *Vigonis* de ranis, aucta mercurii portione & admixtis floribus ſulphuris. Quibus demum intra aliquot menſes ex mortis faucibus erepta fuit puella.

Variolæ mali moris ex vitio materni ſucci.

Epicriſis.

I. Fœminæ valetudinariæ, ſi uterum gerentes minus ægrotant, infantes edere ſolent infirmos & potiſſimum in variolis & morbillis graviter decumbentes, & credibile, in embryonem impuros matris ſuccos defluxiſſe.

II. Variolarum morbus in ſe ſatis mitis eſt, ſi benignos in corpore offendit ſuccos, earumque materia non adeo eſt virulenta; contra ea, quando in corpus incidit impurum & fermentatum à prima nativitate contractum malignum, peſ-

ſimi

ſimi genii emergunt variolæ, licet tum in aliis admodum ſint benignæ.

III. Ubi exanthemata varioloſa malignæ ex ſymptomatibus cognoſcendæ ſunt indolis, nunquam iis fidendum, etiamſi jam aruerint, & lapſæ ſint puſtulæ. Ita enim ſanguinis & humorum maſſam inquinare ſolent, ut accedente improba victus ratione, perſpiratione intercepta & neglecta repetita primæ regionis & ipſius ſanguinis repurgatione, poſtea inſequantur graviſſimi & lethales morbi, apoſtemata, abſceſſus in internis partibus, in meſenterio maxime & pulmonibus, cum febre lenta & hectica, in externis vero peſſima & fœda ulcera cancroſa, exedentia.

IV. Quæ autem tum variolas excipere ſolent mala, non aliter oppugnanda, ac morbi, qui extremæ humorum corruptioni debentur. Unde memini, à peritis Medicis & Chirurgis ejuſmodi maligna ulcera inunctione leviori cum hydrargyro, item mercurio dulci cum laxante dato, nec non decoctis temperatis, cum antimonio crudo, fuiſſe perſanata, modo febris abſit.

Observatio IV.

Scabies, furunculi, morbilli & variolæ in uno ſucceſſive.

Juvenis literarum ſtudioſus, victus & vivendi rationis incurioſus, ſcabie humida & puſtuloſa per aliquot menſes laboravit, liberatus decoctis & linimento, quod pro baſi habebat flores ſulphuris. Non ita multo poſt correptus eſt morbillis, tum epidemicis, quos pariter evaſit. Sed poſt binas hebdomades effloruerunt ſenſim in univerſo corpore furunculi copioſi, quorum nonnulli inſigni inflammatione ſtipati, in profundos ægre ſanabiles abſceſſus abierunt, donec decoctis mundificantibus, laxantibus appropriatis, maxime mercurialibus, & lenioribus diaphoreticis, ſanarentur tandem. Elapſo inde circiter menſe, denuo in variolarum incidit morbum, gravibus ſymptomatibus incedentem. Erant enim maxima ex parte confluentes, ſeptimo vix die, licet febris adeſſet, comparuerunt, ægre quoque ſubierunt ſuppurationem, depreſſæ potius manſerunt, nec poſt eruptionem pulſuum frequentia ex toto remiſit. Egregium tamen levamen æger obtinuit ſolutione myrrhæ & croci in dilutiore liquore ſalis tartari, à cujus uſu ad ſenſum ſucceſſit ſuppuratio & variolæ cum ſymptomatibus ad legitimum decurſum traductæ. Continuatus igitur longius hujus remedii uſus, ſiccatis etiam jam & decidentibus puſtulis, & notabile fuit, ſub ipſa ſuppuratione alvum quotidie ſponte vel ſepties fluxiſſe, æſtumque febrilem, qui tum alias auctior, fuiſſe mitigatum. Quo etiam factum, ut juvenis hic integram penitus recuperaret ſanitatem.

Epicriſis.

I. Variolarum & morbillorum materia, ſive, ut ita loqui liceat, fermentum, neutiquam in maſſa ſanguinis & humorum delitelcit, neque etiam à ſola impuritate, ſive cacochymia humorum venit. Alias enim repurgatis in hoc juvene per ſcabiem & furunculos ſanguine & ſuccis, non amplius potuiſſet habere locum. Hinc potius credibile, materialem horum exanthematum cauſam infixam eſſe firmius tubulis partis cujuſdam ſtabilis, ubique, haud ſecus ac cancri & canis rabidi virus, tam diu occuli, donec à contagio, vel ſpecifico quodam liquido, vel aëre in actum deducatur & ſui juris fiat.

II. Alvi fluxus, non, uti vulgaris eſt ſententia, in hoc morbo adeo eſt pertimeſcendus, nec ſuppurationem ſemper impedit, nec materiam ad interiora vocat, ſed in variolis etiam mali moris, ſæpe, expurgando excrementitios ſuccos, in ſalutem cedit, haud ſecus ac febres malignas diarrhoea haud raro ſolvi novimus.

III. Solutio myrrhæ, cum croco, in liquore alcalino minus ſpirituoſo, egregia omnino ad ſanguinis depurationem, ſulphur blandum & balſamicum vappidis humoribus reddendum, & ad præſcindendos multos, qui variolas excipere ſolent, graves affectus.

Observatio V.

Variolæ in gemellis diverſæ.

Binæ puellæ gemellæ quatuor annorum, quarum una habitior, grandior, animo ſegnis & torpida, altera macilentior, ſtatura minor, animo autem magis ſentiens & vegeta, uno tempore eundem variolarum morbum incurrerunt, ſed in alterutra diverſo modo & eventu ſuccedentem. In utraque erant confluentes, ſed in obeſiori illa tardo admodum, die ſeptimo, prodierunt, pus contrahere noluerunt, in facie & manibus fuerunt ſanguinolentæ & apertæ ſerum plorarunt ſanguineum, ægram interim miræ diſcruciarunt anxietates, cum febre & ſiti continua ſomnique defectu, donec undecimo die exſpiraret. Altera vero omnia habuit mitiora, tertio die venerunt papulæ, nono aruerunt, deciderunt & ipſa mox convaluit.

Epicriſis.

Infantes hæ eodem ſucco matris nutritæ, eodem victu & regimine uſæ, eidem morbo implicitæ, eodem contagio infectæ, eadem methodo iiſdemque medicamentis tractatæ ſunt, plane diſſimili tamen ſucceſſu & eventu. Pateſcit igitur, ſanitatem corporis, animi viriumque integritatem, morborum originem, decurſum & finem, non tam à cauſis externis, cibo, potu, aëre, regimine, quin medicamentis, dependere, quam potius à peculiari & ſpecifica partium ſolidarum ſtructura, proportione & diſpoſitione, & hanc ob id omnino magis à Medico eſſe conſiderandam, quam ſolam conditionem fluidorum horumque naturam.

Observatio VI.

Variola primo die funeſta.

Juvenis ſucculentus & ſanguineus, generoſus, cujus familiæ variolarum morbus maxime fatalis, degerat ruri & autumnali tempore, venationi, & mane, & in ſeram uſque noctem, plus juſto ſub cœlo pluvioſo ac nebuloſo indulſerat, & poſtea huc delatus, crapula ex vino & eſu oſtrearum corpus debilitarat & ſtomacho vim fecerat. Altero die poſt incidit in variolarum popularem eo tempore morbum. Invaſit quippe eundem primum horror & vehemens anxius æſtus, inſequente nocte admodum inquieta. Die poſt impatiens fuit, conqueſtus de exquiſito ſpinæ & capitis dolore, delira & abſona multa protulit & alvus fuit adſtricta. Injectus hinc ad avocandos à capite humores clyſter, qui alvus reſpondit. Data quoque æſtum refrænantia, acidula, nitroſa, pulveres præcipitantes & abſorbentes. Inde mitigatum delirium, & intra tertium & quartum diem eruperunt in facie maculæ exiles, aciculæ capitis magnitudine, ſimulque puſtulæ aſperæ miliares albæ & rubræ. Quinto die manus & pectus occuparant puſtulæ, tam numeroſæ, ut vix ſpatium inter ipſas eſſet relictum. Hoc facto, remiſerunt quidem ſymptomata

tomata cúm æſtu, puſtulæ autem ægre maturuerunt, facies juſto minus intumuit, pulſus ſemper manſit frequens, & ſeptimo die tam exquiſitus ardor & dolor tenſivus in manibus obortus, ut plane eſſet intolerabilis; lectum & locum mutare voluit æger, frigidaque ad manuum incendium reſtinguendum contrectare; ſomnus aderat nullus, ſpiratio vero anxia & difficilis & pectus obſeſſum humorum copia, ſuffocationem minitante. Applicata enemata, exhibitæ emulſiones cum pulveribus bezoardicis ac temperantibus, ſed omnia in caſſum, eodem potius die accidit extremorum refrigeratio, ſubſequente convulſione & brevi poſt ipſa morte.

Epicriſis.

Haud adeo infrequens eſt, variolas certis familiis magis eſſe infeſtas atque funeſtas, cujus tamen cauſa minus cognita. Id vero in comperto, multum ad peſſimam variolarum naturam conferre corporis refrigerationem, ingluviem incongruorum & ebrietatem. Quæ ſi præceſſerunt & paullo poſt morbus impetit, expedit omnino, antequam tota œconomia motuum turbetur, colluviem ex primis viis idoneo laxante vel emetico exturbare. Primæ enim regionis ſordes mirifice impediunt materiæ varioloſæ ſalutarem exitum, immo vim morbi augent. Et ſi tum natura alvi movet fluxum, egregie pro ſanitate eſt. Ut plurimum vero varioloſi moriuntur convulſione, quæ ſuſcitatur ab intolerabili æſtu ac dolore in ſuppuratione puſtularum, inprimis ſi cuti profundius inſident, corpus juvenile eſt ac tenerioris texturæ.

Observatio VII.

Variola in lactante cum dentitione fauſta.

Subito corripiebatur infans lactans unius anni motibus epilepticis, qui ſingulis horæ quadrantibus impetentes, per XXIV. horas inſiſtebant. Prorumpebant inde dentes canini & aculeos viſui & tactui ſiſtebant, die poſt comparebant etiam variolæ, non ut ordinarie ſolet, ſed primum in manibus & pectore, & poſtea in facie. Nutrici magis quam tenello dabantur medicamenta. Huic quidem præter pulverem Marchionis, cum ſpecifico cephalico *Michaelis*, fere nihil, & illi pulvis bezoardicus noſter cum præcipitante remixtus, elixir pectorale crocatum & liquor ex myrrha, croco & ſalis tartari ſolutione. Quibus & dentitio & variolæ ſucceſſerunt feliciter.

Epicriſis.

Non mirum eruptione, & dentium, inprimis caninorum, & variolarum, tam atroces præceſſiſſe inſultus epilepticos. Quod autem variolæ ſerius in facie effloruerint, id procul dubio tribuendum ſpaſticis tractionibus & ſtricturis ex dentitione in hac regione vigentibus, poris inde nimium coarctatis, materiam impuram non admittentibus. In lactantibus tenellis variolis affectis, medicamenta magis nutrici ſunt præbenda talia, quæ acrimoniam imbibendo, ſuccum chyloſum & nutricium dulcem ac roſcidum reddunt, quo materia cauſtica, quam optime cicuratur ac temperatur.

Observatio VIII.

Variolæ malignæ poſt ſitum

Adoleſcens generoſus incidit in variolas, non quidem confluentes, nec nimis copioſas, nec intenſa febre, nec aliis gravibus ſymptomatibus ſtipatas; pulſus tamen abſoluta etiam ferme eruptione debilis & frequens manſit, ſomnolentia adfuit fere continua, æger ſemper & à ſomno magis languit, puſtulæ elevatæ quidem, ſed pellucido humore plenæ, in medio complanatæ & nonnullæ punctulo nigro inſignitæ. Nono die, æger è lecto, ab adſtantibus ſiernendo, levatus, ſellæ in conclavi calido & ſtragulis tectus impoſitus eſt, ſed per quadrantem vix horæ erectus ſedens, rogavit, ut in lectum ipſum cito transferent propter obrepentem animi defectionem. Factum id. Conciderunt tamen ſubito papulæ, pedes frigefacti, pectus oppreſſum, ſpiritus interclusus & ſubſequuti motus convulſivi, quibus poſt aliquot boras æger extinctus.

erectum lethales.

Epicriſis.

Malignitatis characteres habuerunt hæ variolæ à principio ſtatim, pulſum, ſomnolentiam cum virium lapſu, puſtulas pellucidas, in medio depreſſas & nigricantes. Sub ejuſmodi morbi facie & virium languore, ſemper admodum perniciofum, ægrum paullo diutius in erecto ſitu ſervare. Languidior enim cordis pulſus non ſufficit ad trudendum perpendiculari via verſus caput ſanguinem, unde animi fit deliquium, ſub quo motus ſanguinis elangueſcit, ad interiora convertitur, cor obruitur, extrema frigent, cutis contrahitur, materia virulenta ad interiora & nervoſas partes repellitur, in capite ſanguis ſtagnat & convulſionem demum facit lethalem.

Observatio IX.

Emetico-laxans in eruptione variolarum cum fructu datum.

Generoſa virgo, quatuordecim annorum, graſſantibus variolis de ingenti capitis & lumborum dolore conquerebatur, cum æſtu præternaturali, ſiti & corporis laſſitudine, cutis mox horrebat, mox calebat. Medicus vocatus, variolarum morbum ſubeſſe conjiciens, mixturam ex ſpiritus nitri dulcis & tincturæ bezoardicæ ana drachma & ſcrupulis duobus ſyrupi papaveris rhœados, ſingulis horis, ad quadraginta guttas porrigebat, ſed ægra poſt hujus uſum alimenta omnia vomitu rejiciebat, & inquietudo cum anxietate & virium proſtratione admodum urgebat. Dabatur igitur hæc mixtura: *recipe aquæ florum ſambuci, acaciæ, cornu cervi citratæ ana unciam unam ſemis, theriacalis drachmam ſemis, lapidis bezoardici orientalis ſcrupulum, ſpiritus ſalis ammoniaci guttas x. croci grana tria.* Qua binis vicibus aſſumta, ægra ſtragulis obtegebatur & in hypocauſto calido ad ſudorem cogebatur. Sedabatur vomitus & intra ſecundum & tertium diem cum æſtu intenſiſſimo prodibant maculæ. Sed quum ob calorem ardentem ſtrata removerentur, mox corripiebatur horrore, & maculæ illico diſparebant, inſequente ſumma inquietudine, anxietate & vomendi ſtimulo. Eveniebat hæc viciſſitudo aliquoties quotidie, ut bis vel ter aucto calore comparerent, & diminuto diſparerent iterum. Medicus certior factus præceſſiſſe malam diætam & ingluviem fructuum horæorum dulcium, lacticiniorum, caſei & acetariorum, ventriculum & primum inteſtinum multa obſeſſum eſſe ſaburra ratus eſt, ideoque, quum præterea alvus per quatuor dies fuiſſet ſtrictior, hanc in uſum vocavit potionem: *recipe mannæ electæ drachmas ſex, tartari emetici granum, aquæ cardui benedicti uncias duas, mixturæ ſimplicis guttas decem. M. D.* Aſſumta hac, plus quam decem ſequuti vomitus, pituitæ viſcidæ & ſubviridis, nec non

aliquot ſeceſſus. Poſtea data eſſentia theriacalis, cum aqua liliorum convallium, pauliſper ſpirituoſa, qua vomitus, & alvi fluxus ſedatus, anxietates omnes remiſerunt, & diffuſo per univerſum corpus calore æquabili, copioſiſſimæ cum impetu quaſi in facie, manibus, pectore & pedibus eruperunt variolæ, ſtationem ſervantes & ſuppurationem quam optime ſubeuntes, ſine ſævis ſymptomatibus. Inprimis plantæ pedum variolis fuerunt refertæ, ſub cute ibi craſſiori deliteſcentibus & ſub exulceratione graves ſuſcitantibus dolores, qui tamen ſpiritu vini camphorato cum oleo amygdalarum dulcium deliniti, ſecedente in exſiccatione cute totius plantæ.

Epicriſis.

Nil certe pejus eſt, ac ſi variolarum morbus invadit corpus, in quo ventriculus & primæ viæ cruditatum colluvie obſeſſæ. Inde enim augentur anxietates, ſpaſmi invaleſcunt, & ad extremam cutem diffuſi, horripilationem ibi faciunt ejuſque conſtrictionem. Inanis hinc labor eſt, tum expulſionem internis & calore extremo urgere, quin noxius ante debitum eruptionis tempus, eo quod vi pulſæ variolæ admodum ſunt inſtabiles & cum pathematum exacerbatione iterum recedunt. Utile potius ventriculum convenienti laxante & emetico à ſaburra deplere, quod etiam ipſa natura per nauſeam & vomendi deſiderium innuit. Patet igitur, emetica, ante eruptionem data, non tam facile nocere, ſed potius, levata ab onere natura, eandem promovere. Sed imperitus non facile imitetur heic facta cum fructu. Semper enim diſtinguendum eſt inter vomitum & conatum vomendi, qui ab illuvie vinoſorum humorum prima in regione, & inter illum, qui ab acrimonia ſubtili cauſtica nervoſis tunicis inhærente oboritur. In illo utiliſſima vomitoria, in hoc nocentiſſima.

Observatio X.

Noxæ ex calore regiminis & medicamentorum in variolis.

Puer quadriennis, graſſantibus in parentum domo variolis, iiſdem, quibus invadere ſolent, afficitur pathematibus. Mater hinc ipſum includit hypocauſto & lecto calido pedibuſque lagenam aqua ſervente plenam admovet. Medicus ſenex conſultus omnia habet rata, & præterea ob pavores & ad promovendam eruptionem ſpiritum cornu cervi cum eſſentia caſtorei porrigit. Sed ſecundo die inſultus accedunt epileptici, cum anxia & quaſi ſuffocatoria reſpiratione, ſomno terroribus pleno maximaque inquietudine. Me igitur advocant, qui adveniens feneſtras provide aperire & ſtragula nimia removere jubeo, & loco ſpiritus cornu cervi, ſpiritum nitri dulcem, cum ſyrupo papaveris rhœados, item pulverem Marchionis, cum nitro & cinnabari exhibeo. Inde poſt paucum tempus ſymptomatum vehementia mitigata, penituſque remiſit, maculæ placide & copioſe prodierunt, totiuſque morbi curatio ex voto ſucceſſit.

Epicriſis.

Peſſimus, vulgi inprimis, mos eſt, varioloſos calidiſſimo regimine excipere, & peſſimum conſilium expellentia & ſanguinem exagitantia offerre. Pereunt enim hac ratione plures, vel minimum in gravia adducuntur pathemata. Memorabilis de eodem hoc cornu cervi ſpiritu eſt caſus in Ammanni *Medicina critica*, de tribus liberis, à paullo liberaliori ejuſdem doſi, enectis. Hinc laude merito dignus Sydenham, qui primus fere hunc errorem detexit, & contrariam plane ſuaſit methodum, temperantia nempe, motum ſanguinis nimium ſedantia, anodyna & acidula temperata, cum moderato regimine.

Observatio XI.

Cancroſa corruptio in labio poſt variolas lethalis.

Diu admodum tertiana laborarat puella quindecim annorum, qua demum diſcedente, variolæ publice circumeuntes ſucceſſerunt, ut illa in has tantum non mutata videretur. Prodibant interim feliciter & ſanabantur. Sed exſiccatis iiſdem, remanebat macula rubicunda acerbe dolens in labio inferiori, quæ aucto paullatim rubore, cum acri ardore in tumorem plane elevabatur. Impoſito à balneatore cataplaſmate ex albumine ovi & bolo Armena, nigra cum vicina carne comparebat, ſine omni ſenſu. Sphacelum igitur adeſſe ratus, applicabat decoctum ſic dictum nigrum, ex herbis amaricantibus, foliis quercus, cum aceto & vitriolo, ſed malum longe magis invaleſcebat, & brevi adeo putrida increſcebat corruptio, ut labia cum gingivis penitus abſumerentur ipſique dentes nigrore inficerentur. Admovebantur quidem alia putredini efficaciter reſiſtentia, una cum internis alexipharmacis, ſed fruſtra plane, ægra ob id, conſumtis poſt aliquot hebdomades viribus, miſerrime pereunte.

Epicriſis.

Cauſa horrendæ cataſtrophes vix alia, quam quod variolæ inciderunt in corpus, in quo per diuturnam febrem & calorem vires conſumtæ, & benigni ac temperati ſucci dyſcraſiam viſcidam, impuram excrementitiam contraxerunt. Quum enim ipſæ variolæ jam ejus ſint indolis, ut roſcidos corporis ſuccos conſumant, & putres ulcerationes ob id ſæpe relinquant; mirum non eſt, cancroſam corruptionem in tam imbecilli & impuro corpore fuiſſe ſubortam. Diſcant autem hinc medicinam facientes, variolas in ſordidis & infirmis corporibus circumſpecte eſſe tractandas, & ſuperatis iiſdem, eo quam maxime enitendum, quo dyſcraſia humorum per laxantia, diaphoretica, decocta & infuſa, tollatur penitus. Plures hac de re legantur obſervationes in Conſult. medicis *Tom. II. ſect. IV.* CXCVII.

CAPUT VIII.

De Febre Morbilloſa.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Morbilloſæ febris deſcriptio.

Morbilloſa febris eſt catarrhalis exanthematica, ut plurimum epidemica, qua motu vitali cordis & arteriarum aucto, materia acris, cauſtica, inflammans, ex interioribus, nervoſis maxime partibus, ſub forma macularum rubrarum ad cutem pellitur.

§. II.

Ejus diagnoſis & differentia à variolis.

In ſcholis & ſcriptis Medicorum plerumque quidem morbilli ſimul cum variolis pertractantur: nec negandum, multum utriſque eſſe affinitatis. Utraque enim febris exanthematica, contagioſa & epidemica, omnibus fere hominibus

per-

perpetienda; utraque certis temporibus magis, vel minus benigna, & ſequitur quam maxime athmoſphæræ ſtatum, corporis diſpoſitionem ac temperamentum. Sed mihi placuit morbillorum morbum ſeorſim perquirere, quum inſignis tam quoad cauſam & genium, quam diagnoſin & prognoſin, utriſque intercedat differentia. In morbillis quippe materia non tam perniciaſis, non tam cauſtica, nec exulcerans ut in variolis, febris etiam totuſque morbus ob id longe mitior, nec tam multos jugulat. Ante eruptionem morbillorum adſunt quidem pariter inquietudines, pavores in ſomno, cordis palpitationes, facta efflorefcentia ceſſantes, ſed materia magis infeſta eſt pulmonibus, ideoque id ſingulare habent, quod indivulſus comes ſit, tuſſis violenta, ferina, qua infantes ſæpe per quatuordecim & longius ante dies excruciantur. Præcedit etiam ut plurimum ſeroſi humoris per nares & oculos cum ſternutatione & palpebrarum intumeſcentia ſeceſſio. Et hæmorrhagiæ quoque tam narium, quam in fœminis per uterum, cruentus quin vomitus, morbillis longe magis ſolennes, quam variolis. Præterea non modo mitius, ſed & citius decurrit morbillorum morbus & ſæpe primo die, ut plurimum tamen poſt tertium diem, prodeunt maculæ, pro varia corporum ſuccorumque diſpoſitione diverſæ, in aliis latiores & ampliores, in aliis minores, in quibuſdam inſtar morſus pulicum, modo rubicundi & purpurei, modo pallidioris & magis plumbei aſpectus. Maculæ hæ non elevantur in puſtulas, ut variolæ, ſed lenticulari aliquali eminentia planam cutis ſuperficiem excedunt, facies & cutis in extremis minus intumeſcit, & brevi tempore, quinto interdum vel ſexto die, ruborem ſenſim exuunt, & ſub auctiori perſpiratione iterum evaneſcunt. Quumque nulla eveniat ſuppuratio, neque dolor & ardor perſentitur, ſed inſignis declinante morbo pruritus in genis, labiis & toto corpore, ægros ad ſcalptum excitans. Neque etiam fœda relinquunt veſtigia, neque ulcera in articulis & partibus externis, ſed ſuperſunt communiter ſquamulæ furfuraceæ, ſucceſſive decidentes.

§. III.

Ab iiſque exanthematibus. Hæc qui novit, morbillos ex facili ab aliis cutaneis effloreſcentiis diſcernere poterit. Petechias enim amplitudine & elevatione tantiſper notabiliori ſuperant, longe mitioribus etiam ſymptomatibus ſtipantur & malignitatis ut plurimum ſunt expertes. In purpura alba, ſecus ac in morbillis, ex maculis puſtulæ exiguæ pellucidæ ſurgunt; in rubra eminentiæ miliares ſunt, duræ & aſperæ. Rubeolæ & roſſalia ad eryſipelaceam magis indolem accedunt, febrem habent irregularem & præterea in illis exanthematicæ maculæ minoris amplitudinis, ac morbilli, in his vero majoris, ut in ſtatu univerſum corpus quaſi eryſipelate affectum, videatur. Et ſcorbuticæ maculæ latiores ſunt ac morbillorum, coloris obſcure rubicundi, ut plurimum ſine febre.

§. IV.

Ejus origo unde? Unde vero hujus omnibus communis morbi origo, haud ſecus ac de variolarum cauſa admodum eſt obſcurum. Si tamen probabili ratione concludendum, veri omnino ſimile eſt, materiam morbillorum eſſe ex recrementis primi ſucci nutritii in utero, vel materni lactis extra uterum, glandulis quibuſdam forſan firmius impactis & ex longiori mora corroſiva plane indole imbutis. Sed bona fide hæc ignorare poteſt Medicus, etiam rationalis, dummodo perniciałem indolem ex effectibus & quo pacto his obviam eundum, ſciat.

§. V.

Quæ mala ſigna. Interim morbilli per ſe minus periculi habent, & ſæpius, potiſſimum in plebeiis, ſine Medici ope, debito tantum regimine, iterum diſcedunt. Interdum tamen, ob præcedentem anomalam, inſalubrem, diuturnam temporum conſtitutionem, malignam habent, epidemici inprimis, indolem: vel accidentales etiam poſſunt accedere cauſæ, ægros in diſcrimen adducentes. Malignitatem autem prodit virium impenſa proſtratio, extremorum frigus, inquietudo ſumma, vomitus, deglutitio difficilis mentiſque alienatio. Malum dein, quando aliæ maculæ, virulentiæ non expertes, uti petechiæ, purpura, vel etiam puſtulæ ſcorbuticæ, complicantur, vel in fine cum vitæ diſcrimine ſuperveniunt. Tuſſis porro continua, cum alvi profluvio & inquietudine magna, infauſtum præſagire ſolent eventum. Neque boni ominis ſunt ſudores largi, præſertim in provectioribus, qui ob malam diætam & ſpirituoſorum potum, calidum alunt & impurum ſanguinem; ex facili enim admiſſo levi frigore, maculæ, funeſto plerumque eventu, recedunt. Finito etiam morbo, ſi tuſſicula cum raucedine perſiſtit, niſi cito idoneis ſuccurratur remediis, in phthiſin, & hecticam fit tranſitus.

§. VI.

Quomodo nocet. Qui autem morbillis occumbunt, maxime ex infantibus, nono plerumque die ſuffocantur, evidenti indicio, nervoſa & glanduloſa pulmonum bronchia, ob copioſam inflammantem materiam, ſpaſmis & ſtagnatione humorum fuiſſe affecta & ex nimio ſeri affluxu demum ſuffocationem inductam. In quibuſdam ſuperato morbo remanet alvi fluxus ad aliquot hebdomades durans, tabem cum morte demum inducens. In nonnullis etiam, præſertim plebeiis, febris ſuccreſcit lenta, cum atrophia & abdominis tumore, funeſta, ubi poſt mortem ut plurimum glandulæ meſaraicæ magnæ & pulmones latentibus vomicis obſeſſi, deprehenduntur.

CURATIO.

Medicatio. Medicatio morbillorum, iiſdem quam variolarum perficienda, acrimoniam nimirum temperantibus, diluentibus & demulcentibus, cum iis, quæ ſub moderato lecti & hypocauſti calore, materiam hoſtilem acrem ad corporis extima agunt. Proſunt igitur pulveres abſorbentes & diaphoretici fixiores, leniter cinnabarini, item emulſiones & decocta. Quæ, quum præcedenti capite jam ſint uberius deſcripta, ſpecialia autem in cautelis dicenda, plura de iis heic afferre ſupervacaneum.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Sub initium quæ facienda. Si ſuſpicio eſt in infantibus primam corporis regionem copioſis & crudis ſuccis redundare, expedit in primo inſultu leni emetico, uti ex dimidio tartari emetici grano, cum ſyrupo de cichoreo cum rhabarbaro, eandem deplere. Quando etiam lumbricis laborant, & metus eſt, incur-

incurſuri epidemice jam graſſantis morbi, è re eſt, ut inteſtinorum canalis prius à verminoſa progenie liberetur, quod commodiſſime perficitur pilulis *Rufi*, cum mercurio dulci & ſemine ſantonici. Quod ſi negligitur, difficulter morbus ſuperatur. In provectioris autem ætatis perſonis, ſi ſanguis redundat, ut primis ſtatim diebus ſubtrahatur neceſſe eſt. Declinantur ſic non modo hæmorrhagiæ ominoſæ, ſed vidi etiam, hoc facto, remiſiſſe illico anxietates cum inquietudine & per univerſum corporis ambitum exanthemata prodiiſſe.

§. II.

Calida & frigida nocent.

Sicuti impenſius calefacientia, cum nimio externo calore, materiam deteriorem ac ſubtiliorem reddendo, æſtum cum anxietate augendo & vires diſſipando, nocent; ita viciſſim nitroſa & nimium refrigerantia, in ætate maxime infantili, oppido damnoſa. Retardant enim eruptionem, & retenta materia, ad ſphacelum fit diſpoſitio.

§. III.

Hyſterici ſpaſmi mitigandi.

Quando morbilli accidunt fœminis, quæ ſpaſmis hypochondriaco-hyſtericis obnoxiæ, vel menſium inſtat fluxus, haud raro animi deliquia, ſpirandi anguſtia, cum gutturis conſtrictione & ingenti præcordiorum anxietate, jungi ſolent, quibus materiæ in cutem exitus præcluditur. Igitur tum neutiquam pellentibus calidioribus eruptio urgenda, ſed potius adhibenda ea, quæ ſpaſmos leniunt, enemata ex paregoricis & carminativis parata, interdum venæ ſectio, nec non pauxillum caſtorei & nitri pulveribus bezoardicis admixtum: ſic brevi poſt in conſpectum veniunt maculæ.

§. IV.

Tuſſis.

Moleſtiſſimum in morbillis ſymptoma eſt tuſſis ferina, ad quam complacandam nihil utilius oleo amygdalarum dulcium, recenter ex non rancidis expreſſo, cum ſyrupo capillari remixto & in decocto avenaceo ad dimidium cochlear crebrius porrecto. Conducit etiam pulveribus abſorbentibus & diaphoreticis admiſcere dimidium granum extracti croci, & uti infuſo theiformi, ex herba veronicæ, radice liquiritiæ, floribus papaveris rhœados & ſemine fœniculi.

§. V.

Diarrhœa.

Diarrhœa ſi concurrit, provide eadem tractanda, nec facile compeſcenda. Solvit enim ſæpe morbum & multæ ac copioſæ ſordes è corpore per ipſam ſecedunt. Ex tutiſſimis tum ad eluendam ex inteſtinis acrimoniam, clyſteres ex puris demulcentibus parati. Si vero finito morbo pertinacius inſiſtit diarrhœa, commode pulveribus bezoardicis admiſcenda aliquot chaccarillæ corticis grana, vel etiam tantillum theriacæ cœleſtis.

§. VI.

Quibus medendum hæmorrhagiæ.

Quum ſanguinis profuſiones nimiæ mali ſint ominis & plerumque malignitatis indices, eaſdem cum bonis ægrorum rebus moderari non minimæ res eſt prudentiæ. Exulent omnia poſitive adſtringentia, item eminentius opiata & anodyna. Ego quidem ſæpius cum fructu uſus ſum hac mixtura: *recipe aquæ florum acaciæ, ſambuci, tiliæ ana uncias duas, theriacalis drachmas tres, antimonii diaphoretici, diaſcordii Fracaſtorii ana drachmam ſemis, ſpiritus vitrioli guttas* xx. *ſyrupi papaveris rhœados drachmas duas.* M. Liquor quoque noſter anodynus mineralis cum pulvere præcipitante nitroſo ſumtus, exoptatam ſæpius præſtitit opem. Per amuleta vero fluxum hunc compeſcere velle, noxium potius, quam ſalutare deprehendi. Inſita enim propria virtute nihil operantur, ſed tantum impenſiori animi impreſſione, quæ tamen in periculoſis ejuſmodi affectibus omni ſtudio evitanda.

§. VII.

Malignitas

Ubi malignioris ſunt indolis, apprime ex uſu eſt pulvis noſter bezoardicus, cujus baſis bezoardicum minerale, qui non modo ſudorem & eruptionem blande elicit, ſed ſimul etiam humores corruptos imbibendo, ſedem movet, cum euphoria. Præſtabilem etiam ſæpe deprehendi virtutem ſulphuris antimonialis, noſtra peculiari methodo præparati & ad dimidiam, vel quartam grani partem oblati.

§. VIII.

Et ſudoribus.

Si ſudore corpus nimium diffluit, ut lintcamina ex toto madeſcant, provide eadem ſunt mutanda, prius probe exſiccanda & leniter calefacienda, ne ab eorum frigore materia exanthemarica cum periculo certiſſimo recedat. Idem in mutatione lecti tenendum. Maximopere etiam cavendum eſt, ne quis ſubito ex calido in frigidum concedat. Mortem enim inde intra aliquot horarum ſpatium vidi.

§. IX.

Poſt morbum facienda.

Quum plures, qui finita febre & diſcuſſis jam maculis præmature liberiori aëri ſeſe committunt & ſalubrem victus vitæque rationem ſpernunt, ob retentas ſic & adauctas impuras morbi reliquias, in pejores morbos incidant, aſthma, vel ſuffocativum catarrhum, phthiſin & tabem, quin uti obſervavi in contracturam; ſerio monendi ſunt convaleſcentes, ut per aliquot adhuc hebdomades perſpirationem ſollicite cuſtodiant & eum in finem utantur infuſis theiformibus, leniter diaphoreticis & ſanguinem mundificantibus, interpoſito nonnunquam, ad ſordes per alvum evehendas, balſamicarum pilularum uſu. Victum vero habeant tenuem & aliquandiu à cereviſiæ potu abſtineant bibantque decoctum temperans & diluens, ex radice ſcorzoneræ, ſarſaparillæ, cichorei, liquiritiæ, hordeo mundo, cortice ligni ſaſſafras, vel ſemine fœniculi. Quod ſicuti in omnibus fere morbis, ſic etiam in febribus exanthematicis, utile eſt & maxime ſalutare.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Poſt morbillos cum purpura gutta ſerena.

Conquerebatur generoſa puella, duodecim annorum, de laſſitudine, inappetentia, languore virium & doloribus lancinantibus in cruribus & brachiis, præterea lividum & plumbeum faciei offerebat aſpectum. Octiduo poſt corripiebatur horripilatione, ſubſequente æſtu & gravi dolore capitis lumborumque. Tertio die poſt in conſpectum veniebant maculæ morbillorum, tum epidemiorum, tuſſis ſimul affligebat moleſtiſſima, & propter capitis oculorumque dolorem continuum, nec ſomnum capere, nec lucis ferre poterat aſpectum. Quinto die ſenſim iterum evaneſcebant maculæ ex totius fere corporis ambitu, ſed dolor capitis & oculorum remanebat & præterea alvus à primo morbi inſultu erat ſiccior, ut non niſi clyſtere ſollicitata reſponderet. Quum ſic jam declinare videretur morbus, præter ſpem de novo accidebat ſumma præcordiorum anxietas, cum æſtu totius corporis, ſiti, virium proſtratione & difficili reſpiratione, prodibat poſtea purpura rubra, intermixta alba, ſive miliari, & dolor in oculis & capite ſupra frontem pertinaciter inſiſtebat. Pugnabatur quidem contra hæc tam gravia mala iis, quæ acre-

dinem

dinem humorum cum ſpaſmis mulcere & eruptionem placide promovere poterant. Senſim quoque remittente capitis dolore, puella convaleſcebat; ſed ſuperato morbo viſio erat imminuta, & ſenſim incrementum ſumens, intra menſem in veram guttam ſerenam tranſiit, ita, ut nihil plane viſu dignoſcere poſſet; licet oculi integri, & pupilla tantum duplo naturali amplior, comparerent. Multa & probata adverſus hoc oculorum vitium adhibebantur remedia, ſed fruſtra. Erumpentibus autem decimo quarto anno primum menſibus, ſplendorem aliqualem receperunt oculi rurſus. Hinc in conſilium vocatus, ſuaſi, ut temperatis balſamicis menſium negotium ſecundaretur, veſicatorium mitius aliquandiu geſtaretur, oculi crebrius quotidie pinguedine viperina recenti inungerentur & cum cibo nonnunquam aliquot guttæ balſami noſtri vitæ aſſumerentur. Quibus non quidem in totum, ſed tamen in tantum reſtitutus viſus, ut ſub certo oculi ſitu objecta, & quidem tantum dimidiata facie, conſpicere poſſet, ceterum optime valeret, ingreſſa haud ita pridem matrimonium.

Epicriſis.

Semper ſuſpectum in variolis & morbillis, quando ægri diu ante eruptionem male habent & de doloribus artuum, vel certam partem pertinacius infeſtantibus conqueruntur. Heic ſucceſſit morbillis evaneſcentibus purpura, tam rubra, quam alba. Aut igitur duplex ſpecificæ indolis materia impura intus delituit, quæ non ſimul critico motu, ſed definito & ſucceſſivo fuit expulſa. Aut purpuræ materia forſan per ipſum febrilem in morbillis ſanguinis motum de novo fuit progenita. Dein nunquam etiam non ſuſpectum, ſi gravis capitis & oculorum dolor, alias facta eruptione ceſſans, per totum morbum durat: grave enim ut plurimum capitis vitium relinquere ſolet; in hac guttam ſerenam. Quæ quidem inſanabile ſemper fere vitium, in infantibus tamen & tenerioris texturæ puellis, accedente menſtrua purgatione,& immutata per hanc totius corporis, quoad ſolida & fluida, natura, diſcutitur iterum, præſertim ſi natura ſanationem moliens arte juvetur.

Observatio II.

Morbilli recedentes alvi fluxu ſoluti. Juvenis cholericæ & ſiccæ conſtitutionis, qui per aliquot annos in academia plus Veneri & Baccho, quam Muſis litarat, commovebatur aliquando vehementi ira, die poſt afficiebatur æſtu inſigni cum languore artuum & dorſi dolore, noctem tranſigebat inſomnem & tuſſi exercebatur valida, quæ ferina plane fiebat, & comites habebat anxietates & cardialgias. Datis ardorem nimium temperantibus, poſt tertium diem comparebant maculæ numeroſiſſimæ intra XXIV. horarum ſpatium univerſum corporis ambitum occupantes. Mirum autem inquietus erat æger & impatiens, corpus jactitabat, tantum temperatum etiam lecti calorem reſpuebat, & admiſſa ſubinde aura frigidiori, ut maculæ omnes brevi iterum evaneſcerent, faciebat. Oboriebantur hinc anxietates cum magna inquietudine & ſiti inexhauſta, ut intra diem & noctem quatuor minimum priſanæ & emulſionis amygdalatæ epotaret menſuras. Porrigebatur quidem ad revocandam extus materiam lene diaphoreticum, ſed propter ægri impatientiam & ſuffigationem nihil proficiebat, ſitis potius reddebatur intenſior, ut vix poſſet extingui, & æger vel ſeptem menſuras liquidorum abſumeret. Inde incidebat in alvi fluxum & vel decies intra diem dejiciebat, urina etiam effuſe fluebat, ægro tamen de interno ardore, ſiti & anxietate conquerente largiſſimeque potum ingurgitante. Fluebat ſic alvus per quinque dies, calidus potus cum medicamentis ſpernebatur, neque maculæ amplius comparebant. Nihilo minus ſymptomata ſenſim mitiora fiebant, æger melius habebat, & præter ſpem intra XIV. dies convaleſcebat.

Epicriſis.

Singularis plane hic eſt caſus largi alvi fluxus, quo morbillorum morbus & quidem retrocedentium, ſolutus. Jam quidem nullum eſt dubium, quin materia morbillorum ſit cauſticæ & inflammatoriæ indolis, quæ exitu præcluſo intus retenta, vel expulſa retroceſſit, firmiuſque nervoſis partibus impacta eſt, graves, immo exitiales, efficere poſſit affectiones. In noſtro ægro inſedit utique ori, faucibus, ventriculi & inteſtinorum tunicis, ac ſitim & ardorem cum leniori inflammatione ibi concitavit. Liquidorum vero & quidem accommodatorum copioſo potu, cauſtica materia, tam intra tunicas hærens, quam in ſucco hoſpitans, mitigata atque correcta fuit, & proritatus alvi fluxus, quo impuri ex univerſo corpore ſucci eo confluxerunt & evacuati ſunt. Ego quippe crebrius obſervavi, in variolis & morbillis, ob impuros & redundantes corporis ſuccos, malum genium exhibentibus, ſponte obortum alvi profluvium, non modo ſine periculo, ſed & admodum ſalutare fuiſſe. Neque etiam facile in periculi plenis morbis deſperare debet Medicus, licet ægri magnam potus copiam appetant, modo per alvum, urinam & ſudorem iterum emittatur. Plures enim ſine, quam cum liquidorum appetentia, occumbunt.

Observatio III.

Poſt morbillos alvi fluxus, ulcus & mors. Infans decennis, feliciter, ut videbatur, ſuperarat morbillos, ſed tamen ea reſtitabat alvi laxitas, ut quævis aſſumta citiſſime per inferiora tranſirent, aderantque præterea tormina ventris cum dolore pedum, qui tactu ſemper erant frigidi. Ad compeſcendum hunc fluxum, Medicus minus peritus porrexit pulverem ex radice tormentillæ, terra de catechu & unicornu foſſili, cum pauxillo laudani opiati. Inde enim alvus quidem conſtitit, ſed acerbiſſimus dolor occupavit tibiam ſiniſtram in malleolo, quem mox tumor excepit durus & renitens, qui tandem ſuppuratus & apertus ſanguinem cum copioſo ichore fudit. Succeſſit poſtea ſerpens ulcus, totum ferme pedem depaſcens, cui febris cum tuſſi & difficili reſpiratione ſupervenit, quumque ob nimium pectoris infarctum infans non libere ſpirare poſſet, ſuffocativo demum catarrho fuit extinctus.

Epicriſis.

Sæpius notavi, in infantibus alvum per totum variolarum & morbillorum morbum, & etiam poſt eum, ſine periculo fluxiſſe. Neque alia utilia deprehendi, quam diaphoretica fixa, ut cornu cervi philoſophice præparatum, uſtum, antimonium diaphoreticum, lapides cancrorum, ſuccinum præparatum, quibus pauxillum corticis chaccarillæ admixtum. In uſum quoque vocavi juſcula ex carnibus cum oſſibus con-

contuſis, item cornu cervi parata, adjecta ſemper olei amygdalarum dulcium recentiſſimi portione quadam. Neque minus clyſteres emollientes, ex decocto raparum exſiccatarum una cum butyro inſulſo, admodum fuerunt proficui, qui omnium optime acredinem humorum, coli membranis potiſſimum in ejuſmodi diarrhœis inſidentem, contemperant ac mulcent. Contra ea periculoſum omnino, alvi hunc fluxum adſtringentibus ſiſtere. Sic enim materia acris cauſtica, intus remanens & ſuccis reddita, ad alia ſæpius loca relegatur, ubi poſtea atrocia ciet mala.

Observatio IV.

Emeticum in morbillis proficuum.

Lactans infans unius anni incidit in calorem præternaturalem, cum pavore in ſomno & vomitu. Die ſecundo eruperunt morbilli numeroſi, ſed aſperi & cutem quaſi ſtringentes. Die quarto acceſſit ſumma reſpirandi difficultas & pectoris anguſtia cum anxietate, inquietudine, vigilia & pavoribus. Dedi ſextam partem grani tartari emetici, cum drachmis duabus aquæ florum tiliæ & quatuor guttis eſſentiæ caſtorei. Hinc quinquies dejecit infans viridiſſimam inſtar glutinis materiam, eoque facto vigor acceſſit toti corpori, reſpiratio facta liberior & morbilli rubore perfuſi magis. Oblata poſtea ad calorem temperandum gelatina cornu cervi in tenui decocto hordei, & feliciter evaſit tenellus.

Epicriſis.

Colluvies vitioſorum humorum in ventriculo, morbillorum proceſſum turbare & gravia ſymptomata iis adjicere poteſt utique. Omnia enim quæ circa quartum diem, quo alias morbus remiſſior, hoc in infante præſto fuerunt pathemata, non ex morbillis, ſed cruditatibus acido-viſcido-bilioſis ptima in regione ſtagnantibus atque corruptis, ortum traxerunt. Hinc exterminatis iis per leniſſimum emeticum, ſymptomata non modo protinus conquieverunt, ſed & ipſa natura gravi onere levata, eo felicius ipſi potuit ſuccurrere morbo. Quin patet, nec quarto & critico die, ejuſmodi in caſibus leniora & prudenter exhibita evacuantia nocere, inter quæ emetica, in infantibus præſertim lactantibus, merito primas tenent.

Observatio V.

Morbilli cum hæmorrhagia lethales.

Puer undecim annorum, rubicundus facie, ingenio alacris, ſanguine plenus & conſtitutionis calidæ, correptus eſt immani æſtu, dorſi capitiſque dolore, datis tamen temperantibus nitroſis pulveribus, altero die habuit meliuſcule. Tertio autem rediit urens æſtus & quarto die ſequutum narium ſtillicidium. Hoc quinto remiſit, ſexto vero effuſius reverſum. A ſeptimo ad decimum mitiota erant ſymptomata & ſanguinis fluxus ſiluit, erumpentibus paſſim morbillorum maculis: ſed breves induciæ. Undecimo quippe die, rurſus copioſa è naribus facta hæmorrhagia & maculæ evanuerunt. Duodecimo largius adhuc fluxit ſanguis, ita ut vires mirum corruerent & æſtus internus invaleſceret. Decimo tertio die mitiota pathemata iterum, die autem poſt cum hæmorrhagia recruduerunt, donec conſumtis prorſus viribus, decimo quinto die æger efflaret animam.

Epicriſis.

In variolis & morbillis deterioris ſemper notæ ſymptoma eſt, effuſior ſanguinis, per quæcunque loca, fluxus. Indicat enim vehementes ſpaſticas internarum partium, præſertim viſcerum abdominis, ſtricturas, quibus inæqualis redditur ſanguinis progreſſus & ex uno loco in alterum cum impetu urgetur. Per nimiam etiam profuſionem virium inducitur jactura, & minimorum ad extima excurrentium canalium, per quos in cute eruptio fieri debet, exinanitio & ſubſidentia. Unde materia cauſtica retenta, novos ciet ſpaſmos novaſque hæmorrhagias ac demum funeſti eventus fit cauſa. Magnæ itaque prudentiæ eſt, hæmorrhagias in morbis, quorum materia per cutem excernenda, moderari perite, ne deficiat expulſionis facultas. Ego quidem tum commendare ſoleo, ut omne frigus & frigidus potus viteur, & partes extremæ, manus & pedes, quæ ordinario frigidæ exiſtunt & contremiſcunt, calore bene foveantur & vel lecto probe obtegantur, vel etiam aquæ calido vino mixtæ immergantur, quo revulſio ſanguinis à capite fiat, ſimulque ſpaſtica fibrarum contractio laxetur. Dein eo quam maxime annitendum, quo cauſtica materia foras mittatur, eumque in finem danda diaphoretica cum temperantibus, cujus generis hæc mixtura: *Recipe aquæ cardui benedicti, florum ſambuci ana uncias duas, theriacalis unciam ſemis, diaſcordii Fracaſtorii, antimonii diaphoretici, nitri ana drachmam dimidiam, mixtura ſimplicis guttas xx. ſyrupi acetoſitatis citri drachmas duas. M. D. de qua bina, binis quibuſvis horis, cochlearia ſumenda, ſuperbibendo ſemper calidum hauſtum.* Et ſi præterea æſtus junctus nimius, interponendus eſt pulvis bezoardicus nitroſus.

Observatio VI.

Morbilli retrocedentes funeſti.

Vir generoſus, macilentus & fibroſæ corporis ſtructuræ, triginta ſex annos habens, aulico miniſterio fungens, ab aliquot jam annis, vini potui liberaliter indulſerat & ſæpe inter potatores egerat tantum non heroem. Incidit is in morbillorum, aulicis tum familiarem & ab ipſo nondum ſuperatum morbum, ſub quo ipſum præter immoderatum æſtum & inquietudinem, violenta tuſſis & ſummæ anxietates præcordiorum, noctu æque ac interdiu afflixerunt, corpore à principio ſtatim ſudore diffluente. Medicus aulæ ordinarius in conſilium vocatus, quatuor quibuſvis horis, triginta guttas eſſentiæ alexipharmacæ admodum calidæ porrexit, & ad ſitim extinguendam liberalem potum cereviſiæ valde ſpirituoſæ conceſſit. Interim expulſis maculis anxietates remiſerunt & ſpiritus liberior meavit. Quum autem induſium ſudore totum madeſcens & frigidum mutaturus, à miniſtro imperito recens minuſque calefactum acciperet, illico omnes omnino quibus corpus conſertim obſeſſum maculæ diſparuerunt. Inde tanta ſequuta inquietudo, anxietas cum virium jactura, ut omnibus morti videretur proximus. Ego tum temporis præſens accerſitus exhibui illico pulverem meum bezoardicum cinnabarinum cum aqua analeptica, nec non liquorem anodynum mineralem cum tinctura antimonii temperata & aliquot guttulis ſpiritus Buſſiani; quibus paullo poſt & ſudor & maculæ redierunt, æger melius habuit & pulſus antea inæqualis, celer & debilis, plenior ac æqualis

lis redditus. Sed ſeptimo die, quum ſudor efſuſius adhuc manaret & æger in alium lectum ob madorem ſe conſerret, rurſus cuncta evanuerunt exanthemata, extrema frigida facta, acceſſit anxietas maxima & ſpiratio difficillima, pulſus etiam contractus & parvus redditus, & brevi poſt, præcedente rigore & convulſione artuum, eſt extinctus.

Epicriſis.

Morbilli, non ſecus ac alii morbi exanthematici, ſequuntur maxime conſtitutionem ſolidarum & fluidarum partium corporis ægrotantis, adeo, ut quo intemperatior hæc, eo pejoris indolis ſit ille. Potiſſimum, de vini potui deditis, crebriori confirmatum habeo experientia, quod raro ex ſebribus exanthematicis evadant, eo quod febrilis illa inteſtina partium ſanguinis commotio, in plenariam tandem diſſolutionem abit, cujus index largiſſimus ſudor cum inſigni virium lapſu. Medicus igitur, calida eſſentia, quæ æſtum magis accendit, nocuit potius, quam profuit. Si quoque diſſolutorius talis humorum vitalium eſt ſtatus, levis etiam in rebus externis error, uti refrigeratio, linteaminum mutatio, ſitus erectus, immedicabilem poſſunt inducere noxam. Et quo languidiores ſunt in exanthematicis vires, eo plus ſemper metuenda retroceſſio materiæ exanthematicæ, qua vitæ nihil eſt inſenſius.

Observatio VII.

Morbilli ex refrigerantium nitroſorum abuſu lethales.

Puelli tres, unus ſex, alter quinque & tertius trium annorum, filii viri perilluſtris Sereniſſimo Duci in Saxonia inferiori à conſiliis, corripiebantur ſucceſſive morbillis. Commendatione generoſæ fœminæ in conſilium vocabatur novellus Medicinæ Doctor, qui intempeſtivo nitri amore à præceptoribus imbutus, larga & repetita doſi, præter pulveres refrigerantes nitroſos, exhibebat nihil. Inde retardabatur macularum eruptio, ſpiratio fiebat anguſta & difficilis, tuſſis continua ſine ſcreatu, accedebat aſthma intenſum & intra ſeptem dies, tres pueri occumbebant, cum ingenti parentum luctu.

Epicriſis.

Non ex unius, ſed plurium fide dignorum relatione, de tragico hoc caſu certior ſum factus. Crebrior ac liberalis refrigerantium nitroſorum uſus utique taxandus eſt. Nam licet nitrum purum merito principem teneat locum inter ea præſidia, quæ æſtum extinguunt, & ſpaſticas commotiones componunt, & ego etiam jam ante quadraginta annos eodem frequentius uſus fuerim, quin forſan primus, teſtantibus id variis ſcriptis, tum diſſertationibus, tum *notis ad Poterium*, ſalubrem nitri facultatem perſpexerim & expoſuerim; nihilo tamen ſecius uſus ipſius, haud ſecus ac aliorum magnæ virtutis remediorum, peritum ac prudentem exigit Medicum, & ex ejus abuſu, ab iis, qui medicinam rationalem nec callent, nec exercent, damna inducta novi, & plura, & gravia. Certe, in morbis exanthematicis, ubi non nimius urget æſtus, in febribus catarrhalibus, item malignis, in quibus humorum potius corruptio, quam exæſtuatio metuenda, in corporibus maxime humidioribus & infantilibus, omni modo à liberali nitri uſu abſtinendum. Ob nimiam enim refrigerationem remanet intus foras excernenda inſenſæ indolis materia, atque ut putredinoſa diſſolutoria humorum corruptio magis augeatur, facit. Et quum materia morbillorum maxime inſenſæ hujus ſit indolis, ut firmiter inſideat nervis pneumonicis & tunicis pulmonum nervoſis; nullum omnino eſt dubium, quin in his puellis non emota, ibi impacta hæſerit & ſuffocatorias humorum ſtaſes ſuſcitarit. Cæterum hoc loco monendum duxi, me in infantibus, quando morbilli prodire noluerunt ipſorumque materia altius inſidens pulmonum bronchiis ſuffocativum intentavit catarrhum, inſigni cum fructu uſum eſſe veſicatorio, quo ſopiti canalium ad expulſionem neceſſarii motus, quam optime reſuſcitantur.

Observatio VIII.

Morbilli in hypochondriaco ſanati.

Comes illuſtriſſimus, viginti annorum, cholerico-ſanguineus, nondum venæ ſectionem paſſus & pathematibus ſpaſtico-hypochondriacis, cum ſtomachi inflatione & crebriori poſt cibum vomitu, obnoxius, graſſantibus epidemice morbillis, languere cœpit & conqueri de anxietate præcordiorum, dolore capitis, dorſi ac pedum, tuſſi ſicca, interno æſtu, intercurrente horripilatione, cute arida & ſicca. Tertio die comparuerunt in fronte ſtigmata rubicunda nonnulla, pathemata tamen noluerunt remittere, nec plures etiam poſtero die efflorеſcere maculæ, pulſu interim pleno cum celeritate vibrante. Vena in pede pertuſa, ſanguis cum impetu exiliit floridus, variegatam poſt refrigerationem contrahens cuticulam, & inde illico anxietates & vehementes capitis dolores remiſerunt. Quin licet primum ſtigmata in fronte diſparere viderentur & pulſus admodum celer cum duritie micaret, æger etiam noctem inſomnem fere ob æſtum & compunctorium in cute ſenſum duceret; mane tamen in conſpectum venerunt in facie & pectore maculæ morbillorum, pallidiores initio, ſucceſſive autem magis rubentes & reliquas quoque corporis partes conſertim occupantes. Diſceſſit hoc facto capitis, dorſi & pedum dolor, cum pectoris anguſtia, tuſſi & interno calore, ac æger melius habuit, conqueſtus tantum de moleſto pruritu ardente & tenſione cutis. Potiſſimum vero ipſum excruciavit oculorum ardens dolor cum rubore adnatæ & illacrymatione, ita ut lucem ferre non poſſet & noctu palpebræ conglutinarentur. Nono die obortus ſudor largus, decimo etiam manans & acidum fœtidum odorem ſpirans. Undecimo intra nycthemeron ſexies dejecit ſine torminibus ſponte & maculæ ruborem ſenſim exuerunt, decimo tertio die penitus diſcuſſæ, ſubſequente cutis deſquamatione & ſanitate.

Epicriſis.

Quum in iis, qui ſpaſticis hypochondriacis detinentur pathematibus, nunquam non major ſuccorum impuritas & acrimonia eſſe ſoleat; huic etiam illuſtriſſimo ægro ejuſdem conſtitutionis ea fere unice exhibita ſunt, quæ demulcent ac temperant, pulveres nempe temperantes & diaphoretici, leniter nitroſi, emulſiones, exoptato cum ſucceſſu. Venæ ſectionem autem, quum pulſus admodum plenus & vaſa turgida eſſent, eruptio quoque retardaretur, neceſſariam duxi, crebriori experientia edoctus, ſanguine nimium redundante, difficillime, eodemque ſubtracto, promtiſſime ſuccedere materiæ exanthematicæ expulſionem. Inſolitus vero ille oculorum ardor, ru-

bor & fluxus ſeroſus, tribuendus utique eſt eorum debilitati in pueritia jam ex crebrioribus & diuturnis acribus defluxionibus contractæ. In quibuſvis enim fere morbis ſolenne eſt, ut partes ex prægreſſo morbo debilitatæ, præ reliquis graviter afficiantur, ob decubitum humorum promtius ibi contingentem.

CAPUT IX.

De Febre Purpurata rubra & alba miliari.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Purpuræ deſcriptio.

FEbris *purpurata* eſt catarrhali æmula, exanthematica, qua motu ſyſtematis tam vaſculoſi, quam nervoſi intenſiori, materia lymphatica corrupta, ſpecificæ indolis, ex interioribus, maxime nervoſis partibus, ad ſummam cutem, ceu conveniens emunctorium, ſub forma puſtularum minimarum miliarium, aſperarum, rubrarum vel albarum, ſalutariter protruditur.

§. II.

Materia exanthematum differt.

Jam omnis quidem *materia exanthematica* in eo convenit, quod acrimonia ſua nervos male afficiat ac in æſtuoſum intenſiorem motum univerſum genus vaſorum & ſenſilium partium exſtimulet, eoque tandem exterminetur. Attamen ſicuti acrimonia cauſtica in vegetabilium & mineralium venenis peculiarem obtinet indolem, & ob id peculiaria cuivis ſpeciei propria ſuſcitat pathemata: ita etiam ſingularem & ſpecificam cuivis exanthematicæ materiæ eſſe naturam, non tam à priori, quam potius à poſteriori, effectibus & phænomenis obviis, innoteſcit. Scilicet in petechiis, variolis, morbillis, ſebre urticata, ſcarlatina, roſſaliis, rubeolis, maculis ſcorbuticis, ſcabie, herpete, phlyctænis, epinyctidibus, gutta roſacea, impetigine & ſudaminibus, ſubeſt ſemper acris quædam materia, quæ modo cum, modo ſine febre, per cutis emunctorium proſcribitur, ſed unumquodque ex his exanthema peculiaribus incedit ſymptomatibus, de quibus ſingulis ſuo loco ſeorſim.

§. III.

Quibus purpura ab aliis differat.

Nunc quomodo ab aliis exanthematicis morbis purpuraceus differat, exponendum duntaxat. Hi autem ipſius ſunt characteres. Efflореſcunt puſtulæ minimæ ſemen milii amplitudine æquantes, numeroſiſſimæ, cum corrugatione, aſpritudine & ariditate cutis & ſpargunt fœtorem peculiarem plane. Nullum aliud exanthema tam inſtabile, crebro ac celeriter retrocedens, iterumque comparens, ac purpuraceum: nec ullum etiam, tam crebro intercurrente mox pruritu & punctura, ſtipatum. Alia exanthemata omnibus æque regionibus incumbunt, & nobiliorem æque ac ſequiorem ſexum infeſtant, purpura autem in certis tantum locis familiaris & quaſi endemia, ac præterea fœminas magis quam viros, maximeque puerperas, corripit. Alia magis epidemica ſunt, contagioſa & ſequuntur conſtitutionem aëris, ſed purpura magis ex vitio viſcerum & ſuccorum quam aëris oboritur, nec epidemica eſt, nec adeo contagioſa.

§. IV.

Rubra eſt vel alba.

Ipſa dein purpura inter ſe differt & definite à Medicis in *rubram* & *albam* diſpeſcitur. Utraque *magis*, vel *minus acuta*, *benigna*, vel *maligna*. *Rubra* ob puſtulas rubicundas ita dicitur, ac ut plurimum minus periculoſa, febris expers & chronica eſt, ut non modo diutius corpori inhæreſcat, ſed & ſæpius ſtatis anni temporibus redeat, de qua inferius ſigillatim. Interdum tamen etiam febre ſtipatur & acutæ indolis eſſe obſervatur. *Alba* vero magis acuta eſt, nec facile ſine febre occurrit, ideoque plus alit periculi. Hæc etiam non tam facile redit ac rubra, puerperaſque magis & fœminas juniores, teneriores ſeroſas corripit, quam rubra, quæ adultioribus potius, ſuccis & ſanguine fartis ipſiſque viris familiarior eſt.

§. V.

Idiopathica, vel ſymptomatica acutis in fine,

Nonnunquam purpura *idiopathica* eſt, nonnunquam *ſymptomatica*, & aliis, maxime continuis febribus, ad exitum vergentibus, ſupervenit. Admodum enim familiare eſt, quod purpura rubra, vel alba, vel utraque ſimul, variolis, morbillis, ſynochis putridis, ardentibus quoque & petechizantibus aliiſque epidemicis, in declinatione accedat, novam febrem accendat, & ægrum, fractis & priori morbo viribus, jugulet. Id quod potiſſimum evenire ſolet in iis, qui intemperantius vixerunt, largiori & quotidiano potui indulſerunt, veneris nimio exercitio vires conſumſerunt, & peregrinam ſuccis induxerunt diatheſin; nec non iis, in quibus ſub morbi decurſu alvus diutius clauſa, aut inconſulta medicatione refrigerantia & julapia nimis liberaliter ſunt uſurpata. Quandoque etiam in acutis febribus, maximeque variolis & morbillis, primis ſtatim diebus, cum cutis aſpredine apparet purpuracei quippiam, rariſſime pariter cum felici morbi eventu. Neque minus catarrhalibus febribus, cum tuſſi & ſpirandi anguſtia, ſubinde in infantibus ſeſe aſſociat purpura, vomitu, vel etiam alvi fluxu ſtipata, quam, ſi inclinat morbus, pedum & quandoque abdominis intumeſcentia, cum, vel ſine aridura ſuperiorum partium, excipit, donec tandem ſudoribus, vel ſpontaneis, vel arte prolectis, ex toto cedat.

principio, nec non catarrhalibus accedens.

§. VI.

Idiopathicæ purpuræ hiſtoria.

Idiopathica autem *purpura* his potiſſimum incedit ſymptomatibus. Præcedit levis horripilatio, quam ſubſequitur corporis exæſtuatio, cum ingenti languore viriumque interdum ad lipothymiam uſque dejectione. Præcordia ſtringuntur, pectus angitur, adſunt alta ſuſpiria, inquietudines, vigiliæ, vel ſomnus minimum laborioſus & interturbatus. Aeſtus compunctorius in dorſo ſenſus percipitur, alternante frigoris, horroris & caloris intra cutem affectione, in vola manuum maxime ſenſili. In puerperis lochiorum fluxus retinetur & lac è mammis reſorbetur ac ſtillare ceſſat. His ſuccedit cutis aſperitas & inſtar anſerinæ corrugatio, exſurgentibus innumeris puſtulis, ſive albis, ſive rubris, ſive utriſque ſibi invicem appoſitis, milii ſemen figura & exiguitate referentibus, quæ primum collum, deinde pectus & dorſum ac poſtea brachia & manus occupant. His in ſumma cute eſſloreſcentibus, graviora antea pathemata mitigantur, pulſus durior prius, contractior & celerior, mollius, liberius & remiſſius undulat, animo vigor dejectus redit, arida cutis madeſcit, & alvus ante hac compreſſa tam firmiter, ut nec flatibus tranſitus pateret, laxatur, & non ſolum hos, ſed & nonnunquam

ſtercora,

ſtercora, ſponte protrudit. Poſtea veſiculæ ſenſim ſenſimque explicantur ichore fœtido plenæ, urina magis ſaturata prodit, & ſudor ſingularis huic exanthemati proprii fœtoris erumpit, ſanguinis per lochia fluxus repetit, & intra ſeptem vel plurium adhuc dierum decurſum, cum inſigni extremorum pruritu, puſtulæ diſparent, areſcunt, ſquamularum inſtar decidunt, & æger ſenſim vires recipiens, ad priſtinam redit ſanitatem.

§. VII.

Purpuræ materia corruptus in corpore ſuccus.

Materia porro, quæ exanthematicum hunc morbum proxime facit, ex pravo & corrupto in corpore eſt ſucco; ita tamen, ut, quum duplex ſit purpuræ genus, duplex hic etiam ſit aſſerendus. Jam uti in macrocoſmo, ſic etiam in microcoſmo, duplex datur liquidorum corruptio, una acido-vappida, paullo fixioris indolis, altera ſulphurea fœtida, indolis magis alcalinæ atque volatilis. Illa cadit in ſuccos, qui ſalino & ſulphureo elemento minus inſtructi ſunt, potiſſimumque in pellucidum, inſipidum illum gelatinoſum lymphaticum humorem; hæc autem in ſanguinem & ſuccos, qui copioſa ſulphurea & ſalina ſubſtantia ſcatent, inter quos quam maxime connumerandus, ille, qui ſanguini admixtus, ſpiſſior tantiſper variique coloris eſt atque ſaporis, ſerum dictus. Hunc igitur corruptum purpuræ rubræ, illum vero albæ & miliaris cauſam eſſe, cenſemus.

§. VIII.

In alba lympha acido-vappida.

Lympham enim *alba* in *purpura* acore eſſe infectam, evincunt plura. Nimirum ſolennis & tantum non eſſentialis huic exanthemati eſt nimia ſeri ſeceſſio, per ſudores effuſos, urinas copioſas tenues, ſalivationes quandoque, quandoque dejectiones aquoſas. Acidi autem is effectus, ut ſanguini inſinuatum, partes ejus craſſiores in coagulum mittat, ſeroſis ſeceſſum facientibus. Dein omnis generis acida & refrigerantia, ipſum quin nitrum, largius ſumpta nocentiſſima; quæ viciſſim acidum obtundunt & ſanguini ac lymphæ blandam ſpirituaſcentiam conciliant, ſaluberrima. Fœminis porro quæ horæis fructibus, acetariis, dulcibus, farinaceis, aceſcentibus, ſub otioſa & ſedentaria vita delectantur, frequens quam maxime in puerperio febris miliaris. Ne dicam, multos illos ſanguinis grumos, quos in vaſis majoribus & thalamis cordis invenerunt, qui purpura alba defunctos diſſecuerunt, luculenter arguere, præſto fuiſſe acidum coagulans.

§. IX.

In rubra ſerum acre ſalino-ſulphureum.

In *rubra purpura* ſubeſſe viciſſim ſerum acre ſalino-ſulphureum, teſtatur pruritus & ardor cutis, in hac longe impenſior, ac in alba. Idem ex eo pateſcit, quod rubrum hoc exanthema, maxime eos invadere ſoleat, qui ſanguinis impuri copiam alunt, ſcorbuticis, ſenibus, fœminis quæ menſtrui, & viris qui hæmorrhoidum defectu laborant, diæta ſalſa, vinoſa, cereviſiis craſſioribus & tabaci fumo delectantur, prætereaque laxiori corporis habitu prædıti, vitam agunt motus expertem. Quod porro ſordes acres ſeroſæ, per cutis poros eliminandæ, ab aura frigidiori, a potu nimis perfrigerato, corpori ſudanti ingeſto, aut repentino terrore, ad interiora repreſſæ, frequentiſſime talem morbum inducant exanthematicum. Quod etiam medicamenta, quæ ſalium ſpicula involvunt, item temperantia, rubram purpuram egregie protelent; calefacientia autem & volatilia, nec non æſtuoſum regimen, eodem modo ac in ſcabie aliiſque cutis defœdationibus, ex prava, acri & ſalſa humorum diatheſi oriundis, doloris, ardoris & pruritus faciant augmentum.

§. X.

Cauſæ procatarcticæ & ſubjectæ.

Omnia igitur, quæ ſuccorum & abundantiam & impuritatem ingignunt, ad generationem purpurati mali concurrunt remotius. Evenit autem hoc in iis, qui lauto & pollucibili victu, nonniſi leves cibos, farinacea, placentas, dulcia, fermenteſcibilia & horæos fructus admittente, item qui potu parco, craſſo & aqua quoque impura & ſqualida utuntur; qui in aëre degunt inſalubri, minus puro, ſed vappido, multiſque ſordidis & putridis halitibus referto atque corrupto; quo purpuram ſubinde generari, maligniorem fieri, epidemiam quandoque, nonnullis etiam locis magis familiarem, certiſque anni temporibus, Martio inprimis atque Aprili frequentiorem, experientia docet. Frequens porro purpuræ geneſis in iis, qui alvum gerunt ſtrictiorem, qui perſpirationem incurioſius habent; quibus criticæ ſuppreſſæ,aut conſuetæ ſanguinis evacuationes omiſſæ, quibus viciſſim largius ſanguis effluxit, vel ſubtractus, cum virium defectu, qui animo crebrius jactantur, mœrori inprimis ac diuturnæ ſolicitudini indulgent, qui vigiliis & impenſioribus meditationibus robur atterunt, qui demum vitam ducunt otioſam motuſque expertem. Neque minus præ aliis huic morbo patent, qui laxiorem corporis habitum & temperamentum ſic dictum ſanguineum, vel phlegmaticum obtinent, ætate magis infantibus quam adultis, ſenibus quam floridis, ſexu magis fœminis quam viris. Ex fœminis, non tam plebeiis & minus delicatis, quam potius teneris ac nobilioribus, fluore albo ante affectis & omnium maxime puerperis.

§. XI.

Cur puerperis infeſta purpura alba maxime & maligna?

His autem quod adeo infeſta ſit *purpura*, & quidem *alba*, plerumque *maligna*, ob peculiares quaſdam ſit cauſas. Videlicet fœminarum plurimæ redundantius in corpore alunt lymphaticos & aquoſos humores, adeoque acidæ potius patent humorum vappeſcentiæ, quam ſalino-ſulphureæ corruptioni, & ob id purpuram potiſſimum nanciſcuntur albam. In gravidarum dein utero, ſanguinis tam progreſſus, quam regreſſus, ob nimium eo appulſum & vaſorum diſtenſionem, valde languidus eſt ac tardus. Hinc ſubſiſtente ibi diutius ſanguine, lymphaticus humor in vaſa ipſi vehendo dicata, magna copia ſecedit: in quorum diverticulis quaſi incarceratus hærens, longiori mora vappeſcit, corrumpitur & acorem contrahit, avulantibus quæ mixtionem conſervant ſpirituoſis & ſubtilioribus particulis. Quandocunque igitur enixo fœtu, uterus concidit iterum,neque ſqualidus lymphaticus humor cum ſanguine fœculento lochiali ſufficienter expurgatur, accedente ordinario tertio puerperii die, motu febrili, Germanis *das Milch-Fieber*, in vaſa majora is reprimitur ipſique cordi infunditur, ex quo maligni inſtar fermenti per corpus diffunditur totamque ſanguinis & lymphæ maſſam inquinans, vires dejicit, vigorem animi peſſundat, anxietates, pectoris compreſſiones, ſuſpiria, cordis tremores cum ſpiritus difficultate facit, ſudores colliquativos mucidos, corruptum acorem redolentes, nonnunquam plane frigidos, ſuſcitat, ſomnum arcet, donec vel brevi poſt, die tertio aut quarto à puerperio, interdum ſeptimo, quandoque etiam decimo quarto demum dia,

die, in conſpectum prodeat album hoc exanthema.

§. XII.

Origo ipſius recens unde?

Sed quum enumeratæ hactenus purpuræ cauſæ, præſto fuerunt jam pridem omnes; diſquirendum merito, cur ante aliquot demum luſtra prodierit & ſubinde latius ſerpat? Jam vero ex iis, quæ ſuccis vitalibus materiam, temperiem & intemperiem largiuntur, nihil novimus immutatum, præter frequentiſſimum factum potuum calidorum, herbæ thée inprimis & ſabarum coffée, uſum. Experientia etiam docuit, non plebeios & inopes, qui victu ſimplici & potu ſueto utuntur, ſed honorariores, opulentos, qui laute vivunt & potum calidum in deliciis habent, purpura potiſſimum infeſtari, & in locis ubi mos invaluit liberalius ejuſmodi potum ſorbillandi, purpuram etiam plus regnare & propagari, quam in aliis: in hunc igitur culpam eſſe rejiciendam admodum credibile. Non jam dicam, ſabas coffée exoticas, peregrini quippiam noſtri mixtioni ſanguinis minus congruum cuſtodire, ſub aduſtione aliquid ſulphuris empyreumatici nervoſis partibus minus amici ſuſcipere, ac præterea ſaccharum cum decocto hoc aſſumtum copioſius fermenteſcere & cruditates mucoſas, acidas, augere. Id potius minimum pro certo habendum, calidum potum ſordes inteſtinorum & ſalia ſcorbutica acria per urinam evehenda in ſanguinem agere & una cum hoc ad cutis emunctorium pellere, ubi non ut ſudoris materia promte diſſlari poſſunt, ſed obhæreſcunt maculaſque ſive puſtulas protrudunt; inprimis quum poſt ejuſmodi calidum potum perſpiratio non ſecundatur, ſed conceſſione in frigidam auram ſufflaminatur. Ut adeo neutiquam mirandum ſit, quod ſub inconſueto alias, jam vero communi abuſu frequentiſſime & ſtatim poſt cibum aſſumti potus calidi, ipſa naturalis mixtio & craſis partium ſanguinem conſtituentium multum immutetur & nova plane ac alia ingignatur, qua in utero cum ſanguine materno in fœtum transfuſa, ipſius purpurati morbi ſemina, & ad illum diſpoſitio jam latius propagentur; uti quidem pluribus docui in diſſertatione *de purpuræ genuina origine, indole & curatione.*

§. XIII.

Purpura quando periculoſa.

Cæterum *purpuram albam* periculoſiorem eſſe rubra jam diximus. Prognoſis vero de ſucceſſu & eventu hujus morbi ex diſpoſitione corporis laborantis potiſſimum deſumenda. Aegrius quippe ſaneſcit magiſque anceps eſt omnis purpura, quæ cadit in corpus impuris ſuccis fartum. Hinc viri quibus hæmorrhoides, & fœminæ quibus menſes reſtitant, parcius fluunt, aut plane ob ætatis rationem emanent, nec non quibus lochia ſuppreſſa, gravius ſemper & diutius hoc morbo decumbunt. Hinc gravidæ, quæ alvi adſtrictioris & ſub ſedentario vitæ genere, neque medio geſtationis tempore, neque ultimis menſibus ſanguinem redundantem mittunt, in puerperio majorem purpuræ experiuntur vehementiam. Dein majus etiam ſemper diſcrimen in imbecillitate, ſive natura, ſive ex morbo, ſive alia ex cauſa affectis, omnium vero maxime in iis, qui per crebriores animi commotiones, diuturnam inprimis mœſtitiam, genus nervoſum reddiderunt debile & ad ſpaſticos anomalos motus concipiendos proclive. Neque minus plus metuenda, quæ ſub aëris conſtitutione inſalubri, febres malignas, petechiales paſſim ingignente, impetit.

§. XIV.

Signa ſuſpecta.

Inter ſuſpecta vero in purpura ſigna connumeranda hæc. Quando exanthematibus ſufficienter expulſis, pulſus præter naturam durus & auctus manet, ſomnus nullus, inquietudo magna & ſpiritus difficilis. Quando ſtatim ſub initium & per totum morbi decurſum ſudores effuſius manant, urinæ pallidæ copioſæ redduntur, vel continuus ad mingendum ſtimulus, vel etiam urina craſſa antea & tincta, ſubito limpida, tenuis & pallida prodit, nec non quando alvus cum torminibus fluxa nimis, inprimis in puerperis. Mali præſagii eſt, ſi puſtulæ purpuraceæ modo comparent, modo evaneſcunt & ſymptomata vehementia ſemper eadem infeſtant. Pejus adhuc, ſi materia relapſa interioribus firmius inhæreſcit omnique expulſioni obſiſtit, hincque pectoris cum ſuſpiriis oppreſſio intenditur, fauces ſtringuntur, virium proſtratio increſcit & præcordiorum anxietas cum inquietudine augetur. Funeſta demum indicia, quum hærente intus deleteria materia, interiora ardent & extrema frigent ac rigent ſimulque copioſo frigido ſudore perfunduntur; aut viciſſim quando extrema æſtuant & in abdomine frigoris ſenſus percipitur notabilis. Hæc enim ubi præſto ſunt, æger ut plurimum lipothymia occumbit lethali, ob inflammationem & ſphacelationem, quæ ventriculum, inteſtina, cerebrum, vel in puerperis ipſum uterum, afficit.

Mala

& funeſta.

PRÆSERVATIO ET CURATIO.

§. I.

Methodus præſervandi puerperas.

Nullus quidem morbus tam ægre penitus extirpatur ac purpura, quæ plerumque relinquit fermentum ipſam denuo inducens: ſed hoc inprimis proprium chronicæ illi purpuræ, quæ quo pacto ſit arcenda, inferius dicetur. Jam de febre miliari. Quæ cum potiſſimum fœminis, & quidem puerperis, ſit ſolennis, qua ratione hæ ab ipſius incurſu defendendæ, tradendum. Sub graviditate igitur exacta victus ratio ſervanda, corpus motu moderate exercendum, venter à refrigeratione defendendus, ſanguinis copia venæ ſectione ter, vel quater, in ſuperioribus inſtituta, minuenda & alvina excretio ſubinde ſecundanda per mannata, rhabarbarina & tartarea. Inſtante dein partu, non per præmaturum niſum vires convellendæ, nec pellentibus humores exagitandi; poſt partum vero neceſſarium, quo impurus ſanguis expurgetur utero & ſucci à cacochymia contracta liberentur. Sedato hinc ſecundo die impetu, omnis generis excretiones modeſte promovendæ & alternis diebus pilulæ balſamicæ roborantes, vel ſolæ, vel, ſi citatior adhuc pulſus, cum pulvere temperante nitroſo, deglutiendæ. Tum quoque conducit cum juſculis tenuioribus dare ea, quæ ſpaſmos leniunt, ſanguinem grumoſum diſſolvunt ſimulque perſpirationem ſervant, ſperma ſcilicet ceti, oleum amygdalarum dulcium, infuſum theiforme ex floribus ſambuci, chamomillæ & ſummitatibus millefolii, pulveres diaphoreticos, nec non mixturam ex aquis analepticis & diapnoicis, cum aceto deſtillato, lapidibus cancrorum & ſyrupo acetoſitatis citri.

§. II.

Curationis indicationes.

Ipſa vero purpuræ curatio ad tria hæc redit momenta: I. ut vitioſa, quæ ſubeſt, acris, nervoſis partibus infeſta materia corrigatur ac temperetur; II. ut ſpaſticæ fibrarum nervearum inde productæ ſtricturæ laxentur; & III. præparata materia placide per cutis emunctorium evacuetur, nec retrocedat. Ego quidem has medendi indi-

indicationes perfeci hiſce ex multis probatiſſimis auxiliis. Ad acredinem diluendam & nervoſas male affectas partes mulcendas, apprime utilia decocta humectantia, ex raſura cornu cervi, radice ſcorzoneræ cum hordeo & liquiritia, gelatina cornu cervi, nec non ſerum lactis, noſtra methodo paratum dulce. Idem faciunt & præterea expulſionem juvant emulſiones, ex aquis diapnoicis & antiſpaſmodicis, cum ſemine napi, cardui Mariæ & papaveris albi. Inprimis etiam duplici hoc nomine conducunt pulveres temperati bezoardici, cujus generis eſt *Ludovici* atque *Sennerti*, nec non noſter. Quibus ad æſtum temperandum & ſpaſmos componendos ſubinde ſuccum citri inſtillare, pulverem præcipitantem nitroſum, vel tantillum croci, aut caſtorei, pro circumſtantiarum ratione admiſcere, vel etiam horum uſum interdum liquoris anodyni mineralis doſi interpolare, ſicque in vehiculo appropriato ex aquis deſtillatis propinare ſoleo. Et ſi purpuræ eruptio juſto impeditior, vel retroceſſio metuenda, aut jam facta, inſtar omnium eſt idem anodynus liquor, remixtus cum tertia parte ſpiritus bezoardici, ad mentem *Buſſii* parati & à me in *obſervationibus phyſico-chymicis Lib. II. obſ. XXVIII. pag.* 511. deſcripti.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Tenenda in regimine. Purpura, morbus omnium delicatiſſimus, nihil plane fert exceſſivum, in regimine æque ac medicatione. In regimine quidem æger ſemper in moderato & æquali calore, tam lecti, quam hypocauſti, detineatur, eo quod nimis æſtuoſum vires frangit ac pruritum ardoremque cum anxietatibus auget, frigidius exanthematum eruptionem impedit, ſubſequente languore & angore; & inæquale expulſionem retardat, vel minimum inſtabilem facit purpuram. Vitetur etiam ſtragulorum & induſiorum quantum fieri poteſt mutatio, ac potius jam trita, ſicca & fumigata injiciantur.

§. II.

Calida & alexipharmaca nocent. Quam graviter dein calida & alexipharmaca medicamenta noceant, docuit ſane uberius experientia, qua conſtat, eadem cum æſtuoſo regimine, in cauſa eſſe, quod ingruente primum novo hoc morbo, omnes fere perierint, quum jam ſub temperata methodo plurimi evadant. Quin liberalior tantum infuſorum & decoctorum calidorum potus, ſudorem nimium movendo & ſerum plus juſto exhauriendo, officit. Ubi vero motus eſt retroceſſionis, vel hæc jam facta, tum potus calidus præſentis efficaciæ, & moderata quoque expellentia locum utique inveniunt.

§. III.

Item refrigerantia. Viciſſim refrigerantia & inteſtinum motum nimis ſedantia intus detinent materiam, & anxietates ob id ac languores cum periculo intendunt. Ipſum nitrum circumſpecte uſurpandum. In alba enim purpura & ubi malignitatis indicia, refrigerationes externæ cum æſtu ſubinde intercurrente, præſto ſunt, ab eo plane abſtinendum. In rubra vero purpura, ſive alba cum rubra conjuncta, ubi internus adeſt æſtus, cum ſiti & pulſuum magnitudine, medicamenta diaphoretica leniter nitrata omnino accommoda.

§. IV.

Nec non cerevisiæ potum. Cereviſiæ etiam potum nullus minus fert morbus quam purpura, eo quod multas impuras, craſſas & heterogeneas partes in ſanguinem & lympham invehit. Hinc ego quidem ſemper purpura laborantibus auctor ſum, ut ab omni cereviſiarum genere abſtineant & bibant decoctum ex radice ſcorzoneræ, ſarſaparillæ & cichorii, cum raſura cornu cervi, hordeo mundo & pauxillo ſeminis fœniculi, vel aniſi ſtellati.

§. V.

Alvus aperienda caute. Alvus in purpura nec nimis laxa, nec nimis ſtricta eſſe debet. Si enim diutius retinetur, morbus inde nanciſcitur pabulum & longius extrahitur; ſi vero purgantibus, quin laxantibus omni virulentia deſtitutis, intempeſtive ducitur, materia per poros eliminanda revocatur & præcordiorum anguſtias, tormina & ardores in ventre, nauſeam & ſtomachi ſubverſionem inducit. Hinc in purpura tam idiopathica, quam quæ aliis exanthematicis accedit, tanto magis maligna, alvum nec paullo ante, nec paullo poſt eruptionem irritare licet, ſed quando vis morbi deſerbuit & purpura ſicceſcere incipit. Neque tum vix aliud expedit remedium, quam clyſter emolliens, injiciendus ſub ſymptomatum remiſſione, plerumque matutino tempore major, quam veſpertino & nocturno eſt.

§. VI.

Venæ sectio cum distinctione admittenda. Sanguinis miſſio maxima cum prudentia inſtituenda; nam in purpura alba & maligna, quam ſumma virium proſtratio, cum largis ſudoribus & debilitate ac frequentia pulſus, arguit, plane non eſt admittenda: contra ea inſigniter prodeſt, quin neceſſaria eſt puerperis, quando lochiis retentis, ſymptomata purpuram comitantia ejus incurſum nunciant; cito tamen adminiſtranda. Sic enim ſæpius obſervavi, ſummas præcordiorum anxietates, animi defectiones, laborioſam & anxiam ſpirationem feliciter fuiſſe ſublata & mox ſummo cum levamine in univerſo corpore purpuram proripuiſſe; id quod pluribus docui & adſtruxi in diſſertatione *de venæ ſectionis prudenti adminiſtratione pag.* 18. *ſeqq.*

§. VII.

Virium ratio habenda. Quum porro vires plerumque hoc in morbo admodum ſint proſtratæ & ad lipothymias propenſio, ſummo omnino cavendum eſt ſtudio, ne æger ex lecto ſurgat, aut diutius erectus ſedeat, quia facile ſic obrepit animi defectio, & motu humorum ad interiora converſo, exanthemata cum diſcrimine diſparent. Subinde potius vires refocillandæ per mixturas analepticas, ex aqua meliſſæ citratæ, vel Turcicæ, liliorum convallium, ceraſorum nigrorum, florum acaciæ, rubi idæi, cum ſpiritu nitri dulci, matre perlarum & ſyrupo acetoſitatis citri. Quibus pro circumſtantiarum ratione lenia diaphoretica, uti cornu cervi philoſophice præparatum & antimonium diaphoreticum; vel etiam ſi ſudores colliquativi effuſius manant, ſuccus citri & ſpecies de hyacintho, cum fructu adjici poſſunt.

§. VIII.

Vesicatoria conducunt. Veſicatoriorum utilitatem in purpura jam dilaudavit Hamilton *de febre miliari*, eademque ſcapulis apponere ſuadet: Recte omnino. Subtrahunt enim humorem ſeroſum impurum & fibras delaſſatas nerveas ad contractionem exſtimulant, ut materiam morbificam promte excutiant. Hinc ſub tarda eruptione & motu humorum ad interiora ipſumque caput converſo, ſæpius cum fructu præcepi, ut ſuris apponeretur veſicatorium,

rium, cujuſmodi concinnare ſoleo ex emplaſtro de meliloto, pulvere cantharidum, cum pauxillo balſami Peruviani.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Febris purpurata in puerpera funeſta.

Fœminam novi viginti aliquot annorum, vegetam & alacrem, ſanguineo-cholericam, quæ virgo levi ex cauſa hyſterica experta fuerat pathemata, ſub axillis quoque & pedibus largiter ſudarat, bene cæterum appetens & corpus domeſtica negotia obeundo probe exercens. Hæc utero gerens ex hilari præter morem fiebat triſtis, ſudores ſueti ſiccefcebant, à medio geſtationis tempore perpetuo largus lactis in mammis erat proventus & quinto menſe circa hypochondria exquiſitus oboriebatur dolor ardens, quaſi ex prunis candentibus. Poſt partum admodum laborioſum ingenti horrore febrili corripiebatur per totum corpus, quem excipiebat capitis dolor & inquietudo. Quinto die lochia ſiſtebantur & accedebant præcordiorum anxietates, cum horripilatione febrili, intercurrente æſtu, ardore in ventre & tandem deliriis. Datis diaphoreticis ſub temperate calido regimine, in cordis ſcrobiculo, collo & dorſo, nec non brachiis, purpura & rubra & alba efflorefcebat quidem; ſed quum gravi commoveretur iracundia, cutis iterum fiebat arida & ſicca, delirium in furorem plane tranſibat, lac poſt partum etiam copioſiſſimum, retinebatur, in ventre oboriebantur borborygmi, ſpiritus intercludebatur ac demum decedebat.

Epicriſis.

I. Adduxit utique hunc morbum ſanguinis & ſeri impuri abundantia, ob vitæ genus ex mobili in ſedentarium mutatum, ſudores ſuctos ſuppreſſos & venæ ſectionem ſub graviditate plane omiſſam, contracta. Nunquam etiam boni ominis in gravidis, ſi de ardore & æſtu in interioribus abdominis conqueruntur. Signum enim præbet, hiſce in partibus congeſtionis atque infarctus, qui ſucceſſive ipſum ſanguinem magis corrumpit, à quo natura poſt partum febrili motu ſe liberare intendit.

II. Nihil certe io morbis acutis deterius gravi animi affectu, inprimis iracundia vehementi. Si enim in ſanis corporibus magna horum affectuum nocendi facultas, quidni in ægrotis? Heic quidem inde ſanguinis & humorum motus ad caput converſus, phrenitidem cum morte attulit.

OBSERVATIO II.

Poſt purpuram animi turbatio, Carolinis ſanata.

Teneta, ſenſibilis & ad iram proclivis fœmina, triginta annorum, ſterile per decem annos duxerat matrimonium, ſana tamen & vegeta. Quum vero maritus inopinata morte extingueretur tempore menſtrui fluxus, ſubſtitit hic, & miſera tota luctui ſeſe dedit, inquieta fuit, nec dormivit, nec appetiit. Paulo poſt horripilationem cum æſtu perſenſit, nec non tremulam manuum & colli agitationem cum cynico ſpaſmo oris, anxietatibus ſubinde affecta & lipothymiis. Datis antiſpaſmodicis & antihyſtericis, conquieverunt tantiſper hæc ſymptomata; ſubinde tamen, licet mitius, repetentia, donec die tandem tertio, cum horripilationis & tractionis in cute ſenſu, in collo, dorſo & univerſo corpore purpura rubra cum alba prodiret, alvo per aliquot dies ante & ſub eruptione clauſa. Interim ſpaſtica priora ſymptomata remiſerunt, ſomnus vero non rediit, prætereaque perpetuus ad urinam fuit ſtimulus, quæ tamen parce ſtillavit. Sed quum inopinato perccelleretur terrore, diſparuerunt illico exanthemata omnia, ſequuta ingens præcordiorum anxietas, redierunt pathemata hyſterica ſpaſtico-convulſiva ac mentem plane turbare viſa ſunt. Hinc ſanguis è vena miſſus floridus & datus poſtea liquor anodynus mineralis cum ſpiritu bezoardico, ternis ſingulis horis ex infuſo theiformi. Inde tertio die poſt comparuit iterum purpura, ſtationem tamen non ſervavit, ſed poſt corporis refrigerationem & injectum clyſterem denuo maxima ex parte receſſit. Succeſſit hoc facto mentis confuſio, ut ſine cauſa ſubinde vel in cachinnos, vel in lacrymas ægra ſolveretur, multaque abſurda loqueretur. Corpore autem melius habuit, cibos ſumſit, ſomno non penitus caruit, & ſenſim eo pervenit, ut domeſtica iterum obire potuerit negotia. Elapſo inter hæc ſemeſtri ſpatio meo ex conſilio uſa eſt Carolinis thermis, quibus purpura per omnem corporis ambitum expulſa, qua poſt ſeptimum diem ſquamarum inſtar ſecedente, mens reſtituta, corpus & vires ex voto per DEI gratiam confirmatæ.

Epicriſis.

Purpuram in ſanguineo corpore ex ſanguine menſtruo repente ſuppreſſo generari poſſe, ex hac hiſtoria patet utique. Excrementitia autem purpuræ materia, intus retenta, nervoſis quam maxime infeſta eſt partibus, eaſdemque ſpaſmis & convulſivis plane motibus afficit. Quin diutius deliteſcens in interioribus, ipſam mentem turbare poteſt, hanc procul dubio ob cauſam, quia nervoſis cerebri membranis firmius inſidet eaſdemque exagitat. Carolinarum igitur præſtans maxime eſt virtus ad depurandos corporis ſuccos, recrementitiam materiam ſolidis & fluidis partibus intime inſinuatam ſeparandam & per cutis poros expellendam.

OBSERVATIO III.

Purpura alba idiopathica ſanata.

Sanguineus ac robuſtus juvenis corripiebatur horrore, frigore, æſtu poſtea & ingenti præcordiorum anxietate. Secabatur ſecundo ſtatim die vena, quarto & quinto totum corpus purpura alba conſertim occupabat. Æger in conclavi calido detentus, de moleſta gravitate & tractione in ſiniſtro latere conquerebatur, ad mingendum quidem ſtimulabatur, ſed paucam reddebat cum ſtranguria urinam, alvo ſimul per ſex dies clauſa. Dabatur ipſi loco potus decoctum ex avena, radice ſcorzoneræ, cum ſemine papaveris albi & cornu cervi uſto, ac præterea quater quotidie doſes hujus pulveris: *Recipe cornu cervi ſine igne parati, oculorum cancri, antimonii diaphoretici ana drachmas duas, cinnabaris antimonii drachmam cum dimidia. M.* Inde melius habuit, urinam etiam facilius miſit & exanthemata uberius prodierunt in univerſo corpore. Nono die veſperi nares ſanguinem ſtillarunt & alvus ſponte ſoluta. Nihilo minus per totum morbum ſomno fere caruit, hinc data hæc potio: *Recipe aquæ florum ſambuci, acaciæ ana uncias duas, antimonii diaphoretici, oculorum cancri, ana drachmam dimidiam, ſyrupi papaveris albi drachmas duas, mixturæ ſimplicis drachmam. M.* Qua continuato ſimul pulverum bezoardicorum uſu, undecimo die ex voto convaluit.

Epicri-

Epicriſis.

Purpura alba admodum quidem periculoſa, ſi aliis acutis & exanthematicis morbis accedit, ſi vero idiopathica, cum febre recte prodit & ordinatum ſervat typum, non adeo eſt pertimeſcenda, modo recte temperato regimine & temperatis diaphoreticis excipiatur. Heic quidem ſanguinis copia multum fecit ad generationem morbi, ideoque venæ ſectio mature adminiſtrata commodam locavit operam, quæ in cacochymicis & ſymptomatica purpura, plus utplurimum damnii, quam emolumenti affert.

Observatio IV.

Purpura poſt alvi laxationem feliciter ſoluta.

Tertio poſt partum laborioſum die, fœmina ſucculenta ſanguineo-cholerica, viginti & aliquot annorum, conqueſta eſt de capitis, dorſi & totius corticis corporis dolore, *als wenn ihr die Haut ſehr weh thate*, quaſi cutis doleret, nec non de ſpaſtico ſtupefactivo in manibus ſenſu & ſcintillis igneis oculis obverſantibus. Acceſſerunt dein anxietates præcordiorum, agrypnia, ardor febrilis, virium proſtratio, ſitis, oculorum rubor & ſqualor. Datis lenioribus diaphoreticis cum regimine temperate calido, die quarto erupit purpura, quinto & ſexto die omnem corporis ambitum occupans, interſperſa in pectore, manibus & abdomine rubræ alba: à ſexto die alvus fuit adſtricta & lochiorum fluxus ad nonum uſque ſubſtitit. Hinc ad alvum ſolvendam & lochia revocanda data doſis pilularum Becherianarum, quæ lenem fecit laxationem, & data altera doſi, lochiorum fluxus rediit cum magno fœtore, ſequuti ſudores largiſſimi, acidi & fœtentes ad diem uſque undecimum, urina quoque feceſſit graveolens. His excretionibus ſolutus morbus, vires ſucceſſive redierunt cum ſomno & ægra ſanitatem recepit.

Epicriſis.

Omiſſa ſub graviditate ſanguinis miſſio in ſanguineo hoc corpore feri & ſanguinis impuri genuit copiam, ex qua purpura. Quia vero a lochiorum itemque alvi ſuppreſſione ſuccorum impuritas aucta, optimo utique conſilio, pilulæ Becherianæ oblatæ, quippe quæ primo ſtatim die in puerperio datæ materiam & cauſam febris ac purpuræ tempeſtive præſcindere ſolent. Ut adeo pateat, temperata laxantia in purpura non penitus eſſe reformidanda.

Observatio V.

Poſt eryſipelas purpura ex primarum viarum ſordibus.

Fœmina tres ſupra triginta annos nata filiolum edidit ſanum ac vegetum, & ipſa quoque per tres hebdomades optime habuit. Poſt iracundiam vero & terrorem dextram mammam, ſub alvo à triduo adſtricta, occupavit eryſipelas, quod tamen pulvere ex farina fabarum, ceruſſa & floribus chamomillæ confecto diſcuſſum. Tertio die ingens acceſſit horror ac frigus, ſubſequente acri æſtu per totam noctem durante alvus dura fuit ac tenſa, ſomnus parcus & nullus. Durarunt hæc per tres dies, quarto autem erupit purpura, quæ poſtquam per triduum moleſto ardore & dolore pungitivo ſummam cutem divexaſſet, decidit, æſtus cum pulſus celeritate viriumque dejectione remiſit & ægra tandem & morbum & puerperium feliciter ſuperavit. Nihil autem aliud uſurpatum, quam leniora & fixiora diaphoretica cum humectantibus, clyſteres emollientes ex decocto cremoris avenæ cum chamomilla vulgari, addito oleo amygdalarum dulcium & ſale communi, & remittente morbo ac febre, ſubjunctus uſus pilularum noſtrarum balſamicarum.

Epicriſis.

Puerperæ hanc etiam ob cauſam tam frequenter in exanthematicas, eryſipelaceas & purpuratas febres incidunt, quia primas vias à ſordibus graviditatis tempore contractis non convenienti pharmaco expurgarunt. Quando enim prima regio corrupta ac impura materia repleta, vel levis animi affectus, ut ira, terror, vel improvida corporis refrigeratio, illam commovendo & ſanguini invehendo, febrem ſuſcitat exanthematicam. In noſtra eryſipelas primum productum, eodemque repulſo, de novo febris accenſa, ſubſequente exanthemate purpureo.

Observatio VI.

Puerpera purpurata venæ ſectione ſervata.

Fœmina triginta aliquot annorum, fœcunda jam plurium liberorum mater, ſemper fere in puerperio laborarat purpura, feliciter tamen eandem ſuperarat. Quum vero ſeptima vice exſpectatione citius partus ei, omiſſa ultima venæ ſectione, obtigiſſet, die quinto poſt experta eſt horrorem cum ſubſequente æſtu, lochia parcius juſto fluentia ſubſtiterunt plane, anxietates ipſam infeſtarunt, ſomnus defuit, caput doluit & univerſum corpus languit. Data quidem temperata diaphoretica cum temperantibus & die quarto poſt ſparſim effloruit, inprimis in cordis ſcrobiculo, purpuraceum exanthema, ſymptomata auctem diſcedere noluerunt, ſed potius ſpaſmi in artubus & abdomine acceſſerunt, purpura diſparuit iterum, anxietates fuerunt ſummæ, ægra corpus jactitavit, delirare cœpit & animo ſubinde linqui, ut omnia jam conclamata eſſe viderentur. Hinc vena inciſa in brachio & quatuor circiter ſanguinis unciæ ſubtractæ. Quo facto, protinus præcordiorum angor remiſit, animi defectio ceſſavit, ægra ad ſe redit, corpus totum calore & madore perfuſum ac paullo poſt erupit copioſiſſima purpura, quæ debito regimine & congrua medicatione ex voto perſanata.

Epicriſis.

Fundatum quidem in experientia eſt, non tentandam eſſe ſanguinis miſſionem, ubi purpuræ eruptio inſtat, aut modo facta; dantur tamen caſus, ubi ſummopere neceſſarium, ut hoc etiam tempore ſanguis mittatur. Nonnunquam enim, lochiis reſtitantibus, aut parcius juſto fluentibus, ſanguis redundans, ob ſpaſmos in abdomine, cum impetu urgetur & congeritur ad cor ac cerebrum, ibique atrocia & lethifera ſuſcitat ſymptomata, quæ perperam vulgo retroceſſioni materiæ exanthematicæ tribuuntur. Hinc ſi per venæ ſectionem ſanguis ſuperfluus ſubtrahitur, ceſſant illico pathemata & liberiore ac æquabili facto circuitu, eruptio expedite ſuccedit ſummo cum levamine.

Observatio VII.

Judicium & conſilium de præſervatione & cura purp.

Purpurata febris, novus & incognitus veteribus morbus, poſtquam circa annum Æ. C. MD. LII. Lipſiæ primum cœpit, ſucceſſive adeo vires ſumſit & longe lateque proceſſit, ut in plurimis, Germa-

pure puerperarum. Germaniæ minimum locis, jam notus ſit atque ſolennis. Quo vero penetravit, haud exiguam primum edidit ſtragem multumque negotii faceſſivit Medicis, priuſquam ipſa edocerentur experientia, cujus eſſet indolis, quæ ferret, quæ non, in medicatione æque ac regimine. Hinc ſæpius tam in quam extra Germaniam, Medici meum exquiſiverunt judicium atque conſilium, qualis ſit incognitus hic morbus & quo pacto eidem feliciter occurrendum? Quum igitur adhuc latius quotidie ſerpat, non infructuoſum erit, heic inſerere ea, quæ, quum anno MDCC XXIII. Francofurti ad Mœnum primum compareret ad me à Medicis perſcripta, una cum iis, quæ reſpondi. Ita autem habebat miſſa mihi relatio hiſtorica: *Infeſtavit ab aliquo tempore puerperas noſtra hac in urbe novus quidam morbus, hunc potiſſimum in modum incedens atque decurrens. Partum enixæ, ſecundo vel tertio puerperii die corripiuntur horrore cum ſubſequente calore, conqueruntur de ſumma pectoris oppreſſione & crebrioribus ſuſpiriis, lochiis ut plurimum reſtitantibus. Interjectis aliquot diebus, erumpunt puſtulæ miliares, imprimis circa cordis regionem conſpicua, excipiunt deliria & nervorum ſubſultus, & plurimæ ex ægris occumbunt, aliæ circa quintum, plures nono morbi die. Licet autem morbo huic omnibus viribus ſit occurſum, efficaciſſimis alexipharmacis, imperata quiete, regimine calido, veſicatoriorum applicatione & cucurbitulis ſiccis; irrita tamen fuerunt omnia & tritum obtinuit adagium*: interdum docta plus valet arte malum. *Hinc quæritur: qualis ſit hic morbus; & qua methodo quibuſque medicamentis ſit expugnandus?*

JUDICIUM CUM CONSILIO.

Perſcriptam morbi ignoti hiſtoriam curate & perlegi & expendi. Eſt autem is febris maligna miliaris, quæ noſtris in oris, inprimis Miſniæ tractu, à plurimis annis admodum frequens & puerperis ſæpius funeſta fuit. Ante ſexaginta circiter annos noſtris pariter incognitus fuit hic morbus, primum Lipſiæ obſervatus, ideoque κατ' ἐξοχὴν febris purpuratæ Lipſienſis nomen obtinuit. Jam longius proceſſit ac vires ſumſit, ut non modo puerperæ, ſed & viri, inprimis tamen fœminæ, eodem crebrius decumbant, modo acute & brevius, modo longius, per tres, quin ſex quandoque menſes. Hinc in chronicam & acutam purpuram diſpeſcitur. Illa quidem admodum moleſta, ſed non periculoſa, nec febre ſtipata; hæc autem ſemper febrem habet comitem, nec periculo caret. Periculum tamen in hac eo majus eſt, quo magis corpus quod corripit ex prægreſſa tempeſtatum diuturna inſalubri conſtitutione, pravo victu & vivendi genere, nec non aliis cauſis vel debile eſt, vel impuris ſuccis repletum. Et chronica illa etiam vehementius & diutius inſiſtit, pro corporis, in quod cadit, diſpoſitione. Dein purpura, vel rubra eſt, vel alba. Illa non tam malignæ & deleteriæ indolis, quam hæc, quæ, ſi, ut ſæpius evenit, aliis acutis exanthematicis febribus in fine accedit, mortem ut plurimum infert.

Cauſa hujus tam ſontici morbi maxima ex parte corruptæ, vappeſcenti & corroſivæ lymphæ tribuenda videtur. Quando enim lympha in diverticulis & tubulis glanduloſis ſtagnat & diutius ſubſiſtit, corrumpitur & acrem corroſivam indolem induit. Quæ poſtmodum ſuccis & ſanguini inſinuata & cum hoc ad partes nervoſas delata, truculenta illa in purpura obvia pathemata inducit, anxietates præcordiorum, cardialgias, angores, inquietudines, dolores & tractiones in artubus, languores, reſpirationem difficilem, oppreſſiones pectoris, horrores, lipothymias, pruritus aliaque. Omnia tamen hæc remittunt ſymptomata, ſi beneficio naturæ materia acris ad corporis perficiem propellitur. Singulare autem habet hoc exanthema illud, quod admodum ſit variabile, mox compareat, mox evaneſcat, & hinc ſymptomata jam leniora, jam graviora inferat.

Chronicam purpuram obſervavi ſæpius in fœminis, quæ antea fluorem album expertæ hunc ſubito ſiccarunt; diſparente iterum, hoc repetente, purpura. Dein notavi, fœminas, quibus poſt quinquageſimum annum menſes emanſerunt, purpuram crebrius incurriſſe. Frequens quoque idem hic morbus omnibus, qui vitam colunt ſedentariam, animi affectibus, ira præſertim ac terrore jactantur, lactiniis, dulcibus & placentis delectantur, nec legitimum experiuntur alvi beneficium. In acutis febribus, variolis & morbillis ſi alvus juſto diutius adſtricta, vel diarrhoea contingens ſubito ſiſtitur, purpura ſubſequi ſolet, ob retentas acres, ſalſas, ſulphureas ſordes. Maxime omnium vero frequens & anceps eſt hic morbus in puerperis, eo quod ſub graviditate, ob retentos menſes, ſanguis nimius ſit & impurus, tanto certius, ſi accedit inordinatum vitæ genus, vita ſedentaria, animi angor & ſomnus nimius. Impetere ſolet purpura vel cum, vel paullo poſt febrem lacteam, quæ ſubſiſtentem paſſim corruptam lympham è latibulis excutit & in ſanguinem agit. Quod autem purpura jam frequentior ſit, quam antea, id perverſo potiſſimum abuſui potuum calidorum, inprimis decocti Coffee, tribuendum. Quamvis enim potus hic, ſi alvum ſimul laxat, non facile nocet; certum tamen, quod, ſi liberalius ſub alvo clauſa ingurgitatur, multas recrementitias ex inteſtinis in ſanguinem pellat ſordes, & ſudori movendo aptus ſit, cujus tamen ſucceſſus poſt eundem incurioſius habetur, ut ſucci hinc non poſſint non ſordeſcere.

Ad arcendum porro hunc morbum nonnulla ante, non nulla poſt partum ſunt tenenda. Sub graviditate ſanguis quantum fieri poteſt ab impuritate vindicandus. Hunc in finem in ſanguineis, quæ bene comedunt & minus corpus exercent, bis vel ter, quarto, ſexto & in medio noni menſis, vena pertundenda. Alvus ſemper in officio retinenda, cujus ſi obliviſcitur, admonenda alimentis, vel pilularum balſamicarum, Becherianarum, Stahlianarum, aut noſtrarum uſu, nec non potione ex manna cum rhabarbaro & cremore tartari. Perſpirationis quoque ſaluberrimæ ſucceſſus ſecundandus per corporis motum, diluentia, juſcula, potum tenuem, vitando dulcia, acida, fructus horæos & omnia quæ ſpiſſum & viſcidum ſanguinem ingignunt. Ventriculus, præſertim in cœna, non nimia ciborum copia onerandus, ſomnus longior arcendus & animus in tranquillitate ſervandus. Ex medicamentis ea proſunt, quæ ebullitionem ſanguinis componunt, leniterque cuticularem excretionem promovent, diaphoretica nempe fixa cum temperantibus & nitro. Poſt partum è re eſt, ut ſedata ſanguinis exæſtuatione & pulſus vehementia, ſecundo poſt die, doſis pilularum ſupra dictarum aſſumatur, quæ non modo inteſtina,

ſed

ſed & uterum expurgant, ſimulque lochialem fluxum promovent, eaque propter altero iterum die eaſdem deglutire expedit, inprimis ſi lochiorum fluxus tardus nimis, vel inſufficiens. Tertio demum die ſi febris lactea ingruit, neceſſarium eſt, quo bis quotidie dimidia drachma pulveris mei bezoardici cum præcipitante remixti, ſumatur.

Quando autem purpura adeſt, in curatione rite adornanda, ante omnia in lochia inquirendum, an recte & ſufficienter ſeceſſerint? Quod ſi hoc non factum, poſt pediluvium, vena in pede ſecanda. Tum vitandus omnis calor, tam in regimine, quam medicatione; vitanda vero etiam refrigeratio & refrigerantia remedia, ipſoque nitro caute utendum, ac nonniſi ubi ſanguis æſtuat & pulſus celer eſt. Alvus quoque nec nimis ſit adſtricta, nec intempeſtive, vel acrioribus irritetur. Inter medicamenta nulla magis proficua deprehendi, quam pulverem meum bezoardicum, præcipitantem & liquorem anodynum mineralem, una cum pulvere caſtorino cinnabarino. Si pectus cum angore opprimitur, ſoleo liquorem anodynum, tribus partibus, cum una parte ſpiritus bezoardici Buſſii & dimidia parte eſſentiæ caſtorei miſcere, & alternatim propinare hunc pulverem: *recipe pulveris Marchionis drachmam, cinnabaris nativæ præparatæ ſcrupulum, pulveris caſtorei grana* x. *M. f. pulvis, dividatur in doſes* IV. Loco potus ordinarii præbere ſuadeo decoctum ex raſuræ cornu cervi, radicis ſcorzoneræ, ſarſaparillæ, ana unciis binis, decoctis in quatuor aquæ menſuris. Infuſum thée autem liberalius bibere non conducibile, ſed ſufficit aliquot tantum patellas interdum ſorbillare. Quod ſi demum alvus nimis ſicca, enemate domeſtico, ex floribus chamomillæ, ſale communi & nitro cum decocto avenaceo, ſubducenda.

Atque hæc ſunt medicamenta & hæc eſt methodus, quibus ego per Dei gratiam multos purpura decumbentes feliciter ſanavi. Quæ rogatus candide ſic exponere volui, debui. Halæ d. X. Decembr. Anni CIƆ IƆCC XXIII.

Plura exempla legi poſſunt in *Conſult. Medic. Tom.* II. *Sect.* IV. *Cap.* CXCI-CXCV.

CAPUT X.

De Febribus Epidemicis, Exanthematicis, Catarrhalibus ſive Petechizantibus.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Deſcriptio morbi.

FEbres hæ ſunt lenes continuæ, cum virium proſtratione, vigilia, inappetentia & quandoque cum eruptione macularum in ſumma cute junctæ, ortæ a ſeri excrementitii copia & inteſtina diſſolutione, non ſine contagio & vitæ periculo.

§. II.

Inſultus & decurſus.

Ab initio ſtatim immutatur faciei aſpectus in morbidum, & ægrotaturi tribus vel quatuor antequam lecto affiguntur diebus, conqueri ſolent de ſpontanea laſſitudine, gravativo corporis & artuum dolore, quaſi oſſa contuſa eſſent & fracta, de virium languore, inappetentia, levi animi defectione, nauſea cardialgica *Ubelſeyn*, capitis dolore & ſomno inquieto, alvo ſimul adſtricta. Accedit poſtea veſperi horripilatio & frigus, ſequitur æſtus, increſcunt ſymptomata, major virium fit jactura, ut vix imbecilles & teneri erecti manere queant, capitis dolor cum vertigine & inquietudine ingraveſcit, in quibuſdam, dorſum, vel etiam latera exquiſite dolent, præcordia anguntur, interna ardent, fauces arent, pulſus contractus, celer ac debilis eſt, urina pallida ſine ſedimento, & ſpiritus difficillime trahitur. Tum prodeunt in nonnullis quarto, vel circa ſeptimum diem, in dorſo potiſſimum, pectore & brachiis, cum, vel ſine levamine, maculæ, in aliis copioſiores, in aliis pauciores, coloris varii, vel, ut in pleriſque, purpurei, vel lividi fuſci, vel pallidioris roſei, modo latiores, modo minores, in plurimis inſtar morſus pulicum, a quibus tamen dignoſcuntur, dum compreſſæ non relinquunt veſtigium in medio rubicundum. Ob quam macularum diverſitatem, febres hæ varia ſortiuntur nomina, ut vel *purpuratæ*, vel *puncticulares*, vel *petechiales ſpuriæ*, audiant. Sub hoc morbi ſtatu, ſive vigore, acerbiora ſunt omnia, inquietudo maxima, corporis jactatio ejuſque decubitus inſuetus, mens turbata, ſermo delirus, ſomnus nullus, ſudor frigidiuſculus, anguſtia ſpirandi intenſior & pulſus contractus, inæqualis, celer & frequens.

§. III.

Eventus.

His ſi accedunt tendinum ſubſultus, ſitis defectus, borborygmi in ventre, ſingultus, faucium ab aphtis inflammatio, convulſiones, aut ſyncope, cum extremorum refrigeratione & ſudore largiſſimo, certa ſunt mortis indicia. Quando autem circa dies criticos, vel in ipſis, ſeptimo, undecimo, vel decimo quarto, liberalius prodit tepidus ſudor, per aliquot ſæpe dies, licet cum virium languore manans, vel etiam alvus per aliquot dies fluit, ſalutis eſt indicium, tanto certius, quando poſtea pulſus mutatur, antea contactus, increbeſcit, durus molleſcit, celeritatem tantiſper ponit magiſque æqualis fit, quando animus fit erectior, ſitus & decubitus corporis quietior, auditus difficilis, urina turbida & ſedimentum ponens, quod quidem circa dies criticos certum fere fauſti eventus indicium. Hoc quippe facto, ſucceſſive poſtea ſomnus, appetentia & vires redeunt, quod tamen non facile ante diem accidit decimum quartum.

§. IV.

Formalis ratio

Veteribus hæ *febres quotidianæ continuæ feroſæ*, vel etiam Recentioribus *catarrhales malignæ* vocari ſolent, quia leniter procedunt ab initio & coryza, gravedo, pectoris infarctus, tuſſis ſæpe primis diebus junguntur & veſperi per noctem exacerbationes fiunt. *Formalis* autem earum *ratio* conſiſtit maxime in partium ſanguinis, vel potius ſeri diſſolutione, medicante motu febrili, cujus beneficiu impuræ, corruptæ, heterogeneæ partes, ſi robur adhuc ineſt naturæ, nec adeo corrupta ſolidorum & fluidorum diſpoſitio, evolvuntur, earumque ſubtilior ſeroſa pars per largum ſudorem, craſſior & mucida per nares, fauces & bronchia, billioſa mucida per alvi receſſum, & putrida ſalino-ſulphurea, ſub forma macularum, per tubuloſam & fibroſam cutis ſubſtantiam, poſtea ſalutariter propellitur. Exanthematicam enim materiam non cauſam, ſed potius effectum, neque etiam perpetuum hujus febris eſſe, ex eo pateſcit, quod morbus non ſola efflorefcentia exanthematum feliciter & perfecte ſolvi ſoleat, ſed plures, eadem copioſe

licet facta, peſſime habeant, alii ſine ea evadant & decedant quoque, nunquam vero firma ſalutis ſpes ſit, niſi ſolennis evacuatio, vel per alvum, vel ſudorem, diebus convenientibus criticis fiat. Quod autem diſſolutio humorum fiat, intolerabilis & extraordinarius plane fœtor ſordium, quæ per alvum, ſudorem & urinam copioſiſſime ſecedunt, planum facit teſtatumque.

§. V.

Materialis cauſa. *Materialis* igitur harum ſebrium *cauſa*, utique ingens & inſolita plane humorum excrementitiorum ſalino-ſulphureorum & mucidorum corruptibilium impuritas, quæ unionem & mixtionem ſanguinis ingreſſa, eundem in inteſtinum diſſolutorium motum deducit. Sed unde hæc primum habeat ortum, diſquirendum merito. Nam licet ſemper etiam ſecundum naturam, vitalibus ſuccis inſit impurum, per varii generis emunctoria excernendum jugiter: illa tamen impuritas, quæ hunc facit morbum, longe magis à ſuccorum indole aliena eſt, quam ordinaria, & præterea ita comparata, ut ſeſe intime cum lympha & ſanguine uniat, eorumque craſin & mixtionem ingrediatur. Interim ſicuti omnis morboſa impuritas, ſive cacochymia, ab ingeſtis intemperatis & incongruis excretionibusque, præſertim per alvum & cutim, ſuppreſſis, originem ducit; ita enim hæc corruptiva impuritas, febrium catarrhalium mali moris & exanthematicarum cauſa, pariter ab ingeſtis, maxime potu, incongruis ſimulque excretionibus, præſertim cuticulari, ſuppreſſis, oboritur.

§. VI.

Ex aere. *Epidemias* autem plerumque eſſe has febres, experientia docet, ac à præternaturali extraordinaria temporum anni tempeſtatumque conſtitutione oboriri, tali, qua multa in corpore gignuntur recrementa, eorumque per cutis poros ſeceſſione impedita, accumulantur. Quin aëris conſtitutionem ſequuntur hæ febres epidemicæ, ac inde magis, vel minus deterioris ſunt genii. Inprimis per multiplicem conſtat obſervationem, diu perſeverantem aëris auſtralis humidi, calidi, nebuloſi & ventis deſtituti, præſertim vere & autumno, ſtatum, accedentibus poſtea frigidioribus ſeptentrionalibus ventis, febres mali moris putridas, exanthematicas afferre. Neque minus conſtat, quod ſi æſtas diutius ſiccior, autumno, ſpirante vento boreali, prodeant affatim febres epidemicæ, acutæ, intermittentes, exanthematicæ, petechiales, purpuraceæ & dyſentericæ, uti quidem annis cIↄIↄxcIIx, cIↄIↄccx, xv, xxI. & xxIIx. factum fuiſſe novimus. Denique id etiam per experientiam certum, quod tempeſtatum ſubitæ ac vehementes vere & æſtate, ex frigido in calidum, ſicco in humidum & vice verſa, viciſſitudines, quam maxime generent febres mali moris, quemadmodum evenit elapſo inſaluberrimo anno, quo ea propter ubique fere plures mortuos, quam natos fuiſſe, comperimus. Et certe, nihil ad ingenerandos pernicioſos morbos aptius, quam ſi tempeſtatem ferventem, excipit valde frigida, eo quod nimius calor motu inteſtino accendit ſanguinem, multaque excrementa ſalino-ſulphurea excludit, frigus autem, poros cutis ſtringendo, intus detinet eadem, graviſſimum poſtea damnum certo inductura. Hinc etiam eſt, quod in locis, ubi interdiu æſtus, noctu frigus regnat, Auſtria inprimis atque Pannonia, ob varium hunc & inſalubrem aëris flatum, familiares ſunt atque endemiæ exanthematicæ & petechiales malignæ febres. Inde quoque in proclivi judicare, cur in Italia, maximeque Romæ, adeo periculoſum ſit poſt diuturnum calorem, corpus veſpertino frigido humido aeri exponere.

§. VII.

Et corporis conſtitutione. Neque tamen omnes tales febres petechizantes ſunt epidemiæ, id eſt, ex communi vitio aëris veniunt, ſed quandoque etiam ſine hoc oriuntur in corporibus præſertim impuris incongruis & pravis alimentis ſaginatis, nimiaque & crebriori refrigeratione affectis. Inde enim fit, quod febres hæ hyeme potiſſimum graſſentur, & eos quam maxime corripiant, qui pravo victu ac regimine uſi, ac præterea corpus intenſius refrigerarunt. Vidimus id ipſa hac hyeme, qua ex civibus noſtris multi, intemperantiæ in baccho ac venere indulgentes & traha diutius ſub cœlo rigido vecti, inciderunt in has febres & voluptatis dederunt pœnas. Neque etiam ea propter effluvia ex iis, qui his exanthematicis febribus graviter decumbunt, aut mortui ſunt, omnes inficiunt promiſcue, ſed eos tantum, qui diſpoſitionem ad hujuſmodi morbum, ſummam nempe ſuccorum impuritatem gerunt, cæteris, qui ab hac immunes, à contagio etiam liberis.

§. VIII.

Unde ſymptomatum varietas. Cæterum quia ſanguinis impuritas non in omnibus unius ejuſdemque indolis; hinc varii generis ſubinde his in febribus prodeunt exanthemata variaque accidunt ſymptomata, magis vel minus periculoſa. Etenim ſi deleteria prorſus ſubeſt impuritas, ad putredinoſam diſſolutionem humorum tendens, graviora ſunt omnia & petechiæ magis emergunt veræ atque lethales, fuſci, vel nigri coloris, de quibus infra. Quando vero non adeo corruptivæ indolis, ſed mitioris ſalino-ſulphureæ, ſymptomata non tam atrocia, ſed ordinate magis morbus decurrit, maculæque magis ſunt purpureæ & roſei coloris, ac febris ob id purpurea, vel petechialis ſpuria, ſive petechizans, audit. Ubi ſerum ſalſum acre, recenter à perſpiratione prohibita ſubnatum, ſeſe adjungit, coryza, ſternutatio, tuſſis ferina, cum defluxione ſalſi ad fauces & epiglottidem, complicantur, eamque ob cauſam febris catarrhalis malignæ nomine inſignitur. Quandoque etiam ob copiam partium ſalino-ſulphurearum acrium ſub ipſo motu febrili diſſolutorio evolutarum, maculis petechialibus ſeſe aſſociat eaſque antecedit, vel ſequitur purpuraceum exanthema miliare, idque tam rubrum, ex pruritu, ardore, cutis aſperitudine & fœtore ſpecifico acido cognoſcendum, quam, quod pejus adhuc, album, cujus puſtulæ miliares nonnunquam in veſiculas ampliores, ſero acerrimo turgidas, explicantur. Id quod vero, ſi declinante morbo, undecimo, vel decimo quarto die, vel ſerius adhuc, cum magna anxietate, inquietudine, ſpirandi anguſtia, animi deliquio & extremorum frigore, accedit, æger ut plurimum, ob vires jam nimium fractas, ſuccumbit.

§. IX.

Exitus. Qui naturæ & corporis robuſtioris, plebeii & vitæ ruſticæ addicti, ſolo ſæpe convenienti externo regimine, ſine ſingulari artificio, patienter exſpectando tempus, melius & felicius evadunt, quam qui naturæ ſunt imbecillioris, animi meticuloſi, vel mœrore, curis aut intemperantia

tia potus & ingluvie, deſidia quoque, aut nimia mentis fatigatione, corpus reddiderunt morbidum & imbecille. Mali porro ominis effuſæ excretiones ab initio ſtatim & extra dies criticos, per ſudorem, alvum & urinam quoque. Qui autem occumbunt, inflammatione meningum, ſive phrenitide, vel faucium & œſophagi, ex aphthis, vel ipſius ſtomachi, pereunt. Sanguis qui his in febribus extrahitur, conſpicuum monſtrat vitium, & vel valde fluidus & ſeroſus, rubicundus, vel etiam nimis craſſus & nigricans, comparet.

CURATIO.

§. I.

Curatio nititur naturæ robori.

Felix harum febrium exanthematicarum eventus atque curatio, non tam in arte Medici, quantumvis periti atque ſagacis poſita, ſed potius à corporis naturæ bonitate ac vigore & convenienti regimine pendet. Hinc ſi enormis ſuccorum impuritas, vires imbecilles, corpus laxum, ſpongioſum & minus perſpirabile, nec ſelectiſſima remedia, nec optima medendi methodus, quicquam proficient. Contra ea quando non tota ſanguinis & humorum maſſa adeo inquinata eſt, quando vigor adhuc motuum vitalium, animus etiam erectus, corpus nervoſum, gracile & pori aperti, feliciter, vel levi artificio, vel ſponte plane, ſuccedunt omnia. In his enim diſſoluſoriis, exanthematicis, acutis & periculoſis febribus quam maxime valet practicus ille HIPPOCRATES veterumque canon: naturam eſſe optimam morborum medicatricem, per ſe doctam, quæ congrua ſervet & incongrua rejiciat.

§. II.

Indicationes curatoriæ.

Igitur id tantum in medicatione tenendum Medico prudenti, ne motus & excretiones, quæ etiam ſine artificio in ſalutem vergunt, turbet & pervertat, ſed placide agat; ab omnibus tam fortiter commoventibus & evacuantibus, quam ſedantibus & ſiſtentibus, abſtineat, & naturæ opus perite juvet. Proinde hos unice in fines medendi methodus dirigenda: I. ut plenaria diſſolutio ſanguinis & humorum moderate compeſcatur & impediatur: II. ut acrimonia ſalinoſulphurea humorum diluatur ac temperetur ſuccique ſimul ſerventur fluxiles; III. ut excretiones per alvum, cutim, urinam quoque & ſputum, modeſte promoveantur; ac IV. ut vires fractæ foveantur ac reſtaurentur.

§. III.

Uſurpanda acidula.

Ad impediendam putridam humorum reſolutionem, ſpectatæ virtutis temperata acidula, quippe quæ putredinoſum miaſma, ad naturam ſalis alcalini ſulphurei accedens, cicurant eidemque efficaciter reſiſtunt. Hac virtute ſplendent ex vegetabilibus acetum vini ſimplex & deſtillatum, ſuccus citri, limonum, aurantiorum, berberum, granatorum, ribii & confecti ex iiſdem ſyrupi, nec non ſuccus acetoſæ & acetoſellæ cum deſtillatis ex ipſis aquis. Ex mineralibus clyſſus antimonii ſulphuratus, ſpiritus vitrioli vulgaris & ſic dictus philoſophicus, ſpiritus ſalis, nitri & maxime omnium ſic dicti dulcificati, quos inter ceu ſpecificum eminet ſpiritus ſalis dulcis probe elaboratus, ex oleo vitrioli, cum ſale communi & ſpiritu vini, per cucurbitam deſtillatus.

§. IV.

Temperantia.

Dein tam ad diſſolutionem corruptivam intercipiendam, quam acrimoniam acidam obtundendam, conducunt blanda diaphoretica & terrea fixiora alcalina, bolus nimirum Armena, terra ſigillata, unicornu foſſile, lapides & chelæ cancrorum, mater perlarum, cornu cervi philoſophice præparatum, nec non ex compoſitis, pulvis bezoardicus *Sennerti*, *Ludovici*, noſter, Anglicanus, lapis bezoardicus & lapis de Goa.

Humectantia.

Quæ porro humectant & acrimoniam diluunt, ſunt maxime pro potu uſurpanda, decoctum ſcilicet hordei, cum ſcorzonera & raſura cornu cervi, nec non ſucco vel ſyrupo acetoſitatis citri, aqua ipſa pura, vel Wildungenſis, cum ſaccharo, cornu cervi uſto & ſucco citri, ptiſana decocta cum ceraſis ſiccis contuſis, item juſcula tenuia gallinarum, cum ſucco limonum, vel aurantiorum, decoctum avenaceum tenue, vulgo *Habergrutze*, nec non cereviſiæ leves diureticæ.

§. V.

Secundandæ cuticulares;

Inter ea quæ excretiones ſecundant, & quidem per cutem, præter jam dicta bezoardica terrea, aqua ſcabioſæ, galegæ, cardui benedicti, ſcordii, florum ſambuci, item mixtura ſimplex, acetum foliis rutæ, cardui benedicti, ſcordii & galegæ infuſum, nec non eſſentia bezoardica, ex radice vincetoxici, angelicæ, pimpinellæ, dictamni, valerianæ, cortice caſcarillæ, herba cardui benedicti & ſcordii, cum moderate ſpirituoſo menſtruo, vel melius adhuc, ſpiritu ſalis dulci, noſtra methodo confecta.

& alvina excretio.

Alvinam vero excretionem juvant tutiſſime clyſteres emollientes domeſtici, ex decocto avenaceo, oleo amygdalarum dulcium, floribus chamomillæ vulgaris, ſambuci, ſyrupo violarum, ſale communi, nitro. Eundem etiam in finem utile decoctum mannatum, circumſpecte & tempore debito datum, ex mannæ unciis duabus, cremoris tartari drachma, in aqua ſcorzoneræ decoctis, addito ſyrupo violarum & oleo de cedro.

Vires reficiendæ.

Ex iis demum, quæ vires cuſtodiunt atque reficiunt, præter modicum vini cum aliis diluentibus uſum, laudem merentur aquæ roſarum, liliorum convallium, florum tiliæ, rubi idæi, fragorum, meliſſæ citratæ, cinnamomi, cydoniata, gelatina etiam cornu cervi, cum ſucco limonum, pomorum Chinenſium & ſaccharo.

§. VI.

Remedia maxime probata.

Potiſſimum vero polychreſta & expertæ à nobis per multos annos virtutis tria hæc commendamus medicamenta: *Recipe antimonii diaphoretici, cornu cervi ſine igne parati, lapidum cancrorum, matris perlarum ana drachmam, nitri depurati drachmam dimidiam. M. f. P.* Hic pulvis a ſcrupulo uno, ad drachmam dimidiam, pro doſi ſumendus, quandoque ſolus, quandoque cum drachma ſucci citri, ex decocto, vel ptiſana, quandoque etiam in hac mixtura: *Recipe aquæ cardui benedicti, florum ſambuci, liliorum convalium, ceraſorum nigrorum ana uncias duas, roſarum, cinnamomi ſine vino, ana unciam dimidiam, ſpiritus nitri dulcis guttas xxx. ſyrupi acetoſitatis citri unciam ſemis.* Alterum utiliſſimum remedium mixtura hæc: *Recipe aquæ galegæ, cardui benedicti, ceraſorum nigrorum, florum acaciæ, ana uncias duas, aceti deſtillati unciam, lapidum cancrorum, antimonii diaphoretici ana drachmam cum dimidia, cinnabaris ſcrupulum. mixturæ ſimplicis, ſpiritus nitri, vel ſalis, dulcis, ana guttas xxx. ſyrupi acetoſitatis citri drachmas ſex. M. D. S.* Mixtur.

Mixtur, *davon wohl umgerüttelt alle zwey Stunden ein Löffel voll zu geben. Sumat. omni biborio Cochlear unum bene agitata.* Tertium eſt hæc mixtura bezoardica: *recipe tincturæ bezoardicæ, ſuperius deſcriptæ noſtræ, vel* Michaëlis, *ſyrupi papaveris rhœados, liquoris noſtri anodyni, ana drachmas duas. M. de qua quadraginta, vel quinquaginta guttæ pro doſi ſumendæ.*

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ, CUM METHODO MEDENDI SPECIALI.

§. I.

Regimen ſit temperatum & æquale.

Maximum periculoſis hiſce febribus rite medendi momentum, regimine continetur congruo. In hoc primum eſt, ut æger ſemper in æquali & temperato calore detineatur per totum morbi decurſum. Sub nimio enim æſtu diſſolutorius in ſanguine motus magis intenditur, alvus ſiccatur, anxietates augentur, impuri & ſalſi acres humores acuuntur, vires exhauriuntur, ſudor fit juſto copioſior & cito nimis majorique copia, ſine emolumento, ad cutem propelluntur exanthemata. Frigore autem improvide admiſſo, præſertim ad pedes, perſpiratio facile cohibetur, maculæ & exanthemata retrooaguntur, tormina in ventre & diarrhoeæ cum ſingultu inducuntur, & criticæ evacuationes turbantur. Et ab inæquali regimine ac ſubita aeris calidi in frigidum, vel contra mutatione, eadem fere, quam ex frigido accidunt incommoda. Interim quia aer impurus continuo hauſtus inſpiratione, viribus inſenſitiſſimus, cavendum, ne æger in humiliori conclavi vappido aëre pleno decumbat; ſed aër potius morbidis exhalationibus fœtus, provide emittendus & purus admittendus.

§. II.

Perſpiratio cuſtodiatur.

Dein ſummo providendum eſt ſtudio, ut corpus in æquali ſemper maneat perſpiratione & quo cutaneum cribrum, in his morbis admodum ſenſibile, cujus tamen beneficio optime materiæ peccantis ſecretio fit atque excretio, in æquabili ſemper ſervetur tono. Hinc fugiendæ omni modo mutationes linteaminum, induſiorum & ſtragulorum, nec non tranſitus ex uno lecto in alterum. Ego quidem hanc ob cauſam interdicere ſoleo, ut ægri crebro ſurgant, quin tempore critico & quo exanthemata prorepunt, præſertim ſi debiles admodum decumbentes, præcipio, ne lectus ſternatur, nec, ſi linteamina nimis madida, nova injiciantur, ſed trita antea & exſiccata probe. Eſt quoque admodum ſalutare corpus involvere tunicæ talari manicatæ quam vocant *einen Schlafrock*, pedeſque tibialibus induere, ſicque in lecto decumbere, quo omnis auræ frigidioris acceſſus arceatur.

§. III.

Situs erectus vitandus.

Tum vitandus erectus corporis, & capitis, tam in lecto, quam extra eum ſitus, tanto magis, ubi pulſus debilis & ſumma virium proſtratio, nec non ubi morbus in vigore. Inde enim ob debilem cordis pulſum non ſufficiens ſanguinis copia perpendiculari via ad caput pelli poteſt, lipothymia facile obrepit, imminuitur, vel ſiſtitur cordis & ſanguinis motus, omnes motus ad interiora vertuntur, fibroſa & tubuloſa cutis ſubſtantia contrahitur, materia exanthematica, pejoris nunc quam antea indolis, retropellitur, & ad nervoſas partes delata, convulſiones, deliria, vel etiam ſphacelationes funeſtas paullo poſt ſuſcitat. Id quod plurimis exemplis habeo confirmatum & uberius meo ex conſilio excuſſum eſt in diſſertatione *de ſitu erecto in morbis periculoſis noxio.*

§. IV.

Animus ſit tranquillus & erectus.

Porro animus tranquillus & erectus ſervandus, omneſque occaſiones præſcindendæ, quæ ad metum, puſillanimitatem, iram, vel terrorem ægrum permovere aptæ. Mens potius ſolatio & ſalutis ſpe erigenda, quam mortis periculi denunciatione dejicienda. Ego certe novi febribus ejuſmodi decumbentes, qui forſan non fuiſſent mortui, niſi a Theologis & Medicis intempeſtiva mortis prædictione & inculcatione, horror & metus ipſis fuiſſet incuſſus ingens, omnibus poſtea illico in pejus mutatis.

§. V.

Alimenta vitentur.

Præterea neque in principio, neque in declinatione, multo minus in ſtatu morbi, laborantes onerare decet alimentis, quæ ex carnibus, ovis & pinguibus parata, uti ſunt illa juſcula ſic dicta confortantia, *die Krafft-Bruben.* Non enim non in manifeſtum damnum cedere poſſunt, quia præſente jam virium defectu & humorum impuritate, vires magis aggravant, cruditates generant, materiamque & fomitem morbi augent. Memori potius mente tenendus veriſſimus ille practicus HIPPOCRATIS canon: *corpora impura quo plus nutriveris, eo magis læſeris.* Mihi quam plurima nota ſunt exempla eorum, quibus remittente morbi & ſymptomatum atrocia, præpoſtera liberalitate cibi alibiles congeſti, cum præſentaneo damno, ſubſequente mox anxietate præcordiorum, inquietudine, virium debilitate, quin ipſa morte.

§. VI.

Pharmaca valida nocent.

In medicamentorum autem uſu, ceu perpetuum axioma tenendum: nunquam validiora commoventia & volatilia, emetica, purgantia, diuretica, nec non ſudorifera nimis ſpirituoſa & expellentia, eſſe propinanda. Nihil enim vi & impetuoſe hoc in morbo agendum, in quo naturæ quam maxime viget opus, cui omne nimium inimiciſſimum, temperata vero & moderata amiciſſima.

§. VII.

Medicamenta opportune danda.

Deinceps quum hæ febres habeant certos ſuos typos, ſuas periodos, certis temporibus exacerbationes & remiſſiones; multum omnino refert, ut Medicus hæc tempora & medendi opportunitatem obſervet. Quod ſi non facit, plus damni, quam emolumenti affert. Res enim in medendo maximi eſt momenti, ut quis ſciat, quæ tempore exacerbationis, ante, & poſt hanc, ſub declinatione & remiſſione, danda. Paucis igitur in genere notari velim: quod ſub æſtu & ſymptomatum intenſione, humectantia, diluentia, pulveres abſorbentes nitroſi, ſuperius deſcripti, nec non acidula, cum valde moderato externo regimine propinare expediat. Finito vero paroxyſmo, quando cutis laxa, mollior & ad excretiones diſpoſita, analeptica, excitantia, vel, ſi opus, bezoardica, perſpirationem moventia, nec non infuſum theiforme ex veronica, ſcordio & liquiritia, exhibere decet. Et quum alvi fluxu ſæpius ſolvi ſoleat morbus, is utique nunquam ſiſtendus, præſertim circa tempora critica, nec adſtringentibus, nec ſedativis, nec opiatis, ſed ſi natura ad hanc excretionem inclinat, nec tamen rite ſuccedit, ſecundanda potius eadem tutiſſime per laxans mannatum, ſupra deſcriptum & tamarindinata.

§. VIII.

§. VIII.

Corporis temperamento accommodanda.

Quia etiam corpora ægrotantium non ſunt unius ejuſdemque indolis ac temperamenti, ſed in quibuſdam motus vegetiores & intenſiores, humores quoque calidiores & agiliores, in aliis viciſſim motus languidiores & tardiores, ac humores lentiores magiſque viſcidi; curate utique hæc a prudenti Medico diſcernenda cum humorum quantitate, & motus ubique ad temperamentum, convenientem proportionem & æquilibrium reducendi. Hinc ubi nimius æſtus internus & externus, oris ſiccitas cum ſiti & inde vigiliæ nimiæ pertimeſcendæ; ibi nitroſa & potus diluentes, crebrius, ſed moderate, offerre expedit. Contra ea, quando in temperamento ſegni; phlegmatico, meticuloſo, mitis admodum calor, ſitis nulla, pulſus debilis & languidus, cum virium proſtratione, ſomnolentia mentiſque torpore, à refrigerantibus abſtinendum, & analepticis potius ac bezoardicis eſſentiis, crebrius itidem, ſed parcius datis, pugnandum. Quum impuritas ſulphurea & acetoſa in humoribus peccat, & exanthemata magis ad rubræ purpuræ naturam accedunt, pulveres bezoardici fixiores, item diluentia, demulcentia, emulſiones & liquor noſter anodynus mineralis omnibus fere palmam præripiunt. Et in vappeſcentia ſive corruptione lymphæ acetoſa, accedente ea propter alba purpura, præter fixa diaphoretica, liquor bezoardicus *Buſſii*, cum liquore anodyno, proficuus.

§. IX.

Symptomatibus medendum.

Quamvis autem in periculoſis hiſce febribus, non adeo ſcrupuloſa ſymptomatum ratio ſit habenda, ſed potius affectus primarii, cujus hæc effectus & producta; quandoque tamen neceſſarium eſt, ut imminentia eadem arceantur, vel periculum quod præſentia minantur, avertatur. Ex his ſunt cephalalgiæ atque deliria, ad quæ declinanda optimum utique eſt domeſticum remedium, pullos, columbarum, vel gallinarum recenter diſciſſos, capiti raſo applicare, vel epithema ex pane, cum ſale, nitro, camphora, oleo ligni Rhodii & nucleis ceraſorum vel perſicorum, fronti atque temporibus circumponere. In animi deliquiis, vomitu, ſingultu, ſyncope, cardialgia & ſummis anguſtiis, emplaſtrum ex theriaca, oleo nuciſtæ expreſſo, camphora, balſamo Peruviano, croco, oleo de cedro & pauxillo ſpiritus vini, præcordiorum regioni applicandum. In faucium ardore & ſiccitate, gelatina cornu cervi, cum ſucco limonum & ſaccharo cantho, ſyrupus diamoron, nec non oris collutio cum decocto ficuum, ſyrupo diamoron & nitro, opem ferunt egregiam. Urgente ſopore, fricentur ſuræ & plantæ cum aceto rutaceo, vel veſicatorium noſtrum temperatum, magnitudine dimidii thaleri, ſuris apponatur. Et ſi purpura retrocedens anxietates facit & inquietudines, liquor bezoardicus *Buſſii*, vel liquor cornu cervi ſuccinatus, cum ſpiritu nitri dulci, vel liquore anodyno minerali, ex uſu eſt. In tuſſi oleum amygdalarum dulcium & croci extractum.

§. X.

Excretiones moderandæ.

Inter excretiones quæ metum incutiunt, eſt ſanguinis per nares ſtillicidium. Prodit hoc ſanguinis ad caput jam infirmum congeſſionem, ex ſpaſmis inferiorum. Hinc ſi proportionatus & moderatus eſt fluxus, cum ſanguinis in corpore abundantia, non adeo nocet, ſed potius graves capitis affectus avertit, id quod tamen rarius evenit. Quando vero paucæ tantum ſanguinis guttæ ſtillant, nullum inde levamen, ſed potius præſagium delirii & inflammationis faucium. Et ubi effuſius manat, vires proſternuntur, excretiones cutaneæ ad interiora reſtringuntur, & exanthemata, quæ adſunt, non ſine diſcrimine diſparent. Ad avertendum igitur ſanguinis ad caput confluxum, pedes ſemper in moderato calore & madore ſervandi, omneque frigus arcendum. Hunc etiam in finem conducibile veſicatorium, noſtra ex inventione temperatum, nec nimis dolens, ſuris apponere, alvumque ſervare apertam, vel per temperata nitroſa, moderate & crebro data, vel clyſtere, vel infuſo mannato. Et eadem quoque juvant, ſi hæmorrhagiæ nimiæ. Ubi vero parcius juſto nares ſtillant, ſanguis tamen, teſtibus oculis rubicundis, torvis & arteriis temporalibus valide pulſantibus, ad caput impetuoſius confluit, præter jam dicta revellentia, derivantia & cucurbitulas nuchæ admotas, ſtillicidium proritare expedit, vel per intruſum naribus ſtramineum culmum, vel ſcarificatorio inſtrumento. Ubi nimius alvi fluxus, pulveribus bezoardicis aliquot tantum grana corticis chaccarillæ admiſcenda, externis tamen potius, quam internis excretio moderanda & abdomen balſamo ſtomachali ex oleo nuciſtæ expreſſo, menthæ & balſamo de Peru inungendum. In ſudore effuſiori ſtragulorum calor quam maxime evitandus, & abſtinendum à potu infuſorum theiformium, ac uſurpandæ ſpecies de hyacintho cum nitro. Et ſi vomitus & ſingultus urgent, præter commendatum externum linimentum, liquore anodyno cum liquore bezoardico, nihil efficacius.

§. XI.

Venæ ſectio emetica & veſicatoria cum diſtinctione uſurpanda.

Venæ ſectio in exanthematicis hiſce febribus cum ſumma circumſpectione adminiſtranda. Magis enim ad præſervationem facit, quam ad curationem. Hinc in gravidis & fœminis, quæ nimiis ſanguinis per uterum profluviis obnoxiæ, quum tempus vernum & hyems præceſſit nimis rigida, non ſine fructu ſanguis mittitur, id quod etiam tenendum de iis, qui purpuræ ſcorbuticæ patent, & morbi hujus inſultum metuunt. Viciſſim, ubi jam virium enormis lapſus, morbus ex cacochymia ortus jam præſens eſt, catarrhoſæ affectiones complicantur, febreſque ob aërem vappidum nebuloſum malignæ & putridæ graſſantur, plane à ſanguinis miſſione abſtinendum. De primam regionem vacuantibus monendum: quod ſi morbus invadit corpus, cujus ventriculus, copia alimentorum, præſertim incongruorum, recenter ſarctus, tartarus emeticus, in infuſo mannato ad unum, vel duo grana datus, eximie ſit proficuus. Nam licet ejuſmodi pharmacum vacuans malignitati non directe reſiſtat, quia tamen materiam & fomitem morbi ſubtrahit, multum omnino facit ad curationem ipſam. Sed ſi quid movendum, heic maxime, ſapienti HIPPOCRATIS effato, movendum in principio. Veſicatoriis multum in his febribus tribuunt plures. Ego vero ita cenſeo: habent locum ſi metus retroceſſionis exanthematum, ſi natura corporis tarda in excretione, ſopor & torpor adeſt. Tum novi, à veſicatoriis brachiis, vel ſuris appoſitis, mox totum corpus purpura rubra vel alba fuiſſe conſperſum. Sed noſtrum temperatum hic etiam commendamus veſicatorium.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Febris Maligna Petechizans Anno cIↃ IↃcxcIIx. *Halæ Epidemica.*

Conſtitutio aeris præcedens inſalubris.

Varium admodum, maxima tamen ex parte nubilum & pluvioſum cœlum, autumno anni ſuperioris ſæculi xcIIx. regnarat, hyems quoque præter morem tepida & humida, autumno fere ſimilis ſuerat, & ver ſubſequentis anni xcIx. pariter juſto calidiorem & humidiorem habuerat aëtis ſtatum, ventis ſemper fere ex auſtro ſpirantibus. Hæc autem præternaturalis diuturna & inſalubris temporum anni conſtitutio peſſime mortalium affecit corpora. Inde quippe fibræ motrices nimium laxatæ, ſuccorum ſpirituaſcentia depreſſa, vitalis humorum progreſſus multum retardatus, ſecretiones & excretiones, potiſſimumque omnium ſaluberrima perſpiratio, turbatæ, omnibus ſuccis impuritas ad corruptionem prona inducta, corporibuſque magna ad morbos diſpoſitio ingenita. Exceperunt igitur varii morbi, partim putridi & maligni, partim à ſeri redundantia & in locis glandulofis ſtaſi pendentes. Inter eos, qui populares habuerunt circuitus fuerunt variolæ & febres malignæ petechizantes. Nimirum circa æquinoctium autumnale anni xcIIx. cœpit variolarum morbus, & per ſex fere menſes tanta inſtitit vehementia, ut vix ullus, qui ipſum nondum expertus, maneret immunis, uti quidem ſuperius *capite VII. pag. 55. ſeqq.* enumeravimus. Circa æquinoctium autem vernale anni xcIx. gravior adhuc prodiit lues, adultis præcipue infeſta, & ſtragem edidit haud levem, febris nempe maligna, petechiis variiſque exanthematibus comitata, cujus genium, ingreſſum atque decurſum, ex propria attenta obſervatione jam fuſius paullo delineabimus.

Quos invaſerit morbus & quibus pepercit.

Scilicet invaſit hic morbus ratione ætatis, maxime juvenes & viros; tenellis, puerili ætati & ſenibus pepercit: ratione ſexus majorem edidit ſtragem in maribus, quam fœminis. Dein infeſtavit potiſſimum perſonas conſtitutionis ſanguineæ, item ſanguineo-phlegmaticæ, nec non ſanguine abundantes, obeſos, habitus corporis laxioris, ſpongioſioris & venis plurimis, anguſtis tamen & exilibus diſtincti. Graciliores autem, cholerici & illi, quibus fibræ magis ſtrictæ & venæ amplæ, non tam frequenter eodem affecti. Infenſiſſimus, immo lethalis fuit iis, qui ex nimia intemperantia, præſertim vini generoſi abuſu, nimia vot acitate & crebrioribus animi commotionibus, ſanguinis impuritatem & cacochymiam ſibi contraxerunt, vel ex morbis prægreſſis, aut aliis cauſis corpus obtinuerunt jam imbecille. Sine contagio ipſum hunc morbum fuiſſe ſubnatum & intus progeneratum, frequens docuit experientia. Contagii autem vis non in omnes promiſcue ſe exſeruit, ſed maxime in vicinos atque diſpoſitos, ita ut plures iiſdem in ædibus ſimul ægrotarint. Rariſſimi fuerunt ex peregre accedentibus, qui lue infecti.

Symptomata eſſentialia.

Omnes autem, quotquot corripuit hic morbus, hiſce affecit pathematibus, ex quibus, ceu pathognomonicis ſignis, cognoſcendus fuit. Inſignis & ſubita ſtatim inter initia & per totum decurſum morbi durans adſuit virium jactura atque proſtratio, & tanta laſſitudo & gravitas detinuit membra, ut ægri præ debilitate nec corpus movere, nec erecta ſtatura incedere potuerint, ſed illico vertigo, vel leve animi deliquium, non ſine inſigni vitæ diſcrimine, acceſſerit. Pulſus dein arteriarum deprehenſus debilis, parvus, frequens tamen, interdum majori, interdum minori celeritate & inæqualitate micans. Calor porro ut plurimum viſus remiſſior & minor, ſitis quoque non adeo magna & urina ſanorum ſimillima, ſed vigilia, aut in aliis ſomnolentia, perſtitit continua.

Quoad temperamenta diverſa.

Pro temperamentorum tamen ætatumque diverſitate, nec non rerum externarum acceſſione, diſcreparunt ſymptomata. In ſanguineis confuſus & inconſtans fuit decurſus, dorſi autem dolor major, anxietas præcordiorum gravior, cephalalgia acutior, cum faciei & oculorum rubore, vigilia & delirio, maculæ etiam rubræ affatim in iis fuerunt conſpicuæ. Qui ſanguinem mobiliorem & bilioſum aluerunt, ſub ſtrictiori corporis habitu, majorem experti ſunt ardorem externum, vigiliam cum æſtu, corporis jactatione & inquitudine; acceſſit etiam in his loquacitas, faucium inflammatio, delirium, oculis ſimul protuberantibus, ferocibus atque ſplendentibus. Qui laxiorem & obeſum corporis geſſerunt habitum, cum ſanguine copioſo, ſero viſcido ſcatente, non adeo mordaci calore, nec ſiti, nec inquietudine affecti ſunt, ſed ſomnolenti, debiliſſimi & moroſe taciturni jacuerunt. Somnus vero ut plurimum fuit turbulentus, variiſque abſonis inſomniis interturbatus, à quo male habuerunt, & expergefacti leviter ut plurimum delirarunt. In melancholicis ſimilia ſunt obſervata.

nec non excretiones & quidem diarrhœas.

Quoad excretiones etiam diverſa annotata phænomena. In nonnullis per totum morbum diarrhœa moderata neque inſalutari ſpumoſa & variegati coloris ſeceſſerunt. Plurimis accidit id circa dies criticos, ſeptimum, nonum, undecimum, vel decimum quartum, cum copioſo ſudore, ac critica quam maxime ſalutaris fuit excretio. Quin, non tantum hoc tempore, ſed & alio, quo ſimiles continuæ putridæ febres graſſatæ, notavi, ſemper magis è re ægrotum fuiſſe, quando alvus lubrica & fluxa, quam ſi obſtructa. Tum enim majores anxietates, cephalalgiæ, inflammatorii faucium affectus, vel purpura alba, cum vitæ diſcrimine ſucceſſerunt.

Sudores.

Sudorum ratio non fuit ubique eadem: continuo quippe & per totum morbum manantes, morbi malignitatem, naturæ imbecillitatem infelicemque ſignificarunt eventum; lenis autem ſudor & mador continuus boni ominis præbuit ſignum. Quando etiam ægri nono, vel undecimo die copioſius ſudare cœperunt, præcedente, vel etiam erumpente ſimul alvi fluxu, ſymptomata multum remiſerunt, animi rediit vigor atque conſtantia, nec non pulſuum æquales ictus, cum optata ſpe ſanitatis. Nec quiſquam fere morbum hunc evaſit periculoſiſſimum, quam diarrhœa, vel ſudore, vel utroque ſimul. Interdum tamen effuſius & longius manavit ſudor, ad hebdomadem fere, ac vires exhauriens hectici morbi metum incuſſit.

Hæmorrhagias,

Narium hæmorrhagia largior ex voto non ceſſit, præſertim crebrius repetens; vidimus tamen & in principio copioſam, cum diarrhœa ſimul erumpentem, ſine vitæ periculo. Menſium quoque fluxus liberalis admodum tertio, vel quarto morbi die, innoxius tamen, prodiit. Sanguinis vero per ani venas ſtillicidium, quantum quidem novi, viſum eſt in nemine.

Urinam.

Urinæ ut plurimum fuerunt ſanorum ſimiles, inter-

interdum tenues & turbidæ ac pallidæ, ſine ſedimento, quod circa decimum quartum, immo vigeſimum diem, cum aliis fauſti præſagii ſignis, comparuit. A nonnullis tamen urinæ ſtatim poſt emiſſionem turbidæ redditæ, non ſine fœtore. In quibuſdam tertio ſtatim morbi die effuſe ſeceſſit, ſuccedente gravativo ſimul capitis dolore, torpore mentiſque ſtupore ac turbatione, quæ accedente die ſeptimo copioſo ſudore, feliciter evanuerunt & ægri ſervati. Quidam viciſſim, maximeque ii, qui diarrhœam, vel vomitum frequentem experti, per aliquot dies parciſſime urinam, limpidam inſtar aquæ, reddiderunt.

Vomitum. Vomitum cum ſingultu per totum fere morbi curſum obſervavimus lethalem. Conatus autem ad vomendum fuit frequentior, præſertim poſt aſſumta medicamenta, vel quando ægri ante morbi inſultum gravi terrore percuſſi, aut in principio emeticum aſſumſerunt validius. In nonnullis peculiare hoc funeſti ominis ſymptoma viſum, quod liquidum aſſumtum & in ſtomachum delatum, accedente leviore corporis commotione, vel erectione tantum, iterum in os cum murmure ac borborygmo aſcenderit, ac limpidus humor, duo fere cochlearia complens, eructatus. Vidi inprimis hoc cum ſingultu per aliquot dies in viro honorato, in quo inſtituta poſt mortem ſectione, hepar in concava parte plane putridum, nigrum, inſtar picis, nec non in diaphragmate, duodeno & parte pylori, ſphaceloſa comparuit corruptio.

Exanthemata. Exanthematibus quidam plane caruerunt, quidam conſertim obſeſſi. Hæc in nonnullis antequam lecto affigerentur, quum adhuc non niſi de languore conquererentur, inter initia ſtatim comparuerunt, minus fauſto eventu. In aliis circa diem ſeptimum, vel nonum in conſpectum prodierunt, bono cum omine. Occuparunt autem ut plurimum collum, dorſum, femora, parcius abdomen pedes & manus, rarius etiam faciem, in uno tamen circa frontem, tempora & mentum rubicundæ admodum conſpicuæ fuerunt maculæ petechiales. Meliores fuerunt parvæ & rubræ, pejores magnæ, lividæ & ad viridem, vel violaceum colorem accedentes. Præterea in iis, quibus alvus tenſa erat & dura cutiſque ſicca & arida, nono inprimis, vel decimo morbi die, quum petechiæ diſparere inceperunt, maximis cum anxietatibus, extremorum refrigeratione ſummaque virium & animi defectione, ſucceſſu exanthema peſſimi moris miliare, purpura nempe alba, multoſque tam antequam prodiret atrociſſimis ſymptomatibus, quam etiam poſtquam prodiiſſet, ob vires penitus jam fractas, interfecit.

Signa mala. Rarius morbum evaſerunt, continua mortis formidine detenti, nec non qui medicamenta reſpuerunt, qui obeſi fuerunt, & copioſum ac impurum aluerunt in venis ſanguinem. Funeſti ominis fuerunt ſudores frigidi, cum pulſu frequenti, debiliſſimo & intermittente, reſpiratione intenſa & acciſa, deliriis, convulſivis motibus, ſeu tendinum in manuum carpis contractione. Delirium nunciarunt oculi feroces, cum rubedine & illacrymatione, ſitis defectus, inquietudo & jactatio corporis, pulſus celer & faciei inflatio. Peſſima quoque macularum retroceſſio, quæ vel admiſſo improvide frigore, vel terrore incuſſo, vel corpore diutius erecto, inducta. Hac enim facta, mox ſumma debilitas, corporis refrigeratio, reſpiratio anheloſa & anxietas præcordiorum graviſſima, cum vitæ diſcrimine, ſubſequuta. In bonis viciſſim fuerunt, quietus corporis decubitus, mentis conſtantia, ſitis, ſomnolentia, macularum die ſeptimo demum, vel nono proceſſus legitimus, alvus liquida, ſurditas circa diem criticum eveniens & aliquamdiu perdurans, idque maxime in iis, qui habitu fuerunt graciles, tenues, cum fibris ſtrictioribus. *boni.*

Eventus. Qui mortui, die ut plurimum undecimo, nonnulli tamen etiam ſeptimo, diem obierunt. Qui autem ſanitatem recuperarunt, die undecimo, vel etiam decimo quarto, quin decimo demum octavo, virium reſtaurationem & ſymptomatum remiſſionem ſunt experti. Sex tamen plerumque hebdomadum ſpatio, antequam perfecte ſanarentur, opus habuerunt, ac medio quippe tempore febris ſoluta eſt, & reliquum, tam ad tollenda ſupervenientia accidentia, quam ad vires recolligendas impenſum.

Victus & regimen. In regimine commendata uſura aëris ſereni, limpidi, puri, temperate calidi; hypocauſta enim nimis calefacta, vel exceſſivus calor a ſtragulis, ſemper fere, vires exhauriendo & excretorios actus turbando, nocuerunt. Cibi, præcipue ſolidi, admiſſi nulli, ſed in declinatione & poſt illam, tantum liquidi & facilis ſolutionis aſſumti. Uſus vero ciborum liberalis, etiam nutrientium & juſculorum ſic dictorum confortantium, particulis oleoſis alibilibus fœtorum, præſentiſſimum attulit damnum, inprimis circa dies criticos, in ſtatu morbi, aut præſentibus evacuationibus criticis, & inde mox major virium jactura cum excretionum turbatione inducta. Quin novi, largiorem ciborum ſolidorum declinante morbo uſum, gravem peperiſſe recidivam. Nihil autem fere magis nocivum fuit, quam ſitus erectus. De quo quidem ſilent practicorum libri; ego vero non tantum in hoc, ſed & aliis malignis & acutis exanthematicis morbis notavi multories, quod ſi ægrotantes diutius corpus in erecta ſervarint ſtatura, ſive ſurgentes, ſive in lecto ſedentes, vehementia morbi mirifice increverit, quin ipſa mors exceperit. Inde enim illico ſumma affecti debilitate & animi quaſi deliquio, anxietate præcordiorum, extremorum frigore & maculæ in cute conſpicuæ evanuerunt, cum vitæ periculo. Neque hoc, uti vulgo creditur, ob admiſſum frigus accidit, ſed iis etiam, qui in calore detenti & ab omni frigoris acceſſu probe ſunt defenſi, ob languidiorem ſanguinis ex corde perpendiculari via ad caput pulſum.

Calida alexipharmaca nocuerunt. Ex medicamentis alexipharmaca, ſalia volatilia, bezoardica calida & ſpirituoſa, licet ceu efficaciſſima vulgo commendentur, plus damni, quam emolumenti attulerunt, præſertim liberalius & cum calido regimine exhibita. Diſſolutionem enim ſanguinis elementorum promoverunt, & ob id majorem petechiarum fecerunt copiam; vel cephalalgias etiam, anxietates, inflammationes, vel etiam ſudores copioſos, ſuſcitarunt. Quin novimus his ad præſervationem cum regimine aſſumtis, mox ipſo contagio corpus fuiſſe affectum. Fuit tamen, ubi hæc volatilia alexipharmaca analepticis mixta, moderate & caute uſurpata, opem tulerunt egregiam, tum nempe, ubi ex macularum retroceſſione, vel corporis, ſive ex terrore, ſive ex frigoris externi admiſſione, aut ſtatura erecta, refrigeratione, anxietates & debilitates infenſiſſimæ ſubſequutæ. Suaſimus etiam moderatum horum uſum ſtatim in principio, quum circulatio ſanguinis adhuc in vigore eſſet, quo

magna

magna materiæ peccantis portio cum fructu diſſipata. Sudoriferum tamen non ſimul injunximus regimen, nec iis uſi ſumus in plethoricis & cacochymicis. Neque minus eo tempore, quo criſis inſtitit, vel etiam jam adfuit, bezoardica volatilia in moderata doſi, criticas evacuationes, debilem & languidum motum reſuſcitando, egregie ſecundarunt. Cauti tantum fuimus & parci, ne nimios ſudores efficeremus & ad lentas febres induceremus diſpoſitionem.

De venæ ſectione. Sanguinis miſſio ad arcendum morbi incurſum proficua obſervata, in corporibus plethoricis & quibus ſanguinis evacuationes tam ſpontaneæ, quam artificiales conſuetæ: contra ea, quando jam debilitas & virium proſtratio inſignis adfuit, minus feliciter ceſſit venæ ſectio. Non enim putredinem tollere apta fuit, ſed corpora inde magis potius debilitata, ut morbo ſuperando facta imparia.

De vomitoriis, veſicatoribus & opiatis. Vomitoria lenia in iis, quibus prima corporis regio vitioſorum humorum copia obſeſſa, præſervationis ergo ante inſultum morbi, opem tulerunt exoptatam. Novi etiam ipſo in morbi principio eadem profuiſſe; verum circa morbi progreſſum ac ſtatum, continuum vomendi deſiderium, nauſeam, ardorem circa regionem cordis & anxietatem cardialgicam ſuſcitarunt, vel potius hiſce malis præbuerunt cauſam. Veſicatoria ab aliis nobis eximie laudata, in ſtatu morbi, ubi delirium, vel ſopor & convulſiones ægrum afflixerunt, cervici admota. Opiata omniaque ſoporifera rejecimus, propter pulſum debilem & motus vitales jam languentes, quippe quæ vires magis debilitando & excretiones retardando, majorem efficiunt malignitatem & ad mortem aditum parant placidum quidem, ſed certum.

Materia medicamentorum. Materia vero eorum, quæ à nobis uſurpata & ſalubria deprehenſa, fuit hæc: ex aquis, florum ſambuci, acaciæ, tiliæ, ulmariæ, roſarum, herbæ ſcordii, ſcabioſæ, cardui benedicti; ex ſyrupis, acetoſitatis citri, granatorum, cum julepo roſarum; ex pulveribus, mater perlarum, antimonium diaphoreticum, lapides cancrorum, ſuccinum, terra ſigillata, cornu cervi uſtum, philoſophice præparatum, nitrum purum; ex alexipharmacis, camphora, eſſentia & extractum ſcordii, vincetoxici, mixtura ſimplex, ſpiritus & tinctura bezoardica; ex acidis, ſpiritus vitrioli philoſophicus & nitri dulcis; ex humectantibus, decoctum ſcorzoneræ, raſuræ cornu cervi, item gelatina cornu cervi; ex analepticis, aqua florum aurantiorum, oleum citri recens cum ſaccharo, confectio alkermes, de hyacintho, balſamus noſter vitæ externe; ex antiſpaſmodicis eſſentia caſtorei, cinnabaris, ſpiritus cornu cervi ſuccinatus.

Medendi methodus. Ex his varii generis formulæ pro circumſtantiarum ratione concinnatæ, & methodus iiſdem utendi ita inſtructa: in principio morbi pulvis bezoardicus, cum nitro & pauxillo camphoræ remixtus, iterato aliquoties exhibitus; per morbi dein progreſſum & ſtatum, mixturæ ex aquis temperatis, diaphoreticis, analepticis, antiſpaſmodicis & pulveribus cordialibus bezoardicis cum ſucco citri aliquamdiu datæ. Potui inditum nitrum, vel ſpiritus vitrioli philoſophicus, aut clyſtus antimonii ſulphuratus, qui alvum fluidam ſervat. Et frequens potus decocti cornu cervi citrati, item radicis ſcorzoneræ, calidus & frigidus, admodum proficuus notatus. Circa diem criticum leniora alexipharmaca & quæ ſudorem promovere poterant adjecta, quando natura ad ſudorem movendum ſe armavit & non ſuffecit. Hinc vel mixtura, vel tinctura bezoardica, vel eſſentia ſcordii, mixturis indita.

Symptomatum medicatio. Hæc optima & ſecuriſſima fuit medendi methodus & plus quam centies probata. Symptomatibus autem hac obviam itum ratione: in nimio vomitu, anxietate præcordiorum, enormibus diarrhœis & ventris torminibus, externe theriaca cum oleo nucis moſchatæ expreſſo, camphora, oleo caryophyllorum & balſamo Peruviano mixta, regioni ſtomachali appoſita. In diarrhœa etiam nimia vires exhauriente uſurpatus pulvis bezoardicus nitroſus, cum momento camphoræ & theriacæ cœleſtis. In phrenitide & acuto capitis dolore cum fructu externe admovimus ſpiritum vini camphoratum & ſalis ammoniaci, cum oleo rutæ, lavendulæ. Si alvus nimis adſtricta, vel tormina in ventre afflixerunt, expertiſſimi fuerunt clyſteres lenientes, vel pure oleoſi. Ad erigendas vires, ſpirituoſa, confortantia, aromatica, externe pulſibus & ſcrobiculo cordis appoſita, vel naribus ſuſcepta, opem tulerunt egregiam. Ad fallendam ſitim egregium fuit electuarium, ex ſaccharo Canarienſi & ſpiritu nitri dulci.

Præſervatio. Qui demum ab epidemica hac lue ſibi metuerunt, ii prudenti Medicorum conſilio defenſi purgationibus lenioribus, pilulis nempe ex extractis balſamicis amaricantibus, rhabarbarinis & aloëticis. Plethoricis ſanguinis ſubtractio rite adminiſtrata. Ad ſanguinem vero fluxilem ſervandum, & dyſcraſiam cum malignitate arcendam, commendari meruit infuſum veronicæ & ſcordii, omnibus individuis accommodum. Accedere prætcrea debuit decens vivendi ratio, cibus & potus moderatus, temperatus nec varius; abſtinendum ab affectibus animi, vires omni modo cuſtodiendæ, corpus à refrigeratione defendendum, & ipſe aër humidus & vapidus corrigendus accenſione lignorum & gummatum reſinoſorum.

Observatio II.

Conſtitutio aëris & morborum epidemica anni 1728. Ego quidem per omnem vitam non facile memini, ullum annum adeo, quoad tempeſtatum aëriſque conſtitutionem, ab ordinario ſtatu declinaſſe & quaſi præternaturalem fuiſſe, quam elapſum MDCCXXVIII. Etenim Martio jam menſe cœlum regnavit præter morem calidum, & ſubſequentibus menſibus calor cum ſiccitate adauctus, ſicque ad medium uſque Septembris duravit. Intervenerunt tamen ſubinde dies & noctes frigidæ admodum & rigidæ, quibus adeo in contrarium mutatus ſubito aëris habitus, ut præcipitante etiam Aprili noctu in glaciem a gelu aquæ denſarentur. Autumno poſtea tempeſtas ingruit ac perſtitit humida & frigidiuſcula fœcunda. Sub finem demum, Decembri & Januario ſequenti, ſucceſſit præter conſuetudinem algidiſſima hyems, ita ut gelu VI. VII. X. XII. & XIII. Januarii die, intenſiſſimum illud poſt hominum memoriam anni MDCCIX. ſi non ſuperaret, certo tamen æquaret. Frigidiſſimam autem hanc tempeſtatem ſubito iterum excepit leniſſima auſtralis die XIV. aura, quæ copioſiſſimam nivem cum glacie mox liquavit, interſperſis ſubinde pluviis. Mira etiam ſub hac cœli viciſſitudine obſervata argenti vivi in barometro, ratione deſcenſus & aſcenſus, crebra & quotidie fere mutatio, qualem me per

triginta

triginta annos vix unquam vidiſſe recordor, adeo etiam, ut vel una nocte, à vigeſimo ſeptimo gradu, ad duodecimum, quin octavum delaberetur; luculento indicio, noo modo valde ſubitam ratione caloris & frigoris in thermometro, ſed etiam gravitatis aëris, mutationem ac varietatem factam fuiſſe. Hæc autem inſolita & peculiaris aëris annique temporum conſtitutio, non potuit non ingentem etiam mutationem animantium & maxime humanis corporibus inferre, functiones tam vitales, quam naturales, potiſſimumque ſecretorios & excretorios actus, turbare atque pervertere, & materiam ac diſpoſitionem ad diverſi & inſueti etiam generis morbos ingignere. Hinc igitur factum eſt, ut non modo in univerſa Germania, ſed & Belgio, Anglia & alibi, tam uberi proventu enati fuerint morbi, quam vix alio tempore viſum unquam. Decurrente quippe vere, æſtate & autumno, febres variæ intermittentes, tertianæ ſimplices, duplices & continuæ, quartanæ ſimplices & duplices, crebrius recidivantes, valde anomalæ & irregulares, in quibuſdam malignitatis ſpeciem referentes, contagio infeſtæ, ſæpe purpuraceo exanthemate ſtipatæ, prodierunt affatim. Variolæ quoque & morbilli non ſiluerunt, & quidam præterea diarrhoea & dyſenteria affecti. Octobre vero & Novembre appetente deſierunt intermittentes irregulares & ſucceſſerunt catarrhales, pro diverſitate & impuritate corporum, plus minus benignæ vel malignæ, ac per Decembrem etiam ac Januarium infeſtarunt, factæ ſimul contagioſæ, cum exanthematibus, petechiis ſpuriis ac purpura. In plurimis cum horripilatione, virium proſtratione, contuſivo artuum dolore, temulentia capitis, juncta raucedine, gravedine & pectoris infarctu, inceperunt, & quotidie circa noctem, quæ ut plurimum inſomnis fuit, major facta inquietudo cum æſtu. In ſpurcis admodum corporibus, quarto, vel etiam ſeptimo die comparuerunt exanthemata, petechiæ maxime ſpuriæ & purpura alba, vel rubra, vel utraque ſimul, modo cum, modo ſine levamine. Optime potius morbus ſolutus vel ſudore largo, vel alvi fluxu, vel copioſo ſcreatu. In benignioribus catarrhalibus cum violenta & convulſiva tuſſi, faucium tumore, quandoque exulceratione, pectoris copioſo infarctu, parotidum, quin eryſipelaceo faciei tumore, ego diluentibus, ſanguinis æſtum & acrimoniam temperantibus cum fructu ſum uſus. Evacuationem alvinam per infuſum uſitatum mannatum movi, quod ſine ulla moleſtia ſex, vel ſeptem ſedes proritavit, humorumque à pectore, faucibus & capite impetum efficaciter derivavit. Et poſtea pulveribus diaphoreticis cum pauxillo extracti croci, nec non infuſis theiformibus, cura ex voto abſoluta. In iis autem febribus, quæ genii minus benigni viſæ, eadem, quam ſupra expoſitum, ratione, medicationem inſtitui.

Hiſtoria febris petechialis ſpuriæ cum purpura alba.

Ex his quibus exanthemata juncta, memorabilis potiſſimum petechialis mitior, cum purpura alba, cujus hiſtoriam, inprimis ex obſervatione numeroſiſſima praxi occupati Medici, ſigillatim percenſere, operæ erit pretium. Cœpit ſcilicet hæc in plurimis cum horripilatione & ſubſequente æſtu mitiuſque per duos aut tres primos dies afflixit, ita ut ægri non penitus lecto affigerentur, ſed tantum de doloribus tenſivis in dorſo & artubus, capitis temulentia, virium appetituſque proſtratione conquererentur. Non nulli conatum vomendi, quidam etiam vomitus experti, plerique tamen primos hoſce dies ſomnolenti, dormiturientes magis, quam vigilantes, tranſegerunt. Accedente autem quarto die, motus ſebriles graviores acceſſerunt & vix ſequenti mane tantiſper remiſit æſtus, ſimulque ipſo hoc die in quamplurimis ſanguinis per nares erupit ſtillicidium, ac paullo poſt ſub leni madore prodierunt etiam petechiæ. Fuerunt præterea in pleriſque quibus alvi circa hoc tempus obtigit lene profluvium, ad ſeptimum uſque diem, quin quandoque undecimum durans, quod morbi vehementiam imminuit magis, quam adauxit. Abſoluta macularum eruptione, in juniore potiſſimum, minus meticuloſis & de vita ſollicitis, febris poſtea, ſub levi mentis turbatione, placide & tranquille decurrit & circa decimum quartum diem ad fauſtum exitum pertigit, tantum quod in quibuſdam tuſſis & ſurdaſter ſtatus per octo, vel plures dies durans, remanſit. Quod ſi autem poſt exanthematum efflorеſcentiam febris impetus cum deliriis increvit potius, undecimo, vel decimo quarto die certo expectanda fuit purpura alba. Quæ priuſquam comparuit, ægri ſumma præcordiorum anxietate, inſomnia & ſtricturis circa collum ſunt affecti, ut conquererentur fauces ſtrangulari, ſe ciſtæ eſſe incluſos, teneri, in alieno conclavi & inter peregrinos verſari, rogantes, vincula ut laxentur, ipſique ſuis & quieti redderentur &c. Quod ſi tamen ſub hoc angore & pathematom vehementia purpura in conſpectum venit, & deliria cum reliquis ſymptomatibus poſtea ceſſarunt, & hi feliciter evaſerunt. Sed quibus circa nonum diem tendinum ſubſultus, motus tremuli, reſpiratio anheloſa, involuntaria urinæ & alvi excretio acciderunt, licet etiam demum purpura proreperer, decimo, undecimo, vel decimo tertio die, ſub convulſivis motibus obierunt. Medendi hiſce febribus methodus fuit hæc. Adultis & qui venæ ſectioni aſſueti, ſimul ac conqueri cœperunt, ſanguis ad ſex, vel octo uncias ſubtractus in pede, omnibuſque quies, moderatus calor & abſtinentia injuncta. Conclavia ſemper in æquali tepore ſervata, nulli, quam poſcenti, cibus datus, potus vero ex cereviſia tenui tepidus & parcis hauſtibus pro lubitu unicuique conceſſus. Io medicatione, rejectis expellentibus & alexipharmacis, ternis ſingulis horis, exhibitus pulvis temperans, ex abſorbentibus, tam ſimplicibus, quam acido ſaturatis, cum antimonio diaphoretico & nitro, vel loco hujus potio temperata ex aquis deſtillatis, cum temperantibus & ſyrupo acetoſitatis citri. Comparentibus autem exanthematibus, ad impediendam eorum retroceſſionem, pulveribus temperantibus, interpoſitis ſubinde parcis doſibus, uſus eſſentiæ bexoardicæ, infuſum theiforme potui datum & regimen diapnoicum injunctum. Alvus quidem in pauciſſimis adſtricta, ſed ubi fuit, clyſtere emolliente ſoluta. Adverſus cephalalgias uſurpatus ſpiritus vini camphoratus, vel etiam epithema illud domeſticum ex mica panis, baccis juniperi, ſale & cumino. Reliquorum ſymptomatum, ut inappetentiæ, ſomni defectus & laſſitudinis, minus rationem habuimus & præter analeptica temperata, datum præterea nihil. Cæterum feliciter per Dei gratiam, in omnibus fere qui conſiliis medicis in diæta & regimine rite obtemperarunt, curatio ſucceſſit; ii vero, qui hæc penſi habuerunt, maxima quidem etiam ex parte evaſerunt, ſed in morbos poſtea inciderunt corruptos, lenteſcentes.

Idem

Hiſtoria febris malignæ exanthematicæ.

Idem hic morbus, iiſdem fere ſymptomatibus, eodem tempore infeſtavit milites noſtros præſidiarios. Scilicet fama percrebuerat, potentiſſimum Poruſſiæ Regem huc venturum, milites lecturum. Hinc præfecti meditationes inſtituerunt campeſtres, ſuoſque per aliquot dies ante diluculum in campum eduxerunt, ut armis ſeſe exercerent. Erat autem October jam adultus, cœlum frigidiuſculum, nebuloſum ac ſubinde pluvioſum, milites tamen minus adverſus aëris injurias ob veſtitum leviorem muniti: male inde ipſorum corpora affecta & diſpoſitio ingenita morboſa, inprimis quum non deeſſent, qui liberali vini aduſti potu corpus calefacere perperam ſatagerent. Ex eo igitur languere cœperunt multi & plures ægrotare, alii catarrhis, alii rheumatiſmis, alii diarrhœis, alii intermittentibus febribus, maximeque quartanis refractariis, affici, donec exeunte Novembre longe plures adoriretur febris continua maligna exanthematica, & ſucceſſive vel centum inficiens, ad finem uſque Decembris inſiſteret. Quotquot hæc corripuit, omnes primum de inſolito corporis artuumque languore conqueſti ſunt, cum capitis gravitate, appetitus defectu & nauſea. Sequutus dein horror corporis, quem excepit calor & pulſuum celeres, debiles tamen ictus. Poſtea non nullos primum mitius afflixit pectoris infarctus, cum tuſſi & coryza; alios viciſſim mox ita proſtravit morbi vehementia, ut lecto affigerentur, & ſimul ac vel caput tantum erigerent, lipothymiis afficerentur. Increbuerunt tum, inprimis accedente quarto die, pathemata, ſomnus defuit, nauſea urſit, caput & dorſum doluit, pectus oppreſſum fuit, in nonnullis nares ſanguinem ſtillarunt, aliis vomitus, aliis conatus ad hunc accidit, fuerunt maxime inquieti, delirarunt, corpus jactuarunt, de ſummo ſimul angore conqueſti. Exactis inter hæc aliquot diebus, circa quintum, ut plurimum tamen ſeptimum diem, prodierunt maculæ petechiales, optimæ roſei & purpurei, peſſimæ lividi & fuſci coloris. Exanthema quoque miliare, maculis hiſce quandoque fuit interſperſum rubrum, vel album, morbumque multum exacerbavit. Longe pejus tamen fuit, ſi poſt nonum, aut undecimum diem hoc acceſſit, viribus jam nimium attritis; quin die demum vigeſimo primo uni id contigiſſe novimus, lethali eventu. In quibuſdam critico ſeptimo die ſudor manavit; in plurimis vero circa quintum vel ſeptimum diem alvus fluere cœpit, ad nonum, vel undecimum uſque diem; & hæ quidem excretiones criticæ ægris in ſalutem evenerũt. Quod ſi vero ſudor ſtatim ab initio fuit effuſior, exanthematibus præſentibus nulla remiſſio, nullum criticis diebus in urina ſedimentum, alvus adſtrictior, cutis arida, ſitis nulla, malum præbuerunt omen, invaleſcente haud ita multo poſt delirio, inquietudine, accedentibus cum ſingultu convulſionibus ac tandem morte. In medicatione harum febrium regimen injunctum moderatum, potus tepidus ſufficiens, ex decocto potiſſimum hordei, cibus interdictus, rejecta calida & alexipharmaca, vomitoria & purgantia, omiſſa quoque venæ ſectio, quæ in binis primum infeliciter ceſſerat. Dati tantum pulveres temperantes nitroſi ac diaphoretici, modo cum, modo ſine ſucco citri, item potiones ex aquis analepticis ac diapnoicis cum antimonio diaphoretico, matre perlarum, cinnabari & aceto. Alvus obſtructa emollientibus clyſteribus reſerata, nimis fluxa calore & pulverum diaphoreticorum uſu ad moderamen traducta, & de reliquo eadem fere ratione, ac ſupra dictum, ſymptomatibus cæteris obviam itum. Feliciter etiam ceſſit curatio, ita ut ex omnibus vix ultra decem mortui, & hi quidem vel nono ſtatim die, vel undecimo accedente purpura. Cæteri fere omnes ſuperato decimo quarto die ſenſim vires cum ſomno & appetitu receperunt ac ſucceſſive cum ſanitate in gratiam redierunt. In quibuſdam tamen per aliquod adhuc tempus reſtitit præter languorem tuſſicula, in aliis etiam paſſim in carnoſis externis partibus effloruerunt furunculi admodum moleſti, congruis præſidiis demum etiam ſanati.

Conſectaria.

Id igitur ex epidemicæ hujus febris hiſtoria notatu dignum: quod à ſola paulo intenſiori perfrigeratione corporis atque tranſpiratione adhibita, pro diſpoſitione corporum, quatenus plus vel minus impuros in venis inque prima regione alunt ſuccos, varii generis morboſæ affectiones, plus vel minus mali moris, intermittentes nempe, item catarrhales rheumaticæ, petechiales & purpuratæ gigni poſſint. Dein & illud obſervationem meretur, quod contagioſa quidem hæc febris fuerit, non tamen omnes, ſed tantummodo milites infecerit, qui ſimilem perfrigerationem eo tempore paſſi, immunibus à contagio & iis, qui in eadem domo habitarunt, & qui viſitarunt ægrotos. Quod quidem luculento eſt teſtimonio, contagium, ut effectui detur, ſupponere & requirere, corpora, quæ ſuccos ad recipiendum miaſma & ejus activitati obſecundandum diſpoſitos alunt. Tum non prætereundum eſt, quod milites valde proceræ ſtaturæ vehementius ægrotaverint & difficilius evaſerint, quam alii minus proceri. Quia enim in proceræ ſtaturæ corporibus, ob longum ac difficilem ſanguinis per venas perpendiculari via regreſſum ad cor, circuitus tardior eſt & languidior ac in parvæ ſtaturæ, excretionem autem & maxime perſpirationis negotium circulum ſanguinis tardiorem, vel celeriorem ſequitur, facile patet, ſub languidiori ſanguinis & humorum circuitu, corpora magis & facilius reddi impura, & autocratiam quoque naturæ in vincendis morbis, quæ conſiſtit maxime in circulatione ſanguinis vegetiori & promtis excretionibus, valde languidam eſſe & inſufficientem. Tandem memorabile omnino, quod venæ ſectio etiam in principio adminiſtrata noxam potius quam opem attulerit, quæ alias non tam facile in robuſtis hominibus, ut militibus, nocet. At quum à tranſpiratione prohibita & retentione excrementorum, quæ per cutim difflantur, primos malum traxit natales, aliquot jam ſeptimanis languor & ciborum ante invaſionem febris inappetentia adfuit, facile conſtat, ſanguinis miſſione imbecillitatem adauctam, perſpirationem vero magis imminutam fuiſſe, quod utrumque non potuit non cum damno accidere.

CAPUT XI.

De Febribus Petechialibus veris.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. 1.

Deſcriptio morbi.

F*Ebres petechiales veræ*, ſunt valde malignæ, contagioſæ, capiti & viribus quam maxime infeſtæ,

infeſtæ, cum variis coloris maculis junctæ, & ortæ à ſuccorum vitalium corruptione ac ſubſequente putrida diſſolutione, eaque propter lethales.

§. II.

[illegible] Merito hæ febres exanthematicæ vocantur malignæ, ſeu venenatæ: etenim plerumque à tenuiſſimo, activæ, virulentæ indolis vapore, ſive miaſmate, è corpore decumbentis halante, ortum ducunt & propagantur. Dein difficulter ſanationem recipiunt & brevi ſæpe plures jugulant. Tum vires, à quibus motus vitam ſuſtinentes pendent, & celeriter, & graviter, peſſundant ac deſtruunt. Demum, non ſecus ac maligni homines, mitem prima facie exhibent indolem, Medicoſque cum adſtantibus, ac ſi catarrhales tantum eſſent, ſæpe decipiunt; poſtea vero pernicialem effectum tanto majori exſerunt vehementia.

§. III.

Indicia & ſymptomata. His tamen indiciis deleteria indoles morbi cognoſcenda. Ab initio ſtatim ægri conqueri ſolent de virium ſumma proſtratione atque debilitate, ut erecti vix conſiſtere, vel pedibus incedere queant, ſed mox animo deficiant, quum in aliis continuis & acutis morbis demum in ſtatu & vigore ejuſmodi imbecillitas obſervetur. Caput ab initio valde dolet, fervet, cum torpore, animus illico dejicitur, anxius & ſollicitus eſt, ac ſalutis ſpem abjicit, peſſima quævis ominatur. Aſſidua urget vigilia, nec ullus reficiens adeſt ſomnus, appetentia plane perit, faciei vigor intercidit, pulſus languidus, parvus & inæqualis micat, decubitus in lecto inſolitus eſt atque incompoſitus, membris quaſi convolutis & corpore huc & illuc jectigato, pectoris eſt oppreſſio, quandoque cum tuſſi ſicca, muſculorum fibræ undulatorio quaſi & tremulo motu convelluntur, tendineſque contrahuntur atque ſubſultant. Plures nec de ſiti, nec æſtu, nec dolore, nec anxietate queruntur, & aſſeverant potius, nihil mali ſe perſentire, præter languorem & ſomni defectum. Urina primum mingitur ut plurimum tenuis ſanorum ſimillima. Quarto, quinto, vel etiam ſeptimo die in conſpectum prodeunt maculæ, in dorſo potiſſimum & lumbis, plus minus copioſæ, varii ſubinde coloris, plerumque tamen ſine levamine, ideoque ſymptomaticæ magis, quam criticæ.

§. IV.

Nomina & differentiæ. Exanthemata Veteres generali denominatione has dicunt maculas. Latino ab Italis idiomate *pedicularium petechiarum* & *petechialium* nomine efferuntur, à voce *pedecchio*, pulex, quia pulicum morſus figura æmulantur; à Gallis ob colorem purpureum, *purpuratæ*; ab Hiſpanis *taberdillo*, à colore ex flavo rubro; à Germanis *lenticulares*, propter lentis quam referunt figuram & colorem, aut *puncticulares*, vernacula *die Reh-Flecke.* Hungari vero propter gravem capitis dolorem & delirium complicatum nominant Germana voce *die hitzige Haupt-Kranckheit.* Ab aliis autem exanthematibus præter figuram in eo diſcrepant, quod non modo ſine omni ardore, ſine pruritu, cutis elevatione, aſperitate & exulceratione, prodeant, ſed & ut plurimum ſine levamine, quia materia eorum non eſt ſalina cauſtica, ſed potius putrida & corrupta.

§. V.

Prognoſis. Tantum hinc abeſt, ut maculæ hæ ſalutis ſpem faciant, ut potius quo copioſiores compareant, eo majorem corruptionis gradum, quin lividi, plumbei & ex atro virideſcentis coloris, ſphacceloſam plane corruptionem arguant. Qui etiam evadunt, non cutanea excretione, ſed vel ſudoribus largis, fœtidum acorem ſpirantibus, vel alvi fluxibus criticis, convaleſcunt. Sed non niſi naturæ benignitate ac robore id accidit in his, ubi non adeo eminens ſuccorum corruptio, ſed temperata adhuc & quaſi quodammodo alexipharmaca indoles. Plurimi potius occumbunt, vel ſphaceloſa corruptione in ventriculo, inteſtinis & aliis viſceribus, vel phrenitide, frequentius anginoſa faucium & œſophagi inflammatione, cadaveribus mox poſt mortem intolerandum plane fœtorem ſpirantibus. Quem funeſtum eventum ſigna præſagiunt hæc: ſi ſitis vel nulla, vel plane inextinguibilis, ſi lingua arida, diſciſſa, nigricans, fauces inflammatæ & ſqualore obſeſſæ, cum deglutitione difficili: ſi poſt exanthematum eruptionem reſpiratio anheloſa & pectoris anguſtia perſiſtit & invaleſcit, vel poſt ſudorem & alvi fluxum delirium cum aliis pathematibus ingraveſcit, nec urina turbida fit, nec ſedimentum ponit; ſi demum oculi obſcurantur, mens plane delira fit, ægri floccos carpunt, tendines ſubſultant, excrementa involuntarie elabuntur, ſudor frigidus manat & convulſiones accidunt, ſpiritum cum vita præcludentes.

§. VI.

Formalis perniciosarum harum febrium *ratio* conſiſtit in putrida diſſolutione, ſive colliquatione ſanguinis & ſuccorum vitalium, potiſſimumque in fluidi lymphatici elaſtici tenuiſſimi, quod in ſanguine contentum, in cerebro ac ſpinali medulla ſeparatum, per nervos in univerſum corpus diſtributum, ſenſum & motum partibus præſtat cunctis, inquinatione & vitioſa plane diatheſi. *Formalis ratio.* Etenim venenatum illum vaporem, quo etiam ſana corpora inficiuntur, ejus naturæ eſſe atque potentiæ, ut non modo ſanguini aliiſque humoribus putredinoſam ſucceſſive inducat fermentationem, ſed & immediate ad interiora cerebri nervearumque partium pervadat, fluidumque ibi corrumpat ſubtiliſſimum, ex eo planum fit, quod ſuſcepto ipſo, illico vires tam naturales, quam vitales & animales langueſcere incipiant omnes, in perfecte ſanis corporibus ſalva adhuc ſanguinis & humorum craſi & à corruptione immuni. *Ex miaſmate virulento.*

§. VII.

Hoc virulentum multiplicativæ indolis miaſma, corpus maxime ſubit per nares, fauces & bronchia. *In corpus delatum.* Nam nuſlibi tam aperti minuſque tecti diſcurrunt nervi ex prima & ſecunda conjugatione, ac in narium cavo. Hoc igitur dum pertranſit cum aëre vectus deleterius vapor, non mirum eſt, eundem immediate, proxime & intime pertingere ad nervos ipſumque cerebrum & infectos ea propter mox temulentia, capitis torpore, virium languore, nec non vertigine affici. Maxime omnium vero commiſcet ſeſe ſalivali latici contagioſum miaſma, & cum hoc deſcendit ad ventriculum, qui etiam, ceu pars nervoſa, primam fere ſedem præbet contagioſis hiſce febribus. Hinc in ventriculo & præcordiis primum ſe prodere ſolent prava ſymptomata, nauſea ſcilicet cum vomendi conatu, alvi frequens cum torminibus dejectio, vel etiam fortis adſtrictio, ciborum faſtidium, anxietas præcordiorum, cardialgia, *das Ubelſeyn*, & frequens copioſæ lymphæ ex ſtomacho eructatio. Hinc teſtantur obſervationes anatomico-practicæ,

in his febribus defunctis ventriculum maxime omnium ſphaceloſa corruptione affici. Dum vero miaſma hoc & ſalivæ in ore & liquori menſtruali gaſtrico & pancreatico in ſtomacho miſcetur, multum ejus vis propagativa & multiplicativa intenditur. Etenim inter omnes conſtat, ſalivales hos ſuccos, intimæ alimentorum digeſtioni ſervientes, valde ſubtilis, ſpirituoſæ, aëreo-elaſticæ fermenteſcibilis naturæ eſſe, eaque propter dulcia quibus commiſcentur illico fermentativo motu perciere. Quare quia hi ſucci in motu inteſtino fermentativo jam conſtituti, longe utique facilius delato illuc ſubtiliſſimo putredinoſo miaſmati obſecundant, ut hoc ſeſe propaget & augeat, non ſecus ac exigua pars fermenti panifici ingentem farinæ maſſam fermentat.

§. VIII.

Apophlegmatiſanti-bus arcendum.

Hinc facile jam elucescit ratio, quare ad contagium pernicioſi hujus morbi arcendum, nihil præſtabilius jam pridem à peritiſſimis Medicis annotatum, quam ut infectorum, præſertim quum ad extrema & putredinis acumeo ventum, halitum facie averſa vitemus, ſalivam crebrius exſpuendo rejiciamus, ac ore contineamus ea, quæ ſalivam eliciunt, radicem angelicæ, zedoariæ, imperatoriæ, pimpinellæ, aut maſticemus, vel fumigemus tabacum. Neque minus inde pateſcit cauſa, cur miaſma hoc deleterium longe facilius ſuſcipiatur longeque citius pernicialem vim exſerat, in ventriculo copioſis cruditatibus & pituitoſis ac ſalivalibus ſordibus obſeſſo; & cur viciſſim leniora emetica, alexipharmacis nupta, in recenter infectis, certæ & ſecuriſſimæ ad præſcindendum prima in herba morbum ſint efficaciæ.

§. IX.

Origo ex aere inſalubri per ſe.

Primam autem harum contagio infeſtarum febrium originem recte omnino cum HIPPOCRATE ex communi aëris vitio deducendam eſſe reor. Nimirum diuturnus humidus, pluvioſus, nebuloſus, nec non auſtrinus calido-humidus aëris ſtatus, ob eminentem vaporum aqueorum copiam, vim ætheris vividam, elaſticam, expanſivam, quæ ſolidorum & fluidorum ad vitam neceſſarium in corpore motum, ſuſtinet, obtundit ac deprimit. Inde ſalutiferæ excretiones, maximeque perſpiratio, elanguēſcunt ac turbantur, inutiles, ſuperfluæ & corruptæ partes retinentur, quibus in ſanguine & ſuccis accumulatis, non poteſt non ſumma ad corruptionem & diſſolutionem prona ingigni diſpoſitio. Accedit quod ſub aliena ejuſmodi tempeſtatum conſtitutione, ipſa vegetabilia & frumenta alienam naturam corpori inimicam contrahant. Nam notum eſt, humido & pluvioſo cœlo diu regnante, in ſecale potiſſimum uberem eſſe proventum lolii eſculenti, vernacula *des Mutter-Korns*, quod noxiæ & tantum non veoenatæ eſt indolis. Neque prognatum hoc tempore ſecale, tantam copiam ſpiritus vini per fermentationem præbet, neque tam ſalubrem & reficientem panem largitur, ac illud, quod temporibus anni ſiccis & calidis producitur. Ut adeo non mirum ſit, inſalubria & corrupta hinc confecta alimenta ingeſta, ſimul ipſa corpora diſponere ad putredinem.

§. X.

Vel à pravis eſſluviis.

Dein aëri inſalubritas & ad ingignendos putridos morbos aptitudo inducitur ex crebra ac diuturna aquarum inundatione. Hac enim facta, humor ſtagnans, accedente inprimis ſolari calore, putreſcere incipit, multaque putrida in atmoſphæram mittit effluvia. Inſectorum quoque varii generis copia circa aquarum ſtagna ſuccreſcit, à quibus cauſticæ, ſalinæ, deleteriæ materiæ ſubtiles multæ in aërem elevantur. Quæ quidem omnia quam ſint ſanitati inſenſa, hiſtoriarum utique docent monumenta, quibus uberius conſtat, poſt aquarum diluviones magnas, contagioſas & tantum non peſtilenris naturæ febres fuiſſe ſubortas, de quo pluribus evolvenda diſſertatio *de temporibus anni inſalubribus*, item *tomus II. Medicinæ ration. ſyſtem.* Pars.II. Cap.4. pag.207. Ejuſdem infeſtæ naturæ eſt aër exhalationibus putridis ex cadaveribus inhumatis putreſcentibus, vel excrementis animantium ſurgentibus, refertus, tanto magis incarceratus & acceſſu purioris deſtitutus.

§. XI.

Et corporis diſpoſitione.

Neque tamen aër tantum impurus & inſalubris ad generationem horum morborum facit, verum etiam ipſius corporis ad putredinem intus concipiendam habitus ac diſpoſitio. Per ipſam certe experientiam uberius conſtat, phlegmatico-ſanguineos, habitus corporis laxioris & ſpongioſioris, animo meticuloſos & anxios, quorum vires luxuria, ingluvie alimentorum valde incongruorum, ebrietate, venere, fame, diuturna mœſtitia, vigiliis, laboribus, hæmorrhagiis, fractæ atque exhauſtæ, facilius & crebrius gravi hoc morbo prehendi, & difficulter quoque evadere; nullam aliam ob cauſam, quam quod ipſorum corpora impura atque debilia ad putredinem ac corruptionem admodum proclivia. Neque minus de fœminis cachecticis, menſium ſuppreſſione laborantibus, item de lue venerea, vel minimum hujus reliquiis affectis novi, quod ex facili corripiantur, ſed ægerrime emergant.

§. XII.

Hinc in caſtris & locis publicis familiaris.

Quæ quum ita ſint, in proclivi ſane eſt judicare, quare contagioſæ hæ febres in militum caſtris quam maxime circumeant & ob id caſtrenſes appellari ſoleant. In caſtris enim omnes, quas enumeravimus, morbi hujus cauſæ ſere conveniunt. Ibi quippe milites aëris humido-calidi & poſtea humido frigidi experiuntur injurias, ſub dio dormiunt in locis uliginoſis, humidis ſæpe atque paluſtribus, excrementa animantium & hominum paſſim non deſunt, nec tamen vento ob circumductum vallum aditus ad diſſipandos fœtidos halitus patet, cibis veſcuntur incongruis, nonnunquam plane corruptis, ſemicoctis, aquas quoque ſtagnantes & putres bibunt, fame & vigiliis corporis robur atterunt. Hinc quando ex laborioſo & difficili hoc vitæ genere in hyberna concedunt, corporaque quieti dant ac ciborum copia onerant, corruptio interna ſenſim contracta adeo demum increſcit, ut apertius in capitalem huoc morbum erumpat, iſque ob id frequentior in hybernis, quam caſtris obſervetur. Eandem fere ob rationem malignis contagioſis ejuſmodi morbis, pauperes, in tenebris & cœno verſantes, aëre fruentes in anguſtis tuguriolis vapido minuſque puro, frequentius afficiuntur, quam opulenti, quibus accuratius vivendi genus & ſanitatis regulas quoad aërem & victum obſervandi eſt copia. Idem evenit in noſocomiis, orphanotropheis & ergaſtulis publicis, ubi plures ſimul converſantur, & vitam colunt inopem, corpus ad concipiendum contagium diſponentem.

PRÆ-

PRÆSERVATIO ET CURATIO CUM OBSERVATIONIBUS CLINICIS.

§. I.

Præſervatio quoad diætam & regimen.

Curatio quidem harum exitialium febrium, tam ratione indicationum, quam regiminis, remediorum, medendique rationis, nec non obſervationum practicarum, convenit utique cum iis, quæ capite antecedenti de febribus petechizantibus fuſe ſatis tradidimus, ut ſupervacaneum eadem heic etiam exponere foret. Sed longe magis à perito Medico petendum conſilium ad arcendum ejuſmodi morbum, quippe quod multo tutius, multoqúe certiores effectus ipſa curatione. Præcipuum vero præſervationis momentum in eo quam maxime conſiſtit, ut inſalubri ad ingignendos mali moris morbos apto anni tempore, ſollicite evitetur aër vaporibus & exhalationibus noxiis fœtus, & vivida elaſtica expanſione deſtitutus. Quum dein ſub ejuſmodi aëris conſtitutione corpora jam tum admodum debilia & ad morbos contrahendos diſpoſita ſint, expedit omnino, temperare ſibi ab omnibus, quæ viribus adverſa, languidioreſque faciunt excretiones, animi ſcilicet vehementibus commotionibus, mœrore, terrore, cura, impenſioribus meditationibus, vigiliis protractioribus & nimia venere, item corporis refrigeratione, præſertim noctu, cum leviori tempeſtate frigidiuſcula veſtitu. Porro præſcindendus curate cruditatum prima in regione proventus, abſtinendum ab ingluvie tanto magis inſalubrium, à crapula, continua tabaci fumigatione & effuſiori potus cofféе uſu, qui ſicuti non ventriculo, ita longe minus nervoſis partibus & mixturæ ſuccorum vitalium amicus eſt. Ut demum aër purus & ſalubris hauriatur, ſtudendum, & fugienda ob id loca humiliora, in quibus aër facile fit vapidus, nec non ædificia, quæ ventorum perflatui minus patent, ac præterea nimia humiditas accenſo igne & ſuffumigiis ex maſtiche, ſuccino, baccis juniperi, corrigenda.

§. II.

Vinum optimum præſervativum.

Inter præſidia porro, quæ ad declinandos hos morbos valent, ego quidem præſtabilius novi nullum, convenienti & moderato vini optimæ notæ, & quidem Rhenani, uſu. Hoc quippe mane, vel etiam inter cibos quotidie potum modice, vires mirifice reficit & ſuſtinet, ſanguinis progreſſum cum excretionibus promovet, ciborum digeſtionem juvat, ac optime putredini ac corruptioni reſiſtit, præſertim quando moderatior etiam corporis motus & alius diluens potus ſimul conjungatur. Ego ſane longiori experientia edoctus, id pro certo affirmare poſſum, graſſantibus populariter morbis ab aëris conſtitutione humida, eos, qui exquiſitam victus rationem tenuerunt & quotidie moderate bono vino uſi, incommodi ſenſiſſe nihil. Ipſa etiam in peſtilentia ex præſtantiſſimis præſervativis vinum eſſe teſtantur, qui ex inſtituto de eadem ſcripſerunt. Quin in petechiis quoque, vinum poſtremis diebus facta criſi debito modo potum, vires dejectas erigendo & cuticularem excretionem ſecundando, omnia fere alia auxilia ſuperare aſſevero.

§. III.

Acida proſunt.

Ipſa autem in curatione ex omnibus remediis ſtatim in principio optimam opem conferunt acida, maximeque ſuccus citri, ptiſanæ potandæ ad extinguendum calorem & arcendam putredinem inditus, item acetum vini, ſive ſimplex, ſive deſtillatum, mixturis ex aquis & pulveribus fixioribus diaphoreticis nuptum. Præter hæc conducunt, quæ vires ſervando ſalivalem etiam laticem colliquant, & pectus ab infarctu liberant. Id enim cum celeberrimo olim Erfurtenſi Profeſſore, Cramero, quem Præceptorem colui inſignem, obſervavi, non facile quempiam his in morbis decedere, cui ſaliva & ſputum liberius fertur. Quam ob rem idem hic in arte exercitatiſſimus vir frequentiſſimo in uſu habuit mixturas alexipharmacas, quas ingrediebatur, cum aceto deſtillato, vel aceto ſcordii, cinnabaris, interdum bezoardicum minerale & oxymel ſquilliticum. Contra ea peſſimus omnino practicorum mos eſt, in principio ſtatim volatilia, bezoardica & ſudorifera cum regimine calido & infuſo theiformi fervente exhibere. Sic enim inteſtinus ille putredinoſus motus invaleſcit cum orgaſmo, majorque virium ſubſequitur proſtratio.

§. IV.

Alvi fluxus ſalutares.

In morbo declinante nulla magis ſalutaris excretio, quam quæ fit convenienti tempore per alvum. Ego certe praxi quinquaginta & aliquot annorum uberius confirmatum habeo, rarius ſolo ſudore & hæmorrhagia, ſed frequentius per diarrhœam ſeptimo, nono, aut undecimo die erumpentem, ſolutos fuiſſe hos morbos, & viciſſim nihil pernicioſius fuiſſe diarrhœa gravi ſtatim inter initia, vel alvi fluxu critico cohibito. Neque minus compertum habeo, ſi catarrhales malignæ & exanthematicæ alvi fluxu ſolutæ fuerunt, ægros immunes fuiſſe à purpuræ albæ incurſu, quæ haud raro pulſu jam æquali facto, declinante undecimo die morbo, non ſine magno periculo ſupervenit. Perſpexerunt etiam jam pridem ſalubritatem alvini fluxus, artem cum attentione exercentes. Ipſe Hippocrates *lib. Epid.* memorat, laborantes hujuſmodi acutis febribus alvi excretione fuiſſe ſanatos. In quadam peſtilenti conſtitutione diarrhœam admodum ſalutarem fuiſſe Galenus *de atr. bil. cap. IV.* teſtatur. Inprimis Ger. Columba *de peſtil. febr.* multus eſt in laudando egregio effectu fluxus alvini, *pag.* 231. ſic habens: *omnes quibus alvus copioſe ejecit, licet cum ſignis cruditatis fuerit, tandem liberati. Procedente enim alvi fluore, in dies coctionis ſigna ſuperveniebant, morbus evadebat clementior, & tandem alvi fluore perſeverante, fideliter & integre ægri judicabantur.* Ut mittamus, quæ paſſim hanc in rem memoriæ prodita ſunt à Valleriola *obſerv. lib. VI. de febr.* Schenckio *obſervat. lib. VI. de febr.* Riverio *obſervat. Cent. I. obſ.* 47. & 57. item *Cent. II. obſ.* 34. & 87. Horstio *obſ. X.* Jo. Rhodio *Cent. II. obſ.* 85. Screta *de febre caſtrenſi maligna cap. IV. pag.* 331. *pag.* 175. Boneto *in theſ. pract. de febr. putr. pag.* 71. item *de cauſo cap. II.*

§. V.

Hinc promovendus.

Hæc igitur naturæ via; cui inſiſtendum ab artifice, eademque, ſi deficit, juvanda. Mihi omnino primum & multiplici obſervatione confirmatum, quicquid in putridis, malignis & peſtilentialibus febribus curandis exſpectandum ab arte, id maxime in eo contineri, ut Medicus convenienti tempore ea uſurpet remedia, quæ ad alvum ſolvendam ſine damno faciant. Sed hoc circa hos maxime

dies faciendum, qui audiunt critici, à ſeptimo ad decimum quartum uſque, non primis, quibus ob materiam nondum coctam & excretioni aptam, parum opis conferunt. Sicuti vero ad alvum vacuandam per totum harum febrium decurſum nil peſtilentius illis pharmacis, quæ acrimonia quadam cauſtica agunt, nec exceptis ſennæ etiam foliis: ita nil certe hanc in rem magis proficuum iis, quæ nihil alieni & quod vires frangat in mixtione habent, ſed blande & placide alvum ſubducunt. Eminet hæc inter benedicta illa manna, cum cremore tartari, hiſce etiam febribus ob aciditatem non adverſo, nupta & ſufficienti doſi data. Conducibilis quoque ſyrupus roſarum ſolutivus, mixtus cum ſalino ſtimulo, ex cremore tartari, ſale polychreſto, vel nitro antimoniato & convenienti doſi ac tempore cum ſufficienti diluto vehiculo, uti ſero lactis noſtra methodo dulci, vel aquis etiam temperatis mineralibus, ut Wildungenſibus & Antonianis, oblatus. Non minus ſpectata virtus tamarindorum pulpæ, vel decocti ex his cum manna, aut rhabarbaro. Quam egregium enim effectum præſtent hoc in caſu laxantia, reſtis eximius eſt Moræus *de malign. febr. parox.* plus quam viginti exemplis confirmans, ſe ad alvum laxandam ſummo cum fructu uſum fuiſſe tamarindorum pulpa, item inſuſo ex rhabarbaro, foliis ſennæ, cremore tartari, manna & aqua acetoſellæ concinnato.

§. VI.

Venæ ſectio præſervatoria magis.

De venæ ſectionis autem utilitate his in febribus diſceptant adhuc medentes. Et certe tanta utique malignarum differentia, ut experientiſſimi etiam Medici in iiſdem experiundo demum diſcere cogantur. Id tamen verum: quum eædem plethoricos & plethorico-cacochymicos infeſtant, commodum omnino in his & præterea ſanguinis miſſioni aſſuetis, diæta lauta & vinoſa utentibus & vitæ ſedentariæ indulgentibus, invenit locum ad præſervationem. Experientia enim ſum edoctus, poſt venæ ſectionem, vel plane non corripi, vel lenius ægrotare & facilius convaleſcere, ſanguinis ſubtractionem paſſos, quam non expertos.

§. VII.

Recidiva arcenda abſtinentia.

Id vero omnibus curate tenendum: quod tam ſub, quam declinante hoc morbo, ſtomachus valde langueſcens non alimentorum, multo minus inſalubrium, præſertim carnium mole ſit onerandus. Eſt hoc familiariſſimum, vulgo hominum plebejorum inprimis, præjudicium, ut credant vires cibis eſſe reficiendas. Sed ipſum hoc eſt una ex præcipuis cauſa, quod ægri in portu ſeſe jam conſtitutos cenſentes, ſæpius naufragium faciant, recidivante priori, cum majori vitæ periculo, vel ſuperveniente alio novo morbo.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Hiſtoria Febris petechialis Ann. MDCLXXXIII. *in Principatu Mindenſi graſſantis.*

Quum anno MDCLXXXIII. copiæ Brandenburgicæ ab expeditione contra Turcas ex Hungaria redeuntes, in Principatum Mindenſem hyematum reducerentur, attulerunt ſimul morbum caſtrenſem, febrem nempe malignam petechialem, & ſucceſſive multos pagos & vicos in quibus ſumſerant hyberna, lue infecerunt eadem. Ego juvenis adhuc Medicus provincialis à Sereniſſimo Electore Brandenburgenſi Friderico Wilhelmo conſtitutus ibi, feci quod muneris poſtulavit ratio, decumbentes paſſim viſitavi, in morbi hujus maligni ſtatum inquiſivi & operam contuli omnem, ut pro mea tunc ſcientia pernicialem hunc morbum congruis præſidiis oppugnarem & ne latius progrederetur, præcaverem. Excurri igitur, & potiſſimum in præfectura Schluſſelburg plus quam centum hac febre laborantes offendi, in quibus præter ſummam virium proſtrationem & conſueta alia malignarum ſymptomata, peculiare fuit, quod plurimi ſtatim in principio atroci & diuturna cephalalgia, in ſyncipite inprimis, cum vertigine, oculorum rubore, oblivione ac poſtea delirio, afficerentur; conquerentes ſimul de magno tinnitu & ſuſurro aurium. Quidam de raucedine, pectoris infarctu, faucium ardore & falſo catarrho conquerebantur. Quibus mox corpus petechiis lividis & flaveſcentibus obſeſſum, moriebantur omnes, cum iis qui incongruo, vel nimis calido, vel nimis frigido regimine excepti & à balneatore alexipharmacis expellentibus & theriacalibus uſi fuerunt. In quibuſdam tanta erat corruptionis vehementia, ut ægri ſurgentes & in pavimento frigido ambulantes aliquamdiu, funeſtum in plantis pedum nanciſcerentur ſphacelum, uti in duobus vidi. Qui autem paucas, & rubras habuerunt maculas, nec non ex plebejis, qui nec Medico, nec medicamentis uſi, ac minus meticuloſi, ſolo regimine temperato, & potu ſeri lactis, vel decimo quarto die, remittente ſymptomatum vehementia, vel per largos & frigidos valde debilitantes ſudores, vel per diarrhœam ſunt judicati. In bonis fuit ſtatus ſurdaſter circa declinationem accedens & aliquamdiu perſiſtens. Qui evaſerunt vix intra aliquot menſes ad perfectam ſanitatem redierunt. In plurimis reſtitit tumor pedum, vel etiam abdominis, cum lenta febre & appetitus dejectione. Quidam diu ſtupidi & oblivioſi manſerunt. Nec defuerunt, qui, præſertim ſi caput frigidiori auræ nimis citò expoſuerunt, poſt morbum gravitate capitis & difficultate auditus affecti ſunt, quin nonnulli facti ſunt & manſerunt per totam vitam ſurdi. In pago, Raden dicto, eodem morbo infecto, commorabatur deſtillator quidam chymicus, qui gloriabatur, ſummo ſe cum fructu uti ſpiritu nitri, inſtillatis in menſuram aquæ puræ, vel cereviſiæ Mindenſis levis, quinquaginta ad manifeſtam uſque aciditatem guttis, dato poſtea liberaliter tepido potu hoc medicato. Nec contemnendæ virtutis deprehendi hoc experimentum, quo in aliquibus fluxus alvi cruentus quandoque ſuſcitatus, non ſine levamine cephalalgiæ aliorumque ſymptomatum, tantum quod qui eodem ſervati, paullo diutius imbecillitate ventriculi & inteſtinorum laborarunt, cachectici quaſi facti, demum tamen etiam congruis remediis ad ſanitatem traducti. Ego vero ad præſcindendum ulteriorem contagii progreſſum, iis, qui nobilioris fortunæ & conditionis erant, præter moderationem & temperantiam, in victu, regimine & animi affectibus, & vitanda refrigeratione, ſuaſi moderatum vini boni uſum. Qui ſanguine craſſo & gravi abundarunt, qui Weſtphali ob victum durum & craſſum fere omnes, his ſanguinem ſubtrahere juſſi, & mane alternis diebus aſſumere doſin tincturæ bezoardicæ, vel pulveris bezoardici, exſpectando poſtea ſub temperato calido regimine cuticularem

rem excretionem auctiorem, quæ etiam tam in locis infectis, quam alibi verſantibus, egregie profuerunt. Cæterum ſanos ab ægrotis, quantum fieri potuit, ſeparari juſſi: pro medicina pulverem ex cornu cervi uſto & lapidibus cancrorum leniter nitroſum, cum pauxillo camphoræ cum roob ſambuci, aqua & aceto vini ſingulis fere aſſumendum ordinavi: qui in primo morbi inſultu ſæpius uſurpatus alios ſtatim à morbo liberavit.

Epicriſis.

Nulla fere regio tam ferax morborum acutorum, præſertim febrium catarrhalium mali moris atque petechialium, quam Auſtria & Pannonia. Unde etiam peculiare & grave hujus morbi genus Hungarica κατ' ἐξοχὴν febris, audit. Evenit autem hoc plures ob rationes. Aeſtus interdiu bis in regionibus eſt intenſior, etiam autumno, & vina ob id generoſa admodum & dulcia facit; noctu vero ſuccedit algidior aura, & ob exceſſivam hanc ſubitam cœli mutationem excretio ſalutifera, potiſſimumque quæ per cutis poros ſuccedit, mirifice turbatur ac intercipitur. Dein victus ibi ſolennis admodum plenus, ex eſu carnium & vini generoſi potu, aquæ autem non adeo ſalubres, quibus ſanguinis facile corruptibilis copia ingeneratur. Hinc non mirum eſt, quod frequentes ibi corrupti & putridi maligni morbi, inprimis in militibus & qui victus illius inſueti, ſimul inordinate vivunt, ſemicoctis & male præparatis cibis ventriculum onerant, noctu excubias agunt ſub frigida aura & in locis humidioribus & frigidioribus deguot ac dormiunt. Neque etiam mirum, diſpoſitionem ad hos morbos cum militibus huc venientibus alio tranſportari, ſub quiete & ingluvie in hybernis, corruptos ſuccos augeri, cruditates prima in regione accumulari, ac tandem in apertum pernicialem morbum hyeme præſertim, erumpere.

Id autem peculiare habet hic morbus, inprimis in iis qui ſanguine abundant, ut caput petat; hinc ſtatim in principio venæ ſectio ſuadenda: ſi vero ex ſtomacho vitioſorum humorum ex ingluvie & toto corpore huc confluentium colluvie obſeſſo, eveniat, optimum utique conſilium ſtatim in principio, clementi, efficaci tamen emetico, ſtomachum, vel inteſtinorum ſimul canalem expurgare. Quem in finem ego quidem commendare ſoleo decoctum mannatum, cum dimidia vel una drachma radicis ipecacuanhæ, aut infuſum mannæ ex vino cum duobus tartari emetici granis. Sic datis poſt hanc evacuationem bezoardicis & leniter diaphoreticis, cura ſuccedit longe felicius.

Ex ſingularibus etiam in hac lue fuerunt ſudores copioſi, frigidi, per aliquot dies & noctes manantes, vapidum acorem ſpirantes, non tamen funeſti. HIPPOCRATES enim *Sect. IV. aph.* 37. malos eos pronunciat & mortis prodromos. Nos quoque largimur, quod ſudor frigidus qui internæ viſceris cujuſdam inflammationis, vel ſphacelationis comes & tantum particularis eſt, internis calentibus & externis frigentibus, plerumque ſit funeſtus. Sed longe aliam ejus frigidi ſudoris efferationem, qui à defectu caloris & virium proſtratione oritur, docet experientia. Luculentũ hanc in rem eſt teſtimonium RAYGERI *in ſchol. obſerv. Spindleri obſ. XCV.* ſic habens: *viciſſim ſæpius & ego in morbi declinatione poſt* XIV. *dies viribus bene conſtitutis & rite ſe habentibus, reliquiſque bonis ſignis apparentibus, in calido corpore frigidos obſervavi ſudores, poſt febres acutas & malignas bene judicatas, cum allevatione magna erupiſſe & ultra* XXIV. *horas duraſſe.* Quanquam autem hujus generis ſudores non ad mortem tendant, magnam tamen diſſipationem caloris & virium indicant. Hinc ſi unquam, certe tunc ſuccurrendum analepticis, diæteticis æque ac pharmaceuticis, corpus crebrius linteis calidis detergendum & fricandum, quo per externa internus calor excitetur, nec æger in limine recuperandæ ſanitatis conſtitutus deficiat.

Viciſſim in peſſimis ſignis fuerunt ſudores ab initio & per totum morbum effuſius manantes, cum urina perpetuo tenui & copioſa. Hæ enim ſymptomaticæ ſunt excretiones manifeſtumque præbent indicium colliquationis & diſſolutionis elementorum ſanguinis mixtionem conſtituentium. Et ſecedente tam copioſe ſero, craſſior evadit cruor & ad cerebrum delatus, in vaſis meningum capillaribus facile ſtagnat & inflammationem inducit.

Quod præterea ſpiritus nitri cerebro & liberaliter in aqueo vehiculo datus, quibuſdam eximie profuerit, partim acido tribuendum, quod putredini reſiſtit optime, partim ſtimulo, quem intulit inteſtinis, quibus vellicatis ſanguinis & humorum impetus à capite ad inferiora vocatus & alvi fluxus cum euphoria proritatus. Sed longe tutior clyſſus antimonii ſulphuratus, cum diluente tenui potu ſufficienti copia exhibitus, quem ego, ceu præſtantiſſimum auxilium, deprehendi & commendo.

Cæterum invadentibus exitialibus hiſce morbis, id potiſſimum perito agendum eſt Medico, ut propagationem & progreſſum contagii tempeſtive antevertat. Etenim longe facilius eſt, corpora ab inſultu harum febrium defendere, quam infecta & oppreſſa perſanare. Ac niſi peculiare beneficium naturæ in curatione concurrat, omnia fruſtra molitur Medicus, quantumvis doctus atque peritus.

OBSERVATIO II.

Febris petechialis ſub diarrhœa funeſta.

Juvenis robuſtus, ſed ob vitam ſedentariam ſanguine non adeo puro plenus, animum laxandi cauſa Januario exeunte ruri exſpatiatus, ſocietatem cereviſiam gravem & ſpirituoſam potantium offendit. Aſſidet cum iis, & veſperi domum iterum recedens, corpus admodum perfrigerat. Die poſt de moleſto dentium conqueritur dolore, cum corporis laſſitudine viriumque languore plane inſolito. Altero die accedit tuſſis, cum ſcreatu, coryza, & æſtu non tamen adeo gravi. Aucta vero præterea debilitas, appetentia periit cum ſomno, intercurſarunt ſubinde horripilationes & extremorum refrigerationes, caput torpidum fuit, licet æger non lectum peteret, ſed officio ſuo fungeretur. Accedente quarto die morbus ægrum affixit lecto; hinc conſultus Medicus, qui ſerum ex lacte cocto ſucco citri coagulato bibere juſſit. Factum id, ſubſequutus alvi fluxus vigeſies & ultra, ægrum intra diem & noctem ad ſellam urgens. Inde vires magis collapſæ, partium tremor cum delirio, alvo quamvis fluente acceſſit, ſub quo quinto die comparuerunt maculæ petechiales, atrociam morbi tamen non levantes, ſed ſexta ſtercora & urinam ſine ſenſu reddidit, reſpiratio facta anheloſa & nocte ſeptimum diem antecedente mors excepit.

Epicriſis.

Hanc etiam febrem fuiſſe ex malignis illis catarrhalibus & petechialibus, quæ per aliquot menſes noſtra hac in urbe circumiverunt, teſtatur dentium dolor rheumaticus, coryza, & raucedo cum tuſſi. Malignitatem autem junctam ingens ſtatim virium lapſus, appetitus plane proſtratus & ſomni defectus, cum pulſu celeri, debili atque frequenti, nec non capitis dolor ac torpor faciunt teſtatum, licet ægroti, adſtantes ipſique minus periti Medici, hæc haud raro minus ex æquo attendere ſoleant. Serum igitur lactis in principio ad alvum laxandam & ſiſtendam ſanguinis ebullitionem, non quidem ſine fructu commendandum. Sed ubi catarrhales affectus jam per aliquot dies adſuerunt, minus proficua ſunt ea remedia, quæ alvum turbant & ſerum impurum ad interiora ac inferiora vocant. Licet etiam alvi laxitas, in catarrhalibus malignis criticis diebus ſponte proveniens, admodum ſit ſalutaris; primis tamen diebus alvum ſtimulantia nocent. Intus enim retinent materiam malignam, ac ut inflammatio ventriculi & meningum tandem ſphacelosa inducatur, faciunt. Tum potius ſemper perſpiratio ſervanda libera & ſerum corruptum diſſipandum per blanda diaphoretica & regimen moderatum. Neque minus in plethorico ejuſmodi corpore ante invaſionem admodum proficua fuiſſet venæ ſectio, ſubjuncta poſtea moderatiori & longiori diaphoreſi.

Observatio III.

Petechiæ in ſorore & fratre diverſæ.

Virgo triginta aliquot annorum, menſium anomaliis ab aliquot annis obnoxia, anno abhinc affecta fuerat eryſipelate capitis, quod in fiſtulas mali moris, glandulas colli, genas fauceſque perforantes, deſiit. Sanata tamen adhibita omni diligentia à Medico & Chirurgo; ſed ab eo tempore, languidior manſit & macilenta. Januario hujus anni ineunte ſubito ipſam infeſtavit ingens capitis dolor, cum torpore, ſomnolentia, virium languore, valida quoque tuſſi ſicca. Increvit hæc debilitas indies, nihil plane appetiit, nec dormivit, ſimul conqueſta eſt de præcordiorum & ſpirandi anguſtia, pulſu frequenti, ſed debili micante. Sexto die paſſim in pectore comparuerunt punctula, ſeptimo acceſſit delirium, ſequutæ convulſiones epilepticæ ac mors, poſt quam maculæ magis venerunt in conſpectum. Frater demortuæ inſperato hoc diſceſſu mirum contriſtatus, paullo poſt pariter conqueri cœpit de dolore capitis & artuum, ſine catarrhoſis defluxionibus, vires conciderunt, appetitus periit, ſomnuſque defuit, quarto die petechiæ viſæ ac pathemata mitigata, ſeptimo cum caloris incremento ſub inquietudine & anxietate acceſſit purpura & petechiales maculæ diſparuerunt. Succeſſive tamen convaluit, terreorum bezoardicorum & abſorbentium cum ſucco citri & aquis diapnoicis & analepticis uſu ac potu ptiſanæ.

Epicriſis.

In virgine hac orta febris ſine contagii ſuſpicione. Sed docet omnino experientia, corpora valetudinaria imbecilliora & ubi impuritas ex menſibus retentis, gonorrhœa, vel lue venerea in ſanguine & ſuccis lymphaticis reſtitat, facile corripi graſſantibus ex communi aëris inſalubris vitio morbis, & promte quoque ſuſcipere contagium, quod nihil metuentibus à Medicis, Chirurgis & aſſiſtentibus contagioſis morbis decumbentibus, affertur. Quod autem ab initio ſtatim exquiſitus & continuus capitis adſuit dolor, cui deinde delirium cum convulſionibus epilepticis junctum, id procul dubio ob debilitatem capitis ex perpeſſo eryſipelate exulcerato factum. Dein frequentioris etiam experientiæ eſt contagioſis morbis defunctorum conſanguineos, ſola ſæpe animi perturbatione ac mœſtitia diuturna, in eundem incidere morbum. In his vero à ſanguinis miſſione, niſi corpus ſit eminentius plethoricum, merito abſtinendum, item à valide commoventibus & evacuantibus, ac vires potius erigendæ, perſpiratio ſecundanda & ſuccorum vitalium integritas conſervanda. Petechias comparente purpura rubra diſparuiſſe; in exanthematicis hujus anni febribus ſæpe viſum, & quidem ſine damno, ſed ubi declinante petechiali morbo ſupervenit purpura alba, id ut plurimum fuit lethale.

Observatio IV.

Petechialis febris ex ſitu erecto lethalis.

Acres cum commilitone rixas habuerat adoleſcens viginti annorum, ſimulque terrore fuerat perculſus. Nocte inſequenti ſomno caruit, ac debilitatem, laſſitudinem appetituſque proſtrationem per dies aliquot perſenſit. Quinto poſt die horrore, præcordiorum anxietate & æſtu præternaturali affectus eſt, cum pulſu celeri ac debili. Medicus in conſilium vocatus, ſtatim exhibuit vomitorium, ſanguinem ſubtraxit & ſubjunxit tincturam bezoardicam, nec non pulverem bezoardicum cum & ſine nitro. Sexto die comparuerunt maculæ rubræ & nares aliquoties ſanguinem ſtillarunt, ſomnus fuit paucus, vel nullus, urina ſanorum ſimilis, vires tamen non penitus viſæ proſtratæ, ſed æger ſurrexit ſubinde & obambulavit, defuit quoque delirium. Bene igitur omnia ceſſura ſpes fuit & morbus leniſſime bezoardicis temperatis tractatus. At quum ſeptimo è lecto ſurgeret æger, & per horæ quadrantem erectus ſederet in conclavi licet moderate calido & ſufficienter tectus, ſubito in lipothymiam incidit cum horrore cutis, pleræque petechiæ evanuerunt & quæ manſerunt, nigræ comparuerunt, acceſſit ingens præcordiorum anxietas cum furore, ita ut gladium in adſtantes ſtringere & è feneſtra ſe præcipitem dare vellet. Uſurpatus quidem pulvis bezoardicus cum nitro & camphora, conquievit etiam tantiſper delirium, ſed debilitas increvit, horripilatio perſtitit, acceſſerunt convulſiones & ſub finem diei ſeptimi mors inopina.

Epicriſis.

Nunquam periculo carent petechiæ, licet omnia videantur pacata & Medicus conferat cuncta. Quodvis enim accidens in pejus omnia mutare valet. Heic ſitus erectus tam pernicialem mutationem, delirium & mortem adduxit. Qui quantopere in morbis acutis & exanthematicis ſit noxius, ſupra jam pluribus monuimus, ac ut evitetur iterum monemus iterumque.

Observatio V.

Petechialis febris uno bono ſanata.

Generoſa fœmina quadragenaria, corporis obeſi, laxi & ſpongioſi, genio indulgens variſ-
que

que eduliis dulcibus, acidis, lacte, vino quotidie delectata, tempore quo malignæ exanthematicæ febres circumibant, iiſdem fere, quam quibus hæ incedebant, affecta fuit pathematibus. Adfuit quippe corporis laſſitudo cum inquietudine, cutis horripilatione, capitis dorſique dolore, accedente poſtera die præcordiorum anxietate viriumque proſtratione. Datum illico lene emeticum, quod miram vitioſorum humorum colluviem evexit, & anxietatum & cephalalgiæ levamen attulit. Tertio die vena in manu pertuſa & ſanguis largiter eductus, qui frigefactus cruſtam glutinoſam in ſuperficie contraxit. Sed poſt venæ ſectionem pejus habuit: ſopor præſto fuit continuus, facies tumida & fauces ſqualidæ factæ, urina vero tenuis naturali ſimilis ſeceſſit. Quinto die ſpiritus factus difficilis & poſt noctem admodum inquietam prodierunt maculæ rubræ in collo, dorſo ac manibus, quæ quidem anxietates levarunt, ſoporem autem non ſuſtulerunt. Interim ob alvum clauſam clyſteres injecti, qui ingentem fœtidorum ſtercorum copiam evocarunt: ſeptimo etiam die largo corpus ſudore perfuſum. Nihilo tamen minus ſine ſenſu ac motu jacuit ægra, appetens vinum, quod ipſi ſuſpenſa manu conceſſum. Quum vero inde melius haberet ac virium animi corporiſque ſentiret incrementum, poſt trihorium quatuor iterum vini Rhenani unciæ potui datæ, iiſdemque potis, mirifice ſe viribus refici aſſeveravit. Sequutus poſtea ſudor largior, infuſo theé adjutus, ſopor mentiſque ſtupor diſceſſit, corpus quoque cum animo vires recepit, & ægra ad ſanitatem demum traducta, alternis ſemper, vel ternis diebus, alvo laxantibus ſubducta.

Epicriſis.

Quo major pravorum ſuccorum prima in regione colluvies; eo graviora etiam in febribus popularibus mali moris adſunt ſymptomata. Urinæ quoque plerumque minguntur tenuea, præcordia anguntur & caput exquiſite dolet. Ad hanc igitur circumſtantiam artifici cum cura attendendum ſemper. Tum enim optimum conſilium, illico leni emetico ſordes expurgare. Merito etiam ſanguinis miſſioni præmittitur purgatio. Venæ ſectio heic quidem minus feliciter ceſſiſſe viſa eſt, ſanguine ad caput allecto & ſoporem faciente. Quare etiam practicorum plurimi venam in ſuperioribus pertundere diſſuadent, ac ut potius in pede id fiat, præcipiunt, eo quod inde non facile congeſtio ſanguinis ad caput proritetur. Cruſta autem illa glutinoſa ſanguini emiſſo innatans non mali fuit ominis. Nam BAGLIVUS jam *lib. I. Oper. pag.* 149. diſertis verbis ſcribit ac teſtatur: *obſervamus in xenodochio omnes fere ab acutis evaſiſſe, quorum ſanguini venæ ſectione extracto cruſta alba atque chyloſa ſupercreſcebat: contra mortuos, quorum ſanguis valde rubicundus.* Et certe ſanguis conſiſtentia craſſior non tam facile diſſolutorio motui inteſtino obſecundat, quam tenuis partibus ſalino-ſulphureis ſcatens. Demum notandum & hoc, quod vinum temperatius, in malignis & petechialibus etiam febribus, non noceat, facta petechiarum eruptione & poris adapertis, ſed quod potius vires reſocillando, ſecretorios & excretorios actus partium effœtarum egregie juvet. Cavendum vero ab eo, ſi inflammationis adſunt indicia in ventriculo & primis viis, ſi phrenitis, ſi cutis arida & ſicca.

OBSERVATIO VI.

Febris maligna contagioſa venæ ſectione compreſſa.

Biennio abhinc febris maligna contagioſa, non quidem epidemice, ſed tantum ſporadice circumibat, potiſſimumque complures ex domeſticis orphanotrophei Halenſis infeſtabat. Eundem hunc morbum nanciſcebatur filius Inſpectoris hujus orphanotrophei, theologi, tam eruditione, quam pietate & moderatione celebris, ipſe pædagogii Regii alumnus. Pater impenſius hunc ſuum natum deamans, contriſtari non modo cœpit & de ſalute, tam capitali morbo correpti angi, ſed crebrius decumbentem viſitavit, quin lecti & hypocauſti ſocium fecit, ac cum univerſa familia eodem in conclavi cibos cepit. Hinc autem factum eſt, ut omnes ſucceſſive à contagio inficerentur. Pater quidem ſtatim tertio poſt die ſummum virium languorem, capitis artuumque dolorem, ſomnum inquietum, anxietatem & ardorem circa præcordia, cum plenaria ciborum inappetentia expertus eſt. Acceſſit tonſillarum tumor, ardor & æſtus faucium, quinto die delirium, poſtea ſudores colliquativi, nono placida mors. Decumbente hoc adhuc, uxorem idem morbus proſtravit iiſdemque affecit pathematibus, eodem, altero poſt obitum mariti die, funeſto eventu. Excepit virgo his conſanguinitate juncta, quæ quinto die pariter exſpiravit. Ita ut intra quatriduum tres hæ perſonæ obirent. Medici, qui curationi præerant, catarrhalem morbum eſſe cenſuerant, & ob id venæ ſectionem omiſerant. Sed quum morbus ad reliquos etiam domeſticos procederet, & rumor paſſim increbeſceret, eundem tantum non eſſe peſtilentem, alius Medicus in conſilium vocatus, qui ob capitis dolores, venæ ſectionem inſtituendam eſſe in principio ſuaſit. Hinc omnibus, quotquot poſtea corripuit, ſimul ac conqueri cœperunt, vena in pede pertuſa & conveniens ſanguinis quantitas educta, tam felici effectu, ut non tantum morbus mitior incederet, maculæ petechiales cum purpura, ſecus quam in primis comparerent, verum etiam ex ſeptem nec unus occumberet, ac ipſe contagioſus morbus ſic deſineret.

Epicriſis.

Perquam utique notatu dignum, ſervatos eſſe qui ſanguinis miſſionem admiſerunt, qui omiſerunt, ſub gravi & diuturno delirio periiſſe, ad quem tamen eventum ſumma animi triſtitia multum forte contulit. De venæ ſectione quidem, an in ejuſmodi acutis, malignis contagioſis & exanthematicis febribus proſit vel noceat, Medici adhuc in utramque partem diſceptant. Ego vero cenſeo, abſolute nil poſſe definiri, ſed conſiderandas eſſe à Medico circumſpecto ac perito circumſtantias omnes, quoad indolem, cauſam, ſymptomata & tempus morbi, quoad ſubjectum, corpus ægrotans ſolidorumque & fluidorum in eo diſpoſitionem. Ego quidem multiplici edoctus ſum obſervatione, verum eſſe generalem hunc practicum canonem: ſi corpus eſt admodum plethoricum, amplis vaſis inſtructum, ſanguinis miſſioni aſſuetum, ſi morbus ſanum antea corpus corripuit, nec à communi ad putredinem inclinante aëris vitio obortus, ſi vehementer ſtatim caput petit ac delirium metuendum; tum utique ante invaſionem tam ad præſervationem, quam etiam mox in principio, nunquam nocere poteſt moderata ſanguinis miſſio in pede; quin ſub his circumſtantiis in morbo Hungarico ipſaque peſti-

lentia venæ ſectio eſt utiliſſima. Subtracta enim nimia ſanguinis & humorum copia, cordis & ſyſtematis vaſorum ſyſtole longe liberior redditur atque vegetior, una cum motu humorum ad exteriora, quo per univerſale illud emunctorium cutis nocens materia expellitur atque diſſlatur. Neque minus à ſanguinis in partibus inferioribus miſſione inſignis ipſius à capite fit derivatio. Nam res certæ eſt experientiæ, ſub acerbo capitis dolore, illico cordis & arteriarum pulſum immutari, irregularem fieri & inæqualem, & pendentes inde functiones vitium capere; & viciſſim ſi caput cum cerebro & nervis à ſanguinis ſtagnatione liberatur, pulſum mox in melius mutari una cum motu humorum progreſſivo vitali. Quod ſi vero adductæ hæ circumſtantiæ deſunt, corpuſque minus ſanguine redundat, noxia omnino & pernicialis ſanguinis miſſio intempeſtiva. Quumque pauci ex Medicis prudentia polleant diſcretiva, non mirandum, generoſo hoc remedio plus ſæpe damni, quam emolumenti afferri.

Observatio VII.

Febris maligna exanthematica jugulata emetico.

Quum anno MDCLXXXIX. hyemali tempore graſſaretur ſebris maligna, quandoque exanthematibus ſtipata, multoſque, præſertim perverſa medicatione exceptos, trucidaret, tota domus Conſiliarii cujuſdam aulici eadem inſecta eſt, & ipſe cum uxore graviter decubuit, noſtra tamen opera, benedicente DEO, regimine maxime temperato & lenioribus diaphoreticis, convaluit. Poſtea fratrem ipſius ſimilis invaſit morbus, iiſdem cum ſymptomatibus, virium proſtratione inprimis, capitis & artuum dolore, cum inquietudine. Ego ſtatim in principio vocatus, lene exhibui *emeticum ex aqua florum ſambuci, cardui benedicti ana uncia, tartari emetici granis duobus, mixturæ ſimplicis gutt. xx*; quo aſſumto ter vomuit viſcidos cum bile humores & poſt vomitum valide ſudavit. Promotus hic ſudor circa noctem *pulvere ex cornu cervi uſti, antimonii diaphoretici, lapidum cancrorum, ana drachma una, cinnabaris, nitri puri ana drachma dimidia, camphoræ granis duobus, qui in ſex doſes diviſus & ter quotidie aſſumtus.* Potui præterea data ptiſana ex cornu cervi, ſcorzonera, cum ſucco citri. Quibus morbus prima in herba feliciter jugulatus & æger poſt aliquot dies ſanus prodiit ac vegetus. Quumque brevi poſt famuli bini eodem modo conqueri inciperent, eadem methodo facili & explicita curatione ipſos ex ancipiti levavi.

Epicriſis.

Attentionem utique hæc meretur obſervatio, cujus generis plures notavi, malignum ſcilicet periculoſum morbum, præſertim ſi à contagio accidit, corporibus alias bene valentibus, nec adeo impuris, vel imbecillis, mox in principio congruis remediis opprimi poſſe ac jugulari. Scilicet quum miaſma contagioſum primo omnium ſeſe cum ſalivali larice miſceat, ſub hoc fermenteſcibili ſucco acrem malignam virtutem propaget atque multiplicet, hincque in naribus, faucibus ac œſophago catarrhoſi quid ſimulet, & ſalivale fermentum deſtruendo, appetitum obtundat, quin etiam acredine ſua nauſeam & cardialgiam faciat; ſane nihil magis indicatur atque è re eſt, quam ut iſtud proxima via per efficax conveniens pharmacum ocyus, antequam latius procedat ex primis viis, vomitu & ſalivatione everratur, poſtea vero miniſterio accommodi diaphoretici reliquiæ miaſmatis virulenti per poros cutis evaporent. Sed cavendum omnino ab alexipharmacis, inter quæ minime connumeranda camphora, præſertim cum nitro remixta. Nam hæc neutiquam, ut vulgaris fert opinio, ſanguinem commovet, ſed vel unica olei cinnamomi, aut caryophyllorum guttula, plus exæſtuat, quam camphoræ drachma dimidia. Non tamen prætermittendus potus diluens ſufficiens temperatus ex ptiſana, ad componendum ſanguinis orgaſmum. Ego novi practicum quendam non infelicem in more habuiſſe, in principio catarrhalium & malignarum petechialium, ſimul ac languor & ardor corpus infeſtavit, ſerum ex lacte cocto cum ſucco citri factum, largiter, ſed per vices potui dare, tam felici effectu, ut poſt aliquot dies ardor, dolor, languor & gravedo diſparuerit.

Observatio VIII.

Purgatio ad præſervationem minus proficua.

Plures adhuc ſuppetunt obſervationes, ſed ne nimii ſimus in hiſtoriis, brevitatis cauſa quædam duntaxat ſalutaria ex obſervationibus deprompta monita afferemus. Scilicet frequentiori experientia compertum habeo, ut in quacunque exanthematica & contagioſa febre, ſic etiam in petechizante & petechiali, non ita multo poſt contagio tactos fuiſſe, præſertim ex domeſticis, qui ad arcendum morbum laxans vel purgans aſſumſere. Licet autem ſubductio in benignioris indotis exanthematicis minus noceat, ſi tamen pejoris naturæ, uti petechiales, præſtat utique ab omnibus alvum ſtimulantibus abſtinere. Etenim ad cicurandam veneni contagio concepti indolem ipſumque iterum exturbandum, tum præſervationem in metuentibus, tum ad curationem in affectis, nihil aptius & efficacius, quam perſpirationem liberam ſervare & integram, qua, præſertim in imbecillioribus, per alvum vacuantia imminuta, venenum hoc magis detinetur intus. Hinc Celsus jam inter præcepta ad peſtilentiæ incurſum arcendum etiam habet hoc: quod alvus non ſit movenda, aut ſi jam per ſe mota eſt, comprimenda.

Ex regimine & diæta perverſa recidiva.

II. Crebriori edoctus ſum experientia, declinante ac finito morbo, periculoſiores, immo lethales excitari recidivas, quando ægri corpus plus juſto auræ frigidiori exponunt, in pavimento nudis pedibus incedunt & ventriculum adhuc languentem nimia ciborum, tanto magis carnium, inſalubrium aut ſemicoctorum copia, ſimul ac ſemel onerant. Quare minus etiam ſanitati ſuorum conſulunt ii medentium, qui nimis cito appetentiam uſu elixiriorum ſtomachicorum, quæ ſpiritus mineralis acidus ingreditur, excitare contendunt. Et novi utique tum à copioſiori cibo, ſi non recidivæ, tamen ſtatum quendam cachecticum, cum tumore pedum & abdominis acceſſiſſe & tardiſſime penitus convaluiſſe ægros.

Contagium diu deliteſcere poteſt.

III. Neque minus experientia conſtat, diu omnino latitare poſſe ſuſceptum in corpore contagium, interdum per aliquot ſeptimanas, antequam in actum ducatur & pernicialem vim exſerat. Atque hinc fit, ut qui eadem cum ægris domo contenti, ſæpe ſucceſſive unus poſt alterum aliquot hebdomadum ſpatio morbo afficiantur, licet jam antea aliquamdiu de laſſitudine

ſpon-

ſpontanea & functionum vitalium & animalium languore fuerint conqueſti. His igitur cito ſuccurrendum congruis diæteticis & pharmaceuticis, præſertim iis, quæ circulum ſanguinis & perſpirationem placide juvant, quæ putredini reſiſtunt & craſin ſanguinis cuſtodiunt, de quibus ſupra mentio facta, quo ocyus venenum iterum è corpore proſcribatur.

& cum veſtimentis afferri. IV. Sæpius quoque obſervavi, quod tempore inſalubri, quo ob aërem gravem febres mali & benigni moris catarrhales & petechiales populares habuerunt circuitus, ex benigna facta ſit præter ſpem maligna, à contagio, quod Medici à vere malignis & petechialibus decumbentibus, cum veſtimento aut capillitio attulerunt. Ut adeo non ſine ratione à Principum aulis & perſona arceantur Medici, qui curationem malignorum & contagioſorum morborum tractant, & ſæpius inter ægrotos verſantur.

CAPUT XII.

De Febre Peſtilentiali.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio. Febris peſtilentialis eſt acutiſſima, à miaſmate venenato ex locis orientalibus advecto orta, ac niſi vigore motuum vitalium venenum per bubones & carbunculos cito propellatur, lethalis.

§. II.

Differentia. Differt in eo hæc peſtilentialis ab aliis contagioſis, malignis & exanthematicis febribus, quod omnium ſit acutiſſima, ac interdum primo ſtatim, vel ſecundo die juguler. Dein noſtris in regionibus nec epidemia, nec ſporadica ex prava victus vel vivendi ratione, aut inſalubri aëris conſtitutione prognata, ſed ſub aëre ſaluberrimo, à ſolo contagio ex calidiſſimis jam infectis orientalibus plagis advecto, ortum ducit. Tum hoc habet peculiare, quod non ut aliæ malignæ febres & putridæ, per largos ſudores, alvi fluxus, aut alias excretiones, ſed tantum quod veneno ad partes externas glandulolas critice & ſalutariter protruſo, per tumores in abſceſſus deſinentes, ſolvatur. Porro ſecus ac in aliis contagioſis & petechialibus quoque febribus, tanta conſtantia & tenuitas miaſmatis peſtilentialis eſt, ut promte adhæreat rebus poroſis, & ad multa milliaria, integra manente perniciali ſua vi, transferri poſſit. Demum ſingulare in hoc miaſmate infectivo, quod prava & multiplicativa ipſius indoles intenſo frigore non modo circumretur, ſed & plane extinguatur, quo fit, ut tempeſtate frigida & in regionibus præfrigidis, rarius, vel plane non, ſub calido autem cœlo & vehementiſſime & frequentiſſime graſſetur.

§. III.

Initium. Quemadmodum vero in omnibus contagioſis & malignis febribus miaſma venenatum cum aëre hauſtum ſalivali fermenteſcibili latici ſeſe inſinuat, ac in his quas pertranſit partibus pernicialem ſuam vim exſerit primum: ita idem etiam quam maxime evenit in peſtilentiali contagio. Hoc enim mox caput, cerebrum, nervos & puriſſimum illud lymphaticum nervorum fluidum petens, capitis torporem, gravitatem, ſomnolentiam & acerbum dolorem, ſenſuum ſtuporem, rerum omnium oblivionem, inquietudinem, vigilias ac virium proſtrationem inducit. Per fauces ad ventriculum vectum, ciborum faſtidium, nauſeas, præcordiorum anxietatem, cardialgiam ſyncopticam, vomendi conatum, nec non vomitum facit. Dein ad membranas medullæ ſpinalis tunicaſque arteriarum nerveas delatum, horrorem, pulſum languidum, parvum, contractum, frequentem, quin lipothymiam, producit. Quæ quidem omnia ſtatim inter initia ſunt ordinaria peſtis indicia atque ſymptomata, tanto vehementiora & celerioris operationis, quo plus venenum peſtilentiale aliorum contagioſorum & malignorum morborum miaſma virulentia ſuperat.

§. IV.

Et decurſus morbi. Quæ dein ſub ipſo morbo præſto ſunt pathemata gravia & multa, nullibi plenius & accuratius enarrata, ac in prima de hoc morbo deſcriptione, quam vetuſtiſſimus Hiſtoricus THUCYDIDES, *lib. II. de bello Pelopones.* de peſte Attica dedit. Retinebimus igitur hanc morbi hiſtoriam, quam poſteaquam dixit ex Aethiopia in Aegyptum, & inde Athenas perveniſſe, ſic infit: *ego vero quod factum eſt narrabo; & quibus animadverſis, ſi quando rurſus incidat, poſſit aliquis proviſum quippiam non ignorare, hæc monſtrabo, qui tum ipſe morbo laboravi, tum alios laborantes vidi. Itaque annus ille, ut in confeſſo eſt, inter omnes maxime aliorum morborum immunis fuit; quod ſi quis alio prius morbo laboraſſet, in hunc omnes decumbebant. Alios vero ex nulla occaſione, ſed continuo, quum ſani eſſent, primum capitis calores invadebant vehementes & oculorum rubores, & inflammationes, atque internæ partes, & fauces, & linguæ ſanguinolentæ ſtatim erant, ſpiritus difficilis & fætens exibat. Deinde ex his ſternutatio & raucedo ſuccedebant, ac non multo poſt labor in pectus deſcendebat cum tuſſi vehementi. Quod ſi quando ad cor inhæſit, tum id ſubvertit, tum purgationes bilis, quæcunque à Medicis recenſentur, ſubierunt, atque hæ magna cum defatigatione. Pleriſque ſingultus incidit inanis, convulſionem afferens vehementem, quæ nonnullis ſub hac ceſſabat, aliis vero multo poſt. Porro corpus extrinſecus tangenti non admodum erat calidum, neque pallidum, ſed ſubrubrum, lividum parvis puſtulis & ulceribus ſcatens. Internæ vero partes uſque adeo flagrabant, ut ne tenuiſſimum quidem ſtragulum, aut linteum impoſitum, neque aliud quippiam, præter nuditatem, ferrent. Ac jucundiſſimum plane erat in aquam frigidam ſe ipſos conjicere; quod multi fecerunt ex iis, in quibus cura non adhibita, qui in puteos ſe dederunt inexhauſta ſiti vexati, & perinde erat plus ac minus bibere. Atque impotentia quædam, qua iis quieſcere non licebat, & vigiliæ perpetuo continuabantur. Corpus, quandiu morbus vigebat, non contabeſcebat, ſed præter ſpem labori obſiſtebat. Quam ob rem vel interierunt plurimi novem & ſeptem diebus ex interno æſtu, cum aliquid roboris adhuc haberent; vel ſi effugiſſent, morbo in ventrem irruente, & exulceratione in eodem facta, & diarrhœa ſimul immodica ſubeunte; plerique mox præ imbecillitate perierunt. Etenim initio ſurſum facto malum, quod in capite primum conſederat,*

derat, univerſum corpus pervadebat. Quod ſi quis maxima hac ſuperaſſet, huic extremarum partium noxa ſuperveniebat. Malum enim ad pudenda & ad ſummas manus & pedes decumbebat; & complures his amiſſis evaſerunt, non nulli & amiſſis oculis. Non nullos etiam, quum primum exſurgerent, cepit oblivio rerum æque omnium, ac tum ſe ipſos, tum amicos ignorabant. Morbus igitur, concludit paucis interjectis, (*ut alia multa prætermittamus inſolita, quæ cuique ſeorſum evenerunt, aliis alia*) *talem in univerſum habuit ideam. Alius præterea nullus infeſtavit eo tempore ex iis, qui conſueti habentur, ſi quis autem accidiſſet, in hunc deſinebat. Ac perierunt non nulli quidem ob negligentiam, alii vero diligenter etiam curati. Neque ullum, fere dixerim, compertum eſt remedium, cujus uſu homines adjutos eſſe conſtaret. Nam quod uni opem tulerat, id ipſum officiebat alteri. Jam vero nullum corpus viſum eſt adverſus morbum ſufficere, quod ad robur & debilitatem attinet, ſed ſublata ſunt omnia, quavis etiam vivendi ratione ad curationem uterentur. Res porro miſerrima fuit in univerſo morbo tum animi dejectio, cum quis ſe ægrotare intelligeret; nam mente protinus ad deſperationem converſa, multo ſe ipſos magis conſternebant, neque reluctabantur; tum vero quoniam alter ab altero, dum curationis officio fungerentur, inſtar ovium occidebat, atque hoc maximam cladis partem attulit.*

§. V.

Subjecta. Neque tamen in peſte unius ejuſdemque indolis ſemper ſunt ſymptomata, ſed multum utique ſecundum temperamenta & conſtitutiones corporum variant, quam diverſitatem probe cognoſcere & ſcrutari oportet Medicum. Id vero omnes qui de peſtilentiali morbo ſcripſerunt unanimi ſuffragio confirmant, corpora quæ ſpongioſioris, rari & poroſioris, nec non obeſi ſunt habitus, temperamento ſanguineos & phlegmatico-ſanguineos, ſexu fœminas, ætate juniores ac infantes, animo timidos & abjectos, vitæ genere pauperes, inſalubrem diætam colentes, crapulis deditos & comeſſationibus in ſeram noctem indulgentes, longe celerius corripi & gravius decumbere hoc morbo, quam qui animo fortes ac intrepidi, corpore macilenti, nervoſi & amplioribus vaſis dotati, viri, ſenes, fluxui hæmorrhoidali obnoxii, item qui fonticulos & ulcera geſtant aperta. Neque minus per obſervationes compertum, nihil ad ſuſcipiendum & deleteriam miaſmatis virtutem intendendam aptius eſſe metu, timore mortis animique conſternatione, adeo, ut etiam quoſdam ſolo terrore peſte affectos & extinctos eſſe conſtet. Nam hi animi affectus ſunt inter omnes præcipui, qui vitalem cordis arteriarum motum cum ſanguinis circulo minuunt, deſtruunt & vires tam vitales, quam naturales & animales dejiciunt, quum tamen motuum beneficio venenum conceptum ſit exterminandum.

§. VI.

Miaſmatis natura. Cujus autem porro indolis ac ſpecificæ naturæ ſit venenum, quod peſtem excitat, à priori accurate determinare admodum difficile, quia ſenſibus minus obvium. Quantum tamen ratione aſſequi & à poſteriori judicare licet, duplicis eſſe videtur, partim ſulphureæ putridæ multiplicativæ, inſtar fermenti, partim ſubtilis valde acris & cauſticæ, plus tamen alcalinæ, quam acidæ, naturæ. Putrida enim valde & peregrina ſulphurea indoles ex eo patet, quod omnes maligni è putridis, quæ ex cadaveribus inhumatis, aquis ſtagnantibus putreſcentibus & aliis fœtidis excrementitiis ſordibus, trahant, & quod ipſum hoc miaſma illico contaminet nervorum fluidum, motum ſolidorum ſyſtalticum ſiſtat & corruptionem ſphaceloſam ſuccis inducat. Cauſticam autem ſubtilem acrimoniam ineſſe miaſmati, ex eo concludendum, tum quod contagioſorum morborum ingreſſum ut plurimum antecedit copia inſectorum ſale cauſtico præditorum & ex putredine genitorum, tum etiam, quod nerveas fibrillas vellicando & rodendo, dolorem, ardorem, tumorem & inflammationem cauſetur, conſpicuum ſatis in bubonibus atque anthracibus.

§. VII.

Peſtilentiale hoc intus ſuſceptum venenum, illico, ut ſupra diximus, omnes omnino in corpore functiones turbat atque pervertit, ac niſi cito ab internis ad externas partes propellatur, certiſſime necem infert. Neque tamen hoc ut in aliis malignis fit per largos ſudores, neque per alvi, aut urinæ fluxum, neque per hæmorrhoidum, aut menſium profluvium, neque etiam per narium ſtillicidium, ſpontaneum æque ac arte proritatum, ut potius, tales, præſertim effuſiores excretiones, minentur exitium. Sed ſalutaris & critica, qua perfecte ſolvitur peſtilentialis morbus, excretio, abſolvitur per tumores in externo corporis ambitu prodeuntes; ita quidem, ut non ſecus ac in eryſipelate, intra tertium & quartum diem eadem contingat, & quo citius ac melius, eo magis morbi inde miteſcat atrocia. Formale enim venenum his tumoribus contineri atque excerni, vel ex eo pateſcit, quod ſi Chirurgus lancetta, qua aperti, venam ſani hominis incidat, is illico etiam corripiatur peſte. *Solvitur critice per tumores.*

§. VIII.

Duplicis autem generis ſunt peſtilentiales hi tumores. Primum à Græcis vocatur communi omnium tumorum nomine bubo. Occupant hi bubones maxime glanduloſa loca, frequentius inguinales & axillares, quandoque etiam parotides & mammarias glandulas, item maxillares inferiores ſub mento, nec non aſperæ arteriæ appoſitas, ac ſeſe manifeſtant tumore glandularum duro, dolente, tenſivo, cum ardore, ac ſi boni moris ſunt, intumeſcunt, molliores fiunt & ſuppurantur. Alterum genus, primo longe deterius, græco nomine audit anthrax, propria ſignificatione carbonem ignitum deſignans, unde Latinorum diminutivum carbunculus. CELSUS quidem *lib. V. cap. XXVIII.* ſic deſcribit anthracem: *rubor eſt, ſuperque eum non nimium puſtulæ eminent, maxime nigræ, interdum ſublividæ, aut pallidæ. In iis ſanies eſſe videtur; infra color niger eſt. Ipſum corpus aridum, & durius, quam naturaliter oportet. Circa que quaſi cruſta eſt; eaque inflammatione cingitur. Neque in eo loco levari cutis poteſt, ſed inferiori carni quaſi affixa eſt.* Et MINDERERUS, qui ipſe peſti interfuit & de ea egregie ſcripſit, ita de carbunculis habet: *quando anthrax magnitudine grani ſinapis, aut cannabis conſedit, contrahit circum limbum & circulum, aut ardentem halonem, amplitudine orbis menſalis, prout carnem & locum attigit. Caro quam tetigit à ſana ſeparatur ac uti eſchara, ſeu caro putrida, excidit, ut hiet cavum ac ſi lupi exediſſent.* Ab his carbunculis nulla *Bubones* *vel anthraces.*

cor-

corporis pars immunis eſt, obſident tamen quam maxime membranas muſculorum & ſubſtantiam cutis nervoſam ac fibroſam, in dorſo potiſſimum, brachiis ac femoribus. In loco, quem afficiunt, ægri primo pruritum ſentiunt exquiſitum; ſi ſcalpunt, puſtulæ emergunt, coloris vel rubri, vel lividi, vel albo-purpurei, vel nigri. Puſtulæ compreſſæ ſunt & pure plenæ videntur, ac ſub una, vel pluribus ex his, cruſta cinerea, vel nigra concreſcit, qua ablata, caro corrupta & ſpongioſa apparet, cum dolore intolerabili & ardore carnia circumjacentis, ac tandem inſequitur totalis partis ſphacelatio, ſive mortificatio.

§. IX.

Sphacelo necat.

Quibus autem lethalis eſt peſtilentialis morbus, ex his non nulli primo ſtatim, vel ſecundo die ſyncope pereunt, procul dubio ex Panico, quo perculſi terrore. Sed plurimi, quando venenum vel non expellitur, vel expulſum ſubito relabitur, & nervoſis tunicis nobiliorum partium pleuræ, œſophagi, ventriculi & inteſtinorum; nec non meningibus inhærens, inducit ſphacelum, qui ocyus ad omnia viſcera ipſumque ſanguinem ſerpit, quo fit, ut cadavera illico mire fœteant, intumeſcant & citiſſime putreſcant. Quandoque etiam, quando nimia tumorum peſtilentialium copia prodit, ob inflammationem, dolorem & ardorem intolerabilem, ex febre ſymptomatica, non ſecus ac in variolis fieri ſolet, occumbunt.

PRÆSERVATIO ET CURATIO.

§. I.

Optimum præſervativum fuga & temperantia.

Quum in comperto ſit, noſtris in regionibus peſtilentiam non gigni, ſed ex remotis locis advehi, non ſecurius utique & certius datur conſilium præſervatorium quam fuga contagii. Vetus enim jam Celsi eſt præceptum, ut adhuc integer, qui tamen ſecurus eſſe non poſſit, naviget & peregrinetur, quod etiam in peſte Italica anni MDLXXV. eximie profuiſſe, teſtis eſt Nat. Comes *hiſt. lib. XXVII.* Et Sanctorius *Med. ſtat. Sect. I. aph.* 138. libere profitetur: *qui aliud remedium pro vitanda peſte inſtituunt, quam fugam, vel ſunt homines ignorantes, vel volunt aruſcare.* Eandem etiam ob cauſam optime ſaluti civium conſulunt principes, qui tempore peſtis advectionem & acceſſionem contagii modis arcent omnibus; ſi vero domus fuerit infecta, ſanos illico ſegregare & omnem mortuorum ſupellectilem comburere jubent, ne cum ea ad alios transferatur & morbus. Omnibus vero graſſante peſtilentia temperatiſſime vivendum, vitandus omnis exceſſus in rerum non naturalium uſu, maximeque animi affectibus, & abſtinendum à cunctis, quæ vires ullo modo dejicere, perſpirationis ſucceſſum turbare & cruditates prima in regione gignere poſſunt. Inprimis animus firmandus, & terror, metus ac puſillanimitas diſcutienda, quum certum ſit, timorem ac terrorem plures in peſte necare ac ipſum miaſma.

§. II.

In acidis.

Qui autem inter infectos verſari neceſſum habent, his videndum, ne miaſma ſuccos vitales ſubeat, nec ſalivales intra primas vias ſtagnantes humores in ſui ſocietatem, quod facile fit, pertrahat. Hunc in finem commendanda frequens exſpuitio & oris, cum aceto vini, vel vino colluitio, vel horum in nares attractio. Major efficacia adhuc, ſi ſcordio, ruta, vel corticibus citri fuerint imbuta. Acidum enim genuina miaſmatis putridæ & ſulphureæ indolis videtur eſſe antidotus, quippe quod teſte Chymia mechanica ſulphur & ſalia volatilia figit atque enervat. Quare longe tutius eſt acida deguſtare, vel in ore continere, quam radices alexipharmacas zedoariæ, angelicæ, oſtrutii &c. maſticare. Expedit hinc quoque tum vel vinum Rhenanum, vel aceti bezoardici aliquot cochlearia, cum aqua aut vino diluti, aſſumere. Locuples certe hanc in rem teſtis eſt Forestus: *ego*, inquiens, *cum graſſante peſte, nuſquam trepide, plenus civium ſtudio me ad ægros conferrem, illis auxiliis ac potiſſimum mali citrii putamine ſucculento, dentibus attrito, me munire ſuevi.* Turcæ, memorante Cole *lib. de morb. acut. pag.* 88. regnante peſtilentia, frequentius utuntur ſucco limonum, quem liberaliter omni juſculo inſtillant.

§. III.

& fonticulis.

Inter externa adverſus contagionem præſidia plures commendant fonticulos; inducti forſan primum obſervatione, qua conſtat, eos, qui ulcera chronica & ſcorbutica in artubus geſtarunt, à peſte & aliis contagioſis morbis fuiſſe immunes. Multus inprimis in laudanda hac fonticulorum virtute eſt Hildanus, *Obſerv. chirurg. cent. IV. obſ. XXIII.* ſic habens. *Neminem autem, quod notandum, eorum, qui fonticulos in cruribus & brachiis habuerunt, præter unum aut alterum ſumme cacochymicum, peſte obiiſſe memini, & proinde præſentaneum præſervativum tempore peſtis eſſe, cum in aliis multis, tum etiam in memetipſo expertus ſum.* Et idem mihi quoque à Medicis qui peſti Erfurtenſi interfuerant, relatum olim eſſe, memini. Ratio tam egregii effectus prophylactici videtur eſſe hæc, quod materia ſuſcepti miaſmatis, quæ firmiter adhærere ſolet feroſiori ſanguinis parti, naturæ vigore ad partem cui fonticulus inſidet, tanquam debiliorem, cum hac ceu vehiculo ablegetur, & per hoc emiſſarium excernatur, unde tum ſæpe circa fonticulum inſolitus dolor ac tumor obſervatur. Forſan etiam confidentia, quam geſtantes de hoc, tamquam certiſſimo fovent præſidio, metum excutit & reſuſcitando animi vires juvat, eodem modo ac de amuletorum adverſus peſtem virtute cenſendum.

§. IV.

Indicationes & curatio.

In curatione porro omnia à Medico perito hos in fines dirigenda: I. ut ope naturæ expulſionem ſuſcepti veneni per congruas vias maxime tumores illos criticos promoveat horumque habeat rationem curate; II. ut vires, quæ cum vita pari paſſu ambulant, ſuſcitet & urgentibus ſymptomatibus occurrat. Sed quum quo pacto & quibus hæc rite ſint perficienda, ego ex propria tradere nequeam experientia, aliorum utar, & methodum, quam in curanda peſte ſummo cum fructu adhibuit doctiſſimus pariter & exercitatiſſimus Medicus, Jo. Langius, heic inſeram, cui poſtea judicium meum & monita rationi & experientiæ congrua ſubjungam. Ita autem gravis hic auctor ſuam peſtem curandi rationem *lib. I. Epiſt. XVIII.* deſcribit: *Jam tu probe noſti, me multos, de quibus etiam conclamatum erat, in hac peſtifera lue hac methodo curaſſe. Primum, ſi alvus, aliquot dies ante morbi initium, parum, vel nihil excreverat, tum glande impoſita, aut levi enemate eam exoneravi. Poſtea alexipharmacum*

macum ſudoriferum exhibui, quod, pro ratione ætatis ac virium, ſudorem duas, vel tres, aut plures horas, promoveret. Cordis epithema applicui. A ſudore hora ſexta, vel ſeptima, refectis tamen aliquo juſculo viribus, venam opportunam ſecui, ac mox ab alexipharmaco aliis ſingulis diebus, mane & veſperi, potagia alterantia, quæ ſua qualitate & ſubſtantia veneno reſiſterent, exhibui, & cor quoque confortarent, qualia ſunt, quæ ex ſucco citri, limonum, aurantiorum, acetoſæ & julula, cum momento aceti & ſaccharo decocta conficiuntur. In morbi declinatione, ſi appetitus edendi languebat, ad reliquias morbi exſtirpandas, medicamentum ex rhabarbaro, agarico, caſſia, aut rore Syriaco, ſive manna & tamarindis Indorum exhibui. Poſtremo Chirurgis, ne ulceris aut carbunculi conſolidationem præcipitarent; coquis vero ut præſcripto tempore commoda eſculenta & potulenta ægro ſuppeditarent, edixi. Qua curationis ratione ingens ægrorum numerus, Deo optimo auſpice, convaluit. Bubonibus, pergit paucis interjectis, *vero & carbunculis, ſi circa emunctoria, juxta aures paratis, ſub axillis abſceſſui, in inguinum adenibus bubo, virtute expulſante eruperit, aut interim carbunculis in brachiis aut cruribus effloruerit, tum feſtinanter, veluti in vulneribus virulentis, medicamenta, quæ venenum extrahunt, ad locum applicata, vel cucurbitulas, aut emplaſtrum ex fermento, theriaca, farina, ſinapi & cepa ſub cineribus cocta conficito, additis opoponacis & galbani gummis, acerrimo aceto ſolutis, impoſito, & abſceſſum ante maturationem ſcarifica, aut aperi, vel cauterio adurito. Si vero patiens ignem vereatur, cauterium potentiale ex cantharidibus & fermento confectum, aut contuſam ex oleo ſtammula radicem applicato, quæ ſua virtute calorifica & ardente non modo noxios humores attrahunt, ſed & non raro factas ex his collectiones aperiunt.*

§. V.

Initiante & vigente. Et utique hæc peſtem curandi methodus rationi conſentanea. Nam in omni morborum curatione ſedulo tenendum hoc monitum, ut ſi alvus ſub initium per aliquot dies, parum, vel nihil excreverit, leni enemate ducatur, quo ab excrementis liberentur inteſtina, ne inde tam ſymptomata exacerbentur, quam remediorum virtus obtundatur. Dein probandum merito auctoris inſtitutum, quo commodo alexipharmaco ſudorem per aliquot horas movit, ut halituoſum illud venenum cito exhalaret & per cutem diſſiaretur. Neque etiam de nihilo putandum, quod cordi applicuerit epithema. Quamvis enim non proxime tangat & afficiat cor, ſed potius dextrum orificium ventriculi ejuſque tunicas nervoſas & muſculoſas; multum tamen intereſt, ut ventriculus, ceu pars maxime nervoſa, & exquiſiti ſenſus & quæ cum nervoſis univerſi corporis partibus conſenſum alit intimum, ac ubi venenum primo omnium pernicialem ſuam vim exſerit, probe defendatur, quod fit per topica, quæ antiſpaſmodica ſimulque roborante balſamica virtute pollent; quem in finem ego commendare ſoleo, quæ ex theriaca, oleo nuciſtæ expreſſo, camphora, croco, caſtoreo ac balſamo Peruviano concinnantur. Porro poſt uſum alexipharmacorum venam ſecare juſſit, quod omnino proficuum. Initium enim curationis à ſanguinis miſſione facere periculoſum, eo quod primo vel ſecundo poſt eam die, motus ſanguinis ad peripheriam, adeoque etiam perſpiratio, ſemper quodammodo imminuitur, ut venenum intus maneat. Ne dicam, metum & terrorem in peſte correptis, protinus motum ſanguinis à corporis ambitu revocare, ut hinc venæ ſectio, quæ idem efficit, non poſſit non nocere. Sed admitti utique hæc poteſt ſi conſuetudo, ſanguinis abundantia & victus lautus atque vinoſus urget, poſt uſum medicamenti ſudoriferi, eo quod demta ſanguinis copia, propulſio materiæ virulentæ ad glandulas facilitatur & promovetur, tanto certius, quando poſtea lenioribus ſanguinis ad exteriora fluxus ſubinde adjuvatur. Recte etiam laudantur acida, uti ſuccus citri, limonum, acetum &c. quod tota ſubſtantia veneno reſiſtant, quippe quæ putredinem humorum & diſſolutionem ſanguinis valide obtundunt & ob id merito omnibus alexipharmacis & antiloimicis anteponuntur.

§. VI.

Nec non declinante morbo. Fracto præterea morbi vigore, ſub declinatione alvum expurgat lenioribus. Quod quidem ſicuti in principio peſtis aliorumque contagioſorum morborum, ob effectum motum humorum ad externa retardantem, admodum nocivum; ita viciſſim quam maxime conducibile, in declinatione. Sic enim educuntur ſordes ſub morbo genitæ pernicioſæ, quibus retentis appetitus proſternitur, lentæ, immo purpuraceæ febres de novo inducuntur, vires languent, calor fit lentus, novuſque ac capitalis haud raro repullulaſcit morbus. At virus tum extrahendum in tumoribus peſtilentialibus ſuadet cucurbitulas, ſcarificationem & veſicatorium, ac in eo pariter conſentientes habet loimiatros. Inprimis elegans Riverii eſt obſervatio *Cent. II. obſ.* 19. qua ceu expertæ virtutis præſidium laudatur, ut, ſtatim ac quis peſte correptus, cantharides cum fermento & aceto pone aures ac in aliis ſuetis emunctoriis applicentur, ac in lecto poſtea quieti decumbere jubeantur ægri, eoque facto, poſt xxiv. horas effluere humorem atrum ſeroſum & peſtilentem morbum poſt aliquot dies plane diſcedere. Neque minus probe etiam monet Langius, ne præmature ac cito ulcera conſolidentur. Evocata potius ad partes externas materia & ſuppuratione facta, tumor aperiendus, ulcus ſuetis digeſtivis mundandum, ſed diu apertum ſervandum admota turunda, quo virus omne per illud ſufficienter expurgetur, & tandem ad cicatricem perducendum.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Pauca remedia optima. Perquam attentione dignum eſt Sanctorii in *Medic. ſtat. aph.* 139. effatum *nobilium fere nemo tum remediis, plebeji vero ſine iis plures, ſanantur.* Nam experientia uberius docet, plebejos, modo non omnibus ſubſidiis deſtituantur, ſed temperato regimine & ad ſatietatem levi potu utantur, citius & rectius tam in peſtilentialibus, quam aliis contagioſis malignis febribus convaleſcere, quam opulentos, qui Medicorum & medicamentorum copia obruuntur plane. In illis quippe valens & robuſta eſt natura, cui ſi negotium committitur curationis, longe felicius utique ſuccedit, quam ſi artificioſa medicatione, nonnunquam plane perverſa, impeditur ac turbatur. In nobilibus autem, quum per ſe ob inordinatam vitæ victuſque rationem jam tum debilior natura, longe magis utique medicamentorum multorum,

torum, variorum, quin ſæpe minus congruorum uſu, in opere ſuo turbatur & morbus ad infelicem eventum promovetur.

§. II.

Alexipharmaca ſpiſſa nocent.

Inprimis nihil perniciosius eſt, quam radices ſic dictas alexipharmacas, oleo volatili calido turgidas, carlinæ, angelicæ, petaſitidis, zedoariæ, ſerpentariæ Virginianæ, imperatoriæ, vincetoxici, pimpinellæ, oſtrutii & ex his præparatas eſſentias, elixiria, theriacam quoque & mithridatium, ceu genuinam antidotum, liberaliter offerre. Multo vero magis deteſtandi adhuc illi tantopere laudati ſpiritus volatiles, urinoſi & oleoſi, ut cornu cervi, viperarum, fuliginis, item ſalia volatilia, nec non balſamum ſulphuris. Tantum enim abeſt, ut iiſdem noxium expellatur, ut potius intus detineatur & partibus nervoſis altius infigatur. Perpetua quippe hæc lex eſt, ſecretiones, quæ antecedunt excretionem recrementorum in corpore, melius ſub liberiori & moderatiori ad emunctoria appulſu ſuccedere, quam ubi humores impetuoſe ac celeriter commoventur. Augent potius calidiora pharmaca anxietates præcordiorum, calorem intendunt, diſſolutionem humorum promovent & miaſma quoque malignum facile & cum impetu ex ventriculo in ſanguinem ac nervoſas partes agunt, ut ſic multiplici ratione ſint detrimentoſa. Et hæc omnino ita eſſe, loquuntur paſſim Medicorum, qui peſtilentiæ interfuerunt, ſcripta, è quibus nominaſſe ſufficit Hildanum, Cald. *de* Herenia, nec non Thonerum, qui pluribus obſervationibus confirmat, alexipharmacis calidioribus uſos, peſte abſumtos eſſe omnes.

§. III.

Sed acidis mixta proſunt.

Neque tamen penitus radicum & herbarum ſic dictarum alexipharmacarum uſus in peſte damnandus. Tum enim non nocent, quando miſcentur cum iis, quæ vim earum commoventem nimis & calefacientem cicurant & quaſi ad temperamentum reducunt, uti ſunt maxime acida, cum nitro. Sic relatum mihi eſt, in peſte illa, quæ anno MDCLXXXII. noſtram hanc urbem infeſtavit, eximie profuiſſe *mixturam ex aquæ cardui benedicti & aceti vini quatuor cochlearibus, lapidum cancrorum & theriaca drachma, concinnatam & iterato datam.* In peſte quoque, quæ anno MDLXXVI. totam fere Lombardiam pervagata, multi paſſim & præcipue Mediolani convaluiſſe dicuntur, ſucco ex ruta capraria, cum aceto, aqua cardui benedicti & modico theriacæ hauſto, corpore poſtea ad ſudorem contecto. Ipſe Thonerus *obſerv. pag.* 21. teſtis eſt; nil profuiſſe in peſte, præter acetum theriacale, inter initia ad eliciendos ſudores exhibitum, eodemque hoc remedio anno MDXLIII. graſſante inter milites febre maligna, integram gregariorum cohortem fuiſſe ſervatam, convaleſcentibus omnibus, quibus tempeſtive hoc acetum oblatum, exceptis paucis, qui ſerius à Chirurgo acceperant. In peſte quoque Romana tam egregia præſtitiſſe acetum cum ruta, radice pimpinellæ, betonica, allio & baccis juniperi, addito camphoræ momento infuſum, ut quotquot illo uſi fuerunt, quamvis inter infectos degerint, peſtem evaſerint, fidem facit Kircherus *de peſte pag.* 375. Quin propter acetum, ceu præcipuum ingrediens, aqua prophylactica *Sylvii*, in malignis morbis & ipſa peſte, magni ſemper æſtimata. Et Gesnerus ob id *lib. III. epiſt.* 27. auctor eſt, ut omnia alexipharmaca ex vino, cui acetum admixtum, præbeantur. Conveniunt autem hæc alexipharmaca acidis mixta primo maxime die, ubi reſolutione ac ſudore opus eſt. Niſi enim, ex vero aſſerit Mindererus, intra viginti quatuor horas ab invaſione alexiteria exhibeantur, omnia medica præſidia fore irrita.

§. IV.

Optima ea quæ ſunt acida & bezoardica.

Inter ea vero quæ præſentiſſimæ in peſtilentiali morbo efficaciæ, communi omnium qui de peſte ſcripſerunt ſuffragio, ſunt maxime acida & terrea. Fracastorius *lib. III. pag.* 246. *de morb. contag.* tam ad præſervationem, quam curationem commendat hoc: *recipe ſucci acetoſellæ uncias duas, citri unciam, diaſcordii Fracaſtorii drachmam, ſpecierum cordialium ſcrupulos duos, aceti unciam.* Mindererus *de peſt. cap. XV.* diſertis ſcribit verbis: *nulla eſt putredo, nulla infectio, nulla humorum depravatio, quæ per acida non ſuperetur. Sane, ut liberrime loquar, ſi mihi vitriolicorum remediorum uſus, vel interdiceretur, ego ad curationem peſtis nunquam, vel certe inermis, accederem.* Item teſtatur Fonseca *de ver. rat. curand. peſt.* Joh. Crato, inquiens, Augenius de Monte Sancto, Mart. Rulandus *& alii in febribus peſtilentialibus ſpiritum vitrioli ſummopere prodeſſe teſtantur. Et ego id teſtari ingenue poſſum, me non modo cum ſyrupis, ſed & cum conſerva roſarum mixtum, felici cum ſucceſſu eum exhibuiſſe.* Ex terreis vero & bezoardicis fixioribus ſingulari virtute pollent antimonium diaphoreticum, bezoardicum minerale, lapides cancrorum, cornu cervi uſtum & philoſophice præparatum, ſuccinum, terra ſigillata, bolus Armena & cinnabaris. Ex quibus varia conjungi, eademque vel ſola, vel acidis mixta, in uſum vocari poſſunt. De quibus tamen omnibus pluribus legendi Ant. Schneeberg *in catal. med. ſimpl. adv. peſt. opera Henrici à Bra edit.* Unzerus *lib. II. antid. peſtil.* nec non Mindererus *de peſt. cap. XV.*

§. V.

Nec non analeptica.

Deinde inter remedia in peſtilentia conducibilia præcipuum fere locum tuentur analeptica. Vires enim in atroci hoc morbo, tam propter gravem animi metum & conſternationem, quam ob ingentem malignitatem, ſummopere ſunt proſtratæ. Hinc Medico quam maxime enitendum, ut removeat ex rebus moralibus & non naturalibus omnia, quæ eaſdem offendere poſſunt, & in medicatione fugiat anodyna & valde vaporoſa graveolentia. Ad reficiendas autem vires præſtabilis *aqua confortans*, noſtra methodo ſic paranda: *recipe meliſſæ Turcicæ manipulos quatuor, roſarum cum ſale contuſarum, florum liliorum convallium ana manipulum, corticum citri recentium unciam unam ſemis, cinnamomi acuti unciam, macis unciam dimidiam, affunde vini Rhenani menſuram, aquæ communis menſuras tres & leni igne abſtrahe duas cum dimidia menſuras.* Poteſt hæc aqua vel cum tantundem aquæ cardui benedicti remixta, vehiculum præbere ſumendis reliquis medicamentis omnibus, vel ſola dari, cum ſyrupo acetoſitatis citri & ſpiritu ſalis acidulata.

§. VI.

Item emetica.

Neque minus apprime in peſtilentia proficua ſunt emetica. Nam prima & præcipua in medicatione indicatio eſt, ut venenum ſuſceptum ocyus citius e corpore pellatur. Jam vero miaſma contagioſum primo omnium ſalivali ſeſe im-

miſcet latici, cum hoc ad ventriculum deſcendit & inde ad ſanguinem transfertur. Hinc optimum utique conſilium, ut venenum breviſſima, qua ſubiit via, iterum exturbetur, ſimul atque cruditates primæ regionis, quæ deleteriam ejus virtutem mirifice intendunt, per ſtomachi os everrantur. Sed opus eſt, ut cito id fiat, ſimul ac quis ſe infectum & languorem cum cardialgia ſentit. Sic ſubjuncto congruo ſudorifero, prima quaſi in herba jugulari poſſe morbum multiplici conſtat experientia, eodem modo ac *cap. X. & XI.* in aliis malignis morbis id ſuccedere pluribus documus. Curioſa non minus quam notabilis hanc in rem eſt obſervatio RIVERII, de quodam, qui ſimul ac ex ſymptomatibus, dolore capitis & nauſea, ſe peſte laborare conjecit, illico pennam oleo illitam in fauces immiſit, qua educta per vomitum materia, primum ſeroſa, dein flava, tandem porracea, in lectum ſe contulit, juſculum ſumſit, ſudavit & illico convaluit.

§. VII.

Sub certa conditione admittenda venæ ſectio.

De venæ ſectionis utilitate non æque inter omnes convenit, ſed ſunt qui laudant, ſunt qui damnant. Optime præcipit CELSUS *lib. III. cap. 7. deſiderat*, inquiens, *propriam animadverſionem in febribus peſtilentiæ caſus. In hac minime eſt utile, aut fame, aut medicamentis uti, aut alvum ducere. Si vires ſinunt, ſanguinem mittere optimum eſt, præcipueque ſi eum ardore febris eſt.* Neque minus fidem facit RIVERIUS *in opp. tit. peſt.* ſe in peſtilentiali parotide, quæ plures necavit, venæ ſectione, moderata tamen, ad uncias aliquot, & repetita, plures ſervaſſe. Nos quid de ea cenſeamus, ſupra jam in epicriſi ad LANGII methodum expoſuimus. Omnia autem huc redeunt: nunquam in principio poſt invaſionem ſtatim, ubi terrore & metu æger jactatur, habet locum, ſed ſecundo vel tertio die, ſi urget plethora & vires ſinunt, admittenda moderata.

§. VIII.

An nitroſa.

Sic etiam de nitri uſu ambigunt medentes. Qui rejiciunt, putant illud nimium refrigerare & expulſioni veneni ob id reſiſtere, peſtis etiam venenum jam tum eſſe ſtupefactivum, putredinoſum ac diarrhoeas inde metuendas fere lethales. Qui probant illud non ſecus ac in aliis exanthematicis inflammatoriis & malignis febribus, diaphoreticis nuptum, egregie prodeſſe contendunt. Sed lis facile dirimenda. Spectanda ſunt individua eorumque natura & temperamenta, & expendenda morbi ſymptomata. Si corpus eſt plethoricum, temperamentum cholericum, vel ſanguineo-cholericum, æſtus acris, febris intenſa cum ſiti & dolore capitis; nitroſa, refracta doſi cum bezoardicis pulveribus data, commodum locum habent omnino. At ubi torpor & ſomnolentia, pulſus debilis, extrema frigida & timor præceſſit ingens, abſtinendum à nitroſis eſſe docet ratio. Semper tamen tutius eſt, ſi nitrum ſociatur camphoræ, quo connubio camphoræ vaporoſa & nitri refrigerans indoles optime cicuratur & medicina emergit, non modo alexipharmaca, ſed & inflammationi efficaciter reſiſtens. Memini ego, me olim quum Londini verſarer, à peritiſſimo Chirurgo ſene, qui peſti Viennenſi interfuerat, audiviſſe, ſe ſummo cum fructu uſum eſſe *electuario*, quod vocabat *nigrum*, compoſito *ex rob ſambuci & mellis ana libra dimidia, pulveris pyrii uncia & camphoræ drachma, ad unam vel duas drachmas dato.* Et GISELERUS quoque ſe in peſte Brunſvicenſi ſummo cum fructu adhibuiſſe pulverem pyrium affirmat.

§. IX.

Bubonum & anthracum tractatio.

Perite præterea tractandi critici illi tumores peſtilentem morbum ſolventes. Bubones quidem, ſi cito prorumpunt & cito maturant, boni, ſi autem ſtatim redeunt, metuenda aut mors ipſa, aut minimum gravia ſymptomata, ex inguinalibus paralyſis & gangræna ipſius lateris, ex mento relapſis deglutitio ſolidorum & liquidorum intercepta, cum angina ut plurimum lethali. Periculoſiores etiam qui pone aures, peſſimi, quibus carbunculus inſidet, & lethales circulo livido ſepti. Carbunculi deteriores ſemper quidem bubonibus, ſed quo majores, quo nigriores & quo propiores cordi, eo magis periculoſi. In utriſque ex internis optima ſudorifera & quæ ſuccos ad ambitum corporis agunt. Exterius in bubonibus, ſi tardius prodeunt, attrahentia imponere jubent, cucurbitulas, quin veſicatoria. Si protuberant, ſuppuratio promovenda cataplaſmate ex ficubus, radice liliorum alborum, cepis ſub cineribus toſtis, cum farina lini, melle & croco; vel imponenda ſuppurantia ſimul atque diſcutientia, emplaſtrum diachylon tam ſimplex, quam cum gummatibus, de mucilaginibus, nec non de meliloto. Ubi ſuppurarunt, aperiendi & balſamo *Arcæi*, nonnunquam unguento Baſiliconis remixto, mundandi & conſolidandi, ita tamen, ut non nimis cito coëant, ſed aliquamdiu materiæ ſanioſæ concedatur effluxus. Anthracibus, quia humor jam corruptioni obnoxius, non admovenda ſuppurantia, ſed curandum, ut cruſta decidat: quem in finem Loimiatri confinia digeſtivo inungere & acre emplaſtrum ſuperponere jubent. Cruſta delapſa unguento Aegyptiaco, vel fuſco *Würtzii* cum melle roſato tractandi. Quod ſi autem corruptio ſphaceloſa adeſt & latius ſerpere videtur, prohibeodum hoc ſcarificatione ſufficienti & applicatione *liquoris*, qui potenter inflammationi ac putredini reſiſtit, expertæ ſæpius à me virtutis, parandi, *ex unciis quatuor ſpiritus vini rectificati, drachmis duabus camphoræ, drachma croci & tantundem nitri artificialis, quod ex ſpiritu ſalis ammoniaci urinoſo & ſpiritu nitri conſit, ac à vini ſpiritu perfecte ſolvitur.*

§. X.

Regimen.

Demum quoad regimen in genere adhuc tenendum, quod, ſicuti in omnibus acutis exanthematicis morbis, nimius lecti & conclavis calor omni ſtudio, ceu ſummopere noxius, vitandus, ita multo magis ipſa in peſtilentia. Viciſſim vero arcendum etiam frigus, ne tumorum eruptio & difflatio ſubtilioris venenoſæ materiæ per cutis poros ullo modo intercipiatur. Temperata potius ſint omnia, uti jam in antecedentibus paſſim monuimus, iterumque monemus.

CAPUT XIII.

De Febre Eryſipelacea.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Deſcriptio morbi.

AD exanthematicas febres merito etiam refertur *eryſipelacea*, in qua ſub intenſiori ſangui-

ſanguinis & humorum motu, ſerum acre, ſulphureæ, cauſticæ naturæ, ad partes extremas, cum tumore, rubore, ardore & dolore propellitur.

§. II.

Multum convenit cum peſte. Certe non tam levis, innocens & ſimplex eſt eryſipelacea febris ac vulgo putatur, ſed gravis ſæpe, periculoſa & non raro lethalis; quin multum affinitatis alit cum morbo omnium atrociſſimo, ipſa febre peſtilentiali. Nam ſicuti hæc ſubito cum intenſo horrore, æſtu, virium proſtratione, vehementi dorſi capitiſque dolore, vomitu quoque & delirio accedit; ita & ſæpiſſime eryſipelas ſtatim in principio iiſdem ſymptomatibus ſtipatum adoritur. Sicut deinceps in peſtilenti morbo inter tertium & quartum diem materia maligna ad corporis ambitum propellitur, remittente poſtea paululum ſymptomatum atrocia; ita ſimilem ſucceſſum ſervat eryſipelacea febris. Quemadmodum porro peſtilentialis venenata materia maxime glandulas, & quidem inguinales, invadit, ibique dolorem primum ac tenſionem efficit; ſic etiam gravi eryſipelate affecti, primo tumorem, ruborem ac dolorem ſentiunt in inguinum adenibus, unde poſtea materia ſervenriſſimæ & adurentis quaſi naturæ ad pedes deſcendit. Uti quoque materia peſtilentialis ſedem ſæpius figit in glandulis mammariis, axillaribus & parotidibus; ita eadem obſervantur in eryſipelate, quod ubi capiti imminet, patiuntur primum parotides, ſi mammis, axillares. Peſtiſera præterea materia in glandulis abſceſſus format ac partibus extremis facile gangrænam & ſphacelum inducit; ſacrum autem ignem axillares præſertim & mammarias glandulas ſic ſæpe adurere, ut pus contrahant, & artus fœda corruptione afficere, omnes qui medicinam faciunt, uberius norunt. Demum ſicuti in peſte nil periculoſius, quam ſi materia expulſa ab externis ad interiora relabitur; ſic eadem noxa idemque periculum à retroceſſione eryſipelatis metuendum.

§. III.

Differt à peſte contagione & phlegmone. In eo tamen eryſipelacea à peſtilentiali febre differt, quod non ex contagio, ſive cauſa externa, ſed interna oriatur, nec contagioſa ſit & alios ſola exhalatione inficiat, nec tam virulenta ſit, & cum mortis periculo juncta. Inflammatio autem eryſipelacea ab aliis his diſtinguitur, quod tumor in illa depreſſior, dolor non tam tenſivus, color quoque roſeus & floridus, qui in his magis fuſcus. Neque minus à phlegmone diſcernendum eryſipelas: In hoc enim inflammatio magis ſuperficialis, in latum diffuſa & preſſa colorem exuit, materia quoque pauca & tenuis, in illo autem profundior inflammatio, ſubjectam non modo cutem, ſed & pinguedinem & muſculos tangens, attactu ob duritiem colorem non deponens, ac fit à ſtagnante impuro ſanguine, propterea facilis in gangrænam eſt tranſitus.

§. IV.

Eſt verum vel nothum. Ipſum autem eryſipelas à practicis vulgo diſtinguitur in *verum*, quod & ſimplex, ac in *nothum*, quod & ſcorbuticum vocant. Simplex facilis obſecundat commodis remediis internis & externis, ac tantum in ſuperficie cutis hæret, nothum autem magis eſt chronicum, ob ſuccorum impuritatem altius radices agit, difficile curatu & facile abit in ulcera mali moris. Subdividunt igitur hoc iterum in illud, quod *cum*, & quod *ſine exulceratione* eſt, in exulcerato plus utique periculi metuendum, & ægris, & Medicis, & per longum ſæpe tempus detinet ægre conſolidandū. *Idiopathicum vel ſymptomaticum.* Porro eryſipelacea febris quandoque idiopathica, ſive morbus primarius, quandoque ſymptomatica & morbus ſecundarius. In anaſarca quippe, aſcite, item diuturno ictero, flavo & nigro, accedit haud raro ſymptomatice eryſipelas, & cito ægtum jugulat. Sæpe etiam complicatur vulneribus partium nervoſarum; præſertim cranii ejuſque membranarum, item fracturis oſſium, ac tum quoque in ancipiti verſatur æger.

§. V.

Differt ratione corporum. Deinceps non in omnibus unius ſemper ejuſdemque indolis eſt eryſipelas, ac vehementiæ. Etenim in quibuſdam, juvenibus maxime materia nec adeo virulenta, nec adeo multa, levius facit atque benignius, quod neque glandulas occupat, neque febrem intenſam movet, ſed ſecundo mox die prodit, cum rubore, tumore ac dolore in pedibus, & ſub perſpiratione debita, vel leni remedio domeſtico, promte diſcutitur. Contra ea in cacochymicis, ſenibus & impuris corporibus, ubi materia, & copiolior, & deterior, ſyſtema nervorum & vaſorum gravius exagitatur, febris eſt acrior, dolores & inquietudines acerbiores, ac niſi exquiſita medicatione excipiatur, diu affligit & ægrius cedit. *& partium.* Differt quoque eryſipelas ratione partium, quibus incumbit, & variis diſtinctus ſtipatur ſymptomatibus. In pedibus nitorem inducit tibiis, quin, ſi gravius, cum dolore ad crura uſque propagatur & levi attactu exacerbatur. Faciem ſi occupat, intumeſcit hæc ſucceſſive, ruſeſcit, interſperſis copioſis aquèis veſiculis, oculi tumore clauduntur, ſpiritus difficulter trahitur, nares & fauces aridæ valde ſunt & ſiccæ, & torpor plerumque ac ſopor conjunctus eſt, quin ob propinquitatem cerebri metuendum, ne in phrenitidem, vel lethargum degeneret lethalem. Mammas ubi eryſipelas tangit, intumeſcunt, ſæpe lapidis inſtar indureſcunt, cum exquiſito dolore, & facile ſequitur ſuppuratio. Sub axillis ibique poſitis glandulis, acerbiſſimo ſtipatur dolore & plerumque in abſceſſum deſinit. Umbilicalem regionem in infantibus frequentius infeſtat, ac inde per abdomen ſpargitur, cum gravibus pathematibus, funeſto ut plurimum eventu.

§. VI.

Zoſter. Ex peculiaribus eryſipelatis generibus eſt illud noſtro tempore paucis cognitum & à veteribus quoque parum notatum, quod Plinius vocat *Zoſter*, noſtri *zonam*. Gravioribus hoc prodit ſymptomatibus & ſupra umbilicum medium corpus ambit inſtar cinguli, ex præcordiali regione per dorſi tractum, latitudine ut plurimum aliquot digitorum tranſverſorum, cum intenſiſſimo ardore, inſidentibus puſtulis acribus, inſtar ignis urentibus. Sed pernicioſum eſt ac interdum necat. *Et macula lata.* Omnium vero, ut ita dicam, maligniſſimum eſt, quod poſt magnum virium languorem in corporibus ſenilibus, eminentius cacochymicis, nonnunquam etiam in febribus malignis & peſtilentialibus, ſub papilla & in cordis regione, vel etiam manibus aliiſque exquiſitioris ſenſus partibus, prodit, lividum mox fit, demum atrum, morte cito ſubſequente, quod Platerus inprimis *Opp. tom. II. pag.* 23. ſub nomine maculæ latæ deſcribit.

§. VII.

Cauſa materialis. Ad cauſas hujus febris quod attinet, materialis neuti-

neutiquam ſimplicis, bilioſæ, vel ſalſæ, ſed potius cauſticæ, acris & putreſacientis indolis eſſe videtur. Vehemens enim ipſius in partes nervoſas operatio, totius corporis œconomiam ſunctionum illico graviter turbans, & vigiliam, delirium, inquietudinem, anxietatem, corporis jectigationem, vomitum & ſenſuum turbationem, inducens. Longe gravior adhuc, quando expulſa materia retrocedit, quippe quæ tum haud ſecus ac venenum, cito deliria, inflammationem internam, aſthma convulſivum & ſpaſticas ſtricturas ciet ſæpe lethales. Ne dicam gangrænam & ſphacelum, quæ eryſipelas inprimis male tractatum facile excipiunt, virulentiam materiæ luculenter ſatis prodere ac indicare. Unde vero hæc materia trahat ortum, non adeo quidem in expedito; ego tamen crediderim, ex bile variis ex cauſis vitiata & corrupta reddita, in duodeni flexura ſtagnante diutius, ibi cum ſucco pancreatico confermentata quaſi & cauſtica acri facta, eandem conflari, inde ſucceſſive ad ſanguinem & cerebri ſpinaliſque medullæ membranas ferri, univerſum nervoſarum & vaſculoſarum partium ſyſtema male afficere, febrem efficere, donec demum ad externum corporis ambitum pellatur.

§. VIII.

Subjecta. Ad concipiendam hanc eryſipelatis materiam, diſpoſiti præ reliquis temperamento ſanguinei & ſanguineo-cholerici, plethorici, juvenes, viri, nec non fœminæ gravidæ, in quibus tamen benignioris eſſe ſolet naturæ. Sed in ſcorbuticis, ſenibus & cacochymicis, item fœminis ſuppreſſione, vel emanſione, aut retentione menſium laborantibus, deteriorem obtinet genium. Crebrius etiam & facili ex cauſa eidem obnoxii, qui à parentibus eodem affectis prognati, & qui ſemel paſſi, ſæpius poſtea ipſius experiuntur inſultum, præſertim ſi ſenes & ſcorbutici. Ego quidem anniverſaria, æquinoctialia, quin ſingulis menſibus redeuntia eryſipelata notavi. Sed de his, in ſenibus maxime & cacochymicis, verum etiam deprehendi HIPPOCRATIS *in aphor.* effatum: quod qui ſæpe eryſipelate corripiuntur, tandem eo moriantur.

§. IX.

Cauſæ procatarcticæ. Quæ autem hanc intus deliteſcentem eryſipelatis materialem cauſam evolvere & in actum deducere poſſunt, ex rebus non naturalibus ſunt multa. Inter hæc primum ac præcipuum locum ſibi vindicant animi affectus vehementes, ira præſertim ac terror, & conſignavit inter alia FALLOPIUS exemplum fœminæ, quæ, quotieſcunque irata, eryſipelas naſi incurrit, potu aquæ hordei facile diſcutiendum. Excludit dein eryſipelas aër nimis calidus & intenſior ſolis ardor, nec non viciſſim ſubita & vehemens corporis, vel pedum refrigeratio. Idem facit cibus calidus, potus exæſtuans, crebra ebrietas, nec non balneum fervidius. Inprimis vero ad excluſionem hujus mali faciunt evacuationes ſanguinis tam artificiales, per ſcarificationes & venæ ſectiones, omiſſæ, quam ſpontaneæ per nares, uterum & ſedis venas, interceptæ. Speciatim capitis eryſipelas frequentius accidit his, qui diu noctuque in aere humido & pluvioſo degunt, item ſenibus. In mammis ſolenne eſt puerperis, præſertim lactantibus, poſt gravem terrorem, tumque illico ſiſtitur lactis effluxus, mammæ duræ fiunt, & à lacte coagulato tumeſcunt.

§. X.

Eventus bonus. Interim eryſipelas, ſi cito & ſine adeo vehementi commotione erumpit, nec corpus ſordidum, nec locus nobilior, aut cum nervoſis partibus communicans, non tantopere periculoſum, ſed ſub auctiori perſpiratione, adhibitis congruis remediis, poſt unum aut alterum diem, tumor ſenſim ſubſidet, ardor ac dolor evaneſcit, color roſeus mutatur in flavum, cuticula finditur, in ſquamas fatiſcens ſecedit & morbus ex voto ſolvitur. Quin ſalubritatis plane notam quandoque fert; ac novi, alios morbos, præſertim aſthma convulſivum, nec non colicam convulſivam, eryſipelate ſuperveniente, fuiſſe feliciter ſublata.

§. XI.

Malus. Sed ubi eryſipelas magnum, profundum, ſucci corporis eminentius impuri, pars exquiſitioris ſenſus, periculo, uti ſupra paſſim dictum, non vacat. Aut enim rubor livorem & nigredinem induit, ac brevi in ſphacelum tranſit funeſtum, aut inflammatio diſcuti renuit, ſuppuratur, ac ulcera mali moris, fiſtulas & gangrænam inducit. Minimum in ſanguineo-phlegmaticis & cacochymicis poſt eryſipelas remanet ingens tumor pedis, ut tibia magnitudine tripla naturalem ſtatum excedat, iſque tumor difficulter admodum abigitur. Qui autem hoc morbo moriuntur, febre pereunt, quæ ut plurimum juncta eſt cum difficillima reſpiratione, interdum cum delirio, aliquando cum ſopore & intra ſeptimum plerumque diem cataſtrophe accidit lethalis.

§. XII.

Ex perverſa medicatione. Male etiam cedit, quod perverſa medicatione excipitur. Nam priſcum & verum HIPPOCRATIS *aph. 25. Sect. VI.* eſt dictum: quod ſi retropellatur, ſit pernicioſum, quin funeſtum; id quod ſæpius incidit. Novi ego poſt vomitorium & validum purgans receſſiſſe eryſipelas, inſequutam ventriculi inflammationem & mortem. A venæ ſectione etiam ad interiora revocatum eſſe, & vagum poſtea cum longe majori incommodo factum fuiſſe, vidi. Obſervavi quoque, repulſo ab ipſa camphora cum minio & bolo cruris eryſipelate, excepiſſe febrem intenſam, ſtomachi dolorem intolerandum, reſpirationem mire laborioſam, vomitum bilioſum, virium languorem, appetituſque proſtrationem, nec prius conquieviſſe hæc pathemata, quam datis antiſpaſmodicis leniterque diaphoreticis, & revocato ad priſtinam ſedem per veſicatorium eryſipelate. De capitis eryſipelate repellentibus, frigidis, adſtringentibus, vel etiam nimis ſpirituoſis, nec non camphoratis linimentis tractato, compertum habeo, quod induxerit vertiginem, affectus ſoporoſos, anginam, phrenitidem, linguæ paralyſin, quæ mala ſenioribus & ſcorbuticis haud raro fuerunt funeſta. Neque minus frigida, ſaturnina, oleoſa, linimenta ſpirituoſa, largiter camphorata, exterius admota, malum eryſipelatis eventum procurant, ac ut in ulcera mali moris, gangrænam & ſphacelum degeneret, faciunt, uti pluribus HILDANUS *Cent. I. obſ.* 82. MOINICHEN *obſ. 1. pag.* 245. item TIMÆUS à GULDENKLEE *lib. VI. caſ.* 3;. teſtantur.

CURATIO.

§. I.

Indicationes tres. Recta eryſipelati medendi methodus tribus his

abſol-

abſolvitur indicationibus: I. ut motus iſte febrilis naturæ nullo modo impediatur, ſed potius ſi deficit, promoveatur, ſi excedit, ad temperamentum reducatur; II. ut materia ſubtilis cauſtica, nervoſis partibus inſidens temperetur, atque ad ſecretionem & excretionem præparetur; III. ut ſtaſis lymphæ putridæ & cauſticæ inflammatoria in partibus externis diſcutiatur, & ad perfectam expulſionem traducatur.

§. II.

Præſidia prima. Inter ea præſidia, quæ motum febrilem naturæ quodam modo languentem excitant & promovent, ex claſſicis remediis laudem omnino meretur mixtura ſimplex, quando cum ſpiritu nitri dulci, aut melius adhuc liquore noſtro anodyno minerali, miſcetur; vel ſi eſſentia ſcordii, aut pimpinellæ albæ, non adeo ſpirituoſa & concentrata, cum tantundem liquoris anodyni noſtri confunditur & ad viginti, vel triginta guttas porrigitur. Juvat quoque expulſionem infuſum theiforme ex herba ſcordii, floribus ſambuci & ſemine fœniculi compoſitum, nec non ex temperatioribus pulvis bezoardicus noſter, aut *Ludovicianus*. Motus ſpaſmoſque excedentes moderatur emulſio, ex aqua florum ſambuci, tiliæ, acaciæ cum ſeminibus quatuor frigidis majoribus, nec non ſemine napi, præſertim ſi loco vehiculi uſurpetur, cum quo pulvis noſter bezoardicus, vel ſolus, vel cum aliquot nitri & cinnaboris granis, aſſumatur. Idem facit, ſimul atque expulſionem ſuſtinet mixtura ex una ſpiritus bezoardici Buſſii & tribus liquoris noſtri anodyni partibus. Ubi vero motus legitimi, nec nimii, nec deficientes præſto, utiliſſimum omnino domeſticum illud remedium, ex rob ſambuci uncia, cornu cervi uſti drachma, ex aqua florum ſambuci ſumtum, cui ego in calidioribus cum fructu adjicere ſoleo decem, vel duodecim nitri puri grana.

§. III.

Secunda & tertia indicationi. Ad demulcendam humorum acrimoniam materiamque recte præparandam, præter jam dicta, ſpectatæ ſunt virtutis decocta loco potus ordinarii ſumta, ex raſura cornu cervi, radice ſcorzoneræ, altheæ, liquiritiæ & chinæ cum ſemine fœniculi, item decoctum avenaceum. Diſcuſſio ſtaſeos inflammatoriæ, per externa perficienda. Sed nil fere ex his ſine periculo adhiberi poteſt ac debet, quam pulvis ex floribus ſambuci & radice liquiritiæ, rejectis omnibus unctuoſis, ſpirituoſis, terreis, adſtringentibus, ſaturninis, ſub temperato calore lecti & hypocauſti, ſubinde inſperſus.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Regimen ſit temperatum diapnoicum. Perpetua in practicis eſt regula: in acutis & exanthematicis febribus, corpus ſemper in blanda & continua diaphoreſi eſſe ſervandum, quo ſanguinis æqualis ad ſuperficiem corporis fiat & maneat motus, ac cum hoc excrementitia materia jugiter advecta diffletur. Hinc merito etiam idem in eryſipelate tenendum, cum quoad totum corpus, tum maxime quoad partem affectam, quo & dolores mitigantur, & diſcuſſio egregie promovetur.

§. II.

In externorum uſu cautione opus eſt maxima, ne noceant & vel repellant, vel in ulcus convertant eryſipelas. Quin quum cujuſque fere corporis peculiaris ſit idioſyncraſia, ſive ſpecifica quædam & individualis ſenſibilitas, quæ quam maxime in cute, ceu parte nervoſa, viget: hanc etiam ob cauſam in vitiis cutis eo majori cum circumſpectione topica admovenda, quia non omnia fert omnis. Obſervavi enim ſæpiſſime in mammarum eryſipelate, admoto innoxio, & in aliis vel centies probato emplaſtro, brevi tempore auctam potius fuiſſe cum dolore inflammationem, quæ, remoto emplaſtro, illico reniſit. Hinc tutiſſimum nihil applicare, niſi forſan ſpecies paregoricas, ex floribus chamomillæ, ſambuci, meliloti, radice liquiritiæ, farina fabarum, in forma ſacculi, vel pulveris. *In topicis [illegible] ſpectandum.*

§. III.

In ſuppuratione agenda. Quod ſi adhibitis licet efficacibus internis & externis diſcutientibus, eryſipelaceus tumor tamen manet, rubor liveſcere incipit, dolor profundius hæret, & ad perioſtium pertingere videtur, ad ulcerationem tendit eryſipelas. Tum igitur tranſeundum ad ea, quæ ſuppurationem promovent, ita tamen ut ſimul corruptioni putredinoſæ occurratur. Hunc in finem utiliſſimum emplaſtrum diachylon ſimplex, rite confectum, adjecta ſufficienti quantitate camphoræ & croci, vel etiam emplaſtrum *Barbette* ſaturninum ſaponatum, ſuperpoſitis epithematibus balſamicis, quæ corruptionem arcent. Quando his pus contractum & profundius hæret, aperiendus tumor lancetta & pus ſucceſſive, non ſimul & ſemel, evocandum. Ne autem in glanduloſis maxime locis abſceſſus in fiſtuloſa & mali moris ulcera tranſeat, poſt materiæ ſeceſſionem, injiciendus liquor balſamicus, ex tinctura florum hyperici, eſſentia balſami Peruviani, myrrha electa & aliquot guttulis ſpiritus terebinthinæ.

§. IV.

Sphacelus imminens arcendus. Quando eryſipelas nimis profundum & magnum, ſphacelum, ex colore in bruno-rubicundum vergente & ſymptomatum poſt expulſionem perduratione, cognoſcendum, minatur, præter interna inflammationi & putredini reſiſtentia, nitrum maxime cum momento camphoræ, externe ſpirituoſa & roborantia, conficienda ex aqua calcis vivæ, ſpiritu vini camphorato, aceto vini cum lithargyrio, admixta quoque eſſentia ſcordii & myrrhæ, crebrius calide cum linteis duplicatis applicanda.

§. V.

Sanguinis miſſio cum diſcretione. Sanguinis miſſio in eryſipelate quandoque noxia, quandoque utilis. Ne igitur delinquat artifex, tenendum: ſi invadit eryſipelacea febris plethoricos, potibus ſpirituoſis aſſuetos, primis ſtatim diebus vena in brachio pertundenda. Sic enim liberior fit ſanguinis progreſſus, & expulſio materiæ ad cutem promovetur. Tanto vero magis utile id eſt, ſi caput petit eryſipelas, tumque gravia hoc auxilio præſcinduntur ſymptomata. Conſultum quoque eſt interdum loco venæſectionis, cucurbitulis cum ſcarificatione in cervice uti. Semper tamen poſt ſanguinis ſubtractionem curandum, ut expeditus & æqualis maneat perſpirationis ſucceſſus.

§. VI.

Scorbuticum internis ſanandum.

In eryſipelate ſcorbutico, quod diu detinet, in uſum vocanda ſanguinem depurantia & leniter laxantia, cum diaphoreticis, ita quidem, ut per aliquot dies alvina regio expurgetur, dein per aliquod tempus ſubjungantur diuretica ac diaphoretica, idque alternatim aliquoties repetatur, ſimulque pro potu ordinario decoctum temperans ex lignis & radicibus mucilaginoſis, cum amaris, præſertim cum radice cichorii, taraxaci & paſſulis, bibatur.

§. VII.

Recidivans quibus arcendum.

Quod ſæpe recurrit eryſipelas, non ſine periculo eſt. Hinc eo annitendum Medico, ut corpus ab hoc malo vindicet. Ad quod obtinendum ego quidem nihil efficacius deprehendi, quam debitum, ſub congruo regimine & victu, præparato prius, ſive per laxantia, ſive ſanguinis miſſionem, corpore, inſtitutum aquarum mineralium uſum; eoque nomine præ reliquis laudem merentur, acidulæ Egranæ, thermæ Emſenſes, nec non Carolinæ mitiores. His autem deficientibus, venæ ſectio, vere & autumno præſertim, purgationes per epicraſin & ea quæ ſanguini repurgando ſerviunt, cum exacto in vita victuque moderamine, operam locant commodiſſimam.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Eryſipelas exulceratum.

Vir triginta annorum, pallidus facie & vitæ ſedentariæ addictus, gravi terrore ex oborto improviſo incendio fuerat perculſus, ac per integrum poſtea diem ſub cœlo humido & pluvioſo degerat. Die poſt ingens horror per horæ ſpatium totum concuſſit corpus, ſequutus calor intenſus, cum dolore tenſivo ac pungente in inguine, laſſitudine, impotentia dextrum pedem movendi, conatu vomendi & ſomno inquieto. Tertio poſt invaſionem die rubicundus & ardens tumor dextrum pedem occupavit. Adhibita hinc varia paregorica externa parabiliora & domeſtica, interne vero nihil præter copioſum & frigidum ſub calore potum, datum. Ceſſavit tandem tumor & dolor pedis, ſed collectus alius ingens in malleolo tumor, cum ardore, tenſione, rubore & pulſatione. Applicata iterum externe varia emplaſtra & linimenta ſpirituoſa, at incaſſum. Hinc in ſuppurationem tendit. Ad quam promovendam, admotum cataplaſma emolliens. Succeſſit etiam ſuppuratio, ſed ſtipata febre & atroci circa partem affectam dolore. Apertus demum abſceſſus & rite balſamicis mundatus fuit & tractatus, ut omnia bene cedere viderentur. At quum ex improviſo ira corriperetur, die poſt denuo ipſum inceſſit horror, intenſus per totum corpus ardor, ac obortus in genu ſiniſtro infra flexuram tumor, nulla arte diſcutiendus. Adfuit ſimul febris, vigilia perpetua & inappetentia, æger ob tumoris molem ac dolorem nec pedem extendere, nec eo in latere decumbere poterat. Tandem ſucceſſit ſuppuratio, ſed generatus in femore abſceſſus, qui ingentem puris copiam ex cavo quod ſibi in muſculis ſupra poſitis fecerat, fudit, ægro interim penitus contabeſcente. Nihilo minus tamen injectionibus, variis emplaſtris, externe & interne congruis ſanguinem depurantibus adhibitis, æger ſanitati reſtitutus.

Epicriſis.

Cachecticis corporibus frequens malum eſt eryſipelas, neque in his tam facile diſcutitur ac in ſanguineis & cholericis. Ob profundiorem enim & firmiorem tubulorum obſtructionem ſerique viſcoſitatem, vel in abſceſſum, vel ſi incautius conſtringentibus, frigidis & quæ tonum partium deſtruunt, tractatur, in ſphacelum degenerat. Terror autem vehemens ad interiora, cor nempe & pulmones, pellit ſanguinem, eodemque inde poſtea iterum repulſo, febris ſuſcitatur, viſcidi humores cum impetu minimis tubulis impacti hærent & inflammationem faciunt, idque facile accidit in pedibus, per quos ſanguinis circulus jam tum difficillimus. In hoc quidem eryſipelas gravioribus ſtipatum fuit ſymptomatibus, ob partes, quas occupavit, valde nervoſas ac tendinoſas, quarum irritatio & moleſta affectio, ut ſemper cum exquiſitiori doloris ſenſu juncta, ita febrem, anxietatem, inquietudinem aliaque peperit utique. In his igitur partibus ſumma ſemper in uſu topicorum cautione opus eſt, nec nimis calida, nec acriora, nec ſpirituoſa aut emplaſtra admovenda; ſed potius demulcentia cum diaphoreticis ac nervinis, quo impediatur ſuppuratio, ex qua ulcera difficulter ſanabilia emergunt.

Observatio II.

Eryſipelas funeſtum in ſene.

Vir ſexaginta & octo annorum, carnoſus & habitior, fluxui hæmorrhoidali ante obnoxius, jam à biennio eodem carens, ciborum tamen appetens, tempeſtate humida & calida fecerat iter, & ira commotus largum ſpiritus vini hauſtum ingurgitarat. Veſperi domum redux correptus eſt horrore cum vomitu, quem excepit intenſiſſimus calor, caput occupans, ſomnum turbans mentiſque alienationē inducens. Die poſt inſignem in inguine tumorem & ardorem ſenſit, ac tertio die dolor, rubor & ardor totum femur cum tibia occupavit. Inde remiſerunt quidem priora ſymptomata, pulſus tamen manſit celer, & æger inſuperabili ſopore oppreſſus jacuit. Medicus accitus interius porrexit tincturam volatilem bezoardicam, naribus admovit ſpiritum ſalis ammoniaci, & loco affecto applicuit cataplaſma ex aqua florum ſambuci, aceto, lithargyrio, myrrha & bolo. Sed ſopor diſcuti renuit, quin adauctus potius, ut plane non excitari poſſet æger. Sexto quoque die color pedis rubens in brunum & nigrum converſus, facies cum rubore intumuit, venter à prima ſtatim invaſione occluſus, injectos quinque clyſteres ſine operatione reddidit, die octavo acceſſit difficilis reſpiratio, & poſt hanc lethum.

Epicriſis.

In ſenibus & plethoricis eryſipelacea febris multum alit periculi. In noſtro delirium ſecundo ſtatim die indicavit congeſtionem ſanguinis & quidem impuri ad caput, quæ poſtea etiam gravis ſoporis exſtitit cauſa. Medicus vero perperam egit, quod nec primo ſtatim die venam ſecare, nec alvum ſubducere juſſit, ſed potius interne & externe volatilia ſanguinem magis exæſtuantia adhibuit. Male etiam parti affectæ impoſuit adſtringentia, quibus diſcuſſio & exhalatio non modo impedita, ſed etiam ſtaſis obfirmata, & ſanguis repreſſus ad caput vergit, præſertim quum inteſtinorum tunicæ etiam eſſent ſtrictæ & alvus ob-

obſerata, poſtea tamen decubuit quoque ſanguis ad pectus, & ob difficilem per pulmones curſum, anheloſum ſpiritum & mortem demum induxit.

Observatio III.

Eryſipelas topicis corruptum iterum ſanatum.

Fœminam novi triginta annorum, proceram, teneram ac bilioſam, quæ per aliquot annos alvum ſegniorem & crebriorem iram fuerat experta. Hanc initiante autumuo, ſub aquilonia tempeſtate prehendit eryſipelas in manu ſiniſtra, cum digitorum tumore ac rubore. Applicata topica varia & inter alia albumen ovi cum alumine conquaſſatum. Depulſum etiam malum, ſed brevi poſt rediit idem, non vero priſtinis cedere voluit remediis. Tumor quidem cum rubore diſcuſſus, dolor autem lancinatorius, cum formicationis ſenſu in digitis eorumque articulis diu perſtitit, quin ſub victu minus laudabili crebriorique animi commotione increvit quotidie. Ruptus tandem tumor ploravit materiam ichoroſam acrem, cutem paſſim erodentem, & ulcus enatum dolens & pruriens, noctu præſertim. Licet etiam varia externa & interna ſanguinem depurantia adhiberentur, ſuccrevit tamen alius dolorificus glandulosus in junctura brachii tumor, qui ad digitorum apices radium quaſi vibrabat, ſive lineam rubicundam, cum intenſiſſimo cruciatu. Sumſit poſtea malum magis vires, digiti intumuerunt, aperti tandem, excrevit caro copioſe ſpongioſa & ichor fœtidus rodens exſtillavit, appeitu & viribus ſimul proſtratis ſomnoque deficiente. Admoverant Chirurgi imperiti, affectæ parvi valde acria, calida, decoctum ex vino, cum ſpiritu vini camphorato, balſamo ſulphuris & oleo tartari fœtido; ſimulque interius decocta lignorum & pilulas purgantes mercuriales liberali manu dederant, ſed fruſtra. Applicarant poſtea linimentum ex vino, myrrha, thure, ceruſſa, herba chelidonii, floribuſque ſambuci, cui aliquid mercurii præcipitati admixtum, quo acris defluxio intra binas hebdomades ſubſtitit. Tumor quoque in junctura litu cum ſpiritu vini camphorato, cui balſamum ſulphuris admixtum, diſcuſſum. Sed non ita multo poſt fœmina inſignem virium incurrit languorem, plenariam appetitus defectionem, facile animo defecit, & ob id ſupina in lecto jacuit, crebrius præterea doloribus in manu, dorſo ac pedibus, nec non ventris torminibus afflicta, pulſus quoque juſto fuit languidior, cutiſque mox frigore, mox volatico æſtu perfuſa. Ego in conſilium vocatus. *pulverem ex lapidum cancrorum, antimonii diaphoretici ana drachma, nitri depurati, arcani duplicati ana drachma dimidia, cinnabaris nativæ granis* xv. *in octo doſes diviſum, bis quotidie dedi.* Pro potu ordinario ſuaſi decoctum ex radicibus temperantibus, & juſſi, ut mane in theiformi infuſo ſumeret *quinquaginta guttas mixturæ ex liquoris noſtri balſamici uncia dimidia, eſſentiæ croci, liquoris noſtri anodyni ana drachma.* Conſilium quoque dedi ut ſubinde pilulis noſtris uteretur, & affectu brachio inuri permitteret fonticulum. Quibus per tres hebdomades uſurpatis, exſpirarunt ſenſim atrocia pathemata, appetitus rediit, ſomnus factus quietior, dolor remiſit, & vires cum ſanitate reſtitutæ.

Epicriſis.

Gravia varia & inſolita pathemata ex impuritate ſcorbutica, ſive ſeri acris bilioſi redundantia, ſi in partes extremas tendinoſas & nerveas critico quaſi motu amandatur, pullulare, uberius certe hæc docet hiſtoria. Periculoſum etiam in ejuſmodi caſibus topicorum uſu inſiſtere, quorum non alia vis, quam ut tonum partis affectæ variis modis deſtruant, materiam à ſanguine ſeparatam vel ad interiora pellant, vel ejus diſcuſſionem impediant, & ſtaſin firmiorem faciant; ut ſymptomata non poſſint non aut magis increſcere, aut diutius affligere. Longe tutior & facilior hiſce malis medendi ratio eſt, ſi internis dyſcraſia humorum emendatur, materiæ acris affluxus divertitur eademque per alia emunctoria, cutem, urinam, aut alvum, excluditur.

Observatio IV.

Eryſipelatis crebri incurſus non venæ ſectione, ſed Carolinis depulſi.

Fœmina generoſa, triginta aliquot annorum, ſanguinea, ſpongioſa & carnoſa, poſtquam valens antea & menſtruam purgationem etiam recte experta, venationi interfuerat ante & poſt ſolis occaſum, ſub cœlo, nubilo, autumnali, pluvioſo, & corpus ob id non leviter perſrigeraverat, brevi poſt ſubito correpta eſt ingenti horrore, quem excepit æſtus mordax cum inquietudine & tertio die eryſipelas in crure. Brevi hoc depulſum, ne autem rediret, Medicus ortum ejus ex ſanguinis plenitudine arceſſens, ſuaſit, ut è pedis vena emitteretur ſanguis largiter. Sed quum ægra Octobre peregrinationem inſtitueret, rediit idem malum, & longius quam prius perſtitit. Medicus igitur vulgari jam hypotheſi, omnium morborum cauſam plethoram eſſe, addictus, eandem heic etiam ſubeſſe opinatus eſt, eaque propter rurſus venam ſecari juſſit, largiterque extraxit ſanguinem; nihilo tamen ſecius poſt binas hebdomades denuo infeſtavit eryſipelas eundem locum. Licet etiam poſtea pulveres abſorbentes cum nitro, ſcarificationes & infuſum laxans in uſum vocaret, quibus tamen nihil aliud effecit, quam ut binis quibuſvis menſibus eryſipelas recrudeſceret, pedis autem affecti tumor & imbecillitas perſiſteret ſemper. Demum ego in conſilium vocatus, commendavi Carolinarum internum & externum uſum, cum exacto in vita victuque moderamine & abſtinentia ab acidis, dulcibus, fructibuſque horæis, quibus mire antea ægra delectata, injunxi quoque frequentem uſum elixirii noſtri balſamici, ex amaris extractis, corticibus citri & ſale tartari cum vino Hiſpanico confectis, ſanguinis autem miſſionem interdixi. Inde eryſipelas primum depulſum, ſubſequuti vero dolores rheumatici, per aliquot hebdomades affligentes, qui tamen repetito inſequenti anno Carolinarum uſu, etiam prorſus abacti, & ægra perfectam recuperavit ſanitatem.

Epicriſis.

Perperam omnino heic à Medico ad recidivam arcendam commendata ſanguinis miſſio eaque repetita. In noſtra enim natales eryſipelatis ex perſpiratione ſuppreſſa, eaque propter hac magis adhuc ſanguinis miſſione imminuta, non potuit non impurorum ſuccorum copia creſcere, quæ per eryſipelas ſingulari naturæ vigore expulſa. Recidivæ autem frequentiores, quum de ſanguinis impuritate teſtentur, hæc vero de viſcerum maximeque hepatis vitio; ego certe acidularum, vel thennarum, ad ſanguinem putificandum & viſcera expedienda, & elixiriorum balſamicorum, quæ viſceribus & ſuccis ſpirituaſcentiam reddunt uſu, præſtantius novi nihil.

Observatio V.

Eryſipelas ſcorbuticum ſæpe recidivans.

Novi in Weſtphalia virum ſexagenarium generoſum, macilentum, ſanguineo-melancholicum, qui delectatus carnibus & piſcibus ſalitis ac infumatis, ab aliquot jam annis, ter vel quater quotannis, in pede ſiniſtro, circa malleolum, paſſus fuerat eryſipelas, quandoque exulceratum. Hic meum petiit adverſus hoc malum auxilium. Suaſi igitur, ut inter malleolum & genu inureretur fonticulus, qui materiam à malleolo exquiſitioris ſenſus parte ad tibiam traxit, immuni ab eryſipelate & fonticuli & malleoli regione. Tum conſilium dedi, ut loco potus ordinarii acidulas Antonianas cum tertia vini parte biberet, à victu duriori abſtineret & mane juſcula cum radice cichorii, apii & ſcorzoneræ ſorbillaret, & pedem debilem & tumidum faſcia ſpiritu vini camphorato madida ligaret arctius. His aliquandiu uſurpatis, liber poſtea diu manſit ab eryſipelatis incurſu.

Epicriſis.

Weſtphalis ob victum durum & craſſum ſemper ſanguis ſpiſſus lenteſcens, qui è vena miſſus, eandem ac apud nos pleuriticorum, exhibet faciem, cum cuticula glutinoſa. Hinc etiam ipſis admodum familiares inflammationes, maximeque eryſipelas ſcorbuticum. Adverſus quod vero optime ſeſe muniunt tempeſtiva ſanguinis miſſione, potu ipſis frequentiſſimo ſeri lactis & vereculu infuſi laxantis & reſolventis ex vino. Pedes autem, quia lentior in ipſis ſanguinis adſcenſus, perſpiratio quoque languidior, ob id maxime & œdematoſis & eryſipelaceis tumoribus ſunt obnoxii.

Observatio VI.

Zona ex purpura recidivante.

Profeſſor celeberrimus, quinquaginta aliquot annorum, purpura ſcorbutica crebrius afflictus, poſt corporis intenſam refrigerationem, corripiebatur ſubito languore virium, inquietudine, ſomni appetituſque defectu, horripilatione, æſtu, cui juncta quædam mentis turbatio. Durabant hæc per tres fere dies, quibus elapſis, nocte antecedenti ſenſit intolerandum plane ardorem in præcordiali regione, ad dorſum uſque excurrentem, mane autem inſpecto loco dolente, inſolitum comparuit exanthema, rubicunda nempe area, ex præcordiis ad dorſum cinguli inſtar extenſa, cui inſidebant confertim puſtulæ partim albæ, partim rubræ nigreſcentes. Inde quidem ſymptomata remiſerunt, excepto exquiſito ardente dolore, qui tantus erat, ut nec ſomnum capere, nec locum affectum contingere poſſet. Medici quorum conſilio utebatur, quid hoc rei, neſciebant, & purpuræ peculiare genus, aut ſcorbuticum quoddam exanthema eſſe volebant; ego vero illico cognovi pejorem eryſipelatis ſpeciem, & interne diaphoretica temperata & externe in fine oleum ovorum adhibui, quibus aliquandiu uſurpatis, intra quatuordecim dies, dolor conquievit, puſtulæ aruerunt, cuticula aſpera facta, fiſſa & deſquammata.

Epicriſis.

Eſt hic affectus ex rarioribus, paucis viſus, plurimis incognitus. Solus fere ex veteribus eſt Plinius, qui ejuſdem ſub nomine *Zoſter* meminit. Quam periculoſus autem ſit binis exemplis confirmat Jo. Langius *Epiſt. p.* 110. uno Marchionis Georgii in Oneliſpachio, qui eodem ex ulcere crucis à Chirurgo intempeſtive conſolidato interiit, altero Comitis Palatini Orthenrici, qui à lumbis ad genua uſque hoc exanthemate circumdatus, febre ſimul ad delirium uſque æſtuans, inciſa tamen utriuſque pedis vena adhibitiſque, quæ febrem reſtinxerunt, à morte adhuc vindicatus. Idem etiam cum hoc eſſe videtur affectus, quem Tulpius *lib. III. cap.* 44. *obſerv. medicinal.* ſub nomine *excedentis præcordiorum herpetis* deſcribit, in viro pleni habitus & calidi jecinoris, qui vehementer circa præcordia doluit, cum acri pruritu, inſigni dolore & frequentibus puſtularum conglomeratarum circulis, primum rubris, mox albicantibus & comparente in qualibet earum cruſta nigra, qua convenienti litu ſeparata, quælibet degeneravit in humidum ulcuſculum, cum acri dolore, ſudore effuſo & interdum tam impetuoſo virulentæ materiæ raptu ad interiora, ut animus non ſecus aliquoties deficeret, ac ſi ipſum occupaſſet contagioſa aliqua peſtilentia.

SECTIO

SECTIO II.

DE

FEBRIBUS ACUTIS INFLAMMATORIIS, item lentis putridis Hecticis, nec non Symptomaticis.

CAPUT I.

De Febribus Inflammatoriis in genere, ſpeciatim de Febre acuta ſanguinea, Græcis ſynocha.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Inflammatoriæ febres unde.

UTut irritatio generis nervoſi ſpaſtica per omnes ſolidas nerveas corporis partes, proximam cauſam conſtituat omnis motus febrilis, qui horrore & velociore contractione cordis & arteriarum abſolvitur; pro diverſa tamen indole & actione materiæ genus nervoſum præter naturam afficientis, diverſa emergit febris ſpecies, diſtinctis phænomenis, effectibus & ſymptomatibus ſeſe prodens, ita quidem, ut ſi ſtimulus ſit ab humore acri, putrido, ſeu corrupto, quem veteres vocant ichorem, *exanthematicæ* plus minus malignæ excludantur; ubi vero ſanguis, vel alius humor præter naturæ conſuetudinem alicubi congeſtus nervoſaſque membranas tendit impenſius cum dolore ac premit, *inflammatoriæ acutæ* ſine exanthematibus, ſuboriantur.

§. II.

Differunt quo ad loca.

Jam quidem omnis continua ſebris inflammatorii quid, ſive à qualitate prava acri cauſtica, ſive à quantitate nimia moleſta, humoris cujuſdam, alit: attamen proprie *inflammatoria febris* dicitur illa, cujus cauſa eſt eminens vaſculorum, ſecundum naturam non ſanguinem, ſed tenue liquidum vehentium, à ſanguine oppletio atque diſtenſio. Hoc autem evenit vel in pluribus partibus ſimul, vel in una tantum. Hinc febres inflammatoriæ vel *univerſales*, vel *particulares*. Ex *illis* ſunt, quando omnes fere ſenſu & motu inſtructæ corporis partes, maximeque nervoſo-membranaceæ, leviori inflammatione affectæ, quod accidit in ſynochis. *Hæ* vero ſunt, quando uni tantum certæ parti inſident, à qua etiam in ſcholis Medicorum variam ſortiuntur denominationem, adeo, ut ſi meninges tangat inflammatio, *febris* audiat *phrenetica*; ſi fauces, *anginodea*; ſi pleuram, *pleuritica*; ſi pulmones, *peripneumonica*; ſi ventriculum, *ſtomachica*; ſi duodenum & biliarios ductus, *ardens & bilioſa*; ſi ileon, *iliaca*; ſi renes, *nephritica*; ſi meſenterium, *meſenterica*; ſi veſicam, *veſicalis*; ſi uterum, *uterina*; ſi inteſtinum rectum, *hæmorrhoidaria*. Deinceps inter febres inflammatorias aliæ ſunt *idiopathicæ* primarium morbum efficientes, aliæ *ſymptomaticæ*, ſive ſecundariæ, quæ ſequuntur alium morbum, ſed peſſimo plerumque & lethali eventu, uti maxime de febribus continuis conſtat, quæ ut plurimum inflammatione in ſphacelum abeunte necant. Jam de ſingulis ſeorſim.

§. III.

Synocha deſcriptio.

Synocha igitur, ſive *ſanguinea febris*, eſt acuta, continua, ſuſcitata à ſanguine in partibus maxime nervoſo-membranoſis nimium congeſto, qui, niſi opportune naturæ & artis beneficio diſcutiatur, inflammationem inducit lethalem.

§. IV.

Subjecta & differentiæ.

Corripit hæc frequentius plethoricos & ſucculentos, temperamento ſanguineos & ſanguineo-cholericos, ætate juvenes ac viros, ſanguinis evacuationibus aſſuetos, idque quovis anni tempore, potiſſimum tamen vere & æſtate. Indicia autem ipſius & ſigna, quibus ab aliis acutis & inflammatoriis febribus diſcernitur, huc redeunt: Invadit hæc cum vix notabili horripilatione & leni admodum frigoris ſenſu, in aliis autem gravis eſt horror & longius extrahitur frigus. Aliæ mitius primum accedunt ſenſimque increbeſcunt, donec ad ſtatum & vigorem perveniant, ſed hæc cum graviſſimis ſtatim adoritur pathematibus. In aliis certis temporibus notabilis obſervatur ſymptomatum remiſſio, quæ in ſynochis rara, vel nulla, ut potius eadem quam ſub acceſſione vehementia uſque ad criticum tempus inſiſtant, eaque propter haud incongrue à quibuſdam non continuæ, ſed continentes, vocentur. In malignis ab initio pulſus parvus, debilis & contractus, in hac magnus & plenus. In ſynocha hinc in principio abſolute neceſſaria ſanguinis miſſio; quam aliæ continuæ ſæpe non ferunt.

§. V.

Cauſa & inde pendentia ſymptomata.

Cauſam hujus febris *proximam* præbet diffuſior ſanguinis in partibus ac viſceribus internis congeſtio atque ſtagnatio: quam in corporibus, calido ſanguine, ex potuum ſpirituoſorum largo uſu, corporis exæſtuatione, animique excandeſcentia, plenis, ex facili inducit potus ingurgitatus frigidior, corporis extremorumque refrigeratio & perſpiratio quacunque ex cauſa prohibita. Sic enim tubulis & poris in externa ſuperficie conſtrictis, ſanguis cum impetu plus juſto urgetur ad interiora, ibique congeſtus, moleſte afficit nervoſarum & fibroſarum partium ſyſtema, ex quo ſymptomatum origo omnium. Nimirum ſi ad caput vergit impetus ibique colligitur

ſan-

ſanguis, facies turgeſcit; oculi rubent & lachrymas plorant, caput dolet, arteriæ pulſant temporales, vertigo adeſt, ſopor, torpor, vel plane mentis alienatio. Quando cordis ventriculi & vaſa pulmonalia à ſanguine impetuoſius irruente nimium diſtenduntur, eſſentiale illud omnium febrium ſymptoma, reſpiratio difficilis & crebra, pectoris anguſtia & anxietas cordiſque palpitatio accidunt, juncta ſimul ſæpe virium corporis animique dejectione. In œſophago levior inſtammatio & ſpaſtica glandularum fauciumque ſtrictura facit ſitim, ariditatem & linguæ nigritiem, præſertim ſi in corpus bilioſum, calidum, poſt iram incidit, tumque vulgo vocatur febris ardens *das hitzige Fieber*. In ventriculo inflammatoria congeſtio gignit nauſeam, vomendi conatum, quandoque ſingultum; in inteſtinorum volumine, inſtationes malum graviter exacerbantes, alvi adſtrictionem, vel excrementorum fœtidorum ejectionem; in meſaraica arteria & venæ portæ vaſis, dolorem fixum circa primam lumborum vertebram; in membranis ſpinalis medullæ, decubitum inſuetum, membrorum jactationem, torporem & languorem artuum, quandoque etiam convulſiones.

§. VI.

Simplex vel putrida eſt. Neque tamen hæc ſymptomata adſunt in omnibus omnia, neque vehementia ubique infeſtant eadem. Hinc in *ſimplicem* à Medicis diſtinguitur ſynocha, & *putridam*, ſive malignam. *Illa* ſæpe à ſola ſanguinis boni extra locum & vias ſuetas congeſtione ſuſcitatur, mitior, hinc brevi diſcutitur, nec adeo periculoſa. Ubi vero cadit in corpora impuris ſuccis plena, viribus à morbo præcedenti, diuturno animi angore, nimia venere & inordinata victus ratione exhauſta, graviora longe præſto ſunt pathemata, cum virium proſtratione, morbus ipſe diutius ad decimum quartum, vel vigeſimum prorſus primum trahitur, & quandoque exanthemata, maculæ fuſcæ vel nigræ, excluduntur, non ſine præſenti periculo. Datur præterea *ſynocha epidemica*; ſed quæ plerumque cum febre catarrhali jungitur & autumno maxime ac hyeme infeſtat. Hæc in principio non aliis, quam ſynochæ ſuetis ſymptomatibus adoritur, maxime homines ſanguine & humoribus plenos, poſtea vero, ſi bene tractatur, poſt diem quartum prodit ſe manifeſtis ſignis catarrhalis, per longum adhuc durans tempus, & quæ per noctem uſque ad diluculum calore præternaturali, nec non catarrhoſis à capite defluxionibus, coryza, tuſſi ſicca & humida infeſtat, donec tandem diſcedat.

§. VII.

Eventus bonus. Solvitur morbus, ſi cauſa non adeo vehemens, ſolius ſæpe bene valentis naturæ beneficio, ſua ſponte, die quarto, ſeptimo vel undecimo, ordinarie largo ſudore, vel ſecus ac in aliis acutis, optime per liberale narium ſtillicidium, vel etiam, rarius tamen, ac nonniſi ubi maligni quippiam complicatum, per alvi fluxum. Quando etiam hæc febris in principio ſtatim, primo, ſecundo & tertio die, recte tractatur, ſanguinis miſſione & ſubjunctis refrigerantibus, blandiſque diaphoreticis, quarto ſæpe die exoptata fit ſolutio. Si vero omittitur, vel detrectatur venæ ſectio, febrem ad decimum quartum, quin decimum ſeptimum diem protractam vidi, perſiſtentibus gravioribus ſymptomatibus ipſoque delirio, tandem vero naturæ beneficio, vel per ſudorem, vel per alvum fuiſſe ſolutam. *Malus.* Sed quibus lethalis eſt, ii pereunt plerumque inflammatione meningum, vel etiam aliarum partium, ut ventriculi & inteſtinorum ſphaceloſa, quam uberius teſtatam facit cadaverum inſpectio, in quibus præterea ob ſanguinem copioſum cito in fœtidam putrilaginem abeuntem, illico adeſt inſolitus tumor & fœtor intolerandus.

CURATIO.

§. I.

In medicatione febris ſynochæ perito artifici agenda hæc: I. ut partes vitales à nimium congeſto ſanguine liberentur, ſicque vel levior in iis inflammatio diſpellatur, vel gravior impediatur; II. ut ſanguinis exæſtuatio ſimulque ſyſtematis nervorum ſpaſtica affectio componatur; III. ut illud quod ſtagnat & corruptum eſt, diſcutiatur & liber ſanguinis circuitus, maxime ad corporis ſuperficiem, reſtituatur. *Indicationes curatoriæ.*

§. II.

Quo igitur vaſa interiora in viſceribus, corde maxime & pulmonibus, à nimium congeſto & ſtagnante ſanguine liberentur, vena tempeſtive pertundenda & ſanguis ſufficienti quantitate emittendus. *Sanguis mittendus & orgaſmus temperandus.* Quod quo pacto ſit faciendum dicetur in cautelis. Deinceps ut impetuoſus ille ſanguinis ſuccorumque orgaſmus, vaſorum, quam facit, diſtenſione nervoſas partes irritans ad contractionem, ſedetur, ex uſu ſunt aquea, diluentia, acida, item nitroſa. Et certe ſi in ullo morbo, ſane ſynocha, quam maxime conducit frigidæ potus aliaque refrigerantia, ex aceto ſucciſque fructuum acidulorum, citri, limonum, ribium. Commendarunt hæc communi ſuffragio veteres, cui accedunt recentiores omnes. Ego quidem expertæ virtutis hanc habeo potionem: *recipe aquæ fontanæ menſuram, aquæ roſarum, ſacchari albi ana unciam, ſucci citri tantundem, vel loco hujus ſpiritus vitrioli guttas* xx. RIVERIUS *in prax. cap. de Synoch. pag.* 37. laudat pulverem, *ex ſacchari unciis quatuor, ſalis prunellæ uncia, eundemque in ſufficienti quantitate aquæ aſſumere, cui, ſi ſitis impenſius urget, ſpiritum vitrioli inſtillare, ſuadet.* Nobilis etiam demulcente & refrigerante virtute gelatina liquidior cornu cervi, cum ſaccharo, ſucco citri & aqua roſarum confecta. Potiſſimum tamen proſunt loco potus ordinarii uſurpanda, ſerum lactis ex lacte cocto cum ſucco citri coactum, vel noſtra methodo dulce, & cum ſucco citri, aut ſpiritu vitrioli acidulatum, item ptiſanæ ex hordeo, raſura cornu cervi, ſcorzonera, cum ſucco & corticibus citri, nec non cereviſiæ leviores, imbutæ tinctura violarum, roſarum, papaveris rhœados, parata cum aqua acetoſellæ, ſpiritu vitrioli acuata, vel inſtar omnium clyſſo antimonii ſulphurato, de cujus præſtabili virtute ita ſentit BAGLIVUS *Opp. lib. I. pag.* 50. *non poſſum non*, inquiens, *laudare eximias vires clyſſi antimonii, cujus ſubacida virtute febres multæ ex aëris mutatione productæ aliæque ardentiores, tanquam in ovo ſuffocantur.* Hæc acida quoque magnopere conducunt in ſynocha ſic dicta putrida, ſeu maligna, quia omnium efficaciſſime putredini reſiſtunt, quæ non ab acido, ſed alcalico volatili fovetur, quod acida deſtruunt.

§. III.

Quæ liberiorem ſanguinis ad ſuperficiem corporis *Diaphoretica.*

ſu ſecundanda. poris motum procurant, ſunt utique blanda diaphoretica, pulveres ſcilicet vel bezoardici temperati, vel abſorbentes, non nunquam ſoli, nonnunquam cum nitro, aut ſucco citri, aſſumendi. Idem faciunt infuſa theiſormia, ex herba veronicæ, ſcordii, aut cardui benedicti, cum ſemine ſœniculi, quæ inprimis quando quarto die morbus critico ſudore ſolvitur, pulſuſque quietior cum ſomno redit, ad ſecundandam hanc ſalutarem excretionem, proficiunt.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Prodeſt ſanguinis miſſio. In nulla febre, & Veterum, & Recentiorum omnium conſenſu, tam neceſſaria eſt ſanguinis miſſio, quam in ſynocha, & quidem ſufficiens atque matura. Recte enim monet TRALLIANUS *lib. XII. pag.* 688. continentes ſolerti tractari debere diligentia, præſertim quod ſanguinis miſſionem ſpectat. Maximum enim incommodum eſſe, cum in omnibus morbis, tum in his dilationem. *Nam febres*, pergit, *vehementiores redduntur & vires imbecilliores, ut non amplius magna præſidia ad curationem admitti poſſint. Hi vero indigent maxime, ſanguinis miſſione, qui urinas habent rubras & turbatas, oculos rubros, totum corpus grave, venas latiores & earum torulos apertiores, calidioribus magna parte cibis, potibus, vino liberaliore & vetuſto carnibuſque pinguibus uſi.* Sed non imitandi veteres, præſertim GALENUS, & qui preſſe hunc ſectatur ZACUTUS LUSITANUS, qui ſanguinem ad animi uſque deliquium mittere ſuadent. Menſuram potius ſanguinis extrahendi Medicus prudens ex ratione virium, ætatis, ſexus & temperamenti, nec non pulſuum magnitudine venarumque amplitudine, dijudicare debet, ac ubi corpus firmum ſucciſque plenum, præſtat iterare altero die venæ ſectionem, quam ſimul & ſemel nimium evocare, quo ſucceſſive dempta copia, perſpiratio ſervetur & difflatio ſordium liberior reddatur. Neque pueri & adoleſcentes pleni ſanguine hoc remedii genus detrectare debent. Qui autem penitus averſantur, his hirudines collo & medianæ ipſi aliquando cum fructu admovere juſſi. Quando etiam ſanguis cum impetu ad caput fertur, & arteriæ intus fortiter pulſant, facies ſimul tumida eſt cum oculis & rubicunda ac nares aliquot tantum guttas ſtillant, provocandum ſtillicidium, vel veteri Ægyptiorum more ſcarificatione narium, vel valida intruſione culmi ſtraminei, quo delirium arceatur. Sed qui tali in caſu venas ſublinguales incidere jubent, minus ſecurum conſilium interponunt; eo quod inde aliquoties incompeſcibilem hæmorrhagiam obortam vidi.

§. II.

Refrigerantia utiliſſima. Deinceps ex præſtantiſſimis in ſynocha remediis ſunt acida, refrigerantia & nitroſa. Et certe in hiſce auxiliis, prudenter ac circumſpecte, ratione temporis ac menſuræ, pro diverſa conditione corporis ægrotantis, uſurpatis, præcipuum curationis momentum in ſynocha æque ac ardente conſiſtit. De quo tamen infra plura dicemus. Id autem ſingularis plane medico-practicæ obſervationis eſt, quod hæc, quin ſola aqua temperate frigida, ſufficienti quantitate pota, ſudorem moveant & ſomnum procurent.

§. III.

Præſtat porro in hac febre, ſimplex ſive ſit, ſive putrida, alvum ſervare apertam. *Lazartia conducunt.* Sub febre quidem, non tam internis, quam potius externis, glande, aut clyſtere molli, ex ſero lactis, melle, oleo amygdalarum dulcium, pauxillo nitri & ſalis id perficiendum, quo leniatur fibrarum inteſtinalium ſtrictura & flatus evocentur, qui inteſtini coli partem diſtendendo, anxietates faciunt, & perſpirationis ſucceſſum perverunt. Declinante autem morbo & apparentibus coctionis ſignis in urina, ad exturbandas materiæ febrilis reliquias, apprime interna ex uſu ſunt, inter quæ ego inprimis utile deprehendi laxans ex manna, cremore tartari, vel etiam caſſia & rhabarbaro. Sed abſint *non draſtica.* valida omnia purgantia, multo magis emetica: his enim, tactis jam levi inflammatione visceribus, ex facile inflammatio, inducitur funeſta. Quin obſervavi, febre hac ſanguinea laborantes, neque ferre poſſe pilulas alias benignas, quas, aloë, vel extractum hellebori ingreditur, uti ſunt Becherianæ, aloëphanginæ, marocoſtinæ & id genus plures.

§. IV.

Vitanda calida & animi affectus. Ex iis quæ vitanda, ſunt maxime omnia calida & ſpirituoſa, vinum, potus etiam nimis calidi largi, ut infuſum theę, nec non regimen æſtuoſum, ratione lecti & conclavis, quæ omnia ſanguinem magis exæſtuant, acerbiora ſymptomata febremque diuturniorem reddunt. Neque etiam ſynocha putrida, ſive maligna ferre poteſt eſſentias alexipharmacas, aut tincturam bezoardicam. Cavendum quoque à multitudine & varietate remediorum, quæ nunquam utilis, ſed ſemper damnoſa eſt, tanto magis, ubi partes nervoſæ ſenſus exquiſitioris, leviter inflammatæ. Inprimis autem fugiendi ſedulo omnes animi affectus, ira præſertim ac terror, quibus inflammatoria jam in inteſtinis præſens congeſtio ingraveſcit, & inflammatio perfecta, quin ſphacelatio, experientia teſte inducitur.

§. V.

Somnolentia & delirium non Cæterum de morbi decurſu atque eventu hæc adhuc monenda. Vidi ego in hac febre ſæpius in juvenili ætate ac temperamento ſanguineo perpetuam ſomnolentiam, quæ tamen ſine periculo fuit, admoto plantis pedum aceto, cum ſale ammoniaco & baccis juniperi, diſcuſſa. Delirium etiam frequenter vidi diuturnum, poſt neglectam in principio venæ ſectionem, ſed quando decimo quarto die ſedimentum poſuit urina, diceſſit demum & hoc ſine damno. Neque enim unquam firma ſalutis ſpes, niſi coctio in urina compareat. Sed quando ex præpoſtera medicatione ſanguinis miſſione neglecta, datis calidioribus & alvo *Sed purpura & dejectio impetuoſa periculoſa.* diutius occluſa, febri huic ſanguineæ, ille acutorum frequens noſtro tempore ſocius, purpura, præſertim alba, acceſſit, peſſimo id accidit omine. Neque minus peſſimum & plerumque mortiferum eſt indicium, quando alvus diu cohibita, ſponte miram quantitatem, fæcum bilioſarum & corruptarum, ſimul & ſemel, junctis torminibus, profundit. Hoc enim ſphaceli inteſtinorum ſignum eſſe, ex defunctorum cadaveribus habeo compertum.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Synocha Adoleſcens annos habens octodecim, conſti-

tutione

recidivans lethalis. tutione tener ac ſanguineus, vultu floridus, laute vivens, delectatus maxime dulcibus, farinaceis, decocto choccoladæ cum lacte & in prandio vinum Hungaricum liberaliter bibens, verno tempore, poſt menſam, ex ambulatione per acclivia & declivia in ſeram noctem, corporis exæſtuationem, poſtera die corripiebatur horripilatione, ingenti æſtu, inquietudine corporiſque totius languore. Datum ipſi de venæ ſectione conſilium, ſed noluit admittere. Hinc dati tantum pulveres ex matris perlarum, lapidum cancrorum, ana drachma, nitri puri drachma dimidia, cum ſucco citri ex aqua frigida ſumendi. Loco potus exhibita ptiſana ex hordeo, ſcorzonera & ſyrupo acetoſitatis citri, alvus quoque clyſtere emolliente ſoluta. Quibus factum, ut quarto liberalis prodiret ſudor, pulſus quoad vehementiam & celeritatem ſedatior micaret, urina ſedimentum poneret & ſomnus rediret. Morbus igitur ex voto ſolutus viſus. Quum vero æger viribus nimium credens, dulcibus & lacticiniis indulgeret, potens etiam Hungaricum vinum biberet, poſt ſeptimum diem eandem rurſus incurrit febrem. Sed gravioribus longe ſtipata erat ſymptomatibus, inſomnia maxime atque delirio. Secta quidem die poſt vena, ſed ſine emolumento. Aderant ſimul tormina ventris, & pauca bilioſa ſeceſſerunt. Clyſter quoque infuſus animi fere deliquium adduxit. Quarto die acceſſit forte ex amicis nonnemo, qui ægro imprudenter dixit, apparere ex omnibus ipſum moriturum, præparet igitur ſe ad diſceſſum. His adoleſcens vitæ amantiſſimus, mirum exterritus, virium illico animi & corporis ingentem expertus eſt lapſum, & ſtuſtra uſurpatis omnibus, quæ in priori morbo fuerant utiliſſima, ſeptimo die vitam poſuit.

Epicriſis.

Nihil ad ingenerandam exuberantem ſanguinis copiam valentius dulcibus, bellariis, cum ſaccharo & ovis frixis, vinoque Hungarico dulci ſpirituoſo. Atque adeo his etiam nihil aptius ad inducendas febres, quæ ſanguinis plenitudim debent natales. Ego certe plures novi juvenes literarum ſtudioſos, qui delectati his dapibus & potibus ſpirituoſis, accedente corporis refrigeratione, hanc incurrerunt febrem. Omnes autem recidivæ febrium, quarum fundamentum inflammatio, admodum periculoſæ quin plerumque capitales. Quia enim corpus à priori morbo viribus exhauſtum, maximeque partes, quæ paſſæ, tono adhuc privatæ, ex facili iterum concipiunt inflammationem, quæ primis non amplius obſecundat remediis. Accedit, quod ipſi ægrotantes recidivam ut plurimum parvi faciant, & ob id Medicum ſerius in auxilium vocent, pharmacorum pertæſi ſint, quorum operatio languente naturæ vigore minus præterea eſt efficax. Quare declinandæ ſummo ſtudio recidivæ, temperanter vivendum, corpus non nimis cibis, multo minus ſpirituoſorum potu aggravandum, nec motu aut animi affectibus exæſtuandum, ne ſanguis urgeatur in vaſa ipſius tranſitui non dicata, ibique ſubſiſtat. Vitanda quoque refrigeratio & potius exquiſitum ſervandum regimen. Quam facile enim hæc febris repetat cum vitæ periculo, confirmatum habeo caſu, qui noviſſime evenit. Inciderat ſcilicet in ſynocham artifex ingenioſus ferrarius eademque graviter decubuerat, poſt quatuordecim tamen dies præter exſpectationem ad ſe redire videbatur, dormiebat & appetebat. Sed quum uxor, quo maritus cito vires reciperet & ad labores redire poſſet, ipſi apponeret carnem ſuillam aſſatam cum placentis, ipſumque ut ederet tantum non cogeret, illico excepit anxietas præcordiorum ſumma, difficilis ſpiratio & inquietudo cum plenario virium lapſu, ac poſt viginti quatuor horas interiit. Et certe vix dici poteſt, quantum noceant cibi copioſi, viribus à morbo adhuc imbecillis. Quia enim ciborum moles in ventriculo languente digeri nequit, reſolvitur in flatus, qui expandendo veotriculum & tendendo diaphragmatis velum, miras anxietates cum ſpiritu difficili faciunt. Hinc porro ſanguis urgetur ad dextrum cordis ventriculum, ibi congeſtus ſyſtolem ſufficientem ac in pulmones pulſum ſufflaminat, unde tam ipſe cordis ventriculus, quam ob allatum per cavam ſemper ſanguinem auricula dextra, plus juſto extenduntur, ſyſtole penitus intercipitur & lethalis obrepit ſyncope. Etenim ſubitæ mortis, ſive ſyncopis lethalis cauſam eſſe coagulatum & congrumatum ſanguinem in dextra cordis ejuſque auriculæ camera, ob deficiens robur ad contractionem, teſtantur utique uberius anatomico - practicæ defunctorum ſectiones.

Observatio II.

Virgo honoratiſſima vigioti aliquot annorum, ſanguinea, facie florida, laute vivens & liberalius paulo Rhenanum vinum bibens, ſolita ſemper erat ante æquinoctium vernale & autumnale ſanguinis miſſionem admittere. Eo autem qui ipſi emortualis, anno præter morem calidum erat veris initium, ipſa tamen noluit diſcedere à conſueto venæ ſectionis termino, ſed tempus exſpectavit æquinoctiale & lunæ decrementum. Accidit vero interea, ut ira commoveretur venuſta hæc & ſanguine plena virgo, eaque propter abſente matre & Medico ordinario, poſt levem cutis inhorreſcentiam, dorſi dolorem, æſtum, anxietatem, inquietudinem, ſomnique defectum incurreret. Ipſa conſilii inops, ſuaſu cognatæ ad bilem commotam evacuandam, ſumſit pilulas, noſtris *die geſchärfften Haupt-Pillen*, pilulæ cephalicæ acuatæ, quarum baſis trochiſci alhandal. Inde quater quidem dejecit, ſed conqueſta poſtea de dolore preſſorio & ardente ſiniſtri hypochondrii. Quarto die acceſſit Medicus, qui venam ſecare juſſit, ſed ſine levamine. Dedit quoque probatiſſima remedia, quo inflammationi ventriculi, quam ſingultus arguebat, occurreret, ſed incaſſum. Acceſſit potius extremorum refrigeratio, mens turbata & ſeptimo die placida mors. Poſt mortem mirum intumuit corpus, effloruerunt que papulæ amplæ in pedibus atque abdomine, è naribus fluxit ſerum putridum ſanguinolentum & totum corpus mox in ſœtidam putredinem ruit. *Synocha ex purgantis & omiſſa venæ ſectione Lethalis.*

Epicriſis.

Communis quidem ſed valde damnoſa paſſim regnat opinio, ſanguinis miſſionem certis temporibus & ſub certa aſtrorum conjunctione eſſe inſtituendam. Videas inprimis plurimos adeo ſuperſtitioſos, ut credant, non feliciter ceſſuram venæ ſectionem, niſi aliquot ante æquinoctium diebus & decreſcente luna admittatur. Ego vero novi, plures & apoplexia, & febre ſanguinea interiiſſe, antequam præſtitutum hoc tempus attingerent. Nam neceſſitatis nulla lex, ſed ſi ſanguis redundans minatur periculum, mittendus,

qui-

quicunque ſit dies, quodcunque tempus. Noſtra formoſa virgo periit inflammatione ventriculi & inteſtinorum gravi, quæ utique opportuna ſufficienti ſanguinis ſubtractione, datiſque congruis refrigerantibus, potuiſſet averti, aſſumto vero acri purgante adaucta potius. Ut adeo pateat, morbum, alias non adeo periculoſum, neglecto tempeſtivo commodorum remediorum uſu & mala tractatione, brevi malignum fieri poſſe atque funeſtum noſtrum. Illa vero corporis poſt mortem cita intumeſcentia, deformis color, putredo ſubito ſuccedens & ſeri ſanguinolenti effluxus, luculenter, utique teſtatum faciunt, a ſuccorum plenitudine morbum, & ab eorum putrefactione mortem, ſuiſſe inductam.

Observatio III.

Synocha ſeptimo die ſoluta.

Degebat heic juvenis literarum ſtudioſus, viginti quatuor annorum, ſanguineus, ſucci plenus, vultu floridus, qui hæmorrhagiis narium antehac obnoxius & poſtea venæ ſectioni aſſuetus, utramque vero evacuationem ab anno non erat expertus. Hic verno tempore in palæſtra gladiatoria vehementer incaluerat & poſtea in cellam conceſſerat, vinum potaturus. Poſtridie laſſitudinem ſenſit in corpore toto, quam excepit extremorum levior refrigeratio, æſtus vero intenſus, pulſus celer, præcordiorum anxietas, anguſtia ſpirandi & pectoris oppreſſio. Tertio die temporum arteriæ valide pulſarunt, caput intumuit, doluit, oculi protuberarunt, nox inſomnis fuit, urina rufa, ſine ſedimento & delirare cœpit. Hinc vena ſecta & minimum ſeptem ſanguinis unciæ ſubtractæ & data mixtura *ex aquæ florum ſambuci, acaciæ, ceraſorum nigrorum ana unciis duabus, aceti deſtillati uncia dimidia, lapidum cancrorum drachma, nitri puri granis* xv. *ſyrupi papaveris erratici drachmis duabus, de qua ſingulis binis horis quatuor ſumſit cochlearia.* Quum etiam quarto die ſanguis impetuoſius ad caput ferretur, nec tamen hæmorrhagia erumperet, ad diſcuſſionem fronti & temporibus ſæpius tepide admotum epithema hoc: *recipe aceti roſacei uncias duas, ſpiritus roſarum drachmas duas, camphoræ drachmam, olei ligni rhodii guttas* xxiv. Ad ſitim fallendam æſtumque exſtinguendum tinctura florum cordialium cum ſpiritu nitri dulci parata, cerevisiæ tenui pro potu inſtillata; alvus præterea per aliquot dies clauſa, & clyſtere emolliente, & laxante, ex manna, cremore tartari & rhabarbaro quater ſoluta; eoque facto, urina apparuit cocta & ſedimentum incarnati coloris dimiſit. Datis demum ulterius bezoardicis temperatis cum tinctura modo dicta, ſenſim conquieverunt ſymptomata & die ſeptimo pulſuum celeritas remiſit, ſudor largus prodiit, ægerque poſtea ad ſanitatem rediit.

Epicriſis.

Ad præcavendum delirium, longe præſtantius epithema diſcutiens, quam laudata à multis venarum ſublingualium ſectio, quam incompeſcibilem hæmorrhagiam induxiſſe vidi aliquoties. Utiliſſimum quoque ad ſanguinis à capite derivationem alvum ſtrictam mollire atque ſubducere, non quidem purgantibus, ſed clyſteribus & blandis laxantibus, modo id fiat, quando levamen & aliqualis remiſſio percipitur, quod ſecundum noſtram obſervationem, certis diebus, ſecundo præſertim & quarto, accidere ſolet.

Observatio IV.

Venæ ſectio quarto die in ſynochis utilis.

Monachus viginti quinque annorum, quadratus & carnoſus, vitam colens otioſam, potui cerevisiæ craſſioris aſſuetus, nunquam tamen venæ ſectionem paſſus, verno tempore corpus ſuccis plenum validius paulo in horto ad ſeram uſque noctem exercuerat. Inde illico conqueſtus eſt de corporis laſſitudine, inappetentia, ſomno turbulento ac inquieto, alvo ſimul clauſa. Inceſſit ipſum dein levis horripilatio, æſtus magnus, præcordiorum anxietas, pulſus quoque vehementer ſaliit, facies rubicunda fuit & urina pellucida, ſed rufa. Medicus in conſilium vocatus, exhibuit tincturam bezoardicam volatilem cum regimine ſudorifero. Sed nullus ſucceſſit ſudor, anxietas potius adaucta, ſpiritus factus difficilior, ſomno caruit, multa abſona eſt loquutus & tertio die acceſſit præterea acerbus & ardens dolor in faucibus cum deglutitione difficili. Accitus igitur Medicus alius, qui venæ ſectionem adminiſtrare, clyſterem injicere, gargariſma uſurpare & exterius epithema diſcutiens gutturi applicare juſſit, ac interius pulveres temperantes nitroſos leniter diaphoreticos dedit. His diſcuſſus primo tumor faucium & dolor ſedatus. Septimo die poſt levem horrorem largius ſanguinem ſtillarunt nares, quod, ne cum damno effuſius fieret, cautum eſt mixturis diaphoreticis & pulveribus nitroſis, nec non epithemate frontali *Obſervatione III.* deſcripto. Sic octavo die æſtus deſerbuit & ſudor erupit copioſus, pulſus ſedatior factus, urina ſedimentum poſuit & æger ſucceſſive convaluit.

Epicriſis.

Male hoc in caſu omiſſa in principio venæ ſectio & peſſime in corpore plethorico data volatilia cum regimine æſtuoſo, quibus faciliime inflammatio in cerebro & faucibus conciliata. Neque ea propter quarto etiam die nociva fuit venæ ſectio, ſed ad avertendam inflammationem admodum proficua. Ad anguſtiam vero vaſculorum laxandam & ſtagnationem ſanguinis in faucibus diſcutiendam, epithema mature applicatum, cum internis diaphoreticis, utique egregium.

Observatio V.

Synocha catarrhalis epidemica anni 1729.

Quam varia & inſolita plane elapſo anno MDCCXXVIII. aëris tempeſtatumque fuerit conſtitutio, & quam varii quamque graves inde ſuccreverint morbi, inprimis febriles, ſupra *Sect. I. cap. X. obſ. II. pag.* 82. pluribus jam dictum. Perſtitit autem eadem hæc extraordinaria temporum anni habitudo & atmoſphæræ inæqualitas, inſequenti adhuc MDCCXXIX. anno, ſubitamque frigoris in teporem & vice verſa teporis in frigus mutationem fecit. Scilicet attulit novi anni exordium acerrimum gelu, æquale omnino illi intenſiſſimo, quod anno MDCCIX. regnavit, ac perſtitit ad duodecimum uſque Januarii diem, mercurio interim, quod mirandum, in barometro demiſſiorem ſtationem ad gradum tantum vij. ſervante, quum alias aſcendere tum & gradum xxx. tangere ſoleat. Decimo tertio & quarto die lenior ſpiravit aura & regelatum. A decimo ſexto ad vigeſimum uſque, argentum vivum altius iterum ad vigeſimum ſeptimum gradū elatum & frigus fuit acre. Vigeſimo quarto ſubſedit mercurius ad duodecimum, nonum & octavum

K gradum

gradum & ſequentibus diebus ſucceſſive remiſit gelu, mercurio interim modo ſublato, modo delapſo. Nix præterea cecidit copioſa & diu ſolum obruit, donec medio Februarii diſcuteretur iterum, ex quo magnæ aquarum inundationes. Poſt has viciſſitudines, remittente hyemis aſperitate, Februario menſe, cœpit paſſim circumire ſynocha febris, non ſimplex, ſed complicata, quæ recte dici poteſt ſynocha catarrhalis, ita, ut intra menſis ſpatium vel mille, ex divitibus æque ac pauperibus, eadem heic decumberent. Inceſſit quippe hæc febris homines mediæ potiſſimum ætatis, juvenes & viros, ſanguine & ſuccis plenos, minus infantes, omneſque quotquot corripuit, ſine præcedenti notabili frigore vel horrore, affecit totius corporis & capitis gravitate, inappetentia, ſomni defectu, virium languore & æſtu intenſo, cum pulſu magno, celeri, quandoque inæquali. Quibuſdam variæ ſtatim in mente obſervatæ ideæ atque imagines & artus tremuerunt, aliis perpetua accidit ſomnolentia cum animi dejectione, & omnes ſitum erectum ferre non potuerunt, ſed mox ſyncopticam quandam debilitatem perceperunt. Quibus vena ſtatim in initio pertuſa & ſufficiens ſanguinis copia, pro ratione corporis & virium, ſubtracta; ſubjunctis poſtea blandis diaphoreticis, diluentibus & orgaſmum ſanguinis compeſcentibus, ſub æquali & moderato regimine, cito & optime convaluerunt. Sic enim quarto ſtatim die deferbuit febris, ſymptomata remiſerunt, æſtus reſtinctus, pulſus ſedatior & corpus quietum factum, ac urina, comite ſudore plerumque largo, poſuit ſedimentum. Reſtiterunt tamen poſtea copioſæ defluxiones, a capite ad nares, fauces & pectus, coryzam & tuſſim humidam, vel ſiccam inducentes, ſtipatæ quandoque artuum pedumque rheumatiſmo, quæ circa veſperam exacerbatæ, caloris fecerunt incrementum noctemque inquietam, donec decimo quarto ut plurimum die diſcederent penitus. Sed in quibus, aut ægri, aut Medici culpa, ſanguinis miſſio neglecta, & uſurpata calida bezoardica, hi longe gravius & diutius decubuerunt, delirio & aſſidua vigilia affecti ſunt, catarrhos acres & rebelles experti, quandoque exanthema purpuraceum & febris ſæpe ad decimum quartum diem, non nunquam longius, magna inſtitit vehementia. Quin fuerunt, qui accedente purpuræ albæ, aut petechiali exanthemate, plane interierunt.

Epicriſis.

Recte omnino complicata hæc febris dicenda ſynocha catarrhalis: nam ipſius incurſus vehemens ſtatim, ſine rigore, ipſius decurſus ſine remiſſione, ipſius eventus ſudore, ipſius medicatio per ſanguinis miſſionem & temperantia cum nitroſis, luculenter teſtantur, ad ſynochæ familiam ipſam eſſe referendam. Catarrhalis autem connubium produnt ſubſequentes copioſæ muci & ſeri ſalſi, ex naribus, faucibus & bronchiis, cum tuſſi ac ſternutatione ejectiones, nec non febricula veſperi cum calore ingraveſcens. Natales epidemicæ hujus febris non aliunde, quam ex mira, diuturna aëris inæqualitate ac crebra mutatione ex calido in frigidum & frigido in calidum, nec non atmoſphæræ mox gravis & raræ habitu vario, ducendi. Sub his prementis, mox levis viciſſitudinibus, non modo univerſale illud peſſimarum ſordium emunctorium, cutis, diverſimode afficiatur, ejuſque canaliculoſa atque poroſa compages a naturali tono dejicitur, ſed & motus illi cordis & arteriarum ſyſtaltici qui vitam ſuſtinent & ab aëris puriori elaſtica ſubſtantia pendent, vitiantur ac mutantur. Ex quo porro fit, ut labefactatis ſic & ſufflaminatis ſaluberrimis ſe & excretionibus, multæ impuræ & viſcidæ ſordes in ſuccis maneant, quæ dein vaſcula obſtruunt, ac fomitem febribus, populariter circumeuntibus, præbent. Neque nos nunc primum obſervavimus hanc febrem, ſed eandem jam anno MDLXXX. viſam eſſe GEORG. HENISCHIUS *Comment. in Aretæum pag.* 315. teſtis eſt, hæc habens: *anno* MDLXXX. *graſſabatur ſynochus epidemica, non ſimplex ſed compoſita, eo quod & catarrhum, & alia ſymptomata conjuncta habuit, unde & catarrhus cum febre epidemicus fuit appellatus.* Eundem etiam ipſius ortum ac decurſum fuiſſe, quam noſtræ, idem auctor *l. c. pag.* 316. ſubnectit: *febris*, inquiens, *hujus catarrhalis epidemicæ, quæ ſpatio ſex ſeptimanarum, omnes fere Europæ gentes affligebat, ex quibus vix vigeſimus hujus morbi expers erat, præſertim in Saxonia, cauſa, non erat ab alimentis, terra aut aqua putrida, ſed ab aëre, vel cœlo potius, nempe à magna illius & anni præcedentis aëris inæqualitate, unde copioſa humorum heterogeneorum & ichorum ſoboles ſuccrevit, quæ facta meatuum conſtipatione & prohibita evacuatione, primum ebulliit, & poſtea putreſcens, hanc febrem excitavit. Quam primum hæc invadebat, omnes vires languebant, præcordia gravitatem ſentiebant, cor preſſionem, & palpitabat, pulſus parvi, celeres & inæquales erant, anhelitus difficilis; caput erat grave, & ingraveſcente morbo ita ægroti languebant, ut tremerent & conciderent. Quidam vigilabant, alii profundiorem ſomnum habebant. Ex capite fluxit acrior & ſubſalſus humor ad thoracem, qui tuſſim movebat, in extremis partibus dolores vagos & fugitivos excitabat. Initio horror & calor totum corpus & caput occupabat, & ad tactum non erat mordax, continuus tamen, cum rubore oculorum & tumore. Urina primum tenuis, mox craſſa; aliis ſanguis è naribus fluebat; pleriſque ſudor copioſus prorumpebat, quo & febris finiebatur, quarto ut plurimum die, interdum, ſed raro, longius protrahebatur, ad ſeptimum, vel nonum diem.* Cæterum illud quam maxime notatu dignum, quod ſynochæ hæ epidemice graſſantes & cum magna vehementia invadentes, adminiſtrata ſtatim ſub initium convenienti ſanguinis per venam ſectam miſſione & adhibitis poſtea temperantibus, & viſcidum colliquantibus tertio mox & quarto die fuerint ſolutæ, nec in putridas, aut diuturnas transierint febres, quæ non ſine periculo. Et certe dici vix poteſt, quam inſigniter febrium ſynocharum æque ac ardentium vehementia in principio illico his præſidiis obtundi queat ac frangi. Teſtis eſt jam ipſe GALENUS *meth. med. IX.* perite non minus, quam vere ſcribens: *nemo ex ſynocha in putredinis febrem incidit, qui ſanguinem primum detraxit. Quo quidem præſidio neglecto, in ſummum ægri diſcrimen perveniunt, niſi eos, vel virium robur, vel largum alvi profluvium, vel ſudor ex manifeſta phrenitide eripiat copioſus.* Ego quoque obſervavi frequentius, ſynocham ſimplicem, juvenes ſanguine & ſuccis plenos cum magno æſtu & capitis dolore, nec non anxietate, ſub pulſu pleno & crebro, prehendentem, poſt inciſam medianam & dato ptiſanæ largo potu intra quatriduum, ſudore per totum corpus

manante,

manante, fuiſſe ſolutam, remittente mox inquietudine cum æſtu ac ſiti, & ſomno redeunte. Opus tamen eſt, ut ſalutaris hæc diaphoreſis per aliquot dies adhuc congruis remediis ſervetur, & poſtea ſolutivo remedio, ex clementioribus manna, tamarindis & rhabarbaro & tartaro, alvus ducatur. Neque etiam omittenda venæ ſectio ſub initio hujus febris, ſi corpus ſanguine redundans ac pulſuum adeſt magnitudo, licet haud ita pridem ſit admiſſa. Aliquot enim exinde mortuos, vel in ſummum vitæ diſcrimen adductos novi, quibus Medici ob id ſanguinem ſubtrahere renuerunt, quia ante unum vel binos menſes modo factum; quum tamen ex longo uſu atque experientia in comperto ſit, hac in febre, non ſemel, ſed bis interdum, pro virium robore & ſanguinis abundantia, venæ ſectionem eſſe adminiſtrandam.

CAPUT II.

De Febre Ardente, nec non Cholerica.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Ardentes & continuæ plerumque confunduntur.

NOſtra quidem ætate omnes acutæ & continuæ *febres*, quæ præcedente rigore, cum ingenti æſtu, ſiti, anxietate & pulſuum celeritate junctæ ſunt, vulgo vocari ſolent *ardentes*, Germanis *hitzige Fieber*. Quin ipſe artis parens, HIPPOCRATES, omnium febrium originem ex bile, plus minus vitioſa & meraci deducit, nec ſanguinearum, nec ſynocharum facit mentionem, ſed in ſcriptis ſuis, febres fere omnes continuas, inflammatorias, item ſynochas, tam ſimplices, quam compoſitas, putridas quoque & malignas, appellat ardentes. Nihilo minus tamen inſignem inter has febres eſſe differentiam, luculenter omnino attenta obſervatio incurſus ſymptomatum & decurſus ſingularum, nec non curandi ratio diverſa, docent.

§. II.

Ardens febris quid proprie.

Ardens itaque *febris*, Græco nomine *cauſus*, ſtricte & proprie dicitur illa, quæ cum ardente & igneo quaſi calore totius corporis atque ſiti inextinguibili, lingua ſimul arida, fiſſa & nigra, juncta. Binos hos enim pathognomicos cauſi eſſe characteres, Veteres volunt omnes, & ob id torridam etiam hanc febrem appellarunt atque urentem. HIPPOCRATES *lib. de affection. p. m.* 167. ita ſuccincte deſcribit ardentem: *calor fervidus, ſitis fortis, lingua aſpera ac nigra, color ſubbilioſus, & ſputum bilioſum.* Sed ARETÆUS, exactus hiſtoriarum morborum ſcriptor, *Lib. II. cap.* 4. hanc ſiſtit pleniorem deſcriptionem: *ignis paſſim acer & tenuis eſt: ſed intus maxime ſpiritus, tanquam ab igne, calidus: aëris vehemens attractio, frigidi cupiditas, lingua arida, in labiis & cute ſqualor: algent extrema, lotium quam bilioſiſſimum, inſomnietas, arteriarum motus crebri, parvi, imbecilli: oculi puri, lucentes, ſubrubri: facies bene colorata. Quod ſi morbus ulterius creſcat, omnia majora & ſæviora fiunt. Arteriæ minimis motibus & creberrimis agitantur: ignis aridiſſimus & acerrimus. Mens delirat, omnia ignorat, ſiticuloſi fiunt, omnia frigida attrectare cupiunt, parietem, veſtem, pavimentum, humorem. Manus frigent, ſed palmæ perquam calidæ: ungues livent, ſpiratio crebra eſt, roſcidus humor circa frontem & jugula.*

§. III.

Differt ab aliis continuis & inflammatoriis.

Hæ ardentes proprie ſic dictæ febres, multum differunt ab aliis continuis. Nam in ſynocha, tam ſimplici, quam compoſita & cacochymica, non tam acris & ingens calor eſt, neque tam inexhauſta ſitis, ſed æſtus mitior cum madore quodam. Synochæ magis invadunt ſanguine plenos, habitus laxioris, laute viventes, idque potiſſimum tempore verno ac in regionibus temperatis; ſed cauſi adoriuntur macilentos, bilioſos, ſenſibiliores, generantur ſub tempeſtate calida ſicca diuturna, & regnant maxime in locis calidioribus. In ardente porro, ſecus ac in aliis continuis, facies flaveſcit, vomitio, vel conatus vomendi cum faſtidio ciborum adeſt, urina flammea, intenſius bile tincta mingitur, & per alvum bilioſa fœtida multa exturbantur. Tum id quoque peculiare habent febres ardentes, & quæ a copia & acrimonia bilis ſubnaſcuntur, præ aliis continuis inflammatoriis, item ſanguineis & malignis, ut diebus imparibus & circa tertium exacerbentur, paribus autem remiſſiores ſint, id quod etiam obſervatur in tertianis continuis, cholericis, nec non in illis quas veteres tritæophyas dixere, quæ tertio die ſine horrore & rigore periodico exaſperantur, qualis obſervatur in hemitritæis, ſive ſemitertianis. Accedit, quod febres, quibus ſanguinis puri, ſive impuri copia complicatur, ſæpius quarto ſtatim die ſolvantur, ſudore, vel hæmorrhagia larga ſub facie rubicunda, quum ardentes demum circa ſeptimum diem, poſt rigorem, vel criticum ſudore, vel ſymptomaticum inflammatione ventriculi, duodeni & partium, ad quas biliarii ductus pertingunt, funeſta, terminentur. Demum ratione curationis adeſt diſcrimen: ardentes quippe potum frigidum, ceu præſtantiſſimum auxilium ferunt, ſed non ita aliæ continuæ & inflammatoriæ, multo minus malignæ & putridæ. Sanguinis miſſio in febribus a ſanguine in non minimis vaſis ſtagnante oriundis, item inflammatoriis, præſertim, quæ occupant partes & viſcera ſanguinea, ſummopere eſt neceſſaria; in ardentibus autem veris & exquiſitis, eadem non opus, ut potius noceat.

§. IV.

Rarior eſt apud nos ſimplex & vera.

Sed ſimplicis ejuſmodi & exquiſitæ ardentes febres, frequentiſſimæ quidem fuerunt & ſunt in Aſia, Græcia, Ægypto ac Italia, & ob id à priſcis medicinæ parentibus, HIPPOCRATE, GALENO, ARETÆO, fuſe & accurate quoad prognoſin & medicationem deſcriptæ. In temperato autem noſtro climate oppido ſunt raræ, ac non niſi a liberaliori potu vini ſpirituoſi valde, æſtate ardente, motu & exæſtuatione impenſiori animi corporiſque & cohibita perſpiratione, ſuſcitantur. Noſtro potius ſub cœlo & inter noſtrates familiares magis ardentes ſanguineæ, ſive ſynochæ bilioſæ, item cholericæ febres.

§. V.

Sed frequens ardens ſanguinea.

Synochæ autem *bilioſæ* nobis dicuntur illæ, quæ ſine præcedente ſingulari horrore ac rigore, cum magno ardore, ſiti, vigiliis, anxietate & inquietudine, in corporibus ſanguineo-cholericis, copia ſanguinis calidi & bilioſi refertis, oriuntur,

& diebus imparibus, ſeu criticis, antecedente rigore quodam, terminantur in ſalutem, vel mortem. In ſalutem quidem ſolvuntur ſudore, vel ut plurimum hæmorrhagia narium. Hæ enim ſunt ardentes illæ, de quibus HIPPOCRATES *lib. I. Epid. com.* 2. notavit: omnes ex iis evaſiſſe, quibus ſanguis è naribus aut aliis viis effluxiſſet, reliquis, quibus id non accidiſſet, pereuntibus. Quando vero funeſtus eventus, deſinunt vel in partium nobiliorum, meningum maxime, pulmonum, ventriculi & inteſtinorum inflammationem lethalem, vel in lethalem ſyncopem, ob ſanguinem in dextro cordis ventriculo collectum, ſtagnantem & demum congrumatum.

§. VI.

Et cholerica febris.

Alterum noſtris familiare ardentis complicatæ genus *cholerica febris*. Hæc etiam intenſo æſtu, ſiti, angore & inquietudine aggreditur, ſed cum vomitu, ſeu perpetuo conatu vomendi, dejectione biliosa & copioſa, extremorum frigore, ardore interno, & anxietate cardialgica jungitur. Sed merito etiam cholerica hæc febris diſtinguenda in *acutiſſimam & minus acutam*. In *illa* longe major eſt ſymptomatum vehementia, dejectiones bilioſæ, per ſuperiora & inferiora copioſiſſimæ, junctæ cum cardialgia etiam ſyncoptica, & plerumque ante ſeptimum diem necant vehementi ventriculi & inteſtini duodeni inflammatione, cujus indicia vehemens circa præcordia & fixus igneus ardor, cum extremorum refrigerio, ſumma inquietudo & anxietas, ſingultus & eructatio bilis & ſalivalis liquoris copioſa, ictericius faciei color, nec non facies cadaveroſa, ſic dicta Hippocratica. Nonnullæ non adeo acutæ, ſed longius extrahuntur, ita tamen, ut ſubinde remiſſione, vel plane intermiſſione quadam interpoleutur, & vel quotidie, vel tertio quovis die, cum vomitibus, anxietatibus & refrigeratione iterum exacerbentur, merito ob id quotidianæ, ſeu tertianæ continuæ, vocandæ. Sed hæ ipſæ, niſi congruis cito ſuccurratur auxiliis, in lentas febres perquam facile degenerant, & ſtomachi diuturna vitia, dolores preſſorios, ructus, inflationes, ob eroſionem ventriculi, aut duodeni, a mordaci bilioſo ſucco, vel ſuperficietenus, vel profundius factam, inferunt.

quæ vel acutiſſima.

Et minus acuta.

§. VII.

Cauſa proxima ardentium.

Ad cauſas & generationem harum febrium quod attinet, illa quidem exquiſite ardens, qua ſummo fervore & incendio, cum linguæ ſiccitate & ſiti clamoſa, tam partes internæ, quam externæ, uruntur & exſiccantur, cauſam non habet aliam, quam celerrimam ſanguinis & humorum agitationem, per fibroſo-vaſculoſam totius corporis compagem, partim quoad minima vaſcula obſtructam, partim ſpaſmo tenſam atque conſtrictam, ſub quo motu attritivo ſolidorum ad fluida & fluidorum ad ſolida, inteſtinus partium ſulphurearum quoque augeſcit, unde inflammatorius calor, fluidas difflans atque conſumens & ſolidas ſiccans & adurens, enaſcitur. Hic vero æſtus in corporibus ſanguine & ſuccis plenis, ob fibrarum mollitiem & laxitatem, lenior eſt atque remiſſior, ac febris emergit mitior ardens, minus exquiſita, in qua non tam impenſa cutis & faucium ſiccitas, neque etiam ſitis adeo urgens. Et in illa ardentis ſpecie, quam cholericam diximus, non tantum, ob partium ſalino-ſulphurearum in ſuccis redundantiam, & minima nonnulla vaſcula anguſtata & obſtructa, celerior eſt motio, verum etiam ſuccus bilioſus copioſius in hepate ſecretus ac in duodenum & ventriculum effuſus, acrimonia & mordacitate ſua, nerveas tunicas acrius ſollicitat, lancinat, arrodit & inflammat, ex quo ſymptomata huic febri propria, ardor, anxietas, cardialgica, nauſea, vomendi conatus, impetuoſæ per ſuperiora & inferiora bilioſæ dejectiones.

§. VIII.

Cauſæ antecedentes.

Omnia igitur, quæ ſanguinem exæſtuant & uberi particularum ſulphurearum in ſanguine proventui favent, liberum quoque ejuſdem per nimiam partium vaſcula tranſitum retardant atque impediunt, ad generationem ardentium febrium faciunt. Hinc eſt, quod iiſdem præ reliquis imprimis pateant, qui bilioſæ conſtitutionis, ſtrictioris habitus, potibus ſpirituoſis indulgent, crebrius animo, præſertim ad iram moventur, corpuſque vehementiori motu exagitant. Neque minus inde ducenda ratio, quod ſub cœlo calido & in locis meridionalibus frequentiſſima ſit ardens exquiſita, nec non quod apud nos, poſt diuturnum ſolis æſtate ſicca fervorem, ſuccedente autumno frigidiore aura, crebrius incidant, quin epidemice quandoque cum diarrhœis bilioſis, dyſenteriis, tertianis duplicibus & continuis cholericæ graſſentur febres. Quæ autem ingenitam his ad concipiendum hunc morbum diſpoſitionem effectui dant, ſunt maxime perſpiratio cohibita & vehemens ira. Nimirum quando ſucci calidis ſulphureis particulis ſcatent, harum vero per vaſcula minima exhalantia diffiatio, ſive per aërem craſſiorem frigidum, ſive improvidam refrigerationem, intercipitur, manent intus, inteſtinum motum ſuſcitant & febrem accendunt. Vehementis autem iracundiæ is in corpore effectus, ut non tantum in univerſo ſyſtemate nervorum ac vaſorum motus intenſionem & rigidam ſpaſticam ſtricturam inducat, ſed & præ cæteris in ductus nervoſo muſculoſos biliarios agat, eorumque motum periſtalticum fortiter augendo, ex toto ſyſtemate horum canalium exprimat bilioſum ſuccum, eundemque in duodeni cavum trudat copioſe & impetuoſe. In quo flexuoſo ſinu dum ſtagnat, cum ſalivalibus ſuccis & acidis cruditatibus mixtus fermenteſcit, eoque mordacem & tantum non cauſticam indolem acquirit, cujus index eſt color viridis æruginoſus, qualis a commixtione bilis cum ſpiritu acido corroſivo, ut oleo vitrioli & aqua forti, emergere ſolet.

CURATIO.

§. I.

Sanguis non indiſcretim mittendus.

In medicatione probe diſtinguendæ diverſæ ardentis ſpecies & corporum ratio habenda. Nimirum quando ardentiſſima eſt febris in corpore bilioſo, macilento, ſanguine & ſuccis minus pleno, non habet locum ſanguinis miſſio. Neque etiam eadem admittenda in febribus cholericis, tam acutis, quam intermittentis typum ſervantibus, & cum numeroſis dejectionibus per os & alvum, ſumma præcordiorum anxietate & extremorum frigore ſtipatis. Sed ubi juncta ardenti ſanguinis plenitudo & febris eſt noſtris frequentiſſima, quæ ex Veterum denominatione ſynochus bilioſa, ſive putrida, recte dicitur, nunquam non perneceſſaria eſt ac utiliſſima ſanguinis conveniens, ſufficiens & pro ratione virium & vaſorum amplitudinis, proportionata miſſio. Hac enim facta, non modo vehementia febris & ſympto-

ſymptomatum multum frangitur, ſed brevis etiã & felix eventus, cæteris paribus, ſperandus. Contra ea experientia docet, gravius ſemper & periculoſius decumbere hac febre, fœminas inprimis & ſanguine abundantes, ſi in principio omiſſa ſanguinis ſubtractio. Tum enim natura ipſa ſuperflui ſanguinis excretionem, per nares potiſſimum, molitur, quod ſi non critico & convenienti tempore fit, non ſufficienter ſuccedit, ſanguinis in vaſis cerebri ſubſequitur ſtaſis, phrenitidem valde periculoſam membranarum cerebri inducens.

§. II.

Æſtus ac ſitis temperanda frigida aqua.

Poſt ſanguinis miſſionem omni ſtudio eo annitendum, ut igneus iſte totius corporis æſtus cum immodica ſiti & faucium ariditate, removeatur iis, quæ æſtuoſam illam partium ſulphurearum agitationem figunt & temperant, ac præterea fibrarum rigidum ſpaſmum laxant & humores in vaſculis minimis ſtagnantes diluunt, fluxiles reddunt & obſtructa reſerant, ut æquabilis & liberior fiat per loca convenientia & vaſa tranſitus. Hunc in finem veteres omnes dilaudant potum frigidæ aquæ. HIPPOCRATES *de affect.* §. 2. in ardente febre dandas præcipit potiones frequentes & paullatim quam frigidiſſimas. ARETÆUS lib. II. cap. 4. *ſi bilioſus*, ait, *vomitus & diſtentio ad ſit, faſtidium, anxietas, virium labefactatio, tunc frigida aquæ cyathi duo aut tres propinandi ſunt ad ventris adſtrictionem; facile enim frigida in ventre incaleſcit.* Neque minus GALENUS *meth. med. lib. IX. cap.* 5. præter venæ ſectionem, potionem frigidam impenſe laudat, adjecta ratione, *quia extinguit febrem & naturam robuſtam reddit, ut deinceps per alvum & ſudorem expellat, quæ noxia ſunt.* Idem ſentit CELSUS, *lib. III. c.* 7. *cum* inquiens, *in ſummo incremento morbus eſt, utique non ante diem quartum, magna ſiti accedente, frigida aqua copioſe præſtanda eſt, & ad ſatietatem danda, quæ pro medicamento utuntur. Ubi factum eſt, multa veſte operiendus eſt & collocandus, ut dormiat. Fereque poſt longam ſitim & vigiliam, poſt multam ſatietatem, poſt infractum calorem, plenus ſomnus venit; per quem ingens ſudor effunditur, idque præſentiſſimum auxilium eſt.* Has tamen ſubnectit cautiones; *ſed in his tantum, in quibus præter ardorem, nulli dolores, nullus præcordiorum tumor; nihil prohibens, vel in pulmone, vel in faucibus; non ulcus, non defectio, non profluvium alvi fuit. Si quis vero in hujuſmodi febre leniter tuſſit, neque vehementer ſiti conflicturi, neque aquam frigidam bibere debet.* Accedit ALPINUS *med. meth. lib. II. cap.* 3. ita habens: *in continentibus febribus vehementer æſtuoſis, Medici omnes largum potum algida aqua exhibere ſueſcunt, quia calorem nativum concentrat, ut ſtatim inde ſitis & calor ceſſet: roboratur inde totum corpus & aqua epota digeritur & plerumque largiſſimos ſudores frigidæ aquæ potus ſuſcitat, nonnunquam vomitus bilioſi fiunt & aliquando per alvum copioſi humores profluunt & urinam copioſam excitat. Mirabile eſt*, concludit, *quomodo tale præſidium has febres expugnet; nam excretionibus, quas aqua ſuſcitat, hæ febres finiuntur.* Idem auctor Ægyptiis hoc in uſu, quin inter ſecreta fuiſſe *de Med. Ægypt. lib. IV. c.* 15. tradit, *aliqui*, ſcribens, *pro ſecreto habent, ſynochas, & ardentes febres, multam aquam anguria el navi vocata* (quæ cucumeris ſpecies) *ægrotis propinantes, ſanare, ſi modo febricitantes ea multis diebus in cibo, ac potu ſola utantur. Alii tempore vehementioris æſtus largius, frigidamque potandam concedunt, qua epota, ægrotos multis pannis contegentes ſudorem procurant, quo non paucos audio ibi ſanatos fuiſſe.*

§. III.

Vel potibus aliis refrigerantibus.

Nec immerito tam magnifice de frigidæ potu in ardentibus ſenſiſſe veteres, uberius teſtatur & ratio & experientia. Niſi enim ventriculus, vel aliæ internæ partes jam vera inflammatione affectæ, nec ſumma cum extremorum frigore anxietas, neque etiam pulſuum contractio & ſanguis deficiens adſit, utique, aqua bonæ notæ, ſubfrigida, non prorſus gelida, hauſtu, non ſimul & ſemel, largiter tamen pota, egregie prodeſt. Nam frigus in humido æſtuoſum nimis partium ſulphurearum & ætherearum in ſanguine motum obtundit, fibraſque remiſſiores adducit, nimiumque diſtentis contractilitatem & elaſticitatem juſtam reddit. Neque etiam a frigore noxa timenda, quia frigidum, ſucceſſivis hauſtibus corpus ſubiens, à calore interno tepeſcit, qui humidus tepor ad relaxandas ſpaſmo conſtrictas fibras & ſuccos in minimis ſtagnantes expediendos & fluxiles reddendos, apprime proficuus, ut hinc ſudor & urina copioſius fluant & alvus moveatur. Sed quum in ſeptentrionalibus noſtris regionibus admodum raræ leves ejuſmodi, puræ & ſubtiles aquæ, reperiantur, coctione & admixtione congruorum corrigendæ utique. Ipſe HIPPOCRATES aquam cum hordeo coctam jam in ardentibus laudat, Et ARETÆUS aquam cum lacte mixtam in cholera commendat. Qui noſtratibus proficui deprehenſi frigidi potus, ſunt maxime, julapia, ex aqua fontana cum ſucco citri & ſaccharo, nec non ptiſana ex raſura cornu cervi, radice ſcorzoneræ, cum ſyrupo acetoſitatis citri, vel julepo roſarum & ſpiritu vitrioli, conditæ, item aqua cum fruſto panis cocta. Huc quoque referendum ſerum lactis dulce, vel acidulum, cum ſucco citri coactum, item aquæ minerales temperatæ, quo nomine celebres acidulæ Selteranæ, Antonianæ & Wildungenſes.

§. IV.

Acrimonia obtundenda.

Ad obtundendam tandem & contemperandam, in cholericis potiſſimum febribus, acrimoniam acidam cauſticam ſuccorum bilioſorum in ventriculo & duodeno ſtagnantium, ſpectatæ virtutis ex compoſitis pulvis Marchionis maximeque pulveres abſorbentes, quæ commodiſſime ingrediuntur terrea teneriora, lapides cancrorum, mater perlarum, conchæ præparatæ, cornua & oſſa philoſophice præparata, nec non ex commendatione LANGII atque CRATONIS cryſtallus montana. Nobilis quoque ad æſtum extinguendum & inteſtinum motum componendum nitri virtus, quod his pulveribus cum fructu ob id ſubinde admiſcendum. Sed neceſſe eſt, ut pulveres ejuſmodi temperantes in ſufficienti quantitate diluti vehiculi aſſumantur, crebrius etiam & convenienti tempore. Neque minus ex uſu ſunt diluentia ac demulcentia, emulſiones ſcilicet, ex amygdalis, ſeminibus quatuor frigidis, præſertim cucurbitæ, cum aquis florum, quæ paregorica ſimul virtute pollent, ſambuci, roſarum, bugloſſæ, primulæ veris, tiliæ, liliorum convallium, nec non aqua ceraſorum nigrorum. Conducunt quoque hoc nomine gelatinæ ex raſura cornu cervi, lac ipſum cum aqua mixtum, oleum amygdalarum dulcium, ſerum lactis dulce, item juſcula

ex pullis gallinaceis contuſis & in vaſe clauſo cocta. Et hæc utique remedia apprime proficua ſunt ad arcendam inflammationem partium nervoſo-membranacearum, quæ his morbis eventu demum accedit funeſto modo exhibeantur debito ordine, tempore ac doſi, cum judicio & obſervatis quibuſdam cautionibus, jam ſubnectendis.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Temperies utilis.

Sicut in curatione omnium acutarum febrium; ita maxime ardentium & quæ ex inflammatione fiunt, tutiſſima & optima methodus eſt, per totius morbi decurſum, placide & moderate procedere, omniaque quæ a temperie & moderamine, quoad pharmaciam æque ac diætam & regimen recedunt, evitare ſollicite. Egregium inprimis hanc in rem eſt CELSI *lib. III. c. 7.* monitum, ita habens: *etiam amplo conclavi æger tenendus, quo multum & purum aërem trahere poſſit; neque multis veſtimentis ſtrangulandus, ſed admodum levibus tantum velandus eſt. Poſſunt etiam ſuper ſtomachum imponi folia vitis in aqua frigida tincta. Ac ne ſiti quidem nimia vexandus eſt.* Moderatus quippe & æqualis calor, in febribus hiſce, ad materiæ morbificæ correctionem, reſolutionem & ex corpore diſſlationem, plus præſtat, quam omnis, quantumvis pretioſa, medicina. Sed nihil viciſſim pernicioſius, quam fervido conclavi accendere, vel etiam abſtinentia potus intendere, calorem immodicum, qui vires exſolvit, debitam vitioſi humoris à ſuccis vitalibus, ſe & excretionem impedit, & humidum ad expeditum ſanguinis & humorum progreſſum & ad coarctata & repleta minima vaſorum aperienda & relaxanda neceſſarium, abſumit. Neque ea propter ſemper utilis, ſed ſæpius nocivus, in æſtuoſis hiſce febribus, frequens potuum calidorum & infuſorum theiformium uſus. Multo vero magis detrimentum procurant ea, quæ calefaciunt, maſſam ſanguinis commovent & poſitive ſudorem movent. Deinceps non ſine ratione CELSUS *l. c.* commendat amplum conclave & aëris puri uſuram.

Et aër purus.

Nam ſicuti ſubtilior & ætherea elaſtica in aëre ſubſtantia, genuinum illud pabulum & fomentum eſt, quod virtutem vaſorum elaſticam vitalem ſyſtalticam & robur partium ſuſtinet: ita aër multis humidis & pravis effluviis inquinatus & ob id vi elaſtica ſpoliatus, vel ſanis, tanto vero magis infirmis corporibus, adverſus eſt atque damnoſus. Neque aliam ſubeſſe cauſſam arbitror, quod plurimi ex plebeiis, quorum natura ad vincendum morbum alias ſatis valens, in febribus acutis pereant, quam conclavia anguſta, humilia, & haud raro nimis calefacta, in quibus, præſertim quando plures decumbunt, aër morbidus & tetris halitibus gravis eſt, quem continuo hauriunt.

§. II.

Naturæ motus attendendi.

Natura etiam febrium continuarum medicatrix optima: hujus motus igitur cum cura ab artifice attendendi. Exſerunt autem hi ſeſe maxime per rigorem, qui ex medulla ſpinali, cum horroris & frigoris ſenſu, venit, & certis temporibus, diebus maxime imparibus, dimidio quarti, ſeptimo, undecimo & decimo quarto, accidit. Eſt quippe hic rigor non niſi affectio generis nervoſi univerſi corporis ſpaſmodica, qua ſanguis & humores, ab exteriori corporis peripheria, verſus interiora, cor, cerebrum & vaſa majora, cum quadam vehementia pelluntur, eaque propter extrema refrigeſcunt, interiora vero ſanguine nimis replentur & diſtenduntur. unde pulſus contractus eſt, pectus angitur facieſque cum vaſis capitis turgeſcit. Quod ſi igitur poſt hunc rigorem, ſucci intus acti æquali reniſu & auctiori cordis & arteriarum ſyſtole ad corporis ſuperficiem repelluntur, ſæpius tota morbi & cauſæ morbificæ vis, uno impetu, per largum univerſi corporis ſudorem, aut narium ſtillicidium, frangitur penituſque eliditur. Sic procedens rigor ſalutaris eſt, criticus ob id recte vocatus, poſt quem arteriarum ictus æquabiles fiunt & molles, circulus ſanguinis debitus, & vires cum ſomno redeunt. Sed ubi cordis & vaſorum ſyſtaltica vis non tam valida eſt, ut appulſum ſanguinem iterum extus agere poſſit, ſymptomaticus eſt rigor & malus. Tum enim nec corpus incaleſcit rurſus, nec pulſus æqualis fit, nec ſanguis per nares, nec ſudor calidus univerſalis per poros, ſed particularis & frigidus circa caput & collum, effertur, nec corpus cum animo reficitur, nec ſomnus redit. Sanguis potius intus in minimis vaſis impactus ſubſiſtit, ac in cerebro phrenitidem & convulſiones, circa cor & pulmones, ſummam præcordiorum anxietatem, ſpirationem anheloſam, difficilem, viriumque ad animi uſque deliquium dejectionem, facit, ut poſtea nono plerumque die, mors excipiat. Quandoque etiam extra criticos dies accidunt ejuſmodi rigores, ſed hi pariter ſunt ſymptomatici malumque præſagiunt eventum. Hi itaque naturæ motus, mortem, vel ſalutem, adducentes, probe a medente attendendi. In hoc enim præcipuum ad prognoſin & tempeſtivum remediorū uſum verſatur momentum, quin totius doctrinæ practicæ fundamentum, quod optime tenuit primus artis parens HIPPOCRATES, quod ſerio inculcarunt optimi & fidiſſimi hujus interpretes, MERCURIALIS atque DURETUS, ſed ex noſtris norunt pauciſſimi.

§. III.

Non turbanda natura, ſed juvanda.

Quando ſic natura motus inſtituit extraordinarios, quieſcendum Medico nihilque movendum. Abſtinendum quoque plane a cibo. Et corpus tantum in moderato & æquabili calore conſervandum. Si autem naturæ facultas ad expellendum ſanguinem & excretiones efficiendas, ſola non ſufficit, juvanda congruis auxiliis perite, ſive interius analepticis & diaphoreticis temperatis, ſive exterius derivantibus & diſcutientibus. Nam profecto nunquam magis, quam in periculoſis & acutis morbis, ſummopere neceſſaria maximique momenti eſt, temporis in agendo opportunitas.

§. IV.

Caput defendendum.

Ubi igitur poſt rigorem incidit cephalalgia plethorica, cum incipiente mentis emotione & nares parum ſanguinis ſtillant, epithema nobis uſitatum, ex aceto & aqua roſarum, camphora in ſpiritu roſarum ſoluta, nitro & oleo ligni Rhodii, ſubfrigide, non modo temporibus, ſed & melius raſo toti capiti, admotum, egregie ſe gerit refrigerando, diſcutiendo & inflammationi reſiſtendo. Idem hoc epithema, linteo triplicato lato, præcordiis impoſitum, ad levandam anxietatem, inquietudinem depellendam & ſpirationem facilitandam eximii uſus. Optimum tamen etiam auxilium ad arcendam phrenitidem exſpectan-

exſpectandum à venarum in naribus, ſive id fiat per inſtrumentum ſcarificatorium, ſive intruſum culmum ſtraminis, apertione, tepefactis ſimul & frictis pedibus atque femoribus, & data interius mixtura diſcutiente, diaphoretica & analeptica cum aceto ſtillatitio, aqua cinnamomi, roſarum, cardui benedicti, mixtura ſimplici, cinnabari, lapidibus cancrorum & bezoardico minerali.

§. V.

Sitis ſedanda.

Ad ſedandam ſitim & humectandas fauces aridas cum lingua, ego non præſentius vidi remedium, quam ſerum lactis dulce, in cujus menſura nitri puri drachma dimidia ſoluta, quippe quod crebrius, ſed parvis hauſtibus ſubfrigide potum, æſtum præternaturalem ſimul extinguit. Os quoque & fauces ſubinde eluendæ aqua, in qua rob diamoron & nitri ſufficiens quantitas ſoluta. Præbere hæc etiam poteſt gargariſma. Injectiones vero per ſyphonem nunquam probo, quia valido attritu augent dolorem & inflammationem. Præterea ad præſcindendam anginoſam inflammationem, inſigniter prodeſt linctus lente deglutiendus, ex *julepi roſarum uncia, nitri puri granis quindecim & camphoræ granis tribus, in drachma una olei amygdalarum dulcium ſolutis.*

§. VI.

Alvus perite movenda.

Utut alvum purgantia, ratione docente & experientia monſtrante, in febribus ardentibus, non niſi periculo præbeantur; e re tamen eſt, ut alvus ſemper ſit libera. Sub morbo igitur hoc optime præſtant glandes & clyſteres, ex ſolo lacte, melle & pauxillo nitri. Facta vero criſi & coctione, ex urinæ ſedimento cognoſcenda, alvum utique clementioribus laxantibus ducere, tamarindinatis, mannatis, rhabarbarinis, paſſulatis & tartareis, expertiſſimum, quo vitioſi ſucci, in primis viis per ipſum etiam morbum geniti, exturbentur, ne novo morbo anſam & cauſam præbeant.

§. VII.

Frigidæ potus utilis.

Aquæ frigidæ potio, à Veteribus eximie collaudata, heroicum hoc in morbo & magnæ efficaciæ eſt remedium, eaque propter attentionem & circumſpectionem medici poſcit. Supra tamen ſatis fuſe jam expoſitum, cur & quando ex uſu ſit. Heic igitur monuiſſe ſufficiat: nunquam ſimul & ſemel magnis hauſtibus præbendum eſſe frigidum potum, ſed ſucceſſive & crebro, nunquam in principio morbi, ſed elapſis jam aliquot diebus; nunquam tempore acceſſionis, vel exacerbationis, vel etiam ſub rigore & pulſu parvo, aut intermittente, nunquam niſi plethora prius ſoluta. Sed quando extrema calida, pulſus æqualis, celer & magnus.

§. VIII.

Acrimonia temperanda.

Si febris eſt cholerica, acuta, admodum periculoſa, ob ſuccos bilioſos mordaces nimium & corroſivos, nerveas ventriculi & inteſtinorum tunicas arrodentes, celeri & efficaci auxilio eſt opus. Tum igitur conſultum eſt, pulveres abſorbentes ac temperantes, crebro & majori, quam alias moris eſt, quantitate, propinare cum diluentibus ac demulcentibus. Quo nomine ego nunquam non expertæ virtutis commendo pulverem *ex lapidum cancrorum, matris perlarum, cornu cervi ſine igne, cryſtalli montanæ, ſive lapidis talci calcinati, ana drachma, nitri ſcrupulo, de quo ſingulis horis ſumenda drachma una, cum emulſionis amygdalatæ unciis binis, cui drachmæ duæ olei amygdalarum dulcium commixtæ.* Ad impetuoſas autem bilioſas excretiones compeſcendas, præſtabilis virtus eſt liquoris noſtri anodyni mineralis, præſertim ſi cum aliquot guttis olei macis eſſentificetur & cum diluto vehiculo, vel aqua tantum frigida, propinetur. Quia enim nimis celerem ſyſtalticum, vel periſtalticum motum in ductibus biliariis ſiſtit, efficit, ut minor copia ſucci bilioſi ad duodenum trudatur & ob id copioſior excretio ſiſtatur. Et certe his præſidiis, debito tempore, congrua doſi & mature uſurpatis, & cholericam, & dyſentericam paſſionem, brevi fuiſſe ſublatam, multis exemplis edoctus novi.

Impetuoſæ excretiones compeſcendæ.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Ardens copioſo potu julapii ſanata.

Summus quidam militum præfectus, quem vocant Generalem, quadragenario major, ſanguineus & vividus, laute vivens vinique potiſſimum potui indulgens, cæterum bene valens, niſi quod vere & autumno, rheumaticis & catarrhoſis defluxionibus affligeretur, potarat in convivio liberaliter vinum potens Hungaricum Tockavienſe, ad menſuras minimum quatuor, eodemque plenus, veſperi ſub cœlo nubilo & frigido in villam ſuam vicinam redierat. Redux factus, noctem inſomnem & mire æſtuans exegit, mane expertus calorem intenſiſſimum, cum pulſu magno & celeri, cephalalgia, virium proſtratione, faucium ardore ac ſiti. Bibit quidem infuſum thee, ſed inde anxietas increvit & vomendi conatus acceſſit. Sumſit pulverem abſorbentem & nitroſum, ſed ſymptomata perſtiterunt. Admiſit quoque venæ ſectionem in brachio, ſed ſine levamine. Hinc vocatus ego quarto die, offendi ipſum ingenti æſtu affectum & ſummopere conquerentem de ardore ventriculi ac ſiti. Illico igitur removi cereviſiam lupulatam valde & ſpirituoſam, male eo uſque ad ſitim extinguendam liberaliter datam. Aonuit æger ac enixe petiit hauſtum frigidæ. Ego vero ſic concedere nolui, ſed paravi julapium, *ex aquæ fontanæ menſuris duabus, ſucci citri uncia, cum tantundem julepi roſarum, de quo ſucceſſive biberet*, & cum quo ſumeret, binis quibuſvis horis, pulverem ex matre perlarum, conchis, nitro & lapidibus cancrorum. Æger impatiens quatuor hauſtibus julapium ingurgitavit omne, tres etiam aſſumſit pulveres ac inde refrigerium ſenſit internum, melius quievit & parum ſudavit. Juſſit itaque ut denuo conficeretur julapium, ejuſdemque menſuras duas intra aliquot horas me inſcio ingeſſit. Inde vero incidit in effuſiſſimum ſudorem, ſequutæ alvi dejectionss crebriores, ſomnus rediit, ſymptomata diſcuſſa & convaluit.

Epicriſis.

Veteres, & inter hos maxime Galenus, Aretæus ac Celsus, aquæ frigidæ potum in ſynocha & ardentiſſima febre mirifice commendarunt, quin in hujus uſu omnem fere ſalutis ſpem repoſuerunt; hac tamen cum cautela, ne detur ubi interna jam inflammatio, ſcirrhus, aut tumor œdematoſus eſt. Ego quoque præſtabilē ſimplicis hujus virtutem multoties expertus ſum in cholericis paſſionibus, ad contemperandum bilis ardorem & acrimoniam, vireſque languentes ſuſcitandas. In noſtro egregia pariter ipſius fuit facultas, maxime quod ſudorem movit. Neque vero etiam

nocere hoc in caſu magna julapii quantitas potuit, quum ſanguis à copia Hungarici vini vehementer exagitatus eſſet & quaſi incenſus. Etenim debet eſſe proportio quædam inter vim morbi & vires remedii, maximeque huic febri, perite monente ARETÆO, magnum ac celer remedium opponi. De ſingulari autem aquæ effectu ſudorifero notari inprimis meretur RIVERII teſtimonium, *Cent. I. obſ.* 19. ita habens: *obſervandum, à ſpiritu ſulphuris, vel ejus loco ſpiritu vitrioli, cum aqua exhibito, ſudores copioſos fuiſſe provocatos; quod multis experimentis nobis innotuit, qui plures tertianas curatas vidimus eodem remedio, in ſummo acceſſionis æſtu & urgente ſiti exhibito; unde copioſi ſudores provocabantur, à quibus non ſolum paroxyſmus, ſed etiam totus morbus integre ſolvebatur. Minuenda tamen eſt in minori aquæ quantitate ſpiritus quantitas, ne nimium aceſcat.* Cæterum ſicuti aquæ frigidæ potus & refrigerantia efficaciſſima in febre, quæ a ſanguine propter ſpirituoſorum abuſum nimium exæſtuato accenditur; ita viciſſim aquæ calidæ potus, in febre, quæ in ſanguineo-pituitoſis, ex obſtipatis per aërem frigidum & humidum cutis poris inducitur, virtutis eſt longe ſaluberrimæ. Vidi ego ſæpe plebejos, ſub cœlo pluvioſo, nebuloſo & humido inter labores verſantes diu & inde febre correptos, ſolo potu calido, ex aqua, cum carduo benedicto & ſcabioſa decocta, adjecto æquali menſura vino, & calide pota hac mixtura, ſudore inde oborto, cito ac tuto morbum diſcuſſiſſe. Quod autem frigida etiam ſudorem movere poſſit, ratione non caret. Nam expanſum nimis vaſorum elaterem adducendo, tonum & robur ipſis reſtituit. Calorem fervidum reſtinguendo, impedit ſeri & lymphæ coagulum, quod ipſis a forti calore induci albuminis ovi exemplo conſtat. Tenaces autem ſucci, minima vaſculorum excretoriorum obſtruentes liberam evacuationem impediunt. Frigidum quoque æſtuanti corpori immiſſum tepeſcit, tepidumque factum fluxilitatem humoribus conciliat & aridas exſuccas partes mollit.

OBSERVATIO II.

Synocha cacochymica cum purpura funeſta.

Generoſiſſima fœmina, triginta ſex annorum, ſanguineo-cholerica, natura ſenſibilior, animo in affectus prona, ingenio alacris & ſagax, cæterum corpore nervoſa & robuſta, ciborum appetens & liberaliter cœnans, ob alvum adſtrictiorem & collectas inde cruditates diu conqueſta eſt de doloribus preſſoriis & inflatione ventriculi ac hypochondrii ſiniſtri, menſium quoque, ob uterum ex crebra & annua fere imprægnatione debilem, fluxum, ratione copiæ & temporis, non experta eſt legitimum. Ad tollenda hæc vitia multis quidem uſa eſt medicamentis & medicis, ſed ſine levamine. Aquarum autem medicatarum potum, ob ventriculi imbecillitatem & atoniam, ferre potuit nunquam, melius tamen balneum ex aquis Tœplicenſibus. Accedit interea, ut medio vere, poſt gravem terrorem & excandeſcentiam, præcedente levi horripilatione, incideret in febrem valde æſtuoſam, quæ ſitim cum calore accendit intenſiſſimam, ſomnum excuſſit omnem, vireſque mirifice proſtravit. Accitus primum Medicus loci, qui venæ ſectionem, ante ſex hebdomades vix admiſſam, reiterare renuit. Quinto die vocatus ego, pulſum fortem & magnum deprehendi, cum æſtu intolerando, anxietate circa præcordia, inquietudine, inſomnia & dolore dorſi. Pugnavi igitur adverſus hæc ſymptomata diluentibus & refrigerantibus potionibus, pulveribus abſorbentibus, nitroſo-diaphoreticis, cum ſucco citri permixtis. Fluxit inter hæc ex utero ichor cum ſanguine, ad viginti quinque horas. Sed ſeptimo die incurrit horripilatio, extrema refrigerata, pulſus celer & contractus factus, facies turgida, oculi rutilantes & levis cogitationum aberratio viſa. Exactis tamen duabus horis & data mixtura diſcutiente diaphoretica, ex aqua cardui benedicti, ceraſorum nigrorum, theriacali, aceto deſtillato, antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, cinnabari & ſyrupo acetoſitatis citri, rediit calor per totũ corpus ad pedes uſque, pulſus increbuit, oculi ſplendorem rutilantem poſuerunt, & per univerſum corpus fauſto prodiit omine ſudor, quem temperatis diaphoreticis & infuſo theiformi ſecundare juſſi. Inde magna ſequuta ſymptomatum remiſſio & ægram in vado conſtitutam eſſe, viſum quidem, ſed quia ſomnus redire noluit, neque æſtus penitus remiſit, neque etiam vires reſtitutæ, non ſufficientis & omnibus numeris abſolutæ criſeos fuit indicium. Nec vanus fuit metus: nono enim die, poſt lenem rigorem ex dorſo, novus paroxyſmus febrilis inceſſit, cum magna præcordiorum anxietate, intenſiori æſtu, inquietudine, ſpirandi difficultate, ita ut ægra corpus mirum jectigaret & lectum ſubinde mutaret. Poſtero die purpura rubra cum alba comparuit & collum totumque pectus obſedit, quæ congruis præſidiis excepta. Decimo die ſanguis rurſus profluxit aquoſus ex utero, in abdomine oborta tormina, & per alvum feces liquidæ & bilioſæ, poſtea etiam ſine ſenſu, ſeceſſerunt, & luculenter prodiderunt gravem in inteſtinis inflammationem eamque ſphaceloſam, quam præterea borborygmi in ventre poſt aſſumtum potum arguebant. Undecimo die, poſt perpetuas tandem vigilias mens alienari cœpit, pulſus reddi convulſivus, ſpiratio fieri anheloſa, ſubſequente paullo poſt morte, ob vim cordis & vaſorum vitalem elaſticam per morbum diuturnum & vigilias continuas fractam, tunc deficientem adeoque naturam penitus ſuccumbentem.

Epicriſis.

Febris hæc merito vocanda ſynocha cacochymica, ſive putrida univerſi corporis inflammatoria, ex abundantia impuri ſanguinis progenita, quæ, ſi viſcera offendit minus integra, ut hic ventriculum & uterum, raro ex voto, ſed plerumque funeſtum, ſortitur eventum. Ego vero etiam ſummopere improbavi, ſed tacitus, ne Medicus primus malum nomen incurreret, ob factum, quod infectum fieri non poterat, quod neglecta in principio ſanguinis miſſio in corpore plethorico & cacochymico, ſub pulſu vehementi, duro & magno, unde etiam ipſa natura à copia ſeſe per uterum liberare molita. Licet etiam ſeptimo die criſeos indicia comparuerunt, ſomni tamen & virium defectus, cum reſtitante calore, imperfectam eam fuiſſe, prodidit, & latitare adhuc intus materiam pernicioſam. Fuit hæc purpuracea, quæ teſte experientia, in corporibus impuris cacochymicis, præſertim fœminarum, ſub declinatione febris continuæ ſuccedere ſolet, criticis diebus, ſed funeſto plerumque eventu. Natura enim, ſive potentia elaſtica cordis & vaſorum, morbi vehementia jam debilis nimium, eandem minus vincere & expellere poteſt, unde de novo in minimis vaſculis fiunt ſtaſes

inflam-

inflammatoriæ, tandemque mors excipit. Noſtra in ægra inſanabiles hæ inflammationes circa uterum & maxime inteſtina conſederunt, eaſdemque dejectiones aquoſæ cum torminibus, præſertim involuntariæ, ob ſeceſſum partium ſeroſarum à ſanguine coagulato ſtagnante, abunde ſatis indicarunt.

Observatio III.

Febris ardens ſanguinea copioſo potu ſanata.

Dux militaris quinquagenario major, ſanguineo-cholericus, robuſtus, ſanguine plenus, laute vivens, plus vini quam cerevifiæ bibens, in iram & vehementes animi affectus pronus, cœlebs, ſed veneri vagæ admodum indulgens, poſtquam ebrius vehementer excanduiſſet & poſtea cum concubina habuiſſet rem, incidit ilico in febrem vehementiſſimam ardentem. Invaſit hæc cum artuum tremore, juncta fuit ſumma præcordiorum anxietas, æſtus in pectore ingens, capitis dolor, ſomnolentia, nec non mentis emotio. Conqueſtus ſimul eſt de dolore lateris dextri & quarto die exſpuit tuſſi ſanguinem cum pituita mixtum. Secta quidem fuit in principio vena, ſed quia inde nullum levamen, vocarunt me. Erat autem æger, quum advenirem, impatiens quandoque & irrequietus, quandoque ſomnolentia & torpore obrutus, ſitis ingens, alvus adſtricta, calor vehemens, urina tenuis flammea. Expenſis cunctis, inflammationem ventriculi & pulmonum ac minus fauſtum eventum tum ſuſpicatus; ideoque ad contemperandum iterum illum inflammatorium æſtum pro viribus adhibui præſidia. Clyſma ſcilicet emolliens & relaxans, ex ſero lactis, melle ac oleo amygdalarum dulcium, cum momento nitri alvo injicere juſſi ad uncias duodecim aliquoties, non tam ad purgandum, quam potius ad humectandas & relaxandas inteſtinorum tunicas, ſiquidem clyſteres ſtimulo carentes, aliquoties injecti & diutius retenti, balneum quaſi præbent internum. Dein quum pulverulenta averſaretur omnia, emulſionem conficiendam ſcripſi, ex *decocti cornu cervi menſura, amygdalarum dulcium uncia una cum dimidia & ſeminum quatuor frigidorum majorum ana drachmis duabus, additis aqua ceraſorum nigrorum unciis binis totidemque roſarum, matris perlarum, nitri depurati ana drachma, julepi roſarum uncia una.* Hanc intra aliquot horas ebibit, ac præterea ptiſanam ex hordeo, raſura cornu cervi & ſcorzonera, tam avide ob urentem ſitim ingurgitavit, ut viginti quatuor horarum ſpatio, vel ſeptem ejus menſuras epotaret, idque per aliquot dies. Dedi etiam quandoque juſculum avenaceum cum aliquot cochlearibus olei amygdalarum dulcium. Et exterius thoracem dolentem atque præcordia inungere juſſi linimento ex olei amygdalarum dulcium uncia, camphoræ drachma & extracti caſtorei liquidi drachma dimidia. His æſtus reſtinctus, ſeptimoque die urina turbata ac non nihil ad fundum dimiſit. Acceſſit nono die diarrhœa, ut plus quam decies intra diem & noctem dejiceret, cum levibus torminibus in ventre. Succeſſit hic fluxus alvi per quatriduum, ac interea nihil ſumſit, quam juſcula confortantia carnium cum tantillo vini & macis. Sic feliciſſime febris ſoluta, eoque facto, vires redierunt cum ſanitate.

Epicriſis.

Natura valens & robuſta, congruis auxiliis adjuta, utique ſæpe miracula præſtat, ſeu effectus extraordinarios plane. Quare ego non facile ſpem abjicere ſoleo, in pernicioſis etiam & inflammatoriis febribus, quando ægri multum ſitiunt & copioſe commoda ingerunt liquida: in his enim magna vis, febres cum magno ardore junctas, ſanandi. Nam fluxiles & dilutos reddunt ſpiſſos humores, qui obſtructiones vaſorum efficiendo, æſtum augent liberamque exhalationem, tam in, quam extra corpus, intercipiunt. Aridas quoque & nimis rigidas fibras molliendo, febrem efficiunt mitiorem & corpus diſponunt ad excretionem. Nihilominus tamen prudenter etiam ſe gerat artifex in horum benignorum & innocentium remediorum uſu, & caveat, ne febrem, quæ naturæ medicatricis opus, quo auctiori ſanguinis motu obſtructiones & ſtaſes viſcidorum ſuccorum diſſolvit, intempeſtivo refrigerantium potu, nimium deprimat. Nam in febribus minus æſtuoſis & corporibus phlegmaticis, diluentia liberalius data plus nocent, quam proſunt. Ubi vero æſtus fervidus in ſanguineo-cholericis, & maſſa ſanguinis copia partium ſulphurearum referta, largior liquidorum potus, modo ventriculus eum ſubigere poſſit, non nocet, ſed præſtans eſt medicina. Niſi enim in his nimius calor ſiſtatur, vires brevi exſolvit, & lymphaticos humores incraſſando ac coagulando, ipſam gangrænam partibus internis inducit.

Observatio IV.

Cholerica paſſio cito ſanata.

Illuſtriſſima fœmina tenera & exquiſiti ſenſus, vigeſimum quartum annum haud ita pridem egreſſa, appulerat in Carolinis, potatura thermales aquas. Sed quum tertio die ira percita eſſet, & ceraſa cum fragis avidius ingeſſiſſet, in prandio incidit in paſſionem cholericam. Vomuit nempe & dejecit copioſe, intra diem & noctem plus quam vigeſies, cum anxio æſtu & dolore circa præcordia, extremorum refrigerio, magna inquietudine corporiſque jectigatione. Accerſitus ego lac cum tantundem juris pullorum tepide bibere, binis quibuſvis horis pulverem ex cornu cervi ſine igne parato, lapidibus cancrorum & pulvere Marchionis, æquali pondere mixtis, ad drachmam unam ſumere & exterius abdomen inungere juſſi totum linimento, ex tribus olei amygdalarum dulcium partibus, una olei menthæ & dimidia olei macis deſtillati confecto, poſitis ſupra linteis complicatis calidis. His anxietates & tormina ſublata, evacuatio per ſuperius & inferius os imminuta, & intra triduum, addito pulveribus cortice chaccarillæ, morbus facile & explicita curatione diſcuſſus.

Epicriſis.

Nil pernicioſius eſt ira, ſi ſtomachus fermenteſcibilibus cibis fartus. Hic enim animi motus mox ſpaſmo ſtringit ſtomachi & inteſtinorum tunicas, & facit, ut humores in hoc cavo hærentes, diutius detineantur, ac ipſa hac mora mutua quaſi confermentatione, indolem contrahant ſæpe tantum non venenatam. Tanto vero magis omnia hæc nocent, ſub aquarum mineralium potu, quippe quo ſemper ventriculi ipſiuſque ſyſtaltica vis infirmatur, ut dein eo facilius in ipſo hærere & colligi poſſint incongrui ſucci & cruditates. Hæc autem vehemens paſſio, a ſumma humorum acrimonia, ex virideſcente vomitu ejectorum colore cognoſcenda, ſuſcitata, celerem opem & efficacem medicinam poſtulavit. Quare pleniori doſi & crebro data corrigentia & demul-

demulcentia. Et licet in principio ingeſto largiter lacte ſubſequerentur vomitus caſeoſi, acidum in primis viis arguentes, inſtiti tamen hoc remedio, quo etiam effectum, ut vomitu exturbata, poſtea nec vireſcerent, nec coagulata eſſent, ſed liquida, muco & bile imbuta.

Observatio V.

Cholerica febris potu aquæ frigidæ curata.

Quum anno MDCLXXXIV. Mindæ Weſtphalorum medicinam factitarem, æſtate ſicca & præcalida regnante, Chiliarcha generoſiſſimus incidit in febrem cholericam. In hac miris torquebatur anxietatibus, inquietudine, interno æſtu ac crebris dejectionibus, quæ ita vires proſternebant, ut aliquoties animi plane deliquium incurreret. Nil proficiebant pulveres terrei abſorbentes, cum momento theriacæ cœleſtis, nil diaſcordium *Fracaſtorii*, nil emulſiones ex decocto avenaceo cum amygdalis, nihil etiam exterius linimenta ſpirituoſa. Tertio potius die excretionum vehementia & virium lapſu ad ultima ventum eſſe videbatur. Tum æger ob ardentem internum æſtum enixe petiit hauſtum aquæ frigidæ. Ego vero propinare renui, & ſuaſi, ut decoctum hordei cum raſura cornu cervi tepide biberet. Diſcedebam a ſumme debili & omnem fere ſalutis ſpem, irritis huc uſque cunctis, abjiciebam. Sed quum poſt aliquot horas redirem, incredibilem & repentinam interea accidiſſe mutationem deprehendi. Neque enim amplius de anxietatibus, neque de tam magno virium lapſu, neque etiam de tanto interno æſtu conquerebatur, & pulſus quoque plenior & quietior micabat. Æger autem me magnopere hæc omnia admirantem alloquebatur & confitebatur: ſe ob ſitim intolerandam ſibi amplius temperare non potuiſſe, ſed, ſive mortem, ſive ſalutem procuret, ebibiſſe primum vitrum majus unum frigida aqua plenum à miniſtro porrectum, & poſt dimidiam horam alterum, ſicque menſuram aquæ ingurgitaſſe; inde ſe mox ſenſiſſe virium quandam refectionem, adſtrictionis quaſi ſenſum in ventriculo, æſtus mitigationem & quietem, dejectiones moderatiores cutimque antea aridam & ſiccam nunc etiam madeſcere. Nec male ceſſit poſtea experimentum, ſed æger aſſumtis juſculis confortantibus, ex carnibus cum macere, vires mox iterum recepit, & ſic præter omnium opinionem cito convaluit.

Epicriſis.

Notabile hac in obſervatione, nil profeciſſe præſidia, quæ corroſivam humorum acrimoniam, potiſſimam paſſionis cholericæ cauſam, obtundunt, ſed frigidum potum ægrum levaſſe. Ego quidem frigidam potionem roborantibus acceniſco, quæ non tam materiæ, ſed potius motuum vitio tollendo apta. Frigus nimirum tonum & elaterem partium vehementi æſtu & dejectionum copia valde reſolutum, fibras leniter ſtringendo & adducendo, reparat, & hac ratione facultatem motricem tonicam, in qua virium robur conſiſtit, reſtituit. Eum enim frigoris eſſe effectum, ut fibrarum elaſticitatem intendat, patet experimento, quo exciſo carpionis corde adhuc pulſante, ſyſtole illico ceſſat, ſi immittitur in aquam calidam, ſi vero iterum frigidæ injicitur, moveri rurſus incipit. Notum quoque eſt, corpora humana, ſub diuturna aëris auſtrina & humida conſtitutione, virium experiri reſolutionem atque languorem, accedente autem ſubfrigido & ſereno a ventis ex oriente ſpirantibus aeris habitu, illico in omnibus functionibus robur priſtinum recipere. Sed uti cuncta roborantia, exemplo martialium & ſamoſi corticis chinæ, cum magna prudentia uſurpanda ſunt, & non niſi correcto prius, tam quoad qualitatem, quam quantitatem, materiæ vitio, & meatibus ſatis patulis, neque etiam primis, ſed poſterioribus diebus: ita etiam id ipſum circa frigidorum potum merito tenendum. Heroicum potius hoc manet auxilium, nec credendum, quod uni, id alteri etiam prodeſſe. Omnis enim medendi methodus, nititur exacta diſcretione, non modo morbi ejuſque cauſarum, ſed & individuorum, circumſtantiarum & quoque temporum. Et quando his minus obſervatis ſalutaris ſubſequitur effectus, ad fortunam potius, quam artem referendus.

Observatio VI.

Ardens continua in intermittentem tertianam mutata.

Fœmina honeſta aliquot ſupra triginta annos nata, corpore robuſta, bilioſa & animo impatiens, plus inter cibos vini quam cereviſiæ bibens, medio Majo incidit in febrem ardentem exquiſitam. Medicus ordinarius præbuit bezoardicam tincturam aliquoties intra aliquot horas. Inde pathemata exacerbata, anxietas ſcilicet, inquietudo, æſtus, vigilia, loquacitas nimia, cum alvi ſtrictura, acceſſerunt etiam tormina in ventre & deglutitio facta admodum difficilis. Die quarto ſanguis quidem ex utero fluxit, ſymptomata tamen non remiſerunt, ſed acceſſit potius, quum inſcio medico largum vini hauſtum aſſumſiſſet, leve delirium. Semper autem major mane, quam veſperi ſymptomatum fuit vehementia. Septimo die, præcedente horrore & rigore, animam agere videbatur, ſub mente emota & reſpiratione cita anheloſa. Elapſis tamen aliquot horis, ad ſe redit, corpus ſudore diffluere cœpit, & in cute, præſertim dorſi, comparuerant maculæ rubræ, quas petechias eſſe crediderunt. Ego nunc in auxilium vocatus, ſuaſi, ut alvus per ſex dies clauſa duceretur clyſtere, & mixturam ex aquis deſtillatis, cum aceto lapidibus cancrorum, mixtura ſimplici, mihi uſitatam, propinavi. Hinc circa decimum quartum diem ſenſim remiſerunt ſymptomata & ad naturalem ſtatum viſa redire omnia. Præter ſpem autem hæc valde acuta & continua febris, mutata in tertianam intermittentem, quæ ſolito typo ſolitiſque ſymptomatibus infeſtavit, poſt quatuor tamen acceſſiones, purgatis decocto mannato & tamarindinato primis viis & pulverum antifebrilium uſu, mox diſceſſit. Quum etiam inſequenti anno eadem hæc fœmina, eodem tempore, iiſdem ſymptomatibus iterum afficeretur, adminiſtrata ſub initium venæ ſectione, adhibitis diluentibus potionibus & pulveribus ſalino-nitroſis cum clementer laxantibus, longe mitius decubuit, circa quartum diem febris in intermittentem conceſſit, mox pariter congruorum uſu diſcuſſam.

Epicriſis.

Taxandus merito venæ ſectionis in fœmina plethorica & vini potui aſſueta neglectus. Notandus etiam vulgaris, admodum tamen pernicioſus error practicus, quo primis ſtatim diebus, liberali manu eſſentias bezoardicas & alexipharmacas porrigere ſueſcunt plurimi ad malignitatem,

ſignitatem, uti ſtolide putant, à corde pellendam. Hæc enim, ſi ſanguis redundat, æſtum inflammatorium magis augent & febrem graviorem ac diuturniorem reddunt, quin, ſi alvus ſimul diutius clauſa, ſanguinem nimium reſolvendo, exanthema pariunt. Ego quidem hanc febrem in principio fuiſſe tertianam arbitror, ob intermiſſam autem ſanguinis miſſionem & data bezoardica, factam eſſe continuam ardentem, ac tandem decimo quarto die deferveſcentem, naturam & genium ſuum repetiiſſe. Nam alias continua prima periodo in intermittentem cedere ſolet, ſed heic id tertia demum periodo factum, procul dubio & medici & ægrotæ culpa, quæ in ipſo etiam morbo vinum habuit in deliciis. Id vero etiam notatu dignum, quod tertianæ paroxyſmi non diu durarint, ſiquidem per priorem morbum jam corpus a pravis ſuccis ſatis liberatum.

Observatio VII.

Febris ardens in ſene ex mala curatione funeſta.

Senex ſeptuagenario major, macilentus, ſanguinis miſſionem nunquam per omnem vitam paſſus, a morbis etiam gravioribus immunis, niſi quod interdum vere & autumno coryzam & tuſſim humidam experiretur, Februario menſe, quo frequentes erant ſynochæ catarrhales, febre correptus eſt vehementi, cum pulſu magno, ſubduro & veloci; adfuit ſitis magna & ſomnus defuit. Medicus conſultus maraſmum ſenilem eſſe putavit, ideoque ſanguinem non miſit, ſed ad ſudorem movendum dedit tincturam bezoardicam & mixturam ſimplicem, pro potu ſuaſit decoctum ex *ſarſaparillæ unciis duabus, radicis chinæ, ſcorzoneræ, cichorii & liquiritiæ ac corticis cinnamomi uncia, corticum citri uncia dimidia*, & ad fauces áridas mulcendas linctum præbuit ex mucilagine ſeminis cydoniorum cum ſyrupo violarum. Sed nihil his profecit ac morbus indies potius exaſperatus. Undecimo morbi die vocarunt me, ubi ægrum offendi viribus penitus exhauſtum, miro ardore æſtuantem, cum lingua arida, fiſſa, nigra & facie fere Hippocratica, conquerentem præterea de ventris tormínibus & alvo fluxa. Candide igitur adſtantibus illico edixi, inextinguibile eſſe incendium internum, ægrum moriturum brevi, quod etiam decimo tertio die factum.

Epicriſis.

Febris hæc fuit ardens, ex ſummo æſtu, ſiti magna, lingua arida ſomnique defectu cognoſcenda ſatis. Eſt autem hæc ſenibus plerumque fatalis: multum tamen differt ab ipſo maraſmo ſenili. Hæc enim hecticæ ſpecies, mitiori æſtu ſtipatur, diutius trahitur, nec intra quatuordecim dies necat. Cenſendus autem merito Medici error, qui præter ſanguinis miſſionem, ſtatim diluentia & humectantia cum leniter diaphoreticis & nitroſis exhibere debuiſſet. Sic enim intra paucos dies, vaſculorum minimorum a lento in ſenili corpore ſanguine, obſtructiones, quæ inflammationis cauſa, facili tolli potuiſſent ratione. Notandum præterea ex hoc caſu, linguam nigram in ardente febre plerumque præſagire inflammationem in partibus internis, quæ heic in ipſis fuit inteſtinis. In ſenibus enim ardentes non facile tranſeunt in meningum, ſed potius in inteſtinorum inflammationem. Linguæ igitur inſpectio his in febribus admodum neceſſaria, quam etiam Hippocrates, multum commendat, qui *Coac. cap. VII.* habet effatum, quod in noſtrum apprime quadrat: *lingua, quæ initiis morborum rigidiuſcula eſt, ſed in calore manet, labentibus inde diebus exaſperatur, liveſcit & fit biulca, mortifera. Ac certe calamitoſiſſima eſt, nigra & virulenta.*

Observatio VIII.

Febris cholerica tertianæ typum habens ſanata.

Fœmina generoſa triginta circiter annorum, cholericæ, vegetæ ac ſenſibilis naturæ, facie florida, ſanguine turgida, ruri degens, poſt ingeſta incongrua multa, iram & nocturnam refrigerationem, nanciſcebatur febrem cholericam. Erat quippe æſtus magnus, anxietas cardialgica, ſitis vehemens, extremorum refrigeratio, corporis jactatio, per vomitum crebrius viridiſſima & per ani ſeceſſum etiam liquida biliosa multa ejiciebantur. Remittebant quidem paullo poſt hæc pathemata quoad vehementiam, cutis incaleſcere & madeſcere incipiebat; remanebat tamen magna debilitas, cum pulſu languidiori ac celeriori, omniaque aſſumta vomitu reddebat. Tertio etiam die, poſt levem inhorreſcentiam, dicta ſymptomata redierunt eadem vehementia omnia. Acceperat a Medico pulveres ex lapidibus cancrorum, tartaro vitriolato & nitro, ſed ab eorum uſu majora in prima regione perſenſerat incommoda: hinc poſt tertiam acceſſionem me vocare juſſit. Veni, ægram mire debilitatam & magnopere conquerentem offendi, quod nil neque ex medicamentis, neque alimentis retinere poſſet. Expenſa igitur morbi natura & cauſa, vomitum, qui ſemper virideſcens erat, a motu non tantum ventriculi, ſed etiam ductuum biliariorum intenſiori & ſpaſmodico-convulſivo, componendum inſtituti, & ob id *liquorem meum anodynum mineralem, ternis ſingulis horis, ad decem guttas in dimidia uncia aquæ florum tiliæ frigidæ exhibui.* Sedata inde ventriculi ſubverſione, dedi emulſionem & ptiſanam, quam retinuit. Tertio die poſt redierunt quidem ſymptomata cum dejectionibus, ſed longe mitiora fuerunt. Inſiiti itaque diluentibus, emulſivis, liquoris anodyni & pulverum abſorbentium leniter nitroſorum uſu: noluit tamen penitus diſcedere acceſſio febris. Hinc poſt nonum demum paroxyſmum, deſcendi ad uſum electuarii antifebrilis ex cortice chinæ, floribus chamomillæ, rob ſambuci & ſyrupo acetoſitatis citri. Quod quidem ne fieret, clam diſſuaſit primus Medicus, ex eorum cenſu, qui chinæ corticem fruſtra perhorreſcunt, feliciter tamen ſublata febris & ægra perfecte convaluit.

Epicriſis.

Recte dicenda hæc febris cholerica & quidem tertiana continua. In cujus curatione omnium maxime agendum id medico, ut humores acres cauſtici, primis in viis hoſpitantes, cicurentur, & obtundantur, ſimul atque ductuum biliariorum, nec non ventriculi motus ſpaſmodico-convulſivus, bilem continuo extundens, ſiſtatur, quo vomitus & ſedes compeſcantur. Sic tandem ad febrilem etiam motum coërcendum, ſine damno perquam commode dari poſſunt ſpecifica.

Notatu dignum exemplum legas in *Conſult. Med. Tom. II. Sect. IV. caſ.* CXCVIII.

CAPUT

CAPUT III.

De Febre Stomachica Inflammatoria.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Ex inflammatoriis particularibus ſtomachica.

DAntur febres ardentes & acutæ univerſales, ubi totum corpus æqualiter magno æſtu & ardore ſicco afficitur, propter inflammatoriam, in minimis vaſculis, vel obſtructis, vel ſpaſmo conſtrictis, ſtaſin, cujus generis ſunt deſcriptæ modo ſynochæ & ardentes. Dantur vero etiam ardentes particulares, quæ à certarum tantum partium, præſertim internarum & ſenſibilium, inflammatione oriuntur & magno cum dolore, ardore interno, æſtu, ac functionum vitalium læſione ſtipantur, neque minus periculi alunt, quam quæ univerſum corpus occupant. Has inter præcipua fere & frequens admodum, parum tamen a Medicis notata eſt illa, quæ in ventriculi & inteſtinorum ſubſtantiam cadit, Veteribus Epiale & lipyria dicta.

§. II.

Ejus definitio.

Eſt igitur *ſtomachica febris*, paſſio acuta, ardens & inflammatoria, oriunda ab inflammatione nervoſæ & membranaceæ ventriculi ſubſtantiæ, univerſum nervoſarum partium ſyſtema afficiens & ob id admodum periculoſa.

§. III.

Signa.

Symptomata, individui ipſius comites, è quibus, ceu pathognomonicis ſignis, cognoſcitur, ſunt, vehemens internum incendium, ſumma anxietas, dolor gravis tenſivus in præcordiis, maximeque ſcrobiculi cordis regione, ſitis magna, vigilia, inquietudo, corporis jactatio, extremorum refrigeratio, pulſus ſubdurus, contractus & frequens, vel etiam inæqualis, ſpiratio difficilis, creber conatus vomendi & doloris ad omnia aſſumta, maxime irritantia & medicamenta, exacerbatio.

§. IV.

Differentia.

His etiam diſtinguitur ab aliis, quæ in ſtomachum cadunt paſſionibus. In cardialgico quippe dolore, ſive cardiaca veterum paſſione, pariter quidem magna circa præcordia anxietas, dolor preſſorius & acutus, uſque ad dorſum pertingens, extremorum refrigeratio, aſſiduus ad vomendum ſtimulus corporiſque inquietudo, ſed in ventriculi regione ardor non tam impenſus, nec tanta ſitis & linguæ ariditas, neque etiam pulſus tam celer & contractus; melius quoque ferre poſſunt ingeſta tam alimenta, quam medicamenta, ſpaſmo, quam inflammatione ventriculi affecti. Eroſio dein ſtomachi, quæ ſæpius bilioſas febres, choleram morbum, item iracundiam, excipit, caret febre, non tam ſubito infeſtat, ſed ſucceſſive, per intervalla tantum ingraveſcit, neque dolore tam ardente ſtipatur & diutius trahitur. Quæ autem in inteſtinis conſiſtit inflammatio, habet tormina circa umbilicalem magis regionem, cum crebris dejectionibus ſecum ſpumoſarum bilioſarum, aut leviter cruentarum, æſtus quoque totam corporis ſuperficiem, cum pulſuum celeritate & magnitudine occupans, major eſt, ac ſi ventriculus inflammatus, ubi extrema, manus, pedes & naſus, magis frigeſcunt.

§. V.

Cauſa proxima.

Cauſa inflammati ventriculi eſt ſanguinis ſtaſis, non tam in tubulis arterioſis & venoſis, qui ſanguinem ordinario vehunt, quam potius in lateralibus, qui ob anguſtiam diametri, non rubicundos ſanguinis globulos, ſed tantum tenuem lymphaticum humorem ſecundum naturam admittunt. Hinc etiam partis inflammatæ rubedo derivanda. Ardor vero & flammæ quaſi in ventriculo ſenſus fit, dum, partim affluens jugiter ſanguis per canales ſemi obſtructos, vel conſtrictos, majori celeritate fertur, partim etiam libero tranſitu excluſus, ad ramos ampliores regurgitat, ibique crebriorem diaſtolen facit ac ſyſtolen; unde magna accidit partium ſulphurearum attritio mutua & calor maximus, qui eo ſenſibilior, quo magis exquiſiti ſenſus membranæ ventriculi nervoſæ, in quibus conſiſtit. Et dolor junctus tribuendus preſſioni membranarum nervearum à minimis æque ac majoribus vaſis nimium diſtentis, quæ inter tunicas nervoſo-membranaceas collocata.

§. VI.

Cauſa antecedens.

Quod autem liber & æquabilis ſanguinis curſus, per minima arteriarum & venarum intercipiatur, iſque in exiliora aquoſi tenuis humoris receptacula præter naturam impingatur, duplici ex cauſa accidit. Una, quando extrema arteriolarum venis connexa, à lentis, craſſis & glutinoſis ſanguinis particulis obſtruuntur; altera, quando vehemens fibrillarum nervearum ſtrictura & ſpaſtica criſpatura, capillares ſubtiliſſimos canaliculos, potiſſimum arterioſos, plus juſto anguſtat atque coarctat.

§. VII.

Et procatarctica cauſa.

Ob id in proclivi eſt judicare, ventriculum perquam facile poſſe inflammari, ſi ſanguis, craſſus præſertim & glutinoſus, vehementiori corporis, aut animi, ab iracundia, commotione, balneis nimis calidis, potu ſpirituoſorum & medicamentis ſudoriferis exæſtuatur, in vaſcula minima & anguſtiſſima impetuoſe impellitur, à potu autem ſuperingeſto frigido incarceratur & ad ſtaſin cogitur. Neque minus facile patet ratio, quare venena corroſiva, infame potiſſimum arſenicum, acriora item emetica ſtibiata, nec non cathartica valentiora, ſtomachi inflammatione cito interficiant, dum cauſtica ſua virtute nerveas fibrillas ſtringunt, vaſcula coarctant, ſanguiniſque progreſſum ſiſtunt. Eandem ob rationem ventriculi inflammatione pereunt, qui peſte, ardentibus, cholericis & dyſentericis febribus, item ex vehementi ira, aſſumto potu frigido, vel porrecto emetico, aut purgante, moriuntur. Idem accidit iis, qui variolis, morbillis, petechiis, purpura, podagra & ſcabie retropulſis decedunt, in quibus materia ſubtilis cauſtica ad nervoſas ventriculi membranas relapſa, ſpaſmum & conſtrictionem vehementem vaſculorum inducit, ſanguinis curſum ſufflaminantem. Opiata autem & narcotica, non alio modo, infirmos præſertim & debiles, necant, quam quod motricibus nerveis fibris ſtuporem inferant ſanguiniſque progreſſum ſic ſiſtant.

§. VIII.

Differt gradu.

Pro differente tamen harum cauſarum indole & agendi potentia, differt quodammodo inflammationis gradus. Nimirum, quæ a potu frigido

corpori

corpori æſtuanti ingeſto, item à bile per iracundiam commota & copioſius in duodenum effuſa ſuſcitatur, mitioribus ſtipatur ſymptomatibus, non tam facile necat, diutius trahitur & datis inter initia congruis remediis promtius obſecundat. Sæviora vero & periculoſiora ſunt pathemata, quæ à venenis cauſticis, ab emeticis acrioribuſque draſticis inferuntur & celeriter jugulant, niſi cito efficacia opponantur præſidia. Et omnium deterrima illa eſt inflammatio, quæ ſenibus, infirmis, ſcorbuticis & diuturno mœrore confectis, item in fine acutorum morborum accidit, ob ſuccorum vitium inemendabile & magnam virium impotentiam, medicamentis non tam facile reparandam.

§. IX.

Eventus funeſtus. Sed quando irrequieta eſt corporis jactatio, potus ingeſtus eructatur, ſingultuoſa ventriculi & diaphragmatis convulſio accidit, animus deficit, facies comparet Hippocratica, pulſus intermittens eſt, mens emovetur & artus convelluntur, funeſtum denunciant, ex inflammatione ſphaceloſa facta, eventum. Tum enim ſecto poſt mortem cadavere, non modo ventriculus admodum rubicundus & lumini obtentus copioſiſſimis ramuſculis ſanguine turgidis diſtinctus comparet, ſed & interdum paſſim multis nigris maculis latis & parvis obſeſſus, interdum in fundo cum duodeno & annexis biliariis ductibus ac pancreate, tiger, fœtidus ac putris, interdum etiam flatibus mirum diſtentus atque oppletus conſpicitur, fluctuantibus ſimul in ipſius cavo aliquot cochlearibus fœtidi & nigricantis ichoris.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. Genuinæ periculoſam hanc paſſionem ſanandi indicationes eo tendunt: ut I. obſtructiones, à tenacibus ſuccis, locis ac tubulis minus congruis impactis, expediantur; & II. ut vaſcula a ſpaſticis ſtricturis coarctata amplientur & ipſi ſpaſtici motus componantur, qun liber, æquabilis & naturalis ſanguinis progreſſus per ventriculi ſubſtantiam reſtituatur. Quæ ut ex voto obtineantur, commodiſſimam locant operam diluentia, aquoſa, humectantia, demulcentia, antiſpaſmodica, æſtum qui fluida incraſſat reſtinguentia, nec non fibras ſtrictas relaxantia. Quum vero non una, ſed plures cauſæ ventriculo inflammationem inducere valeant, prudentiæ medicæ eſt, pro diverſitate cauſarum ad eas removendas medicationem dirigere ſingulisque præſidia opponere congrua.

§. II.

Acrimonia cauſticorum & bilioſa obtundenda. Quando igitur ab aſſumto veneno cauſtico, ſeptico, arſenicali, vel acerrimo purgante, emetico, mercuriali, aut metallico medicamento male præparato, inflammatio accidit, non certius, non tutius & celerioris efficaciæ eſt auxilium, quam demulcentia, oleoſa, pinguia, lac ſcilicet, cremor ipſius, oleum amygdalarum dulcium, nec non olivarum, crebro in copia hauſta. Horum enim ea eſt virtus, ut tenuia cauſticorum intima fibratum penetrantia ſpicula obtundant, involvant & quaſi inviſcent, ſimulque fibras rigidas & vaſa coarctata laxent, ſicque ſpaſmos horridos, inflammationis, ſymptomatum graviorum ipſiuſque mortis cauſas, ſiſtant. Inſuper hæc ipſa, mole ſua ventriculum ampliando, ſalutarem hunc ſimul exſerunt effectum, ut motus periſtalticus naturalis, à ſpaſmorum rigore ſufflaminatus, reſtituatur, ſtomachus ad vomitum permoveatur & cum hoc ſimul venenum dilutum iterum extundatur. Si à bile acri corroſiva, ut in cholera, metuenda eſt inflammatio, tunc terrea, abſorbentia fixiora & inter hæc maxime oſſa & cornua philoſophice, uti dicunt, præparata, cum decoctis gelatinoſis, uti pedum vituli & vervecis, gelatina cornu cervi, decoctum hordei, avenaceum, cum, vel ſine lacte, item cum oleo amygdalarum dulcium, ex uſu ſunt. Quando porro ab iracundia vehementi obortus in ventriculo ſpaſmus inflammationem minatur, nihil efficacius eſt pulvere abſorbente nitroſo, cum liquore anodyno alternatim dato, vel in aqua quadam antiſpaſmodica, vel emulſione ex ſeminibus frigidis, aut papaveris albi. Poſtea compoſito ſpaſmo, ad educendas bilioſas ſordes, accommodatiſſima ſunt rhabarbarina & paſſulata.

§. III.

Materia exanthematica contagioſa diſcutienda. Quæ à retrocedente ex corporis ſuperficie recrementitia acri materia, imminet, vel jam inducta ventriculi inflammatio, depellitur optime emulſionibus ex ſemine cardui Mariæ, cardui benedicti, napi, quatuor frigidis majoribus, cum pulveribus bezoardicis temperatis, quibus ſubinde nitrum cum momento camphoræ addendum. Incomparabilem etiam his in caſibus ad arcendas inflammationes efficaciam exſerit, liquor noſter anodynus mineralis, ſpaſticas ſtricturas reſolvendo, & dolores ſine virium lapſu, vel torpore, quod aliis ſedantibus opiatis ſolenne, ſed potius refectione, complacans. Inprimis egregie ſe gerit liquor hic, quatuor partibus, cum una parte ſpiritus bezoardici *Buſſii* remixtus & parvis doſibus crebrius oblatus, ac dum ſtricturam ſolvit, ſudoremque placidum movet, efficaciter materiam virulentam exanthematicam ab internis ad corporis ſuperficiem agit. Si etiam miaſma peſtilentiale, aut aliorum contagioſorum morborum corpus ſubiit, quod primario ac celeriter vim ſuam putredinoſam & inflammatoriam ventriculo inſinuat, illico leniſſimum exhibendum emeticum, ac poſtea ſubjungendi pulveres blandi diaphoretici, cum nitro & pauxillo camphoræ, vel oleum bezoardicum *Wedelii*, ex uncia olei amygdalarum dulcium, in quo drachma camphoræ ſoluta, ad octo vel decem guttas dandum. Et iiſdem his diſcutientibus quoque depellenda inflammatio ſtomachi, quæ aliis acutis morbis in ſtatu ſupervenit.

§. IV.

Externis ſuccurrendum. Præterea exterius diro huic malo omnibus modis obviam eundum. Sed improbo, quæ vulgo ſtomacho admoventur calidiora, ut ſpiritus vini camphoratus, olea deſtillata in ſpiritibus ſoluta, emplaſtra quoque ſtomachica. Hæc enim calore ſuo humores ſtagnantes magis coagulant & exſiccant, quam diſcutiunt & in motum cient, eodem modo ac notum eſt, albumen ovi à forti calore indurari, à leni autem liqueſcere in tenuem humorem. Quare ego quidem magno cum fructu multoties tepide tantum applicare juſſi veſicam lacte cum floribus emollientibus & croco decocto plenam. Neque minus admodum proficuum cenſeo *linimentum ex olei amygdalarum unciis duabus & camphoræ drachma, cum quo præcordia frequentius inungenda & ſuperius po-* nenda

nenda lintea calida. Egregium quoque ad diſcutiendum & ſudorem movendum eſt *epithema, ex aceti roſacei unciis binis, ſpiritus vini camphorati drachmis duabus, eſſentiæ croci, caſtorei ana drachma, nitri drachma dimidia, compoſitum & tepide præcordiis admotum.*

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Venæ ſectio non juvat.

Venæ ſectio certum quidem & efficax remedium in inflammationibus partium & viſcerum, quæ copioſo ſanguine referta; ſed ubi partes nerveæ ac fibroſæ valde ſunt, ſecundum Veteres frigidæ dictæ, cujus generis inteſtina, veſica & viæ urinariæ, quæ vehementibus ſpaſticis ſtricturis patent, & uberiorem ſanguinis affluxum non admittunt, vix uſus ullus, ſed potius damnum inde exſpectandum. Ad declinandam autem ejuſmodi inflammationem, ſi à dolore gravi colico & cardialgia, nec non poſt iram imminet, corpus valde eſt plethoricum, juvenile & vini potui aſſuetum, inter initia ſtatim cum fructu admittenda ſanguinis miſſio.

§. II.

Anodyna infeſtant.

Sic etiam cavendum eſt in periculoſo hoc affectu ab omnibus ſiſtentibus, anodynis & præſertim quæ opium ingreditur. Nam hæc, cum ſudoriferis mixta, in principio quidem arcere poſſunt inflammationem, quum atroces dolores ac ſpaſmi minantur. Verum ſi adeſt inflammatio & paullo diutius jam duravit, perniicioſiſſima ſunt & mortem, ſphacelum inducendo, accelerant. Quin neque tunc liquor noſter anodynus mineralis, longe tamen tutior opiatis, ex uſu eſt, neque etiam ipſa nitroſa, quæ alias in principio egregie reſiſtunt inflammationi.

§. III.

Frigida & irritantia nocent.

Quemadmodum porro nihil aptius ad inducendam inflammationem frigido potu; ſic etiam ad augendam ſi jam adeſt eandem, hoc nihil efficacius. Ob id etiam nitrum, quod liberalius ſumtum admodum refrigerantis eſt naturæ, refracta doſi tantum, cum demulcentibus, lacte, vel emulſionibus, repetita vice dare expedit. In gravi autem cardialgico dolore, quem perperam tractatum facile excipit inflammatio funeſta, ſollicite cavendum ab omnibus irritantibus, maxime emeticis, purgantibus, imo ſalibus ſic dictis digeſtivis majori copia oblatis, quippe quæ ſpaſmum magis intendunt, & malum exacerbant.

§. IV.

Poſt iram quæ facienda.

Ira quoque gravis ſæpe funeſtæ inflammationis mater, quando mox poſt eam cibus, præſertim minus ſalubris & difficilioris digeſtionis, ingeritur, aut frigidus potus ingurgitatur. Hoc vero ubi accidit, ad arcendum malum in principio nihil conducibilius, quam elicere vomitum, non tamen per valida emetica, ſed aquam tantum tepidam, cum oleis ac pinguibus mixtam, & largius potam. Sic novi quoſdam poſt vehementem iram peſſime habuiſſe & in propinquo fuiſſe inflammationem, uſu tamen liquoris noſtri anodyni, cum potu aquæ tepidæ, rejectos eſſe humores bilioſos copioſiſſimos & morbum diſcuſſum. Sed de his aliiſque in ſontico hoc morbo tenendis, pluribus evolvi poterit diſſertatio noſtra, *de inflammatione ventriculi.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Ex vomitorio poſt iram inflammatio ventriculi lethalis.

Canonicum novi Halberſtadii, robuſtæ conſtitutionis, ætate adhuc florentem, ſub ſanitate integerrima ſubito ac cito lethali ventriculi inflammatione affectum. Quum enim inter rixas ac jurgia vehementiſſime excanduiſſet, & paullo poſt vinum ſpirituoſum, quod vocant Sect, bibiſſet, inſequenti ſtatim die habuit peſſime. Incredibiles quippe circa præcordia dolores ipſum torſerunt, cum mira anguſtia & vomendi conatu. Ardor quoque ipſum excruciavit ſtomachi, & in ipſo ſenſus fuit perquam moleſtus, ac ſi inhæreret quippiam, quod exitum moliretur. Rogatum igitur à Medico conſilium, qui promte vomitorium ex ſulphure antimonii aurato dedit: inde æger ter valide quidem, ſed ſine levamine vomuit. Adaucta potius pathemata, pulſuum ictus parvi & fere imperceptibiles facti, frigiduſque ſudor malo omine erupit. Subſequuta mox mentis emotio, acceſſerunt convulſiones & intra decem horas excepit ipſa mors. Cadavere diſſecto, in ventriculo viſæ maculæ plures, nigræ partim, partim rubræ, quarum nonnullæ altius in ipſa ſubſtantia conſtiterunt.

Epicriſis.

Quantum valeat ira vehemens ad concitandos in ventriculi regione ſpaſmos, hæc uberius docet hiſtoria. Inprimis hunc animi affectum excipit ut plurimum gravis in illa regione compreſſio, in qua pylorus ac duodenum ſitum habent. Quin ipſe hic ſpaſmus haud raro ad ductus uſque biliarios propagatur, ac ut bilis effuſio in duodenum impediatur & ipſa ſuccis reaffundatur, facit. Hinc non infrequens obſervatio, iracundiæ ſuccedere icterum, cui SYLVIUS jam recte non aperientia, ſed anodyna & ſopientia opponere ſuadet. Dum vero ira ſurſum etiam bilem trudit, os ſemper amaro ſapore plenum, & conſtricto validius pyloro, vomendi fit conatus. Quum igitur tanta ſpaſmorum poſt iram vehementia; ipſa ſana ratio dictitat, vomitoria plane non convenire, eo quod teneras ventriculi fibrillas magis irritant, & ſpaſmos augendo ad inflammationem pandunt viam. Mors autem tam ſubita in noſtro, non tam inflammationi, ceu cauſæ proximæ, adſcribenda videtur, quam potius ſpaſmo violentiori, qui totum ſyſtema nervorum & vaſorum convellens, liquidi nervei influxum in cordis muſculos etiam ſufflaminavit, ita, ut quatuor mortem noviſſime antecedentibus horis, vix pulſationis veſtigium fuerit obſervandum. Illa igitur intoleranda anxietas, quæ tam vehementem ventriculi ſpaſmum excipit, non tantum nervoſarum partium præternaturali conſtrictioni, verum maxime nimiæ diſtenſioni dextri cordis ventriculi & arteriæ pulmonalis à nimium congeſto ſanguine debetur. Quod enim dolor eſt, à male affectis diſtentis nervoſis membranis, id anxius etiam ille ſenſus, quando vaſa ſanguinea, præſertim circa cor & pulmones, valide diducuntur & præter naturam afficiuntur. Quum itaque nimia ſanguinis copia, à ſpaſmo ex partibus inferioribus ad ipſum cor ejuſque cameram & auriculam dextram compellatur, ab ipſo quoque hoc

ſpaſmo

ſpaſmo liquidi nervei ſufficiens in machinam hanc motoriam, omnes vitales totius corporis humores circumagentem, influxus impediatur ac intercipiatur, quam facile intelligi poteſt mortis cauſa, quæ ſubinde tam ſubito, ſine præcedenti ſphacelatione, venenum aſſumtum ſequitur.

Observatio II.

Ventriculi inflammatio ex vitro antimonii.

Balneator quidam ultra ſortem, ut genius horum hominum, ſciolus, fœminæ tertiana laboranti propinarat antimonii vitrum in ſubſtantia ad octo grana. Aegra aſſumto hoc, accedente febre frequentiſſime vomuit, diſcedente tamen febre, vomitus etiam & dejectio iterum conſtitit, ſed reſtitit virium lapſus ingens. Redeunte tertio die febre ejuſque comite indivulſo frigore, vomitus quoque & purgatio repetiit, ſummo cum dolore in ſcrobiculi cordis regione & anxietate tantum non intoleranda, remiſerunt hæc tamen iterum deferveſcente febre. Quum vero tertia fieret febris acceſſio, denuo eiam acceſſit vomitus, & comitem habuit dolorem ſtomachi omnium acerbiſſimum, & qui ſuprema inſtare non obſcure ſignificavit. Nec vana fuit ſuſpicio. Paullo enim poſt ſumma inquietudo, extremorum frigus, animi defectio, artuum convulſio ac poſtremo mors ipſa miſeram fœminam occuparunt. Apertum cadaver, inflammatam oſtendit inferiorem ventriculi partem, maculis rubris & nigris paſſim, tam in duodeno, quam annexis inteſtinis, comparentibus. Et quod magis mirandum, virulentus vitri antimonii pulvis inhærebat adhuc tunicæ cruſtaceæ, ut vel manibus mortus cauſa poſſet tangi.

Epicriſis.

Similis fere eſt obſervatio, quam conſignavit Blasius, de puella quinque annorum, quæ aſſumto croco metallorum, vehementiſſime vomuit & convulſionibus demum periit, in qua ventriculus anguſtus & contractus repertus, ut vix ovum magnitudine æquaret & veſicula fellea præter morem turgida. In noſtra vero obſervatione perquam dignum, quod vitri antimonii, virulenta ſpaſtica ſtricturas excitans facultas conquieverit, accedente in paroxyſmo æſtu & febris fine, & quod viciſſim frigore rurſus ingruente recruduerit, & effectum vehementer vomitorium exſeruerit. Sed notum habetur, acceſſionem febrilem cum frigore & horrore ſpaſmis deberi, qui ex ſpinali medulla veniunt, totumque genus nervoſum, atque adeo etiam ventriculum, afficiunt. His contrarius eſt motus ad exteriora tendens ſub æſtu, qui ob id ſpaſmorum & convulſionum quaſi antidotus. Quod autem poſt paroxyſmum quieverit operatio veneni, in univerſali lege motus microcoſmica rationem habet poſitam: ſcilicet valde vehementem & diutius perſiſtentem ſpaſticam fibrarum ſtricturam excipere ejuſdem partis affectæ reſolutionem & atoniam, ſub qua actio veneni eſt fruſtranea. Ut adeo pateat, ad actionem veneni, æque ac medicamenti activi, requiri partium vitalium ad motum diſpoſitionem.

Observatio III.

Imminens ex arſenico ventriculi inflammatio diſcuſſa.

Hoſpes quidam admiſcuerat juſculo ex errore loco ſacchari arſenicum, idque appoſuerat convictoribus ſuis, quorum plurimi generoſa & nobili ſtirpe ſati. Vix deguſtarant jus, quum omnes pectore angi inciperent, circa ſtomachum dolere, cum labiorum tremore & vomendi conatu. Advocarunt illico me, veni & cognita mali cauſa, copioſe ingurgitare juſſi lac cum oleo amygdalarum dulcium. Vomuerunt inde per dimidium diei ſtrenue, quidam vel centies, ſemper tamen denuo ingerere juſſi lac, donec nihil amplius veneni ſupereſſe videretur & vomitus quieſceret. Sic evaſerunt plurimi brevi & explicita ratione præſentaneam mortem; nonnullis tamen, qui lac & oleoſa juſto parcius potarant, emollientes adhuc & oleoſos clyſteres adhibere fuit neceſſum.

Epicriſis.

Optima & præſentanea veneni antidotus heic ex ſimplici, vili & domeſtico depromta. Certe vix cuiquam credibile foret, in lacte & oleo tam nobilem latitare virtutem, niſi experientia ita omnino eſſe demonſtraret. Ea enim mentis humanæ indoles, ut exotica, pretioſa & ægrius obtinenda captet atque velit; domeſtica autem, parabilia, ubivis obvia & vilia negligat & contemtui habeat. Sed divina ſapientia abjectis hiſce longe nobiliorem & fructuoſiorem indidit facultatem medicam, ac magno pretio, labore & artificio comparandis. Norunt ſane in arte exercitati, ſimplicem aquam calidam, vel frigidam, lac, ſerum lactis, olea expreſſa, acetum, nitrum, terrea abſorbentia, ſalia mineralia, ubivis reperiunda, optima adverſus longos, graves atque rebelles morbos eſſe præſidia.

Observatio IV.

Ex potu frigido & vomitorio inflammatio ventriculi.

Sereniſſimus Princeps, ætate florens, ſanguine & ſuccis plenus, vinum potens ſpirituoſum liberaliter potarat, poſtera die corpus ſub venatione ad ſudorem uſque largum vehementer commoverat, ſicque æſtuans & ſitiens magnum cereviſiæ hauſtum ingurgitarat, frigidæ quoque auræ corpus expoſuerat. Inde mox conqueſtus eſt de horrore, languore, interno ardore, vigilia & inquietudine, cum vomendi conatu. Medicus accitus, tertianam intermittentem, tum popularem, ſubeſſe ratus, porrexit vomitorium, ex tribus tartari emetici granis. Hoc aſſumto ter vomuit maxima cum anxietate, quæ certis intervallis ita increvit, ut nullibi ſubſiſtere ac detineri poſſet. Aderat præterea virium proſtratio maxima, ut non ſine animi defectione erectus eſſe poſſet, pulſus emicuit languidus, irregularis, interdum celer, ex ore ſpiravit halitus mirum fœtidus, mens tamen exacte ſibi conſtitit. Nocte mortem antecedente inceſſit ipſum horror ingens ac frigus, acceſſerunt convulſiones & ſeptimo die ſyncope quaſi correptus obiit. Sectum eſt poſt mortem cadaver, in quo ventriculus ferme totus viſus inflammatus, & in ipſius cavo, quod omnium rarum, aliquot cochlearia fœtidi & corrupti ſanguinis, ipſe etiam ſtomachus expanſus & corruptioni propinquus, ut ad levem attactum ipſa ſubſtantia dehiſceret. In venis, & maxime ſeparata ab hepate cava, nullus fere ſanguis repertus. Lien & ſiniſtra ventriculi pars, cum pulmonum lobo ſiniſtro, tota corrupta, nigricantia & fœtida. Quumque ſpongia putridus ichor abſtergeretur, is adeo infecit ſpongiam, ut tota atro & nigricante colore imbueretur, nec calida, nec frigida detergendo.

Epicriſis.

Patet igitur, brevi tempore ſphaceloſa corruptione infici poſſe viſcera, uti heic ventriculum, lienem & lobum pulmonum ſiniſtrum, quæ atro colore & fœtidiſſima corruptione nares inficere feriente infecta. Sine dubio tamen, ventriculus primum ſphacelatus, viſcera infecit reliqua. Ad generationem autem hujus morbi fecit non tantum hauſtus largus frigidus corpori calenti immiſſus, verum etiam improvida emetici aſſumtio. Nunquam enim certius & gravius damnum à vomitorio metuendum, quam ſi ventriculus & inteſtina graviori ſpaſmo, vel inflammatione affecta. Mineralia quippe emetica virulenti quippiam alunt, quo in convulſiones & ſpaſmos ventriculi & totum nervoſum genus abripiunt. Hinc peſſime agunt Medici, qui tam temerarie ad ipſorum uſum deſcendunt, antequam ſedem, vel cauſam morbi exacte ſcrutati. Quod ſi enim poſt uſum ejuſmodi pharmaci ſymptomata ingraveſcunt, & ventriculus deprehenditur inflammatus, juſta omnino hæc concluſio: inflammatio aut jam ante emeticum fuit, aut non; ſi fuit, male datum emeticum, ſi nnn, ſubſequuta ſymptomata inductam eam eſſe teſtantur. Internas demum partes eſſe inflammatas recte conjiciendum, quando virium magna eſt proſtratio, ut ægri facile animo deficiant, quando evaneſcente ardore exquiſito, conqueruntur de ſenſu frigoris circa præcordia & ſaliva ſubinde eructat in os; quando borborygmi & meteoriſmi ſenſu percipiuntur ab aſſumtis liquidis in abdomine; quando demum oculos ob debilitatem claudunt ſubinde & dormire videntur, poſtea vero de majori debilitate & anxietate conqueruntur.

Observatio V.

Inflammatio ventriculi decimo die lethalis.

Fœmina quinquaginta & quod excurrit annorum, ſanguineo-phlegmatica, corpore ſpongioſa & animi ſic ſatis ſedati, omiſerat ab aliquot annis ſuetam alias ſanguinis miſſionem, vitam quoque coluerat maxima ex parte ſedentariam, & tamen appetitui largius paullo indulſerat. Hæc gravius irritata corripiebatur ira, & poſt hanc languorem perſentiebat virium cum inappetentia. Poſt aliquot dies denuo iracundia commovebatur, ſimulque aſſumebat intrita panis cum cereviſia frigida. Inde mox horror ipſam inceſſit, inſequenti nocte ardor intenſus, præcordiorum anxietas, inquietudo & punctorius in ſtomachi regione dolor, ad dorſum uſque excurrens, ructibuſque exitum præcludens. Medici morbum colicam eſſe autumantes, carminativa cum anodynis dederunt. Perſeverarunt autem anxietates præcordiorum cum maxima inquietudine per totum morbi decurſum, intervenerunt ſubindè convulſivi quidam motus, cum manuum tremore, aquoſus humor in os eructatus, & pulſus antea celer ac fortis, in debilem & inæqualem mutatus. Quarto die neque de æſtu, neque etiam de ardore, ſed tantum de ſiti & maxime, quod exquiſitum frigoris ſenſum in cordis regione pateretur, conqueſta eſt. Hinc frigidum non appetiit potum, ſed calidum ſemper, maxime infuſum thée ſorbillavit, ex quo tamen pejus ſemper habuit. Quieta quidem ſemper jacuit dormire viſa, non tamen dormivit, mens ſibi conſtitit, debilitas autem magis magiſque increvit, alvus ſine clyſtere dimiſit nihil, nec ullum medicamenta exſeruerunt effectum. Septimo potius die acceſſit ſingultus, nono refrigeratis prius extremis, per aliquot horas ſine ſenſu jacuit, ac demum placide exſpiravit.

Epicriſis.

Nullum omnino eſt dubium, quin morbus hic conſederit in ventriculo. Hujus quippe nervoſo-membranacea ſubſtantia paſſa eſt inflammationem, ex præcedente repetita iracundia & ſuperingeſta frigida cereviſia. Et quoniam corpus fuit cacochymicum, ſuccis craſſis & impuris plenum, promta in ipſo fuit ſtaſeos ſanguinis geneſis. Factam autem eſſe inflammationem, horror, æſtus, anxietas præcordiorum, dolor pungitivus in ſtomacho, ructus intercluſi & accedens demum ſingultus luculenter arguunt. Lentius tamen proceſſit & increvit inflammatio, ac demum in ſphacelum conceſſit, quem frigoris in præcordiis ſenſus, ſumma debilitas, pulſus languidus & ſingultus prodiderunt. Notandum enim inflammationem lentius, vel celerius progredi, pro corporis differentia & differente cauſarum vehementia. In ſenſibilioribus quippe & poſt venenum citiſſime fit & citiſſime decurrit; in phlegmaticis autem, ſenibus, ex iracundia & refrigeratione lentius ſerpit & ſeptimo demum, decimo & longius die necat. Nihilo minus cita ſemper opus eſt ope, eodem modo ac in ſphacelo exterius imminente. Neque ea propter dubitandum, quin in noſtra etiam, adhibitis tempeſtive congruis præſidiis, funeſtus averti potuiſſet eventus.

Observatio VI.

Ex vomitorio & ſale purgante poſt iram mors.

Vir circiter quinquagenarius, ſanus, robuſtus & integer, poſt iram graviſſimam, mox afficiebatur tremore, horrore ac refrigeratione extremorum, cum ingenti præcordiorum anxietate viriumque dejectione; noctem etiam ſequentem, iiſdem ſymptomatibus adhuc perſiſtentibus, tranſigebat, nauſeam percipiebat continuam & vomendi conatum, una cum labiorum tremore & oris amaritie. His jactatus ab advocato Medico importune flagitabat vomitorium, qui primum illud dare renuit, victus tamen continuis precibus, porrexit. Sed quia ſumto hoc bis vel ter tantum cum ſumma anxietate & difficultate pauca bilioſa & mucoſa vomuerat, ad uberiorem evacuationem aliam poſtulavit doſin, quæ ipſi etiam conceſſa: hinc autem non ita multo poſt in deterius verſa ſunt omnia. Adfuerunt quidem ſingultuoſi ructus continui, ſed nihil rejiciebatur, affixit præterea inquietudo ſumma, oppreſſio, ſpirandi difficultas, intolerabilis ardens & anxius dolor in epigaſtrio, cum extremorum refrigeratione, pulſu parvo & nonnihil intermittente. Petitum tandem à me auxilium, qui accedens, ægrum extrema fere agentem inveni, ob ſpaſmorum vehementiam, quæ omnes fere corporis nervoſas ſenſui & motui vacantes partes occupatat. Hæc videns, expendi mecum, & quum à ſumto veneno arſenicali eadem ſymptomata oborta largiori lactis & olei cujuſdam expreſſi potu feliciſſime ſublata laborantes tantum non è mortis faucibus ereptos, cognitum haberem, pariter lac bubulum tepidum, ſucceſſive, at copioſe, bibendum, ſuaſi. Inde inſigniter quidem atrocia hæc ſymptomata conquieſcere & per noctem remittere viſa, mane autem ipſe æger, inſcio Medico, unciam unam ſalis

Ebs-

Ebshamenſis, ad aperiendam quæ firmiter clauſa erat, alvum flatuſque & anxietates diſcutiendas ſumſit, peſſimo vero ſucceſſu. Symptomata quippe priora reverſa omnia, atrocia longe majori, ut aſſumtis licet analepticis antiſpaſmodicis, animam, intra tertium à ſumto primo emetico diem, efflaverit.

Epicriſis.

Vel hanc ob cauſam commemorabilis hæc obſervatio, ut Medicorum quiſque inde diſcat, innocens alias remedium emeticum ſtibiatum, moderatiori doſi, uti tartarus emeticus ad duo grana datus, pro certa diſpoſitione ſpaſmodica ventriculi & partium nervoſarum, veri veneni vim habere & lethalem effectum exſerere poſſe. Quamobrem circumſpectus quilibet Medicus, non tam promtus ſit ad dandum ejuſmodi pharmacum, ſed prius ſcrutetur cum cura corporis ægrotantis cum ventriculo diſpoſitionem ipſamque morbi cauſam urgentem. Deinceps illa quoque utiliſſima cautio ex funeſto hoc caſu elicienda: ſalia neutra, eaque amaricantia, ut ſal Egranum, Ebshamenſe, Sedlicenſe, ad deducendos efficaciter & ſine moleſtia per alvum vitioſos humores egregia, tali in caſu, ubi primæ viæ ſpaſticis ſtricturis tenentur, neutiquam eſſe proficua, ut potius noxam poſſint inferre & graviſſimam & præſentiſſimam. Sed hanc in rem plura jam attuli in *Diſſ. de medicina emetica & purgante poſt iram veneno.*

Observatio VII.

Ventriculi, duodeni, pulmonis dextri, diaphragmatis inflammatio lethalis.

Juvenis viginti annorum, Juris Studioſus, ſanguineo-cholericus, macilentus & in iram levi ex cauſa proclivis, ebrius ex largo vini potu rixas habuerat cum quodam, ac ſub his excanduerat vehementiſſime, poſtea vero ſub cœlo algidiſſimo veſperi traha vectus fuerat. Domum delatus, prævio horrore, incidit in æſtum gravem, inquietudinem, præcordiorum anxietatem, ardore & pectoris in dextro latere dolorem, cum magna ſpirandi anguſtia & pervigilio. Irrito uſurpatis nonnullis, tertio die ſecta vena & ſanguis extractus craſſus ac niger. Nihilo minus de internorum ardore perpetuas habuit querelas æger, ac ſimul ac quicquam aſſumſit, illico gravem perſenſit dolorem, ſcreatu materiam cruentam ejecit, pulſus fuit celer, debilis, quandoque plane intermittens, & increſcente indies virium lapſu, ſeptimo die è vita diceſſit. Sub extiſpicio mox poſt mortem cadaver abominandum exſpiravit fœtorem, & ſcrutantibus mortis cauſam ventriculus ſeſe obtulit mirum tumidus, inflammatus ac in fundo, cum ipſo pyloro ac duodeno, niger, corruptus & putridus. Dexter quoque pulmonis lobus ſphacelatus comparuit & fœda putrilagine affectus, una cum diaphragmatis portione gibbæ partis hepatis.

Epicriſis.

Quantum ebrietas, gravior ira & impenſior corporis refrigeratio valeant, ad labefactandam ſanitatem, ſphacelum viſceribus internis inducendum & brevi necandum, hic utique teſtatum facit caſus funeſtus. Certe vix fortiſſimum venenum tam deleteriam obtinet facultatem, ut tam cito tantam corruptionem ſphaceloſam invehere queat. Sed adeo nonnunquam in tranſverſum aguntur mortales, ut cupiditatibus pravis obſecundando vitiaque ſectando, mortem ſibi procurent ipſi; tanto certius, quando tria, uti heic, ſimul uno tempore concurrunt atque conſpirant.

CAPUT IV.

De Angina.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Anginæ definitio.

Angina eſt inflammatio faucium, juncta cum ardente dolore, tumore, rubore, reſpirandi vel etiam deglutiendi difficultate & febre, orta à ſanguinis, vel ſeri viſcidi acris, in ſanguineis, vel lymphaticis tubulis ſtaſi, periculi non expers.

§. II.

Sedes.

In dignotione hujus morbi, locus ubi conſiſtit, inprimis notandus. Eſt autem ſedes in faucibus maximeque iis partibus, quæ pharyngem & laryngem occupant & conſtituunt. Heic occurrunt plures numero & maximi uſus ac ſenſibilioris indolis partes: radix ſcilicet linguæ cum oſſe hyoide, narium foramina in os hiantia, œſophagi initium, muſculi pharyngis, item laryngis interni, & externi quorum numerantur tredecim, glandulæ porro majores & minores, tonſillæ, muſculi maxillas moventes, vaſorum ſanguineorum & lymphaticorum, nec non teneræ nervorum propagines.

§. III.

Eſt vel interna, vel externa.

Prout igitur inflammatio alias atque alias ex his partibus tangit & occupat, gravior, vel levior eſt, & varia etiam ſortitur nomina. Nimirum vetuſtiſſima eſt diſtinctio anginæ generalis in *interiorem* & *exteriorem*, ſive *manifeſtam* & *occultam*. Illa in interioribus nerveis & muſculoſis faucium tunicis conſiſtit, & ob id neque in collo exterius, neque in ore, quantum viſui patet, tumor & inflammatio conſpicitur, ſed ardor internus, febris acuta, in graviori caſu non modo ſpirandi, ſed & deglutiendi difficultas, multumque periculi ſubeſt. Aretæus ita tamen deſcribit, lib. I. cap. 7. *lingua extra dentes & labia prominens: ſaliva effunditur: pituita craſſiſſima ac frigida defluit, facies rubicunda ac inflata eſt: oculi exerti, patentes, valde rubent: potus in nares refunditur: dolores acerbi ſunt, ſed ſtrangulatione vexati, eos obſcurius ſentiunt: pectus & cor ardent: frigidi aëris deſiderium adeſt, & admodum exiguum inſpirant, eo uſque donec demum intercluſo ad pectus aëris tranſitu ſtrangulentur.* Externa autem magis in oculos incurrit, & occupat potiſſimum muſculoſas & glanduloſas externas partes, amygdalas, linguæ radicem & uvulam, facilius quoque diſcutitur.

§. IV.

Cynanche & ſynanche.

Specialius ratione partis affectæ conſiderata angina, graviſſima & periculi pleniſſima eſſe ſolet ea, quæ internis laryngis muſculis inſidet, & in qua exterius non rubor, nil circa cervicem aut collum, obſervatur, ſed interne ardens dolor urget, & ob anguſtatum aſperæ arteriæ caput, vox non modo ſupprimitur, ſed & ſpiritus difficilis redditur, quin quandoque plane præcluditur, & quidem tam celeriter, ut obſervatorum fide, haud raro intra viginti quatuor horas, vel tertio die necet. Græci hanc vocant *cynanchem.* Quæ autem ipſis *ſynanche* audit, internos

pharyngis muſculos occupat, pariter ſine conſpicuo externo tumore & rubore, majori deglutiendi, quam ſpirandi difficultate ſtipatur, ſed ingeſta pleramque cum impetu per nares redduntur. *Paraſynanche & paracynanche.* Sed quando tumor & rubor oculos & tactum incurrit, inflammatio quæ externis pharyngis muſculis incumbit, *paraſynanche*, quæ autem laryngis, *paracynanche* à Veteribus appellatur.

§. V.

Vera, vel ſpuria. Deinceps à practicis angina diſtinguitur in *veram*, ſive exquiſitam, & *notham*. *Vera* oritur à ſanguinis ſtaſi, ſpuria vero magis à congeſtione ſeri, quam ſanguinis inflammatoria, in faucibus & colli internis. Illa morbus acutus eſt, nunquam ſine rigore & ſebre, hæc autem junctam habet ſebrem plus lymphaticam & catarrhalem, quam acutam. In exquiſita non modo dolor ardens & pungitivus circa interiora faucium obſervatur, ſed & lingua ſanguine turget, obſcuro rubicundo colore tincta, facies ſimul rubet, arteriæ temporales valide pulſant, quandoque cephalalgia, ſopor, vel ſenſuum torpor jungitur, quandoque lipothymiæ accedunt, quin, ſi gravior, ſpiritus difficulter trahitur, anxietas eſt maxima, inquietudo & extremorum refrigeratio. Citam hinc poſcit opem, multumque periculi alit. Sed in *ſpuria* gravia hæc pathemata partim plane abſunt, partim mitiora adſunt, minus etiam periculi, ſi rite ractetur, metuendum. *Sicca vel humida.* Diſtingui porro angina poteſt in *ſiccam* & *valde ardentem*, & *humidam* aut *valde mucoſam*. Illa fit à ſanguine, cum ſebre valde acuta, uti dictum de vera. Hæc aotem magis chronica eſt, febribus catarrhalibus aſſociatur, cachecticis & ſcorbuticis familiaris eſt, atque etiam linguam & fauces craſſo viſcido muco cum oris fœtore obducit.

§. VI.

Differt à prunella. Omnes hæ anginæ ſpecies merito diſcernendæ ab aliis faucium affectibus. Vera quidem & ſicca non permutanda cum illa inflammatione oris & œſophagi mucoſa, quæ vocari ſolet prunella alba. In hac enim muco albo tota faucium regio & lingua oblinitur, lingua fiſſuras dolorificas contrahit, & junctus eſt ſimul magnus ardor, qui uſque ad præcordia pertingit, proptereaque Germanis audit *die Hertz-Bräune*. Maligris hæc ſæpe accedit febribus, omine plerumque malo, quia præſentem arguit ventriculi & œſophagi inflammationem. *à leviori inflammatione.* Neque etiam omnis faucium inflammatio eſt angina, ſed ea tantum, quæ cum ſpirandi & deglutiendi difficultate juncta. Hinc multum utique ab ipſa diſcrepat levior inflammatio colli & internorum in faucibus, cum tumore & dolore glandularum, quam noſtri dicunt, *die böſen Hälſe*, quæ frequens admodum eſt ſcorbuticis, nec non ſi malum contumax cum eroſione, lue venerea affectis. *à ſpaſmis hypochondriaco-hyſtericis.* Vera quoque & interna angina diſcernenda à ſolennibus fœminis hyſtericis & hypochondriacis ſpaſmis, qui faciem couſtringunt & reſpirationem æque ac deglutitionem reddunt difficilem. Hi enim ſine febre ſunt, mox remittunt atque recedunt, atque etiam diſcuti poſſunt facile. *ab aphthis.* Demum angina differt ab ardentibus illis & dolentibus in lingua puſtulis, quas dicunt aphthas. Etenim in angina dolor & ardor latius ſeſe diffundit & vicinas partes ſimul in conſenſum trahit; aphthæ vero certas duntaxat partea afficiunt, quibus puſtulæ cum dolore & rubore inſident, neque tam familiarem habent comitem febrem, quam angina.

§. VII.

Cauſa ipſius. Cauſa igitur anginæ proxima ſtaſis, vel quandoque congeſtio ſeri inflammatoria in faucium internis eveniens, ad quam inducendam faciunt multa. Scilicet obſervatione conſtat, eandem frequentius incurrere, quibus evacuationes ſanguinis ſpontaneæ per nares, uterum, hæmorrhoides, aut lochia, ſuppreſſæ, aut omiſſæ artificiales, per ſcarificationes, vel venarum ſectiones. In his certe promta ipſius geneſis poſt impenſiorem ſanguinis commotionem, ſive per potum ſpirituoſum inebriantem, ſive per validam corporis exercitationem, vel etiam nimiam vociſerationem, præſertim in aëre frigido factam. Obſervavi quoque à ſumto fortiori ſudoriſero, admiſſo mox aëre frigidiori, item a balneo nimis calido, poſt hauſtum potus frigidi, inflammationis anginoſæ initia, quæ tamen adhibitis congruis internis & externis remediis, feliciter mox diſcuſſa. Neque minus frequens anginæ generatio admiſſis in fauces acribus, fibras vaſaque irritantibus impenſius & conſtringentibus. Sic experientia teſte, funeſta ſæpe faucium inflammatio accidit iis, qui conclavia calce recenter inducta inhabitant in iiſque dormiunt, quo quidem aliquando plures ſimul infantes enectos eſſe ego novi, ac idem notabili exemplo confirmat TULPIUS *lib. III. cap.* 41. Eandem inflammantem venenis cauſticis ineſſe facultatem, inter omnes conſtat. Ex purgantibus, elleborus albus ſpecifica quaſi indole petit fauces & ſtrangulationem facit. Argentum vivum, præſertim male ex ipſo præparata pharmaca, fauces male afficere & inflammare pariter conſtat. Ei idem quoque de ſolano furioſo, nec non morſu canis rabidi accidere, Medicorum teſtantur obſervata. Inprimis arſenicalium etiam & mercurialium minerarum fumi, item vapores ſpirituum mineralium, idem hoc malum improvide hauſti cauſantur. Horum quippe omnium ſubtiliſſima & magnæ penetrantiæ ſpicula altius ſeſe muſculis, qui cartilagines laryngis movent, inſinuando, nervoſas ibi tunicas ſtringendo & liberum ſanguinis per vaſa tranſitum intercipiendo, tumorem ejuſmodi inflammatorium, pulſatorium, cum dolore pungitivo, ſæpius excitant funeſtum. Quod enim res acutæ pungentes, firmis hiſce partibus inhærentes, ſolam hujus affectus ſuppeditare poſſint cauſam, manifeſto teſtantur ſpinæ piſcium aut oſſicula aſpera deglutita & faucibus intruſa, à quibus tale malum ſæpiſſime excitatur, de quo notabilis obſervatio eſt HILDANI *Cent. III. obſ.* 42.

§. VIII.

Symptomatica etiam eſt quandoque. Sic per ſe & ſua ſponte exoritur angina; ſuccedit vero etiam haud raro aliis morbis ceu ſymptoma. Accidit hoc ſæpius in diarrhœa & dyſenteria, præſertim ſi fluxus intempeſtive cohibetur, de quo memorabile exemplum apud HILDANUM *Cent. III. obſ.* 27. Idem evenit, à repulſo præpoſtere eryſipelate, aut topicis perperam tractato podagrico dolore. Neque minus in variolis & febribus malignis ac peſtilentialibus, cum ſummo vitæ diſcrimine, demum ſupervenit. Inprimis de febre ſic dicta Hungarica, obſervationes anatomico-practicæ teſtantur, quod ut plurimum inflammatione meningum & faucium, quæ ad ventriculum & œſophagum extenditur, necet. Sed cauſa hujus ſymptomatici inſultus

ple-

plerumque vel in nimis diuturna alvi conſtipatione, vel perſpiratione improvide cohibita, vel repulſa præpoſtere ad interiora materia acri cauſtica, quærenda. Quando vero epidemium eſt malum, aëris vitio tribuendum, & plerumque aliquid maligni complicatum. Accidit hoc haud raro, ſi diuturna aëris pluvioſa & humida fuit conſtitutio, ſi ver eſt, vel autumnus, priſco jam HIPPOCRATIS *Sect. III. aph.* 16. 20. 22. teſtimonio, & illud verum eſſe, propria obſervatione confirmat BARTHOLINUS *Cent. I. obſ.* 81. Frequens quoque hujus mali incurſus, ſi aër effluviis ſale acerrimo ſubtili, ob inſectorum copiam, refertus, ſole præſertim occiduo, hauritur, eamque ob cauſam Romæ familiarem eſſe, & quandoque peſtis inſtar graſſari anginam, fidem facit HOLLERIUS *lib. I. prax. c.* 23.

Quandoque epidemica.

§. IX.

Prognoſis de eventu.

Cæterum anginæ morbus, tam ob febrem haud raro acutam, quam ſuffocationis metum, multum alit periculi. Periculoſiſſimam autem eſſe veram internam & latentem, jam diximus, & de hac valet illud HIPPOCRATIS effatum prædict. lib. III. c. 8. *angina graviſſima eſt, & celerrime interimit, quæ neque in cervice, neque in faucibus conſpicuum quid habet. Hæc etenim eodem die, & ſecundo, & tertio, & quarto, ſtrangulat.* Inprimis maximum ſuffocationis eſt periculum, quando muſculus, qui vocatur thyroaritaenoideus, rimæ occluſioni dicatus, affectus. Anceps porro admodum eſt ſymptomatica, ob corpus jam debile & materiæ virulentiam raro ſuperanda. Malum etiam, quando tumor in externis ſubito diſparet, non imminutis, ſed auctis potius ſymptomatibus. Tum enim alias nervoſas partes tranſilit morbus, & vel cerebrum petens, phrenitidem cum convulſionibus, vel ad pulmones delatus, peripneumoniam facit, teſtimonio HIPPOCRATIS *Sect. V. aph.* 10. lethalem. Sed quando ſuffocatio ſtrangulatoria remittit, tumor, dolor & rubor magis extrorſum vergit ſenſimque evaneſcit, felicem ſolutionem nunciat. Sin ſecus, in apoſtema aut mortem fit tranſitus. Si in apoſtema, ac pus in bronchia & pulmones effunditur, teſte FORESTO *lib. XV. obſ.* 24. anceps admodum eventus. Si in mortem, nunciant hanc ſpuma ante os, lingua valde tumida, purpureo-nigra, extremorum rigor, ſumma præcordiorum anguſtia atque anxietas, cum pulſu duro, convulſivo & intermittente.

CURATIO.

Cum methodo medendi.

§. I.

Sanguis mittendus.

Ipſa truculenti hujus mali curatio differt, prout variæ ipſius ſunt ſpecies & ſingularum cauſæ differunt, ad quas recte pernoſcendas & opportune removendas, unice directa eſſe debet medentis intentio. Quando itaque ex manifeſtis ſignis eminens ſanguinis ad caput congeſtio obſervatur, quæ non modo vehementiam inflammationis auget, ſed & lethalium ſymptomatum eſt cauſa, protinus & primo omnium hæc debet eſſe Medici cura, ut impetum ſanguinis à parte affecta derivet, id quod commodiſſime ſectione venæ confiniis perficitur. In hoc enim auxilio præcipuam & unicam fere ſalutis ſpem, inde ab omni ævo, tam Veteres, quam Recentiores Medici, collocarunt. Inſtar omnium ſit HIPPOCRATES, qui *lib. de loc. in hom.* §. 1. ſic anginæ tradit curationem: *angina affectis, à ſanguine in venis colli collecto & coagulato, ſanguinem ex venis brachiorum & pedum detrahes, & ſimul alvum inferne ſubduces, quo, quod morbum exhibet, detrahatur.* Sed quo pacto & ubi id faciendum, non omnes æque conſentiunt. Plurimi enim ſectionem venarum ſublingualium ſuadent, quam alii rejiciunt, quia ſi non fiat ſufficiens apertio, parum ſanguinis effluat, ſi vero amplum foramen, hæmorrhagia ſequatur non raro lethalis. Inter eos qui ſpernunt, potiſſimum TULPIUS *lib. I. obſ.* 51. hanc ob cauſam, quoniam ſanguis eadem attrahatur ad locum per ſe anguſtum & facile ſuffocatio inducatur, ſæpius ab ipſo annotata. Alii, uti ZACUTUS LUSITANUS *Hiſt. Med. princ. lib. I. hiſt.* 76. JOH. STEPHANUS *in Hippocr. de ſtruct. hom.* TRALLIANUS & FREIND *in lib. epid.* ſectionem venarum jugularium externarum, præſertim in malo deſperato, ſique præſens eſt ſtrangulationis periculum, mirifice commendant. Sunt porro qui ſcarificationem dilaudant, in nucha & mento, ut PLATERUS *lib. II. pag.* 395. AMATUS LUSITANUS *Cent. III. curat.* 28. ZACUTUS LUSITANUS *in prax. admirand. lib. IV. quæſt.* 54. circa laryngem *Riolanus in enchirid. anatom. lib. IV. p.* 385. Hirudinum appoſitionem pone aures atque in cervice CAPIVACCIUS & HOLLERIUS malunt.

§. II.

Alvus ducenda.

Poſt ſanguinis miſſionem, præcipiente eodem HIPPOCRATE, aperienda alvus, quo etiam hujus beneficio humores verſus inferiora trahantur & evacuentur. Sed his minime acriora, neque cathartica, in forma pulveris aut pilularum, ſed mitiora, & quidem liquida, conveniunt. Ut vero una, quod dicunt, fidelia duo dealbentur parietes, ac non modo ſuperflui humores detrahantur, ſed & acres ſalſi contemperentur, utiliſſimum erit, *decoctum ex mannæ unciis duabus, nitri antimoniati drachma una cum dimidia & ſeri lactis unciis decem.* Si autem per os nihil ingeri poteſt, enema injiciendum ex lacte, melle, oleo amygdalarum dulcium & ſale communi ac nitro.

§. III.

Temperandum & diſcutiendum.

Evacuatis ſic tam ſanguine ſuperfluo, quam humoribus impuris, opera danda, ut humor ſanguineus, vel ſeroſus, tubulis impactus, reſolvatur & diſcutiatur congruis remediis, tam internis, quam externis, & febrilis æſtus ſimul contemperetur. Hunc in finem perquam conducibilis frequens uſus mixturæ diaphoreticæ & leniter anodynæ ex aquis antiſpaſmodicis & diapnoicis; florum ſambuci, tiliæ, primulæ veris, acaciæ, galegæ, herbæ cardui benedicti, ſcordii, cum dialcordio Fracaſtorii, antimonio diaphoretico, lapide prunellæ, aceto quoque & cancrorum lapidibus, nec non ſyrupo papaveris rhœados. Conducunt etiam potus diluentes & humectantes paullo liberalius dati, ſerum quippe lactis dulce & acidulum, cum ſucco citri & ſaccharo paratum, ptiſana ex hordeo mundo, radice ſcorzoneræ & raſura cornu cervi, cum ſyrupo acetoſitatis citri; decoctum avenaceum, ipſum lac quoque, tantundem aquæ remixtum & ſaccharo atque momento nitri conditum.

§. IV.

Externis ſuccurrendum.

Externis præterea ancipiti huic morbo obviam eundum, nonnullis quidem in oris cavo, nonnullis exterius in collo atque cervice, quo his etiam dolor & æſtus inflammatorius mitigetur, acrimonia humorum temperetur, &, qui in vaſculorum anguſtiis firmius ſubſiſtunt, ſucci diſſolvantur. Externe frequentiſſimi uſus ſunt cataplaſmata ex emulſionibus, paregoricis & diſcutientibus, floribus ſambuci, meliloti, chamomillæ vulgaris, verbaſci, radice liliorum alborum, ficubus, croco, ſemine aniſi, fœniculi, ſarina lini, ex lacte coctis, quibus nonnulli, nidos hirundinum & ſtercus canis, ceu ſpecifica, adjiciunt. Merentur hoc nomine etiam commendationem emplaſtra lenientia, ac mollientia, uti eſt diachylon ſimplex, aut de meliloto, malaxatum cum oleo amygdalarum dulcium, vel admixtione ſpermatis ceti, croci & camphoræ efficacius redditum. Intra os vero non facile ſuaſerim gargariſmata, cum injectione per ſyphonem, ubi magnus dolor & ſiccus ardor eſt. Sufficit os ſubinde colluere, congruo repido liquore, cui concinnando ſerviunt plura, roob dianucum, diamoron, ſyrupus granatorum dulcis, papaveris rhœados, violarum, mucilago ſeminis cydoniorum, cremor lactis, lapis prunellæ, quæ omnia pro circumſtantiarum ratione, vel lacte, vel decocto liquiritiæ, ficuum, aut avenæ miſceri poſſunt. Neque minus nobilis eſt virtus olei amygdalarum dulcis recentis, cum ſpermate ceti, croco & ſyrupo violarum, in decocto avenaceo dati & aliquamdiu in ore detenti.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

In ſanguinis miſſione tenenda.

In angina ſanguinea & corpore plethorico, omnium primo per ſanguinis miſſionem ſuccurrendum. Nam ſi in ullo morbo, certe in hoc, à præſentaneo periculo ipſius mortis liberat. Sed momentoſa & præceps eſt juvandi occaſio. Optimum auxilium ex ſectione jugularium. Si vero hanc inſtituendi copia deficit, aperiendæ ſublinguales, ita tamen, ut prius ſecetur brachialis. Et quando angina ſanguinea accedit febri ardenti & Hungaricæ, ſimulque phrenitidis metus eſt, vires tamen imbecilles largiorem ſanguinis ſubtractionem non ferunt, cito ſublinguales tantum aperiendæ. Quando autem ab acrimonia cauſtica nervoſis faucium & laryngis tunicis inhærente hoc vitium oritur, neque manifeſta adeſt ſanguinis redundantia, indicatur potius ſcarificatio in cervice & mento, vel hirudinum appoſitio. Ubi etiam in cacochymicis & phlegmaticis, à copia ſeri viſcidi, fauces & externas colli partes obſidet tumor cum dolore & leni inflammatione, præferenda venæ ſectioni, ſcarificatio, in nucha & ſcapulis.

§. II.

Uſurpanda in angina ardente.

In uſu externorum attendendum merito ad diverſa inflammationis in faucibus genera, & ſingulis accommodata remedia ſunt opponenda. Itaque in omni faucium inflammarione doloroſa & ardente, julepus roſarum cum nitro & momento camphoræ deglutitus, eximie conducit. Gelatina quoque cornu cervi rite parata, cum albumine ovi probe depurata ac ſucco pomorum Chinenſium, nec non ſaccharo condita, iterato ſumta, egregie levat. Si autem fauces arent, ardent, lingua tumet & reſpirationis æque ac deglutitionis difficultas eſt, *linctus* parandus, *ex albuminis ovi in aqua quaſſati unciis binis, aquæ roſarum uncia, ſyrupi granatorum, diamoron ana uncia dimidia, ſalis prunellæ granis duodecim, cui, pro circumſtantiarum conditione, viginti vel triginta liquoris anodyni guttæ indendæ.* Tum etiam exterius collum & cervix *oleo camphorato, ex oleo amygdalarum dulcium uncia, olei papaveris albi drachmis duabus & camphoræ drachma dimidia*, inungendum.

§. III.

Latente ſymptomatica & ab acribus inducta.

In angina latente interna, valde æſtuoſa, ſolo lacte & ejus cremore, addito lapide prunellæ & ſyrupo papaveris rhœados, os ſubinde colluendum, & frequentius bibendum lactis ſerum. In œſophagi autem inflammatione, febribus malignis in ſtatu haud raro ſuperveniente, ex uſu eſt *pulvis, ex nitri drachma, camphoræ granis tribus & ſacchari uncia, cum emulſione amygdalarum dulcium, & intus dandus, & exterius in ore aliquamdiu tenendus.* Et ubi ab hauſtis & inſpiratis exhalationibus acribus metallorum, mineralium, calcis etiam vivæ & argenti vivi, ſuffocationis periculum accidit, nec purgantia, nec venæ ſectio locum habent, ſed commodiſſimam locant operam humectantia, demulcentia, interna & externa, lac cum nitro, cataplaſmata ſuperius deſcripta, nec non enemata.

§. IV.

Gargariſma ex ſpiritu vini.

Inflammatorius ille dolor, qui à ſero ſalſo acri in glandulofa faucium carne, circa pharyngis & laryngis confinia, fit, cum rubore & copioſo ſalivæ fluxu, ſine febre, optime diſcutitur ab initio ſtatim gargariſmo ex ſpiritu vini Rhenani, vel Franconici. Quam præſentanea enim hujus ſit virtus, diſertis verbis teſtatur WALÆUS *meth. med. pag.* 112. inquiens, *angina affectus in principio ſeſe ſpiritu vini gargarizet, omnis gutturis inflammatio ceſſabit trium horarum ſpatio, ſive ſolus hunc in uſum cedat, ſive cum aliis remiſceatur.* Et MARTIANUS hanc ob cauſam in cynanche vera commendat actu calida. Ipſe quoque novi, faucium inflammationem brevi fuiſſe diſcuſſam, guttulis octo vel decem ſpiritus vini camphorati, in quo granum nitri liquatum, lente per fauces dimiſſis. Quem in finem alii commendant eſſentiam pimpinellæ albæ, cum ſpiritu vini confectam.

§. V.

In decubitu feroſo facienda.

Quando magna colluvies humoris impuri ſeroſi ad palati & faucium glandulas decumbit, crebrius uſurpanda ſunt leniora laxantia, mannata, rhabarbarina, tartarea & paſſulata. Tum etiam apprime conducit *gargariſma*, quod pro baſi habet *ſal pharyngæum* à ZOBELIO *in tartarologia* deſcriptum, quod præparatur *ex cremoris tartari & nitri uncia, aluminis uſti uncia dimidia, ſolutis in aceto deſtillato & ſolutione poſtea ſecundum artem coagulata. Sic quippe parati ſalis drachma, cum duabus drachmis mellis, in quinque unciis aquæ plantaginis ſolvenda & cum liquore hoc fauces tam crebro eluendæ, quam idem cum ſyphone ſubinde injiciendus.*

§. VI.

§. VI.

Emplaſtrorum, gargariſmatum & injectionum uſus.

In faucium & glandularum tumoribus inflammatoriis, emplaſtra emollientia, ſupra tradita, præferuntur merito cataplaſmatibus, quibus ob plures difficultates, rarius uti ſoleo, ſed frequentius decocto ſpecierum emollientium ex lacte, veſicæ indito. De gargariſmatum vero uſu tenendum, quod cum ſyphone injecta locum non habeant: impenſiori enim attritu dolorem & inflammationem magis exaſperant. Melius igitur ac tutius, os cum liquore ad gargariſmum ſubinde eluere. Quod ſi autem & hoc propter impotentiam fieri nequit, injectio leviſſime tantum adigenda, ne irritatio ad vomitum fiat, caput quoque antrorſum inclinandum, non retrorſum, ne dilabendo ad aſperam arteriam ſuffocationem minetur, & iterato injiciendum, ſi magna muci copia inhæret. Præſtat præterea in omnibus hiſce faucium affectibus abſtinere à loquela, quia crebrior ac fortior linguæ agitatio malum exacerbat.

§. VII.

In ſuppuratione agenda.

Si tumores faucium ad ſuppurationem tendunt, eadem optime procurari poteſt caricis pinguibus ichore detentis. Et quando tonſillarum tumor inflammatorius ichore repletus, externe nihil præſtabilius deprehendi melle roſato, cum ſpiritu vitrioli remixto, & ſæpius cum penicillo admoto, quod tumorem minuit, mundat, ulteriorem affluxum impedit, & pituitam ſubſiſtentem colliquat. In aphthis infantum, quæ linguam cum dolore & ardore obſident, ad hunc mulcendum nihil utilius, quam puſtulas ſubinde illinire cremore lactis cum tantillo nitri imbuto. Interdum etiam expedit ad pituitam colliquandam & arcendum nimium affluxum applicare vitriolum album, in aqua pluviali, vel melius roſarum, aut florum ſambuci, liquatum.

§. VIII.

Recidiva arcenda.

Demum ne faucium inflammatio, quod haud raro accidit, repetat, vitanda cum cura omnia, quæ ad inducendam eam facere ſupra diximus. Potiſſimum perſpiratio cuſtodienda, ac inprimis caput, cervix & collum ab omni refrigeratione defendere ex uſu eſt, ne humores & acris per poros diſſlanda materia ad interiora agantur ac in molli faucium ſubſtantia ſubſiſtant. Cavendum quoque ab omnibus, quæ ſuccos impenſius exagitant, maximeque ab impenſiori vociferatione, qua humorum affluxus ad ſuperiora allicitur. Si corpus plethoricum, tempeſtiva ſanguinis miſſio inſtituenda, & minus rite ſuccedentibus hæmorrhagiis ſpontaneis, ut eædem in ordinem redigantur, videndum. Neque minus ſubinde alvus ſubducenda, quo & impuritates expurgentur, & congeſtorius verſus ſuperiora motus intercipiatur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Angina alvi fluxu ſoluta.

Fœmina triginta annorum, cholerica & catarrhoſis defluxionibus admodum obnoxia, levius veſtita ſurrexerat tempore autumnali è lecto ac frigidæ ſeſe auræ incautius expoſuerat. Inde nacta eſt raucedinem cum ardore & dolore gutturis, difficulter ſimul deglutire & loqui potuit, & pulſus, præſertim noctu, fuit celerior. Quum igitur menſes reſtitaſſent, miſſus primum è vena brachii ſanguis & injectum dein clyſma, ſed ſine levamine: gargariſmata vero, propter dolores, ferre non potuit. Interim gutturis tumor, tam interius, quam exterius, mirum increvit, & parum abfuit, quin ægram ſtrangularet: quinto tamen die ſubſedit tantiſper tumor, & dolor mitigatus eſt. Hinc exterius collo admotum emplaſtrum maturativum, ex emplaſtro de meliloto cum croco, cui impoſiti ſacculi calidi, ac ori inditum decoctum ex emollientibus. his maturuit tumor & noctu inſcia ægra etiam feliciter rupit. Sed illapſa procul dubio fuerat materia acris pulmonibus, & ob id ſuffocationem minari viſa eſt. Ad quam diſpellendam, aqua hyſſopi, cum eſſentia caſtorei & liquiritiæ, additis aliquot guttulis ſpiritus cornu cervi ſuccinati, infuſum quoque theiforme ex herbis pectoralibus cum aqua calida, uſurpata. Inde ſudor erupit per univerſum corpus ſimulque materia tenax viſcida, ſexies minimum quotidie, per alvi ſeceſſum ejecta, non ſine torminoſà ventris contractione. Medicus autem metuens damnoſam fore hanc diarrhœam, de ſupprimenda eadem cogitavit, & electuarium ex diaſcordio *Fracaſtorii*, conſerva roſarum, pulvere hæmatitis & nuciſta dedit. Cohibitus etiam protinus alvi fluxus, ſed ſequutus ſingultus cum ardore per totum œſophagi tractum, ſputatione materiæ viſcidæ viriumque languore. Hinc alius advocatus Medicus, qui pathemata hæc à perperam ſuppreſſo alvi fluxu deduxit & ob id ſuaſit pilulas ex myrrha electa, diagrydio ſulphurato, mercurio dulci, croco, caſtoreo & ſale ſuccini, cum vehiculo calido ſumendas. His non modo ſingultus ſedatus, ſed & materiæ ſeroſæ per alvum excretio revocata, cum ſummo ægræ levamine, quæ ſucceſſive poſtea ad ſanitatem rediit.

Epicriſis.

Memorabile omnino, quod faucium inflammatio, pituitoſo ac ſeroſo alvi fluxu fuerit ſoluta; quod hujus adſtrictio præpoſtera gravia induxerit pathemata, & quod hæc revertente illo exſpirarint iterum. Sed ſæpiſſime in inflammatoriis faucium affectibus, œſophagus, quin ipſe ventriculus, affligitur, ita, ut eadem quaſi labe eodemque vitio laborare videantur. De aphthis ſæpius notavi, quod eædem œſophagum & ventriculum obſederint: id enim factum fuiſſe, ardor, per totum œſophagi tractum uſque ad præcordia excurrens, prodidit. Tum etiam ægri ſalſa, acria & calida plane non ferre potuerunt, ſed decoctum hordei, avenaceum, raparum exſiccatarum, infuſum theiforme cum lacte, ex uſu fuerunt, hiſque aſſumtis, ardores, ſiccitates & dolores anxii circa præcordia ſublati. Viciſſim vidi, ex ventriculo, in ardentibus febribus, à venenis, aut acrioribus purgantibus inflammato, inflammationem ad fauces & laryngis muſculos fuiſſe propagatam. Hinc manet utique firmum, in faucium oriſque affectibus, præſertim ſi pituita viſcida, craſſa fuerint obſeſſæ, laxantia præſentaneam exſerere opem.

OBSERVATIO II.

Synanche curata.

Sexagenarius quidam, diu quartana detentus, hac diſcedente, catarrhis & ventriculi imbecillitati admodum fuit obnoxius. Is quum noctu aëre pluvioſo feciſſet iter, incidit in faucium difficul-

ficultatem, ut ſolida quidem, non autem liquida poſſet deglutire, ac non niſi cum magna intenſione deglutitionis, anxietate ac ſubſequente copioſa excretione phlegmatis. Interius quidem rubescebant non nihil fauces, ſed exterius nihil tumoris comparebat. Judicavimus igitur, epiglottidem, quæ inſtar operculi orificium aſperæ arteriæ claudit ſero mucido obſeſſam eſſe & turgidam, ut rimam ſubjectam non exacte claudat, ſed liquidum deglutitum in aſperam arteriam delabatur & anxietates ſubſequentes faciat. Quare juſſi exterius applicare ſpiritum vini camphoratum, interius os ſubinde colluere aqua florum ſambuci, mixta cum ſpiritu ſalis ammoniaci atque eſſentia croci, & quotidie uſurpare pilulas noſtras. His intra aliquot dies malum feliciter ſublatum & æger convaluit.

Epicriſis.

Proprium anginæ ſymptoma difficultas deglutiendi, tam ſolida, quam liquida. Si enim tumor paullo amplior œſophagi principium obſidet, illudque anguſtat, liquida quidem, ſed non ſolida dimittuntur. Si vero tumor hæret in principio gutturis, quod tegit epiglottis, ſolida quidem, dum comprimunt tumentem epiglottidem, tranſeunt ad œſophagum, ſed liquida minus prementia per hians à tumore ſpatium aſperæ arteriæ illabuntur, ibique magnas creant moleſtias.

Observatio III.

Angina ſæpius recidivans ſanata.

Putarant Medici fœminam quandam venereo infectam eſſe contagio, eaque propter ipſi mercurialem adhibuerant ſalivationem. Hinc factum eſt, ut ipſa poſtea levi ex cauſa, ab aere frigido & nebuloſo, ab ira, ab aſſumtis acribus cibis, à refrigeratione capitis, à turbato menſium ſucceſſu, ſæpius incurreret exquiſitum palati, nec non in faucium internis, circa pharyngem & laryngem, ardorem atque dolorem, ſine febre tamen, ſed cum reſpirationis difficultate. Accidit vero, ut dormiret in conclavi humili, noviter exſtructo & vaporibus calcis pleno, ac inde non modo capitis dolore, ſed & impenſo faucium & colli ardore atque dolore, cum inquietudine, ſpirandi anguſtia, anxietate & æſtu afficeretur. Ego vocatus ſanguinis miſſionem, ob vaſa minus turgentia omiſi, ſed tantum applicare juſſi collo cataplaſma ex farina lini, floribus ſambuci, ficubus, croco, oleo amygdalarum dulcium & lacte. Suaſi quoque ut clyſter ingereretur ex lacte, nitro, ſale communi, melle & oleo. Potui dedi lac, cum dimidia parte aquæ hordei, ſive ptiſanæ remixtum, adjecta debita quantitate nitri & ſyrupi violarum, quod copioſius hauſit & frequenter ore continuit; quibus brevi malum diſcuſſum eſt. Ad arcendam autem crebriorem recidivam, dedi conſilium, ut aquas Spadanas, vel Selteranas cum lacte per menſem & ultra biberet, & quotidie mane fauces gargariſando, vel cum aqua ſic dicta ſclopetaria, vel decocto plantaginis ex vino elueret.

Epicriſis.

Promta eſt tumoris & affectus anginoidis geneſis, quando compages fibroſa, glanduloſa & tubuloſa faucium debilitata & tono privata, quod heic factum per ſalivationem mercurialem. Quare qui ſemel, vel iterum ejuſmodi tumore laborarunt, qui non ſtatim congruis præſidiis atque regimine diſcuſſus, ex facili poſtea, per nimiam vocis intenſionem, animi affectum, vinum copioſe hauſtum ac frigido-humidum aërem admiſſum, idem malum rurſus nanciſcitur. Optime autem ejuſmodi recidivæ præcaventur, quando malum primum ſtatim recte perſanatur, penituſque tollitur, ne partibus labem inferat ægre emendandam.

Observatio IV.

Angina ex repellentium præpoſtero uſu gravis diſcuſſa.

Virum novi honeſtum, quinquagenario majorem ſanguineo-melancholicum, robuſtum, ſanguinis miſſionem nunquam paſſum, belle tamen valentem, licet cereviſiæ lupulatæ & ſpiritus ardentis potu admodum delectaretur. Sed quum gravius inter rixas cum uxore excanduiſſet, in exquiſitum capitis incidit dolorem, ſub quo arteriæ fuerunt turgidæ, facies rubicunda, oculi torvi, noctes inſomnes & arteriæ tam valide pulſarunt, ut de ſenſu mallei quaſi in capite pulſantis æger conquereretur. Hinc admotum cataplaſma ex mica panis, baccis lauri, juniperi & aceto roſaceo. Fronti etiam & temporibus ex conſilio vetulæ applicatum albumen ovi, cum alumine conquaſſatum. Sed geſtatis his aliquamdiu, conqueſtus eſt æger de inſigni dolore pungitivo faucium, deglutiendi difficultate & ſpiritu anguſto; lingua mirum intumuit, atro colore tincta, ſiccam linguam ex ore hiante exſeruit, liquida indeſinenter appetiit, pulſus celer & vehemens manum vibravit & propter ſpiritum arctius meantem in erecto ſemper eſſe debuit ſitu. Ad graviſſima igitur hæc pathemata depellenda cum fructu uſurpata ſequentia. Sanguis è vena miſſus largiter; clyſter injectus acrior; cataplaſma ex ſtercore canis, hirundinum nido, ficubus, cepis toſtis, floribus ſambuci, chamomillæ, meliloti, ſemine cymini, nitro & camphora, cum aqua florum ſambuci & vino tepide collo appoſitum; interius *mixtura ex aquæ florum ſambuci, roſarum ana unciis duabus, aceti deſtillati drachmis ſex, lapidum cancrorum drachma, nitri drachma dimidia, camphoræ granis quatuor in oleo amygdalarum dulcium ſolutis & ſufficienti quantitate julepi roſarum, ſæpius ad aliquot cochlearia data*, & potum quoque infuſum theiforme ex veronica, floribus ſambuci & radice liquiritiæ; quibus feliciter diſcuſſum ſuffocationis periculum. Poſtea laxans ex ſyrupo roſarum ſolutivo, cremore tartari, diagrydio & rhabarbaro exhibitum, quo aliquoties dejecit. Os demum frequentius elotum aqua pluviali, in qua nitri ac vitrioli parum & ſaccharum ad gratiam ſolutum. Sic brevi explicita ratione anceps hic morbus ex voto depulſus.

Epicriſis.

Attendenda merito in noſtro truculenti hujus mali geneſis. Ortum quippe duxit ex ſanguinis ad caput congeſtione; huic oppoſita exterius conſtringentia; his ſanguis ad interiora repreſſus ipſaſque fauces; heic copioſe collectus cruor ſubſtitit & dolorem, tumorem, ardorem aliaque ſymptomata induxit. Albumen enim ovi cum alumine inſigni repellente & vaſa conſtringente virtute pollere, ex ipſius uſu in ophthalmia patet. Et ex conſtrictione in externis facilem ad interna eſſe tranſitum, docet vaſorum mutua

com-

communicatio. Sed quum illico venæ ſectione & internis æque ac externis diſcutientibus ſtaſi & ſtagnationi obviam itum, non potuit non feliciter ſuccedere curatio. Nam ſi occaſio præceps captanda unquam, certe in congeſtionibus inflammatoriis id faciendum, quæ niſi celerrime removeantur, tranſitus fit in corruptionem lethiferam & ſphacelosam.

CAPUT V.

De Febre Phrenetica, ſive phrenitide.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Phrenitidis definitio. NUlla inflammatio, ſive particularis febris, tam magni in medicina momenti, quam quæ in parte omnium nobiliſſima ipſiusque animæ rationalis domicilio, cerebro, conſiſtit, & tam omnem rationis uſum evertit, quam præſentaneum vitæ periculum intentat, ac Græco nomine audit *phrenitis.* Eſt igitur hæc *phrenitis* febris acuta inflammatoria, orta à nimia ſanguinis congeſtione ejuſdemque intercepto, per minimas potiſſimum membranarum cerebri arteriolas, tranſitu, juncta cum magno æſtu, delirio atque vitæ diſcrimine.

§. II.

Signa futuræ. Signa imminentis phreneticæ affectionis ſic exacte & compendioſe exhibet TRALLIANUS *lib. I. cap.* 13. *phrenitidem*, inquiens, *futuram vigiliæ potiſſimum continuæ & intenſæ ſomnique turbulenti præcedunt; ægri exiliunt & ſomniorum imaginationibus interdum detinentur, & facile eorum, quæ dicuntur, obliviſcuntur; quum reſpondent, ferociores ac iracundiores quam prius apparent: pulſus habent parvos, & duros: atque occipitio frequenter indoleſcunt. Si affectus increverit, fixis oculis cernunt, eoſque rubentes habent: ac lacbrymæ ex utriſque profluunt*. *& præſentis.* Præſentis autem indicia & pathemata omnium optime ex Veteribus conſignavit CÆLIUS AURELIANUS *lib. I. cap. II. pag.* 12. ita habens: *in phreniticam paſſionem declives ſequitur febris acuta, atque difficile ad ſuperficiem corporis aſcendens, pulſus humilior, denſior, vultus ſubinflatus, ſive plenus, ſanguinis per nares deſtillatio, vigiliæ juges, aut turbatus ſomnus & inſania turbulenta, mentis ſolicitudo, ac pravitas ſine ratione, frequens tergorum eſt verſio jacendi cum capitis aſſidua commotione. Aliquando etiam ſine cauſa hilaritas, oculorum rubor cum levi lacbrymatione, & circumjectio manuum ſine ullo capitis dolore, articulorum frigus ſine tremore, urinæ abundantia flavæ, aquatæ, tenuis, & paulatim excluſæ. Aliquibus etiam ſonitus capitis, atque aurium tinnitus: dolor quoque capitis repente non quieſcens, nulla ex manifeſta ratione præcordiorum tenſio, viſus attentus, cor frequenter palpitans.*

§. III.

Cauſa proxima. Omnes hæ phrenitidi junctæ functionum in corpore læſiones, pendent à nimio & impetuoſo ſanguinis ad caput appulſu, ejuſdemque intercepto per minima libero tranſitu, ſtaſi & per alias inſolitas vias celerrima trajectione, unde diſtenſiones fiunt vaſorum cerebri & faciei, feroſus humor ſecedit, paſſim obhæreſcit, & cerebrum in functionibus ſuis, maxime rationis uſui ſervientibus, prorſus turbatur. Ex vero enim HIPPOCRATES *lib. de flat.* & paſſim alibi tradit: prudentiam & rationem hominis in conſtanti ſanguinis habitu in cerebro, ſive rectius ejuſdem æquabili motu conſiſtere, adeo, ut, hoc interturbato, concidat ſimul & prudentia, & ratio. Et hæc omnino ita eſſe veramque phrenitidis ſedem in cerebro conſiſtere, teſtatum facit uberius ſectio eadem defunctorum. In his quippe vaſa, tam duræ matris cum ſinubus ſuis, quam piæ meningis, mirum deſtituta & craſſo coagulato cruore farta, ipſæ membranæ aridæ & exſiccatæ, ut pia mater facillime à cerebri cortice ſeparari queat, reperiuntur, & præterea medulla cerebri multo ſeroſo humore perſuſa comparet. Id quod pluribus confirmant BLANCARDUS *in anat. pract. obſ. III.* SCHENCKIUS *lib. I. fol.* 64. nec non *M. N. C. Dec. II. Ann. V. obſ.* 62.

§. IV.

Inter antecedentes cauſas recte CÆLIUS AURELIANUS *l. c.* refert vinolentiam, vel vigiliam, aut jugem in ſole moram, mentem natura mobilem, iracundiam, caput per literarum diſciplinas debilitatum, ætatem juvenilem. *Cauſæ antecedentes.* Et certe ad phrenitidem diſponunt omnia, quæ caput debile ac imbecillum reddunt, ut deinde in ipſius vaſis facile fieri poſſit ſanguinis & humorum mora, nec non quæ ſanguinem, craſſum præſertim & copioſum, ex partibus inferioribus impetuoſe ad caput agunt ac congerunt. Hinc obſervatione medico-practica conſtat, ad deliras ejuſmodi febres admodum eſſe proclives, qui diuturna mœſtitia, cura, ſtudiorum & meditationum profundiorum intemperantia, mentem nimis fatigant; qui vegeti ætate, conſtitutione melancholico-cholerici, ſæpius animo per iram aut odium moventur, deſideriis vehementioribus jactantur, vigiliæ, inquietudini, crapulæ ex cereviſiis liberaliter lupulatis, vel vino dediti, qui veneri litant, ſedentariæ vitæ motus & exercitationis experti indulgent, & ob pravam victus rationem, & copioſum, & impurum ſanguinem in venis alunt. Hinc porro per experientiam in comperto eſt, à ceſſante conſueto, vel etiam repente ſuppreſſo hæmorrhoidali fluxu, emanente quoque aut cohibito menſium, nec non in puerperis lochiorum profluvio, promtam eſſe, præſertim alvo ſimul adſtricta, phreneticarum affectionum geneſin. Tum enim ob ſtagnationes ſanguinis in abdominis viſceribus, in nervoſis partibus ſpaſticæ ſuſcitantur ſtricturæ, quæ inæqualem reddunt ſanguinis circuitum & faciunt, ut is cum impetu alio rſum ruat, ibidemque nimium congeratur. Demum phrenitis etiam haud raro inducitur per violentiam externam. Accidit hoc in vulneratione & contuſione capitis perquam facile, inprimis plethorico-cacochymicis, niſi cito ſanguinis miſſione & diſcutientibus occurratur, tumque effato HIPPOCRATIS *Sect. VII. aph.* 14. eventus ſequitur ut plurimum funeſtus.

§. V.

Merito autem phrenitis diſtinguenda in *idiopathicam* & *ſymptomaticam.* *Eſt vel idiopathica.* In utraque quidem febris adeſt acuta, ſed ea cum differentia, ut in illa præcedat, in hac vero individuus ſit comes. Idiopathica in temperato noſtro climate rarior, frequentior autem in calidis ſiccis & meridio-

ridionalibus locis, unde etiam Veteres Græci Medici, inprimis AETIUS, TRALLIANUS optime & copioſe de hac paſſione in monumentis ſuis diſſeruerunt. Dantur tamen ſubinde etiam inter nos exempla phreneticæ febris, ſine præcedente alia, potiſſimum à nimia crapula, continua animi iracundia & cerebri per profundas continuas meditationes & vigilias fatigationes, imbecillitate, in ſanguineo vel etiam cholerico-melancholicis hominibus & vitæ ſedentariæ addictis, hypochondriacis, vel hæmorrhoidariis, præſertim ſi fluxus imprudenter cohibetur. Sed de hac recte omnino, confirmante id ipſius experientiæ ſuffragio, tradit WILLISIUS *in pathol. cerebr. cap. X. pag.* 234. quod, niſi cito & opportunis remediis diſcutiatur, quam facile in maniam, ſive delirium furioſum tranſeat. Neque etiam infrequens eſt idiopathica ejuſmodi & in maniam degenerans phreneſis, poſt ſuperatas febres ardentes, item purpuratas, exanthematicas & catarrhales, male tractatas, per nimis æſtuoſum regimen, per medicamenta volatilia, ſanguinem commoventia, opiata etiam, aut repellentia nimis, refrigerantia, nec non incongruas venæ ſectiones. Id quod eo certius & vehementius fit, quando æger ad iram levi ex cauſa promtus eſt ac facilis.

§. VI.

Vel ſymptomatica. Frequentior tamen apud nos *ſymptomatica*: ſæpius enim evenit, ut in febribus malignis & exanthematicis acutis, petechiis, variolis, catarrhalibus malignis, potiſſimum caſtrenſibus & omnium maxime Hungarico morbo, præſertim male tractatis, phrenitis accedat in ſtatu & mortem inferat. Scilicet ſupervenire ſolet circa dies criticos, cum rigore, tremore artuum, præcordiorum tenſione, externorum refrigerio & urina tenui, vel parcius, vel effuſe nimis fluente. Sed quia ob morbum præcedentem & diuturnas vigilias fractæ jam fere penitus vires & tonus quoque vaſorum membranarum cerebri nimium labefactatus, ſtaſes fiunt in iiſdem ex ſanguine irreſolubiles, quas tertio plerumque die mors excipit.

§. VII.

Differt à mania. Licet autem phrenitis ſæpius in maniam tranſeat, Veterum etiam, HIPPOCRATIS, CÆLII AURELIANI & ARETÆI teſtimonio, qui illam ob id cum hac plerumque conjungunt, vel plane confundunt; ambo tamen multum diſcrepant. In phrenitide enim ſemper adeſt febris, cum pulſu celeri, duro ac parvo, delirium quoque non intermittens prorſus, ſed tantum ſubinde remittens, quo tempore oblivio eſt omnium, quæ ſub delirio contigerunt. Sed mania chronica eſt paſſió, ſine febre acuta, licet cum pulſu præternaturali, duro & inæquali, quandoque parvo, quandoque magno & celeri. Habet quoque maniacus furor ſua intervalla, junctus eſt ordinario cum magno faſtu, ira, & odio adverſus amicos atque propinquos, & paroxyſmo ceſſante, exquiſitam ut plurimum memoriam omnium, quæ anteacta habent maniaci. *à levi delirio in acutis.* Deinceps phrenitis etiam differt à leviori illa mentis alienatione, quæ in acutis febribus, ante expulſionem criticam exanthematum non raro obſervatur. Nam hæc faciſius tranſit, neque etiam urinas tenues aquoſas, vel rigorem & refrigerationem partium externarum habet comitem. Neque minus, quandoque poſt declinationem febris acutæ, obſervatur per aliquot dies, aut hebdomades, quædam deſipientia & mentis inconſtantia, à phreneſi diverſa, quæ propter ſummam virium & cerebri ex perpeſſo morbo debilitatem oritur, & redeuntibus viribus, vel ſponte ceſſat, vel congruis præſidiis facile iterum penitus diſcutitur.

CURATIO.

§. I.

Curatio quibus perficienda. Quum gravia illa & exitialia pathemata, quæ phrenitidi juncta, à meningum inflammatione, ceu cauſa proxima dependeant; prima utique & princeps medentis eſſe debet intentio, ut hæc in præſervatione arceatur & in curatione removeatur. Hujus autem cauſa quum ſit ſanguinis in vaſculis meningum alibi ſtaſis, alibi cum dolore, tenſione ſpaſtica & ardore, celerrima trajectio: ipſa certe ſana ratio dictitat ea remedia, quæ, effrenem ſanguinis impetum ad caput ſiſtunt, ibi congeſtum derivant, ſubſiſtentem expediunt, atque diſcutiunt, & meninges ſpaſmo conſtrictas relaxant, omnium eſſe, ut ita loqui liceat, indicatiſſima.

§. II.

Sanguis mittendus. Jam in phrenitide, & curanda, & præſervanda, principem merito locum obtinet, communi Veterum & Recentiorum omnium conſenſu, ſanguinis miſſio; quam etiam circa affectam partem inſtituere præcipiunt omnes. TRALLIANO olim & Arabibus frequens jugularis venæ ſectio, quæ noſtris temporibus perperam exolevit. Nam per experientiam in comperto eſt, hanc in omnibus capitis à ſanguine congeſto & ſtagnante oriundis paſſionibus, aliarum venarum inciſioni longe multumque eſſe anteferendam; eo quód hæc vena jugularis externa, cum interna, ex arteriis carotidibus & vertebralibus cerebri proxime ſanguinem derivat atque deducit. Nec difficilis adeo & periculoſa, ut vulgo putatur hujus venæ inciſio, ſed conſtricto tantiſper faſcia commoda, ut turgeat vena, collo, facili negotio inſtituenda. Deinceps magni æſtimatur à Medicis in hoc & aliis capitis morbis venarum ſublingualium ſectio. Inprimis AMMANNUS *in paræn.* fatetur: ex militibus qui anno MDCLXIV. ab expeditione Hungarica redierunt, & in noſocomio morbo Hungarico laborarunt, evaſiſſe omnes, quibus tempeſtive raninæ venæ pertuſæ, quibus non, eſſe mortuos. Atque ego etiam novi, eandem utiliſſimam fuiſſe ad præſcindendum imminens in febribus acutis delirium, quinto, vel ſexto die, ſana adhuc mente, inſtitutam. Sed difficulter admodum perficitur, ſi delirium jam adeſt, ac præterea ex foramine nimis amplo, ob ſanguinis ad caput impetum, hæmorrhagia metuenda funeſta, ex juſto minori parum ſanguinis fluit, & dato ibi ſpatio, fluxus potius ad cerebrum allicitur. Alii commendant venæ frontalis, conſtricto prius collo, inciſionem, eademque potiſſimum TRALLIANUS ſe magna phrenitide correptum ſanaſſe, teſtatur. Nonnulli præferunt arteriotomiam in temporibus, quos inter eſt PANAROLUS, qui *pentec. I. obſ. XIX. pag.* 18. teſtis eſt: ſe te arteriotomiam in phrenitide magna cum felicitate expertum, ut ipſa vexati ſtatim reſipuerint. CÆLIUS AURELIANUS ſcarificationem in toto capite prius raſo in uſum habuit. Longe magis tamen probandus Ægyptiorum mos nares ſcarificandi, cujus vices, deficiente commodo inſtrumento ſupplet experimentum, quo culmo ſtraminis, aut bacillo

exili

exili acuto, in nares validius truſo, ſanguinis proritatur ſtillicidium, quod ego quidem cum præſentaneo commodo aliquoties factum eſſe vidi. Et hi in confini affectæ parte mittendi ſanguinem modi, tam in phrenitide idiopathica, quam ſymptomatica locum inveniunt. Sed quando ex lochiis, nec non menſibus retentis, aut ſuppreſſis, malum hoc metuendum eſt, cito in pede vena aperienda & ſanguis largius emittendus. Neque minus, ſi ex vitiato, aut intercepto hæmorrhoidalis fluxus ſucceſſu, delirium imminet, optimum levamen ex apertione venarum hæmorrhoidalium, per appoſitionem hirudinum, exſpectandum.

§. III.

Alvus ducenda.

Poſt ſanguinis evacuationem alvus ducenda, qua adſtricta, ad ſupernas partes, & qua ſoluta, ad infernas, humorum convertitur affluxus. Scite autem HIPPOCRATES *lib. III. de morb.* §. 9. monet: in curatione phrenitidis alvum eſſe præparandam, ut egerat, humectantibus potionibus, quæ tunicas inteſtinales ſpaſmo conſtrictas relaxant, quia primarum viarum ſpaſmus frequens deliriorum eſt cauſa. Ego inſtar omnium hunc in finem commendo *potiones mannatas, ex mannæ minimum unciis quatuor, ſolutis in libra ſeri lactis, cum cremoris tartari drachma, nitri drachma dimidia, & olei amygdalarum dulcium uncia una.* BAGLIVUS *lib. I. prax.* pulverem Cornachinum commendat, ita *pag.* 102. ſcribens: *quum pluries obſervatum fuit, alvi fluxu ſolutum fuiſſe delirium, ideo natura id docente, proficuum non ſemel expertus ſum pulverem Cornachini, ſuperbibendo ei longa diluentia, ex decocto hordei limati, ſalis prunellæ aliiſque dulcificantibus, præcipue, ſi nimius viſcerum ardor adſit & interna inflammatio.* Si vero celeri opus eſt auxilio, alvus leniente & paregorico domeſtico enemate eſt ſolvenda.

§. IV.

Humectandum & diſcutiendum.

Ex internis porro adverſus phrenitidem præſidiis, ſunt maxime potiones diluentes, demulcentes & humectantes, largiſſima copia datæ, modo, quod rarius fieri ſolet, ut innuit ARETÆUS, phrenetici ſitiant. Inſtar omnium eſt potus ex ſero lactis dulci, vel acidulato, cum ſucco citri parato & julepo roſarum, vel ſyrupo papaveris albi edulcorato, in cujus menſura cum fructu diſſolvitur drachma una nitri depurati, vel ſalis prunellæ. Utiles quoque emulſiones ex decocto hordei, raſuræ cornu cervi & ſeminibus quatuor frigidis, cum julepo roſarum, præſertim quando menſuræ duo nitri ſcrupuli adjiciuntur. Non minus confert lac cum acidulis Selteranis, vel Antonianis remixtum, item ptiſana. Qui potus omnes quo largius bibentur, eo plus efficaciæ in diluendis humoribus, relaxandis conſtrictis tubulis, expediendis obſtructionibus & extinguendo æſtu præſtabunt. Ex medicamentis autem mixtura diaphoretica & diſcutiens, capite antecedente deſcripta, uti in omnibus inflammationibus, ſic etiam phrenitide, effectum exſerit longe ſaluberrimum.

§. V.

Externa uſurpanda.

Inter externa, quæ caput ab humorum affluxu liberant connumeranda pediluvia, vel involutiones pedum in lintea humida calefacta, & quæ omnium optima, balnea aquæ dulcis temperata. Horum inſignem utilitatem quotidiana uberius confirmat experientia & locuples inprimis teſtis eſt TRALLIANUS, qui *lib. I.* ita diſſerit: *lavare eos & perungere convenit, quibus jam vacuatio facta eſt & quantitas totum corpus non offendit, verum ſiccitas & vigiliæ plurimæ urgent. Et ſi febricitet æger, nihil nocebit ei, ſi ita lavetur, præcipue etiam, cum balneum tepidum adhibitum fuerit, ut neque aër ſit igneus, neque ſolium nimis calidum. Qui autem febris metu eos non lavant, maxime offendunt. Nam ægri vigiliis magis torquentur balnei abſtinentia, adhuc magis etiam animo turbantur. Lavandi igitur ſunt, quemadmodum comprehenſum eſt. Sic enim balneo utentes, ad bonam temperiem revertuntur, & in poſterum delirio & affectu febrem accendente, liberantur.* Dein Veteres, ac inter hos potiſſimum TRALLIANUS & ARETÆUS, poſt ſanguinis & alvi vacuationem, caput oxyrrhodino, ex aceto roſaceo compoſito fovebant, ne, uti loquuntur, caput liberalius attraheret humores iiſdemque repleretur. Nec male. Interim nos ſummo cum fructu, in omni delirio, caput totum raſum fovere ſuaſimus, temperato hoc epithemate: *recipe aceti roſacei uncias duas, ſpiritus roſarum, in quo decem grana camphoræ ſoluta, drachmas duas, nitri puri ſcrupulos duos, olei ligni Rhodii guttas* xx. M. D.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Regimen phreneticorum.

Quam modo tradidimus phrenitidis medicationem, tam in ſymptomatica, quam idiopathica, & præſertim illa inveterata, quæ in maniacum affectum tranſire videtur, quam maxime eſſe accommodatam, expertus ſcribo, nec quicquam præterea vix poteſt excogitari, ſed opus eſt, ut aliquamdiu horum uſui inſiſtatur. Quæ autem in regimine phreneticorum ſervanda, egregie tradit ſæpe laudatus TRALLIANUS *lib. I. cap.* 13. ſic præcipiens: *conſiderari debet etiam habitatio, in qua degit æger, ut aërem neque admodum craſſum, neque humidum frigidumque, aut nimis calidum habeat, ne capiti meatuum denſatio aut repletio superveniat, ſed temperatus exiſtat, quo animalis ſpiritus temperie ipſius reſocilletur ac relaxetur. Sit autem magis lucidus quam tenebroſus, ut æger per hujus ſenſum ad conſuetorum perceptionem ac conſcientiam perveniat. Quare & amici non nulli admodum familiares ei aſſiſtant, ut etiam increpantes ipſum propter ea quæ facit, revereatur. Neque vero domeſticus, aut cognatus, cujus cauſa aliquando triſtetur, aut cui iraſcatur, ingredi debet, quippe hoc irritare ægros & commovere ſolet: & ut valde perturbetur, manifeſtam præbet occaſionem. Sed nec amici frequentes & copioſi ad eum ingrediantur: quippe turbam ei tantum excitant; præterea aërem quoque craſſum efficiunt, frigidos emittentes ſpiritus. Jam non violenter movendus eſt, ſed leniter, ne in lecto propter imbecillitatem concutiatur. Hoc enim, ſi quid aliud, ægrum irritat & ſomnum impedit. Ii vero qui adſunt, omnia ipſius membra citra violentiam teneant, leniterque perfricent, & præſertim inferiora: atque tunc magis, ubi convulſiones ægro oboriuntur, artus vinculis excipiantur. Quippe hoc materiam ad inferna provocat, præterea convulſiones lenit. Satius autem eſt inferiora quoque, ubi perfricata fuerint, fovere, atque ſic deligare ut materia, quæ fotu ſimul & fricatione accita fuerit, ad ima potius derivari poſſit.*

§. II.

De ſanguinis miſſione tacenda.

De venæ ſectione tamen, hæc adhuc tenenda: quod ſi, ut ſæpiſſime fit, phrenetici eam admittere prorſus renuunt, ego nil præſentius & factu facilius novi, quam ut ex improviſo calamus, aut culmus ſtramineus valide in narium cavum adigatur: ſic enim ſanguis ſæpius illico liberaliter & cum commodo evocatur. Ad venæ frontalis autem inciſionem, ſi idiopathica & chronica eſt paſſio, non prius accedendum, præſertim in corpore plethorico, quam aperta prius brachii, vel pedis vena, ne impetus ad caput creſcat. Cavendum etiam ſub hac operatione, ne inſtrumentum adhibeatur acutius, venam perfodiens & pericranium cum detrimento lædatur.

§. III.

Phrenitides ex ſuppreſſis hæmorrhagiis & menſibus earumque cura.

Quæ etiam ex menſium, vel hæmorrhoidum vitio & oriundis inde vehementibus ſpaſmis pullulat phrenetica paſſio, optime levatur balneis, mineralium aquarum potu & appoſitione hirudinum ad venas ani, vel uteri, adhibito ſimul congruo victu atque regimine. Novi enim, phrenitidem diu durantem, erumpente menſium, vel hæmorrhoidum fluxu, feliciter fuiſſe diſcuſſam. Sed quando phreneticum malum non tam à ſanguinis in vaſis cerebri congeſti copia pullulat, quam potius à materia ſubtili, acri, virulenta, vel repulſa ab externis, uti in exanthematicis, vel per calidiora & volatilia nimium exaltata, quæ firmiter nervoſæ duræ matri impacta ſpaſmos concitat, liberum ſanguinis tranſitum & ad cor recurſum intercipientes, præter venarum, quæ capiti propinquæ, ſectionem, expedit calvariæ raſæ partes & viſcera ex animantibus recenter mactatis adhuc calentia, ut pulmones, hepar & omentum, admovere, & quando refrixerint, calidæ eadem immergere, quo iterum caleſiant.

§. IV.

Item plica Polonica.

In Polonia frequens eſt delirium phreneticum, melancholicum & maniacum ob latentem plicam, hacque erumpente inſania ceſſat. Hinc optimum conſilium plicæ egreſſum elicere, quem in finem uſurpare ſueſcunt decoctum ex muſci clavari manipulis binis, in duabus aquæ menſuris decoctis. Quo dum bis quotidie caput & crines abluunt, intra hebdomadis decurſum prodire ſolent cirri, delirium diſcutientes. Non raro etiam abſciſſam plicam ſequitur crudelis capitis dolor, quem excipit phreneticus furor cum febre ipſaque mania, quæ tamen uſu decocti, vel linimenti ex muſco clavato in *M. N. C. Dec. I. Ann. II. obſ.* 54. deſcripti, plicam revocantis, promte iterum abigitur.

§. V.

Abſtinentia commoventium.

Cavendum autem, ſicut in omnibus inflammationibus, ſic etiam in phrenitide ab acribus & commoventibus, liquoribus ſpirituoſis, à motu animi & corporis fortiori, immo ab omnibus, medicamenta ſint, ſive alimenta, quæ ſanguinem in præternaturalem motum ciere valent. Inprimis nullo modo ad iram irritandi ægri & ob id arcendi ab iis, à quibus læſi & quos ferre nequeunt, domeſtici ſint, ſive alieni. Opiata & narcotica abſint penitus, præſertim ubi vires jam imbeciles. His enim deliria quandoque in febribus induci teſtatur experientia. Perite hinc monet Trallianus *l. c. ſi vires*, inquiens, *imbecilles fuerint, tunc maxime vitabis, ne quid torpori fontnoque inducendo incommodum exhibeas. Nam in his, qui infirmas vires habent, non mediocris noxa talium potionem comitatur.* Veſicantia etiam, non nullis ſolemnia in phrenitide improbo. Nam cantharides acri, quo pollent, ſtimulo ſtrictas jam & tenſas ſpaſmo membranas irritando, delirium augent, & convulſionem facile accerſunt. Teſtatur id diſerte Baglivus, *lib. I. prax.* 102. ita ſcribens: *in aëre Romano, per adhibita viris veſicantia plures vidimus mortuos, ac ſanatos. Proficere autem magis fœminis, quam viris, vidimus.* Et paullo poſt ſic pergit: *delirantibus cum febre acuta, lingua arida, indiciis magnæ viſcerum inflammationis, ſi applicentur veſicantia, omnes fere in pejus ruunt, & magna ex parte moriuntur convulſi.*

Narcotica.

& veſicantia.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Phrenitis ex cohibito critico alvi fluxu.

Laborabat ardente febre cum intolerando ferme capitis dolore, quadragenarius quidam, cui ſexto die accedebat alvi fluxus, quem Medicus detrimentoſum eſſe putans, pulvere ex bolo Armena, hæmatite & laudano opiato compoſuit. Cohibito hoc, dolor capitis gravior factus, & poto præterea vino, cui eſſentia ambræ inſtillata, maximæ præcordiorum anxietates ſubſequutæ, fauces cum œſophago inflammatione affectæ, magnaque colluvies viſcidæ mucoſæ materiæ in oris cavo collecta. Succeſſit etiam delirium furioſum, tam vehemens, ut æger vix à quatuor robuſtiſſimis viris in lecto contineri poſſet. Adverſus hoc multa quidem & varia adhibita præſidia, vena in pede pertuſa, admota epithemata, appoſitus calens vituli pulmo, ſed omnia incaſſum, perſtitit potius per quinque dies delirium non interruptum, donec decimo quarto, à primo morbi inſultu, die mors vitæ faceret finem.

Epicriſis.

Nihil profecto pernicioſius, quam in ardente bilioſa febre, ex colluvie acrium bilioſorum prima in regione ſuccorum oriunda, alvi fluxum, tempore præſertim critico erumpentem, imprudenter ſiſtere. Neque enim hoc facto fieri poteſt aliter, quam ut materia bilioſa retenta, vel inflammationes in ventriculo & inteſtinis, vel etiam in capite, uti heic factum, ſuſcitet. Id quod tanto certius accidit, quia a Medico temerarie vini uſus conceſſus, qui nunquam, ubi metus inflammationis in primis viis, etiam in parca quantitate, admittendus. Acceſſit etiam delirium furibundum alvo ſuppreſſa, quia ex ſpaſtica primarum viarum conſtrictione, ſanguis cum impetu ruit ad caput, ibique congeſtus, dolores primum, ac poſtea, ob meningum inflammationem, delirium peperit. Atque adeo pateſcit, imprudentem medicationem, frequentiſſime atrocium non modo pathematum, ſed & ipſius mortis eſſe cauſſam, tum maxime, quando eædem criticæ humoris peccantis excretiones ſupprimuntur, & materia nocens in corpore retinetur.

Observatio II.

Phrenitis in lentam & hecticam concedens.

In puerpera tenera, ad iracundiam prona, cereviſiæ & vini potui aſſueta, reſtitarat penitus poſt partum lochiorum fluxus, cum virium ingenti debilitate, ardore, præcordiorum anxietate & ſpirandi anguſtia. Medici igitur ad provocandum

dum ſanguinis profluvium pulverem ex myrrha, flavedine corticum aurantiorum, lapidibus cancrorum, ſuccino & oleo cinnamomi propinarunt, ac præterea ſal volatile cornu cervi, in aqua cinnamomi ſolutum, dederunt. Sed his nihil aliud effectum, quam ut anxietates præcordiorum ingraveſcerent, urina ſupprimeretur & alvus dura ac tenſa plane nihil dimitteret. Quin poſt ſex dierum pervilegium, oculi ſulgidi & facies rubicunda delirium nunciarunt, quod etiam paullo poſt, tanto cum furore ſucceſſit, ut ægra è lecto ſurgens in plateam excurreret, nullumque frigoris ſenſum experiretur, ſed potius in extremis intenſe caleret, licet hyems tum regnaret algidiſſima. Accitus hinc alius Medicus, qui venam in pede pertundere juſſit, interius dedit in emulſione ſeminis papaveris albi *pulverem ex nitri drachma, camphoræ, theriacæ cœleſtis ana granis ſex, in quatuor doſes diviſum* & exterius temporibus admovit epithema noſtrum cephalicum. His ægræ placidus ſomnus conciliatus, cum ſudore largo, ex quo expergefacta, de languore & debilitate maxima eſt conqueſta, ſudor autem ille per totam hebdomadem manavit, ſub quo ipſi liberali manu potui datum decoctum cornu cervi cum ſucco citri. Sic periculoſum hunc morbum evaſit quidem, ſed remanſit lenta febris poſt puerperium, quæ inordinato victu ſuſtentata & adaucta, tandem degeneravit in hecticam, quæ circa æquinoctium autumnale attulit mortem.

Epicriſis.

Peccant communiter Medici, quando lochiorum fluxum, imminutum, vel penitus emanentem, calidioribus & pellentibus urgent, quæ majorem orgaſmum ſanguini inducendo, anxietates augent alvumque ſiccant. Tum potius, in exquiſitioris præſertim ſenſus corporibus, antiſpaſmodica & ſanguinis æſtum temperantia, nitrum & caſtoreum, ex uſu ſunt, & longe felicius reſtitantem fluxum revocant. In noſtra maturius mittendus fuiſſet ſanguis, quod præſidium ex optimis in puerperis lochiis deſtitutis, ad præſcindenda pathemata graviſſima. Neque dubitandum, quod neglecta venæ ſectione, ſanguis, ob ſpaſmum interiorum, ex urinæ & alvi ſuppreſſione cognoſcendum, ſit ad caput delatus cum impetu, ibique induxerit phrenitidem, quæ deinde aliis convenientibus auxiliis, venæ ſectione, nitroſis & internis æque ac externis diſcutientibus, depulſa, felicem finem per magnum criticum ſudorem nacta eſt. Quod autem remanſerit lenta febris, id non infrequens in puerperis, præſertim inordinato & incongruo victui indulgentibus. Nam naturæ robore per puerperium & morbum fracto, ventriculus etiam debilis eſt, ut poſtea ingeſta non rite digerat & comminuat, ſed cruditates gignantur multæ noxiæ, lentis febribus anſam & cauſam præbentes.

OBSERVATIO III.

Phrenitis ex calidioribus lethalis.

Sub initium hujus anni, in febrem nobis aliquamdiu epidemicam, ſynocham catarrhalem, cum animi deliquio, horrore, æſtu & catarrhis, incidit vir probus & profundæ eruditionis, muneri eccleſiaſtico haud ita pridem præfectus. Medicus vocatus, ad malignitatem arcendam crebrius exhibuit mixturam ſimplicem & tincturam bezoardicam. juſſit quoque, ut æger in lecto & conclavi calido detineretur, ac ipſi nihil aliud potui præberetur, quam infuſum calidum herbæ thée. Quinto die apparuere in cute exanthemata: hinc continuata eadem remedia, additum oleum bezoardicum *Wedelii* & interpoſiti quoque pulveres nitroſi. Ægrum vero a primo morbi initio affixerunt vigiliæ aſſiduæ, ſitis intenſa corpus ſudore diffluit, jactatum anxietate perpetua ac inquietudine, eademque pathemata perſtiterunt jugiter, licet purpura eſſet expulſa, firmamque in cute ſervaret ſtationem. Nono die data à Medico ad quietem conciliandam medicina, opii contagium haud obſcure prodens; perſtiterunt tamen anxietates & corporis jactationes, & æger ſubinde delirare viſus, abſurda non nulla loquutus. Accidit poſtea, ut, neſcio cur, vehementius animo commoveretur æger, quo in furorem per intervalla delirium erupit. Ad quod componendum Medicus alius accerſitus undecimo morbi die venam ſecare juſſit, emiſſis decem circiter ſanguinis unciis. Inde primum quidem ſomnus inductus, ſed poſt hunc plane furere cœpit æger, ut vix ab aliquot viris in lecto contineri poſſet, omnia diſcerperet & domeſticos, parentes atque agnatos, diris verbis, quin verberibus exciperet, donec vigeſimo primo die mors miſeriarum faceret finem.

Epicriſis.

Pervenit ad nos triſtis hæc hiſtoria, eo ipſo tempore, quo hæc de phrenitide tractatio typis exſcribebatur, quam non levibus cauſis inducti heic inſerendam duximus. Luculentum autem præbet exemplum, quomodo ex præpoſtera medicatione, regimine nimis æſtuoſo externo & internis caleſacientibus, exanthematica alias benignæ indolis materia, malignam & ſubtilem in intima membranarum cerebri penetrantem induere poſſit naturam, ad delirium atrox, maniæ tantum non æquale, inducendum, præſertim ubi cerebrum jam tum imbecille. Dictum igitur hoc ſibi putent, juniores inprimis medicinæ practici, ne unquam in exanthematicis, etiam purpura, calido regimine & caleſacientibus pharmacis, ſuos excipiant, vires peſſundent, morbum exaſperent & truculenta inducant pathemata. Deinceps venæ ſectio undecimo morbi die largior, levamen afferre potuit nullum, ut potius, uti ſubinde obſervavimus, detrimento fuerit. Nam in principio quidem, ſi vires adhuc valent & corpus ſanguine redundat, tutiſſimum & efficaciſſimum præſidium eſt utique; ſed ubi vires ob morbum, vigilias & præpoſterum calidum regimen calidaque pharmaca exhauſtæ ſunt; rejicienda largior ſubtractio, quippe quæ vires longe magis proſternit, ad vincendam morbi cauſam tamen neceſſarias. Recte ob id monet SYDENHAM *in Opp.* phreneticis & maniacis, plus interdum ſuccurrendum eſſe analepticis, quam ſanguinis miſſione. Quod ſi tamen ſanguis in cerebri vaſis ſubſiſtens ventilationem poſcit, ſatius eſt, ut eidem proxime per nares procuretur exitus, eo quod ex anatomicis notum eſt, quod internæ carotidis ramus per os cribriforme, una cum nervo olfactorio, ad pituitariam narium tunicam fertur. Hinc ego ſæpius cum fructu, ad phrenitidem arcendam, ſtilo in nares provide, ſed alte intruſo, ſtillicidium elicere juſſi.

OBSERVATIO IV.

Delirium poſt phrenitidem ſanatum.

Virgo tenera & in iram prona, ſeptendecim annorum, à parciori menſium fluxu febrem incurrit pleuriticam, cui acceſſit phrenitica. Libe-

rata tamen à mortis periculo liberali narium ſtillicidio; ſed reſtitit poſtea mentis alienatio & phantaſia corrupta, ut interdum angore ac mœrore afficeretur, interdum furore percieretur, cum crebris tenſivis artuum tractionibus. Ego in conſilium vocatus ſuaſi Selteranarum cum lacte potum ad menſem cum balneo aquæ dulcis. Peracta hac cura, pro potu dedi decoctum hordei amygdalatum, cum nitro & ſaccharo conditum, quod largiter bibit. His non modo mens ad conſtantiam & ſanitatem, ſed & menſium fluxus in ordinem redactus, ac intra ſemeſtre ſpatium perfectæ reddita eſt ſanitati.

Epicriſis.

Dici vix poteſt, quam ſpectatæ virtutis in cerebri & nervorum gravibus affectibus, tam convulſivis, quam cum inſania junctis, ſit diluentium & humectantium uſus: his enim humores fluxiles redduntur, obſtructiones expediuntur, acres ſucci diluuntur, ac temperantur, ſpaſmo criſpatæ fibræ remittuntur, & inſigne imbecillis partibus adjicitur robur. Quo nomine, ego quidem, inprimis celebro balneum aquæ dulcis & lac, ſi obtinendum, optime aſininum, cum aquis mineralibus temperanoribus, alcalino ſale fœtis, quales ſunt maxime Selteranæ.

Observatio V.

Phrenitis ex ira in chronicam inſaniam mutata curata.

Adoleſcens quindecim annorum, litterarum ſtudia intemperantius tractans, iracundus & cum ſodalibus inter perpetua jurgia verſans, aliquanto durius à parente verberibus paullo poſt cibum fuerat exceptus. Ex eo male habuit, parum appetiit, minus dormivit, ſomno inſomniis tetrificis interturbato, donec poſt ſeptimum diem in phreneticam pathemata erumperent febrem, cum motibus artuum convulſivis, qui per intervalla gravius afflixerunt. In paroxyſmo vehementiſſime vociferabat, maledicta in omnes eructabat, cædebat & diſcerpebat obvia. Licet etiam ſomnum ad aliquot horas caperet, ut videbatur placidum, delirium tamen manebat idem. Comparuerunt poſtea non nullæ puſtulæ rubicundæ in dorſo ac pectore, urinæ ſeceſſerunt tenues ſine ſedimento, & pulſus durus ſemper fuit, celer & inæqualis. In hoc tam gravi morbo, æger præter ptiſanam, cum lacte, ſyrupo roſarum & nitro, bibit nihil, ſed largiter, tam ſalubri effectu, ut gravia ſymptomata cum febre diſcederent. Non tamen perfecte mentis morbus ſublatus, ſed inceſſit animum odium erga propinquos & præpoſitos, levi ex cauſſa vehementiſſime excanduit, ut tremeret, faſtus fuit inſolens & domeſticos cibos plane reſpuit. Hinc datum conſilium, ut Schwalbacenſes aquas biberet, per menſem, & poſtea per quatuordecim dies balneo uteretur ex aquis Schlangenbadenſibus, quod etiam tam feliciter ceſſit, ut ſanus, & corpore, & animo, domum rediret. Ut autem integritas hæc ſervaretur, ſuaſu Medici abſtinuit poſtea à cerevifia gravi lupulata, ac ptiſanam ex hordeo cum radice ſcorzoneræ loco ordinarii potus bibit, nec etiam uſus infuſo theiformi cum lacte, cui ſubinde nitrum inditum.

Epicriſis.

Quam noxia poſt cibum ſit ira, ex his uberius patet. Ac ut verum omnino eſt tritum, ira furor brevis, ſic etiam in diſpoſitis ira in febrem facile degenerare poteſt furibundam. Patet dein, quam utilis ſit humectantium & diluentium potus, ut recte adhibitus, curationis punctum abſolvat fere omne. Porro notandum, ad abigendam inſaniam, multum conferre itinera, ob loci, aëris & perſonarum inviſarum mutationem corporiſque motum. Multum vero etiam præſtat, recte jam notante Hippocrate, ætatis mutatio, ut ſponte ſæpe, poſt vigeſimum primum ætatis annum, ejuſmodi capitis morbi diſcedant.

CAPUT VI.

De Febribus Pneumonicis, ſive Pleuritide & Peripneumonia.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Deſcriptio pneumonicæ febris.

P*Neumonica* febris eſt acuta inflammatoria, orta à ſtaſi ſanguinis intra ſanguifera vaſcula pulmonum, vel etiam venæ azygos ramulos in pleura, juncta cum acuto & pungitivo dolore lateris, ſpirandi difficultate, æſtu immodico, pulſu duro & frequenti, tuſſi ſicca, vel etiam humida, quandoque cruenta, periculi nunquam expers.

§. II.

Differentiæ loci inflammati.

Nulla febris inflammatoria eſt, quæ omnis ætatis, ſexus & temperamenti hominibus, in frigidis, æque ac calidis, & temperatis regionibus degentibus, adeo infeſta eſt, & quæ etiam ſimul plures ob aëris inæqualitatem & intemperiem epidemice corripit, quam quæ in thorace fit, ſive in ipſis pulmonibus, ſive in muſculis intercoſtalibus, tam internis, quam externis, pleura nervoſa interius cinctis. Prout autem inflammatio in thorace partibus inſidet diverſis, varia non modo accipit nomina, ſed & ſymptomatibus, eventu & curandi ratione, plurimum differt. Veteres quidem, accurata anatomica partium cognitione deſtituti, ſubjectum pleuritidis & peripneumoniæ eſſe putarent pleuram, ob id omnem fere thoracis inflammationem dixerunt pleuritidem. Hippocrates tamen diſtinctionem jam fecit inter pleuritidem & peripneumoniam. Quo forſan omnes fere priſci & medii ævi, quin ſuperiori adhuc ſæculo Medici, inducti, ut in peripneumonia pulmones, in pleuritide autem vera hos plane non, ſed tantum pleuram cum muſculis, quos ſuccingit, affici, aſſeruerint. Falſum autem eſſe hoc aſſertum, & pleuriticum malum omnino etiam in pulmonibus conſiſtere, pluribus & momentoſis rationibus docui *in diſſertatione de pleuritide & peripneumonia.* Validiſſimum enim eſt argumentum ex ſectione pleuriticorum, quam Pet. Servius teſte Welschio *Dec. I. curat. IV.* Romæ in noſodochio ad S. Spiritum, vel in trecentis inſtituit, & ſemper lobum pulmonis infectum materiaque repletum conſpexit, pleura aut nihil omnino ad ſenſum vitiata, aut leviter tantum quodammodo inquinata. Hinc, mea quidem ſententia, ira ſedes diverſa inflammationis in thorace determinanda, ut ſi externas tantummodo partes occupet, emergat pleuritis *ſpuria*; ſi membranoſæ pulmonalis ſubſtantiæ ſuperficiem, inſtar eryſipelatis prehendat,

hendat, pleuritis ſit *vera*; & ubi altius in ipſam pulmonum ſubſtantiam deſcendat, gravior ſit atque profundior, peripneumoniam excludat.

§. III.

Signa pleuritidis ſpuriæ.

Hæ igitur inter ſe diſſidentes inflammationum in thorace ſpecies probe ſunt diſcernendæ à Medico, per notas quaſdam eſſentiales & characteriſticas, jam ſigillatim commemorandas. In *pleuritide* quippe *ſpuria* dolor eſt valde acutus & pungitivus lateris, qui etiam tactu augetur, decubitus in latere affecto difficilis, tuſſis ſicca, ſine ejectione materiæ pituitoſæ, vel cruentæ, dolorem tamen, ſi valida eſt, exacerbans: juncta etiam ſimul eſt febris, cum pulſu ſubduro, depreſſo & frequente. Cauſam deinceps ipſi præbet, non tam ſanguinis, quam potius ſeri acris ſtaſis, in finibus arteriolarum & venularum azygæ connexarum, nec non tubulorum lymphaticorum, in pleura, vel etiam perioſtio coſtarum, ubi ſenſus adhuc eſt acutior. Hinc nihil aliud quam rheumatiſmi ſpecies eſt, & ob id familiaris illis, qui catarrhis, doloribus rheumaticis, arthriticis obnoxii ſunt, vel hemicrania ſubinde vexantur, præſertim ſi ex aëre nimis calido in frigidum, vel contra, tempore potiſſimum veſpertino, concedunt. Neque ea propter ſanguinis miſſionem poſcit, niſi eminens admodum urgeat plethora, ſed ſola diaphoreſi & auctiori perſpirationis ſucceſſu, mox & facile iterum, circa ſeptimum plerumque diem, ſolvitur ac periculi expers eſt.

§. IV.

Pleuritidis veræ,

Pleuritis vera inflammatio eſt ſanguinea, à ſtaſi ſanguinis in vaſculis vaſorum bronchialium, quæ ſuperiori ſæculo detexit RUYSCHIUS, & quæ tantummodo nutritioni membranarum, veſicularum & vaſorum, pulmonum compagem conſtituentium, ſerviunt. Atque adeo principaliter ipſi pulmones ſunt affecti, ſed quoad partem tantum externam ſuperficialem. Et hinc eſt major, quam in ſpuria ſpirandi anguſtia, ſputum cruentum & quod expectoratione morbus ſolvatur. Febris etiam juncta ut plurimum, ſed magis acuta ac in ſpuria, adſunt quoque dolores, ſed non tam acerbi, nec tactu exacerbandi, in latere affecto. Trahitur enim ſimul in conſenſum pleura thoracem inveſtiens, tum quod exterior pulmonalis membrana pleuræ ſoboles, tum etiam quod in plurimis hominum pulmones in alterutro minimum latere pleuræ adnati atque concreti ſint.

§. V.

Et peripneumoniæ

In *peripneumonia* dolor eſt magis tenſivus, obtuſus, preſſorius, quam acutus & ad dorſum uſque & ſcapulas propagatur. Sed major ſpiritus difficultas, anxietas, & ægra expectoratio, qua ſputum varii coloris ex imo ducitur. Nam in hac vaſa pulmonum ipſa, quæ ſanguinis curſum ex uno cordis ventriculo in alterum abſolvunt, affecta, & ſanguine craſſo, in ſolideſcentem naturam abeunte, farcta ſunt atque obſtructa. Quare majori ſtipatur periculo & facile, quos corripit, necat, præſertim ſi ſenes, & tempeſtiva ſanguinis omittitur ventilatio.

§. VI.

Morbi hiſtoria ex Aretæo.

Interim licet Veteres minus exacte diſtinxerint thoracis inflammationes; quia tamen frequentiſſimus fuit morbus, ubi vixerunt priſci illi medicinæ principes, TRALLIANUS, ARETÆUS, CÆLIUS AURELIANUS & reliqui, ex ipſis morbi ſymptomatum hiſtoria accuratior peti poteſt, quam forſan ex recentioribus. Mihi præ reliquis placuit ARETÆI deſcriptio, quam *lib. I. cap. X*, de pleuritico morbo conſignavit: *comitatur*, ait, *illum dolor acutus ad jugula aſcendens, ignis acer: Quibuſdam vero & in terga & in dorſi ſcapulas dolor protenditur. Sequitur vero difficilis ſpiritus, vigilia, ciborum faſtidium, malarum rubor hilaris, tuſſis arida, ſputa ægre exeuntia, pituitoſa, aut bilioſa, aut abunde cruenta, aut ſubflava. Pejus eſt, ſi cruentum ſputum deſit; delirant autem, vel comate occupantur.* Scribit porro, ægros intra ſeptimum, vel decimum quartum diem convaleſcere, aut perire, pro ſymptomatum vehementia: vel ſi ad vigeſimum diem malum extendatur, fieri empyicos. Addit etiam, quod hyems maxime ferax ſit, ſecundo autumnus, ver minus, niſi interdum perfrigidum ſit, æſtas vero minime; item quod inter ætates ſenes maxime huic malo obnoxii ſint, pueri minime, vel minus eo periclitentur, quia puerilia corpora rara ſint, humida & fluxa, multaque in iis difflatio & exhalatio.

§. VII.

Ad proximam cauſam concurrunt plures.

Quum autem gravia omnino, quæ febrem pneumonicam comitantur pathemata, unice fundamentum ſuum habeant in inflammatione pulmonalis ſubſtantiæ; in procinctu eſt judicare: quod omnia, quæ libero ſanguinis progreſſui per minima pulmonum vaſcula, vel canalium à copia craſſæ materiæ obſtructione, vel eorum valida ſpaſtica, à materia tenui, acri, conſtrictione, obicem ponunt, ad ingenerandam inflammatoriam hanc febrem ſint aptiſſima, præſertim quando plures ſimul cauſæ, quæ dicuntur antecedentes, procatarcticæ & remotæ, in unum hunc effectum conſpirant. Igitur ii, qui ex victu craſſo, impuro, potu ſpirituoſo, humidi & motus defectu, ſanguinem in venis alunt, & copioſum, & ſpiſſum, qui recte SYDENHAMO κατ' ἐξοχὴν dicitur pleuriticus, quam facile, conſpirantibus aliis procatarcticis cauſis, morbum hunc nanciſcuntur, tum maxime, quando corpus per intenſiorem exercitationem, operoſum laborem, balnea item calida, nec non ſpirituoſorum potum, vehementius exæſtuatur, & poſtea frigidæ ſeptentrionali auræ incautius committitur, aut, quod pejus adhuc, ſubito potus ingurgitatur perfrigeratus. Promta etiam eandem ob cauſam hujus paſſionis geneſis in ſanguineis & plethoricis eſt, omiſſa tempeſtiva ſanguinis miſſione. Idem evenit fœminis, quibus menſes, vel inordinate, vel juſto parcius fluunt, vel etiam ſi ob ætatis rationem plane emanent, nec non viris, quibus hæmorrhoidum fluxus non rite obtingit, aut plane ſuppreſſus eſt.

Craſſus & copioſus ſanguis.

§. VIII.

Spaſtica vaſorum ſtrictura.

Deinceps non ſemel, ſed ſæpius obſervavi, tormina, ſpaſmos & colicos, nec non hypochondriacos in abdomine & inteſtinis dolores, cum alvi vehementiori conſtrictione, ſequutam fuiſſe inflammationem pulmonum, maxime in plethorico-cacochymicis. Nam horum ea eſt natura atque facultas, ut comprimendo vaſcula, præſertim venoſa, liberum ſanguinis iter impediant, ejuſdemque motum inæqualem & majorem præter naturam appulſum ad alias, inprimis ſuperiores partes, efficiant. Quo poſtea nimio appulſu fit, ut ſanguis non modo urgeatur ad tubulos, qui ob minorem diametrum ſanguinem ordinario

nec vehunt, nec capiunt, ſed & in hiſce vaſorum anguſtiis impactus hærens, æquabilem & inoffenſum progreſſum intercipiat, & omnes functiones, quæ fiunt ſecundum naturam, perturbet. Et quia corpora hæmorrhagiis admodum obnoxia, plerumque ſanguineæ ſunt complexionis & ſpaſticis in imo ventre ſtricturis patent; hinc fit, ut juvenes qui largas narium hæmorrhagias, ſputum cruentum & hæmorrhoides præmaturas experiuntur, perquam facile, accedentibus occaſionalibus cauſis, in pleuriticas & peripneumonicas febres incidant, Porro frequenti obſervatione conſtat & illud, quod a ſcabie retropulſa, à præpoſtere cohibito ſimplici, vel dyſenterico alvi fluxu, à conſolidatis antiquis ulceribus, à critico conſueto pedum, vel totius corporis ſudore ſuppreſſo, vel purpura chronica ob frigua externum retrocedente, pectoris obortæ fuerint inflammationes. Illa enim materia acris cauſticæ indolis, recrementitia, nervoſis pulmonum & thoracis tunicis impacta, ob ſpaſticas, quas ſuſcitat, ſtricturas ſanguinis progreſſui obicem ponit, eundemque in æqualitate turbat. Neque etiam rarum eſt, poſt variolas & morbillos, præſertim male tractatos, gigni in thorace inflammationem, quum hi morbi nunquam non pulmonibus infeſti eſſe, ac in iiſdem labem & imbecillitatem relinquere ſoleant.

§. IX.

Epidemica eſt, Præterea, quandoque ab extraordinaria & inſueta aëris temporumque conſtitutione, pleuritides, tam veræ, quam ſpuriæ, populares ſunt & *epidemicæ.* Evenit hoc ſi hyems diuturna nimis rigida regnavit, item quando longam auſtrinam aëris temperiem & levem atmoſphæram, repente frigida & borealis, valde elaſtica aura excipit. Quod poſtremum quum inprimis vere & autumno contingere ſoleat, hinc tum febres tam catarrhales, & malignæ & benignæ, quam pleuriticæ circumire ſolent. Poſt aſperam etiam hyemem notavimus graſſantes pleuritides crudas, in quibus vix nono & decimo die ſputum apparet. HIPPOCRATES *morb. lib. II.* vocat ſiccas, & in ipſis ægri primis diebus admodum anguntur, vireſque dolore & inani tuſſi admodum concidunt, ut procedente ſputo, expectorationi vix ſufficiant & ægri difficulter convaleſcant. *& endemiæ.* *Endemiæ* etiam dantur peripneumoniæ. Notum quippe eſt frequentem admodum eſſe peripneumoniæ morbum & plures, in Weſtphalia, Pomerania, Suecia, Dania & Ruſſia interficere. Id quod vero tam propter ſolennem his in regionibus victum durum & craſſum, quam propter aërem frigidiorem & aſperiorem, ſeptentrionalibus locis proprium, accidere arbitror.

§. X.

Criſes ſervat. Ego quidem vix in ulla febre tam accurate obſervavi criſes, quam in pneumonica, pleuritica ſcilicet & peripneumonica. Nam in juvenibus & qui paulo vegetioris naturæ, circa quartum plerumque diem ſputum prodit cruentum & ſeptimo die morbus ſponte ſua per ſudorem largum ſolvitur. In phlegmaticis & ſegnioribus, nec non ubi vitium pulmonibus inſidet altius, undecimo, vel etiam decimo quarto die, morbi fit ſolutio, partim ſcreatu, partim ſudore, pulſu facto molliori, accedente ſomno placido & virium incremento. In imperfecta autem criſi criticis diebus etiam apparet ſudor, ſed non ſufficiens, ideoque nec ægrum levat, nec morbum ſolvit. Et ubi ſymptomata durant ad vigeſimum primum diem, metus eſt abſceſſus in pectore periculoſi. Bonum igitur indicium, quando expectoratio ex imo pulmonum ſuccedit bene, evehens materiam viſcidam, quarto die cruentam, dein flavedine tinctam, interdum etiam purulentam. Et quo expeditior ſcreatus, eo major ſanitatis ſpes, quo impeditior, eo minor. Laborandum modo, quando morbus expectoratione materiæ copioſæ virulentæ terminatur, ne in fine phthiſis, vel hectica accedat. Nunquam autem tuta crebra alvi fluxio, ſuſpecta etiam urina ſine ſedimento & minus quoque fauſti ominis ſudor largus, extra dies criticos. Quando tamen undecimo, vel duodecimo die alvi dejectio non nimis copioſa accidit, non adeo pertimeſcenda, ſed purulenta materia quandoque ſimul ejicitur. Quando etiam circa diem quartum naturæ beneficio narium prodit ſtillicidium, id non ſine notabili contingit euphoria.

§. XI.

Nulla ex inflammationibus tam facile recidivat, ac febris pneumonica, præſertim quæ paullo profundior fuit cum quodam abſceſſu. *Recidivæ frequentes.* Mihi nota ſunt exempla, ubi quidam vix convaleſcentes, inordinata diæta, potu inprimis copioſo vini meracioris, in eundem morbum, elapſo vix menſe relapſi, lethali plerumque eventu. Quin novi inflammationem hanc, bis, ter, quater & pluries anno, eodem in loco, ubi primum conſtiterat, recruduiſſe. Ut adeo, qui ſemel hoc affectu tentati, ejuſdem repetitum inſultum exacta vitæ victuſque ratione, ſemper opus habeant arcere cum cura.

§. XII.

Qui autem inflammatione pulmonum moriuntur, ſuffocatione pereunt, quia materiam in veſiculis aëreis & ductibus bronchialibus hærentem tuſſi amplius ejicere nequeunt. *Mortis cauſa.* In ſectione pulmones inveniuntur inflati, duri, inſtar hepatis, & ob vaſa ſanguine craſſo tenaci farcta, aquæ injecti fundum petunt. Vidi etiam pulmones abſceſſibus parvis & tuberculis duris obſeſſos, cum inflammata & ſphacelata pleura, pulmonum ſubſtantiæ adhærente. Neque minus nota mihi ſunt exempla, ubi polypoſæ concretiones, in vena pulmonali, item arteria magna repertæ, obicem poſuerunt liberiori ſanguinis per pulmones curſui, & inflammationem, ob ſanguinem copioſius, quam debebat, eo delatum, induxerunt.

CURATIO.

§. I.

Quia igitur ſanguis ſubſiſtens & æqualem circulum intercipiens unica proxima hujus morbi cauſa, palmarium utique in ſanando eſt momentum, ut is expediatur iterum atque diſcutiatur. *Indicationes curatoriæ.* Ad quod perficiendum, hæ ſubordinatæ faciunt indicationes. 1. quando ulterior ſanguinis ſtaſis atque ſtagnatio impeditur; 2. quando lentor in ſanguine pleuriticorum obvius diluitur & colliquatur; 3. quando pars affecta per ſpaſmum, dolorem & copioſum affluxum rigida mollitur & laxatur, quo impactus cruor ab appulſo ſanguine arterioſo eluatur ac in motum rurſus cieatur; 4. quando excretio materiæ viſcidæ, ſanguinolentæ ac purulentæ, in bronchiis pulmonum

monum hærentis, per ſcreatum facilitatur, ſimulque abſceſſus & empyematis generatio præſcinditur.

§. II.

Sanguis mittendus.

Ad præcavendum inflammationis incrementum, nihil utilius eſt ſanguinis miſſione, quæ quo citius adminiſtratur, eo plus auxilii præſtat. Secetur vero vena in brachio, & quidem illius lateris, quod affectum eſt: mittatur etiam liberalius, ſi plethora eminens & cum impetu exſilit ſanguis. Quin ubi ſerum admodum tenax & glutinoſum emiſſo ſanguini innatat, & reſpiratio poſt ſectionem adhuc valde difficilis urget, confidenter iterato ſubtractio adminiſtranda, præſertim ſi paullo profundioris ſtaſeos inflammatoriæ ſuſpicio.

§. III.

Diluentia propinanda & diſcutientia.

Ex internis quam maxime proficua, quæ ſanguinem, ſerum ac humores tenues reddunt ac fluxiles, craſſos vero ac ſpiſſos colliquant, blandamque ſimul movent diaphoreſin. Quod ut obtineatur. conducunt hæc: *Infuſum theiſorme, ex herba veronicæ, chærefolii, ſalviæ ana manipulis duobus, radicis liquiritiæ uncia, ſeminis fæniculi drachmis tribus, de quo frequentius patellæ quatuor vel quinque ſorbillandæ.* Dein *mixtura diſcutiens & diaphoretica*, hunc in modum: *recipe aquæ cardui benedicti, ſcabioſæ, florum ſambuci, acaciæ ana uncias duas, theriacalis unciam ſemis, aceti deſtillati unciam, lapidum cancrorum drachmam, antimonii diaphoretici ſcrupulos duos, ſyrupi papaveris rhœados, vel ſyrupi croci, ex ſacchari diſſoluti uncia & extracti croci granis octo parandi, drachmas duas: De qua dua vel tria cochlearia, bihorio quovis, alternatim danda cum pulvere hoc: recipe antimonii diaphoretici, ſive ceruſſæ antimonii, lapidum cancrorum, mandibularum lucis piſcis, dentis hippopotami, ſolutionis oculorum caneri ana drachmam, nitri puri drachmas duas, cinnabaris ſcrupulum. M. f. pulvis ad drachmæ dimidiæ pondus pro doſi exhibendus.* Quando etiam natura paullo ſegnior & pleuritis epidemia mali moris, pulveri huic adjicienda camphora, quæ potenter reſiſtit inflammationibus, &, ne latius ſerpant, impedit. Tenendum tamen, dimidium granum pro doſi ſufficere & deſuper bibendam eſſe emulſionem ex ſeminibus quatuor frigidis majoribus, cardui Mariæ & nucleis pinearum, cum decocto hordei, & cornu cervi paratam.

§. IV.

Spaſmus laxandus & ſputum ſecundandum.

Dolores acutos mulcet & rigidas fibras optime remittit, veſica calida dolenti parti tantum non perpetuo admota, plena decocto emollientium ſpecierum, uti florum ſambuci, meliloti, verbaſci, chamomillæ, malvæ, liliorum alborum, ſeminum quatuor carminativorum, croci, ex lacte. Recte enim jam ARETÆUS *lib. I.* in curatione pleuritidis præcipit, ut lateri dolenti applicetur veſica calente oleo repleta, modo fotus levis ſit, ne pondere dolorem efficiat. Et certe hoc topico mirifice levantur dolores, reſpiratio facilitatur, ſimulque materia ad expectorationem præparatur. Ipſam tandem expectorationem egregie promovet *linctus: ex olei amygdalarum dulcium uncia dimidia, ſpermatis ceti drachmis duabus, croci granis decem, ſyrupi violarum, ſacchari canthi ana uncia una cum dimidia. De quo crebrius quicquam deglutiendum, vel cum decocto avenæ excorticatæ, aut ſero lactis dulci aſſumendum.*

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Cautela circa venæ ſectionem.

Potiſſimum curationis momentum ſitum eſt in ſanguinis miſſione, de qua perite ARETÆUS *lib. I. cap.* 10. monet: *nulla moræ atque dilationis in pleuriticis, quin protinus valenti remedio ſuccurramus, datur occaſio quo circa codē potiſſimum die vena cædenda eſt cubiti; & quum mediocriter effluxerit, recreandus homo interjecto temporis ſpacio, iterum detrahi poteſt ſi bene habeat, ſin minus, poſtridie.* Hæc quippe non tantum in juvenili ætate utiliſſima, ſed & ſenili, quia hæc plus ſanguine abundat, quam alia, magiſque craſſum ac tenacem in venis alit, qui inflammationes facit profundiores ægre diſcutiendas, eaque propter hac in ætate etiam, ſi vires patiuntur, venæ ſectio poteſt repcti. Inprimis curandum, ut pro viribus & quantitate ſanguinis, nec nimium, nec parcius extrahatur. Quod ſi enim juſto plus emittitur, non modo expectoratio inhibetur, ſed & ſtaſis ſanguinis diſſolvenda obfirmatur magis, vel plane in ſphacelum tranſit. Si autem minus, quam par eſt, evocatur, parum juvat, ſanguis, nacto ſpatio, impetuoſius affluit, & ſtagnatio cum inflammatione increſcit.

§. II.

Alvi vacuationem.

Deinceps curandum quam maxime in his pneumonicis ſebribus, ut alvus aperta & inteſtina à ſpaſmis libera maneant. Suadet id jam TRALLIANUS *l. c.* nec non HIPPOCRATES *lib. III. de morb.* §. 17. *alvum,* inquiens, *in primis quatuor aut quinque diebus ſubducere oportet, & hoc paullo amplius, quo & febres obtuſiores ſunt & dolores leviores.* Nos quidem commendamus hunc in finem clyſteres emollientes & paregoricos, domeſticos cum oleo amygdalarum dulcium, quibus & alvus reſeratur, & ſtrictura inteſtinorum ſpaſtica laxatur. Recte etiam ARETÆUS *l. c.* præcipit: *neque vero medelam inferioribus partibus adhibendam negligere oportet: viris quidem in anum, oleum rutaceum, mulieribus autem & in uterum infundendum eſt.* Quod experimentum etiam locum habere poteſt, ſi inteſtina craſſa ſpaſmis conſtricta, vel ſpaſmodica uterina paſſio mulieres detinet.

§. III.

Potus.

TRALLIANUS *lib. VI.* majorem in modum in ejuſmodi inflammatoriis affectibus commendat, & quidem merito, potus aquoſo-mulſos. Commendat quoque & laudat cremorem ptiſanæ, bene decoctum, largiter ſumtum, cum amygdalis incoctum: *neque deſinas,* ait, *tepidam exhibere, dum cibus & aliæ potiones exhibentur;* & addir, *nullum aliud auxilium pleuriticis ita accommodatum invenient, etiam ſi febris adfuerit vehemens.* Ptiſanam ſuam ſemper etiam laudat HIPPOCRATES. Et certe humida tepide ſumta, omnibus præferenda eſſe, expertus ſcribo. Ad humores vero diluendos, nil utilius decocto avenaceo, vel hordeaceo, addita decenti quantitate mellis Pruſſici, nec non ſero lactis dulci. Et quo plus humidi, præſertim ſi corpus valde ſudat, aſſumitur, eo ſalubrius eſt.

§. IV.

Regimen & valida evacuatio.

Uti in omni febre inflammatoria, ſic maxime in pneumonica, abſtinendum a regimine nimis

calido, quoad lectum & conclave, potu etiam nimis calido. Cavendum vero etiam viciſſim a refrigeratione & potu frigido. In medicatione exulent omnia fortiter urinam, ſudorem, nec non alvum moventia, ne lymphatici tenues humores, quorum beneficio ſtaſis diſſolvenda, aliorſum trahantur. Nam de alvina excretione perite jam monet HIPPOCRATES lib. III. de morb. *multus humor ſi infra ſecedit à quinta die mortem inducit. Etenim ſupernæ partes reſecantur & ſputi purgatio ſurſum non prodit. Oportet igitur & infernam alvum neque valde ſuppreſſam eſſe, ut ne febres ſint acutæ, neque valde egerere, quo ſaliva ſurſum educi queat & æger viribus valeat.* Quando tamen alvus bis, vel etiam quater ſua ſponte fertur, minime id eſt prohibendum.

§. V.

Anodyna. Ad dolores acutos ſopiendos commendantur plerumque anodyna & opiata. Sed cavendum ab iis eſt, præſertim in ſenili ætate, ubi humorum ſpiſſitudo & inflammatio profundior. *Fugito*, ſerio monet TRALLIANUS *l. c. diacodium & philonium. Nam maxima pericula inducunt, cum humores eductioni contumaces reddunt, & vires proſternunt redduntque emortuas.* Ubi vero impenſior dolorum atrocia in ætate juvenili, ultra papaveracea, emulſionem nempe cum ſemine papaveris ejuſdemque ſyrupo, vel diaſcordium *Fracaſtorii*, non facile aſcendendum; ita tamen, ut ſemper ipſis admiſceantur nitroſa & diaphoretica. Externe autem ad mulcendos dolores ipſamque diſcuſſionem ſecundandam, præter ſuperius commendata, utilis eſt fotus cum pinguedine caponis calefacta, in cujus uncia, dimidia camphoræ drachma ſoluta.

§. VI.

Expectorantia. Expectorantia & dulcia non nimis cito propinari debent, primis ſcilicet diebus, ſed tunc demum, quando materia cocta, viſcida, mobilis eſt & ad excretionem apta; alias major ad pulmones proritatur affluxus. Non nulli etiam ſperma ceti in copia aſſumtum ad ſanguinem diſſolvendum commendant. Ego vero ob nauſeam, quam parit, plus illud nocuiſſe, quam profuiſſe, obſervavi. Neque etiam hoc tanta diſſolutoria facultate pollet, quam acetum cum cancrorum lapidibus.

§. VII.

Morbo declinante tenenda. Quando die critico, uti ſæpius, niſi turbas faciat Medicus, incidit, inflammatio per copioſum ſudorem ſolvitur, quem liberior reſpiratio, corporis quies & virium incrementum ſubſequitur, diaphoreticis & diluentibus aliquamdiu adhuc inſiſtendum, ſed non tam crebro. Exacta quoque victus habenda ratio, ne plus, quam par eſt & ventriculus debilis ſubigere poteſt, aſſumatur; quo morbi reliquiæ penitus conſumantur & recidiva arceatur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Peripneumonia omiſſa venæ ſectione lethalis. Juvenis accedens ad annum vigeſimum ſextum, ſanguineo-cholericus, habitus corporis ſtrictioris, ante duos annos ſingulis fere menſibus ſibi applicari curavit cucurbitulas cum ſcarificatione, poſtea ſimul & ſemel per annum id intermiſit. Aliquandiu nullo notabili incommodo circa pectus fuit affectus, ſed Februario menſe, hyeme tepida, corripitur primum horrore & rigore, corporiſque laſſitudine, quibus mox acceſſit dolor in pectore, ſpirandi anguſtia, cum proſtratione appetitus, virium, calore præternaturali, pulſu celeri, duro & inæquali, ſomnoque inquieto. Adhibita remedia varia interna pneumonica, omiſſa tamen venæ ſectione, incaſſum. Adaucta enim in pectore anguſtia cum metu ſuffocationis, expectoratio fuit difficillima, febris facta intenſior, facies rubicunda, oculi feroces & aſſidua vigilia circa diem ſeptimum delirii præbuerunt indicium, quod etiam eodem adhuc die accidit, cum ipſa morte. Aperto poſt mortem thoracis cavo, in conſpectum venerunt pulmones mirum inflati, diſtenti & tactu duri. Repleverunt hi omnem fere cavitatem & firmiſſime præterea erant adnati diaphragmati, coſtis & dorſi vertebris, in utroque latere, ut difficillime cultri acie potuerint ſeparari. Exemti apparuerunt admodum duri inſtar carnis, veſiculæ quaſi carnea craſſa rubicunda ſubſtantia erant infarctæ, & quum diſcinderentur, pauca quantitas ichoris putridi ſanguinei effluxit, præſente pure nullo. Lanci impoſiti gravitatem quinque ponderum exhibuerunt & aquæ injecti ſemper ad ima deſcenderunt. Ipſa in aſpera arteria ſpumoſa & tenax materia reperta. Arteria & vena polypoſis concretionibus, quæ ex corde & auriculis, quarum columnis & fibris firmiter erant connexæ, exemtæ, plus quam duarum unciarum pondus habuerunt. Cordis ventriculi craſſo & nigricante cruore penitus erant conſerti, & in pericardio ſex minimum cochlearia aquæ, inſtar carnis loturæ, fluctuarunt.

Epicriſis.

Patet hac ex ſectione, in peripneumonia, non ſemper adeſſe pus & materiam, ſed potius craſſam ſanguinis ſubſtantiam firmiſſime poris & tubulis pulmonum impingi, & ita tumorem durum, qui omnium ſymptomatum ſuccedentium cauſa eſt, effici. Innoteſcit deinceps hoc caſu, omiſſam conſuetam ſanguinis ſubtractionem, in corpore plethorico ſanguineo-cholerico, graviſſimæ tali ſanguineæ inflammationi anſam præbere poſſe & occaſionem. Porro admodum probabile, polypoſam ſubſtantiam ex craſſiori ſanguinis parte concretam & in pulmonalibus vaſis hærentem, multum ad generationem hujus affectus contuliſſe. Teſtatur enim MALPIGHIUS *de polyp.* peripneumoniam ſæpenumero induci à polypoſis concretionibus in pulmonum vaſis hærentibus. Non immerito quidem mirandum, cur, poſito hoc ſanguinis progreſſui obice, non perpetua ante peripneumoniæ invaſionem difficilis fuerit reſpiratio. Sed vaſa, quibus polypi inhærent, ordinario magis ampliantur, ut ſanguis nihilo minus præterlabi queat. Quamdiu igitur ſanguis placide circumagitur, nec quantitate nimis redundat, liber manet ejuſdem per hos etiam tubos tranſitus, nullumque ſubſequitur incommodum, ut viderim, polypos ad ulnæ uſque longitudinem per arteriæ aortæ, item venæ cavæ truncum ſuperiorem & inferiorem fuiſſe elongatos, ſine ullo ſanitatis detrimento atque periculo. Verum ſi ſanguinis copia accreſcit nimium, tumultuarius violentus in ipſo motus exſurgit, præſertim ſi ab externis conſtrictis impetuoſe ad interna urgetur, congeſtus circa cor & pulmones cruor, maximeque in tubis quibus inhæret

polypoſa

polypoſa maſſa, ſtagnans & accumulatus, inflammatorios tumores, præſertim in viſcere ſanguineo, facillime excitare poteſt. Tum vero quam maxime neceſſaria ſanguinis miſſio tempeſtiva, quo ſanguini iterum paretur circuitus, quæ noſtro in ægro peſſimo conſilio omiſſa.

Observatio II.

Pleuritis ſpuria veneſectione ſanata.

Quum ſynochæ & catarrhales febres ſub finem elapſi anni milites noſtros præſidiarios epidemica prorſus ratione infeſtarent, Januario menſe etiam plures, præſertim ex iis, qui contagium vitaturi in circumjectas civitates, ſub frigido valde & humido aëre hinc diſceſſerunt, corripuit ſputia pleuritis. Ex his triginta commiſſi ſunt curæ Medici, amici & auditoris olim mei, qui febre laborarunt valde gravi, cum acuto dolore lateris alterutrius in thorace, tuſſi ſicca, ſed intolerandum dolorem concitante & ſomni defectu. Omnibus is ſtatim ſanguinem mittere juſſit in brachio, qui in pluribus cuticula glutinoſa obductus comparuit. Potui liberaliter dare præcepit decoctum avenaceum tenue, cui incocta ſalvia. Temperatum in omnibus injunxit regimen, & præterea nil niſi pulveres, ex nitro, antimonio diaphoretico, lapidibuſque cancrorum, admixto non nunquam aceto vini & aliquot unciis aquæ cardui benedicti, dedit. Et exterius lateri dolenti calida tantum lintea admota. Sic morbus ſolutus fuit largo ſudore, ſeptimo, vel etiam undecimo, aut decimo quarto die. Juvenibus nonnullis & quibus non ſufficiens ſanguinis quantitas ſubtracta, ſeptimo, vel nono die, nares ſanguinem ſtillarunt cum euphoria, & pulſus per totum morbi decurſum magis fuit depreſſus, quam velox. Quos autem febris longios ad decimum uſque quartum diem detinuit, his accidit purpura rubra, quæ veſiculis aquoſis albis quaſi erat obſita in omni corporis ambitu. Nihil tamen aliud uſurpatum, quam pulvis bezoardicus cum nitro, liquor noſter anodynus mineralis & decoctum hordei, nec non avenæ excorticatæ, tepide largiter potum. His convaluere omnes, mortuus nullus, excepto unico, qui pleuritide cum petechiali febre fuerat affectus.

Epicriſis.

Facile in pleuritidem ſpuriam incidit, qui veſtibus non ſatis munitus, in aëre frigido & humido, autumno, vel hyeme, diu verſatur. Nam ego nullum morbum & inflammatoriam febrem, tam promte ab aëris intemperie, inæqualitate & mutatione generari, obſervavi, quam quæ in thorace conſiſtit. Notavi quoque, æſtate valde ſicca & calida, ſi admodum frigidus & ſeptentrionalis ventus ſubito excipit, non tantum deſtillationes catarrhoſas, ſed & rheumatiſmos & pleuritides cum ſputo cruento vehementeſque lateris dolores fuiſſe frequentes. Nam aër quam maxime & proxime, propter continuam inſpirationem, afficit pulmonum viſcus intus, & exterius quoque thoraci & coſtis, quæ tenuioribus muſculis, membranis nerveis & vaſculis ſeptæ ſunt, allabitur, eaque propter quam facile ſpaſticas criſpaturas inferre & liberum humorum circuitum ſiſtere poteſt. Recte autem Medicus ſpuria hac pleuritide laborantibus omnibus ſecari juſſit venam, ob craſſum & copioſum qui hyeme gignitur ſanguinem, quum alias non ſemper in ſpuria, ſi corpus magis ſeroſum, ſanguinis miſſio ſit neceſſaria. Neque etiam in pleuritide notha externe ita accommoda ſunt unguenta & linimenta oleoſa, vel etiam humida, eo quod perſpirationem, qua ſtagnans humor diſcutiendus & diſſlandus, impediunt. Præſtat tantum partem affectam in temperato & æquabili calore, ſub levi calefacto lectulo, ſervare, inprimis quum nec omnis cutis, eodem modo ac in arthritide & eryſipelate, ferre poſſit topica. Demum quoque notandum, purpuram rubram veſicularem non eſſe confundendam cum alba miliari. Illa enim longe benignioris eſt naturæ, & à ſero non tam putreſcente & vappido, ſed potius acri ſcorbutico ortum ducit, & ob id, ſi modeſte & perite à medico excipitur, non tanti eſt periculi.

Observatio III.

Pleuritis vera purgantis uſu corrupta.

Juvenis literarum ſtudioſus, viginti circiter annorum, ſpongioſus habitu & ſanguine plenus, in prima ætate ob id crebrius narium ſtillicidium expertus, liberatus vix ante aliquot menſes à quartana, qua cum per unum & dimidium annum fuerat conflictatus, Martio menſe, poſt multos in victu errores, potum vini minus boni & corporis refrigerationem, incidit in pleuritidem veram, ſymptomatibus ſtipatam conſuetis. Datum in principio purgans, quod aliquot ſedes movit, non ſine ſubſequente imbecillitate. Secta etiam in cubito vena, è qua exiit ſanguis valde ſpiſſus, niger, obductus materia tenaci glutinoſa. Nihilominus tam impenſa fuit ſpirandi anguſtia, ut propter ſuffocationis metum, nec ſupinus, nec in dextro latere cubare poſſet, ſed erectus ſemper ſedere neceſſum haberet. Pulſus ſimul erat admodum durus, parvus & celer, vigilia continua, perpetua tuſſis, & ſputum quodammodo cruentum, cum exquiſito pungitivo dolore rejiciebat. Quinto morbi die vocor ego, & ſtatim lateri dolenti admovere juſſi veſicam ſpeciebus emollientibus ex lacte coctis plenam. Interius dedi *pulverem* hunc: *recipe lapidum cancrorum, mandibularum lucii piſcis præparatarum, antimonii diaphoretici ana drachmam, ſolutionis oculorum cancri, nitri puri ana drachmam ſemis, cinnabaris antimonii grana xv. M. f. pulvis, de quo ternis ſingulis horis dimidia drachma oblata, interpoſito potu infuſi theiformis.* Ter etiam vel quater quotidie porrigere juſſi hanc mixturam: *recipe aquæ chærefolii, florum ſambuci, cardui benedicti ana uncias duas, aceti deſtillati drachmas ſex, lapidum cancrorum drachmam, mandibularum lucii piſcis, antimonii diaphoretici, ana drachmam dimidiam, ſyrupi jujubini drachmas tres.* M. Cereviſiæ & frigidum potum interdixi omnem, ſed liberaliter præbere juſſi infuſum herbæ veronicæ, florum ſambuci, radicis liquiritiæ & ſeminis fœniculi, ex aqua. Septimo die ſupervenit hæmorrhagia narium, ſequutus quoque per univerſum corpus ſudor & morbus ex voto ſolutus. Sanus etiam hinc diſceſſit juvenis, ſed audivi, eundem poſtea fere quotannis eodem malo fuiſſe affectum, ac trigeſimo ætatis anno phthiſi tandem extinctum.

Epicriſis.

Juvenes ſanguinei, qui hæmorrhagiis narium, vel hæmorrhoidum præmaturo fluxui in juventute obnoxii, a thoracis perfrigeratione facile incidunt in pleuritidem ſanguineam. In his vero omne præſidium in ſanguinis miſſione tempeſtiva: quæ ſi negligitur, vel non conveniens

quan-

quantitas emittitur, maxima ſpirandi ingruit difficultas. Quod ubi accidit, ſanguinis è narium ſtillicidium ſponte obortum egregio eſt levamini. Quam ſalutarem criſin etiam in binis pleureticis gravidis vidi, quæ ſemel tantum, non vero bis, aut ter, ut in graviditate neceſſarium, venam ſibi pertundi curarant. Deinceps nunquam per totum pleuriticum, & peripneumonicum morbum tuta ſunt, quæ alvum ad dejectiones ſollicitant, ſed clyſteres mox in morbi principio ejusdemque progreſſu, in fine autem laxantia pectori amica poſſunt admitti. Quæ autem ego adhibui auxilia, à me incomparabili cum fructu ſemper fere ſunt uſurpata, inprimis quum medicinam facerem ante quadraginta annos in Weſtphalia, ubi endemiæ pneumonicæ febres. Inprimis habeo, quod laudem crebriorem & largiorem potum infuſi theiformis ſuperius deſcripti, ſive decocti avenacei cum ſaccharo & nitro conditi. Neque reticendum, me ſæpius circa dies criticos pulveribus diaphoretico-nitroſis unum aut alterum camphoræ granum adjunxiſſe, eodemque effeciſſe, ut morbus ſolveretur ſudore & ſubſequente tuſſi expectoratio. Demum nulla inflammatio tam facile & crebro redit, quam pleuritica & peripneumonica, nec non ipſa pleuritis ſpuria, certis præſertim temporibus. Hæc enim rheumatiſmi eſt genus, quod ad aëris vitia facile incidit. Et ubi ſemel vel iterum pars quædam per ipſum morbum debilitata & priſtino robore privata, ſtructura quoque viarum & canaliculorum vitiata, accedentibus aliis cauſis, æquabilem & naturalem ſanguinis motum turbantibus, perquam facile præternaturales humorum ſtagnationes in minimis vaſculis accidere poſſunt.

Observatio IV.

Peripneumonia ex colica lethalis.

Illuſtriſſimus Conſiliarius, robuſtus & habitior, bene appetens & duro victui à longo tempore aſſuetus, interdum cum euphoria hæmorrhoidalem fluxum paſſus, menſe Januario, cœlo algidiſſimo, ex abdominis refrigeratione & eſu leguminoſorum, colicam incurrit, per diem & noctem graviter affligentem. Quum vero Medicus alvum clauſam clyſtere non molliret, ſed potionem carminativam cum calidioribus eſſentiis propinaret, tertio die acceſſit ingens reſpirationis anguſtia, cum febre, inquietudine & tenſivo ac pungente dolore, à pectore ad dorſum uſque excurrente. Secabatur igitur vena in brachio, ac non ita multo poſt decoctum mannatum cum aliquot tartari emetici granis porrigebatur. Inde quidem & inteſtina & ſtomachus depleta largiter, ſed anxietas & ſpirandi difficultas facta major. Exhibitæ poſtea mixturæ pectorales reſolventes, ſexto die iterum vena pertuſa & ſeptimo denuo datum infuſum mannatum. Omnia autem incaſſum, ut potius morbus inde ingraveſceret. Exterius tum admotæ thoraci ſpecies carminativæ & pectorales cum aqua calcis vivæ in cataplaſmatis formam coctæ, pariter fruſtra. Tandem potandas ſuaſit Medicus Tonnſteinenſes acidulas, quas æger avide per biduum frigide ingeſſit, donec undecimo morbi die, ſuffocatione & ſyncope ſuperveniente, periret.

Epicriſis.

Sæpius obſervavi, ex ſolo dolore colico præcedente, qui clyſteribus & aliis congruis facile ſolvi potuiſſet, ortam fuiſſe peripneumoniam, in robuſtis & craſſo ſanguine plenis, præſertim ſenibus. Ob diſtenta enim à flatibus inteſtina, ſanguis ad cordis & pulmonum vaſa validius urgetur, ibique collectus & denſatus, ægerrimam facit ſpirationem cum pectoris anguſtia. Nam quod dolor eſt in partibus nervoſis, id anxietas in corde & pulmonum vaſis, a ſanguine nimium diſtentis. Fruſtranea autem fuit evacuatio per ſuperiora & inferiora, quippe quæ ſubtraxit humidum ſanguinis, genuinam morbi medicinam, coarctatione etiam abdominis ſub vomitu, magis ſurſum ad pectus ſanguis eſt coactus & ſpiratio difficilior reddita. Porus quoque acidularum frigidus in morbi vigore, caruit ratione omni, ac propter frigus, non potuit non noxam inſerre gravem. Fuit autem hic morbi artifex, qui ſingulari methodo febres petechiales curandi, in *Actis Berolinenſibus* inclaruit.

Observatio V.

Empyema ex pleuro pneumonia curatum.

Vir ſanguineus, facie floridus, corpore obeſus & ſpongioſus, poſt aliquot dierum epulas, vino & cibis ſaginatus, noctu & interdiu, Martio menſe, Berolino Mindam Weſtphalorum iter facit. Peracto hoc, poſt aliquot dies nanciſcitur pleuro-pneumoniam, febre ſtipatam intenſa. Ego vocatus venæſectione repetita & pulveribus antipleuriticis, nitroſis & cinnabarinis, nec non potu infuſi theiformis, a periculoſis liberavi ipſum ſymptomatibus. Remanſit autem tuſſis quædam cum lenta febre, virium languore corporiſque marcore, reſpiratione tamen non adeo difficili. Hinc uſurpata auxilia varia diætetica & pharmaceutica, ſed nihil per octo hebdomades iiſdem profectum, & tuſſis potius cum dolore pectoris gravativo increvit, parum autem rejecit & veſperi lenta quædam gliſcere viſa febricula. Tandem ex improviſo ſimul & ſemel, intra tres, vel quatuor horas, ultra menſuram materiæ purulentæ cum impetu quaſi ex ore rejecta, reſpiratio illico facta liberior & febrilis calor remiſit. Duravit poſtea hæc puris exſpuitio per menſem, minori tamen copia, ac æger interea bene appetiit atque dormivit, ſucceſſive etiam per DEI gratiam ſanitati redditus, ſolo lactis cum ſaccharo roſaceo cocti potu calido, quotidie ad unam cum dimidia menſuram, interpoſito uſu balſami pectoralis, ex floribus ſulphuris, oleo amygdalarum dulcium, ſpermate ceti, terebinthina Veneta, croco & oleo aniſi, nec non pulveris pectoralis, ex lapidibus cancrorum, ſpermate ceti, ſaccharo, myrrha, radice liquiritiæ in pulverem redacta & bolo Armena.

Epicriſis.

Abſceſſum pleuritidem & peripneumoniam non ſufficienter ſolutam ſequi, paſſim priſci medici tradiderunt. Confirmat id quoque experientia, & ego id præſertim obſervavi in ſanguineis, ſpongioſi & obeſi habitus hominibus. In noſtro autem memorabile, quod rupto abſceſſu, pus effluens ſimul & ſemel per os exturbatum, quod ſi in thoracis cavum delabitur, hecticam facile inducit lethalem, niſi educatur paracentheſi, de qua notabile exemplum communicavimus, *in diſſertatione de perpetuo ſucci nutritii ex thorace ſtillicidio.* Perſanari tamen poſſe talem in thorace abſceſſum & amplam in pulmonibus cavitatem, monſtrat hæc hiſtoria. Non vero prætereundum, ægrum hunc poſtea ſæpius de dolore quodam acuto in latere affecto fuiſſe conqueſtum, poſt

paullo

paullo fortiorem corporis motum, equitationem, largum vini potum ac nimium acidorum uſum.

Observatio VI.

Peripneumonia gravis ſudore ſoluta.

Juvenis generoſus, viginti annorum, ſanguineo-phlegmaticus, narium hæmorrhagiis & largis & crebris ab ineunte ætate obnoxius & ante biennium gravem acutum pectoris morbum paſſus, Februario menſe, poſtquam corpus ſaltando vehementius exagitaſſet, & mox poſtea in prandio cereviſiam frigidam bibiſſet, & legumina cum ſalita carne avidius ingeſſiſſet, obſcurum quendam in ſcrobiculo cordis ſenſit dolorem, ſed magnam cephalalgiam, cum pulſu celeri, contracto, ſub alvo adſtricta. Datus veſperi pulvis temperans, noctem autem duxit inſomnem & mane ſpirario fuit laborioſa, cum pectoris angore & dolore in ſiniſtro latere, paullo ſupra coſtas ſpurias. Hinc mane vena in brachio pertuſa, ſanguis evocatus niger, cuticulam glutinoſam in ſuperficie gerens, data quoque mixtura diſcutiens atque reſolvens paſſim deſcripta. Subtracto ſanguine, melius primum habere viſus & dolor capitis diſceſſit, poſtero tamen die & dolor lateris & pectoris angor rediit, quin magis adhuc increvit, cum virium debilitate, ſomno inquieto, appetitus proſtratione, ut æger ſpem vitæ abjiceret ipſe. Ad dolorem igitur mulcendum impoſita veſica decocto ex ſpeciebus emollientibus cum lacte plena, alvus quoque ſtricta clyſtere emolliente domeſtico mollita, flatus multos multaque craſſa ſtercora dimiſit; ægro inde aliquod levamen percipiente, inprimis quum ſubinde ex infuſo theiformi ſorbillaret, & ſputum rejiceret craſſum fuſci coloris. Septimo autem die iterum pejus habuit, corpus jectigavit, ſpiritus factus anguſtior & reſpiratio acciſa, invaleſcente ſimul febrili calore & accedente mentis turbatione, inprimis quando oculos claudebat. Interpoſiti hinc mixturæ pulveres nitroſi cum camphora, quibus pectoris quandam ſenſit liberationem & tantiſper appetente nono die ſudavit, ſputo ſemper ſuccedente fuſco, jam etiam quadantenus flavo. Poſt nonum diem acceſſit levior quidam alvi fluxus, ut quotidie ter vel quater dejiceret, primum craſſa fœtida, poſtea mucoſa & uti dicebant purulenta. Parum tamen levaminis inde ſenſit, ſed debilior potius factus; donec undecimo morbi die ex improviſo ſubito largiſſimus per univerſum corpus prodiret ſudor & per bihorium manaret, tam ſalutari eventu, ut æger poſt illum ſomno obrueretur alto, expergefactus virium incrementum & reſpirationem liberiorem perciperet, ac poſtea, ſputo & alvi fluxu cum leni madore per aliquot adhuc dies perſiſtente, ſenſim cum ſanitate in gratiam rediret.

Epicriſis.

Sic juvenem hunc generoſum in ædibus meis commorantem ante annum curavi. Id autem ex caſu hoc in practicum uſum convertere licet: quod origo peripneumonici mali etiam eſſe poſſit ex primis viis, ſi ſtomachus flatibus & ſpaſmis detinetur, qui ſanguinem nimia copia, ad partes ſuperiores, inprimis thoracem, urgent. Tum quidem, ſi candide æger delictum confitetur, occaſio datur cito præſcindendi gravem futurum morbum, ſi commodis evacuantibus, lenioribus emeticis, laxantibus, aut clyſteribus, primæ viæ à ſordibus depleantur. Et hoc in caſu ratione non deſti[illegible]ntur practici non nulli, uti Rulandus atque Hartmannus, qui in principio inflammationis pulmonum dare præcipiunt vomitorium, quod, ſi hæc cauſa non ſubeſt, alias nocentiſſimum. Porro hac etiam ex hiſtoria apparet, non fidendum eſſe iſtis excretionibus, quæ in acutis pulmonum morbis fiunt per alvum. Sed genuinæ & ſaluberrimæ criſes, ſuccedunt per ſudorem largum.

CAPUT VII.

De Febre Hepatica, ſive Hepatitide.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Hepatitis vera rariſſima.

Quo frequentior quam modo expoſuimus pulmonum inflammatio, eo rarior hepatis inflammatio vera. Quod & cur hoc fiat, primus ego ante aliquot annos multis & validis rationibus adſtruxi peculiari *diſſertatione de hepatis inflammatione vera rariſſima, ſpuria frequentiſſima.* Potiora huc redeunt. Inflammatoriæ febres accidunt quam maxime nervoſis & ſenſu acuto præditis partibus, in quibus ille in incongruis tubulis ſubſiſtens ſanguis, dolorem movet ac ſpaſmum, qui poſtea univerſum nervoſarum partium ſyſtema in conſenſum pertrahit, exagitat ſicque febrem accendit. Sanguinea autem minus exquiſiti ſenſus viſcera, non tam ægre ferunt ſanguinis ſtagnationem, ſed cedunt impetuoſius affluenti, nec dolor ſupervenit, nec ſpaſmus, atque adeo neque etiam febris. Quia igitur hæc inter eminet inprimis hepar, quod ex paucis arteriis, ſed maximam partem venis, portæ & hepaticæ propaginibus, coagmentatur, & propter tunicarum nervoſarum abſentiam, in magnam molem poteſt expandi ſine acuto dolore; hinc in ipſius ſubſtantiam minus cadit inflammatio.

§. II.

Sed frequentiſſime ſpuria, à Veteribus deſcripta.

Illa autem hepatis inflammatio, quam Veteres fuſe deſcribunt, merito externa tantum, ſuperficialis, quaſi eryſipelacea & ſpuria hepatitis, non ſecus ac pleuritis ſpuria, cenſenda, ejuſdemque ſedes non in ipſa interna hepatis ſubſtantia, ſed potius circa convexam partem, in membranis & ligamentis viſcus hoc cingentibus & quibus coſtis ſpuriis ac diaphragmatis portioni adhæret, conſtituenda videtur. Sic enim Hippocrates *de intern. affect. §. II.* hepaticum deſcribit morbum: *dolor acutus in hepar incidit, & ſub ultimas coſtas, & in claviculam, & ſub mammam, & ſuffocatio fortis tenet, & aliquando lividam bilem revomit, & rigor ac febris primis diebus debilior habet, & dum attingitur hepar, dolet & color ipſius ſublividus eſt, & cibi, quos prius comedebat æger, ſuffocant ipſum & ingeſti urunt ac torquent ventrem. Huic conducunt, ubi dolorem habuerit, tum alia, tum tepefactoria eadem appoſita, quæ etiam pleuritidi proſunt.* Celsus *lib. IV. cap.* 8. hæc acuti jecinoris morbi ſigna eſſe perhibet: *dextra parte ſub præcordiis vehemens dolor eſt: idemque ad latus dextrum, & ad jugulum, humerumque partis ejuſdem pervenit: nonnunquam manus quoque dextra torpet: horror validus eſt. Ubi male eſt, bilis evomitur, interdum ſingultus prope ſtrangulat.* Jam quicunque hæc pathemata

curatius

curatius expendet, facile perſpiciet, illum, ab HIPPOCRATE delineatum morbum, non tam in ipſo hepate conſiſtere, ſed potius ad magnam & paullo profundiorem eryſipelaceam inflammationem partium externarum, thoracem & hepar inveſtientium, eſſe referendum, eo quod non modo ultimas coſtas prehendit, ſed & ad humerum, mammam & claviculam ſeſe extendit ac dolor tactu augetur. Cum rigore quoque, febre & vomitu invadit, quæ ſymptomata inflammationi partium nervoſarum ſolennia. Dolor porro externis mollientibus & fibras laxantibus remittit. Ac reſpiratio ad ſuffocationem uſque difficilis, à ſpaſmo pleuræ & peritonæi, quæ membranæ diaphragma ſuperne & inferne inveſtiunt, idque in conſenſum trahunt, haud immerito derivanda. Qui autem à CELSO deſcribitur morbus, non etiam in ipſo hepatis viſcere, ſed in externis ipſi adhærentibus membranoſo-nervoſis partibus conſiſtere videtur, quæ dolore & ſpaſmo affectæ, nervos diaphragmatis, intercoſtales & qui ad ventriculum excurrunt, per conſenſum ſimili afficiunt. Hinc recte monet TRALLIANUS lib. VIII. cap. 1. *conſiderari oportet, num inflammatio ipſi jecori proprie acciderit, an tunicis ipſius & muſculis extrinſecus ambientibus.* Quin AVENZOAR *lib. I. theiz. tr. XIII. cap. IV.* diſertis verbis ſcribit: *aliquando in panniculo hepatis fit extenſio, unde ſequitur dolor fortiſſimus, quaſi intolerabilis, & apparet patienti; quod hepar ſit, quod doleat.*

§. III.

Licet hepar quandoque corruptione afficiatur.

In corruptionem quidem ſphaceloſam, ingrato ſœtore & nigrore cognoſcendam, nec non in purulentam & apoſtematicam interdum abire hepar, teſtatum faciunt obſervata in diſſectione cadaverum, notata paſſim a FORESTO *lib. XIX. de hep. affect. obſ.* 10. COITERO *in obſ. anatomico-chirurg. M. N. C. Dec. II. obſ.* 2. CAPIVACCIO *lib. III. c.* 23. BARTHOLINO *Cent. IV. hiſt.* 18. *M. N. C. Cent. III. & IV. obſ.* 144. *Dec. II. Ann. IX.* Sed tenendum omnino, non omnem ſphacelationem ſupponere inflammationem; nam illa etiam commode fieri poteſt à quiete & ſtaſi ſanguinis in ramis majoribus, & nullas omnino partes in corpore citius & frequentius ſphacelo affici aut apoſtemate, quam pulmones, hepar, lienem, uterum & omentum, obſervavi. Eadem quoque corruptio ex facili in hæc viſcera tranſire poteſt, ſi contigua pars primum eadem fuit infecta, haud ſecus ac videmus in externis artuum exiguo loco ortam ſphacelationem, ſubito latius ſerpere & vicinam carnem, quin integrum amplum membrum, manum & pedem, corripere atque corrumpere.

§. IV.

Hepatitidis ſymptomata & cauſæ.

Eſt igitur inflammatorius ille affectus, qui partes externas hepati contiguas & confines frequentius invadit, & ut plurimum cum horrore, frigore, interdum etiam vomitu & febre incipit, ac dein dolore, inſomnia, ſpirandi difficultate, inquietudine & alvi adſtrictione ſtipatur, ac vulgo pro hepatis inflammatione haberi ſolet, nihil aliud, quam ſpecies febris rheumaticæ, ſive rectius eryſipelaceæ, quæ fit non tam à decubitu & ſtaſi ſanguinis, quam potius ſeri viſcidi acrioris, membranas & fibrillas nerveas lancinantis. Propterea eidem quam maxime obnoxii ſunt, qui arthriticis & rheumaticis paſſionibus alias patent, qui potibus ſpirituoſis ac iræ indulgent, quibus ſuetæ ſanguinis evacuationes ſuppreſſæ, qui in aëre frigido diu verſantur, aut plane corpus æſtuans eidem incautius committunt, nec non qui diarrhœam potu largiori ſpiritus vini cohibuerunt. Quod vero dextrum thoracis latus rheumaticis doloribus longe frequentius afficiatur ac ſiniſtrum, hanc inprimis ob cauſam fieri arbitror, quia hepar magnum & ponderoſum viſcus ibi diaphragmati coſtiſque ſpuriis connexum, quod ſub vehementiori corporis motu & reſpiratione citatiori, has partes jugi tenſione debiliores reddit, eoque facit, ut humores ibi diſcurrentes facilius ſubſiſtant & etiam in tubulos incongruos urgeantur. Atque hæc etiam ſubeſt ratio, quod per lapſum, ictum, aut emplaſtrum calidius admotum, nec non cucurbitulas, longe facilius dolores & inflammationes inducantur in dextro latere, quam in ſiniſtro & alibi.

§. V.

Pleuritidi ſæpe complicatur.

Perquam autem notatu digna eſt obſervatio practica, quod interdum caſus occurrant, ubi partes membranaceæ, ſupra & infra coſtas ſpurias, gravi dolore tenſivo, cum febre, tuſſi ſicca & anguſtia ſpirandi afficiuntur, ob irritatam graviter ab acri rheumatico confluxu, non tantum pleuram ſupra diaphragma, verum etiam peritonæi membranam infra hoc, ut adeo morbus partim pro ſpuria pleuritide, partim hepatitide haberi poſſit. Multum enim affinitatis bini hi morbi alunt, dum in utroque dolor ſæpe ad jugulum & humerum ſeſe extendit, difficultas quoque ſpirandi adeſt & tuſſis ſicca, propter conſenſum non modo diaphragmatis, cui hepar firmiter annexum eſt cum pleura & peritonæo, ſed & nervorum intercoſtalium, eo excurrentium.

a qua tamen differt.

Sunt tamen notæ non nullæ, quibus ambo hi affectus poſſunt diſtingui. In pleuritide quippe notha intra veras coſtas dolor punginvus & tenſivus, cum tuſſi ſicca, febre & doloris ſub inſpiratione exacerbatione percipitur; in hepatitide autem dolor magis ſentitur circa ſpurias coſtas, qui ad cordis uſque ſcrobiculum, cum febre, præcordiorum anxietate & quandoque vomitu atque ſingultu ſeſe explicat. In hepatitide quoque, ſecus quam in pleuritide, decubitus in ſiniſtro latere ſemper eſt difficilis, quia, ut recte notat CÆLIUS AURELIANUS *lib. III. cap.* 4. pondere ſuſpenſi hepatis adducuntur dextræ partes, membranoſæ ſcilicet, & propterea fiunt punctiones, ob tractam & tenſam membranam, cui jecur annexum eſt, & quæ cum diaphragmate colligatur.

§. VI.

Differentia ab aliis dextri lateris affectionibus.

Neque minus hepatitis merito diſtinguenda à dolore ardenti & fixo circa ſcrobiculum cordis verſus latus dextrum, cum ſingultu & vomitu ſæpe complicato, qui fit à calculo in ductu cyſtico, aut choledocho hærente, & propterea aliam cauſam obtinet & aliam ſedem, prognoſin etiam aliam requirit & medicationem. Facile etiam hepatitis permutatur cum dolore tenſivo hypochondriorum, nec non qui eſt in muſculis abdominis, de quo jam monuit FORESTUS *lib. XIX. ſæpe imponit tumor dextri hypochondrii medico, tanquam ſit in jecore affectus, quum tamen ſit in muſculis abdominis.* Sed dolor ille dextri lateris, in hypochondriacis & hæmorrhoidariis admodum frequens, conſiſtit in flexura coli, ſine febre eſt, diſcedit citius, ſæpe repetit, nec ſymptomatibus febri inflammatoriæ, ſed malo hypochondriaco ſolennibus, ſtipatur, aliam habet cauſam, medicationem aliam. Et inflammatio muſcu-

muſculorum abdominis, præſertim tranſverſorum, qui arctiſſime alligati ſunt peritonæo circa hepatis confinia, ſenſibus magis eſt obvia & tumor tactui ac viſui ſeſe offert, cutis circumjecta tenſa comparet, ut digitis attracta minime ſequatur, febris ſociata mitior, nec tuſſis, nec vomitus adeſt, plerumque etiam fit à violentia externa & contuſione, ac niſi mature congruis præſidiis ſuccurratur, confines partes afficit, inflammat, in abſceſſum, febrem lentam & hecticam tranſit.

§. VII.

Eventus bonus. Interim hæc frequens hepatitis non adeo terrere debet Medicum, nec ægrotum, eo quod ſi medicatio recte inſtituitur, non multum alit periculi & raro jugulat, niſi viſcera interna labe ſint affecta. Ut plurimum enim morbus intra ſeptem, vel undecim dies, finitur largo ſudore. Natura quippe ipſo febrili motu utitur pro medicina, cujus beneficio intra certum tempus materia peccans & ſubſiſtens attenuatur, reſolvitur ac ſenſim ſenſimque diſcutitur. Hinc qui ex inflammationibus convaleſcunt, hos per febrilem motum rite ſuccedentem evadere, cenſendum eſt. *Malus.* Quo ſenſu merito accipiendus HIPPOCRATIS aphor. 52. Sect. *VII. quibuſcunque hepar circumcirca dolet, iis febris accedens ſolvit dolorem.* Quando autem ſpuria hæc hepatis inflammatio, Medici, aut ægroti culpa, non tempeſtive diſcutitur, ſed diutius perſiſtit, dolor permanet, febris accedit lenta, corpus tabeſcit, vires cum appetitu proſternuntur, os ſiccum eſt, urina tenuis alba, abſceſſus facti præbent indicium, qui tamen non tam in ipſa interiori hepatis compage, quam potius in externis tunicis, ligamentis, peritonæo & ſubjaceoribus muſculis conſiſtit, gibbam hepatis partem ſimul afficit & plerumque funeſtum facit eventum, teſtimonio obſervationum & ſectionum anatomico-practicarum.

MEDENDI METHODUS.

CUM CAUTELIS ET OBSERVATIONIBUS CLINICIS.

§. I.

Naturæ ductus inſiſtendum. Quum pleuritis & hepatitis multum convenientiæ quoad cauſam, originem, ſymptomata & prognoſin alant, ac non niſi loco differant; hinc modus ſanandi hanc parum diſcrepat ab illius, quem capite antecedenti expoſuimus. Quemadmodum vero Medicus in quovis morbo ſanando prudentiſſime ſemper procedit, ſi ductum naturæ, quo morbus ſponte ſolvi ſolet, comite ratione ſana ſequitur; ita idem hoc in medicatione hujus paſſionis quam maxime ſervandum. Jam quia hepatitis eodem modo ac pleuritis per ſudorem, congruo critico tempore, dimidio nempe ſeptimi & ſeptimo ipſo die, ſponte ſolvi ſolet; eidem viæ merito inſiſtendum, & uſurpanda primo omnium ea, quæ ad liberiorem perſpirationem conferunt, vitanda viciſſim, quæ cuticularis excretionis ſucceſſum, diætetica ſint, ſive pharmaceutica, ullo modo remorari & impedire poſſunt. Quia autem ſecundum principem illum practicum HIPPOCRATIS canonem, non cruda, ſed concocta movere oportet; hinc principio id agendum, ut ſerum acre ſalſum, nervoſo-muſculoſis partibus vaſiſque minimis impactum, temperetur, diluatur ac reſolvatur, ſimul atque viæ ad criticam excretionem ſunt præparandæ, iis maxime, quæ fibras rigidas, tenſas, ſpaſmo conſtrictas remittunt ac molliunt.

§. II.

Facienda. Igitur omnibus modis commendandus potus diluens, decoctum hordei cum paſſulis, vel etiam citratum, ſerum lactis dulce, cum pauxillo nitri & ſaccharo, nec non emulſiones ex decocto hordei, vel cornu cervi, cum amygdalis, quæ liberaliter ſumta & temperant & diluunt. Ejuſdem dein & adhuc diaphoreticæ virtutis ſunt infuſa theiformia ex herba veronicæ, cardui benedicti, floribus bellidis atque ſambuci, crebrius ſorbillata. Diaphoreſin movent ſimulque temperant pulveres, ex antimonio diaphoretico, præſertim ex regulo parato, lapidibus cancrorum, cornu cervi philoſophice præparato, nitro & cinnabari, cum aqua cardui benedicti, ceraſorum nigrorum, cinnamomi & florum acaciæ crebrius aſſumendi. Quibus ſubinde ad auctiorem perſpirationem interponendus uſus liquoris bezoardici, vel noſtri, vel Buſſiani, cum dupla parte liquoris noſtri anodyni mineralis, vel ſpiritus nitri dulcis. Neque negligenda alvina vacuatio, ſed ſi ſegnior, clyſtere emolliente, aut clementi ſolutivo promovenda. Exterius quoque temperato calido fotu evaporatio & diſcuſſio ſubſiſtentis humoris ſecundanda. Quem in finem conducunt decocta ex herbis & floribus emollientibus, cum croco & lacte, veſicæ bubulæ indita & parti dolenti admota, nec non ſacculi ex ſpeciebus reſolventibus & diſcutientibus, herba abſinthii, cardui benedicti, floribus ſambuci, chamomillæ vulgaris & Romanæ, baccis juniperi, ſemine aniſi & carvi confecti, & in vino, aut aceto vini cocti, ac prævia expreſſione impoſiti.

§. III.

Fugienda. Abſtinendum vero interius ab omnibus opiatis, narcoticis & ſopientibus, nec non à ſudoriferis calidioribus, quæ febrem accendere, vigilias intendere & delirium ſuſcitare valent. Exterius fugiendum regimen nimis calidum. Neque oleoſa & pinguia illinenda, quæ poros cutis obſtruunt, neque emplaſtra ſaturnina, vel epithemata ex aceto & lithargyrio admovenda, quæ nimis refrigerant & conſtringunt, neque etiam ſpirituoſa applicanda, quæ fibras rigidiores efficiunt ac dolores intendunt. Ipſe adeo decantatus camphoratus & crocatus vini ſpiritus, cautiſſime adhibendus, ob exſiccationem nimiam, quam partibus æſtu ac incendio jam detentis, infert. Si tamen uſurpare placet, fiat id ſtatim in principio, ante intenſum febrilem æſtum, vel eo valde remittente, & maxime quidem in naturis ſegnioribus.

§. IV.

De venæ ſectione tenenda. Præterea ad præſcindendum inflammationis incrementum admodum utilis & neceſſaria eſt ſanguinis miſſio inter initia, præſertim in manu vel pede lateris affecti inſtituta. Quantitas autem ſanguinis mittendi, nec non repetenda quandoque venæ ſectio, pro ratione plenitudinis vaſorum, conſuetudinis, virium, ætatis corporiſque habitus, dirigenda & judicio medici merito relinquenda, ne in exceſſu, vel defectu peccetur. Interim ſi quis hæmorrhoidarius, præſtat venam ſeligere in pede & ſi plethora urget, poſtea cubiti venam pertundere.

§. V.

Symptomatum ſingularium moderatio.

Si ſpaſmus in loco affecto tantæ eſt vehementiæ, ut etiam ventriculum, duodenum ipſaque biliaria vaſa in conſenſum trahat, & præcordiorum anxietas, vomitio, ſingultus & alvi adſtrictio id prodat, & externis, & internis, opem ferre expedit. Tum ego ſæpius non ſine fructu alvo infundere juſſi enema pure oleoſum, parti dolenti & præcordiis admovere veſicam decocto emolliente plenam, & interius crebrius dare mixturas diapnoicas & reſolventes, quæ aquam cardui benedicti, florum tiliæ, acaciæ, chamomillæ vulgaris, diaſcordium Fracaſtorii, nitrum & liquorem anodynum mineralem habuerunt. Quod ſi autem infarctus & obſtructio hepatis, ac oriunda inde icteritia, complicantur; ego quidem ſingularis virtutis deprehendi epithema ex herbis cardui benedicti, ſcordii, abſynthii, floribus ſambuci, chamomillæ Romanæ & vulgaris, ſemine leviſtici ac cymini, in vino coctis, crebro admotum. Idem hoc epithema egregium quoque in declinatione morbi ad intercipiendum abſceſſum cum ſuppuratione. Sed ubi in inflammatione, à cauſa potiſſimum violenta & externa, ſuppurationis, vel etiam abſceſſus indicium præbet materia purulenta, per urinam, aut alvum ſecedens, cum febre lenta; ea utique adhiberi convenit, quæ ad extinguendum æſtum febrilem & ſuppurationem debite tractandam proficua, de quibus tamen infra pluribus agemus.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Hepatitis ex lapſu in abſceſſum deſinens lethalis.

Vir ſexagenarius, militum præfectus, ſanguineo-cholericus, in Bacchi & Veneris caſtris ſtrenue militans, anno abhinc poſt gravem ex caballo lapſum, per aliquot hebdomades laboravit ingenti & acuto dolore in dextro hypochondrio, cum febre, ſpirandi difficultate & alvo adſtricta. Curatus tamen fuit, ſed dolor remanſit obtuſior & conqueſtus fere per annum de virium & appetitus languore, nec tamen vini potum, nec veneris exercitium intermiſit. Accidit vero ut quum equo gradario veheretur, ſenſum quendam diſruptionis internæ perciperet, quo ſimul & ſemel preſſorius ille dolor ceſſavit. In urbem delatus me vocare juſſit, magnaſque querelas effudit de miro languore, ſumma ſpirandi difficultate & præcordiorum conſtrictione. Ego propius accedens, extrema frigida & frigidum in facie ſudorem offendi, pulſum autem arteriarum vix percepi. Suaſi igitur, ut ægrum in lectum transferrent calidum, & animæ medicum advocarent, meæ enim medicationi non amplius eſſe locum. Interim ſecta vena, ſed nil fere effluxit, data analeptica interna & externa, ſed fruſtra, & elapſis decem horis, è vivis diſceſſit. Poſt mortem venter mirum in modum intumuit, ac in umbilicali regione die poſt diſrupit, effluente ſanie putrida & tam fœda, ut tota domus cadaveroſa mephiti inficeretur.

Epicriſis.

Quemadmodum pleuritis vera & levior etiam peripneumonia, ſi ultra vigeſimum diem perſiſtit, facile in empyema, ſive abſceſſum admodum periculoſum abit; ſic & hepatitis, ſive inflammatio muſculoſarum & membranacearum partium circa hepar, ſi non diſcutitur, abſceſſum formare ſolet, qui ipſam hepatis ſubſtantiam labe inficit atque corrumpit. Teſtatum id facit caſus, quem ego Mindæ Weſtphalorum obſervavi & jam enumeravi. Quia autem hanc obſervationem egregie illuſtrat, ſimilis à Foresto notata *lib. XIX. de hepat. affect.* non abs re erit, ſi eandem heic inſeram. *Vir*, habet, *annos triginta ſex natus, dolore hypochondrii dextri per integrum fere annum confectus, cui lenta acceſſit febris, tabe confectus & plane conſumtus eſt, tota facies citrina & univerſum corpus flavum evaſit, & dolor atrox eum torquebat in dextro hypochondrio, quod durum & valde ſubtumidum, muſculis abdominis plane extenuatis erat, urina tenuis & ignea, oris ſiccitas, alvus modo adſtricta, modo liquida, cibi faſtidium, ſitis inexhauſta. Inciſione facta, materia purulenta fœtida emanavit, cum tanto fœtore, ut totam domum impleret, ita ut vix quiſquam apud ægrum in cubiculo perſiſtere poſſet. Aeger autem paullo poſt animam efflavit. Cadavere aperto, in tota ventris cavitate reperta eſt ingens copia puris, peritonæum quoque diſruptum & putridum conſpiciebatur, hepar durum, ingentis magnitudinis, albicans circa ſtomachum, ſed in gibba ſui parte prope coſtas ſpurias nigrum, exuſtum & gangræna infectum. In hepate vero nullum conſpiciebatur pus. Præcipua autem corruptio hepatis erat in parte dextra, verſus coſtas ſpurias & circa muſculos intercoſtales, qui etiam cum coſtis ſpuriis nigredinem contraxerant, inſtar carbonis & facillime frangi poterant.*

Observatio II.

Hepatitis ſudore diſcuſſa.

Vir ſanguineo-melancholicus, triginta circiter annos habens, diu jam vitæ ſedentariæ addictus, neque cibis boni ſucci uſus, vinis vero dulcioribus ſemper delectatus, omiſſa per aliquot annos ſueta ſanguinis miſſione, in ingentem per univerſum corpus languorem incidit, & miram quoque expertus eſt ad iracundiam proclivitatem, ita, ut a leviſſima cauſa commoveretur, & protinus ſaporem in lingua perciperet amarum. Poſt menſem correptus eſt inſigni dolore in crure & hypochondrio dextro, tenſivo partim, partim gravativo, qui attactu fuit exacerbatus. Acceſſit cibi faſtidium, inquies, ſomnus inſomniis turbatus, calor præternaturalis, extrema ab aëre frigidiuſculo mox refrigeſcebant, faciei color ſæpius mutabatur, alvus erat quidem fluida, & à pulveribus, quos nitrum parca doſi ingrediebatur, fœtida & bilioſa multa dimittebat, ſed poſt alvi ſeceſſum ſemper fere dolor acerbior reddebatur, qui etiam ſub riſu & fortiori inſpiratione ingraveſcebat, urina craſſa, rubicunda, cum ſedimento ſecedente. Miſſo primis ſtatim diebus ex mediana largiter ſanguine, dabantur diaphoretica, tinctura bezoardica bis quotidie ad triginta guttas cum infuſo veronicæ, item pulvis bezoardicus, cum nitro & camphora mixtus, arcanum quoque duplicatum cum nitro & cinnabari, quo ſedes proritatæ & anxietates adauctæ. Septimo die accedente, cutis, antea ſicca & arida, madeſcere primum cœpit, & poſtea ſudor erupit largiſſimus, per viginti quatuor horas manans, quo omnia ſymptomata, reſpiratio difficilis, anxietas, horror & extremorum refrigeratio diſcuſſa, & ſomnus quoque rediit, ita ut poſt decimum quartum diem æger lectum relinqueret. Menſe autem Auguſto idem malum rediit, non quidem cum tanta

tanta ſymptomatum & doloris atrocia, ſed diutius ægrum detinuit, & lentam febrem reliquit, diæta ſalubri & congruis remediis poſt aliquod tempus etiam abactam, ægro perfectam ſanitatem recuperante, & exſpirante ſimul illa ad iracundiam promtitudine.

Epicriſis.

Origo hujus morbi merito à craſſo & copioſo ſanguine repetenda, quem vita ſedentaria, victus craſſus & crebrior potus vinorum dulcium ingenuit, eaque propter multum ſimul ad infarctum & obſtructionem hepatis contulit. Acceſſit poſtea crebrior animi commotio, qua ſanguis lentus in minima vaſcula impulſus, ſtaſin ibi concepit inflammatoriam. Id enim curatam mereretur obſervationem, quod qui hepatis vitio laborant, ad iracundiam admodum ſint faciles, nec prius prava hæc diſpoſitio ceſſat, quam hepatis labe ſublata. Videtur autem hæc inflammatio levior tantum fuiſſe ac in ligamentis, forſan etiam ſuperficie concavæ hepatis partis, conſtitiſſe, ideoque ſeptimo die ſudore diſcuſſa eſt largiſſimo, quod tempus ordinarium criticum inflammationum eſſe ſolet, ſi diſcuſſioni adhuc locus eſt.

Observatio III.

Hepatitis ſpuriæ ſocura.

Ante aliquot annos vocabar ad generoſum virum in vicina urbe degentem, ſanguineo-cholericum, ſtrictioris habitus & quadragenario jam majorem. Is à quinque diebus lecto fuerat affixus, conqueſtus de acutiſſimo lateris dextri ſub coſtis ſpuriis dolore, cum maxima præcordiorum conſtrictione & anxietate, ſpiritus difficultate ſumma, febre, vigilia & inquietudine. Medici primum in auxilium vocati, morbum oppido periculoſum, quin capitalem fore, propinquis & adſtantibus dixerant. Putarant enim hepar ipſum laborare & ſphaceloſa tantum non corruptione eſſe infectum, ideoque, præter interna putredini reſiſtentia & analeptica, exterius epithema ex aceto cum lithargyrio cocto, adjecta camphora, appoſuerant. Ego vero candide ipſis edixi, non adeo pernicioſum eſſe, ut crederent, morbum, ſed partes tantum externas hepati connexas, non hepar ipſum, pati. Removere hinc juſſi primum epithema & apponere lateri dolenti veſicam cum decocto emolliente. Interius præbui pulverem ſupra deſcriptum, nec non mixturam, pro potu ptiſanam, item emulſionem ex ſemine cardui Mariæ, melonum, cucurbitæ & papaveris albi, cum aquis diapnoicis & analepticis, nec non infuſum theiforme ex herba veronicæ, floribus chamomillæ, ſummitatibus milleſolii & ſemine fœniculi. Uſurpatis his, lenis mador in univerſo corpore oboctus, cum ſymptomatum levamine, undecimo die ſudor manavit largus, & alvus quoque, ſub dolore ſtricta & vix clyſtere ſoluta, ſponte aliquoties dejecit. Atque ſic æger ex voto convaluit, adhuc vivens & optime valens. Dedit autem hic caſus mihi occaſionem ſcribendi diſſertationem academicam, *de hepatis inflammatione vera rariſſima, ſpuria frequentiſſima*, quam epicriſeos loco legendam commendo.

CAPUT VIII.

De Febre Nephritica.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Deſcriptio nephritidis.

ORitur *nephritica febris* ex renum inflammatione, juncta cum dolore ardente fixo in lumbis, mictu difficili & aliis pathematibus ſpaſmodicis infimi ventris.

§. II.

Simplex levior.

Prout autem *inflammatio levior* eſt, vel gravior, ſive profundior, differunt etiam ſymptomata aliuſque morbi eſt eventus. Scilicet quando extima & propria renum tunica, innumeris capillaribus vaſculis, ex emulgentibus renum vaſis prodeuntibus, perfuſa, inflammationem patitur, levior hæc eſt, ſuperficialis & eryſipelatis ſpeciem habet; ſtipatur tamen dolore ardente fixo, acuto, cum pulſu celeri, duro, ſiti, mictu ardente, urina tenui, cruda & convenienti medicina, cum regimine leni diaphoretico, citra ſuppurationem, brevi tempore diſcutitur.

§. III.

Gravior in ulcus tranſiens.

Quando vero *inflammatio profundior*, febris etiam vehementior, dolor in lumbis ardens diuturnior, mictio difficilior, alvus ſtrictior & præcordiorum anxietas atque anguſtia major, urina cruda alba ſecedente. Quod ſi autem hic dolor ad decimum quartum uſque diem perſiſtit, ſuppuraſcere incipit, tumque haud ſecus ac in aliis inflammationibus in pus mutatis, dolor mitior fit & conquieſcit, urina autem prodire ſolet admodum ſaturata cum craſſo ſedimento, quod partim ex purulenta materia, partim muco tartareo conflatum eſt. Quin ſæpe inflammatio tam profunda & inde oriunda exulceratio tanta eſt, ut per plures annos duret, & ſucceſſive totam renum ſubſtantiam conſumat atque depaſcat, tandemque macie & febre hectica ægri moriantur, ac poſt mortem, renis loco, nil quam ſacculus reperiatur plenus pure. Quod ſi perrumpit & in cavitatem pelvis delabitur, incredibiles, uti notavimus, facit ante mortem dolores & urinæ retentionem, ob veſicam, ceu partem nervoſam & exquiſiti ſenſus, ab incumbente pure, corroſam & vehementi ſpaſmo affectam.

§. IV.

Brevis ex ſpaſmo renum.

Deinceps datur febris nephritica *brevis* & quandoque tantum *diaria*, quæ cum horrore, dorſi & partium extremarum rigore incipit, poſtea cum dolore lumborum & dorſi ardente, cardialgica ventriculi & alvi ſtrictura decurrit, & tandem ſola diaphoreſi & perſpiratione aucta, intra XXIV. horas, ſæpe ſolvitur, per urinam ſabulo craſſo ſecedente. Frequens hic affectus ſanguine plenis, maxime fœminis poſt quinquageſimum annum, & à ſola refrigeratione dorſi, præſertim lumborum inducitur. Ibi enim renes anterius minus integumentis & tantum muſculis tranſverſis ſunt obtecti, propterea ex facili frigus penetrat & ſubjacentibus hiſce partibus ſpaſticam infert ſtricturam. Febris igitur hæc magis eſt a ſpaſmo, quam inflammatione, & ideo facile

facile etiam converſo ab interioribus ad exteriora ſanguinis motu & perſpiratione revocata, iterum diſſipatur. Quod vero renes ſpaſticis ſtricturis pateant, ex eo facile concludendum, quod plexus nervorum ex pari octavo & intercoſtali, renalis dictus, ipſam renum ſubſtantiam ingreditur, & non modo vaſis ſanguiferis, ſed & ductibus urinariis, tonum, ſenſum & motum largitur. Et quia idem hic plexus, per ganglion connectitur cum plexu meſenterico & inteſtinorum, cum ſtomachi quoque nervis; hinc eſt, quod renibus, magis adhuc ureteribus, dolore & ſpaſmo affectis, ſtricturæ cardialgicæ etiam in ventriculo & inteſtinis oboriantur, flatus in ſtomachum cum ructuum eliſione urgeantur & alvus ſtringatur, quin ob inflatum ventriculum diaphragma prematur & ſpirandi anguſtia cum anxia præcordiorum conſtrictione inducatur. Ne dicam tenues, limpidas & aquoſas urinas, quæ ſub ſpaſmis minguntur, luculenter teſtari, quod tubuli illi, qui in renibus liquorem urinoſum ſequeſtrant, & ad pelvim ducunt, ſpaſmo, ſeu motu contractili afficiantur.

§. V.

Calculoſa gravis.

Aliud febris nephriticæ genus, vehemens & ardentem tantum non mentiens, oritur a calculo: hic quidem, quamdiu in rene quieſcit, nihil incommodi affert; ubi vero loco movetur, & tranſitum per pelvim ac ureteres molitur, ſpaſmos & dolores graviſſimos, febrem & ſupra memorata inducit ſymptomata, quæ etiam non prius quieſcunt, quam in veſicam fuerit delatus. Jungitur autem calculoſa hæc nephritis ſæpius non modo cum dyſuria, ſed & nonnunquam periculoſa urinæ ſuppreſſione. Neque etiam prætereundum, non facile calculoſam nephritidem gigni, niſi præceſſerit nephritis ſimplex inflammatoria, vel etiam purulenta, in vaſculoſa & canaliculoſa renum ſubſtantia, poſt quam urina extravaſata & ſtagnans, vel puri commixta, ſenſim dimittit terreas moleculas, è quarum coalitu tandem ſuccreſcunt calculi.

§. VI.

Cauſæ nephritidis.

Omnis autem nephritica febris & paſſio, eodem modo ac aliæ febres incipit cum horrore & frigore, quod maxime ex ſpina dorſali & primis lumborum vertebris ſumit initium, ſub quo ſanguinis motus ad interiora ipſumque cor convertitur, eoque à copioſo ſanguine laceſſito, ſyſtole poſtea ſequitur celerior. Atque adeo facile innoteſcit ratio, quare renibus & iis, qui ad nephritidem, ſive ſimplicem, ſive calculoſam, ſive ſpaſmodicam, proclives ſunt, nihil ſit tam inſenſum, quam frigus hybernum, regnante vento boreali, aſpero & rigido, quod improvide admiſſo, paſſiones hæ promte vel inducuntur, vel illico recrudeſcunt. Ad ingenerandas vero nephriticas has paſſiones & febres multa diſponunt, tanto magis quando plura ſimul concurrunt, atque in unum effectum conſpirant. Primum inter hæc merito obtinet locum plethora, præſertim in corporibus ſpongioſis & copioſis exilibus vaſis dotatis, item in iis, qui evacuationibus ſanguinis ſpontaneis criticis, vel artificialibus aſſueti, ſi illæ ſuppreſſæ, vel ob ætatis rationem emanſerunt, hæ autem aliquamdiu intermiſſæ. In his expedita mali nephritici geneſis, quando ſimul hæreditaria diſpoſitio, vita ſedentaria, nimia ſtomachi repletio, cibi flatulenti, potus craſſus non diluens, aut nimis ſpirituoſus, nec non impenſior animi mœror concurrunt. Tanto magis & citius excluditur, quando plethorica ejuſmodi craſſo & copioſo ſanguine farcta corpora, vehementi & inconſueto motu, ſuccuſſante equitatione aut vectura in curru agitantur, vel etiam medicamenta calidiora, urinam moventia, terebinthinata, juniperina, ſuccinata, vel etiam purgantia aloëtica, liberalius aſſumuntur, quibus ſanguis craſſus cum impetu in ſubtiles & ultimas renum arteriolas urgetur, ibique ſubſiſtens, inflammationem efficit.

§. VII.

Cur ſiniſtrum ren. affectus.

Quod autem ſiniſter ren plus tentetur nephriticis paſſionibus ac dexter, id tribuendum eſſe videtur, tum quod ipſe non tam bene tectus & à frigore munitus eſt, ac dexter, qui ſub hepate deliteſcit, tum quod flexura coli ei proxime adjacet, quæ, uti ſæpius, quam alibi fit, à flatibus incarceratis diſtenta, renem & vaſcula ipſius ſanguifera comprimit, ut difficilior fiat per vaſa emulgentia ſanguinis circuitus, & ab hoc dependens urinæ ſecretio. Atque hinc etiam eſt, quod, qui calculi renalis doloribus frequentius obnoxii, inſultum eorum illico experiantur, ſi cibos lentos & craſſos, aut alia flatus procreantia aſſumſerint.

CURATIO CUM CAUTELIS ET OBSERVATIONIBUS CLINICIS.

§. I.

Veterum methodus medendi.

Quam Veteres ſervarint in curanda nephritide medendi methodum, tradit HIPPOCRATES de intern. affect. p. 217. *ſi*, inquiens, *urina prodit velut à carnibus bubulis aſſatis ſuccus, ex renibus ulceratis, dolore lumborum & veſicæ, mox intenſiori, & qui ſimul deſcendit ad imum ventrem, hanc inſinuas curam: multa calida lavato, & tepefactoriam ad dolentem maxime locum adhibeto, & ſorbitione utatur è farina cocta, melle affuſo, & reliquo victu utatur quam maxime per alvum ſecedente & vinum bibat album Mendeſium, mellei coloris, aut aliud album jucundiſſimum, probe temperatum. Pro temporis opportunitate ſerum & lac bibat, ſerum quidem ad purgationem, lactis autem potum faciat in tempore per XLV. dies. Hæc ſi ita feceris, morbum in melius diſpones.* Eundem fere curandi modum proponit CELSUS *lib. IV. cap.* 10. *oportet*, ait, *ubi renes male habent diu, conquieſcere; cubare molliter: ſolvere alvum; ſi aliter non reſpondet; etiam ducere: ſæpe deſidere in aqua calida: neque cibum, neque potionem frigidam aſſumere: abſtinere ab omnibus ſalſis, acribus, acidis, pomis; bibere liberaliter.* Deinde ad dolorem levandum, immo, ſi renes exulcerati ſunt, ſemina cucumeris, nucleorum pinearum, crocum cum lacte decoctum commendat.

§. II.

Congrua præſidia.

Hæc Veterum curandi ratio ita eſt comparata, ut nephritico morbo admodum ſit accommoda, ac nil fere in eadem deſiderari poſſit, quum omnia eo conſpirent, ut vaſcula & fibræ tenſæ, duræ & a ſpaſmo conſtrictæ relaxentur & molliantur, humores ſtagnantes craſſi diluantur, & obſtructiones ſolvantur. Nos etiam hanc methodum deprehendimus probatiſſimam, in eaque perficienda his potiſſimum uſi ſumus auxiliis, ſero lactis dulci, vel lacte aſinino acidulis Selteranis

remix-

remixto, item ptiſana cum lacte confuſa & potui data, emulſionibus ex amygdalis amaris, nucleis perſicorum, ſemine cucumeris, cucurbitæ cum aquis florum acaciæ, ulmariæ, ceraſorum nigrorum; pulveribus, ex oculis cancrorum, cornu cervi philoſophice præparato, lapide manati & nitro compoſitis, cum ſupra dictis, vehiculi loco, ſumtis. Infuſum quoque herbæ thée, propter blandam ſuam adſtrictionem in omnibus renum affectibus, præſervandi & curandi ſcopo, egregiæ eſt virtutis, & ceu ſpecificum olim maximi ſemper ſuit habitum.

§. III.

Levioris nephritidis medicatio. Interim quum variæ ſint nephriticæ hujus febris ſpecies & cauſæ, diverſi etiam gradus; hinc diverſimode etiam adornanda erit cura. Itaque in levi illo & diario ſæpe, ex ſolo frigore & ſpaſmo, renum dolore, nihil aliud agendum, quam ut ſacculis lateribuſque calefactis, & dorſi, & abdominis regio, & ipſi quoque pedes, probe foveantur exterius, interius vero infuſum thée, aut theiforme ex floribus chamomillæ, ſummitatibus millefolii, ſemine fœniculi, ſucceſſive, ſed largiter, corpore ſimul ad ſudorem diſpoſito, bibat & alvus ſtricta validius expediatur clyſtere ex lacte, nitro, melle & oleo. Inprimis ad dolores mulcendos & diaphoreſin eliciendam ſpectatæ virtutis liquor noſter anodynus mineralis, ſi tres ipſius partes, cum una liquoris bezoardici *Buſſi* parte remiſceantur, & bihorio quovis viginti guttæ cum potu calido porrigantur.

§. IV.

In graviori uſurpanda. Quando dolor ardens & fixus in lumbis diutius tenet, & indicium eſt, vaſa renalia ſanguine craſſo ſarcta eſſe atque obſtructa, cito ſolvenda plethora per venæ ſectionem in pede, vel in diſpoſitis ad hæmorrhoidalem fluxum hirudinum appoſitionem, ad anum. Poſtea interius danda, quæ æſtum ſanguinis temperant, & liberiorem humorum circuitum cum diaphoreſi procurant, quo nomine emulſiva, demulcentia, diluentia, antiſpaſmodica, pulveres diaphoretici cum cinnabari & nitro, omnibus aliis palmam præripiunt.

§. V.

Exulcerata poſcidea. Ubi vero inflammatio in abſceſſum tranſit, ex puris mictu & dyſuria cognoſcendum, medicatio eo dirigenda, ut pus acre temperetur, abſtergatur & etiam fiat conſolidatio. Ad hoc perficiendum laudata virtus lactis, vel ſeri lactis, cum herbis vulnerariis, floribus hyperici, ſummitatibus millefolii, herba veronicæ, ſcabioſæ, hederæ terreſtris, conſolidæ Saracenicæ & ſaniculæ decocti. Tum quoque utiles emulſiones ex ſeminibus quatuor frigidis & amygdalis, quibus adjicienda ſufficiens quantitas ſeminis lycopodii, cujus magna vis eſt dolorem leniens, exſiccans & conſolidans. Sunt etiam qui in renum vitiis multum tribuunt gummi ceraſorum in aqua, vel ſero lactis ſoluto & crebrius aſſumto. In illo etiam renum cum exulceratione vitio, quod plerumque in iis, qui diutius calculo laborarunt præſto eſt, ab omnibus acribus, calidis, ſpirituoſis, diureticis & lithontripticis eſt cavendum, quia novam facile inflammationem, vel etiam mictum cruentum, excitare poſſunt. Præſtantiſſimi vero tum uſus mel Pruſſicum album, præſertim cum pulvere nuciſtæ remixtum & loco ſacchari in decocto veronicæ ſumtum, vel etiam ſyrupus de dialthæa *Fernelii*, qui certe, ceu ſpecificum, in renum labe merito commendari dignus. Præterea malvaticum juniperinum, quod ex vino Malvatico & rob juniperi paratur, in antiquis renum ulceribus, à ſenibus præſertim, ad aliquot cochlearia, poſt cibum, ſumitur cum fructu.

§. VI.

Clyſteres proſicui. In nephritide tam inflammatoria, quam calculoſa, primum & princeps auxilium in clyſteribus demulcentibus ano infuſis, qui ſine ſtimulo ſalino & purgante parandi, ex lacte, ſero lactis, vel pura aqua dulci cum floribus ſambuci & chamomillæ decocta, adjectis binis vel una tantum uncia ſyrupi de althæa *Fernelii* & drachma una nitri. Diutius enim enemata debent retineri, quo ſpaſmos laxent & flatibus ſic exitum parent.

§. VII.

Flatus diſcutiendi. Quum magna ſit conſenſio & communicatio inter renes, colon inteſtinum ipſumque ventriculum; adeo ut unius vitium facile tranſeat & communicetur cum altero, atque etiam inflatio coli, circumflexæ potiſſimum ipſius partis circa ſiniſtrum renem, comprimendo hunc, non modo ad ipſius morbos diſponat, ſed & eos proritet atque exacerbet, hinc tam ad præſervandum, quam mitigandum quod in renibus conſiſtit vitium, operam dare oportet Medicum, ut omnia ex iis, quæ flatus cient, & alvum ſtringente facultate pollent, evitentur, contra quæ eam lubricam ſervant, uti oleum amygdalorum dulcium, flatibus etiam diſcutiendis dicata ſunt, uſurpentur, è quibus inſtar omnium eſt ſemen cymini cum ſaccharo obductum & frequentius deglutitum.

§. VIII.

Externa cum diſtinctione adhibenda. Ad externorum uſum quod attinet, ſi ipſa febris cum dolore acuto adeſt, non facile ego ſuaſerim linimenta pinguia, neque etiam applicationem ſpiritus vini camphorati, multo minus balneum, ſed fotus temperate calidos, cum veſica ſemirepleta decocto florum emollientium cum croco ex lacte, longe erit utilior. Si autem febris abeſt, & labes exulcerationis poſtea metuenda, vidi *emplaſtrum ſpermatis ranarum, ſumendo uncias ipſius duas, addendo ſacchari ſaturni. camphora ana drachmam, olei hyoſcyami drachmas duas*, dolorem mitigandi, eximie profuiſſe.

§. IX.

Minerales aquæ cum diſcrimine proſunt. Utut aquarum mineralium uſus in omnibus fere renum vitiis opem ſpondeat eximiam, ſed tamen quum magna ſit in hiſce ingredientium diverſitas, non omnes promiſcue in uſum trahere convenit, ſed utique ſelectus habendus. Carolinæ thermæ, ſi in renibus ulcus, propter ſal calcarium purgans & diureticum, quo pollent, minus quadrant, quia nimium abſtergendo, cavitatem faciunt majorem. Provide quoque & caute agendum cum acidulis efficacioribus Pyrmontanis & Egranis. Emſenſes vero thermales aquæ & ex acidulis Selteranæ, propter ſal tenerum alcali & ſubtilitatem aquarum, magis conducunt. Semper tamen tutior eſt & acidularum & thermarum uſus, ſi cum dimidia parte lactis mixtæ, uſurpentur. Inprimis præſtat ad abſtergendas exulceratas renum partes, Selteranam, primum per quatuordecim dies ſolam, poſtea adhuc per menſem lacti nuptam caprillo, potare & traumatica, decoctum, ſive eſſentiam, interponere.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Nephritis a vulnerariis ſanata.

Sereniſſima Princeps, ſexagénaria ferme, mollioris & ſanguineæ texturæ, per aliquot annos nil niſi vinum, ac interdum aquam ſpirituoſam, carminativam, quam vocant Aquavitæ bibens, ſubinde tamen copioſe infuſum thee potans, ante aliquot annos, poſt præcedentem corporis exæſtuationem per motum, incidit primum in dolorem dorſi & hypochondrii ſiniſtri, cum horrida refrigeratione, febre, anxietate, inquietudine, ſtrictura alvi, dolore in ſiniſtro rene, fixo, ſubinde tamen de vehementia remittente, ſed verſus noctem ſemper exacerbato, ſub quod urinæ tenues & albæ ſeceſſerunt. Perſeverarunt hæc ſymptomata uſque ad undecimum diem, quo tandem mitior dolor redditus & urina poſtea valde turbida cum craſſo multo ſedimento & bruni coloris emiſſa. Medicus diſciplinæ meæ alumnus, non deſtitit per morbi decurſum idoneis remediis ſuccurrere, & potiſſimum emulſiones demulcentes & refrigerantes, pulveres temperate diaphoreticos & nitroſos, nec non oleum amygdalarum dulcium interne, & externe fomenta ex emollientibus & unguenta ex oleo amygdalarum dulcium cum camphora in uſum vocavit. Ad impediendum quoque ulcerationis incrementum & conſolidationem promovendam, ſuaſit poſica infuſa herbarum vulnerariarum, ut alchimillæ, veronicæ, ſummitatum millefolii, florum hyperici, cum lacte per menſem & longius potanda, ac vere demum conſilium dedit, ut acidulas Selteranas, per ſex hebdomades, ſub debito regimine biberet. Quibus per Dei gratiam perfecte convaluit Sereniſſima ægra, & etiamnum in exoptata vivit incolumitate.

Epicriſis.

Hæc inflammatio ſine dubio ab obſtructinne vaſorum minimorum in renibus fuit ſuborta, quæ in plethoricis, ſicut omnes inflammationes, quam facile fieri poteſt, quando ſanguis per motum, aut calidiora, in extremitates arteriolarum, qui lympham vel ſuccum nutritium vehunt, urgetur & accedit lumborum refrigeratio. Non facile autem talis inflammatio, præſertim ſi paullo profundior, diſcutitur, ſed in ſuppurationem abit, id quod certum requirit tempus. Deinde etiam illud in uſum practicum hinc diſcendum, quod cito ſuppurationi factæ ſuccurrendum ſit blandioribus vulnerariis, ne ſcirrhoſum quid, quod longiorem ſuppurationem ſequitur, gignatur & ulcus poſtea fiat inſanabile.

Observatio II.

Nephritis calculoſa.

Vir ſanguineus, forma venuſtus, venereus vero & vini potator, natus è familia nephritidi obnoxia, vegeſimo octavo ætatis ſuæ anno, febre admodum ardente, cum vehementi dolore in regione lumbari lateris ſiniſtri affectus eſt; adſuerunt ſimul cruciatus diri in regimine, alvus adſtricta, ructus crebri, mingendi difficultas & urina exiit pauca, album deponens ſedimentum. Medicus conſultus febrem ardentem & colicam convulſivam eſſe putavit, ideoque venam ſecare juſſit & clyſteres applicare. Ego vero in auxilium vocatus, quum æger de dolore inſtar pali circa renem ſiniſtrum infixi & ſpaſmodica cruris ſiniſtri contractione conquereretur, quæſivi, num olim laborarit calculo? reſpondit, non, ſed ex familia eorum eſſe, qui calculi cruciatibus obnoxii. Dixi igitur, nephritidem eſſe calculoſam, cum inteſtinorum doloribus, & exhibui emulſionem ex nucleis perſicorum, ceraſorum, cucurbitæ, milii ſolis, papaveris albi, cum aqua graminis, perlarum matre, nitro & ſyrupo papaveris albi adjecto. Exterius loco dolenti admovere juſſi veſicam oleo liliorum alborum & chamomillæ cocto plenam, & ternis ſingulis horis injicere clyſma ex ſero lactis, oleo amygdalarum dulcium, ſyrupo dialthæa *Fernelii* & nitro. His alvus ſoluta, ructus moleſtiſſimi intercepti & ventris tormina non nihil ſedata, ſed calculus graviſſimis doloribus deſcendit in uretheres, ad quos tantiſper componendos & ſpaſticam criſpaturam in uretheribus remittendam dedi liquorem meum anodynum mineralem cum aliquot guttis laudani opiati liquidi, quibus in veſicam dimiſſus & inde etiam ad urethram delatus calculus, ob magnitudinem ibi obhæreſcens ac inſtrumenti ope eximendus, ſub qua operatione meatus urinarius læſus quodammodo, ut dein, ob cicatricem hunc anguſtantem, per omnem vitam mictio facta fuerit difficilior. Ad præſervationem igitur poſtea ſuaſi primum potum infuſi millefolii, dein acidularum Selteranarum cum vino & uſum crebriorem pulveris ex magneſia & nitro. Et jam per aliquot annos à calculi doloribus vixit immunis.

Epicriſis.

I. Quoniam doloribus ex calculo non modo febris valde ardens, ſed & dolores inteſtinorum, cum firma alvi obſtructione, vomitibus & ructibus junguntur; hinc in nullo morbo diagnoſis tam fallax, quam in hoc, præſertim ſi ægri antea nunquam inſultum ipſius experti. Novi calculoſam paſſionem pro ardente febre, pro iliaca paſſione, pro colica convulſiva, hæmorrhoidali, vel flatulenta, fuiſſe habitam, donec calculi proventus errorem argueret. Interim licet minus exquiſite cognoſcatur cauſa, in remediis tamen propinandis ea propter non multum errabit artifex, quum in omnibus his, non alia poſſint uſurpari, quam demulcentia, ſedativa, fibras rigidas laxantia & ſpaſmos remittentia. Quo magis patet, eandem methodum eademque remedia, pluribus morbis ſanandis eſſe poſſe accommoda.

II. Febris vehemens inflammatoria ex calculo ſine ſubſequente inflammatione eſſe poteſt: ſed cauſa febris tum potius ſpaſmus, quam obſtructio vaſculorum ab incarcerato ſanguine; ſpaſmus enim facilius ſolvitur, quam obſtructio diſcutitur.

III. Ad arcendam calculoſam nephritidem nihil utilius infuſo vulnerario, antiſpaſmodicæ ſimul virtutis, cujus generis eſt ex millefolio. Selterana dein pota aqua abſtergit mucum viſcidum, & prima calculi rudimenta colliquat ſenſim ac evehit. Alvus autem laxa, ne ex inteſtinis ren male afficiatur, prohibet, licet eadem neutiquam movenda ſit pilulis, præſertim quæ aloen habent, quibus in ſanguineis, præter dolorem calculoſum, & colicus, & hæmorrhoidalis, ſuſcitari poteſt.

Observatio III.

Nephritis

Fœmina quadraginta circiter annorum, ſanguine

male tractata funeſta.

guine & ſuccis plena, facie florida, venæ ſectioni antea aſſueta fuerat, quam à biennio vero omiſerat, & tamen ſedentariam coluerat vitam, plenæ ac vinoſæ diætæ indulſerat, neque ſufficientem uteri purgationem habuerat. Hæc corripiebatur fixo in regione ſiniſtra lumbari dolore, qui per aliquot dies cum virium proſtratione, nauſea & alvi adſtrictione inſiſtebat. Ad hunc leniendum Medicus præbebat pulveres ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum & opiato ſic dicto laudano, ita ut doſis laudani haberet granum, eoque obtinebat, ut dolor redderetur obtuſior, alvus vero magis obſtiparentur, urina ſupprimeretur, ſpiritus arctius mearet, vigilia eſſet aſſidua, & præcordia impenſius angerentur. Nihilo tamen ſecius inſiſtebat papaveraceorum uſui & emulſionem non modo cum larga ſeminis papaveris quantitate, ſed & pilulas ex diureticis & opio præbebat. Licet autem his dolorem abigere & ſomnum inducere niteretur, neutrum tamen obtinebat, ſed ſymptomata potius cum ſpirandi difficultate ingraveſcebant, abdomen durum reddebatur ac tenſum, & accedebat quoque febris. Alius igitur in conſilium vocabatur Medicus, qui ad alvum expediendam & reſpirationem facilitandam, exhibebat decoctum ex dulcibus, emollientibus, foliis ſennæ ſine ſtipitibus atque rhabarbaro, cui ad ſitim extinguendam non nihil ſpiritus nitri inſtillatũ. Sed omnia fruſtra. Aegra enim corripiebatur horrore frequenti cum interiorum ardore, ſubſequebatur ſyncope cum levi delirio, cumque Medicus ſub his emeticum ex tribus tartari emetici granis daret, operatio nulla ſequuta, & duabus ab eo aſſumto horis, ægra exſpiravit.

Epicriſis.

Imprudentiſſimæ medicationis hoc eſt exemplum, qua morbus benignus, in capitalem plane converſus. Expenſis enim probe circumſtantiis, facile judicandum, malum hoc à nimia ſanguinis redundantia in fœmina alias vegeta, ejuſdemque ſtagnatione in vaſis majoribus circa lumbos, nephritidem faciente, ortum traxiſſe, omneque damnum tempeſtiva liberali ſanguinis miſſione & alvi apertione per clyſteres, mature potuiſſe præſcindi.

Observatio IV.

Nephritica febris ex calculo.

Vir quadragenarius, cholerico-ſanguineus, multorum liberorum pater, ac ob mercaturæ negotia, multum in itineribus verſans, poſtquam autumnalem ſanguinis miſſionem juſto diutius diſtuliſſet, & noviſſime curru noctu & interdiu vectus, corporis & ſuccuſſationem & refrigerationem fuiſſet paſſus, domum delatus veſperi correptus eſt horrore, quem excepit æſtus & dolor acutiſſimus in ſiniſtro latere ſupra iſchii os, prope dorſi ſpinam, cum alvi adſtrictione, inquietudine, ſiti, præcordiorum ſtrictura & ructuum eliſione, urina non quidem difficulter, ſed alba & tenui ſecedente. Medicus ordinarius ſuaſit clyſterum oleoſorum uſum & potum olei amygdalarum dulcium cum juſculis. Delinita inde tantiſper dolorum atrocia, mane ob alvum ſtrictiorem ac ſponte nec flatus, nec ſtercora dimittentem, tormina quoque & murmura in abdomine, pilulas purgantes cum croco deglutire juſſit, quibus non ſine prægreſſis cruciatibus alvus quidem ſoluta, dolor autem fixus circa renem ſiniſtrum exacerbatus, inquietudo cum calore adaucta, æger aſſumta illico revomuit corpuſque admodum jectigavit, alvo ſimul denuo arctiſſime clauſa. Ego in auxilium vocatus, ex dolore fixo in renis regione & ſubinde ad ſemur uſque excurrente cum aliquali hujus rigore, nephriticam febrem eſſe conjeci, ac propterea primo omnium ſanguinem è vena brachii mittere, dein alvo clyſterem paregoricum domeſticum cum nitro injicere & interius liquorem meum anodynum mineralem, alternatim cum pulvere temperante ſalino-nitroſo præbere juſſi, dato ſimul pro potu decocto avenaceo, non nunquam cum oleo amygdalarum dulcium, non nunquam brodium carnis cum citri ſucco. His æſtus reſtinctus, vomitus compoſitus, dolor quoque conquievit, per intervalla tamen, veſperi præcipue, recruduit. Hinc locum dolentem unguento dialthæa, populeonis, cum oleo juniperi ſubinde ſovere ac bis quotidie liquorem ſalino-alcalinum ac nitroſum ſumere ſuaſi, quibus etiam effectum, ut poſt ſeptimum diem alvus ſponte ſolveretur, cutis antea arida madeſceret, pulſus molleſceret, urina, ſub dolore pellucida, craſſa nunc ſecederet ac ſedimentum poneret, ipſeque dolor penitus evaneſceret. Licet autem tum nec ſabulum, nec calculus prodiret, nephriticum tamen morbum fuiſſe patuit poſtea luculentius. Quum enim æger ad vernalem ſanguinis miſſionem ſeſe accingeret, & ob id alvum prius purgandi cauſa decoctum mannatum cum cremore & terra foliata tartari uſurparet, inde non modo efficaciter alvus eſt ſubducta, ſed & poſt toleratos veſperi leniores in lumbari regione verſus pubem excurrentes dolores, mane cum urinam mitteret ex improviſo ſimul etiam excrevit calculum oblongum, figuræ pyramidalis fere, diametri lentis, baſi durum, ſuperius autem friabilem atque poroſum.

Epicriſis.

Calculum in renum ſubſtantia occultatum, paullo majorem & duriorem, febrem inflammatoriam cum acerbis doloribus & ſpaſticis ſymptomatibus, excitare poſſe, hæc docet hiſtoria. Neque tamen id fit, quod irritando vel diſtendendo partes nervoſas ſpaſmos facit, ſed quia comprimendo canaliculoſam renum ſubſtantiam, obſtaculum ponit liberiori ſanguinis per eorum compagem progreſſui, & quando tum ſanguis abundans cum vehementia per motum ſuccuſſatorium vehementem in curru aut equo, impetuoſe ad renes pellitur, nec tamen per venas omnis æque expedite iterum reducitur, gignitur demum inflammatio. Illa enim dorſi ſub vectura aut equitatione ſuccuſſatio, ſanguinem omnino impetuoſius agit ad renes; unde novi, fœminas curru vectas ad crebriorem urinæ urgeri miſſionem. Novi etiam validiori hoc motu calculum in renibus quieſcentem, eſſe loco truſum & in uretheres cum dolore translatum. In cura autem ſic excluſæ nephriticæ febris, optimum & præſentiſſimum auxilium in ſanguinis ſubtractione, cujus tamen quantitas merito medici judicio relinquenda. Neque etiam ego melius novi in plethoricis renum paſſionibus obnoxiis præſervativum, quam venæ ſectionem tempeſtive & cum judicio inſtitutam. Atque hinc petenda eſt ratio, quod notante dudum Hippocrate, ab inflammatoriis ejuſmodi febribus, nephriticis, peripneumonicis & phreneticis, liberi maneant, quibus hæmorrhoides recte fluunt.

Observatio V.

Nephriticus & hæmorrhoidalis dolor cum numeroſa calculorum excretione.

Illuſtriſſimus Comes, quadraginta circiter annos habens, optimæ & ſanguineæ conſtitutionis, bis quotannis hæmorrhoidum, parciori tamen fluxui obnoxius, in intenſum dorſi & abdominis incidit dolorem, ut erectus ſtare non poſſet, ſed corpus ſemper incurvare neceſſum haberet: aderat ſimul creber ad mingendum ſtimulus, & urina ſecedebat parcior. Medicus huc uſque ordinarius anſam hujus doloris eſſe voluit ſanguinem per ani venas exitum molientem, & in tunicis inteſtinalibus ſtagnantem, eaque propter venam in pede aliquoties ſecari juſſit, pulverem antiſpaſmodicum exhibuit, & ad proritandum hæmorrhoidum ſtillicidium, crebriorem pilularum ad exemplar Becherianum paratarum uſum ſuaſit. Sed inde nihil acceſſit levaminis, dolores non modo remanſerunt, ſed & periodice ſæpe cum extremorum frigore & ſubſequente totius corporis æſtu, præſertim in regione lumbari, recurrerunt. Adiit igitur Carolinas thermas, ibique me in conſilium accivit. Quumque ex ſedimento urinæ mucoſo & quodammodo tartareo conjicerem, illuſtriſſimum ægrum non eſſe liberum à calculo, ut temperatas tantum thermales aquas biberet conſilium dedi. Potis his optime habuit, & quod mirandum, poſt potum pluresnumero, magnitudinis variæ, lapillos ſubcinericios leves, cum urina excrevit, ut numerus eorum intra aliquot hebdomades, vel ad quadringentos accederet. Poſtea ſucceſſive pauciores ſeceſſerunt ac quatriduo ante finem curæ nullus amplius prodiit. Interim licet ſub hoc potu dolores eſſent miniſſimi, in itinere tamen recruduerunt acerbiores, nec per annum poſtea penitus diſceſſerunt, donec uſurpatis infuſis herbarum vulnerariarum, liquore anodyno minerali & ad roboranda ſub doloribus afflicta membra, Tœplicenſibus thermis, liberaretur tam à dorſi, quam renum calculoſis paſſionibus.

Epicriſis.

Sanguineæ & forma venuſtæ perſonæ, ſi corpus jam omne nactum augmentum, ex facili patent internis partium inflammationibus, nec non ſanguinis evacuationibus, præſerim per ſedis venas. Quæ ſanguinis excretio, ſi deficit, haud raro renum inflammatio & calculoſa diſpoſitio excipit. Hinc perite Hippocrates *Sect. II. aph.* 11. ſcribit: *nephriticis ſi hæmorrhoides fluunt bonum.* In noſtro illuſtriſſimo ægro & hæmorrhoidalis inteſtinorum, & calculi renum dolor fuit conjunctus, quod haud infrequens eſt. Thermarum autem Carolinarum ea virtus eſt atque efficacia, ut renes valide expurgent à ſabuloſis & tartareis ſordibus. Sed cautus ſit earum uſus, ſi magna in renibus exulceratio, ne irritando eandem augeant majoremque faciant cavitatem. Optimo conſilio in noſtro ægro poſt thermalis aquæ potum in uſum vocata decocta & infuſa vulneraria, cum pulveribus nitroſis & liquore anodyno minerali. Renes enim male affecti ad conſolidationem optime ferunt lenem adſtrictionem. Unde ab auctoribus omnes fere herbæ vulnerariæ, in morbis ex renum vitio, quam maxime celebrantur.

Plures notatu dignæ obſervationes legantur in *Conſult. med. Tom. II. LXXIII. LXXVII. item LXXXIX.*

CAPUT IX.

De Inflammatione Veſicæ.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Inflammatæ veſicæ pathognomonica ſigna.

Veſicæ compages, ex quatuor tunicis, una a peritonæo, altera muſculari, tertia nervoſa, cui quarta mucoſa ſeu villoſa obducta, ſi ſpaſmo & inflammatione afficitur, haud ſecus ac ſi ventriculi ejuſdem texturæ carpus, aut aliæ nervoſæ partes eandem patiuntur, & multis & gravibus ſtipatur ſymptomatibus, licet auctores Medici recentiores paucam & vix ullam hujus paſſionis injiciant mentionem. Pathognomonica autem & eſſentialia ipſius ſigna ſunt hæc: dolor acutus, ardens & preſſorius in regione pubis, cum febre, perpetuo teneſmo ſive deſidendi ſtimulo, & continuo ad mingendum conatu.

§. II.

Cauſa inflammationis.

Inflammationis hujus *proxima cauſa* ſanguinis vel etiam ſeri impuri in extremitatibus arteriolarum ſtaſis eſt, qua ſanguifera per veſicæ tunicas diſcurrentia vaſa, a ſanguine copioſius congeſto nimium replentur, diſtenduntur & nervoſa exquiſitiſſimæ ſenſationis tunica, in vehementem ſpaſmum abripitur, ex quo reliquorum ſymptomatum origo.

§. III.

Item ſymptomatum.

Nimirum gravia illa pathemata, quæ inflammationi veſicæ juncta, dolor ardens preſſorius, ani conſtrictio, teneſmus, difficilis & continuo urgens mictus, borborygmi, ventris tormina, ſumma præcordiorum anxietas, ægra ſpiratio, inappetentia, mala digeſtio, vomitus, extremorum frigus, pulſus durus, inæqualis, contractus, celer, inquietudo, quandoque etiam convulſio, unice pendent à ſpaſmo in veſica, qui, ſi vehementior, ob nervorum communionem, non modo rectum, ſed & reliqua inteſtina, ventriculum & diaphragma, immo ipſas cerebri & ſpinalis medullæ membranas, cum univerſo nervoſarum partium ſyſtemate, in ſimiles ſpaſticos & conſtrictorios motus abripit. Quam intima enim ſtomacho cum veſica intercedat conſenſio, notavit jam Celsus *lib. VII. cap.* 22. ita habens: *non ignoramus, orto veſicæ ulcere, ſæpe affici ſtomachum, cui cum veſica quoddam conſortium eſt, ex quo fit, ut neque retineatur cibus, neque, ſi quis contentus eſt, concoquatur, neque corpus alatur.*

§. IV.

Levior eſt vel gravior.

Non tamen ſemper unius ejuſdemque eſt vehementiæ, ſed quandoque *levior*, quandoque *gravior*. *Levior* illa ſuperficialis magis eſt, ſpuria quaſi & rheumaticæ, vel eryſipelaceæ ſpecies, ac propterea brevi etiam & facilius ipſa febris per diaphoreſin tollitur. Oritur etiam non tam à ſanguine, ſed potius à ſero ſalſo, acri, impuro inter vaſcula & fibrillulas nerveas hærente. Hinc familiaris quam maxime ſenibus, ſcorbuticis, arthriticis, rheumaticis, hemicranicis, purpura ſcorbutica laborantibus atque cachecticis, tum maxime, quando refrigeratione inferiorum a rigi-

à rigido & boreali aëris flatu, perſpiratio intercipitur, ac inoffenſus ſanguinis & humorum per minimos tubulos circuitus ſiſtitur. Quæ autem *gravior*, profundior eſt, à craſſo & impuro ſanguine in veſicæ vaſis uberius collecto, provenit, plethorico-cacochymicos hinc frequentius infeſtat, atrociora habet ſymptomata & perquam facile in ſuppurationem, exulcerationem vel ſphacelum funeſtum plane tranſit.

§. V.

Oritur à ſuppreſſis ſanguinis evacuationibus.

Ex iis quæ ad ingenerandam veſicæ inflammationem conferunt, ſunt maxime criticæ ſanguinis evacuationes, per menſes, vel hæmorrhoides deficientes, vel plane ſuppreſſæ. Magna enim conſenſio veſicæ & inteſtini recti, alterutra parte male & ſpaſmo vel inflammatione affecta, propter hæmorrhoidalia tam interna, quam potiſſimum externa vaſa, è quibus, notante VESALIO *lib. III. cap. 9. de fabrica C. H. pag.* 475. rami, hypogaſtricæ propagines, ad veſicæ cervicem abeunt, unde etiam ſuppuratio & exulceratio ex ruptis ſanguiferis vaſculis in cervice ut plurimum obſervatur magna. Inprimis in fœminis, ſi, uti haud infrequens, & menſium & hæmorrhoidum fluxum experiuntur, ac ille ceſſat, nec hic recte ſuccedit, ſanguis impetuoſe ruit ad veſicæ vaſa & gravia ſymptomata, febrē, ulcerationem, purulentam mictionem, quandoque cruentam, dyſuriam & alia plura incommoda adducit.

§. VI.

Nec non à gonorrhœa male tractata.

Deinceps non raro inflammationem veſicæ infert gonorrhœa, præſertim virulenta, male per adſtringentia, vel etiam nimis calida & acria pellentia tractata. Attenta enim obſervatione conſtat, gonorrhœam ſæpius recurrentem & perverſa medicatione exceptam, abire in proſtatarum, veſicularum ſeminalium & ipſius veſicæ ulcus. Proſtatæ quippe glandulæ, quæ ut plurimum gonorrhœæ ſedes, quando tumore, dolore, inflammatione & ſuppuratione afficiuntur, facile labem communicant veſicæ collo proxime adjacenti, ut vitium latius ſerpat. Tum vero præter fluxum ſeminis ex urethra involuntarium, urina mingitur, quæ craſſum, copioſum, mucilaginoſum purulentum ſedimentum ad fundum dimittit, quod ab urina ſeparatum & exſiccatum flammæ ſi injicitur, tetrum fœtorem, non ſecus ac ſanguis combuſtus, ſpargit.

§. VII.

Eventus morbi.

De ſucceſſu & eventu morbi veritati & experientiæ omnino congruum HIPPOCRATIS effatū *de prænot. pag.* 464. ſic habens: *veſicæ duræ & dolentes penitus quidem horrendæ ſunt & pernicioſæ; pernicioſiſſima vero, quæ cum febre continua ſiunt. Etenim dolores ab ipſis veſicis ad occidendum ſufficiunt, & alvi non egerunt hoc tempore, niſi durum quoddam & hoc coacte. Solvit autem urina micta purulenta, quæ albam ac levem ſubſidentiam habet. Si vero neque ab urina quicquam remiſerit dolor, neque veſica molliatur & febris continua fuerit, in primis circuitibus morbi, ægrum moriturum eſſe timor eſt.* Quando autem inflammatio non tempeſtive diſcutitur, lentius aut citius necat. Qui cito, ex ſphacelo pereunt, ac uti teſtantur obſervationes anatomico-practicæ, veſica ſphacelo affecta, vel vaſa ipſius ſanguifera varicoſa, & nigro cruore farta reperiuntur. Tardius autem mors excipit, quando exulceratio ſuccedit, ex mictu purulento cognoſcenda, quæ tandem vel hectico calore necat, vel latius ſerpens inteſtinum rectum etiam exedit, ac gangrænam inducit funeſtam.

§. VIII.

Urina mucida & dyſuria non ſemper ab inflammata veſica.

Interim non omnis urina turbida & ſub mictu difficili & ardore excreta, inflammatæ, aut exulceratæ veſicæ eſt indicium. Id enim haud raro obvium in ſenibus, ſcorbuticis & qui dyſcraſia humorum laborant, & accidit ſine periculo. Quandoque etiam ſolus veſicæ ſpaſmus, ab urina acri, calculo aſperiori, aut collectione ſeri impuri in vaſis veſicalibus, inductus, inſignem muci quantitatem ex villoſa tunica exprimit ac urinæ inſinuat. Neque minus veſicæ ſpaſmus & dyſuria ſæpe comitatur febrem, quæ plerumque eſt ſcorbutica & exanthematica, cum purpura, vel maculis ſcorbuticis inſtar petechiarum, nec periculo vacat. Quin aliquoties in purpura ſcorbutica affectis obſervavi, quod impedita materiæ purpuraceæ per improvidam refrigerationem excretione, vel hac retropulſa, eadem pathemata, ſpaſmus nempe veſicæ ac difficilis mictus, acceſſerint, nullam aliam ob cauſam, quam quod conſtrictis a frigore tubulis ſubcutaneis, motus ſanguinis & humorum ab exterioribus ad interiora converſus, ſimulque recrementitia & acris illa materia nervoſæ veſicæ illapſa.

CURATIO.

§. I.

Spaſmus veſicæ ex ſanguine.

Nulli morbi difficilius curantur, quam qui in veſica conſiſtunt: eſt enim nervoſa & exquiſiti ſenſus pars, ſecundum veterum loquendi morem frigida, & pauco ſanguine perfuſa, ac urina perpetuo ſuperne affluens conſolidationem impedit, præſertim in ſenibus. Quare veſicæ vitia, uti ſpaſmus, inflammatio, exulceratio, difficilis & doloroſus mictus, facilius arcentur, quam perſanantur. Interim quia ſpaſmus veſicæ primam fere cauſam omnibus quæ ipſam infeſtant paſſionibus ſubminiſtrat, præcipua utique medentis intentio, ut eundem tempeſtive præſcindat, & modis declinet cunctis. Sed quum hic ſpaſmus veſicalibus tunicis vel à ſanguine uberius ibi congeſto, tendente ac premente, vel ab acri impuro ſero eo decumbente, inducatur, cauſæ hæ probe ſunt diſcernendæ in medicatione. Quod ſi igitur poſt ſuppreſſum menſium vel hæmorrhoidum fluxum, tale vitium imminet, optimum conſilium, ut excretiones hæ vel revocentur, vel ſanguis copioſe congeſtus per venæ, præſertim in pede, ſectionem, derivetur, quod auxilii genus, iis inprimis, quibus ani, aut uteri venæ ſtillare amplius jam ceſſarunt, proficuum eſt. Et hoc in caſu verum omnino *Hippocratis aph. 48. Sect. VII.* dictum: urinæ difficultatem & ſtillicidium ſolvere venæ ſectionem.

§. II.

Ab humore acri quibus arcenda.

Quando ſcorbuticis & iis, qui rheumatiſmis, arthritide & purpura chronica laborarunt, ulcera antiqua conſolidata ſunt, aut materia quædam exanthematica retropulſa, ſenibus quoque ob dyſcraſiam ſanguinis & humorum impuram, veſicæ paſſiones imminent, cito remediis diluentibus, acrimoniam temperantibus, blandis diaphoreticis ſanguinemque depurantibus eſt ſuccurrendum. Hunc in finem utilia decocta pro potu ordi-

ordinario temperantia, ex radice ſcorzoneræ, chinæ, ſiſere, fœniculi, item infuſa theiformia ex ſummitatibus millefolii, floribus malvæ, baccis alkekengi & ſemine dauci parata, cum dimidia parte lactis mixta & ſyrupo è dialthæa *Fernelii* dulcificata. Neque minus ſpectata ſeri lactis dulcis virtus. Quibus ſi accedit uſus emulſionis ex ſeminibus quatuor frigidis, & pulverum temperantium ex pulvere Marchionis, antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, matre perlarum, cum nitri tantillo & aliquot guttis olei macis, effectus eſt exoptatus. Quia tamen puritas humorum multum etiam debita purgamentorum alvi excretione conſervatur, videndum utique, ut hæc præſtetur libera, optime alimentis, ſin vero minus reſponderit, mannatis, cum vel ſine rhabarbaro, addito nitro antimoniato, aut clyſteribus emollientibus ducenda.

§. III.

In inflammatione & ſpaſmo proficua.

Ubi vero inflammatio cum ſpaſmo jam præſto eſt, præter jam dicta, commendatiſſimus eſt uſus liquoris anodyni mineralis, ad drachmam unam, remixti cum granis quinque extracti croci & granis duobus camphoræ. Tum etiam pulveres diaphoretici ac temperantes, aucta nitri doſi, cum emulſionibus ex ſeminibus quatuor frigidis ſunt porrigendi. Et exterius partem affectam antiſpaſmodicis & leniter diſcutientibus fovere expedit. Nobis hunc in finem uſitata veſica decocto florum emollientium plena, vel loco hujus *emplaſtrum ex emplaſtri de meliloto uncia, ſpermatis ceti drachmis tribus, croci, camphoræ ana drachma*, nec non oleum anodynum camphoræ, ex olei amygdalarum dulcium uncia, hyoſcyami drachmis tribus & camphoræ drachma, pubis & perinæi regioni crebrius illitum. Ubi etiam ſpaſmus ſolus teneſmum moleſtum, vel difficilem, doloroſam mictionem efficit, præter balnea aquæ dulcis, omnia alia auxilia virtute ſuperant vapores ex decocto florum meliloti, ſambuci, chamomillæ officinalis, malvæ, ſummitatum millefolii cum lacte, in perforata ſella ad laborantes partes admiſſi.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Minerales aquæ utiliſſimæ.

In veſicæ vitiis inveteratis, quæ cachecticis, hypochondriacis, ſcorbuticis, ſenibus & hæmorrhoidariis, nunquam non ſunt frequentia, ad incrementum eorum præſcindendum, per longum uſum efficacius deprehendi nihil, quam peritum aquarum mineralium uſum. Celebres jam pridem hoc nomine Spadanæ aquæ, de quibus ſic diſertis verbis ſcribit Henr. ab Heer in Spadacren. *hæc fontis Spadani, propria ac ſingularis facultas, ut veſicæ renumque dolores ſopiat ac leniat, morbos vero harum partium perſanet, ventriculum debilem roboret, & ciborum languentem appetentiam excitet.* Quin idem gravis auctor ſuadet, ut, ſi renum & veſicæ vitiis affecti liberi ab iis vivere velint, per totum annum hanc medicatam aquam bibant. Neque minus *Tulpius lib. II. cap. 53.* teſtis eſt fide dignus, deploratum veſicæ ulcus, omnibus parum aut nihil proficientibus, continuo aquæ Spadanæ uſu, tam feliciter fuiſſe debellatum, ut ſumme obſtupuerint, quibus id viſum certam habere deſperationem. Ego vero habeo, quod maxime laudem uſum Selteranarum, quarum ſaluberrima ingredientia penitus inſpexi, quarumque virtutem in omni interna pulmonum, renum & veſicæ labe exemplis habeo confirmatam fere innumeris. Hinc ſuadeo, ut vere ſemper & autumno, per menſem & longius bibantur, vel quod melius inter cibum potus ordinarii loco, cum quarta vini Moſellani parte remixtæ, potentur.

§. II.

Lac cum aqua prodeſt.

Lacticinia quidem per ſe renum ac veſicæ læſionibus & morbis minus accommoda. Sed ſi lac ipſum, præſertim aſininum, cum Selterana aqua bibitur, vel quod melius adhuc, acidulæ hæ, ad abſtergendam eo melius ſanioſam & mucoſam materiam, per aliquot hebdomades primum ſolæ, ac poſtea vel ſolum lac, vel medicatæ huic aquæ confuſum, uſurpantur, magis quam ullum aliud remedium prodeſſe, expertus ſcribo.

§. III.

Venæ ſectio cum diſpoſitione admittenda.

Licet ſanguinis miſſio utiliſſima ſit, tam ad arcenda, quam perſananda veſicæ ex ſanguinis congeſtione vitia: multum tamen nocet frequens ipſius adminiſtratio, ubi humorum magis impuritas, quam abundantia in vitio eſt, ac ubi materia acris purpuracea altius ſanguini eſt inſinuata. Nam ſubtracto nimium ſanguine, motus ipſius ad corporis ambitum elangueſcit, perſpiratio ſimul imminuitur, & morbi cauſa magis obfirmatur, licet in principio doloris lenimentum inde accedere videatur.

§. IV.

Vinū dulce non acidum bibendum.

Vini potum Hippocrates *l.* ſuperius *c.* in urinæ difficultatibus commendat; merito tamen tenendum, quod nullum aliud ex uſu ſit, quam dulce, Malvaticum, Hiſpanicum, vel etiam Hungaricum, quod moderate & medice potum, tam ad roborandum ſtomachum, quam ad vires reſocillandas, apprime conducit, niſi febris & calor prohibeant. Illa vero vina quæ multum acidi tartarei in ſinu ſovent, ut Rhenana, item noſtratia auſtera, penitus merito ſunt rejicienda.

§. V.

Frigus nocet, calor temperatus prodeſt.

Quum omne frigidum nervis nervoſiſque partibus ſit inimiciſſimum, calidum vero amiciſſimum; hinc in nervoſæ veſicæ paſſionibus ſumma cum cura etiam vitanda refrigeratio, maxime inferiorum, frigidus potus, ac præſertim in ſenili ætate, remedia nimium refrigerantia, acida & nitroſa. Viciſſim quæ corpus, abdomen inprimis & pedes, a frigore defendunt ac in perſpiratione ſervant, ut motus corporis moderatus, potus infuſi theiformis, potio calida, item pediluvia & balnea aquæ dulcis, optimum doloris procurant lenimentum. Atque etiam hanc ob cauſam è re eſt, ut aquæ medicatæ ipſæ, tam ſolæ, quam lacti nuptæ, tepidæ potius, quam frigidæ bibantur.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Dolor veſicæ ex ſanguine ſtagnante.

Vir quadraginta annorum, vitæ ſedentariæ ob intemperantiam ſtudiorum addictus, intolerabili cruciatu & tormento circa pubis & perinæi regionem cum magna difficultate reddendi urinam diu ſæpe per intervalla afflictus fuit, &

propter

propter dolorum atrociam, inquietudinem, anxietatem, vigiliam viriumque defectionem, cum extremorum tremore ac frigore, tam miſere decubit, ut ad deſperationem quandoque redactus, cultro filum vitæ abrumpere voluerit. Affligebat hæc miſeria interdum per aliquot hebdomades, poſtea ſenſim paulatimque remittebat, ut officio ſuo fungi poſſet; urina plerumque pauca & turbida profluebat, craſſum ſedimentum deponens. Et quum per ſex fere annos hoc malo exagitatus eſſet, viribus tandem penitus conſumtis, quadrageſimo ætatis anno obiit. Omnes, quos per totam civitatem in auxilium vocarat, Medici, & calculum, & veſicæ exulcerationem, hujus miſeræ affectionis cauſam judicarunt; ſed aliud longe partis affectæ poſt mortem ſcrutinium docuit, veſica quippe integra, ſine exulceratione, inventa fuit, nec veſtigium ſabuli aut calculi in ea repertum, ipſum vero veſicæ corpus longe craſſius & denſius, copioſis & valde diſtentis vaſis ſanguiferis, quorum nonnulla calamum ſcriptorium craſſitie æquabant, obſitum. Ut adeo omnium horum cruciatuum nulla alia fuerit cauſa, quam inſolita illa ſtagnatio & incarceratio ſanguinis in vaſis veſicæ.

Epicriſis.

Hæc hiſtoria luculenter docet, ſpaſmum veſicæ urinariæ vehementiorem, tantum valere, ut univerſum nervoſarum partium ſyſtema in conſortium trahere & œconomiam omnium corporis functionum perturbare queat. Dein patefcit, difficilem cum ardore & ſtillicidio mictum, urinam quoque glutinoſam, juxta Hippocratem furfuraceam, non ſemper exulcerationem, vel calculum intus latentem prodere, ſed à ſola ſpaſtica contractione veſicæ oboriri poſſe, qua tunica interior mucoſa fortiter compreſſa mucoſum liquidum copioſe in cavitatem veſicæ eructat, quod urinæ immixtum, poſtea cum ipſa excernitur, eodem modo ac notum eſt, dolorificum illum ſpaſmum, qui ſæpe fit in extremitate inteſtini recti exquiſiti ſenſus, ita comprimere tunicam cum vaſis ſuis villoſam, ut inſignis copia muci albi, inſtar albuminis ovi, cum teneſmo dimittatur, quod vulgo vocant hæmorrhoides albas. Veſicæ autem ſpaſmi cauſa non tam eſt in cavitate veſicæ, quam potius intra ejus ſubſtantiam. Nam, ſicuti à menſium vel hæmorrhoidum fluxu ſufflaminato, ſanguis regurgitans ad vaſa ventriculi & inteſtinorum, & intra eorum tunicas ſentientes ſtagnans, diſtractione & compreſſione, vehementia tormina, anxietates, dolores, convulſiones & ſpaſmos concitat, ita etiam, quando vel ex vitio & emanſione fluxus hæmorrhoidalis, vel aliis ex cauſis, ſanguis ad veſicæ corpus magna copia delatus ibi ſtagnat, non mirum eſt, quod in nervoſa ipſius compage ſpaſmos, & quæ ab iis proficiſcuntur ſymptomata, producat.

Observatio II.

Ex hæmorrhoidibus ſuppreſſis lethalis veſicæ inflammatio.

Vir quadraginta annorum, ſanguineo-cholericus, ex vitæ genere valde inquieto tranſiens ad quietum & ſedentarium, experitur brevi poſt hæmorrhoidalem fluxum, quem præpoſtere remediis adhibitis ſupprimi curavit. Sequuta hinc mictio cruenta, ſingulis fere menſibus rediens, qua ceſſante anxietates præcordiorum, dolores lumborum, borborygmi ventris, prava digeſtio & inappetentia oborta. Ad tollenda hæc mala variis uſus quidem remediis, thermis, lactis cura, ſed non cum debito regimine. Acceſſit hinc poſtea funeſta veſicæ inflammatio, cognoſcenda ſatis ex magno ardore, dolore in regione pubis, mictu difficili & dolorifico, febre, præcordiorum anxietate & delirio, ac poſt mortem veſica inflammata & ſphacelata inventa fuit.

Epicriſis.

Hæmorrhoidalis fluxus interdum tranſit in mictionem cruentam, criticam quoque, quæ nullo modo cohibenda, niſi rurſus provocentur hæmorrhoides, alias graviſſima ſubſequuntur ſpaſmodica pathemata non modo, ſed & ipſa veſica tandem inflammatione gravi cum febre afficitur, quæ facile abit in ſphacelum. Nam qui morbis veſicæ moriuntur, ii plerumque pereunt ſphacelo, qui etiam inteſtinum rectum ſæpe afficit, ut hæmorrhoidalia vaſa ſanguine nigro infarcta cum penis livore compareant.

Observatio III.

Veſicæ inflammatio à materia acri lethalis.

Summus hujus urbis Theologus, vitæ ſedentariæ perpetuæque mentis per ardua multa negotia ſatigationi aſſuetus, à purpura intus deliteſcente ſcorbutica in gravem primum per intervalla dyſuriam incidit, juncta ſimul paralyſi ſpuria dextræ manus, quæ, quamdiu perſtitit, remiſſior fuit dyſuria, illa vero evaneſcente, atrocior veſicæ ſpaſmus & dolor cum aſſiduo urinam mittendi ſtimulo, illico rediit. Tandem cum ſanitate quidem in gratiam redire videbatur, ſed quum forte languidum adhuc corpus auræ frigidiori expoſuiſſet, rediere intoleranda mictus tormina, quæ veſicæ inflammatio, ex parte exulceratio febriſque acuta exanthematica exceperunt, funeſto proh! eventu.

Epicriſis.

Inflammatio veſicæ, à ſero ſalſo impuro & corrupto, veſicæ tunicis nerveis firmius inhæreſcente eoſque lancinante, quandoque ſubnaſcitur. Vidi non ita pridem in ſene octogenario, qui per aliquot annos ſumma difficultate mittendi cum dolore urinam laborarat, ac demum, fruſtra adhibita omni efficaciſſima medicina, in pede nactus eſt eryſipelas, quod reliquit ulcus, ichorem ſanioſum ſat copioſe quotidie ſundens, tam ſalubri effectu, ut ex eo, & dyſuria, & dolor in pube, omnis evanuerit. Drawitzius quoque qui ante ſeculum jam omnium fere optime germanico idiomate *de ſcorbuto* integrum ſcripſit tractatum, in eo *pag.* 350. *& ſeqq.* plures affert obſervationes & caſus ægrorum, qui de doloribus ſævis ſub urinæ emiſſione conqueſti, quotum cauſa non veſicæ labes ulla, aut calculus fuit, ſed humor tantum impurus ſcorbuticus. Memorabilis maxime caſus, quem conſignavit de lanione, qui, quum nunquam antea ex calculo laboraſſet, ſubito atroces in pedibus perſenſit dolores, qui hinc depulſi, urethram invaſerunt, cum intenſo ardore & difficultate guttatim vix mingendi; applicatis tamen diſcutientibus ceſſarunt quidem, ſed ad pedes redierunt, conſequente eorum tumore.

Observatio IV.

Veſicæ inflammatio opiati uſu funeſta.

Fœmina quadraginta circiter annorum, ſanguineæ conſtitutionis, vitæ ſeſſili nimium indulgens,

gens; venæ ſectioni alias fuerat aſſueta, ſed per biennium eam omiſerat, quo factum, ut obſtructis menſibus, in ſummos dolores circa pubis regionem incideret, cum impenſis præcordiorum anxietatibus, forti alvi adſtrictione, appetitus viriumque deſtructione. Sedatis quodammodo ab imperito Medico per opiata doloribus; mox incidit in ſyncopen & majores ac vehementiores circa præcordia urſerunt anxietates, ſubſequutum delirium & mors. Inſpecto poſt mortem corpore, & veſicam & uterum inflammario ac ſphacelus occuparant, cæteris omnibus partibus ſanis.

Epicriſis.

Inſtar axiomatis practici hoc loco notari velim: in inflammationibus nervoſarum & membranacearum partium, ut in phrenitide, pleuritide, hepatiride, item inflammatione ventriculi, inteſtinorum & veſicæ, nil pernicioſius eſſe, & quod tam facile ad mortem perducere queat opiato remedio interno. Stuporem enim hiſce partibus facile inducit, & in minimis vaſculis motum & progreſſum ſanguinis penitus ſiſtit, ut ſphacelus ac mors inducatur. Quare cautiſſime cum ejuſmodi remediis, etiam exterius applicatis, hiſce in morbis agendum eſſe moneo ac inculco ſerio, compluribus lethiferis exemplis hanc obſervationem confirmantibus. Conferunt potius, præter idonea diluentia, diſcutientia, blanda anodyna cum diaphoreticis mixta, inter quæ liquorem noſtrum anodynum mineralem, cum ſpiritu Butlii mixtum, & reiteratis vicibus, parca tamen doſi, exhibitum, cum blando regimine diapnoico, non ſatis laudare poſſum, ſi prius plethoræ, quando adeſt, tempeſtiva ſanguinis miſſione rite fuit proſpectum.

Præter allatos caſus plures adhuc invenies in *Conſult. med. Tom. II. ſect. III. LXXXVIII. XC. XCIII.*

CAPUT X.

De Inflammatione & febre uterina.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Uteri morboſa diſpoſitio & conſenſio. PEculiaris uteri fabrica & ſtructura, mira ſcilicet fibrarum totius ſubſtantiæ elaſticitas, vaſorum ſanguiſerorum copia eorumque tortuoſus & ſerpentinus flexus, glanduloſa & nervoſa textura, nec non colli & maxime orificii interni exquiſitus ſenſus, faciunt, ut mulris & variis morbis, maximeque etiam acutis & periculoſis inflammationibus, oriundis inde abſceſſibus & mali moris ulcerationibus, hoc viſcus pateat. Quin, quia non tam ob nervorum communionem & ſenſibilitatem, quam potius ſanguinis progreſſum in fibroſa & vaſculoſa uteri compage interceptum, ipſius in omnibus reliquis corporis partibus motus turbatur atque pervertitur; hinc magna etiam uteri cum nobiliſſimis corporis partibus, capite, pectore, præcordiis, ventriculo & omni nervorum ſyſtemate eſt conſenſio, & ipſo gravato, aut inflammato, ſæva in propinquis & remotis partibus accidunt pathemata.

§. II.

Ex his quæ in uterum cadunt paſſionibus frequens admodum eſt ipſius *inflammatio*, cognoſcenda ex ardore & dolore fixo in inguine, cum febre acuta, dolore lumborum & imi ventris, abdominis inflatione, ſtimulo ad urinam & alvum, mictu ardenti & difficili, gravibuſque aliis in præcordiis, capite & pectore ſymptomatibus. *Inflammationis uterinæ ſigna.* Parum hujus morbi reminiſcuntur Medici recentiores, ſed eo crebrius in monumentis ſuis veteres. PAULUS ÆGINETA quidem ſic egregie ipſum delineat *Lib. III. cap. 64. inflammatio uteri*, inquiens, *fit ex pluribus cauſis; nam & ex plaga, & menſium ſuppreſſione, & frigiditate, & inflatione; non minus etiam ex abortu & partu propter malam partus editionem. Sequitur ad uteri inflammationem febris acuta, dolorque capitis ac tendinis & baſis oculorum, juncturaque manuum & digitorum, & colli detractio, & declinatio ad contraria, ſtomachi per conſenſum affectio, oſculi uteri concluſio, pulſus parvi, denſi. Si totus eſt inflammatus, totus vehementius pulſatorio motu dolet: ſi poſteriores ipſius partes ſolum inflammatæ fuerint, dolor circa lumbos fit, & ſtercora ſupprimuntur ex recti inteſtini compreſſione; ſi anteriores, dolor circa pectinem fit, & urinæ ſtillicidium ac emittendæ difficultas ex veſicæ compreſſione; at lateribus inflammatis, & inguina tenduntur, & crura gravantur; ſi vero fundus ipſius fuerit inflammatus, circa umbilicum maxime dolor conſiſtit cum tumore; at ſi circa oſculum eſt inflammatio, circa supernum ventrem dolent, & digito immiſſo durum ac renitens oſculum occurrit.*

§. III.

Hæc uteri inflammatio merito diſpeſcenda in *leviorem ſuperficialem*, & *graviorem*, ſeu *profundiorem*. *Differentia inter levem & gravem.* *Illa* ſæpe puerperis accidit, facile gignitur, potiſſimumque crebrius ſequitur febrem lacteam, admittit etiam medicationem, ſi recte & prudenter inſtituatur, ac facili negotio, intra paucos dies, diſcutitur. *Gravior* autem, quæ febre intenſa & ſævis ſymptomatibus de vehementia non remittentibus ſtipatur, ſeptimo, nono, vel etiam undecimo ſæpe die necat, ſuperveniente maxime purpura alba, quæ peſſimum ſemper præbet omen, atque ex corrupto, putrido, vappeſcente ſero ac ſanguine, in uteri latibulis hærente, ortum ducit, immo de corrupto jam & ſphacelato utero teſtatur.

§. IV.

Cauſa inflammati uteri *materialis proxima* eſt inæqualis ſanguinis per uterina vaſa circulus. *Cauſa vera.* Ob oppleta ſcilicet, coarctata à ſpaſmo & obſtructa minima vaſcula, ſanguis majori cum impetu ac celeritate fertur per vaſcula vicina, eorumque ramos laterales, qui cruorem alias non capiunt, unde tumor, rubor & ardor fit, cum preſſione & irritatione tunicæ nervoſæ. Ad hoc autem vitium concipiendum in genere diſponunt læſiones, contuſiones & vulnerationes externæ, ſtatus plethoricus, cacochymicus, menſium & lochiorum ſuppreſſio, copioſior ſanguinis ad uterum allapſus atque decubitus, partus laborioſus, animi affectus, ira maxime & terror, vomitus enormis, vel niſus impenſior ad hunc, motus & labor corporis plethorici fortior cum ſubſequente refrigeratione imi ventris, balneorum calidorum abuſus, abdominis & uteri refrigeratio externa, potus frigidus, fluentibus inprimis menſibus,

lochiis

lochiis aut hæmorrhoidibus, colica quoque convulſiva, nec non affectio ſpaſtico-hyſterica gravior.

§. V.

In puerperio cur frequens ſit.

Nunquam vero magis hæc periculoſa affectio infeſtat fœminas, quam ſi in puerperio ſunt conſtitutæ. Poſt partum enim uterus ab onere levatus, elaſtica, qua pollet, virtute iterum in arctius ſpatium coit & ſenſim ſenſimque ſeſe contrahit. Hinc diducta uteri vaſa anguſtantur, contentus in iis ſanguis per oſcula aperta, ſecundinis prius continua, exprimitur, ac ſub nomine lochiorum foras prodit, cum ſanitatis emolumento. Simul vero etiam hac anguſtatione motus & curſus ſanguinis aliter dirigitur, & quidem ab utero & inferioribus ad ſuperiora ipſaſque mammas, quod circa tertium plerumque diem accidit, non ſine febrili commotione, & Germanis propterea audit *das Milch-Fieber*. Quod ſi igitur lochialis ſanguinis exitus per ſtricturas uteri ſpaſticas impeditur, non modo in ipſo utero periculoſam inflammatoriam ſtaſin concitat, ſed & ordinarius ille ſanguinis ab inferioribus ad ſuperiora impetus, tam ratione vehementiæ, quam molis ſanguinis validius increſcit. Tum enim ſpaſticæ & dolorificæ in abdomine urgent ſtricturæ, ſanguinis vel mucidi humoris ex utero fluxus reſtitat, alvus clauſa eſt, pedes frigidi, ad urinam ſtimulus, doloroſa mictio, caput rubet, tumet, oculi fulgent, nares non nunquam guttulas quaſdam ſtillant, animus eſt inquietus, ſomnus nullus, vel inſomniis terrificis turbatus, ac gravia illa ſymptomata, reſpiratio difficillima, lipothymiæ, convulſiones & delirium phreneticum, demum ſubito ſæpius puerperis accidunt funeſta.

§. VI.

Quibus ſolemnis.

Luculentis verbis hæc ita evenire teſtatur HIPPOCRATES *lib. I. de morb. mulier.* §. 72. ita tradens: *ſi inflammati fuerint puerperæ uteri, venter ardet & magnus fit & ad præcordia ſuffocatio habet, & uterus, ubi puerperii purgamenta intus manſerunt à frigore, occulte diſtenditur.* Nec non *lib. II. de morb. mul. p. m.* 489. *ſi*, inquiens, *ignis ſacer in uteris fit, etiam pectus id percipit, venter intumeſcit, perfrigeratur, febris habet magna & rigor ſupervenit, & ſpiritus denſus, & animi deliquium, & debilitas, & dolor totius corporis, & triſtatur, & mente variatur, & affectio aſcendit ex inferno ventre ad lumbos, & ad dorſum, & præcordia, & pectora, & collum, caput & ſtomachum & mortua eſſe videtur.* Experientia autem teſte, fœminæ teneræ, exquiſitioris ſenſus, in vehementes animi commotiones pronæ, pathematibus ſpaſmodicis & flatulentis obnoxiæ, menſium inordinato ſucceſſu affectæ, alvi adſtrictioris, ſi gravidæ fiunt, poſt partum quam facile in lochiorum ſuppreſſionem cum febre uteri acuta incidunt, non ſine ſummo vitæ diſcrimine. Interdum etiam inflammatio uteri naſcitur, à ſecundinarum vel totali, vel tantum quoad partem retentione. Hac enim reſtitante, non tantum ſanguinis ex utero excluſio prohibetur, verum etiam ſuccedens putredo febrem movet, vel ſi hæc jam adeſt, deteriorem reddit.

§. VII.

In ſphacelum abit aut ulcerationem.

Jam ſicuti in omni inflammatione, ille ſubſiſtens humor, ſi non diſcutitur, putreſcit & in corruptionem tranſit, vel ſphaceloſam, vel ulceroſam, ita idem etiam accidit in ea, quæ uterum infeſtat. Quæ in ſphacelum abit, brevi necat & ſolennis maxime eſt puerperis, in quibus poſt ſectionem uterus ut plurimum cum vagina durus, coloris ex atro bruni deprehenditur. Quæ autem ſuppuratur & ulceratur, diutius trahit, & accidit quam maxime extra puerperium. Patent inflammationi huic ſuppuratoriæ fœminæ ſanguineæ, mollioris & ſpongioſioris habitus, præſertim ſi fluori albo ſanguinolento fuerunt affectæ, iſque adſtringentibus intempeſtive cohibitus. Frequentius etiam eandem incurrunt, quæ impurum & craſſum in venis alunt ſanguinem, diætam inſalubrem ſectantur, fructibus horæis, dulcibus & lacticiniis indulgent, inferiora ſubinde refrigerant, corpore præſertim æſtuante, quæ triſtitia anguntur, veneris ſtimulos concubitu obtundere impediuntur, ſuetam ſanguinis miſſionem intermittunt, aut ſeniores quietam & ærumnoſam vitam ducunt. Ac in his quidem frequentior eſt inflammatio in collo & orificio interno, quod ex multis fibris nerveis ſpiraliter eſt contextum, quam in ipſo fundo, eaque propter dolor acerbus & ardens eſt in pube cum mictu difficili. Signa autem abſceſſus uteri ſic in compendio HIPPOCRATES *lib. I. de morb. mulier.* exhibet: *ſi*, ait, *uteri fuerint ulcerati, ſanguis & pus purgatur & fœtor gravis oboritur, & dolor acutus corripit lumbos ac inguina & imum ventrem, & dolor furſum procedit ad laterum mollitudinem, coſtas & ſcapulas, aliquando etiam ad claviculas pervenit, & caput vehementer dolet deliratque, proceſſu vero temporis intumeſcit & debilitas ipſum corripit, & animi deliquium, & febris tenuis, & perfrigeratio, intumeſcunt autem maxime crura. Morbus autem corripit ex abortu, ſi qua corrupto humore ac putrefacto intus non fuerit expurgatus & calor totum corpus tenet. Corripit etiam ex fluxibus, ſi in ipſis acria fuerint & bilioſa mordeant.* Sed plerumque ulcus uteri tandem etiam in gangrænam & ſphacelum abit ac interficit. Interdum tamen accidit, ut apoſtema in utero prognatum interne rumpatur & copioſe effluat ſanies alba minime fœtida & ægra evadat, qua de re legi meretur FORESTUS *lib. XXVIII. obſ. XLIV. pag.* 693.

§. VIII.

Nec non in cancrum inſanabilem.

Quod ſi autem exterior uteri pars inflammata, ob frigus externum, quam facile abit in ſcirrhum, qui ulceratus, cancer uteri recte dicitur ac eſt inſanabilis. Neque adeo infrequens eſt, glandulas copioſiores circa collum uteri, & maxime orificium ejus internum conſidentes, mutari in ſcirrhum, tandemque abire in inflammationem ulceroſam, quæ haud ſecus ac cancer exulceratus, medicationem admittit plane nullam. Recentiores quidem parum, hanc uteri affectionem notarunt; ego vero aliquoties obſervavi, eadem omnino ratione iiſdemque ſymptomatibus ac pridem jam exacte prodidit PAULUS AEGINETA *lib. III. cap. LXVII.* ita perhibens: *cancri in utero, partim cum ulceratione, partim ſine ulcere conſiſtunt. In his igitur qui ſine ulcere ſunt, tumor reperitur circa uteri oſculum durus, inæqualis, præminens, colore fæculentus, rubicundus, quandoque etiam ſublividus: & dolent vehementer circa inguina & ſupernum ventrem, & pectinem ac lumbos, ægreque ferunt contactum & variegatiorem medicationem. Si vero ulceratus eſt cancer, ad dolores, durities, & tumorem, eroſa etiam & inæqualia ulcera conſpiciuntur, plerumque quidem ſordida, oris tumida, albicantia, turpes cruſtas inductas habentia. Quæ vero pura videntur, fæculenta, livida, rubicun-*

da & cruenta apparet. Excernitur autem aſſidue ab ipſo ſanies tenuis, aquoſa, nigra, aut fulva, graveolens; aliquando etiam ſanguis fertur & alia ſigna ad inflammatum uterum relata. Affectio igitur ipſa incurabilis eſt, velut alicubi etiam dixit HIPPOCRATES: *mitigare tamen oportet, per inſeſſus ex fœnograco, & malva, & per cataplaſmata ſimilia.*

CURATIO.

§. I.

Curatio & præſervatio cauſis accommodanda.

Uteri inflammatio, quum nunquam frequentius occurrat, quam in puerperis & poſt abortum, dum vel ab improvida obſtetricum in partu difficili tractatione & contrectatione violenta, vel à violento niſu ſub partus laboribus, ſanguinem præſertim impurum ad uterum pellente, vel à lochiorum per dolores & ſpaſmos hyſtericos, terrorem, aut reſrigerationem, fluxu impedito, inducitur; neceſſarium omnino eſt, ad præſervationem æque ac curationem, ut Medicus omnes has cauſas probe noſcat atque diſcernat. Quia autem facilius longe eſt periculoſum hunc morbum imminentem arcere, quam præſentem perſanare; hinc medens etiam primo omnium eo eniti debet, ut eundem tempeſtive præſcindat, ejuſque incurſum avertat.

§. II.

Poſt partum ſpaſmi relaxandi.

Jam miſſis illis læſionibus, quæ ab externis & violentis cauſis inducuntur, frequentiſſimum in artis exercitio eſt, inflammatoriam hanc febrem, poſt partum, ob excretionem ſanguinis lochialis vel plane deficientem, vel non ſufficientem induci. Quare id inprimis agendum artifici, ut confecto partu, primis ſtatim diebus, lochia rite ſecedant. Quod ut ex voto perficiatur, ad cauſas fluxus lochialis intercepti removendas, medicatio perite dirigenda. Notum autem eſt, ſub diuturnis & gravioribus partus laboribus, tam vehementem fieri partium, & ſolidarum, & fluidarum, commotionem & exagitationem, ut quiſque ex pulſuum celeritate, totius corporis ardore, ſiti & inquietudine vix aliter judicare poſſit, quam adeſſe febrem, ſub quo impetu parum etiam vel nihil recrementorum putridorum & cruentorum utero effertur. Igitur opera danda, ut impetuoſus hic poſt partum motus placide componatur. Fit hoc commodiſſime, ſi puerperæ in quiete & temperato regimine diaphoretico ſervantur, iiſdemque diluentia ac blande æſtum ſedantia propinantur. Quia tamen ſub partu, qui non niſi ſtricturis ſpaſticis & convulſivis ex ſpinali medulla abſolvitur, per conſenſum ſpaſmi & dolorificæ ſtricturæ ad inteſtina tranſeunt, quæ ſuperato partu adhuc aliquamdiu perſiſtunt, atque etiam eandem ob conſenſionem uteri fibras muſculoſas & nerveas ſtringendo, liberum ſanguinis curſum præcludunt; merito etiam curandum, ut eædem ſedentur placide. Hunc in finem utilis *pulvis, ex pulveris Marchionis, lapidum cancrorum ana drachma, antimonii diaphoretici drachma dimidia, nitri puri granis xvj. cujus quarta pars pro doſi, adjectis nonnunquam, ſi ſpaſmi hyſterici ſimul impenſius urgent, granis ſex, vel quatuor pulveris caſtorei, cum aqua florum chamomillæ vulgaris, deſtillata cum cereviſia triticea, ſumenda.* Conducit quoque oleum amygdalarum dulcium, ex recentibus, ſine igne paratum, quod vel ſolum, vel cum quarta parte ſpermatis ceti remixtum, quotidie ad unam vel dimidiam unciam, cum juſculo pulli gallinacei, aut decocto avenaceo, uſurpandum. Externe vero totum abdomen inungendum oleo ex anethini, chamæmelini & liliorum alborum ana uncia, olei carvi drachmis duabus, vel camphoræ drachma, ſuperpoſita mappula conplicata calefacta.

§. III.

Lochia promovenda.

Compoſito ſic tumultu, ad promovendum lochiorum fluxum, vix præſtabilius huc uſque innotuit remedium, quam pilularum maſſa, quæ ad imitationem *Becheri*, ex amaris extractis, gummatibus reſinoſis temperatis, & aloe probe correcta concinnata eſt. Secundo igitur ſtatim die, ceteris paribus, quindecim grana pilulari forma, mane, vel veſperi exhibeantur, & pro circumſtantiarum ratione, per quinque vel octo dies continuentur. Eſt enim hoc evacuans clemens maxime & accommodum. Nam roborando, tam inteſtinorum, quam ipſius uteri, per extenſionem nimiam robore exuti, tonum, blande ſimul ſtimulando, imum ventrem ac inteſtina à ſordibus, ipſum quoque uterum à ſtagnante corrupto ſanguine repurgat, eoque quam optime & inflammationem, & febrem aliaque ſæva à recrementis retentis oriunda pathemata, arcet. Quin eadem hæc curandi ratio apprime ex uſu eſt, quando ſecundina, vel ipſius pars, aut aliud quoddam exturbandum concretum in utero reſtitat.

§. IV.

In febre ſanguis mittendus.

Quod ſi tamen medentis ſcopus his expediri nequit, ſed febris impetit aſſidua, venter flatibus attollitur, uteri purgamenta retinentur, & ſpaſmi ad ſuperiora vergunt infeſti, alia ineunda eſt medendi via. Scilicet ſanguinis copia, ſub graviditate juſto plus accumulata, minuenda, per venæ ſectionem, non in ſuperioribus, ſed pede inſtitutam. Sæpe enim à nimia vaſorum diſtenſione fiunt ſpaſmi, & ſanguinis exſuperans moles uteri compagem nimium diſtendendo, ejuſdem ſyſtalticam & expulſivam potentiam minuit ac impedit. Hinc venæ ſectionis remedium omnino maximi, ad promovendum lochiorum fluxum & inflammationem arcendam, eſt uſus. Quod ſicuti in Gallia hunc in finem frequentius quam par eſt adhibetur; ita perperam in noſtra Germania rejicitur, ut plures inflammatoria uteri febre correptæ, pereant, quæ tempeſtiva ſanguinis miſſione potuiſſent ſervari.

§. V.

Et ſanguis ſtagnans diſcutiendus.

Præter venæ ſectionem, ubi jam præſens eſt inflammatoria febris, id quam maxime agendum, ut ſanguis ſtagnans in motum cieatur, humores ſpiſſi fluxiles reddantur, & ſtaſis diſcutiatur. Quod ut obtineatur, conducit mixtura hæc: *recipe aquæ chærefolii, cardui benedicti, ſcordii, florum ſambuci, acaciæ, aceti deſtillati ana unciam unam ſemis, lapidum cancrorum drachmam unam ſemis, antimonii diaphoretici, vel bezoardici mineralis drachmam ſemis, ſpiritus nitri dulcis, ſive liquoris anodyni mineralis guttas xx. ſyrupi card. bened. drachmas duas. M. de qua binis quibuſvis horis, duo vel tria cochlearia porrigenda.* Tum etiam pro potu exhibeatur tenue juſculum ex pullo gallinaceo, cum radice ſcorzoneræ, cichorei & raſura cornu cervi confectum, addito ad gratiam ſucco pomorum aurantiorum. Præbeatur quoque ſubinde infuſum theiforme ex herba veronicæ, ſcabioſæ, ſonchi, floribus hor-

hominis, chamomillæ vulgaris, ſemine fœniculi. Nec omittantur pulveres temperantes ac reſolventes, ex lapidibus cancrorum, ſolutione oculorum cancri, nitro & ſale polychreſto compoſiti. Quales præterea Becherianis, vel ad harum exemplar paratis pilulis, ad lochialem fluxum promovendum & ſanguinis à capite impetum divertendum, commode interponuntur. Sint demum in uſu clyſteres ex ſero lactis dulci, vel decocto florum chamomillæ vulgaris, herbæ artemiſiæ, ſalviæ, hormini, mercurialis, addito melle, nitro & pinguedine gallinarum.

§. VI.

Extra puerperium uterendum externis.

Quando vero extra puerperium in corporibus impuris variis ex cauſis accidit inflammatio uteri, non tam in fundo, quam potius in collo, cervice atque vagina, præter jam memorata interna, ſimul in auxilium vocanda præſidia externa, epithemata ſcilicet pubis regioni admota, injectiones uterinæ ex accommodis paratæ, nec non peſſi, item ob loci vicinitatem ſuppoſitoria in anum truſa. *Epithema egregium eſt, quod ex aquæ ſic dictæ d'arquebuſade*, (quæ non niſi vinum Rhenanum ab herbis vulnerariis in balneo maris ad ſiccitatem abſtractum,) *unciis quatuor, eſſentiæ croci, ſpiritus vini camphorati ana unciis duabus, nitri, in aqua florum ſambuci ſoluti, drachma, paratur, ac pro circumſtantiarum ratione cum aceto rutaceo, aut ſcordii remixtum, linteis duplicatis ſæpius applicatur.* Ad injectionem vero commendo ſolum lac, vel aſininum, vel muliebre, cum floribus ſambuci, myrrha & croco, adjecto nitro decoctum. Moleſtiſſimum demum hujus paſſionis ſymptoma teneſmum, præter inſeſſus emollientes, egregie lenit oleum amygdalarum dulcium, vel mucilago ſeminis pſylli, aut fœnu græci, ad uncias duas, cum duodecim extracti croci granis ano injecta. Et eadem hæc remedia ſemper etiam ex uſu ſunt, quando inflammatio abiit in ſuppurationem.

§. VII.

Quibus medendi ſi ex fluore albo.

Porro non adeo infrequens eſt, ex fluore albo diuturno, præſertim ſi ſimul ſanguinolentus, male tractato, vel imprudenter cohibito, uterum ejuſque partes tumore affici cum dolore & febre inflammatoria, immo in ſuppurationem abire & exulcerationem. Tum vero cura admodum perplexa eſt atque difficilis, inprimis, quando fluor non è glandulis externis, ſed interna uteri ſubſtantia venit. Ego, ſi paſſio chronica, nil præſtabilius novi, quam uſum thermarum Emſenſium & Carolinarum mitiorum, quippe quæ humores ſubſiſtentes efficaciter diſſolvunt, partemque affectam ſimul roborant. Sed cavendum à balneis adſtringentibus, ipſis etiam Carolinis fortioribus, quæ propter terram calcaream & martialem, adſtringente & repellente virtute pollent. Inſeſſus vero ex herbis uterinis & aromaticis, cum aqua dulci decoctis, proſunt utique. Sic laxatis ductibus & humoribus dilutis, cum fructu poſtea pilulæ dantur Becherianæ, quæ inter ſpecifica uterina locum tuentur præcipuum. Neque rejicienda videtur HIPPOCRATIS uteri ulcus curandi methodus, quam *lib. I. de morb. mul. §. 88.* ſic tradit: *ſi hic morbus inciderit, multa calida lavato & tepefactoria adhibeto, qua parte fuerit dolor. Et ſi quidem ſuperne fuerint dolores & mulier fortis eſt, totam fomentato & pharmacum deorſum purgans bibendum dato, & ubi tempus anni fuerit, ſerum coctum inſuper bibendum præbeto, per dies quinque, ſi id facere poterit. Si vero non adſuerit ſerum, lac aſininum coquito, & per dies tres, aut quatuor bibendum dato. Poſt lactis autem potum, cum aquis ipſam reficito, & cum cibis commodis, carnibus ovillis, teneris recentibus, & volucrium, & beta, & cucurbita. Abſtineat autem à ſalſis, & acribus, & marinis omnibus ac caprinis.* Et certe lactis ſerum & aſininum lac egregie proficit, non modo ad obtundendam humorum acrimoniam, ſed & contemperandum calorem hecticum, qui ægros graviter ut plurimum urit.

§. VIII.

Inflammationis à cauſa externa medicatio.

Quæ demum à violentia externa inducitur uteri inflammatio, cum febre, dolore inguinum, mejendi difficultate & ſpaſmis in remotis etiam partibus, nec non alvi adſtrictione, poſcit quam maxime venæ ſectionem, non modo maturam, ſed & repetitam, primo in brachio, ac dein in pede inſtitutam. Opus in hac etiam, ut alvus ſubducatur clyſtere, in uterinis morbis nunquam non ſingularis plane utilitatis. Et exterius imponendum *emplaſtrum ex emplaſtri de meliloto unciis duabus, ſpermatis ceti uncia dimidia, gummi ammoniaci drachmis duabus, croci drachma, camphoræ drachma dimidia.* Non omiſſis internis blandis diaphoreticis & diſcutientibus.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Præſervatio.

Quum puerperæ plurimæ in puerperio ex febre inflammatoria uterina moriantur, præſertim ſi multum ſanguinis craſſi & impuri in venis alant; hic optimum certe ad præſcindendas capitales ejuſmodi affectiones eſt conſilium, quando gravidæ partim ſalubri diæta & vitæ regimine, partim etiam aptis & congruis præſidiis, tam ſolidas, quam fluidas partes, in debita temperie, quantitate & motus æquilibrio ſervare ſtudent. Nam qualis natura ægrotantium, etiam puerperarum, talis etiam eſt vis medicatrix, pugna adverſus morbum, quin ipſa medicatio, in qua omnino plus præſtat natura, quam ipſius miniſtra ars. Igitur ad antevertendum hoc malum quam maxime neceſſarium eſt, ut tempore graviditatis ſanitati conſulatur tam opportunis ſanguinis miſſionibus, quam debitis laxationibus, per rhabarbarina potiſſimum, ut etiam gravidæ modicam & laudabilem diætam ſectentur, animi temperantiæ ſtudeant, & potus diluentes perſpirationem ſimul ſuſtinentes bibant. Deinceps quum haud raro inflammati in puerperis uteri cauſam præbeat, potus nimis calidorum & ſpirituoſorum, vini aromatici, crocati &c. ad partum facilitandum datus, præſertim in ſanguineis, & quæ non ultimis menſibus ſanguinem miſerunt; ſerio omnino monendæ ſunt, & obſtetrices, & uterum gerentes, ut ab ejuſmodi ſanguinem exagitantibus remediis abſtineant, ac potius venæ ſectione in pede, item balneis, noviſſime ante partum duabus vel tribus hebdomadibus, rite uſurpatis, liberiorem ſanguinis per uterum commeatum & facilem poſt partum effluxum procurent.

§. II.

Omittenda.

In nullo morbo tam inſenſa & pernicioſa eſt animi commotio, per terrorem potiſſimum ac iram, quam in uteri inflammatorio. Nunquam

etiam nocentior abdominis & inguinum perfrigeratio, quam poſt abortum & partum. Puerperæ enim, ob continui quæ ipſis accidit ſolutionem, fibrarum & vaſorum dilaccrationem humorumque extravaſationem, haud aliter ſunt conſiderandæ, quam graviter vulneratæ. Quam facile autem dictæ cauſæ læſis & vulneratis partibus, adeoque etiam utero, inflammationem inferre queant, res eſt nota etiam in vulgus. Quare ut puerperæ, nec non quæ labem in utero gerunt, ſollicite ſibi ab his caveant, iterum inculcamus iterumque.

§. III.

Cautela de pellentibus.

Ad emovendum lochiorum fluxum ſubſiſtentem, nunquam danda pellentia fortiora, crocata, myrrhata, ſuccinata, aloetica, vel calida aromatica, nec non ſalina ſtimulantia, tanto minus, ſi mox poſt partum adhuc præſto eſt motuum impetus: hæc enim febrem magis accendunt, ſpaſmum intendunt, ſanguinem in latibulis uteri hærentem, humido abſumto, plus denſant, & ad effluxum reddunt ineptum, vias quoque & emunctoria magis ſiccant atque occludunt. Sed quando ſpaſmus laxari, dolores remittere, viæ pateſcere incipiunt & ſanguis ex utero ferri, tum demum moderate pellentia & tonica propinare expedit. Inter quæ ſolutio ſuccini, myrrhæ, rhabarbari, croci, non cum ſpiritu vini, ſed aqueo lixivioſo menſtruo parata, nec non aqua meliſſæ, aut artemiſiæ leviter ſpirituoſa, qualis eſt, quæ cum cereviſia triticea deſtillatur, omnibus fere palmam præripiunt, ſi crebris & parcis doſibus offerantur.

§. IV.

Venæ ſectione.

Ex præcipuis etiam lochiorum fluxum revocantibus auxiliis eſt venæ ſectio. Nec deterreri ſe patiatur artifex ſymptomatum gravitate, neque etiam ipſa purpura effloreſcente, ſed confidenter admittat, ſi indicationes adſunt, uti jam pluribus ſuperius *Sect. I. cap. IX. de febre purpurata obſ. VI. p.* 73. monui. Quando autem provida, ut ita loquar, natura, ceſſantem aut inſufficientem lochiorum evacuationem liberali ſudore, aut alvi fluxu compenſat, abſtinendum ab iis, quæ lochiis proritandis alias ſerviunt.

§. V.

Ulcerationis medicatio.

Quando autem humor ex utero fertur viſcidus, flavus & ſanguinolentus, haud obſcurum præbet indicium læſæ uterinæ ſubſtantiæ & imminentis inflammationis atque ulcerationis. Ad hanc igitur arcendam, vel ſi jam præſens eſt perſanandam, tuta quam maxime eſt ac neceſſaria crebrior purgatio ex rhabarbaro, tamarindis & manna, quæ frequenter iteranda eſt, quo vitioſi ab utero humores divertantur. Tanti enim hæc ad curationem eſt momenti, ut FORESTUS *lib. XXIX. obſ.* 48. fidem faciat, quendam Amſtelodamenſem nobilem matronam ab ulcere uteri ſanitati reddidiſſe, cui dederat de quarto in quartum diem uncias quinque decocti ſennæ, epithymi, roſarum rubrarum, myrobalanorum Indorum, ſaccharo dulcorati, & abſtergentia decocta in uterum injicere juſſerat. Si ulcus adhuc curandum eſt, poſt lenes aliquot dierum purgationes, decoctum ex ſantalo, lentiſco, ſarſaparilla, mentha, epithymo, radice liquiritiæ & ligno Rhodio, per viginti quinque dies cum regimine ſudoriſero cum fructu bibitur, qua de re pluribus conſuli poteſt SYLVATICUS *Cent. IV. obſ.* 68.

§. VI.

Cancri curatio.

Ulcus uteri cancri ulcerati naturam æmulatur, tumque ſanies putrida & laciniæ corruptæ uterinæ ſubſtantiæ cum magno fœtore, ſummo dolore gravibuſque ſymptomatibus prodeunt, & malum fere eſt incurabile. Quicquid autem agendum, non niſi demulcentibus & lenientibus perficiendum. Si ſpes ſanationis adhuc ſupereſt, ego quidem habeo quod laudem potum lactis, potiſſimum aſinini, nec non uſum temperatarum mineralium aquarum, Wildungenſium maxime, vel Selteranarum, interpoſito mane & veſperi balneo aquæ dulcis cum ſurfuribus triticeis, in quo per horam & longius deſidendum. Viciſſim abſtinendum ab omnibus acribus internis & ſtimulantibus calidis. Caute etiam in uteri abſceſſu ac ulcere adſtringentibus & repellentibus utendum, quia iiſdem facile ſcirrhus inducitur. Optimæ injectiones ex lacte caprillo, croco & aqua florum ſambuci. HIPPOCRATES braſſicæ uſum commendat, ſed præſtat betæ rubræ ſuccus, crebrius calide injectus.

§. VII.

Dolorem complacandi.

Immanis ſæpe dolor exulcerato uteri cancro jungitur, qui vires penitus peſſundat, omnemque ſomnum adimit. Ad hunc leniendum optimum ſolatium in anodynis, cujus generis ſunt extractum croci & papaveris, maſſa pilularum de ſtyrace, de cynogloſſa, *Wildeganſii, Matthiæ, Starckii.* Notabilis enim hanc in rem RIVERII *Prax. cap. X. pag.* 332. locus: *hæc tamen omnia,* inquientis, *aliquando non ſufficiunt ad immaniſſimum dolorem placandum, qui interdum nullum quieti & ſomno relinquit locum. Unde cogimur non raro ad narcotica recurrere, quæ in hoc affectu propter intenſum humorum fervorem minus nocent. Et vidimus nos mulierem, cancro in mamma laborantem, quæ ſingulis noctibus, per quatuor menſes, laudani grana duo, vel tria, innoxie, cum magno ſolatio ſumebat.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Uteri labes ex hæmorrhagia cohibita.

Laborarat per aliquot menſes largo ſanguinis ex utero profluvio fœmina ſexaginta ſex annorum, cholerica, macilenta & in iram prona, multos in conſilium adſciverat Medicos, & variis etiam uſa fuerat medicamentis, ſed incaſſum. Tandem accedens junior quidam medicinæ practicus, ſuaſit externa, partim calida & acria, partim adſtringentia & aluminoſa. His fluxus quidem cohibitus, ſed dolores oborti atrociſſimi, ac brevi poſt loco ſanguinis materia ſanioſa fœtidiſſima effluxit, acceſſit lenta febris, corporis tabes, ſummaque imbecillitas. Notabile inprimis fuit, quod ægra, quando aliquid de pilulis Anglicanis *Matthiæ*, quas etiam *Starckianas* vocant, deglutivit, doloris intolerandi ſenſerit aliquod lenimen, hoc autem omiſſo, illico recruduerint tormina acerba. Semper etiam aliquid materiæ fœtidæ ex utero ſeceſſit, hac autem retenta, acceſſerunt protinus borborygmi in abdomine, ſpaſmi flatulenti, hyſterica pathemata, cardialgiæ & circa præcordia anxietates. Sic ægra per biennium miſeram traduxit vitam, ac demum macie & febre confecta fatis ceſſit.

Epicri-

Epicriſis.

Imprudentis medicationis hæmorrhagiæ uteri hoc eſt exemplum. Nunquam enim ſanguinis profluvium, ubicunque fiat, ſive internis, ſive externis ſiſtendum, ſed potius roborantia cum diſcutientibus mixta exterius, ſi interna non ſufſecerint, parti affectæ laboranti ſunt admovenda. Si ſecus fit, & ſtiptica conſtringentia in uſum vocantur, aliter fieri nequit, quam ut ſanguis in coagulum abeat, in vaſis ſubſiſtat, ipſamque uteri ſubſtantiam labe inficiat. Anodynis autem dolores quidem tantiſper ſopiti, ſed non in totum ſublati, quia putridæ corruptioni auferendæ non fuerunt idonea. Et quod ab impeditiori materiæ ſanioſæ effluxu pathemata hyſterica oborta, argumento eſt, non tantum à ſanguinis & humorum copia atque ſtagnatione, verum etiam à materia acri cauſtica, fibras uterinas irritante, pathemata ejuſmodi ſpaſmodico-hyſterica ſuſcitari poſſe.

Observatio II.

Inflammatio ſuppurata uteri poſt abortum.

Fœmina quadragenaria, ſanguinea, plethorica, quarto menſe gravida, ſuaſu mariti, ut vegetior eſſet & infantem quoque robuſtum ac ſanum ederet, ſumſit pulverem *Monckii Ramoneur* dictum, qui nihil aliud eſt, quam antimonii regulus cum nitro in calcem uſtus. Succeſſit autem effectus oppido infelix, ut plus quam vigeſies vomeret, miramque experiretur debilitatem. Ex eo peſſime ſemper habuit & poſt quatuordecim dies accidit abortus, quem præceſſit dolor in inguine atrociſſimus, & ſub ipſo cum lochiis ſeceſſit materia graveolens. Paſſo abortu, perpetuos & fixos in abdomine ac inguine dolores experta eſt, pulſus ſemper fuit celer, interdum animi quandam defectionem incurrit, interdum etiam tuſſi & articulorum dolore divexata. His ſymptomatibus per aliquot menſes graviter detenta, nacta eſt tumorem in abdomine, cum dolore lancinatorio jugi & alvi fluxu torminoſo. Sequuta eſt ſumma corporis imbecillitas viriumque proſtratio, extremorum refrigeratio, ſpirandi difficultas & frequentius ſyncope, donec tandem inter hæc vitam poneret. Diſſecto poſt mortem cadavere, ingens puris ex albo virideſcentis copia ad aliquot fibras ex abdominis cavo profluxit. Inteſtina utero propinqua erant eroſa, eorumque tunicæ comparuerunt quaſi abraſæ. Uterus fuit ſpongioſus & ita ampliatus, ut in longitudine ad decem, & in latitudine ad octo tranſverſos digitos accederet. In ipſo lacunæ fuerunt multæ, pure repletæ, ex quibus ingens illa puris quantitas in abdomen fluxerat. In vaſis ſanguiferis majoribus, nullus repertus ſanguis, ſed omnis fere in puris abierat materiam.

Epicriſis.

Quam pernicioſa gravidis ſint emetica & quidem validiora, ex hoc caſu pateſcit luculenter. Quæ enim uterum gerunt, ſunt fere ſemper plethoricæ, eaque propter fortiori illo niſu & preſſione diaphragmatis & muſculorum abdominis ſub vomitu, ſanguis cum magno impetu in uteri vaſa urgetur, ibique impactus, inducit inflammationem in ulcus tranſeuntem. Hinc igitur abortus & reliqua gravia pathemata duxerunt ortum. Non tamen dubitandum, quin partu abacto, graviſſimum illud malum, uteri apoſtema, potuiſſet præſcindi, ſi mature diſcutientia, reſolventia & roborantia in auxilium fuiſſent vocata. Pus autem ex utero effuſum in abdominis cavum, tunicas inteſtinales arroſit ac eroſit, unde obortus alvi fluxus, cum intenſis abdominis torminibus.

Observatio III.

Concer uteri lo- ſhalis.

Elapſo anno vocabar ad mulierem tertium ſupra quadrageſimum ætatis annum agentem, ſanguineo-cholericam, quæ miſere decumbebat, conqueſta potiſſimum de dolore in regione pubis preſſorio & eliſorio quaſi atrociſſimo, partus dolores longe ſuperante, ſtipato cum teneſmo, dorſi tenſione, ructibus, vomitibus & alvi ſtrictura, ſomni appetituſque defectu. Inquirenti in morbi cauſam & originem, dixit: ſe ante octodecim annos ultimo laborioſo admodum partu eſſe perſunctam, tam male ſimul ab obſtetrice tractatam, ut veſtigia digitorum impreſſa adhuc in pube gerat. Tum menſes, antea ſemper largos & ordinatos, poſt puerperium primum cum dolore aliquo ſtillaſſe, ſervaſſe tamen periodum poſtea & ſufficienter etiam fluxiſſe. Ante ſex autem annos ſe menſium tempore cecidiſſe in itinere in torrentem: inde mox conſtitiſſe fluxum & ſequuta multa & varia pathemata ſpaſtico-hyſterica, quin poſt aliquot menſes corpus intumuiſſe totum, cum colore plumbeo. Diſcuſſum tamen congruis remediis eſſe poſt aliquod tempus tumorem & menſium fluxum etiam repetiiſſe, excreto multo coagulato craſſo & quaſi concreto ſanguine, ac poſtea viſcida alba & flava materia. Ex eo, quotieſcunque menſium acceſſerit periodus, ſe per triduum acerbis in abdomine afflictam eſſe doloribus, tamdiu inſiſtentibus, donec ſanguis prodierit grumoſus primum & craſſus, dein tenuior, tum aqua ſanguinolenta ac demum materia viſcida flava. Sic tranſiiſſe quatuor fere annos, & adhibita interea variis medicamentis, maxime pilulis Stahlianis, cum pulvere ſalino temperante, ſpem valetudinis melioris fuiſſe irritam, malum potius increviſſe magis. Jam à binis menſibus & dolorem & fluxum ſanguinis emanſiſſe, nunc vero eo eſſe graviorem & ſpaſmos quaſi convulſivos. Hæc audiens & atrocia pathemata videns, male ſtatim ominari cœpi, ac ſcirrhum, aut aliud immedicabile uteri vitium ſubeſſe ſum ſuſpicatus. Interim alvum valide ſtrictam clyſtere oleoſo emolliente cum aſa fœtida ſubducere, interius pulverem temperantem cum nitro, cinnabari & caſtoreo, nec non liquorem meum anodynum mineralem dedi, & exterius parti dolenti admovere juſſi veſicam decocto emolliente plenam. His dolorum atrocia primum frangi eſt viſa, & elapſi nonnulli ſanguinis grumi, ſubſequente liquore ſanguinolento. Sed poſt aliquot dies vehementia recruduerunt eadem, ut ægra lamentabili voce uterum extrorſum trahi violenter & jam vaginæ imminere clamaret. Advocata obſtetrix, quæ orificium uteri apertum eſſe, eique durum quoddam corpus incumbere dixit. Data priora remedia, ſed fruſtra. Parati infeſſus, momentaneum levamen afferentes, impoſita exterius, ex mulierculurum etiam conſilio, varia carminativa, ſpirituoſa & acria, incaſſum tamen, & acceſſit capitis dolor. Optimum fuit ſolatium ex pilulis, quæ pilulas alcophanginas ac de ſtyrace cum croco & cinnabari habebant. Sub his doloribus iterum aliquot

ſanguinis grumi & poſtea ſanguis floridus parcus exiit, ſtillante poſtea liquore cruento. Sic decubuit aliquamdiu, doloribus, modo gravius, ſi fluxus reſtitabat, modo mitius, ſi excretis ſanguinis grumis quibuſdam ſerum manabat ſanguinolentum, afflicta, ſimul quoque tumorem ſenſit durum in latere ſiniſtro ſupra inguina. Adhibita interea pro circumſtantiarum ratione varia, tandem impoſitum emplaſtrum efficacius diſcutiens atque reſolvens, quo admoto, formicationis quendam in regione tumoris percepit ſenſum, dolores mitiores afflixerunt, & poſt triduum primum iterum ſanguis grumoſus, tum tenuis & ſerum non cruentum, ſed magis flaveſcens ichoroſum, ac poſt aliquot dies materia craſſa ſebacea flaveſcens profluxit. Seceſſit hæc materia aliquamdiu ac ægra tolerabilius decubuit, uſa interius, infuſo ex herbis vulnerariis cum lacte, balſamo quoque ad imitationem balſami *Locatelli* parati, axungia canis cum herbis traumaticis confecta & exterius injectionibus modo lenientibus, modo abſtergentibus & balſamicis. Nihilo minus tamen latius ſerpſit labes interna, pus & ſanies fœtida, quin non nunquam laciniæ quaſi corruptæ carnis prodierunt, vires morbi diuturnitate ſenſim collapſæ, corpus contabuit, appetitus periit, calor hecticus increvit, urina per octiduum ſuppreſſa cathetere fuit evocanda, ſomnus intercidit, acceſſit demum mentis alienatio, quam triduo poſt excepit mors, elapſis inter hæc tribus menſibus.

Epicriſis.

Plurimi certe ſunt morbi, etiam ipſius Hippocratis effato, qui ex utero prodeunt. Hic enim propter plane ſingularem vaſorum fibrarumque ſtructuram, diſpoſitionem & ſitum, ita à ſapientiſſimo opifice eſt fabrefactus, ut non ſolum ad generationis negotium aptus ſit, ſed etiam, ut ſuperflui & effœti in corpore muliebri humores ſeroſi, nec non ipſe ſincerus nimium exundans ſanguis, ſalutari plane modo & motu, per ipſum foras ejiciantur. Huic ſcopo maxime quadrat tanta vaſorum ſanguiferorum copia & ſerpentinus ac inflexus eorum progreſſus ac curſus, quo ſcilicet propter paulo tardiorem & difficiliorem ſanguinis & humorum per uterum tranſitum, eo melius inutilis & ſuperflui humoris fiat ſecretio & excretio. Interim propter eundem hunc difficilem ac ſegnem humorum commeatum, non ſecus ac in hepate, multæ ſtaſes & ſtagnationes & inde obſtructiones, indurationes, extravaſationes, ſcirrhoſitates, fœcundiſſimæ morborum matrices, gignuntur. Quin imo quia in hoc viſcere remora & obſtaculum ſæpe ponitur univerſo ſanguinis libero & æquabili circulo; fit, ut in aliis partibus, propter majorem ſanguinis motum & impetum, functiones ſæpe totius corporis labaſcant & vitium contrahant, ut in pathematibus ſic dictis hyſtericis clarum eſt ac manifeſtum. Multum itaque ad ſanitatem mulierum refert, ut hæc pars ſalva, ſarta & recta omnibus modis & artificiis conſervetur. Parva enim ibi conſiſtens labes, magnas perturbationes efficere poteſt. Clariſſime id videmus, quando ſub partu laborioſo atque difficili, præſertim ab imprudenti obſtetricum tractatione, labes in parte quadam uteri contracta fuit, quæ ſæpius facit, ut ab eo tempore nunquam recte convaleſcant puerperæ. Atque etiam ea eſt natura vitiorum, quæ utero longius inſident, ut demum poſt multos annos pernicialem ſuum effectum prodant, uti quidem etiam ex noſtra morbi hiſtoria liquet. Morbus autem quo laboravit noſtra recte pro cancro uteri, qui ex ſcirrho demum ulcerato productus fuit, haberi debet. Sed uti ego nunquam exulceratum cancrum, cujuſcunque partis fuerit, medicamentorum ope curatum vidi; ita eo magis uteri cancer incurabilis eſt, quia minus commode externorum topicorum applicationem admittit. Neque etiam aliis ſymptomatibus incedit uteri cancer, neque alio modo interficit, quam febre ſuccedente lenta, eodem modo ac is, qui in mammis conſiſtit. Præter dolores quippe immanes & putridas fœtidas varii coloris & conſiſtentiæ emanantes ſordes, cum ſanguine ſæpe mixtas, totius corporis languor, proſtratio virium, hecticus & conſumens calor, ſomni defectus & animi deliquia accedentia, vitales tandem motus extinguunt. Providendum igitur cum cura ac eo annitendum, quo apto conſilio ejuſmodi atrox & funeſtum malum arceatur. Jam ego certe non aptius ad roboranda uteri vaſa & ſanguinis curſum liberum & ſalvum tuendum, adeoque ad omnis generis morbos inde propullulantes præſcindendos, maximeque etiam ad hujuſmodi ſcirrhoſitates valde ſuſpectas amovendas, præſtantius & certius novi auxilium, quam poſt abortum vel poſt partum, uſum laxantium balſamicorum, uti noſtræ ſunt & aliorum balſamicæ pilulæ, item balnea ex herbis roborantibus & nervinis, vel etiam potum aquarum mineralium cum accuratiori diætæ & vitæ regimine. Quare ut Medicus hæc remediorum genera multum, imo plurimum ad averruncandas morboſas, quæ ex puerperio oriuntur, affectiones, commendata ſibi habeat, ſerio inculco.

Observatio IV.

Febris uterina ſudore ſoluta.

Generoſæ fœminæ triginta annorum, ſanguine & ſuccis plenæ, quum feliciter peperiſſet & ſecundinæ etiam prodiiſſent integræ, ſubſtitit mox ſanguis lochialis, ac tenuis tantum materia profluxit ex utero. Hinc ad emovenda lochia, & à Medicis, & à mulierculis, multa calida & pellentia exhibita fuerant medicamenta. Sed fruſtra, ſpaſmi enim ac dolores imi ventris, quia tertio die febris acuta & continua acceſſerunt, & ægram in magnum diſcrimen adduxerunt. Petito à me conſilio, ſuaſi, ut primo omnium vena pertunderetur in pede, ac clyſter poſtea molliens injiceretur. Factum utrumque & dolores mitigati, febris tamen cum pulſu duro & celeri perſtitit. Quum vero ſeptimo die ſudor erumperet, & per quatriduum ex univerſo corpore manaret tam largus, ut lectus & linteamina aliquoties eſſent mutanda; vires quidem multum dejectæ, ſed febris cum omnibus aliis ſymptomatibus ſublata. Hinc ſub ſudore juſcula tantum pullorum cum ſucco citri data, poſt eum vires analepticis, tam pharmaceuticis, quam diæteticis refectæ, & ſic ſanitas rediit perfecta, ad quam confirmandam, elapſis quatuordecim diebus, uterum infuſo laxante rhabarbarino, cum aliis congruis nupto, expurgare conſului.

Epicriſis.

Notatu dignus ob id hic eſt caſus, quod fere plane defecerit lochiorum fluxus, puerpera tamen ſervata. Ego vero notavi, difficiliorem ſemper eſſe lochiorum effluxum in fœminis, quæ

vaſa

vaſa gerunt exilia & habitum corporis ſpongioſum. Sunt tamen hæ proniores in ſudorem. Heic provido naturæ inſtituto factum eſt, ut febris ceſſerit in medicinam, cujus beneficio ſtagnantes in vaſculoſa uteri compage humores ſanguinei, ut in aliis inflammatoriis febribus, reſoluti atque diſcuſſi, ſimul etiam corpus per liberalem ſudorem à ſuperfluis humoribus repurgatum ſaluberrime. Nam recte ſcribit CELSUS *lib. V. cap.* 8. *medicamentum ſacri ignis fortiſſimum eſt febris, quæ humorem noxium abſumit.* Ita ſæpius natura compenſare ſolet defectum excretionis cujuſdam in certa parte, per eo uberiorem in alio emunctorio ſuccedentem. Igitur cautelæ loco ſervetur: nunquam invita natura, vi quadam urgendas eſſe & movendas excretiones.

OBSERVATIO V.

Febris uterina ſine venæ ſectione ſanata.

Honeſta fœmina, tenera & macilenta corpore, animo alactis, vigeſimo ſecundo ætatis anno feliciter enitebatur filiolum, altero ſtatim die, poſt admiſſam ultimam venæ ſectionem. Poſt partum parcius ſeceſſerunt lochia, graves in abdomine, dorſo & inguinibus oborti dolores, quinto die acceſſit vehemens febris, cum inquietudine, præcordiorum anxietate, inſomnia, magna impatientia & interveniente ſubinde delirio. Datum de venæ ſectione conſilium, ſed quia haud ita pridem adminiſtrata, admittere noluit. Hinc ob alvum adſtrictam injectus clyſter emolliens, ex decocto avenaceo, cum floribus chamomillæ vulgaris, herba & floribus hormini, oleo chamomillæ cocto, addito nitro. Data poſtea quotidie, bis, vel ter, cum tenui juſculo doſis pulveris hujus: *recipe ſolutionis oculorum cancri, ſalis polychreſti, nitri puri, lapidum cancrorum ana drachmam. M. dividatur in xij. partes aquales.* Circa noctem deglutitæ viginti pilularum harum: *recipe pilularum marocoſtinarum drachmam, extracti rhabarbari ſcrupulum, extracti croci, caſtorei ana grana ſex. M. f. pilulæ ex ſcrupulo uno no. xx.* His per quinque dies uſurpatis, alvus ſoluta & aliquot ſedes quotidie motæ, nono quoque die fluxus humoris putridi & ſanguinolenti ex utero adauctus, & ſucceſſive ægra ſanitati reddita.

Epicriſis.

Quando natura ex variis, ſæpe occultis cauſis, corruptum ſanguinem & humorem ex utero vel plane non, vel inſufficienter, poſt partum emovet, ac inde imminet periculum, Medicus, ſi non per ordinarias vias poteſt, per alia congrua emunctoria, noxium expurgare debet humorem. Sed quia febris adeſt, minus tuta ſunt evacuantia, præſertim per alvum. Hinc lenienda tantum hæc, quod optime fit per clyſteres atque nitroſa. Stagnantes dein humores reſolvendi, quem in finem utiliſſimus fuit pulvis ille ex neutris ſalibus, innocentis & tamen præſtantiſſimæ virtutis. Demum tentanda lenior alvi ſtimulatio, per innoxia etiam & clementia balſamica laxantia. Quod ſi ex voto ſuccedit & vires decumbentis reſpondent, aliquamdiu eſt continuandum. Tutius enim ſemper eſt puerperas purgare per alvum, quam ſudorem. Quam in rem peculiarem laudem ſibi vindicant pilulæ Becherianæ, vel ad earum exemplar paratæ correctæ, quæ certe in mulierum morbis, præſertim qui in puerperio accidunt, leni evacuante & ſimul roborante virtute, omnia reliqua antecellunt, ſi perite & cum aliis congruis in uſum vocantur.

OBSERVATIO VI.

Febris uterina ſecundina & lochiis retentis ſanata.

Fœmina acutioris ſenſus, macilenta ac tenera, viginti octo annos nata, pathematibus hypochondriaco-hyſtericis obnoxia & aliquoties abortum paſſa, pepererat noviſſime filiolum laborioſo admodum ad tres dies extracto partu, poſt quem nec ſecundina eliminata, nec lochia evacuata. Sequuti hinc dolores abdominis totius, præſertim ſiniſtri lateris, cum febre, vomitu, dyſpnœa, inquietudine & cardialgia. Ego in conſilium vocatus, tertio poſt partum die ſecare juſſi venam pedis, ad uncias minimum quinque, & injicere enema ex ſola aqua pluviali tepida, cum una drachma pilularum Becherianarum, mellis cochleari, adjectis duabus olei chamomillæ cocti unciis & dimidia ſalis Ebshamenſis. Sic alvus bis ſubducta & cardialgici dolores cum vomitu depulſi. Ad æſtum autem extinguendum pulveres nitroſi dati, & ad mulcendos dolores, ſperma ceti cum extracto croci in juſculo avenaceo. Septimo die quum æſtus deferveſceret, lochialem fluxum per uſum pilularum noſtrarum balſamicarum, item ſale aperitivo ex lapidibus cancrorum, terra foliata tartari & ſale polychreſto, nec non infuſo theiformi ex meliſſa, pulegio, floribus cheiri, calendulæ & chamomillæ promovere ſtudui. Quibus male olens ſanguinolentus humor è putrefacta ſecundina, quin integra hujus fruſtula excreta, & ægra præter omnium ſpem, intra tres hebdomades, ſenſim ſanitati reddita. Quinta demum puerperii hebdomade infuſum laxativum roborans uterinum, ex radice vincetoxici, pimpinellæ, rhabarbaro, agarico trochiſcato, ſemine leviſtici, herba meliſſæ, floribus ſalviæ, foliis ſennæ ſine ſtipitibus, paſſulis & tartaro crudo, ad aliquot dies bibendum obtulimus.

Epicriſis.

Fœminæ quæ ſpaſmis hypochondriaco-hyſtericis & flatulentis paſſionibus obnoxiæ, ſenſibilioris ut plurimum naturæ, difficulter pariunt & gravius quoque in puerperio ægrotant. Spaſmi enim, ad quos naturæ jam diſpoſitæ, non modo debitum ſanguinis lochialis effluxum, ſed & ſecundinarum excluſionem ſæpe intercipiunt. Quin, dum per ſpaſmos ſanguis motu inverſo ad ſuperiora, caput, pectus & ſtomachum urgetur: accidunt illa ſymptomata gravia, dolor ſiniſtri lateris in ſtomacho & coli flexura, cardialgia & vomitus. Tum itaque præſtabilius non ſuppetit auxilium, quam venæ ſectio in inferioribus inſtituta & alvi ſubductio, quibus ſanguinis motus ad inferiora revocatur ſimulque materia, quæ oneri naturæ eſt, ac fovet & ſuſtentat ſæva illa ſymptomata, expurgatur. Quum vero pilulæ balſamicæ ad ſecundinarum & lochiorum emotionem virtutis ſint celebratiſſimæ; propter dolores tamen & vomituritionem ore aſſumi nequiverint, optimum, ut ſæpius expertus ſum, fuit conſilium, eaſdem diſſolvere & cum clyſtere per os inferius injicere. Sedato poſt ea motuum impetu ac æſtu, ipſa natura ſponte materiæ putridæ ex ſecundina corrupta egreſſum eſt molita. Quem ductum ſequi & molimen ſecundare fuit ex uſu. Non tamen prætereundum,

poſt ſeptimum diem, noſtram affectam fuiſſe horripilatione quadam & frigore, intercurrente æſtu, ac in ſitu erectiori lipothymia, quod procul dubio ab incipiente corruptione ſecundinæ accidit. Neceſſarium autem, ſicuti in omni poſt puerperium morbo, ſic etiam in hoc fuit, uterum cum primis viis, ultimis hebdomadibus, quando vires redeunt, convenientibus laxantibus & roborantibus expurgare, non neglectis, pro circumſtantiarum ratione, balneis ex herbis nervinis ac uterinis.

Observatio VII.

Febris uterina repetita venæ ſectione & ſudorifero curata.

Puerpera habitior, plethorica, expoſuerat quinto poſt partum die corpus auræ frigidiori, ſimulque gravi terrore propter exortum incendium fuerat perculſa. Mox inde male habuit, lochiorum fluxus ſubſtitit, dyſpnœa acceſſit, dolor acutus ſiniſtri lateris thoracis, cum tuſſi ſicca, pulſu duro, celeri & præcordiorum anxietate. Data mixtura diaphoretica & diſcutiens & poſtera die ſecta in talo vena eſt. His reſpiratio quidem facta liberior, ſed fluxus lochialis non revocatus. Hinc exhibitum crebro infuſum theiforme ex herba veronicæ, cardui benedicti, floribus ſalviæ & radice liquiritiæ, repetita quoque mixtura modo laudata. Nil tamen profectum, pulſus manſit celer, dolor perſtitit, mox fuit inquieta, leviter etiam deliravit & nares aliquot guttas ſtillarunt. Quare quum ſanguine redundaret fœmina, iterum in cubito vena pertuſa, & poſtea datus liquor anodynus, cum quarta tincturæ bezoardicæ parte & grano camphoræ. Quo ſudor per univerſum corpus viginti quatuor horas effuſe manavit, poſt quem alvus clyſtere molliente ſubducta eſt. Demum rurſus prodierunt uteri purgamenta, & ægra ex ancipiti eſt laxata.

Epicriſis.

Puerperis nil certe pernicioſius, quam frigus & terror. His enim ſpaſtica infertur ſtrictura, ſanguinis motus ad caput & pectus convertitur, lochiorum fluxus ſiſtitur, pedes frigent, alvus ſtringitur, caput rubet & tumet, ſomnus fit turbulentus, delirium leve ingruit, ac niſi cito ſuccurritur, aut phrenitis, aut lipothymiæ graves, mortis prodromi, accidunt. Hoc ſi evenit, præſtantius non eſt remedium venæ ſectione, etiam reiterata, & clyſteribus lenientibus iterato, ſi neceſſitas urget, injectis. Poſt ſanguinem autem miſſum conducit efficax ſudoriferum cum regimine congruo datum. In hoc caſu, ubi ſpaſmi & dolores ſymptomatum cauſa, liquor meus anodynus, qui tutiſſimæ virtutis ſedativæ, cum ſudorifero, uti ſpiritu cornu cervi ſuccinato, aut ſpiritu bezoardico *Buſſii* datus, ad ſudorem movendum & motum humorum exterius vertendum, optimum fuit præſidium. Sola enim anodyna non ſuffeciſſent, neque etiam ſola ſudorifera, ſed ambo mixta & quaſi ad temperamentum reducta. Ratio vero, quare frigus tam pernicialia in puerperis inducat pathemata, eſt acutus ſenſus orificii ipſius uteri, quod ex multis fibris nerveis & muſculoſis contextum, & quo à ſpaſmo gravius affecto, univerſa œconomia motuum ſalutarium, tam ſecretoriorum, quam excretoriorum poteſt inverti. Nam vere ſcribit HIPPOCRATES *lib. II. epid.* poſt partum os uteri ſæpe contorqueri & dolorem fieri juxta coxam & crus, ſed ſecta tali vena liberari. Quem in locum MERCURIALIS *prœl. Patav.* commentatur hunc in ſenſum: contorſionem uteri eſſe affectum, in quo os uteri diſcedat à propria regione. Tandem in noſtra etiam compertum habui, quod ſecunda venæ ſectio in cubito plus effecerit, quam prima in talo. Eſt tamen hoc non perpetuum. Quod ſi enim lochia ſubſiſtunt, præſtat ſemper in inferioribus ſanguinem poſt pediluvium ſubtrahere. Sed quando ſanguis jam cum impetu ad caput delatus, ad arcendam phrenitidem, ſatius eſt, in loco propinquiori impetum derivare. Mihi certe aliquot innotuerunt exempla, ubi lochiis ſubſiſtentibus, purpurata febris oborta, cum graviſſimis ſymptomatibus, lipothymiis, præcordiorum anxietatibus, mortem ipſam minitantibus, quæ tamen miſſo in brachio & derivato à corde & appenſis ipſi majoribus tubis ſanguine, mox per DEI gratiam diſcuſſa.

Observatio VIII.

Uteri ſtillicidium perpetuum cum gravibus ſymptomatibus.

Illuſtriſſima perſona triginta aliquot annorum, habitu corporis laxo & pleno, ſanguinea, antehac optima valetudine uſa, ſed ab aliquot annis, ob præmaturum conjugis diſceſſum, impenſo mœrore aliiſque crebris animi commotionibus affecta, multis quoque arduis negotiis diſtenta, minuſque ſalubrem victum colens, ante quadriennium incidit in pectoris oppreſſionem & ſpaſticam ventriculi inflationem, quæ tamen interno & externo Carolinarum thermarum uſu abacta, ut poſtea belle valeret & menſium quoque ſucceſſus legitimus eſſet atque ſufficiens. Anno autem abhinc, poſt ſuperatam febrem continuam & perpeſſos diuturnos catarrhos, primum turbari cœpit menſium fluxus, modo maturius modo ſerius ſemperque cum exquiſitis ventris torminibus ac dorſi tenſione prodire. Recruduerunt quoque pathemata ſpaſtica hypochondriaco-hyſterica & acceſſit ſtillicidium muci rubicundi ex utero perpetuum, cum virium languore, appetitu proſtrato, ſomno turbato & plumbeo corporis aſpectu. Quin, quum nuncio adverſo admodum percelleretur inſtante menſium periodo, præter ſuperiora pathemata, dolor acutus in hypogaſtrio obortus, ac ſi omnia ex imo ventre vi quadam deorſum urgerentur, ſecedente ſimul cum difficultate urina turbida feculenta, intermixtis mox cruoris lenti grumis, mox fibris & filamentis cruentis. Potiſſimum dolor acerbiſſimus compunctorius conſedit fixus in hypogaſtrio, ſupra os pubis, in circumſcripta regione, magnitudine dimidii uncialis, ex qua antrorſum ad veſicam, retrorſum ad ſacrum os, inferius verſus femora excurrit, ſuperius autem venter flatibus fuit cum moleſtia obſeſſus. Interim ad hypochondriaco-hyſterica pathemata & ſtomachi vitium tollenda ad Carolinas iterum tendit, iiſdemque ſub debito regimine interius atque exterius eſt uſa. Quibus ventriculi & inteſtinorum diſpoſitio morboſa emendata, uteri autem vitium, nec in deterius interea, nec melius mutatum. Idem potius perſtitit, & interjecto aliquo tempore, eo proceſſit morbus, ut poſt ſpaſmum in infernis, ſemper mox ſanguis ſincerus, nunc ſpiſſior, nunc craſſior, mox concrementum quoddam coagulatum & quaſi membranaceum ſecederet, difficultates teneſmoides ſub mixtione & cacaturitione eſſent perpetuæ, per alvum mucoſitates globoſæ ac teretes, modo cum, modo ſine excrementis, evacuarentur. urina excreta turbida cum ſedimento limoſo, ſubroſeo & cuticula cærulefcente pituitoſa, pulſus maximam partem eſſet exilis, debilis ac

fre-

frequens, corporis & faciei habitus pallidus admodum, extenuatus, appetitus inconſtans, tuſſicula ſicca, agrypnia propter dolores in hypogaſtrio exquiſitos parum ceſſantes ferme habitualis, poſt paſtum phlogoſes affligerent, refrigerationes artuum ſæpe recurrerent, vires collaberentur & quandoque deficerent plane.

Epicriſis.

Ad oppugnandum gravem hunc morbum in conſilium vocati Medici multi, & plures forſan, quam expediebat, in diverſum plane abeuntes. Aliqui enim calculum & nephritidem eſſe volebant, alii malum hypochondriacum, alii ſcorbutum, alii affectum hypochondriaco-ſpaſticum hyſtericum, alii orgaſmum furioſum. Ego vero, cum ordinario & celeberrimis binis Medicis cenſui, veſicam, uterum & rectum inteſtinum arctius invicem connexa & in cavitate pelvis comprehenſa, à ſanguine & ſuccis ſtagnantibus eſſe infarcta, eorumque vaſa & glandulas relaxata partim eſſe nimiumque diſtenta, partim læſa, plane eroſa atque exulcerata, & hinc prodire illum fluxum uteri perpetuum & preſſorium illum etiam ſub alvi & urinæ excretione dolorem atrocem. Dedi etiam conſilium, ut adhiberentur ea, quæ partes affectas à ſpaſmis & inflammatione defendant; quæ nimium humorum affluxum ab iiſdem avertant eaſdemque tam interius quam exterius mulceant, roborent atque conſolident, pulveres ſcilicet temperantes nitroſos, pilulas balſamicas, infuſa theiformia, ex meliſſa & milleſolio, potum ordinarium Selteranarum cum quarta vini parte, epithemata & emplaſtra diſcutientia & roborantia, injectiones quoque in uterum circumſpecte factas demulcentes & balſamicas, & poſtremo omnium ſaluberrimum lactis aſinini potum, aliquamdiu continuatum, interpoſito ſubinde balneo tepido, ex aqua dulci cum lacte & furfuribus triticeis. Sed uti fieri aſſolet in principibus perſonis, ut multi Medici perdant ipſas, ita heic etiam, & multa, & varia, quin non nunquam incongrua plane, uſurpata ſunt remedia, & quod præcipuum eſt in longis ejuſmodi vitiis rejectum, diu continuatus accommodorum medicamentorum leniorum uſus. Hinc ſenſim, uti comperi, in pejus ruit malum, pathemata magis adaucta, corpus plane contabuit, vires exhauſtæ, & vix alius eventus ſperandus, quam quem in ſimili fere caſu ſupra *obſervatione II.* accidiſſe meminimus.

OBSERVATIO IX.

Febris uterina nimia venæ ſectione lethalis. Illuſtris fœmina, triginta & trium annorum, ſana & vegeta, poſt partum conquerebatur altero ſtatim die de inſigni ardore, dolore & tumore in interioribus vaginæ, a rudi contrectatione obſtetricis colli uteri interni, inducto. Exacerbatis poſtea ſymptomatibus, accedente febrili æſtu & lochiis etiam non rite fluentibus, advocabatur Archiater. Is venam ſecare juſſit in brachio. Quo quum nil levaminis accederet, ſed præcordiorum anxietates, cordis palpitationes & inquietudo intenderentur, alvus quoque cum pedum frigore ſtringeretur, decoctum mannatum cum caſſia dedit, & ſpatio ſeptem dierum, ſexies miſit, modo in brachio, modo pede, ſanguinem. Sed quum poſtremo id fieret, ægræ oculi cœperunt obfuſcari, ut candelam inferre juberet, quum dies eſſet quam lucidiſſima, quin brevi poſt lethali lipothymia correpta obiit. Die poſt ſectum cadaver, nil autem repertum, præter tumorem vaginæ, cui inſidebat macula nigra dimidii uncialis magnitudine, ad internum uteri orificium, ac in toto vaſorum ſyſtemate vix aliquot reſtitabant ſanguinis cochlearia.

Epicriſis.

De veritate hujus hiſtoriæ teſtis ego ſum *αὐτόπτης*. Quilibet autem illico judicabit, temerarie & imprudenter tam crebro adminiſtratam eſſe venæ ſectionem, à Medico, qui in Gallia hoc artificium edoctus, & alias ob peculiarem variolas & petechiales febres curandi modum non eſt ignotus. Dolor enim & ſpaſmus ac inflammatio facili negotio, applicato parti dolenti epithemate diſcutiente & datis interius blandis diaphoreticis, potuiſſent abigi. Nimia vero ſanguinis ſubtractione, & lipothymia inducta, & ſphacelus contractus, licet unica non nocuiſſet venæ ſectio. Nam ipſa inflammatio ſufficienti & valido ſanguinis appulſu diſcutienda, eodemque plus juſto ſubtracto, neceſſario ſequitur ſphacelus. Igitur ſicuti plures Medici delinquunt in eo, quod in inflammatoriis puerperarum affectibus ſanguinis miſſionem repudient omnem; ita heic in exceſſu peccatum fuit graviter. Sed medium tenuere beati.

CAPUT XI.

De Inflammatione oculorum cum & ſine febre.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Ophthalmiæ deſcriptio. FRequentiſſima eſt *inflammatio* membranarum oculum inveſtientium, *tunicæ* præſertim *adnatæ*, ſive *albugineæ*, græco nomine dicta *ophthalmia.* Jungitur hæc cum dolore acuto, interdum & preſſorio, ardore, rubore, tumore & ſeri ſalſi ex oculis effluxu, nec non viſu imminuto, vel plane deperdito. Oritur autem, quando vaſa arteriolarum lateralia, quæ ſecundum naturam pellucidum nulloque colore infectum liquorem vehunt, à ſanguine valide ad caput congeſto implentur, diſtenduntur & viſui ſeſe offerunt. Hanc enim cauſam eſſe, patet experimento, quo injecto per ſiphonem in carotidis ramum liquore ſpiritiuſculo rubicundo, adnata oculi tunica, per omnem ſui ambitum ruſeſcens & inflammata comparet.

§. II.

Levior eſt, gravior, vel graviſſima. Eſt autem ophthalmia, vel *levior*, vel *gravior*, vel etiam *graviſſima*. *Levior* albugineæ tantum tunicæ inſidet, nec tam late diffunditur, facilius diſcutitur, & oritur potiſſimum à cauſa externa leviore, inſperſo pulvere, appulſu aſperioris, plaga aut alliſu leniori, aura liberius admiſſa frigida & ſudore ſubito repreſſo, nec non ab adminiſtrata cataractæ depoſitione. *Gravior*, præter adnatam, etiam confines palpebras infeſtat totumque oculum exquiſito ardore & dolore afficit, qui ad levem lucis acceſſum exacerbatur. Enaſcitur hæc maxime à cauſis internis, ſeri nempe impuritate & ſalutaribus excretionibus cohibitis, ac uti ego obſervavi, à ſuppreſſo ſolenni matutino ſudore, à ſcabie, nec non tinea capitis intempeſtive abacta, à cohibitis menſibus, ulceribus & fiſtulis conſolidatis, item repulſa roſacea gutta, & propterea ægrius, nec niſi internis & externis adhibitis, diſcedit. *Graviſſima* demum profundior eſt, ad ima oculi & interiores tunicas penetrat. Comitatur hanc dolor acerbiſſimus cum febre, quandoque etiam cum delirio, ſequitur ſuppuratio & humorum

rum effluxus, remanente cœcitate perfecta. Rarius tamen à cauſis internis, ſed plerumque à contuſione validiori inducitur. Vidi ego ſuppurationem excidente lente cryſtallina, poſt ictum fortem inter pugillandum oculo inflictum, vidi vero etiam talem caſum à tinea capitis inveterata, ſubito externis ſiccata.

§. III.

Vera, vel notha. Deinceps alia ophthalmia eſt *vera*, alia *notha*, ſive *ſpuria*. *Vera* cauſa maxime interna & ſymptomata graviora, à ſanguinis in tubulis ſtaſi, ægrius abigenda. *Spuria* a cauſà magis externa, uti pulviſculo in oculos illapſo, à vapore acri, ceparum & allii, ſymptomata hinc ſunt mitiora & facilius cedit ipſa. *Sicca, vel humida.* Alia *ſicca* eſt, alia *humida*. *Illa* fit à ſanguine calido, cum dolore acuto,pungitivo, ac nil ex oculo effluit. *Hac* initiori quidem ſtipatur dolore & ardore, ſed palpebræ tument & multum ſeri acris effluit, ut oculi noctu conglutinentur. Illa frequens ſanguineo-cholericis, juvenibus ac æſtivo tempore, hæc pueris & infantibus, nec non fœminis & phlegmaticis.

§. IV.

Epidemica & periodica. Datur quoque ophthalmia *epidemica* & *periodica*. *Epidemica* enaſcitur certis anni temporibus à diuturna humida & frigida aëris conſtitutione, poſt quam ophthalmicum morbum plures invadere ſæpius obſervavi,ac idem teſtatur AMATUS LUSITANUS *Cent. VII. obſ.* 80. Quæ autem certo quodam tempore, vel quotannis, vel circa æquinoctium, vel ſingulis menſibus infeſtat, ſolennis eſt, quando ſueta ſanguinis miſſio intermittitur, menſes non rite fluunt, aut retinentur,quando hypochondriacus affectus ſubeſt, & ſanguis in vaſis hæmorrhoidalibus ſtagnans flatus & ſpaſmos concitat in abdomine, quibus ſanguis cum impetu ad caput & oculos urgetur.

§. V.

Cauſa ophthalmiæ. Præter ea vero quæ jam de cauſis ophthalmiæ paſſim diximus; ad eandem maxime diſponunt crapula, venus & vigilia immodica, lucubrationes cum intemperantia ſtudiorum, ventus borealis, crebrior aſpectus ignis, ſolis,& colorum ſplendidorum. Idem faciunt fumi acres & metallici, alvus diu & multum adſtricta, refrigerationes extremorum immoderatæ, inprimis menſium tempore, item præcedentes oculorum morbi, debilitatem quandam relinquentes, ophthalmia ipſa, nec non quam maxime variolarum & morbillorum morbus, qui maximam ad oculorum affectus inducit diſpoſitionem. Quando autem, uti haud raro fit, hemicraniæ, interdum etiam odontalgiæ, jungitur ophthalmia, ſerum acre ſcorbuticum ſubeſt, idque aliquoties contigiſſe novi, à podagra retro pulſa; ejuſdemque materia non modo ad pericranium, ſed & oculorum tunicas & perioſtium maxillæ ſuperioris delata.

§. VI.

Eventus. Levem illam ophthalmiam facile diſpelli, graviſſimam in oculi ſuppurationem cum cœcitate tranſire, etiam jam monitum. Gravior autem eſt contumacior,durat ſæpius per menſem & longius, ac haud raro maculas in cornea relinquit,ſplendorem oculorum obfuſcat, humores turbidos tunicamque corneam craſſiorem, glaucam minuſque pellucidam reddit. Semper etiam difficilior curatu in pueris, nec non in ſenibus, in illis ob ſuccorum lymphaticorum abundantiam & partium teneritudinem; in his vero ob humorum impuritatem.

CURATIO.

§. I.

Humores derivandi. In medicatione ophthalmiæ tria hæc perficienda: I. ſanguinis, vel etiam ſeri acris motus à capite derivandus; II. ſtaſis inflammatoria diſcutienda; III. ſymptomata graviora arcenda & oculus à recidiva defendendus. Inter ea quæ humores à capite divertunt, eſt maxime ſanguinis miſſio, quam ex jugulari inſtitutam mire laudat HILDANUS *Cent. IV. obſ.* 13. Alii ſublingualium commendant ſectionem, ſed ante hanc, ſi ſanguis redundat,in brachio aut pede prius pertundenda vena.Sunt qui cucurbitulas cum ſcarificatione in nucha & pone aures ſuadent,& veteres appoſitis hirudinibus multum detulerunt.Dein divertunt efficaciter pediluvia, quibus ter intra viginti quatuor horas uſurpatis, poto ſimul liberaliter infuſo theiformi, feliciter diſcuſſam eſſe ophthalmiam, aliquoties vidi. Serum porro acre ſalſum valide ab oculis revocant veſicatoria, nec non ſi malum inveteratum ſetacea; proſunt quoque ſinapiſmi, ex ſemine erucæ ſacculis incluſo, in vino cocto ac in nucha, vel ſub axillis admoti. Præterea optime caput ab humorum affluxu liberant laxantia, vel etiam pro circumſtantiarum ratione purgantia. Sponte enim purgatione ſæpe ſolvi ophthalmiam notavit HIPPOCRATES *Sect. VI. aph.* 17. Et GALENUS *Meth.med.lib.XIII.cap.*2. gravis teſtis eſt, nonnullos quibus oculi inflammati ſola purgatione per alvum una die ſanatos.

§. II.

Staſis diſcutienda. Divertens ſimulque diſcutiens egregia virtus ineſt diaphoreticis, quæ liberam perſpirationem procurando, non modo ab oculis & capite ad corporis ambitum humores agunt, ſed & ſuccos ab acrimonia ſalſa repurgant. In ipſa autem parte affecta inflammatoria ſtaſis & internis & externis diſcutienda eſt. Ex illis omnibus præferendum infuſum theiforme ex radice valerianæ, liquiritiæ, floribus ſambuci & ſemine fœniculi, quod largius potandum & ante potum vapor ipſius conſulto ſub tecto capite ad oculum admittendus. Inter externa efficax & ſecurum hoc collyrium: *recipe aquæ florum ſambuci, ſclopetariæ ana unciam unam, camphoræ grana tria, ſacchari ſaturni grana decem. M. quod cum linteo triplicato crebrius tepide oculis applicandum.* Quando autem nimis mordens adeſt acrimonia, mucilaginem corticis medii florum tiliæ, item ſeminis cydoniorum, cum aqua roſarum, addito pauxillo croci, ſine, vel cum opio, admovere expedit. De ſymptomatum medicatione dicetur in cautelis.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Curatio gravitati mali accommodanda. Quia ophthalmia gravitate differt, diverſa etiam ineunda medendi methodus. Quam levem diximus, optime fert frigida & repellentia, ac ſolum albumen ovi, cum aqua roſarum & pauxillo aluminis conquaſſatum, ſufficit omnibuſque aliis palmam præripit. Gravior non ſolis externis cedit, ſed interna efficacia exigit remedia, quæ ſerum recrementitium ab oculis divertant, ſalſos & acres humores diluant atque contemperent, eoſdemque ſucceſſive per congrua emunctoria eliminent. Proficua hunc in finem infuſa theiformia, ſerum lactis dulce, aquæ minerales, tam martiatæ,

iæ, quam alcalinæ, temperantes & diaphoretici pulveres, non omiſſis laxantibus, pediluviis, nec non urgente plethora & ſuppreſſis criticis ſanguinis evacuationibus, venæ ſectione tempeſtiva. In graviſſima cum febre, & ubi periculum eſt, ne in ſuppurationem tranſeant interiora, è re eſt, ut repetita venæ ſectio inſtituatur, aut liberaliter ſanguis ſubtrahatur, & hoc quidem omnium optime per venam ſectam jugularem. Interius pugnandum diaphoreticis, demulcentibus & reſolventibus. inter quæ ſalubritate antecellunt pulveres bezoardici, cinnabarini, leniter nitroſi & camphorati, pota ſimul loco ordinarii potus ptiſana. Exterius vero abſtinendum à collyriis refrigerantibus & potius aqua ſic dicta ſclopetaria, cum aqua roſarum & florum ſambuci, adjecto pauxillo croci & camphoræ, tepeſacta, cum linteo duplicato admovenda.

§. II.

De venæ ſectione & veſicatoriis.

Non in omni ophthalmia neceſſaria ſanguinis miſſio, ſed tantum ubi plethora eminens, venæ ſectio aut ſcarificatio omiſſa, vel etiam critica quædam hæmorrhagia intercepta. Interim ſi mali origo à ſanguinis redundantia, præſtat prius venam brachii, pedis, aut jugularem aperire, ac poſtea, ſi opus eſt, ſcarificare pone aures, vel in nucha. Setacea & veſicatoria non facile applicanda in plethoricis, niſi ſoluta prius plethora, & alvo, præſertim in cacochymicis, ſubducta. Neque, ſi veſicatoria neceſſaria, ea ſemel tantum apponere ſufficit, ſed ſæpius, in locis ſenſibilioribus, uti nucha, olecrano, carpis manuum. Hinc præfertur ſetaceum, cui tamen, quia & doloroſum, & moleſtum nimis, nos anteponimus veſicatorium temperatum minus, groſſi magnitudine, per menſem & longius in nucha geſtatum.

§. III.

Purgantibus & diaphoreticis.

De purgantium uſu tenendum, corporum & naturarum diverſitati eundem eſſe accommodandum. Si res mannatis, tamarindinatis & tartareis expediri poteſt, non confugiendum ad acriora. Alias in torpidioribus & phlegmaticis, pilulæ efficaciores, uti tartareæ & de ſuccino *Cratonis*, vel tutius noſtræ balſamicæ, aliquoties porrigendæ. Diaphoretica egregii uſus, ſed diutius adhibeoda, quando magis ſerum acre ſalſum, quam ſanguis in vitio eſt, tanto magis ſi ophthalmia ſymptomatica, alii morbo ſupervenit, aut jungitur hemicraniæ.

§. IV.

Regimen & victus.

Quemadmodum in omnibus oculorum morbis; ita maxime in eorum inflammatione, abſtinendum eſt, ab omnibus ſpirituoſis, ſpiritu vini, vino, ſumo tabaci, etiam ſternutatoriis. Arcendi ſumi, ceparum & allii vapor, cum ignis, radiorum ſolis, lucis & colorum fulgidorum aſpectu. Vitandus corporis exæſtuans motus & nimius craſſuſque victus. Potus ſit aqua pura, vel ptiſana, aut decoctum ex ſemine fœniculi, raſura cornu cervi & hordeo. Colenda ſobrietas, victu molli & temperato utendum, ac quiete in loco tenebricoſo commorandum.

§. V.

Topica noxia.

In adminiſtratione topicorum, ſive collyriorum, magna opus eſt cautione. Plures enim, notante etiam Septalio, imperito horum uſu, cœcitate affectos novimus. Scilicet ut plurimum aut acria nimis ſunt, ex aqua calcis vivæ, ſale ammoniaco, cum vitriolo albo, vel Cyprio; aut nimis adſtringentia, cum alumine, ſanguine draconis, bolo Armena, lapide calaminari, tutia & albumine ovi; aut nimis refrigerantia, quæ aquam ſpermatis ranarum, roſarum, plantaginis, adjecto ſaturni ſaccharo habent; aut nimis exſiccantia, ut quæ cum cornu cervi uſto, lapide calaminari & tutia confecta; aut etiam nimis laxantia, ex mucilagine ſeminis pſyllii, cydoniorum, fœnu græci, tragacantha & butyro inſulſo. Omnia autem hæc, licet in aliis oculorum affectibus præſtanti non careant uſu: in inflammatione tamen, præſertim ſanguinea, tantum abeſt ut proſint, ut potius noceant. Inde enim non modo pejor & profundior redditur ſtaſis, ſed & ipſi humores oculorum pellucidi fiunt turbidi, ſequitur oculi tabes, corrugatio, ſuffuſio, epiphora chronica, rubens, ſicca & aſpera, quin & palpebrarum exulceratio.

§. VI.

Quæ proficua.

Ego potius auctor ſum, ut ſeponantur topica omnia ante tertium diem, & antequam convenientia interna jam uſurpata, exceptis ſolis ſacculis ex paregoricis & demulcentibus compoſitis. Poſtea vero omnium optima quæ ſupra commendata. Neque tamen etiam in chronica ophthalmia, ubi continuum lymphæ ſalſæ, acris eſt ſtillicidium, inglorium eſt Hoechstetteri medicamentum ophthalmicum, *ex butyri recentis inſulſi drachmis duabus & vitrioli albi ſcrupulo, de quo granum piſi majoris magnitudine in oculi canthum ſubinde indendum.*

§. VII.

Reliquiæ ex ophthalmia quibus delendæ.

Quando, quod ſæpius fit, ophthalmia tandem diſcedens relinquit ſpeciem maculæ & viſum imminutum, tunc nihil præſtantius eſt axungia viperarum recenti ex Italia allata, & crebrius ad aliquot guttas oculo inſtillata. Egregie etiam viſum turbatum & imminutum reſtituit ſal volatile ſalis ammoniaci ſiccum, oleo majoranæ imbutum & odore crebrius naribus ſuſceptum. Ejuſdem virtutis vapor eſt ex decocto radicis valerianæ, florum ſambuci, ſeminis fœniculi, ad oculos, tecto prius linteo capite, admiſſus. Sed opus eſt, ut hæc auxilia mature ac tempeſtive adhibeantur. Si enim inveteravit & radices egit vitium, difficillime ſaneſcit. Novi tamen, viſum fere deperditum ex ophthalmico morbo, linimento mercuriali genubus & poplitibus illito interpoſitiſque balneis aquæ dulcis, redditum fuiſſe. Neque minus potenter viſcidos & coagulatos humores diſſolvit ac ſudorem movet, ſulphur noſtrum antimonii fixatum, eaque propter in oculorum vitiis egregie conducit.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Ophthalmia ex ictu ſuppurata.

Juvenis ſanguineus, in palæſtra gladiatoria æſtuans, acceperat forte inter pugillandum ictum cum gladio palæſtrico, quem vocant *ein Rappier*, in oculum ſiniſtrum, ſubſequente mox rubore ac dolore. Ille tamen penſi hæc habens, veſperi largiter ingurgitavit vinum, rixas quoque acres cum ſodalibus movit. Inde die poſt magnus tumor oculum ejuſque vicinas partes occupavit, cum dolore pulſatorio, cephalalgia, præcordiorum anxietate ac pulſu celeri. Chirurgus advocatus, non adeo magni momenti eſſe putans, applicuit collyrium frigidum, quo ſymptomata adeo exacerbata, ut ſomnum abigerent omnem. Hinc Medicus in conſilium vocatus, qui ſanguinem mittere & pedibus burſam paſtoris

ris admovete juſſit: ſed incaſſum. Inflammatio potius abiit in ſuppurationem, & quinto ab inflicto ictu die, ingens puris quantitas ex oculo fluxit, quam ipſi humores ſequuti, & ſic oculus cum omni viſu periit. Quin poſtea ſumma cura enitendum fuit, ne hæc inflammatio & exulceratio in ſphacelum degeneraret, quod etiam à Medico applicatione ſpiritus vini camphorati cum eſſentia croci, & data interius tinctura bezoardica, præſtitum eſt.

Epicriſis.

Nunquam periculo vacat oculi inflammatio profundior, qualis exſurgere ſolet à graviori contuſione, vel vulneratione, quia ejuſmodi inflammatio non facile diſcutitur, ſed in ſuppurationem, non ſine ſphaceli ipſiuſque vitæ diſcrimine, abit. Noſtro quidem judicio averti potuiſſent gravia hæc ſymptomata, ſi æger non largiori vini potu ſanguinem commoviſſet, majoremque ad partem jam affectam proritaſſet affluxum; ſi dein ſtatim poſt contuſionem ſanguis è brachio miſſus fuiſſet & cataplaſma, ſive ſacculus ex diſcutientibus, uti radice ſigilli Salomonis, ireos Florentinæ, roſarum rubrarum, anthos, lavendulæ, ſambuci, chamomillæ, camphora & croco in vino coctis, fuiſſet admotus, nec Chirurgus inſtillatione frigidi collyrii inflammationem reddidiſſet deteriorem.

OBSERVATIO II.

Ophthalmia periodica.

Fœmina XLII. annorum, ſanguinea, obeſa, ſcorbutica & glandulas in collo tumefactas gerens, poſt retentum menſium fluxum, corripiebatur oculi ſiniſtri dolore ac rubore, cum ejuſdem lateris cephalalgia admodum vehementi. Liberata primum, annuum poſtea ſemper, menſe Octobre, hujus mali experta eſt recurſum, ſub quo appetentia erat proſtrata, lucem ferre non poterat & ſeri ex oculis copioſum ſtillicidium ſemper experiebatur, quod per aliquot menſes perſiſtebat. Pluribus uſa remediis, ſed incaſſum, & notabile erat, quod quoties ſal volatile oleoſum ſumeret, toties ſoporem & torporem ingentem capitis pateretur. Ut itaque hic affectus, qui per triennium ægram mirum afflixerat, radicitus exſtirparetur, acidulas Pyrmontanas æſtate ſub debito regimine potabat, quibus etiam alvus & urina optime ſeceſſit & ipſa poſtea à contumaci malo eſt liberata.

Epicriſis.

Periodica hæc eſt ophthalmia, ex menſibus ſuppreſſis in plethorica fœmina oborta, menſe maxime Octobre, quo alias ſolennes ſunt ſanguinis excretiones, commotiones & molimina ad excernendum, præſertim per hæmorrhoides. Quare impenſius hoc tempore ſanguis regurgitavit ad caput, ac non tantum oculum, ſed etiam membranas capitis ejuſdem lateris male affecit, unde dolores. Sopor vero & torpor ille, qui ex uſu ſalis volatilis aſſumti accidit, inde derivandus, quod hoc remedio, congeſtus in capite ſanguis magis rareſactus, ſicque recurſus ipſius per venas interceptus. Dein notabile eſt, quod morbi, qui ſtatas ſervant periodos, plerumque fundamentum habeant in abdominis viſceribus, unde optimo conſilio ad eradicandos eos, commendari ſolet uſus aquarum medicatarum, thermarum & acidularum, ad removenda viſcerum vitia efficaciſſimus.

OBSERVATIO III.

Subita inflammatio a feſtuca ferrea.

Vir quadragenarius ſanguineo-cholericus, ſubito affectus eſt dolore oculi ac rubore, quem ſibi accidiſſe putavit, à feſtuca minima ferri, ſub ictu clavi cum malleo in oculum ſaliente, licet nihil omnino de ea in oculo compareret. Ipſe igitur ad tollendam paſſionem oculo ſubinde inſtillavit collyrium frigidum, ex aquis ophthalmicis, quo quidem calor & ardor delinitus, ſed bulbus turbidus & obſcurus comparuit ac omnis viſus periit. Me hinc vocavit in auxilium, qui, ne cœcitas ingrueret perfecta, obviam ivi hiſce; ſal volatile ammoniacum ſiccum, oleo majoranæ imbutum, crebrius naribus admovere, *fronti & temporibus emplaſtrum ex gummi elemi, animæ, maſtiches, olei nuciſtæ ana drachmis duabus, camphoræ & balſami Peruviani ana drachma, applicare* & frequentius ac copioſe bibere juſſi infuſum ſeminis fœniculi cum aqua. Quibus intra aliquot hebdomades oculus recepit ſplendorem & viſus aciem.

Epicriſis.

Si inflammatin ſubito oculum adoritur, non injuſta eſt cauſæ externæ ſuſpicio, licet eadem non ſemper in conſpectum veniat, quia interdum adeo ſubtilis, ut viſum fugiat, ut fit, ſi à fumo acri membranæ oculi male afficiuntur. Diſcimus vero etiam, quam nocens ſit inſtillatio frigidi in oculum ardentem, nec non quo pacto quibuſque remediis oculorum humoribus turbidis reddenda ſit perſpicuitas.

OBSERVATIO IV.

Ophthalmia nota rebellis.

Juvenis literarum ſtudia intemperantius tractans, indulſerat à longo tempore nimium lucubrationibus, & inde ſibi inſignem contraxerat viſus debilitatem. Poſt annum invaſit oculos dolor gravativus preſſorius, non ſine ardore, adeo, ut nec lumen aſpicere, nec citra moleſtiam legere poſſet, ſed ſtatim largum oculorum ſtillicidium experiretur. Medici ſuaſerunt purgantia, tabaci fumum, oculi cum balſamo Peruviano inunctionem externam, nec non fonticulum in nucha; Fruſtra tamen. Quin licet purgantia poſtea fortiora, decocta ſanguinem purificantia, venæ ſectionem in pede, pediluvia cum accurato in diæta & victu regimine adhiberent, nihil tamen aliud omnibus effectum, quam ut ventriculus debilitaretur inſigniter. Alii de ſcarificatione adminiſtranda, fonticulu brachio inurendo & pinguedine viperarum inſtillanda oculo dederunt conſilium, ſed eodem fruſtraneo effectu. Adiit etiam æger Pyrmontanas acidulas, quibus labea & infirmitas oculi adaucta, & nubeculæ viſui oblatæ, ut cataractæ plane metus eſſet. Pariter in vanum laboravit Medicus, qui decoctis ſanguinem purificantibus, veſicatoriis, ſternutatoriis variiſque collyriis pertinax malum abigere molitus eſt. Tandem vero ſolo uſu pilularum mercurialium cum gummatibus & extractis balſamicis amaris, item infuſo theiformi, ex ſemine fœniculi, cum anatica lactis parte, nec non externo cataplaſmate, ex mica panis ſimilaginei, cum cremore lactis, croco & floribus ſambuci, allatum miſero levamen, dolor preſſorius diſceſſit, remanſit vero quædam viſus imbecillitas.

Epicri-

Epicriſis.

Hic oculorum affectus non quidem ad veram & exquiſitam ophthalmiam referendus, ſed magis ad notham, quæ ex ſtagnatione lymphaticorum humorum in oculis & ſanguinis circuitu libero impedito, ortum traxit. Hæc autem cauſa, quia Chirurgos & Medicos latuit, adhibita præpoſtere medicamenta nihil profecerunt. Erant enim non tanti, ut vaſculorum tenuiſſimorum obſtructionem expedire potuiſſent. Illa vero poſtremo uſurpata efficacia reſolventia, pilulæ mercuriales, nec non exterius cataplaſma, accommoda utique fuerunt atque proficua. Igitur multitudo & varietas medicamentorum prodit ut plurimum Medici ignorantiam, qui, ſi cauſam morbi rite intelligit, nec adeo multis, nec variis opus habet remediis, ſed paucis, uſu probatis, ſæpe ſimplicibus, diutius tamen uſurpandis.

OBSERVATIO V.

Ophthalmia gravis cum ruptura corneæ.

Viro triginta annorum inopinato pauxillum ſucci illius acris, quo capillorum concinnatores, capillos atro colore inficere ſolent, in oculum ceciderat. Hinc ſequutus rubor oculi & dolor acerbiſſimus, ut patiens nec cibum, nec ſomnum capere poſſet, ac ferendo cruciatui fere eſſet impar. Chirurgus in conſilium vocatus, collyrium ex aqua roſarum, plantaginis & tutia, frigide inſtillandum ſuaſit, hocque nihil plane proficiente, ſaccharum ſaturni in aqua roſarum ſolutum crebrius cum linteo dolenti oculo admovere juſſit. Sed nihil his dolorum atrocia mitigata, oculi potius bulbus quaſi decrevit & minor factus, humores turbati, & viſus plane periit, in cornea quoque tumor inſtar piſi durus apparuit. Admota quidem nuchæ veſicatoria, uſurpata quoque purgantia, ſed malum plus in deterius, quam melius verſum. Hinc Chirurgus deſperabundus deſeruit ægrum, omneſque adſtantes de viſu unquam recuperando dubitare cœperunt, inprimis quum præterea palpebra oculi affecti elevari non poſſet, ſed ſemper clauſa & elevata manu ſenſus expers eſſet, quin veſiculoſus tumor in internis palpebræ compareret, aſpectum oculi fere intercipiens.

Epicriſis.

Ophthalmia hæc fuit graviſſima, cum ruptura corneæ, oborta à ſucco acri in oculum illabente, qui arroſione effluxum ſanguinis ac humorum tunicarumque diſtenſionem fecit. Multum vero etiam ad grave malum contulit collyrium frigide admotum, eo quod ſtaſin & ſtagnationem humorum firmiorem reddidit & graviorem. Nos ſequentibus ivimus obviam: ſpiritus vini camphoratus cum balſamo Peruviano, exhalato prius ſpiritu, cum linteo duplicato crebrius oculo fuit admotus. Alvus pilulis ex mercurio dulci, gummi ammoniaco, extracto panchymagogo *Crollii*, balſamo Peruviano & ſale ſuccini ſubducta. Adhibita pediluvia. Potum copioſe infuſum theiforme ex veronica & ſemine fœniculi. Datum interius diaſcordium *Fracaſtorii*, cum lapidibus cancrorum & nitro. Et exterius cataplaſma, ex pomo aſſato, croco, mica panis ſimilaginei cum lacte coctum, oculo impoſitum. His dolor & rubor cum ardore ſublatus, palpebræ quoque tumor diſcuſſus, ſed viſus, ob corneam ruptam & humores incraſſatos, rediit nunquam. Ut adeo pateat, quantum damni ab improvida collyriorum applicatione ſit metuendum.

OBSERVATIO VI.

Febris ophthalmico-cephalica.

Juvenis generoſus, viginti aliquor annorum, conſtitutionis teneræ & à ſcorbuticis parentibus genitus, capitis dolores & narium hæmorrhagias crebrius expertus, defluxionibus etiam catarrhalibus & coryzæ ſæpius obnoxius, vitæque ſedentariæ, literarum amore ductus, nimium indulgens, incidit in cephalalgiam gravem, cum atroci oculorum dolore, alvo ſimul adſtricta. Dolor hic erat periodicus, ita ut matutino quotidie tempore cum rubore & ſeri ſalſi effluxu, præcedente refrigeratione & ſubſequente pulſu celeri accederet, per ſex circiter horas inſiſtetet, ac poſtea ſenſim diſcederet, die poſt rediturus, ægro interim nec in ſomno, nec appetitu vitium obſervante, niſi quod ſubinde poſt cibos ructus experiretur. Detinebat ſingularis hic affectus per menſem ægrum & fruſtra adhibita fuerunt præſidia varia, collyria, errhina, evacuantia, cephalica, nec non cucurbitulæ, tandem vero à me abactus eſt hiſce. Ter ſcilicet alternis diebus dedi pilularum harum viginti: *Recipe extracti panchymagogi Crollii, gummi ammoniaci, mercurii dulcis, cinnabaris nativæ præparatæ ana drachmam ſemis, extracti croci, caſtorei ana grana ſex. M. f. c. balſamo Peruviano pilulæ ex ſcrupulo no.* xx. Una ante acceſſionem hora pedes immittere juſſi ad genua uſque pediluvio ex aqua fluviali, cineribus clavellatis imbuta, ac dum ſic in balneo pedes ſervabantur, ad menſuram unam bibere infuſum theiforme, ex herba meliſſæ, floribus tiliæ, radice valerianæ & ſemine fœniculi, quo ſudor prolectus copioſus. Veſperi exhibui per aliquot dies *pulverem ex pulveris Marchionis drachma dimidia, ſuccini, nitri puri, cinnabaris antimonii rectificati ana granis octo.* Oculo exterius applicare præcepi aquam Reginæ Hungariæ, cum dupla parte aquæ roſarum & camphoræ momento. Crinibus quoque quotidie inſperſus pulvis ex ſuccino præparato, radice ireos Florentinæ, caryophyllis aromaticis & cardamomo. Quibus per octiduum uſurpatis, diſceſſit malum, ſed reſtitit nubecula quædam, viſum quodammodo intercipiens, quæ tamen crebriori inſtillatione pinguedinis viperinæ recentis, etiam ſublata.

Epicriſis.

Febris hæc recte dici poteſt cephalico-ophthalmica, cujus cauſa fuit non tantum capitis debilitas à longo tempore contracta, verum etiam alvi ob vitam ſedentariam adſtrictio, qua ſpaſmi in primis viis inducti, quibus ſeroſus ſanguis ad caput impetuoſius actus. Hinc primo omnium in medicatione fuit ſubducenda alvus, ac poſtea recte ante acceſſionem pediluviis & potu infuſi theiformis roborantis copioſo ſudor prolectus per univerſum corpus. Sudor enim & aucta perſpiratio egregie ſerviunt ſpaſmis & doloribus periodice certis ſtatiſque temporibus redeuntibus diſcutiendis & abigendis. Deinde quoque in pertinacibus ejuſmodi capitis oculorumque doloribus cinnabarina & ipſe mercurius dulcis, ſerum painteſcens ſtagnans fundendo & obſtructiones expediendo, opem ferunt præſentiſſimam. Errhina vero & ſternutatoria, plus nocent quam proſunt, quia humores magis ad oculorum confinia convocant. Varii etiam generis collyria, niſi ſimul diſcutiente virtute polleant, in ejuſmodi oculorum affectibus plus nocumenti, quam emolumenti afferre multoties obſervavi. Tandem ad maculas oculorum & nubeculas delendas, pinguedine viperarum efficacius nihil,

quam etiam LUDOVICI & WEDELIUS paſſim miris ornant encomiis: habet enim acrimoniam ſubtilem, blande detergentem. Sed præſtat in fine illam exhibere, non in principio, ſi ardor adhuc & dolor impenſius urgent. Cæterum plura tum de ophthalmico, tum aliis oculorum affectibus commentatus ſum in diſſertatione, *de morbis oculorum præcipuis recta medendi ratione*, nec non in *Medicinæ conſultatoriæ Tom. II. Dec. IV. Caſ. II.* de dolore & imbecillitate oculorum cum ſuffuſione incipiente.

OBSERVATIO V.

Ophthalmica hemicrania.

Generoſus vir, ſexagenarius, macilentus, victui duro & craſſo ſalſo aſſuetus, aliquot per annos ſingulis fere tribus menſibus, eryſipelatis in pede dextro cum horrore & vehementi dolore inſultum expertus eſt, quod tandem in ſuppurationem & ulcus deſiit, ac per annum & ultra ipſum detinuit, poſtea vero à Chirurgo perito conſolidatum fuit. Ex eo tempore ſingulis fere menſibus, circa novilunium, incidit in hemicraniam dextri lateris, quæ ſimul gravi dolore, profundius in orbita hærente, cum ſeri ſalſi effluxu ſtipata, qui circa noctem exacerbatus fuit, & paroxyſmus ſemper invaſit cum horripilatione & extremorum refrigeratione, pulſu poſtea alterato & auctiori facto. Malum autem ſolvebatur poſt quartum diem facta criſi, mediante ſudore largiore, ægro alias etiam ſueto. Mali pertæſus, noſtro ex conſilio uſus eſt Pyrmontanis acidulis, quas olim uſurparat, hacque cura abſoluta ſuaſi, ut loco potus ordinarii decoctum ex radice ſcorzoneræ, chinæ, ſarſaparillæ, liquiritiæ & paſſulis, biberet & ſingulis menſibus infuſum ex manna, rhabarbaro & cremore tartari, aſſumeret, victum durum, ſalſum, aromaticum vitaret, & fonticulum etiam dextro brachio inuri permitteret. Quibus remediis quum omni adhibita cura uteretur, liber non modo ab eryſipelate, ſed & ab hemicrania ophthalmica degit; ſcabie tamen ſicca pruriente divexatus, ſicque ſeptuageſimum ætatis annum exceſſit.

Epicriſis.

Ophthalmica hæc eſt hemicrania, in qua notabile, quod ceſſante eryſipelate & ulcere conſolidato in pede dextro, materia ſcorbutica ad dextrum latus capitis & oculum fuerit converſa, & certis ſtatiſque periodis hunc excitaverit morbum. Quum vero ſcaturigo tam eryſipelatis, quam hemicraniæ & ophthalmiæ, ſit quærenda in ſanguinis & lymphæ dyſcraſia ſcorbutica, utique potu acidularum, decoctorum & congruorum laxantium uſu, univerſam ſanguinis & humorum maſſam perpurgare expedit, & hac ratione corpus potius ab ejuſmodi vitiis defendere, quam eadem, ſi adſunt, abigere.

CAPUT XII.

De Febre Inteſtinorum, Inflammatoria ex Meſenterio.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Inteſtinorum inflammationes frequentes.

INteſtina, tam tenuia, quam craſſa, quæ membranoſa fere tota, ex tunica prima à peritonæo, altera muſculari, cum fibris longitudinalibus & circularibus, nervoſa & villoſa contexta, innumeris nervorum & vaſorum ſurculis perfuſa & exquiſito ſenſu ac motu inſtructa, & multis, & gravibus morbis patent, è quibus haud poſtremus inflammatorius, qui ipſis ex variis cauſis accidit. Nam atrocia illa & lethalia quandoque pathemata, quæ aſſumta venena, emetica validiora & draſtica purgantia excipiunt, ab inflammatione in ſphacelum tranſeunte ortum ducunt. Vulnera ac læſiones inteſtinorum, non aliter, quam inflammatione necant. Febres ſynochas & ardentes, maxime cholericas, dyſentericas, item plurimas malignas, neque minus exanthematicas, inprimis variolas, lethalem ſæpe inducere inflammationem, uberius teſtatur diſſectio his morbis defunctorum. Convulſivam etiam colicam, maximeque eam, quæ à podagra retrocedente, ac ſubſiſtente, ex cohibito, aut ſufflaminato hæmorrhoidali fluxu, ſanguine inducitur, iliacam, quoque ex hernia incarcerata, aut inteſtinorum convolutione, paſſionem, non alia ratione, quam inteſtinorum inflammatione, lethum inferre, in comperto eſt. Nihil quippe vitalibus motibus adeo eſt infenſum, quam putredo, quæ excipit inflammationem, ac in nervoſis, exquiſito motu ac ſenſu pollentibus partibus, conſiſtit.

§. II.

Meſen no-tæ quæ ex meſenterio.

Sed quia de inteſtinorum inflammationibus ſymptomaticis iiſdemque complicatis febribus, jam ſupra actum & adhuc congruo loco agetur; nunc duntaxat pauca tradere libet, de inflammatoria febre illa inteſtinali, quæ proficiſcitur ex meſenterio. Jam apud Medicos in confeſſo eſt, plures morboſas affectiones, præſertim hecticas, lentas, erranteſque febres, nec non apoſtemata, in meſenterio ſedem habere fixam; ſed diarrhœas, dyſenterias, immo inflammatorias febres inteſtinorum, pullulare ex meſenterio, id non æque omnibus patet. Verum qui ex phyſiologicis novit, ſanguinis progreſſum, in meſenterio & meſocolo, quibus annexa inteſtina, eſſe tardiſſimum, tum quod tunicis nervoſo-muſculoſis, ſanguinem urgentibus deſtituantur, tum quod vena portæ, pulſu carens, recipiat ſanguinem ex inteſtinis, & tardo flumine vehat ad hepar; is ultro fatebitur, promtam ibi eſſe geneſin ſtagnationum & ſtaſium & ampliſſimum nidum ad excludendas materiales morborum cauſas. Quin quum inteſtina arctius meſenterio ſint connexa, ut ab ipſo etiam ſortiantur membranam, fibrarum quoque in inteſtinis annularium tendo juxta WILLISIUM, ſit meſenterium, & vaſa ac nervi utriuſque ſint communia magnam inter has partes eſſe communionem, quoad morboſas affectiones, utique certum.

§. III.

Quæ acutæ, vel chronicæ.

Ipſæ tamen febres, quæ ex meſenterio veniunt & nobis cum BAGLIVO audiunt *meſentericæ*, in duo merito genera ſunt dividendæ, *acutas* ſcilicet & *lentas*, ſive *chronicas*. Utrarumque materialis cauſa ejuſdemque ſedes in meſenterio, ſed febrium & ſymptomatum generatio quærenda in annexis inteſtinis membranaceis, ita quidem, ut acutæ & inflammatoriæ in tunicis magis conſiſtant & ibi tyrannidem ſuam exerceant. Licet enim meſenterium, quod ex duplicata conſtat membrana, cui interpoſiti innumeri arteriarum & venarum rami, vaſa lymphatica & lactea, glandulæ quoque copioſæ magnitudinis variæ, nec non nervorum propagines, non omni careat motu ac ſenſu: hic tamen admodum obtuſus ac magis gravativus eſt, quam acutus, qualis ad concipiendam inflammationem requiritur.

§. IV.

§. IV.

Signa earum & ſymptomata.

Quare ſi in infimo ventre ardor, dolor cum præternaturali totius corporis æſtu, pulſu celeri, virium proſtratione, anxietate & inquietudine ſeſe prodit, in inteſtinis hæc conſidere, merito judicandum. Sed pro diverſitate locorum, quæ hæc pathemata occupant, varias & certas affectas eſſe partes, merito concludendum. Scilicet ſi dolor acutus eſt ſupra umbilicum & ſub ventriculo cum febre, nauſea & vomendi conatu; indicium præbet, laborare eum coli tractum, qui infra ſtomachum à dextro ad ſiniſtrum latus porrigitur. Qui in dextro hypochondrio ſub coſtis ſpuriis urget doloris ſenſus, præter naturam affectum & inflammatum eſſe coli principium, ubi ileo committitur, arguit, quod etiam SPIGELIUS in defunctis reperit ſphacelatum. Acuti cum febre cruciatus in ſiniſtro latere ſub lumbis, ubi pſoas muſculus, in colo & meſocolo, præſertim ubi peritonæo adhæret, mali eſſe ſedem produnt. Quando vero medium abdomen circa umbilicum cum febre gravius dolet, tenuia utique inteſtina inflammatione laborare, certum eſt indicium.

§. V.

Varii ſunt generis.

Febres etiam, quæ cum dolore, ardore, nec non tumore imi ventris junctæ, & tandem per alvi fluxus putridos & copioſos, vel etiam purulentos ſolvuntur, cum magna inteſtinorum difficultate, ex meſenterio provenire, nil dubii eſt. In cachecticis & ſcorbuticis corporibus, qui proveniunt diuturni alvi fluxus, cum lenta febre, vires & corpus conſumente, & qui non tam facile curationem recipiunt, ex eodem fonte ſcaturire, non ſine ratione cenſendum. Febres quoque quæ epidemicæ & certis temporibus invadunt, cum diarrhœis, immo cruentis ſedibus, non ex ingeſtorum alimentorum vitio, ſed ex præternaturali aeris, præſertim nimis calidi & ſicci, conſtitutione oriuntur, quales biennio abhinc ob inſolitum diuturnum, ad medium fere autumni productum calorem, univerſam propemodum Germaniam ſunt pervagatæ, ſimul etiam graſſantes tunc intermittentes anomalæ, vix aliam habent originem, quam quod in meſenterio multi acres & corrupti humores accumulati.

§. VI.

Earum ergo & cauſæ.

Ad ingignendas autem infeſtas ejuſmodi primis in viis inflammatorias febres, præcipuum momentum habet plethora, vel ſimplex, vel cacochymica, à ſuppreſſis aut deficientibus ſalutaribus excretionibus oborta. Promte etiam inducuntur ab intentata per fortiora pellentia, hæmorrhoidum, menſium aut lochiorum provocatione, ab uſu copioſo validiorum purgantium ad ſuperandam contumacem alvi ſtricturam, nec non, uti obſervavi, à purgantium & emeticorum acriorum aſſumtione ad abortum provocandum. Idem facit intenſior animi corporiſque commotio, ac viciſſim improvida abdominis & corporis, præſertim æſtuantis, refrigeratio, potus perſrigeratus, & qui opulentioribus in more eſt, glaciatus. His enim humorum ad interiora, maximeque primam regionem, convocatur partim, partim urgetur affluxus, omniumque facillime ad eas feruntur partes, quæ imbecilliores, quibuſque ob defectum ſufficientis potentiæ motricis ſyſtalticæ, vel perpendicularem vaſorum tractum, difficilior eſt humorum progreſſus, quarum in numero potiſſimum ſunt meſenterium, meſocolon & omentum. Quando igitur his in ſedibus, maximeque inteſtinorum tunicis cum meſenterio continuis, incluſus hæret ſanguis, aut humor acris, febrem ciet inflammatoriam continuam, alvi vero, cruentus etiam fluxus, vel ex nimium ampliatis, vel exeſis plane & diſruptis vaſorum oſculis, ſuccedit. Hæc enim omnia ita omnino evenire uberius teſtatur diſſectio ejuſmodi febribus interfectorum, in quibus SPIGELIUS *de ſemitert. cap. VIII.* ſe inveniſſe prodidit: venas hepatis majores ſanguine vacuas, ventriculi tunicam interiorem leviore eryſipelate inflammatam, venas meſaraicas & quæ ad ventriculum atque omentum tendunt diſtentas & craſſiori ſanguine fartas, omentum conſumtum & ſemiputrefactum, durum quoque pancreas & ductum cholodochum obſtructum. Idem confirmat CHIFFLETIUS notabili obſervatione, de meſenterii inflammatione cum dolore umbilici.

§. VII.

Diſtinguenda in leviores & graviores.

Merito tamen conſiſtentes his in ſedibus inflammationes in leviores & graviores ſunt diſtinguendæ. Leviores exterioribus tantum inteſtinorum tunicis, quæ maxime membranarum meſenterii productiones, inſident; graviores vero altius ipſam inteſtinorum ſubſtantiam pervadunt, eorundemque interiora ipſaſque glandulas tangunt, ideoque & profundiores ſunt & ampliores. Quæ ſuperficiem occupant, non tantum periculi alunt, ſed adhibito laudabili regimine & congrua medicina, intra quartum, vel ſeptimum diem, diſcutiuntur. Quæ autem interiora profundius obſident, niſi per diarrhœam aut ſanguinis fluxum ſolvantur, longius extrahuntur, quin in ſuppurationem ruunt & in hecticam deſinunt. Ex meſenterio quoque ibique ſtagnantibus corruptis humoribus prodeunt hemitritææ ſic dictæ ſive ſemitertianæ febres, quæ ex continua inflammatoria & intermittente tertiana ſunt compoſitæ, periculi non expertes. Notæ hæ jam fuerunt HIPPOCRATI & GALENO, eaſdem nitide ac accurate SPIGELIUS peculiari libello deſcripſit. Diſcrepant tamen à noſtris in eo, quod quotidie circa veſperam, & alternis quoque diebus, levi accedente horrore, ingraveſcant, junctam habeant abdominis dolorem ventriſque tumorem, & quandoque ad aliquot hebdomades protrahantur, & non nunquam in febrem lentam & hecticam concedant. Sed quia de harum ortu, decurſu & curatione jam ſupra *Sect. I. cap. V.* uberius actum, hcic plura dicere non attinet.

CURATIO CUM CAUTELIS ET OBSERVATIONIBUS CLINICIS.

§. I.

Morbi præſervatio.

Quum febres ventriculi & inteſtinorum inflammatoriæ, propter horum ſummam ſenſibilitatem & conſpirationem cum nobiliſſimis corporis partibus, atrociſſimis ſymptomatibus ſtipatæ & ſubinde funeſtæ ſint; medentis cogitationem & intentionem quam maxime ad eas avertendas dirigere expedit. Igitur ſerio & cum cura ſibi commiſſis medicus inculcet, ut vitent omnia quæ ſuperius §.VI. ad eaſdem ingignendas facere diximus. Et quia præterea ſæpius obſervavi, febribus ardentibus, item bilioſis, dyſentericis, nec non puerperarum acutis cum purpura, à vehementi ira, vel gravi terrore, acceſſiſſe mox gravem inteſtinorum inflammationem & ſphacelationem, ac lethum brevi tempore attuliſſe; inprimis neceſſarium, ut occaſiones ſævorum affectuum fideli conſilio & monito præſcindat artifex peritus.

§. II.

In cura ſanguinis affluxus declinandus.

Si vero jam adeſt inflammatoria ſtaſis ſanguinis, omnibus modis lenior eſt diſcutienda & gravior aver-

avertenda. Primus igitur recte medentis erit ſcopus, ut vehementiorem ſanguinis motum ad partem affectam impediat & hac ratione graviorem inflammationem avertat. Obtinetur id commodiſſime in plethoricis ſanguinis miſſione, ex venis in ſuperioribus partibus, amplo ſatis foramine facto, pertuſis, qua in colica convulſiva, in diarrhœa & dyſenteria, in acuto dolore venarum ſedis, gravior inflammatio utique poteſt averti. Poſt ſectam venam divertunt ſanguinis affluxum à loco affecto pediluvia temperata, ſed diutius uſurpata, quæ ſolvendo & laxando ſtrictas inferiorum partium fibras, adfluxum ad pedes divertunt & invitant.

§. III.

Et ſtaſis diſcutienda.

Ad diſcutiendam dein inflammatoriam ſtaſin, ſerviunt quam maxime, quæ dolores & ſpaſmos ſiſtunt, antiſpaſmodica, humectantia & blanda ſedativa, clyſteres ex oleoſis, gelatinoſis & dulcibus compoſiti, item exterius regioni abdominis applicata epithemata, ſacculi, veſicæ oleis expreſſis, vel pinguedinibus animantium, aut decoctis emollientibus repletæ, pinguedo cati ſylveſtris, mixta præſertim cum camphora & pauxillo olei hyoſcyami. Interne vero diſcutiunt & inflammationem arcent quam optime diaphoretica cum anodynis mixta, pauca, ſed crebriori doſi per aliquot dies data, quæ inter eminet ſpiritus carminativus de tribus, aut ſpiritus tartari, vel bezoardicus *Buſſii*, cum liquore anodyno minerali, aut ſpiritu nitri dulci mixtus. Item mixturæ ex aqua cardui benedicti, florum ſambuci, aceto ſambuci, rob ſambuci, antimonio diaphoretico, nitro & ſyrupo papaveris rhœados confectæ, nec non pulveres temperantes nitroſi & diaphoretici, cum momento camphoræ & pauxillo laudani. Neque minus huc ſpectat cautus pilularum Wildegansianarum uſus. Quæ remedia, cum prudentia, certo tempore & ordine uſurpata, etiam in paſſione iliaca & ſpaſtica tunicarum inteſtinalium corrugatione, quam Græci chordapſum vocarunt, lenimen afferunt exoptatiſſimum.

§. IV.

Vitanda acria, adhibenda enemata demulcentia.

In dolore, ſpaſmo & febre inflammatoria inteſtinorum, omnia acria ſtimulantia, etiam ſalina majori copia data, calida, & purgantia, ceu pernicioſiſſima vitanda. Et culpandus hic communis & deteſtabilis practicorum error, qui alvo pertinacius adſtricta, unum poſt alterum purgans ingerunt, eoque malum non tantum exacerbant, verum etiam reddunt mortiferum. Neque etiam clyſteribus admiſcenda ſalia acrius ſtimulantia, ut ſal gemmæ, vel purgantia, ut extractum colocynthidis, vel catholicon, ſed ex ſolis emollientibus ſunt parandi. Sic enim balnei aut fotus inſtar craſſa eluunt inteſtina, & in colo tenuibus circumvoluto contenta, ceu veſica decocto emolliente plena, eadem mulcent, fovent & laxant. Parari igitur poſſunt ex ſolo lacte, mixto cum nitro, vel aqua pluviali, nupta cum ſyrupo violarum, de althæa *Fernelii*, roſarum ſolutivo, aut melle mercuriali. Hæc tamen circa uſum clyſterum addenda obſervatio, ut bihorio fere quovis, ſi neceſſitas urgeat, injiciantur, & paulo diutius retineantur, quod maxime neceſſarium, ſi flatus per os eructant, & crebræ adſunt vomitiones.

§. V.

In dolore opiata, poſt eum roborantia proſunt.

Præmiſſa, ſi vaſorum plenitudo urget, venæ ſectione, laxata etiam clyſteribus admiſſis alvo, ſi atrox dolor cedere nolit; optimo conſilio, ſine omni metu, anodynum ex opio proficit, quo tormina conquieſcunt & ſpaſmi ac ſudor ſequitur. Sed quieſcente & ſedata dolorum & ſpaſmorum cum febre ferocia, ſi ſumma debilitas corporis viriumque imbecillitas excipit, non ulterius inſiſtendum ſuperius laudatis diluentibus, laxantibus & humectantibus, ſed potius nervina & roborantia in uſum vocanda, quorum in numero ſunt maxime eſſentia aut ſpiritus ſuccini, aut maſtiches, extracta cum hoc eſſentia chaccarillæ, elixir noſtrum ſtomachale, pulvis ſolaris Zellenſis, balſamum noſtrum vitæ cum liquore anodyno mixtum, quod balſamum etiam exterius applicatum, levamen inſigne affert, tonum reſuſcitando & robur addendo.

§. VI.

Alvi fluxus ſuperveniens temperate excipiendus.

Quando vero inflammationes & dolores alvi fluxu ſimplici, aut cruento, maxime hæmorrhoidali, aut etiam, uti quandoque accidit, purulento ſolvuntur, laxantia leniora, ut paſſulæ rhabarbarinæ & clyſteres, item infuſa theiformia, ex ſpeciebus traumaticis & ſanguinem purificantibus, ſcabioſa, veronica, alchymilla, agrimonia, conſolida Saracenica & ſummitatibus millefolii confecta & cum lacte pota, nec non pulveres roborantes, ex cornu cervi philoſophice præparato, uſto, cortice caſcarillæ & ſuccino, in uſum vocantur commodiſſime.

§. VII.

Sanguinis miſſio in dyſenteria cum febre utilis.

Quum diarrhœa & dyſenteria epidemica ſæpe cum vehementi inflammatoria febre invadat juvenilia corpora, non infructuoſa eſt medico-practica quæſtio: an conducat venæ ſectio? Communis quidem Medicorum, Hippocratis & Galeni autoritate confirmata eſt ſententia: alvo fluente, non eſſe ſubtrahendum ſanguinem, ne vires proſternantur. Neque etiam ego aliter ſentio, quum per ipſam experientiam conſtet, multos, tam lienterico, quam dyſenterico alvi fluxu laborantes ſanari, ſine ſanguinis miſſione; ſed jam de illa tantum dyſenteria ſermo eſt, quæ cum febre acuta, præſertim ſynocha inflammatoria, conjuncta. In hac utilem & neceſſariam eſſe venæ ſectionem, affirmo utique. Notum enim eſt, non facile quempiam alvi fluxu, etiam dyſenterico diuturno perire, niſi ex inflammatione & ſphacelatione inteſtinorum, quam ſemper antecedit & comitatur vehemens acuta febris, ex pulſu magno & celeri, ardore & ſiccitate corporis, linguæ ariditate, & ingenti inquietudine cognoſcenda. Et licet omni dyſenteriæ lenta quædam & levis, quaſi eryſipelacea inflammatio, ſit juncta; multum tamen hæc ipſa differt à ſynocha inflammatoria febre, in qua proficuam eſſe ſanguinis ſubtractionem aſſevero, & conſentientes habeo viros ampliſſimos & feliciſſima praxi celeberrimos. Sane Sydenhamus *in Opp.* cordate affirmat *pag.* 111. ſe ſemper fere curam dyſenteriæ cum venæ ſectione auſpicari, quin *pag.* 115. *ſeq.* habet exemplum dyſenteriæ rebellis, quæ nullis plane remediis cedere voluit, ſed ſola venæ ſectione tandem curata. Idem hoc auxilium mire dilaudat Riverius, qui *Cent. II. obſ.* 57. fidem facit, ſe in dyſenteria cum febre acuta, octavo demum die, cum fructu quinque ſanguinis uncias è brachii vena extraxiſſe, & *obſ.* 64. teſtatur, ſe venæ ſectionem, in muliere dyſenteria cum febre graviter decumbente, ſeptimo & octavo die cum emolumento inſtituiſſe. Amatus quoque Luſitanus *Cent. II. obſ.* 48. conſignavit exemplum Abbatis, ſanguine pleni & multo vini potui dediti dyſenterici & ſimul acute febricitantis, qui ſecta vena longe melius habuit, & paucis ſubjunctis remediis, plenarie convaluit. Maxime omnium vero multus

eſt

eſt in adſtruenda hujus remedii ſingulari utilitate BOTALLUS, qui *cap. IV.* plus quam decem exempla narrat, ubi nil ex omni remediorum cenſu, præter venæ ſectionem, attulerit levamen.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Paſſio ſpaſmodico-inflammatoria, iliacam minitans, curata.

Fœmina, quadragenaria major, ob vitam ſedentariam & tacitum animi profundum cum iracundia mœrorem pathematibus colicis & ſpaſmodicis affecta, quum omiſiſſet vere hoc ſuetam quotannis circa æquinoctium vernale & autumnale ſanguinis miſſionem, Martio menſe vehementi commota fuerat ira ad tremorem uſque omnium corporis partium, & ſumſerat poſtea veſperi pilulas conſuetas purgantes. Hinc noctem tranſegit inquietam, & die poſt nulla poſt pilulas ſequuta purgatio, alvus potius firmiſſime clauſa manſit, & ipſa æſtuoſis anxietatibus circa præcordia atque etiam eructationibus continuis ex ore fuit afflicta, & vomitu fere omnia aſſumta tum medicamenta, tum alimenta rejecit. Injectus ad alvum aperiendam clyſter domeſticus, qui per horam retentus, integer, nec flatibus, nec ſtercoribus ſtipatus, rediit, etiam ſine ſymptomatum levamento. Adhibitum decoctum mannatum cum ſalibus aperitivis & rhabarbaro, ſed mox vomitu rejectum. Medicus etiam ordinarius, flatus in cauſa eſſe putans, dedit carminativa: irrita tamen fuerunt omnia. Perſtiterunt potius ſymptomata, firma nempe alvi adſtrictio, eructatio crebra & vomitus, magna debilitas, inappetentia & ſomni defectus, tantum quod circa veſperam gravius, circa auroram vero mitius affligerent, cum crebriori ad urinam ſtimulo, quæ tamen parca & turbida emittebatur. Tertio die vocatus ego, mox venam pedis ſecare juſſi, & emiſſis, ſine ulla virium jactura, ob vaſa ſanguine valde diſtenta, octo unciis, mox meliuſcule habuit ægra, conquieverunt anxietates æſtuoſæ & eructationes, ut etiam extra lectum verſari potuerit. Nihilo minus pertinax ventris adſtrictio & dolores tenſivi abdominis in hypochondrio dextro perſtiterunt. Injectus igitur clyſter & datæ pilulæ noſtræ balſamicæ polychreſtæ, ſed his nihil emotum; quin quum ad ſeptimum uſque diem alvus eſſet obſtipata, & eructationes, & anxietates nocturnæ æſtuoſæ, cum febricula & dorſi doloribus redierunt. Hinc demum conſilium dedi, ut ſingulis tribus horis *clyſter* injiceretur, *ex aquæ pluvialis unciis* xij. *ſyrupi de althæa* FERNELII *uncia ſemis*, *nitri puri drachma*, & abdomini veſica emolliente decocto plena admoveretur. Sic clyſteres injecti ſemper per horam retinebantur, & poſtquam quartus eſſet infuſus, flatus primum eliſi, per aliquot dies coerciti, & poſt ſextum ſeceſſerunt etiam fæces, quibus evacuatis, ructus atque anxietates in abdomine diſceſſerunt, mictio etiam melius ſucceſſit. Interius vero ſimul data eſſentia carminativa, cum liquore anodyno ad unciam dimidiam remixta, inſtillatis laudani liquidi guttis xv. inductus ſomnus, ſequutus ſudor ex cute ante ſicca & arida, pulſus antea durus & celer mollior factus, & urinæ fluxus liber redditus. Hoc facto, ex mixtura remotum laudanum, & ſola eſſentia cum liquore anodyno oblata, donec perfecte convaleſceret.

Epicriſis.

Affectio hæc fuit ſpaſmodico-inflammatoria inteſtinorum, iliacam minitans paſſionem. A ſanguine quippe, ob venæ ſectionem conſuetam omiſſam, nimium redundante, & vehementi ira, quæ inſenſiſſima inteſtinis, nec non purgante aſſumto, ortum duxit hæc paſſio, & inde etiam omnia quæ jungebantur ſymptomata derivanda. Ad diſcutiendam itaque inflammatoriam ſtaſin & avertendam hujus pediſſequam, paſſionem miſerere mei, ante omnia neceſſarium duxi, ut ſanguinis quantitas ſubtraheretur, quod etiam quoddam attulit levamen. Sed quum ſpaſmus inteſtina inferiora fortiter ſtringens adhuc permaneret, conſilium cepi, quod me tali in caſu non deſtituit, de clyſteribus pure demulcentibus & humectantibus, paullo frequentius injiciendis, qui quaſi inſtar balnei interni ſunt, fibras ſpaſmo contrictas temperato humido relaxantes, cui fini etiam exterius appoſui emolliens remedium. Interius vero diſcutiens, ſive carminativum, cum blando anodyno permiſcui, & ita ſpaſmi ſoluti, diſcuſſa ſanguinis & humorum inflammatoria ſtaſis, & excretiones per alvum & cutem adſtrictæ, jam liberius & largius ſequutæ.

OBSERVATIO II.

Inflammatio inteſtinorum cruenta diarrhœa ſoluta, repetens lethalis.

Præfectus militum, natione Gallus, quadrageſimum ætatis annum jam emenſus, vir conſtitutionis alias robuſtæ, vitæ genus laborioſum & agile cum quieto & ſedentario permutarat, interea largiter comedens & liberaliter quoque vinum Gallicum, quod vocant Pontack, bibens, hinc primum alvi factus adſtrictioris & ſomni inquietioris, poſt aliquod tempus vero, dolorem lancinatorium in abdomine toto atque etiam lumbari regione expertus eſt, cum phlogoſi, eructatione, pulſuum celeritate & deficiente ſomno. Medicus primis diebus colicum dolorem eſſe judicans, carminativa fortiora & ſpirituoſa elixiria, cum oleis deſtillatis remixta, una cum clyſteribus uſurpavit, ſed inde potius exaſperata ſymptomata, & febre, & inquiete, & dolorum facibus magis accenſis. A me quum peteret opem, & conquereretur de dolore tenſivo circa os ſacrum acuto, quæſivi: an hæmorrhoidali antea fuerit obnoxius fluxui? reſpondit: ſemel tantum ante aliquot annos, ſed parciori, cum prægreſſis lumborum & oſſis ſacri doloribus. Hinc quum venæ ſectionem penitus reſpueret, mutavi tantum medendi methodum, & loco calidorum, interne dedi humectantia & refrigerantia, pulveres nempe diaphoretico-nitroſos, demulcentes & lenientes clyſteres, copioſius applicare juſſi, largiter ſimul & temperate calida ſumta ptiſana. Levata inde quidem fuerunt ſymptomata, nihilo minus remanſit dolor in imo ventre, ab oſſe ſacro ad inguina ſeſe extendens lancinatorius, multum incommodi faceſſens. Exhibui igitur eſſentiam carminativam, cum liquore anodyno & pauxillo laudani opiati, ad mulcendos dolores, & poſtea dedi drachmam magneſiæ albæ cum drachma dimidia nitri in decocto mannato, inde alvus aliquoties ſoluta, & quod mirabile, larga portio ſanguinis atri, corrupti, fœtidi excreta, ita ut intra ſex dies aliquot libræ ſecederent, remittentibus inde mox doloribus & ſævis pathematibus. Demum aſſumtæ pilulæ noſtræ balſamicæ, cum pulvere roborante, cujus baſis chaccarillæ cortex & ſuccinum. Hia tum perfecte convaluit, ſed vertente anno, adulto jam vere, eundem in morbum cum graviſſimis doloribus & intolerandis cruciatibus ad dorſum uſque excurrentibus, febre & purpura rubra ſtipatis, idem hic vir eſt correptus. Data iterum omnia, quæ levando huic malo antea cum fructu adhibita, adminiſtrata etiam in dorſo ſcarificatio, ſed fruſtra. Sexta enim hebdomade, ob ſomnum

plane deficientem, viribus omnibus exutus, vivere deſiit.

Epicriſis.

Sine ullo dubio vir hic, animo & corpore fortis, inteſtinorum inflammatione periit. Cauſa hujus morbi in ſtatum plethoricum, ſine ſanguinis miſſione & omiſſâ ſimul conſueta corporis exercitatione, & in potum copioſum vini rubri, quod adſtrictivæ eſt virtutis, conjicienda, quum alias ſanguine & humoribus abundantes, qui corpus nec ſatis labore exercent, nec ſanguinem mittunt, ſi alvum paulo largius ſolutam habent, liberi permanere poſſunt à paſſionibus ex plethora oriundis. Si vero hæc etiam excretio deficit, grave imminet ſanitatis periculum. Prior morbus fluxu ſanguinis nigri & coagulati, procul dubio in vena hæmorrhoidali interna congeſti, feliciter fuit ſolutus, id quod etiam in aliis ſimilibus caſibus notavi. Contra ea vidi etiam, quod febres inteſtinales, cum doloribus & ſpaſmis abdominis, aliquot jam per hebdomades durantibus, ſubinde poſt excretum putridum & corruptum nigrum ſanguinem, brevi mors ſequuta fuerit. Cæterum non poſſum non hoc loco hanc obſervationem de vini rubri Gallici, auſteri potiſſimum, noxa, adjicere, quod ipſius frequentiori potui cauſa multorum morborum, quibus Galli inter nos degentes occumbunt, merito ſit adſcribenda.

Observatio III.

Diarrhœa purulenta cum febre ex lapſu.

Ruricola habitior & quadratus, pronus cum ventre ceciderat in truncum acuminatum, & ex eo exquiſitum in abdomine, paullo ſupra umbilicum, perſenſerat dolorem, cum animi deliquio, accenſa ſimul, præcedente horripilatione & refrigeratione, febre. Poſt aliquot dies ſanguinolentam & ſanioſam per ſuperius & inferius os ejecit materiam multam, eoque facto, ſiluit febris, remanſit tamen languor & appetentiæ proſtratio. Quum vero elapſis circiter quatuordecim diebus, domeſticis laboribus manum admovere inciperet, denuo recruduit abdominis dolor, animi defectione, horrore & febre ſtipatus, cum extremorum frigido ſudore, ut animam agere videretur. Sequuta tamen diarrhœa cruenta & ſanioſa per aliquot dies, ſymptomata iterum minora facta ac remiſerunt. Sed vix ſeptem dierum fuerunt induciæ, quibus circumactis, priora repetierunt ſymptomata cum febre, obortoque alvi fluxu, conquieverunt rurſus. Imploratum igitur meum auxilium, qui crebriorem decocti avenacei uſum, cum humana, vel canis axungia, butyro rubro potabili & balſamo *Locatelli*, ſuaſi, ac demum decocto herbarum vulnerariarum, alchymillæ, agrimoniæ, ſaniculæ, pyrolæ, fragariæ, veronicæ, florum bellidis, hyperici aliorumque, ex cereviſia, ægrum hunc ad ſanitatem, fortunante Deo, traduxi.

Epicriſis.

Celebris ille Italorum Medicus Bened. Sylvaticus, abſceſſus ſubinde in meſenterio ſuccreſcere notavit, & notatu imprimis digna, quæ habet *Cent. II. obſ. 86.* ubi ſic ſcribit: *meſenterium ſæpe fit ſentina multorum excrementorum. Ac obtuſi ſenſus quum ſit, diuturnas tolerat affectiones, & in quo non raro ſuboriuntur apoſtemata ſuppurantia, qualia frequentiſſime à me fuerunt obſervata, quæ tandem ſubſidebant per dejectiones purulentas, iterum ſtatis temporibus recurrebant, & obliteſcebant denuo per ſimiles dejectiones, non raro cruentas, ita ut impoſuerint quibuſdam, illas pro dyſentericis habentibus.* In noſtro certe ægro, lapſu illo in ſtipitem acuminatum, quaſſatus forſan fuit excurrens infra ventriculum ſupra umbilicum coli tractus, quo inductus dolor, raptis etiam in conſenſum reliquis inteſtinis, febrem ciens, & per ſpaſmodicam ſimul ſtricturam in meſenterii canalibus ſanguinem detinens, qui in purulentam poſtea corruptionem abiit, perrupit & alvo exiit. Latius vero ſemper ſerpſit malum & relicta iterumque commota vicina arrodens materia, mali recurſum iterato induxit, donec acrimonia ipſius obtunderetur, abſceſſus abſtergeretur, demumque poſt ſemeſtre ſpatium, in robuſto & agreſti corpore conſolidationem reciperet.

Observatio IV.

Febris iliaca inflammatoria.

Adoleſcens quindecim annorum, conſtitutione tener, indole alacris, Bacchanalium tempore, quotidie duas, vel tres, ſiccas & duriuſculas ſpiras ingeſſerat, ſub pilæ luſu cum ſodalibus admodum incaluerat, & poſtea, depoſitis veſtibus, ad fluvii ripam conſidens, corpus perfrigerarat. Inde paullo poſt atrocia ventris incurrit tormina, cum alvi pertinaci ad aliquot dies ſtrictura. Implorato noſtro auxilio, cauſam a liberali eſu ſpirarum & corporis refrigeratione duximus, inprimis quum in ſiniſtro abdominis latere eminentia quædam dura tactui ſeſe offerret. Suaſimus igitur ut alvus ocyus duceretur clyſtere emolliente, quo bis alvus ſtercora dura dimiſit, poſtea dedimus infuſum noſtrum uſitatum mannatum, cum oleo amygdalino, quo ſex ſedes motæ, tumor ſubſidere & dolorum vehementia remittere viſa. Sed ſequenti die tormina cum duro in hypogaſtrio tumore redierunt, licet flatus multi eliderentur; acceſſit præternaturalis æſtus, cum pulſuum celeritate, ſomnus inquietus, oris ſiccitas & ardor, cum lenta pituita. Hinc fauces gargariſmatibus elotæ & ad æſtum inflammatorium reſtinguendum oblata emulſio ex ſeminibus quatuor frigidis, cum pulvere nitroſo, interpoſito ad perſpirationem ſecundandam, liquoris anodyni, cum momento bezoardici remixti uſu. Æſtu autem increſcente, ani os adeo fuit occluſum, ut clyſteris tubulum plane non admitteret & à crebriori molimine potius læderetur, circa veſperam tamen calor ſemper fuit intenſior ad mediam noctem durans. Adhibuimus pulveres nitroſos cum ſalibus digeſtivis, quibus calor mitigatus & ſcybala cum flatibus multa emota. Sic decubuit ad duodecimam uſque diem, quo tanta anxietas, inquietudo, æſtus & virium jactura accidit, ut morti videretur proximus, conquerens maxime de atroci dolore in abdomine, ibi potiſſimum, ubi durities illa conſiſtebat. Igitur ad arcendam funeſtam inflammationem potio diſcutiens ex aqua cardui benedicti, cum aceto, rhabarbaro, antimonio diaphoretico & cancrorum lapidibus data, qua aliquoties uſurpata, dolores complacati & ſudor prolectus. Impoſita etiam ad emolliendum tumorem veſica decocto emolliente plena & clyſteres aliquot injecti atque retenti. Hinc ingens ſtercorum copia quotidie ſeceſſit cum emolumento & ſucceſſive ad ſanitatem factus eſt tranſitus.

Epicriſis.

Febris hæc recte dici poteſt iliaca inflammatoria. In ileo enim conſedit obſtructio, ab eſu ſpirarum ſiccarum contracta, quæ dolorificos ſpaſmos non tantum in abdomine, ſed ad ipſam etiam veſicam excurrentes fecit, ut urina per totum morbi decurſum parca & rubicunda tantum cum dolore ſecederet. Non tam promte autem ex tenui

hoc

hoc inteſtino materiam tenacem obſtruentem evertere licet, quia clyſteres eo non pertingunt, & nec laxantia ſufficiunt, nec potus diluentes. Hinc morbus diutius protractus. Interea ut inteſtinorum inflammatio arceretur, data mixtura & injuncta diaphoreſis continua. Quia tamen inteſtinorum inflammatio quam facile recrudeſcit, hinc ſuaſi demum, ut non modo exactam ſervaret diætam, ab omnibus conſtringentibus abſtineret, animum tranquillum haberet, nec frigidum, ſed calidum potum aſſumeret, verum etiam ad tempus aliquod mane infuſum accommodum theiforme potaret in lecto, & ſudorem blandum exſpectaret.

CAPUT XIII.

De Febribus Lentis & Hecticis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Hectica & lenta quæ dicantur.

HEcticæ febris apud HIPPOCRATEM, ARETÆUM vetereſque Græcos æque ac Latinos, ipſumque CORNELIUM CELSUM, mentio nulla. Neque lentæ febris nomen in primorum medicinæ parentum monumentis obvium, ſed CELSUS demum lentarum curationem primus tradidit. Quæ autem poſtea lentæ & hecticæ appellatæ, priſcis, longæ, tabidæ, maraſmi audiunt. HIPPOCRATES inprimis lentas febres *Sect. V. aph. 64.* vocat febres longas, iiſque affectus non valde multum febrientes, hecticam vero ſub nomine tabis paſſim deſcribit. Noſtro tempore *lentæ* & *hecticæ febres* dicuntur eæ, quæ diuturnæ ſunt & continuo, licet leniori ac remittente, æſtu præternaturali, ſuccos corporis conſumendo, tabem inferunt vireſque debilitant.

§. II.

Utriusque differentia & symptomata.

Magna tamen harum eſt varietas & differentia, ratione vehementiæ ſymptomatum & periculi. Stricte nimirum *lentæ febres* appellantur illæ, quæ mitiora habent ſymptomata, æſtum leniorem, ſudorem ſub ſomno largum, pulſum poſt ſomnum & ante meridiem naturalem, non tantam appetitus & virium proſtrationem, corporiſque ariditatem & urinam liveſcentem neque etiam tantum periculi. In *hectica* autem æſtus eſt continuus, pulſus ſemper durus, debilis, celer, licet poſt cibum & veſperi calor, celeritas atque durities increſcant, cutis cum lingua ſicca, dura & arida, genæ rubent, totum corpus eſt imbecillum flaccidum, ſomnus reficiens nullus, urina rubicunda, inferius cum ſedimento, ſuperius cum cuticula coeruleſcente pinguedinoſa, corpus contabeſcit totum, adeo ut oſſa ubique promineant. Deinceps eminens eſt lentarum & hecticarum differentia reſpectu utriuſque cauſæ. In illis enim vitium magis in fluidis & incipiente mala diſpoſitione ſolidæ cujuſdam partis; in his vero ſolidæ potius patiuntur & ipſa jam labes, aut magna corruptela, adeſt viſceris. Hinc lente etiam accommoda medicina adhuc poſſunt abigi earumque cauſæ vinci, ſed hecticæ difficillime, vel plane non ſanationem recipiunt. Hecticæ quippe ſunt magis ſymptomaticæ & gravioribus ulcerationibus, vomicis, abſceſſibus & viſcerum corruptionibus ſuperveniunt. Unde qui phthiſi, abſceſſu, vomica aut exulceratione pulmonum, meſenterii, renum, uteri, & gravioribus ſuppurationibus in internis, muſculis quoque abdominis latentibus, qui cancro genitalium, mammarum, uteri, item qui cachexia & hydrope, ex induratione, ſcirrho, corruptione & putredine heparis, lienis, omenti, pancreatis & glandularum meſenterii, moriuntur, hectica febre pereunt omnes.

§. III.

Cauſa caloris.

Cauſa caloris continui his in febribus, nulla alia, quam humor quidam corruptus & putridus. Hic enim temperatæ & naturali ſanguinis & humorum vitalium mixtioni penitus eſt adverſus; eandemque inteſtino alieno motu turbat, immutat atque diſſolvit. Idem hic putris ſuccus infeſtus plane ac alienus eſt nervorum fluido nervoſiſque partibus, & ſenſibiles has atque motrices partes ad intenſiorem contractionem, quæ febris eſſentiam abſolvit, exſtimulat. Igitur quo uberior & diuturnior putridorum & corruptorum ejuſmodi ſuccorum ex viſcerum vitio inſanabili eſt proventus, eo vehementior febris, eoque graviora ſymptomata.

§. IV.

Lentæ ex debilitatè corpor. e.

Lentæ, ſive diuturnæ, mitiores tamen febres, ſunt frequentiſſimæ, neque ulli ætati, aut temperamento, ſexui, regioni, aut loco parcunt. Origo vero illarum & cauſa varia eſt; ſæpiſſime ex morbo præcedente & corpus cum viribus nimium debilitante. Experientiæ ſcilicet teſtimonio in compertu eſt, qui per contumaces intermittentes, vel continuas, item variolas & morbillos, effuſiora ſanguinis per uterum, anum & nares profluvia, per diuturnum alvi fluxum, ſimplicem æque ac dyſentericum, nec non nimiam ſalivationem, gonorrhœam & fluorem album diuturnum vires perdidere, qui etiam mœrore, curis, vigiliis, & aſſiduis lucubrationibus & ſtudiorum intemperantia, nec non per famem, labores graves & continuos, veneris etiam crebrius exercitium, corporis robur attriverunt & exhauſerunt, in lenteſcentes & longas ejuſmodi febres delabi facillime. Ratio hujus generationis in proclivi: corpora his perfuncta benignis ſanguinis & alibilis humoris ſuccis, ſufficienti etiam puriſſimi & nobiliſſimi nervorum liquidi copia deſtituuntur, poſt morbum autem ciborum impenſior ſuccedit appetentia, ſucci tamen intimæ ingeſtorum diſſolutioni ſervientes ſpirituoſi, fermenteſcibiles & ſalivales, nec non bilioſi, a naturali habitu deſcivere, nec adeo ſunt efficaces, vigor quoque motus periſtaltici in ventriculo & canali inteſtinorum languidus eſt: hinc ciborum liberalius ingeſtorum non exacta perficitur ſolutio, concoctio atque digeſtio, ſed ſuccus chyloſus craſſus, rudis minuſque ſubactus elaboratur, ad ſanguinis maſſam truditur, & aliena ſua natura fluidorum craſin temperatam & ſolidorum æquabilem naturalē motum turbat atque pervertit.

§. V.

Ex ſuppreſſis excretionibus.

Deinceps perpetuæ & uberius confirmatæ obſervationis eſt, tabificas ejuſmodi febres ſuccedere quam maxime evacuationibus criticis ſolennibus deficientibus, aut perperam cohibitis. Nihil certe frequentius, quam ut ii, quibus vacuationes acutos morbos & febres ſolventes, ſudor inprimis & aucta perſpiratio, interceptæ, vel non ſufficienter ſucceſſerunt, quibus ſudor conſuetus nocturnus ſiccatus, quibus fonticuli & ulcera antiqua conſolidata, quibus catarrhi aliæque per uterum ceteraque organa defluxiones acres repulſæ, quibus alvi fluxus cohibitus intempeſtive, febribus lentis poſtea tabeſcant. Sic enim vitioſi, impuri, inutiles ac ſuperflui humores, cum ſalute foras excernendi, intus manent, vitales temperatos & nutritios ſuccos inquinant, ut omnis horum maſſa reddatur intemperata, omneſque in corpore motus ac functiones vitium capiant.

§. VI.

Hecticarum & lentarum cur frequens nidus meſenterium.

Porro lentarum & hecticarum febrium nidum frequentiſſime eſſe in meſenterio, & ratione, & experientia habemus confirmatum. Recte enim jam pridem notavit FERNELIUS & ex eo SENNERTUS, in nulla univerſi corporis parte, tam plurimos, latentes etiam morbos, lentas febres, errantes, diarrhœas, choleras, ſcorbutum, melancholiam, cachexiam, hydropem, intermittentes quoque contumaces, figere ſedem, quam in meſenterio. Cauſa autem magnæ hujus ad morbos concipiendos diſpoſitionis nulla alia, quam quia tardus & impeditus admodum per viſcus hoc ſuccorum & ſanguinis progreſſus, ſtagnationes & ſtaſes facillime inducens. Nam vena portæ, pulſu deſtituta, ſanguinem ex meſenterio reducem recipit, ac vice arteriæ fungens, eundem vehit ad hepar, quod quum lentius fiat, in meſaraicis etiam vaſis ponitur obex, gignuntur ſtagnationes, infarctus, quin quandoque plane extravaſationes. Dein hæmorrhoidalis vena, ob perpendicularem ductum & longius ab exortu remotum ſitum, tarde admodum reducit ſanguinem ad portæ venam, ac facit, ut is ſæpius in meſocolo, craſſis inteſtinis, maximeque recto, ſtagnet vaſaque cum dolore diſtendat. Ipſo in meſenterio propter nervoſarum & muſculoſarum tunicarum defectum, ſanguinis curſus plane non adjuvatur & urgetur, ſed vaſa potius inter duplicatam celluloſam membranam diſcurrentia, pinguedine tecta, perpetua relaxatione, toni ſunt remiſſioris, & facile cedunt ſanguini in ipſis accumulato. Chyloſa etiam lympha dum per lactiferos ſic dictos canales innumeros, in capillares tubulos circa glandulas fiſſos, impeditius fertur, ac in ipſis glandulis ab exiliſſimis venulis recipitur, his in anguſtiis facile hæret, nec ea propter mirum, meſenterii glandulas ſæpe infarciri, intumeſcere, indurari ac in ſcirrhos plane degenerare.

§. VII.

Propter humorum in eo ſtagnationem & impuritatem.

Licet autem ipſe hic tardior ſuccorum per meſenterii compagem meatus, hanc corporis præſtet utilitatem, ut humorum & mole & intemperie peccantium excretioni ſerviat, & quidem ſanguinis per hæmorrhoides internas, ac ſeroſarum, mucidarum ac fermenteſcibilium ſordium, per inteſtinorum glandulas innumeras; eandem tamen ob cauſam accidit, ut quævis fere humorum, tam quoad quantitatem & qualitatem, quam etiam motum vitia, in meſenterium redundent, idque male afficiant. Inprimis plethora nullam partem gravius lædit, quam meſenterium, ac nimia diſtenſione, vaſorum tonum & elaterem debilitando, ibi ſtagnat, & cum detrimento plus juſto coacervatur. Nam quo major in meſenterio ſanguinis ſtagnatio, eo magis increſcit ipſius impuritas; quo major vero ſanguinis & lymphæ ſordities, eo magis functiones in corpore labefactantur, nutritio imminuitur, vires elangueſcunt, inteſtinus in ſuccis motus augetur, arteriæ cum corde ad auctiorem & celeriorem motum exſtimulantur & ſic febris accenditur.

§. VIII.

A ſuppreſſis menſibus, hæmorrhoidibus, diarrhœis & febribus.

Quæ quum ita ſint, ratio eſt in proclivi, quare ſuppreſſo, aut deficiente menſium in fœminis fluxu, notante HIPPOCRATE *lib. II. prædict. §. 13.* periculoſæ, tabidæ, id eſt, hecticæ febres, emergant, chloroſeos, aut febris ictericæ albæ nomine, paſſim obviæ; quare porro in viris ſubſiſtente, inſufficiente, aut plane præpoſtere cohibito hæmorrhoidum ſtillicidio, juxta eundem HIPPOCRATEM *Sect. VI. aph.* 12. tabes, id eſt hectica, generetur. Cur etiam, ut ſupra jam meminimus, conſtipatis ſalutaribus alvi profluviis, quibus ſæpe acuti morbi finiuntur, & quæ crebro critice certis anni temporibus naturæ beneficio ſuccedunt, tabidæ & periculoſæ febres ſubnaſcantur. Neque minus cauſa pateſcit, cur tam pernicioſum, & ad chronicas, lentas etiam & hecticas febres ingignendas nihil ſit aptius, quam, ſi quando, in corporibus præſertim plethoricis, cacochymicis item & hypochondriacis, ubi jam admodum tarda & impedita ſanguinis per meſenterium & connexa viſcera progreſſio, intempeſtive adſtringentibus, etiam famigeratiſſimo chinæ cortice ſiſtuntur febres intermittentes, quæ in his ſalutarem ad ſuperfluorum conſumtionem, vaſorum obſtructiones expediendas & liberum ſanguinis progreſſum reddendum habent facultatem, quibusque oppreſſis, infarctus in meſenterii tubulis, oppilationes, humorum ſtagnatio & impuritas increſcunt, ac poſtea liberale chronicis & aſſiduis febribus aliisque morboſis paſſionibus pabulum præbent.

§. IX.

Abſceſſus in meſenterio febrium cauſa.

Neque vero tantum ad ſtagnationes & obſtructiones diſpoſitum admodum eſt meſenterium, verum etiam ad ſuppurationes & abſceſſus concipiendos, quibus perpetuo fere accedit intemperies quædam febrilis. Sunt quidem plures, qui autumant, inflammationes, ſine quibus nulla ſuppuratio, nullusque abſceſſus fieri poteſt, in meſenterio non habere locum, quia in eo nec dolor acutus, nec ardor, perpetui inflammationum comites, obſervantur. Verum eſſentialis inflammationis ratio non ardore & dolore continetur, ſed ſtaſi humoris ſanguinei in vaſis alienis facta, & ſtaſeos potius productum eſt dolor cum ardore, ſi illa in parte nervoſa, exquiſitioris ſenſus conſiſtit. Staſes autem & extravaſationes humorum cum oriundis inde ſuppurationibus, perquam commode fieri poſſunt in meſenterio, ob decubitum ibi ſolennem, dum vel ex arteriolarum minimis ramulis ſanguis ſæpe cum impetu in laterales tubulos, è quorum numero etiam pinguedinoſi, urgetur, vel etiam ipſa hæc lateralia vaſcula ab impetu humorum rumpuntur, & contentum liquidum effundunt. Ne dicam, nullibi facilius & commodius pus gigni, quam in partibus pinguedine uberius obſeſſis, eo quod ipſa pinguedo, motu inteſtino & putrido humoris extravaſati, promtiſſime in liquamen ſanioſum convertitur.

§. X.

Eorum ſigna & cauſæ.

Igitur frequentiores, ut vulgo putatur, in meſenterio ſunt abſceſſus, cognoſcendi ex febre continua hectica, dolore gravativo & fixo in abdomine & ſanioſæ materiæ per alvum cum inteſtinorum dolore & ardore excretione: quæ autem ad ingignendos hos faciunt, notavi multa. Obſervavi frequentius, in plethoricis, plethorico-cacochymicis, nec non hypochondriacis, à vehementi ira, præſertim paullo ante, vel poſt cibum, tanto magis accedente ſimul refrigeratione, corpus languore fuiſſe affectum univerſali, & ſucceſſiſſe febres tabificas exitioſas. Idem vidi in iis, quæ validioribus pellentibus abortum procurare intenderunt, quando Medici menſium ſuppreſſione laborantes calidis & fortioribus emmenagogis, vel purgantibus exceperunt, nec non in viris, quando hæmorrhoidalem fluxum, natura repugnante minusque proclivi, aloeticis aliisque calidis pellentibus emovere fuerunt conniſi. Novi etiam, crebrius ſubortas eſſe has ex abſceſſu febres, in ſanguine & ſuccis pleois, à vehementiori inſueta corporis ad validum usque ſudorem exercitatione, ſubſequente poſtea improvida refrigeratione corporis

poris

poris totius, ac inprimis pedum, quorum ingens cum abdomine conſenſio.

§. XI.

Generandi ratio & decurſus.

Nimirum tam valido & vehementi, ſive per animi affectus, ſive pharmaca, ſive corporis exercitationem, motu, ſanguis in minima meſenterii vaſcula cum impetu urgetur, ſtagnat ibi, in alienos tubulos vadit, ſubſiſtit ibi atque corrumpitur. Hinc prima origo ſuppurationis, quæ dein propter motum inteſtinum latius ſerpit, vicina arrodit, exedit, ut ex abſceſſu minori fiat major, ampla cavitas magnumque apoſtema. Quin materia ſanioſa corrupta, à venis reſorpta & ſanguini inſinuata, ſæpe etiam ad alia emunctoria, glandulas tracheales, nec non renes, fertur. Unde amplo in meſenterio apoſtemati jungitur ſæpe urinæ fluxus purulentus, vel etiam ſputum purulentum, integris renibus ſalvoque pulmone. Quandoque ipſum pus pondere ſuo per meſenterii poros deſcendit ad inteſtina connexa, cavum ipſorum ſubit ſicque alvo expurgatur. Quandoque etiam apoſtema majus dehiſcit tandem, & præcedente horrore, interdum etiam rigore, cum ſuperveniente æſtu, perrupto involucro, effunditur. Quod ſi in loco excretioni minus idoneo contingit, atrocia quaſi colica tormina oboriuntur, ſi in cavum abdominis, interna quæ tangit, male afficit, rodit & gangrænam iiſdem inducit, ſi vero in inteſtinorum cavitatem, pus copioſum ſimul & ſemel per alvum exit. De qua puris excretione hiſtorias conſignarunt HORSTIUS *lib. XIV. obſ.* 25. *&* 26. BARTHOLINUS *Cent. II. epiſt.* 23. *Cent. VI. epiſt. pag.* 490. *Cent. IV. hiſt. pag.* 96. nec non TULPIUS *lib. II. obſ.* 36.

§. XII.

Symptomata.

Febres autem quæ grandes ejuſmodi abſceſſus in meſenterio æque ac aliis viſceribus, hepate, pancreate, renibus veſica & utero, comitantur & ſequuntur, non ſunt mites & lenes, ſed graves, quæ vires & ſuccos corporis conſumunt omnes, hecticæ lethales. Quæ quomodo incipiant, decurrant & quibus ſymptomatibus ſtipentur, accurate & ex vero prodidit HIPPOCRATES *lib. de intern. affect. pag.* 209. *febris*, inquiens, *debilis invadere incipit & rigor, & dolent pectora ad dorſum, aliquando etiam tuſſis premit acuta, & exſpuit ſalivam multam liquidam & ſalſam. Et hac quidem in principio morbi; in progreſſu vero corpus attenuatur, cruribus exceptis. Hac enim intumeſcunt & pedes, & ungues contrahuntur, ex humeris autem tenuis & debilis eſt, & fauces velut lanugine implentur, & velut per arundinem ſibilat, & fortiter ſitis per totum morbum, & multa impotentia corpus habet. Hic quum ſic habuerit, in anno corruptus male perit, verum ſtudium quam maxime adhibere oportet ac reficere.*

§. XIII.

Lentæ infantum.

Aliud lentæ remiſſioris & occultæ febris genus eſt infantibus familiariſſimum. Jungitur cum inſigni abdominis tumore, ſuperiorum marcore, tuſſi ſicca, virium proſtratione, inappetentia & vago æſtu, poſt cibum ſumtum & circa veſperam ingraveſcente, alvum interdum adſtricta, interdum etiam fluxa, alba multa & mucida dimittente. Naſcitur hæc febris quandoque à ſucco chyloſo nimis viſcido, tenaci, villoſam inteſtinorum tunicam & minima lacteorum oſcula obſtruente, quo inflatio inteſtinorum & chyloſa diarrhœa inducitur. Nonnunquam ortum trahit à lympha nimis viſcida, lenta, quæ glandulas meſenterii ſarcit, obſtruit, ac magis magiſque accumulata mirum diſtendit. Occaſionem autem ad gliſcentes has febres potiſſimum præbent nimia infantum voracitas, cibi qui chylum reddunt craſſum, defectus tenuis potus, corporiſque refrigeratio. Quæ vero corripuerunt, diu derinent corpora, nec ſicuti omnes, quæ ex obſtructione & glandularum nerveæ ſubſtantiæ nimia expanſione oboriuntur febres, periculo carent, ſed niſi convenienti medicina occurratur cum vivendi ratione, infantes perimunt, inventis poſt mortem plerumque glandulis meſenterii ingentis magnitudinis, inteſtinis inflatis & tumidis ac pulmonibus corruptis.

§. XIV.

Maraſmus ſenum.

Quæ ſenibus ſolennis atque fatalis eſt *hectica*, græco nomine dicitur μαρασμός. In hoc lente attenuatur corpus, appetitus perit, vires ſenſim conſumuntur, oſſa carne privantur, ut inſtar ſceleti pelle induti appareant, os ſiccum eſt, ſaliva glutinoſa, exterior cutis cortex friget, riget, areſcit, interiora ardent, pulſus durus & frequens eſt, ſomnus parcus & non reficiens, ſpiritus ægre ducitur, vox rauca fit, lingua exſucca & ſalſa lenta pituita incruſtata ſæpe, ac omnia hæc ſenſimque ingraveſcunt, donec poſt dimidium circiter anni vitam ipſam eripiant. Generatio ſenilis hujus hecticæ ſic nobis concipienda videtur: ſenes ob vitam motus expertem & excretiones in omnibus emunctoriis, præſertim ſubcutaneo, langueſcentes, alvumque tardiorem, omiſſam etiam ex vano metu haud raro ſuetam ſanguinis miſſionem, ingentem ſubinde ſanguinis & impurorum humorum ſibi colligunt copiam; hac præſente, tardiſſima fit ſuccorum per meſenterium, omentum, per hepar quoque, lienem & inteſtina progreſſus, vaſa farciuntur, obſtruuntur, ſequuntur indurationes & demum corruptiones, febrium chronicarum pernicialium genitrices paratiſſimæ.

§. XV.

Hectica ſtomachica & inteſtinalis.

Demum lentæ febris ſpecies adhuc ſupereſt, parum ab auctoribus notata, quæ nobis *ſtomachica* audit & *inteſtinalis*. Ortum hæc ducit à tunicarum ventriculi & inteſtinorum eroſione, inducta vel ab acri bilioſo mordaci ſucco, in ipſo corpore genito, vel ab aſſumtis acrioribus, roſiva virtute præditis. Teſtatur enim experientia, poſt choleram, vel vehementem iracundiam, item dyſentericum morbum, longas ſæpe & exitiales ſuccreſcere febres. Venena aſſumta ſtomachum cum inteſtinis corrodere, novit nemo non. De exulcerato ſtomacho a forti purgante, cum maximo poſt cibum dolore, teſtis eſt BARTHOLINUS *Cent. VI. hiſt.* 21. Idem faciunt emetica improvide data, ipſa ſalia amara purgantia, vel ſola liberalius exquiſitius ſentientibus oblata, vel, uti imprudens quorundam conſilium, acidulis indita adhuc & ſumta. Sed difficulter hæ febres, quoad ſuas cauſas & ſedem, dignoſcuntur, & difficulter etiam ſanationem admittunt. Nam læſis arroſiſque ex parte inteſtinorum tunicis, omne quod aſſumitur, præſertim ſalſedine, aut acore imbutum, vel etiam mole nimium eadem male afficit, ſpaſmos, eructationes, tormina facit, alvus interdum laxa, interdum ſtricta eſt, corpus ſimul tabeſcit, mox horror & rigor, mox æſtus, mox frigidus, mox calidus ſudor tenet, cum celeri pulſu ipſaque ſymptomata certis horis periodice redeunt & ingraveſcunt, quin niſi congruis remediis tempeſtive occurratur, morbus fit longus & capitalis.

§. XVI.

Signa localia & mortis cauſa.

Cæterum lentæ hæ & tabificæ febres ex longis ſunt morbis, qui ægros diu tenent, & pro conſtitu-

tione

tione corporis laborantis, modo citius, modo ſerius finem ſortiuntur. Lenta quidem, ſi tempeſtive occurritur, medicationem admittit, Lectica autem raro & perfecta plane non. Mortis autem indicium in lethali hectica fuerunt, pulſuum continuo celeres & debiles ictus, ſumma appetitus & virium quoque maxima proſtratio, ita, ut laborantes nec corpus movere, nec in ſitu erecto permanere poſſint, facies Hippocratica, urina pauca, rubra, vel oleoginoſa, ſine ſibilo emiſſa, capillorum defluvium, alvi fluxus, ſudor effuſus & pedum tumor, quippe quæ de ſuccorum partim conſumtione, partim colliquativa diſſolutione teſtimonium præbent. Qui demum moriuntur, magnam & inſuperabilem viſcerum labem poſt mortem diſſecti exhibent. Quandoque enim adſunt ingentes cum amplis cavitatibus in viſceribus abſceſſus, in pulmone, meſenterio, hepate & pancreate, quandoque etiam in utero, ventriculo, renibus, nec non membranis peritonæi, abſceſſus deprehenduntur, vel magni tumores ſcirrhoſi, aut ingentis magnitudinis ſteatomata; quandoque etiam tumores glandularum in meſenterio, vel tubercula & vomicæ in pulmonibus, hepatis quoque lienis, vel pancreatis ſcirrheſcentiæ, omenti & inteſtinorum ſphacelationes & putrium humotum extravaſationes in interaneis oſtenduntur.

CURATIO CUM CAUTELIS ET OBSERVATIONIBUS CLINICIS.

§. I.

Curatio lentæ ex cruditatibus.

Quum variæ tabidarum febrium ſint cauſæ, variæ ſedes, hæ primo omnium recte inveſtigandæ & iiſdem medicatio accommodanda. Igitur quando ex prava digeſtione & inde enatis crudis ac lentis primarum viarum ſuccis, poſt morbos febris ejuſmodi ſuccreſcit, cognoſcenda ex languore, interno æſtu, continua ad ſudandum proclivitate, in volis manuum præſertim ac plantis pedum, eo dirigenda curatio, ut prima regio à ſordibus, febris fomite, liberetur. Perfici poteſt hoc pro circumſtantiarum ratione leni emetico, quale præbet radix Ipecacuanhæ, in pulvere, aut infuſo data, & teſtatur LINDANUS, ſe uno vomitorio & hinc cum elixir proprietatis, intra quatuor dies, curaſſe hecticam. Si autem præſtat materiam vitioſam per os inferius educere ſimulque digeſtioni proſpicere, ex uſu ſunt ſalia ſic dicta neutra, digeſtiva, terra ſcilicet foliata tartari, nitrum antimoniatum, ſal polychreſtum, tartarus vitriolatus, ſolutio oculorum cancri, ſal Sedlicenſe, vel ſola, vel cum dimidia parte pulveris rhabarbari electi mixta, parcius, ſed crebrius, cum ſufficienti vehiculo oblata. Eandem blande laxantem ſimulque egregie roborantem virtutem habent pilulæ balſamicæ, à *Bechero* dictæ, quæ ea propter utiliter aliquoties, ſed minori doſi, deglutiendæ. Expurgato autem alimentari canali, ſubjungenda poſtea analeptica & ſtomachica, inter quæ præ reliquis commendamus eſſentiam chaccarillæ & gentianæ rubræ, item elixir noſtrum ſtomachale cum ſpiritu ſalis, aut nitri dulci, paullo ante cibum quotidie ſumenda, non neglecto commodo corporis motu & ſalubri potu, præcipuo harum febrium præſidio.

§. II.

Poſt morbos & febres ſuppreſſas.

Eadem hæc medendi methodus apprime eſt accommoda in principio illarum gliſcentium febrium, quæ poſt intempeſtive oppreſſas intermittentes, aut ſuffocatas præpoſtere harum recidivas obrepunt. Si autem his nolit diſcedere lenta febris, optimum eſt conſilium ut ipſa prior febris reſuſcitetur, tanto magis ſi ſuſpicio eſt infarctus viſcerum & meſenterii, ut in cachecticis & hypochondriacis. Priſca jam hæc fuit CELSI methodus, quam *lib. III. cap. 9.* deſcribit: *in hoc caſu Medici cura eſſe debet, ut morbum mutet: fortaſſe enim curationi opportunior fiet. Sæpe igitur ex aqua frigida, cui oleum ſit adjectum, corpus ejus pertractandum eſt, quoniam interdum ſic evenit, ut horror oriatur & fiat initium quoddam novi motus. At*, pergit, *ſi diu frigus eſt, & torpor, & jactatio corporis, non alienum eſt, in ipſa febre dare mulſi tres aut quatuor cyathos, vel cum cibo vinum bene dilutum. Intenditur enim ſæpe ex eo febris, & major ortus calor ſimul & priora tollit mala, & ſpem remiſſionis, inque ea curationis, oſtendit. Sed*, concludit, *eſt circumſpecti hominis, & novare interdum, & augere morbum, & febres accendere; quia curationem, ubi id, quod eſt, non recipit, poteſt recipere id, quod futurum eſt.* Nam ſicuti auctior ſanguinis circulus in intermittente ſæpius optima eſt medicina cauſæ, quæ febrem efficit: ſic etiam lentæ febris cauſam, quæ frequentiſſime latibulis partium ſolidarum, glandulis maxime & vaſis meſaraicis, altius infixa eſt, expedit ac tollit. Hinc ſi intermittentibus, præſenim quotidianæ, ſuccedit lenta febris, intermittens mox revocata, quod aliquoties à vento boreali, aſpero, lumbis liberius admiſſo, accidiſſe novi, calor intenſior redditus, adhibitis ſimul congruis incidentibus & temperantibus remediis, morbum cum tempore ex voto ſolvit.

§. III.

Ex vitio hypochondriorum.

Quando in plethorico-cacochymicis, cachecticis & ſcorbuticis, à menſium, vel hæmorrhoidum obſtructione, nimia voracitate, mala diæta, potuum ſpirituoſorum abuſu corporiſque refrigeratione, lenteſcentes hæ febres oboriuntur, alia medendi via ineunda, & uſurpanda ea, quæ viſcera ſanguinea, hepar, lien, meſenterium, vaſa & glandulas ab obſtructione liberant & expeditum ſanguinis & humorum per abdominis, & maxime meſenterii vaſa, commeatum procurant. Hunc in finem ſpectatæ virtutis aquarum mineralium, tam acidularum, quam thermalium, uſus. Ipſe ego longo uſu & experientia edoctus ſcribo, quod ad eradicandos ejuſmodi lentos morbos, non certius deprehenderim auxilium, fontibus medicatis, & idem proprio exemplo confirmat THONERUS *obſervat. p.* 173. Præ reliquis autem hoc nomine ſalubritatis laudem ferunt, ex thermis Emſenſes & Wisbadenſes, ex acidulis Schwalbacenſes & Selteranæ. Opus tamen eſt, ut debito ordine, tempore ac doſi uſurpentur, junctis ſimul idoneis remediis, quæ digeſtionem juvant, ſpurcis corporis ſuccis temperatam balſamicam indolem reddunt, & ſordium è corpore egreſſum ſecundant. Ubi autem ſalubrium harum aquarum copia non datur, ſurroganda alia ſimilis virtutis præſidia. Ego quidem loco illarum ſæpe cum fructu uſus ſum decocto ex juſculo carnis vitulinæ tenui, cum radice cichorei, fœniculi, aſparagi, graminis, taraxaci & ſcorzoneræ, ita quidem, ut quotidie ejus menſuram, per aliquot hebdomades bibere juſſerim, & ante potum aſſumere medicamentum martiale probe elaboratum, cujus generis ſuggerit tinctura martialis, cum ſucco pomorum Borsdorfianorum, cydoniorum, nec non aurantiorum, item tinctura martis *Zwelferi*, ex vitriolo martis & terra foliata tartari cum ſpiritu vini extracta,

nec

nec non tinctura florum ſalis ammoniaci martialium, qui cum hæmatite parantur, ſi cum ſpiritu vini puriſſimo, vel melius corticibus aurantiorum imbutu, in tincturam aurei coloris, ſaporis gratiſſimi, virtutis præſtantiſſimæ extrahantur. Sed neceſſarium eſt, ut tum ſub horum, tum aquarum medicatarum uſu, exquiſita vivendi ratio & ſalubris diæta accedat, ſimulque corporis motus imperetur.

§. IV.

Ab eroſione ventriculi & inteſtinorum.

Quæ ab inteſtinorum & ventriculi eroſione accidit febris lenta tabeſcens, omnia acria ſalſa, acida, ſtimulantia, cum venenum experitur, ipſum Rhenanum vinum propter acorem non fert, dulcia etiam & fermenteſcibilia, nec non omnes difficilioris ſolutionis cibi eandem exacerbant. Curatiu vero difficillima eſt, nec alia poſcit, quam demulcentia & roborantia. Ego aliquoties decoctum lactis cum ligno ſaſſafras & caſcarillæ cortice, aut floribus chamomillæ & ſummitatibus millefolii, quotidie ad menſuram potum proficiſſe novi. Tum quoque radices althææ & juſcula cum oryza & lacte decocta proficiunt, tragacantha etiam cum aqua menthæ ſoluta. Conducunt præterea clyſteres ex lacte, cum vitello ovi, terebinthina & melle, aut alii emollientes cum ſyrupo de althæa *Fernelii.* Et quando ſpaſmi ſimul in abdomine urgent, egregie eoſdem demulcent pilulæ nobis uſitatæ, antiſpaſmodicæ, ex extracto chamomillæ, millefolii, oleo nuciſtæ, extracto croci & caſtorei.

§. V.

A ſuccorum nutritiorum defectu.

Porro gliſcens illa & tabifica febris, quæ oritur in iis, qui diuturno animi affectu, mœrore, cura, nimio labore, vigilia, inedia, crebro & intempeſtivo veneris exercitio, à nimia ſalivatione, à fluore albo & gonorrhœa diuturna, ab effuſiori alvi profluvio, lactatione nimia, ulceribus multum purulentæ materiæ plorantibus, & vires & roſcidos ſuccos perdiderunt, omnia ſanguinem commoventia & alvum ſtimulantia, motum etiam corporis impenſiorem, alimenta quoque gravis materiæ nimiumque, ut ita dicam, ſubſtantifica, interdicit, & poſcit potius animi corporiſque quietem, alimenta & medicamenta temperatiora, quæ acrimoniam demulcent, calorem reſtinguunt, blande nutriunt & vires labaſcentes refocillant. Horum in numero ſunt emulſiones ex amygdalis dulcibus, pineis, ſeminibus quatuor frigidis majoribus, cum decocto cornu cervi, aqua roſarum & cinnamomi cydoniata confectæ, lac aſininum & muliebre ſolum, aut caprillum, vel vaccinum decoctum, cum ſucco cancrorum fluviatilium, jus pulli cum ptiſana mixtum, ptiſana decocta cum cancris fluviatilibus, vel etiam teſtudinibus nemoroſis contoſis, ex commendatione potiſſimum AMATI LUSITANI *Cent. II. curat.* 53. qui curavit hecticum per pullorum gallinaceorum teſtudinibus nemoralibus ſaginatorum uſum & lactis aſinini potum. Sunt qui oſtreas commendant, ſi ſtomachus fert, & confirmat hoc notabili exemplo virginis viginti annorum ex pulmonum labe hecticæ, LINDANUS *ſupra Hartmannum*, quæ largo & diuturno oſtrearum eſu, tam perfecte convaluit, ut poſtea diu ſupervixerit & octo liberos pepererit. Vinum non niſi modice concedatur, & hoc quidem Neccarinum, aut Moſellanum, lymphatum. Accedat quoque motio corporis lenis, per geſtationes & deambulationem lentam.

§. VI.

Ab inebriantium ſpirituoſorum abuſu.

Quando harum febrium origo eſt à nimio abuſu liquorum inebriantium, vini, ſpiritus vini, aquarum ſic dictarum vitæ, vini aduſti, cereviſiæ quoque ſpirituoſioris, cum corporis contabeſcentia; tunc pariter vitentur omnia calefacienna, ſpirituoſa, analeptica, incidentia pituitam & ſtomachica, cum cereviſiæ potu, ſed uſurpetur loco potus decoctum avenaceum, methodo Loweriana paratum, ex avena, radice cichorei, floribus papaveris rhœados & pauxillo nitri antimoniati. Tum quoque utile ſerum lactis, cum pauxillo nitri, item lac ebutyratum, quibus multum tribuunt PIENS *de febr. part. II. pag.* 61. & BARBATUS *de ſangu. & ſero pag.* 110. His etiam conducunt ptiſanæ cum hordeo & cichoreo, & affirmat BORELLUS *Cent. IV. obſ.* 89. multos hecticos, tantum non deſperatos, ſolo frequenti hordeatorum uſu, fuiſſe reſtitutos. Neque minus locum habere poſſunt emulſiones dilutiores, ac gelatinoſa, cum ſucco citri condita.

§. VII.

Ab intercepto menſium

Si, uti frequentius incidit, harum febrium origo in fœminis eſt a ſubita menſium ſuppreſſione, per potum frigidum, refrigerationem, aut terrorem, ocyſſime vena pedis aperienda & decoctum quoddam reſolvens, ex radice cichorei, herba ſonchi, floribus bellidis minoris & ſambuci propinandum, & omittenda omnia fortiora emmenagoga. Quod ſi autem prognata ab hac cauſa lenta vel hectica febris diu jam corpus tabe & fervore afflixit, neutiquam ſuadenda, ſed potius interdicenda eſt ſanguinis miſſio, quia vires nimium debilitat. Ubi etiam à partus tempore menſes plane ſubſtiterunt & vera jam adeſt hectica, cum atrophia, tuſſi, diarrhœa, pectoris difficultate, univerſali corporis languore & calore lento conſumente, non de remediis menſes pellentibus cogitandum, ſed ſymptomata contrarium potius indicant. Idem tenendum de illa tabifica debilitante febre, quæ à fluxu hæmorrhoidali retento, aut obſtructo, ortum ducit. Tum quippe, ſi vires & ſucci jam conſumti, imprudens plane eſt molimen, ad evomendum fluxum evacuantibus & pellentibus aloeticis, aut ſanguinis miſſione in pede uti. Obſervavi enim ſanguinem valde fluidum & coccinei coloris fuiſſe evocatum, ſed paullo poſt febrem accenſam, vires proſtratas, ſomnum turbatum, & citius, quam quidem fieri potuiſſet, ad lethalem eventum morbum promotum.

Et hæmorrhoidum ſuppreſſu.

§. VIII.

Maraſmi ſenilis tractatio.

Quæ ſenibus ſolennis hectica, maraſmus dicta, melius avertitur, quam curatur. Quum vero attenta obſervatione conſtet, ſenes duplici ex cauſa tabificæ febri implicari, ſcilicet vel ex plethora, ſive potius ſanguine & craſſo, & copioſo, abdominis viſcera ipſumque meſenterium infarciente & obſtruente, vel ex cacochymia, ſi copia ſeri impuri ſalſi, ob inſufficientem ipſius, maxime per cutem, excretionem, ad binas has cauſas dirigenda utique cura præſervatoria. Quod ſi itaque ſenex vitæ quietæ & ſedentariæ addictus, appetitu tamen ciborum adhuc valens, omiſſa, vel plane neglecta ſueta alias ſanguinis miſſione, vel emanente etiam ſpontanea ſanguinis excretione, & metus eſt, ne incurrat in lentum, continuum, debilitantem & tabefacientem calorem; id quam maxime agendum Medico, ut ſanguinis plenitudinem tempeſtiva venæ ſectione minuat, diluentes ſalubres potus largius bibere ſuadeat, abſtinentiam à cibis nimium nutrientibus ac convenientem corporis motum ſerio injungat. Si vero ſenum ſucci impuris & à blanda naturali indole alienis particulis ſcatent; nihil aliud agendum,

dum, quam ut per clementiſſima laxantia, rhabarbarina, mannata & paſſulata, ſordes, ſpurcitiem humorum ſoventes, evocentur & temperati roſcidi ſucci rurſus ingenerentur, per uſum gelatinarum & lacticinia, maximeque aſininum lac, quod utique ſenili ætati, ob demulcentem, aperientem & leniter evacuantem facultatem, eſt ſaluberrimum.

§. IX.

Tabis infantum medicatio.

Quæ infantili ac puerili ætati infeſta eſt ac funeſta lenteſcens febris, relinquitur potiſſimum poſt variolas & morbillos, ventre ſimul tumefacto, ſuperioribus autem penitus contabeſcentibus & in diſſectis eadem defunctis, meſenterium plerumque tumoribus duris, ſcirrhoſis & ſteatomatibus, præſertim circa venas quæ ad portam excurrunt, & pulmones tuberculis ac vomicis conſpiciuntur obſeſſi. In hac conſultius etiam mali inſultum avertere, quam præſens abigere, quod nunquam non irritum eſſe ſolet atque fruſtraneum. Quæ autem tabes in infantibus ortum trahit ex nimia voracitate, ſive addiphagia & refrigeratione corporis, medicationem admittit. Ego quidem non certius in hac novi auxilium, quam externe uſum balneorum aquæ dulcis temperatorum, aliquandiu continuatum, & interne, ad expediendas obſtructiones glandularum, venarum meſaraicarum & lactearum, crebriorem, ſed parciorem uſum liquoris ſalini aperitivi, ex ſale tartari, nitro, arcano duplicato, æquali pondere mixtis, & addita dimidia parte ſalis ammoniaci, cereviſiæ potandæ inſtillati.

§. X.

Lac utile eſt.

In omni autem hectica haud poſtrema eo tendit indicatio, ut roſcidum illud humidum, quod calor continuus non modo ex ſanguine, ſed etiam ex tubulis ſolidis, & una cum hoc ipſam tandem carnem atque pinguedinem abſumit, reſarciatur. Huic ſcopo quam maxime ſatisfaciunt, alimenta medicinali ſimul virtute instructa, inter quæ palmam fert lac ipſum. Nam priſcum eſt HIPPOCRATIS *Sect. V. aph.* 64. præceptum: *convenit lac exhibere tabeſcentibus, non valde multum febrientibus, & in febribus longis, & debilibus, & præter rationem conſumtis.* Optimum humanum, quod promtius conſumtum reſtituit humidum & calorem extinguit, idque ex mammillis ſuctum, ne ab aëre vitietur, quo hecticam curatam eſſe, fidem facit FORESTUS *lib. V. obſ.* 10. Aſininum minus quidem nutrit, ſed magis refrigerat, calorem temperat, abſtergit, & aperit, ejuſque præſtabilem facultatem laudat mirifice BALLONIUS *lib. I. pag.* 236. integro conſilio pro illuſtri Principe, qui pronus erat ad tabem. CARDANUS *fol.* 323. *dubium non eſt*, ait, *quin tota ſanitas tabidi conſiſtat in adhibitione lactis aſinini.* Et ARETÆUS *lib. II. de cur. acut.* tabis curam ita inſtituere ſuadet: *ſi quis in tabem prolabitur, tunc terendum tempus non ea quiete & victu tenui, ſed æger ad motiones traducendus, per geſtationes, frictiones & lavacra, quo vita reſiduum à morte vindicetur, augeatur & recreetur. Propinandum vero etiam eſt lac, maxime mulieris, quæ proxime peperit puerumque nutrit. Hi namque alimento, ut nuper in lucem editi pueri, egent. Si lactis humani copia non datur, aſina, quæ non pridem peperit, lac accipito. Tenue eſt enim & fluxile hujuſmodi lac.* Efficacius nutrit caprillum & vaccinum, ſed gravius eſt multumque caſeoſæ ſubſtantiæ habet, ideoque ne ventriculum male afficiat, corrigendum.

§. XI.

Qua methodo ſit uſurpandum.

Mihi præ reliquis placuit HIPPOCRATIS lacte utendi methodus, quam *de intern. affect. pag.* 209. ſic tradidit: *dandum eſt & lac aſininum coctum ad ſuppurgationem, bibat etiam crudum lac bubulum, tertia aquæ mulſa parte admixtum, per* XLV. *dies, admixto etiam origano.* Recte enim gravis hic auctor paſſim ad lenem purgationem commendat lac aſininum coctum, quia ſal ipſi ineſt dulce inſtar ſacchari, abſtergens leniter & laxans, quod coctione diſſlato humido, concentratur magis. Origanum autem adjicere præcepit procul dubio ad roborandum ſtomachum & genus nervoſum debilitatum. Ego, ſi lac aſininum haberi nequit, ita lactis curam adornare ſoleo, ut præcipiam primum, per duos, vel tres dies mane potare lac, è vaccis herbis recentibus & appropriatis paſtis multum, ad libram unam, in qua uncia mannæ, aut ſacchari roſati, vel conſervæ roſarum diſſoluta. Dein menſuram ſolius lactis quotidie bibere præcipio, addendo ſacchari unciam dimidiam & nitri drachmam dimidiam. Pro circumſtantiarum ratione, præſertim ubi ſuſpicio labis in meſenterio, aut exulcerationis in viſcere interno, lacti confundo ad dimidias, vel tertias, aquam, aut puram fontanam, aut longe melius Selteranam mineralem. Hac vero deficiente, aquam communem infundere ſuadeo cum veronica, ſoncho, pulmonaria, hepatica, muſco pulmonario, tuſſilagine, hedera terreſtri, ſcolopendrio, capillis veneris, floribus hyperici & roſarum, & infuſum hoc cum tantundem lactis, vel caprilli, vel bubuli calide bibere, adjecto ſaccharo, & pro meliori abſterſione, aliquot guttis olei tartari per deliquium. Cura hæc minimum per ſex hebdomades continuanda, ac interea vitanda omnia quæ ſtomachum gravant, debilitant & lac coagulant. Vinum quoque ex toto circumcidendum, & non aliud ad ſtomachum fovendum concedendum, quam parcum Hungaricum, aut mulſum ex melle Boruſſico confectum.

§. XII.

Et ſub quibus cautelis.

Antequam tamen cura lactis inſtituatur, videndum eſt, an ventriculus illud ferre poſſit. Sunt enim non nulli, qui lac à natura penitus averſantur. Notavi etiam, quod qui diætæ vinoſæ dediti, cereviſiam largius potant, lac commode ferre nequeant. Neque accommodum eſt hypochondriacis, neque ſi febris vehementiſſima & cephalalgia juncta. Si ſtomachus languidus & obſtructa meſaraica vaſa, corrumpitur, facile in vappam abit magnaque creat incommoda. Videndum igitur, ne in ventriculo deſideat, ad quod avertendum, GALENUS *lib. X. ſimpl. medic.* præcipit, ut coquatur & chalybs ignitus, aut ſilices candentes, injiciantur. Tutiſſimum autem lac aſininum, ſero plus redundans, minuſque caſeoſæ ſubſtantiæ habens, quod etiam GALENUS in hectica præfert; cujus ſaluberrimam virtutem peculiari diſſertatione, *de mirabili lactis aſinini uſu in medendo* excuſſi. Quod ſi tamen aſinini lactis copia non eſt, ſubſtitui poteſt ſerum lactis dulce, methodo à nobis deſcripta in diſſertatione *de ſeri lactis virtute longe ſaluberrima* paratum. Sunt etiam, qui lactis ſerum in B. M. deſtillant, & prolectam deſtillatione aquam mirifice dilaudant, tam potam, quam loco vehiculi aſſumendorum medicamentorum.

§. XIII.

Adſtringentia & leniter roborantia proſunt.

Porro in hiſce ſuſpectis febribus providendum, ut craſis & mixtio ipſius ſanguinis, ab intima diſſolutione & colliquationa elementorum, quam

quam continuus calor minatur, vindicetur & æquilibrium inter calidum & humidum conſervetur. Hunc in finem ſalubria, à Medicis paſſim laudata leniora adſtringentia & roborantia. Celebres hoc nomine tincturæ, ſive potius ſolutiones coralliorum, aut matris perlarum, cum acido ſubtili & naturæ amico, uti eſt ſuccus citri, berberum, aurantiorum, vel pomorum Chinenſium. Utilis quoque tinctura roſarum, cum aqua roſarum & phlegmate vitrioli parata. Quæ leniter adſtringunt & roborant, ſunt ſpecies de hyacintho, quæ cum aliquot granis coralliorum & nitri, colliquativos ſudores egregie compeſcunt. Magnæ etiam virtutis elixir noſtrum balſamicum temperatum, ex gummatibus reſinoſis temperatis & extractis, ſine vini ſpiritu paratum. Nec omittendus chaccarillæ & ipſe quoque chinæ cortex, ſi cum ſyrupo acetoſitatis citri, aut nucis Indicæ, adjecto nitro, in electuarii formam redigitur. Proficit etiam bolus rubra ſabrilis, cum conſerva, vel julepo roſarum ſubacta. Hæc enim omnia ad levandas ejuſmodi lentas febres, ſi prius humorum & viarum vitio proſpectum, eximiæ virtutis, eorumque rectus uſus merito commendandus. Quin novi plures, & hecticos, & phthiſicos, his diu fuiſſe ſervatos.

§. XIV.

Non ſaturnina metallica.

Quæ autem à Chymiatris ad hecticum calorem & adverſus ſudores paſſim laudantur ſaturnina, encomia minus ſuſtinent, ſed propter metallicam, adſtrictivam, nervis inimicam virtutem, tono ventriculi & inteſtinorum ſunt contraria & certius ac plus nocent, quam proſunt. Hinc rejiciendum ſaturni ſaccharum, & quæ præ omnibus celebratur, parata ex hoc antiphthiſica tinctura *Grammanni.* Antihecticum vero *Poterii*, ſi rite ex ſtanno puro, nitro & antimonio paratur & cum emulſionibus datur, non tam noxium eſt, ut quidam putant, ſed ob blandam roborantem diaphoreticam virtutem, utile omnino. Neque enim ſtannum, propter blandum quod fovet ſulphur, nervis eſt inimicum, nec adſtrictivum, uti quidem plumbum. Gravis de ſalutari facultate antihectici hujus teſtis eſt MURALTUS diſertis verbis in *M. N. C. Dec. II. An. I. obſ.* 109. ita ſcribens: *diaphoreticum joviale, ſive antihecticum* Poterii, *ad demulcendam acritudinem humorum matricem, & nervos irritantium, mirum quantum valet. Idem uterum corroborat, ſæpe ex emaciatis & debilibus, quadratos & robuſtos facit.*

§. XV.

Balneorum uſus atque utilitas.

Galneorum in hecticis & lentis frequens, præſertim apud Veteres, commendatio. SENNERTUS ex GALENO methodum iiſdem utendi pluribus exhibet. Inſtar omnium vero de eorum vario uſu locus eſt ALPINI, *de Med. method. lib. VI. cap.* 5. dignus, qui totus huc tranſcribatur. *De externis*, ſcribit, *medicamentis, balnea conveniunt ex aqua dulci, aut ex aqua alterata althaa, malva, violis vel aliis ſimilibus. In Ægypto ex lacte aſinino & camelino, vel equino balnea tepida inſtituunt pro Magnatibus. Epithemata itidem atque inunctiones commendantur. Ex balneis tepida conveniunt, atque frigida; Illa humectant ſolidas partes, fuligines, fumidaque excrementa digerunt, corpuſque recte tranſpirabile reddunt, & remiſſa caliditate, etiam calorem intenſum hebetant. Hæc refrigerant, cutim denſant, virtutem, calorem augendo, roborant; ſed non in excarnibus corporibus & valde prælanguidis tutum erit admodum frigidis uti balneis, quando nedum hæc calorem augebunt, ſed quin imo prælanguidum extinguent; In robuſtis vero erunt utiliſſima. Robuſti bis in die, ſcilicet mane & veſperi, ante cibum, hiſce balneis utentur, ſemel vero debiles. Nonnulli non vehementer frigida balnea, ſed leviſſima frigiditatis, utiliora & magis tuta eſſe volunt; ideoque primum ægrotos in balneum temperate calidum ducunt, & mox in leviter frigidum, ita ut tepidum potius ſit, ſive leviuſcule frigidum. Ægyptii & Arabes uti ſolent balneis ex aqua Nili fluminis, ex lacte camelino, vel equino, vel aſinino, vel caprino; epithemata item thoraci, hepati, ventriculo, renibus ex lacte oleoque violato, roſatoque tepido, aut ex ſucco lactucæ, ſonchi, endiviæ, portulacæ, polygoni, lenticulæ paluſtris, nenupharis & ſimilium, cum modico lactis & croci, ad penetrationem.* Sed tenendum omnino in genere de balneis; eadem commode habere locum in principio morbi & quando à viribus fractis pendet, nec non in lenta infantum febre, quia emolliunt, demulcent, rigidas fibras laxant & ſimul humectant; nihil autem proficiunt in progreſſu morbi, ſique putredo, abſceſſus & exulceratio interna jam præſto ſunt.

§. XVI.

Motus commendatur.

Ex præcipuis veteres & moleſtas has febres expugnandi præſidiis, eſt motus corporiſque exercitatio. Veteres jam, HIPPOCRATES & ARETÆUS, in tabe curanda mirifice commendarunt varia motuum genera, deambulationem, vecturam, geſtationem, peregrinationem & navigationem, quin *Hippocrates lib. de intern. affect.* §. 34. *pag.* 238. præcipit: *ſi quis validus fuerit, per triginta dies ad ligna ſecanda ablegetur, & ſummis humeris luctetur, & interdiu deambulet, & veſperi dormiat.* Sed ſaluberrima & accommodiſſima motus ſpecies equitatio, aut vectura in curru, quibus, perpetua corporis ſuccuſſatione, ſanguinis progreſſus per meſenterium egregie adjuvatur. Multi inprimis ſunt in laudanda equitationis utilitate celeberrimi Angli, SYDENHAM & MORTON. Ille quidem *Opp. pag.* 524. & 781. non veretur affirmare, equitationem eſſe in hectica & phthiſi ſpecificum ſine pari, eoque certius, quo neque mercurius in lue venerea, neque cortex Peruvianus in febribus intermittentibus, efficacius aut certius. Et MORTON. *exercit. de phthiſ. pag.* 26. ita graphice diſſerit: *nullum magis conveniens remedium, quam quotidiana ad moderatos uſque ſudores protracta equitatio eſt, in febribus lentis, hecticis, ex vitio maxime ventriculi, ex perverſa forte febrium intermittentium tractatione, nimio intempeſtivoque ſiſtentium, præcipitantium & adſtringentium abuſu, frigido potu calenti corpori ſuperfuſo &c. quorum præternaturalis æſtus corporis laudabiles ſuccos depaſcit, ex ventriculi & inteſtinorum ſaburra acida, lenta ſimul & viſcida, meatus obſtruente præter naturam; utpote qua viſcoſus lentor, ſive effœtus chylus, qui vaſa & habitum corporis jam infarcit, æquabili ſuccuſſione diſcontinuatur, excernitur, ut appetitus iterum reſtituatur, novus chylus laudabilis & copioſior elaboretur. Expedit tamen innuere, in lentis auctam & frequentem apprime utilem eſſe, in hecticis vero ſtricte ſic dictis moderatior ſit.*

§. XVII.

Mature ſubveniendum.

Tandem, quicquid in lentis his & tabidis præſtandum, id mature faciendum omne. Neglecta enim hac opportunitate, accedente medentis, vel laborantis errore & morbo diutius protracto, irrita prorſus atque fruſtranea eſt medicatio, & fere ſemper in hecticam tranſitus fit lethalem. Qui autem his febribus jam detinentur, autumno ſemper pejus habent, ob languidiorem naturæ in acti-

bus ſecretoriis & depuratoriis virtutem. Quin, quia circa æquinoctia ordinario ſubitæ inſalubres fiunt aëris & cœli mutationes, plerumque tum non modo gravius ægrotant, ſed & decedunt hectici incurabiles. Igitur neceſſarium eſt, ut circa hæc tempora exactam victus ſervent rationem, animum tranquillum habeant, aëris injurias vitent & à Medico quoque conſilium petant.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Lenta febris in bibulo curata repetens in phthiſin tranſiit lethalem.

Vir quadragenario major, phlegmatico-ſanguineus, à multis jam annis compotationibus in ſeram uſque noctem indulſerat, modo cereviſiam, modo vinum, modo vini ſpiritum bibens, parum vero appetens. A duobus autem menſibus valida affectus erat tuſſi, ſomnum omnem arcente, cum intenſo æſtu, veſperi ingraveſcente, ægra ſpiratione, virium dejectione & corporis conſumtione, nec non copioſo per tuſſim muci ſcreatu. Meum per literas exquirebat conſilium, ſed nolui primum manum admovere, uti non facile ſoleo in longis ejuſmodi & deſperatis morbis & qui jam varia Medicorum artificia experti. Quum autem intercederet vir honoratus, mihi amiciſſimus, ſuaſi ut biberet cereviſiam medicatam hanc: *recipe herbæ hepaticæ, pulmonariæ, hederæ terreſtris, ſcabioſæ, cardui benedicti, veronicæ, agrimoniæ, tuſſilaginis, muſci pulmonarii, florum hyperici ana manipulos duos, rhabarbari uncias duas. M. conc. indantur ſacculo & ad fermentationem ſuſpendantur in quinquaginta menſuris cereviſiæ recentis.* Exhibui quoque pulverem ex matre perlarum, antihectico Poterii, lapidibus cancrorum & nitro, cum emulſione dilutiori ex amygdalis & pineis. Dedi porro conſilium, ut largiter ſorbillaret juſcula tenuia, ex carne vitulina, cum radice ſcorzoneræ & cichorei decocta. His per aliquot hebdomades uſurpatis, nunciatum mihi, egregium acceſſiſſe levamen. Hinc ſuaſi, ut uſui iiſiſteret adhuc per menſem, quo etiam cum periculoſo morbo in gratiam rediit. Sed quum ſuetum vitæ genus bibulum nihilo ſecius ſectaretur, multiſque domeſticis curis afficeretur, anno circumacto, poſt gravem iram incidit in hæmoptyſin, quam ſequuta phthiſis, hectica tandemque mors.

Epicriſis.

Qui ex nimio potu ſibi phthiſicum & hecticum morbum contraxerunt, omne lactis genus faſtidiunt. Hinc in noſtro conceſſi quidem cereviſiam, ſed medicatam, per herbas leniter roborantes, balſamicas, conſolidantes & ſanguinem purificantes. Hac igitur labes viſcerum, maximeque pulmonum atonia ſublata. Sæpe enim hecticum hoc malum in principio à ſola atonia pendet, ſub qua & ſecretiones, & excretiones rite ſuccedere nequeunt impuritatum, largius ab ejuſmodi bibulis heroibus collectarum. Et profecto ego teſtari poſſum quod decocta ejuſmodi ſpecierum, ex aqua, vel cereviſia, addito quandoque melle, in chronicis ejuſmodi lentis febribus præſtiterint mira, ſi modo aliquamdiu continuata, quin longe plus, quam pretioſa, ſingulari arte & labore confecta. Sed promtus omnino mali recurſus, niſi exacta vitæ victuſque ratione arceatur, & viſcerum imbecillitas penitus emendetur.

Observatio II.

Hectica phthiſica incipiens curata.

Juvenis literarum ſtudioſiſſimus, ob teneram à nativitate corporis conſtitutionem, in catarrhoſas defluxiones, diarrhœas, tuſſes, phthiſin etiam pronus, animo quoque admodum ſenſibilis, tempore vernali afficiebatur tuſſi ferina, tum epidemia, primum ſicca, dein humida cum interno æſtu, intercurrente horripilatione & accedente virium, ob ſomni defectum, proſtratione. Dabantur leniora laxantia, mannata, rhabarbarina, linctus pectorales, pulveres item & elixiria pectoralia, ſed ſine ſingulari levamine. Exactis ſic ſex & pluribus hebdomadibus, hectica imminere viſa; hinc ſuaſi ptiſanæ, ex raſura cornu cervi, radice ſcorzoneræ, hordeo mundo ac ſemine fœniculi, cum æquali parte lactis bubuli, potum quotidie ad menſuram, ita, ut mane dimidiam & pomeridie iterum dimidiam biberet. Sed æger, quo plus, eo melius, putans, quotidie vel duas menſuras ingurgitavit, ventriculo tamen adhuc firmo, haud male. Sumſit quoque ſubinde pulverem ex ſpermate ceti, lapidibus cancrorum, floribus ſulphuris, ſaccharo & pauxillo nitri. His paucis & euporiſtis tantum profectum, ut notabile paulo poſt ſentiret auxilium. Senſim poſtea ſymptomata diſceſſerunt omnia, tuſſis placata, æſtus reſtinctua & appetitus cum ſomno rediit.

Epicriſis.

Non penitus, ſicut in hydropico, ſic etiam in hectico malo, deſperandum eſt, ſi vitium fluidarum nondum tranſiit in labem & corruptionem ipſorum viſcerum, inflammationem ſcilicet, ulcerationem, aut ſcirrhum. Felix igitur eſt Medicus, qui hæc bene cognoſcit. Sic enim curationem bonis avibus ſuſcipere poteſt, quæ, ſi feliciter cedit, famam & gloriam inde reportat. Magna adverſus difficiles & longos morbos facultas in ejuſmodi temperatis, euporiſtis domeſticis, diluentibus & humectanobus remediis, quin longe præſtabilior; quam in pharmaceuticis cunctis. Medici in eo plerumque delinquunt, quod ſi, tuſſis humida valida adeſt, phthiſin eſſe putant, eaque propter pectoralia multa adhibent, quum tamen ſæpe ſola humorum acrimonia horumque ad pulmones remiſſos decubitus, cauſa ſit tuſſis vehementioris cum ſcreatu copioſo, & dulcia pinguia relaxantia ob id plus noceant, quam proſint. Lactis autem cum aqua diu continuato uſu, veteres jam, Hippocrates & Aretæus tabem perſanarunt. Exſtat quoque in *M.N.C. Dec. II. An. IX. obſ.* 189. de viro hectico deſperato viſo, ſolo potu aquæ frigidæ curato, obſervatio Burgii, qui B. parentis mei anno MDCLXIV. fuit diſcipulus, ipſiuſque effigiem, clavi pharmaceuticæ præfixam, carmine decoravit.

Observatio III.

Meſenterii abſceſſus diarrhœa ſanioſa ſolutus.

Miles quidam, facile lividus, corpore macilentus & languidus, pulſum tamen celerem cum quadam duritie exhibens, conquerebatur de alvi fluxu per tres continuos menſes ipſum adeo detinente, ut quotidie, octies, vel decies, deſidere cogeretur, ſecedentibus non nunquam, ut naturaliter fieri ſolet, excrementis, non nunquam vero ſanioſa, non nunquam ſanguinolenta materia, ſine ſcybalis, appetentia ciborum ſimul imminuta faucibuſque aridis. Inquirenti in tam chronici mali cauſam, reſpondit, ſe graviter aliquando in ſini-

ſiniſtro dorſi & thoracis latere verberibus eſſe percuſſum, ut locus etiam ſugillatus comparuerit, & dolor ſucceſſerit impenſus, præterlapſis autem aliquot diebus, doluiſſe hypochondrium ſiniſtrum, ibique ſupra os ilei protuberaſſe tumorem, aliquot hebdomades ſubſiſtentem, donec obortis in ventre torminibus, alvus ſponte fuerit ſoluta, multaque ſanioſa, fœtida, atro etiam ſanguine tincta, copioſis ſeceſſerint dejectionibus. Ex eo quidem tumorem ſubſediſſe & dolorem quoque evanuiſſe, ſed diarrhœam perſtitiſſe & adhuc ipſum mirum exercere ac vires abſumere. Dimiſſus igitur eſt conſilio, ut ſerum lactis dulce, noſtra methodo paratum quotidie ad menſuram unam, nec non infuſum, ex ſcabioſa, veronica, ſanicula, mentha, meliſſa, millefolio, floribus hyperici & papaveris erratici frequentius potaret. Quibus etiam effectum, ut poſt aliquot hebdomadum decurſum rediens, gratus profiteretur, partiores longe eſſe dejectiones, corpus vegetius, meliora omnia, nec de perfecta impetranda ſanitate dubium.

Epicriſis.

Nullum certe eſt dubium, quin in hoc abſceſſus fuerit in meſenterii compage obortus, qui demum ruptus, effudit in inteſtinorum cavum ſaniem & cruorem, per ani ſeceſſum excretum. Qui vero factum, ut à ſuperiorum percuſſione, in abdominis penetralibus inductum apoſtema, diſquiſitione omnino dignum. Nos quidem ab impedita ſanguinis in partibus plagis gravius contuſis circulatione, mali ducimus natales, unde factum, ut in homine plethorico ſanguis majori copia fuerit delatus ad meſenterii diverticulum, ibidemque collectus, demum putreſcere cœperit, & in abſceſſum conceſſerit. In meſenterio enim ſæpius oboriri ſtagnationem, ſi in remotioribus partibus ſanguinis progreſſus interceptus, non novum. Ipſi novimus, hoc facto, meſenterium cum omento putre & ſphacelatum fuiſſe inventum; vulnere lethali diaphragmati inflicto, cruorem vaſa meſenterii perrupiſſe, & abdomen inundaſſe, & in aſthmate ſpaſmodico, à polypo in appenſis cordi canalibus, meſenterium itidem ſanguine multo oppletum, vaſa ipſius diſtenta partim, partim plane diſrupta, comparuiſſe.

Observatio IV.

Hectica phthiſica lethalis.

Vir erat macilentæ & cholericæ conſtitutionis, qui ex hæreditaria quadam & nativa diſpoſitione pulmonum alebat vitium, ac præterea ob nimias lucubrationes vitamque nimis ſedentariam variaſque animi ex ira commotiones, corporis & ſtomachi ſibi contraxerat imbecillitatem. Hic ab aliquot jam annis magnam pituitæ viſcidæ copiam ſcreatu ejecerat, hæcque ejectio mirum demum copia increvit, & per duos fere menſes, cum lenta febre, ſpirandi difficultate, viriumque jactura, nec non exquiſito ſub urinæ emiſſione ardore, duravit. Tum quidem æger emulſionibus, juſculis medicatis & decoctis demulcentibus, interpoſitis clementer alvum laxantibus, cum ſanitate in gratiam rediit; exacto vero circiter anno, eidem malo denuo implicitus eſt. Alium igitur in conſilium adſcivit Medicum, qui licet ſemper adfuiſſet anxia reſpiratio, tuſſim tamen non phthiſicam; ſed ex ſtomacho æſtuante & hypochondriacum ſymptoma eſſe judicavit, putavitque, ceſſatura omnia, ſi tempeſtivus prodiret hæmorrhoidum fluxus. Variis demum incaſſum ad-

hibitis, de vena ſecanda conſilium dedit, floridumque è pede extraxit ſanguinem. Sed eodem adhuc die veſperi ægrum horror per univerſum corpus inceſſit, ſubſequente intenſo æſtu, nocte inſomni, virium jactura gravi & perfecta acceſſit hectica, qua etiam è vita menſe Martio deceſſit.

Epicriſis.

Qui ex parentibus phthiſicis geniti ſunt, iis per totam fere vitam ſemper debilis corporis conſtitutio, ut langueſcat ventriculi digeſtio, & ipſi in catarrhos, ex levi aëris vitio, lento cum calore, proni ſint, quin facillime, niſi regimen circa non naturalium rerum uſum exquiſite obſervent, in phthiſin & hecticam incidant. Hic æger, Collega & amicus noſter, valetudinariam diu duxit vitam & aliquoties circa æquinoctia phthiſica tuſſi cum febre laboravit; DEI tamen auxilio, datorum à nobis remediorum ope, convaluit. Tandem vero ſe commiſit Medico, qui perfectam morbi curationem brevi pollicitus eſt. Et quum à plethora & hæmorrhoidum fluxu impedito omnia pathemata pullulare putaret, à venæ ſectione cepit initium, ſed male hæc ceſſit. Inde enim mox peſſime habuit, & in phthiſicam hecticamque incidit tuſſim lethalem, fruſtra omnibus datis remediis. Diſcant igitur, qui plethoram ubique crepant: in debili & hectico corpore nunquam utilem eſſe venæ ſectionem & ſalutarem, quia per continuum calorem ſanguis jam conſumtus, & ſucci potius ingignendi ſunt, quam ſubtrahendi. Sed plura in ſimilibus caſibus notavi delicta. Obverſatur adhuc animo exemplum Sereniſſimæ perſonæ, vix vigeſimum ætatis annum egreſſæ, quæ à matre phthiſica genita & ipſa phthiſi periit. Nimirum quum ex puerperio noviſſime ſuperato admodum debilis, in curru aperto, incitato equorum curſu per aliquot horas vecta, aërem valde frigidum, vento agitatum, ad pectus admiſiſſet, mox de catarrhis, tuſſi anheloſa, ſicca, laſſitudine corporis & ſudore nocturno conqueſta eſt. Medicus catarrhalem febrem eſſe autumans, pectoralia oppoſuit dulcia, indies vero hæc ſymptomata & calor conſumens vires, creverunt. Hinc quia menſes nondum iterum prodierant, venam incidere ſuaſit, quo longe debilior facta, & placide haud ita multo poſt ex hac vita deceſſit. Errant igitur Medici vehementer, qui nullum diſcrimen faciunt inter menſium obſtructionem, quæ à copia ſanguinis & infarctu viſcerum eſt, ubi venæ ſectio juvat, & inter eam, quæ ex ſanguinis defectu venit, uti fit in phthiſi & hectica, ubi utique ſanguinem detrahere, qui ordinarie deficit in hecticis, nil aliud eſt, ac mortem promovere.

Observatio V.

Hectica ex meſenterii abſceſſu diarrhœa purulenta ſoluta.

Vir illuſtris, Regi à conſiliis, quadragenario major, ſtatura longus & macilentus, hypochondriacis pathematibus & parciori hæmorrhoidum fluxui obnoxius, poſt iram vehementiorem, perſenſit totius corporis languorem, cum dolore preſſorio, circa primam lumborum vertebram, abdominis torminibus, æſtu interno, veſperi invaleſcente, inappetentia, alvo ſimul clauſa & flatibus ructibuſque ad ſuperiora regurgitantibus. Secta fuit vena & dati pulveres digeſtivi, abſorbentes atque nitroſi: nihil tamen opis allatum. Ventris potius dolores cum æſtu interno increverunt, carnes ac vires conſumſerunt, interdum abdomen mirum intumuit à flatibus, & præcor-

dia tenuit anxietas ſumma. Sic duos exegit menſes, multiſque Medicis & medicamentis uſus, hecticus viſus fuit, tantum non conclamatus. Ipſa tamen natura tandem curationis aperuit viam, ſecedente per alvum materia ſanioſa multa, quæ etiam apparuit in urina. Hoc facto, calor quidem & dolor factus mitior, appetitus quoque inſtauratus. Sed quia purulentus hic alvi fluxus, longius quam per tres menſes ſucceſſit, cum inſigni virium debilitate corporiſque marcore, indicium præbuit haud fallax grandis in meſenterio abſceſſus. Interim quum æger exquiſitam diætam ſervaret, juſcula gelatinoſa, lac aſininum, bubulum cum herbis vulnerariis coctum, & caprillum cum Selteranis mixtum, potaret, ſimulque pulverem ex ſemine lycopodii, muſco pulmonario, urtica mortua, tuſſilagine, ſemine cymini, nuciſta & ſaccharo, in emulſione ex amygdalis & pineis ſubinde ſumeret, factum eſt, ut ſenſim vires redirent, ejectio materiæ per alvum ac tuſſim minueretur, & ipſe, præter ſpem omnium, convaleſceret, injuncto poſtmodum victu exacto & regimine congruo.

Epicriſis.

Hypochondriaci & hæmorrhoidarii in meſenterii morbos, inflammationes & abſceſſus delabuntur facile. In his enim jam tum meſaraica vaſa ſanguine farcta & humoribus ſunt diſtenta, tardiſſimuſque per eadem commeatus. Noſtro ſine dubio, à gravi ira, accidit ſanguinis extravaſatio, inflammatio & inde ſuppuratio. Parva autem ſuppuratio, brevi poteſt ampliari & latius progredi in meſenterii compage, largiter obſeſſa pinguedine, quæ in liquamen ſanioſum facile liqueſcit. Quod vero purulenta materia alvo expurgata, tribuendum naturæ beneficio: & quod in urina comparuit pus, à venis reſorptum & per renale cribrum excretum, eodemque modo etiam ſucceſſit puris ſcreatus, integris pulmonibus renibuſque. Quin novi, utero ulcerato, per aſperam arteriã rejectum fuiſſe pus, illæſis plane pulmonibus. Soli etiam naturæ debetur ſanitas recuperata; nec minus providentiæ divinæ, ſi tam pericoloſe laborans invenit Medicum, qui morbum perite & leniter tractare novit. Sed quia ejuſmodi abſceſſus perquam facile recrudeſcunt, exacte ad ſanitatis regulas vita inſtituenda, & vitanda cum cura cuncta, quæ ad mali recurſum facere poſſunt.

Observatio VI.

Lenta febris poſt tertianam curata.

Fœmina triginta annorum, tenera, victum tenuem, mollem, per multos annos ſuetum, cum craſſo & duro permutarat, & carnes infumatas piſceſque ſalitos liberaliter ingeſſerat. Incidit hinc primum in tertianam nothain, à qua poſt menſem liberata, ad ſtomachum fulciendum uſa eſt tinctura aperitiva *Moebii*, ex ſpiritu ſalis, cum ſale tartari, torna ſolis tincta: hac adeo aucta appetentia, ut vix famem ſedare poſſet. Paulo poſt perſenſit virium lapſum appetituſque proſtrationem, cum æſtu interno ac phlogoſi, pulſu veſperi ac poſt cibum ſemper multum increbeſcente, ſucceſſit tandem languor univerſi corporis pedumque tumor ac dolor contuſivus. Medicum igitur accivit: qui, quum primam regionem ſaburra acidorum humorum obſeſſam eſſe recte concluderet, lene dedit emeticum, ex tartari emetici uno & dimidio grano, aquæ menthæ uncia & julepi roſarum drachma. Aſſumto hoc, ingens copia viſcidæ amurcæ viridiſſimæ, inſtar æruginis æris, vomitu rejecta, quæ inſtillato oleo tartari per deliquium, flavum induit colorem, luculento indicio, ex bile & acido corroſivo eandem eſſe conflatam. Mitior inde redditus calor & moleſtua oſſium dolor complacatus, vires quoque reparatæ. Nihilo minus, ad reliquum exturbandum, tertio die iterato datum hoc pharmacum, & evocata tam per ſuperius, quam inferius os, ſimilis indolis recrementa. Poſtea vero datum elixirium noſtrum balſamicum ſtomachale & pulveres præcipitantes cum duplicato arcano, tam ſalutari effectu, ut brevi poſt febris hæc cum omnibus ſymptomatibus diſcederet, & ægra cum valetudine in gratiam rediret.

Epicriſis.

Ortum duxit lenta hæc febris ex primæ regionis cruditatibus, quas ingenuit voracitas, poſt febres ſuperatas ſolennis & uſu ſpiritus ſalis adaucta. Licet enim aperitiva *Moebii* tinctura ſtomachi vitiis appetitum excitando & digeſtionem facilitando, egregie opituletur; ubi tamen ventriculus plus appetit, quam coquere poteſt, noxam potius affert, quam emolumentum. Recte igitur datum vomitorium, qua ſaburra acido-biliosa, morbi cauſa exturbata, ſicque ſimul ſublata ſymptomata cuncta.

Observatio VII.

Moroſmus ſenilis.

Novi ſenem octuagenarium, robuſtæ naturæ & ob nimiam ſanguinis redundantiam ſingulis menſibus hæmorrhoidum fluxui obnoxium, ceterum bene valentem & bene appetentem, inprimis quum quotidie vini liberalem hauſtum biberet cum oblectamento. Hic tandem autumno, confecto itinere & pota cereviſia minus defæcata, ingeſtis quoque aliis fermenteſcentibus, digeſtionis turbas & flatulentias expertus eſt; ſubſtitit paullo poſt hæmorrhoidum ſtillicidium, appetitus periit, vires ſucceſſive conciderunt, ructus facti continui, cum conatu ad vomendum, os ſiccatum, alvus obſerata, pulſus celer redditus ac debilis. Hæc durarunt per duos menſes, & graviores indies facta, tandem fruſtra adhibitis omnibus, vitæ attulerunt finem.

Epicriſis.

Senes levi ex cauſa & errore commiſſo, in graves, imo funeſtas, ni mature ſuccurratur, incidere poſſunt affectiones. Quando enim ſanguis hæmorrhoidalis, evacuari ſolitus, retinetur, neque per tempeſtivam venæ ſectionem ad liberum circuitum traducitur, ſtagnat in viſceribus & ad corruptionem vergens, putridam talem febrem, quæ in ſenibus maraſmi nomine venit, ingignit.

Observatio VIII.

Hectica ex corruptione ſphaceloſa interna lethalis.

Vir quadragenarius, tener conſtitutione, poſt longum animi mœrorem & vitam ſedentariam, incidit in languorem virium, corporis marcorem, appetitus proſtrationem, calorem præternaturalem, cum pulſu debili & frequenti, ſomno parco & interrupto, facie plumbea, oris ſiccitate perpetua & ſudore matutino. Quum his per ſex ſeptimanas fuiſſet detentus, ob alvum adſtrictam ſumſit purgans, ex diagrydii ſulphurati gr. ij. cum tartaro vitriolato, quo multum dejecit & diu-

diutius quam per octiduum. Inde vires adeo conciderunt, ut animus facile deficeret in ſitu erectiori, calor etiam increbuit & acceſſit tandem ſumma præcordiorum anxietas, ad quam levandam vena aperta & aliquot unciæ emiſſæ ſanguinis fluidi & floridi. Licet autem anxietates hoc facto levarentur, æger tamen, ob virium plenarium lapſum, animam haud ita multo poſt efflavit.

Epicriſis.

Hectica hæc febris eſt, enata procul dubio, à ſphaceloſa viſceris cujuſdam, ac uti videtur hepatis corruptione. Non enim novum eſt, quod in languidioribus & diuturno mœrore affectis, viſcera ob ſanguinem ſtagnantem abeant in putredinem, ac teſte cadaverum ſectione compareant nigra, tanto magis, ſi vita acceſſit ſedentaria. Signa ejuſmodi corruptionis internæ ſunt, plenaria appetitus & virium proſtratio, ſomnus nunquam reficiens, facies livida plumbea, carnes flaccidæ, conatus ad vomendum & colliquativus ſudor. In noſtro notatu inprimis dignum, quod ab unica exigua purgantis doſi incompeſcibilis alvi fluxus inductus. Neque tamen effectus hic tam purgantis virtuti, quam potius inteſtinorum inflammationi & humorum acredini tribuendus. Caveat igitur Medicus circumſpectus, ne, ubi motu inteſtino continuo vires conſumtæ & maſſa ſanguinis recrementitiis humoribus gravis, quippiam draſtici purgantis præbeat & perveria incurrat judicia.

Observatio IX.

Lenta febris curata.

Fœmina ſexaginta & trium annorum, tenera admodum, ante quinque menſes terrore fuerat perculſa gravi, & confeſtim moleſtam tractionem & tenſionem in artubus perſenſerat. Ante tres menſes ſupra claviculam ſub muſculo maſtoideo in utroque latere exortus tumor, qui rebellis fuit, nec ullis cedere voluit remediis. Interea lenta & vires conſumens febricula, ab aliquot jam menſibus ægram inceſſit, cum ardore, in volis manuum & plantis pedum, præſertim circa mediam noctem affligens. Acceſſerunt per intervalla capitis pulſantes & tenſivi dolores, qui ſub cute, modo huc, modo illuc diſcurrerunt, ad cervicem, quin ad gingivas uſque. In artubus ſæpe tractiones fibrarum muſculoſarum, oculis conſpiciendæ, cum dolore lancinante adfuerunt. Nauſea quoque cum anxietate, nec non tormina ventris obſcura, nonnunquam affixerunt, alvi ſeceſſu ut plurimum ſoluta. Appetitus fuit proſtratus, urina craſſa, turbida, rubra, cum ſedimento & cuticula oleaginoſa, præſertim paroxyſmo finito ſeceſſit. Omnia autem hæc ſymptomata, mox ſecundo, mox tertio die invaluerunt, cum pulſu celeriori, qui tamen frequens ſemper fuit, ſed exiguus.

Epicriſis.

Affectus hic merito lenta conſumens febris dicendus. Originem dubio procul traxit a vehementi terrore, cujus tanta vis eſt, ut, præſertim in cacochymico corpore, totam œconomiam motuum, tam vitalium, quam ſecretoriorum & excretoriorum, pervertat, nervoſarum quoque & fibroſarum partium ſyſtema valde debilitet, & ad ſpaſmos, contractiones & dolores diſponat. Eidem terrori etiam debetur glandularum colli tumor, qui ad lentæ febris generationem multum contulit. Hippocrates enim jam eas febres, quæ glandularum tumoribus accedunt, lentas & periculi non expertes judicavit, tum quod ſub muſculo craſſo ſiti ſint intractabiles, tum quod nervos vicinos diſtendendo, febrilibus ſpaſmis ſubminiſtrent occaſionem. In curando hoc morbo primum fuit, ut primæ viæ à ſordibus repurgarentur. Hinc magneſia cum ſale Epſonienſi ad drachmam dimidiam data, cum lacte amygdalino mannato, & clyſter injectus ex decocto avenaceo, manna & chamomillæ floribus. Mane jejuno ventriculo potum caponis brodium, cui incoctæ radices petroſelini, fœniculi, cichorii, herba naſturtii aquatici, addito cancrorum fluviatilium ſucco. Oblatus tum quoque pulvis ex cancrorum lapillis, nitro & ſolutione oculorum cancri. Potui ordinario ſervüt ptiſana. Exterius glandulis tumidis & dolentibus impoſitum emplaſtrum diachylon ſimplex, cum ſpermate ceti, oleo hyoſcyami, croco & camphora. Et ad artuum dolores complacandos, linimentum diſcutiens & antiſpaſmodicum inunctum. His ægra per DEI gratiam, intra menſem, ex ancipiti levata & febris perſanata.

Observatio X.

Hectica in juvene bibulo curata.

Juvenis melancholico-cholericus, vigeſimum annum egreſſus, compotationibus & ebrietati intemperantiſſime deditus, aliquoties hæmoptyſin paſſus fuerat, cum pectoris anguſtia & quaſi ebullientis ſanguinis ſenſu circa præcordia, ſemper tamen liberatus tempeſtiva venæ ſectione, pediluviis & congruis temperantibus atque nitroſis. Accidit vero, ut vehementi ira aliquoties commoveretur, quam ſequuta notabilis virium & appetitus proſtratio, ſpirandi difficultas, ſomnus inquietus, ſudor matutinus, tuſſis vehemens, cum copioſo ad libram minimum quotidie ſcreatu, pulſus celer, à meridie potiſſimum ad medium noctis, cum calore in plantis pedum & volis manuum, urina turbida rubra, interdum cum ſedimento, interdum tenui, corpore ſimul contabeſcente. Sic per duos menſes, varia Medicorum conſilia expertus eſt & artificia ex pectoralibus, antifebrilibus & refrigerantibus, ſed fruſtra. Tandem noſtrum petiit conſilium; vix tamen dubiam, rebus ſic comparatis, ſalutis ſpem facere potuimus. Interim lactis ſuaſi potum, quod quotidie bis cum decocto fabarum Coffee hauſit; loco potus bibit decoctum ex radice ſcorzoneræ, cichorii & raſura cornu cervi, cum paſſulis minoribus, potavit quoque Selteranas cum lacte ad menſuram quotidie, ſumſit ſubinde gelatinam cornu cervi, & uſurpavit pulverem ex radice ireos Florentinæ, liquiritiæ, lapidibus cancrorum, nitro & ſaccharo. His per menſem alternatim uſurpatis, melius habere cœpit, æſtus mitior factus, & appetitus rediit. Hinc continuavit lactis potum & pulveris uſum, ſubinde quoque juſcula ex carne vitulina ſumſit, ſimulque appetentior placentarum, ex iis, quæ minus graves & viſcidæ, liberaliter quotidie comedit. Sic tandem præter omnium ſpem ſymptomata complacata, & æger tantum non deſperatus, binis menſibus exactis, ſurrexit ſenſimque convaluit, ac biennium ſupervixit ſanus & integer. Sed quum poſtea antiquum obtineret & liquores ſpirituoſos, cerevifiam, vinum, maximeque ſpiritus ardentes, ingurgitaret effuſius, nocte intempeſta perquam frigida è compotatione ebrius domum tendens, in platea ſubito concidit, ac domum portatus, morte extinctus eſt ſubita.

Epicriſis.

Ex raris hecticæ curationibus eſt hæc: aderant enim omnia hecticæ febris ſigna. Sed quia primum acciti Medici adverſus phthiſicum malum pectoralibus & dulcibus tantum pugnarant, nec humidum deficiens reſarcire, nec humorum acrimoniam demulcere laborarant, parum potuerunt proficere. Ipſe enim eventus per remedia procuratus docuit, cauſam hujus febris magis in humorum vitio eorumque viſcoſitate & acrimonia fuiſſe poſitam, quam in labe, corruptione, aut exulceratione viſceris. Patet igitur: in hectica febre non ſemper ſpem eſſe abjiciendam, ſi in juvenili ætate, ſubito, ex prægreſſa mala diæta incidit, uti quidem heic factum eſt.

Cæterum de febribus lentis & hecticis plures jam prodidi obſervationes in *Medicinæ conſultatoriæ Tom. II. Sect. IV. caſ. CLXXXII.* uſque ad *CXC.* quas evolvendas commendo.

CAPUT XIV.

De Febribus Symptomaticis.

§. I.

Symptomaticæ febres quæ dicantur.

SYmptomaticæ febres dicuntur eæ, quæ aliis morbis primariis, vel ſonticis externis læſionibus, ceu ſymptomata, ob ſyſtema nervorum inde male affectum & gravius irritatum, accedunt, nec typum exquiſitum ſervant. Sicut enim omnis generis febres nervoſi maxime generis affectiones ſunt, & a varii generis cauſis, hoc impenſius affligentibus, ſtimulantibus & commoventibus, originem ducunt; ſic etiam eodem ex fonte derivandæ ſymptomaticæ, quibus inducendis cauſæ velificantur pariter multæ.

§. II.

Morbis aliis primariis accedunt.

Ex iis, quæ aliis morbis adjunguntur, notabilis maxime illa ſymptomatica, ſeu ſecundaria febris, quæ in variolis obſervatur. Nimirum quando poſt quartum diem primaria febris, expulſa ad corporis habitum exanthematica materia, deferbuit, nono ut plurimum die, quo puſtulæ ſuppurari & matureſcere incipiunt, ob impenſum qui inde ſuſcitatur ardorem atque dolorem, nova accenditur febris, cum pulſuum celeritate, æſtu interno, ſiti, vigilia, inquietudine, quin delirio, quæ undecimo die haud raro laborantes necat, præſertim ſi adultiores & confluentibus obſeſſi. Dein dolores arthritici, rheumatici, podagra, chiragra, iſchiatis, nec non eryſipelas inprimis capitis, ſemper incipiunt cum inſultu febrili, frigore & æſtu, ſub quo ad cutim & articulos agitur ex interaneis acris recrementitia materia, ibique acerbos ſuſcitat dolores, qui novam cient febrem, eo graviorem, quo graviores ipſi. In dentium quoque gravi dolore, maximeque difficili infantum dentitione, jungitur, ob cruciatum, frequentiſſime febris ſymptomatica, quæ periculi non expers, quin in teneris ſæpe epilepticæ convulſiones ſequuntur. Hæmorrhoidibus porro cœcis impenſius dolentibus, ſæpe febris, cum horripilatione, vigilia & tremore partium complicatur. Neque minus glandulis induratis, tumentibus & dolentibus febrile ſymptoma accedere ſolet. Nullum etiam dubium, quin in peſtilentia, ſi anthrax, ſeu carbunculus, qui tumor eſt ardens & acutiſſime dolens in muſculoſis partibus, febris accendatur majuſque intentet periculum.

§. III.

Vel externis læſionibus.

In puerperis præterea, tertio ut plurimum à partu die, febris ſupervenit ſymptomatica, lactea dicta, cujus origo nulla alia, quam quod ob uterum, enixo partu, iterum contractum, magnus ſanguinis ad mammas fit appulſus, quo corporibus glanduloſis & fibris nerveis male affectis, dolor inducitur tenſivus, febrilem inſultum ciens. Si abſceſſus & apoſtemata fiunt in partibus, præſertim nervoſis & glanduloſis, in inguine bubones, aut in axillaribus & mammariis tumores apoſtematodes, complicantur febres, ſæpe graviſſimæ & cum dolore junctæ. Idem accidit, quando pars exquiſitioris ſenſus ambuſtionem graviorem & ampliorem patitur. Neque minus ex ſymptomaticis febribus ſunt illæ ſic dictæ vulnerariæ, quæ læſionibus ac vulneribus, manuum præſertim & pedum, nec non aliarum nervoſarum partium, pericranii potiſſimum & meningum, accedunt, quæ etiam fiunt, quando tendines vel nervi, ſub venæ ſectione improvide punguntur, vel aliis acutis inſtrumentis læduntur, eodem modo ac evenire ſolet, ſi pleura, peritonæum, aut inteſtina fauciantur. Quin ſi vulnera & læſiones partium acutius ſentientium, acribus & cauſticis medicamentis, injectis aut inſperſis, tractantur, intenduntur non modo dolores, ſed & haud raro febres ardentes & continuæ ingignuntur. Tanto certius autem tantoque majori cum periculo hoc accidit, quando nervoſis partibus communicatur plane venenum, uti fit in morſu canis rabidi, nec non quando mercurius ſublimatus, aut arſenicum, carcinomatibus induntur. Demum non prætereunda illa febris, ſupra omiſſa, quæ vermibus & calculo accedit. Non enim adeo inſolens in verminantibus febris, putrida dicenda merito, quæ irregularis admodum, cum nauſea, abdominis torminibus, urina limoſa, alvo ut plurimum laxa. Quæ autem calculo jungitur, oritur a doloribus acutis, tum maxime, quando per uretheres nervoſas molitur tranſitum.

§. IV.

Sunt cito compeſcendæ.

Ita autem omnes hæ ſymptomaticæ & continuæ febres ſunt comparatæ, ut univerſam œconomiam functionum, vitalium inprimis & naturalium, pervertant, vires frangant, multaque exitialia ſymptomata, deliria, convulſiones & epilepſias, inducere poſſint. Plane omni tamen deſtituuntur utilitate, nec ſicuti aliæ febres, removendæ & vincendæ cauſæ ſerviunt, multo minus ſufficiunt. Hinc utique peritus Medicus eo dirigere debet in earum curatione medicationem, ut cito anomalos hos febriles motus compeſcat, eorumque vehementiam ocyſſime retundat. Longe facilius enim & melius hoc in ſymptomaticis hiſce perfici poteſt febribus, quam quidem primariis; eo quod illæ tantummodo a tenſione & ſpaſtica ſtrictura nervoſarum partium, tanquam à cauſa immediata, proficiſcuntur; hæ vero à cauſa materiali, non cito tranſeunte, ſed permanente, ortum ducunt.

§. V.

Quid utile ſi a læſione partis nervoſa externa.

Curatio ipſa ſic inſtituenda, ut cauſis amoliendis ſit oppoſita. Quod ſi igitur à læſione, aut vulneratione partium nervoſarum & tendinoſarum, tam internarum, quam externarum, maximeque ipſius capitis, inſultus accidit febrilis, nullum præſentius & ſecurius auxilium, ſanguinis miſſione, & quidem in parte propinqua inſtituta. Vulnerariæ enim hæ ſic dictæ febres, oriuntur potiſſimum à ſanguine effuſo, in partibus fauciatis decumbente. Expedit vero ut mature id fiat, præſertim in

iis,

iis, qui ſanguine abundant. Poſt venam ſectam, diſcutientium, reſolventium & diaphoreticorum uſus longe efficacior, quam hac neglecta. Nos commendamus potiones ex aqua ſcordii, cardui benedicti, chæreſolii, ſcabioſæ, aceto deſtillato, aqua theriacali, lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, mixtura ſimplici cum ſyrupo aceſitatis citri, adjecto interdum pulvere lumbricorum terreſtrium, interdum ſanguine hirci. Melius adhuc vinum bonæ notæ Rhenanum, cum ſucco cancrorum fluviatilium mixtum, addita lapidum cancrorum drachma & theriacæ drachma dimidia. Sic enim conflatur potio, ad inflammationem & ſphacelationem arcendam, virtutis præſtantiſſimæ.

§. VI.

Si à doloribus partium ſenſibilium.

Quando ſymptomatica febris ab atroci dolore, partium præſertim nervoſarum & ſenſibilium, accidit; omnia quæ ſine noxa dolorem levant & ſedant ex uſu ſunt, id eſt, ea quæ blanda virtute vaporoſa anodyna pollent. Horum claſſem ducunt aquæ florum fragrantium, uti tiliæ, primulæ veris, acaciæ, liliorum convallium, alborum, ſambuci, roſarum, papaveris rhœados, pœoniæ, nymphææ, nec non blanda papaveracea, emulſio ſcilicet ex ſeminibus quatuor frigidis majoribus, cum ſemine & ſyrupo papaveris albi, & maxime omnium liquor noſter anodynus mineralis. Laudatiſſimi enim hæc in dentitione difficili, calculo & colica cum febre ſunt uſus. Neque etiam, niſi irritis his, ſi neceſſitas urget, confugiendum ad opiata & narcotica, maſſam pilularum de cynogloſſa, diacodion montanum, laudanum cydoniatum HELMONTII, SYDENHAMI & quæ plures hujus farinæ compoſitiones. Quando dolori ex inflammatione ſupervenit ſymptoma febris; interne diaphoretica cum nitroſis mixta, omnia fere reliqua virtute antecellunt, quia nihil magis inflammationem diſcutit, quam nitrum, præſertim cum fixis diaphoreticis & camphora mixtum, & qua diſcuſſa, & dolor ceſſat, & febris.

Et inflammationem ſtipantibus.

§. VII.

Externa etiam proſunt.

Quæ à cauſa externorum topicorum uſum admittente, inducitur ſymptomatica febris, præter interna, exterius etiam poſcit demulcentia, dolorem mitigantia & fibras duras ſtrictas mollientia & relaxantia. Sunt hæc maxime neceſſaria in tumoribus venarum hæmorrhoidalium, in tumoribus & doloribus artuum, glandularum inguinalium tumore venereo, in tumentibus mammis, colli glandulis, nec non ſi ſub infelici venæ ſectione punctus nervus aut tendo, ſi animal rabidum, aut inſectum intulit læſionem. His in pathematibus eximie conducunt cataplaſmata ex ficubus, radice & foliis liliorum alborum, melle, farina fœnu græci, cepis toſtis, vitello ovi, lacte & cremore lactis, cum croco; deinde nobili pollet virtute emplaſtrum diachylon ſimplex, mixtum cum ſufficienti quantitate croci, vel cum ſpermate ceti & oleo hyoſcyami; porro dolores egregie mulcent & ſpaſmum laxant veſicæ, decocto emolliente plenæ, & parti afflictæ crebrius calide impoſitæ; neque ad temperandum ardorem & ſtricturam remittendam inutilis eſt mucilago ſeminis pſyllii, cydoniorum, aut lini, cum aqua roſarum facta & crebrius illita.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Febris verminoſa.

Virgo tenerioris conſtitutionis, quatuordecim annorum menſium fluxum parciſſime experta, incidit in febrem, continuo, lento calore per duas hebdomades, affligentem, cum tuſſi ſicca, & alvi fluxu, quo multa fœtida cinericei coloris excernebat, languor occupabat totum corpus & facies pallido fœdabatur colore, accedebant quoque crebrius dolores acuti circa ſpurias coſtas, urina erat pauca & craſſum ſedimentum deponebat. Indicabatur lenta febris, a menſium obſtructione prognata; ideoque ad emovendos hos varia à mulierculis ingerebantur. Vocatus ego, quæſivi, num forſan antea vermibus laboravit? dixerunt, ipſam dulcibus & placentis admodum oblectari, atque etiam ante aliquot menſes lumbricos quoſdam per alvum excreviſſe. Exhibui igitur *potionem ex rhabarbari drachma, ſeminis ſantonici drachma dimidia, ſalis tartari ſcrupulo, aquæ florum acaciæ unciis ſex, ſpiritus vitrioli guttis xx. infuſis in calido loco, de qua dimidiam partem pro doſi ſumſit.* Expurgatis ſic leniter primis viis, ptiſanam pro potu ordinario dedi hanc: *recipe hordei mundi manipulos duos, radicis ſcorzoneræ, raſuræ cornu cervi, radicis cichorii ana unciam, herbæ ſcordii manipulum unum, coque in aquæ fontanæ menſuris quatuor per horam, colaturæ adde ſyrupi acetoſitatis citri uncias duas.* M. Interpoſitus quoque interdum fuit uſus *pulveris, ex pulvere ſeminis ſantonici, cornu cervi uſti, rhabarbari ana drachma una, nitri purificati, ſalis polychreſti ana ſcrupulis duobus, qui ad ſcrupulum una vice ſumtus.* His per menſem & ultra uſurpatis, egregie convaluit, licet nulla amplius lumbricorum ſuccederet excretio.

Epicriſis.

Febres verminoſæ à lentis & hecticis differunt in eo, quod hæ poſt cibum ſumtum & veſperi ingraveſcunt, in illis vero hoc non obſervatum. Deinde quoque febres ex vermibus junctum plerumque habent alvi fluxum, quo fœtida & cinerea recrementa ſecedunt, urina turbida cum limoſo ſedimento mingitur, in lentis autem & hecticis hæc non præſto ſunt. Diſcerni tamen hæ febres inter ſe debent ex cauſis antecedentibus, victu maxime, ex dulcibus, lacticiniis, aliis viſcoſis & fermenteſcentibus, optime vero ſi jam ante ſeceſſerunt lumbrici. In medicatione autem, ſi febris complicatur cum alvi fluxu, abſtinendum ab anthelminticis, validioribus purgantibus, a mercurialibus, à ſagapeno, aſa fœtida, tanaceto, quæ alias ſpecifica adverſus vermes, ſed utendum acidulis cum amaris mixtis. Acida enim non modo calori, ſed & putredini verminoſæ egregie reſiſtunt. Plerumque tamen vermes non excernuntur, ſi febris juncta, quia æſtu febrili diſſolvuntur in putridum magma. Ego etiam tali in caſu cum fructu uſus ſum potu acidularum Selteranarum, correctarum prius ſpiritu vitrioli, inſtillatis menſuræ triginta ipſius guttis, quo laxantem acquirunt virtutem. Quæ pro diverſa ratione ætatis & corporis, majori, vel minori doſi quotidie offerri poſſunt.

OBSERVATIO II.

Febris ex punctura tendinoſi pedis.

Juveni viginti circiter annorum, macilento & ſenſus exquiſitioris, forte ſcalpellum librarium è manu exciderat in pedis dorſum, partemque hanc tendinoſam cuſpide acuta pupugerat & ſauciarat. Poſtero die, antea perfecte ſanus, incurrit acutum partis læſæ dolorem, cum febre, ſiti, præcordiorum anxietate, vigilia, quin mentis quadam alienatione. Miſſus tum, quia plethoricus erat, illico

ſan-

ſanguis è brachii vena, & data emulſio ex amygdalis dulcibus & ſemine papaveris albi, cum aqua florum ſambuci, tiliæ & acaciæ parata, quam tam ſolam, quam cum pulvere ex matre perlarum, lapidibus cancrorum & nitro ſumſit. Oblata etiam mixtura diaphoretica & diſcutiens, cum diaſcordio *Fracaſtorii.* Et exterius vulnuſculo partique dolenti impoſitum emplaſtrum noſtrum diſcutiens & anodynum. Quibus per aliquot dies uſurpatis, febris cum omnibus ſymptomatibus diſceſſit.

Epicriſis.

Quotidiana teſtatur experientia, quam periculoſæ ſint nervoſarum partium læſiones, & quam pernicioſa invehant ſymptomata. Nulla autem alia horum omnium reddi poteſt ratio, quam quod univerſa nervorum compages, una tantum nervoſa parte gravius læſa, conſentiat, & motus inordinati vehementes in hac excitati, per totum nervorum ſyſtema facile propagentur, uti fuſius deduxi in *tomo III. Med. ration. ſyſtemat. Sect. I. Cap. 5.* Diſcimus vero etiam ex hac obſervatione, morborum cauſas, non tantum in materiæ nocentis quantitate, aut qualitate, conſiſtere, verum ſæpius etiam motu vitioſo & inordinato niti. Atque adeo perperam agunt medici, qui in ejuſmodi morbis ad humorum correctionem, aut evacuationem, animum & medicationem dirigunt. Præcipuum potius tum in curando ſibi vindicant locum, quæ motibus hiſce turbulentis complacandis ſerviunt, quorum in numero cum reliquis anodynis ſunt potiſſimum opiata correcta, quæ alias minus quadrant, ubi pernicioſa quantitas ſolo, vel qualitati noxiæ nupta, iti cauſa eſt.

Observatio III.

Febris bubone accedens.

Juvenis viginti aliquot annorum, ſanguineo cholericus, in Academia ſolertius Veneri & Baccho, quam Muſis litarat, & ante biennium ſub conflictu cum ſodali vulnus acceperat in thorace, quod conſolidatum, pectoris quandam gravitatem & difficilem ſub aſcenſu acclivium, aut ambulatione incitatiore, ſpirationem reliquerat. Hic vere initiante conqueri cœpit de virium languore, capitis dolore, inappetentia, ſomni defectu, calore febrili, modo veſperi, modo noctu, poſt levem horripilationem, ipſum infeſtante, ſubſequente mane ſudore largo, admodum debilitante, cum majori reſpirationis difficultate & dolore in loco veteris circa mammillam vulneris. Medicum igitur in conſilium vocavit, qui mixturis diſcutientibus & diaphoreticis, emulſionibus demulcentibus & refrigerantibus, pulveribus quoque temperantibus cum ſucco citri, febrem oppugnavit, interpoſitis ſubinde laxantibus blandis mannatis & rhabarbarinis & data pro potu ptiſana; ſed fruſtra. Licet enim & capitis dolor evaneſceret, ſudores matutini & febris vehemētia tantiſper minuerentur, reſpiratio quoque liberior redderetur & appetitus melior, inſultus tamen febrilis perſtitit ſemper, poſt mediam noctem accedens & ſudore diſcedens, relicto miro corporis languore & debilitate, ut lecto etiam affigeretur. Hinc Medicus, diſſolutioris ægri vitæ rationis non ignarus, forſan occultatam cauſam ſubeſſe ſuſpicari cœpit & in eam ſerio inquirere. Confeſſus igitur tandem eſt æger, in inguine dextro, durum quid protuberare, ſed levem admodum ex eo ſe ſentire dolorem, & credere, eſſe forſan ejuſmodi tumorem, quem dicunt *eine Wachs-Beule.* Erat autem venereus bubo, qui impoſitis emollientibus, maturuit, & apertus magnam fudit puris copiam, quo evacuato, febris ſenſim magis magiſque remiſit, omniaque ſymptomata diſceſſerunt, donec æger, traducto intra tres hebdomades ad conſolidationem abſceſſu, penitus ad ſanitatem redibat.

Epicriſis.

Ex hac hiſtoria id tantum occurrit notandum, quod febres ex glandularum tumoribus ortæ, teſte ipſo Hippocrate, pernicioſæ ſint, maxime omnium autem, quando cauſa tumoris materia virulentæ indolis, uti in bubonibus venereis, ubi in curando, non modo ad febris impetum compeſcendum, ſed & ad venenum è corpore eliminandum, reſpicere decet medicum. Dein meretur & illud notari, quod partes olim à vulnere quodam læſæ internæ, à contracto poſtea morbo, vel febre, rurſus præ aliis pejus afficiantur, & pathemata ibi affligere ſoleant extraordinaria, manifeſto indicio, diu latitare poſſe partis imbecillitatem & labem, facile exacerbandam.

FRIDERICI
HOFFMANNI
MEDICINÆ
RATIONALIS SYSTEMATICÆ
TOMI QUARTI,

QUO

SPECIALIS MORBORUM PATHOLOGIA
& huic ſuperſtructa ſolida
THERAPIA, CUM MEDENDI METHODO,
CAUTELIS CLINICIS ET MORBORUM
ENARRATIONIBUS ADJUNCTA EPICRISI EXHIBENTUR,

PARS SECUNDA,

DOCTRINAM HÆMORRHAGIARUM ET DOLORUM
perſpicua & demonſtrativa methodo tradens.

DOCTISSIMIS

MEDICIS JUNIORIBUS,

QUI EX SELECTIS IN FIRMA EXPERIENTIA
FUNDATIS OBSERVATIONIBUS ET MORBORUM HISTORIIS,
NEQUE MINUS
EX THEORIA VERA ET RATIONALI
IN SIMPLICISSIMIS NATURÆ MICROCOSMICÆ LEGIBUS
ET MOTIBUS FUNDATA,
CIRCUMSPECTAM, ET NON SINE AUSPICATO
PER DIVINAM GRATIAM SUCCESSU, SALUBREM
ARTEM EXERCERE CUPIUNT,

HUNC LIBRUM
SINCERO ANIMO
DICAT ATQUE COMMENDAT
AUCTOR.

PRÆFATIO.

Secundam therapiæ rationalis partem, veritatis Medicæ cupide Lector! Tibi jam exhibeo: cujus maturiorem editionem, occupationum & conſultationum, quæ me in ſenio plurimum urgent, aſſidua multitudo, quodammodo retardavit. In præſenti hoc libro, difficilem & perplexam admodum maximique in praxi medica momenti materiam, de hæmorrhagiis & doloribus, paulo curatius evolvendam atque obſervationibus clinicis illuſtrandam mihi ſumſi. Nam primo ex omnibus, quæ in genus humanum incidunt, morboſis affectionibus, febres ſi exceperis, vix ullæ dantur, quæ frequentius invadunt, quæ nulli ætati, nulli temperamento, nulli ſexui parcunt, quam ſpontaneæ à natura per varia corporis loca excitatæ ſanguinis eruptiones. Hæ, probe conſideratis phænomenis & paulo penſiculatius ſubductis rationibus, iiſdem propemodum, utut non ſatis completis motibus, quibus febres oriuntur, progignuntur. Nam ſicut duo principales motus ad febrem conſtituendam neceſſarii ſunt; alter qui præcedit & qui ab extima corporis humani ſuperficie ad interiora ſanguinem & reliqua fluida urget atque propellit; alter qui ſequitur, & ab interioribus verſus exteriora rurſus eundem cum aucta cordis & arteriarum celeritate protrudit: ita ſimiles etiam motuum ſpecies in hæmorrhagicis excretionibus concurrere animadvertimus. Etenim à nulla cauſa interna ſuſcitatur hæmorrhagia præſertim paulo gravior, quæ non extremorum refrigerationem & ſpaſticam habitus corporis conſtrictionem, cum alvo plerumque ſtricta, urina tenui, & parciori per cutis cribrum perſpiratione, comitem habeat, ſanguinem ad interiora & cor pellendo: quem motum poſtea celerior & vehementior, non ſecus ac in febre fit, arteriarum motus & ad certam partem directus ſanguinis impetus conſequitur. Præterea, quemadmodum motus febriles in ſe & ſua natura motibus vitalibus alieni, per ſapientiſſimam autem DEI providentiam, quam in fabrica corporis humani dilucide commonſtravit, ſubinde ſalutarem effectum exerunt, cauſamque ipſam à qua originem habuerunt expugnando, hominem ſanitati reſtituunt: ita etiam ſanguinis quæ præter naturam fiunt excretiones, ipſam cauſam quæ eas excitavit quando ſubtrahunt, à graviſſimis malis & periculo corpus ſæpe vindicant. Cujus rei periodicæ menſtruales in ſexu ſequiori ſanguinis profuſiones, atque per venas ani in ſexu nobiliori inſtitutæ à natura ſanguineæ evacuationes, teſtimonio eſſe poſſunt luculentiſſimo. Quando autem febrium vel hæmorrhagiarum cauſæ ita ſunt comparatæ, ut neque motibus iſtis juſto intenſioribus, neque evacuatoriis tolli poſſint, quemadmodum fit, ſi vitium non tam in materiæ mole, quam in perverſa & maligna humorum indole, aut viſceris cujuſdam corruptela vel obſtructione, aut in motu animi immoderatiori conſiſtit, nunquam tales motus ſalutares cenſendi ſunt, eo quod in detrimentum & præſentiſſimum ſæpe exitium convertantur. Et quia ejuſmodi motus excretorii hæmorrhagici, incompleti febriles, non rationali & intentionali quodam actu, multo minus ad ſalutarem finem deſtinato, ſed ex cauſis phyſicis neceſſitatem effectus quæ inferunt peraguntur; ſit utique, ut non modo vel in exceſſu vel in defectu ſanguinis emittendi peccetur, verum etiam, quod ſæpenumero evenit, per partes nobiliores & vias plane inconvenientes & alienas, conſervationi vitali proxime inſervientes, ut ſunt cerebrum, pulmones, ventriculus, inteſtina tenuia, veſica, renes, plane perverſe & erronee, cum ingenti harum partium corruptela nec non cum ſummo vitæ diſcrimine, ſanguinis ſubinde valde copioſi excluſio ſuſcipiatur. Ceterum etiam doctrina hæmorrhagiarum ea de re multum difficultatis in uſu artis habet, quod aliis iiſque graviſſimis tam acutis quam chronicis affectionibus ſæpiſſime conjungantur, & ſupervenientes quandoque, ſed rarius, morbum ſolvant, ſæpiſſime vero in extremum exitium terminentur. Ex quibus omnibus adductis & paulo penitius conſideratis facile intelligi poſſe arbitror, quam difficilis, ardua & intricata res ſit, prudenter motus hos ſanguinis excretorios tractandi, nec non, ut in ſalutem & conſervationem corporis humani cedant, eos convertendi & dirigendi: atque hæc ipſa difficultas non parum ſuccreſcit & augetur, quod nullum in tota rerum natura divina ſapientia conſtituerit remedium, quod tanta polleat efficacia, ut Medicus, pro ſuo arbitrio & rei exigentia, ſanguinis fluxum ſi deficit, provocare vel reſtituere cum certo effectu poſſit. Enimvero Medicus, pro variis indicationibus & præſervandi & curandi morbos, multi generis evacuantia poſſidet, ut pro lubitu ex-

cretiones per alvum, per urinam, per ſudorem, per nares, per ſalivam, per expectorationem movere poſſit; ſed ejuſmodi medicamina, quæ ſanguinem per certa loca pro Medici arbitrio evacuandi certa potentia inſtructa ſint, plane non reperiuntur. Inter ceteras inſuper difficultates non minima eſt, quod neque ullum certum detur remedium, quod ſine majori detrimento enormem ſanguinis profuſionem expedite compeſcere poſſit. Quæ cum ita ſint, intelligere quiſque poterit facillime, quare poſt doctrinam febrium, quæ in priori tomo paulo penitius agitata & excuſſa eſt, intricatam & plane difficilem hanc in praxi frequentiſſime occurrentem materiam, paulo curatius præ ceteris evolvendam & illuſtrandam utiliſſimum imo, ſumme neceſſarium judicaverim. Præter hæc placuit quoque in hoc Tom. II. dolorum pathologiam & theoriam paulo accuratiori ſcrutinio committere, & hæmorrhagiarum tractationi ſubnectere, eo quod inter hæmorrhagias & dolores magnus ſit nexus, magna conſenſio, & inter cauſas quoque & curationem conſpiratio. Dolores præſertim acerbiores certis paroxyſmis certiſque periodis invadere, ac ſemper fere cum febriculoſa quadam partium ſolidarum & fluidarum commotione, quam extremorum conſtrictio, excretionum per alvum, per ſudorem quæ fiunt retardatio, pulſuumque poſtea celeritas & durities ſubſequitur ſebribus communis, fieri nunquam non obſervatur. Et ſicuti febrium paroxyſmi, per motum ſanguinis verſus corporis ſuperficiem reſtitutum & ſubſequentem ſudorem ſalutariter finiuntur: ita etiam obſervamus dolorum tormenta non facile conquieſcere vel ſopiri, multo minus ex toto abigi, niſi prius ſanguinis circulus uberior cum calore & madore ſubſequente ad partes extremas fuerit converſus. Neque iis qui aſſidue in artis exercitio verſantur obſcurum eſſe poteſt, omnis generis dolores, ſive internas ſive externas partes infeſtent, potiſſimum à ſanguinis conſuetis excretionibus retardatis vel plane ceſſantibus aut ſuppreſſis originem ſuam trahere, & vix aliter citius, niſi in ordinem iis prius reductis, perfectam ſanationem recipere. Teſtimonio poſſunt eſſe cardialgici, colici, nephritici & podagrici dolores, qui, in fœminis, fluxu menſium, in viris conſueto hæmorrhoidum fluxu reſtituto, inſigne allevamentum accipiunt. Denique conſpiratio & harmonia inter hæmorrhagias & dolores vel exinde elucescit, quod in utroque affectu, non tam ſanguinis puri, conſiſtentis & fibroſi, ſed potius vitioſi ſeri intra vaſa collecti redundantia magis peccet atque delinquat. Et quemadmodum porro hæmorrhagiæ in iiſdem locis, ubi ſemel vel iterum proruperunt, reverti ſolent, ob debilitatem relictam: ita etiam res cum doloribus comparata eſt, qui, ubi ſemel radicem egerunt in nervoſis quibuſdam partibus, quam facile has rurſus occupant atque invadunt. Poſtremo quantum difficultatis atque negotii, hæmorrhagiarum atque dolorum opportuna cura medentibus faceſſat, & quod plurimorum remediorum efficaciam eludant, ita ut ab anodynis ſæpius exacerbentur, in praxi notiſſimum eſt. Prægnantes itaque & juſtæ cauſæ hæ fuerunt, quare præ ceteris morbis, maxime præſenti hoc in ſecundo tomo, de hiſce affectibus paulo curatius agere propoſuerim. Et quoniam caſus clinici & completæ de morbis hiſtoriæ unicum & verum pathologiæ & therapiæ rationalis fundamentum conſtituunt, ſine quarum ſufficiente apparatu nihil ſolidi Medicus in theoria ſtatuere, neque in praxi præſtare & efficere poteſt; cuivis morbo notabiliores quæ mihi ad manus fuere adjeci obſervationes, in quibus fideliter & candide morbi cujuſvis hiſtoriam & progreſſum, quæ remedia, quo ordine uſurpata & qualis effectus conſecutus fuerit, expoſui, atque ſimul in ſubnexa epicriſi inſignem uſum & fructum obſervationum ad circumſpectam & auſpicatiorem praxin exercendam demonſtravi. Ego nihil magis in votis habeo, quam ut etiam alii qui ingenio pollent & in ampla praxi verſantur publicumque bonum promovendi ardorem habent, me hac in parte ſequantur. Ceterum nullus dubito, fore, ut plures ex Medicis, ſi ſcripta mea practica uſque eo in lucem edita, quæ non præcipitavi quinquaginta annorum per DEI gratiam experientia innixus, cum attentione legant & perlegant, non modicum fructum in miſere afflictos redundaturum abundanter percepturi ſint. Sin autem invidi quidam aut in praxi rationali minus verſati, hæc vel quæcunque alia mea ſcripta vilipendere velint, id certe parum curabo.

CONSPEC-

CONSPECTUS PARTIS SECUNDÆ.

SECTIO I.

De Hæmorrhagiis partium tam externarum quam internarum.

PROLEGOMENA.

De Hæmorrhagiis in genere.

CAP. I. *De Hæmorrhagia narium.*
II. *De ſanguinis fluxu ex pulmonibus.*
III. *De vomitu cruento, ſine & cum ſeceſſu nigro, ſive morbo nigro Hippocratis.*
IV. *De hæmorrhoidali fluxu nimio.*
V. *De uteri hæmorrhagia immoderata.*
VI. *De hæmorrhagia ex urinariis viis.*
VII. *De hæmorrhagia cerebri.*

SECTIO II.

De Doloribus & ſpaſmis varii generis internis & externis nec non arthriticis & rheumaticis.

CAP. I. *De dolore cephalico.*
II. *De dolore cardialgico ſpaſmodico & flatulento.*
III. *De doloribus & ſpaſmis præcordiorum, à calculo felleo ortis, & de ejus generatione.*
IV. *De dolore & ſpaſmo iliaco.*
V. *De inteſtinorum doloribus, atque in ſpecie, de colica flatulenta & ſpaſmodica.*
VI. *De acuto dolore & ſpaſmo ex calculo renali.*
VII. *De ſpaſmo & dolore veſicæ & adjacentium partium.*
VIII. *De doloribus & ſpaſmis externarum partium rheumaticis & arthriticis.*
IX. *De rheumatiſmo odontalgico.*
X. *De dolore & ſpaſmo otalgico.*
XI. *De dolore podagrico & arthritico vero & inveterato.*

SECTIO PRIMA

DE

HÆMORRHAGIIS

Partium tam internarum quam externarum.

PROLEGOMENA

De Hæmorrhagiis in genere.

§. I.

In quibus locis ordinario hæmorrhagiæ fiant? PRIMO commemorandum eſt, quod ſanguinis, quæ ſponte à natura fiunt, excretiones, ordinario ex illis locis fiant, quæ textura gaudent teneriori ac rariori, per quam vaſa tenuiſſima undiquaque diſperſa ſerpunt, neque firmus membranis circumtenſa latitant, ſed potius in ſuperficie morantur: quo privilegio quam maxime gaudent interior narium pars, pulmonum bronchia, caro gingivarum, ventriculi pars amplior ſiniſtra, inteſtinum ileum, recti inteſtini extremitas, exterior uteri & vaginæ ſubſtantia; ex *in quibus extraordinarie?* quarum partium nimium diſtentis & apertis arteriolis cum impetu ſæpe ſanguis prorumpit. Verum extraordinarie quandoque fit, ut per alias vias plane inſuetas, & in quibus paulo profundius vaſa latitant, ſanguis ſeſe exoneret. Ita per minimum digitum ſanguinem excretum vidit SALMUTHUS *cent. III. obſ.* 36. it. HENR. AB HEER *obſ.* 36. Ex genu & manu proſilientem ſanguinem menſtruum BARTHOLINUS *obſerv. anat. cent. I. hiſt.* 30. & ex mammis ſaltu eundem prodeuntem PANAROLLUS *Pentec. IV. obſ.* 15. it. AMATUS *cent. II. obſ.* 24. & *cent. VII. curat.* 48. memorant: menſtrui vero in viris per penem profluvii obſervationes numero plures in STALPARTIO VAN DER WIEL *cent. I. obſerv.* 80. conſpiciuntur.

§. II.

Hi differunt ratione ſubjecti. Sanguinis eruptiones perquam familiares ſolent eſſe iis, qui habitus corporis mollioris, ſpongioſioris, atque texturæ tenerioris ſunt, quorum vaſa copioſo ſanguine & ſero turgent, qui ſecundum Veterum denominationem dicuntur ſanguinei; his enim hæmorrhagiæ per omnem fere ætatem ſolennes eſſe ſolent. Qui vero ſunt cholerici temperamenti, & vaſa ampliora, ſtrictioremque corporis habitum poſſident, per quorum vaſa ſanguis celerius fertur & circulatur; ii in juventutis annis hæmoptyſi maxime ſunt obnoxii. Sanguineo-melancholicis fluxus hæmorrhoidum frequentior; & ſanguineo-phlegmaticis fœminis cruentus vomitus familiarior eſſe ſolet.

§. III.

Memoratu quoque dignum eſt, diverſas excretionum ſanguinearum ſpecies in diverſis ætatibus contingere; quemadmodum id etiam jam olim recte notatum fuit ab HIPPOCRATE *Sect. III. aphor.* 27. 29. 30. Videlicet pueri & adoleſcentes ſanguinis profluvium è naribus potiſſimum patiuntur: in juvenibus cruor exitum ſuum per pulmonum vaſa magis molitur, unde hæmoptyſis & inde orta phthiſis huic ætati familiariſſima; in viris & qui in conſiſtente ætate ſunt conſtituti, ſanguis per ſedis venas, in decrepita autem ætate per vias urinarias plerumque exitum affectat. *ætatis.*

§. IV.

Annotationem deinceps meretur hæc obſervatio, quod vere & autumno, præſertim circa tempora æquinoctialia, ſanguis nimium redundans plus quam alio tempore ex alveis ſuis effundi ſoleat, atque maxime per nares, in viris per hæmorrhoides, ſi alias ad hunc fluxum diſpoſiti fuerint, fluat. Sanguineæ quoque apoplexiæ, quæ non niſi eruptiones ſanguinis in cerebri meditullio ſunt, circa hæc tempora & potiſſimum vere contingunt; vomitiones vero & mictiones cruentas plus autumno quam vere incidiſſe, à nobis annotatum eſt. Atque etiam circa hæc anni tempora ſolenniter ejuſmodi ſanguinis excretiones & periodice redire atque reverti ſolent. *Anni temporum.*

§. V.

Obſervamus porro, omnes fere eos, quibus ſanguis copioſius & frequentius in primis annis per nares erumpit, natura valde imbecilles, animo quoque ſenſibiliores, variiſque morborum afflictionibus, ſpaſmis & doloribus per omnem fere ætatem ſubjectos eſſe, rarius etiam vitam *Subjecta hæmorrhagiarum.*

diu

diu protrahere: quippe in juventute in phthiſin inclinant, in conſiſtente ætate in malum flatulento-ſpaſmodicum ſive hypochondriacum facile incidunt, atque ætate provectiori ad dolores nephriticos & podagricos multum proclives ſunt.

§. VI.

Quæ plerumque hæreditariæ ſunt, atque ab externis ſuſcitantur.

Diſpoſitio ad hæmorrhagias eſt plerumque nativa, quæ a parentibus in liberos transfertur; promptiſſime vero, per cauſas externas, quæ motum validiorem ſanguini inferunt, aut ejus inteſtinam partium agitationem intendunt, in actum deducitur: inter quas omnes animi & corporis motus ſolito intenſiores, atque interna ex alimentis vel medicamentis aſſumta valde calida acria & ſpirituoſa, intempeſtivus quoque balneorum, ſudoriferorum, vel purgantium uſus, principem ſibi locum vindicant.

§. VII.

Quando ſalutares; quando exitiales?

Quemadmodum ſanguineæ excretiones, quando a nimia vaſorum repletione & ſanguinis ac ſeri redundantia fiunt, multum corpori ſalutis afferunt & promittunt: ita, quando à maligna acri materia, ut fit in febribus malignis exanthematicis, ſuſcitantur, periculi ſunt pleniſſimæ; & quandocunque à viſcerum, præſertim hepatis, lienis aut etiam pulmonum obſtructione, induratione & corruptela proficiſcuntur, lethum plerumque poſt ſe trahunt; quandoquidem facile in cachexiam, hydropem, morbum ſic dictum nigrum HIPPOCRATIS, vel in hecticam lethalem terminantur.

§. VIII.

Sanguinis boni abundantia non eſt cauſa proxima: ſed ſeri copioſius.

Qui ſanguinis boni, & conſiſtentis, fibroſi, purpureo colore prædití abundantiam, pro cauſa hæmorrhagiarum præcipua & proxima materiali agnoſcunt, hi multum errare videntur. Nam, qui ſanguine valde craſſo, denſo abundant, quales ſunt, qui corpus fibroſum & robuſtum poſſident, atque illud ipſum labore ſtrenue exercent, victuque duro utuntur, rarius ſanguinis excretiones patiuntur: ubi vero major & ultra proportionem ſeri copia in vaſis continetur, ſicuti fit in corporibus mollioris texturæ vitæ otioſæ addictis & quæ ſeroſioris naturæ ſunt, ſanguinemque copioſius quam par eſt è vena emittunt, tranſpirationem impeditiorem habent, atque plus appetunt quam digerere & excernere poſſunt; ii quam maxime hiſce præternaturalibus excretionibus & ex his provenientibus incommodis & morboſis affectionibus ſubjecti & expoſiti ſunt. Exceſſiva quoque & incredibilis propemodum ſanguinis, quæ non raro per nares vel per uterum excernitur, copia, plethoræ magis ſeroſæ quam ſanguineæ teſtimonium ſatis firmum exhibet: quod vero perpauca ſæpe ſit maſſæ rubicundæ portio, reſpectu ſeroſæ; id ex eo, quando è vena ſecta in ejuſmodi enormibus hæmorrhagiis emiſſus ſanguis in vaſculo colligitur, luculenter commonſtrari poteſt.

§. IX.

In cujuſcunque partis hæmorrhagia ſingularia quædam ſigna præcedunt.

Notabile inſuper eſt, ubicunque in quadam parte plus ſolito ſanguis erumpere geſtit, in hac ſingularia prius quædam phænomena obſervari: ita totius faciei plus juſtior rubedo ac calor, tumor quoque cum arteriarum majori pulſatione & diſtenſione ſanguinis è naribus profluvium pronunciant. Ante ſanguinis per uterum fluxionem, laſſitudo corporis, dolor dorſi & lumborum, tenſio circa hypochondria, facies pallida, cutis horripilatio pororumque cutis conſirictio, contingunt. In hæmoptycis præcordiorum anxietas, ſpirandi anguſtia, dolor gravativus undulatorius circa diaphragma, flatulentia in abdomine, extremorum refrigeratio, ante eruptionem percipiuntur. Cruoris vomitum frequentiſſime dolor tenſivus ac preſſorius in hypochondrio ſiniſtro antecedit: quin imo hæmorrhoidum eruptionem, ſpaſticæ quædam ſtricturæ, flatulentiæ abdominis, in oſſe ſacro tenſivus & preſſorius dolor, corporis languor & extimarum partium refrigeratio indicare ſolent.

§. X.

Cauſa proxima hæmorrhagiarum.

Ex quibus jam adductis & probe invicem expenſis, liquido conſtare arbitror, hæmorrhagias, quibuſcunque etiam in locis prodeant, neque a ſanguinis copia, neque ab ejus nimia turgeſcentia exitum per vaſa affectante, neque ex ſeri & ſanguinis acrimonia, diæreſin producente, aut ab ejus nimia tenuitate per vaſorum poros tranſſudante, ut Veterum fuit ſententia, proxime & directe proficiſci; ſed potius ab extra ab intus converſo motu atque inæqualitate circulationis ſanguinis oriri: id quod efficitur, quando certæ partes, præſertim extremæ & a corde valde remotæ, intenſiori fibrarum ſtr ctura ac contractiooe ita anguſtantur, ut ſanguis per venas refluere nequeat, ſed, harum aucta ſyſtole, majori copia & impetu, ad alia loca eaque inconvenientia transferatur; unde lateralia arteriolarum vaſa, quæ ordinario non ſanguinem ſtricte ſic dictum, ſed tantum tenuem lymphaticum humorem vehunt, plus juſto diſtendantur & tandem aperiantur neceſſe eſt.

§. XI.

Antecedens.

Ceterum cauſa quoque hæmorrhagiarum, præſertim enormium & ſymptomaticarum, quæ aliis morbis præcipue longis accedunt & ſuperveoiunt, in vaſorum & viſcerum infarctu, obſtructione, induratione, quæ liberiori curſui obicem ponunt, quærenda erit. Videmus id in hydraulicis machinis, ubi obſtructis quibuſdam canalibus, fluidum per reliquos apertos majori impetu & celeritate erumpit. Aique idem fit in corpore noſtro: nam quando per venas certæ partis ſpaſmo conſtrictas vel obſtructas non libere tranſire & verſus cor circulari poteſt ſanguis, vis & impetus eum impellens creſcit in ramis & ramuſculis arterioſis, qui humore purpureo repleti & turgidi in extremitate aperiuntur. Declarant id maxime ſectiones cadaverum, quarum leviter quaſdam attigiſſe ſufficiat. Sic in hæmoptyco diſſecto, latus ſiniſtrum pulmonis à tumore obſeſſum vidit WILLISIUS *in Pharmacia p.* 90. Ita etiam in hæmoptyco reperti fuerunt pulmones copioſiſſima materia argillacea per totum obſiti, & ventriculi dexiri auricula inſignis magnitudinis. vid. M. N. C. *Dec. II. an. VI. obſ.* 217. BLANCARDUS. in *anatom. pract. obſ.* 46. lienem tumentem & vaſa meſenterii atque omenti ſanguine infarcta invenit. In vomitu cruento demortuo hepar durum & ſcirrhoſum, lien quoque tumidus & ſanguine impletus repertus fuit ab eodem Auctore *l. c. obſ.* 23. it. 32. *conf.* B. WEDELIUS in *amœnit. mat. med.* BARTHOLINUS in *hiſtor. anatom. p.* 249. it. M. N. C. *Dec. II. an.* 4. *obſ.* 86. Rectiſſime hinc ſcribit FERNELIUS *meth. med. p.* 14.

quibus viſcera & jecur imbecillum & ſcirrhoſum evadit, illis ſæpius ſanguis è naribus fluit, non ſecus ac hydropicis: id quod confirmat HEURNIUS *in aphor. Hippocr. p.* 191. his verbis : *quibus facies colore ſubviridi ſuffuſa eſt, hepate laborant; & ſignum eſt jam adfuturi hydropis, frequens in iis cruoris per nares effuſio.*

§. XII.

Quare hypochondriaci hæmorrhoidarii?

Quoniam autem, ex ſpaſticis partium contractionibus & venarum anguſtationibus, ſanguinis præternaturales eruptiones plerumque ſuum ortum & cauſam mutuantur; liquido nunc intelligitur, quare hypochondriaci, in quibus ventriculus & univerſus inteſtinorum canalis nervoſus, ob motus periſtaltici perverſionem, flatulentis diſtenſionibus, ſpaſticis quoque ſtricturis aſſidue affligatur, ad motus & fluxus hæmorrhoidales valde ſint proclives, atque, ſi ſanguis ibi non exitum inveniat, hypochondriacorum pathemata plurimum exaſperentur.

§. XIII.

Curatio generalis: quæ venæ ſectione minus rite peragitur;

In genere circa curationem omnis generis hæmorrhagiarum id velim notetur, inconvenientiſſimam eſſe eorum medendi methodum, qui, dum ſanguinis rubicundi & κατ' ἐξοχὴν ſic dicti abundantiam pro cauſa unica materiali & occaſionali nunquam non agnoſcunt, crebro inſtitutis ſanguinis miſſionibus audacter utuntur; utut, præſertim inter initia & præſervationis gratia, in ſanguineis præcipue, tempeſtivum venæ ſectionis uſum plurimi faciamus. Recta autem medendi ratio unice in eo repoſita eſt, ut primo impetum ſanguinis à parte laborante, opportunis remediis, ut ſunt pediluvia, clyſteres, externarum partium frictiones ac ligaturæ, calida tegumenta, fotus, balnea, derivemus; deinceps ut ſpaſticas nervoſarum partium ſtricturas relaxemus; & demum lenioribus per epicraſin laxantibus, & moderatia diaphoreticis, item inedia ſive abſtinentia à victu pleno ſanguinem ingenerante, nimiam ſeroſæ colluviei abundantiam ſubtrahamus & præcaveamus.

ſed derivantibus, antiſpaſmodicis diaphoreticis.

§. XIV.

Epilogus.

Hæc de doctrina hæmorrhagiarum in genere dicta ſufficiant: ſpecialior & fuſior hujus in praxi utiliſſimi argumenti evolutio & diſcuſſio in ſequentibus capitibus conſpicienda erit.

CAPUT I.

De Hæmorrhagia narium.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Narium hæmorrhagia quomodo fiat.

SAnguinis per nares profuſio debetur copioſiori ejuſdem per validiorem cordis motum ad caput appulſui, quo arteriolæ in pituitaria tunica plus juſto opplentur, earumque extrema nimium diſtenta tandem dehiſcunt & ſanguinem effundunt.

§. II.

Nares ad ſanguinis eruptionem pronæ.

Narium ea fabrica, ut eruptioni ſanguinis facile obſecundent. Etenim in earum interioribus ſanguifera vaſa in minutiſſima capillamenta diremta, per tunicam, quæ vomeris os, ſpongioſa ac ethmoidalia oſſa inveſtit, copioſe diſtribuuntur, ac tenui admodum membrana exterius obteguntur. Unde facto validiori ſanguinis eo affluxu, is difficulter admodum per venulas refluit, ſed ex facili in arteriolis reſtitat, harum extremitates ultra modum diducit, perrumpit ac effluit, quin haud raro eaſdem in exigua aneuriſmata elevat, quæ poſtea ſtillicidium faciunt effuſius.

§. III.

Eruptionem antecedit copioſior eo confluxus.

Ad nares ipſumque caput validiorem ſub hac hæmorrhagia fieri ſanguinis & humorum confluxum, cordis & arteriarum vehementior motus, arteriarum in collo ac temporibus potiſſimum intenſa pulſatio, gravativus in capite ſenſus, faciei rubor ejuſdemque cum capite toto intumeſcentia, narìſque interius ſiccæ & calidæ, luculenter faciunt teſtatum.

§. IV.

Congeſtionis cauſa inæqualis circuitus.

Hujus congeſtionis palmaria cauſa inæqualis ſanguinis, per minimos, maxime partium extimarum tubulos, progreſſus, tantum per venas non reducens, quantum per arterias adductum. Quo dein fit, ut ad quaſdam partes ſanguis juſto parcius volvatur ibique deficiat, ad alias viciſſim copioſius cum impetu ruat, ibidemque canales ad crepaturam uſque farciendo, exundet.

§. V.

Inæqualem progreſſum facit ſpaſtica ſtrictura.

Igitur quodcunque inæqualem ſanguinis per canales in corpore commeatum facit; id etiam ad excludendas hæmorrhagias confert. Jam nullum ſanguinis profluvium, maximeque omnium hoc per nares ſuccedens, unquam facile ſine cutis partiumque extremarum ſtrictura, vaſorum detumeſcentia, horripilatione, refrigeratione, ſine alvi adſtrictione, flatuum retentione, borborygmis in ventre, membrorum laſſitudine, doloribuſque in ventre contingere ſolet, ut potius hæc phænomena ipſam profuſionem ordinario vel comitari, vel antecedere ſoleant. Ex quo fit planum: ſpaſticam quandam fibrarum & vaſorum in extremis maxime partibus minimorum ſtricturam, inæqualis ſanguinis circuitus eſſe cauſſam. Nimirum, quando per criſpaturam hanc ſpaſticam vaſcula ſanguinem potiſſimum, tum etiam lympham, aut alios ſuccos revehentia, nec non excretorii illi in cute tubuli, per quos juxta naturæ legem ſeroſa ſanguinis portio expurgatur, comprimuntur, ſanguis ad vaſa interna majora regurgitat, quo major citatiorque cordis & arteriarum proritatur contractio, & ipſe ſanguis ad partes, præſertim debiliores, validius appellitur, ubi ejuſdem congeſtio, aut decubitus, demum cauſam eruptionis ſanguineæ, vel aliorum gravium affectuum præbet.

§. VI.

In plethoricis ex agitato ſanguine.

Quæ quum ita ſint, expedita nunc eſt diſquiſitio, quo pacto aliæ adhuc cauſæ concurrant ad excludendum ſanguinolentum hoc ſtillicidium. Jam ſcilicet ex facili reddenda ratio, cur, qui ſuccis & ſanguine redundant, quieti ac ſedentariæ vitæ indulgent, voraces ſunt & laute vivunt, corpus tamen, præſertim pedes, frigori incautius exponunt, accedente impenſiori corporis vel animi motu inſueto, aut aſſum-

aſſumtis iis, quæ ſanguinem plus exagitant, aromaticis, ſpirituoſis, cereviſiis, vinis, pharmacis calidis volatilibus, nec non admiſſis balneis fervidis, ſanguinis per nares fluxum crebro & promte incurrant; eo quod his liber ubique & æquabilis ſanguinis commeatus intercipitur, ut is per minima vaſa farcta ad omnia loca æqualiter diſtribui nequeat, ſed diſpoſitas partes nimium obruendo, ibi erumpat.

§. VII.

Sub aëris, autumno & vere, viciſſitudine.

Haud difficulter quoque reperiunda ſic cauſa, cur ad certam aëris atmoſphærici conſtitutionem crebro hæc hæmorrhagia erumpat. Per obſervationem enim in comperto eſt, plures, vere potiſſimum & autumno circa æquinoctia, in provectiore etiam ætate narium incurrere ſtillicidium, non ſine levamine. Tum quippe inæqualis admodum eſſe ſolet aëris habitudo & frequens ex calido in frigidum, ex ſicco in humidum, ac vice verſa mutatio. Qua viciſſitudine crebriori, quia inſtratum corpori nerveo-vaſculoſum cutis emunctorium male afficitur & tonus ipſius cum tranſpirationis ſucceſſu labefactatur; mirum non eſt, ſanguinis curſum ordinatum turbari & ad ſanguinis eruptiones anſam præberi.

§. VIII.

Et ex frigido ac humido in elaſticum & vice verſa mutatione.

Eidem cauſæ tribuendum, quod narium profluvium quandoque populares habeat circuitus, tum ſcilicet, quando nimis frigidam & humidam aëris ex auſtro & ſeptentrione conſtitutionem, ſubito excipit in elaſticam habitudinem mutatio, vel etiam verſa vice viciſſitudo ſuccedit. Sic enim illa per cutis poros ſuccedens copioſa humidi exhalatio turbatur, ſeroſior ſanguinis pars augetur, majori copia ad vaſa ampliora ipſumque cor redit, quo validior in his ſyſtole & validior quoque fluidorum impulſus, ſed inæqualiter procedens, inducitur.

§. IX.

Iis qui morbis ſpaſticis obnoxii.

Neque minus in prono eſt judicare, qui fiat, ut ſanguinis per nares excretionem ſæpe incurrant viri, qui rheumaticis, nephriticis, arthriticis & iſchiadicis doloribus ſunt obnoxii. Abſolvuntur enim hi morbi motibus & ſtricturis ſpaſticis, quibus reddito inæquali ſanguinis meatu, ejuſdem collectiones & eruptiones in aliis locis præter naturam contingunt. Unde eximium utique HIPPOCRATIS *lib. de prædict. II.* monitum, præcipientis, ut ex ægris provectæ ætatis iſchiadicis & rheumaticis doloribus affectis quæratur: num ipſis adoleſcentibus vel juvenibus ex naribus ſanguis fluxerit.

§. X.

Quibus reſtitantur aliæ ſanguinis evacuationes.

Non adeo inſolens porro eſt, ut reſtitante in fœminis præſertim junioribus, gravidis quoque, menſium, & in puerperis lochiorum, nec non in viris hæmorrhoidum fluxu, facta palindrome, narium ſtillicidium excipiat ſanguinolentum. Nulla tamen alia pariter ſubeſt cauſa, quam quod ſpaſmis, quibus omnes hæmorrhagiæ ſtipari ſolent, æquilibrium motus ſanguinis progreſſivi tollatur, iſque ad loca excretioni dicata cum impetu agatur, ibi vero exitu præcluſus, ruat ubi congruum invenit locum ibidemque egrediendi ſibi paret viam.

§. XI.

Qui febribus in ſpaſmis detinentur.

Frequenter præterea incidit, ut, in iis potiſſimum, qui tenerum, ſpongioſum & ad hæmorrhagias diſpoſitum corpus nacti, febribus, præſertim ſynochæ exquiſitæ, ſeſe aſſociet, nec non quartanæ superveniat, atque etiam in exanthematicis morbilloſis & varioloſis, ante eruptionem accedat ſanguinis per nares profuſio. Cujus phænomeni ratio non niſi ſpaſticis nervoſarum partium vehementibus ſtricturis tribuenda. Has enim nunquam fere non his in morbis præſto eſſe, quæ antecedere ſolent luculenter indicant, urinæ ſcilicet tenues, alvus ſtricta, cutis ad levem auram admiſſæ horripilatio, refrigeratio, inquietudines & anxietates, donec accedente faciei rubore & inflatione capitiſque dolore, erumpat ſanguis.

§. XII.

Quibus etiam grandius membrum ademtum.

Nec prætereundum, Medicorum obſervata ſubinde fidem facere, quod iis, quibus grandius paullo ex corporis membris mutilatum, aut amputatum, frequens eſſe ſoleat ſanguinis è naribus ſtillicidium. Etenim eadem poſtea adhuc eſtque manetque ſanguinis & chyli quantitas, ſpatium vero, quo diffundendi ſucci, minus quam antea, unde cruor ſtagnat in minimis, & ut aliorſum vergant motus eluctatorii, facit.

§. XIII.

Aut viſcera ſanguinea obſtructa.

Accedit alia inæqualem ſanguinis motum præter ſpaſmum inducens cauſa, viſcerum ſcilicet ſanguineorum, hepatis & lienis, infarctus atque obſtructio. Hic enim dum obex ponitur ſanguinis per vaſa cum his viſceribus communicantia commeatui, aliorſum convertitur ejus motus ac impetus, ac non raro ſuperiora ipſumque caput petit. Atque hinc accidit, ut inveterato ſcorbuto, hydropi & cachexiæ demum, accedat hæmorrhagia ſæpe funeſta. De quo priſcum jam HIPPOCRATIS *de prædict.* teſtimonium, magnos lienes comitari hæmorrhagias.

§. XIV.

Narium hæmorrhagia differt ratione quantitatis.

Ipſum autem ſic concurrentibus variis cauſis excluſum ſanguinis ſtillicidium, vel ex dextra, vel ex ſiniſtra nare, raro ex utriſque ſimul, ſuccedit, ac præterea, pro uberiori, vel parciori ſanguinis ad caput affluxu, ejuſdemque ibi facto decubitu, ratione quantitatis multum differt. Interdum enim aliquot tantum ſtillant guttulæ, quandoque effluunt aliquot unciæ, non nunquam vero tam effuſe per aliquot horas manat ſanguis, ut quinque vel ſex librarum pondus æquet.

§. XV.

Ratione ſucceſſus & ſtræ neatæ.

Dein hæc narium hæmorrhagia, ratione ſucceſſus, quibuſdam longius, quibuſdam brevius accidit. Quoſdam etiam ſæpius, quoſdam rarius, infeſtat. Pueris ſcilicet & adoleſcentibus familiarior eſt, rarior viris ac ſenibus. Incidit quoque frequentius in virilem, quam fœmininum ſexum, cui exundans ſanguis ſolenniter expurgatur per uterina vaſa. Neque minus ut plurimum & crebrius obſervatur in iis, qui ſpongioſiori, copioſis atque exilibus dotato corporis habitu præditi, non vero ita in macilentis & amplis vaſis pollentibus, quibus tamen ſi accidit hæc hæmorrhagia, eſſe ſolet effuſior.

§. XVI.

§. XVI.

Facile redit.

Præterea attentior docet obſervatio, eos, quibus ineunte ætate copioſa mucida & ſeroſa per aures, nares oculoſque exierunt, ſuperatis pubertatis annis, narium hæmorrhagiæ fieri obnoxios. Hæreditariam etiam ſæpius eſſe hanc ſanguinis evacuationem & à parentibus tranſire in liberos experientia conſtat. Et nullam hæmorrhagiām tam facile repetere, quam quæ per nares contingit, eſt pariter certum; ita ut elapſo diei, aut tantum aliquot horarum ſpatio, ſæpe recrudeſcat.

§. XVII.

Quandoque ſalutaris eſt plethoricis.

Jam omnes quidem ſolitæ & frequentes ſanguinis fluxiones, debiliorem naturam, hoc eſt, talem partium corporis ſtructuram, quæ impeditiori minuſque æquabili ſanguinis progreſſui ſavet, indicant. Interim tamen ſalutares omnino ſunt, quando à nimia ſanguinis mole, in ſpongioſo maxime corpore, ſtagnationum peſſimarumque paſſionum metus eſt. Nec deſunt tumeroſiſſima apud obſervatores Medicos exempla, quibus vertiginem, ſcotomiam, gravativos capitis dolores, phrenitidem, convulſiones quoque & epilepſiam, per narium hæmorrhagiam ſoluta annotarunt. Viciſſim quam gravia damna à præpoſtera hujus excretionis ſuppreſſione inſequantur, vertigines, apoplexiæ, epilepſiæ, convulſiones, aurium cum auditus difficultate tinnitus, nec non ſerena gutta, vel ſolus primus artis parens HIPPOCRATES paſſim confirmat, maxime *Prædict.* & in *Coacis*.

§. XVIII.

nec non in ſynocha.

Criticæ quoque & ſalutares ſunt ut plurimum narium hæmorrhagiæ, quæ in ſynocha febre, ſemicritico die, inter tertium ſcilicet & quartum, vel etiam critico pleno, ſeptimo erumpunt, & has febres, à plethora ut plurimum ortas, ſolvunt.

§. XIX.

Frequens nimis pueris, juvenibus & adultis morbos inducit.

Attenta in artis exercitio obſervatio docet, & ab HIPPOCRATE jam notatum, eos, quibus in pueritia frequentia fuerunt narium ſtillicidia, accedente juventute, facile incurriſſe pectoris morbos graves, hæmoptyſin, pleuritides, peripneumoniam ipſamque phthiſin; in provectiori autem ætate virili, hæmorrhoidali fluxui, affectibus rheumaticis, arthriticis, iſchiadicis, nephriticis & colicis tactos fuiſſe obnoxios.

§. XX.

Enormis & diuturna necat.

Enormes ac diuturnæ ſanguinis per nares profuſiones, quando ex vehementioribus internarum partium ſpaſmis pendent, præcedentibus extremorum refrigerationibus & lipothymiis, tandem in mortem terminari ſolent. Vidimus id ante quadraginta annos in fœmina generoſa, in qua poſt mortem carotides mirum diſtentæ & duplo capaciores, inferior autem colli portio arctius ſtricta, comparuerunt.

§. XXI.

Symptomatica in exanthematicis, malignis & chronicis morbis pernicioſa.

Quæ febribus exanthematicis, vel etiam malignis, ubi ſumma virium proſtratio, accedere ſolet narium hæmorrhagia, monſtri aliquid alit ſemper, vireſque magis adhuc dejiciendo & ſanguinis ad corporis ſuperficiem curſum una cum materiæ peccantis expulſione minuendo, periculum adducit graviſſimum. Quæ etiam in chronicis morbis, ubi viſcera deſtructa erumpit, ad mortem ducit, eaque propter cachecticis & hydropicis funeſta ut plurimum obſervatur ſanguinis per nares evacuatio.

CURATIO.

§. I.

Remedia opponenda cauſis.

Si enorme ſanguinis profluvium præſens eſt & periculum minatur & nimium deſtruit vires, utique auxilio medici opus eſt. Verſantur autem medendi rationes potiſſimum in eo, ut perſpectis genuinis cauſis, ea opponamus, quæ illis tollendis ſufficere poſſint.

§. II.

Redundantis ſanguinis orgaſmo.

Quando itaque nimia humorum & ſanguinis redundantia atque expanſiva ejus vis & turgeſcentia liberiorem & æqualem per minima vaſa tranſitum impediens, immodicam talem fluxionem cauſatur, quod præſertim fit in corpore juvenili, verno tempore & à motu corporis paullo fortiori, vel etiam ab ingeſtis ſpirituoſis ſanguinem exagitantibus, præter venæ ſectionem, quæ etiam ſimul divertit motum ſanguinis à capite, nitroſa omnibus aliis, ad nimium orgaſmum compeſcendum & relaxandas etiam ſpaſticas partium ſtricturas, palmam præripiunt. *nitroſa* Olim jam ipſe PARACELSUS, nec non HILDANUS, hoc ſale tantum purificato, in omnibus hæmorrhagiis cum fructu uſi ſunt. Et RIVERIUS in *praxi* & *obſervationibus* ſuis, hujus remedii efficaciam in ſiſtendis fluxibus ſanguineis non ſatis dilaudare poteſt. Similis tamen effectus, utut paulo inferioris, ſunt ipſa acida, tam temperatiora ex vegetabilium familia, ut citri ſuccus, *& acida.* berberum, aqua & ſuccus acetoſellæ, quam potentiora ex mineralibus, ut phlegma, ſeu ſpiritus vitrioli dilutus, vel tinctura roſarum & florum bellidis, cum aqua acetoſellæ & ſpiritu vitrioli præparata, & cum aquæ fontanæ potu, cujus etiam magna vis eſt, inteſtinam illam ſanguinis elaſticam vim componendi, propinata.

§. III.

Spaſtica ſtrictura ſiſtenda anodynis.

Quia vero in effrenibus ejuſmodi & periculoſis ſanguinis profluviis ſpaſtica quædam nervoſarum partium ſtrictura plerumque ſubeſt, quam preſſo, ut dicunt pede, inæqualis fluidorum ſequitur progreſſus, præter jam laudata nitroſa, ad blanda anodyna ſubinde eſt confugiendum, quorum in numero papaveracea, ut aqua, vel etiam extractum, aut ſyrupus papaveris rhœados, ſyrupus papaveris albi, emulſiones, quæ ſemina quatuor frigida & ſemen papaveris albi habent, & ex aquis florum acaciæ, ſambuci, tiliæ, ulmariæ, chamomillæ vulgaris, primulæ veris confectæ ſunt. Perſiſtente vero pertinacius validiore ſolidorum impetu, deſcendendum ad efficaciora, & aliquot grana maſſæ pilularum de cynogloſſa offerenda. Camphora quoque, propter ſulphureas, quas copioſe ſpargit, exhalationes, ſedativum præſtat effectum, præſertim ſi cum nitro, antimonio diaphoretico, parcior & refractior ejus doſis permixta fuerit. Qualis pulvis inſignem inprimis locum invenit, ſi exanthematica quædam materia, ut ſæpius evenit, ejuſmodi ſanguinis profuſionis cauſa fuerit. Ex omnibus vero ad moderandas ſanguinis tam per narium, quam alia loca profuſiones, vix tutius & certius datur

ullum

ullum remedium, liquore meo anodyno minerali, qui ſulphure vitrioli anodyno ſœtus & penitus ſatur eſt, & ſive ſolus, ſive adhuc melius, pulveri nitroſo nuptus & cum aqua tantum fontana datus, orgaſmum ſanguinis illum effrenem protinus compeſcit.

§. IV.

Sanguinis à capite affluxus divertendus derivantibus.

Præterea urgente gravius malo, ut ſanguinis impetus a ſuperioribus divertatur & alio dirigatur, curandum: hunc in finem plura ſunt proficua. Palmarium venæ ſectio in parte inferiori inſtituta. Dein egregia pediluvia temperata, vel immiſſiones manuum in aquam tepidam, quibus laxantur fibræ, partiumque vaſculoſarum tonus remittitur, & ſic quodammodo nimius ſanguinis ad ſuperiora affluxus impeditur.

§. V.

Alvum laxantibus.

Cum porro materia acris bilioſa, flatuum & ſpaſmorum genetrix ſæpius, & præſertim in hypochondriacis immodicæ ſanguinis fluxionis cauſa ſit; derivandi ſcopo certe egregia virtus eorum, quæ canalem inteſtinorum blande expurgant. Quæ interius dantur, ſint temperatiora roborandique ſimul facultate donata, cujus generis ſunt rhabarbarina, rhabarbari pulvis, in ſubſtantia cum aliquot ſalis polychreſti & nitri granis permixtus, vel paſſulæ rhabarbarinæ. Exterius idem præſtant clyſteres ex emollientibus, carminativis temperatis & oleoſis parati, qui latentes in inteſtinali canale ſpaſmos & flatus mulcent ac evehunt.

§.. VI.

Et externis.

Divertunt demum etiam nimium ſanguinis affluxum ſimul atque imbecilliorem partem roborant exterius applicata fronti, naribus & collo refrigerantia, cum diſcutientibus mixta, ex quibus probatiſſimæ virtutis epithema, quod ex aceto roſaceo, tutaceo nitro, camphora, oleo ligni Rhodii paratur, atque etiam naribus attrahi poteſt.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Ad præſervationem ſervanda perſpiratio.

Qui impetuoſis & frequentioribus narium hæmorrhagiis obnoxii ſunt, ad has præcavendas, corpus, maxime pedes, ipſumque caput, à frigore probe defendere debent, ne perſpiratio impediatur, quæ ſicuti ad omnes hæmorrhagias, ſic etiam hanc, multum confert, dum abundantia ſanguinis & humorum etiam impurorum inde progignitur. Conſultum igitur eſt, præter abſtinentiam à largo victu, hanc excretionem corporis motu, & infuſis theiſormibus, ex herba veronicæ, ſummitatibus millefolii &c. ſervare ac promovere.

§. II.

Vitanda corporis exæſtuatio & clamor.

Qui hæmorrhagiis in juventute frequentius fuere tentati, poſtea ös ceſſantibus & neglecta etiam ſanguinis miſſione, cavere maxime debent ab omni vehementiori corporis motu, etiam intenſo clamore, ſermone ac voce. Obſervavi enim in aliquot litteratis docentibus capitis morbos fere immedicabiles, aurium tinnitum perpetuum, capitis dolorem, paralyſin quoque ſuperveniſſe.

§. III.

Refrigeratio & terror.

Maxime omnium vero poſt enormes hæmorrhagias cavendum eſt a refrigeratione corporis, etiam capitis, nec non à terrore. Hoc enim neglecto, ingentem torporem, ſtuporem, dolorem gravativum capitis, cum dolore oculorum, viſus imbecillitate, vertigine ſubortum obſervavimus, quin ſummam totius corporis debilitatem ipſiusque apoplexiæ metum. Nam quo plus exhauſtum ſanguine corpus, eo magis cavenda ſunt ea, quæ ſanguinem ab externis partibus ad interiores repellunt.

§. IV.

Externis qua cautione utendum.

Eandem ob cauſam in profuſa hæmorrhagia caute, & quidem ſtatim ab initio, mercandum eſt cum frigidis & adſtringentibus, tam per nares attrahendis, quam epithematis forma exterius applicandis. His enim incautius admotis, ſanguinis impetus, obſtructis naribus, vel ad aſperam arteriam & pulmones, ſuffocationis metum, vel ad interiora cerebri converſus, apoplexiæ periculum infert. Tutius potius eſt & conſultius, præmiſſis pediluviis, & alvo per clyſteres ſoluta, ac venæ ſectione, ſi opus fuerit, in pede adminiſtrata, externis hiſce demum uti.

§. V.

In plethoricis hæmorrhagia non vi ſiſtenda.

Illæ ſanguinis fluxiones, quæ à ſanguine nimium redundante, omiſſa conſueta venæ ſectione & deficiente in fœminis menſtruali purgatione, vel emanente lochiorum in puerperis, aut in viris hæmorrhoidum fluxu, oboriuntur & plus ſalutis quam periculi afferunt, nullo modo ſiſtendæ ſunt cum vi. Si vero modum exceſſerint, præter derivantia jam dicta corallia cum ſpeciebus de hyacintho & nitro mixta, ac ſucco citri imbuta, propinare ſufficiet.

§. VI.

Neque etiam ſi periodica eſt.

Neque minus maximopere eſt cavendum, ne conſuetæ per periodum recurrentes ejuſmodi hæmorrhagiæ ſubito cohibeantur externis, aut internis. Inde enim in ſenibus lethargum, imo apoplexiam obortam, non ſemel obſervavimus.

§. VII.

In cholericis frigidus potus prodeſt.

Solo frigido aquæ fontanæ in & extra paroxyſmum potu, modo externa corporis ſuperficies convenienti foveatur calore, ſucceſſive ad duas vel tres menſuras ſingulis diebus hauſto, narium hæmorrhagias compoſitas eſſe novimus, præſertim in cholericis, bilioſis & ubi intenſior partium ſulphurearum orgaſmus eſt, qui hac ratiooe optime complacatur & blandus plerumque ſudor optimo effectu ſuſcitatur. Quare non improbandum conſilium, ut, qui immodicis & crebrioribus vexantur hæmorrhagiis, aquam fontanam, ſed puram, ordinarii potus loco bibant.

§. VIII.

In ſymptomatica quid faciendum.

In ſymptomaticis & raro cum bonis ægrotum rebus decurrentibus ejuſmodi profluviis, qualia febres exanthematicas, variolas, morbillos, purpuram ſcorbuticam, imo ipſas petechias comitantur, non alia convenit exhibere remedia, quam quæ nimium æſtum moderando, cuticularem perſpirationem blande promovent, inter quæ frequentis & probati uſus mihi eſt *mixtura ex aquæ florum ſambuci unciis quatuor, aceti* de-

deſtillati uncia una, lapidum cancrorum, diaſcordii Fracaſtorii, ana drachma una; nitri ſcrupulo uno, addita ſyrupi papaveris rhœados ſufficienti quantitate; de qua biborio quovis æger duo cochlearia capiat & temperato lecti calori ſe committat. Ac ſi quippiam malignitatis ſubeſt, pulvis ex antimonio diaphoretico, nitro depurato & camphora propinandus.

§. IX.

Emanens quibus provitanda.

Quibus in pueritia & adoleſcentia ſanguis frequentius è naribus ſtillavit, ii haud raro, ceſſante poſtea hac fluxione, capitis, oculorum & aurium vitiis, nec non tumore parotidum vexantur, vel etiam gravioribus malis, epilepſia, phrenitide, idiopathica, vel ſymptomatica, affliguntur. Quod ubi incidit, tum utique commode, ſi caput ejuſque vaſa ſanguine turgent, nares ad ſanguinem fundendum externo artificio irritandæ & aperiendæ ſunt, idque plerumque penna, vel ſtramine in nares fortius intruſo, vel inſtrumento ſcarificatorio perficitur. Idem cum fructu adornatur, ſi in febribus ſynochis & ſanguineis ingens ſanguinis impetus ad caput præſto eſt, & gravia ſymptomata ſine ejus effuſione efficit.

§. X.

Ab animi affectibus quomodo tractandæ.

Hæmorrhagiæ impetuoſæ, quæ fiunt à gravibus animi affectibus, peculiarem tractationem poſtulant. Quod ſi enim ab animi excandeſcentia ſunt, pulveres antiſpaſmodici, nitroſi, cum pura aqua frigida ſucceſſive dati, eximie proſunt; ſi vero à gravi mœrore oriuntur, diaphoretica cum antiſpaſmodicis mixta, liquor noſter anodynus mineralis, cum quarta parte ſpiritus Buſſii, cum regimine blande diaphoretico omne curationis abſolvent punctum.

§. XI.

Nec non in cachecticis & ſcorbuticis.

Cachectica ſi fuerint corpora hæmorrhagiam hanc incurrentia, rhabarbarina, variis modis crebriuſque oblata, ſive ſola, ſive cum ſalibus digeſtivis permixta, omnibus aliis id genus remediis præferenda eſſe experientia didicimus; ſi vero ſcorbutica viſcerum labes ſubeſt, ſeri lactis cura, interpoſitis rhabarbarinis, erit omnium optima.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Hæmorrhagia in cachectico lethalis.

Vir ſanguineo-phlegmaticus, quadrageſimum ætatis annum egreſſus, à multis jam annis, tam cereviſiæ, quam vini potui nimium indulgens & cachecticus redditus, incidit in icterum, qui congruis remediis rhabarbarinis & aperientibus item diſcutientibus externis aliquoties ſublatus, ſæpius rediit, ac tandem cutis nigrore prorſus fuit tincta, ſimul narium erupit hæmorrhagia, quæ remediis compeſci potuit nullis, ſed diu noctuque ſanguis tenuis, lividus, coagulum prorſus reſpuens exſtillavit, ſubſequuta virium jactura ſumma, & extremis ſemper frigeſcentibus, mente conſtanti obiit.

Epicriſis.

Omnes ſanguinis profuſiones in cachecticis corporibus, ſi modum excedunt, atque ex vitio & obſtructione hepatis vel lienis fiunt, multum periculi alunt, nec facile admittunt ſanationem, duplicem potiſſimum ob cauſam. Scilicet propter obſtructa alicubi vaſa æqualis ſanguinis curſus turbatur, & ad aliam partem plus, quam ſecundum naturam debebat, ſanguinis convehitur, cui poſtea facile ſupervenit eruptio ipſa. Deinde ſi viſcus nobilius, quod, uti hepar, ſanguinis repurgationi, ſulphureas acres partes ſecernendo, dicatum, eſt obſtructum, remanentibus intus his recrementis, ſucci in corpore fiunt ſalſi, acres, impuri ac intemperati, qui poſtea partim ſpaſmos concitando intenſos, partim tenera vaſcula erodendo, plane hæmorrhagias faciunt incompeſcibiles. Id quod ſæpius eveniſſe vidi ictero nigro laborantibus, inter quos etiam fuit, cui ex gingivis ſanguis tam effuſe profluxit, ut nullo modo poſſet reprimi. Narium quoque hæmorrhagiam ex ictero nigro lethalem annotarunt M. N. C. *Dec. II. ann. II. obſ.* 144. *pag.* 318. Et maxime omnium hanc in rem notandum Heurnii teſtimonium, quod *notis in Sect. III. aph.* 20. ita habet: *vidi non nullos, quum à vini liberaliori uſu æſtuarent & in hæmorrhagiam tranſirent, tandem evaſiſſe ictericos moxque in hydropem abiiſſe calamitoſum hoc malum.* Nec non illud, quod *epid. L. VI.* conſignavit: *qui vitio lienis laborant, & quibus viridi atroque colore tinctis, nares ſanguinem fundunt, malum.*

Observatio II.

Hæmorrhagia narium in puerpera lethalis.

A triginta, & quod excurrit, annis animo adhuc obverſatur memoratu dignum de hæmorrhagia narium lethali exemplum in fœmina illuſtri, tum heic degente. Erat hæc circiter trigenaria, macilenta & natura alvi ſegnioris, &, cum utero gereret, perpetuas, ultimis præſertim menſibus habuerat querelas, de calore lento continuo, vires mirum atterente, cum intercurrente cordis palpitatione & quandoque tanta pulsuum debilitate, ut vix perſentirentur, & ægra vernacula aſſeveraret: *Es wäre ihr, als wen das Hertz gar keine Krafft hätte und in Waſſer läge.* Poſt ſuperatos partus labores, lochia manarunt non ſufficienter, & ſucceſſit è naribus fluxus ſatis largus ſanguinis tenuis non coagulũ aſſumentis. Subſiſtente hæmorrhâgia hac interjecto aliquot horarum ſpatio, inceſſerunt puerperam pathemata ſpaſtica truculenta, cum extremorum frigore ſummiſque anxietatibus, ſub quibus mens ipſa ſibi non conſtabat animuſque deſperans erat de ſalute, donec erumpente rurſus è naribus ſanguine pathemata ſenſim remitterent & mens ad ſe rediret. Diſceſſit poſtea hoc ſanguinis profluvium iterumque acceſſit per paroxyſmos, ita, ut per duas vel tres horas ſuccederet, poſtea ad duodecim vel octodecim horas inducias daret, tum præviis anxietatibus, inquietudine, extremorum frigore, & faciei rubore rediret, inter quæ antecedentia pathemata mens ſemper erat aliena, & deſperatis cogitationibus adeo turbata, ut nec divini verbi ſolatia eidem erigendo ſufficerent, quæ tamen extra paroxyſmum avide ſibi applicabat decumbens. In hoc tam gravi malo, conſilia & auxilia adhibita multa; venæ ſectionem natura horruit ægra, laxantia autem, clyſteres, pediluvia, frictiones, nitroſa omniaque alias præſtantiſſima fuerunt fruſtranea. Unde per continuans ſanguinis profluvium vires prorſus exhauſtæ atque dejectæ, pulſuum ictus facti inæquales, inquietudo perpetua, donec exactis inter hæc quatuordecim diebus, lipothymia tandem ſub ipſo paroxyſmo ſpaſtico occumberet lethali.

Epicri-

Epicriſis.

Quamvis narium profluvium hoc in caſu ſpeciem præbuerit critici & ſalutaris in locum lochiorum minus ſufficienter fluentium ſuccedentis; tamen propter pathemata in tenera & debili puerpera ſupervenientia ſpaſtica hyſterica, utique exitii fuit pleniſſimum. Tanto certius autem fuit periculum ac damnum, in perſona, cujus vires propter æſtum, diutius jam corpori, tempore quo utero geſſit, inhærentem, craſin ſanguinis & temperiem naturalem deſtruentem, unde etiam ſanguis ſine coagulo prodiit, jam attritæ, & poſtea per ipſum profluvium penitus quotidie magis proſtratæ ſunt atque dejectæ. Nam ſpaſmi ſemper in corpore viribus deſtituto graviores ſunt & pertinaciores, & vel hæmorrhagias, vel inflammationes, aut congeſtiones ſanguinis, in capite relinquunt. Unde, quando gravidæ, ultimis præſertim menſibus, cum æſtu interno de virium debilitate valde queruntur, vidi ſæpe & prædixi in puerperio pravos eventus. Liquet etiam ex hac morbi hiſtoria, in paroxyſmis ſpaſticis redeuntibus, deſperabundas illas & melancholicas anxias mentis alienatæ cogitationes originem ſuam in fœmina alias eximiæ pietatis, à congeſtione & ſtagnatione ſanguinis in cerebri vaſis traxiſſe, minime vero, ut vulgus autumat, à malo dæmone fuiſſe obortas, quum fluente ſanguine per nares & ſpaſmis remittentibus, omnia pathemata deſperabunda ſimul quoque & ſemel exſpirarint.

Observatio III.

Hæmorrhagia crebra & copioſa ſanata potu frigidæ.

Juvenis perilluſtris, ſanguineæ conſtitutionis & facie floridus, in pueritia & adoleſcentia crebro jam fuerat expertus narium ſtillicidium, & poſtquam in noſtram hanc ante aliquot annos conceſſiſſet Academiam, tantam ſanguinis è naribus profudit ſucceſſive copiam, ut ſex, vel octo menſuras compleret. Quo inducta ingens virium dejectio, cum appetitus languore viſuſque hebetudine. Data quidem plura congrua alias remedia, ſed fruſtra. Tandem & ego in conſilium vocatus ſuaſi, ut ordinarii potus loco aquam fontanam frigidam, cum tinctura roſarum, ſpiritu vitrioli acidulata & ſyrupo berberum remixta biberet, corpuſque exterius, præſertim pedes, probe à frigore defenderet. Quæ cum aliquandiu per quatuordecim circiter dies ſervaſſet, ſubſtitit ſanguinis fluxus, ac poſteaquam juſculis nutrientibus gelatinoſis ex carnibus ſanguis exhauſtus nimis reparatus, convaluit æger ex voto & ipſa quoque viſus hebetudo ceſſavit.

Epicriſis.

Hæmorrhagiis ſunt maxime obnoxii juniores, ſanguinei & ſanguineo-cholerici, habitus corporis ſpongioſi, iidemque miram ſic ſæpe quantitatem ſanguinis, citra vitæ periculum, profundunt. Conſignatæ ſunt ejuſmodi largi profluvii hiſtoriæ à Zacuto Lusitano, Valleriola, nec non Foresto. Et nuper admodum retulit mihi Theologus, ſe per multos jam annos obnoxium eſſe tam largo narium ſtillicidio, ut non nunquam uno die vel quinque menſuras perdat, facie tamen ſemper rubicunda, pulſuque auctiori manente, nec quicquam proficere adhibita media, quin cohibito per ſpiritum vini naribus attractum fluxu, ſpirandi accedere anxietatem. Sed modo viſcera ſalva ſint, nec ſanguis impurus ſcorbuticus; reſtitutionis tamen ſpes eſt, licet vires haud leviter per nimiam ſanguinis jacturam atterantur. Ex omnibus vero ejuſmodi in caſibus præſentaneæ virtutis frigidus potus, ex aqua tantum ſimplici, ſine additione acidorum, eaque ſæpius cohibitam è naribus hæmorrhagiam vidi. Id tamen monendum, hoc remedium in iis tantum obtinere locum, qui non ex viſcerum obſtructionibus & internarum partium ſpaſticis ſtricturis, ſed ex nimia elaſticitate & expanſione partium in ſanguine ſulphurearum, atoniam vaſorum inducente, hoc malum incurrunt. Frigus enim ſic cum potu intro admiſſum, compeſcit orgaſmum fibraſque nimium remiſſas adducit, eoque facit, ut ſanguinis impetus ab affectis locis diſcedat & ad exteriora ab interioribus divertatur, ac haud raro ſudor erumpat, boni in hæmorrhagiis ſemper ominis. Eadem hæc medicatio etiam locum habere poteſt, ubi à fortiori corporis motu, calida tempeſtate, potu ſpirituoſo atque etiam ardenti veneris maxime deſiderio, ſanguis valide exagitatus prorumpit. Quo caſu præterea Hildanus non ſine ratione immiſſionem in balneum frigidum ſuadet.

Observatio IV.

Hæmorrhagia in ſynocha venæ ſectione turbata cum damno.

Generoſa fœmina, quinquageſimum ſextum ætatis annum ingreſſa, vegetæ alias conſtitutionis, per quinquennium admittere noluit ſuetam alias venæ ſectionem, ſed interea aliquoties hæmorrhoidalium venarum ſtillicidium fuerat experta. Hæc ante menſem, eo tempore, quo propter aëris conſtitutionem inſalubrem varii generis febres circumibant, etiam paroxyſmo corripiebatur febrili, accedente tertio die delirio levi & narium ſtillicidio parco, quo tamen delirium non remiſit, ſed perſtitit potius cum leni quodam & continuo cutis madore. Medicus in conſilium vocatus dedit nitroſos & cinnabarinos pulveres & quotidie aliquot menſuras aquæ frigidæ ebibere juſſit. Accedente ſexto die graviora facta ſunt cum delirio pathemata, unde Medicus, quod primis diebus faciendum fuiſſet, venam ſecare jubet in pede & decem circiter ſanguinis uncias emittere. Inde quidem æſtus & pulſus ſedatior factus, delirium quoque remittere viſum, remanſit tamen languor maximus, quin octavo die redierunt priſtina pathemata, ſi non majori acerbitate, tamen eadem. Tandem quoque per uterum & anum excreta fuit ingens non tam ſanguinis, quam ſeri ſanguinolenti quantitas. Hinc iterum remittere viſa primum morbi atrocia, ſed exacerbata paullo poſt denuo. Acceſſit præterea ſingultus, quem Medicus frigida aqua clyſtere ano infuſa compreſſit. Poſt hunc rurſus per uterum magna ſeri colluvies evacuata, ac poſtremo fatis ceſſit ægra.

Epicriſis.

Ad hanc ægram accerſebar die ſeptimo & ego; ſed malui ſpectatorem agere tantum, quam medicationem ſuſcipere. Exſpectavi potius exitum, quem prædixi, brevi funeſtum, tanto magis, quum de evacuatione ſeri ſanguinolenti per uterum & anum redderer certus. Interim teſtimonio eſt hæc morbi hiſtoria, venæ ſectione non intercipiendum, aut anticipandum eſſe criticum ſanguinis fluxum, qui in ſynocha febre ſeptimo die ſolet erumpere. Haud dubia & fallacia enim fuerunt indicia, naturam ejuſmodi criticum fluxum fuiſſe ſuſcitaturam, eaque propter venæ

ſectio primis, non poſtremis diebus, fuiſſet inſtituenda, naturæ negotium certo turbatura. Viciſſim nunquam ego cum bonis ægrarum rebus accidiſſe novi ſeceſſum non ſanguinis, ſed ſeri ſanguinolenti per uterum. Etenim putrida talis hæmorrhagia labem in utero haud obſcure innuit inflammatoriam, tanto certius, quo magis delirium & ſymptomatum inde oriundorum nullum levamentum ferunt teſtimonium.

Observatio V.

Hæmorrhag a morbillis accedens ſanata.

Juvenis Hebræus, conſtitutione ſanguineus, decimo octavo ætatis anno morbillis correptus, experiebatur ſimul narium hæmorrhagiam copioſam, cum anxietate præcordiorum pectoriſque oppreſſione eximia. Vocatus ego dedi *mixturam, ex decocti cornu cervi, aqua florum ſambuci unciis quatuor, ſucci citri uncia dimidia, coralliorum drachma, nitri puri, diaſcordii Fracaſtorii ſcrupulis duobus, ſyrupi acetoſitatis citri uncia ſemis.* Qua per vices cochleatim aſſumta, eruperunt nocte una morbilli, ſedata ſymptomata, compreſſa hæmorrhagia.

Epicriſis.

Morbillis complicari narium ſtillicidium non adeo rarum eſt, præſertim in plethoricis. Quin in ſequiori ſexu non modo per nares, ſed vomitum etiam ac uterum ſanguinem effuſum eſſe novi, inprimis in iis, quæ exquiſitius ſentientis & ad iram pronæ naturæ. Sed ſi in exanthematicis ejuſmodi morbis incidit hæc hæmorrhagia, eadem neutiquam ſedanda per frigida, ſed illa, quæ materiam illam acrem cauſticam nerveis membranis inſidentem eaſdemque ad ſpaſticas ſtricturas ſollicitantem contemperant ſimulque blande expellere juvant. Et hunc utique effectum adhibita mixtura præſtat egregie, de quo præterea multiplicia experientiæ ſunt mihi teſtimonia.

Observatio VI.

Hæmorrhagia cum quartana ſanata.

Puer generoſus tener, octennis, ipſo hoc anno, quo febres admodum frequentes, incidit in quartanam, quæ licet aliquoties depelleretur, ſemper tamen rediit, ut æger demum abdomen inflatum & faciem lividam circumferret, quibus crebriores acceſſerunt hæmorrhagiæ narium. Minus fauſti hæc videbantur ominis; nihilo minus adjuvante DEO, infuſo rhabarbarino, cum lixivio alcalino & nitroſo, admixtis extractis amaris, inter potum dato, febris ex toto quievit, omniaque pathemata cum hæmorrhagia diſcuſſa.

Epicriſis.

Mala utique fuerunt hæc indicia. Sed in infantibus, non tam facile obſtructiones & indurationes viſcerum accidunt, quam in adultis. Et ſi etiam adfuerint primordia ejuſmodi labis, facilius tamen hæc amaricantibus & ſalinis iterum disjiciuntur ac tolluntur. Atque eidem cauſæ tribuendum, quod in noſtro feliciter ceſſerit medicatio, quum, ſi in adultis eadem occurrunt phænomena, ex quartana facilis, quin certus, in cachexiam & hydropem ſit tranſitus.

Observatio VII.

Damna ex omiſſa hæmorrhagiam intercipiente venæ ſectione.

Virum novi triginta circiter annos natum, ſpongioſi corporis habitu & temperamento, ut vocant, ſanguineo, qui à primis ætatis annis frequens expertus fuerat, circa æquinoctia potiſſimum, narium ſtillicidium. Adultior poſtea factus, ſanguinis miſſionem vere & autumno admiſit liberalem, qua narium hæmorrhagia quidem emanſit, ſed ſolennes facti circa id tempus capitis dolores, ſponte tamen iterum diſcedentes. Quum vero alioſum concedens, ex conſilio Medici, ſuetam omitteret venæ ſectionem, vere ineunte gravativum capitis incurrit dolorem, cum faciei tumore ac rubore. Nihilo ſecius docentis, quod gerebat, munere ſtrenue alta & elata voce fungens, aurium tinnitum & auditus gravitatem paſſus eſt cum torpore pedis & manus in latere dextro, quæ ipſum per multos annos ad mortem uſque afflixerunt.

Epicriſis.

Patet ex hac relatione, conſuetas fieri plethoricis, circa æquinoctia præſertim, narium hæmorrhagias, eaſdemque inſtituta ſanguinis miſſione poſſe intercipi. Quia igitur omiſſa poſtea venæ ſectione ſanguis priſtinam ad caput viam legit, mirum non eſt, ſubſequutas ibi ſtagnationes ipſius & gravativum ſenſum. Quin, quum per ſermonem crebrum elatum magis augeretur ad caput affluxus, factum utique, ut à cruore ſtagnante ſecederet ſeroſa portio, ad inferiora deſcenderet, ibique aurium tinnitum atque etiam torporem pedis manuſque induceret. Ex quo id in uſum practicum tenendum: peſſima eſſe medentium conſilia, quæ contra experientiam ſuadent, ut ſueta ſanguinis miſſio, propter vanum decrementi virium metum, omittatur.

CAPUT II.

De Sanguinis Fluxu ex Pulmonibus.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Hæmoptyſis quid?

ILla hæmorrhagia, qua ſanguis floridus & ſpumans mediante tuſſi ex pulmone fertur, recepto in ſcholis medicis nomine, origine Græco, *hæmoptyſis* appellatur.

§. II.

Differt à ſputo cruento.

Non omnis ſanguinis è faucibus rejectio hæmoptyſeos nomine inſigniri debet. Nam ſæpe è naribus in fauces & pulmones ſanguis deſcendit, ac inde poſtea ſcreatu grumoſus per os rejicitur, præcedente in palato titillatione, in capite dolore, aut gravitate. Interdum quoque per acrem tenuem deſtillantem humorem, ab eroſis & ſauciatis faucium, vel etiam ipſius aſperæ arteriæ interioribus ramulis, ſputum ſanguine, vel ſanguinis ſtriis imbutum, educitur cum ipſa tuſſi; proprie tamen hæmoptyſis dici nequit, niſi ſpuriam eam vocare velimus.

§. III.

Ab inducta per violentiam.

Neque etiam noſtræ conſiderationis hic erit ſputum illud ſubcruentum, quod inflammatum in pleuritide vera pulmonem, circa quartum, aut quintum ut plurimum diem, ſequitur; neque etiam illud, quod à cauſa externa violenta, vulnere, contuſione, vel graviori caſu in pulmones ſubnaſci conſueſcit, ſed quod à cauſa interna excitatur, & à læſa vaſculari pulmonum ſubſtantia

oritur,

Digitized by Google

oritur, ſicque proprie & ſtricte hæmorrhagia pulmonum dici poteſt.

§. IV.

Differt ratione quantitatis & læſionis vaſorum.

Pro differente vaſorum pulmonalium læſione & ejus quoque cauſa, varie, tam ratione modi, quam periculi & curationis, hic ſe habet affectus. Scilicet ubi ſanguis ſpumans, floridus ac tenuis per intervalla, cum tuſſi, ſine dolore, non adeo multus educitur, lateralium vaſorum apertionem id denotat; ubi vero ubertim & magno impetu, quaſi vomitu quodam, prorumpit, adeo, ut interdum magna inde pelvis impleatur, grandiorem venæ ramum vel in varicem expanſum, vel in aneuriſma arteriæ, quod ſæpius accidit, abeuntem & ab HIPPOCRATE jam animadverſum, diruptum fuiſſe, eſt indicium. Qui caſus, quo frequentius incidit, eo plus habet periculi, & repente non nunquam tam grandis ſanguinis effuſio hominem exanimat, dum vel intus intra tracheam cohibitus cruor, ob defectum virium, pulmones obruendo ſuffocat, vel vacuato nimium ſiniſtro cordis ventriculo à ſanguine, lethalem excitat ſyncopen.

§. V.

Cauſa hæmoptyſeos proxima inæqualis circulus.

Ut vero ipſa hæc eruptio fiat, aliæ variæ cauſæ concurrant neceſſe eſt. Immediata quidem, ſive proxima, eſt inæqualis & impeditior ſanguinis per pulmonum vaſa tranſitus, ſeu circulatio, dum majori copia & impetu in arteriam pulmonalem ejuſque ramulos affluit & appellitur, quam venæ eum recipere & reddere poſſunt, quo dein ſucceſſive fit magna tenuium ramorum, qui ſubſtantiam cellularem & veſicularem ipſaque bronchia perreptant, expanſio, tandemque varicoſa, ſeu aneuriſmatica potius intumeſcentia, & denique violenta ruptio.

§. VI.

Quod teſtantur ſigna.

Confirmant hoc uberius ſigna & ſymptomata, quæ malum hoc ſolent antecedere ac comitari. Scilicet invadit illud per vices inſultibus, & quaſi per paroxyſmos revertitur ſic, ut æger antea percipiat horripilationem in cute atque extremis maximeque pedibus refrigerationem, vaſa in manibus diſpareant, dolor in dorſo, laſſitudo & gravitas artuum affligat, borborygmi in imo ventre ſint & alvus adſtricta, in pectore gravativus ſenſus cum difficiliori ſpiritu obſervetur, donec ſequente in faucibus titillatorio & ſecundum aſperæ arteriæ tractum quaſi pruriente ſenſu, ſub calida ebullitione & undulatorio in dextro latere motu, ipſa eruptio ſanguinis accidat. Hæc enim omnia indicant ſpaſticam quandam externarum & internarum partium ſtricturam, ſanguiniſque motum non modo eſſe inæqualem, ſed & à peripheria introverti, ad pectus vaſaque majora cogi, ibi plus juſto coacervari, impedito libero per pulmones ad cor tranſitu, regurgitare verſus dextrum latus ibique calidi ebullientis ſanguinis undulatorium ſenſum concitare.

§. VII.

Inæqualem circulum facit ſanguinis orgaſmus.

Sunt autem plura, quæ æquabilem illum & liberum ſanguinis progreſſum, in quo maxime integritas functionis in quacunque parte conſtat, per pulmones turbant, pervertunt & ſic ad generationem hujus mali conferunt. Nimirum quandoque nimia tantum & ſimplex ſanguinis intra canales, ob auctum inteſtinum partium ſulphurearum aëreo-ætherearum expanſivum motum, turgeſcentia, ſeu orgaſmus ſubeſt, quo ſyſtaltica & elaſtica in vaſis potentia minuitur ac demitur; unde ſtagnatio & nimia ſanguinis ibi fit collectio, accumulatio, tandemque rami arteriæ pulmonalis apertio, vel ruptura.

§. VIII.

Partium nervoſarum ſpaſtica ſtrictura.

Alia deìn ratione per ſpaſticas, tam internarum, quam externarum partium ſtricturas, pariter æquabilis & liber ſanguinis per minima motus impeditur, ejuſdemque impetuoſus curſus & appulſus ad alia loca, maximeque pulmones, inducitur. Unde frequens admodum in praxi eſt obſervatio, hypochondriaca paſſione laborantes, nec non pathematibus hyſtericis obnoxias fœminas, in quibus ut plurimum menſium fluxus ſub multis & atrocibus ſpaſmis difficulter ſuccedit, incidere in hunc ſanguinis è pulmonibus fluxum, non ſine periculo.

§. IX.

Viſcerum ſanguineorum, nec non pulmonis obſtructio.

Haud diſpar eſt ratio & effectus, quando obſtructo, vel infarcto viſcere ſanguineo, præſertim liene, & inde affecto ventriculo, quod ex dolore tenſivo in hypochondrio ſiniſtro concludendum, incidit hæmoptyſis. Etenim intercepto alicubi ſanguinis libero per vaſa tranſitu, vi legum hydraulicarum, impetus ejus ſic increſcit, ut, ubi minorem reſiſtentiam invenit, copioſe confluat, vaſa diducat tandemque perrumpat. Tanto vero certius tantoque gravius hoc malum excluditur, quando ipſis in pulmonibus magna conſiſtit labes, ac vel vomicæ, aut tubercula in ipſius ſubſtantia, vel polypoſæ concretiones in ramis vaſorum majoribus hærent, quibus, dum obex ponitur ſanguini tranſeunti, is utique qua datur via ruit, aut ubi ſubſiſtere cogitur, perrumpit & hæmorrhagiam facit admodum effuſam.

§. X.

Diſponit ad hæmoptyſin habitus corporis.

Porro de iis, quæ remotius ad inducendam ſanguinis è pulmonibus eruptionem faciunt, per ipſam experientiam conſtat: corpora graciliora, tenerioribus fibris & vaſis prædita, quæ collo inſtructa longo, pectore anguſto ſimulque quadantenus depreſſo, in quibus pulſus celerius micat, cor etiam ſubinde palpitat, una cum iis, qui à parentibus phthiſicis progeniti, in iram atque impatientiam ſunt proclives, ac in juventute fluxum ſanguinis per nares frequenter experti, deſinente corporis augmento & in longum incremento, intra ſpatium anni vigeſimi quinti ad trigeſimum quintum uſque, accedentibus aliis cauſis externis, perquam facile in hunc ancipitem morbum prolabi.

§. XI.

Sanguinis abundantia cum aliis cauſis.

Non minus per obſervationem medico practicam in comperto eſt, ut plurimum & omnium facillime, hoc ſanguinis profluvium accidere ſanguineis corporibus & juvenilibus, nec non ceſſante ſanguinis, ſive per nares in adoleſcentibus, ſive per menſes in fœminis, ſive etiam per ani venas in provectioris ætatis hominibus ſpontanea evacuatione, vel etiam omiſſa artificiali ſubtractione. Qui effectus tanto certius ſubſequitur, quando accedit vehementior corporis & animi motus, aut calidorum in cibis, potuſque ſpirituoſi abuſus, intenſus clamor, tuſſis vehementior, inflatio diuturna & violenta tubarum, nec non

nimius in ſœcibus vel partu edendo conatus.

§. XII.

Aëris quoque conſtitutio.

Autumno præterea, quando tempeſtas regnat inæqualis maximaque frigoris & teporis eſt viciſſitudo, tum non modo frequentiores eſſe ſolent defluxiones catarrhales, ſed maxime etiam ſubinde ſanguinis fluxiones immodicæ variæ, atque etiam in diſpoſitis illa, quæ fit per pulmones. Idem accidit, quando byeme ſub intenſiſſimo gelu corporis ſuperficies ſtringitur & ſanguis ad interiora magis compulſus inque pulmonum canalibus accumulatus nimium, facile perrumpit. Unde haud raro accidit, ut hæmoptyſis ſit anniverſaria, quæ Februario menſe, nec non ante æquinoctium erumpere atque redire ſolet, utque etiam circa hæc tempora idem hic morbus plures attentet & quaſi popularis ſit.

§. XIII.

Non in omnibus ejuſdem periculi.

Ceterum de hoc ſanguinis profluvio recte utique ſcribit HIPPOCRATES Sect. V. pag. 10. edit. Fœſian. *qui ſputis cruentis detinentur, ex his quidam brevi tempore pereunt, quidam vero diutius trahunt; præſtat enim corpus corpori, ætas ætati, & affectio affectioni, & anni tempeſtas tempeſtati in qua ægrotant: quidam enim morbos facile tolerant, quidam vero omnino tolerare nequeunt.* Etenim non omnibus idem hic morbus eodem modo obſervatur eſſe, aut exitialis, aut tranſitorius. Iis ſcilicet, quibus hæmoptyſis ob ſolam abundantiam, aut ebullitionem ſanguinis accidit, ſi recta medicatione & vitæ victuſque ratione excipiatur, nec periculoſa eſt, nec capitalis. Ego certe vidi ceſſantibus in gravidis menſibus ſanguinis exſpuitionem ſingulis menſibus redeuntem, partu vero excluſo & redeunte menſtruo fluxu ſponte ſine periculo emanentem. Viciſſim notavi hæmoptyſin tempore graviditatis ceſſantem & enixo fœtu uteroque vacuo prodeuntem & ſine periculo per aliquot annos inſiſtentem. Vidi quoque ſanguinis ſputum periculi expers in iis, quæ parcius juſto tributum ſolvebant lunare.

§. XIV.

Omnium tamen hæmorrhagiarum fere periculoſiſſima.

Id vero omnino certum, ex omnibus, quæ præter naturam accidunt hæmorrhagiis, vix ullam eſſe frequentiorem non modo & ſæpius redeuntem, ſed etiam magis ancipitem & periculoſam, quam hæmoptyſin. Nam haud facile ſecundam valetudinem perfecte recuperant hoc malo ſemel gravius correpti, niſi qui magna cura vitam poſtea colunt & ſanitatis regulas obſervant, neque etiam tum ſperatus ſemper conſequitur ſanitatis effectus. Pulmo quippe ex viſceribus eſt nobiliſſimis, qui, dum ſanguinem ex uno cordis ventriculo ad alterum tranſmittit, vitæ ſervit inſigniter, quia vero ea propter, dum vita eſt, in continua expanſione & compreſſione verſatur, vas in ipſo ruptum vel ſauciatum ſanguiferum difficulter admodum coaleſcere & conſolidari poteſt. Accedit, quod extravaſatus in pulmone ſanguis, non facile penitus per bronchia & aſperam arteriam evehatur, ſed in veſiculoſa ſubſtantia reſtitans, putreſcat & teſte jam HIPPOCRATE in pus, ulcus ac denique in hecticam & tabem lethalem tranſeat. Quare veritati omnino reſpondet TRALLIANI *Lib. VII. Cap. I.* teſtimonium, ita habens: *ipſa quidem ſanguinis exſcreatio per ſe, dummodo non immoderatam vacuationem inducit, vitam non adimere conſuevit, ſed peſſimorum morborum longorum magna ex parte cauſa redditur.*

§. XV.

Potiſſimum in ſenibus & ſcorbuticis.

Potiſſimum majus vel minus eſt diſcrimen quod infert hæmoptyſis ratione cauſarum & illorum, in quæ incidit, corporum. Scilicet ſi ſenioribus accidit, debilior quantumvis & non tam vehemens quam juvenibus ſanguinis evacuatio, major tamen virium ſequitur dejectio & facilius putrida pulmonum corruptio, quam excipit hecticus calor, qui corpus & vires tandem cum vita penitus conſumit. Gravius quoque ac certius ſubeſt periculum, quando diuturnum profundum mœrorem inſequitur hæc ſanguinis evacuatio, quando infimi ventris viſcera una obſtructa, atque humores dyſcraſia ſcorbutica acri bilioſa ſimul infecti.

§. XVI.

Nec non ubi pulmones magna labe affecti.

Demum nec ſanationi ſpes, nec medicinæ locus eſt, ſi ipſum pulmonum viſcus non amplius eſt integrum, ſed vel vomicis reſolutionem eludentibus obſidetur, vel vaſa polypoſas concretiones recondunt, vel etiam varices, vel potius aneuriſmata in canalibus præſto ſunt, quibus crebra & profuſiſſima ſanguinis fit effuſio, tandem funeſta. Has enim plerumque in hæmoptycis ſubeſſe mortis cauſas, edocet cadaverum ſectio, qua patefit, non modo pulmones maxima ex parte ut plurimum eſſe corruptos à ſanguine ibi effuſo putreſcente & ipſam ſubſtantiam membranaceam ſolidam depaſcente, ſed & hoſpitari ſæpius polypoſas concretiones in vaſis pulmonalibus, & quidem magis in iis, quæ plus cum ſiniſtro, quam dextro cordis ventriculo communicant; in iis autem, qui rupto ſanguineo tumore pereunt, pulmones à ſanguine effuſo multo ſpumoſo obrutos & nigros inveniri, reſtitante adhuc exigua in vaſis ſanguinis quantitate.

CURATIO.

§. I.

Medendi ſcopus.

QUum, ut dictum, cauſæ hujus mali admodum differant, diverſæ quoque curandi indicationes ſint neceſſe eſt; præcipuæ tamen illarum redeunt huc: primo, ut ſanguinis orgaſmus nimius vaſa plus juſto venoſa expandens compeſcatur; ſecundo, ut ejuſdem affluxus copioſior & impetuoſior à pectore ad exteriores corporis partes derivetur; tertio, ut ſpaſticæ illæ ſtricturæ, quæ ſanguinem ad pulmones validius congerunt, laxentur, & ſic liberior reddatur per totum corpus ſanguinis circulus; quarto, ut læſa pulmonum ſubſtantia vaſculoſa in integrum reſtituatur, & ſic tam mali recurſus, quam oriundi ex læſione alii morbi arceantur.

§. II.

Sanguinis orgaſmus quibus compeſcendus.

Primum ut perficiatur, & ſanguinis ebullitio componatur, apprime conducunt refrigerantia. Inter hæc potiſſimum connumerandus aquæ potus frigidæ, paulatim quidem, ſed ſufficienter quotidie hauſtus, tecto probe corpore. Novimus aliquot exempla, ſolo hoc medio, debita cum cautione & præmiſſa venæ ſectione adhibito, periculoſum hunc ſanguinis fluxum ſubſtitiſſe. Idque tanto felicius ſuccedit, ſi corpus juvenile calore interno æſtuat; quem potus frigidus reprimendo madoremque tepidum in peripheria corporis eliciendo, partes ſimul ſulphureas calidas ſangui-

ſanguinis exæſtuationem inducentes evehit. Non minus præſtans pariter ac probatiſſima eſt in reprimendo calido ſanguinis partium aereo-ætherearum æſtu virtus nitri rite tantum depurati & cryſtalliſati, inprimis ſi cum aquis refrigerantibus, ut plantaginis, portulacæ, aut etiam ſero lactis, convenienti, parca tamen, ſed ſæpius repetita doſi, aſſumatur. Spiritum quoque vitrioli, vel etiam ejus phlegma acidulum, præ omnibus aliis mineralibus, imo vegetabilibus acidis, peculiarem ad orgaſmum ſanguinis compeſcendum poſſidere virtutem, experti novimus, tanto certiorem, ſi cum his ceu menſtruo ex roſis extrahatur tinctura.

§. III.

Sanguis à pulmonibus quibus divertendus.

Ad obtinendum ſecundæ indicationis ſcopum & divertendum ſanguinis à pulmonibus nimium impetum, præcipuum certe momentum repoſitum eſt in venæ ſectione, in brachio, vel etiam in pede inſtituta. Præſtans etiam hoc nomine virtus pediluviorum temperatorum, nec non immiſſionis manuum in aquam tepidam. Neque minus ad derivandum proficua ea, quæ alvum expurgandi facultate polleat, inter quæ ex internis præcipuum locum inveniunt tamarindinata, paſſulata, rhabarbarina, & inter externa, clyſteres emollientes, ſtimulo quodam acuati.

§. IV.

Spaſticæ ſtricturæ quibus laxandæ.

Tertium medendi momentum in eo verſatur, ut ſpaſticæ ſtricturæ, præſertim quæ in minimis vaſis ſanguiferis & partibus nervoſis conſiſtunt, relaxentur. Huic egregie ſatisfaciunt oleoſa demulcentia, ut oleum amygdalarum dulcium, vel etiam lini, ſine igne recenter paratum, cochleatim aſſumtum. Spectatæ quoque virtutis emulſiones ex ſeminibus cucurbitæ, pineis, ſemine papaveris albi & aquis quas vocant hypnoticas, ut roſarum, papaveris rhœados, nymphεæ, liliorum convallium, florum tiliæ, nec non ceraſorum nigrorum paratis, quibus nitri & ſyrupi papaveris albi parum adjiciendum. Vel etiam loco harum aquarum ad emulſiones parandas adhiberi poteſt decoctum cornu cervi, eboris, nec non dentis hippopotami; quia in his duris animantium partibus ſingularis quædam ſpaſticis motibus reſiſtendi facultas ineſt. Si vero adeo rebellis hæc ſtrictura eſt, ut mitioribus hiſce cedere & ſanguinis profluvium ſubſiſtere nolit, ad paulo valentiora recurrere licet, inter quæ *ſemen hyoſcyami albi ad drachmam dimidiam, cum æquali pondere lapidum cancrorum, duodecim nitri granis & uno camphoræ grano mixtum*, omnibus aliis, etiam opiatis, palmam præripit. Securioris tamen, ac nihilo minus egregii effectus eſt *mixtura noſtra tonica*, quæ *ex tincturæ antimonii acris, ſive tincturæ tartari, liquoris anodyni mineralis ana uncia ſemis, liquoris noſtri bezoardici Buſſiani drachmis duabus & olei macis guttis ſex eſt compoſita*; quippe quæ ſpaſticas non modo ſtricturas mulcet, ſed & diureſin & diaphoreſin lenius movendo, ſanguinis ad pectus affluxum divertit efficaciter.

§. V.

Reliquiæ quibus tollendæ.

Quartum in hæmoptyſeos curatione eſt, ut diſrupta vaſa conſolidentur, tenues acres humores affluxum eo proritantes attemperentur & incraſſentur ac partis affectæ tonus roboretur. Hoc autem non obtinendum uno eodemque modo ac medio. Quare quæ ego inter plura proficua deprehendi, candide dicam, certus, ſi cum debito judicio & congruo tempore adhibeantur, eadem, ſi medicinæ adhuc locus, non fore fruſtranea. Eſt autem ex his primum mixtura, cujus formula hæc: *recipe aquæ plantaginis, ſcorzoneræ, veronicæ, ſcabioſæ, aceti deſtillati ana unciam, coralliorum rubrorum præparatorum, ſpecierum de hyacintho ana drachmam dimidiam, ſyrupi papaveris rhœados drachmas duas, M.* Quæ mixtura tribus vicibus aſſumenda, & ſi vehementius ſanguinis profluvium, addenda adhuc pulveris hæmatitis drachma dimidia. Alterum remedium, quod tam in hæmoptyſi ſimplici, quam etiam in ea, cui complicata eſt phthiſis, conducit, eſt decoctum, cujus hæc eſt compoſitio: *Recipe florum bellidis, roſarum rubrarum, chamomillæ vulgaris, ſummitatum millefolii ana pugillos quatuor, herbæ conſolidæ ſaracenicæ, hederæ terreſtris, urticæ mortuæ, veronicæ, ſaniculæ, pyrolæ ana manipulum, ſeminis fœniculi, nuciſtæ ana drachmas duas. Mixta conciſa, contuſa dentur, ſignentur ſpecies, davon 3. Loth in 2. maas Bier zu kochen.* Tertium quod mihi probati uſus fuit auxilium, ſunt *pilulæ ex maſſæ pilularum de cynogloſſa drachma dimidia & maſſæ pilularum balſamicarum Becheri drachmis duabus concinnatæ, ad ſcrupulum unum circa lecti introitum ſumendæ.* Quartum & ultimum quod in hoc gravi morbo commendem habeo pulverem hunc: *Recipe lapidum cancrorum, antimonii diaphoretici, cornu cervi ſine igne, dentis hippopotami, lapidis manati ana drachmam, nitri depurati drachmam unam cum dimidia, miſce fiat pulvis, optime ſic uſurpandus, ut ſcrupulus unus ipſius viginti guttis liquoris noſtri mineralis anodyni imbuatur & cum aqua antiſpaſmodica propinetur.*

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Prognoſis [illegible] in gravi hæmoptyſi.

IN gravi illa & vera hæmoptyſi, qua, ob ruptum majorem arteriæ pulmonalis ramum, magna ſanguinis copia per brevia intervalla erumpit, caveat Medicus, ne promiſſis de reſtituenda ſanitate ſit dives, niſi fluxus ſanguinis intra triduum convenientibus remediis compeſcatur. Interim tamen minime viciſſim laborantem gravi metu mortis ita percellat, ut indicto magno periculo, omnibus viribus, ut ſæpe vidi, eum privet & mortem acceleret.

§. II.

Si plethora adeſt ſanguis mittendus.

Si ſanguinis abundantia urget, & manifeſta adeſt vaſorum plenitudo, ſtatim inter initia inſtituenda eſt, ſive in manu, ſive etiam in pede, ſanguinis miſſio, & quidem largior, ad octo, vel plures uncias, ex amplo foramine; quo ſanguinis impetus eo efficacius à loco affecto divertatur, & rupti ac ſauciati canales eo melius iterum coire & coaleſcere poſſint.

§. III.

Nec non ſi hæmorrhoides emanſerunt.

Illa quoque anniverſaria hæmoptyſis, nec non quæ ex hæmorrhoidali fluxu emanente proficiſcitur, inferre ſolet circa tempus annui recurſus rheumaticos in pectore dolores, junctos cum ſanguinis ſputo. Habetur hinc à minus peritis morbus haud raro pro pleuritico; ſed ſecta in pede vena, & provocato ſic hæmorrhoidum fluxu, non modo

ſanguinis exſpuitio, ſed & reliqua pathemata ſimul & ſemel ſolent conquieſcere.

§. IV.

Si ab acri defluxione ſit, demulcentia danda.

Ubi ab acri catarrhali defluxione excitatur cum titillatione in ſaucium profundo tuſſis acerrima, qua ſimul per vices floridus & ſpumoſus ſanguis cum muco exſcreatur, apparentibus nullis plethoræ ſignis manifeſtis, emulſio tantum amygdalarum dulcium ſeminiſque papaveris albi pro potu operam locat præſtabilem; ac præterea pilulis noſtris balſamicis aliquot grana maſſæ pilularum de ſtyrace aut de cynogloſſa admiſcere expedit. Neutiquam vero in uſum vocanda conſolidantia & adſtringentia, quia minima tantum vaſcula arteriæ bronchialis, non vero pulmonalis, ſunt ſauciata.

§. V.

In rebelli ligaturis utendum.

Quando effuſior ſanguinis fluxus præſens minatur periculum atque interna auxilia non ſufficiunt, confugiendum utique eſt ad remedium à Veteribus frequentius uſurpatum, nempe ligaturam artuum. Hac enim ſanguis in extremis tantiſper retentus, non tam cito ad cor & ex hoc ad pulmones redit, atque adeo imminuto ad pulmones ſic fluxu, rupti ramuli non ita ſanguine implentur, ſed concidunt faciliuſque coëunt. Ne tamen ex ſtaſi ſanguinis partibus ligatis inferatur periculum, hæc adhibenda eſt cautio, ut ſedata hæmorrhagia, ligaturæ non omnes ſimul, ſed ſucceſſive una poſt alteram ſolvantur.

§. VI.

Si ex hypochondriorum vitio temperamentorum habenda ratio.

Quum hæmoptyſis ſæpiſſime ex primarum viarum & hypochondriorum vitio, inteſtinis flatibus ac ſpaſmis diſtentis accidat, maxime in adoleſcentia & juvenili ætate, ob ſedentariam nimis vitam, ſtudiorum intemperantiam, vel etiam affectuum impetum; ad hanc utique cauſam dirigenda etiam eſt in curatione medicatio, ita tamen, ut exquiſita temperamentorum ſervetur diſtinctio. Quodſi enim juvenes ſunt cholericæ conſtitutionis, exquiſitioris ſenſus, ad iram proni, palpitatione cordis ſubinde afficiuntur, & pulſum exhibent magnum, tum abſtinendum eſt ab omnibus alias egregiis carminativis, ſtomachicis, ſalibus volatilibus oleoſis, nec non purgantibus acrioribus, ac potius pulveres temperantes nitroſi, ad alvum laxandam mannata, paſſulata, tamarindinata & ad corrigendam ſanguinis intemperiem diluentia, ſerum lactis caprilli, decocta hordeacea, avenacea & id genus plura, cum fructu adhibentur. Contra ea, ubi peccant humores viſcidi, ubi infarctus viſcerum, intemperies frigida & humida, & habitus corporis ſpongioſus, tunc pilulæ balſamicæ polychreſtæ, nec non ſpiritus ſalis ammoniaci, vel volatilis oleoſus Sylvii, cum tinctura tartari mixtus, item eſſentiæ temperatiores carminativæ, tincturis martialibus mixtæ, utiliter exhibentur.

§. VII.

Adſtringentia nocent valida.

Sicuti remedia quæ validiori adſtringendi facultate pollent, nunquam ullo in morbo, ita nec in hæmorrhagiis ſecuram operam præſtant; omnium vero minime in hæmoptyſi, præſertim illa quaſi critica, nec non ab initio & in paroxyſmo ex uſu ſunt. Etenim, licet fluxum ad tempus ſiſtant, relinquunt tamen in pulmonalibus veſiculis ſanguinis grumulos, qui in corruptionem abeuntes, inflammationem, putredinem, phthiſin & hecticam expedito & facili modo inferre poſſunt. Interim tamen, neutiquam ex toto repudianda ſunt leniora adſtringentia & roborantia, opportuna extra paroxyſmum & in fine fluxus, ad tollendas reliquias & præſcindendam recidivam.

Sed temperatiora non repudianda.

Inter hæc laudem merentur eximiam ſolutio coralliorum cum ſucco citri vel aurantiorum facta & in ſyrupi formam redacta, confectio de hyacintho, conſerva roſarum rubrarum cum terra ſigillata, aut hæmatitis pulvere mixta. Chinæ corticem mirifice commendat MORTON *in phthiſiologia*, in electuarium cum ſyrupo roſarum redigendum, cui extractum caſcarillæ aquoſum, ſuccinum & pulvis nuciſtæ commode adjiciuntur. Hæc enim, dum paribus motricibus à robore defectis debitum tonum blande reddunt, ut ſanguis per totum corpus promtius & expeditius cum omnibus ſuccis circumeat ſimulque cuticularis excretio liberius ſuccedat, faciunt & ſic utilitatem præſtant. Nec minus eximia eſt efficacia infuſorum theiformium, item decocti roborantis pro potu ordinario. Infuſa quidem optime ex vegetabilibus ſupra memoratis traumaticis, cum herba polygoni, millefolii ſummitatibus & fœniculi ſemine concinnari & quotidie ſorbillari poſſunt. Decoctum vero ex radice ſarſaparillæ, chinæ, raſura ligni ſantali rubri, citrini quoque, ligni lentiſci, vel loco hujus maſtiches, una cum paſſulis poſſunt confici.

§. VIII.

De lacticiniis cautele.

Lactis & lacticiniorum uſus omnino præſtans eſt in hoc morbo. Novi, ſolo lacte caprillo cum floribus papaveris rhœados cocto, admixta dimidia aquæ parte & adjecta portione mellis, quotidie largius aſſumto, immodicam etiam ex pulmonibus ſanguinis profuſionem optime conquieviſſe primum, ac poſtea uſurpatis ſimul multo inter cibos confectis ex amylo, ex toto fuiſſe ſanatam. Id tamen de uſu lacticiniorum omni tenendum: ut non modo ventriculi, an ea ferre poſſit, habeatur ratio, ſed & ne ſimul & ſemel, ſed parcis & repetitis vicibus, ingerantur.

§. IX.

In ſenibus intermedia.

Si ſeniores hunc morbum incurrunt, haud leve ipſis imminet periculum, licet ſanguis non adeo largiter profundatur. Penitus vero in his abſtinendum eſt tam à fortiter adſtringentibus ad ſiſtendam hæmoptyſin, quam ab opiatis ad procurandum ſomnum, ne vires magis dejiciantur & corruptio, in quam ſenilia corpora ipſorumque ſanguis pronus, præcaveatur.

§. X.

Minerales aquæ quæ noceant, quæ proſint.

Caveant ſibi hæmoptyci omnes, præſertim ubi profuſio gravior eſt & copioſior, ab aquarum mineralium, thermalium & acidularum uſu, maxime omnium illarum, quæ ſale quodam copioſo acri & principio calcareo-alcalino imbutæ ſunt, Carolinis, Pyrmontanis, Egranis, Sedlicenſibus. Ubi enim partis aut viſceris cujuſdam interni ſubſtantia læſa eſt aut corrupta, labem hæ aquæ augent & exacerbant, adeoque nunquam proſunt. Viciſſim acidulæ temperatiores, ut Selteranæ, quæ purum ſal alcali recondunt, præſertim ſi cum lacte aſinino vel caprillo miſcentur, uſus ſunt ſaluberrimi, eo quod ſanguinis & humorum ſalſam & acrem dyſcraſiam contemperant non modo, ſed & obſtructiones & infarctus pulmonum reſerant, ſimulque acres particulas per urinarias vias, ne denuo noceant, evehunt.

Et

Eſt autem ſic inſtitutus acidularum potus tunc quam maxime utilis, quando à ſcorbutica & ictérica ſanguinis & humorum intemperie malum hoc & inducitur & ſovetur.

§. XI.

In vita victuſque regimine tenenda.

Ultimo loco addendum eximium CELSI *Libr. IV. Cap.* 4. conſilium, de iis, quæ ſervanda in vita victuque ab hæmoptycis, dum monet: ipſis utilem eſſe quietem, ſecuritatem, ſilentium; ut caput ſublime cubet, & facies ſæpius aqua frigida foveatur: inimica autem ipſis eſſe, vinum, balneum, venerem, acriora omnia, item calida fomenta, conclavia calida & concluſa, multa veſtimenta corpori injecta, etiam frictiones, niſi ubi ſanguis bene conquieverit. HIPPOCRATES autem *Libr. de internis affectionibus* commendat hæmoptyſi affectis aquæ potum, item lac bubulum tertia parte aquæ mulſæ remixtum & copioſius aſſumtum, item lac caprillum, coctum cum ſemine lini & ſemine ſeſami; porro farinam cum lacte coctam. Quæ omnia proficua eſſe, experientia & ratio teſtatur, eo quod tali diæta humores tenues incraſſantur, acres mulcentur & læſarum partium conglutinatio promovetur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

De hæmoptyſi menſtrua diuturna.

Perculſa fuerat nobilis fœmina, triginta annorum, ipſo illo quo menſes fluebant tempore, terrore ingenti, quo illico ſubſtitit ſanguis, & inducta pectoris gravitas, præcordiorum anxietas & cordis palpitatio impenſa. Recurrente dein menſtrua periodo, rediit quidem ſanguinis ſtillicidium, ſed admodum parcum, præcedente preſſorio & tenſorio dorſi ac hypochondriorum dolore, pectoris anguſtia & gravativo in præcordiis ſenſu. Acceſſit vero etiam ſanguinis è pectore per tuſſim ejectio, poſt quatriduum ſponte iterum ceſſans. Quin quotieſcunque poſtea utero purgata, toties, per quinque vel ſex dies, ſanguinis plus vel minus è pulmonibus ejecit, idque per novem annos continuos; ita tamen, ut quum impregnatione facta menſes reinerentur, hæmoptyſis etiam quieſceret, poſt partum autem mox rediret, atque etiam ſub ipſa lactatione ſueta periodo ſuccederet. Interim nihil inde detrimenti redundavit in ſanitatem, neque quicquam incommodi ſenſit fœmina, fruſtra tamen ad compeſcendam hanc pulmonum hæmorrhagiam variorum Medicorum conquiſivit & conſilia, & auxilia.

Epicriſis.

Singulare hoc eſt hæmoptyſeos menſtruæ, diuturnæ quidem, ſed periculi expertis exemplum, quo aperte confutatur falſa non nullorum opinio, qua hæmoptyſin omnem phthiſin habere, aut comitem, aut pediſſequam putant. Duxit autem originem ex ſanguinis ab utero ad pectus, propter terroris vehementiam, facta regurgitatione, qua vaſa pulmonalia diducta tandem aperta ſanguinem eructarunt, ſed remittente ſanguinis ad interiora menſium tempore ſolenni reſtrictione & evacuato ſuperfluo, liberior iterum factus progreſſus, vaſa occluſa & ſic ſponte ceſſavit hæmoptyſis ac damni intulit nihil. Interim per quas ſemel iterumque ſanguis elatus eſt vias, ex facili poſtea relegit, & accedit quaſi quædam naturæ conſuetudo, certa ſcilicet ſolidarum partium diſpoſitio, qua appulſo validius ſanguini, prompte viam concedunt ac diverticulum, ægre poſtea, ac niſi ſtatim in principio, medicamentis iterum tollenda.

OBSERVATIO II.

De hæmoptyſi verna & autumnali periodica.

Juvenis viginti annorum, corpore tener, animo ad iracundiam admodum proclivis, per aliquot jam annos circa veris & autumni ingreſſum tuſſi ex pulmonibus ejecerat ſanguinem; noviſſime autem accidit, ut circa idem tempus ira excandeſceret vehementius, eoque hæmoptyſin incurreret largiſſimam, certis quotidie periodis accedentem, hora ſcilicet matutina quarta & veſpertina nona. Eruptionem ſemper ingens præcordiorum anxietas, frigoris notabilis in pedibus ac preſſorius & tenſorius in hypochondrio ſiniſtro ſenſus præceſſerunt; poſtea ſucceſſit ſcreatus ſanguinis, qui per quatuordecim dies pertitit & octo minimum libras ſanguinis evexit, non ſine magna virium jactura. Medicus in conſilium vocatus, neglecta ſanguinis miſſione, decocta adſtringentia, incraſſantia & pectoralia, ipſum quoque hæmatitis pulverem obtulit, ſed fruſtra prorſus, ac potius ſanguinis evacuatio ſtatas ſuas ſemper ſervavit periodos. Advocatus & ego in auxilium quaternis ſingulis horis propinavi ſalis volatilis oleoſi genuini xx. guttas ex aqua ceraſorum nigrorum; circa ſomni tempus pulveris antiſpaſmodici, ex dente hippopotami, unicornu vero, lapidibus cancrorum, ungula alcis, nitro, diaphoretico antimonio, pulvere lumbricorum terreſtrium & cinnabari, doſin, cum tantillo maſſæ pilularum de cynogloſſa, ſumere juſſi; alvum liberam ſervare emollientibus clyſteribus nitro largius conditis, ac pedes non modo aquæ tepidæ ſubinde immittere, ſed & calidis integumentis à frigoris acceſſu ſolicite defendere, ſuaſi. Quibus, fortunante DEO, curationem ex voto confeci.

Epicriſis.

Periodica fuit hæc hæmoptyſis tam ratione recurſus vernalis & autumnalis, quam etiam eruptionis ipſius mane & veſperi factæ, ſimulatque teſtimonio eſt, quantum valeat iracundiæ affectus ad provocanda ſanguinis profluvia. Quia autem periodos ſervantes morbi ſomitem ut plurimum habent ſordium in prima corporis regione colluviem, in promtu eſt judicare, vulgaria illa pectoralia, incraſſantia, adſtringentia, efficere potuiſſe nihil, ac præter leniora evacuantia, recte in uſum vocata fuiſſe ea, quæ ſpaſticas ſtricturas, in conſuetudinem & habitum quaſi tranſeuntes, laxarunt, antiſpaſmodica ſcilicet, maximeque illam cum cynogloſſa confectam pilularum maſſam. Sed minus obvium erit non nullis id, quod ſal volatile oleoſum, cujus vis ſanguinem exæſtuans & humores commovens alias paſſim decantata, uſurpatum cum fructu. Verum candide profitemur ac confidenter, nos ipſo hoc remedio ſæpe ſæpius ſuſtuliſſe, cito ac ſecure nimia ſanguinis profluvia, per quæcunque loca facta. Id tamen monendum, neuoquam exhibendum eſſe efficax hoc auxilium, in, aut mox ante paroxyſmum, ſed ceſſante ac remittente fluxu. Etenim quia impenſiores ſpaſmos, eruptionis auctores, excipere ſolet debilitas & relaxatio, ad ſtagnationem novam adeoque inducendum denuo ſpaſmum poſtea anſam præbens, hæc utique non melius poteſt præſcindi, quam roborando

rando partes atonia affectas, quod per ejuſmodi volatilia oleoſa perficitur commodiſſime.

Observatio III.

De hæmoptyſi alvi fluxu ſoluta.

Theologus, vigeſimum quintum ætatis annum egreſſus, ſuccis & ſanguine plenus, incidit, poſtquam è ſuggeſtu verba feciſſet voce intenſa, in hæmoptyſin largam, qua tantum ſanguinis evacuatum, quantum replendæ pelvi integræ ſufficiebat. Hinc debilitatus admodum à medicinæ ſtudioſo petit conſilium, qui tincturam ſulphuris vitrioli cum laudano opiato mixtam propinat, eo cum effectu, ut æger poſt aliquot doſes ſuffocationem cum maxima præcordiorum anxietate incurreret. Ad hanc itaque levandam ſanguis ſubtractus & mixtura data diſcutiens ex aqua chærefolii, ſcabioſæ, florum ſambuci, deſtillato aceto, lapidibus cancrorum cum nitro & diaſcordio Fracaſtorii. Quibus quidem urgens malum diſcuſſum, ſed interpoſitis aliquot diebus rediit ſanguinis ſcreatus non mediocri copia, cujus acceſſum aliquoties poſtea factum, æger ex horripilatione & refrigeratione partium externarum, faciei pallore & ſenſu è dextro pectoris latere calidi ſanguinis adſcendentis, prænunciavit. Licet autem huic malo complura præſtantiſſima opponerentur auxilia, & æger etiam aliquod inde acciperet levamen, penitus tamen ſubſiſtere noluit ſanguis, ſed ſubinde aliquot ſanguinis floridi cochlearia eruperunt. Interim accidit, ut æger cibum caperet flatulentum ex pomis terræ, radicis cyclaminis vulgaris, vulgo *Erd-aepffeln*, & ſtomacho admodum debili exiſtente, inde tormentis in ventre atrocibus afficeretur, quibus in copioſum alvi fluxum ſolutis, id commodi tulit, ut ſanguinis è pulmonibus fluxus prorſus ex eo ſubſiſteret, nec unquam poſtea rediret, inprimis quum decoctis vulnerariis, admixtis balſamicis temperatis, novum acceſſum declinare ſatageret. Inter cibos commendavi pultem crebrius aſſumendam ex farina farris *Rocken-mehl*, aqua & butyro.

Epicriſis.

Caute mercandum eſſe cum ſtipticis adſtringentibus, cujus generis eſt tinctura ſulphuris vitrioli, antiphthiſica Gramanni, in hoc ſanguinis profluvio maximeque ejuſdem principio, uberius confirmat hæc hiſtoria, niſi ſuffocationem, vel etiam ipſam phthiſin arceſſere velimus. Patet quoque, tormina & cruciatus imi ventris cum alvi copioſis dejectionibus, ſanguinis à partibus ſuperioribus ad inferiores impetum derivaſſe, & ſic mali pertinaciam expugnaſſe. Quo egregie confirmatur inſignis eorum utilitas, quæ alvum ſubducunt & bilioſum ſerum educunt in rebellibus ejuſmodi pectoris morbis. Simul vero innoteſcit, per accidens quandoque ſalubritatem per ſe nociva afferre, uti in noſtro cibus incongruus flatulentus, tormina impenſa ſuſcitans. Cæterum hac obſervatione docemur, decocta ex herbis vulnerariis, quæ temperata amaritie & adſtrictione nimis relaxata vaſa firmant & roborant, ad perfectam hujus mali ſanationem, ut non amplius redeat, modo viſcera adhuc ſint integra, utiliſſimam exhibere efficaciam.

Observatio IV.

Hæmoptyſis ſ[illegible] recrudeſcens leniſſimis curata.

Theologiæ ſtudio addictus juvenis, temperamento melancholicus, corpore procerus & macilentus, primis quidem ætatis annis ſanus fuerat ac vegetus, ſed ante ſex annos in ſchola deſudans, repente correptus eſt totius corporis refrigeratione, maxime pedum manuumque, cum virium languore, inappetentia, & nauſeabundo anxio circa præcordia ſenſu, quem noſtri vocant *Ubelſeyn*, nec non pectoris anguſtia ac ſtimulo ad tuſſim. Nocte inſequenti præter opinionem ſanguinem exſpuit ſincerum, idque poſtea ſucceſſit per biduum & priora pathemata infeſtarunt per hebdomades ſex, donec Medici ope iterum convaleſceret, & per ſexennium ab hæmoptyſeos recurſu degeret liber. Sed quum in Academiam concedens erudiendis liberis operam ſuam addiceret ſæpiuſque ob id animo commoveretur, accidit, ut idem morbus, iiſdem quam antea ſymptomatibus rediret, extremorum frigore, præcordiorum anxietate, ſpiratione difficili, virium & appetitus dejectione ſomnique defectu. Dato tum pulvere antiſpaſmodico, morbus pauliſper inducias dare viſus eſt, ſed remanſit languor, ac cum ad priſtinum docendi munus rediret æger, rediit & morbus, ita ut per quinque hebdomades quotidie ſucceſſive ſex vel ſeptem ſanguinis floridi cochlearia, ac intermedio tempore viſcidam pituitam pure remixtam, ſcreatu redderet. Adhibita igitur venæ ſectio in pede, dati pulveres antiſpaſmodici, quin dulcis eſſentia & ſolaris pulvis, verum fruſtra, morbus potius perſtitit idem, pulſus præterea fuit inæqualis, celer ac debilis, extrema frigida & tanta virium proſtratio, ut vix loqui & corpus loco movere valeret, macilentus ſimul ob appetitus defectum redditus. Sic rebus fere conclamatis me acceſſit & meum auxilium imploravit, ego vero renui primum medicationem, parentis tamen precibus demum inductus bina ipſi ſuaſi auxilia, quorum ſolo frequenti per octo hebdomades continuato uſu divina gratia convaluit, ac non modo ab hæmoptyſi & omnibus ſymptomatibus liberatus eſt, ſed & ſomnum, appetentiam, vires & carnem recepit. Scilicet præter potum ordinarium ex decocto avenaceo cum ſemine fœniculi, ſuaſi, ut quotidie minimum menſuram *decocti temperantis*, mane cum tertia parte lactis caprilli & veſperi ſine lacte tepide biberet, quod conficiendum *ex raſuræ cornu cervi unciis tribus, radicis ſcorzoneræ unciis duabus, herba veronicæ manipulo, ſummitatum millefolii, florum papaveris rhœados tantundem, cornu cervi uſti uncia, coquendo binas harum ſpecierum uncias in tribus aquæ libris.* Circa ſomni autem tempus drachmam ſumere juſſi ex aqua ceraſorum nigrorum hujus pulveris: *recipe lapidum cancrorum unciam, coralliorum rubrorum præparatorum, matris perlarum, nitri depurati, caſcarilla, ſingulorum drachmas duas, olei de cedro, nuciſtæ deſtillati ana guttas ſex. M. f. pulvis. D.*

Epicriſis.

Ex hac morbi hiſtoria id utique notandum, hoc ſanguineæ excretionis genus, quod per pulmones fit, ſi primis annis infeſtat & conquieſcit deinde per aliquot annos, poſtea ex facili, nimio corporis, vel animi motu, maximeque vociferatione & intenſione ſermonis excitari poſſe. In ejuſmodi autem debilibus & ad ſpaſticas turbulentas ſolidorum ac fluidorum motiones pronis corporibus, plus utique valent ſimplicia ac temperata domeſtica quaſi auxilia continuato uſu, quam validiora chymica, conciſa doſi danda, ipſa etiam phar-

pharmaceutica artificioſa & ſic dicta pectoralia. Illa enim agunt miriſſime, nec adeo moleſte afficiunt ſenſiles nerveas partes, ſimul blande acrimoniam diluendo temperant, humores craſſos attenuant, nutriunt & ſic infirmo corpori præſtant robur. Et quoniam non frigida, ſed calida ſumuntur decocta hæc domeſtica, id præterea ferunt utilitatis, ut ſanguinis motum ab interioribus ad exteriora ipſumque cutis emunctorium dirigant. Pulvis autem ille abſorbens nitroſus temperat acidam & bilioſam acrimoniam, quæ in prima corporis regione hoſpitans, occaſionalem materialem plerumque cauſam præbet, ſtimulando & irritando nervoſas corporis partes, irregulari ſanguinis motui inducendo.

Observatio V.

Hæmoptyſis hyſterico-cachectica lethalis.

Generoſa virgo triginta ſex annorum, ſanguineæ complexionis & animi in hilaritatem proni, per quatuordecim & ultra annos inordinatam in aula, ratione victus, ſomni & animi motuum agens vitam, incidit ſæpius in anomalum menſium ſucceſſum, dum illorum fluxus quandoque nimius, quandoque parcus, quandoque plane deficiens erat. Inde male ſæpius habuit in ventriculi regione, ac de anxio preſſorio dolore, nauſea, vomitione, virium collapſu *oder Ubel ſeyn*, conquerens, potu aquarum ſpirituoſarum, uſu elixiriorum ſtomachicorum, neque minus frequenti eſu pomorum citreorum, per integros fere quatuor annos hiſce ſymptomatibus ſuccurrere laboravit, ſed penitus incaſſum. Accedente demum gravi diuturno triſtitiæ affectu viribus orbata, ante anni dimidium in epilepticum incidit inſultum, qui idoneis remediis uſurpans quidem emanſit, inflationes tamen circa præcordia, cum ſenſu anxietatis, eructationibus, conatu ad vomitum, alvi ſtrictura perſtiterunt. Poſtea per quatuor fere menſium ſpatium ex toto menſes ſubſtiterunt, neque ter celebrata venæ ſectione in pede, neque moderate ſumtis balſamicis & emmenagogis revocari potuerunt. Inde factum eſt, ut denuo ex fratris ſubita morte ſuperveniente triſtitia, non ita multo poſt in gravem ſanguinis per pulmonem rejectionem incideret, adeo, ut aliquot libræ intra triduum floridi & ſpumoſi ſanguinis cum tuſſi & ſcreatu ejicerentur. Sanguis ter in pede miſſus quidem, ſed ex improviſo ſucceſſit paroxyſmus epilepticus tam gravis & continuus, ut omni ſenſuum & rationis uſu extincto, vitam tolleret.

Epicriſis.

Gravis & lethalis hæc hæmoptyſis non ut morbus principalis, ſed ut ſymptomaticus conſiderari debet, qualis, ſi cachecticis, ſpleneticis ſupervenit, ut plurimum funeſta eſt. Ego bis in ſimili caſu, facta diſſectione corporis, lienem magnum corrupto ſanguine turgidum inveni, vaſaque brevia ventriculi atro ſanguine valde diſtenta, ipſumque ventriculum nimis expanſum. Neque dubium eſt, quin in noſtra ſedes inſultuum epilepticorum, etiam hæmoptyſeos, in vitiato & corrupto liene ac ventriculi ob ſummam atoniam inflatione conſtituta fuerit; ſiquidem intercepto libero ſanguinis per vaſculoſum lienis viſcus tranſitu, per conſenſum vaſorum non modo ventriculus patitur, ſed & facile regurgitat ſanguis ad ramos ſuperiores magnæ arteriæ & verſus cordis ſiniſtrũ ſinum, unde obice hoc poſito, ſanguinis impetus per arteriam pulmonalem in ipſam ſubſtantiam pulmonum veſicularem increſcit, vaſa minima à ſanguine nimium dilatantur, tandem rupta excretionem ſanguinis per bronchia & aſperam arteriã efficiunt. Ad hujus mali nec non epileptici generationem, utique nimius uſus acetoſitatis citri & aquarum ſpirituoſarum, ingens quoque triſtitia menſiumque defectus plurimum valuerunt. Præterea nobis documentum hæc hiſtoria morbi præbet, quod ſanguinis miſſio crebrius inſtituta, neque ad menſes in ordinem redigendos, neque ad hæmoptyſin ſiſtendam per ſe efficax & promtum ſatis ſit remedium; item, quod ſpaſticæ ſtricturæ ventriculi, præſertim ſi lien obſtructus fuerit, gravia mala, ut hæmoptyſin, epilepſiam, facillime cauſari poſſint. Epilepſia vero ſuperveniens hæmoptyſi, effato Hippocratis lethalis eſt, præſertim quando per venæ ſectionem multum ſanguinis ſimul amiſſum fuit.

Observatio VI.

Hæmoptyſis copioſa cum convulſionibus lethalis.

Prædictæ generoſæ virginis frater ante ſex menſes eodem morbo eodemque fere modo occubuit. Is ante duodecim annos à lapſu equi in terram in ſputum incidit ſanguineum, quod tamen ſanatum. Jam erat ætatis XXX. & aliquot annorum, ſtaturæ macilentæ, triſtioris animi, faciei pallidæ; & conquerebatur ſæpius de anxietatibus & preſſionibus præcordiorum ſub coſtis ſpuriis, præſertim ſiniſtri lateris, cum ardore ventriculi unpenſo. Paſſionum harum originem rejecit in potum frigidum forſan calenti, poſt venationem, cui deditus erat, corpori ingeſtum. Accedente poſtea conjugio & inſigni animi triſtis affectione valde eſt debilitatus, in feſtivitate vero quadam aulæ ſolenni, præter morem & conſuetudinem corpus vehementer ſaltatione exercuit, quo factum eſt, ut elapſis circiter XIV. diebus, anxietatem & conſtrictivum ſenſerit circa præcordia dolorem, cum vomendi conatu, poſtea ex improviſo ſequuta vehemens admodum ſanguinis per pulmones ejectio cum ſuffocationis metu, ſequutæ ſimul brevi convulſiones epilepticæ ſatis fortes, quæ intra biduum vitam abſtulerunt.

Epicriſis.

Viſcera abdominis ſanguinea, ut hepar, lien, ſi inſolitæ magnitudinis ſunt ſanguine & humore infarcta & obſtructa, dum æquabilem ſanguinis circulum, obice quaſi poſito, impediunt, ad immodicas & ſubinde exitiales ſanguinis tam per vomitum & ſeceſſum, quam per vaſculoſam pulmonis ſubſtantiam profuſiones, diſponunt. Quia vero tanto impetu & copia erupit è pulmonibus ſanguis, nullum dubium eſt, quin ipſo in pulmone jam vitioſa quædam adfuerit diſpoſitio, quæ & Hippocratis & noſtra ſententia in eo conſiſtit, quod rami arteriæ pulmonalis, diſperſi per veſicularem & celluloſam ſubſtantiam, nimium diſtenti in tenera anevriſmata diducantur, quæ tandem rupta tantam ſanguinis copiam fundunt, ut hærens in trachæa metum injiciat ſuffocationis. Venam vero ſecare in tali paroxyſmo, ſubtrahendo plus ſanguinis adhuc magis nocet, quam prodeſt, & ad movendam magis epilepticam convulſionem, quam ad eam minuendam, confert.

Observatio VII.

Hæmoptyſis poſt febrem ſæpè repetens.

Theologiæ Studioſus, vigeſimum quartum ætatis annum agens, Pomeranus robuſtus, biennio abhinc febre correptus eſt autumnali, tum epidemica, poſt quam inſequentis anni menſe Februario,

bruario, ſub aſcenſu ſcalarum calidam ebullitionem & fluctuationem in ſiniſtro thoracis latere ſub mammilla perſenſit, quam excepit tuſſis cum ſpirandi anguſtia ac demum ſanguinis ſcreatu evacuatio, intra duas horas, ad uncias aliquot. Quam ut compeſceret, ingeſſit largam pulveris antiſpaſmodici doſin, ad unam & dimidiam circiter drachmam, eo cum effectu, ut ſanguis ſubſiſteret & ipſe per annum valetudine ſic ſatis commoda frui videretur. Sed anni ſubſequentis vere rediit ſanguinis ſcreatus, ac primo cruor pituita remixtus, dein noctu ſanguis ſincerus ad duas libras tuſſi exturbatus eſt. Aperta vena, hæmoptyſis pauliſper ſiluit, mox autem recruduit, ac per quinque dies, duodecies intra diem & noctem accedens, duravit, tandem tamen uſu pulverum nitroſorum cohibita, per tres hebdomades dedit inducias. Quibus exactis XIII. Januarii die noctu rediit, & ex eo ad ſextum uſque Maii diem, ſingulis veneris diebus, periodicum quaſi ſervavit acceſſum. Ingeſta interea pulverum tantum non moles hæmoptyſin cohibuit, ſed ſucceſſit mane ingens ſputi viſcidi flaveſcentis rejectio. Initiante vero autumno iterum apparuit in ſputo ſanguis, ac miſſo fere ad libram in pede ſanguine datiſque nitroſis pulveribus, rurſus diſparuit. Januario ſequentis anni rediit hæmoptyſis, eodem modo ſedata, Martio repetiit, iiſdemque remediis iterum eſt depulſa, copioſa autem ſputi viſcidi rejectio manſit, ac præterea in hypochondrio ſiniſtro ſub ſpuriis è regione ventriculi coſtis, intolerabiles ſucceſſerunt dolores pungitivi & ſpaſtici, qui in hunc uſque diem affligunt. Id vero memorandum, ſanguinis exſpuitionem ſemper præceſſiſſe cutis horripilationem, manuumque refrigerationem, cum pungitivo in latere ſiniſtro ſenſu, phlogoſi caput & faciem occupante, nec non ructibus. Ut igitur tam ſcreatum matutinum tolleret, quam etiam mali recurſum anteverteret, acceſſit æger ad me. Et quum vires non adeo exhauſtæ, appetitus etiam adhuc conſtaret, ſub ſpe ſucceſſus felicis ſuaſi uſum elixirii balſamici temperati; item mixturam ex liquore anodyno minerali, tinctura tartari & ſpiritu bezoardico Buſſii conſtantem; laxantia ex rhabarbaro, terra foliata tartari & nitro; loco potus decoctum ex cornu cervi raſpato, radice ſcorzoneræ, chinæ, ſemine fœniculi ac paſſulis, nec non infuſum theiforme, ex ſcolopendrio, meliſſa, polygono, veronica, ſcordio, millefolio, ſalvia, cum radice glycyrrhizæ & ſemine fœniculi.

Epicriſis.

Cruenta hæc tuſſis orta fuit poſt febrem intermittentem, quæ non modo diuturna, ſed & forſan non adeo dextre percurata, vitium reliquit in lienis, aut hepatis viſcere. Id quod haud obſcure arguit paroxyſmi acceſſus, quem ſemper cum lateris ſiniſtri dolore & exin propagata quaſi fluctuatione & calida ebullitione in pectus cum phlogoſi factum eſſe, æger aſſeveravit. Fere ſemper autem ſpaſtica tam exteriorum, quam internarum partium conſtrictio hæmoptyſin præcedit, qua impedito ſanguinis ad externa & libero progreſſu, ipſe in interioribus & majoribus vaſis uberiori copia colligitur, accumulatur atque congeritur, unde vaſa nimium diſtenduntur tandemque dehiſcunt ac ſanguinem effundunt. Quoad medicationem dein tenendum, medicamenta ex nitro & abſorbentibus, item venæ ſectionem egregio utique eſſe præſidio, ad derivandum ac intercipiendum impetuoſum ſanguinis ad pectus affluxum, ad cohibendam hæmorrhagiam atque etiam præſcindendum novum inſultum. Interim minime morbo tollendo penitus ſufficit iis tantum inſtituta curatio, ſed temporarium modo præſtat levamen ac ceu cura palliativa conſideranda. Etenim ſanguinis miſſio in talo inſtituta liberalius, minuit omnino plethoram & ſanguinis impetum à pectore ad inferiora revellit, ſed ſi jam obſtructio in vaſe aut viſcere, haud raro fit, ut elangueſcente inde pulſu, expediri nequeat is qui impactus hæret ſanguis, & effectus ſic ſubſequatur pravus. Nitroſa utiliſſima, quia inteſtinum nimium particularum ſulphurearum orgaſticum motum componunt, & relaxando ac mulcendo ſtrictas nerveas partes, ſpaſmis occurrunt. At non ſufficit refrænaſſe impetum & excretionem, ſed eo potiſſimum medicatio dirigenda, ut tollatur fundamentum mali, obſtructa viſcera, hepar maxime & lien, expediantur, dolores hypochondriorum depulſentur atque etiam poſtea relaxati nimium pori ac diſtenta vaſorum orificia in pulmonibus ad naturalem habitudinem reducantur & roborentur, ne ibi fiant ſtagnationes, quibus tam copioſus ſcreatus, quam etiam effluxus ſanguinolenti recurſus, merito tribuendus. Hunc igitur in ſcopum data à me remedia memorata, quibus à prioribus Medicis omiſſis, ſpes jam haud vana eſt melioris effectus. Novi quoque in curato ſic hæmoptyco morbo ad arcendum phthiſicum malum, egregie profuiſſe lac cum Selteranis acidulis, vel etiam aqua calcis remixtum, & perite dextreque uſurpatum.

Observatio III.

Plethoricus vir quadragenarius, corpore ſpongioſus, ingenio fœcundo & amœno, laute vivens, omiſſa primum ſanguinis miſſione, vernali ſemper & autumnali tempore expertus eſt hæmorrhoidalis fluxus indicia ac cum fæcibus quippiam ſanguinis excrevit. Hinc ad minuendam plethoram vere & autumno venam incidi paſſus eſt cum euphoria, ſed quum æquinoctio vernali omiſiſſet forte ſuetam ſanguinis miſſionem, poſt vehementiorem corporis motum & liberaliorem vini Rhenani potum, incurrit hæmoptyſin & cum tuſſi aliquoties ſanguinem ſpumoſum & floridum rejecit. Admiſit igitur ſanguinis è tali vena ſubtractionem largam, ac pulverem præcipitantem nitroſum cum liquore anodyno minerali ſumſit, quibus ſanguinis exſpuitio conſtitit ac infuſo dein veronicæ, meliſſæ, pulmonariæ, ſaniculæ, cum ſemine fœniculi & lacte ita convaluit, ut nec amplius hæmoptyſis redierit, neque etiam quicquam incommodi reliquerit. *Hæmoptyſis ſimplex.*

Epicriſis.

Simplex recte dicenda hæc hæmoptyſis. Quæ enim ſic ex ſola ſanguinis plenitudine & ſuppreſſa ſolenni ejuſdem, vel ſpontanea per menſes & hæmorrhoides, vel artificiali ex inciſa vena, evacuatione, ſine labe viſceris cujuſdam, ſine cacochymica etiam humorum diſpoſitione, oboritur, palindrome quaſi ad pulmones facta, periculo vacat, ſi cito ſuccurritur. Sed tunc maxime juvat venæ ſectio, quæ ſanguinem copioſum non modo demit, ſed & à parte affecta efficaciter revellit impetum. Juvant vero etiam ea remedia, quæ orgaſmum ſanguinis contemperant, nitroſa, lactis ſerum, nec non aquæ frigidæ perite admiſſus potus, cum iis, quæ ſtagnantem in pectore ſanguinem reſolvunt ac ne putreſcat

ibi

ibi efficiunt; quibus demum ſubjungenda pectoralia & remiſſum pulmonum tonum firmantia. Hac methodo ego complures plethoricos, maxime juvenes, ex corporis exæſtuatione hæmoptyſi affectos, facili & explicita curatione ad ſanitatem reduxi. Sed ſi differtur medicatio, neque adhibentur remedia ſanguinem in pulmones effuſum diſſolventia, & diſrupta vaſa conſolidantia, purulenta gignitur materia ipſaque phthiſis.

Observatio IX.

Hæmoptyſis ex labe viſcerum funeſta.

Vir literatiſſimus, quinquagenario major, cujus fata ob merita illuſtria adhuc luget noſtra hæc academia, nunquam antea hæmoptycus aut phthiſicus, vitæ maxime ſedentariæ addictus, quum ſtudiis intemperantius aliquamdiu invigilaſſet ac præterea animo ſæpe multumque ira ac ſollicitudine fuiſſet commotus, neglecta ſanguinis per venam ſubtractione, corpus exagitavit valide & æſtuans adhuc frigidum ingeſſit hauſtum liberalem. Quo illico ſenſit virium corporiſque languorem, & quum voce elata doceret auditores, incidit in hæmoptyſin, eaque ſucceſſive rejecit aliquoties uncias aliquot. Ipſe autem periculi ex hoc malo probe gnarus, gravi inde mortis perculſus eſt metu, quo vires conciderunt penitus; erectus tamen paullisper animo melius habere cœpit, ſed variis uſus medicamentis, aqua frigida, ſero lactis cum vino cocto, nitroſis, pectoralibus aliiſque pluribus, parciorem quidem habuit ſanguinis excretionem, tuſſis autem cum raucedine reſtitit, eppetentia periit, ſomnus abfuit, vires indies magis collapſæ, caro conſumta, & febris gliſcere cœpit ex pulſu celeri cum æſtu cognoſcenda, qua ſucci roſcidi prorſus abſumti, & mente ad ultima uſque alacri, mors excepit inſperata, licet nec pus, neque etiam ſputum copioſum anteceſſiſſet.

Epicriſis.

Mortis cauſa principalis in erudito hoc viro neutiquam fuit ſanguinis exſpuitio, ſed procul dubio tabeſcentia ac corruptio nobilioris cujuſdam viſceris, pulmonis, vel forte lienis. Hanc enim corruptivam labem ſemper fere prodit appetitus viriumque proſtratio enormis, quæ, ſi in viſcere ſtomacho propinquo, omnem ipſius appetentem & digerentem vim peſſundat. Cauſa vero fatalis hujus morbi, nimiis curis, labori erudito impenſiori, ac potui frigido corpori calenti ingeſto, tribuenda videtur, quo ſanguis & omnes corporis ſucci labe infecti, & in progreſſu impediti ſtagnarunt, ac putreſcentes, funeſtam induxerunt cataſtrophen.

Observatio X.

Hæmoptyſis phthiſica cum hectica lethali.

Locum tenens generoſus, viginti quatuor annorum, ſanguineo-cholericus, corporis conſtitutione debilis, & ab ineunte ætate morbis, præſertim acutis, crebro afflictus, decimo quarto ætatis anno, ex terrore ſub ſomno, incidit in grave delirium periodicum, quod per biennium fere perſtitit, ac tandem iterata ſæpius alternis diebus ſanguinis miſſione eſt abactum. Ex eo natura ita venæ ſectioni aſſueſacta, ut quotannis minimum ter vel quater eandem admittere cogeretur, ſimul pectori inducta morbida ejuſmodi diſpoſitio, ut ſæpius ex eo laboraret, & pleuritide vera, nec non vehementi ſpaſmodica anguſtante ſtrictura ſubinde afficeretur. Quin, quum ipſi ex collato interea militari officio iter longinquum ſub frigido & humido cœlo faciendi neceſſitas imponeretur, illico poſt reditum correptus eſt tuſſi vehementi, qua ſubinde non nihil ſanguinis floridi ejecit, & poſt octiduum, admiſſo adhuc diætetico delicto, ſucceſſit ipſa hæmoptyſis larga, intra quatriduum minimum duas ſanguinis ſpumoſi rubicondi libras evehens. Licet autem adhibitis remediis ſanguinis ſcreatua remitteret, remanſit tamen tuſſis moleſta, pectoris gravitas, ſpiratio difficilis & nocturnus ſudor admodum infirmans. Tuſſis per totum morbi decurſum valida admodum erat, plus ſicca quam humida, paucam quidem materiam flaveſcentem evehens, ſed quia dies nocteſque vires & corpus nullis cedens remediis convellebat, nihil boni præſagiebat. Nihil vero magis afflixit ægrotantem, ac dirus & intolerandus fere ſub oſſe humeri ſiniſtri conſiſtens dolor pungitivus & tenſivus, qui per vices totum pectus ſpaſmo adeo conſtringebat, ut omnem fere reſpirationem ad ſuffocationem uſque tolleret. Quin dolor hic poſtea ſe extendit ad regionem lumbarem, ſub tuſſi ſemper vehementior, adeo, ut æger vix per conclave pedibus incedere poſſet. Veſperi & maxime poſt cœnam, frigus cum horripilatione quadam extrema occupabat, quod non vehemens æſtus, ſed effuſus per noctem ſudor ſequebatur, cum pulſu duro & frequenti, urina rubicunda, cum copioſo albo ſedimento. Lateri ſiniſtro ægre incumbere potuit, ac validior ſemper inſequuta tuſſis. Ceterum tot paſſionibus indies vires cum carne conſumebantur, ac præterea phlogoſes interdum cum dolore & ſudore in fronte caput occupabant, ac licet Medicus nihil omitteret, tam ex diæteticis, quam pharmaceuticis remediis, quod curationi hujus affectus, vel mitigationi ſymptomatum idoneum, omnia tamen erant fruſtranea. Demum meum etiam exquiſitum ante duos menſes conſilium, qui pariter triſtem exitum ominatus, nil niſi uſum ſeri lactis dulcis commendavi. Invaleſcente itaque hectica febre & perſeverantibus ſpaſmis ac doloribus in dorſo acerbiſſimis, æger in delirium tribus ante obitum hebdomadibus incidit, & ſic etiam rationis uſu privatus obiit. Facta ex decumbentis voluntate poſt mortem ſectione, tota pulmonum ſubſtantia, præſertim vero lobi ſiniſtri, ſcirrhoſa, multis vomicis, pure craſſo, glutinoſo refertis, plena fuit inventa, ac præterea in arteria pulmonali polypus inſtar minimi digiti longus & latus. Ipſe pulmo non tantum cum pleura, ſed & cum pericardio & diaphragmate tam firmiter concretus & quaſi conglutinatus erat, ut vix commode cultro ſeparari potuerit. Tam pertinacis vero & moleſtiſſimi in regione lumbari doloris cauſa nulla alia reperta fuit, quam quod ob firmam cohæſionem pulmonis cum diaphragmate, ſub vehementi & pectus concutiente tuſſi, proceſſus & tendines diaphragmatis lumborum vertebris annexi nimis vehementer tenſi ac diſtorti.

Epicriſis.

Hæc morbi hiſtoria paulo curatius inſpecta, haud exigua in uſum theoriæ & praxeos medicæ præbet argumenta. Scilicet innoteſcit: quod delirium decimo quarto ætatis anno per duos fere annos integros durans, crebrius & fere alternis diebus repetita venæ ſectione quidem conquieverit, ſed quod eo natura ita aſſueſacta eidem, quin debilitata fuerit, ut ter, vel quater ſin-

gulis

gulis annis, ſanguinem mittere fuerit coactus, neque tamen ſub tanta ſanguinis imminutione, à rheumatiſmis in pectore & pleuritide cum febre, congeſtionibus etiam ſanguinis ad partes ſuperiores, potuerit liberari. Deinde id quoque in uſum medicum cedere poteſt, quod poſt morbum pleuriticum, quum debiles adhuc ſunt pulmones, nihil ſit deterius, ac corpus diu atmoſphæræ frigidæ & humidæ exponere, & quod hoc modo hæmoptyſis ac phthiſis, magna pulmonibus labe & obſtructione inducta, ingenerari poſſit. Deterior porro ſemper eſt poſt hæmoptyſin tuſſis ſicca & vehemens, quam humida purulenta & copioſa, quam ego aliquoties in juvenibus ſanavi lacte incocto cum ſpeciebus vulnerariis, uſurpato balſamo pectorali Meibomii & ordinario ſeri lactis potu. Præterea pateſit: quod dolor in lumbis fixus & intolerabilis à tenſione nimia proceſſuum diaphragmatis oriri poſſit, id quod etiam in Principe juvene Cizenſi, ante viginti aliquot annos hic mortuo, à copia extravaſati puris proceſſus diaphragmatis comprimentis, obſervatum. Tandem notabile eſt, quod delirium in febre hectica & phthiſi ſupervenire poſſit in corpore diſpoſito.

Observatio XI.

De hæmoptyſi cum inflammatione ventriculi.

Studioſus quinque ſupra viginti annos habens, conſtitutionis ſatis robuſtæ, ante anni dimidium à motu & exercitatione corporis vehementiori, ſub hyeme frigida incurrit in ejectionem ſputi cruenti, ita ut per vices aliquot cochlearia exſcrearet. Adminiſtrata in talo ſanguinis miſſione ſponte ceſſavit malum, quum vero poſt aliquot menſes, in aere frigido & humido pedibus iter faciens, potu ſpiritus vini repletus, cum ſodali graves moveret rixas, & ira candens frigidam cereviſiam copioſe ſuperbiberet; ingentem quantitatem ſanguinis ſpumoſi tuſſi excrevit, ut intra diem & noctem libræ minimum quatuor fuerint rejectæ. Conquerebatur autem ſimul de vehementi incendio circa præcordia & pectus, partibus externis penitus refrigeratis; aderat continua ſitis, pulſus durus & vehemens, nullus ſomnus, & quando ſanguinem non exſpuebat, miram quantitatem pituitæ viſcidæ ore rejiciebat. Nihil levaminis à ſecta vena, ab uſu ſeri lactis, à pediluviis, à lacte amygdalato cum nitro mixto, nec ab aliis medicamentis inflammationi reſiſtentibus expertus eſt, ſed potius ab omnibus ingeſtis major oborta eſt anxietas & dolor, donec tandem perſiſtentibus hiſce ſymptomatibus & fatiſcentibus omnibus viribus, decimo quarto ab invaſione morbi die, periret.

Epicriſis.

Videmus ex hac morbi hiſtoria, quomodo & à quibus cauſis ſimul concurrentibus, in homine plethorico & qui jam tum levem hæmoptyſin expertus eſt, gravis hæmoptyſis una cum inflammatione ventriculi lethali progigni poſſit. Nam atmoſphæra frigido-humida exiſtente, fortior motus, potus copioſus ſpiritus vini, ira, vociferatio, in homine plethorico ſanguinem in tantam ebullitionem, orgaſmum, congeſtionem & impetum à partibus exterioribus ad interiora urgere & pellere valent, ut ruptis vaſis pulmonalibus, hæmorrhagia periculoſa, ventriculi vero à potu ingeſto frigido inflammatio, nullis levanda auxiliis, accedat. Poſt excretionem autem cruentam magna phlegmatis ejectio ſacta eſt in noſtro, propter majorem humorum ad pectus affluxum, & nimiam membranæ in bronchiis glanduloſæ relaxationem.

Observatio XII.

Hæmoptyſis pectoralis rheumatica.

Fœmina generoſi ſtemmatis, valde teneri corporis animique mobilioris, annorum quinquaginta, per decem fere annos menſtrua caruit purgatione, & hinc etiam ſubinde flatulentiis, præcordiorum anxietatibus, animi perturbationibus, phlogoſibus cum ſtrictiore alvo junctis, à longo tempore fuit obnoxia. Ante annum & quod excedit, circa os ſacrum & in imo ventre dolorem preſſorium cum ardore & pruritu ani perſenſit, & paucis diebus elapſis, portionem ſanguinis ſeceſſiſſe per alvum, quum eam depoſuiſſet, obſervavit, idque aliquoties. Sed ab hoc tempore protinus omnis evanuit dolor & imi ventris moleſtia, brevi tamen poſt cum abdominis ventris alvique ſtrictura percepit dolorem pungitivum in ſiniſtro thoracis latere, cum titillatione in epiglottide tuſſique valida & ſicca, qua demum aliquot ſanguinis floridi & coccineo tincti colore extruſit per intervalla cochlearia, & ſic iterum cunctæ moleſtiæ remiſerunt. Quum vero talem acceſſionem per quatuor menſes circa plenilunii tempus, cum iiſdem antecedentibus ſymptomatibus, ſimili etiam eventu & ſolutione mali, generoſiſſima fœmina experiretur, metu majoris periculi poſtulavit meum conſilium. Ego igitur tres ante acceſſionis hactenus conſuetum tempus dies venam tali tundendam curavi, & minimum ut tres vel quatuor ſanguinis unciæ emitterentur juſſi, pulverem etiam rhabarbari cum lapidibus cancrorum & nitro bis in ſeptimana cum hauſtu aquæ frigidæ circa lecti introitum & infuſum theiforme mane ſumendum ſuaſi, quorum remediorum ope ab omni acceſſione hæmoptyſeos poſtea libera permanſit.

Epicriſis.

Rectius hæc hæmoptyſis pectoralis rheumatica appellari poteſt, quæ ex palindrome, ſive tranſlatione ſanguinis affectantis exitum per venas hæmorrhoidales ad pectus, ubi etiam in muſculis thoracis pleuritidem ſpuriam intentavit, fuit profecta, & ſoluta per apertionem vaſorum ſanguineorum, quæ interius bronchiorum tunicas inveſtiunt. Tenuis enim, floridus & ſpumoſus ſanguis rarius immediate ex pulmonum ſubſtantia, frequentius ex bronchiis & aſperæ arteriæ vaſis ſauciatis venit. Quum autem venæ ſectio validum ſit ſanguinem à partibus ſuperioribus ad inferiores revellens medium, non ſine levamine circa tempus acceſſionis inſtituta fuit.

Plures memorabiles obſervationes legas in *Conſult. Medic. Tom. I. Sect. II. caſ. LXIX. LXXIII.*

CAPUT III.

De Vomitu Cruento ſine & cum ſeceſſu nigro ſive morbo nigro Hippocratis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Vomitus cruentus quid?

Sicut in hæmoptyſi ſanguis ſubinde ſpumoſus, tenuis & floridus cum tuſſi ejicitur; ita ex ventriculo cruor concretus, ex atro-ruſeſcente colore tinctus,

tinctus, multo cum phlegmate inſipido, acido, aut viſcido mixtus per vomitum exturbatur.

§. II.

Ejus ſymptomata & ſigna.

Antecedit hunc ſanguinis vomitum ut plurimum punctorius & tenſivus hypochondrii ſiniſtri dolor, & ipſa eruptio nunquam fere non cum præcordiorum anxietate & dolore compreſſorio, nec non conſtrictione in hoc latere jungitur; atque etiam nullum ſanguinis profluvium tam facile ac ſæpe lipothymiam habet comitem, quam hoc, præſertim, quando cruor graveolens, corruptus exit.

§. III.

Sedes in ventriculo & liene.

Sedes morbi & ſcaturigo unde ſanguis venit, eſt in ventriculo, ita tamen, ut in conſortium mali, ceu ſedes cauſæ morbi, veniat & ipſe lien. Id enim aperte monſtrant ſectiones cadaverum hoc morbo defunctorum. De liene quidem, quod is ſemper fere ſanguine tumidus, infarctus & quandoque plane induratus deprehendatur. De ventriculo autem, qui copioſis ubique vaſis diſtinctus eſt, quod brevia potiſſimum ſic dicta arterioſa & venoſa, quæ in ſuperna & ſiniſtra tenuiori parte excurrunt, ibique admodum tenera membrana teguntur, ſi aperiuntur, vel diſrumpuntur, ſanguinem qui vomitu ejicitur, fundant & fuderint, eaque propter varicoſa & nigro ſanguine diſtenta deprehendantur, corrupta ſimul ibi ipſius ventriculi ſubſtantia. Sic RIOLANUS *anthropolog. Lib.II. Cap.* 17. vas breve minimo digito latum deprehendit in rejectione ſanguinis per ſuperiora & inferiora. Idem teſtatur COLUMBUS *rerum anatomic. Lib.XV.* de Cardinali Cibo, nec non WEDELIUS in *Phyſiolog. reformat.* PLATERUS *Obſervat. Libr.II.* & BONETUS *medicin. ſeptentrional. Libr. III. Sect.* 5. *Cap.*4.

§. IV.

Non ſemper ex brevibus.

Interim non adeo videtur improbabile, licet rarius contingat, quod ex aliis etiam ſtomachi vaſis, ſi à ſuccis acido-corroſivis, vel etiam à venenis, fuerint eroſa, vomitus cruentus ſuccedat. Quod tanto magis factum fuiſſe concludendum, ſi dolor ſtomachi præceſſit acutus, atque materia, quæ vomitu rejicitur cruenta, nigra ſimul eſt & acida, dentes ſtupefacit, fauces ac os adorit, & pavimento injecta ebullit, qualem deſcriptionem HIPPOCRATES *L. II. de morbis* §. 71. tradit.

§. V.

Quæ ad eum diſpoſita corpora.

Jam ſicuti corpora graciliora & teneriora omnium facillime hæmorrhagias, quæ fiunt in partibus internis, incurrunt; ita etiam idem fieri in ea, quæ ſuccedit in ventriculo, teſtatur experientia, præſertim ſi ſubjecta ſenſibilioris & mobilioris ſimul ſunt animi. Ejuſmodi enim corpora vaſa ut plurimum gerunt ſubtiliora & quoad ſubſtantiam teneriora, quæ & facile diſtenſionem & rupturam, atque hinc ſanguinis effuſionem, admittunt.

§. VI.

Inprimis frequens male menſtruatis.

Potiſſimum atroci huic malo obſervantur obnoxiæ femellæ, inprimis quæ alvi ſunt adſtrictioris, pubertatis tempore, quo menſes primo imminent, nec non quando poſtea ſuppreſſi ſunt, aut parcius ſuccedunt. Tum enim, quando gravi ira, vel terrore commoventur, & inferiorum partium accedit refrigeratio, vel etiam Medicus pathemata à regurgitante ab utero ad ſtomachum ſanguine orta per emeſin excitatam perperam tollere contendit, per quam facile ſanguinis eructatio procuratur.

§. VII.

Poſt intermittentes male curatas.

Pari ratione poſt intermittentem perverſa methodo a Medico tractatam & juſto citius cohibitam, in tenerioris texturæ fœminis novi ſubſtitiſſe menſes. Quos ſi poſtea validis & calidis emmenagogis iterum emovere auſus fuit morbi artifex, enormem & lethalem cruentam vomitionem ſucceſſiſſe bis obſervavi.

§. VIII.

Menſibus emanentibus.

Annoſiores quoque fœminas, deſinente menſium fluxu, graviori & diuturniori mœrore confectas, de doloribus preſſoriis in ſiniſtro hypochondrio, cum inappetentia & virium debilitate, diu conqueſtas notavi; quibus tandem ſubito impetuoſa ſanguinis per vomitum mortifera eructatio accidit.

§. IX.

Gravidis plethoricis.

Neque minus gravidas, ſi ſanguine nimis redundant, ejuſdemque miſſionem intermittunt, cruento vomitu tentari in experientia eſt fundatum; præſertim, quando circa medium geſtationis tempus ſtomachus ipſis crebrius fuit ſubverſus. Quia tamen is, quem vomitu rejiciunt ſanguis, parcus eſt ac tennis, magis videtur vero ſimile, eundem ex arteriolarum in œſophago & faucium ſurculis, non vero ex ipſius ſtomachi vaſis venire, eaque propter minus periculi alere.

§. X.

Parturientibus difficulter.

Contra ea capitale ſanguinis obſervavi cum vomitu profluvium, in fœminis, quæ partu difficillimo ex pravo fœtus ſitu laborarunt, & immenſam ſanguinis molem cum vita eructarunt. Vidi tamen etiam, vomitionem cruentam in parturientibus non funeſtam; ſed in his parcior ſeceſſit ſanguinis quantitas & puerperæ admodum fuerunt plethoricæ, ac ultimis temporibus venæ ſectio male fuit intermiſſa.

§. XI.

Hæmorrhoidariis viris.

In virili etiam ſexu occurrunt ſubinde valetudinarii & hæmorrhoidarii, qui ſuccedente parcius, vel ceſſante penitus hæmorrhoidali fluxu, de præcordiorum anxietatibus, conſtrictionibus cardialgicis, cum ſudore frigido, alternante calore & frigore, conqueruntur. Quibus, ſi tandem evacuatio ſanguinis fœculenta & cadaver olens per ſuperiora & inferiora accidit, recurrente aliquoties paroxyſmo, brevi poſt ſub animi defectione ipſi perire ſolent.

§. XII.

Ex aëris vitio non adeo periculoſus.

Minoris periculi fuit ille cruentus vomitus, quem ſuperiori anno Septembri menſe Martisburgi frequenter obſervavi. Licet enim cruor bruno-nigricans, ad aliquot menſuras, in plebejis maxime fœminis ac viris, eructaretur, præter virium debilitatem, vita tamen fuit ſuperſtes. Quin, eodem tempore, occurrerunt in plethoricis maxime hæmoptyſes, quæ pariter ſine ſingulari artificio iterum diſceſſerunt. Circa æquinoctiale enim tum tempus, ob ſubitas & multiplices aëris ex calido in frigidum, & ex frigido in calidum viciſſitudines, ſanguinis æqualis ac liber circulus turbatur, ut hic, maxime ubi redundat, ad

hanc vel illam partem cum impetu ruat, & ubi exitum invenit, perrumpat, effuſo autem nimio, iterum ceſſet.

§. XIII.

Ab inflammatione ventriculi diſtinguendus.

De ipſius morbi decurſu porro tenendum, ſpaſticum illum & gravativum ventriculi dolorem, qui ut plurimum cum ardore ſanguinis vomitui jungitur, non pro ſtomachi inflammatione eſſe habendum. Inflammatio enim nunquam non extremorum frigore, vehementi circa præcordia æſtu, ſiti, febre, pulſu contracto, debili & celeri ſtipatur, quæ tamen in cruento vomitu non ſic adſunt. Neque ventriculus inflammatus ferre poteſt calidum potum, nec non exterius applicationem tegularum calidarum, vel calidorum pannorum, quæ tamen vomitu cruento laborantes eximie ſolantur.

§. XIV.

Facile recidivat.

Sicuti autem omnes hæmorrhagiæ facile recrudeſcunt & poſt hebdomadem non modo, ſed menſium etiam, quin annorum decurſum, revertuntur; ſic etiam idem in hac ventriculi hæmorrhagia accidit. Nam quia per effuſionem partibus inducitur debilitas, minus poſtea reſiſtere poſſunt ſanguini copioſius & validius affluenti, ſed is priſtinas ſervat vias, ſubſiſtit ibi tandemque etiam erumpit. Quin ea quandoque obſervatur naturæ quaſi conſuetudo, ut locum priſtinum exacte reperat, & maxime in narium hæmorrhagia, ex nare illius lateris, quo primum ſucceſſit, poſtea ſemper fere ſuccedere ſoleat ſanguinis ſtillicidium.

§. XV.

Quæ magis, quæ minus periculoſa.

Periculum quidem, quod morbus hic inducit, non in omnibus idem, id vero certum, vix ullam hæmorrhagiam periculoſiorem eſſe hac. Interim non tantum diſcriminis ſubeſt, ſi febris abeſt, ſi à ſuppreſſis evacuationibus ex plethora oriundis ortus. Contra ea, ſi febris jungitur, ſi ſanguis corruptus, graveolens & niger prodit, ſi ex magno & corrupto liene, vel indurato hepate proficiſcitur, animique tandem jungitur defectio, ſummum adeſt periculum & mortem proximam jam portendit. HIPPOCRAT. *aphor.* 37. *Sect. VI.* nec non *in prognoſticis.*

§. XVI.

Periculoſiſſima cum ſeceſſu nigro.

Longe gravius longeque certius eſt periculum, ſi, uti ſubinde accidit, vomitui cruento, nigra & pici ſimilis eaque graveolens alvi dejectio jungitur. Hæc enim ſubitum ut plurimum denunciat interitum, ipſius HIPPOCRATIS teſtimonio, qui ſub morbi nigri nomine hanc paſſionem deſcribit.

§. XVII.

Qui ex meſaraicis in ileo.

Proficiſcitur cruenta hæc, tam per inferius, quam per ſuperius os ejectio, non immediate ex ventriculi vaſis, nec à ſanguine in ſtomachi cavo extravaſato, ſed potius ex alio viſcere, vel inteſtinis tenuibus, maximeque ileo, & ruptis in ipſo meſaraicis, quæ tenuiſſima tecta ſunt tunica, vaſis. Hæc enim in defunctis ſæpe adhuc nigro ſanguine valde diſtenta deprehendi, ſimulque totum ventriculum cruenta ejuſmodi materia refertum.

§. XVIII.

Hæmorrhoidariis & hypochondriacis frequens.

Qui autem funeſtis ejuſmodi nigris alvi dejectionibus, cum vel ſine vomitu cruento, afficiuntur, vel hypochondriaci ſunt, aut hæmorrhoidarii; in quibus ſanguinis curſus per meſaraica vaſa non recte, ſed impeditius ſuccedit, unde dolorificæ vaſorum ſub membranis excurrentium diſtenſiones, ſpaſmi, congeſtiones & tandem effuſiones pernicioſæ ſequuntur. Quibus optime diſtingui poteſt à fluxu ſanguinis hæmorrhoidali, qui licet interdum etiam ſubnigricans ſit; neutiquam tamen tam immenſo dolore inteſtinorum ſpaſmodico ſtipatur, neque etiam præſentem interitum, ſed potius magnum levamen, affert.

§. XIX.

Ac propter fœtorem ex putrilagine vires vitamque demit.

Materia illa nigricans, quæ ſic per alvum exit, ſolet eſſe fœtidiſſima, quia ſanguis effuſus, cum ſtercoribus in cavo inteſtinorum quaſi confermentatus, exaltato principio ſulphureo alcalino, in fœtidiſſimam abit putrilaginem. Quæ, quia infenſiſſima fluidi nervorum naturæ, hinc mox cito vires deprimit & vitales in corpore motus deſtruit. Atque adeo ſumma, quæ fere morbo huic perpetuo jungitur virium dejectio, non adeo ex nimia ſanguinis profuſione ejuſque natura, ſed potius ex ipſius corruptione putrida eſt derivanda.

THESES THERAPEUTICÆ CUM CAUTELIS CLINICIS.

§. I.

Medicatio cauſis accommodanda.

In hujus tam horrendi & gravis morbi curatione Medicus utique pro diverſitate corporum, cauſarum & temporis, prudenter & circumſpecte ſeſe gerere debet. Etenim alia medendi ratio eſt in paroxyſmo, alia extra eundem; alia, ubi à ſola ſanguinis abundantia & orgaſmo malum ſuſcitatur atque excretio quaſi critica eſt, alia, quando à doloribus & ſpaſmis ſanguinem ad interiora urgentibus oritur; rurſus vero alia, quando a corrupto aut obſtructo viſcere, aut à cauſa externa, veneno vel corroſiva materia, morbus inducitur.

§. II.

In paroxyſmo vena ſecanda plethoricis.

Ipſo in paroxyſmo, ſi corpus eſt plethoricum, ipſeque ſanguinis motus ab exterioribus ad interiora præter naturam converſus eſt, commodiſſimum locum habet venæ ſectio in brachio. Tenendum vero eſt, ſanguinis menſuram miſſionisque repetitionem à perito & circumſpecto Medico pro corporis, vaſorum repletionis, virium & ætatis ratione eſſe præcipiendam.

§. III.

Sanguine æſtuante profuit refrigerans potus.

Quandocunque ſanguis nimium æſtuat atque in orgaſmo conſtitutus, & pulſus impetuoſus ac validus eſt, *aquæ fontanæ, vel plantaginis potus, in cujus libra nitri puri drachma & ſyrupi papaveris rhœados uncia dimidia ſoluta*, ſucceſſive & temperate ſumtus, egregie conducit. Refrigerans enim hac potio temperat ſimul humorum acrimoniam, elaſticam partium ſulphurearum exæſtuationem intra vaſa componit, & relaxata vaſculorum apertorum orificia ita firmat & roborat, ut poſtea eo facilius coëant iterumque coaleſcant.

§. IV.

Spaſmis urgentibus.

Porro nunquam non egregiam opem præſtant emulſiones, inprimis, quando præcordialia

regio,

dolo ... emanans regio, circa ſiniſtrum potiſſimum latus, pungitivis & vellicatoriis doloribus ſpaſticiſque ſtricturis affligitur ac ſitis cum æſtu urget. Poſſunt autem confici ex ſeminibus quatuor frigidis & papaveris albi, cum aquis antiſpaſmodicis, florum tiliæ, liliorum convallium, primulæ veris, acaciæ, papaveris rhœados, pœoniæ, ceraſorum nigrorum, admixto nitri momento & convenienti ſyrupi papaveris albi quantitate.

§. V.

Et injiciendi clyſteres emollientes. Præterea ad laxandas ſpaſticas inteſtinorum ſtricturas & divertendum impetuoſum humorum ad partem affectam affluxum, deſideratum ſubinde levamen afferunt clyſteres emollientes ac demulcentes, ſtimulo tamen quodam leniori armati, nitro conditi & frequentius injecti.

§. VI.

Exterius commendanda, ut uncta & roborantia. Neque minus inter externa hujus mali remedia commemoranda ea, quæ ſpaſmos ſiſtendo, ventriculum roborando, nec non diſcutiendo, virtutem ſuam exſerunt. Hoc nomine ego nihil præſtantius deprehendi ipſo *oleo camphora, quod paratur, ſi drachma una camphora ſolvitur in uncia una olei amygdalarum dulcium & poſtea viginti guttæ olei ligni Rhodii inſtillantur.* Inungitur hoc oleo tota præcordialis regio cum toto hypochondrio ſiniſtro, & poſtea ſacculus, cui ſpecies ex floribus chamomillæ Romanæ, ſambuci, herba menthæ & abſynthii indiæ, in aceto roſaceo, vel vino rubro coctus, ſubcalide applicatur.

§. VII.

Ligaturæ item, & lavationes manuum pedumque. Quodſi jam enormis cruoris copia profuſa cum ſumma virium jactura, injiciendæ ſunt ad compeſcendum nimium fluxum artuum ligaturæ, quæ poſtea, uti capite antecedente monitum, circumſpecte iterum ſolvendæ. Novi etiam non ſine ſucceſſu fuiſſe conſilium, ut manus & pedes ad malleolos uſque, aquæ immittantur frigidæ, quo frigus ſanguinem in minimis vaſis diutius detineat, & ſic ejuſdem ad cor refluxus aliquantiſper retardetur.

§. VIII.

Recurſus quibus arcendus. Extra paroxyſmum ad arcendum mali recurſum eximie conducit rhabarbari electi pulvis, ad dimidiam drachmam, vel ſolus, vel cum cancrorum lapidibus, aut duodecim trochiſcorum de carabe granis & dimidio camphoræ grano, bis ſingulis ſeptimanis, ante lecti introitum, cum hauſtu aquæ fontanæ ſumtus. Eſt enim rhabarbarum quaſi ſpecificum ad reſerandas paulatim obſtructiones. Egregia quoque virtus eſt infuſi theiformis ex herba veronicæ, centumnodii, ſummitatibus milleſolii, radice glycyrrhizæ & ſemine fœniculi, ad aliquot patellas quotidie poti. Potui ordinario inſervit commode aqua fontana pura & levis, in qua ferrum exunctum, vel etiam ſerum lactis acidulatum.

§. IX.

Si ex menſtruis ſuppreſſis quæ facienda. Peculiari ratione huic malo occurrendum, ſi ex menſtruis ſuppreſſis, vel obſtructis oritur. Tum ſcilicet vena ſecanda eſt in pede, & præterea clyſteribus ex menſibus provocandis idoneis confectis, ut artemiſia, pulegio, floribus cheiri, baccis lauri & juniperi, alvus frequentius eluenda, vel etiam temperatæ ejuſmodi ſpecies emmenagogæ, in infuſo, aut decocto, ſimul ſunt propinandæ.

§. X.

Alia quoque ratione medicatio inſtituenda, quando ab aſſumtis acribus & acidis liquoribus ſtomachi vaſa eroſa & ſanguis ſic effuſus evomitur. Tum ſcilicet ad contemperandam acrimoniam & cicatrandam rodentem facultatem, eximie conducunt pulveres abſorbentes terreo-alcalini, ad conſolidanda autem vaſcula ſauciata optimum remedium lac cum amylo coctum. *A corroſivis quomodo excipiendum.*

§. XI.

In omni, à quacunque cauſa fuerit producta, ſtomachi hæmorrhagia, caute mercandum eſt cum opiatis & narcoticis, eo, quod virium dejectionem, quæ nunquam non in hoc morbo præſto eſt, magis adhuc cum ſummo detrimento augent. Summo etiam ſtudio cavendum eſt à validis ſtipticis, adſtringentibus & vitriolaceis pharmacis. His enim ſanguinis eruptio quidem ſiſtitur, ſed cruor in vaſis ſtagnans putreſcit & gravis inflammatio cum ſphacelo metuenda, aut minimum ſi cachecticum corpus eſt, expeditus fit in hydropem tranſitus. *Anodyna & ſtiptica fugienda.*

§. XII.

Superatq vomitu cruento, abſtinendum poſtea omni cura ab emeticis, nec non ab aloeticis, quibus ſanguinis orgaſmus, ejuſdem inordinatus progreſſus & ad ſtomachum confluxus inducitur, ac ſic facillime malum revocatur. Recte etiam monet HIPPOCRATES: fugienda eſſe oleoſa & pinguia, quibus addenda etiam dulcia. Nam licet hæc inter alimenta ſint præſtantiſſima, recurſui tamen & generationi hujus mali favent, quia vaſcula dilacerata nimium relaxando, ſanguinis affluxum potius invitant, quam arcent. *A ... poſtea cavendum.*

§. XIII.

Ceterum digna utique ſunt, quæ ſubjungantur HIPPOCRATIS de morbo nigro monita practica, quæ *lib. II. de morbis Sect. V.* conſignavit & ſic habent: *Morbo atro laboranti medicamentum purgans crebro propinato. & ſerum & lac, ſi anni tempus ferat, & cibis abſtineat dulcibus, oleoſis & pinguibus; utatur potius frigidis & alvum ſubducentibus, & niſi debilis fuerit, ſanguinem e brachio detrahito. Quod ſi alvus non dejiciat, molli infuſo ſubluito, à crapula & venere abſtineat neque multum exerceatur, neque deambulet, calida non lavet, acria non edat, neque ſalſa, quæ cum fecerit, cum ætate etiam morbus fugiet.* *Hippocratis monita practica.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Virgo, decimum octavum ætatis annum agens, corpore procera, macilenta ac tenera, facie pallida, anno ætatis decimo quarto, poſt vehementiſſimam iracundiam, tantam cruoris copiam evomuit, ut menſuram fere compleret. Subſequuta tum febris aſſidua, qua diſcuſſa, menſium fluxus erupit & in hunc uſque diem ſatis ordinate ſucceſſit. Interim haud raro emicuit ſenſus doloris pungitivi in ſiniſtro latere & preſſorii in ventriculo, quo Medicus conſultus inductus, cruditates in ſtomacho ſubeſſe ſuſpicatus eſt, & ob id porrexit vomitorium ſatis validum antimoniale. Sed inde dolores & preſſiones ventriculi mirum exacerbatæ & acceſſerunt præterea ſtricturæ præcordiorum anxiæ, cum intenſo *Vomitus cruentus ex iracundia ortus.*

capitis dolore, quin triduo poſt, ſanguis magno cum impetu per os erupit, ſub extremorum algore, aphonia, animi profunda deſectione alvique adſtrictione, quæ inſequutus æſtus ingens, cum magna ſiti; poſtero tamen die per vomitum nihil amplius ſanguinis, ſed tantum ingeſta rejecta, & ante meridiem ſemper ægra melius, poſt meridiem pejus habuit. Cum demum ego in conſilium adſciſcerer, his uſus ſum magno cum fructu remediis. Binis ſcilicet ſingulis horis porrexi paulatim ſorbendum hauſtum aquæ fontanæ frigidæ, cum pulvere nitroſo abſorbente & quindecim liquoris anodyni mineralis guttis. Deinde ter ſucceſſive injicere juſſi clyſterem emollientem domeſticum, quo alvus ingentem viſcidorum recrementorum colluviem dimiſit. His levata quidem ægra, conquievit etiam æſtus nimius & urgens præcordiorum anxietas, nihilo minus manſit ſemper conatus ad vomendum, junctus interdum, non cum ſanguinis, ſed pituitæ vomitu; neque capitis dolores, neque anxietates præcordiorum prorſus ceſſarunt, ſed interjecto aliquo tempore redierunt & vires præterea multum fuerunt dejectæ. Quare emulſionem parare juſſi ex decocto cornu cervi & ſtorzoneræ, aqua meliſſæ & menthæ ſine vino, cum ſeminibus quatuor frigidis, papaveris albi & ſyrupo papaveris, quam ægra inſigni ſumſit cum euphoria. Præcordiali vero regioni, ſacculum herba menthæ, floribus ſambuci & chamomillæ Romanæ plenum inque vino coctum ſæpius applicare juſſi. Et ad levandum capitis dolorem liquoris anodyni mineralis guttas quinque, vel ſex, fruſtulo ſacchari Canarienſis inſtillatas, ſæpius ori indere ſuaſi. Sic demum effectum eſt, ut & vomitus cruentus, & omnia reliqua pathemata diſcederent, & ægra priſtinam perfectam recuperaret valetudinem.

Epicriſis.

Quando menſes primum inſtant, decimo tertio, vel quarto ætatis anno, & juvenculæ ob id habent male, fortior animi, per mœrorem, aut iram commotio ſuperveniens, ſanguinis è ſtomacho eruptionem perquam facile ſuſcitare poteſt, idque tanto certius, quando exhibetur emeticum, tum certe veneni vim habens. Quod ſi etiam ſemel hæc adfuit hæmorrhagia, poſt longum annorum decurſum, eadem, quavis data occaſione, facile redit, uti quidem in noſtra factum eſt per vomitorium validum, quo ſanguinis impetus non modo ad ventriculum, ſed & ad caput translatus, in illo cruentum vomitum, in hoc autem gravia pathemata induxit.

Observatio II.

Vomitus & ſeceſſus niger brevi lethalis.

Laborarat per longum tempus quartana febre juvenis, & tandem ab empirico, neſcio quibus, curatus, pravum inde corporis contraxit habitum, cum livido ac plumbeo faciei colore, aliquali etiam circa palpebras tumore & virium languore continuo. Præterea ſæpius conqueſtus eſt, inprimis poſt uſum flatulentorum, vel animi commotionem, de dolore ſiniſtri lateris, alvo ſimul dura & tenſa. Tandem cum pedibus iter aliquot milliarium conficiens corpus valide exagitaſſet, & rixas etiam cum ſodalibus habuiſſet, incidit inopinato in vomitum nigrum, largius & aliquoties erumpentem; ſimul ſeceſſerunt per alvum fæces inſtar picis nigræ ac fœtidiſſimæ. Sub his æger ſæpius animi deliquium, ſi erigeret corpus, incurrit & intra viginti quatuor horas plane exſpiravit. Diſſecto altero ſtatim die cadavere, tam infacetus nares feriit fœtor, ut non ferre poſſent adſtantes. In ventriculo vaſa brevia nigro colore conſpicua & diſrupta apparuerunt, & tam in ejus cavo, quam etiam ileo inteſtino, liquamen nigrum fœtidum comparuit, vaſis ilei ſimul nigricantibus. Hepar, naturali aliquanto durius viſum fuit, ſed lien adeo durus, ut pene cartilaginis ſpeciem præberet, atque exterior ejus ſubſtantia albeſcens vix acuto cultro diſcindi poſſet; mollior autem interior exigua compages ſuperſtes, atro ſanguine erat plena.

Epicriſis.

Subitaneæ hoc eſt exemplum mortis, ex ſola ſanguinis effuſione, memoratu utique dignum. Nam in aliis ſanguinis profluviis, licet is majori copia effundatur; non tamen tam ſubito mors, vel etiam animi deliquia accedunt. Quare alia utique ſubeſſe debet hujus eventus cauſa, quam ego quidem putredini cum intolerabili fœtore tribuendam eſſe cenſeo. Quæ quia intimæ ad cerebrum nervoſaſque partes admiſſinnis, ſubito fluidum illud inficit, quod vires præſtat, eodem modo ac in iis, qui ſphacelo partium tantum externarum afficiuntur, nec non qui cancrum exulceratum gerunt, & ea propter vitam cum viribus ſubito perdunt. Quoad cauſam vero hujus mali, febris quartana diuturna & forſan male etiam curata, reliquit inſigne vitium in lienis viſcere, quo obſtructo, accedente ſpaſtica ſub ira ſtrictura, ſanguis in progreſſu magis adhuc impeditus, nec ea propter mirum eſt, eundem tam brevia vaſa, quam quæ ſunt in ileo, diſrupiſſe & effluxiſſe.

Observatio III.

Vomitus cruentus cum ſeceſſu nigro poſt XIV. dies lethalis.

Fœmina ſexagenaria, plethorica, ſedentariæ vitæ & craſſiori victui addicta, poſt perpeſſam diuturnam mœſtitiam, conqueſta eſt aliquamdiu de laſſitudine corporis & dolore in ſiniſtro latere. Quum vero curru aliquando veheretur & ſimul vento frigidiori corpus exponeret, vomitu ejecit magnam materiæ nigricantis copiam, mox etiam ſimilis coloris per alvum ſeceſſit cum fœtore ingenti, ipſa autem ſub his dejectionibus aliquoties redeuntibus animi ſemper paſſa eſt deliquium. Datæ fuerunt interne analepticæ mixturæ, cum aceto deſtillato & cancrorum lapidibus. Exterius ventriculi regioni applicatum balſamum noſtrum vitæ, ac præterea, ſedato poſt vomitu, rhabarbarum in ſubſtantia cum manna datum. Videbatur malum hiſce mediis aliquantiſper inducias dare, & ſpatio triginta horarum, neque per ſuperiora, neque inferiora, contigit ejectio; nihilo tamen ſecius rediit poſtea aliquoties anoterica & catoterica dejectio cum animi deliquio, appetitus fuit ſimul proſtratus, ſomnus turbulentus, paucus & nihil reficiens; quibus tandem, elapſis duabus hebdomadibus, conſumta fœmina occubuit. Tradito ad balſamationem cadavere, inſpeximus mortis & morbi cauſam ac invenimus, vaſa ventriculi brevia tumida & ſanguine atro farcta ac in inteſtino ileo affatim cruorem atrum. Hepar magnum erat valdeque induratum, lien non quidem durus, ſed naturali duplo major, adeo mollis, ut ipſius ſubſtantia digito preſſa mox dehiſceret & ſanguis fœtidus, obſcure nigricans quaqua verſum diffflueret.

Epicri-

Epicriſis.

Ortus fuit funeſtus hic morbus procul dubio ex emanente ſanguinis per uterum purgatione, qua ceſſante, in fœmina plethorica, neglecta præterea venæ ſectione, neceſſe utique fuit, ut ſanguis in viſceribus ſtagnaret, ea infarciret, & ſubtracto tandem per animi mœrorem eorum robore, morbum mortemque hac ratione inferret. Quod autem diutius malo hoc affecta traxit ægra, neque etiam tam ingens adfuit fœtor, tribuendum videtur, tum, quod ſanguis non ſimul & ſemel, ſed ſucceſſive effuſus, tum etiam, quod ſanguis in ætate ſenili non adeo particulis ſulphureis ſcatet, quam quidem in ætate juvenili.

Observatio IV.

Seceſſus niger ex tumore brachii triduo lethalis.

Prodierat in dextro brachio infantis menſis unius unica nocte tumor inſignis, qui mox lividus ac durus cum venis inflatis redditus, tenello, poſtquam per tres dies & noctes continuo ejulaſſet & per alvum materiam inſtar picis nigram egeſſiſſet, vitam eripuit. Diſſecto mali moris tumore, cuncti ſubſtrati muſculi, una cum vaſis, exeſi, corrupti, putrefacti, ſanguine fœtido infarcti comparuerunt, & exigua admodum ſanguinis quantitas in reliquis corporis canalibus. Illam vero nigricantem materiam per alvum ejectam, partim ex ventriculo, partim ex inteſtinis veniſſe, arguebat, quod adhuc ibi non nihil ejus ſupererat & vaſa inteſtinorum nigricante ſanguine turgida apparebant.

Epicriſis.

Nutricem hujus tam miſere pereuntis infantis fuiſſe impuram & lue gallica ante annum laboraſſe, fuit poſt fata compertum. Interim non dubium eſt, quin ob motum ſanguinis in parte inflammata & corrupta interceptum, is alias vias quæſiverit ac demum tenuia ventriculi & inteſtiniorum vaſa perruperit, eodem modo ac ſubinde evenit, à gravibus partium externarum contuſionibus ſanguinem è naribus, vel etiam per alvum, aut alias vias prorumpere. Quam in rem cōſentit peritiſſimus Platerus, qui in *praxi pag.* 726. ſcribit: *à contuſione aliqua facta circa viſcera ventriculo vicina ſanguis non nunquam evomitur.* Nigredo autem ſanguinis intimam omnino corruptionem ejus indicat, quæ ſine omni dubio à corrupta illa putrida tumoris materia profecta & communicata. Neque etiam alia ex cauſa, nigri & picei coloris cruorem, qui per anum in ejuſmodi affectibus fertur, quam ex valde corrupto in viſcere quodam ſanguine, totius maſſæ inſtar fermenti texturam invertente, petendam eſſe arbitror.

Observatio V.

Vomitus cruentus moderatus menſtrua antecedens.

Non ita pridem fœmina Hebræa Amſtelodamo meum exquiſivit conſilium. Agit hæc quinquageſimum annum, & ante octo jam fere annos, tribus, vel quatuor, ante menſium fluxum diebus, ſanguinis è naribus per intervalla notabilem quantitatem profudit, donec prodiret uterina purgatio & narium ſtillicidium tolleret. Succeſſit hoc per ſexennium, poſtea vero non amplius è naribus menſtrua periodo ſanguis prorupit, ſed præcedente leviori tuſſi, è faucibus aliquot ſucceſſive cochlearia ſcreatu evacuata. Tum ſemeſtri abhinc ſpatio, circa menſium tempus perſenſit, vomitu, ſine tamen ſingulari conatu, è ventriculo ſanguinem ad aliquot per intervalla, cochlearia protrudi; idque adhuc, quotieſcunque redit tributi lunaris periodus, accidit. Ceterum fœmina eſt ſucci plena, vitæ ſedentariæ, lauto victui & potui vini addicta, & ex eo quo vomitu egeſſit menſtruatim ſanguinem, ob periculi metum virium experta eſt languorem, cum appetitu proſtrato & exiguo ſomno, quæ tamen poſt menſium fluxum & exacto octo dierum ſpatio, inducias dederunt. Accepit & conquiſivit huc uſque multa & varia medicamenta, ſed fruſtra. Neque venæ ſectio, quæ tantum circa æquinoctium fuit celebrata, ullam attulit opem. Ego igitur conſilium dedi, ut ante imminens menſium tempus, venam pedis aperiendam curaret, & tres tantum uncias ſanguinis effluere permitteret; dein ut ſingulis hebdomadibus bis rhabarbari pulverem, cum lapidibus cancrorum & nitro permixtum, mane, vel veſperi, circa lecti introitum cum hauſtu aquæ frigidæ ſumeret, frequentius infuſum theiforme, ex veronica, ſcabioſa ac ſummitatibus milleſolii mane biberet, à vino & carnibus penitus abſtineret, pro potu vero ptiſana uteretur, uſque ad tempus vernum, quo fontis Selterani cum quarta parte lactis mixti potum per quatuor vel quinque hebdomades inſtituere & ipſam ceterum hilari animo eſſe juſſi.

Epicriſis.

Patet manifeſto: hanc ſanguinis eruptionem, non ſymptoma, vel effectum morbi cujuſdam in viſcere vaſculoſo obſtructo conſiſtentis, ſed ſalutare opus naturæ eſſe. Etenim in fœmina hac valde plethorica, per ſpaſmos, ſolenniter menſium fluxum præcedentes, pars ſanguinis ad ſuperiora, & primis annis ad caput, poſtea ad pulmones & denique ad ventriculi vaſa tranſlata fuit, quam tranſlationem veteres palindromen, vel metaſtaſin appellare conſueverunt. Quia vero jam tempus adeſt, ut plenarie mox emaneant menſes; hinc ſuaſi ſingulis menſibus ſanguinis miſſionem & abſtinentiam ab iis quæ multum ſanguinis ingenerant. Et quia præterea cruoris vomitio nunquam non valde ſuſpecta, metuendus omnino eſt gravior, ſi viſcera abdominis ſanguine forte oppleantur & infarciantur, progreſſu temporis, effectus; quem potus aquæ Selteranæ, cum victu tenui & moderata diæta utique avertere & præcavere valet.

Observatio VI.

Vomitus cruentus ab emmenagogis calidis lethalis.

Triennio abhinc peregre vocatus fui ad generoſiſſimam fœminam, delicatæ & teneræ conſtitutionis, vomitu ſanguinolento enormi correptam. Accedens illico obvium habui maritum, monſtrantem binas argenteas pelves, liquamine ex cruore concreto & phlegmate plenas, quod vomitu fuerat exturbatum. In ægra offendi pulſum valde debilem, & vires ita dejectas, ut erecto capite in animi incideret deliquium. Quare ingens periculum ſubeſſe dixi. Dedi quidem analeptica & roborantia, ſed altero die, poſt aliquot adhuc inſtar loturæ carnis, intermixtis ſanguinis fuſci coloris grumulis, vomitus, placide occubuit. Quum in cauſam morbi mortiſque inquire-

rem, reſcivi: defunctam, poſt puerperium laboraſſe tertiana, tunc temporis graſſante genii valde anomali; hanc poſt quinque acceſſiones à Medico vicini oppidi, miſſis pulveribus fuiſſe ſublatam; ex eo vero per tres menſes reſtitiſſe fluxum uterinum & ſucceſſiſſe dolorem hypochondrii ſiniſtri gravativum. Hinc matrem permotam fuiſſe, ut ab extraneo Medico petierit & filiæ miſerit medicamenta, elixirium ſcilicet, quod, quum explorarem guſtu, proprietatis ſine acido, cum eſſentia zedoariæ & ſuccini erat, de quo ter quotidie guttas quinquaginta cum vino Rhenano veteri & generoſo, ſumſerit ac pro ordinario potu cerevifiam valde lupulatam habuerit. Sed elapſo vix trium hebdomadum ſpatio, incidiſſe ipſam in funeſtum hunc morbum.

Epicriſis.

Tragicus hic caſus doceat juniores practicos: quam perniciosum ſit, emmenagogis, ad ciendos menſes, paulo validioribus uti in ſubjectis tenerioribus, in quibus poſt puerperium & febrem magis deficit, quam abundat ſanguis; tanto magis, ſi ex dolore gravativo hypochondrii ſiniſtri, labis in viſceribus, poſt febrem, ſine dubio adſtringentibus cohibitam, & inprimis lienis, juſta eſt ſuſpicio. Nam ubi obſtaculum ponitur in interaneis tranſeunti ſanguini, is calidioribus medicamentis valde exagitatus & expanſus, venas ventriculi teneriores facile vi perrumpere & exitum affectare, atque etiam ſibi parare valet.

Observatio VII.

Morbus niger ex hepatis vitio lethalis.

Cauſidicus clarus, quadragenario major, corporis habitu gracilis & inter labores fori aſſiduos ſedentariam admodum vitam colens, à pluribus jam annis cereviſiam partim, partim vinum in ſeram uſque noctem bibere conſueverat, tam largiter, ut quotidie vix tres, vel quatuor vini menſuræ ſufficerent. Dum vero potui ſic indulſit, ciborum appetentia cum viribus langueſcere cœpit, corpus quoque marceſcere & ſæpius gravativus dextri hypochondrii dolor affligere, facie ſimul exiſtente plumbea & coloris ad ictericum vergentis. Venæ ſectionem natura quaſi horruit, eandemque vix ſemel, vel bis, per totam vitam admiſerat, in juventute tamen narium ſtillicidium expertus fuerat frequentius. Quum demum in convivio plus quam tres potentis Hungarici vini menſuras ingurgitaſſet, ſaltando quoque corpus valide exagitaſſet, domum delatus, ſummam præcordiorum anxietatem perſenſit ac paulo poſt iterato per intervalla ſanguinis fuſci, ex parte concreti, colluviem evomuit ingentem. Injecto ex jure galli, oleo amygdalarum dulcium, nitro & ſale aliquoties clyſtere, ejuſdem indolis etiam per alvum ſeceſſit liquamen, ut adeo intra viginti quatuor horas plus quam tres ſanguinis menſuræ per ſuperius & inferius os exirent. Vocatus ego, porrexi interius mixturam analepticam leviter adſtringentem, ex aqua menthæ, meliſſæ, theriacali, cinnamomi ſine vino, ſucco citri, cum coralliis, ſpeciebus de hyacintho & ſyrupo papaveris albi. Exterius præcordiorum regionem inungere juſſi linimento ex oleo amygdalarum dulcium, nuciſtæ & camphora, & ſuperimponere ſacculum herba menthæ, abſinthii, floribus roſarum rubrarum, chamomillæ Romanæ plenum, ex vino rubro coctum. Quibus quidem ſenſim ſanguinis per ſuperna eructatio conſtitit, ſed remanſit magna virium dejectio, cum ciborum plenaria inappetentia, ſucceſſit tandem ventris, cum ſuperiorum tabe, tumor, & intra bimeſtre ſpatium mors ipſa.

Epicriſis.

Cruentam vomitionem ex liene & hepate proficiſci, priſca jam fuit Galeni ſententia, & ego idem aliquoties experientia habeo confirmatum in iis, qui poſtquam aliquamdiu de dolore hypochondrii dextri preſſorio diuturno conqueſti, accedente gravi iracundia, motu corporis impenſo, vini potentis abuſu, aut refrigeratione externa, vomitus, nec non ſeceſſus alvinos ſanguinolentos incurrerunt, tam largos, ut intra exiguum tempus, ejecta plus quam tres vel quatuor menſuras æquarint. Quare mihi omnino videtur veroſimile, non tantum ex brevibus ventriculi vaſis, uti in ſola vomitione cruoris accidit ſine ſeceſſu per alvum, verum etiam per hepaticos ductus nimium ampliatos, vel plane diſruptos venæ portæ ramulos, ad duodenum perrumpere ſanguinem ibique effuſum, non modo vomitus, ſed & dejectiones alvinas ſanguinolentas facere. Diſcant vero etiam ex hac obſervatione ſtrenui illi ſpirituoſorum inprimis potatores, quam male conſulant ſuis viſceribus. Ego enim inde obſtructiones, indurationes & rupturas in meſaraicis vaſis ſanguineis & lymphaticis vidi, unde poſtea ater funeſtus morbus, cruentus vomitus, hydropes, lentæ & hecticæ febres.

Observatio VIII.

Vomitus & ſeceſſus cruentus à menſium retentione.

Percellebatur ingenti terrore fœmina trigenaria ipſo illo tempore quo menſtrua purgatio ſuccedebat, & tremens adhuc ingerebat aquæ frigidæ hauſtum liberalem, eoque in artuum tremorem validum & inappetentiam ciborum delabebatur. Redeunte menſtrua periodo, ſanguis quidem comparuit, ſed juſto parcior, ac maximæ præcordiorum anxietates, cum nauſea, vomitu, extremorum frigore & faciei rubore ipſam infeſtarunt. Tertio menſe priora redierunt pathemata cuncta, & præterea acceſſit per triduum vomitus largus ſanguinis, vires ſummopere proſternens.

Epicriſis.

Nihil certe deterius & fœminarum ſanitatem magis lædit, quam gravis animi ex iracundia, aut terrore commotio, incidens in illud tempus, quo uterina purgatio ſuccedit. Salutares enim illi motus ſueti excretorii ſic ſtatim invertuntur, ad interiora vergunt, ac facile poſtea in habitum tranſeunt, niſi cito iterum emendentur. Quare ſi incidit ejuſmodi noxa, quam fieri poteſt citiſſime ſuccurrendum congruis auxiliis, inter quæ præter venæ ſectionem & clyſteres demulcentes, quam maxime proficua theiformia infuſa, cum iis quæ ſanguinis ad exteriora motum rurſus revocant, blanda ſcilicet diaphoretica.

CAPUT

CAPUT IV.

De Hæmorrhoidali fluxu nimio.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Nimius hæmorrhoidum fluxus, quid & qualis.

NOn omnis liberalior ſanguinis per ſedis venas ſeceſſus, pro eo, qui præter & extra naturæ legem fit ac nimius eſt, habendus; ſed conſideranda vaſa, corporis habitus, vires, ætas ac temperamentum. Non enim infrequens, quod ea ſanguinis effuſi quantitas, quæ certis corporibus legitima eſt ac ſalutaris, aliis viciſſim fit nimia ac pernicioſa. Neque etiam omnis ſolito largior, à mole ſanguinis valde aucta eaque paullo impenſius commota, ſuſcitatus hæmorrhoidalis fluxus, cenſendus eſt morboſus, ſed is demum, qui diutius inſiſtit, qui vires proſternit, quo appetentia, laudabilis alimentorum digeſtio, nutritio aliæque functiones læduntur, ac metus tandem eſt, ne via ad graves & chronicas paſſiones pandatur.

§. II.

Ejuſdem ſigna.

Nimium hæmorrhoidum fluxum antecedunt ut plurimum & comitantur hæc: dorſi & lumborum gravativus preſſorinſque dolor, interdum crurum ſtupor, extimarum partium cum levi horripilatione conſtrictio, vaſorum in iis ſubſidentia, pulſus durior & conſtrictior, oris fauciumque ſiccitas, urina parcior & frequentius pallida, ſenſus ponderis in podice ad perinæum ſe extendens, ventriculi unbecillitas, flatulentia in imo ventre, frequens ad mejendum & deſidendum ſtimulus, ſubinde cum muci albi & bilioſi excluſione, ac ſenioribus magiſque imbecillis accidit præterea ani procidentia.

§. III.

Quæ ſanguinis excreti qualitas & quantitas.

Sanguis in nimio hoc profluvio ater plerumque in principio excernitur valdeque grumoſus, interdum etiam in fruſta, quæ palmam manus æquant, coactus è varicoſis vaſis evacuatur; poſtea ſequitur rubicundus & demum admodum ſeroſus, quandoque pituitoſus, ſive mucus albuminis ovi ſpeciem habens. Copia ſanguinis excreti nonnunquam oppido magna, ac uti MONTANUS notavit, quotidie duas libras, vel uti PANAROLLUS vidit, quotidie libram æquat. Diu etiã ſæpe inſiſtit profluvium, idque per integrum menſem, viginti, quin quadraginta quinque dies, ſactum eſſe, obſervatorum fide dignorum teſtimonio conſtat.

§. IV.

Ex hæmorrhoidalibus internis venit.

Sanguinis per inteſtinum rectum excretio omnis fit per vaſa ſic dicta hæmorrhoidalia. Externæ tamen hæmorrhoides rarius fluunt, ſed in varices doloriſicas facile abeunt, quæ apertæ ſanguinem plorant, neque tamen crebro nimium fundunt. At internæ hæmorrhoides, quæ propagines ſunt ſplenici rami, & ad inteſtini recti interiorem ſubſtantiam, quin ani uſque ſphincterem porriguntur, una cum arteriolis ex meſaraica inferiori productis, non modo fluxus effuſioris fontem præbent, ſed & ſuppreſſæ, morbos, qui ex labe hepatis, lienis, pancreatis, meſenterii & inteſtinorum fiunt, ingenerant.

§. V.

Arteriis maxime, tum etiam venis.

Ipſe fluxus immediate & proxime per arteriolarum ramos ſanguini nimium diſtentos tandemque diſruptos contingit. Neque tamen ex toto negandum, è vena etiam hæmorrhoidali, propter læſam, quæ ipſi cum arteria eſt, anaſtomoſin, multum ſanguinis ibi collecti & ſæpe vitioſi prodire. Patefacta enim ſic via, valvulæ egreſſum ibi impedientes deſunt, & ſi vel maxime eſſent, varicoſa tamen venarum habitudo multum & valvularum ſitum immutet neceſſe eſt.

§. VI.

Cauſa impeditus ſanguinis per hæmorrhoidalia & meſaraica progreſſus.

Salutarem illam per ſedis venas ſanguinis evacuationem, difficiliori per hæmorrhoidales venas, ob ſitum earundem perpendicularem, progreſſui & ad portæ venam ipſumque hepar reditui, in acceptis referendam eſſe, & quando vaſorum in recto extrema ab accumulato ibi ſanguine nimis diducta aperiuntur tandem atque dehiſcunt, contingere, inter omnes conſtat. Unde qui excedentis etiam & pernicioſi hæmorrhoidalis fluxus cauſam atque originem ab impedito ſanguinis per hæmorrhoidales & meſaraicas venas ipſumque hepatis viſcus motu progreſſivo reperit, is minime à vero aberrat. Teſtatum id ſane faciunt obſervationes anatomico-practicæ, quibus confirmatur, illum venæ hæmorrhoidalis ramum, qui juxta coli tractum excurrit ad anum, multo quam quidem ſecundum naturam eſſe ſuevit, ac vel triplo ampliorem, in iis qui hæmorrhoidum exceſſu perierunt, offendi. Etenim quo major ſanguinis per arterias eſt affluxus & ſegnior per venas refluxus, eo magis à collecto ſero & ſanguine fibræ laxantur, vaſorum alvei diducuntur & labefactato ſic magis magiſque partium tono ac robore profluvium diutius durat, facilius etiam recrudeſcit.

§. VII.

Ad quem concurrunt plures cauſæ.

Quæcunque igitur ſanguinem ingignunt nimium, ejuſdemque per portæ ramos commeatum remorantur, aut etiam copioſiorem ad loca hæmorrhoidalia affluxum invitant, ad hæmorrhoidalem tam moderatum, quam etiam immoderatum fluxum diſponunt. Hinc eſt, quod qui laxum, ſpongioſum, obeſum, plurimis vaſis ſanguine turgidis diſtinctum corporis obtinent habitum, qui lauto fruuntur victu, vitæ genus colunt ſedentarium motuſque expers, & à majoribus hoc morbo affectis prognati, hæmorrhoidum exceſſui quam maxime ſint obnoxii. Eandem quoque ob cauſam accidit, quod acriora purgantia, aloëtica crebrius uſurpata, calidorum ciborumque aromaticorum, nec non potus vinoſi dulcis atque potentis liberalior uſus, omiſſæ ſuetæ ſanguinis ſubtractiones, animi affectus, ira potiſſimum & triſtitia diuturna, & corporis quoque, maxime per equitationem, commotio impenſior, aliaque id genus plura, ut impetat hic ſanguinis fluxus præternaturalis, faciunt.

§. VIII.

Perículoſus fluxus nimius.

Ceterum periculoſum utique eſt effuſius hoc ſanguinis hæmorrhoidalis profluvium. Inde enim vires convelluntur, corpus marceſcit, femora gravantur, ſomnus fit laborioſus, præcordia gravativo ſenſu anguntur, venter cum borborygmis

mis tumet ; ac pulſus micat debilis. Urgente poſtea diutius fluxu, pedes circa malleolos intumeſcunt, facies item & oculi, color illius fit luridus ac plumbeus, ſpiritus arctius meat, & poſtremo in cachexiam, bydropem, lentam & becticam febrem fit tranſitus. Ut adeo pateat : ex defectu etiam ſanguinis graves ſubnaſci ægritudines, ac utique vitæ viriumque theſaurum eſſe ſanguinem, nec quantitate, nec qualitate peccantem.

§. IX.

Ducit ad hecticam.

Exitialis hæmorrhoidum excedentium eventus certius imminet, ſi tumor hepatia, vel lienis, hypochondriorum inflatio, cum alvo adſtrictiore, incipiens cachexia & hydrops, morboſam hanc ſanguinis effuſionem induxerunt. Sic enim ſub ipſa priora mala ingraveſcunt, obſtructiones increſcunt & obfirmantur, ac vitioſa quoque ſanguinis & ſuccorum conſtitutio augetur. Unde profluvium fit chronicum, tandemque in atrophiam lentamque hecticam ſebrem, cum extrema virium jactura terminatur.

§. X.

Et hydropem.

Frequentioris obſervationis eſt, nimias ſanguinis per ſedis venas profuſiones ducere ad hydropem, idque præſertim in phlegmaticis, & qui rarum corporis obtinent habitum. Si autem hydropi ex hepate indurato ſupervenit ejuſmodi exceſſiva hæmorrbagia, certum mox ſubſequuturæ mortis præbet indicium.

CURATIO.

Variæ & differentis indolis ſunt cauſæ, quæ ad excitandum nimium hæmorrhoidum profluvium faciunt atque concurrunt; ideo variæ etiam medendi ſunt indicationes, & varia quoque ac diverſæ naturæ ad arcendum illud ac perſanandum remedia.

§. I.

Sanguinis copia minuenda.

Non adeo inſolens eſt, ut in corpore plethorico, reſtitante aliquandiu ſueto alias fluxu, à vehementiori corporis, vel etiam animi commotione, à potu ſpirituoſo liberalius aſſumto, balneo nimis calido, aut medicamento inteſtinum ſanguinis motum nimium intendente, non modo ſubito & conſertim fiat, ſed & ſolito diutius inſiſtat ſanguinis, cum pulſu magno & vehementi, per hæmorrhoides profuſio. Quod ubi accidit, primo omnium divertendus ac derivandus ſanguinis impetus, eumque in finem ſanguinis miſſio in brachio, vel brachiorum in liquorem aquoſo-vinoſum tepidum immiſſio, apprime ex uſu eſt.

Ejuſdem orgaſmus temperandus.

Dein uſurpanda ea, quæ excedentem inteſtinum partium in ſanguine ſulphurearum motum componunt, diluentia maxime & refrigerantia, potus aquæ frigidæ, præſertim chalybeatæ, vel mineralis temperatæ, ſeri lactis cum ſucco citri coacti, aqua plantaginis, fragorum, acetoſæ, acetoſellæ, decoctum cornu cervi citratum, tinctura roſarum cum ſpiritu vitrioli præparata, & confecta ex his cum ſyrupo roſarum julapia. Eundem in finem præſtans eſt virtus nitroſorum, nitri tantum purificati, vel artificialis, ex ſpiritu nitri & ſale tartari parati, vel in pulvere cum abſorbentibus & roborantibus, vel etiam in potu dati. Porro operam locant egregiam, quæ impetuoſum ſolidorum & fluidorum motum placant ſimulque dolores & ſpaſmos levant, anodyna, inter quæ ſpectatæ virtutis eſt liquor noſter anodynus mineralis, ſpiritus etiam nitri dulcis rite paratus, aqus item florum chamomillæ vulgaris & ſummitatum millefolii, nec non ex papaveraceia, ſemen papaveris albi, ſyrupus papaveris utriuſque, aqua & extractum papaveris, aut ſi fortioribus utendum, ſemen hyoſcyami albi.

§. II.

Humores temperans per alvum

Quando cum virium jactura & nobiliorum functionum læſione effuſior fluxus diu perſiſtit, incipienſque viſcerum labes ſubeſt, & magis ſeroſi aquei, quam conſiſtentis fibroſi ſanguinis copia delinquit, conferunt quam maxime ea, quæ ſuccos vitioſos ac bilioſos clementer paullatimque per alvum educunt, ſimul atque humorum motum à recto inteſtino ad tunicas & glandulas reliquorum inteſtinorum alliciunt, eoque nomine merentur laudem rhabarbarina, cum paſſulis minoribus & tamarindis, vel quod idem, cum cremore tartari, ſi corpus eſt bilioſum, in potione elæoſaccharo citri condita.

& cutem evacuandi.

Tum quoque temperatiora diaphoretica, corrigendo & expellendo acres humores, officium faciunt opportunum, ibi maxime, ubi ſcorbutici, vel purpuracei aliquid, aut alius exanthematicæ materiæ, ſanguinis & ſeri contextui altius inhæret. Horum in numero ſunt cornu cervi uſtum, vel, uti vocant, philoſophice præparatum, unicornu foſſile, diapboreticum antimonium, acetum vini cum lapidibus cancrorum mixtum, aqua galegæ, florum ſambuci, cardui benedicti, theriacalis, ſimplex mixtura, diaſcordium Fracaſtorii, quæ in potionem lege artis poſſunt redigi. Nec proletaria virtus eſt liquoris anodyni mineralis, cum quarta liquoris bezoardi.i Buſſiani parte nupti ; infuſi item theiformis ex millefolio, veronica, piloſella aliiſque concinnati, & cum diſpoſitione in lecto aut conclavi ad blandum ſudorem, poti. Atque etiam non poſſumus non hoc loco merito commendare refractam camphoræ doſin, ad granum dimidium, præſertim quando nitroſis & bezoardicis pulveribus commiſcetur. Hac enim ratione acris & cauſtica materia, quæ ſæpe ſpaſmorum æqualem ſanguinis commeatum turbantium & hæmorrhagiam largam inducentium cauſa eſt, obtunditur & foras ejicitur, ſimul adſtringentium & anodynorum vis, tantiſper ne noceat, refrenatur. Itaque non ineptus cenſendus ille Veterum mos, quo camphoram præcipuis ad ſiſtendas etiam hæmorrhagias medicinis, commiſcuerunt, utut exigua admodum doſi, cujus generis ſunt ſpecies de hyacintho, diatrion ſantali, diatrion Abbatis, trochiſci de carabe, ſperniola Crollii, nec non famigeratiſſimus *Heurnii* ad ſiſtendum ſanguinia fluxum pulvis.

§. III.

Obſtructiones reſerandæ.

In graviori illo & difficillimæ medicationis fluxu, qui obſtructione, vel infarctu moleque adaucta viſceris cujuſdam, hepatis, lienis, aut in fœminis uteri, nititur ; eligenda, ſi medicinæ adhuc locus, ejuſmodi auxilia, quæ dum obſtructionum repagula ſolvunt, humores non nimium commovent. Inter hæc à priſcis jam temporibus uſu & ſecuritate celebres pilulæ de bdellio Meſue, à FORESTO, SOLENANDRO & RIVERIO laudatæ. Nec contemnendæ pilulæ Becheriana methodo ex amaris extractis & gummatibus temperatioribus concinnatæ, ita tamen ut aloes in locum,

cum ,

cum, rhabarbari extractum, largius paullo commixtum ſurrogetur, ſi hiſce nitroſi pulveres pro re nata interponantur. Nil vero ad expedienda obſtructa aqueis & diluentibus eſt præſtabilius. Unde quam optime in uſum trahuntur minerales aquæ, ſubtilitate atque temperie nobiles, quarum claſſem ducunt Antonianæ, Wildungenſes & Selteranæ, vel cum, vel ſine lacte potæ. Et certe prudens ac moderatus harum aquarum, ad aliquot hebdomades, ſub debito regimine & interpoſitis pilulis dictis, nec non elixirii balſamici temperati martialis pharmaci mixtura acuati uſu continuatus potus, palmam præripit reliquis cunctis. MONTANUS præterea in *conſiliis*, jus pulli copioſe tribus ante prandium horis bibere jubet, eoque plures hoc malo ſe liberaſſe teſtatur. Majoris tamen adhuc efficaciæ erit, ſi juſculo incoquantur acetoſæ, cichorii & ſcorzoneræ radices, aut etiam medicamentum martiale temperatum, cujus generis eſt illa cum pomorum ſucco parata martis tinctura, cum extracto caſcarillæ aquoſo, primo mane ſumatur, ac poſtea ſupra laudatum jus copioſe bibatur.

§. IV.

Atonia recti inteſtini firmanda.

Demum inter præcipuas copioſi ſanguinis aſfluxus & effluxus cauſas referenda merito recti inteſtini, ejus membranarum & vaſorum atonia. Quare adhibenda etiam utique ea, quæ relaxatis nimium & a tono dejectis partibus fœnerant iterum robur. Interius laude ſua hoc nomine non defraudandæ ſunt ſpecies de hyacintho, trochiſci de carabe Meſues. Ex martialibus eſt maxime ipſe hæmatites in ſubtiliſſimum pollinem redactus, tinctura martis Zwölferi, crocus martis antimonialis ſubtiliſſimus cum conſerva roſarum antiqua exhibitus, tinctura item florum ſalis ammoniaci martialium, cum rectificatiſſimo vini ſpiritu parata & cum æquali portione elixirii amari temperati mixta. Inter reſinoſa & balſamica nobilis eſt virtus ſuccini præparati vel alcaliſati, extracti caſcarillæ & ſantali rubri. Et hæc omnia cum prudentia convenienti ordine ac doſi uſurpata, fructu non deſtituuntur, ſi modo malum recipit adhuc ſanationem.

§. V.

Adhibenda externa.

Adhibenda præterea etiam ſunt topica conſtringentia, ad obtinendum effectum ſperatum. Si igitur venæ in ani limbo varicoſæ, citra alvi depoſitionem, magnam ſanguinis, non ſine ſyncopes, vel mortis metu, fundunt copiam, colcothar vitrioli, vel etiam lupi crepitum, ſine noxa admovere licet. Tanto magis, ſi leniora prius adhibita profecerunt nihil, cujus generis eſt decoctum ex floribus balauſtiorum, roſarum rubrarum, myrrha, plantagine, malicorio & chinæ cortice cum vino rubro præparatum & cum ſpongia recto inteſtino poſt dejectionem alvinam applicatum. Ubi autem impetus ſanguinis effluentis jamjam compoſitus, oſſi ſacro cum perinæo & pube apponendum crebrius epithema ex herba menthæ, ſumach, floribus roſarum rubrarum, hyperici, raſura ligni ſantali rubri, maſtiche, cardamomo & chaccarillæ cortice, in vino rubro coctis. Neque minus ad firmandum inteſtini recti tonum ex uſu eſt, idem hoc decoctum ano injicere ſyringa.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Ordo in medicatione ſervandus.

In medicatione effuſi hæmorrhoidum ac morboſi profluvii hæc ſervanda methodus: ut præmittatur ſanguinis miſſio & primarum viarum cum recenti caſſia, vel rhabarbaro electo in decocto repurgatio; poſtea vero roborantia & leniter adſtringentia, in- & externa tutius adhibere licet. Ex nimia enim ſanguinis profuſione tanta oritur imbecillitas, ut medicamenta efficaciora rarius felici cum ſucceſſu applicare ſit integrum. Generalis quippe medendi eſt regula: quo major naturæ eſt imbecillitas, eo leniora & diætetica magis remedia, minus vero validiora pharmaceutica uſurpare decet.

§. II.

Cautela circa refrigerantia.

Nitroſa, acidula & refrigerantia, uti in principio, & ubi ingens æſtus & orgaſmus ſanguinis præſto eſt, uſurpantur cum euphoria: ita minus tutus eorundem eſt uſus, ſanguine cum viribus jam nimium profuſo & ventriculo debilitato, præſertim, ubi ex viſcerum obſtructione fluxus eſt ſymptomaticus.

§. III.

Venæ ſectionem.

De phlebotomiæ uſu tenendum, eandem non facile in ægro abſente eſſe adornandam; eo quod multum refert, ut juſta & conveniens ſanguinis quantitas emittatur. Etenim in principio, ſi corpus ſanguine valde turget, major ipſius, ad derivandum, è brachii vena, copia, poterit ſubtrahi. At ubi jam multum cruoris ſponte effuſum, parcior & parcitis porius vicibus, cum prudenti & cauta ratione, inſtituenda eſt miſſio.

§. IV.

Circa fluxus cohibitionem.

Optime jam monuit HIPPOCRATES: hæmorrhoidibus nimium fluentibus, occluſis reliquis venis, unam ſervandam eſſe apertam, ne hydropis, vel tabis fiat metus, facta ſcilicet ſanguinis ad pulmones, vel hepar, palindrome. Utut vero effatum hoc proxime intelligendum ſit de externis venis nimium fundentibus, & per uſtionem, vel ſtiptica occluſis; recte tamen etiam applicari poteſt, ubi ex internis, uti in noſtris ſolenne eſt regionibus, effuſius ſanguinis ſit profluvium. Tanto magis, quia has occludere, ſive potius fluxum ſiſtere, non ita promtum eſt ac expeditum, nec niſi per validiora interna perficiendum, quod, ſi non perite & valde circumſpecte adornatur, damnum redundat, effato HIPPOCRATIS, certiſſime.

§. V.

Adſtringentium uſum.

Quæ quum ita ſint, valide adſtringentium uſus utique ſit cautil[illegible] Neque etiam in principio, multo minus, [illegible]o vires cum ſanguine jam exhauſtæ, utilem locant operam, ac potius in corporibus imbecillis & exquiſitius ſentientis naturæ, ſpaſmodica pathemata, convulſiva, animi deliquia, ſummas præcordiorum anxietates, cum tremore & palpitatione cordis concitant. Quod ſi itaque fluxum compeſcentibus uti neceſſe, conſultum eſt, non vi & magnis doſibus id perficere, ne noxam inferant. Oportet quoque ſubjungere diluentia, temperantia & leniora laxantia, inter quæ præſtantiſſimum eſt aſini-

aſininum lac vel ſerum lactis dulce. Potiſſimum vero præſtat martialia liquida cum ipſis diluentibus aſſumere.

§. VI.

Cohibitus quidem revocandus.

Quando tamen ſanguinis ex hæmorrhoidalibus locis fluxum ſubito ſublatum ſummæ præcordiorum anxietates, inflationes, cum inquietudine & anguſtia excipiunt; revocandus is eſt lenientibus clientibus & laxantibus, clyſteribus quoque emollientibus ac ſuppoſitoriis.

§. VII.

Anodynorum cautela.

Pari ratione cum hypnoticis, opiatis & narcoticis mercandum eſt cautiſſime, quippe quæ, tanto magis intempeſtive data, inſaniam plane inducere apta ſint. Ex optimis, ſi locus, eſt illa maſſa pilularum, à *Wildeganſio* nomen gerens, quæ etiam cum fructu exhibetur, quando atrox dolor & ſpaſmus ſub prima lumborum vertebra, nimiam ſanguinis effuſionem movet, eaque propter eſt placandus.

§. VIII.

Quæ in victu ſervanda.

Si ullo in morbo exquiſita vitæ victuſque ratione opus eſt: in hoc certe id quam maxime neceſſarium, eaque neglecta, auxiliis, vel præſtantiſſimis, obtinendum nihil. Quocirca ægris commendanda ſerio abſtinentia à fructibus horæis, leguminibus, acetariis, lacticiniis, carnibus vetuſtis, induratis fumo atque ſalitis, ab aromatibus, allio, cepis, vino potenti ſpirituoſiſque cunctis. Diſſuadendæ etiam venationes, omnes impenſiores corporis commotiones, per equitationem maxime & vecturam, in locis præſertim lapidoſis & inæqualibus, & placidum potius motus genus, ſuperiorem magis, quam inferiorem corporis regionem afficiens, ſub cœlo amœno, ſereno, concedendum. Nihil vero ſic laborantibus perniciofius animi commotione, ira inprimis ac terrore, unde occaſio ad eas ſtudioſe præſcindenda omnis. Neque minus multum intereſt, ut congruo potu utatur hæmorrhoidibus effuſis obnoxius. Nos quidem potum aquæ, vel ſeri lactis, item decoctum ſantali rubri cum maſtiche & cinnamomo, nec non julepos, ex decocto cornu cervi, ſyrupo acetoſitatis citri, additis aliquot guttulis olei de cedro, vel unciis aliquot aquæ florum citri, maxime commendare ſolemus, tum præſervandi, tum curandi ſcopo.

§. IX.

Præſervatio.

Compoſito morboſo hæmorrhoidum profluvio, ne iterum erumpat, danda eſt opera. Obtinendum id exacta vivendi, modo commendata, ratione, ſanguinis miſſione, ter, vel quater quotannis inſtituta, primæ regionis quovis menſe per epicraſin repurgatione, ac dextro aquarum mineralium, vel ſolo lactis chalybeati uſu. Sedulo denique cuncta ex alimentis & laxantibus vitanda, quæ dolorem excitan[illegible]a hæc ſequitur deſidendi cupiditas.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Hæmorrhoidum excretus lethalis poſt Pyrmontanas.

Celeberrimi nominis vir, corpore plenus atque robuſtus, ſexageſimum tertium ætatis annum egreſſus, à multis jam annis liberale ſanguinis per venas ſedis paſſus eſt ſtillicidium, fere menſtruum, eodemque rite ſuccedente, valetudinis incommoda ſenſit nulla. Sed poſteaquam diuturno affectus fuerat cum tacita iracundia mœrore, reſtitit hæmorrhoidum fluxus, & facies antea florida, facta flaveſcens & flaccida, cum oculorum intumeſcentia. Ob metum igitur cachexiæ Pyrmontanas adiit acidulas eaſdemque ingenti copia hauſit, neque tamen in, neque poſt earum uſum, conveniens coluit in vita victuque regimen. Inde effuſiſſimus ſanguinis puri per anum ſequutus eſt fluxus, non compeſcibilis, licet nitroſis pulveribus Becherianiſque pilulis uteretur. Pedes potius facti œdematoſi, venter intumuit, vires collapſæ, anhelitus factus difficilis, ſuperiora contabuerunt tandemque excepit mors.

Epicriſis.

Nihil certe ex animi etiam commotionibus hæmorrhoidariis eſt perniciofius, quam angor & mœſtitia diutius extracta, quæ vires, tonum ac robur partium labefactando, efficiunt primum ſtagnationes, quæ poſtea obfirmanda in abdominis viſceribus infarctus, exceſſivas inducunt hæmorrhagias atque funeſtas. Pyrmontanæ autem acidulæ, ſi quis illis uti velit cum fructu, exquiſitum poſtulant regimen, tam ſub, quam aliquot hebdomades poſt uſum, tanto magis, ſi potans jam tum viſcerum affectus eſt labe. Quod quia in noſtro non factum, ſed potus pro lubitu, ſine obſervatione debita inſtitutus, malum exacerbatum & ad exitum triſtem traductum eſſe non eſt mirandum, nec ea propter dextro uſui quicquam detrahendum.

OBSERVATIO II.

Hæmorrhoides nimiæ camphoratis compoſitis.

Judæus annorum quinquaginta, natus patre hæmorrhoidario, & ipſe à prima ſtatim ætate ſanguinis ſtillicidiis, in variolarum quidem & morbillorum morbo è naribus, ac poſtea hæmoptyſi obnoxius, quadrageſimo anno cœpit primum pati hæmorrhoidalem fluxum, qui poſtea ſingulis fere menſibus, ac nonnunquam ſub fortiori in itinere maxime corporis commotione, rediit effuſior. Quod quum ſine ſanitatis detrimento contingeret, tulit patienter; ſed quum aliquot abhinc annis inſiſteret profluvium diutius, idque largum, inde admodum fuit debilitatus, & appetentia cum digeſtione labefactata. Quare ut auxilium quæreret fuit coactus ad moderandum fluxum. Ex variis autem multiſque remediis obtinuit nullum. Optimum tamen tulit antimonii tinctura, ex ſale tartari & regulo antimonii parata, & non tam acris, quam quæ cum nitro conficitur, in cujus uncia ſoluta camphoræ drachma dimidia, & mane veſperique cum aquæ frigidæ hauſtu ſumta ad guttas viginti.

Epicriſis.

Perperam utique putant præjudiciis tnti inhærentes & parum periti, camphoram nimium concitare ſanguinis æſtuoſum orgaſmum eaque propter eſſe reformidandam, multo minus in immodicis ſanguinis fluxionibus in uſum trahendam. Alia enim omnino docet experientia, quin camphora, quandoque etiam in majori paullo doſi, ad ſcrupulum unum ſumta, plus refrigerii ſentitur, quam incaleſcentiæ. Veteres ſane non adeo alieni fuerunt à camphoræ uſu, ſed eandem præſtantiſſimarum medicinarum compoſitionibus commiſcuerunt multis, ut quidem ex Auguſtana

ſtana patet pharmacopœa. Ne dicam, RIVERIUM & nos quoque eadem in inflammationibus, in malignis, magno cum emolumento in doſi non exigua fuiſſe uſos. Atque etiam in nimiis hæmorrhagiis, roborans ſimul atque anodyna camphoræ virtus utilitatis eſt maximæ, inprimis ſi aliis medicamentis ſociatur & parva doſi exhibetur. Cum antimonii potiſſimum tinctura mixta camphora, diureſin, neque minus diaphoreſin augendo, ac imbecilles partes roborando, ſanguinis & ſeri affluxum à recto inteſtino divertit alioſum, ac ob id eximie prodeſt.

OBSERVATIO III.

Hæmorrhoides nimiæ ex terrore in virgine curatæ.

Virgo novem ac decem annos habens, venæ ſectionem nunquam paſſa, ſed nimio menſium fluxui ſubinde obnoxia, cruentas experta eſt ſedes, ſine moleſtia tamen atque dolore, idque per dies aliquot. At cum gravi perciperetur iracundia, ingentem ſanguinis puri ac ſinceri alvo excluſit copiam, non ſine ſumma virium jactura. Subſtitit tamen rurſus effuſus hoc profluvium, quin hauſto frigido potu, fluxus reſtitit penitus. Sed inde ingentes incurrit præcordiorum anxietates & conſtrictiones, quaſi convelleretur cor ipſum, *als wenns ihr das Hertz abſtoſſen wolte*, extrema facta frigida, facies rubicunda, venæ in capite inflatæ, arteriæ pulſarunt valide ac celeriter cum quadam duritie. Datus ipſi pulvis ex diaphoretico antimonio, cancrorum lapidibus, nitro & cinnabari, cum infuſo ſummitatum millefolii, data quoque ſimplex mixtura cum croco, & habuit melius.

Epicriſis.

Fœminas etiam hæmorrhoides pati, non novum eſt; neque etiam rarum, iræ affectum fluxum earum reddere immoderatum; id vero non adeo obvium, ſolum frigidum hauſtum ſub ipſo fluxu tam gravia concitare poſſe pathemata. At frigus nervoſis partibus ſpaſmo jamjam affectis, uti fit ſub iracundia, eſt inimiciſſimum, & intenſiores ſpaſticas conſtrictiones augendo, tam gravia pathemata inducere valet utique.

OBSERVATIO IV.

Nimiæ hæmorrhoides ſanatæ.

Præfectus militum quadragenarius major, natura ſanguineus atque robuſtus, à multis jam annis expertus fuerat hæmorrhoidum fluxum cum euphoria. Sed quum à ſueto vini Rhenani potu tranſiret ad vini Gallici Pontack potum, elapſo aliquot menſium ſpatio, hæmorrhoides præter morem ſunt retentæ, & ſucceſſerunt dolores atrociſſimi in lumbis & abdomine, cum virium dejectione, inappetentia, vigilia pulſuque celeri & frequenti. Exhibita vero ter laxante potione ex tamarindis, rhabarbaro & paſſulis minoribus, non modo ſoluta eſt alvus, ſed & ingens nigri & congrumati ſanguinis copia excreta, ſummo cum levamine. Diutius tamen quam par erat perdurabat fluxus ſanguinolentus; quo quia vires nimium atterebantur, datum eſt electuarium ex roſarum conſerva, ſpeciebus de hyacintho, ſuccino, croco martis tenui & granatorum ſyrupo, cujus uſu ad hebdomadem continuato, ad ſanitatem traductus eſt æger.

Epicriſis.

Vina illa Gallica coloris ſaturate rubicundi, uti eſt Pontack atque Vin de Gray, ſi ſine aqua & liberaliter bibuntur, propter adſtrictionem quam alvo præſtant, utilia ſunt minime, ſed experientia teſte, admodum noxia. Unde omnibus etiam modis in periodicis & criticis ſanguinis evacuationibus ſunt vitanda, atque etiam in ipſis excedentibus hæmorrhagiis provide adhibenda. In omnibus autem hæmorrhoidalibus affectibus, ſive ſanguis fuerit ſuppreſſus, ſive fluxerit immoderatius, præſtantius non datur atque accommodatius purgans, quam quod noſtro datum, quo diuturnum etiam fluxum, à copia seroſi ac biliosi ſanguinis oriundum, feliciter ſanatum fuiſſe, ego vidi multoties.

OBSERVATIO V.

Hæmorrhoides nimiæ in hypochondriaco funeſtæ.

Ante triginta circiter annos Secretarius Regiminis quinquagenarius, corpore ſpongioſus & carnoſus, ob aſſiduos muneris labores vitæ ſedentariæ deditus, ab aliquot jam annis anxiis cardialgicis doloribus & circa præcordia conſtrictionibus, noctu præſertim, ſubinde fuerat afflictus, alvique ordinario erat ſtrictioris, flatulentiis ac ructibus obnoxius, dolores quoque lumbarem ſæpius obſidebant regionem, urina cum difficultate & ſæpe arenoſa procedente. Hinc calculum ſubeſſe renalem judicarunt & varia ad eum propoſuerunt amici domeſtica remedia, inter quæ etiam fuit ſpiritus baccarum juniperi, cum earum rob probe ſubactus, ſaccharoque edulcoratus. Ab horum vero uſu potius ingraveſcebant ſymptomata. Mox enim truculentis ſpaſmis & doloribus inflativis circa hypochondria & abdomen torquebatur, cum partium extremarum frigore & inquietudine, qui emollientes & diſcutiendi facultate pollentes clyſteres etiam eludebant. Tandem accedente cum pulſuum celeritate internarum partium æſtu, miteſcebant quidem dolores, remanſit tamen inflatum abdomen, quod nec tactum manus tolerare poterat ob dolorem, appetentia cum viribus, perſiſtente per quatuor ſeptimanas affectu, concidebant. Celebris tum Medicus vocatus, cauſam horum ſymptomatum hepatis judicans obſtructionem, pilulas Becherianas & mercurii dulcis aliquot doſes præbuit. Sed his omnibus irritis, præter omnem exſpectationem, alvi fluxus, ſine torminibus tamen, fœtidæ corruptæ ex atro-gryſeæ materiæ erumpebat, quem animi intercurrens defectio cum extrema virium jactura tandemque mors excipiebat.

Epicriſis.

Ex vita ſedentaria cum arduis mentis laboribus, ob difficiliorem redundantis in venis meſaraicis regreſſum per hepar, hypochondriaca pathemata, ſive ſpaſmodico-flatulenta, quæ calidorum & ſanguinem exagitantium immodico uſu exacerbantur, accedere, non novum eſt. Hæc autem tempeſtiva venæ ſectione corporiſque motu & exercitatione omnino poſſe averti, experientia confirmat, qua etiam in confeſſo eſt, dolores hypochondriacorum diutius perdurantes demum fluxu ſanguinis per venas ſedales corrupti hæmorrhoidali ſolvi ſalutariter. Notavit id jam SOLENANDER, & memoratu digna utique ſunt ipſius de hoc obſervato verba, quæ *conſ. VII. Sect. II. p.* 121.

121. ſic habent: *Obſervavimus hypochondriacos aliquot, quibus iſtæ corporis regiones, & potiſſimum ſiniſtrum hypochondrium, multo nigro ſucco, tanquam atro jure diſtentæ ac repletæ erant. Novimus, quibus ſimilis ex iis locis humor ſupra infraque abſceſſit, quod licet cum periculo conjunctum eſſet; tamen evaſiſſe plures ſcio, & honeſto viro,* Johanni Philippo Sleidano, *fratri, bis illud intra annum accidiſſe memini, & ante menſem honeſta & nobilis matrona* de Luttersdorff, *iſtius atri ſucci, & quod mirum eſt fere inſipidi, è dextro hypochondrio, ad libras ſex, vel ſeptem, vomitu rejecit, ſed hi plerumque aſcite moriuntur. Alia vero ratio & difficilior evadendi modus eſt, quando pervicacibus ejuſmodi in hypochondriacis doloribus aſſidua lentaque febris jungitur, quæ ab interna viſceris corruptione ſuborta depaſcens vires, nunquam non periculoſa eſt.*

Observatio VI.

Effuſæ hæmorrhoides ſoporem diſcutientes. Non ita pridem generoſiſſima in comitatu Mansfeldenſi fœmina vidua, quinquageſimum annum egreſſa me accivit, quæ ob lautam & motus expertem vitæ rationem, ſanguine, ſuccis & pinguedine plena, ſemel tamen tantum ab eo tempore quo menſes prorſus ceſſarunt admiſit venæ ſectionem, & ante octo annos cum menſium fluxu ſimul apertas fluentes hæmorrhoides paſſa fuit. Hæc diu jam de laſſitudine corporis & viribus languentibus conqueſta, incidit circa æquinoctium autumnale in gravem morbum ſoporoſum, adeo ut excitari omni ſenſu penitus privata nullo modo ab eo potuerit. Medicus hujus urbis famigeratus in auxilium vocatus, venam in pede ſecandam ſuaſit, & poſtea potum fontanæ frigidæ præbuit ſat largiter, ita ut ſingulis horis uncias aliquot caperet. Abſumtis ſic intra biduum quinque vel ſex menſuris, poſt clyſterem ſtimulantem admiſſum, ingens ſanguinis copia, primum craſſi, poſtea tenuioris, per alvum exiit, ita ut intra viginti quatuor horas, plus quam quinque menſuræ profluxerint. Ex eo illico ægra rediit ad ſe, ſtupor diſcuſſus, collectæ ſenſim paulatimque vires, datiſque analepticis leniter adſtringentibus, injecto etiam clyſtere ex pura aqua frigida, pauca tamen, confecto, belle convaluit.

Epicriſis.

In aqua communi pura fontana & pluviali, eaque frigida, ſummum adverſus plures & magnos morbos repoſitum eſſe præſidium, antiqui Medicorum Græcorum & Arabum ſatis agnoverunt; recentiorum vero plurimi, qui vulgaria & ſimplicia ſpernere & exotica pretioſa magna arte parata tantum in uſum vocare ſolent, tam præſtantiſſimam medicinam, quæ ſere univerſalis eſt, ſi cautus & peritus Medicus ea uti ſcit, huc uſque & neglexerunt & propemodum rejecerunt. Ego vero ante viginti jam annos ſcripſi diſſertationem *de aqua medicina univerſali*, nec non *de ſimpliciſſimo doloris podagrici remedio*; & haud ita pridem *de ſalubritate frigidi potus*; quin propria experientia, & Medici, qui heic in curationibus ſuis aqua frigida utitur fere ſemper, convictus teſtor, quod potus aquæ frigidæ generoſum & valde efficax ſit remedium, quo nimia redundantis & ebullientis ſanguinis expanſio, motibus vitalibus nunquam non adverſa, efficaciter componitur, humores viſcidi diluuntur & acres mordaces demulcentur, & quod præcipuum, ipſo frigore, partibus à tono & robore defectis, conveniens elaſtica ſyſtaltica virtus reſtituitur, adeo ut magnum roborans ſit remedium. In noſtra ægrotante valde plethorica, præmiſſa venæ ſectione in pede, potus aquæ frigidæ immodicam ſanguinis ebullientis & vaſa diſtendentis, quæ etiam cauſam morbi ſoporoſi dedit, vim compreſſit, & robur ſyſtalticum adducendo ac firmando fibras, ſanguinis ad venas ani extremas majorem appulſum earumque aperitionem concitavit. Qua ſanguinis effuſione, revulſio magna ſeri ſtagnantis à capite facta & tota ſymptomatum depulſa fuit ſyndrome. Ex quo intelligitur: arte etiam inductum, immoderatum alias & nimium hæmorrhoidum fluxum, ſub certis, quod bene notandum, circumſtantiis, corporis & cauſæ morbificæ remedium ſaluberrimum quandoque eſſe poſſe.

CAPUT V.

De uteri hæmorrhagia immoderata.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Hæmorrhagia uteri quid & qualis. NOn omnis larga ſanguinis per uterum fluxio, quæ in fœminis ſanguineis ſubinde ob nimiam redundantiam accidit, ac ſi nimia & noxia eſſet, cenſenda, ſed ea demum, quæ virium imbecillitate ſtipatur, quam poſtea aliæ functionum læſiones conſpicuæ, ut inappetentia, cruditas ex mala digeſtione, gravativus circa ventriculi regionem ſenſus, fœdus faciei color, pulſus languidus & frequens cum lento æſtu, pedum œdematoſus tumor, turbatus & minus reficiens ſomnus, inſequuntur.

§. II.

Differt ratione temporis. Hæc nimia ſanguinis ex utero effuſio, ratione temporis quo impetit multum variat. Nimirum quandoque ſtato quo erumpere ſolent menſes tempore, ſanguis copioſe & cum impetu effertur; quandoque extra illam lunarem periodum, bis vel pluries in menſe, redit fluxus; quandoque ipſa menſtrua purgatio ſolito diutius per complures dies liberaliter ſuccedit. Quæ etiam parturientibus & abortientibus haud raro accidit hæmorrhagia, aliquando ante, aliquando poſt abortum vel partum, erumpit.

§. III.

Quantitas & qualitas ſanguinis. Sanguis qui utero ſic effunditur, tam ratione quantitatis, quam qualitatis, item odoris, & coloris, à Medico probe debet conſiderari. Interdum cum impetu exit tenuis & ſatis floridus ſanguis, quem vulgo dicunt *das hertz-Geblüt*, idque frequentius in abortu, vel poſt eum, à retentis ſecundinarum fruſtis, quibus orificia vaſorum aperta tenentur. Quandoque cum ſanguine copioſo coagulatæ & carnem referentes maſſæ, ovi minoris magnitudine, excluduntur, quod fit, ubi uterina purgatio ad duos vel tres menſes ſubſtitit. Nonnunquam valde grumoſus, ater & coagulatus ſanguis nigricans erumpit, idque ſubinde primis puerperii diebus, in gracilioribus & ſanguine plenis. In cachecticis ſique diutius jam duravit profluvium, ſanguis effunditur aut valde aquoſus & tenuis, aut mucidus. In ſcor-

buticis corruptus, ſœtidus cum acrimonia & dolore. Frequentius etiam, præſertim in junioribus, vel quæ nondum pepererunt, immoderatam ſanguinis vacuationem, fluor albus, ſive ſtillicidium materiæ mucidæ albicantis impuræ ſequitur.

§. IV.

Cauſa ſanguinis progreſſus per uterum impeditus.

Cauſa immoderatæ & noxiæ ejuſmodi hæmorrhagiæ, in copioſiori & impetuoſiori ſanguinis ad uterum per arterias affluxu, & inæquali ac impedito per venas refluxu quærenda. Hoc enim ſi contingit à ſanguinis turbato motu, vaſa uterina nimium diſtenta, aut relaxata, dehiſcunt tandem, vel diſrumpuntur, aut eroduntur, ut ſanguis liberaliter effluat.

§. V.

In plethoricis.

Sola ſæpius plethora adeo exuberat, ut non ſolum vaſa uterina diducat, ſed & interdum plane diſrumpat. Id vero his ſere accidit, quibus menſes diu ſuppreſſi, poſtea conſertim ac citatius erumpunt; nec non iis, quibus abortus, aut veri aut ſpurii fœtus, quavis ex cauſa contingunt. A partu quoque laborioſo evenit, vel difficili, quum ſcilicet vel grandior ſœtus, vel oblique ſitus, nimio conatu excludendus, ſub quo vaſa vel rumpuntur, vel nimis dehiſcunt.

§. VI.

Emanentibus & jam emanſis menſibus.

Ordinario ſere contingit, fœminas circa illud tempus, quo menſtrua purgatio ſua ſponte deſinit, ante annum videlicet quinouageſimum, inordinatam diutumam admodum, neque omnis periculi experiem, ex utero ſanguinis fluxionem pati, qua ceſſante, ceſſat etiam penitus dein per uterum ſanguinis menſtrualis excretio. Interdum etiam, quod aliquoties obſervavimus, accidit, fœminas annoſiores, ſexagenarias circiter, ſubito & ex improviſo, immenſam cum malo odore ſanguinis utero excernere copiam, quæ, juncta tandem febre lenta, interierunt.

§. VII.

Dum per ſpaſmos congeritur, ut patet ex ſignis.

Immoderatius ſanguinis ex utero profluvium, eo tempore, quo incipit, vel per intervalla revertitur, ut plurimum præcedunt & comitantur hæc: tenſio & inflatio hypochondriorum, circa lumbos dolor gravativus & preſſorius, quandoque cum ſenſu refrigerii junctus, extremarum partium refrigeratio, vaſorum detumeſcentia, color faciei pallidus, pulſus citatior, cum interiorum ardore, alvi ſtrictura, urinæ parcior fluxus. Hæc omnia autem ſatis abundeque teſtantur, non à cauſa ſolum paſſiva, id eſt, nimia debilitate & laxitate uteri, ſed ab activa etiam, ſpaſmodicis partium vaſculoſarum & nervearum ſtricturis, ſanguinem ad uterum nimium urgentibus, hoc vitium proficiſci. Unde etiam ratio repetenda, quod fœminæ hypochondriacæ, hyſtericæ, & quæ tenerioris ſunt ad animi commotiones proclivioris naturæ, hoc moleſto malo frequentius afficiantur.

§. VIII.

A genitis in utero carnoſis maſſis.

Nil frequentius eſt, quam ſi in puerperio ſalutare negligitur regimen, neque in eo, neque poſt illud, uterus à ſordibus probe expurgatur, elapſo aliquot menſium ſpatio, impetuoſæ hæmorrhagiæ cum animi ſæpius deliquio ſubſequantur, quæ etiam per intervalla repetunt, & non prius deſinunt, quam ejecta foras una vel altera maſſa carnoſa, pugni interdum magnitudine, quam ſemel- læ molam dicunt. Et hæ maſſæ procul dubio ex laciniis placentæ relictis, & ſucco nutritio in iis per calorem condenſato, non ſecus ac carnes luxuriantes in ſauciatis partibus, gignuntur. Dum vero poſtea mole ſua comprimunt venas uteri, ſanguinis circuitum per eas retardant & ad impetus ejuſmodi hæmorrhagicos ac motus uteri ſpaſticos, quibus illæ concretiones carnoſæ eliduntur, cauſam præbent ſufficientem.

§. IX.

Periculoſa eſt uteri hæmorrhagia.

Si corpus eſt cacochymicum, pravis ſuccis plenum; ſi ſcorbutica, vel etiam venerea lue infectum; ubi viſcera non ſunt integra, hepar, lien, aut vaſa meſaraica ſanguine craſſo infarcta, non caret malum periculo, ſed multum negotii Medico faceſſit. Etenim ſub ejuſmodi fluxu, ſuccorum labes & cachexia ſemper increſcit; eo quod quo plus debilitantur vires, eo minus ventriculus bene appetit & digerit, eo magis crudi ſucci, qui difficilius in ſanguinis boni & liquidi cerebri ſubſtantiam tranſeunt, generantur, eoque minus dein per ſueta & congrua emunctoria fit recrementorum excretio.

§. X.

Maxime in parturientibus & abortientibus.

Vita valde periclitatur in iis, quæ ante partum, fœtu exiſtente mortuo, magnum ſanguinis patiuntur profluvium. Niſi enim extraordinario naturæ robore & præſentaneo Medici auxilio fœtus excludatur, vel operatione chirurgica opportune eximatur, mortem ſequi certiſſimum eſt. Periculoſæ etiam eæ uteri hæmorrhagiæ ſunt, quæ ex ruptis ob ſecundinam cum violentia extractam vaſis oriuntur, nec non quando fruſtula retenta, poſtea, in deformes maſſas, molas dictas, concreſcunt, menſium fluxum ſemper vitiant & nimium reddunt.

CURATIO.

§. I.

Si ſanguis abundat mittendus.

In medicatione dextre adornanda, omnino Medicus ad varii generis cauſas & alias atque alias circumſtantias & ſymptomata debet reſpicere, quo iis removendis idonea & efficacia convenienti tempore opponere poſſit remedia. Igitur, ubi nimia ſanguinis redundantia & quidem à retardato ſanguinis menſtrui conſueto fluxu immoderatioris hæmorrhagiæ cauſa eſt, non melius ac certius ad præſervationem ejuſmodi mali ſuppetit præſidium, quam venæ ſectio, aliquot dies ante ſuetum ordinarii fluxus tempus, in partibus ſuperioribus inſtituta, ſufficientem ſanguinis copiam, ad ſex vel octo uncias, evacuando. Rectius adhuc, ſi uterinæ purgationis per aliquot menſes ſuppreſſio impetuoſæ hæmorrhagiæ cauſa eſt, tempeſtiva ſanguinis miſſione in pede, hæc ipſa avertitur commodiſſime. Ubi vero jam multum ſanguinis profluxit, ad ejus impetum divertendum & ad ſuperiora loca revocandum, parcior quantitas eſt emittenda. Et certe quam præſtans ſit in venæ ſectione præſidium adverſus hunc morbum, conceptis verbis teſtatur HOLLERIUS in comment. ad aphor. 50. Hippocr. Sect. V. *vidimus*, inquiens, *quæ ſanguine multo è vena detracto convaluerunt, quum nullis aliis remediis fluxus ſanguinis reprimi poſſet.*

§. II.

Si in orgaſmo conſiſtit.

Quando nimius ebullientis ſanguinis orgaſmus fovet & auget hoc malum, ob motum inte-

refrigerantia & diluentia danda.

inteſtinum partium ſulphurearum concitatiorem, diluentia, humectantia, refrigerantia auxilio ſunt efficaciſſimo. Atque inter hæc excellit quam maxime ſola aqua frigida fontana, modo ſatis ſit pura & ſubtilis, aut quæ melior adhuc pluvialis, probe conſervata & putredinis expers, vel admixta nitri decenti quantitate alterata, vel cum ſpiritu vitrioli & ſyrupo papaveris rhœados in julapii formam redacta, & ſufficienti copia pota. Etenim ſimplex hæc medicina, & diluendo ſpiſſos humores, & acres contemperando, nimiumque æſtum reſtinguendo, fibras quoque relaxatas firmando, plus certe præſtat, quam tantopere à Medicis, alia varii generis ad hoc malum domandum laudata ſpecifica. Non tamen poſtponenda virtus qua pollet hunc in finem ſerum lactis dulce, & acidulum, item chalybeatum, nec non aqua Selterana cum lacte aſinino, præſertim ubi corpora ſunt graciliora, tenerioris & ſenſibilioris indolis, & lento calore macerantur, item ubi ſcorbutica & exanthematica acris materia vitalibus ſuccis immixta, graviorem hunc & difficiliorem reddit affectum.

§. III.

Spaſmi compeſcendi per anodyna.

Ubi ſpaſmorum & dolorum ferocia, quod ſubinde in puerperio, item poſt abortum, atque in hypochondriaca & hyſterica paſſione affectis evenit, ſanguinis profluvium ciet, confugiendum utique ad ea, quæ blanda & anodyna vi dolores & motus effrenos ſolidorum placant atque ſedant. Hoc nomine liquorem noſtrum anodynum mineralem cum pulvere nitroſo ſimul ſumtum, pulveres antiſpaſmodicos, qui ungulæ alcis, dentem hippopotami, lapidem manati, cornu cervi philoſophice præparatum, pulverem marchionis, nitrum, cinnabarim, ſuccinum, caſtoreum recipiunt, merito laudamus, quorum virtus eo ſit efficacior, ſi unum vel alterum granum laudani hyſterici, item maſſæ pilularum de cynogloſſa additur ipſis. Papaveracea quoque, anodynorum leniſſima, ut folia papaveris rhœados, in infuſo theiformi cum ſummitatibus millefolii, & floribus chamomillæ vulgaris, aqua, ſyrupus, extractum papaveris, laudabilem, præſertim ubi ſimul humorum peccat acrimonia, opem locant.

§. IV.

Serum impurum alia ad congrua emunctoria divertendum.

Quia in hoc affectu frequentius copioſum & vitioſum ſerum ſanguini ſe immiſcet, opus eſt, ut ad alias vias id dirigatur & per congrua excretoria evacuetur. Perficitur id optime & efficaciter per blanda per epicraſin operantia laxantia, inter quæ manna, rhabarbaro, caſſia & tamarindis nihil datur convenientius & præſtantius, modo in convenienti & ſufficienti quantitate exhibeantur. Nam manna tabulata, ad duas uncias cum drachma una cremoris tartari in infuſo ex aqua florum acaciæ cum oleo citri præſcribenda pro doſi, alias non ſufficiens, & ſatis valida ſit purgatio. Rhabarbarum optime miſcetur cum paſſulis Corinthiacis in infuſo; vel ſi cum iis in ſyrupiformem maſſam redigitur. In paulo robuſtioribus pulvis mechoacannæ albæ, ad drachmam dimidiam, vel ſcrupulos duos, cum æquali cremoris tartari parte permixtus, locum perquam commodum invenit. Divertenda vero etiam ſeroſa illuvies ad renale cribrum, quod præter ſerum lactis, vel aquam Selteranam, terra foliata tartari, ſolutio oculorum cancri, nitrum antimoniatum, tinctura tartari cum ſpiritu nitri dulci & ſpiritu tartari mixta, præſtant efficaciter.

§. V.

In rebelli fluxu adhibenda adſtringentia interne.

Impetu ſanguinis nimis vehemente ad lipothymiam uſque perſiſtente, confugiendum utique demum ad ea, quæ adſtrictoria pollent facultate efficaci, cujus indolis ſunt ſpecies de hyacintho, trochiſci de carabe, hæmatites, bolus Armena, eſſentia terræ catechu, cum liquore anodyno & refracta doſi eſſentiæ anodynæ remixta, famigeratiſſima *Sylvii* mixtura, ad omnes immodicas ſanguinis profuſiones utilis. Externe vero in forma emplaſtri ſtercus ſuillum, aceto forti imbutum, regioni pubis applicatum, ſiſtendi facultate gaudet haud proletaria. Vel concinnandum cataplaſma ex foliis plantaginis & polygoni, floribus roſarum, balauſtiorum, coquendum in aceto roſaceo & ſubfrigide apponendum. Nec minus præſtans hoc nomine eſt efficacia emplaſtri ſpermatis ranarum, cum alumine, oleo hyoſcyami & camphora permixti, ac regioni lumbari admoti.

Et externa.

§. VI.

Ad præſervationem robur viſceribus reddendum.

Quando fluxio jam per aliquod tempus conquievit, præſervandi cauſa ad arcendam recidivam, præſertim ſi corpora ſint ſeroſiora, & cachexia jam adeſt, aut imminet, robur non modo utero, ſed & omnibus viſceribus conciliare oportet. Id vero commode & efficaciter præſtari poteſt pilulis methodo Becheriana paratis, aliquoties aſſumtis, item elixirio noſtro balſamico viſcerali, cum tinctura martis *Zwelfferi*, vel etiam *Ludovici*, permixto. Laudem etiam merentur juſcula alterata cum ſucco plantaginis, cichorii, acetoſæ. Potus ſit aqua frigida, in qua aliquoties fruſtum chalybis candefacti extinctum. Aquæ quoque Selteranæ ſolæ per plures dies epotæ, laudabilem præſtabunt opem. Contra ea fugienda vina, carnium, ovorumque eſus & omnia ea, quæ ſanguinem nimium adaugent & exagitant.

§. VII.

Et uterus rite purgandus.

Quia vero experientia multiplici teſtante, quam maxime abortio & puerperium ad enormes hæmorrhagias, præſertim ſi uterus poſtea non bene purgatus fuit, diſponere ſolent; providendum utique omni cura erit, in puerperio, vel etiam poſt illud, ut ipſe ſatis mundificetur. Cui ſcopo obtinendo feliciter & efficaciter omnino pilulæ Becherianæ, & quæ ad earum imitationem paratæ ſunt ex extractis amaris, temperatis reſinoſo-gummatibus, extracto rhabarbari & refracta aloës gummoſæ doſi, concinnatæ inſerviunt, ſi non modo duobus aut tribus diebus poſt partum per aliquot dies ſumantur, ſed & medio puerperii tempore, ſimili modo per tres aut quatuor dies ipſarum uſus continuetur. Vel pilularum loco infuſum ex aqua meliſſæ, vino, rhabarbaro, herba meliſſæ, roriſmarini, radice pimpinellæ, agarico, paſſulis minoribus, corticibus aurantiorum & citri per aliquot dies hauriendum. Quibus remediis id efficitur, ut uterus ejuſque vaſa ab omni ſuccorum vitioſorum illuvie, atque etiam laciniis, quæ ex retenta ſecundina remanent & rudimentum molarum carnearum præbere poſſunt, expurgetur ac liberetur.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Venæ ſectionis momenta & cautelæ.

Ad perſanandum æque ac protelandum hoc malum, potiſſimum prudentiæ medicæ momentum in eo repoſitum, ut pto differente corporum & cauſarum ratione, menſura, modus ac tempus, mittendi è vena ſanguinis, rite perſpiciatur & obſervetur. Scilicet quæ habitioris ſunt corporis & à ſola ſanguinis abundantia ſæpe cum immani hæmorrhagia abortiunt; illæ ſola ſubtractione ſanguinis, tempeſtive in brachio celebrata, vel etiam ſi res poſtulat repetita, ab incurſu hujus morbi poſſunt vindicari. Contra ea ubi viribus jam valde exhauſtis, nimia ſanguinis copia profuſa, præſtat à venæ ſectione abſtinere. Tum vero è re eſt, brachium utrumque tepidæ aquæ, cui quippiam vini admixtum, per horæ dimidium immittere, quo ſanguinis impetus ad exteriora divertatur. Idque remedium longe efficacius eſt ac utilius ipſis cucurbitis ad mammas applicatis, quas tamen Hippocrates paſſim in ſcriptis ſuis in ejuſmodi caſibus magnopere commendat.

§. II.

Alvum ſolvere neceſſaria.

Si diutius hoc malo colluctantur fœminæ, ſive ſint bilioſæ, ſive phlegmatico-ſanguineæ conſtitutionis, rarius feliciter ſine alvum ſolventibus remediis ſanantur. Sunt autem inter hæc optima rhabarbarina, rhabarbarum cum cremore tartari, aut ſi multum ſeroſæ colluviei evacuandum eſt, cum tertia parte mechaocannæ albæ acuatum. Utiles quoque pilulæ temperatæ balſamicæ, ſecundum exemplar *Becheri*, refracta bene præparatæ aloës doſi concinnatæ, vel loco harum aloephanginæ, vel de ſuccino *Cratonis*, quarum virtus interpoſitis nitroſo-ſalinis pulveribus utique exaltatur.

§. III.

Quandoque emetica lenia.

In tenerioribus bilioſis & cachecticis leniora emetica, cujus generis eſt radix ipecacuanhæ, ſingulis menſibus ad arcendum malum exhibita, non male ceſſiſſe novi, à qua methodo ipſe Hippocrates & Riverius quoque non alieni. Prima enim regio, ob deperditam digeſtionem, haud infrequenter multorum chronicorum uteri affectuum cauſam & fomitem fovet ac præbet eaque propter ut efficaciter depleatur expedit.

§. IV.

Adſtringentia & anodyna caute danda.

Validiora adſtringentia caute & provide admodum adhibere oportet, quod etiam de narcoticis tenendum, quæ neque in principio, neque etiam ubi vires à nimia ſanguinis profuſione penitus jam exhauſtæ, imminente fere ſemper animi deliquio, conducunt. Quin vidi ſæpius, ab adſtringentibus fluxum exacerbatum fuiſſe; vidi quoque non nullas, ab immoderatiori horum uſu in immanes & graves chronicas paſſiones, cachexiam, hydropem, lentam & hecticam febrem, perpetuum lymphæ ex utero ſtillicidium, cum intumeſcentia & tumore duro circa dextrum latus inguinalis regionis, fuiſſe præcipitatas.

§. V.

Etiam Heurnii pulvis.

Pulvis Heurnii cujus deſcriptionem in *commentario ad aphoriſmos Hippocratis Libr. V. aphoriſm.* 50. exhibet, & quem maximo cum ſucceſſu ſemper in immoderatiori uteri fluxu ſe adhibuiſſe refert, non contemnendus eſt. Compoſitio autem ita habet: *accipe ſeminis hyoſcyami, papaveris albi ana drachmam unam, hæmatidis, coralliorum rubrorum ana drachmam ſemis, camphoræ ſcrupulum dimidium M. de quo mane & veſperi dimidia drachma pro doſi ſumenda.* Nos quoque ab ejus uſu olim laudabilem effectum vidimus, ſed convenit eum exhibere, ubi omnia in actuoſo ſunt motu, arteriarum pulſu celeri & vehementi, cum aſſidua vigilia, atque tum etiam ſecurius, cum ipſi additur nitrum ad dimidiam drachmam; minime vero ubi vires cum ſanguine exhauſtæ ſunt, & pulſus vix digito tangi poteſt. Nam à ſeminis hyoſcyami uſu paulo largiori, in dementiam conjectas fuiſſe quaſdam perſonas novimus. Idem monitum etiam tenendum de pilulis de cynogloſſa, quæ pariter ſubactum in exhibitione deſiderant judicium practicum.

§. VI.

Mineralis aquæ ad curam potiſſimæ.

Quando à viſcerum obſtructione chronicum malum fovetur, cùra ſine legitimo aquarum mineralium, vel acidularum, vel thermarum temperatiorum uſu, rarius ex voto ſuccedit. Expedit vero medicamentis temperate balſamicis hanc curam ſecundare, & exterius quoque ad roboranda viſcera ipſumque debilitatum uterum, ſilente fluxu, balneo aquarum ſubadſtringenti virtute gaudentium, cujus indolis ſunt noſtræ Lauchſtadienſes, uti.

§. VII.

Potus ſeligendus commodus.

Multum intereſt, quo potus genere utantur illæ, quæ ejuſmodi immodicis ſanguinis fluxionibus macerantur. Neutiquam enim ventriculus, in hoc affectu valde imbecillis, omnia æque bene ferre poteſt. Inprimis abſtinendum ab omni cereviſia, a potu quoque vinoſo, ac potius in uſum vocanda decocta, ex raſura ligni ſantali rubri, citrini, radice cichorei, ſemine fœniculi & paſſulis, parata. Quibuſdam ſolus potus aquæ fontanæ frigidæ, alteratus quodammodo ſyrupo acetoſitatis citri, vel tantillo nitri injecto, optime ceſſit. Lud. Septalius *Libr. VII. animadverſ. medicar. articul.* 144. decoctum corticum aurantiorum, mane ad octo vel novem uncias potum, tanquam remedium certiſſimum deprædicat, eoque fere infinitum mulierum numerum ab hoc morbo ſe liberaſſe aſſeveravit, ſed inter ſecreta id ſervavit. Recepit autem aquæ libras ſeptem, in hac incoxit cortices trium pomorum aurantiorum, aliquando adhuc viridium, interdum etiam addidit in fine aliquid herbæ piloſellæ.

§. VIII.

Quæ vitæ victusque ratio tenenda tam in curatione.

Uti in omni præternaturali hæmorrhagia, ita etiam in hac ipſa, ventriculi & exacta vivendi ratio maxime habenda eſt. Ob vires enim cum ſanguine deperditas, ventriculus nec bene appetit, nec decenter digerit, nec recte egerit, ſed cruditatum & flatuum copia turget ut plurimum venter. Optimus eſt cibus ſiccus, modicus & ſalubris; minime gelatinoſus, difficilioris ſolutionis & qui inflat. Potionibus, ſi fuerint aquoſæ, ſubinde modicum vini optimi rhenani, vel genuini vini Pontack, adtriſcendum eſt. Ac uti nimium frigus, ita etiam immoderatus æſtus aëris nocet. Neque admittenda eſt nimia corporis quies, neque nimia ejus exercitatio, veneris uſus ſit parciſſimus. Demum ſi unquam affectus

animi præſentaneum damnum inferunt, certiſſime id contingit in ſanguine exhauſtis corporibus.

§. IX.

Quam poſt morbum. Multum tandem refert, ut quæ extreme immodicis ſanguinis fluxionibus debilitatæ, ſedato fluxu, convenienti diæta priſtinam ſenſim recuperent ſanitatem. Nam ſi repente cibis ſe replent, quos imbecillis ventriculus non ſatis digerere poteſt, facile incurrunt ob cruditates in alias chronicas paſſiones. Nimirum uti effato HIPPOCRATIS impura corpora nutrientibus læduntur: ita etiam valde debilitata. Habenda igitur eſt quam maxime ventriculi ratio, & analepticis ac nutrientibus cibis quidem reſtaurandæ ſunt vires, ſed parca manu offerantur neceſſe eſt.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Hæmorrhagia uteri cu febre lenta lethalis in vetula. Vidua hujus loci honeſta, jam ſeptuagenaria, extenuati corporis, ſedentariæ vitæ multum addicta, poſt quinquageſimum annum ceſſante ex toto menſtrua purgatione, aſſueta ſuit ſingulis annis circa æquinoctia ſanguinis miſſioni, poſt annum autem ſexageſimum ex mulierculárum conſilio eam omiſit. Unde intra ſexageſimi & ſeptuageſimi anni ſpatium aliquoties pathematibus ſpaſmodico-flatulentis, tumentibus quoque venis hæmorrhoidalibus externis, interdum etiam ſanguinis mictione, tentata fuit. Medicus ſalutari conſilio ſuaſit venæ ſectionem crebrius repetendam, ſed ipſa hujus moniti negligentior, incidit tandem in ingentem animi mœrorem eumque diuturniorem, ac paulo poſt ex improviſo immodice ſanguis per uterum effluxit, & fruſtra datis optimis analepticis & roborantibus, per menſes aliquot & longius continuavit. Tandem cum intolerabili fœtore profluxit ex pudendis cruor, lenta ſucceſſit febris & ſumma virium dejectio, donec placide obiret miſera.

Epicriſis.

Neque ab immoderata uteri hæmorrhagia vetulæ immunes, ſi plethoricæ ſunt & ſanguinis miſſionem negligunt. Quin ſi cum vita ſedentaria animi mœror jungitur, quam facile ab abundante ſanguine & in viſceribus abdominis, præſertim utero, ſtagnante, ſphaceloſa corruptio ſuccreſcere poteſt, quam fœtor ſubinde indicat, qui intolerabilis ſit, maxime quando hæc corruptio ad ipſum inteſtinum rectum penetrat. De fœtidiſſimo uteri profluvio hiſtoriam quoque refert HEURNIUS in *notis ad aphoriſm. Hippocrat.* & quidem 56. *Sect. V. vidi*, inquit, *nobilem matronam, quæ profluvio uteri extabuit & tanto fætore effundebatur, ut nullus non exiſtimaret alvo venire. Sed hic fætor longe alvum ſuperabat. Exiſtimo totum ejus uterum, in teterrimum tabum eliquatum, una effuſum fuiſſe. Languebat hæc mirum in modum, ac quaſi lethargo ſtupebat mente, lente obiit intolerabilibus fætoribus; ego ſane nil fætidius unquam olfeci.*

OBSERVATIO II.

Hæmorrhagia uteri peſſo ſtiptico ſanata. Illuſtris ſtemmatis fœmina, floridæ formæ, ſanguine & ſuccis plena, vigeſimo octavo ætatis anno tertium jam menſem gravida, ex uteri ſinu ſanguinem per duas hebdomades exigua quidem quantitate profluere ſenſit, vehementioris vero ſaltationis motu mox in talem incidit hæmorrhagiam, ut univerſus propemodum ſanguis, uſque ad menſuras ſex, vel ſeptem, floridus & fluidus, intra aliquot horas, è corpore promanaſſe viſus fuerit, intercurrentibus ſubinde animi deliquiis. Nihil auxilii tam intra quam extra ad cohibendum tantum ſanguinis impetum prætermiſſum ſuit, ſed fruſtraneo effectu. In tanto itaque vitæ periculo coactus ego fui ad anceps & extremum confugere auxilium, linteum ſcilicet apte contortum & probe ſolutione capitis mortui vitrioli imbutum, quod in uteri ſinum quouſque penetrari potuit, intrudi curavi. Hoc non multo poſt ſubſtitit fluxus, & exhibitis analepticis medicamentis & alimentis erectus quodammodo animus cum viribus. Tertia die poſt, tentata eſt extractio lintei, quæ non fuit ſine difficultate, quia illud plane exſuccum & ſiccatum erat, ipſique ſuperne congrumatus, niger, aridus ſanguis adhæreſcebat. Factum hinc eſt, ut, quum ſeceſſum peteret ægra, fruſtum maſſæ carneæ ex utero ſimul, cum aliqua ſanguinis fluidi portione prolaberetur. Quo excluſo, quum nihil amplius exiret, poſtea per commodam diætam & medicamenta, ventriculi digeſtionem ac vires reſtaurantia, generoſa hæc fœmina ſucceſſive convaluit.

Epicriſis.

Non novum eſt, ab incoërcibili ſanguinis ex utero profuſione in partu laborioſo, in abortu etiam, in lethalem ſyncopen incidere poſſe fœminas. Sub tanto autem mortis periculo, anceps etiam remedium experiri non inconſultum eſt. Et licet tale ſtipticum uteri internis partibus applicare nunquam antea obſervatum vel viſum fuerit; tamen hæc obſervatio docet, ſtiptica etiam internis uteri partibus non adeo eſſe inimica, ſiquidem poſt hæc fœmina gratioſa admodum & concepit & peperit feliciter.

OBSERVATIO III.

Hæmorrhagia uteri antiſpaſmodicis ſanata. Judæi uxor annorum ſexaginta tenerioris & mobilioris naturæ multorum liberorum mater, quum tertio jam menſe crederetur gravida, citra ullam manifeſtam occaſionem copioſe ſanguinem ex uteri ſinu prorumpere ſenſit, excluſa ſimul non ita multo poſt maſſa carnea pugni magnitudine. Hoc facto nihilo minus permanſit fluxio puri & etiam fibroſi ſanguinis cum virium inſigni decremento; quin quum gravi terrore percelleretur, mox continua ad lipothymiam ingruit proclivitas, cor palpitavit, & tremuit cum magna præcordiorum anxietate ſpirandique anguſtia, extrema friguerunt, & quandoque, ut in epilepſia fit, ſub animi deliquio, pollices cum reliquis digitis fortiter conſtricti fuerunt. Atque hæc omnia ſub ſuavi quodam oblato odore, graviora; remiſſiora vero ſub graveolenti adhibito remedio fuerunt. Quum itaque omnia deſperata adſtantibus viderentur, in conſilium vocatus ego, bono animo ipſos eſſe juſſi, ac remotis aliis medicamentis, clyſterem injici curavi carminativum, poſtea ad violentas ſyſtematis nervoſi illas commotiones ſedandas præſcripſi pilulas, quæ extractum florum chamomillæ, millefolii, crocum, caſtoreum, camphoram & aſam fœtidam habuerunt, quarum ſingulis tribus horis numero v.

vol

vel vj. deglutitæ fuerunt. Quibus ægrota ſucceſſive ſanata fuit.

Epicriſis.

Uti vehementiores animi commotiones in plethoricis magna, ita in ſanguinis defectu longe majora damna procreare poſſunt, potiſſimum pathemata ſpaſmodica convulſiva & quæ vulgo in fœminis appellari ſolent hyſterica, quibus frequentius puerperæ poſt lochia infeſtari ſolent. Terror vero, ſi ullus ex animi affectibus, in immodicis hæmorrhagiis pernicioſiſſimus. Nam ſiſtit quidem ipſas, ſed poſtea graviora concitat mala. Imprudentiæ hinc eſſet, denuo ſanguinis miſſionem tentare. Nihil potius à prudenti Medico aliud agendum, quam ut antiſpaſmodicis convenientibus motus hoſce intenſiores nervoſarum partium componat, & per diaphoretica & analeptica ſanguinis liberum curſum, per extima etiam corporis, promoveat.

Observatio IV.

Hæmorrhagia uteri poſt menſes emanentes rebellis ſanata.

Fœmina quinquaginta trium annorum, temperamenti cholerico-melancholici, in animi commotiones valde prona, ante annum & dimidium incidit in immodicam ſanguinis ab utero fluxionem, quæ die nocteque integrum per annum duravit, & ſubinde parcior, quandoque vero tam larga fuit, ut cyathos aliquot compleret. Inde maxima animi ad lipothymiam uſque, nec non virium & appetentiæ dejectio ſequuta eſt, intercurrente ſæpius, mox ſingulis, mox tertio die, cum horrore præcedente, febricula. Varia fruſtraneo eventu oppoſita fuerunt remedia, tandem vero martialium uſu cohibita fuit hæc ſanguinis profuſio, ſed in ejus locum fluor albus ſucceſſit, cum tumore pedum œdematoſo, ſpirandi difficultate, inappetentia & alvo adſtrictiore junctus. Crebriori tamen pilularum noſtrarum, item tincturæ antimonii acris, cum ſpiritu Buſſii & liquore noſtro anodyno permixtæ uſu, fluor albus cum tumore œdematoſo ſublatus ad tempus eſt, licet non ita multo poſt rurſus infeſtaret, ac tandem ſuffimigio, ex tacamahaca, ſuccino, raſura eboris & floribus ſulphuris, aliquoties in die uſurpato, cum continuatis ſuperioribus remediis, ex toto etiam ſanatus eſt.

Epicriſis.

In hac hiſtoria venit illud notatu perquam dignum, quod poſt illud tempus, quo alias ordinario ceſſat menſtrua purgatio, exceſſiva adhuc tamdiu prodierit ab utero fluxio; id quod ex parte iracundæ animi affectioni adſcribendum. Quoniam autem hic morbus ingentem atoniam viſcerum abdominis, præſertim uteri, habuit pro fundamento, ad eam expugnandam & tonum reſtituendum, præter amara atque memoratam eſſentiam, quæ ſimul diaphoreſin & diureſin movet, nec non ſuffimigia, ad ſiſtendum album fluorem nihil unquam inveni præſentius, & hinc quoque in noſtra felicis & ſaluberrimi fuerunt effectus.

Observatio V.

Hæmorrhagia uteri immodica cum mola ſanata.

Illuſtris fœmina, conſtitutionis tenerioris, triginta & aliquot annorum, inordinatum menſium ſæpius experta fuit fluxum, ita, ut ad duos & plures menſes retinerentur & poſtea impetuoſius

ſanguis, primo grumoſus, dein tenuis, magna copia profunderetur. Tum quidem remediorum convenientium beneficio malum depulſum, ſed ſequentibus annis, menſibus præſertim hyemalibus, Januario & Februario, ſuppreſſio tributi lunaris in tertium menſem rurſus acceſſit, ac poſtea fluxus effuſiſſimus rediit, exeuntibus ſimul fruſtis duris fœtentibus, cum magna portione aquæ. Tertio anno ſpecies molæ prodiit, dura nempe carnea maſſa, pellicula alba cincta, multis cellulis referta cum exceſſiva ſanguinis profuſione, quam magna virium jactura, inappetentia, ventriculi imbecillitas, nauſea, præcordiorum anxietas, dolor dorſi & artuum, cum pauco ſomno ſequuta. Quare ego in conſilium adſcitus, hac medicationis methodo, divina favente gratia, ægram à moleſtiſſimo hoc affectu liberavi & integre reſtitui, ita, ut gravida aliquoties facta, ſingulis binis menſibus miſſo è brachio ſanguine, feliciter liberos ſanos pepercrit. Methodus vero curationis, quæ tribus vicibus adhibita, in eo conſiſtebat: per tres dies circa ſomni tempus deglutitæ fuerunt pilulæ balſamicæ noſtræ, ad quarum operationem promovendam mane poſt ſumſit drachmam *pulveris ſalini, ex tartaro vitriolato, lapidibus cancrorum, nitro, ſale Ebshamenſi, æquali pondere permixtorum*; poſt quinque dies deſcendit mane in balneum, paratum ex aqua pluviali, in qua infuſa herba menthæ, meliſſæ, origani, hormini, ſalviæ, flores ſpicæ, adjecta convenienti quantitate aluminis & cinerum clavellatorum.

Epicriſis.

Mirum forſan cuipiam videri poterit, quod inter caſus nimia hæmorrhagia uteri laborantium etiam abortus recenſuerimus; verum cum hi ipſi non aliter fieri poſſint, niſi præcedente ex utero hæmorrhagia, eaque præternaturali, utique curanti incumbit, convenienti methodo, & fœtum in utero ſervare ſalvum, & fœminam à gravibus & ſonticis pathematibus, quæ à nimia ſanguinis profuſione, ceu cauſa, oriuntur, vindicare. Quæ omnia melius præſtari nequeunt, quam methodo jamjam à nobis propoſita. Potiſſimum balnea & inteſſus ex convenientibus remediis parata, in diuturnis uteri morbis & vitiis corrigendis, ſi ullum aliud, plurimum valent. Et ſic multæ ad fœtum vivacem edendum inhabiles ac ſæpe abortientes, ad geſtationem, partum & grata matrimonii pignora idoneæ redditæ fuerunt.

Observatio VI.

Hæmorrhagia uteri diuturna cum epica & diaphoretica mixtura ſanata.

Generoſa fœmina quadraginta & aliquot annorum, fluxibus ex utero immodicis ſæpius laboravit, tandem à vehementi terrore in immanem hæmorrhagiam incidit, ad quam ſiſtendam, Medicus venæ in brachio ſectionem, pilulas Stahlianas, pulverem antiſpaſmodicum, neque minus eſſentiam millefolii, tincturam martis Ludovici, maſſam pilularum de cynogloſſa, ſed omnia incaſſum, adhibuit. Eruperunt potius fruſta ſanguinis congrumati cum fœtore, cui malo mixturis analepticis, item tinctura martis cydoniata cum arcano tartari maritata, & ad alvum pertinaciter conſtrictam, magneſia alba fruſtra obviam ivit, & iterata ſurſus venæ ſectione in brachio, ſanguis ſeroſus lixivioſi ſaporis, profluxit. Diutius itaque perſeverante hoc fluxu, mirum non modo vires langueſcebant, ſed & lipothymiæ, capitis

dolores, vertigo & aurium tinnitus accedebant. Unde ego in auxilium vocatus, ſequentem dare juſſi mixturam: *Recipe aqua florum ſambuci, tiliæ, liliorum convallium, meliſſæ, ana unciam unam ſemis, theriacalis, cinnamomi ſine vino ana unciam ſemis, aceti deſtillati unciam, lapidum cancrorum drachmas duas, antimonii diaphoretici drachmam, ſpiritus nitri dulcis guttas xxx. ſyrupi acetoſitatis citri drachmas ſex, M. D. de qua quotidie bis vel ter, duo cochlearia ſumere præcepi.* Ad regionem pubis vero epithema ex herbis menthæ, meliſſæ, roriſmarini, origani, floribus roſarum rubrarum, & cortice chaccarillæ, cum vino rubro Pontak, coctis tepide applicare, manuſque ſæpius de die in aquam tepidam cum vino rubro mixtam, immittere juſſi; pro potu ſuaſi decoctum ſantali, lentiſci & radici cichorii. Quibus dextre adhibitis remediis, hæmorrhagia uteri cum omnibus ſymptomatibus ceſſit, & generoſa patiens, recuperatis ſenſim viribus, optime convaluit.

Epicriſis.

Nimis frequens & repetita uterina hæmorrhagia ingentem uteri ejuſque vaſorum atoniam ſubindicat, ad quam removendam, Medicus maxime apta remedia porrigere debet. Huic vero ſcopo obtinendo, neque adſtringentia, neque anodyna, neque nitroſa, aut ſola refrigerantia interne ſumta, reſpondent, ſed applicanda etiam ad confirmandum harum partium robur externa idonea remedia. Præterea mixturæ analepticæ & diaphoreticæ, cum conveniente regimine calido, ad tranſpirationem, ſi malum urget, & alia ſpectatiſſimæ alias virtutis remedia reſpuit, augendam, divertendo non modo ſanguinis impetum, ſed & acrimoniam, quæ ſæpius ſubeſt, demulcendo, inſigni emolumento ſunt.

Observatio VII.

Hæmorrhagia uteri ex infelici ſecundinarum extractione.

Ediderat felici partu gemellos ſœmina fere trigenaria, ſed retentis paullo diutiua ſecundinis, extractionem earundem molita eſt obſtetrix. Quod quum non ſine violentia perficeret, remanſerunt fruſtula non nulla, & ſequutus tam immodicus lochiorum fluxus, ut aliquoties animi deliquium incurreret puerpera. Quin ex eo per dimidium anni ſtillicidium ſucceſſit ex pudendis ſanguinolentum, plane refractarium & fere perpetuum, vix quandoque ad aliquot dies inducias concedens. Bis etiam interea ſimul excreta maſſa ovi gallinacei minoris magnitudioem referens, cuticula obducta pellucida & intus habens liquorem ſpiſſiuſculum turbidum atque ſœtentem. Peſſime ea propter habuit miſera, appetitus periit, vires conciderunt, caro contabuit & vix corpus movendi ſuperfuit potentia. Tandem haud ita pridem à me ſalutare petiit conſilium, qui ipſi ſuaſi uſum pilularum Becherianarum, cum æquali portione extracti rhabarbari & aliquot granis pulveris antimonii martialis ſic dicti cachectici, mixtarum, & exterius pubis regioni admovere, ac ſi fieri poſſet, ipſum in uterum injicere juſſi, decoctum meliſſæ, menthæ, caryophyllorum, maſtiches, florum roſarum rubrarum & balauſtiorum, ex vino Gallico, quod vocant Pontack. Qua methodo quibuſque præſidiis plures ſanitati redditas fuiſſe novi.

Epicriſis.

De infelici extractionis ſecundinarum cum vi quadam factæ ſucceſſu, plures in artis exercitio notavimus obſervationes. Nam ſi quando diſſiliunt in fruſta ſecundo partu edenda, & ex hia nonnulla remanent, in corruptionem ipſa abeunt, & colliquata ichoroſum faciunt fluxum, ſimul lentum quendam accendunt calorem, vires mirifice dejicientem. Quandoque præpoſtero hoc molimine enormis inducitur hæmorrhagia, cum omnimoda fere virium jactura, quin ipſius vitæ periculo. Non nunquam etiam ex relictis fruſtulis ſuccreſcunt poſtea concrementa fungoſa, ex membranis in variam formam & magnitudinem contexta, quæ molas dicunt ſpurias, continuo materiæ ſanguinolentæ ſeroſæ fœtidæ ſtillicidio ſtipata. Fruſtra autem, teſte experientia multiplici, pugnatur contra hæc mala internis ſolis, ac potius locis affectis ipſique utero, nimis partim laxato ac debili, partim læſo & exulcerato, admovenda injectionis, aut epithematis forma; ea, quæ roborant ac putredini reſiſtunt. Internæ enim ſalva ſua textura eo pervadere & vitium tollere nequeunt; ſed quæ immediate labe affectas partes tangunt operationis ſunt & celerioris, & melioris. Unde longe profecto opportunius & efficacius ſuccurri poſſet gravibus & diuturnis in utero morbis, qui haud raro poſt partum accidunt, ſi tam lubenter admitterentur injectiooes ejuſmodi & topica uterina, quam quidem veteribus peſſos admovere moris fuit.

Observatio VIII.

Ex hæmorrhagia uteri Heurnii pulvere ſublata pe- themata curata.

Adiit Carolinas thermas ſœmina vigioti quatuor annos habens, ſanguinea, iiſdemque ad hyſtericam, qua detinebatur, paſſionem debellandam ex Medici conſilio uſa eſt. Sed ipſum inter uſum, minus forſan dextrum, experta eſt inordinatum copioſum ſanguinis ex utero fluxum & poſtea ad aliquot interdum hebdomades durantem. Inde virium debilitatem, appetitus defectum & languorem cum lurido faciei colore incurrit. Medicum igitur vocavit in conſilium, qui pulvere *Heurnii* ſanguinis profluvium compoſuit quidem, at ingens poſtea præcordiorum anxietaa cum cardialgia infeſtavit, ipſam ſuffocationem minitans. Unde ad hæc mala depulſanda multis variiſque uſa eſt remediis, quorum tamen nullum effectum edidit ſperatum. Sumſit quoque ex alius Medici ſuaſu emeticum, quo multum viſcidæ ac virideſcentis materiæ exturbatum, & non nihil levaminis allatum. Nihilo ſecius ſanguis paulo poſt largius profluxit & ægram ut de malo funditus exſtirpando eſſet ſollicita coëgit, id quod etiam fortunante DEO præſtitum eſt his; pilulis nempe noſtris balſamicis, quotidie ad aliquot grana, interpoſito pulvere ex antimonio martiali cachectico, nitro antimoniato & depurato, aſſumtis, uſurpata ſubinde tinctura martis Zwelferi & poto cereviſiæ loco decocto ex radicibus & lignis temperato.

Epicriſis.

Mineralium aquarum uſus non minus nimium fluentibus, quam ſuppreſſis ex utero fluxibus, opitulatur; ſed prudentem & peritum deſiderat Medicum. Nam morbus uterque, inveteratua præſertim, ab obſtructione & farctu vaſorum uteri ducit haud raro natales, ea tantum cum differentia, quod in nimio profluvio obſtaculum liberi progreſſus ſit in vaſis majoribus venoſis, in defi-

deficiente vero in vaſis minoribus, maxime arterioſis. Minerales autem aquæ utique impedimentum hoc tollere valent, eaque propter præſtant utrumque. Id vero tenendum: utendum eſſe iiſdem non ipſo ſub fluxu, ſed extra eum, ad arcendum recurſum. Si ſecus fit, augetur uteri laxitas, augetur affluxus. Tum potius per balſamica roborantia interius & exterius utero remiſſo robur reddere, ac poſtea, ne repetat profluvium, minerales aquas ad eluendos meatus eoſdemque ſervandos apertos, in uſum vocare convenit.

Observatio IX.

Illuſtriſſimi Conſiliarii uxor, quæ quadrageſimum jam compleverat annum, habitus valde teneri ac gracilis, animique admodum mobilis & ſenſus exquiſitiſſimus, aliquot abhinc annis per ſemeſtre fere ſpatium diuturno & fere aſſiduo ex utero fluore alternante cruento laboravit. Hinc primum Medicis loci uſa, ab eorum medicatione effectum ſenſit nullum. Unde contulit ſe ad virum quendam celeberrimum, qui brevi ſelicem ac certam opem ſpondens, pilulas ſuas ipſi commendavit, ut de iis quavis hebdomade ter vel quater ſumeret, idque aliquamdiu. Sed inde etiam vix quicquam levaminis eſt experta. Demum meum petiit conſilium, quo potum Selteranarum per menſem & ultra in cura cum debito regimine, interpoſito interdum laxante, ſuaſi. Quod priuſquam faceret, B.D. Brunneri judicium exquiſivit, qui meo pariter calculum adjecit conſilio. Unde tanto majori fiducia ad uſum hujus præſidii acceſſit; atque etiam ex eo tam ſalutarem percepit effectum, ut hæmorrhagia ſenſim remitteret, penitus tandem ceſſaret, ac ipſa ad priſtinam perfectam ſanitatem rediret.

Epicriſis.

Concinnatæ illæ ad mentem & methodum Becherianam balſamicæ pilulæ utique in affectibus ex utero, præſertim in ſeroſioribus, item puerperii tempore, debita ſua non defraudandæ ſunt laude. Sed quod Medicus pro lubitu iiſdem & inordinatas ac nimias hæmorrhagias moderari ac ſiſtere, & viciſſim menſes, ſi ſuppreſſi ſunt, revocare poſſit, id non ſine ratione inter fabellas reponendum. In noſtra certe id docuit eventus. Fons autem Selteranus acres & tenues humores diluendo & temperando, eoſque per diureſin efficaciter evacuando, ſicque cauſam ſpaſmos hæmorrhagiæ auctores ſuſcitantem tollendo, non potuit non prodeſſe egregie.

Confer quoque eos caſus, qui *Sect. III. CX. & CXI. item CXXVI.* legi poſſunt.

CAPUT VI.

De Hæmorrhagia ex urinariis viis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Hæmorrhagia per urinarias vias quid?

VEnit hæc hæmorrhagia in ſcholis plerumque *mictus cruenti* nomine, & eſt ſanguinis per urinarias vias, cum, vel ſine urina, ſive ex renum, ſive veſicæ vaſis, nimium ampliatis, ruptis, aut arroſis, emiſſio, pro circumſtantiarum ratione plus vel minus periculi habens.

§. II.

Quomodo dignoſcendum an ſanguis mictus?

Haud raro accidit, ut Medici in dignoſcendo: utrum ſanguis cum urina mictus ſit, nec ne? eximie fallantur. Si quidem majori in copia, ut interdum contingit, ad libram & ultra, ſanguis ſincerus cum urina mictus, vel pars aliqua cruoris ſine urinæ connubio, prodit per urinarium meatum, res nullo eget diſcrimine. Si vero cruor urinæ fuerit admixtus parcius, tunc paulo curatiori opus eſt ſcrutinio. Sæpe enim mingitur lotium coloris ſanguinei, ſæpe etiam deponit ſedimentum non aliter ac ſanguis ſolet, nullo tamen præſente ſanguine. Sæpius viciſſim bruni, vel nigreſcentis coloris urina emittitur, ut nulli ſuſpicio ſanguinis, qui tamen mixtus eſt, in ſenſus & metuem incurrat. Quare ſuggerenda utique ſunt certa indicia, è quibus hoc tam multiplex diſcrimen perſpiciendum. Scilicet ſi rubedo urinæ ſanguini æmula à particulis ſulphureis, mixtura ſalium, præſertim alcalinæ indolis, exaltatis, proficiſcitur, tunc quam primum emiſſa fuit, clara & perſpicua apparet, ſedimentum vero incarnati & cinnabarini coloris eſt; quod tamen, ſufficienti calore admoto, mox in ſupernatantem liquorem ſe recipit, ut clara rurſus & perſpicua ut antea appareat. Contra vero quum urina rubet à ſanguine, tunc opaca & craſſiuſcula ſine perſpicuitate mingitur, ſedimentum vero eſt grumoſum, ex rubro nigricans, idque non diſſolvitur, aut rurſus ab urina abſorbetur. Si etiam lotii rubedo eſt a ſanguine, linteum per quod colatur, tingit rubore, quod non fit, quando eſt à ſalibus color tantum intenſus.

§. III.

Et unde veniat?

Quia plures urinæ ſecernendæ & excernendæ ſerviunt viæ; ſcire refert diſcrimen: unde profluxerit mictu redditus ſanguis. Quod ſi itaque ſanguis ſincerus confertim repente & ſine dolore mingitur, ex renum ſubſtantia ſanguineo-vaſculoſa illum prodiiſſe recte jam judicavit Hippocrates *Sect. IV. aph.* 78. Sed ubi parcior ſanguinis quantitas, obſcuri nigricantis coloris, cum vel ſine materia purulenta, maxime ſi cum dolore & ardore in pube ſub mictione, vel poſt eam redditur, tunc ex veſica læſa, aut exulcerata illum ſtillaſſe certum. Quod autem renalis ſanguinis effluxus ſine, & qui ex veſica venit cum exquiſito dolore ſuccedat, id diverſitati ſtructuræ tribuendum: renes enim exquiſito carent ſenſu. Sed quando ſanguis per nervoſas acutiſſimæ ſenſationis veſicæ tunicas viam molitur; dolor non poteſt non oriri atrociſſimus, nec mirum graviſſima tum incidere ſymptomata, animi deliquia, ſpirationem difficilem, pulſum obſcurum, parvum & frequentem non nunquam, nauſeam, animi anxietatem, & frigidum ſudorem. De quo mictu etiam conferri meretur, Hippocratis *aphor. lib. IV. aph.* 80. *Si quis ſanguinem unaque grumos ſæpe mingat ac ſtranguriam habeat, unaque dolor incidat in aqualiculum & in interfemineum, huic veſica vicinæ partes laborant.* Quando porro ex ureteribus, a calculo magno, vel aſpero læſis, ſanguinis quippiam cum urina miſcetur, dolor circa lumbos & ilia acutus, difficilis & ſabuloſa mictio, aliaque calculi in ureteribus hærentis ſigna id manifeſtant. Propter læſa à calculo veſicæ ejuſque tunicarum ſanguinea vaſcula, ſi excernitur quippiam cruoris, non modo cum ſummo dolore & prævia obſtructione quandoque urina prodit, ſed & grumi interdum cum moleculis craſſioribus

ſabuloſis firmiter compacti una cum ea emittuntur, quod etiam interdum accidit, ſi calculus in rene firmiter impactus eum ſauciat.

§. IV.

Alia ſpecies ex veſica ejuſque ſphinctere.

Alia adhuc mictionis cruentæ ſpecies datur, cujus tamen raro mentio fit à ſcriptoribus Medicis, quæ videlicet ex ipſis vaſis veſicæ, vel potius ipſius ſphincteris contingit, quando nimium hiant & à ſanguine diſtenta aperta fuerunt. De hac mictionis cruentæ ſpecie notatu dignum eſt CÆLII AURELIANI *Lib. V. tardar. paſſionum cap. IV.* effatum, ita habens: *ſolent, ſicut in podice, vel fœminarum ſinu, aut matricis collo, etiam in veſica hæmorrhoides generari, quæ fluorem ſanguinis præſtant, quibuſdam intervallis variatum, quod oportet apprehendere prudentem, cum non coadcervata primo fuerit effuſio, ſed augmentis quibuſdam promota, interjectis defectionibus, ac retento ſanguine dolore circa pubem, ſiquidem aliquando inflatæ ac tumentes hæmorrhoides difficultatem, vel abſtinentiam faciant mictus, quam Græci dyſuriam vocant, vel iſchuriam. Archigenes vero dicebat, ut ſtatis periodis menſes & hæmorrhoides, ita & certis viciſſitudinibus interdum plethora ſe effundit per renes & veſicam.* Cui merito addendum HEURNII *Comment. in aphoriſm. Hippocratis 78.* de ſignis diſcriminis loci præceptum: *ſanguis qui à muſculo veſicæ emingitur, non exacte permiſcetur urina, ſed in fundo depoſitus grumeſcit, quin hic grumus, qui interdum cum urinam excidit, dolorem circa veſicæ muſculum conſiſtentem facit; à rene vero qui mingitur ſanguis, & copioſus eſt, & urinæ exacte miſcetur, videturque tota urinæ conſiſtentia nihil aliud eſſe, quam tenuis ac dilutus ſanguis; mox tamen ſedet liquidus minimeque concretus & rubicundus.*

§. V.

Differt à gonorrhœa ſanguinolenta.

Non autem confundi debet ipſa ſanguinis mictio cum gonorrhœa, ſive ſeminis fluxu ſanguinolento. Non enim adeo eſt inſolens, ut in iis, qui gonorrhœa laborant virulenta, ex glandulis proſtatis valde relaxatis, ob majorem lymphæ, vel ſeri affluxum, non modo ſeminalis liquor, ſed & ſerum mucidum, arenulis etiam refertum, interdum quoque per intervalla plane ſanguis ex hiantibus nimium, aut ab acrimonia materiæ effluentis arroſis vaſorum oſculis, per urethram, citra urinæ fluxum, emittatur.

§. VI.

Ab hæmorrhagia penis.

Probe etiam à ſanguinis mictu dignoſcere oportet illum ſanguinis fluxum, qui fit per membri virilis integumenta. Nos aliquot memoria tenemus exempla, ubi certis periodis in viris ex ipſo pene fluxit ſanguis per aliquot hebdomades purus, ſatis largiter, præcedente tenſivo quodam in inguine ac femoribus dolore. Collegit etiam ejuſmodi exempla STALPART VAN DER WIEL, *Cent. I. Obſ.* 80. Sed tum ſanguis non prodit urinæ mixtus, ſed ſtillat ſeorſim guttatim, ex ramo vaſorum hæmorrhoidalium exteriorum, qui ad pudenda excurrit.

§. VII.

Salutaris eſt quandoque.

Dein tenendum diſcrimen mictionis cruentæ criticæ & ſalutaris, à minus tali & morboſa. Illa quippe fit frequentiſſime per renes magna in copia, rarius & in minori quantitate per ſphincterem veſicæ, citra dolorem & magnum incommodum, & redit etiam certis periodis. Contingit hoc maxime per tranſlationem, ſive quæ Græcis dicitur metaſtaſin, excernendi ſanguinis per menſes, aut hæmorrhoides, iis vel ceſſantibus, vel obſtructis, aut ſuppreſſis. Vidimus nos talem criticam mictionem liberaliorem in viris, ſanguine abundantibus, ſive plethoricis, juvenilis, vel etiam ſenilis ætatis, ſuppreſſo, vel etiam penitus ceſſante hæmorrhoidali fluxu, aut conſueta omiſſa ſanguinis miſſione, periculi tamen prorſus expertem. Vidimus quoque in fœminis octogenariis, vegetis & laute adhuc viventibus, præſertim ſi ceſſantibus menſibus ſanguinis miſſio vel fuerat neglecta, aut plane omiſſa.

§. VIII.

Poſt ſuppreſſas hæmorrhoides.

Præterea non ſemel, ſed aliquoties notavimus in ſenibus, deficiente fluxu hæmorrhoidali, item in viris ætatis conſiſtentis, hæmorrhoidibus cæcis & tumentibus ſi afflicti fuerint, à motu corporis & animi fortiori, ſanguinis portionem non exiguam, bruno colore inſtar decocti caffee tincti, citra urinæ difficultatem cum mictu prodiiſſe; qui procul omni dubio ex vaſis veſicæ ſanguineis circa ſphincterem ejus tumentibus & apertis profectus fuit. Venæ enim hæmorrhoidales externæ communicant cum veſica & ramos etiam ad eam ſpargunt; minime vero, ut non nullorum fert opinio, de internis id putandum, quarum ramos ad veſicam excurrentes anatomicus huc uſque vidit nullus.

§. IX.

Quomodo ſuccedat à renibus.

Succedit vero hæc ſanguinis cum mictu excretio, ex aliis ſanguineis ſuppreſſis, hæmorrhoidalibus potiſſimum, per renes, dum videlicet ſanguis accumulatus & per arteriam meſaraicam inferiorem ad tunicas inteſtini recti adductus, ibi cum exitum non invenit, quaſi regurgitat ad truncum arteriæ magnæ, ſive potius majori copia ibi colligitur, & ad vaſa renum arterioſa, quæ & copia, & magnitudine, venas emulgentes ſuperant, delatus, orificia eorum nimis diſtendendo & aperiendo, ad tubulos urinarios, qui cum arteriolarum finibus connexi ſunt, ex his in papillarum oras, in pelvim, inde tandem ad ureteres & veſicam tranſit. Atque adeo in tali caſu nec anaſtomoſis, nec diæreſis, nec diapedeſis, tantopere ab autoribus decantata, locum obtinent.

§. X.

Quomodo ex veſica.

Veſica tam etiam excretioni ſanguinis obnoxia eſt, quia valde difficilis eſt, ob perpendicularem & valde demiſſum ejus ſitum, ſanguinis per venas ex ipſa regreſſus. Quo fit, ut ſub hæmorrhoidibus externis tumentibus, vel internis obſtructis, in plethoricis præſertim, accumulatus & ibi ſtagnans ſanguis, præter naturam orificia vaſorum capillarium ipſius veſicæ, vel magis ſphincteris, aperiat atque perrumpat.

§. XI.

Cauſa potiſſima ſuppreſſæ hæmorrhoides.

Maxime omnium fluxus hæmorrhoidalis ſuppreſſus, vel ex quacunque alia cauſa ceſſans, cauſam mictionis cruentæ, maxime illius, quæ fit per renes, ſubminiſtrat. Notatu dignum hanc in rem eſt exemplum, cujus meminit HERCULES SAXONIA *lib. III. cap. IV.* nobilem Batavum, fluxu hæmorrhoidum ſuppreſſo laborantem, per quinque annos, ex intervallo, multum ſanguinis ſponte & ſubito ante urinam ex

ure-

urethra emiſiſſe. ROLFINCKIUS quoque *Diſſert. anatom. Lib. V. cap.* 26. aliam hiſtoriam refert: *Illuſtris vir*, ſcribit, *hæmorrhoidali fluxui aſſuetus, eo ſuppreſſo, incidit in mictionem cruentam, multarum ſeptimanarum ſpatio durantem, quæ evanuit hæmorrhoidibus apparentibus, levi fluxu & parco ſatis, ita, ut vix ani terga tingeret.* Neque minus *Reiſelius epiſtola LXIV.* caſum memorabilem enarrat, de paſtore quodam, ob hæmorrhoidum à triennio ſuppreſſionem, magnam ſanguinis craſſi & ſinceri, ſine urinarum aquis, cum impetu promanantem & matulam replentem quantitatem, excernente, qui tamen per totam vitam nihil ſanguinis è vena miſerat. Cum vero hic eundem paroxyſmum, ter ſtato circuitu, expertus fuiſſet, ſeceſſerunt tandem naturales & limpidæ urinæ. Poſtquam autem Medici conſilio vino uſus fuerat paulo largius, & diebus aliquot continuatis pilulis ex aloë, ſucco cichorii imprægnata & extracto trochiſcorum alhandal, hæmorrhoides ei fluxerunt & malum ceſſavit.

§. XII.

Motus dein corporis fortior maxime equitatio.

Utut vero omnis motus corporis fortior in plethoricis facile ad hæmorrhagicas excretiones ſuſcitandas anſam præbet; ſpeciatim tamen ad mictionem cruentam nulla ipſius ſpecies majorem vim habet equitatione. Poſſemus ejus exempla plura afferre, quæ etiam paſſim apud auctores reperiunda. Sic RIVERIUS *Centur. II. obſ.* 13. memorat de quinquagenario, qui quoties equitationi peregrinationis cauſa ſeſe commiſit, urinas ſanguinolentas reddidit. HOLLERIUS quoque *in Aphoriſm.* 78. *Sect. IV. Hippocrat.* inquit: *Sunt & nonnulli qui ſi durius equitent, aut ſeſe exerceant immoderatius, ex calefactis renibus, ſanguinem mejant.* Et paulo poſt: *arbitramur*, ait, *ſanguinolentam urinam & turbidam reddi ab hoc Reverendiſſimo Epiſcopo propter dilatationem factam tum in cavitatibus renum, tum in vaſis urinariis, propter intenſam caliditatem, à motu violento primo generatam, dum curru, ſalebroſo itinere concuteretur, præcipue circa dorſi regionem: deinde ſuccedente ingenti calore, dum cum veſte pellicea ſub ſole ardente montem aſcenderet. Ex his igitur omnibus tantus calor circa partes renum fuit excitatus, ut ob nimiam dilatationem, urina ſanguinolenta excreta fuerit. Et inde eſt, quod nunc quoque quotieſcunque fatigatur & corpus exercet, in idem ſymptoma incidat, turbidæ ſcilicet ſanguinolentæ urinæ.* Ratio vero, quare equitatio, cujus alias in præcavendis & etiam ſanandis chronicis affectionibus magna vis & efficacia eſt, ad hæmorrhagiam renum & veſicæ plurimum diſponat, inde petenda venit, quod propter compreſſionem venarum in femoribus, in perinæo etiam & ano, ſanguinis recurſus multum retardetur. Hinc copia ſanguinis major fit & increſcit in arteriis, motuſque ſanguinis in ſuperioribus partibus augetur & intenſior fit præſertim circa lumbos, per motum ſuccuſſorium. Sic facto citatiori ſanguinis affluxu, emulgentes tandem arteriæ quam facile aperiuntur. Recte enim ſcribit MALPIGHIUS tractatu *de renibus*: *In noſtro corpore, præter pulmones, non alia eſt pars, quæ exundantis ſanguinis injuriis magis ſubjiciatur, quam renes.*

§. XIII.

Calculus in rene delitescens.

Deinceps ſanguineæ mictionis, ſed magis priori infeſtæ & periculoſæ, cauſam non infrequenter calculus intra renem deliteſcens ſubminiſtrat. Multa enim hujus ſuccurrunt exempla, & tale quoque habet HORSTIUS *Lib. IV. Obſerv.* 37. ubi ſine omni lumborum dolore, calculoſi, præſertim qui ſanguine plus juſto abundant & corpus vehementer motu exercent, ſanguineam emittunt urinam. Quomodo vero hoc fiat, vero videtur ſimillimum, quod calculus mole major ac figura aſper, ſine dolore quidem intra renes diu deliteſcere poſſit, nihilo minus haud levem compagi renum vaſculoſæ labem ſuo affrictu ac compreſſione inducat, eorum quoque functionem naturalem lædat & ſic anſam erumpendi ſanguini præbeat. Scilicet quando calculus mole & pondere ſuo ramos venæ emulgentis comprimit, liberiorem ſanguinis tranſitum per hos impediendo, efficit, ut per arteriolas emulgentes adductus, nimia copia & impetu earum tenues & capillares ramulos, qui ultimo terminantur in tubulos urinarios, valde diſtendat & tandem viam ſibi faciat in eos, qui ſecundum naturam tantum urinam vehunt, eoſdemque ſubeat ac in urinam tranſeat. Id quod longe adhuc magis fit, quando in diſpoſitione ad calculum, varii generis remedia, quæ urinam & calculum pellunt, commendantur & applicantur, ut quidem communis & peſſima eſt conſuetudo, præſertim ſi calidiora fuerint, ex terebinthina, ſuccino, vel junipero parata. Fit etiam tali in caſu, ut calculus in renalibus tubulis incarceratus, arroſione & excoriatione dilacerando minima renum vaſcula, ſive ſiphunculos, exulcerationem efficiat. Qua facta, pus cum ſanguine per ureteres in veſicam inſtillat, & ſic mictum valde dolorificum, exeunte puris & ſanguinis corrupti cum urina portione, producit. Id quod tamen etiam quandoque fieri poteſt, quanquam rarius, ab ureteris per calculum exulceratione.

§. XIV.

A veſica arroſione & ulcere.

Mictionis quoque cruentæ, copioſæ & valde ancipitis ſpecies eſt, quando ex veſica, ab acriori præſertim ibi ſtagnante copioſo ſanguine, exulcerata, mucoſa valde, ex parte purulenta & cruenta materia in ejuſdem cavitatem deſcendit. Tum enim cum intenſo ardore, intolerando dolore & difficultate urina redditur, ſimulque tremores & convulſivæ artuum, cum frigore & tremore ſtipatæ motiones, ſeſe jungunt. Vidimus id aliquoties in gonorrhœa deſperata & inveterata laborantibus, acri ſimul & corroſiva materia è genitalibus profluente ac partes vicinas arrodente. Quæ labes interna ubi adeſt, ac renum, vel veſicæ ſubſtantia ſimul corrupta eſt, & purulenta ac putrida materia copioſe ſecedit, urinæ exeunt furfuraceæ, & parvæ carunculæ, aut corpora, capillos, vel vermiculos æmulantia, in urina conſpiciuntur, quæ à veſica nequaquam poſſunt abſcedere. Hæc enim reſolvi nequit in ejuſmodi filamenta. Sed à contenta mucoſa, vel in renibus, vel in veſica, materia, concreſcunt in ejuſmodi figuram & conſiſtentiam.

§. XV.

A violentia externa.

Accedit aliud cruentæ mictionis genus, à cauſa videlicet externa, contuſione, lapſu in terram, elevatione onerum & percuſſione productum. Hoc quidem in vita civili & praxi ſæpius occurrit, cauſam tamen ipſius reddere non tam promtum ac obvium eſt. Quod ſi enim vaſorum in renibus ruptio, vel continui ſolutio, cauſa foret, non tam ſubito, uti tamen fit, per venæ ſectionem & ſanguinem diſſolventia poſſet

ſana-

ſanari. Nos potius modum ita concipiendum eſſe cenſemus, quod à contuſione & contorſione vaſorum, inprimis ſanguineorum, & ibi ſtagnante ſanguine, ejus circulatio per has partes læſas impediatur; hinc creſcere impetum & copiam ſanguinis in vaſis internis; atque hæc nimium inde, præſertim in plethoricis, diſtenta, ut ſanguis locum mutet ac effluat, facere. Tale quid enim commode maxime fit in renibus, ſi ibi facta fuit percuſſio. Unde ſunt inter exempla, ubi etiam à ſubluxatione vertebrarum, cruenta inſequuta fuit mictio. Quin ſicuti ex tibia amputata dyſenteriam HILDANUS *Centur. II. Obſ.* 10. ſic etiam & nos obſervavimus, ex oſſe tibiæ fracto, urinam cruentam redditam fuiſſe. Ut adeo facile concipiendum ſit, à contuſione venarum & ſanguine ſic ſtagnante alicubi, fieri poſſe ejuſdem per urethram ſtillicidium.

§. XVI.

A torminibus & acribus.

A torminibus atrocibus ventris, item à ſumtis acrioribus purgantibus, nec non à diureticis acrioribus, ut cantharidibus, urinam reddi poſſe cruentam, experientia eſt confirmatum. Debetur autem hoc ſymproma ſpaſticis venarum ſtricturis, quibus liber ſanguinis circulus intercipitur. Unde ex facili jamjam ratio reddenda, quare morbillis, & variolis inprimis malignis, funeſtus ejuſmodi affectus interdum aſſocietur. Proſtant quidem obſervationes apud auctores, quod à veſicatoriis quæ habent cantharides, externe applicatis, cruenta fuerit mixtio exorta; interim nos fatemur candide, à nobis nunquam tale quid viſum vel obſervatum eſſe, ut haud injuria hanc operationem in dubium vocare liceat, ac forſan longe ab alia cauſa in morbo ſub applicatione veſicatoriorum hæc cruenta urina excreta fuiſſe poſſit.

§. XVII.

Mictus cruentus periculoſus.

Omnis vero cruentus mictus eſt periculi non expers. Etenim licet etiam in principio ſalutaris & criticus, à palindrome facta ob menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſionem, viſus fuerit; tamen quia non modo facile revertitur & vires exhaurit, ſed & ſi error accidit, vel in diæta, aut ſi imprudenter ſtipticis tractatur, inflammatio ac corruptio facile ipſis renibus, vel veſicæ induci poteſt, utique periculum alit. Incidit præterea & hoc frequentiſſime, quod grumus quidam ſanguinis ex renibus deſcendentis, in ea parte, ubi ureter ductu obliquo inſeritur veſicæ, impactus, valde infeſtam & difficulter ſanabilem inducat iſchuriam. Quandoque etiam congrumatus in veſicæ cavo ſanguis, & ſphincteri firmiter inhærens, implacabilem cum urinæ ſuppreſſione præbet dolorem, id quod etiam accidit, quando vaſa ſphincteris ſanguinea, non ſecus ac hæmorrhoides cœcæ, ſanguine craſſo admodum turgent.

§. XVIII.

Periculoſiſſimus cum puris mictu.

Ex periculoſiſſimis mictus ſanguinolenti ſpeciebus eſt, quæ ex rene, vel veſica profundius læſa & ulcerata venit, & junctum habet cum acerbo dolore puris mictum. Interim tamen cavendum ne mucoſum & glutinoſum quod in urina ſubcruenta ſubinde conſpicitur ſedimentum, pro pure habeatur, quod ſupernatare magis ſolet. Sedimenti enim hujus ſæpe tanta eſt copia, ut, ſi à renum exulceratione eſſet, jam centies abſumti ipſi fuiſſent. Eſt potius mucoſitas, quæ ex nimis relaxata glanduloſa veſicæ & urethræ tunica, aut ex proſtatis læſis exſtillat & urinæ permiſcetur.

CURATIO.

§. I.

Venæ ſectio utiliſſima ſi a ſanguinis abundantia.

Perſpectis ſic paulo penitius variis excretionis per urinam cruentæ cauſis & ſedibus, prudentis nunc eſt Medici, tum ad avertendas præſervative, tum ad tollendas in cura differentes has cauſas judicium in propinandis convenientibus remediis paulo exactius adhibere. Igitur, quando ex nimia ſanguinis redundantia oritur, vel metuendus eſt affectus, ſanguinis miſſione nihil tutius & præſtabilius eſt, hac tamen obſervata cautela, ut ipſo in paroxyſmo in partibus ſuperioribus, brachio videlicet, ſanguis detrahatur, & ejus mittendi copia ex virium & habitus corporis ratione æſtimetur. Quod ſi vero à conſueto hæmorrhoidum fluxu ſuppreſſo, inſolita hæc evacuatio ortum traxerit, ad præſervationem tutius eſt venam pedis aperire. Idem tenendum eſt, quando in colica ſpaſmodica & vehementibus ventris torminibus, ut interdum fit, urina cruenta mingitur, ob ſanguinem ſtagnantem & congeſtum circa inteſtinorum tunicas, exitumque per venas hæmorrhoidales non invenientem. Quin potius, quia hic affectus per certas etiam periodos reverti ſolet, tempeſtiva venæ ſectione ut ipſi occurramus, eo magis eſt neceſſarium.

§. II.

Danda refrigerantia.

Si à vehementi, cum, vel etiam ſine plethora, orgaſtica ſanguinis ebullitione & expanſione, qualis ſubindé a fortiori corporis, vel etiam animi commotione, vini & calidorum ſanguinem nimis moventium remediorum abuſu accidere ſolet, malum hoc ortum ſuum habet, præter ſanguinis per venam ſectam ſubtractionem, nitroſis & inteſtinum elaſticum motum ſanguinis refrenantibus, ſive reſtigerantibus, nihil certius & præſtabilius. Hoc nomine depuratum nitrum, vel artificiale, ex ſpiritu nitri & ſale tartari confectum, cum terreis & abſorbentibus mixtum, vel in forma pulveris, vel etiam potui inditum, plurimum commendamus. Cui pro vehiculo in hiſce caſibus ſerum lactis dulce, & acidulum, aqua decocta hordeacea, ex ſola aqua pura fontana, vel ad dimidiam partem cum Selterana, aut Tónnſteinenſi mixta, decoctum cornu cervi & ſcorzoneræ, optime inſerviunt, vel etiam cereviſiæ tenuiores, quibus tincturæ roſarum, florum bellidis, cum ſpiritu vitrioli, minime vero ſalis, cujus acrimonia volatilis pulmonibus & renibus infeſta eſt, paratæ, ſunt ſufficienti quantitate inſtillandæ.

§. III.

Alvus ſervanda aperta.

Quum alvi adſtrictio, ſeu tardior fæcum ſeceſſio, plurimum ad ingenerandum, imo ad fovendum & ſuſtentandum hoc malum habeat momenti, partim quod oriundis inde flatibus & ſpaſmis inteſtinorum æqualis ſanguinis circulus & diſtributio impediatur, & ad unam, præſertim debiliorem partem, ſolito plus ſanguis feratur, partim etiam, quod multæ impuræ, acres, bilioſæ ex prima regione particulæ ad ſanguinis & humorum maſſam adducantur; hinc, ſi quid aliud, ad illud avertendum ejuſque recidivam præcindendam,

dendam, certe alvi laxitas & ſubductio admodum proficua eſt ac neceſſaria. Id vero minime purgantibus, ſeu acrioribus ſtimulantibus, vel ſalibus copioſe aſſumtis, multo minus aloëticis, & pilulis quas etiam refracta doſi aloë ingreditur præſtandum. His enim exacerbatur malum certiſſime. Lenientibus potius laxantibus & quæ ſimul roborante gaudent virtute, id exſequendum, inter quæ, ut in omni immodica & præternaturali ſanguinis excretione, rhabarbarina, imprimis cum paſſulis mixta, uti ſunt paſſulæ Corinthiacæ, ſolutione rhabarbari per blandam inſpiſſationem laxativæ redditæ, vel pulvis rhabarbari cum cremore tartari remixtus, nec non clyſteres emollientes, ita etiam heic primas tenent.

§. IV.

Vaſa nimium laxata adducenda.

Ad vaſa vero nimium in renibus diducta & aperta roboranda & leniter adſtringenda, vel etiam, ſi eorum ſubſtantia læſa fuerit, conſolidanda, decocta, vel infuſa, ex lenioribus vulnerariis & leniter conſtringentibus, uti ſunt agrimonia, hedera terreſtris, equiſetum, herba millefolii cum ſummitatibus, virga aurea, radix conſolidæ majoris, cum melle Pruſſico, renibus mirum amico, quodammodo dulcificata, opem ferunt laudatiſſimam; quæ decocta pro re nata etiam miſceri poſſunt cum lacte. Neque minus egregii ad demulcendum & conſolidandum uſus erit lac amygdalinum, præſertim ſi bolus Armena cum ipſo ceu vehiculo ſumatur.

§. V.

Renibus aut veſica exulceratis danda acrimoniam temperantia.

Si renum, ureterum, vel veſicæ, arroſio & exulceratio præſens eſt, ut ſæpius fit in continuo & diutius cum doloribus vexante malo, ad humorum acrimoniam contemperandam, præcipua medentis debet eſſe directa intentio, eaque neglecta, nullum doloris levamen, nulla etiam partis ſauciatæ & læſæ conſolidatio & reſtitutio ſperanda, aut obtinenda. Hunc autem in finem nobilis eſt virtus ſyrupi dialtheæ Fernelii, item decocti Foreſti, nec non ejus quod MYNSICHTUS contra mictum cruentum laudat. Facit huc quoque infuſum, quod præter jam dictas herbas vulnerarias, corticem radicis acaciæ, gummi ceraſorum habet; nec non, pulvis ex radice altheæ, glycyrrhizæ, ſpermate ceti, ſeminibus quatuor frigidis, papaveris albi, lycopodu & croco, cum ſ. q. ſacchari candi conditus.

§. VI.

Grumi ſanguinis diſſolvendi.

Ad dyſuriam, immo iſchuriam, quæ frequens & periculoſum, renalis vel etiam veſicalis hæmorrhagiæ ſymptoma eſſe ſolet, dum ſanguinei grumi ureteris principium, ubi inſeritur veſicæ, vel ipſum ſphincterem veſicæ obſtruunt, non certe efficacius & promtius auxilium, quam aqua pura calida copioſe hauſta, & exterius balneum applicatum, proſtat. Tum quoque præſtat aquam tepidam ſyringa in urethram & veſicam injicere, quo acris humor diluatur & grumuli hi diſſolvantur. Atque etiam ipſe HIPPOCRATES *l. c.* eadem hæc remedia commendat, lavacrum nempe aquæ calidæ & tepefactoria ad locum affectum appoſita. Quod ſi vero ob grumos ſanguineos in ipſa veſica, ſeu ſphinctere ejus obvios, ſpaſmus oriatur, ut inde totalis & pernicialis iſchuria inducatur, interne emulſionem ex ſeminibus quatuor frigidis, cum lapidibus cancrorum & antimonio diaphoretico, item pulverem ex ſpermate ceti, lapidibus cancrorum & nitro; externe vero veſicam repletam decocto florum emollientium ex lacte abdomini applicatam, nec non alvi apertionem, cum manna, vel clyſtere emolliente & oleoſo, uſus deprehendimus longe præſtantiſſimi.

§. VII.

Optimum acidulæ temperatæ.

Præter hæc autem omnia ad renum & veſicæ vitia detergenda, inveterata etiam ſananda, nihil unquam aquis medicatis temperatioribus, ut ſunt Selteranæ, Antonianæ, Wildungenſes, efficacius, tanto certius ſi cum lacte, inprimis aſinino, fuerint remixtæ. Id enim docent non modo ſaluberrima ipſarum elementa, ſed potiſſimum multiplex de hoc effectu experientia, de quo omnes, qui de viribus medicatarum aquarum experti ſcripſerunt, teſtimonium ferunt conſenſu unanimi.

§. VIII.

Egregium quoque lac ejuſque ſerum.

Neque minus egregia virtus & adverſus hunc morbum præſidium eſt in lacte, nec non lactis ſero. Hæc enim jam olim ſuo tempore, in urinæ mictione cruentæ, magni fecit HIPPOCRATES *lib. de internis affectionibus* §. 17. *Si*, inquiens, *urina prodit veluti à bubulis carnibus aſſatis ſuccus, ægrotus pro temporis opportunitate ſerum & lac bibat; ſerum quidem ad purgationem, lactis autem potum faciat in tempore, per quinquaginta aut quadraginta dies; hac ſi feceris, morbum in melius verres.* Lac quoque ovillum vel caprillum laudat RIVERIUS *Obſ.* 13. *Centur. XVII.* nec non GATINARIAS atque FORESTUS, qui hoc ſolo remedio ſanguinis mictum ſæpe ſe curaſſe gloriantur; ita tamen, ut unicuique doſi, boli Armenæ drachmam unam permiſcuerit. Id quod etiam in graviori ſanguinis mictu utique convenit, in leviori autem minus faciendum cenſet idem RIVERIUS.

CAUTELÆ CLINICÆ.

§. I.

Venæ ſectionis cautelæ.

De venæ ſectione, in qua præcipuum tam ad curationem quam præſervationem, ſi malum à criticis hæmorrhagiis ſuppreſſis oritur, repoſitum eſt momentum, hæc adhuc tenenda: quod ſanguinis miſſio in principio ſit inſtituenda largior. Sic enim non modo evacuantis, ſed & divertentis remedii vicem gerit. Quando vero ſanguinis mictus ſuas ſervat periodos, duabus vel tribus ante acceſſionem horis, vena pertundenda & prout corporis conditio fert ſanguis emittendus.

§. II.

In vini potu.

HIPPOCRATES *l. c.* in mictione ſanguinea ab ulcerato rene, vel veſica, vinum album, mellei coloris jucundiſſimum, probe temperatum, bibendum peritiſſime ſuadet. Nam vina nimium ſpirituoſa, aut acido abundantia, ut Rhenanum, minime ubi nimia & dolorifica adeſt ſanguinis mictio, conferunt, ſed potius vina dulcia, ut Hiſpanicum, Canarienſe, Hungaricum præſtant, dum ventriculi digeſtioni & ſimul veſicæ afflictæ favent.

§. III.

In potu ordinario.

Quum porro multum interſit, quale potus genus in uſum ducat renum & veſicæ vitio laborans; tenendum omnino: ab omnibus cereviſiis craſſioribus & acidis abſtinendum eſſe, potum eligendum copioſum, ex cereviſia tenui, quippe quæ medicamenti aquoſi inſtar, acre & arenoſum eluit ac diluit. Teſtis hanc in rem gravis eſt SYDENHAM

DENHAM, qui eandem ceu ſaluberrimam commendat *Libr. de mictu cruento à calculo renibus impacto pag.* 705. adeo, ut ipſe, quoties curru vehi debuerit, non prius rhedam ingreſſus ſit, quam hauſtum cereviſiæ tenuis paulo liberaliorem ingeſſerit, eundemque pariter iterare ante regreſſum domum verſus, ſi forte alicubi diutius fuerit commoranis. Et hoc pacto ſemper ſibi a mictu cruento ſatis præcautum eſſe, aſſerit. Obſervandum tamen; cereviſiam bene coctam eſſe debere & fermentatam.

§. IV.

In corporis motu.

Utut motus & exercitatio corporis conveniens magnum ſit, tam ad præcavendas, quam perſanandas chronicas paſſiones præſidium, attamen in excretionibus ſanguinis, & præſertim quæ fiunt urinarias per vias, res longe aliter eſt comparata. Etenim vix aliud, motu corporis citatiori, præſertim equitatione, ad propagandum hoc malum magis valet, quin ſolam loquelam paulo elatiorem & longius continuatam, in mictione dolorifica & cruenta, quæ per veſicam læſam fit, vidimus damnoſam. Jam dudum etiam id notatum fuit ab antiquiſſimo medicinæ noſtræ parente *l.c. p.* 16. perhibente: *ſi quis ſanguinem cum urina mittit, & corpus quietum habet, citius ſanabitur, ſi vero laboraverit, dolores multo graviores obtinebit.* Neque minus SYDENHAM in *opp. p.* 700. ſuo exemplo rem optime decidit. Nam quoties permultum itineris pedibus confecit, vel in curru per platearum pavimenta vectus eſt, quantumlibet tardo equorum greſſu, toties mictum reddidit cum ſanguine permiſtum, quoties vero per viam regiam lapidibus non ſtratam, licet perquam longiſſime, curru vectus eſt, tale quid ipſi accidit nunquam. De ſomno etiam peritiſſime refert, quod ipſi curæ fuerit, ut lectum citius peteret, quo eo magis concoctio recte perficeretur, ſicut ex adverſo nocturnæ lucubrationes eam imminuant.

§. V.

Quæ fugienda.

Inter ea vero demum, quæ in medicatione hujus mali vitanda, nihil certe eſſe poteſt infeſtius, quam ſi cruenta hæc mictio, ſive ex renibus, ſive ex veſica fiat, ſive critica, ſive ſymptomatica ſit, remediis adſtringentibus, fluxum nimia impetuoſe ſiſtentibus, ut communis fere & deteſtabilis medentium error eſt, excipiatur. Hoc enim facto, a grumis intra vaſa retentis inflammationes fiunt, exulcerationes & putredines. Sicuti enim hæmoptyſis iiſdem his remediis tractata, quam facile in inflammationem & phthiſin, vel pulmonum exulcerationem, ita etiam mictus cruentus in inflammationem, exulcerationem & putredinem abit. Nihilo minus tamen, ſi excretio ſanguinea effuſiſſima fuerit, cum ſumma virium jactura, *mixturam*, qua SYLVIUS feliciter in cruento mictu uſus eſt, *ex aquæ plantaginis unciis duabus, portulacæ, cinnamomi, aceti deſtillati ana uncia una ſemis, coralliorum rubrorum præparatorum, lapidum cancrorum, terræ ſigillatæ ana ſcrupulo uno, laudani liquidi granis tribus, ſyrupi coralliorum Quercetani, vel de ſymphyto Fernelii, q. ſ. ad gratum ſaporem*, experientia invenimus olim comprobatam.

§. VI.

Externa adhibenda.

Externorum quoque non inutilis eſt ad lumbarem regionem applicatio. Hoc nomine venit emplaſtrum ſpermatis ranarum, quando cum alumine vel ſaccharo ſaturni & pauxillo camphoræ miſcetur. Vel meretur etiam commendari albumen ovi cum alumine conquaſſatum & ſubfrigide regioni pubis appoſitum, ſub forma epithematis. Nam blanda refrigerante & adſtringente vi, hæc ſanguinis impetum quodammodo refrenant.

§. VII.

Ad arcendam recidivam ſervanda.

Qui ejuſmodi malo ſubinde conflictantur, vel ad illud inclinant, providam omnino & diætæ & vitæ regiminis curam habeant neceſſe eſt. In victu quam maxime à vini potu, ab omnibus aromatibus, præſertim allio & cepis, radicibus aperientibus, ut petroſelini, paſtinacæ, ſelleri, aſparagi, prorſus abſtineant, neque ſomnum in dorſo capiant, atque nimis calidis pannis, ſeu pellibus illud ſuffulciant. Vitandus etiam eſt nimius potus calidus infuſi Thee, vel aliarum herbarum, ſed potius frigidus, vel ſubfrigidus concedi debet. Decoctum potiſſimum ceraſorum exſiccatorum in ptiſana, non ſine euphoria, ſæpius pro potu ſumendum commendavimus.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Mictus cruentus ex plethora.

Fœmina illuſtriſſima LII. annorum, ſanguineo-cholerici temperamenti, ab ineunte fere ætate catarrhis, tuſſi, cephalalgiis, vere præſertim & autumno, fuit obnoxia. Menſes ſemper largiter fluxerunt, qui nunc à biennio penitus ceſſarunt. Ex quo tempore doloribus ex calculo ſæpius conflictata, ſubinde quoque intenſi ſpaſmi, tenſiones & dolores occuparunt abdomen, cum alvi ſtrictura & urina aquoſa copioſe ſecedente. Nunc ſæpius in extremitatibus manuum & pedum dolores perſentit ſatis exquiſitos, tunc maxime, quando dolores ex calculo conquieſcunt. Nam his præſentibus protinus artuum dolores evaneſcunt. Anni vero ſpatium ferme eſt elapſum, ex quo mictu cruento, ſine omni dolore lumborum vel artuum fuit afflicta, qui potiſſimum ſub motu corporis, qualicunque etiam recrudeſcit. Originem hujus profluvii derivandum eſſe arbitratur ex nimio lithontripticorum à Medicis exhibitorum uſu; quotieſcunque ad cruentam Mictionem comprimendam utitur remediis, protinus ſe pejus habet, & de tenſivo hypochondrii ſiniſtri dolore, de nauſea, de flatibus, capitiſque dolore conqueritur. Contra hæc vitia tollenda aliquoties ſecta eſt pedis vena, quam in brachio minus belle potuit ferre; invaleſcentibus inde mox ſymptomatibus. Frequentavit acidulas Selteranas, thermas Embſenſes, ſed fruſtraneo effectu. Exegit à me ſalutare conſilium, imperavi, ut ſingulis binis menſibus, ſanguinis miſſionem ſive per ſcarificationem, ſive per inciſionem venæ in pede admittat; ſecundo, ut loco potus ordinarii utatur ſequenti decocto: *recipe ſantali rubri, radicis ſcorzoneræ, ana unciam, cremoris tartari drachmas duas, ſacchari Canarienſis unciam, coque in menſuris duabus aquæ communis per horæ dimidium, in fine addantur guttulæ duæ vel tres olei de Cedro, cum ſaccharo ſubactæ.* Infuſum quoque theiforme ordinavi ex ſummitatibus milleſolii, floribus papaveris rhœados, hyperici, herba veronicæ, piloſellæ & ſemine fœniculi adornandum; & ad ſingulas lunæ phaſes, ad alvum laxandam aſſumere

juſſi decoctum rhabarbarino-mannatum, & circa proximum ver denuo curam fontis Selterani per integros duos menſes, cum tripla lactis aſinini parte remixti adhibere: Aliquot menſes poſt, relatum mihi eſt ex Hollatia, inſigniſſimum mali levamen ab hac cura fuiſſe expertam fœminam illuſtriſſimam.

Epicriſis.

Sanguineam mictionem infeſtare quam maxime fœminas plethoricas, poſt ceſſantem menſtruam purgationem, neglecta ſanguinis miſſione, ſub victu præſertim lauto & motu corporis concitatiori, multis exemplis in praxi confirmatum habemus. Nihil vero ad calculi generationem & mictum cruentum proritandum, ſi dolores jam adſunt lumborum, magis valere, quam inconſulto & temere, calculum quæ pellunt propinare, etiam nobis compertum eſt. Optandum itaque foret, ut omnia lithontriptica, quæ rariſſime optatum habent uſum, è praxi medica ejicerentur, præſertim ſi acriora & calidiora fuerint; neque enim ante affectum nephriticum, neque in eo, neque poſt eum, utilitatem quandam habent. Denique quam circumſpectam, immodicæ omnes ſanguinis profuſiones, tractandi methodum expoſtulent per adſtringentia, etiam noſtra hiſtoria docere poterit, quum repreſſo ſanguinis fluxu, mox ſæva internas abdominis partes inceſſerunt ſymptomata. Venæ in brachio apertio, ubi jam plurimum ſanguinis per inferiora profluxerit, non ſemper tuta & utilis: quia largius extracto ſanguine partes vitales, cor & cerebrum, eo ſi deſeruntur, cum tota functionum œconomia labefactantur. Fons Selteranus cum aſinino nuptus lacte, in omnibus renum vitiis & doloribus ac ſpaſmis nervoſarum partium ſcorbuticis, eſt præſidium omnibus aliis longe ſuperius.

OBSERVATIO II.

Ex repulſa ſcabie cruentus mictus.

Vir ſexaginta annorum, olim hæmorrhoidum fluxui circa æquinoctia obnoxius, per annum iis caruerat & pruriginoſa ſcabie in toto corpore, præſertim circa anum, fuerat vexatus. Ad hanc tollendam variis uſus eſt medicamentis ſanguinem purificantibus, ut tinctura antimonii, tinctura ſulphuris tartariſata, quam cum decocto temperato ultra menſem aſſumſit. Externe, unguento ex balſamo ſulphuris, cum oleo amygdalarum dulcium & ſaccharo ſaturni parato, frequentius cutem inunxit. Quibus remediis adhibitis, feliciter quidem moleſtum cutis malum evanuit; ſed præter omnem opinionem, quum urinam redderet, apparuit illa craſſa, ſanguineo colore tincta, ſeceſſitque mox in fundum ſubnigricans cruor. Sic reddebatur aliquoties lotium, ſemper fere ſine incommodo, ſed quando alvum exonerabat, ſub illo niſu, immani fere dolore cruciatus fuit, cum magna ſtranguria. Venæ ſectione in pede ſingulis menſibus inſtituta, exhibitis ſimul infuſis ex manna, rhabarbaro, paſſulis & nitro, laxantibus, ac decocto ex avena, radice cichorii, floribus papaveris rhœados, ſummitatibus milleſolii, ſucceſſive malum diſceſſit.

Epicriſis.

Notatu in hoc caſu perquam dignum eſt, quod à retropulſa ſcabie ſanguis cum mictu prodierit. Sed dubio omni procul id factum eſſe arbitror, quod materia ſeroſa, tenuis, cauſtica, renum & veſicæ vaſis ſe inſinuavit & acrimonia tenues eorum ſurculos ſauciavit, non aliter ac id à cantharidibus intro ſumtis ſubinde obtingere ſolet. Notabile etiam hoc eſt, quod exiguus dolor fuerit, quia ſanguis ex renibus promanavit, quando urina copioſe emiſſa fuit, gravior autem factus ſub alvi depoſitione, quia ſub vehementi niſu ſalſus ſanguis & acris ſine dubio ex veſicæ vaſculis expreſſus dolorem auxit.

OBSERVATIO III.

Mictio cruenta venæ ſectione curata.

Accerſitus ante aliquot annos ad Quæſtorem, virum quinquagenarium floridi, ſanguinei & carnoſi habitus, qui ſemper ſanus ac vegetus, nunquam etiam dolore ex calculo vexatus, vel hæmorrhoidum fluxu affectus, & qui nec ſanguinis miſſionem per totam vitam, niſi bis, vel ter admiſerat; is mane quum ſurgeret, emiſit præter omnem expectationem, ſine magna alteratione, urinam cruentam. Ego quum advenirem, fluxus jam per duos dies durarat, ſedimentum erat valde turbidum, craſſum, ſubnigricans. In patina uncias aliquot hujus urinæ probe ſubactæ ſuper prunas ardentes curavi incoquendas & vix dimidia parte exhalata, craſſamentum inſtar albuminis ovi coagulatum, nigricantis tamen coloris, remanſit, non ſecus ac ſanguis quando in cochleari argenteo ſupra candelam incoquitur. Inquiſivi in hujus fluxus, inſolentis plane, cauſam, nullam tamen aliam afferre potuit, quam quod liberalius potaſſet vinum in urbe vicina & poſt nocte menſe Majo valde frigida, mane per tria milliaria equo concitatius vectus ſit. Altero enim die poſt, hoc ſymptoma fuit ſequutum. Quare quum pulſus adhuc ſatis magnus & citatior eſſet, venæ ſectionem in manu, & loco cereviſiæ, quam ordinario bibebat valde ſaturatam, decoctum avenaceum, ex avena, radice ſcorzoneræ, cichorii, floribus papaveris rhœados, nitro & melle paratum, item pulverem præcipitantem cum liquoris anodyni aliquot guttis aſſumendum; infuſum quoque theiforme ex herba veronicæ, agrimoniæ, polygoni, ſummitatibus milleſolii, floribus papaveris rhoeados ſemine fœniculi ſæpius hauriendum ſuaſi, & præcepi, ut à vino abſtineret & ſingulis anni quadrantibus venæ ſectionem admitteret. Quo facto, non ulterius mictionem cruentam eſt expertus.

Epicriſis.

Non ſemel ſed ſæpius obſervavi copioſi & ſinceri ſanguinis mictum ex improviſo ſimul & ſemel factam & per intervalla ex levi cauſa recurrentem ſine ullo apparente ſigno vel veſtigio calculi renalis ante & poſt illum fluxum, idque in corporibus ſanguine temperato valde diffluentibus; nullum dubium eſt quin in plethoricis, præſertim poſt equitationis motum, facto concitatiori ſanguinis ad renes affluxu & impeditiori ejus per venas refluxu, extremitates arteriolarum emulgentium, quæ principium canaliculorum hydragogorum conſtituunt, nimis dilatatæ & diſruptæ, eum effuderint in canaliculoſam & papilloſam renum ſubſtantiam. Tali in caſu quies, aquæ frigidæ potus, abſtinentia ab omnibus ſpirituoſis, venæ ſectio, omnium optima ſunt præſidia.

Observatio IV.

Mictio cruenta cum dolore iſchiadico juncta.

Laboravit ante aliquot annos vir conſularis vicinæ celebris urbis quinquagenarius, lautæ & vinoſæ diætæ deditus, tranquilli inſuper vitæ generis, dolore gravativo lumborum, cujus cauſam conſulti Medici judicabant eſſe calculum renalem. Quidam tincturam *Amelungii* lithontripticam, alii baccas juniperi quinque ſingulis diebus mane devorandas ſuaſerunt; ſed nihil inde levaminis conſecutus eſt, ut potius dolores invaluerint, ipſum lateris dextri femur in conſenſum trahentes. Commendatus ipſi fuit pulvis ſpecificus antinephriticus, cujus baſis millepedes & ſal ſuccini volatile erant, quem circa ſingulas lunæ phaſes aſſumſit, urinæ quidem fluxus liberalior inde redditus, ſed per menſem uſurpato hoc pulvere, obſervavit quum urinam redderet, eam ſanguinolentam, ita ut interdum plus, interdum minus cruoris haberet. Medicus ordinarius à ſpecifico hoc ut penitus abſtineret ſuaſit, & medicamenta ad fluxum ſanguinis reſtringendum dedit, unde mictio reſtincta quidem, ſed non multo poſt ardor in oſſe ſacro ingens cum difficultate magna fœces egerendi fuit ſubſecutus, dolore mox totum femur, qui ad pedem uſque ſe protendebat, occupante. Hic poſtea venæ ſectione in pede afflicto admiſſa ſatis larga, & decocto temperante uſurpato ſuperius à nobis deſcripto, convaluit.

Epicriſis.

Ex hac conſtat hiſtoria, aliiſque innumeris comprobari exemplis poteſt, pernicialem admodum eorum, quæ urinam & calculum valide pellendi pollent facultate, uſum eſſe in plethoricis & quando de doloribus lumborum conqueruntur. Optandum certe foret, ut acriorum & nimis calidorum diureticorum, quæ ſale ſubtili cauſtico veſicatorio agunt, ut ſunt quæ ex inſectis prodeunt medicamina, non ſecus ac acriora & valentiora purgantia penitus in praxi & uſu medico exularent; quippe natura in excretionibus blande vult duci, non vi cogi; fortiora enim diuretica nunquam non teneram & vaſculoſam renum ſubſtantiam lædunt, calculoſque, ſi non adſunt, ingenerant, vel ſi adſunt fortiter expellunt, vaſiſque ſauciatis inde cruorem educunt aut inflammationes & exulcerationes contumaces & exitiales relinquunt. Novi à crebriori pulveris millepedum in aſthmate humorali uſu corporis atrophiam & funeſtam renum exulcerationem cum febre hectica ſucceſſiſſe. Si quis autem ejuſmodi cauſticis, cujus generis ſunt cantharides, aranearum, vermium majalium & millepedum ſpecies, ut in gonorrhœa virulenta non nunquam accidit, uti velit, ſuaſor ſum ut nunquam ſine miſcela nitri & camphoræ, quæ omnium optima eorum ſunt corrigentia, ea adhibeat.

Observatio V.

De rara mictus cruenti ſpecie ex veſica ejuſque ſphincteris vaſis.

Ineunte anno noctu colica prehendebatur vehementi ſexagenarius vir, qualem jam ante novem etiam menſes circiter fuerat perpeſſus, cui nunc acceſſit mingendi difficultas. Poſt aliquot dies remiſit quidem colicus dolor, ſed frequentior ad matulam ſtimulus fuit perpetuus, quin quandoque ſine cauſa conſpicua, mirum fuit exacerbatus. Interjecto aliquo tempore accedit tertium mictus ſanguinis, qui quandoque per octo & quatuordecim dies ſuccedit, quibuſque elapſis urina iterum quidem tantiſper inclareſcit, ſine tamen ægroti levamine. Atque hic mictus cruentus citius aut ſerius impetit, quo magis vel minus corpus motu exagitavit. Sic miſer jam ſeptem anni quadrantes ſub perpetuis viciſſitudinibus affligitur, nec unquam penitus ceſſavit dolor, licet interea variæ adhibitæ ſint medicationes, inter quas etiam bis repetitus Egranarum potus. Poſt emiſſum in pede ſanguinem & appoſitas ano hirudines, datiſque ſubinde per epicraſin laxantibus, ſincerus ſanguis cum lotio non amplius profluit, ſed poſtquam refrixerat urina, dimiſit craſſum ſubrubicundum ſedimentum, tandemque plane moleculæ ſanguinis congrumati exciderunt intra aliquot dies vel viginti, quarum non nullæ magnitudinem digiti fere auricularis æquabant & quaſi in carnem videbantur mutatæ. Poſt aliquot dies ægrum inceſſit colica nephritica, & lapillos binos miliares elidebat, atque elapſis quatuordecim diebus eodem modo. Ex eo urina aliquamdiu manſit pellucida, neque etiam quicquam ex ipſa ad fundum receſſit, ſed illud crebrioris mictus malum manſit, ita ut ſingula hora dimidia, quin quadrante, matulam poſcere cogeretur, cum ardore in ano, teneſmo & ſpaſmo circa glandem, ac pungente, ardente, ſcindente tam exquiſito in glande dolore, ut rigida penis ſubſequeretur tenſio. Interim urina nunquam plane fuit ſuppreſſa, alvus autem plerumque officii oblituſcitur & flatibus tumet, appetitus quoque vacillat cum ructibus, ſuccuſſatorium motum ferre nequit æger & circa lunæ phaſes tam notabile doloris percipit incrementum, ut plane non ſeſe movere ipſi ſit licitum. Somnus propter crebram urinæ emiſſionem interruptus. Vires mediocri adhuc ſunt firmitudine. In oſſe ſacro & dorſo dolor non ſentitur; ſed in pubis regione exterius quandoque pruritus, interius preſſorius & tractorius dolor verſus dextrum latus, quaſi ibi præternaturale quid conſiſteret, qui ſeſſu, motu, tuſſi, ſternutatione exacerbatur. Urina interdum tanta vehementia exitum molitur, ut vel involuntarie erumpat; viciſſim non nunquam talis in membro eſt ſenſatio ac ſi exſtillaret urina, quod tamen non fit; poſt aliquas vero ſanguinolenti mictus inducias, rediit tandem illa eadem vehementia. Quare meum poſtularunt conſilium, qui quidem candide edixi periculo non vacare ejuſmodi malum, inveteratum maxime & in ſenili corpore, ne tamen ex neglectu ejus corruptio & ſphacelus lethalis partibus affectis accedat, utique omni cura eſſe providendum. Hunc in finem ſuaſi, ut quotannis minimum ter, vena in brachio pertunderetur; dein ut æger à vini ac cereviſiæ potu abſtineat, ac ordinarium habeat decoctum ex radice chinæ, ſarſaparillæ, ligno ſantalo rubro & citrino, nec non radice glycyrrhizæ, & ſtomachi cauſa unicum vini Burgundiaci aut ſimilis vitrum bibat. Tum videndum, ut alvus ſemper ſit aperta, idque ope maxime paſſularum rhabarbarinarum; aloëtica vero & acria purgantia cum cura eſſe vitanda. Exterius nihil fore conducibilius aqua ſclopetaria, triplicatis linteis pubis & perinæi regioni noctu maxime admota. Sic me ſpem fovere haud dubiam, fore, ut æger exinde levamen obtineat exoptatum.

Epicriſis.

Venit redditus à noſtro mictu ſanguis, non ut communiter fit, ex renum vitio, aut vaſorum emulgentium

gentium apertione, ſed potius ex ramo venæ hæmorrhoidalis externæ hypogaſtricæ, quæ in viris præſertim, ad veſicam maximeque ipſius cervicem complures ſurculos ſpargit, teſtantibus anatomicis oculatiſſimis, inprimis *Bauhino.* Eſt itaque mictus cruenti genus oppido rarum, non tamen deſunt inter obſervata medica ejus exempla. Sic HOECHSTATTERUS, in *obſerv. Dec. I. ſchol. in caſ. II. fundit ſæpius*, ait, *hæmorrhois externa ſanguinem in veſicam, ut abſque vitio renum mingatur, quod in nobili quodam licuit videre.* Ejuſdem indolis & noſtro perquam ſimilis caſus relatus legitur in *M. N. C. Dec. I. Ann. VIII. Obſ.* 23. Quod autem ex hoc fonte venerit ſanguis, teſtatum faciunt pathemata. Nullus enim in lumbis & renibus adeſt dolor, ſed continuus ad mingendum ſtimulus, cum doloribus in ano, pube & perinæo multis & variis. Quod ſi itaque ſanguis, ſub vita præſertim ſedentaria, accumulatur & circa hæc loca ſtagnat, vaſorum in cervice veſicæ orificia tandem deliſcunt, & ſanguinem in veſicæ cavum fundunt, tumque multum ſanguinis illabitur. Quod ſi vero per tunicas aliquid tantum mora tranſſudat, ſenſim coagulatur, & cum veſicæ muco miſcetur, concreſcunt inde ejuſmodi moleculæ ſanguinis congrumati quaſi membrana veſtitæ, quæ poſtea excernuntur. Atque idem etiam factum eſſe habet allegata ex M. N. C. obſervatio, conceptis ſic verbis: *tandem cum maximo cruciatu & ardore vehementi in ima pube & circa virgam, varios magnos, ac oblongos ſanguinis grumos, inſtar hepatis lucii piſcis, mingendo ejaculabatur.*

Observatio VI.

Mictio ſubatra cruenta inſtar coffe, ſanata.

Ante duodecim circiter annos, vir generoſiſſimus, aulæ Cellenſis miniſter, meam opem ac conſilium requiſivit. Is jam ſeptuageſimum & ſextum annum complevit, conſtitutionis, per omnem ætatem, validæ & robuſtæ, ut nunquam fere ægrotaverit; lautiori quidem gaudebat victu, ita tamen, ut in poculis & venere modum ſervaverit. Solitus erat longo abhinc tempore, ſub cœlo ſereno corpus equitatione exercere, idque, cum paulo feciſſet validius, mane urinam, quæ antea ſemper erat naturalis, bruno & ſubatro colore tinctam prodiiſſe obſervavit, aliquot ſanguinis grumis urinalis vaſis fundo adhærentibus, & quotieſcunque equitatione vel alio fortiori motu paulo validius corpus agitaret, idem expertus eſt; quamdiu vero corpus permanſit quietum, urina & colore & conſiſtentia naturali erat, nihilque vitii habebat. Per aliquot jam menſes hoc inſolito accedente affectu, de nulla corporis laſſitudine, de nulla circa pubis vel lumborum regionem moleſtia, de nulla dyſuria conquerebatur, nullo unquam calculi veſtigio apparente, neque ullas unquam moleſtias ex hæmorrhoidibus percepit: interim bene appetebat, dormiebat. Venæ ſectionem per totam vitam rariſſime admiſit. Delectatus multum cibis qui grata acrimonia linguam feriunt, germanice *vom hoben Gout.* Medici ejus loci peritiſſimi de morbi cauſa & effectu nihil certi decernere poterant, & medicamentis, quæ nihil proficiebant exhibitis, per litteras petiit meam opem & conſilium. Judicavi mali originem & cauſam eſſe plethoram, quæ etiam ſenibus bene appetentibus & lautius victitantibus familiaris eſſe ſolet, præſertim ſi à ſanguinis miſſione, quæ in florida ſenectute longe utiliſſima deprehenditur, prorſus abſtineant. Suaſi itaque ſingulis menſibus venæ ſectionem in brachio, parca tamen manu, ad uncias tres vel quatuor adminiſtrandam, & ut loco potus ordinarii decoctum ex radice chinæ, ſcorzoneræ, raſura cornu cervi, ſantalo rubro & aniſo ſtellato biberet; ſubinde quoque pulverem ex lapidibus cancrorum, rhabarbaro & ſaccharo aſſumeret, ab omnibus acribus & ſpirituoſis abſtineret, corpuſque in quiete ſervaret. Quorum remediorum energia ita adjutus eſt, ut generoſus ejus gener, exactis aliquot ſeptimanis reſcripſerit, illum immunem hoc malo fuiſſe redditum. Poſt duos vero annos, maraſmo eum extinctum eſſe, mihi fuit relatum.

Epicriſis.

Binos, quoad omnes propemodum circumſtantias, ſimiles caſus, olim in praxi mea obſervavi. Ante viginti annos generoſus cameræ conſiliarius octuagenarius mihi aperuit, ſe ultra decem fere annos, urinam per intervalla, ſanguineo colore tinctam grumis interdum prodeuntibus ex ipſa urethra reddidiſſe, citra ullum tamen incommodum ſive ſanitatis offenſam. Nullam potuit mali hujus cauſam aſſignare, niſi quod per multos annos, vinum quod in vinea ſua rubrum, ſive Roſacer ſuit natum, in frequentiſſimo & quotidiano fere uſu habuerit. Monui ut abſtineret ab hoc, ſed reſpuebat hoc conſilium, eo quod jam per viginti annos, hoc vino fuerit uſus. Secuta vero poſtea eſt crebrior cruoris mictio, quam lenta excepit febris cum maraſmo. Ante aliquot luſtra in fœmina ſeptuaginta & aliquot annorum vegetæ etiam conſtitutionis ſimilem urinæ colorem obſervavi per certa tamen intervalla apparentem. Colorem urinæ bruno-nigricantem in ſenili ætate quam maxime familiarem cruditatibus acidis, ſanguini permixtis, dum facile omnia alimenta in eorum ventriculo coaceſcunt, tribuendum eſſe exiſtimo, quæ humorum acida acrimonia plurimorum ſenilium morborum matrix ad vaſorum ſanguineorum in renibus reſeranda orificia etiam multum conferre videtur.

Observatio VII.

Iſchuria ex mictu cruento, potione mannata ſanata.

Hebræus LX. annorum ab aliquot jam annis doloribus ex calculo valde excruciatus, tandem ingentis magnitudinis unum cum cruenta excrevit urina, poſtea immani dolore in regione pubis corripitur, urina penitus ſuppreſſa, alvoque ita obſtipata, ut nec flatus nec quicquam excrementi inde prodiret, quæ per quatuor dies ſymptomata perſtiterunt, tormentis ita adauctis, ut nec quicquam ſomni capere, neque in uno loco quiete conſiſtere potuerit. Ad urinam eliciendam catheter ſed ſine effectu fuit applicatus, quum vix aliquot guttulæ urinæ profluxerint; hinc non ſine ratione judicavimus, ureteres ubi veſicam ingrediuntur à grumis ſanguinis eſſe obſtructos, quare pubis regioni veſicam ſpeciebus emollientibus in lacte coctis repletam applicari juſſimus: ingentem quoque infuſi herbæ veronicæ, urticæ mortuæ & radicis glycyrrhizæ quantitatem quotidie ebibere debuit; præterea clyſteres oleoſi emollientes in anum injecti plures, & nil levaminis inde fuit conſecutus, auctus potius ab urina ſuppreſſa fuit dolor in abdomine & lumbis cum extremorum refrigeratione mortique vicinus in continuo ſopore jacebat æger: quando paululum ſe recolligebat de ſummis querebatur anxietatibus quæ reſpirationem demere vi-

debantur. Dedi ad alvum, quæ erat ſtrictiſſima, laxandam ſequentem mixturam: *recipe mannæ electæ uncias duas, ſolve leni calore in aqua florum acaciæ unciis ſex, adde olei amygdalarum dulcium unciam ſemis, nitri purificati grana xij. eſſentiæ corticum aurantiorum drachmam ſemis, qua duabus vicibus aſſumta, atque intra quatuor horas repetita*; habuit inde octo ſedes, quibus copioſa materia ſtercorea rejecta & ſimul tanta urinæ profluxit copia, ut aliquot repleverit matulas, quæ vero primum prodiit, inſtar loturæ carnium erat. Horum remediorum efficacia ex orci pene faucibus ereptus miſer, qui poſtea adhibitis idoneis ſtomachicis, roborantibus, bono vitæ regimine accedente, priſtinam valetudinem recuperavit.

Epicriſis.

Extra dubium eſt à ſanguinis grumis obſtructum fuiſſe introitum ureteris in veſicam, qui tranſverſim fit per ejus membranas; id vero mirum eſt, per alterum vacuum, urinam in veſicam non deſcendiſſe, quod à ſpaſmodica veſicæ conſtrictione factum credibile eſt, quia etiam vicinum inteſtinum rectum per conſenſum arctiſſime fuit occluſum. Perquam notabilis etiam eſt ſingularis effectus decocti mannati in hoc caſu, quod una cum clyſteribus & cataplaſmatibus emollientibus, ſpaſmo harum partium relaxato, urinæ liberum iter & fluxum conciliaverit. Neque ſemel ſed iterum à nobis obſervatum eſt, quæ alvum blanda virtute ſolvendi valent, in morbis veſicæ commodum etiam præſtare ſolatium. Plures obſervationes inveniri poſſunt in *Conſult. Med. Sect. III. caſ. LXXVIII. LXXX.*

CAPUT VII.

De Hæmorrhagia cerebri.

THESES ET OBSERVATIONES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Quid intelligatur per hæmorrhagiam cerebri.

HÆmorrhagiæ cerebri appellatione, nos fortem & pernicialem illam *apoplexiam ſanguineam* comprehendimus, quæ ab effuſione cruoris in cerebro ex ruptis ibi, citra violentiam externam, vaſculis, oritur, & ſubito functiones animales & vitales quoque peſſumdat atque extinguit.

§. II.

Hanc demonſtrant defunctorum ſectiones.

Hæmorrhagiam cerebri exiſtere revera, ejuſdemque proximam cauſam eſſe rupturam vaſorum in eo, luculenter monſtrant ſectiones anatomicæ in defunctis inſtitutæ. His enim comperto eſt; ſanguinem modo inter cranium & duram matrem, modo inter hanc & piam, frequentius hanc inter & cerebrum, frequentiſſime in hujus anfractus & ventriculorum meditullium, quandoque in baſin ipſius, interdum minori, interdum etiam ſatis magna copia, effundi. His quoque conſtat: ipſa ſanguifera vaſa per cerebri membranas & corticem diſcurrentia, ſanguine nunc liquido, nunc concreto turgida & veluti aneuriſmatica nunc etiam rupta conſpici. Poſſunt hanc in rem legi hiſtoriæ apoplecticorum diſſectorum à clariſſimo WEPFERO conſignatæ.

§. III.

Cerebrum ejuſque vaſa ad ſanguinis emiſſionem valde diſpoſita.

Pars igitur primario affecta eſt cerebrum, quod ad concipiendam ſanguinis ſtagnationem & inde oriundam hæmorrhagiam admodum diſpoſitum. Etenim inſignis ſanguinis quantitas, & minimum, teſte MALPIGHIO, tertia pars, illius qui ex ventriculo cordis ſiniſtro in univerſum corpus ejicitur, eo per quatuor capaces ſatis arterias adducitur. Dein arterioſa hæc ſanguinem advehentia vaſa tortuoſum admodum ubique, & maxime in pia matre, ſervant tractum. Tum, quod maximum, ipſæ hæ arteriæ, poſtquam ſubierunt cranium, depoſita exteriori tendinea, potiſſimo motus ſyſtaltici inſtrumento, tunica, tenuiores longe ſunt, quam in reliquo corpore, & quaſi venas referunt. Ne dicam, adeo demum gracileſcere hæc vaſa, ut ſanguinis per ipſarum anguſtias in venulas ſocias tranſitus, ſenſus plane ſubterfugiat. Quæ omnia faciunt utique, ut ſanguis heic tardius circumeat, facile etiam ſubſiſtat, aditu in venas expedito facile intercludatur, novique acceſſu cumulatus continuo, alveos canalium admodum dilatet & ad conſequutura plura mala anſam præbeat.

§. IV.

Rupturæ in vaſis piæ meningis & cerebri arteriolis.

Inprimis præſente jam ejuſmodi diſpoſitione, facilis poſtea in rupturam & effluxum eſt tranſitus, tum videlicet, ubi acceſſerint cauſæ, quæ ſanguinem majori copia & cum impetu ad caput congerunt, ejuſdem in ipſo ſtagnationem invitant ac liberum per venas recurſum valide ſuſſlaminant. Sic enim demum fit, ut vaſa non modo cruore turgeant, ſed & ab appulſo jugiter novo nimium farcta, dehiſcant, rumpantur & ſanguinem effundant. Id quod maxime in piæ meningis nec non corticalis cerebri ſubſtantiæ vaſculis, æque ac iis, quæ choroideos plexus conſtituunt, contingere, cadaverum ſectione conſtat.

§. V.

Functiones animales & vitales inde læduntur & tandem extinguuntur.

Per effuſum in cerebro cruorem non modo ſubtiliſſimi liquidi, quod motum, robur & ſenſum præſtat partibus, ſecretio & diſtributio per nervos impeditur, ſed & totus circularis ſanguinis per cerebrum motus turbatur & intercipitur; ubi animales æque ac vitales functiones elangueſcunt & tandem penitus extinguuntur. Quæ omnia ſic omnino contingere, teſtatum faciunt pathemata illa truculenta, quibus hæc hæmorrhagia ſtipatur, & è quibus, ceu diagnoſticis ſignis, etiam cognoſcenda. Nimirum qui eam incurrunt in terram concidunt ſubito, omni mentis vi ac cogitatione, ſenſu quoque ac motu privantur omni, cuncta membra ſunt languida & flaccida, lingua obmuteſcit, palpebræ ſuſpenſæ & os hians comparent, deglutitio ſublata, & alvus, & veſica retinenda excrementa haud raro ſponte dimittunt. Atque hæc omnia læſam cerebri functionem & elangueſcens inde muſculorum robur produnt luculenter.

§. VI.

Hæmorrhagiæ cerebri effectus atque ſymptomata.

Difficili autem & intercepto ſanguinis per capitis interiora commeatu tribuenda reliqua quæ obſervantur phænomena. Quod ſcilicet genæ rubicundo admodum & florido colore ſuffundantur, facies tumeat, vaſa per faciem & maxime tempora diſcurrentia turgeant, rupta in ore, naribus ac auribus ſanguinem interdum, maxime poſt mortem, fundant, quin accedente putredine,

dine, caput in miram diſtendatur magnitudinem; quod à ſanguinis per carotides internas aditu denegato, & ea propter in externas facto impetu, merito derivandum. Quod oculi diſtendantur, promineant, rigidi & quaſi vitrei compareant ac lacrimas uberius fundant, id lymphæ à ſanguine ſtagnante copioſius ſecedenti in acceptis ferendum. Quod cor valide pulſet, arteriarum quoque pulſus in principio magnus, poſtea languidus ac rarus ſit, quod ſpiritus ſit difficilis cum ſtertore & roncho, id ſanguinis pulmones obruentis moli, eorundemque ea propter intercepto æquali reciproco motui, aërem rite nec expellenti, nec admittenti, imputandum. Quod demum vomitus & convulſiones cum dentium ſtridore variæ accedant, non aliunde quam à ſanguine in duræ matris vaſis hærente eandemque ad ſpaſmum ſollicitante, deducendum.

§. VII.

Signa antecedentia. Jam ſicuti omnis omnino hæmorrhagia ſupponit ac prævium habet ſanguinis, in illa ubi ſuccedit parte, nimiam ad rupturam uſque congeſtionem; ita quod eadem in hac, quæ in cerebro fit effuſione, præſto ſit, eſt utique certum. Evincunt enim id omnes, quæ morbum hunc antecedunt ac prænunciant paſſiones, quas inter præcipuæ, capitis cum vertigine temulentia, ejuſdemque præcipue in occipite, dolor preſſorius & gravativus, formicationis ſenſus in artubus, viſus modo per caligines, modo coruſcationes, turbatio, oculorum humiditas & intumeſcentia, aurium ſuſurrus atque tinnitus, memoriæ & ingenii aliqualis hebetudo, ſomnus profundus, incubo & inſomniis ſtipatus, venarum jugularium turgeſcentia ac faciei præter conſuetudinem rubore ſuffuſio.

§. VIII.

Inceſſus difficultas. Quemadmodum porro ad inducendam ſanguinis in certa parte congeſtionem, præter ejuſdem abundantiam, tum ipſius validior per ſpaſmum in aliis partibus eo ſuſcitatus appulſus, tum etiam partis congeſtionem admittens quædam debilitas, concurrunt; ita, quin eadem hæc ad gignendam eam, quæ in cerebri vaſis colligitur congeſtionem, conferant, neutiquam dubitandum. Huc enim redit omnis vis & efficacia illarum cauſarum, quas ad ingignendum hunc morbum, ceu antecedentes & procatarcticas conferre, ratio docet, experientia confirmat.

§. IX.

Plethorici maxime & ubi ſanguinis ſolennes excretiones cohib. [illegible] huic malo obnoxii ſunt. Ut de ſanguinis plenitudine primum dicamus, propter eam omnino accidit, quod hæmorrhagia hæc frequentiſſime incidat in ætatem virilem, & juxta HIPPOCRATIS *aph.* 57. *ſect.* VI. ab anno quadrageſimo uſque ad ſexageſimum, ubi confecto corporis augmento, ſucci in vaſis plus juſto non modo accumulantur, ſed & denſiores fiunt. Hinc porro fit, quod qui temperamenti ſic dicti ſunt ſanguinei, nec non obeſi, cum iis, qui lautam, otioſam & ſedentariam vitam ſectantur ſomnoque indulgent, perniciali hæmorrhagiæ huic admodum ſint obnoxii. Idem accidere iis, qui propter ſuppreſſas, aut imminutas ſpontaneas hæmorrhagias, nec non omiſſas diu ſuetas antea artificiales ſubtractiones, nimiam ſanguinis copiam colligunt & coacervant, uberius teſtantur Medicorum obſervata. De neglecta ſanguinis miſſione teſtes ſunt *Acta Medic. Vratislav.* MDCCII. de narium hæmorrhagia ſuppreſſa, HILDANUS *Cent. III. Obſ.* 11. de hæmorrhoidibus retentis HIPPOCRATES, AMATUS & ZACUTUS LUSITANI, & qui primo loco ponendus fuiſſet, LANCISIUS, *de ſubit. mortib.* de menſibus & lochiis cohibitis cum FONTANO *Acta Nat. Curioſ.* paſſim; de vicaria etiam menſium per os & nares vacuatione HILDANUS *Cent. III. Obſerv.* 12.

§. X.

Spaſmi in remotis partibus motum ad [illegible] hujus hæmorrhagiæ conſpirant. Tanto vero magis tantoque certius hæc ſanguinis redundantia ad inferendum quod diximus damnum fit efficax, ſi acceſſerit altera illa cauſa, ſpaſmus nempe in aliis externis remotiſque à capite corporis partibus. Hujus enim tam infelix eſt operatio, ut non tantum ſanguinis progreſſui in ea, quam detinet parte, fibras ſtringendo & vaſa coarctando, obicem ponat, verum etiam eundem urgeat, ut alíorſum cum impetu ruat, ibi vaſa oppleat, diducat tandemque perrumpat. Spaſmum autem in hæmorrhagiis ferme omnibus, atque etiam in hac, præſto eſſe, teſtatur juncta magnitudini pulſus durities, ſtricturam nervoſarum in arteriis tunicarum prodens. Teſtatur quoque antecedens extremorum refrigeratio, nec non ille, quem quidam in artubus ſentiunt, formicationis ſenſus. Atque etiam hanc ob cauſam fieri cenſendum eſt, quod experientia teſte, hanc hæmorrhagiam ſæpe incurrant, qui ſpaſmis, in abdomine maxime, aliquamdiu fuerunt detenti, qui ſcilicet colicis paſſionibus, præſertim ſpaſmodicis, hypochondriaco malo, doloribus ex calculo veſicæ item cyſtidis ſelleæ nec non diuturna alvi ſtrictura laborarunt.

§. XI.

Affectus animi frequentes & potentes ſunt hujus mali cauſa. Ex quo jam ulterius concludendum, omnia quæ ſpaſmum inducere apta, in numerum cauſarum hujus mali eſſe referenda. Conſpicuus hoc nomine maxime eſt animi affectuum effectus, iræ inprimis ac terroris, quæ proxime in nervoſas partes agunt, eaſdemque in anomalos ſpaſticos motus adducendo, inæqualem quoque faciunt ſanguinis circuitum, atque malum hoc ſæpius accerſunt; uti inter alios HILDANUS, SCHENCKIUS ac FORESTUS fidem faciunt. Idem efficere valet venereum œſtrum, quo motuum æquilibrio ſublato, adeo in quibuſdam exagitatum fuiſſe ſanguinem, ut ipſo in actu occubuerint attoniti, ex HENR. ab HEERS *Obſerv.* 18. BARTHOLINO & noſtra *de morbis ex intempeſtiva venere oriundis diſſertatione*, conſtat uberius. Neque tantum impenſior animi, verum etiam corporis commotio, ad ſanguinem verſus caput urgendum multum facit. Nos inter alia novimus à mica panis aſperæ arteriæ illapſa, vehementiſſimam concitatam fuiſſe tuſſim, quam excepit hæmorrhagia in cerebro, lethali cum eventu.

§. XII.

Excretiones quæ in partibus externis fiunt retropulſæ ſæpius cauſam præbent hujus diri affectus. Magna quoque ad inducendum hoc malum vis eſt materiæ illi acri, corruptæ & veneni tantum non naturam habenti, quæ a ſuccorum vitalium connubio, ſalutari admodum conſilio ſegregata, ad corporis ambitum propellitur, quando, vel ſponte iterum recedit, aut per injurias externas repellitur; quippe quæ nervoſis internis membranis illapſa, ſpaſticas atroces ſuſcitat ſtricturas, per quas ſanguis utique etiam agitur cum impetu ad caput ibidemque congeritur. Sic ex ulcerum manantium & fonticulorum coalitu id factum eſſe, auctor eſt WEPFERUS; ex coryzæ, pedum ſudoris catarrhaliumque affectuum ſup-

ſuppreſſione, nec non retrocedente ſcabie, *Ephemerides naturæ curioſorum*; ex arthritide & podagra emanente vid. *Med. Syſtem. rat. tom. III. Sect. I. Cap. VIII.* §. 27. nec non WEPFERUS. Haud diſſimilem pernicialem effectum in internis nervoſis partibus edunt adſtringentia, præpoſtere, inprimis in hæmorrhagiis nimiis, data, de quo notabile exemplum à nobis obſervatum & quod pluribus expoſitum in diſſertatione Altorffii habita, de *viro apoplexia ex inconſulta hæmorrhoidum ſuppreſſione extincto*, cujus auctor eſt Clariſſimus SCHULTZIUS.

§. XIII.

Malum quandoque fit epidemium à ſubita & inſolita aëris mutatione.

Merito præterea in numerum cauſarum hujus mali venit ipſe aër, cujus conſtitutionem inſalubrem & præternaturalem, epidemicum prorſus feciſſe hunc morbum, LOMMIUS potiſſimum, BAGLIVUS & LANCISIUS affirmant. Maxime omnium vero generationi ejuſdem favet frigus, quod fibras cutaneas ſtringendo vaſaque in ambitu coarctando, ad interiora ipſumque caput urget ac pellit humores. Unde HIPPOCRATES jam *Sect. III. aph.* 23. hyemalibus morbis annumeravit apoplecticum. Et PISO notavit: quod, quando circa ſolſtitium hybernum boreas, corpora valde comprimens & mercurium ea propter in barometro ſurſum urgens ventus, repente inſurgit, diſpoſitos admodum infeſtare ſoleat attonitus morbus. Neque minus ad producendum hoc malum multum facit ſubita aëris mutatio. Nos certe crebrius obſervavimus, quod, ſi diuturnam aëris intemperiem frigido-humidam, vento diutius ex occidente & zephyro ſpirante, ſubito ventus frigidus valde ex borea excipit; aut etiam intemperiem aëris calidam & humidam cito ſequitur algida & conſtringens atmoſphæræ conſtitutio; facilis admodum in hunc morbum diſpoſitis fit lapſus. Quo etiam fundamento nititur illa AMATI LUSITANI *Cent. I. curat.* 36. obſervatio, qua admiſſo liberius corpori ex balneo fervido æſtuanti frigido aere, apoplexiam acceſſiſſe memorat.

§. XIV.

Hunc morbum ut plurimum antecedit imbecillitas corporis.

Accedit cauſa, inter præcipuas numeranda, vaſorum ſcilicet & membranarum cerebri imbecillitas, ſive imminuta potentia motrix ſyſtaltica. Sine hac enim nec abundantia, nec appulſus ſanguinis, ad excludendum hoc malum ſufficiunt; at ubi adeſt, membranæ ſanguinem appulſum minus vegete protrudunt, vaſa eidem cedunt, lentus fit circuitus, ſtagnatio, farctus tandemque ruptura. Eſt autem hæc debilitas quandoque nativa & à parentibus accepta, qua fit, ut certis familiis, fatalis atque funeſtus ſit hic morbus, uti exemplis HOEFERUS, FORESTUS, atque SENNERTUS confirmarunt. Alia demum accedit; quod patet in ſenibus, in quibus, quia partium omnium labaſcit robur, non mirum eſt, id etiam contingere in capite, ipſoſque ea propter frequentius pati hos manes.

§. XV.

Ad quam diſponit inordinatum vitæ genus.

Inter cauſas, quæ vaſa ac membranas cerebri tono privant debito, potiſſima utique eſt, ingluvies, intemperantia atque ebrietas, ex cereviſiis lupulatis, vino, maxime ſulphuris fumo infecto, nec non vini ſpiritu. Horum enim ea indoles, ut ſanguinem exagitent, expandant, eoque ſimul ipſa vaſa per quæ decurrit, diſtendant. Quod ubi accidit crebro, manet illa diſtenſio, ſyſtaltica vis infringitur & ad concipiendam morboſam ſtagnationem ſternitur via. Unde merito hinc cauſam repetit HENR. ab HEER, quod ſeptentrionalibus populis adeo frequens ſit hic morbus, ac uti LANCISIUS obſervavit, nemo fere ſobriæ vitæ addictus eodem corripiatur. Nec diſpar ratio eorum, quæ capiti ſtuporem conciliant, opiatorum, abſinthii, lupuli, nicotianæ, croci, carbonum vivorum, muſti & cereviſiæ fermentantis vaporum, quibus dum ſucci & canales plus juſto rareſiunt ac diſtenduntur, impeditus utique fit progreſſus.

§. XVI.

Status cachecticus & polypoſæ concretiones.

Non minoris momenti ad funeſtam in cerebro hæmorrhagiam proritandam facit habitus corporis cachecticus cum dolore gravativo capitis junctus, ſub quo fibrillæ cerebri medullares & nervoſæ flaccidæ & nimis lubricæ evadunt, ſyſtaltica & oſcillatoria ſua virtute privatæ. Quæ cerebri diſpoſitio quod non modo ad hemiplexiam, ſed & ad fortem & ſanguineam apoplexiam multum conferat, nobis compluribus eſt compertum exemplis. Obſervavimus etiam aſthmaticos, præſertim quando truculentum hoc malum à polypoſis coagulis intra cordis ventriculos, vel vaſa pulmonalia hærentibus foventur. Obſervatum quoque frequentius eſt, non modo grumoſas, ſed & polypoſas maſſas, ſinubus cerebri, præſertim longitudinali, ac venis jugularibus internis inhærentes, lethalem ſanguinis in cerebro effuſionem produxiſſe.

§. XVII.

Apoplexia ſanguinea diſtinguenda ab ea quæ fit à ſeri effuſione intra cerebrum.

Dein hic qui a ſanguinis effluxu in cerebro oritur attonitus morbus, probe diſcernendus ab illo, qui fit à ſeri ibidem receſſu, & quem conſequitur hemiplexia & paralyſis totius lateris, ac vita quidem ſervatur, ſed admodum miſera. Hæc enim fit, quando quidem ſanguis nimia copia cum impetu congeritur ad caput, non tamen vaſa perrumpit, ſed propter diuturnam tantum ſtagnationem ſerum per poros ſecedit, ac deſcendens vel ad cerebri baſin, vel ad ſpinalis medullæ alterutrum latus, eidemque incumbens, liquidi ſubtilioris activi tam ſecretionem, quam influxum in nervos, intercipit, eoque partes in latere alterutro ſenſu privat ac motu. Ut præteream conſpicuam illam differentiam, quæ affectus inter ſoporoſos & hunc quem delineavimus intercedit, dum illi ſenſim non ſimul ac ſemel accedunt, neque ſenſus & motus abolitionem, ſed tantum ſub ſomnolentia ob nubilationem junctam habent.

§. XVIII.

Quo hæmorrhagia cerebri ſit periculoſiſſima.

Quod cæterum *Hippocrates* de apoplexia *Sect. II. aph.* 32. conſignavit prognoſticon, id utique veritati reſpondet egregie: *vehementiorem*, ſcilicet qualis eſt quæ à ſanguine effuſo, *plane non*, *debiliorem* autem, ſive quam ſanguis ſtagnans & ſerum ſecedens gignunt, *difficulter ſolvi*. Niſi enim poſt venæ ſectionem & congrua adhibita auxilia intra XXIV. horas ſequatur levamen & ſymptomata remittant, ſpes ſalutis decollavit, & ex obſervatione AURELIANI tertius dies longiſſimus moriendi terminus. Iiſque funeſtus eventus metuendus tanto certius, ſi ſenes invaſit plethoricos morbus, ubi jam vires fractæ & cerebrum debile; ſi inebriationem ſummam, graveque animi affectum iram & terrorem excipit; aut etiam ſi alii antea perpeſſo morbo ſupervenit. Mortem autem inſtare concludendum;

ſi

ſi ſtertor magis magiſque ingraveſcit cum reſpirationis difficultate; ſi cor palpitat vehementius arteriarumque pulſatio admodum magna, dura ſimul atque inæqualis; ſi, ubi pauliſper ad ſe redit attonitus, aliena tamen eſt mens; ſi convulſivi motus unius lateris ipſiuſque pectoris accedunt, frigidus præſertim in ſuperioribus ſudor hæret guttatim, ipſa exſpiratio frigida eſt, & urina, & alvi ſtercora ſponte elabuntur.

THESES THERAPEUTICÆ CUM CAUTELIS.

§. I.

Curatio quomodo inſtituenda.

QUum adeo præceps & periculoſum ſit hoc malum, cito utique ac tempeſtive ſuccurrendum, ubi adhuc ſalutis ſpes, ac æger in loco temperato & lucido ita collocandus, ut cervice non nimis declivis ac ſupinus, neque etiam plane erectus cubet, pedeſque inprimis, vel plumis, vel integumentis, à frigore defendendi ac fovendi. Ipſa autem curatio reſpondeat cauſis. Inter quas quia præcipua antecedens ipſum effluxum ſanguinis redundantis in cerebri vaſis congeſtio eminens, cum imminuta motrice vaſorum ibi & membranarum potentia, eo quam maxime medicatio dirigenda: tum ut ſanguinis motus & impetus à capite divertatur; tum etiam ut partibus, ibi à robore defectis illud reddatur, ad redigendum iterum in motum, qui ſubſiſtit, ſanguinem.

§. II.

Principem locum tenet venæ ſectio.

Ad exſequendum primum, ab omni ævo ceu efficax æſtimatum, & ab ipſa natura comprobatum remedium eſt in ſanguinis miſſione, mox in principio mali, ſine mora inſtituta. Huic merito primas in medicatione detulit cum NYMMANNO DODONÆUS *obſerv. medic. cap. VIII. exercit. pract. p.* 385. memorabili exemplo vetulæ LXXIJ. annorum, per eam ab apoplexia liberatæ, confirmat. Quin ipſam naturam hanc monſtrare viam, ex LANCISII obſervatione patet, qua ſenem fere ſeptuagenarium apoplexiæ prodromis affectum, effuſiſſima narium, ad duodecim libras hæmorrhagia, ſanatum eſſe memorat.

§. III.

In commodis locis.

Quo vero pacto ſanguis ſit ſubtrahendus? non omnes eodem modo definiunt. Nonnulli, ac inter hos potiſſimum CATHERVVOOD, in libello Anglice edito, arteriotomiam omnibus aliis ſanguinem mittendi modis anteponendam eſſe rationibus & exemplis docet. Cui ſententiæ calculum adjecerunt Germani quidam Medici, inter quos etiam LOEVV ab ERLSFELD *in Medic. pract.* Nec improbandum videtur conſilium, ac dolendum modo, noſtrisin oris, ob Chirurgorum ineptitudinem ac remedii novitatem, illud adhibere non eſſe integrum. Plurimi venæ ſectionem ſuadent; ſed quo in loco ſecanda ſit vena, iterum in diverſum abeunt. Alii venas in brachio, alii in fronte, naribus, nec non ſub lingua incidere jubent. MORGAGNI venarum occipitalium inciſionem eximie collaudat *Adverſ. anat. VI. p.* 108. quia hæ venæ intra cranium cum utroque laterali ſinu communicant, eaque propter inſtituta ipſarum ſectione, ſanguis, quem in ſinus convecturæ erant, avertitur, atque hinc reliqui ſanguinis, qui per eoſdem ſinus progreditur, copia minuitur aliquantum, motus autem non ſine emolumento augetur. Quia vero harum venarum trunci profundius ſint & nonnunquam in plures minoreſque ramos diviſi reperiuntur, cucurbitulas & crebras altaſque inciſiones anteferendas putat. Quo quidem modo jam ZACUTUS LUSITANUS *Med. Princ. hiſt. lib. I. hiſt.* 33. bis apoplecticos ſe ſanaſſe refert. Ab exercitatiſſimis tamen & numero plurimis Medicis SEVERINO, LANCISIO, FREINDIO, à nobis in *Medic. ration. ſyſtem. tom. III. Sect. II. Cap.* 9. venarum jugularium inciſio laudatur, quia cerebro valde vicina & quam optime ſpatium libertatemque fluendi facit ſanguini cerebro impacto ibique copioſius congeſto.

§. IV.

Cautelæ circa ſanguinis miſſionem tenendæ.

In ſanguinis miſſione tenenda hæc. Inſtituatur quam poteſt fieri cito, priuſque ad atoniam uſque dilatatæ arteriola & à ſanguine effuſo cerebrum inundatum. Foramen infligatur ſatis amplum, ut ſanguis citatiori & liberaliori flumine efferatur, quia lentus effluxus juvat nihil. Adornetur in loco parti affectæ proximo, brachio ſcilicet vel jugularibus. Quantitas ſanguinis emittendi, ex vaſorum plenitudine, pulſus viriumque habitudine determinetur, ſemper tamen ſit larga. Si corpus plethoricum, temperamentum ſanguineum, morbus à ſanguinis evacuatione impedita ortus, iteretur ſanguinis ſubtractio, quin repetatur, quum DIONIS perhibeat, ſepties demum inciſam venam profuiſſe. Sed primum celebretur in pede, poſtea in brachio, ſeu collo, ne, ſi ſecus fit, dato in parte ſuperiore exitu, ex inferioribus & corporis ambitu ad caput major invitetur affluxus.

§. V.

Clyſterum in hoc malo uſus.

Præter venæ ſectionem, ad divertendum ſanguinis à capite affluxum, præſtans virtus eorum, quæ alvum irritant fortius, non tamen draſticorum illorum catharticorum, quæ veneni quippiam recondunt, ſed quæ indolis innoxiæ, nerveas tantum inteſtinorum tunicas exſtimulant efficaciter & ad motum ſollicitant, qualia ſunt ſalia, gemmæ ſcilicet, Sedlicenſe & ammoniacum. Hæc indenda paulo liberaliori doſi clyſmatibus, ac præterea addendæ ſpecies, quibus flatus diſcutiendi & roborandi virtus ineſt, cujus indolis ruta, ſalvia, majorana, ſatureja, thymus, ſerpillum, flores lavendulæ, liliorum convallium, chamomillæ Romanæ, item ſemina carvi & anethi, una cum oleis expreſſis, rutaceo, chamæmelino ac laurino. Et ſic confecta enemata non nimia copia, ſed crebro, injicienda, ne iterum elabantur, & quidem miniſterio ſyringæ, quo eo altius penetrent ac pervadant.

§. VI.

Externorum excitantium.

Quæ vero nervoſas robore exutas partes roborant & ad motum exſtimulant eoque humoris ſubſiſtentis diſcuſſionem promovent, exterius partim, partim interius admovenda. Exterius præſtans virtus volatilium urinoſorum, mixtorum cum cephalicis; inter quæ palmam fert in liquida forma ſalis ammoniaci cum calce viva paratus ſpiritus, rutæ & majoranæ, vel lavendulæ oleo impregnatus; in ſicca forma ſal volatile ſalis ammoniaci ſiccum, iiſdem oleis irroratum. Quæ vel naribus ad odorem admota, vel pluma ad interiora narium admiſſa, vel etiam per calamum ſcriptorium inſufflata, excitant efficaciter. Eundem in finem locis exquiſitioris ſenſus, maximeque pedum plantis, admoveri ſolent ea, quæ

doloris quendam ſenſum ibi excitant, ſicque univerſum nervoſarum partium ſyſtema ad contractionem ſollicitant. Quo nomine notæ ſunt frictiones aſperiores cum pannis aut excutia inſtitutæ, nec non urticationes; nota quoque veſicatoria ipſaque cauteria actualia, quorum novum & à LANCISIO approbatum adhibendi modum, evulgavit DOMINICUS MISTICHELLI in tractatu Itala lingua de apoplexia edito.

§. VII.

Cautiſſime interne danda ſunt ſpirituoſa.

Interius autem ſi deglutiendi facultas ſupereſt, aut reddita, neutiquam danda ſpirituoſa, aut volatilia; quippe quæ ſanguinem, jam tum æſtuantem, magis commovent ac rareſaciunt, eaque propter à PITCAIRNIO de *circul. ſangu.* merito rejiciuntur. Sed propinanda ea, quæ analepticam, excitantem & ſimul diſcutientem virtutem poſſident; inter quæ ſpectata virtus diaphoreticorum fixorum, cum cinnabari, ſuccino & nitro, quæ in pulveris forma cum aquis congruis, vel melius adhuc in potionem redacta porrigi poſſunt. Nobis quidem frequentioris & probati uſus mixtura hæc: *recipe aquæ liliorum convallium cum vino, aceti deſtillati ana uncias duas, ſpiritus cornu cervi ſuccinati drachmam, antimonii diaphoretici, cinnabaris, lapidum cancrorum ana drachmam ſemis, ſyrupi corticum aurantiorum drachmas duas. M.* Cui non nunquam, ad levem quendam ſtimulum nerveis ſtomachi fibrillis cum omnibus reliquis conſentientibus inferendum, tantillum tartari emetici adjicere ſolemus, ne tamen vomitum moveat.

§. VIII.

Ad arcendum hoc morbum utiliſſima venæ ſectio æquinoctialis.

Sed quia hæc cerebri hæmorrhagia non tantum oppido periculoſa, verum etiam, licet curata fuerit, facile repetit; haud poſtrema medentis cura eo utique dirigenda, quo ejuſdem tam acceſſum, quam recurſum, arceat. Jam recte utique cum MARTIANO & BELLONIO, cenſit CASP. HOFMANNUS, *lib. III. inſtit. med.* apoplecticos, quotquot ſint, eſſe plethoricos. Ideo, ut ſanguinis redundantia minuatur, danda eſt opera quam maxime. Hunc autem in finem nunquam non utilis ſanguinis miſſio, maximeque illa, quæ circa æquinoctiale inſtitui ſolet tempus, quo ſolennes fere eſſe ſolent ſanguinis & humorum commotiones, naturæque conatus ad eliminandum id, quod eſt in corpore ſuperfluum. Saluti ea propter etiam eſt, vel ipſius HIPPOCRATIS teſtimonio, hæmorrhoidum fluxus, maxime iis, qui eundem antea jam experti. Sed eundem ſine damno provocare & promovere, eſt utique artis. Nos ad obtinendum hoc, præter frictiones in ano & admiſſos fotus, maxime proficuam cenſemus hirudinum applicationem. Quibus utiliter adjungitur uſus elixirii balſamici, ex aloë correcta, croco, myrrha & ſuccino, cum menſtruo lixivioſo aquoſo, non ſpirituoſo parati, nec non pilularum balſamicarum circumſpecte datarum. Quæ tamen hæmorrhoides movent, minime adhibenda, ſi nulla ad fluxum adeſt diſpoſitio, ſed tum demum, quando emanere, aut parcius fluere incipit, alias, præſente plethora, plus nocent.

Fluxus hæmorrhoidalis, in diſpoſitis, promotio.

§. IX.

Alvus ſolvenda blandioribus.

Dein ad vindicandum ab incurſu hujus mali corpus, maximum utique eſt præſidium in debito alvi ſeceſſu. Eteoim generalis fere canon eſt practicus: neminem facile capitis morbos incurrere, cui officium rite facit alvus. Interim tamen alvina hæc excretio neutiquam proritanda validioribus draſticis, quæ nerveas inteſtinorum tunicas impetuoſius aggrediendo, ſpaſmos ſuſcitant in iis, & inæqualem ſanguinis circuitum inducunt: blandioribus potius & naturæ amicis hoc expediendum: inter quæ commendabilia maxime rhabarbarina cum ſalinis abſtergentibus, nec non pilulæ polychreſtæ ac clyſteres.

§. X.

Contemnendum cum balſamis & aquis apoplecticis.

Quæ præterea à quibuſdam commendantur aquæ & balſama ſic dicta apoplectica, tam interne uſurpanda, quam extenus temporibus, naribus ac nuchæ inungenda, ad curationem æque ac præſervationem hujus mali, noſtra quidem ſententia, in iis, quibus metus hæmorrhagiæ cerebri, plethoricis, ſanguineis, virilis ætatis perſonis, ſunt potius perquam nociva. De quo grave eſt teſtimonium DODONÆI *Stirp. hiſt. lib. VI.* ita habens: *ubi humorum copia adeſt, præſertim ſanguini permixtorum, non tutus hujus* (ſtillatitii lavendulæ liquoris) *uſus eſt, ſicuti neque compoſitionis, quæ ex ſtillatitio vino, in quo hujuſmodi herbæ, flores, ſeminave & aromata macerata ſunt, conficitur, quam plerique temere & indifferenter exhibent. Nam calidorum hujuſmodi caput implentium uſu, & morbus intenditur, & æger in periculum inducitur.* Tutiora longe infuſa theiformia cum aqua, ex herbis cephalicis, meliſſa maxime, betonica, ſalvia, cum cardamomo minori condita, quæ frequentius ſorbillata, ſanguinis motum æqualem ſervant atque ipſi etiam cerebro nerviſque conducunt.

§. XI.

Sed exacta victus ratio tenenda.

Nulla vero ab omnibus erit exſpectanda incolumitas, niſi ſimul acceſſerit exactum in vita victuque moderamen. Potiſſimum autem ad præſervationem momentum fert quies cum abſtinentia, quo CELSUS magnos morbos curari perhibet. Quare vitanda ciborum repletio immodica eorumque varietas; vitanda vina dulcia potentia, omniaque inebriantia, valida corporis exercitia, maxime poſt cibum. Neque is qui malum hoc metuit poſt cœnam ſtatim eat cubitum; neque etiam capite nimis declivi cubet. Si aer ita comparatus, ut geneſi hujus mali ſit accommodus, corpus ei non committendum, ſed pedes maxime à frigore defendendi, quandoque etiam pediluvio tepide immittendi, & in conclavi temperate calido manendum. Motus ſubinde inſtituendus eſt placidus, animus liber ſervandus atque tranquillus, ſomnus nec nimis longus, nec nimis brevis ſit. Verbo vitentur omnia, quæ ſupra in cauſarum procatarcticarum numerum relata leguntur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Balnei calidi Carolinorum uſus valde ſuſpectus.

Comes illuſtriſſimus, fere quinquagenarius, ſanguine ſuccique plenus, aliquot ante annos affectus fuerat aliquoties paralyſi, leviore tamen, cum loquendi difficultate. Inde petiit vicinas ditioni ſuæ Carolinas, iiſdemque uſus eſt tam interius, quam exterius. Sed quum inconſulto id feciſſet Medico, neque ſanguinis miſſione, neque alvi purgatione, corpus prius rite præparaſſet, accidit, quum in balneum nimis adhuc calens deſcenderet, ut ſubito ſenſuum tam internorum, quam externorum uſu privaretur omni,

ſequuta mox reſpiratio valde citata, cum convulſivo quodam pectus attollente motu; arteriæ pulſarunt valide cum quadam duritie & facies intenſe rubuit. Secta fuit vena, admotum quoque naribus ſternutatorium, quo vehementior pectoris concuſſio cum ſummo ſtertore inducta. Latus ſiniſtrum totum omnis motus ac ſenſus fuit expers, manus tamen in eo convulſa perpetuo agitata. Mens plane non ſibi conſtitit & intra quinque horas excepit mors. Poſt quam ingens ſanguinis ac ſeri ſanguinolenti copia, per viginti quatuor & longius horas, è naribus manavit.

Epicriſis.

Si ullus thermalium aquarum ad balneum uſus circumſpectionem poſcit ac prudentiam, certe eſt Carolinarum. Harum enim ea indoles, ut terreo calcareo, nec non martiali quo pollent principio, corporis ſuperficiem conſtringant valide & ſanguinem ac humores ad interiora agant. Atque hinc eſt quod œdematoſos pedum tumores abigant cito, ac ubi corpus ſpaſmis obnoxium eſt ſimulque vaſa ſanguine turgent, graves paſſiones, cordis palpitationem vehementem, capitis dolorem acutum, cum virium dejectione & artuum debilitate inducere, quin febrem continuam æque ac intermittentem accendere valent. Ea vero propter etiam non mirandum, quod in illuſtriſſima hac perſona, ſanguine redundante & præſente jam in capite ad humorum ſtagnationem diſpoſitione, uſu inconſulto, ſanguis cum impetu fuerit congeſtus ad caput, ac tam in ipſius interioribus, quam exterioribus vaſa rupta, lethali cum eventu. Id enim luculenter arguit ſanguinolentum illud largum poſt mortem narium profluvium, quod factam in cerebro hæmorrhagiam ſemper prodit. Quod autem ſternutatorio admoto increvit ſpiritus cum ſtertore difficultas, id utique monet medentes, ut in apoplexia ſanguinea parcum eorum quæ ſternutamenta movent & circumſpectum, ſedato prius ſanguinis ad caput impetu, habeant uſum, ne ſanguis majori cum vehementia ad locum cui ſtimulus impreſſus ruat mortemque acceleret.

Observatio II.

Ex purgante acriori recidiva lethalis.

Fœmina generoſa, quinquageſimum ætatis annum agens, conſtitutionis ſanguineæ & texturæ admodum teneræ ac mollis, copioſum ſemper experta fuerat ſanguinis per menſes fluxum. Sed quum is quadrageſimo nono anno ob ætatis rationem retineretur, ipſa de anxietate & anguſtia præcordiorum, inflatione in latere abdominis ſiniſtro, gravitate & flacciditate artuum, vertiginoſi capitis ac gravativo dolore, cum ſomno inquieto & interrupto, graviter cœpit conqueri, licet vultum rubicundum admodum exhiberet. Accedente tandem hyeme, adeo exacerbata fuerunt hæc omnia, ut Medici auxilium implorare cogeretur, qui ad diſcutiendos flatus ſalia dedit volatilia oleoſa, itemque carminativas eſſentias, ac præterea porrexit purgantem pulverem, ex reſinæ jalappæ ſcrupulo dimidio ac tartari vitriolati granis ſex. Quo quum ſexies non ſine acerbis torminibus fuiſſet purgata, inſequenti nocte inſultu correpta eſt apoplectico, pulſu tamen & reſpiratione adhuc integra. Secta fuit vena protinus & injectus clyſter acris; quibus ad ſe quidem rediit attonita, ſed ſuperfuit aphonia magnaque capitis debilitas. Hæc ut tolleret & recidivam arceret morbi artifex, obtulit denuo purgantem cum aqua liliorum convallium pulverem, ex reſinæ jalappæ granis xij. & vitriolati tartari granis x. Quo aſſumto, elapſa vix hora, rediit apoplexia & miſeram brevi tempore tradidit morti.

Epicriſis.

Inclinatæ utique in ſanguineam apoplexiam ſanguineæ fœminæ deſinente menſium fluxu, eaque propter venæ ſectione opus habent quam maxime, ne accedentibus aliis cauſis, in actum erumpat diſpoſitio. Ad quod ſi quicquam aliud efficax, eſt certe uſus purgantium validiorum ac tormina inducentium. Quæ inter merito numeranda funeſtis multis effectibus infamata jalappæ reſina in pulvere data; quippe quæ deglutita in ſtomacho facile coit ac plicis nerveæ inteſtinorum tunicæ adhæreſcens, ſpaſmos ciet ac oppido doloroſas tenſiones, quibus utique ſanguis urgetur ad ſuperiora, ibidemque effectus edit exitiales. Quo magis patet, graviter peccaſſe medicantem, qui accedente poſt oblatum hoc purgans apoplexia leviore, hac remittente, idem obtulit iterum in tanta copia, eoque recidivam induxit graviorem ſimul atque lethalem. Ac licet haud adeo incongrua videri poſſit noxios humores ad inferiora deducendi intentio, clementioribus tamen laxantibus, vel etiam clyſteribus id fuiſſet perficiendum, non iis, quæ inteſtinis ſpaſmos, ex torminibus cognoſcendos, inducunt, eoque ſanguinem ad caput urgendo, ut ibi perrumpat & lethum inferat, faciunt.

Observatio III.

Apoplexia levior, in graviorem & lethalem mutata.

Theologus celeberrimi nominis, quinquageſimum nondum ingreſſus annum, floridæ & ſanguineæ conſtitutionis ac vividi ingenii, ſanus ſemper ac vegetus; ob peculiares quoſdam ejus famæ ac exiſtimationis infeſtos caſus, in impenſam animi perturbationem cum anxio dolore & mœrore conjectus, & valde inquietus ſub parco etiam ſomno, ad levandum animum & ſupprimendam melancholiam, poculis vini, quæ alias etiam amabat, paulo largius ſe ſubinde invitabat. Procedente inde tempore ciborum amittebat appetentiam, & vacillante digeſtione perpetuis fere vexabatur ructibus ſine ullo ex alvo conſtipata prodeunte ſtatu; labaſcere incipiebant vires, ingenti quoque præcordiorum dolore & anguſtia premebatur, mœſtis ſimul mentem fatigantibus cogitationibus, repentine & inopinato cum omnium ſenſuum amiſſione cecidit in terram, pulſu tamen & reſpiratione manente ſalva; collectis vero intra bihorium, poſt remedia idonea data, paululum viribus, ad ſe rediit, ſed inde de genuum imbecillitate, de torpore & languore dextri lateris, nec non de debilitate memoriæ anxias inſtituebat querelas. Proprio ſuaſu petit Carolinas, non modo ut affectum depulſaret hypochondriacum, ſed itinere & converſatione mœſtabundas animo excuteret affictiones. Quum ego jam præſens eſſem, enixe meum etiam quæſivit conſilium, ſuaſi ut moderatius biberet temperatiorem illum fontem vulgo *Muhlen-Brunnen*, quo per viginti dies inſigni cum euphoria utebatur. In reditu vero quum celebrem pertranſiret urbem, invitatus ab amicis, lautiſque conviviis exceptus nimium indulſit genio & vini potui. Sub nocturno frigido cœlo in patriam reverſus, de ſpirandi

anguſtia

anguſtia & anxietatibus conqueſtus ſumſit diaphoreticos quoſdam pulveres, à quorum uſu purpura rubra in univerſo fere corpore comparere cœpit, conquerenti ſimul de immani capitis dolore Medicus in conſilium vocatus venæ ſectionem in pede commendavit. Explorans meam de hoc remedio ſententiam, prorſus eam diſſuaſi ob metum recurſus purpuræ ad interiora. Medico nihilo minus magnum periculum ex neglectu venæ ſectionis prædicente, admiſit eam, quæ in pede ſatis largiter celebrabatur. Non ita multo poſt præcordialis anxietas majora ſumſit incrementa ſub extremorum refrigeratione, & purpura diſparente improviſo vehemens inſultus ſequebatur apoplecticus cum omnium ſenſuum amiſſione, cum ſtertore, pulſu valido & inæquali, facie exiſtente tumida & rubicunda. Quo gravi affectu intra octo horas Vir magnæ doctrinæ & ingenii in meliorem vitam transferebatur.

Epicriſis.

Plura in hac hiſtoria ſunt memoratu digna quæ in uſum pathologico-therapeuticum animadverti poſſunt; ac primum, quod in homine ſanguinei temperamenti, quando mœrori diuturno & gravi adjungitur prava diætæ ratio, inque primis immoderatior vini uſus, ſyſtema nervorum ita infirmari poſſit, ut pathemata formaliter hypochondriaca progignantur, quæ non facile alias in ejuſmodi temperamentum incidunt. Notandum quoque eſt, quod ob diuturnas mentis fatigationes & labores cum mœrore diutius infeſtante conjunctos, tam imbecille reddi poſſit cerebrum nervorumque ſyſtema, ut ad inſultus apoplecticos evadat diſpoſitum. Inſuper noſtro in ægro primus inſultus fuit leviſſimus, à ſolo impetuoſiori ſanguine ex irato ventre ad caput per ſpaſmos obortus, qui venæ ſectione, ſtagnantem in vaſis cerebri ſanguinem reſolvente & divertente, brevi potuiſſet ſubmoveri. Quia vero nullus affectus facilius recurrit, quam apoplecticus, præſertim ſi non accurata & exquiſita vivendi ratione, idoneiſque remediis avertatur; factum hinc eſt, ut poſt uſum Carolinarum, quæ magnum quidem hypochondriacorum præſidium ſunt, minus vero morbis capitis favent, non obſervata accuratiori diæta, gravior dein inſultus ſubſecutus fuerit & quidem in noſtro ægro lethalis, dubio procul, quod à larga venæ ſectione purpuracea materia ad interiora violentia majori converſa, ſpaſmos ſuſcitavit, quibus ſanguis impetuoſius adactus ad caput, tandem intus vaſa diſruperit. Cæterum de apoplexiæ aliis cauſis, ſpeciebus, & obſervationibus huc pertinentibus, in Parte III. *de morbis ex atonia ortis*, fuſius egimus.

SECTIO II.

SECTIO II.

DE DOLORIBUS ET SPASMIS VARII GENERIS

Internis & Externis, nec non Arthriticis & Rheumaticis.

CAPUT I.

De Dolore Cephalico.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio. DOLOR *cephalicus* eſt valde moleſta in membranis capitis nervoſis à variis cauſis diſtractis ſuſcitata ſenſatio, quæ pro differenti gradu & loco varia & gravia ſæpius poſt ſe trahit ſymptomata.

§. II.

Sedes dolorum. Dolor diverſa in capite occupat loca, cujus rei nulla alia ſubeſt ratio, quam quod diverſis intra & extra cranium nervoſis membranis illud inſtructum ſit. Extra cranium occurrit tenuis ſed ſatis valida & exquiſitæ ſenſationis membrana, quæ immediate id cingit, & à carotide externa plures accipit in anteriori, media & poſteriori parte arteriolas; ramulos vero nervorum è vertebris colli & pari ſeptimo cerebri. *in pericranio.* Cohæret autem pericranium cum muſculis cranio vicinis ac per ſuturas cum duræ matris exteriori lamina: in qua membrana frequentiorem certe doloris cephalici ſedem reponimus; quod inter alia, idonea ad leniendum gravem dolorem externe applicata remedia, ſub forma emplaſtri vel epithematis, item ex fonte chirurgico, ſcarificationes, ſetacea, cauteria inuſta & veſicatoria, clare ſatis atque perſpicue demonſtrant. *in cute.* Neque tamen excludere hic volumus ipſam quæ caput tegit cutem, præſertim interiorem ejus partem vicinam pericranio, à qua etiam ſeparari poteſt, & quam plura ſanguifera percurrunt vaſa, tunc præcipue doloris ſedem conſtituentem, ubi is magis ſolet eſſe obtuſus, gravativus & preſſorius, cum in pericranio magis ſit acutus.

§. III.

In dura matre. Neque immunis à doloribus eſt interior, quæ cerebrum cingit membrana, ſic dicta dura mater, quæ ex fibris valde tendinoſis & nervoſis contexta atque ex duplici lamina conflata eſt, & à quinto & ſeptimo nervorum pari ramos accipit, arteriolis vero tribus donata; prima oritur à carotide interna, quæ ad anteriorem duræ matris partem abit; ſecunda, à carotide externa, quæ per foramen proprium intrat cranium & ad mediam partem vergit; tertia, à vertebralis internæ ramo externo, quæ per foramen jugularis internæ ingreditur cranium & ad poſteriorem duræ matris partem ſpectat. Rarior quidem ibi dolorum ſedes, ſed multo periculoſior: nam ſi ſanguis in ejus vaſis diu ſtagnat, vel copia aut acrimonia eorum vim motricem valde lædit, quam facile graviorem morbum capitis; atque in acutis phrenitidem vel convulſionem, præſertim ſi dolor ſit pulſatorius; in chronicis morbis paralyſin, hemiplexiam, nec non affectus ſoporoſos poſt ſe trahit.

§. IV.

Reliquæ membranæ ſedem non conſtituunt. Reliquæ tenues illæ membranæ, quæ cerebrum immediate involvunt, utpote pia mater atque arachnoides, quæ poſterior tamen potius externa piæ matris membrana videtur, celluloſum interſtitium effonnans per quod vaſa repunt, noſtra quidem ſententia minime moleſtæ ſenſationis ſedem conſtituere videntur, eo quod *ratio.* careant fibris tenſibilibus nervoſis elaſticis, atque etiam nervulorum ramulis ibi non conſpiciendis. *Sed tamen membrana pituitaria.* Denique membrana valde exilis & ſenſilis, quæ ex tunica pituitaria naſcitur, & ſinus oſſis frontis inveſtit, non raro præbet acutiſſimi doloris domicilium.

§. V.

Diſcrimen inter cephalalgiam & cephalæam. Ingens doloris in capite, ratione loci quem occupat, item ratione vehementiæ ac diuturnitatis diſcrimen eſt, quo inde etiam diverſa ab auctoribus ipſi impoſita ſunt nomina. Nam ſi levior eſt, & modo partem capitis afficit, dicitur *cephalalgia*; ſi diuturnior & gravior, ac totum caput occupat, *cephalææ* nomen accipit, quam GALENUS ita optime deſcribit: *pr. 3. tr. 2. cap. 35. cephalæa eſt dolor totius capitis diuturnus ægreque ſolubilis, qui à parva occaſione vehementes habet exacerbationes, adeo, ut neque ſtrepitum, neque vocem violentam, neque luminis ſplendorem, neque motum tolerare poſſit patiens, ſed tranquillitatem & obſcurum cubiculum quærat, idque ob doloris vehementiam; quippe alii ſe malleo percuti arbitrantur, alii caput contundi diſtendique ſentiunt, ac paucis ad oculorum radices dolor extenditur: quo in dolore totam capitis membranam vehementer affectam eſſe non dubitamus.*

§. VI.

inter hemicraniam. Sæpius fit, ut unum tantum latus dolor obſideat, altero ſalvo & ſine dolore; tunc græce *hemicrania* vocatur. Interdum etiam in certo tantum verticis loco circumſcripto fixus hæret, *& clavum hyſtericum.* ita ut vix magnitudine groſſum vel imperialem æquet, mulieribus & quidem hyſtericis familiaris;

liaris; qui *clavi* nomine inſignitur. Quandoque dolor frontem & loca ſupercilia acutiſſimus obſidet: alius ſolum ſynciput, alius occiput, alius verticem prope ſuturam, alius tempora magis occupat. Neque una eademque ſolet eſſe ſenſatio: nam alius acutus, pungitivus, lancinans dolor eſt, alius contuſivus, gravativus & preſſorius, alius rurſus conſtrictorius, quidam æſtuoſus & inflammans, alius frigidus eſt, qualis in mulieribus potiſſimum verticem ferire ſolet, ut quaſi ſe glaciem gelidam in ipſo geſtare conquerantur.

§. VII.

Cauſa generalis.

In genere omnis doloris cephalici cauſam, à liberiori & æquabili ſanguinis per vaſa ſanguifera, quibus cutis capitis, pericranium, ipſaque dura mater inſtructa ſunt, progreſſivo & circulari motu impedito, tanquam à fonte derivamus. Nullus certe Medicorum exactius, & ſecundum leges mechanicas, geneſin doloris hujus demonſtravit, ipſo HIPPOCRATE, qui *lib. de flatibus* §. 13. ita rem perbelle exprimit: *ſanguinis*, inquit, *tranſitus in capite magna anguſtia coarctatur, cujus abundantia ac concluſio dolorem excitat. Sanguis enim ipſa natura calidus exiſtens, vi coactus, per anguſtam viam tranſire celerrime non poteſt, cum multa impedimento ſint obſtacula & oppilationes; quapropter etiam pulſus circa tempora.* Qui ſane locus, HIPPOCRATI non penitus incognitum fuiſſe ſanguinis progreſſivum motum ex arteriis in venas, ſatis abundeque declarat: obſtacula enim, quæ liberiorem tranſitum denegant vocat oppilationes, quæ in vaſis revehentibus, quia carent impulſu, unde tardior & lentior motus, conſiſtunt. Id quod etiam diſſectiones ex gravi cephalæa mortuorum confirmare videntur: nam teſte BONETO, WEPFERO, PECHLINO aliiſque, ſinus cerebri, jugulares etiam internæ & externæ venæ, ſanguine mucoſo craſſo, imo pſeudopolypis ſubinde infarctæ fuerunt repertæ: quod etiam nos in malo epileptico demortuis aliquoties obſervavimus. Si enim major ſanguinis copia ad caput fertur, quam ipſæ venæ eadem celeritate reducere poſſunt, vaſa arterioſa, & inter hæc maxime minima & capillaria, à congeſto ſanguine valde diſtenduntur & ipſæ membranæ inſigniter tenduntur; qua ratione triſtis illa ſenſatio excitatur.

§. VIII.

Pro conditione ſanguinis variæ doloris ſpecies enaſcuntur.

Notandum vero hoc loco eſt, quod pro conditione, intemperie vel vitio ſanguinis, ſi vel nimia copia peccat, vel nimis ſpiſſus & glutinoſus, vel ſero valde acri refertus eſt, alia etiam atque alia inde doloris ſpecies enaſcatur. Nam quando is impetuoſe & nimia copia in membranas irruit, quod præcipue de plethoricis & ubi conſueta per nares fluxio ſupprimitur, nec non de adoleſcentibus valet, dolor totum caput occupare ſolet; quod tunc calet, tumet, dolet, rubet, vaſa turgeſcunt, fortiter pulſant, præſertim circa jugulum & tempora, nares aridæ & ſiccæ ſunt, fauces ardor & ſitis occupat. Talem dolorem veteres à cauſa calida ſuſcitari dixerunt.

§. IX.

Quando dolor gravativus, obtuſus & preſſorius?

Ubi ſanguis in vaſis capitis collectus multo ſcatet & mucido ſero, vel ex obſtructa aut ſuppreſſa, quod ſæpius accidit, coryza aut gravedine, dolor in capite oboritur, tunc magis gravativus, obtuſus, preſſorius, maxime in antica parte atque in fronte eſſe ſolet, quandoque etiam caput inſtar ponderis grave eſt, ut vix in altum poſſit elevari. Non raro evenit, ut in ipſius capitis cute, in vertice præſertim, tumores quibus digiti imprimi poſſunt exſurgant, pulſu interea languido, facieque livida exiſtente. Quod inde à longo jam tempore CELSUS notavit, *lib. IV. cap.* 2. ita diſſerens: *præter hæc invenitur genus doloris, quod poteſt longum eſſe; ubi humor cutim inflat, eaque intumeſcit & prementi digito cedit.* Veteres hujuſmodi dolorem à cauſa frigida deduxerunt.

§. X.

Qualis à lue venerea?

Deterior doloris & magis pervicacis ſpecies eſt, qui accidit lue venerea valde affectis, cum materia ſeroſa, acris, cauſtica firmius pericranio inſidet & interdum ipſum cranium carioſum reddens difficillime remediis cedit atque ſaneſcit. Ejuſdem generis eſſe ſolet is dolor, qui à materia ſalino-cauſticæ indolis ad habitum corporis propulſa & poſtea retrocedente naſcitur; uti id in arthritide, podagra, ſcabie, eryſipelate capitis, gutta roſacea laborantibus, ſæpius in praxi obſervavimus. In variolis & morbillis, antequam peccans materia naturæ robore ad extimam cutem propellitur, vel, quod pejus, ſi repellitur, atrox ſæpe cum febre aut delirio, vel in infantibus cum epilepſia, dolor caput torquet; quo caſu, ubi materia exigua cauſtica dolorem efficit, præternaturalis & vehemens membranarum potius ſtrictura, quam earundem diſtenſio, quæ à copia ſeri & ſanguinis magis fit, locum habet.

à materia ſalina?

§. XI.

Symptomata doloris acutiſſimi.

Sæpius in capite dolor eſt acutiſſimus, fere intolerabilis, fixus & diutius affligens, qualis totius corporis & animi vires peſſundat, ſomnum tollit, concoctionem impedit, nauſeam & ciborum faſtidium parit, & alios ſæpe graviſſimos capitis & nervorum morbos, ut ſunt vertigo, oculorum caligo & ſuffuſio, cæcitas, aurium tinnitus, convulſio, epilepſia, poſt ſe trahit, atque etiam reliquas nervoſas corporis partes in conſenſum trahendo, vomitum, alvi ſtricturam, extremorum refrigerationem, faciemque moribundo ſimilem efficit. Id quod à veteribus quoque animadverſum videmus. CELSUS enim *lib. IV. cap.* 2. ſcribit: *cephalææ nota ſunt: horror validus, nervorum reſolutio, oculorum caligo, mentis alienatio, vomitus, vocis ſuppreſſio, corporis refrigeratio, animæ defectio.*

§. XII.

A quibus cauſis producatur?

Ad geneſin doloris cephalici quod attinet, conſideratione etiam digna eſt nativa vel à parentibus tracta nervoſarum capitis partium imbecillitas; pars enim quo debilior, id eſt vi tonica & elaſtica ſua naturali valde privata, eo facilius & promtius humorem alienum admittit, recipit ac retinet, atque inde ſtagnatio, partiumque nervoſarum afflictio contingit. Novimus ſæpius cephalalgiam hæreditariam, à parentibus debili capitis conſtitutione præditis acceptam; vidimus etiam à diuturno animi mœrore, à præpoſtera Venere, à nimiis lucubrationibus & mentis fatigationibus, item à nimis crebra ſanguinis miſſione, vel effrenibus hæmorrhagiis caput ita debilitatum fuiſſe, ut graves inde dolores, nec non alii, qui vehementer caput infeſtant morbi, exorti fuerint.

§. XIII.

§. XIII.

Cauſa remota quoque frigus. Neque ex claſſe cauſarum, quæ vocantur remotæ, excludi debet frigus, quod uti omnibus nervoſis partibus, ſi jam dolore premuntur, infeſtum eſt, & liberam tranſpirationem per cutim impedit: ita maxime nocet, ſi capiti denudato admittitur, vel ſi id non ſatis contra nocturnum frigus fuerit munitum, vel etiam, ſi à longo ſermone vel motu corporis nimio, aut à ſole, aut ab ira, vel ab ingeſtis largius potibus ſpirituoſis & inebriantibus incaleſcens pluvioſo cœlo, nocturno præſertim, repente exponitur.

§. XIV.

Cephalalgia ſymptomatica. Memorandum id quoque eſt, cephalalgiam ſæpius tantummodo eſſe ſymptoma, quod morbo demum accedit. Ita frequentius febribus continuis, intermittentibus quoque, & inter has maxime quartanæ jungitur: atque vix quicquam in praxi crebrius occurrit, quam quod menſibus inordinate prodeuntibus vel imminentibus, caput doleat graviſſime; ſpaſticæ videlicet dum ex imo ventre ſtricturæ, in caput ſuum effectum exerunt. Digeſtionis vitio & affectu ſic dicto hypochondriaco laborantibus frequenter aſſociatur: nam ſi prima regio vitioſorum humorum colluvie ſcatet, & inde oborientes ſpaſmi ac flatus humores ad caput plus juſto urgent, nimia eorum congeſtio vaſorum diſtenſiones, a quibus tunicarum nervoſarum læſio fit, parit. *It. hemicrania.* Conſtat etiam hemicraniæ cauſam, à ſtomachi vitio frequentius oriri, dum hoc non bene coquente multæ generantur cruditates, quæ cum ſucco ciborum chyloſo permixtæ, per thoracicum ductum ad cor adductæ, ac protinus ad caput delatæ, antequam per congrua corporis emunctoria expurgatæ fuerint, dolores periodicos efficiunt; qui abſoluta digeſtione ut plurimum invadunt.

§. XV.

Puerilis ætas, quare cephalalgiæ obnoxia? Obſervamus porro ætatem puerilem valde doloribus eſſe obnoxiam, tum quod in hac ætate minus exacta ſervatur diæta & ventriculus cibis dulcibus, fructibus horæis, placentis ac lacticiniis oneratur; tum quod etiam vermes, quibus gignendis pueri peropportuni ſunt, cauſam hujus mali præbent, dum putres & corrupti humores ad caput cum chylo delati, membranis motricibus elaſticis tonum & robur naturale auferunt. *Interdum remittit dolor.* Sciendum quoque eſt, non ſemper & continenter dolorem hunc cruciare, ſed dilucida ſua ac definita interdum habere intervalla, ut magno ægrorum ſolatio ſubinde remittat, & ad notabile etiam tempus ægros delerat, qui certis tamen poſtea horis, diebus, imo menſibus & annis revertitur: certo tunc indicio, cauſam magis in remotis partibus, maxime omnium in ventriculo ac viſceribus imi ventris hærere; quorum vitio ſanguinis liber progreſſus per univerſum corpus, maxime per caput, ubi impeditur, dolor excitatur: quod inprimis in viris, qui fluxui hæmorrhoidali ſunt vel fuerunt obnoxii, vel malo hypochondriaco affecti, obſervavimus.

§. XVI.

Prognoſis. Neque ſemper ſine periculo cephalalgia eſt: nam ſi cauſa doloris magis intra cranium inque membranis cerebri conſiſtit, ſique dolor vehemens & aſſiduus cum febre excruciat & ſomnum pæne omnem adimit, phrenitidem non raro prænunciat; ſi vero ſubito in hypochondriacis vel in melancholiam pronis, præſertim graviori animi affectu præcedente oritur, & ſomnum atque appetentiam auſert, ac cum auditus difficultate vaſorumque interna pulſatione jungitur, hæc vero cuncta ſine febre fiunt, furorem præſagit. Ubi vero ſubitum & peracutum in capite dolorem aurium tinnitus, difficilis inceſſus, genuum imbecillitas, & impeditus tarduſque ſermo ſequitur, ſignum eſt futuri morbi attoniti vel etiam hemiplexiæ; qui tamen magis in oppoſito latere quam in affecto excruciat, dum hoc percipiendo dolori non amplius par eſt. Neque prætermittendum eſſe cenſeo, quod in adoleſcentibus & junioribus, frequentiores cephalalgiæ, futuræ arthritidis vel podagræ indicium præbeant.

INDICATIONES CURATORIÆ.

§. I.

Indicationes quatuor. Quod attinet ad curationem hujus mali, cum variæ ejus ſint cauſæ, probe eæ debent diſcerni, quia eiſdem removendis, omnis medendi ratio ſuperſtructa eſſe debet. In genere tamen omnes ſcopi hunc morbum curandi, ſequentibus abſolvuntur indicationibus. *Primo* ſanguis & humores impetuoſe ad caput congeſti ſi fuerint, partim ad loca ignobiliora derivandi, partim idoneis remediis diſcutiendi ſunt. *Secundo* ſtricturæ membranarum capitis ſpaſticæ, quarum cauſa plerumque eſt acris cauſtica materia, relaxandæ ſunt, ut liberius fluida, quorum curſus per has impeditus fuit, nunc progredi poſſint. *Tertio* cauſa materialis vitioſa, peccans intemperie, temperanda & per convenientia emunctoria placide ſubducenda. *Tandem* ad avertendas recidivas, capiti & toti nervorum ſyſtemati idoneis remediis præſertim accurato diætæ & vitæ regimine robur conciliandum.

§. II.

Quando venæ ſectio confert. Si cauſa doloris eſt nimius ex inferioribus locis ad caput per ſpaſmos appulſus & irruens ſanguis, non facile præſentius auxilium quam in ejus miſſione poſitum erit, quæ in locis non procul a parte affecta, melioris derivationis cauſa inſtituenda eſt, videlicet ſub lingua aut in fronte, vel venæ jugularis externæ inciſione, aut hirudinum pone aures applicatione: hac tamen adhibita obſervatione, ut ſi corpus nimis turgeat ſanguine, primo vena circa pedum talos pertundatur, poſtea ſequente vel ſecundo die vena circa caput aperiri poteſt. Conſultum quoque judicamus, ante ſanguinis detractionem, alvum ſordibus deplere, quod commode & inſigni cum levamine clyſteribus fieri poteſt domeſticis, vel etiam per infuſum mannatum & rhabarbatinum, adjecto ſale quodam aperitivo, ut cremore tartari, vel ſale Sedlizenſi.

§. III.

Quibus orgaſmus ſedandus. Ad compeſcendum vero nimium ſanguinis abundantis & ebullientis orgaſmum, mixturam blande diapnoicam & temperantem, ex aqua florum tiliæ, liliorum convallium, ſambuci, ceraſorum nigrorum, antimonio diaphoretico, nitro purificato, cornu cervi uſto, cinnabari & ſyrupo papaveris albi compoſitam, dare expedit. Externe vero epithema diſcutiens & temperans fron-

fronti & capiti cum linteo duplicato eſt applicandum, cujus formula hæc eſſe poteſt: *Recipe aceti roſacei, rutacei ana unciam & dimidiam, ſpiritus roſarum drachmas duas in quo camphoræ grana ſex ſoluta, nitri purificati ſcrupulos duos, olei ligni Rhodii guttas quindecim:* vel ſequens emulſio cum fructu uſurpari poterit. *Recipe nucleorum Perſicorum, amygdalarum amararum ana unciam dimidiam, ſeminis papaveris albi drachmas duas, aquæ roſarum, florum ſambuci, ceraſorum nigrorum ana uncias duas. Fiat emulſio: adde nitri drachmam dimidiam, camphoræ in oleo amygdalarum dulcium ſolutæ grana quinque. M. D.*

§. IV.

Quid faciendum ſi à ſero viſcido dolor oritur.

Alia vero medendi ratione opus eſt, ſi à ſeri viſcidi & vitioſi intra vel extra cranii membranarum vaſa ſtagnantis copia, dolor cum torpore & gravitate ſæpe valde diuturnus innaſcitur, ubi nec ſanguinis miſſiones, nec leniora laxantia quicquam efficaciter præſtare poſſunt, ſed tum dare convenit paulo valentiora, quæ craſſos glutinoſos humores diſſolvendi & ſimul per alvum expellendi facultate pollent. Id quod utrumque egregie præſtant, quæ ſequuntur pilulæ: *Recipe gummi ammoniaci depurati, ſagapeni, myrrhæ electæ, aloës roſatæ, extracti hellebori nigri, reſinæ jalappæ, mercurii dulcis, cinnabaris præparatæ ana drachmam dimidiam, extracti croci, pulveris caſtorei, ſalis ſuccini ana grana xv. M. F. Pil. ex ſcrupulo numero xij. quorum ſex veſperi, & ſex poſtero die mane ſumi poſſunt*; quo tempore etiam ab omni cibo abſtinendum & tenuia tantum juſcula ægro præbenda ſunt: tribus vero diebus exactis, idem repeti poteſt remedium. Vacuata ſic ſufficienter vitioſi ſeri copia, medicina utendum eſt tonica roborante & ſimul diuretica; quo fine ego multoties mixturam, quæ ex tincturæ antimonii acris partibus quatuor, eſſentiæ ſuccini & ſpiritus bezoardici Buſſii, vel tartari & liquoris noſtri anodyni mineralis, ſingulorum partibus duabus erat compoſita, ſummo cum fructu expertus ſum; cujus uſus, doſin bis vel ter de die ſumendo, per ſeptimanam & ultra continuari poteſt. Nam quæ fibras torpidas roborando earum vim motricem elaſticam excitant, ſimulque urinæ fluxum promovent, ea in hac cephalalgiæ ſpecie, quæ ab extravaſato ſero intra cutim & cranium, vel etiam in ipſo cerebro oritur, valde proficua obſervavimus. Præter hæc autem cum CELSO, laborem & exercitationem uſque ad ſudorem, vehementem fricationem, & cibos ac potiones quæ urinam movent, in tali doloris genere commendamus.

§. V.

Adhibenda externa prioribus in caſſum adhibitis.

Si his in uſum vocatis dolor non diſcutitur, confugiendum etiam ad externa, inter quæ veſicatoria virtutis ſunt expertiſſimæ, quia pernicioſo ſtagnanti humori exitum concedunt. Nos in uſu habemus emplaſtrum meliloti, cujus uncia cum drachma cantharidum miſceatur, adjectis granis aliquot camphoræ. Hoc magnitudine thaleri nuchæ applicari, & poſtea renovando illud, per longum tempus continuari poteſt; quod ſine ullo incommodo inſignem ſeroſi humoris copiam fundit. In malo graviori autem & ubi à ſero ſub cute capitis ſtagnante, tumor viſu, nec non ex dolore tactu cognoſcitur, B. WEPFERUS toti raſo capiti emplaſtrum veſicatorium, inſtar cucuphæ impoſuit, cujus effectus hic fuit, ut ſine obortis veſicis magnam ſeri viſcidi ſubtraxerit copiam: quod remedii genus jam tum ab ipſo RIVERIO, vide *ejus obſervat.* in pertinaci capitis dolore, ſummo cum fructu uſurpatum fuiſſe animadvertimus.

§. VI.

In dolore fixo quid conferat

Interdum fit, ut præter conſuetudinem intenſus dolor, certum duntaxat locum occupet, à materia fixius & paulo profundius membranis inhærente, oriundus; quo caſu medicus Gallus cum prudentia doctus & in obſervatione curioſus CHESNEAU, vide *ejus obſervationes*, miraculoſum plane herbæ ranunculi pratenſis impoſitæ veſicantem effectum, non ſatis prædicare poteſt: de cujus herbæ ſpecie ſcribit, quod foliis anemonæ aſſimuletur, & maſticata linguam mordeat quam maxime; hujus folia in mortario marmoreo contuſa, & ſimul emplaſtro perforato appoſito, parti applicare jubet. Videtur hæc herba autem haud diſſimilem cum moxa poſſidere effectum, quæ etiam in ejuſmodi dolore à medicorum peritiſſimis magnopere æſtimatur. Ego rebus ſic ſtantibus, felici aliquoties cum ſucceſſu, raſæ prius quam occupavit dolor parti, ſiccum ſal volatile ſalis ammoniaci, cum æquali parte pulveris ſinapi mixtum imponi juſſi, eo quod paulo fortiorem diſcuſſionem, tam profunde inhærens vitioſus humor requirat.

§. VII.

Quid in gravativo

Ubi vero dolor à ſuppreſſa coryza, ſive à muco, intra narium concamerationes & ſinus, detento oritur, expedit crebro, ſal quod vocatur Anglicanum, & nihil aliud eſt, quam ſal volatile ſiccum ſalis ammoniaci, cum oleo cephalico, ut lavendulæ vel majoranæ exaltatum, naribus admovere, vel etiam errhinum pulverem leniter ſternutationem moventem, qui ex herba majoranæ, betonicæ, maro vero, floribus benzoës & pulvere caryophyllorum concinnatur, ad interiora narium admittere.

§. VIII.

Quomodo tractandus qui fit à ſero & ſanguine corrupto?

Quod ſi vero cauſa chronici & immanis doloris, in valde corrupti ſeri & ſanguinis maſſa, ut fit in lue Gallica & ſcorbutica, fundamentum ſuum habet, tunc utique neceſſarium eſt, congruis & ſpecificis remediis hiſce morbis ſanandis accommodatis cauſam morbi aggredi; quo faciunt quam maxime lignorum decocta cum antimonio crudo, ſi prius humores corrupti per alvum probe, per ejuſmodi quas jam ſupra dedimus pilulas, excluſi fuerint. Multum etiam tunc ex diæteticis confert abſtinentia ſive inedia per unum vel alterum diem, nec non labor & exercitatio corporis ad ſudorem uſque. Utile quoque eſt, in pertinaci tali morbo, ab impuro qui naſcitur ſero, per medicinam, ſudorem provocare: cui ſcopo egregie ſequens pulvis ſatisfacit. *Recipe cinnabaris nativæ præparatæ, ceruſſæ antimonii ſive bezoardici mineralis, ſalis volatilis viperarum vel cornu cervi, nitri purificati, ſingulorum grana x. camphoræ granum dimidium, pro doſi*, deſuper bibendo decoctum ſanguinem purificans.

§. IX.

Quid in hemicrania proficiat.

Hemicrania & præſertim periodica, cauſam latentem ut plurimum prima in regione habet, quando ventriculus cum annexo duodeno, vitioſa humorum colluvie refertus eſt, quam lenioribus

ribus tunc emeticis evacuare proficit: alvum quoque ducere, & per inferiora ſordes expurgare, noxiumque humorem a capite derivare, interdum valde eſt neceſſarium; id quod optime, per pilulas polychreſtas balſamicas, fieri poteſt. Poſtea elixiria ſtomachica, tonum ventriculi & inteſtinorum roborantia, ſunt ſubjungenda. Si vero ab inordinato menſium vel hæmorrhoidum fluxu, cauſa doloris naſcitur, remediis quæ ſalutares excretiones in juſtum & convenientem ordinem redigunt, prudenter eſt utendum.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Quomodo & quando dolor leniendus.

Abſoluta ſic doloris cephalici cura, quaſdam neceſſarias adhuc cautelas & obſervationes ad eam ſpectantes ſubjicere haud erit inutile. Quandocunque dirus & acutus dolor, præſertim qui conſiſtit in ſyncipite & ſinubus frontalibus, tanta vi pollet, ut vires mirum in modum frangendo, vitæ diſcrimen minetur, ablatio cauſæ morbi minime erit prius exſpectanda, ſed ægro potius primo omnium levamen quoddam afferendum eſt; eo quod viribus amiſſis, Medicus fruſtra ſemper laboret. Quin imo ipſa doloris acerbitas ſæpe tanta eſt, ut graviora ſymptomata, vigiliam aſſiduam, animi deliquia, febrem, inflammationem mentiſque alienationem accerſere poſſit. Erunt ergo tum remedia interna, tum externa, ad dolorem levandum primario dirigenda. Ego vero ex internis, primas utique partes maſſæ pilularum Wildeganſii, quando cum cinnabari nativa miſcetur, nec non pilulis Starckii deferre ſoleo. Prius vero ſemper ante uſum anodynorum enemate venter ſubducendus eſt. Inter externa nec tutius, nec virtute præſtantius invenimus remedium, quam linimentum ſpiſſius ex ſequentibus ingredientibus, ſub tali forma paratum. Sumitur nempe *olei nucis moſchatæ expreſſi uncia dimidia, reſinæ ſtyracis, reſinæ corticis thymiamatis æquali pondere drachma, extracti croci, balſami Peruviani, utriuſque drachma dimidia, olei ligni Rhodii guttæ* XII. *M. linimentum fiat ſpiſſius, quod corio inductum, magnitudine imperialis, temporibus applicetur.* Sedato doloris impetu per interne & externe adhibita anodyna, lene catharticum propinare juvat: poſtea ad alia, cauſam morbi penitus pro ejus conditione & natura per congrua remedia removendi, Medicus confugere debet.

Si dolor ab humore extravaſato, vel in ſinubus frontis hæret,

Quando dolor acutiſſimus vixque tolerabilis, cavernis narium, ſinubuſque oſſeis capitis diutius infixus hæret, qui ab exigua ſanguinis vel humoris extravaſati quantitate, ſub membrana hos ſinus tegente, producitur, ſedare non modo, per jam dicta remedia, doloris atrociam convenit, ſed & laborandum eſt, ut ſanguinis appulſus, ſub quo dolor augetur, minuatur; quod commodiſſime more Ægyptiacorum Medicorum ſcarificatione facta in naribus, fieri poteſt, vel compendioſiori modo, ſi ſtraminis paulo durioris portio valide & ſubito naribus intrudatur, ut ſanguinis inde ſequatur profluvium.

§. II.

vel ſub membrana pericranii.

Si vero ſob membrana pericranii extravaſatus, mordax & acris humor incluſus, os incipit carioſum reddere, tum omnibus aliis in caſſum applicatis ad inciſionem accedendum eſt, quæ uti in paronychia ex ſimili fere cauſa orta, ita hic mirabile ferme adfert auxilium. Si vero jam caries ad diploen ipſamque lamellam inferiorem cranii penetraverit, unicum auxilium in trepanatione provide erit reponendum.

§. III.

Cura enemate incipienda.

Porro in genere ſciendum eſt, in omni, à quacunque etiam cauſa proficiſcatur, dolore cephalico, initium curationis ab injectione enematis, item à venæ ſectione, ſi plethora id exigit, faciendum eſſe, ita tamen ut alvi apertio huic præcedat. Poſtea de aliorum congruorum remediorum tam internorum quam externorum uſu erit decernendum. Sæpius plethora ſoluta, ad meliorem derivationem cauſæ peccantis à parte affecta, frontis venam aperire expedit. Et tunc Clariſſimi HEURNII monitum, quod *notis in aph. 68.* HIPPOCRATIS, *Sect. V.* inſinuat, dignum utique obſervatione eſt. Suadet nempe, *ante ſectionem, ut vinculum collo injiciatur, quo intumeſcat hæc vena, quæ oblique erit ſecanda, cavendo diligenter ne lædatur tunica pericranii.*

§. IV.

Arteriotomia.

Arteriotomiam in temporibus celebrandam, præſentaneam & pene mirandam, ceteris omnibus inaniter adhibitis, ſæpius opem ferre & lenimen, probatiſſimorum medicorum fide conſtat. Neque ego, quanquam nunquam hoc remedio uſus ſum, detrahere illi quicquam volo. Ita vero de hoc exiſtimo, quod ſi ſanguis ex ramo venæ jugularis externo aperto extrahatur, longe melius retardatum circularem ſanguinis motum in capite reſtitui, humoremque ſubſiſtentem vel extravaſatum, a quo pendet dolor, felicius dimoveri & excludi poſſe; dum videlicet ſanguis arterioſus, majori ut antea celeritate in ſpatium venæ ab extractione ſanguinis evacuatum fertur. Si vero, ex conſilio & deliberatione Medicorum, temporalis vena pertundi debet, tunc optime hæc operatio juxta aurem prope articulationem mandibulæ, ubi periculo vacat, celebranda erit.

§. V.

Pediluvia.

In omni dolore, ubi vires non ferunt ſanguinis detractionem, neque ejus ſatis eſt, pediluvia, quæ nunquam non in hoc affectu utilia, modo ſint temperatiora, ad divertendum ſanguinis & humorum motum ad partes infernas, cum fructu adhiberi poſſunt; neque pedum frictiones paulo aſperiores cum pannis ſunt improbandæ; nec rubefacientia, ut taleoli raphani ruſticani cum ſale mixti pedibus imponendi, uſu ſuo deſtituuntur.

§. VI.

Cautela circa epithemata.

Circa epithemata actu frigida tenendum hoc eſt, quod cum ſumma circumſpectione applicanda ſint. Proſtant enim exempla nobis etiam cognita eorum, qui in febribus præſertim exanthematicis, variolis, morbillis, purpura, ubi natura per extremam cutim peccantem materiam ſub ſpecie halituum non ſine fructu excludere nititur, per crebrius in dolore capitis applicata frigidiora epithemata, in cœcitatem ad dies vitæ durantem, in epiphoras quoque ac ſuffuſiones oculorum ſunt præcipitati. Neque etiam ſemper confert in hoc dolore profligando, pluribus & variis topicis uti, quorum applicatio interdum plus periculi habet, plus etiam prudentiæ à

Medico deſiderat, quam internorum uſus. Neque omnia, omnihus æque ſalutariter conveniunt: nam quæ alius ferre poteſt, ea alteri incommodant.

§. VII.

In paroxyſmo. *In ipſo paroxyſmo* ad atrocem dolorem mulcendum, non una ſed pluribus vicibus, inſignem efficaciam à liquore noſtro anodyno minerali, aliqunt guttulis ejus, ſaccharo in pulverem redacto inſtillatis & in ns ſumtis, experti ſumus. *extra eum.* *Extra paraxyſmum* ad roborandum caput, vel etiam ut illud a recurſu mali vindicetur, balſamo noſtro analeptico quod vitale audit, ſi vel exterius temporibus aut vertici applicetur, aut naribus modeſte hauriatur, vel ejus aliquot guttulæ ſacchato inſtillatæ cum infuſo Theiformi ſumantur, peculiares plane, non ſine rationes & experientia, virtutes & laudes tribuimus.

§. VIII.

In orgaſmo ſanguinis non evacuandum. Quandocunque nimium ebulliens & variis de cauſis in motum concitatinrem actus ſanguis, doloris originem præbet, neutiquam purgantia vel evacuantia, ſed potius refrigerantia & temperantia locum inveniunt: quo egn nomine plurimum ſolius aquæ frigidæ potui atque nitroſis tribuere ſoleo. Et certe in hac re nnn eſt de nihilo. eximium noſtri HIPPOCRATIS monitum, qui *libr. de ratione victus in morb. acutis*, ſic ſcribit: *Anima lvertere aportet in iis quibus caput. vel ob exercitatianes vel curſus, vel iter, venationem, vel alium quendam intempeſtivum laborem dalet; horum quidem nullas purgaveris.* Vult enim præclarus ſenex, ubi ex calore vel ſanguinis fervore oboriatur dolor, purgantibus uti nos non debere.

§. IX.

Cephalæa hypochondriacorum. Sæpe fit, ut melancholiæ hypochondriacæ cephalæa conjungatur cum digeſtione depravata, macie corporis, tunore & vultus colore vitiato: quo in caſu venarum ſectio, balnea aquæ dulcis, conveniens motus corporis, aquarum medicarum prudens uſus, juſcula medicata præſertim quæ fiunt cum ſucco cichorei, ſerum lactis caprini chalybeatum, nec non cichoreatum ceteris omnibus palmam facile dubiam reddunt.

METHODUS PRÆSERVATORIA.

Uti in omnibus capitis affectibus, ita etiam in dolore ejus hanc vivendi rationem ſuadet MERCURIALIS *Conſultat. Tom. I. pag.* 140. *Conſult.* 107. cujus integrum textum methodi præſervatoriæ loco hic inſerere minime tædet. *Aërem* enim, inquit, *inclementem & inſuetum quantum fieri poteſt aut vites aut integumentis & cubiculis arceas, ſomno moderate utaris, nec unquam niſi duabus poſt cibum horis: capite ſemper elevato dormias: corpus & animum ita exercere oportet ne alterum ab altero labore vel otio vincatur: neve cura nimiæ, nimiaque cogitationes & ſtudia calorem nativum hebetent. Alvum præ ceteris lubricam, niſi ita ſit, quantum fieri poteſt ferves; ſiquidem nihil eſt quod perinde caput afficiat & ſubinde vertiginoſis affectibus occaſionem præbeat, ac fæces in inteſtinis diu retenta. Jam vero repletiones & crapulæ, quas interdum iſtarum plagarum habitatores, etiam ſi peregrini ſint, committere coguntur maxime omnium tibi inimicæ ſint: & idcirco eas ac vinorum generaſorum aſſiduos potus fugias neceſſe eſt. Cibi omnes craſſi, pingues, flatulenti, cujuſmodi legumina & alera, piſces ac fercula multis aromatibus conſerta, qualibus gens germana uti ſolet, niſi à te vitentur, ne mala tua in dies augeantur, metuendum eſt.*

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Studioſus viginti & aliquot annorum gracilis & tenerioris habitus, à ſtudiorum intemperantia & nimiis lucubrationibus, diſpoſitionem ſibi contraxit hypochondriacam, cum digeſtione ciborum vitiata, alvi ſtrictura, ſpaſmis, flatulentiis, ſubinde etiam capitis dolore junctam. Invitatus ab amicis in convivium, magna & inſolita vini Rhenani ſed ſulphuris ſumo valde inſecti copia ſe replevit, & ebrius factus. Ex hoc tempore gravi & continuo capitis dolore correptus fuit, qui tamen ſiniſtrum maxime latus occupabat, ejuſque anticam cum primis partem, frontem, oculum, aurem & dentes ejuſdem lateris vehementer interdum ſtringebat ac obtundebat. Sub notabili vero tempeſtatis mutatione vel ſub profundiori paulo mentis meditatione adeo increſcebat, ut vires, ſomnum, appetentiamque prorſus fere adimeret. Suaſerunt Medici crebras venæ ſectiones, alvus ſæpius polychreſtis pilulis ſubducta, & cephalica tam interne quam externe, neque minus ſtomachica adhibita, ſed citra optatum ſucceſſum. Ego porius, cum conſilium a me peteret, diſſuaſi ulteriorem ſanguinis miſſionem & medicamentorum frequentem uſū. Pediluvia vero & pedum frictiones cum pannis aſperis, neque minus caput crebrius perfricandum commendavi, atque ut illud & pedes in æquabili & temperato calore ac tranſpiratione contineret, maneque quotidie in lecto infuſum Theiforme ex herba meliſſæ, ſalviæ, veronicæ & ſemine fœniculi aſſumeret, blandum ſudorem exſpectando, auctor fui. Pro potu ordinario, loco cerevisiæ, decoctum ordinavi ex ſpeciebus temperatis. Deinceps balſamo noſtro liquido vitali ſæpe inunctæ, ubi dolor nimis urgebat, nares, nucha, tempnra. Quorum remediorum ope inſigne levamen æger expertus eſt.

Continuus capitis dolor in juvene hypochondriaco, ex repletione vini Rhenani ſulphure infecti, curatus.

Epicriſis.

Dici vix poteſt, quam inimicum nervoſis capitis partibus ſit vinum ſulphuratum. Et ſicut vinum præſertim potens & generoſum, inque ſpecie vina dulcia ad capitis morbos: ita multo magis quodvis infeſto ſulphuris vapore refertum vel adulteratum diſponit. Sulphuris enim particulæ dum altius ſe ſe inſinuant membranarum poris in ſtricturas eas adigunt. Vinum vero rarefaciendo ſanguinem nimiam fibrarum nervoſarum & vaſorum efficit expanſionem & diſtractionem: unde dolor oritur. Quod ſi vero ſemel & iterum ſolidis nervoſis partibus inducta fuerit ingens infirmitas & earum vis motrix elaſtica naturalis læſa, affectiones, quæ inde prodeunt præternaturales, ex facili cauſa, in iiſdem partibus recurrunt. Deinceps obſervari quoque velim, in nulla corporis parte nervoſas & ſenſu præditas membranas facilius lædi quam in capite, eo quod liberiori aëris acceſſui ſunt expoſitæ. Quantam autem vim ſubitæ aëris & tempeſtatum mutationes, præſertim quæ ab uno extremo ad alterum vergunt, in mutando & lædendo nervoſarum partium tono

& ela-

& elatere habeant; id dolores, ſpaſmi, convulſiones & aliæ partium nervoſarum præternaturales affectiones, quæ inde ingraveſcunt, oſtendunt luculentiſſime. Liquor noſter balſamicus ex ſinceris non adulteratis & temperatis oleis cephalicis confectus, infirmitati nervoſarum partium, exterius præſertim ſi applicetur, mirifice opitulatur; niſi corpus admodum plethoricum ſit, & natura prorſus a ſuaveolentibus abhorreat.

Observatio II.

Cephalalgia pertinax, cum oculorum ardente & dolorifica defluxione juncta, in perſona diæta vinoſa dedita, curata.

Perſona quædam ſplendida annum jam ætatis quadrageſimum & tertium agens, validæ à natura conſtitutionis, à prima ſtatim adoleſcentia largiori vini potui aſſueta, cui etiam in hunc uſque diem nimium indulget, ſub tempeſtate valde ventoſa, humida & frigida, per aliquot ſeptimanas venationibus incumbens, non modo defluxione acri, ſalſa, dolorifica & ardente in utroque oculo, ſed & gravi & pertinaci cephalalgia cum cutis capitis tumore juncta corripitur. In conſilium & ego quoque accitus, fontem Selteranum vino intermiſcendum & veſicatorium noſtra methodo præparatum nuchæ applicandum ſuaſi; acidulæ quoque Egranæ cum decenti regimine fuerunt uſurpatæ: & dolor inde valde miteſcebat. Balſamo vero vitæ cum inungeretur caput, materia ichoroſa, qualis ex ulceribus prodit, copioſe effluxit: cucupha quoque ex ſpeciebus balſamicis & cephalicis temperatis ad roborandum caput geſtata fuit. Qua ratione atrox ille dolor penitus ſublatus eſt.

Epicriſis.

In genere hoc attendi velim, eos qui pocula amant & fere quotidie ſe immergunt vino, ex tranſpiratione, qua diſſlari debent partes nimis calidæ & ſulphureæ, per auram frigidiorem admiſſam cohibita, graves in capitis morbos & dolores frequentius incurrere, quia in nullo corporis loco immediate & proxime magis quam in capite, præſertim ſi illud non ſatis tegumentis munitum ſit, tonus vaſorum & tunicarum nervearum à vento frigido penetrante læditur. Veſicatoria rite & paulo diutius applicata, ubi materia in partibus capitis externis vitioſa reſidet, eximiam ſolent opem etiam in acribus ſalſis & calidis oculorum defluxionibus præſtare. Ceterum in ejuſmodi morbis, qui a dyſcraſia calida & ſulphurea ſanguinis, qualis ab exſuperante vini potu & cuticulari perſpiratione prohibita naſcitur, aquea diluentia, acidulæ, imo aqua ſimplex loco potus ordinarii magno & efficaci ſunt præſidio.

Observatio III.

Immanis cephalalgia cum auditus difficultate & tinnitu, ex neglecta venæ ſectione ſanguinis miſſione & hydropoſia curata.

Juvenis ſpongioſi habitus & ſanguineæ complexionis, à longo hinc tempore narium hæmorrhagiis obnoxius, ob paulo validiora corporis exercitia nimiumque veneris uſum & potum largiorem, frequentiores & largiores eas paſſus eſt: ad quas minuendas & compeſcendas ter ſingulis annis admiſit in pede venæ ſectionem. Poſtea vero eam conſueto tempore ſemel omiſit vel potius neglexit. Hinc immani corripitur cephalalgia cum auditus difficultate & tinnitu, caput totum rubore intumeſcit. Venæ ſectio inſtituitur in pede & multum ſanguinis extrahitur. Mitigatur inde quidem dolor, neque tamen ſedem ſuam penitus relinquere voluit, donec ſtramine paulo duriori naribus intruſo largius ſanguinis ex iis ſtillicidium fuerit procuratum. Inde dolores mitigati fuerunt mirum in modum. Sed cum a ſupra memoratis cauſis ex facili dolores recurrerent, nec ſola venæ ſectio iis abigendis ſufficeret; & quietam vitam & hydropoſiam nec non ſerum lactis acidulatum frequentius bibendum commendavi, interpolato quandoque pulverum nitroſorum uſu. Quibus ex toto integram valetudinem conſecutus eſt.

Epicriſis.

A ſola plethora in junioribus nares crebrius fundere ſanguinem, ſique hoc non accidit, capitis ægritudines inque primis cephalalgias ſequi, per crebram experientiam certiſſimum eſt. Quos morbos ſi natura non ſponte per narium hæmorrhagias ſolvit, Medicus id arte præſtare debet evacuando ſanguinem ex venis non procul a capite diſſitis, inciſione venarum jugularium externarum vel quæ ſub lingua poſitæ ſunt; meliori vero adhuc ſucceſſu per ſcarificationem in naribus vel apertionem venæ idoneo inſtrumento factam; non neglecta tamen ſed probe obſervata hac cautela, quod videlicet, ſi nimia adſit ſanguinis exundantia, conſultius ſit, in diſſito loco a parte affecta ſanguinis miſſionem prius inſtituere, & poſtea non procul a morboſa parte; quia dato exitu ſanguis ex partibus inferioribus ſpaſmo ſubinde affectis ſæpius cum impetu in læſam partem ruit, non ſine gravioris mali metu. In tali cephalalgiæ ſpecie topica, volatilia & ſuaveolentia calidiora fugienda eſſe cenſemus: ſed præſtat epithematibus paulo frigidioribus ſanguinem ebullientem reprimere, quod tamen etiam adhibita prudentia fieri debet, præmiſſa videlicet venæ ſectione, pediluviis, & alvi ſegnis per clyſteres decenti ſubductione.

Observatio IV.

Rheumatica cephalalgia, in ſacerdote hypochondriaco, Carolinis curata.

Vir quinquagenarius ſacerdotali munere fungens ſtudiis & meditationibus nimium indulgens, ex prava inde ſequuta digeſtione & ventriculi infirmitate, crebrius catarrhoſis defluxionibus, odontalgiis & cephalalgiis obnoxius fit: quæ tamen pathemata, cum plane abſtineret à prandio, ſumta tantum cœna multum decreverunt. Poſtea vero dolores à capite uſque ad colli & thoracis dextrum latus valde moleſti exporrecti ſunt, diutius perſeverantes. Quibus removendis varia à variis præſcripta ſunt remediorum genera, atque inter hæc interne eſſentiæ & elixiria cephalica, pulveres cinnabarini, fonticulus quoque nuchæ & brachio dextro inuſtus, celebrata venæ ſectio, externe affectæ partes oleis penetrantibus inunctæ: ſed ſine levamine. Scripſit ad me hiſtoriam, adjiciens, quod nares tenacem albicantem mucum ſed exili in copia fundant, & ſenſum ſe ponderoſi ſaxi in ſiniſtra capitis parte percipere: caput vix ſine dolore inclinari vel verti poſſe, ita ut linguæ etiam uſus valde difficilis ſit; colli quoque glandulas comparere tumidas. Addidit quod ante biennium febris tertiana ipſum corripuerit, quæ, poſtquam materia largiter è pectore excreta fuit, levamen quoddam attulit. Mentionem quoque fecit doloris circa ventriculi regionem atque inflationis in hypochondriis. Dedi conſilium ut thermas Carolinas adiret & ſecundum præſcriptum a me regimen per menſem & ultra uteretur: injunxi demum accu-

accuratum vitæ inſtitutum cum motu corporis ſufficiente & animi quiete; ſuaſorque fui, ut præmiſſis frictionibus in nucha & cervice cucurbitulas cum ſcarificatione apponendas curaret; Et inde eum melius ſe habuiſſe cognovi.

Epicriſis.

Non ſimplex cephalalgia hic affectus ſed potius rheumatiſmus, qui totum caput & vicinas partes occupat, meretur appellari: eo quod humor vitioſus non unam partem occupet, ſed per poroſam ſubſtantiam ſerpendo, in vicinas nerveas partes, eas lancinando & vellicando delabatur. Cauſam ſine omni dubio dyſcraſia ſeri ſcorbutica, ex depravata ventriculi digeſtione & hypochondriorum vitio nata ſubminiſtravit. Originem primam vero dedit nimia ſtudiorum cum profundis mentis meditationibus intemperies, juncta cum lucubrationibus: quæ quantam vim, ventriculum & inteſtina infirmandi & totum corpus morbidum reddendi habeant, experientia ſatis apertum ac manifeſtum eſt. In tali ſtatu morbi particularia ut ita loquar remedia ſeu ſymptomatibus dicata nihil proficiunt, ſed, ſi ſalus & ſanitas ſperanda eſt, non ab aliis niſi ab iis, quæ vitiis fluidorum & ſolidorum amovendis ſufficiunt, cujus generis ſunt fontes medicati calidi vel frigidi cum regimine diætetico uſurpati, peti debent.

Observatio V.

Hemicrania ſanguinis evocatione e naribus & aqua frigida curata.

Fœmina nobilioris generis i ſeptuaginta jam ſeptem annos tranſgreſſa, ſanguinis plena, contumaci à quinquageſimo circiter anno, quo menſtrualis fluxus valedixit, hemicephalæa affligebatur. Ex quo tempore, multa licet atque varia ad ſedandos & abigendos hos dolores continuo adhibuerit remedia & frequentiores in brachio pariter ac pede venæ ſectiones inſtituerit; nullum tamen ex his percepit levamentum. Donec tandem ſanguis ex narium venulis ad uncias circiter vj. ope pennulæ intruſæ, in eo nimirum latere ubi dolor conſiſtebat, fuerit evocatus. Neque ullum aliud præter aquam frigidam ſimplicem in uſum eſt vocatum, ita ut non modo externe in duplicato linteo capiti ſæpius admota, ſed etiam interne ad tres quotidie menſuras triduum ſumta fuerit. Et ſic diu exoptatum, quæ DEI erat gratia, paſſionis valde dolorificæ perſenſit levamen. Qua de re ſimplici hac potione ſemper loco cereviſiæ eſt uſa, hauſto tantum inter prandendum uno exiguo vini cyatho.

Epicriſis.

Aquam ſimplicem frigidam puram tamen, tum interno, tum externo uſu, in multis & gravibus affectibus valde conducibile & efficaciſſimum remedium præbere, perpaucis quidem cognitum & credibile videtur. Nihilo minus & experientiæ & rationis & auctoritatis quoque multorum veterum Medicorum ſuffragio id ipſum eſt probatiſſimum. Egimus ex inſtituto in peculiari *diſſertatione de ſalubritate potus frigidi*, paulo prolixius: ubi evidentibus argumentis tam aquæ quam frigoris quoque in ea contenti eximias in morbis debellandis vires abunde demonſtravimus: nam magna ineſt vis frigoris elaſticam fibrarum & vaſorum corporis noſtri vim firmandi, roborandi & virtutem expanſivam interni liquidi calidi coërcendi, quo vis vaſorum a nimia expanſione valde debilitata ad ſtatum redeat naturalem, & ſanguinis ac fluidorum motus liber & æquabilis reſtituatur. Et ſicut potus ſufficiens aquæ ſimplicis & frigidæ, firmando tonum ſolidorum, humores fluxiles reddendo & ſalinas ſulphureas partes diluendo ac evehendo, multorum affectuum cauſam præſcindit; ita externe frigore ſuo etiam ſuccurrit iis morbis, qui à nimio vaſorum infarctu & expanſione originem ſuam ducunt. Nihilo minus quotidianus aquæ potus non omnibus naturia convenit, ſed ejus præſcriptum prudentiam medentis requirit.

Observatio VI.

Dolor fixus in vertice capitis ex ira & ſuperingeſto cibo, aqua frigida ſublatus.

Vir erat Hebræus circiter quadragenarius ſtrictioris corporis habitus, qui ab iracundia & ſuperingeſto cibo contraxerat dolorem in vertice capitis fixum, ſpatium occupans magnitudine imperialis; ſenſus hujus doloris quidem non adeo erat acutus, vibratorius, lancinatorius aut pulſatorius, uti alias in cephalalgia eſſe ſolet, ſed magis preſſorius & gravativus ſub cranio; neque erat perpetuus, ſed ſubinde maxime circa veſperam & noctem ingraveſcens: nihilo minus tamen adeo graviter inde luebat, ut appetitus concideret, ſomnus abeſſet, vires minſice deficerent, pulſus inordinatus, modo celer, modo rarus & languidus micaret, ipſe quoque animus abjectus eſſet & ſub paroxyſmo quandoque plane turbaretur. Pugnatum fuerat adverſus hunc dolorem tum à me tum ab aliis ſtrenue & efficaciſſimis aliis remediis: ſed licet quandoque inde remittere per aliquot dies videretur, levi tamen accedente occaſione ex ira aut aliis externis injuriis iterum vehementia recrudeſcebat priori ſimilis. Exactis inter hæc duobus circiter menſibus in conſilium ſimul vocatus eſt civitatis hujus Medicus natione Gallus, ingenioſa curandi tentamina ſubinde non inſeliciter adornans. Is purgato prius per aquam Sedlicenſem corpore, dedit conſilium, ut æger mane & poſt meridiem biberet dimidiam aquæ fontanæ frigidæ menſuram in lecto: inde primum quidem factum refrigerium & ſymptomata viſa exacerbata, ſed elapſa hora pulſuum magnitudo increvit, & ſudor erupit largiſſimus cum doloris levamine. Hinc per ſeptem dies potum continuare præcepit, tam felici ſucceſſu, ut ſucceſſive dolor evaneſceret omnis. Ac licet elapſis aliquot hebdomadibus, poſt iram dolor hic repeteret, eodem tamen remedio per triduum uſurpato iterum feliciter eſt diſcuſſus, & æger ſanus jam eſt ac vegetus.

Epicriſis.

Sedem hujus atrocis doloris in eo loco ubi conjunctio eſt ſuturarum, coronariæ nempe & ſagittalis, qui in infantibus fontanellæ nomine venit, reponendam eſſe judico: nam ibi eſt pericranii cum dura matre arcta connexio; & proinde etiam dolor qui externe in illo loco extitit, in conſenſum trahendo duram cerebri membranam majorem ſymptomatum exacerbationem, virium proſtrationem, animique turbationem neque minus pulſuum inordinationem effecit. Cauſam ego mali eſſe bilem vitioſam ab ira commotam in flexura duodeni ſtagnantem & corruptam credidi, cujus vis ebulliens & acrimonia

monia mire à frigidæ potu coercetur & reprimitur. Siquidem ego ſæpius in praxi mea, ex vehementi ira mox ante cibum ſumtum, gravem cephalæam animadverti, quam aliis nihil proficientibus, feliciter à ſeri lactis aciduli potu quotidie ad menſuram ſumti à me diſcuſſam memini. Secutæ inde fuerunt ſæpe ſex alvi de die dejectiones, & ſic expurgata bilioſorum humorum ſentina, deſiderata convaleſcentia ſecuta eſt.

Observatio VII.

Cephalæa ex quartana cort. chinæ profligata, Carolinis diſcuſſa.

Civis hujus urbis annorum quinquaginta febre per novem menſes laboravit quartana, quæ tribus corticis chinæ doſibus ſumtis præter expectationem evanuit: ſed in ejus locum graviſſima cephalæa, quæ mire torſit hominem, vires atterendo ſucceſſit: dolor erat continuus & valde gravativus qui maxime incrementa ſumſit peractis quatuor vel quinque horis a digeſtione; conjuncti ſimul erant dolor, tumor, imbecillitas manuum cum inſigni corporis debilitate. Poſtquam in caſſum multa fuerant uſurpata, venit ad me auxilium meum rogitans. In ſimilibus caſibus eſſentiæ noſtræ tonicæ uſum paulo protractiorem ſubinde convenientiſſimum expertus ſum: quoniam præter vim roborantem, ſerum vitioſum, tum per vias urinarias, tum per inſenſilem tranſpirationem eliciendi efficaciam poſſidet inſignem. Sed ſuaſi thermarum Carolinarum uſum, corpore prius, per ſalia deterſiva, aperientia, interpoſitis noſtris pilulis balſamicis probe præparato: & ſanatio ſucceſſit auſpicato.

Epicriſis.

Quartanæ familiariſſimum eſſe cephalicum dolorem ſymptoma ſatis conſtat. Cauſam hujus rei inde deducendam eſſe arbitror, quod in hac febre quam maxime humor corruptus, tenacis, fixioris acidæ potiſſimum indolis duodeno & valvulis tenuium inhærens, ſimili charactere præterlabentem chylum inficiat, qui poſtea ad minima & capillaria membranarum capitis vaſa delatus, liberiori fluidorum motui obicem ponens earum diſtenſionem dolorificam cauſari poteſt. Id vero non modo in capitis, ſed & aliarum nervoſarum partium minimis vaſculis evenit. Quamdiu motus ſebrilis durat, tam diu vaſorum obſtructio & humorum ſtagnatio neutiquam incrementum capit, propter celeriorem ſanguinis per ſolidas partes trajectionem. Quandocunque vero motus ſebriles corpori ſalutares ſupprimuntur, non mirum eſt, majores fieri infarctus & obſtructiones vaſculorum, indeque dolores artuum, capitis, tumoreſque œdematoſos ſequi, qui non meliori & tutiore ratione, quam laudatis jam tempeſtive adhibitis remediis poſſunt expugnari. Ejuſmodi in caſibus, ubi neque locus neque tempus vel occaſio eſt utendi aquis mineralibus, curam haud infeliciter cum decoctis blande diaphoreticis lignoſis & pulveribus ex cinnabari, ſale volatili, cornu cervi, vel etiam regulo antimonii medicinali & ſale abſinthii compoſitis, non omiſſis ex manna & rhabarbaro per infuſionem paratis laxantibus, bono cum DEO peregi. Atque inſignis quoque & expertæ virtutis, uſum eſſentiæ noſtræ roborantis, cujus mentio ſupra §. 4. p. 250. fit, reperi.

Observatio VIII.

Cephalalgia rheumatica ex menſium anomalia.

Fœmina tenerioris & ſanguineo-cholericæ conſtitutionis annum quæ jam trigeſimum complevit, vitæ nimium quietæ & inordinatæ diætæ indulgens, minus ordinatas nec ſufficientes per annum & ultra habuit menſtruales purgationes. Exinde de dolore in capite tenſivo, gravativo, lancinante diu conqueritur, qui primum totum occupavit caput, nunc vero ad ſiniſtrum latus declinat, ubi bregma, tempora, mandibulam, dentes, aurem, labia ejuſdem lateris pungitivo & urente dolore infeſtat, ad brachium interdum pertingens, frequens intercurrit horripilatio cum pulſu inæquali, duro & celeri. Ab hiſce incommodis ſequentibus liberata eſt. Primo ſingulis diebus pediluvia convenientia fuerunt ordinata: dein venæ ſectio in pede poſt menſes inordinate & parcius fluentes: tum quotidie infuſum loco Thee mane copioſe hauſtum, quod ex verbena, meliſſa, ſummitatibus millefolii, ſemine fœniculi, cubebis, floribus chamomillæ vulgaris conflabat. Pilulæ noſtræ balſamicæ cum extracti croci & mercurii dulcis portione remixtæ, alternis diebus circa lecti ingreſſum, parciori doſi aſſumtæ fuerunt. Tandem externe balſamum noſtrum vitæ ſine ambra cum ſpiritus vini camphorati æqualibus partibus mixtum locis affectis dolentibus inunctum fuit; injuncto accuratiori vitæ regimine, motu corporis & ut frigida atque acida vitaret, nec non digeſtioni vacillanti cum cibis ſumendo elixirio noſtro ſtomachico, quod *in notis ad Poterium* deſcribitur, ſuccurreret. Et ita per DEI gratiam ad valetudinem exoptatam pervenit.

Epicriſis.

Quando in gravi capitis dolore etiam vicinæ nervoſæ partes in conſortium trahuntur, cephalalgia rheumatica oritur, quæ à ſero acri vellicante, ob interceptum per venas obſtructas ſanguinis circuitum, ſecedente ac extra vaſa poſito, & per poros & loculos ad membranas delato originem ſuam ſumit. Et tales rheumaticæ affectiones ab impuro ſero frequentiſſime in ſexu ſequiori, ob lunaris tributi minus rectum ſtatum eveniunt. Neque melior ac certior iis medendi ratio ſuppetit, ac ſi Medicus operam & ſtudium in ordinem redigendo uterinam excretionem per convenientia remedia adhibet. Nihilo minus tamen ſemper, ſi talis caſus occurrit, ventriculi ſimul ejuſque digeſtionis habenda eſt ratio, ut bene temperatus chylus ad ſanguinis & humorum maſſam accedat, qui ejus intemperatam craſin ſenſim paulatimque, ſucceſſu temporis corrigere valeat. Quod vero dolor ſæpius unum tantum capitis & vicinarum partium latus petat, ex anatomicis repetenda erit ratio: quandoquidem conſtat, ſicut cerebrum in duo hemiſphæria diviſum; ita etiam in dextro & ſiniſtro latere diſtinctos ramos arteriarum, venarum, nervorumque extare & communicationem inter ſe habere, ut licet læſio fiat & circulatio non recte procedat quoad vaſa in uno latere, ſalvus tamen & integer motus ſanguinis circularis in altero hemiſphærio perſiſtat.

Observatio IX.

Cephalæa

Nobilis adoleſcens qui vix ætatis annum deci-

à conſueta narium hæmorrhagia ſuppreſſa.

mum octavum attigit, excitati alias & promti in ſtudia ingenii, poſtquam ſanguinis è naribus ſtillicidium cui frequentius obnoxius fuit, neſcio ex qua cauſa, præter quod crebro venationibus ſub cœlo frigidiori interfuerat, emanſerit, inſignem in capite aliquot jam menſes torporem & obtuſum ac gravativum dolorem, qui ad oculorum radices pertingit, perſenſit. Periit omnis animi & corporis vigor, ciborum appetentia, placiduſque ſomnus. Facies erat pallida cum extremorum frigore & laſſitudine. Opem à me & ipſe & mater ejus efflagitarunt quam ſollicite. Celebrata in pede fuit venæ ſectio, & quia aliquid hypochondriaci ſubeſſe judicavi, præſcripſi curam fontis Selterani cum debito regimine: ſed effectu plane fruſtraneo. Poſtea infuſum Theiforme ex temperatis herbis cephalicis mane hauriendum ordinavi: reiterandam quoque juſſi venæ ſectionem, & tertio die poſt, cucurbitulas cum ſcarificatione nuchæ apponendas; errhinus quoque pulvis naribus frequentius admotus. Et non ita multo poſt ceſſavit dolor, redut appetitus & quietus ſomnus, omniumque actionum vigor, ac priſtinæ valetudini redditus fuit. Stillare quoque rurſus ſanguis, ſed non largo flumine, cœpit è naribus.

Epicriſis.

Cauſam hujus gravis doloris & ſymptomatum quæ eum ſubſequebantur, a ſuſflaminata narium hæmorrhagia deducendam eſſe, extra dubium, poſitum eſt. Vaſa vero cerebri retento ſanguine plus quam par eſt fuiſſe infarcta, teſtatum faciunt ſymptomata in nervoſis primarum viarum partibus, non ſecus ac in hypochondriacis contingit, ſuſcitata, idque tantùm propter paſſionem & conſenſum nervorum: ſiquidem ante acceſſionem hujus doloris, ab ejuſmodi pathematibus plane liber fuit, quæ ſedato dolore etiam conquieverunt, ut adeo clare pateat, quanta ſit capitis cum ventriculo & aliis nervoſis corporis partibus conſenſio. Deinceps illud notari velim, in capitis morbis qui a redundantia ſanguinis ortum ducunt, ejus miſſionem ſemper obſervari meliorem in loco capiti propinquiori ac in diſſitis partibus. Pulveres errhinos & cephalicos naribus ſuſceptos, vellicando & irritando in cerebri quoque membranas agitationem quandam dum efficiunt, a moleſto humorum infarctu eas liberandi vim & potentiam exſerere poſſe haud videtur improbabile.

Observatio X.

Cephalea, ex gonorrhœa virulenta, decocto ſudorifero curata.

Juvenis vegetæ & robuſtæ conſtitutionis, annorum xx. & aliquot, virulenta gonorrhœa binis vicibus affectus, ſed neſcio qua methodo curatus. Aliquot menſes poſt, ulceroſæ & prurientes puſtulæ hinc inde in cute eſfloreſcebant: quarum tamen major copia in dextra quam in ſiniſtra capitis & reliqui corporis parte conſpiciebatur, qua in regione etiam tumor teſticuli durus & valde moleſtus conſiſtebat. Præter languorem univerſi corporis, immaniter eum dolores in capite, præſertim nocturno tempore, torquebant, adeo, ut non modo ſomnum tollerent, ſed appetitum etiam & vires imminuerent. Ad ſublevandum hoc malum & Chirurgorum & Medicorum opera uſus: ſed nihil omnia, neque mercurialis quam adhibuerat ſalivatio profecerunt. Ultra anni dimidium atroci hoc malo afflictus & valde extenuatus me quoque in auxilium vocavit. Expurgatis prius leniſſimis remediis aliquoties primis viis, decoctum cujus vires in purificando ſanguine multoties expertus ſum, tum ad ſudorem eliciendum, tum ad corrigendam intemperiem, pro potu ordinario uſurpandum & quidem ſequentem in modum imperavi: *Sarſaparillæ unciis iv. & antimonii crudi unciæ, ſalis gemmæ & ſalis tartari cujuſque drachmam adjeci, & cum menſuris quinque aquæ ſimplicis puræ decoctio facta eſt in veſica ſtanno obducta, cui alembicus imponebatur: decenti ſic admoto igne, cum propemodum dimidia pars deſtillata eſſet liquoris forti odore nares ferientis, deſtiti ab ulteriori coctione & deſtillatum affudi reſiduo in veſica; facta filtratione, quod filtrum ſubiit ſervavi pro uſu, eo quo ſequitur modo.* Dimidia ejus pars cum æquali portione decocti ſcorzoneræ & paſſularum miſcebatur pro potu ordinario; quod remanebat in duas partes diviſum fuit, quarum una mane, altera hora quinta pomeridiana calide fuit hauſta, ſudorem cum debito regimine in lecto expectando. Interpolatus quoque huic decocto interdum fuit uſus tincturæ antimonii acris cum ſpiritus tartari & liquoris noſtri anodyni mineralis tertia parte permixti. Qua cura per integras ſex ſeptimanas uſus eſt. Sed teſtium dolorifico tumori ſimul duxi per idonea reſolventia & diſcutientia topica proſpiciendum; inter quæ emplaſtrum diachylon emplaſtro Vigonis cum mercurio permixtum, decima parte florum ſulphuris, nec non balſami ſulphuris antimoniati notabili portione adjecta, cataplaſmate ſuperimpoſito, quod ex radice enulæ, altheæ, iridis noſtratis, cucumere aſinino, floribus ſambuci, ſemine cymini, carvi, cum aqua florum ſambuci & vino coctis conflabat, laudabile levamentum attulerunt, tumore ad dimidium & ultra diſcuſſo. Quibus remediis per DEI gratiam id conſecuti ſumus, ut ab omnibus incommodis liber, ſanitati fuerit reſtitutus deſideratiſſimæ.

Epicriſis.

Et gonorrhœa virulenta & Gallica lues, ex eorum ſunt morborum numero, qui niſi radicitus idonea & ſatis efficaci cura exſtirpentur, ob relictas vel in glandularum tubuloſa ſubſtantia, vel etiam, ut nonnullorum fert ſententia, in membranis quæ pinguedinem cingunt, altius impactas particulas, ex facili reviviſcunt, dum ex latibulis ſuis excuſſæ & denuo cum lymphæ & ſanguinis maſſa connuptæ, perniciali ſua vi, inſtar ſeminii vel fermenti ſeſe multiplicant, omnis generis fluida inquinando. Cura horum affectuum, quæ per ſalivationem à mercurialibus excitatam, quaſi ſpecificum paſſim commendatur remedium, ſi immanis & chronicus capitis dolor fuerit junctus, non ſemper expectationi reſpondet; & proinde WILLISIUS *de anima brutorum cap.* 2. tali in caſu eam rejicere, multis exemplis quæ recenſet infelicis ſucceſſus adductus, non veretur. Addo etiam illud, quod Chirurgi quibus vulgo ea committitur, empirice ut plurimum, poſthabita & individui & aliarum circumſtantiarum ratione, hanc curam tractare ſoleant. Ceterum ſudorifera, quæ antimonium crudum ingreditur, decocta, ſi decenti modo & artis lege præparata adhibentur, in hujuſmodi venereis affectibus maxime recrudeſcentibus laudabilem opem ſubin-

de

de præſtitiſſe, compluribus exemplis edocti ſumus; neque etiam, ſine convenienti horum uſu, teſtium tumorem curatu non tam facilem, ſolis externis etiam alias valde efficacibus ſanari poſſe identidem nobis perſpectum compertumque eſt. De uſu vero & viribus ſupra laudatæ tincturæ antimonii acris cum aliis permixtæ illud inſinuandum eſſe duxi, quod morbis & præſertim capitis doloribus a colluvie ſeroſa ortis magnas vires medendi poſſideat, eo quod vitioſum ſerum cum per cutis meatus tum per renes inſigniter educat. Illud enim notatu dignum eſt, quod cachecticis gravativi dolores noctu maxime infeſtantes & per longum tempus durantes admodum ſint familiares, atque ægritudines quæ ex viriata & impura lympha proveniunt ut plurimum inſequi ſoleant; unde cum WILLISIO loco citato p. 202. non ſemel annotavimus, plures poſt variolas, morbillos, imo purpuram, cephalalgiæ quotidianæ fuiſſe obnnxios, ubi & ſanguinem depurantia, quæ ſeri vitioſi copiam per renes efficaciter educunt, optimam locant operam: nam ſerum in cachecticis corporibus in cerebri ſinuoſitatibus imo ventriculis ſtagnans, dolorem illum ponderis inſtar gravem excitare valde eſt credibile.

Præter huc uſque recenſitos caſus, notatu dignos adhuc ſuppeditant *conſultationes noſtræ medicinales ſect. I. caſ. 1. & 2.*

C A P U T II.

De Dolore cardialgico ſpaſmodico & flatulento.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

INter graves & acerbos, qui miſere genus humanum torquent, & corpus æque ac animum moleſte afficiunt dolores, is qui *cardialgiæ* nomine venit, non poſtremum ſibi vindicat locum. *Definitio realis cardialgiæ.* Neque vero cordis, ut vulgi ſert opinio & germanice *Hertzens-Angſt* dicitur, dolor eſt, ſed ipſius ſtomachi, ceu partis valde nervoſæ & exquiſitæ ſenſationis, & præcipue ejus orificiorum, acutus circa ſcrobiculum cordis conſiſtens, cum ingenti anxietate, ſpirandi anguſtia, viriumque proſtratione, inquietudine, niſu vomendi, extremarum partium tremore & frigore, levi animi defectione junctus, à ſpaſmo vel inflatione ortus, totum ſæpe nervorum ſyſtema in conſenſum trahens.

§. II.

Quomodo dignoſcatur a ſpuria. Neque vero omnis ſtomachi dolor, qualis ſubinde, a crudorum ingeſtorum copia & longiori eorum in ventriculo mora, preſſorius & anxius incidit, cardialgia nominanda, quia non eſt acutus, neque orificia ventriculi tunc valde dolent, neque jactatio corporis ac virium proſtratio, quæ propria fere & formalia hujus morbi ſunt ſigna, ſentiuntur: niſi cardialgiam hanc ſpuriam vocare velimus. Eſt vero pro magnitudine cauſæ dolor vel vehementior vel mitior; & hinc vel gravioribus vel levioribus ſtipatus ſymptomatibus.

§. III.

Acerbi hujus doloris ſedes, ex communi Medicorum tam Veterum quam Recentiorum ſententia, ſiniſtrum tantum ſtomachi habetur orificium, quod jam olim HIPPOCRATES & GALENUS cardiam vocarunt; unde etiam hic dolor cardialgiæ nomen mutuatur. *Sedes.* Nos vero potius dextrum, quod pylorus nominatur, orificium, imo totum, ratione tunicæ qua inſtructus eſt valde ſenſilis nervoſo-fibroſæ, ſtomachum adfici, vel ex eo eluceſcere arbitramur, quia circa cordis ſcrobiculum, ſub mucronata cartilagine ad latus dextrum, ubi conſtans pylori ſedes eſt, hic atrox incipit & conſiſtit ſemper dolor, & inde ad ſiniſtrum, quod in dorſo non procul à ſpinali medulla ſitum eſt & diaphragma circa vertebram thoracis undecimam vel duodecimam penetrat, ſe extendit. In iis enim qui cardialgia defunguntur dextrum potius quam ſiniſtrum orificium in ſectione affectum fuit inventum, adeo ut in quorundam pyloro, ulcera, abſceſſus, tumores, corruptiones ſphaceloſæ, quæ ſimul duodenum ipſumque ventriculi fundum affecerunt, annotatæ fuerint.

§. IV.

Cum autem nunquam triſtis & anxia in anima excitetur ſenſatio, niſi a cauſa violenta partes nervoſæ & fibroſæ, vehementi diſtenſione continui diſſolutionem minante, vel valida conſtrictione, ſive ſpaſtica ſtrictura ſupra modum afficiantur: *Dividitur in flatulentam & ſpaſmodicam.* ita etiam obſervamus, cardialgiam aliam eſſe *flatulentam*, aliam *ſpaſmodicam*, adeo ut in illa, ab incarceratis flatibus, totus ſtomachus violenter diſtendatur atque diſtrahatur; in hac vero in arctius potius ſpatium criſpetur, coarctetur atque contrahatur.

§. V.

Non parum quoque refert diſcrimina & ſigna noſſe, quibus cardialgia flatulenta a ſpaſmodica diſtinguitur: *Signa flatulentæ,* in illa major ſpirandi juncta eſt difficultas atque anguſtia, eo, quod ventriculus inflatus, liberum diaphragmatis deſcenſum, qualis ad faciliorem ſpiritum trahendum ſumme neceſſarius eſt, intercipiat: dein tumor frequentius ad ſenſum ſat manifeſtus, inſtar ovi in ſcrobiculo cordis ad dextrum latus inclinans, obſervetur, dum pylorus inflato ventriculo ſemper attollitur: præter hæc ructuum adſit frequentia, quibus ex ore prodeuntibus, dolor nonnihil levari incipit: denique poſt cibum, præſertim qui inflat, aſſumtum dolor ordinario ingraveſcere ſoleat. *Spaſmodicæ,* Ubi vero pertinaciori ſpaſmo tota ventriculi ſubſtantia affligitur; tunc major circa præcordia anxietas, major virium defectio, corporis jactatio atque extremorum frigus percipitur.

§. VI.

Si ad veneni naturam accedens humor cauſa eſt, *ex cauſa venenata.* longe vehementiora & quæ plurimum habent periculi juncta ſunt ſymptomata. Ita ſubinde in capite dolor, vertigo, ſcotomia, agrypnia, mentis interdum emotio & convulſio: in cavitate thoracis, pectoris oppreſſio, cordis tremor & ſyncope, pulſus exiguus, debilis, interdum durus & inæqualis intermittens quoque: in abdomine, ventris tormina, alvi conſtipatio, urinæ ſuppreſſio: in partibus externis, refrigeratio, tremor, horror, ſudor frigidus, facies livida, con-

contracta, fœdi & flaveſcentis coloris in conſpectum prodeunt.

§. VII.

Pathemata ex nervorum communicatione cu ventriculo explicatio.

Tam atrocia in univerſo corpore, à ventriculo male affecto, ſuboriri poſſe pathemata, is non mirabitur qui ex anatomicis didicit, par nervorum octavum, quod ad præcipuas nervoſas corporis partes internas fertur, & iis vigorem, robur, motum & ſenſum largitur, valde notabiles & inſignes duos ramos ad ventriculi ſiniſtrum orificium ſpargere: atque internos per arcum minorem ad pylorum; externos vero ad fundum ventriculi ferri: & hinc conſenſionis, quam hæc nobilis pars cum ſyſtemate nervoſarum partium alit, ratio ducitur quam aptiſſime. Neque enim ulla alia, in univerſo corpore pars eſt, quæ ſimilem cum præſtantioribus ejuſdem partibus alat habeatque conſenſionem ac mutuam communicationem, præter ſtomachum; uti id fuſius in *Medicinæ ration. Syſtem. Tom. III. Sect. I. c.* 5. a nobis eſt expoſitum. Inter alia hujus rei luculenta teſtimonia, obſervationes hinc inde in Medicorum, qui caſus ad medicinam forenſem ſpectantes ediderunt ſcriptis, repertæ id exhibent: quibus conſtat, a forti percuſſione cum manu vel inſtrumento duro circa cordis ſcrobiculum facta, graviſſima protinus ſymptomata, ut quis ſtatim in terram gelidus concidat, epilepſia, imo morte repentina corripiatur, inſequi.

§. VIII.

Cum duplex ſit cardialgiæ non ſecus ac colicæ ſpecies: altera nimirum flatulenta, quæ ab incarceratis fit flatibus, totam ventriculi cavitatem fortiter diſtendentibus, qualis vocari ſolet germanice *Ober*-Colic, *Hertz* Colic: altera fit cardialgia ſpaſmodica convulſiva, vulgo *heſſtiger Magen Krampff*, ſequitur nunc ut inquiramus, qua ratione flatus, cum liberum alias habeant per aperta orificia tranſitum, firmiter in cavitate ventriculi includi & detineri poſſint. Hujus quidem phænomeni ratio vix a Medicis eſt tacta. Nos ejuſmodi vehementem inflationem, quæ incidit in ventriculum, etiam effectum ſpaſmi eſſe affirmare nihil dubitamus; qui tamen non totam ventriculi nervoſo-membranaceam ſubſtantiam, ſed tantum ejus orificia ſubtilioris ſenſationis infeſtat: unde iis valde coarctatis & clauſis, non mirum eſt, vapores ex indigeſta maxime crudorum ingeſtorum mole, mediante calore, cum non inveniant exitum, totum ventriculum mire diſtendendo ac diſtrahendo, atrocem cum ſumma anxietate & ſpirandi anguſtia dolorem excitare.

Cauſa inflationis eſt ſpaſmus.

§. IX.

Subjecta cardialgiæ flatulentæ.

Sunt vero inprimis flatulentæ cardialgiæ obnoxii hypochondriaci, quorum ſtomachus copioſa colluvie bilioſa & acida ſcatet; ex quo fit, ut a paſtu aliquot horas, fortes circa præcordia tenſiones, inflationes, graveſque dolores cum difficili ſpiratione experiantur, qui poſtea, ructibus ut plurimum acidis prodeuntibus, non nihil remittunt, vel vomitu ſuperveniente acido pituitoſo inſigniter levantur, & demum paulatim redeunte calore ad ventriculum & extremas partes, quæ algeſcebant, ſolvuntur. Vidimus tale quoque vitium ſæpius in iis, qui poſt morbum paulo diuturniorem, magnam ſibi ventriculi infirmitatem contraxerunt, quando paulo avidius cibos, præſertim incongruos, ut ſunt pingues, acidi & fermenteſcibiles, fructus quoque horæi, ingerunt, accedente ſimul corporis & quam maxime pedum vel regionis lumbaris refrigeratione, ſubortum & crebrius per intervalla reverſum.

§. X.

Interdum infantes lactentes.

Vidimus quoque ejuſmodi ventriculi, cum dolore & reſpiratione difficili, inflationem, in infantibus lactentibus, à lacte in ventriculo coagulato & ibi ſtagnante acidoque facto, ubi tota præcordialis regio, ſub coſtis ſpuriis, mire flatibus diſtenta & turgida, viſui pariter ac tactui ſe offerebat: vulgo id vitium dicitur *das Hertz-Geſpann.* In mentem nobis etiam incidit exemplum cujuſdam juvenis, qui, à nimia recentis & mollioris caſei comeſtione, & deſuper Rhenano non adeo ſpirituoſo ſed acidulo vino hauſto, in flatulentam & gravem cardialgiam incidebat: quam Medicus colicum dolorem, qui tamen longe inferiorem ſedem habet, neque cum tanta ſpirandi anguſtia jungitur, reputabat. Neque hoc loco diſcrimen illud inter dolorem colicum, qui ſub ventriculo in ea parte coli, quæ immediate ipſi ſubſternitur, & inter ſtomachalem colicam, ſi ita loqui licet, præterire debemus; quia non ſemel ſed aliquoties, hac in re deceptos fuiſſe Medicos, animadvertimus. Ut itaque circumſtantias loci dolentis, antecedentes cauſas, notas quoque quæ cardialgiæ propriæ ſunt, item fauſtos remediorum ſucceſſus, probe ſemper circumſpectus Medicus obſervet, non ſine ratione monendum ducimus; nam unico diſcutiente applicato clyſtere, colicum ſub ventriculo conſiſtentem dolorem ſublatum meminimus.

Qui differt a colica.

§. XI.

A menſibus vel [illegible] ſuppreſſ.

Unit vero plerumque flatulenti & tenſivi ventriculi doloris cauſa, vitioſus humor, qui intra duodeni cavitatem paulo diutius retentus, flatus ventriculi orificia ſpaſmo conſtringentes excitat: ſcimus tamen occurrere exempla mali flatulenti, ubi nullam materiam vitioſam in ventriculi vel duodeni cavitate animadvertimus. Quod vel ex eo dijudicare potuimus, quia tales anxiæ & flatulentæ cardialgiæ, fœminis præſertim junioribus, reſiſtante menſium fluxu, imo per primos menſes gravidis, familiariſſimæ obſervantur, & ructibus doloreque circa cordis ſcrobiculum & dorſum ſe manifeſtant, atque exacte circa menſium tempus revertuntur. Simile quid aliquando in viris, hæmorrhoidibus ſuppreſſis qui laborarunt, eveniſſe notavimus.

§. XII.

Cauſa efficiens.

Quamvis vero non adeo facile ſit, hujus rei invenire cauſam, nos tamen quandocunque conſideramus, a ſanguine intra inteſtini coli vel recti membranarum vaſa ſtagnante, ſpaſmodicum dolorem in iis partibus effici; nullam aliam pariter hic ſubeſſe cauſam judicamus, quam, quod facta palindrome, ſanguis ad regionem ventriculi & præcordialem delatus, atque vaſa ventriculi infarciens, ejus potiſſimum orificia ſpaſticis ſtricturis pariter afficere & infeſtare poſſit. Et confirmamur in hac ſententia, cum inter frequentes obſervationes in comperto ſit, in iis qui aſthmate ſtomachali flatulento ſpaſmodico, ſæpius lethali, & ut plurimum hydropem poſt ſe trahente, laborarunt, poſt mortem infarcta & obſtructa viſcera ſanguinea, præſertim hepar, vel etiam polypoſas concretiones in cordis ventriculo repertas fuiſſe, quibus dum obex ponitur ſanguinis libero circulo, facile ejus impetus

petus ad præcordia fertur, qui ſic cauſam tam anxii doloris, quem perpetuo ructus concomitari ſolent, ſubminiſtrat.

§. XIII.

Cardialgia ſpaſmodica ab animi affectibus. Cum vero & ſine ſingulari vel plane nulla inflatione, ille acerbiſſimus & anxius ventriculi dolor, vulgo *Magen-Krampff*, non tantum orificiorum, ſed etiam totius ſubſtantiam, ob tunicam nervoſam, ſpaſmorum vehementia affligat, ejus etiam cauſas paulo exactius inveſtigare oportet. Jam vero nil propemodum in praxi frequentius occurrit, quam quod mox a vehementi iracundia, circa præcordia & cordis ſcrobiculum, & magis verſus dextram partem, compreſſorius & conſtrictivus dolor cum anxietate & anguſtia pectoris, nauſea, ciborum faſtidio, oris amaritie oboriatur. Hujus ergo mali cauſam non difficulter is reperiet, qui conſiderat talem eſſe iræ vehementioris vim atque indolem, ut maxime ſuum perniciàlem effectum in præcordiis exerat, per quæ, ut bene explicat FERNELIUS *lib. IV. de febr. c.* 10. regio circa ventriculum, diaphragma, jecoris cavum & in eo ductus biliarii detenti, pancreas, in ſpecie ventriculus, ejuſque ſuperius orificium, & quæ ſub coſtis nothis, anteriora verſus & ſternum inflectuntur, intelligitur, ſpaſticis conſtrictionibus ea exercendo. Dein quoque ab ira valde commoveri bilioſum ſuccum, & ſyſtole canalium, qui bilem vehunt, intenſiori reddita, eam copioſius in duodenum effundi conſtat; ubi poſtea diuturniori mora, corroſiva fit & corrumpitur, & diarrhœæ, choleræ, vomitionis, atque etiam doloris cardialgici cauſam omnino ſubminiſtrat, quia acrimonia ſua, & pylorum & fundum ventriculi afficit. A terrore quoque paulo graviori cito induci poſſe cardialgiam multoties experientia docet: & mœrorem etiam ſenſim ſenſimque humores corrumpendo ad graves diuturnaſque cardialgias diſponere PLATERI *Obſerv.* 2. teſtimonium exhibet.

§. XIV.

Symptoma aliquando eſt. Affectio ventriculi ſpaſmodica eſt frequenter ſymptomatica. Non pauca nobis ſunt cognita exempla ubi calculus in principio, vel quod pejus, in medio ureterum hærens, præter alia gravia accidentia, etiam vehementem cum intolerabili anxietate junctam cardialgiam excitavit. Simile etiam quid obſervavimus a calculis biliariis, ſi canalem cyſticum vel cholodochum pertranſeant, vel fixiorem in iis ſedem habeant. Qua de re in ſequenti Capite ſuſius agere nobis conſtitutum eſt. Luculenter vero etiam hinc apparet, quomodo per conſenſum à ſolo motus vino, pars corporis noſtri ſenſu prædita, abſque materiali ibi exiſtente cauſa graviter affici queat.

§. XV.

à veneno. Longe vero atrocior & plenior periculi ſpecies cardialgiæ eſt, quæ ab hauſto veneno urentis & cauſticæ indolis inducitur. Vulgatiſſimum atque innumeris funeſtis exemplis infamatum illud arſenicum, & ei ſimilia, non alia ratione perimunt, quam quod ſubtili & penetrante veneni acumine, altius in intima fibrarum nervearum ventriculi ſe inſinuant, eaſque diſcindendo ac arrodendo, ad immanes ſpaſticas ſtricturas adigunt atque exſtimulant: quæ poſtea univerſum nervoſarum partium genus in conſenſum trahendo, non modo ea ſymptomata, quæ cardialgiæ ſunt eſſentialia, ſed & inſuper ſæviora & funeſta, ut inflammationem ſphaceloſam, delirium, convulſiones, inducunt.

§. XVI.

ab emeticis. Emetica ex ſtibii regulina ſubſtantia petita, ſi paulo fortiori doſi imprudenter offeruntur, non niſi cardialgica inducunt ſymptomata; quin aliis etiam intus concurrentibus cauſis, & ubi præcordia jam ſpaſmo adfecta ſunt, lethalem, non ſecus ac venena, quod multis, proh dolor! conſtat exemplis, operationem exſequuntur. Id quod etiam de acrioribus & validioribus purgantibus, quæ ſubtili, cauſtico, & veſicante principio agunt, quorum imprudenti uſu multi pereunt, intelligendum eſſe exiſtimamus.

§. XVII.

in febribus exanthematicis. Ipſum peſtilentiæ virus, truculentam ſuam vim, primo omnium, in ventriculum ſpaſmis atque inflammationibus exercere, & graves cardialgicas paſſiones, ſæpe ſyncopticas inducere, in propatulo eſt. Petechiis, febribus purpuratis & malignis, ſi cardialgia ſuccedit, quod maxime in morbi vigore fit, lethale ſignum eſſe ſolet. Peſſimum quoque eſt, ſi cardialgia doloribus arthriticis, podagricis, quod evenit maxime, recedente materia ad interiora, item quando fœdis cutis & partium externarum exulcerationibus ſupervenit, quod frequentius accidere ſolet. Nam materia illa activæ cauſticæ indolis, ubi a nexu & implexu humorum ſequeſtrata, & ad cutis extima propulſa, relegit ſua veſtigia, atque nervoſis tenerioris & firmioris texturæ ventriculi & inteſtinorum tunicis ſe altius inſinuat, non ſecus ac venenum agere ſolet, ſique diutius perſiſtit, cardialgicas anxietates inducendo, hominem exanimat atque non raro interficit.

§. XVIII.

in dyſenteria epidemica. Dyſenteriæ epidemicæ & malignæ, quando ea incaute comprimitur, infauſto & perículoſo ſane omine cardialgia ſupervenit: dum cauſtica acris materia, ex inteſtinorum inferioribus ad ſuperiora & ventriculum, retrogrado motu & impetu delata, principes has partes graviter infeſtat, ſubinde lethalia arceſſere ſymptomata conſueſcit.

§. XIX.

à vermibus. Periculi quoque plena à vermibus innaſcitur cardialgia, quando videlicet, uti bene meminit TRALLIANUS, ex partibus inferioribus ſurſum ad ventriculum aſcendunt, ejuſque orificiis firmiter inhæreſcunt. Memorabile eſt quod proponit HERCULES SAXONIÆ *in prælect. pract. P. II. cap.* 7. ſcribens: *ante tres annos ego vocatus ad puerum undecim annorum, vermibus refertum, cui pilulas exhibui. Mane cum reverterer, erat mortuus. Curavi ventriculum aperiri, inveni triginta tres vermes dodrantodes vivos, ori ventriculi adeo tenaci er inherentes, ut vix avelli potuerint.* Similia exempla legi poſſunt apud HENRICUM *ab* HEER, & LANCISIUM *tr. de mort. ſubitan.* nec non apud RIVERIUM *L.* ix. *cap.* 10. Repentinæ ejuſmodi mortis cauſam non aliam fuiſſe, quam ſyncopen invincibilem, a validiori cordis ſeu potius vaſorum ipſi vicinorum conſtrictione derivandam, veri eſt ſimillimum. Ex quo intelligitur, quanta ſit ad vitam ſervandam ſtomachi ceu nobilioris

bilioris partis præſtantia, ut igitur HELMONTIUS hac cauſa fuerit adductus, animæ ſentientis ibi ſedem collocare.

§. XX.

cauſæ abditæ

Sunt vero adhuc aliæ, atrocis ſtomachalis ſpaſmi abditæ cauſæ. Nam ubi dolor indeſinens eſt, & per multos trahit menſes, ut carnem ac omnes demum vires conſumat, labem ac vitium in partibus ſolidis ſubeſſe recte concluditur: quod etiam ſectionibus poſt mortem inſtitutis evictum habemus. Ita in tali chronico vitio, RIVERIUS, vid. *cent. I. obſ.* 90. ſcirrhum, totum pancreas, pylori ac duodeni principium ambientem, invenit. JAC. HOLLERIUS, *de morbis internis pag.* 153. de quodam narrat, qui febre, cardialgia, vomitu, torminibus ventris, dejectionibus pici ſimilibus diu vexatus, tandem obierit: in cujus ſecto corpore inventum ulcus puſtulatum in ambitu, quod tunicas omnea ventriculi, qua parte in pylorum eſt aditus, exedit.

in partibus ſolidis vitiatis.

§. XXI.

à parotidibus retropulſis.

Alia adhuc dirum hunc affectum generandi ratio ac via per metaſtaſin eſt. Ita binis exemplis nobis conſtat, parotidum tumores in ſexu muliebri non adeo exiguos, externis quidem applicatis evanuiſſe, ſed brevi poſt cardialgiam cum anguſtia ſpirandi inſecutam fuiſſe. Obſervatum quoque à nobis eſt, & hemicraniam, & cardialgiam inter ſe alternaſſe, ita ut cardialgia ſublata hemicrania fuerit ſecuta, & poſtea, hac ipſa diſcuſſa, cardialgia redierit.

§. XXII.

Morbi decurſus.

Ceterum dolor ventriculi cardialgicus ex iis eſt morbis, qui, niſi diutius perſiſtant, non facile necent, niſi accedat inflammatio: quare non ſine periculo eſt, ſi aliis morbis præſertim febribus acutis & malignis ſuperveniat. Perite enim HIPPOCRATES prodidit *Sect. IV. aph.* 65. *in febribus circa ventriculum fortis æſtus & cordis morſus ſeu dolor malum eſt.* Porro etiam hic adfectus inter eos referendus eſt, qui certis & ordinatis temporum intervallis quandoque etiam inordinatis redit, & vel breviori, vel longiori tempore affligit, ac alio tempore mitior, alio vehementior eſt. Et uti ordinario fere cum frigore in dorſo, horripilatione cutis, non raro etiam oſcitatione & pandiculatione ejus acceſſio eſt, atque in vigore extremæ, inferiores maxime partes inalgeſcunt, adeo ut etiam calidum ſatis vehemens admotum vix percipiatur: ita hic dolor, non niſi calore redeunte in partibus extremis, calidoque tandem ſudore oboriente per totum corpus, ſolvitur atque diſcutitur. Et uti ſub frigore pulſus contractus & exiguus eſt, ita major & mollior ſub declinatione fit: quod etiam evaneſcentis mali certiſſimum eſt ſignum.

CURATIO.

§. I.

Indicationes quatuor.

Quemadmodum ſagax & peritus Medicus, nec certa ad morbum tollendum remedia commendare, nec una eademque ſemper via ac methodo in curando procedere debet & poteſt; ſed opus habet, ut ad varii generis cauſas, ægrotantis naturam, & alias atque alias circumſtantias, morbos antecedentes & ſymptomata reſpiciat: ita etiam in hoc gravi & perículoſo morbo ſanando, idem fieri debere omnino neceſſe eſt. Nihilo minus tamen generales has medendi indicationes, pro ſcopo, per medicamenta ſuccurrendi, tenere debet, quæ hæ ſint: *primo*, *ut* materia vitioſa vel mole vel acrimonia peccans, circa ſtomachum hærens temperetur, corrigatur ac demulceatur, blandeque per diſcutientia vel commoda evacuantia removeatur: *ſecundo*, atroces dolores, qui vires mirum quantum deprimunt, ne inflammatio ſuccedat, ſopiantur: *tertio*, ſi ſymptomatica eſt, morbi primarii ratio habeatur, & *quarto*, ut tonus & robur ventriculi & inteſtinorum a dolorum & ſpaſmorum violentia labefactatorum idoneis remediis reſtituatur & confirmetur.

§. II.

Commendantur abſorbentia.

Quia ſæpius acidi pontici humores accumulati ac congeſti in ſtomachi regione, bilem in duodeno diuturna mora porraceam, æruginoſam & valde corroſivam reddunt, & arrodendo tunicas nerveas, præbent doloris cardialgici cauſam, idque non raro in hypochondriacis, nec non à nimia vinorum acidorum ingurgitatione & fructuum horæorum fermentatione evenit; ſolis utique abſorbentibus, nec non acrimoniam demulcentibus, non adeo difficulter curam expediri poſſe experientiæ conforme eſt. Quo nomine pulveres qui lapides cancrorum, cornu cervi philoſophice præparatum, conchas vel matrem perlarum, cryſtallum montanum vel melius glaciem Mariæ præparatam recipiunt, commendamus, præſertim ſi cum aqua carminativa leniter ſpirituoſa exhibeantur. Pertinent huc quoque ad infringendam & mulcendam acrimoniam ex raſura cornu cervi gelatinoſa decocta probe ſaturata, decoctum avenæ excorticatæ, cum amygdalis dulcibus ſubactum & ſyrupo papaveris albi edulcoratum.

demulcentia.

§. III.

nitroſa.

Ubi vero bilis valde acris ſulphurea & calida, ab ira commota, cauſam hujus mali ſubminiſtrat, conſultum eſt, ejuſmodi jam laudatis pulveribus aliquot grana admiſcere nitri purificati pro doſi, atque in decocto eos exhibere. Opus vero interdum eſt correctam bilem leniter per alvum evacuare. Experientia etiam crebriori didicimus, in hoc atroci adfectu, ſi à bile nimis calida ebulliente & cauſtica obortus fuerit, ſolam aquam puram & frigidam, per vices, uſque ad menſuram dimidiam vel ultra hauſtam, tecto bene corpore & impoſito ſtomachali regioni calido fomento, inſigniter profuiſſe, ac ſubſecuto ſudore per univerſum corpus, dolorem ſummo cum levamine diſcuſſum: eoque remedio acrimoniam bilioſam non modo dilutam & temperatam, ſed & nimium æſtum depreſſum, ac denique ipſum robur, quod ingenti calore & dolore dejectum erat, quodammodo reſtitutum fuiſſe. Vidimus quoque, cardialgiam cum cholerica paſſione junctam hoc unico remedio ſummo cum levamine conquieviſſe. Pertinet huc quoque inſigniſſimus ſeri lactis, item emulſionum uſus.

laxantia.

aqua frigida.

§. IV.

Poſt tertianam emotam curatur.

Non rarum nec inſolens quoque eſt, poſt tertianam, anxium circa præcordia dolorem, cum

cum inſigni virium languore, ciborum faſtidio, oris ſiccitate, & animi leviuſcula defectione, lentoque calore interdum obſervari; quæ cuncta mala à bile acri & vitioſa, copioſius in duodeno, ſi virtus ejus motrix periſtaltica ſub morbo valde fracta fuerit, coacervata diutiuſque ſtagnante produci, exinde demum intelleximus, dum leni emetico, verbi gratia, uno vel altero grano tartari emetici, cum ſufficiente quantitate aquæ dato, effuſa magna ſaburra, conquieviſſe protinus hæc omnia mala vidimus. Referri huc optima ratione HIPPOCRATIS *Aph.* 17. *Sect. IV.* meretur, qui, *non ſebricitanti, ubi cibi faſtidium, cordis dolor, vertigo tenebricoſa & oris amaritudo, purgatione per ſuperiora opus eſſe*, ſignificat.

§. V.

Vomitioni obviam eundum. Sique cardialgiæ bilioſæ, quod ſæpius fit, vomitio jungitur, liquorem anodynum noſtrum mineralem cum aqua frigida fontana, vel aqua florum chamomillæ, millefolii, acaciæ, tiliæ, ſambuci, liliorum convallium, primulæ veris, cum præſentaneo levamine exhibuimus. Sub hoc ſtatu magnopere cavendum eſt, ne Medicus calidas eſſentias ſtomachales vel carminativas porrigat, neque crebriori calidorum infuſorum uſu ægrum maceret, quippe hæc omnia dolorem magis augent, quam minuunt.

§. VI.

Qui ex cruditatibus oritur dolor aliter tractandus. Ubi vero intenſius, preſſorius, & gravativus ſtomachalem regionem diutius infeſtat dolor, iſque à cruditatibus acido viſcidis, firmiter ventriculi aut duodeni tunicis inhæreſcentibus oritur, quod frequentiſſime in iis, qui ex morbo jam convaluerunt, ac qui etiam ab aliis cauſis infirmum habent ventriculum, evenit, tum utique alia curandi opus eſt ratione. Nam ſub tali caſu, medicamenta digeſtiva, & quæ ſalino oleoſo & aromatico incidente ac roborante principio agunt, neceſſaria ſunt: quo nomine probatæ & expertæ virtutis ea, quæ ſequuntur, proponere & laudare volumus, ac primo pulverem qui ita habet, *rec. radicis ari, pimpinella, zingiberis, galangæ, flavedinis corticum aurantiorum, ſeminis cymini, macis, ſingulorum drachmam, ſacchari Canarienſis ad pondus omnium. M. f. Pulvis, qui convenienti doſi leniter cum vino optimo decoqui & propinari poteſt.* Dein ſequens ſe commendabit mixtura: *rec. eſſentia zedoaria, carminativæ Wedelii, ſpiritus de tribus ana drachmas duas, balſami noſtri vita guttas* xv. Interdum vero opus eſt, ut ante horum uſum, colluvies vitioſorum humorum, ſi nimia eſt, blande per ſuperiora educatur, præſertim ſi ad vomitum appareat diſpoſitio. Verum tunc non facile ultra radicem ipecacuanhæ aſcendere licet: cum hæc non tam valide nervoſas tunicas commoveat atque aggrediatur, nec poſt operationem, diſpoſitionem ad vomitum relinquat, ſicut ea quæ ex ſtibio parantur conſueſcunt.

§. VII.

aliter qui ex veneno. Ab hauſto veneno cauſtico, item à nimis draſtico purgante & vomitorio, ſi quis in hoc malum, quod vitæ ſæpius præſens minatur periculum, conjectus fuerit, tunc vix efficacius auxilium, ac in uſu lactis recentis, item in oleoſis, oleo amygdalarum dulcium, olivarum, ſufficiente quantitate hauſtis, addita ſimul doſi theriacæ veteris expectandum erit. Præſtat vero in principio tantum lac ſolum, ſive melius ejus cremorem ſine theriaca dare, ne vomitus & ſeceſſus, quo ſæpius optime venenum & corroſiva materia ſimul expellitur, nimis cito ſiſtatur.

CAUTELÆ.

§. I.

Quomodo tractanda ſymptomatica. Quando cardialgia ceu ſymptoma aliis morbis ut acutis vel etiam exanthematicis ſupervenit, quod rarius fit ſine periculo exitialis inflammationis, tum pulveres bezoardici, cum aliquot granis nitri, & quarta parte vel dimidio grano camphoræ, ob vim blande diapnoicam & diſcutientem, non carent uſu eximio. Sed conſulo ob auſpicatum & meliorem ſucceſſum, ut cum emulſione, quæ ex amygdalis dulcibus, ſeminibus IV. frigidis, & ſemine cardui Mariæ, cum aquis florum præſertim ſambuci concinnata eſt, pulveres dicti propinentur. Sique materia à ſuperficie corporis retropulſa, veneni propemodum indolem referens, rurſus ad extimam cutim releganda cenſeatur; liquorem noſtrum anodynum mineralem, cum quarta parte ſpiritus Buſſii vel tartari mixtum, & per vices pro re nata datum, adhibito ſimul conveniente & placido regimine diaphoretico, ſæpe numero convenientiſſimum & proficuum invenimus.

§. II.

Si à menſium defectu. Quando à menſibus ſubſiſtentibus, & repreſſo inde ſanguinis impetu ad præcordia, mali origo eſt, tunc utique venæ ſectio in pede celebrata, modo non fiat in paroxyſmo, ſed eo remittente, nec ſub extremorum frigore, præſens & efficax auxilium præſtat. Poſtea reliqua curatio, cum blande anodynis & diſcutientibus externe adhibitis, erit conficienda. *Laudantur ex chamomilla parata.* Nos in omni dolore cardialgico, ceu peculiaris virtutis remedium, flores chamomillæ vulgaris & quæ ex iis parantur, plurimum commendamus; cujus generis aqua florum chamomillæ, oleum deſtillatum delicatiſſimum verum, non cum oleo terebinthinæ adulteratum, in elæoſaccharum redactum, item eſſentia bene ſaturata cum ſpiritu florum chamomillæ non adeo ſpirituoſo & elæoſaccharo ejuſdem olei adornata, ad motus ſpaſticos ſopiendos, longe efficaciſſima. Spectat huc quoque extractum, quod cum aliis convenientibus, intra pilulas recipi poteſt. Vulgatiſſimum, ſed revera valde probatum domeſticum eſt decoctum chamomillæ florum, cum cereviſia vel juſculo avenæ excorticatæ, vulgo *Haber-Grütz*, addito præſertim oleo amygdalarum dulcium, calide per vices hauſtum.

§. III.

Clyſterum uſus. Deinde in omni dolore cardialgico, clyſteres ano infundere demulcentes & emollientes, nunquam non proficuum. Quales ex floribus chamomillæ, ex oleo horum cocto & deſtillato, item ſeminibus IV. carminativis parati, ſi ex lacte coquantur, ſunt omnium optimi. Sed opus eſt, ut bis vel ter quandoque injiciantur, nam blando ſuo tepore demulcente, nec non rigidas fibras laxante ac emolliente facultate, ut in omnibus fere gravioribus doloribus, ita etiam in hoc, inſigne levamen afferunt.

§. IV.

Externa. In præcordiali & gravi dolore quoque, nun-

quam non exterius epigaſtricæ regioni applicata idonea remedia, magnæ obſervantur utilitatis; & inter plura alia ſummam & n.irabilem efficaciam eorum, quæ ſequuntur, ſæpius experti ſumus. Inter quæ primum eſt linimentum, ita componendum: *Recipe theriacæ, olei nuciſtæ expreſſi utriuſque unciam, caſtorei, croci, balſami Peruviani ana drachmam, olei de cedro, caryophyllorum ana guttas xx. camphoræ drachmam dimidiam.* Alterum ſunt ſpecies quæ ſequuntur. *Rec. herbæ menthæ, florum chamomillæ vulgaris, Romanæ, ſambuci, ſingulorum manipulum, baccarum lauri, juniperi utriuſque unciam dimidiam, ſeminis cymini, carvi, caryophyllorum, nucis moſchatæ, ana drachmas duas. C. C. D. S. Species quæ ſacculo poſſunt includi & calide parti adfectæ applicari.* Calor enim egregiam vim levandi & diſcutiendi poſſidet.

§. V.

Si à vermibus.

Si vermes cauſam ſubminiſtrant, tunc utique longe alia curationis eſt ingredienda via. Minime vero, ſi hoſpitium eorum eſt in ventriculo, fortiora anthelmintica, præſertim quæ acri, valida arrodente facultate, operationem ſuam exſequuntur, ut mercurialia, vitriolum Veneris, vel Martis, purgantia aloëtica, vel etiam ſalia alias non inutilia porrigenda; eo, quod hæc malum ſæpius exaſperent. ſed potius lac tepidum, cum oleo amygdalarum dulcium ſufficienti quantitate offerendum. Quæ demulcendo, eſcam pariter animalculis his, ne arrodant tunicas, præbendo aptiſſima ſunt; maxime omnium vero, eam quoque ob rationem, quia, ſi tepide lac in magna copia hauriatur, ventriculi inverſione facta, ingrati iſti hoſpites per ſuperiora ejiciuntur.

§. VI.

Hypochondriacis Carolinæ conferunt.

Hypochondriaco - ſpaſmodicæ paſſioni obnoxii, crebro recurrentibus hiſce anxiis doloribus, per longum tempus premuntur. Quo in caſu, omnibus aliis inaniter adhibitis, aquas thermales, præſertim Carolinas aliquoties uſurpatas utiliſſimas obſervavi. Sed harum uſus interdum reiterari debet. Hæmorrhoidalem fluxum inde ſecutum, maximo cum levamine, non ſemel experti ſumus. Ceterum elixir balſamicum noſtrum quod viſcerale audit, item quod *in notis ad Poterium* deſcripſimus, cum eſſentia caſtorei remixtum, nec non pulveres temperati leniter nitroſi, antiſpaſmodici, venæ ſectiones æquinoctiales, in chronicis iſtiuſmodi doloribus, magno ſunt præſidio.

§. VII.

Salia vitanda.

Qui cardialgicis paſſionibus ſunt obnoxii in & extra acceſſionem à medicamentis, quæ ſalinæ ſunt naturæ, provide ſibi cavere debent: quo pertinet uſus fontis Sedlicenſis, quem plus noxæ quam emolumenti attuliſſe obſervatum à me eſt.

§. VIII.

Methodus præſervatoria.

Ad recurſum pernitioſi hujus mali impediendum, plura occurrunt notatu digna. Primo non facile, qui ad hoc malum ſunt diſpoſiti, purgantia præſertim acriora admittere debent: quia hæc natura ſua, ſtomacho ejuſque partibus infenſa, ingentem, ſi crebrius uſurpantur, infirmitatem relinquunt: qua nihil ad recidivas contrahendas pejus eſt. Præter hæc, motum humorum ad primam regionem ex aliis partibus alliciunt. Videndum tamen nihilo minus, ut alvus ſemper maneat libera atque aperta, quod multo tutius fit, quando per alimenta id præſtare allaboramus. Deinde contra frigus quam maxime & præcordialis & dorſalis regio, ubi ventriculus cum orificiis ſitum ſuum occupat, ſufficientium integumentorum ope, munienda erit. Quam nocivum enim partibus nervoſis, & morbis qui in earum debilitate conſiſtunt, frigus ſit, dici non ſatis poteſt. Vix autem eo perduci homines poſſunt, ut veritati huic fidem faciant, eamque intelligant. Denique, victum quod concernit, ab omnibus exceſſiva qualitate & intemperie præditis, nimis ſalitis, fumo induratis, pipere, allio, aceto conditis, raphano ruſticano & huic ſimilibus abſtinere oportet. Viciſſim majorem in modum commendamus jura gallinarum, ac carnis vitulinæ; & ut ſibi a pingui carne temperent, inprimis quando potio frigida ſuperingeritur, vel externo frigore ſtomachalis regio tangitur, ſuademus.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Cardialgia ſpaſmodica ex animi affectibus & frigore, ſæpius recurrens.

Fœmina honeſta aliquot ſupra quinquaginta annos nata, habitus corporis ſpongioſi, ſucci & ſanguinis pleni, vitæ ſedentariæ addicta, decennio abhinc fluxum uterinum non amplius paſſa, venæ ſectionem binis vel ternis quotannis vicibus celebrans, vegeta atque continua ſanitate utens; ſex ante annos gravi & diuturno animi mœrore ob luctuoſos familiam ferientes caſus afficitur. Ab hoc tempore valetudo vacillare & moleſtiſſimus per quinque jam annos crebro redeuntibus paroxyſmis infeſtare cœpit morbus, à levi ſtatim frigore dorſo admiſſo vel ab animi commotione aut terrore originem mutuans. Morbi vero inceſſus hunc ſervare plerumque ſuevit modum. Præcedit nimirum oſcitatio, ſequente narium, aurium nec non faciei frigore: ſtringuntur dein fauces, tum gelu dorſum, manus ac pedes occupat, poſtea ſcrobiculus cordis preſſorio, fixo & ardente dolore affligitur, qui extenditur ad ipſum dorſum ubi ventriculi orificium ſiniſtrum ſitum eſt, imperialis tantummodo ſpatium implens: adeſt præterea ſumma anxietas, inquietudine juncta; pulſus contractus, frequens & debilis micat: in lecto conſiſtere nequit ſed exſurgere debet: ad alvum & urinam reddendam neque minus ad vomendum ſtimulum quidem perſentit, neutria tamen ſubſequentibus. Inter omnia autem, quæ ægram acriter infeſtarunt ſymptomata, animadverti meretur illud, quod frigus quo dorſum corripitur adeo intenſum ſit, ut nulla, nec a calidiſſimo admoto lapide caloris percipiatur ſenſatio, quin ſub brevi temporis delapſu illud ſatis frigidum removeatur. Sed ad alvum firmiter clauſam ſubducendam, clyſteres emollientes & oleoſi injecti ſine effectu redierunt: neque flatibus per inferiora, neque ructibus per ſuperiora exitus ullus, ſive raro illud contigerit, fuit conceſſus. Tandem elapſis aliquot horis partes ſuperiores primo, dein inferiores ſenſim incaleſcere ac madeſcere incipiunt; donec ultimo largus ſudor prolicitur, & paroxyſmus, quatuor vel ſex interdum horas perſtans hoc ipſo ſolvitur. Sub decurſu paroxyſmi omnia fere remedia, cumprimis ſub frigore, ægra valde averſatur: conclave autem calidum, tegulas

calidas

Digitized by Google

calidas & linteamina calefacta extremis præſertim partibus admota ferre quam optime poteſt. Calore corpori reddito pocula aliquot infuſi Coffée cum liquore noſtro minerali anodyno, quarta balſami vitæ, vel dimidia elixirii ſtomachalis parte remixto aſſumit, quod unicum fere medicamentum naturæ ægrotantis conducibile reperi. Finito morbi impetu virium remanet defectus, & urina quæ modo in paroxyſmo aquæ inſtar limpida comparebat, rubicunda craſſum deponens ſedimentum prodit.

Epicriſis.

Affectus hic cardialgiæ chronicæ ſpaſmodicæ nomen jure meretur. Neque enim ventriculi inflatio ab incongruis ingeſtis oriunda, ſiquidem ægra accuratiorem ſervare diætam conſuevit, dici poterit: ſed nervoſum maxime genus affici atque compati & ortus & morbi progreſſus aperte loquuntur. Notatu enim dignum eſt, mœrorem affectui originem dediſſe, ac frigus demum & animi affectus eum excitaſſe. Animadverti quoque, morbum hunc paroxyſmi febrilis pene typum æquare, à lumbari regione, ubi magnus meſenterii plexus ſitum obtinet, initium ſumere, ac nervoſas corporis partes contrahendo, ſanguinemque & humores ad cor & vaſa majora repellendo tragœdiam ludere. Accedit quod acceperim ab honeſtiſſima fœmina, ægritudinem eſſe hæreditariam, quæ matrem, matriſque ſororem corripuerit, eaſque longo tempore excruciaverit. Ceterum conſului, ut frigus omni modo vitaret, atque ſedulo caveret, ne illud dorſum tentare poſſit, calidis idcirco pannis tegendum; ab animi quoque commotione nec non alimentis refrigerantibus quantum fieri poſſit abſtineret. Quandoquidem & pulverem noſtrum præcipitantem non bene ferre poteſt; elixirio autem ſtomachali cum liquore anodyno remixto, ſæpius utitur, nec non infuſum Coffee ter per ſeptimanam bono cum fructu uſurpat. Suaſi denique ut corpus motu decenti ſæpius exerceret, quia tum malum rarius affligere obſervavi.

Observatio II.

Cardialgica colica ex comeſtione carnis aſſatæ vervecinæ & frigore.

Mulier parvæ ſed obeſæ ſtaturæ atque plethorica, quadrageſimum jam annum ſupergreſſà, cognatum inviſendi gratia cum marito in propinquam civitatem iter fecit. Præter alia edulia carnem vervecinam pinguem aſſatam larga manu aſſumſit, cereviſiam triticeam, qua neutiquam alias fuerat uſa, ſuperbibendo. Veſperi ſub aura intenſe frigida domum reverſa, conqueri de anxietatibus & vehementi dolore circa præcordia cœpit, concomitante faciei & extremorum frigore, nocteque inquiera. Dolor non perſtitit in præcordiali regione, ſed per totum abdomen flatibus mire turgens ſe extendit: alvus ſimul erat adſtrictiſſima. Symptomata non modo nocte affligebant, ſed die etiam ſequente inſiſtebant. Opponebantur huic malo varia ex domeſticorum apparatu petita: panni quoque & tegulæ calidæ in uſum extrinſecus tractæ: ſed ſucceſſus fefellit. Accerſitus ego, ægram inveni anguſtiis circa pectus valde moleſtatam, ut ſpiritum ægre ducere potuerit, abdomine mire turgido, animique leviuſculis defectionibus intercedentibus. Adſtantes catarrhum ſuffocativum trepide metuebant. Ego ſingulis horis, duo pocula brodii tenuis ex carne gallinarum, una cum cochleare olei amygdalarum dulcium, additis x liquoria noſtri anodyni mineralis & v. balſami vitæ guttulis præbere juſſi: poſt, enema, ex ſpeciebus carminativis, oleis expreſſis, adjuncto ſtimulo ſalino paratum ano injiciendum præcepi. Præſtabilem reliquerunt effectum, & flatus ac ructus ἄνω & κάτω non ſine levamine ſucceſſerunt. Tegulas valde calefactas removi, utpote qui oon modo moleſtiam, ſed & doloris augmentum, ipſa id ægrotante aſſeverante, creabant: aſt linimentum, quo inungeretur locus affectus, ex axungia humana, oleo deſtillato carvi & aliquot granis camphoræ ſubſtitui. Ad levandam, qua premebatur, ſitim, infuſum Theiforme ordinavi. Præterea vini calidi medicati ex infuſione abſinthii, corticum aurantiorum & macis parati poculum aliquando porrexi. Poſtero die potiunculam mannatam, *ex manna unciis duabus, cremoris tartari drachma, eſſentiæ corticum aurantiorum guttis* xx. *& olei amygdalini dulcis aliquot cochlearibus paratam propinandam curavi:* cujus operatio duas poſt horas clyſtere ſecundata. Quibus id conſecuti ſumus, ut ingens vitioſorum humorum colluvies, tam per ſuperiora quam per inferiora, fuerit educta. Sudor denique per totum corpus erupit, & ſymptomatum vehementia DEO adjuvante ſenſim diſcuſſa. Ad recurſum vero morbi præſcindendum, ventriculi digeſtionem pilulis noſtris balſamicis atque elixirio carminativo adjuvimus.

Epicriſis.

Nihil ad ingenerandum ventriculi & inteſtinorum dolores ac flatulentias reperitur valentius, ac caro pinguis vervecina, ſuperingerendo frigidum inuſitatum potum, corpuſque ſpongioſum exceſſive frigidæ auræ committendo. Erit autem enarratus affectus cardialgico-colicus recte dicendus, eo quod coagulum piogue in duodeno ſubſiſtens, ventriculum & inteſtina flatibus mire diſtenderit, atque a tranſpiratione prohibita ſerum acre redditum, tunicas earum vellicando & irritando, ad ſpaſticas ſtricturas magis ſollicitaverit. Quæ cum in corpus plethoricum venæ ſectioni minus aſſuetum, ſed eam maxime abhorrens, inciderint; tam atrocia malo ſe ſociaſſe ſymptomata nemo mirabitur. Ceterum ut coàgulum in duodeno diſſolveretur atque ſaluberrima tranſpiratio reſtitueretur, potus utique calidus erat præbendus: ſicut ad diſcutiendos flatus vinum abſinthites non in caſſum fuit adhibitum. Hoc quoque inſtàr cautelæ tenendum reputo, quod in abdominis doloribus qui ab inflationibus oriuntur, extreme calida partibus affectis applicare non ſemper ſit conſultum; ut autem extremæ partes blando atque temperato calore foveantur ego quidem auctor ſum. In priori enim caſu, flatus qui ab aëre rarefacto & inteſtinis incluſo naſcuntur, à calore externo, ut experimentis phyſicis edocemur, majorem elaſticam & expanſivam vim acquirunt. Deinceps annotationem meretur, vitioſam materiam flatus in inteſtinorum canali excitantem nunquam felicius ac etiam tutius quam lenioribus convenientibus laxantibus, & clyſtere una vel altera hora poſt injecto eliminari poſſe; ſiquidem hac ratione primæ viæ non modo potentius à ſordium inquinamento liberantur, ſed flatus quoque verſus inferiora ducuntur.

Observatio III.

Cardialgia flatulenta.

Quinquagenarius illuſtris, temperamenti ſanguinei

ex incongruorum ciborum nimia ingurgitatione.

guinei & animi excitati, ab anno, & quod excurrit, crebrioribus itineribus, arduis in officio Regis laboribus animique ſatigationibus continuo detentus, ſex ante menſes febre corripitur continua biliosa. Qua curata, per aliquot vero hebdomades revertente, iterumque depulſa ſanus egit atque incolumis. At vero iter denuo in Regia cauſa ſuſcepit, fame atque vigiliis vexatus domum revertitur. Eſuriens inter cibos reliquos halecem ſalitam, cucumeres aceto maceratos nec non fabas coctas liberalius ingeſſit, melones quoque cum ſaccharo avidius aſſumſit, hauſto inſuper vino acidulis Tonnſteinenſibus diluto; veſperi cereviſiæ triticeæ vulgo *Breyhan* ſat largam copiam, tabaci fumo fauces aridas ſtimulante, ingurgitavit. Sic lectum ingreſſus, anxietates circa præcordia perſenſit, adeſt ſpirandi anguſtia, inquietudo, virium defectio, cum ſudore anxio frigido corpus totum perluente, adque vomendum ſtimulus perpetuus. Hauſit infuſum Thee paulo calidius, atque ingentem crudorum ciborum copiam vomuit, perſiſtentibus nihilo minus vix tolerabilibus anxietatibus. Alvus tenaciter adſtricta nihil flatuum emittens, ad mingendum quoque ſtimulus, urina tamen nulla effluente. Partes externas frigus obſidebat, atque pulſus exploratu durus & contractus erat. Vocatus in conſilium, liquoris anodyni mineralis CXXV. guttas cum balſami vitæ guttulis L. in aqua frigida vini dimidia parte remixta propinavi. Sacculum deinde avena igne torrefacta repletum regioni epigaſtricæ applicare atque in lectum concedere ægrotantem jubeo. Elapſa vix quarta horæ parte per ſuperiora pariter ac inferiora flatus ac ructus in maximum ægri ſolatium proceſſerunt. Factus quietus, ſumtis aliquot infuſi Thee poculis, calor in partibus extremis rediit: anxietas demum evanuit, corpus ſudore maduit, ac, placido ſomno inducto, ab omni dolore & morbo liber evaſit. Poſt hæc clyſterem carminativum applicandum curavi, a quo ingentem ſordium copiam depoſuit. Altero die ægrum acceſſi & faciem flavo colore tinctam inveni, urinamque bruni ictericei coloris deprehendi, parca quantitate emiſſam. Continuavi uſū liquoris noſtri anodyni mineralis, ſed longe parciori doſi, pulveriſque præcipitantis, aliquot olei chamomillæ guttulis adjectis. Quibus ſanitati in integrum reſtitutus, mox rurſus iter officii cauſa ſuſcepit.

Epicriſis.

Cardialgiæ huic atrociſſimæ flatulentæ anſam ſuppeditavit nervoſarum partium imbecillitas ab animi & corporis deſatigationibus, nec non à morbo præcedente contracta. Hinc balſamum noſtrum vitæ blanda naturæque amicabili gaudens anathymiaſi ad roborandum, & ad ſpaſmum relaxandum liquorem noſtrum anodynum, ſucceſſu haud fruſtraneo porreximus; eo majori quidem doſi, quo morbi vehementia potentiorem requiſivit reſiſtentiam: ſemper enim proportio inter vires medicamenti atque obſiſtentes morbi ſeu potius cauſæ morbificæ debet intercedere.

Observatio IV.

Cardialgia ſpaſmodica ex hæmorrhoid. frigore ſuppreſſis, venæ ſectione curata.

Princeps Sereniſſimus in quadrageſimo ætatis conſtitutus anno, liberaliori & vinoſæ diætæ aſſuetus ac ſanguine turgidus, per aliquot jam annos ſanguineam per ſedis venas expertus erat excretionem. Inſtante fluxu quum corpus frigidiori aëri juſto diutius exponeret; inſequente nocte & poſtero die, inquietudine, virium languore, æſtu, cum pulſu celeri, nec non anxietate cardialgica premi cœpit. Jungebantur animi levis defectio, ſitis inexſtinguibilis, abdominis tormina, alvuſque dura & renitens. Clyſter applicatus à flatibus ſtatim & ſine effectu repellitur. Obferuntur blande diaphoretica, nitro, caſtorei momento nec non cinnabari permixta, cum aquarum analepticarum vehiculo, ſed nihil inde levaminis perſenſit. Secta in pede fuit vena, ſed cum ultra quinque uncias ſanguinis non extraheretur, parum inde auxilii conſecutus; quin potius ſymptomata incrementa ceperunt. Nos ſanguinis abundantiam manifeſte cernentes, ad ſecundam venæ ſectionem tranſeundam nulli dubitavimus: qua libra pene ſanguinis è ſecta in pede vena fuit emiſſa. Adeo vero hoc auxilio adjutus fuit, ut mox circa præcordia dolor, ardor, anxietas remitterent, noxque quietior eſſet. Tandemque exhibitis analepticis diaphoreticis, enemate emolliente, atque interne infuſo mannato, ex toto cum ſanitate Sereniſſimus Princeps in gratiam rediit.

Epicriſis.

Sanguinem in vaſorum inteſtini recti & coli membranis ſtagnantem, ſpaſticis ſtricturis, & facta hinc ad ventriculum translatione orificii ejus vaſa infarcientem, cardialgicum excitare poſſe dolorem, enarrata hac morbi hiſtoria, quantum ego quidem memini, ſufficienter edocemur. Præterea ex curatione à nobis inſtituta elucet, in corpore plethorico venæ ſectionem vel binis vicibus cum emolumento poſſe adhiberi. Poſtremo id quoque elici poterit ſalutare poriſma: cavendum eſſe quam maxime iis, qui ejuſmodi criticis obnoxii ſunt hæmorrhagiis ſalutem portendentibus, ne circa vel in ipſa excretione talia admittant, quæ turbare eam vel plane ſiſtere valent: inter quæ, animi fortior commotio, terror præſertim, neque minus frigus externum, primas omnino ducunt.

Observatio V.

Cardialgia ſpaſmodica in plethorico ſub æſtuoſo calo proficiſcente, venæ ſectione iterata curata.

Sereniſſima ſtirpe prognatus juvenis vigeſimū & ſextum agens annum, carnoſus & ſanguine abundans, ex hæreditate à Sereniſſimo Parente in eum translata, jam tum hypochondriacis pathematibus ut & quandoque melancholia fuit affectus; a quibus mea opera, per DEI gratiam, binos ante menſes immunis degebat. Suaſi ut Carolinas adiret, antequam autem iter ſuſciperet, quod hoc anno adhuc erat prætermiſſum, ut venam ſecari pateretur. Neglecto à Medico ordinario quod omni diligentia inculcaveram monito, veloci curſu ſub ſole fervente iter ſuum perficiens appulit thermas. Egit noctem inquietam, atque expergefactus ſumma circa præcordialem regionem anxietate ad vomitum inclinante, extremorum frigore, internorum æſtu, moleſta corporis jactatione torquetur. Accitus ego tum temporis præſens, plethoram ſolvendam præcipio. Inſtituta venæ ſectio, ſed Chirurgo exiguam nimis aperturam faciente, ſanguinis vix uncia paulatim profluxit: & Princeps novam inciſionem admittere noluit. Hinc ſymptomatibus exacerbatis, non in lecto conſiſtere potuit, ſed noctem plane inſomnem egit. Altero mane, iterandæ venæ ſectionis neceſſitate multis

argu-

argumentis demonſtrata, eo perventum eſt, ut aperiri quidem venam ſed non ultra quinque uncias educi permitteret. Verum nec tum ſymptomata conquieverunt, utut remittere viſa fuerint. Dedi interea ſanguinis impetuoſum motum compeſcentia: quo nomine liquorem meum anodynum, pulverem præcipitantem nitroſum, nec non emulſionem ex ſeminibus IV. frigidis celebrem deprehendi. Quum vero ex toto ceſſare malum nollet, pulſus eadem celeritate agitaret, atque nox inquieta perſiſteret, multa opera impetravi, ut tertium, quarto videlicet ab invaſione die, venam ſecari concederet. Detractis octo circiter unciis, præcordiorum anxietas, inquietudo, ac febrilis calor confeſtim deſeruerunt immanibus tot doloribus maceratum Principem, non ſine inſigni ejus & adſiſtentium exultatione. Atque appetitu, ſomno, viriumque augmento redeuntibus, integræ ſanitati divinæ bonitatis adjutorio fuit reſtitutus.

Epicriſis.

Circa hunc caſum animadvertere quam maxime licet, ſanguine nimium abundantibus vehementem & diuturniorem motum ſubito & inprimis ſub cœlo æſtuoſo ſuſceptum valde pernicioſum atque infenſum eſſe; ſiquidem ſanguis copioſus inteſtina agitatione fortiter commotus valde turgeſcit, vaſaque diſtendens hinc inde ſtagnat atque ſubſiſtit, graves ſuſcitans ſpaſticas ſtricturas pariter ac impetuoſas ad partes congeſtiones. Similiter fieri obſervamus, quando corpora plethorica in balneum nimis calidum mittuntur, vel ſudorifera fortiora cum regimine calido obtruduntur: niſi enim ſymptomatibus ingraveſcentibus mature ſolvatur plethora, graves & periculi haud expertes ſceoam ludent ægritudines. Porro ex hac morbi hiſtoria docemur, quod immanes cardialgicæ paſſiones à ſolo ſanguine intra membranas ventriculi ſtagnante, ſine ulla vitioſorum humorum in ejus cavitate ſtabulante copia, excitari poſſint, atque unicum auxilium in ſufficienti ſanguinis detractione repoſitum ſit: qua neglecta vel inſuper habita, nec præſentiſſimæ alias virtutis ad vincendum talem morbum remedia quicquam perficere poſſe, recte colligitur.

Observatio VI.

Cardialgia ſpaſmodica ex plethora & hæmorrhoidibus non rite fluentibus.

Duobus abhinc annis ex Anglia hic caſus ad nos fuit miſſus & conſilium meum requiſitum. Illuſtriſſima fœmina, triginta annorum, ſanguineæ complexionis, ante decem jam annos graviſſima laboravit hemicrania, qua uſu thermarum Epſonienſium fuit liberata. Poſtea maritata, in ipſo puerperio idem malum rediit, atque identidem ope acidularum poſt aliquot tempus ſublatum fuit. Verum non ita multo poſt, intolerabilis inteſtinorum invaſit dolor, per decem dies in inferiori eorum parte conſiſtens cum tumore, qui etiam alvi depoſitionem valde difficilem reddebat. Ubi vero hæmorrhoides fluere cœperunt, ſublevatus quidem dolor, ſed inferior tumor alvi obſtructionem efficiens remanſit, atque etiam ſemper preſſione thoracis, quæ fit in fœminis per ligacula, increvit, qui tamen applicatione allii cum lacte levatus quodammodo fuit. Ab eo tempore labem contraxit ventriculus, ita ut à cibo minus ſalubri vel etiam copioſius ingeſto, anxia compreſſio & conſtrictio circa præcordia fuerit ſecuta: quæ in puerperio ſecundo atrocior reddita, licet carminativis & anodynis exhibitis quodammodo remiſerit, tamen ex toto vinci non potuit. Hanc Medicus quidam expugnandam vomitorio promiſit; ſed tantum abſuit ut inde diminuta fuerit, quin potius incrementa majora cœperit. Neque vina medicata, neque laxantia, quæ in uſum ſubjunxit, quicquam profecerunt. Optimum tamen levamen vinum Hungaricum, in quo cinnamomum & caryophylli cum ſaccharo leniter coquebantur, ad duo pocula loco Thee hauſtum, praſtitit. Inde vero facies valde rubicundo pruriente tædii pleno colore perfuſa fuit, qui ſub graviditate multum remiſit. In ipſo vero ſubſequente puerperio tam atrox ſpaſmus ventriculum & præcordiorum regionem per ſeptem fere hebdomades indeſinenter afflixit, ut vires inde mirum in modum fuerint profligatæ, omniaque fere ingeſta vomitu rejecta: pari modo à vino Gallico Frontignan vel Hiſpanico quodammodo ſævus hic dolor fuit ſedatus. Interea ſpaſmus primarum viarum ſemper continuat, adeo ut ab omni cibo, ſive in cœna, ſive in prandio ſumto, augeatur: ita, ut interdum caput & pectus conſtringendo, & abdomen comprimendo, afficiat. In ſcrobiculo cordis, circa dextri lateris coſtas ſpurias, dolor ſemper magnitudine ovi gallinacei percipitur, qui interdum remittit, ſed ſub ejus acceſſione, quam ira facile proritat, dorſum occupat & intenſum languorem, externatum quoque partium tremorem inducit. Ceterum, hæmorrhoidum internarum tumor, cum alvi obſtipatione, continuus & fere indivulſus mali hujus fuit comes. Cereviſiam aſſumens, ardorem ſemper cum dolore percipit, qui tamen ſumta magneſiæ doſi miteſcit; quare decocto ex maſtiche & cinnamomo parato, pro quotidiano utitur potu.

Reſolutio.

Meum de hoc affectu ejuſque cauſa & medendi ratione tale fuit judicium. Originem videlicet & cauſam tum cephalici tum cardialgici atque hæmorrhoidalis tumoris & doloris, à nimia ſanguinis ſpiſſi & impuri redundantia, vaſa ſanguinea membranarum capitis, ventriculi & inteſtini recti, præſertim cum ibi non invenerit exitum, ſupra modum diſtendente & diſtrahente, in perſona lautius abſque dubio & nimis quiete vivente, ducendam ac derivandam eſſe putavi. De ſanguinis miſſione nulla fuit mentio facta, quæ tamen ſumme fuiſſet proficua, perinde ac hirudinum ad venas ſedis applicatio. Tempore gravidationis ſemper melius ſe habuit, quia ſupervacaneus ſanguis in nutrimentum fœtus abſumtus eſt. Puerperium exactum, converſo rurſus per ſpaſmos hyſtericos puerperis ſolennes impurioris ſanguinis motu ac impetu ad conſuetas imbecilliores nervoſas partes, exacerbatio mali fuit ſecuta. Nihil omnino ad hanc cauſam removendam & eradicandam, neque emetica, laxantia, neque potus etiam ſpirituoſi, licet levamen quoddam palliativum præſtiterint, conferre potuerunt. Conſilium dedi, ut ter minimum quotannis venæ ſectio in pede adminiſtretur: dein, ut bis in anno curam cum aquis mineralibus inſtitueret, utpote quæ etiam inter initia hemicranicum dolorem ſuſtulerunt feliciſſime. Ejuſmodi enim aquarum ſubtilium & ſpirituoſarum ope, ſpiſſi & impuri humores corriguntur, diluti & fluxiles evadunt, excretiones ſalutares promoventur & partibus nervoſis robur adjicitur, præ-

præſertim, ſi cura debito diætæ moderamine, motuque corporis decenti ſecundetur. Id quod nos etiam omni diligentia inculcavimus.

Observatio VII.

Cardialgia ſpaſmodica Carolinis & Tœplicenſibus curata.

Tribus circiter abhinc annis, Conſiliarius & Nobilis ex Livonia ad me valetudinarium ſuum ſtatum perſcripſit, conſilium meum efflagitans. Conqueſtus nempe eſt de immani dolore preſſorio & ſpaſmo circa præcordia, quo jam per aliquot annos correptus fuit: initium ſumens cum extremorum frigore, ab hypochondrio ſiniſtro ad cordis ſcrobiculum, ſternum, pectus, dorſum, imo ad brachia ſe extendens, cum ſpirandi anguſtia, inquietudine, virium omnium dejectione atque anxietate afflixit, quandoque mitiori gradu & haud diu inſiſtens. Admotis fomentis calidis, injectis clyſteribus, exhibitiſque internis diaphoreſin moventibus remediis, ſenſim redeunte ad partes externas calore, vis mali imminuta quidem vel ſopita fuit; attamen ex animi perturbatione aut frigore hiemali ad cutim penetrante, vel incongruo aſſumto potu ac cibo, promte & facile recruduit. Originem & cauſam hujus perquam moleſti affectus intempeſtivis & immodicis venationibus, ſub cœlo rigido & frigido ſuſceptis, nec non liberalioribus vini potationibus adſcripſit. Non nulli ex Medicis à defectu hæmorrhoidalis fluxus mali cauſam accerſentes, quem nunquam tamen expertus eſt, venam pertundi bis vel ter quotannis ſuaſerunt: ſed citra omnem ſalutarem ſucceſſum. Exquiſivit meam de uſu Carolinarum ſententiam. Ego conſilium omnibus modis approbavi, eo, quod plures viderim ſimili affectu laborantes, qui non niſi interno horum fontium, externo vero Tœplicenſium uſu, ab atroci malo liberari potuerant. Adjeci illud, quod ſi ſtagnatio ſanguinis in inteſtinis craſſioribus exitum per venas ſedis moliens cauſam præbeat mali, vix ullum præter has dari neque mihi cognitum eſſe remedium, quo, ſi modo natura ad hæmorrhoidalem fluxum inclinet, rectius & facilius promoveri poſſit. Scripſi quoque poſt aquarum thermalium potum, balneum Tœplicenſe in ejuſmodi partium nervoſarum affectibus longe utiliſſimum me obſervaſſe. Mira enim eſt ejuſmodi aquarum ſubtilium in infirmis nervoſis partibus roborandis, in ſpaſmo conſtrictis relaxandis, atque in ſanguinis & fluidorum motu verſus ſuperficiem corporis determinando, efficacia. Auſcultavit Generoſus & illuſtris patiens meo conſilio: & antequam adiret thermas, ſuum ad me direxit iter. Ubi præſcripto ſalutari regimine & idoneis atque neceſſariis medicamentis ipſum inſtructum dimiſi. Quantum levaminis ab hac cura expertus fuerit, revertens dilaudare non ſatis potuit. Quum poſtea breviori tempore ac minori gradu acceſſio facta eſſet; altero anno, vernali tempore ipſe rurſus cum uxore has thermas petiit: & utriſque, tam externus quam internus horum fontium uſus proſperrimo ſucceſſu ſe probavit. Nam, quum per ſex annos in ſterili vixerint conjugio, uxor gravida reddita pulchrum & bene valentem filium peperit. Ex medicamentis quæ ipſi ſuppeditavi atque poſtea tranſmiſi, elixirii viſceralis cum liquore anodyno permixti, nec non pilularum balſamicarum polychreſtarum, item pulveris præcipitantis nitroſi cum aliquot guttulis olei macis vel chamomillæ veri conperii uſum & virtutes, non ſine ſingulari commodo atque emolumento expertus eſt.

Epicriſis.

Ejuſmodi affectus chronici & inveterati, non tam fluidarum, quam potius ſolidarum nervoſarum & partium, quæ motu & elatere præditæ ſunt, nimiæ plerumque coarctationi debentur; quæ ſi in habitum & conſuetudinem degeneraverit, omnia remediorum genera, quæ humoribus corrigendis unice dicata ſunt, pene eludit. Hinc neque venæ ſectiones, neque laxantia, purgantia, anodyna, diaphoretica, neque etiam diuretica, tali in caſu uſui ſunt, ut potius malum ſæpius adaugeant. Præcipuum vero auxilium in ejuſmodi remedio, quod totam ſanguinis maſſam omneſque partes ſolidas moderate & blande afficit, cujus generis fontes & balnea, eſt reponendum.

Observatio VIII.

Cardialgia a frigore & intemperantia, Carolinis, & recurrens balneo curata.

Vir triginta annorum, generoſa ſtirpe ortus, robuſtæ alias naturæ & ſtructuræ corporis; pectus & præcordia vix unquam commodis tegumentis defendit à frigore, ſed linteis & levibus veſtibus munitum libero aëri omni fere tempore expoſuit. Præterea & ingluviei & pocula deditus, frequentius ad ebrietatem vinis varii generis ſe immerſit. His de cauſis acerbiſſimos ſæpe dolores, diſtenſionem, lancinationem cum inappetentia, vomitu, anxietate circa ſtomachi regionem eſt expertus. Enixe & anxie remedium à me petiit & quæſivit. Miſi identidem multa ad demulcendum dolorem interna & externa alias apta, ſed ſperatus effectus non ſequebatur, quia plane omnia diætetica reſpuebat præcepta. Tandem conſilium dedi, ut thermas Carolinas & Tœplicenſes adiret, iiſque cum regimine debito uteretur: & inde etiam levamen, cum ipſe ibidem eſſem, inveniebat præſentaneum. Sed exiguo poſt curam tempore, inter initia autumni, venationibus deditus, frequentius pedes & femora in ſtagna & piſcinas dimiſit. Inde valde refrigeratus, poſt varios cibos vinum in copia ingeſſit. Recurrit paroxyſmus valde acerbus, qui etiam nundinis Lipſienſibus, me tum præſente, tam graviter eum affligebat, ut omnem fere reſpirationem tolleret, & partibus extremis ſudore frigido perſuſis, crebroque recurrentibus animi deliquiis, mori videretur proximus. Fomenti calida externa & apta remedia interna allevamenti parum attulerunt. Suaſi ut in balneum ſive potius ſemicupium ex aqua & lacte paratum deſcenderet, & per horam imo amplius in eodem moraretur. Quo facto, poſtea in lecto liquorē anodynum mineralem cum dimidia parte ſpiritus Bullii remixtum ex aqua florum chamomillæ vulgaris propinavi. Tum ſudore prorumpente id conſecutus eſt, ut dolorum vehementia remiſerit, alvus per aliquot dies clauſa, jam ſoluta, & calor ad exteriora fuerit reverſus.

Epicriſis.

Quam infeſtum ſit frigus partibus nervoſis, inprimiſque regioni ſtomachali & præcordiali, vix credibile eſt; & plures ſuo damno id ſubinde experiuntur. Inde non ſemel ſed ſæpius aſthma ſpaſmodicum, affectum ſpaſmodico-hypochondriacum & diſpoſitionem ad fluxum hæmorrhoidalem, ſed minus rite ſuccedentem, vidi excitatam. Id quod facile ii ex Medicis concipere poſſunt, quibus multa experientia cognitum perſpectumque eſt, quantam conſenſionem &

confor-

conſortium inter ſe partes corporis univerſi nervoſæ alant, adeo, ut una læſa ad reliquas facile idem vitium tranſeat. Deinceps id quoque debet animadverti, quod vitæ aulicæ addictæ, Serenæ & ſplendidæ perſonæ, præ aliis omnibus, ventriculi & maxime cardialgicis paſſionibus expoſitæ ſint; quia vitæ illud genus, quod ejuſmodi perſonis eſt familiariſſimum, cum exactam vitæ & diætæ rationem reſpuant ac perpetuo fere ſaluberrima Medicorum hoc in genere præcepta inſuper habeant, ejuſmodi morbis invehendis, materiam, originem & cauſam ſubminiſtrat uberrimam. Poſſem multa recenſere exempla illuſtrium imo Sereniſſimarum perſonarum, quæ fervidiore æſtate glaciato potu, ita ventriculi & primarum viarum tonum atque inde bonæ digeſtionis opus deſtruxerunt, ut per omne pene vitæ tempus multa incommoda, quæ vix ulla medicina poterant tolli, circa præcordia perpeſſæ fuerint.

Observatio IX.

Cardialgia, ex iracundia, ob aſſumto vomitorio funeſta.

Vir in vigore ætatis conſtitutus, nec tenerioris natura habitus, ſed ſatis validi, in iram vero valde proclivis, occaſione data, binis mox vicibus graviſſima animi incandeſcentia adeo turbatus, ut frigore & horrore extremæ partes tentarentur; immani mox corripiebatur circa præcordia anxio dolore cum ardore & morſu in ſcrobiculo cordis, nauſea & vomendi cupiditate juncto, totamque noctem tranſigebat inſomnem. Hiſce ſymptomatibus intra viginti quatuor horas maceratus, flagitabat a Medico vomitorium & quidem inſtantiſſime. Iſte pulverem, qui tria grana tartari emetici continebat, porrexit. Inde paucam quidem & mucoſam virideſcentis coloris materiam, ſed ſummo labore & anxietate evomuit. Poſcebat aliam doſin, quæ ipſi etiam conceſſa, ſed protinus omnia in deterius converſa. Aſſociabantur continui ructus convulſionis quippiam præ ſe ferentes, ſed nihil amplius rejecit. Præbui vocatus liquorem anodynum mineralem, & videbatur ſymptomatum atrocia miteſcere & remittere per noctem. Sed ipſe patiens impatientiſſimus, altero mane, ob alvum finniter clauſam, à flatibus hanc tragœdiam fuiſſe ortam reputans, petiit a Medico priori ſalis Epſonienſis unciam, quo ad alvum aperiendam alias frequentius fuerat uſus; dedit, ſed protinus priora ſymptomata multo atrociora revertebantur, & viribus omnibus collapſis intra tertium ab emetico diem è vita diſceſſit.

Epicriſis.

Affectus iræ ſi vehementior fuerit, quam infeſtus ſit univerſo generi nervoſo maximeque ſtomacho, eum non modo ſpaſtica ſtrictura dum afficit, ſed & bilem in duodenum magna in copia effundit, graviſſima atque haud infrequenter funeſta, præſertim ſi non ocyus appropriata medicina malorum fomes præſcindatur, quæ inde ſequuntur pathemata ſatis abundeque teſtantur. Et ſicut tali in caſu, leniſſimo emetico, quod *ex unciis duabus vel tribus olei amygdalarum dulcium, mellis uncia dimidia, & libra aqua tepidæ paratur*, ad ſpaſmum relaxandum & vitioſam bilem vomitu exturbandam, remedium vix datur præſentius: ita vitæ nihil infenſius nec perniciofius, præter emeticum vehemens è minerali regno petitum excogitari poteſt, præcipue, ſi primo ſtatim poſt iram tempore porrigatur. Plures novi hac ratione mortuos, non aliter ac ſi verum venenum arſenicale aſſumſiſſent. Hac de re etiam peculiarem diſſertationem, *de emetico poſt iram veneno*, ad præcavenda graviſſima hinc inde illata damna, conſcribere permotus fui. Lethalis enim & cum convulſionibus juncta ventriculi inflammatio, niſi inter initia ſtatim congruis remediis occurratur, inſequi conſueſcit. Poſtremo ex hac morbi & mortis hiſtoria hoc eliciendum duxi, quod, ubi ventriculus ſpaſtice afficitur, medicamina ſalina majori doſi & ſine ſufficiente diluentium quantitate data, ad augendum potius quam minuendum dolorem & ſpaſmum, ſtimulando nerveas fibras, ſint apta atque diſpoſita. Hinc in omni cardialgicarum affectionum ſpecie, ſalini generis medicamenta ſemper diſſuadere ſolitus ſum.

Observatio X.

Cardialgia ob atoniam & inflatione ventriculi, uſu pilularum de ſtyrace chronica facta.

Illuſtriſſimus Vir tenerioris & paulo ſenſibilioris naturæ, quinquageſimum ætatis agens annum, a longo inde tempore, cardialgica & fere quotidiana, tempore præſertim autumnali & hiemali, ex ſtomachi inflatione, corripiebatur paſſione, quæ inde ſuam trahebat originem: Ipſe ob exſuperans prima in regione acidum, avidiſſime cibos juſto majori quantitate in prandio præcipue cepit. Sed alvus ſemper pigra exiſtens, nunquam recte reſpondit ingeſtis. Præter hæc, æſtivo tempore fructibus horæis, fragis, ceraſis, malis Perſicis, præter omnem modum, autumno vero uvis, & hieme dulcibus ſe replevit, corpuſque tegumentis idoneis minori diligentia à frigore defendit: omni poſthabita diætæ ratione, & ex toto dictis medicorum ſpretis atque contemtis. Poſt ſumtum cibum ad dextrum ſcrobiculi cordis latus tumor gallinaceum ovum æquans ſe prodidit: mox ſequebatur ſpirandi anguſtia cum facie rubicunda & anxiis ſtomachi compreſſionibus, nec non extremorum frigore, ut in lectum concedere teneretur. Admotis ventriculo & extremis partibus fomentis præcalidis, ructibus præcedentibus vomitu rejecit mucidam tantummodo materiam: poſt aliquot horas, reverſo calore madido in ſuperficiem corporis, a doloribus fuit liberatus. Ceterum Illuſtriſſimus hic Vir interdum autumno catarrhoſis defluxionibus cum gravi tuſſi & inquiete afficiebatur. Medici tum ad præſtandum lenimen, doſin pilularum de ſtyrace cum refracta aloëphanginarum doſi, repetiis vicibus porrigebant. Hinc mitiora quidem reddita ſymptomata; ſed poſtea morbus præcordialis cum inflatione cardialgica, longe majora ſumſit incrementa, adeo, ut quandoque per integram ſeptimanam graviter in lecto decumbere cogeretur. Opem vero tunc temporis atque levamen ſæpius inſigne fuit expertus à leni emetico, dum ab uno tantum tartari emetici grano ſoluto & cum potu diluente ſumto, magna ſaburræ & materiæ pituitoſæ copia vomitu fuit rejecta: quæ obſcuri bruni coloris cum eſſet, metum & ſuſpicionem incuſſit ſanguinis corrupti; cui etiam ſententiæ Medici ordinarii ſuffragabantur. Sed ego poſtea accerſitus cum rem penitius inquirerem, Illuſtriſſimum Virum ſæpius uſum fuiſſe potu ſuccolade reperi. Judicavi inde hunc inſolitum colorem accerſendum: & obfirmavit me experimentum à me factum, ubi materia incocta & carbonibus injecta, nullum fœtidum odorem diffundebat.

Epicriſis.

Ex præfata morbi hiſtoria id ſaltim in uſum ſuum medicæ artis tirones depromere poſſunt, quod in tali cardialgiæ, quæ ab atonia & inflatione oritur ſpecie, doloris levandi cauſa, minime quæ opium ingrediuntur, ut ſunt pilulæ de ſtyrace, in uſum ducenda; præſertim quando cauſam morbi vitioſæ & copioſæ ex prava digeſtione provenientes cruditates ſubminiſtrant. Nam utut hæc ipſa cum aliis corrigentibus permixta, in morbis ubi ſpaſmorum atrocia urget circumſpecte data, locum invenire poſſint; tamen ubi robur ipſius ventriculi & primarum viarum deficit, & cruditatum ingens eſt proventus, nunquam, niſi augere velimus mala, præbenda ſunt. Ejuſmodi potius in caſibus, quæ leniter provocant vomitus, educendo ſaburram vitioſorum humorum, utilitatem afferunt deſideratiſſimam; quibus denique tonica & temperate balſamica interne & externe ſubſtitui poſſunt. Ceterum illuſtriſſimus Vir omnia remediorum genera aſpernabatur, præter lapides cancrorum quibus cum aqua fontana quotidie fere veſperi utebatur, nec non aquam analepticam ſpirituoſam ex corticibus citri, aurantiorum, pomorum chinæ, cum vino Hiſpanico deſtillatam & julepo roſarum dulcificatam, quam nonnunquam aſſumebat.

Plura qui de hac adfectione deſiderat exempla, adeat *Conſult. Medic. Sect. I. caſ. VII. IX. X.*

CAPUT III.

De doloribus & ſpaſmis præcordiorum à calculo felleo ortis, & de ejus generatione.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Calculi fellei ſævi- ter ſatis affligunt. SÆviſſimæ quidem ſunt paſſiones, eæque dolorificæ, quæ univerſum nervoſarum partium ſyſtema vel maxime impetentes, totam motuum vitalium œconomiam pervertendo, à calculis in viis & canalibus urinariis ſuſcitantur: ſed non minoris ſævitiæ, nec minoris periculi ſunt illæ affectiones, quæ à calculoſis concretis intra canales biliosos contentis proficiſcuntur. Uti vero interdum ægre admodum in ductibus qui conſiſtunt urinariis calculi, ita longe difficiliori ratione bilioſi dignoſcuntur & dijudicantur, adeo, ut demum poſt ſectionem atrocium variorum ſymptomatum, quibus per longum tempus afflicti fuerunt ægri, incognitæ cauſæ in ſenſus incurrant. Hinc quum frequentius, quam Medici communiter exiſtimant, graves, pertinaces & vix explicabiles ab ejuſmodi calculis foveantur dolores & ſpaſmi, qui præſertim præcordia infeſtant; è re utique fore duximus, hanc in praxi medica utiliſſimam materiam ſpeciali capite includere.

§. II.

In homine crebrius reperiuntur. Primo annotare licet, quod in nullo animantium genere crebrius ac in humano corpore folliculus felleus calculis refertus obſervetur, & quod hi ipſi ratione figuræ, coloris, magnitudinis, conſiſtentiæ, numeri mirifice inter ſe differant. Vix enim ulla in rerum natura reperitur figura, vix ullus color, qui non in calculis cyſtidis felleæ conſpiciatur. Alii ovalem & rotundam, alii exacte cubicam, quidam triangularem, ſexangularem, octoëdram, pyramidalem etiam recipiunt figuram: ſunt, qui fabas, phaſeolos, lentes, piſa, caſtaneas, tribulos aquaticos, nucem moſchatam referunt. Mirum etiam in modum ratione coloris variare ſolent; ſunt, qui cretacei, gypſei, ex albo cinerei, plumbei coloris obſervantur; frequentius flaveſcentes vel ex flavo rubicundi, bruno-nigricantes, nigri,irideſcentes etiam interſperſis maculis deprehenduntur; alii pluribus coloribus variegati; quidam exterius cruſta cretacea & gypſea obducti, interius nucleum habent ex bruno-rubicundum. *Figura & color variant.*

§. III.

Ingens etiam eſt differentia bilioſorum calculorum ratione conſiſtentiæ. Quidam ſunt friabiliores & molliores, & tales ſunt plerumque albi, cineritii & flaveſcentes valdeque leves; alii ſunt magis compacti, ſolidi & graviores, & tales ſunt quam maxime qui ſaturatiorem colorem habent ex flavo-rubicundum nigricantem, & hi ſæpe lævigati & politi obſervantur. Licet vero ordinario plurimi lapides cyſtici aquæ injecti ſupernatent, tamen ſolidiores & compactiores, quales ſunt maxime lævigati & obſcurioris coloris, ſubmergi & fundum petere non ſemel obſervavimus. Deinde etiam ſæpius vidimus, eos, qui leviores aquæ ſupernatant, ſi paulo diutius in ea detinentur, deſcendiſſe, forſan quod in ipſis poris ſucceſſive particulæ aqueæ ſeſe inſinuaverint. Neque hoc prætermittendum eſſe ducimus, quod lapidum, qui ſupernatant, fragmenta & minores portiones in fundum ſecedant, non ſecus ac in pumice, qui grandioris molis ſupernatat, in pulverem vero redactus deſcendit. *Ind. & friab.*

§. IV.

Mirum etiam variat cyſticorum calculorum magnitudo & numerus. Nam certa auctorum probatiſſimorum fide & obſervatione conſtat, totam veſiculam à calculo ingentis magnitudinis, qui aliquot uncias pendebat, valde fuiſſe expanſam & totam ejus cavitatem impletam: quin interdum in defunctis numero triginta, quinquaginta, octoginta, imo trecentos, quorum alii ſunt majoris, alii minoris, alii mediæ magnitudinis, inveniri experientia docet. *Magnitudo & numerus.*

§. V.

In ductibus bilioſis, qui immediate ex hepate vel intra vel extra ejus parenchyma proveniunt, concrementa etiam ſolida ex bile producta, in animantibus præſertim bovini generis frequentius, in humano vero corpore paullo rarius offendi, ipſa loquitur experientia. Dubio procul ob eam rationem, quia bilis hepatica longe liquidior, dilutior quoque eſt ac cyſtica, quæ craſſioris conſiſtentiæ & ſaturatioris etiam coloris, nec non amaricantioris ſaporis obſervatur: deinde, quia in ductibus hepaticis, ex quibus continuo in ſatis notabili quantitate ad duodenum bilioſus fertur humor, non tam diuturnam, quæ requiritur ad fluidi diſſipationem & ſolideſcentis materiæ concretionem, nectere poteſt moram. Si tamen, ut auctores teſtes ſunt, ibi offenduntur, longe friabiliores & mol- *In ductibus biliis humanis rarius offenduntur.*

lions

lioris ſunt conſiſtentiæ, aſperiores quoque, tubuloſi ac flaveſcentes.

§. VI.

Recenſentur experimenta cum calculis felleis humanis facta,

Experimenta, quæ cum calculis felleis ad eorum elementa & ingredientia paullo curatius pervestiganda & diſcernenda, inſtituimus, hoc loco recenſere operæ pretium videtur. Primo obſervavimus, quod omnes illi, qui ſaturatioris & obſcurioris coloris pauloque ſolidioris texturæ, ſufficienter exſiccati, vel in maſſa, vel in pulvere, candelæ ardenti admoti mox inſtar reſinæ lucidiſſimam concipiant flammam, & toti, exigua ſaltim relicta materia nigra & cineritia fere inſipida, comburantur; illos vero, qui albi & cinericii coloris, gypſeæ & cretaceæ materiæ erant, flammam reſpuere, vel leviter ſaltim eam ſuſcipere & inſtar ceræ in lamina ferrea ignita fluere vidimus. Deinceps annotavimus, eos lapides cyſticos, qui ſolidioris fuerunt texturæ & ſaturatioris coloris, nec à ſpiritu vini rectificatiſſimo, nec ab aqua, accedente etiam leni coctione, diſſolvi potuiſſe. Alio vero tempore a nobis animadverſum eſt, lapides cyſticos, qui ingentis fuere magnitudinis & mollioris ſubſtantiæ, totam fere cyſtidis implentes cavitatem, ultra dimidium in aqua calida fuiſſe ſolutos.

§. VII.

cum calculis bovinis,

Non indignum porro obſervatione eſt, quod qui in hepate ejuſque ductibus in bove reperiuntur & eximuntur calculi ſaturate flaveſcentes & friabiles, difficulter admodum, vel exiguam ſaltem concipiant flammam, in nigrum vero cum fumo, qui crinium inſtar combuſtorum refert odorem, redigantur carbonem. Spiritus vini hiſce affuſus & leniori calore digeſtus, brevi tempore flavo colore tingitur & ſaporem valde amaricantem exhibet. In aquam calidam horum calculorum fragmenta injecta parumper diſſolvuntur, ſed ſaltim levis, flava cum amaricante ſapore extrahitur tinctura.

§. VIII.

cum bile bovina.

Recens bilis ex veſicula bovis deſumta tribus unciis æquans, tam amaricante prædita eſt ſapore, ut una guttula unciam aquæ amarore imbuere poſſit. Hujus uncia in vaſe ſtanneo leni evaporatione in extractum reſiniforme redacta, drachmam vix unam largitur, cujus portio flammæ admota lucidiſſime ardet, dimidio præterpropter in cineres abeunte. In ſpiritu vini rectificatiſſimo ægre ſolvitur, optime vero in aqua atque etiam ſpiritu vini aquoſo: color eſt flavus & ſapor valde amaricans. Quod ſi inſpiſſatæ bili bovinæ liquidiori tenuiſſima argillacea & gypſea materia intime permiſcetur, per exſiccationem exhibet maſſam paulo duriorem, quæ flammæ admota æque ac calculus cyſticus ardet.

§. IX.

Salia non faciunt ad generationem calculi.

His ita conſtitutis & accurate perpenſis plane apparet, ſalia nec alcalia, nec acida, neque neutta vel tartarea, ut communis fert opinio, ad generationem & concretionem bilioſorum calculorum concurrere; ſed eos ex ſulphurea paulo mucidiori bilis portione, intermixta plus minus teneriori glutinoſa vel tophacea materia calore ſucceſſive inſpiſſata in durum quoddam concreſcere mixtum, & variam figuram, variumque, pro differenti partium mixtum conſtituentium poſitu & ſitu, recipere colorem. Nam ſalibus tantummodò haud proprium eſſe ſub variis coaleſcere & concreſcere formis & figuris, id inter alia varii & elegantiſſime ſæpius figurati lapides ex ſola aqua calcarea in cryptis & ſpecubus ſubterraneis, ut ſunt Baumanniana, Scharzfeldiana, guttatim ſtillante producti, luculenter demonſtrant.

§. X.

Geneſeos ratio.

Genuinam autem tam diverſæ configurationis & coloris in progignendis calculis cyſticis rationem ac modum expedite concipere atque invenire, non tam explicatu promtum eſt ac facile, ſed tamen poſſibile videtur. Equidem, ſi conſideramus longe craſſiorem & ſaturatiorem, quin etiam amaricantiorem eſſe, quæ in cyſtide detinetur, bilem, ac eam, quæ immediate ex ductibus hepaticis ad duodeni cavum defertur, utpote quæ longe tenuior, liquidior minuſque amaricans eſt: ſique ſimul attendimus bilem, ex qua in ejus folliculo efformantur calculi, ex hepate etiam per minimos ductus, qui recte cyſtico-hepatici nominantur & in tunicam celluloſam cyſtidis finiuntur, in ejus cavitate idenridem liquidam & dilutam fieri; non aliam poſſumus durioria conſiſtentiæ reperire cauſam, quam quod in homine ob ſitum veſiculæ felleæ erectum bilioſus humor non continuo flumine promanet, ſed tum demum prorumpat, quando à ventriculo cibis referto ipſa premitur: hinc fit ut vacuo ſub longiori inappetentia ventriculo diutius ibi moram nectere & ſtagnare debeat, atque interea liquidior ejus pars tum per ipſos etiam poros ejus tunicarum, quæ microſcopio inſpectæ oculis non aliter ſe objiciunt ac pannus Indicus vulgo *Neſſel-Tuch*, foras propellatur, craſſiori quæ facile in coagulum abire poteſt, remanente parte.

§. XI.

Figura & colores.

Prout vero bilis pro diverſa indole & conſtitutione ſeri excrementitii, quod materiam præbet, in tanta varietate corporum infirmorum, non unius ejuſdemque eſt mixtionis ac craſeos, ſed plus minus partibus terreſtribus, tophaceis & in coagulum abeuntibus, item ſulphureis magis vel minus exaltatis, referta, hinc variæ inde reſultant figuræ & colores. In cachecticis enim ſæpius calculi gypſei albicantes inventi ſunt, quinimmo in ipſis ictero chronico laborantibus, copioſa cretacea & gypſea, quæ dubio procul ductibus hepaticis inſedit, per alvum dejecta materia, morbum ſublatum fuiſſe binis obſervavimus exemplis. Ita etiam commemorant *M. N. C. Decur. II. anno VII. obſ.* 145. materiam tophaceam in puero atrophia laborante cum alvi dejectione copioſe fuiſſe eductam, quæ inſtar lateris modo ruſo, modo fuſco, modo atro prædita fuit colore.

§. XII.

Cauſa procatarctica.

Ad generationem calculorum bilioſorum complures utique cauſas concurrere certiſſimum eſt. Has inter præcipuæ ſunt ætas inclinans: rarius *ætas,* enim in hominibus ætatis florentis, frequentius vero in ſenibus decrepitis ſexaginta, ſeptuaginta, octoginta annorum cyſtidem pluribus & durioribus etiam calculis refertam fuiſſe, permultis obſervationibus confirmamur. Qui deſi- *vita otioſa,* dem agunt vitam & parum corpus exercent, præ iis qui mobile ſemper vitæ genus colunt, ad ejuſmodi calculoſas concretiones magis idoneos eſſe videmus. Sic quoque in fœminis cre- *tardior* brius

circulatio ſanguinis. brius quam in viris reperiuntur. Quarum rerum hæ in promtu ſunt cauſæ. Prngreſſus ſanguinis per venas meſeraicas, per portæ venam & hepar, uti ſecundum naturam & conſuetudinem ſemper paulo tardior & difficilior eſt quam in aliis viſceribus: ita in iis, qui vitam colunt ſedentariam, cujus generis præcipue ſunt ætate confecti & ſequior ſexus, longe ſegnior & difficilior redditur; unde ob impeditiorem ſanguinis per hepar progreſſum fit, ut partes aqueæ & fluidæ in vaſa ſecedant lymphatica, remanente & ſanguinis & bilioſi humoris, qui ex eo ſeparatur, craſſiori ſubſtantia.

§. XIII.

Spirituoſa. Porro ad horum calculorum frequentiorem proventum immoderatum ſpiritus vini, item cereviſiæ craſſioris uſum plurimum conferre, non modo auctoritate & fide Cl. SYLVII conſtat, qui *prax. med. libr. I. p.* 302. teſtatur, ſe ex hujus aliorumque potuum generoſiorum abuſu aliquoties icterum & huic ſuccedentem aſciten ut plurimum lethalem obſervaſſe, hepate ſcirrhoſo multiſque calculis & tophis obſeſſo ſubinde reperto; ſed & ipſa ſana ratio id evincit: nam ſpirituoſa inque primis ſpiritus vini, & chylum & lympham & ſanguinem ad coagulum quam facile diſponunt. In laboribus enim chymicis ad cryſtalliſationis negotium promovendum ſpiritu vini mixturæ affuſum magnam vim habere, compertiſſimum eſt: præterea, potibus vinoſis & ſpirituoſis corpora nimis incaleſcunt, & diſſipato liquido ſanguinis & humorum incraſſatur maſſa.

§. XIV.

In fœminis quinquagenariis ſanguis ſpiſſus. Deinceps fœminas post quinquageſimum annum, ceſſante menſium fluxu, calculis non modo urinariis, ſed & biliariis atque inde gravibus obortis ſymptomatibus tentari, identidem experientia docemur; cujus vix alia ſubeſt ratio, quam quod ſuccreſcente majori ſanguinis in vaſis copia, hic difficilius moveatur, & hinc inde ſubſiſtens ſecedentibus partibus tenerioribus ſpiſſior reddatur. Nec rarius vidimus, ejuſmodi fœminas inexplicabilibus in epigaſtrica regione doloribus expoſitas fuiſſe, ita, ut morti vicinæ ob vehementes anguſtias & anxietates viſæ fuerint, ſuperveniente intenſo ſubinde extremorum frigore, dictorumque ſymptomatum ſingulis diebus circa mediam noctem recurſu, quibus acceſſit dolor in hypochondrio dextro ad totum abdomen interdum ſeſe exrendens, cum fœdo ad flavum accedente, faciem totumque corpus deturpante colore; quæ tamen pathemata excluſis per alvum vel ſua ſponte vel artis beneficio excrementis argillaceis prorſus quieverunt.

§. XV.

Enarratio pathematum. Sunt vero varii & valde acerbi generis, quæ calculos ductibus biliariis inhærentes comitari & inſequi ſolent pathemata, ut etiam collective ſumta & conſiderata, eorum præſentiam arguant. Ordinaria fere ſunt: non vagus, ſed in una eademque ſede, hypochondrio nempe dextro circa regionem hepatis defixus & conſtans, premens, gravativus vel etiam acutus cum fœdo plerumque faciei colore, interdum ad epigaſtricam regionem & cordis ſcrobiculum ſeſe extendens dolor; cujus certis intervallis tanta fit exacerbatio, ut tormina ac cruciatus totam abdominis cavitatem occupent, juncta plerumque inappetentia, nauſea, conatu ad vomendum, circa præcordia anxietate, dolore cardialgico, animi defectione, alvo duriori & adſtrictiori: quibus tandem dira & contumax optimis haud auſcultans remediis accedit icteritia. Quidam afflictorum continuo ventris torminibus exagitantur & vitam per multos annos miſerrime trahunt; plurima pars hydrope perit. In quibuſdam gravativus, obtuſus, profundus ſatiſque contumax cum ſenſu ponderis dolor perſentitur, idque plerumque fit, quando mollioribus & minoribus calculis folliculus felleus valde diſtenditur.

§. XVI.

Intenſior vero & acutior ſi perſiſtit & univerſum ſyſtema partium nervoſarum in conſenſum trahendo vehementes ſpaſticas ſtricturaa, non modo circa partes vicinas, ſed etiam remotas, brachii nempe & artuum diſtenſiones, convulſiones epilepticas, neque minus cum pulſu duro & celeri febrem efficit; indicium eſt, calculum & mole & aſperitate inſignem firmiter ductibus biliaris inhæreſcere: ex quibus cauſis tandem fit, ut brevi mortem accerſat. *Dolor acutus quid indicet.*

§. XVII.

Inter hæc vero omnia, quæ jam monuimus, ſigna, nihil datur certius vehementes à calculo felleo prognatas dijudicandi paſſiones, ac ſi ipſi cum excrementis per alvum ſecedunt; & tum non ſecus ac in calculis renalibus, quando hi ex ureteribus in veſicam fuerunt delati, omnes ſimul & ſemel dolores cum reliquis gravibus afflictionibus ceſſant atque exſpirant, ictero ſaltim excepto qui non ſimul, ſed ſenſim tandem evaneſcit, eo, quod bilis ſanguini & lymphæ intime immixta non tam facile & expedite rurſus è totius corporis ſphæra diſcuti poſſit. Calculi autem hi, qui per alvum deturbantur, non unius ejuſdemque coloris, magnitudinis & numeri obſervantur, atque etiam pro differenti horum ratione, ſedem quam occupare ſolent, ſubindicant: Nam ſi ſunt molliores, dilutioris, vel etiam tophacei & gypſei coloris, è ductibus hepaticis, quibus inhæſerunt profectos eſſe haud levi argumento eſt: ſi vero minores, ſi aſperi, ſi duriores, angulares & coloris paulo ſaturatioris, folliculi fellei hoſpites fuiſſe & per anguſtum illum canalem cum acerbiſſimis ſymptomatibus iter ſuum confeciſſe, haud obſcure colligitur. *Calculi per alvum ſeceſſus.*

§. XVIII.

Ceterum teſtantur obſervationes eæque non raræ, poſt mortem veſiculam fellis multis lapidibus refertam inventam fuiſſe, ubi & corpus à fœdo flavo colore immune & ab aliis etiam gravibus paſſionibus liberum extitit. Cujus rei cauſam ſine ulla dubitatione inde derivamus, quod calculi tam illi qui veſiculam felleam, quam etiam qui renum ſubſtantiam obſident, ſi quiete jacent, nullas valde ſenſibiles procreent moleſtias atque incommoda: quandocunque vero ita vel ratione ſedis vel ratione molis & figuræ ſunt comparati, ut nervoſas exquiſitæ ſenſationis membranas vel ductus violenter lancinent aut diſtendant, protinus tota œconomia actionum vitalium & animalium in univerſo corpore perturbatur. Idque non tantum fit, quando calculi per ductum cyſticum ad choledochum iter ſuum conficiunt, ſed & quando ipſa veſicula fellea, quæ membranis nerveis ſenſibilibus ob dextri intercoſtalis nervi interſperſas ramificationes, gaudet, à nimium aucto bilis coagulo vehementer & ſupra modum diſten- *Nulla ſæpe ſymptomata ſentiuntur.* *ejus ratio.*

diſtenditur, tunc non ſecus ac in veſica urinaria, ſi ingentis molis quandoque ad ſex vel octo uncias accedens, quale exemplum nuper habuimus, ibi hoſpitatur calculus, ſymptomatum acerborum caterva corpus obruitur. Legimus enim apud auctores ſpectatæ fidei, felleam veſicam tam grandem à copioſo intus hærente ſolida materia fuiſſe deprehenſam, ut naturalem magnitudinem vel triplum ſuperaverit.

§. XX.

Dolores ex calculo felleo periodici.

Dantur etiam dolores & ſpaſmi cum conſuetis ſymptomatibus juncti ex calculis felleis oborti, certis periodis invadentes & repetentes. Ita notabilis eſt caſus, quem B. PETERMANNUS in diſſert. *de ſcrutinio icteri ex calculo veſiculæ fellis* recenſet, ubi quidam ictero annuatim periodico cum doloribus afflictus eſt, qui vero poſt evacuationem lapilli baccæ lauri ſimilis ceſſavit: altero anno cum idem morbus rurſus invaderet, exſiibitis convenientibus remediis rejecti ſunt per alvum plus quam ſexaginta calculi flaveſcentes, quorum alii rotundi & lævi, alii anguloſi & aſperi, alii molliores, alii duriores fuere, magnitudine partim phaſeolos & piſa, partim quoque lentes referentes.

METHODUS MEDENDI GENERALIS CUM CAUTELIS.

§. I.

Perſpectis ſic omnibus & ſingulis, quæ ad hiſtoriam hujus affectus, tum quoad cauſas & prognoſin, tum quoad eum dignoſcendum faciunt, pertinentibus circumſtantiis; ſequitur nunc, ut etiam ſolliciti ſimus de accommodatis ad eum tollendum vel mitigandum ſaltim, vel ad eorum generationem præcavendam præſidiis. Quemadmodum vero duplex ſemper morbis medendi via eſt; altera quæ *in paroxyſmo*, altera quæ extra eum locum evenit, dum in illo medici conſilium magis ad ſymptomatum, ſpaſmorum & dolorum ingraveſcentium mitigationem & allevamentum: *extra paroxyſmum* vero ad removendas cauſas directum eſſe debet; ita etiam hanc in præſenti affectu locum obtinere exiſtimamus.

§. II.

Spaſmus ſedandus anodynis & demulcentibus.

Nihil itaque antiquius eſſe debet Medico, ac ut ſæva illa, quæ à ſpaſticis nervoſarum partium ſtricturis circa præcordia & etiam partes vicinas excitantur, quodammodo leniantur ſymptomata; cui ſcopo obtinendo, quæ anodyna, demulcente & fibras nimis ſtrictas relaxante virtute gaudent, egregie ſerviunt. Hujus generis ſunt ex pinguibus interne ſumendis oleum amygdalarum tam dulcium, quam amararum, recens ſperma ceti: externe vero pinguedo cati ſylveſtris, caſtorei &c. Ex demulcentibus lac, ſerum lactis dulce, emulſiones ex ſeminibus IV. frigidis, infuſa vel decocta ex radice altheæ, herba parietariæ, floribus malvæ, papaveris rhoeados, ſambuci, quibus addi poteſt ſyrupus de althea Fernelii. Ex anodynis ſpiritus nitri dulcis rite præparatus, liquor anodynus mineralis, extractum croci, papaveris rhoeados. Ex antiſpaſmodicis pulvis ex lapidibus cancrorum, cinnabari & nitro paratus, cui tantillum extracti croci adjici poteſt, pulvis antepilepticus Marchionis, pulvis lumbricorum terreſtrium, pulvis antepilepticus niger & qui ex raſura ungulæ alcis, cranii humani, nec non lepore ex utero ſecto & exſiccato parari ſolet, præſertim quando ex iis cum aquis florum blanda anodyna virtute gaudentibus concinnantur mixturæ.

§. III.

Externis.

Externe epithemata & ſacculi ex emollientibus & carminativis ſpeciebus parati, vel etiam veſicæ decoctis florum emollientium & paregoricorum repletæ partibuſque affectis applicatæ, plane ſingulare dolorum & ſpaſmorum lenimen afferre ſolent. Expedit quoque ad dolores ſopiendos clyſmata ex lenientibus parata ano crebrius infundere, nec non alvum per blandum laxans, quale eſt, quod ex manna, rhabarbaro, agarico recenter trochiſcato, cremore tartari & id genus aliis confici ſolet, leniter ducere.

§. IV.

Extra paroxyſmum cauſa morbi evellenda.

Extra paroxyſmum vero quieſcentibus ſpaſmis & doloribus ad cauſam mali funditus evellendam, ad obturatos meatus felleos aperiendos & ad calculos, ſi ipſis firmiter inhæreſcunt, quantum fieri poteſt, extra corpus propellendos utique alia medendi via eſt ineunda. Ea enim, quæ ſtrenua ſua virtute jam dictos effectus præſtant, in uſum vocanda, cujus generis ſunt infuſa & decocta ex aperientibus, reſolventibus, diſcutientibus & excretionem promoventibus, vel ex aqua ſola vel vino permixta parata v. g. radice rubiæ tinctorum graminis, aſparagi, petroſelini, pimpinellæ, ariſtolochiæ, curcumæ, cichorei, glycyrrhizæ; additis poſtea rhabarbaro, trochiſcis de agarico, tartaro tartariſato, terra foliata tartari vel ſale polychreſto & ſyrupo de althea Fernelii. Quæ decocta, ſi convenienti doſi & longo ſatis tempore in uſum ducuntur, in hiſce affectibus debellandis magna vi gaudere, experientia & multis obſervationibus evicti ſumus. Clariſſ. SYLVIUS *in prax. med. Lib. I. Cap. XLV.* & ex eo Celeberrimi nominis Itali Medici LANCISIUS, item BIANCHI inter medicamenta calculos biliofos ſpecifica quadam vi diſſolventia, decoctum radicis graminis, graminiſque ſuccum mirifice laudant atque commendant, hac potiſſimum ducti ratione, quod boves & oves menſe Maii, quo gramine viridi veſcuntur, ſenſim ab omni cruſta lapidoſa liberentur, quæ tempore hyemali, ubi fœno nutriuntur, in eorum folliculo fellis concreſcere ſuevit.

aperientibus.

decocto radicis graminis.

§. V.

Radix pareiræ bravæ.

Præter hæc radix pareiræ bravæ haud ita diu ex Braſilia in Europam translata ad drachmas duas in libra una aquæ leniter decocta, potum admodum ſalutarem in omni calculo etiam in aſthmate humido præbet, ſi tertia ejus pars tribus ſingulis horis cum pauxillo ſacchari tepide bibitur: hac enim ratione icterum felleum cum torminibus & ingenti dolore ſtipatum intra viginti quatuor horas diſcuſſum in *l'Acad. Royale des Sciences Anno* MDCCX. p. 76. legimus.

§. VI.

Pulvere millepedum.

Nonnulli etiam millepedes vivos vino infundendos & ſiccatos in pulverem terunt & hos ipſos cum ſalibus neutris, ut ſunt terra foliata tartari, ſal polychreſtum, tartarus vitriolatus & tartariſatus, ſolutio oculorum cancri, parca & refracta doſi ad obſtructos hepatis meatus expediendos & ab omni bilioſa amurca liberandos maximi

Cura Avicennæ. maximi faciunt. AVICENNÆ vero cura, uti in ictero chronico, à veteribus Medicis magni ſemper habita eſt, ita etiam eam in iis, quæ in meatuum biliariorum obſtructione & bilis ad concoctionem ciborum neceſſarii præpedito affluxu, conſiſtunt vitiis, locum habere poſſe haud dubitandum eſt. Vetuſtiſſimus vero hic auctor lumbricos ſiccatos cum vino albo & ſaccharo ad ſaporis gratiam ſumtos plurimum laudat, vel etiam horum pulverem cum ſyrupo de byzantiis in pilularem redigit formam & crebrius veſperi propinat, poſtridie ſuperbibendo ſerum caprillum, ex lacte a capris, herbis prius aperientibus, fœniculo, apio, petroſelino, ruſco, lupulo, eupatorio, aſparago, nutritis deſumto, relicta ejus caſeoſa ſubſtantia paratum. Ceterum externis quoque leniendis gravioribus ſymptomatibus occurrere è re erit. Faciunt huc plurimum epithemata hypochondrio dextro applicata, quæ ex floribus chamomillæ vulgaris & Romanæ, herba ſcordii, abſinthii & cardui-benedicti, aqua florum ſambuci & vino rubro præparantur, ſi frequentius de die renovata admoveantur.

§. VII.

Ultima ſpes in aquis medicatis. Hæc vero omnia quando inaniter & incaſſum longo tempore uſurpata fuerunt, ultimo tandem ſpes eſt ſanitatem recuperandi in aquis medicatis naturalibus tam thermalibus, quam etiam ſic dictis acidulis; inter quas celebrioris famæ & effectus ſunt thermæ Carolinæ, Aquiſgranenſes, acidulæ Egranæ, Pyrmontanæ, quibus certe magna & efficax virtus ineſt rebelles chronicas, quæ ab obturatis & craſſo humore ſarctis viſceribus, præſertim hepate, proveniunt, perſanandi paſſiones, ſi corpore prius probe præparato, ſoluta nempe plethora, vel cacochymia attemperata, debito regimine tum interne tum externe adhibentur.

CURA PRÆSERVATORIA.

Præſervatio libero ſanguinis circulo per viſcera obtinetur. Cum in ſuperioribus dilucide ſatis oſtenſum ſit, quam gravia & ſæpius funeſta calculi fellei, præſertim ſi exitum per anguſtos & valde ſenſiles canales nerveos moliuntur, excitent ſymptomata; circumſpecti nunc erit Medici, ut, ubi in corpore ad eos progignendos diſpoſitionem invenerit, id omnibus modis impediat. Quod noſtra quidem ſententia vix rectius & meliori ſucceſſu fieri poterit, ac ſi diligenter ad progreſſum & curſum ſanguinis per meſenterium, per viſcera abdominis inprimiſque per hepar attendat, an liber ille ac integer, an vero difficilis & præpeditus ſit; quandoquidem ex hoc, tanquam ex fonte ſicut plurimi hepatis morbi, ita etiam calculoſæ concretiones in hoc viſcere proveniunt. Nam quo ſpiſſior eſt ſanguis & ſerum multis glutinoſis partibus refertum, eo bilis ad coagulationem magis promta atque proclivis eſt: & quia graves illæ chronicæ paſſiones, cachexia, hydrops, icterus, aſthma hydropicum ex retardato ſanguinis per hepatis viſcus progreſſu identidem naſcuntur, non mirum eſt, in corporibus, quæ ejuſmodi morbis defunguntur, paſſim id teſtantibus obſervationibus, concreta calculoſa in folliculo felleo vel etiam ductibus biliariis inventa fuiſſe.

Quo hæc fiant. Quicunque itaque ex Medicis hos morbos prudenter avertere vult, is ejuſmodi remedia præſcribere & in uſum ducere debet, quæ in genere morbis, qui ex vitio hepatis naſcuntur præcavendis dicata ſunt, cujuſmodi ſunt fontes medicati & minerales, item potus diluentes, ut ſerum lactis cum convenienti regimine, ſufficienti motu & exercitatione corporis uſurpati, nec non medicamenta, quæ tenaces viſcidos humores diſſolvunt, & acidum, quod fere omnis coagulationis principium eſt, deſtruunt, uti ſunt decocta ex radicibus quinque aperientibus, præſertim ſi cum ſale polychreſto, terra ſoliata tartari, nitro acuuntur, item elixir temperatum viſcerale cum æquali parte eſſentiæ rhabarbari ſaturatæ permixtum, cujus frequentem uſum in ejuſmodi morbis hepatis præcavendis non modo tutiſſimum, ſed & efficaciſſimum ſemper deprehendimus. Præterea tempeſtive inſtituta ſanguinis miſſio, potus ſufficiens, temperatus & modicus victus, parcior cereviſiæ craſſæ, vini, ſpiritus vini ac calidorum medicamentorum purgantiumque uſus, ſicuti nunquam non à moleſtis & chronicis paſſionibus, ita etiam à præfatis hepatis morbis corpus egregie vindicant.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Calculi ſellei in plethorico venæ ſectionis experte. Vir generoſus ſexageſimum & ſextum jam ſupergreſſus annum, ſanguine & ſuccis plenus, lautæ & vinoſæ diætæ aſſuetus, jam fere per decem annos dolores modo ex calculo, modo podagricos eſt expertus. Ante aliquot annos immanes dolores acceſſerunt circa veſicæ regionem cum ingenti gravitatis ibi ſenſu, qui ſuſcepto corporis motu augebatur. Aderat ſimul titillatio circa pubem & perineum, & veluti ſtillicidium ſequebatur urinæ, ut vix potuerit inhiberi: ſtimulus quoque ad alvum deponendam perſentiebatur, atque urina prodibat alba, turbida, cui ſedimentum mucoſum inerat; interea dolores nephritici & podagrici conquieſcebant. Æger immenſis fractus doloribus & viribus ſenſim privatus ac emaciatus tandem ſupremum diem obiit. Diſſecto poſt mortem corpore, lapis in veſica viij. uncias pendens inveniebatur, & pelvis renis ſiniſtri lapidem firmæ inſtar marmoris conſiſtentiæ drachmas vj. pondere habentem involvit; in cyſtide vero fellis plus quam LXX. minoris vel majoris magnitudinis calculi deprehendebantur, quorum nonnulli tam pulchre lævigati, politi, variegatique erant coloris, ut jaſpidum inſtar annulis aureis à curioſis includerentur.

Epicriſis.

Retulerunt mihi de hujus ægri ſtatu, quod averſatione quadam naturali nunquam venæ ſectionis remedium paſſus neque etiam inclinante ætate, ſanguinis excretionem natura molita fuerit, quam tamen in juventute per nares frequentius fuit expertus. Relatum quoque accepi, quod pater ejus podagricis & nephriticis doloribus ſæpius fuerit tentatus. Quibus circumſtantiis probe animadverſis, haud ſine ratione colligi poterit, nimiam ſanguinis & ſuccorum exſuperantiam, in corpore, per nativitatem hæreditario quaſi jure imbecillitatem ad calculum trahente, præſertim ſub quieto reddito vitæ genere & intemperantiori vini uſu, adeo numeroſæ calculorum concretioni, non modo qui in veſica & renibus, ſed & fellea cyſtide delituerant, primam originem & cauſam ſubminiſtraſſe. Sententia in hac ego confirmor exemplo celeberrimi nominis Archiatri, qui cum per totum vitæ curſum abſtineret ab omni ſanguinis miſſione,

per

per plures annos calculoſa nephritide laboravit, cui tandem acceſſit icteritia; ad quam tollendam dum præſcriberentur mixturæ vi apenente & laxante pollentes, ſeptem per anum calculos excluſit. Ex quibus demum id in uſum præſervatorium ad dictos morbos avertendos colligere licet, quod venæ ſectio in ſtatu plethorico neglecta, ad procreandos dictos aditum patefacere poſſit morbos, tempeſtive autem admiſſa, corpus ab iis vindicari queat. Diſcere etiam id ex commemorata morbi hiſtoria licet, plures in ſellea cyſtide calculos ſine incommodo & dolore conſiſtere poſſe, modo non affectent exitum per anguſtos canales, quorum nimia & violenta diſtenſio tot graviſſimorum & pene lethalium ſymptomatum vera & genuina cauſa unice evadere poteſt.

Observatio II.

Calculi fellei in hydropico & icterico, vomitu rejecti.

Primarius hujus urbis civis, ſexageſimum jam quintum agens annum, ictero & tumore hydropico laborabat. His plura remediorum genera fruſtra opponebantur. Tandem Medicus hujus loci infuſum corticis medii ſambuci ex vino, paulo largiori porrexit doſi: inde factum, ut à medicamento & vomitiones & alvi dejectiones ſtrenue concitarentur, & quod valde erat notabile, per ipſum vomitum ſucceſſive numero viginti lapides ex flavo viridis coloris, diverſæ magnitudinis, valde latæ ſuperficiei, figuræ tam quinquangularis quam anguloſæ, drachmam vel unam & dimidiam ponderantes, quorum ego adhuc aliquot in rarithecio meo recondo, rejecti fuerunt; idque ſine præcedentibus lateris dextri torminibus. Ceſſavit inde quidem icterus, ſed remanſit tumor hydropicus, qui etiam augmentum ſumens, laborantem è vita ſuſtulit.

Epicriſis.

Id maxime præfato in caſu memorabile atque conſideratione dignum videtur, quod ſine atroci dolore præcedente, ex tam anguſto nerveo canali, qualis eſt cyſticus, tot numero lapides tam inſignis magnitudinis & figuræ potuerint propelli. Ego itaque in hanc deveni meditationem vel potius conjecturam, quod in ipſius duodeni flexura ejuſmodi lapides à bile craſſiori & terreſtriori ſucceſſive concreſcere & progigni potuerint. Nam quod in ipſis inteſtinis, præſertim ubi in flexuram abeunt, variæ formæ & magnitudinis calculi ex præterlabentibus humoribus apponi & compingi poſſint, id non pauca à fide dignis auctoribus memorata exempla teſtatum faciunt. Neque prætereunda hanc in rem eſt animadverſione digniſſima obſervatio, quam Cel. LUC. SCHROECKIUS M. N. C. *Dec. I. ann. IX.* inſeruit, ita ſe habens: *mulier annorum ſeptuaginta quinque de ventris torminibus, flatibus, ac aliis pathematibus hypochondriacis ſæpius conquerens, reſpiratione ſubinde, ad ſuffocationis metum ſubſequentibus animi deliquiis ſuppreſſa, ita ut de vita ejus actum eſſe adſtantes judicarent, ſubito in colo obtuſos perſentiebat dolores, ſenſim adeo increſcentes, ac inteſtinum rectum lancinantes, ut præ atrocitate doloris diſrupturam ani pertimeſceret, donec tandem calculum valido conatu, divaricatis cruribus ſtando deponeret, ponderando unciam cum drachmis duabus, color erat caſtalinus eleganter lævigatus & potius ex cinereo flaveſcens variegatus, ex lamellis aliorum calculorum more ſenſim concreſcentibus conſtans: interna ſubſtantia meros oſtendebat circulos ſtriis interſectos; indicio haud obſcuro, enim fæces inteſtinales eſſe induratas.* Pertinet huc quoque ſimilis obſervatio FERNELII quam *lib. VI. c. 9. de partium morb. & ſymptom.* prodidit, calculos in inteſtini coli, cœci valvulis fuiſſe repertos referens. In equis grandes lapides libram & ultra pondere æquantes, inſtar marmoris duros & politos, in flexuris inteſtini coli inferioris, Altenburgi & nuper in pago *Herrn-Goſſerſtädt* fuiſſe repertos & mihi monſtratos teſtari plena fide poſſum. Ceterum de calculis in inteſtinis progenitis SYLVATICUS *Cent. III. Conſultat. 7.* it. ZACUT. LUSITANUS *lib. III. prax. admirand. obſ. 133.* haud parum luculentum teſtimonium exhibent. Nihilo minus non plane etiam incredibile eſt, in ductibus biliariis hepatis minimos ſelleos calculos primum poſſe hærere, ſenſim a præterlabente bile augmentum capere, & ſucceſſiva horum ductuum ingenti dilatatione facta ibi diutius ſubſiſtere, donec per valida medicamenta fortiorem ſyſtolen ductuum intendentia expurgentur: atque in hanc ſententiam ob eam rationem deduci quiſpiam poterit, quod ſtatim à rejectione lapidum per vomitum icteritia ſublata fuerit.

Observatio III.

Intolerabiles dolores a calculis in cyſtide.

Ante aliquot luſtra artifex enſifaber, per integrum ante obitum biennium de intolerabilibus & fixis morſibus, doloribus, ardoribus circa præcordia in dextro hypochondrio, quaſi ignitos in corpore aleret carbones, conqueſtus eſt, qui totum ſæpe abdomen acerbiſſimis tormentis occupabant, cum fœdo faciei colore, animique deliquio intercurrente. Poſt mortem ejus veſica biliaria tota erat calculis repleta: nam ultra ſexaginta ſex grana, partim piſa, partim globulos referentia, bilis coagulatæ & lapideſcentis continebat. Circumjacentes vero partes, præſertim inteſtinum colon, nec non pars duodeni cum pyloro, item ventriculi fundus fœdo flavo colore tinctæ conſpiciebantur, earum tunica exteriori corroſa.

Epicriſis.

Sævi dolores & tormenta, quæ circa hepatis regionem in dextro hypochondrio fixam ſedem habent, non tam à calculo quam potius ipſa bile, per poros, cum non liberum habeat exitum, transſudante & partes circumjacentes arrodente oriuntur. Legi meretur de hac re STALPARTUS *van der* WIEL *cent.* I. *obſerv.* 47. qui in apertis infantum cadaveribus, ventris doloribus, nauſea, vomitu, febre ac convulſionibus, nec non cardialgia correptorum ventriculum non intrinſecus, ſed & extrinſecus bilis flavo colore infectum ſe repeniſſe, fidem facit.

Observatio IV.

Sæviſſimi dolores in hypochondrio dextro ab amurca biliosa.

Aliquot abhinc annis requirebat à me conſilium honeſta fœmina quadraginta & aliquot annorum, quæ à multo inde tempore pathematibus hyſtericis cum ſuffocatione junctis erat obnoxia, quandoque etiam incidebat in icterum recidivantem, modo longiori modo breviori tempore perſeverantem, ſub lauto victu, otio quoque maximam vitæ partem tranſigebat: vacuationes

Digitized by Google

menſium & hæmorrhoidum quibus ſubjecta erat, parcius & non ſtato tempore procedebant, corpuſque ingraveſcere ſubito & ex improviſo cœpit. Intolerabilem in dextro latere & ſub coſtis ſpuriis perſentiebat dolorem cum nauſea, vomendi conatu, vehementi præcordiorum anxietate, ſpirandique ad ſuffocationem difficultate: circa ſcrobiculum cordis perſiſtebat dolor vehemens preſſorius, qui etiam ad umbilicalem uſque ſe extendebat regionem. Alvus erat obſtructa, urina ſuppreſſa, pulſus cum æſtu celer & noctu levi delirio corripiebatur, ſummaque aderat corporis jactatio, inquietudo cum extremorum frigore: quæ cuncta, per biduum, mala & tormenta perſiſtebant. Suppoſito clyſtere fæces inſtar albi græci ſecedebant. Datis pulveribus anodyno-antiſpaſmodicis & infuſo florum chamomillæ vulgaris, potibus calidis oleo amygdalarum dulcium alteratis & ſotu emolliente in veſica ſuilla loco affecto appoſito, remiſſio ſymptomatum ſenſim ſenſimque facta, ſeceſſerunt fæces naturali colore tinctæ, & abdominis quoque dolorifica diſtenſio atque inflatio, leni oborto ſudore interjectis aliquot diebus fuit diſcuſſa. Sedato morbi impetu per vices potio, quæ conſtabat ex rhabarbaro, radicibus quinque aperientibus, radice curcumæ, ſummitatibus centaurii minoris, agarico trochiſcato, terra ſoliata tartari, ſemine fœniculi, tartaro tartariſato, & nitro purificato ex aqua ſummitatum milleſolii & vino propinata. Ita ſenſim magna copia craſſarum biliosarum fæcum fuit educta, ægri optata virium cum tolerantia. Quæſitum à me fuit, quænam ad recidivam tam immanis dolorifici affectus præcavendam eſſent utilia remedia; & num inſtante vere acidularum potus conveniens ſit? In reſponſo ego cauſam atrocis hujus doloris & inſequentium ſymptomatum non quidem a lapide ſolido & compacto, ſed amurca biliosa ductum choledochum obturante, & bilis ad duodenum progreſſum retardante reponendam eſſe judicavi, eam ob rationem, quia mihi ſimiles in praxi caſus obtigerunt, ubi ipſis calculis per ſedem rejectis mox omnia gravia conquieverunt ſymptomata. Ego vero potum acidularum Egranarum, præſertim ſi calidæ bibantur, ſumme proficuum judicavi.

Epicriſis.

Male affectum in hac nobiliſſima ægra jecur eſſe ibique ſedem ponendam hujus ſubitæ & dolorificæ affectionis, ex hiſce cauſis judicandum cenſui: quia non ſemel, ſed aliquoties icterum perpeſſa; dein quod ſub paroxyſmo alvi ſcybala rejecta fuerint: tum, quod ſub otioſa vita & lautiori victu, præſertim ubi vacuationes per hæmorrhoides & menſes non rite ſuccedunt, quam facile obſtructiones in hepatis vaſis, quæ calculorum generationi veliſicantur, fieri poſſint. Et utut non ſemper miteſcente malo calculi ſub forma ejiciantur duri & ſolidi, ſuffecerit tamen, quod materia biliosa tenax, ad concreſcendum valde apta, ſimilem in obturandis ductibus effectum ac calculus verus, quando exitum per anguſtos canales molitur, producere valet, quæ ſi ad cavitatem inteſtinorum delata cum reliqua vitioſorum ſaburra rejiciatur, dolor conquieſcit. Quod vero hæc affectio morboſa comitem non habuerit icteritiam, inde deducendum puto, quod obſtructio illius ductus non diu perſeveraverit. Tandem etiam & illud monendum exiſtimo, quod calculi fellei, ſi minoris fuerint molis cum fæcibus inſenſibiliter ſæpius projiciantur.

Observatio V.

Dolor fixus in regione hepatis excreta materia tophacea ſedatus.

Aliquot ante annos, contumaci icterina, Vir Ampliſſimus annorum quinquaginta, tenerioris corporis & melancholici ſic dicti temperamenti, laborabat. Dolor fixus erat circa jecoris regionem lancinatorius & preſſorius. Quotieſcunque quippiam ore, ſive alimentum, ſive medicamentum aſſumebat, ſumma circa præcordia inſequente anxietate, vomitu mox omnia rejiciebat. Totum corpus flavo fœdo colore tinctum conſpiciebatur, fæceſque gryſei coloris prodibant. Ego in conſilium accitus, tum ad ſedandum dolorem & ſpaſmum, tum ad roborandum ventriculum efficacia alias remedia præſcripſi; ſed nihil opis tulerunt. Ex omnibus tamen arcanum duplicatum, minori ſed repetita doſi, item liquorem noſtrum anodynum, ex aqua ceraſorum nigrorum exhibitum, citra offenſam ferre poterat. Extrinſecus jecoris regioni epithema ex vino rubro, in quo coquebantur, herba abſinthii, flores ſambuci & chamomillæ vulgaris ac Romanæ, crebro imponebatur. Interne emulſio ex ſeminibus IV. frigidis, amygdalis dulcibus & amaris, ſemine papaveris albi cum aquis florum confecta, per intervalla frequentius fuit propinata. Ita ſenſim miteſcebant dolores atque ſymptomata, urina inſtar craſſæ cereviſiæ rubra prodibat & alvus ſponte aperiebatur, ac quod valde notabile erat, fæces ſecedebant albæ, tophaceam & calcaream minus ſolubilem ſubſtantiam referentes, cujuſmodi dejectiones cum difficultate per ſeptimanæ fere ſpatium continuabant. Quod naturæ beneficium, leni laxante ex rhabarbaro, manna, & cremore tartari ſecundavimus, ſubjunctis poſtea medicamentis temperate balſamicis. Ita intra menſis ſpatium cura fuit feliciter abſoluta.

Epicriſis.

Nobiliſſimus hic tenerioris & melancholicæ conſtitutionis vir, in officio valde laborioſo, quod ſedentariam vitam atque ingentes mentis contentiones & fatigationes expoſcebat, erat conſtitutus; & quum multo jam tempore ventriculi imbecillitate & ex hac provenjente lenta febre laboraſſet, ceteris nihil proficientibus, tandem à me leni emetico hæc fuit evicta, quo ingens vitioſæ & corruptæ bilis copia educta. Non mirum proinde eſt, eum incidiſſe in talem hepatis morbum. Illud vero in hoc caſu explicatu difficile admodum videtur, unde copioſa illa gypſea materia alvo excluſa prognata fuerit, ubi ſedem habuerit, & unde ejus color albicans ſubortus? Si conjecturæ rationali tamen locus eſt, crediderim in ductibus hepaticis eam in principio hæſiſſe, productam ex bile terreſtribus fixioribus particulis referta, pinguioribus vero oleoſis deſtituta; quæ poſtea ad ductum choledochum delata, eum obſtruendo memorata concitavit ſymptomata; quandoquidem ego hac in ſententia ſum, mulium bilioſum humorem, ratione materiæ & ingredientium ex quibus componitur, pro corporum diſpoſitione & maxime ſtatu valetudinario variare, adeo ut varii generis impuritates ipſis ſæpius immiſceantur: & ab hac cauſa omni procul dubio etiam, tanta ratione magni-

magnitudinis, coloris & conſiſtentiæ in calculis diverſitas, & tam valde differens billioſi humoris actio & operatio nervoſis partibus plus minus infeſta ducenda & derivanda venit. Poſtremo illud hoc loco inſerendum putavi, epithemata ex roborantibus & leniter diſcutientibus parata, extrinſecus regioni hepatis in ictero pertinaci & aliis hepatis vitiis applicata robur & tonum huic viſceri conciliando egregiam opem ac levamen conferre: quod crebriori experientia confirmatus ſcribo.

Observatio VI.

Acutiſſimus circa hepar dolor ex calculo felleo.

Uxor Judæi quinquageſimum & quintum ætatis agens annum, macilenta & imbecillioris naturæ, animique diuturno mœrore ob calamitates domeſticas ſæpius perpeſſas valde macerata, colicis pariter ac cardialgicis doloribus ſæpius obnoxia, derepente à purgante aſſumto, in acutum & vix tolerabilem hepatis regioni firmius inſiſtentem incidit dolorem, intercurrentibus inteſtinorum cum alvo adſtricta doloribus qui per intervalla remittebant & quieſcebant. Accedebat ſeptimo die icterus, fœdo colore totum corpus perfundens. Quibus ſymptomatibus per menſem fere jactata, adeo privabatur viribus, ut morti propinqua videretur. Nil proficientibus euporiſtis, & quæ ab aliis præſcripta erant Medicis, petitum etiam à me fuit auxilium. Juſſi ego primum, decoctum radicis curcumæ cum ſale tartari & aqua paratum valde ſaturatum, cum cereviſia potui dari. Dein potionem laxantem *ex mannæ unciis duabus, cremoris tartari drachma & dimidia, nitri purificati granis* xij. *olei amygdalarum dulcium uncia una ſemis paratam, mane per vices hauriendam præcepi*, qua octo ſedibus magna viſcidorum & biliofforum humorum colluvies eſt educta. Tum regioni dolenti veſica ſuilla, olei calidi plena, ad demulcendam doloris ſævitiam fuit admota. Poſt aliquot dies dolores ſenſim miteſcebant & ægra cum ſanitate in gratiam rediit. Hoc paroxyſmo, mitioribus tamen ſymptomatibus ſtipato, aliquoties poſtea per annum cum affligeretur, non præſtantius unquam ac in dictis remediis auxilium invenit. Interea retulit mihi ægra, quod inter excrementa ſæpius duri globuli piſorum inſtar in paroxyſmo & extra eum prodirent. Ceterum Halberſtadium ſe contulit, ibique, ut intellexi, valetudinaria perpetua degit.

Epicriſis.

Fœminæ cachecticæ quam facile in morbos hepatis, icterum flavum & nigrum incidunt; neque mirum eſt huic viſceri calculos ingenerari, præſertim quando non amplius tributum lunare perſolvunt & mœrore afficiuntur. Ex curcuma petendi auxilium in hoc affectu permotus fui, ob hiſtoriam, quæ legitur in *Clave Pharmaceutica* B. mei *Parentis* & ſic audit. *Cum Clariſſ. Dominus* Chriſtianus Gueinzius, *meritiſſimus olim Gymnaſii noſtri Rector p. m. aliquando acutiſſimis dextri hypochondrii doloribus uſque etiam ad Medicorum deſperationem de reſtitutione in ſanitatis plenum torqueretur. Medicis reliquis conſultantibus ultro citroque de remedio aliquo appropriato huic affectui adhibendo, tandem* D. D. BENEDICTUS OHEIMIUS *Medicus ſine pari* τοχασμὸς *p. m. ſemi drachmam radicis curcumæ in hauſtu cereviſiæ calidæ butyraceæ propinavit, à cujus uſu elapſo biborio dolores dicti non ſolum remiſerunt, ſed & per ſeceſſum ipſo ſalvo lapilli aliquot ſubluteo colore ſplendentes in pelvim ſubſtratam excreti fuerunt; quos quidam Medicorum ex inteſtinis, ego autem ex fellis folliculo seceſſiſſe judicavi. Elapſis duodecim & circiter annis poſt eadem perpeſſus ſymptomata, ſed defuncto tunc laudato* D. OHEIMIO *p. m. & nullis excretis lapillis, in quos cauſam mortis refero, hujus iter adiit.* Potionem mannatam cum oleo amygdalarum dulcium ſæpius conducibilem ad calculos etiam renales, ſi ureteribus firmius inhæreſcunt, in veſicam promovendos deprehendi; qua non modo fæces inteſtinorum, ſed & flatus, qui ſymptomata augent & iter calculorum præcludunt, bonis cum ægri rebus educuntur.

CAPUT IV.

De Dolore & ſpaſmo iliaco.

§. I.

Evolutio nominum.

INter graves generis nervoſi morbos, qui mentem permoleſta ſenſatione & corpus periculoſis pathematibus excruciant, referendi omnino ſunt ſævi inteſtinorum dolores, inter quorum numerum primas fere tenet, qui in ileo valde teneræ & ſenſilis texturæ conſiſtit & vulgo paſſio dicitur iliaca. HIPPOCRATES *dolorem ilei*, quia cauſa ibi reſidet, vocat: Græci *chordapſon* ſive *morbum chordinum* appellarunt; quia inteſtinum ægrotans ad chordæ ſimilitudinem tenditur. Dicitur Latinis *volvulus*, quia inteſtina ex parte invicem convoluta apparent in defunctis. CORN. CELSUS tenuioris inteſtini morbum vocat.

§. II.

Definitio.

Eſt dolor inteſtinorum tenuium acutiſſimus facile in inflammationem tranſiens, ſub quo periſtalticus eorum motus ſecundum naturam ad inferiora vergens violenter invertitur, atque in inteſtinis contenta atque aſſumta vomitu rejiciuntur & extorquentur, ac nihil, neque flatus per alvum fortiter clauſam, deſcendere poteſt, gravia poſt ſe trahens & ſæpe funeſta ſymptomata.

§. III.

Morbi proceſſus.

Progreſſus hujus morbi una cum ſymptomatibus ita adornatur. Præcedunt alvi obſtructiones, mox acuti & ſæviſſimi prodeunt dolores, cum inflatione, diſtenſione, duroque ad tactum tumore regionis umbilicalis Alvus prorſus eſt conſtipata & conſtricta, adeo ut neque flatus nec excrementa per eam tranſmittantur; poſtea ſuperius erumpunt flatus & primum bilioſa ac pituitoſa materia, antecedente nauſea, crebro vomitu protruditur, ſpiritus eſt difficilis & quicquid cibi vel potionis aſſumitur, tametſi id intro deſcendat, paulo tamen poſt, quia tranſire inferius nequit, iterum vomitu redditur, fæces ſubrubræ, non abſimiles ſtercoribus, cum fœdo ſæpe halitu ejiciuntur. Summa ſequitur virium proſtratio, calor præternaturalis, pulſus durus & contractus cum immodica ſiti, urina rubra eſt & difficulter redditur. Cum ad extrema ventum eſt, accedit ſingultus, delirium itemque nervorum diſtenſio, ſudore frigido perfunditur corpus, & atroces

convulſiones ac lipothymiæ vitæ ſæpius finem afferunt. Ipſe HIPPOCRATES *Lib.* III. *de morb.* ita exprimit volvuli generationem: *reſiccatur inteſtinum & præ inflammationis caliditate obturatur, ut neque flatus neque cibi pertranſeant, ſed venter durus ſit, & quandoque vomant primum mucoſa, dein biliosa, poſtremum ſtercus.*

§. IV.

Anatome ileoſorum.

Per diſſectionem hoc morbo defunctorum, ileum inter ſe convolutum, & in una & altera parte, ubi mali ſedes, inflammatum ac ſphaceloſa putredine corruptum apparet, & ſupra inflammationem ilei pars magna ab hac labe libera, flatibus adeo turget, ut ipſum colon amplitudine interdum ſuperet.

§. V.

Ratio formalis.

Ratio formalis hujus mali conſiſtit in inverſo plane inteſtinalium tunicarum nerveo-muſculoſarum motu periſtaltico, à fortiori coarctatione, anguſtia & clauſura in inteſtino ileo facta, qua nihil ad inferiora tranſmittitur.

§. VI.

Cauſam præbet hernia.

Plerumque hujus miſeræ ac dolorificæ paſſionis cauſam præbet hernia ſcrotalis vel inguinalis, quando inteſtini ilei portio intra proceſſus peritonei eo impellitur, ubi illi in viris ad ſcrotum abeunt, in fœminis vero uteri ligamenta rotunda penetrant. Jam vero notum ex anatomicis eſt, hos proceſſus, dum muſculos abdominis perforant & tranſeunt, certis quaſi angulis aut gradibus hanc facere penetrationem, ita ut, cum unum muſculum perforarunt, intra eum & ſequentem aliquantulum progrediantur, antequam alterum pro ulteriori itinere tranſeant; ſapienti naturæ conſilio, ut eo minus promte aliquid ad ſcrotum vel inguinalem regionem extra abdominis cavitatem prorumpat. Si vero cum violentia id fiat, ut eo ilei pars dilabatur, annulique nimium dilatentur, facile contingit, accedentibus præſertim aliis cauſis, ut priſtinum locum repetere nequeat: atque ſic firmius ibi inhæreſcat & incarcerata ſit, omnemque contentorum tranſitum plane impediat.

§. VII.

quæ in fœminis periculoſior.

In fœminis res eſt majoris periculi, cum proceſſus ibi ſint anguſtiores & difficilius prolapſa inteſtini portio reponatur: & licet in nonnullarum inguine tam exiguus tumor, ut vix fabam æquet, protrudatur, tamen ſæviſſimam hanc paſſionem invehere poteſt. In herniis ſcrotalibus minus eſt periculi quo major inteſtinorum eſt prolapſus. Vidimus non ſemel ſed ſæpius vel tertiam inteſtinorum partem miro & magno tumore in ſcrotum deſcendiſſe, ſine ullo ſuccedente paſſionis iliacæ periculo, quia tranſitus contentorum commodius & facilius tunc fieri poteſt.

§. VIII.

cauſa etiam mutuus ingreſſus.

Præter hernias, occaſionem huic ſævo malo producendo dat frequentius inteſtini ilei mutuus ingreſſus ſive intus ſuſceptio, quæ per ſectionem mortuorum venit in conſpectum. Et utut nonnulli auctores hanc plane negare & pro impoſſibili habere velint, contrarium tamen teſtantur experientia & obſervationes: inter quas attentione plane digna eſt Cel. PEYERI in *tract. de glandulis inteſtinalibus* relata de ſectione fœminæ volvulo extinctæ, quæ ita habet: *patefacto abdomine ileum alicubi plane conſtrictum atque veluti injecto laqueo ſtrangulatum vidimus; nimirum portio ejus quatuor digitos tranſverſos longa, plurimum vero contracta ac anguſtata intra proximæ portionis ſuperioris cavitatem prorſus abſcondita latebat.* Simile quid à Clar. SYLVIO *in praxi Medic. lib. I. cap. XV.* deſcriptum eſt. Et talis ingreſſus in puella ſimili morbo extincta idem PEYERUS tribus diſtinctis locis, præſentibus nobiliſſimis Medicis *Hardero* & *Brunnero*, oſtendit.

§. IX.

Quomodo ingrediatur.

Geneſis hujus phænomeni, licet prima fronte paulo difficilior videatur; non tamen omnem conceptum tranſcendit: nam ſi una portio ilei vehementer conſtringitur, fit ut in vicinam flatu diſtentam cum impetu intrudatur. Talis ingreſſus non modo maximi doloris, ſed & inflammationis eſſe cauſa poteſt, quæ compreſſis & conſtrictis vaſis ilei una cum meſenterii portione exoriri debet. Dein etiam ſphacelatæ ejuſmodi partes in ſectione reperiuntur: & notabilis eſt caſus quem LAZARUS RIVERIUS *Cent.* III. *Obſerv.* 26. prodidit; ubi in diſſecto cadavere ileum in fine ſuo tribus complicationibus convolutum & quaſi compactum in unam maſſam deprehendit, quæ tota ſic convoluta portio gangræna erat affecta, una cum meſenterii proxima parte; reliqua inteſtina erant ampliſſima & flatibus mire diſtenta.

§. X.

& quæ ad id conferunt.

Ad funeſtum talem inteſtinorum ingreſſum qui cauſam ileo præbet, plura alia implicita mala conferre poſſunt: & teſtantur diverſorum auctorum obſervationes, à lumbricis in ileo detentis & in diſſectis cadaveribus repertis, ſi morſu dolores efficiant, iliacam paſſionem fuiſſe productam. HENRICUS ab HEER *obſerv. XXIV. pag.* 214. puellam ſecuit ab epilepſia ilioſam factam vermeſque evomentem, in cujus ileo, circa finem, quinque complicationes vermium invenit, quarum aliæ inferne ſurſum repebant, aliæ ſupra deorſum complicabantur. Et in M. N. C. *Decur.* II. *ann. V. obſerv.* 19. de fœmina triginta annorum refertur, quod ileo correpta cum fæce liquida evomuerit xvj. lumbricos teretes robuſtiſſimos, & animam ſub frigido ſudore efflaverit. In medio inteſtini ilei membranæ cuculli inſtar extenſæ videbantur & foramen groſſi magnitudine tenuiſſima membranula exterius tectum. Utrinque vero inteſtinum unius digiti longitudine, duodenum autem duorum digitorum tranſverſorum latitudine nigrum & gangræna corruptum viſebatur. Eandem morbi cauſam etiam confirmare & adſtruere videtur LOMMIUS *lib.* II. *obſerv. Medicin.* dum ait: *ſi ad extrema ventum eſt, ſubinde lumbrici evomuntur.*

§. XI.

Inter cauſas etiam venena &c.

Neque inter cauſas antecedentes quæ ileum excitare poſſunt, atque non modo ſtricturam & coarctationem ipſis inteſtinis inferunt, eaque ad inverſam periſtalticam motionem irritant, excludenda ſunt venena, item purgantia acriora nec non emetica, præſertim ſi jam labe & vitio quodam inteſtina laboraverint. Ita CÆLIUS AURELIANUS, qui præter Hippocratem optime de acuto hoc tormento, quod Græci ileon

ileon appellant, ſcripſit, inter cauſas, venenum potum aut cibo datum nec non fungos comeſtos refert. Et ALPINUS *de medic. method. p.* 313. de *Guilandino* memorat, quod è colico dolore à devoratis catapotiis & hiera ad ſemi unciam, in ileon, quo extinctus eſt, inciderit. Neque nos tali in caſu largiorem pilularum, quæ aloën recipiunt, uſum probare poſſumus, utpote quæ poſt operationem non modo inteſtina exſiccant, ſed & uberiorem ſanguinis ad illa affluxum procurant, ut hinc etiam, ſecundum noſtram obſervationem, inteſtinorum in hac vel illa parte coarctationes, quæ liberum excrementorum tranſitum inhibent, & ad dolores colicos diſponunt, efficiant.

§. XII.

Nec non quæ inteſtina obturant. Neque ex numero cauſarum paſſionis iliacæ obturationes inteſtinorum præſertim tenuium omittendæ veniunt, quas alimenta ſicca, conſtringentia, vel humido non ſatis diluta excitare conſueſcunt; inter quæ, teſtantibus obſervationibus à Medicis paſſim notatis, frequens panis ſicci & bis cocti, ſpirarum, caſtanearumque eſus, pyra & poma maxime cydoniata, fructus immaturi & acerbi, in magna copia ſi devorentur, magnum momentum conferunt; præſertim ſi vita ſedentaria, mœror animi, qui omne robur & tonum ventriculo & inteſtinorum canali ſubtrahit, vel parcus potus, acceſſerint.

§. XIII.

aut inteſtina craſſa diſtendunt. Præterea inteſtina craſſa à ſcybalis diutius retentis obſtructa & obturata acerbam hanc paſſionem, dum nihil, quod ore aſſumitur, tranſmittunt, ingenerare poſſunt, præſertim quando ex pudore aut loci defectu, vel alia ex cauſa ſtimulus ad alvum deponendam reprimitur & cohibetur. Accumulatur hinc maxima excrementorum copia, quæ poſtmodum tunicas inteſtinales tam violenter diſtendunt, ut vis earum elaſtica, ſyſtaltica & expultrix plane ceſſet atque deficiat. Hæc dum cogito, in mentem mihi venit ante aliquot annos à celebri quodam Archiatro Regio ad me facta relatio, quod nimirum Celſiſſimus Princeps, ex nimia cohibitione & retentione fæcum, iliacus factus fuerit; in cujus poſt mortem diſſecto corpore inteſtinum colon ſcybalis totum repletum & diſruptum in una parte inventum eſt, atque tanta ſcybalorum moles deducta, quæ pondere circiter viginti libras æquavit. Neque attentione indignum eſt, quod HENRICUS ab HEER in *obſervat. pag.* 54. narrat, ſe præſente, dum ileo demortui abdomen diſſecaretur, ſponte inteſtina crepuiſſe cunctorumque adſtantium veſtes inſigniter commaculaſſe, cum impetu erumpentibus & exploſis ſcybalis.

§. XIV.

ira quoque. Ex ceteris vero omnibus cauſis antecedentibus, affectus iræ, præſertim ſi vehementior fuerit, ad iliacam paſſionem producendam, & quidem facilius in iis, qui vitio quodam inteſtinorum laborant, aut hernioſi ſunt, magnam habet potentiam. Neque deficit ratio: nam ea eſt natura ac indoles hujus affectus, ut nervoſas maxime partes ſpaſtice convellendo operationem ſuam exſerat, inque partibus etiam imbecillioribus, ad quas merito extra abdomen prolapſa inteſtini portio pertinet, quam facile, ob copioſiorem ſanguinis affluxum, ſtagnationem & ſtaſin, ex qua demum oritur inflammatio, producat.

§. XV.

An ſtercora evomi queant? Quæſtio nunc occurrit curioſa ac non levis momenti: an nimirum, ut communis fert ſententia & veterum etiam Medicorum aſſertio eſt, in noſtro morbo, præſertim quæ ab incarcerata hernia, vel à mutuo inteſtini ilei ingreſſu fit, ſtercora per os evomi poſſint? Dubitandi non levis ratio in eo poſita eſt, quod primo per coli valvulam, qua ilei ingreſſus in cœcum & colon munitus eſt, fæces non poſſint relabi & regurgitare: dein, quod nulla ratione concipi poſſit, quomodo per conſtrictam & firmiter incluſam in hernia tenuem ilei partem ſtercora penetrare queant. Ego quidem non in totum rejicere volo teſtimonium Medicorum probatiſſimæ alias fidei, ſed tantummodo id, quod ipſe in aliquot vidi & obſervavi ſubjectis hic adducere volo; videlicet rejectam quidem vomitu fuiſſe materiam, quæ colore ſubruſo & externa ſpecie liquidas alvinas fæces referebat: quandocunque vero ipſa rejecta & collecta materia naribus fuit excepta, nullus plane fœtor vel gravis odor ſe prodidit, ut potius aſſumtarum rerum odorem habuerit, præterea & ipſa quaſi ebulliens cum ſpuma apparuerit. Nihilo minus ego haud negaverim, quando nec ab incarcerata hernia, nec à convolutione inteſtinorum, ſed à ſola ſpaſtica ilei ſtrictura dolor fuerit ortus, inteſtina vero craſſa, rectum & colon, validiſſima ſimul ſpaſtica ſtrictura laboraverint, poſſe hac ratione fæces valde liquidas, & ut alii obſervarunt, clyſteres per coli valvulam ad ſuperiora penetrare. Ceterum hanc de ſtercoribus vomitu in hoc malo rejectis obſervationem ulteriori & accuratiori Medicorum animadverſioni atque examini commendatam velim.

§. XVI.

Prognoſis. Quod attinet ad ipſam prognoſin, ſpes ſalutis ſupereſt, quam diu non adeſt inflammatio & clyſteres in alvum recipiuntur & redduntur, dolores quoque locum mutant, neque dolor & vomitus aſſiduus eſt, ſed per intervalla urgent, atque malum ab obſtructis inteſtinis à contentis fæcibus, enatum fuerit. Major adhuc ſpes eſt, ſi medicamentum ore ſumtum laxans alvum perrumpens dejectionis initium facit. Si vero inflammatio jam præſens, quæ ex febre, vehementia torminum, urinæ ſuppreſſione, pulſu duro & celeri, ſiti inexhauſta, jactatione corporis & ſumma virium proſtratione atque extremorum frigore, dijudicatur, parum ſpei ſupereſt. Repentina vero & omnimoda doloris ceſſatio, ſummus virium lapſus cum pulſu debili, animi defectio, fœtor oris, inflammationem abiiſſe in ſphacelum certo denunciant. Quod reſtat, id ſciendum eſt, quod grave hoc malum, ſi inter initia, ad avertendam inflammationem & dolorem ſopiendum congrua opponantur remedia ad duas vel tres hebdomades, antequam prorſus conquieſcat, poſſit produci.

CURATIO.

§. I.

Tempus attendendum. Si ullo in morbo temporis momenta attendere & obſervare juvat, profecto in morbo iliaco ſanando id neceſſarium eſſe exiſtimo: nam is ipſe tantæ eſt vehementiæ, ut intra tres quan-

quandoque dies ſatis validum hominem, niſi cita ope ſuccurratur, enecare poſſit. Quando vero quævis momenta temporis præcipiti gradu aufugiunt, ſubinde juvandi occaſionem ſecum arripiunt; & valet hic egregium illud HIPPOCRATIS monitum practicum, quod *libr. I. de morb.* medicinam qui faciunt, graviter inculcat, his verbis: *Si unquam aliquis in ullo morbo utilitatem attulit, eum juſto tempore attuliſſe neceſſe eſt.* Quo circa, ſi ullo in affectu certe in hoc diro, præcipiti & periculi pleniſſimo, Medicus peritus ſtatim accerſendus eſt, cui nihil prius, nihil poſterius curæ cordique ſit, quam ut ſæviſſimo dolori, qui inflammationis & mortis etiam cauſam præbet ſufficientem, per convenientia tam interna quam externa remedia ſublevando proſpiciat.

§. II.

Methodus curandi Hippocratica.

Qui in veterum Medicorum Græcorum lectione paulum verſatus eſt, is facile deprehendet, eos ſollicite & accurate admodum partium nervoſarum affectus inque primis dolores, tum quod ad eorum hiſtoriam, tum ad curationem pertinet, deſcripſiſſe; non ex alia ſine dubio cauſa, quam quod ob regionum præcalidarum, vitæ, & victus intemperati rationem ejuſmodi morbi ſæpius occurrant & opem Medici requirant. Videbimus itaque quomodo & qua methodo HIPPOCRATES hujus mali curationem inſtruxerit & adornaverit. Deſcribit hanc ipſam *lib.* III. *de morb.* §. 15. Jubet hoc in affectu alvi apertionem tentandam per glandem ſatis longam ex melle paratam, quæ anteriori parte ſelle taurino oblinatur, & bis ac ter ſubmittatur; *quo combuſta*, ut inquit, *ſtercora circa rectum inteſtinum contenta educantur.* Poſt hæc clyſterem adhibendum docet. Et ulterius addit: *ſin minus hae opem ferant, folle fabrili in ventrem indito flatus immittantur, à quo & ventrem & inteſtini contractionem diſtendere oportet*; dein extracto folle, clyſterem applicandum, qui non ex calefactoriis, ſed ex his qui ſtercora diſſolvunt ac colliquant parandus eſt, ſuadet; poſtea *obturata per ſpongiam ſede in aquam calidam laborans conſideat, continens clyſteris infuſum*; & addit: *ſi hoc infuſum ſuſceperit & rurſus dimiſerit ſanus evadet.* Annectimus quæ venerandus ſenex alibi ſcribit: *Supernum ventriculum quam citiſſime purgato, ac ſanguinem de capite ac cubitis detrabito, ut ſuperne alvus caleſcere deſinat; & partes ſupra ſeptum tranſverſum frigeſacito, excepto corde. Infernas autem calefacito, homine in ſolio aquæ calida collocato, ac ſemper oleo illito.*

§. III.

Methodus Cal. Aurel.

CÆLIUS AURELIANUS præclarus non minus Medicinæ ſcriptor *lib.* III. *acut. paſſion. cap.* 17. in ilei tormento, quæ ſequuntur remedia proponit atque commendat. Per clyſterem nimirum oleum calidum purum, vel aquam cum æquali parte olei dulcis & cum hibiſco, per quem altheæ radicem intelligit, coctam donec aqua fuerit conſumta, ut olei pinguior natura mucilagine radicis temperetur, ano infundendam eſſe proponit. Veſicam quoque calidam & oleo ſemiplenam, item mediocrem vaporationem pro mitigando dolore parti morboſæ applicandam jubet. Præterea ſi hæc nihil perficiant, *folliculo artis ærariæ immittendum*, inquit, *ventum per podicem, quo diſtantia ventris atque inteſtinorum replicatis follieulis fiat: & tunc ſtatim adhibendum clyſterem probat. Detracto ſupra dicto folliculo & podicem cum ſpongia obſtruendum præcipit.* Ceterum hoc affectu laborantem ſovendum eſſe loco mediocriter calido atque lucido, adhibita requie cum ſilentio & abſtinentia cibi uſque ad triduum, potum quoque parcum dandum imperat; cavendumque eſſe monet, ne externa & cataplaſmata apponantur, quæ gravitate & pondere dolorem inferant. Nos vero curandi hanc Veterum methodum non poſſumus improbare, ſed potius laudamus, modo convenienti tempore & ordine ſuſcipiatur. Directa enim quam maxime eſt ad alvi ſeceſſum procurandum & ad ſtricturam inteſtini craſſi ſpaſticam, quæ huic obicem ponit, removendam, pariter etiam ad inflammationem in locis ſuperioribus, à qua ſummum imminet vitæ periculum, abarcendam. Nos ante omnia ad primam mali cauſam & originem in curatione adminiſtranda reſpiciendum ducimus.

§. IV.

Si cauſa ileo hernia, ea reponenda.

Igitur, quando cauſam mali incarcerata hernia præbet, quod ut plurimum fit, prima & præcipua cura eſſe debet, ut prius emollita inteſtini prolapſi portio, ſi non ſponte retroceſſerit, in ſuum locum reponatur. Quod ut facilius ac promtius contingat, primo clyſteres applicentur ſingulis bihoriis, ut flatibus abdomen depleatur: dein pinguibus & oleoſis pars affecta erit emollienda; quo fine veſica ſuilla axungia humana vel canina ſemiplena, parti affectæ applicari & totum quoque abdomen omento ex animante ut vitulo deſumto, vel ſi non fuerit ad manus, linteo mundo oleo raparum vel lini calido immerſo tegi poteſt. Poſtea ſupinus æger locari debet, ventre & abdomine paulo eminenriori, capite vero decliviori: & ſic cruribus diductis, chirurgus manu oleo amygdalarum inuncta, inteſtinum ſcroto prolapſum, molli contactu & intropulſione ſenſim digitorum adminiculo facta, in abdomen reponere tentet, ita tamen, ne inteſtinum complicetur, vel ullo modo lædatur: niſi enim tempeſtive repoſitio herniæ fiat, ſive ſit in inguine, ſive in ſcroto, ſive cruralis hernia fuerit, quam facile inflammatio in ſphacelum deſinens ſupervenire poteſt; quando videlicet ſanguis, ob coarctati & occluſi ac quaſi à tendinibus abdominis ſtrangulati ilei portionem, per vaſa ſanguinea compreſſa regredi nequit, is reſtagnat atque in ſphaceloſam putredinem abit.

§. V.

Dolor ſedandi

Præcedenti non poſterior in hoc affectu eſſe debet indicatio, ut atroces & intolerabiles dolores convenienti medicina ſopiti conquieſcant. Nam ea eſt doloris vehementiſſimi vis ac potentia, ut lege conſortii, quod partes nervoſæ inter ſe habent, gravia illa ſymptomata, vomitus, ſingultus, anxietates, aſſidua vigilia, febris, delirium, virium exſolutio, inquietudines, neque minus ſtrictura totius canalis inteſtinalis uſque ad inferiora ipſumque anum, tremor quoque extremarum partium atque urinæ difficultas inde pendeant: quæ cuncta ſedato dolore miteſcere & placari ſolent. Ego itaque in ejuſmodi præcipiti caſu cum ſingulari fructu & non ſine ſummo levamine nullo non tempore aquam menthæ leniter ſpirituoſam, quæ etiam in ſe leni vi anodyna gaudet, cochleatim ſingulis horis cum *interni*

x.

x. vel xv. liquoris anodyni mineralis, duobus vel tribus laudani opiati juxta Helmontii methodum parati liquidi, guttulis remixti porrigere ſoleo. Exterius quoque ad ſingultum & vomitum compeſcendum epigaſtricæ regioni emplaſtrum ex theriacæ veteris & olei nucis moſchatæ expreſſi æquali portione, additis oleo menthæ & camphora concinnatum, ſuaſi imponendum. Sedato vomitu vel etiam ſingultu, felicio-ri cum fructu & ſucceſſu clementer laxantia, ex manna, cremore tartari, amygdalarum dulcium oleo retineri & operationem ſuam exſerere poſſunt; videlicet quando ex diutius retentis excrementis in inteſtinorum flexuris, malum oritur.

& externis.

Poſt alvus laxanda.

§. VI.

Inflammatio avertenda venæ ſectione.

Neque inter medendi indicationes neglectui haberi debet, quod inflammatio omnibus modis ſit avertenda, quia hæc tandem in ſphacelum abit & mortem infert: ſiquidem teſtantibus id paſſim obſervationibus, nullus facile Iliacus abſque ſphacelatione inteſtinorum perit, ſive illa fuerit ex hernia, ſive convolutione, & mutuo inteſtinorum ingreſſu ſubnata. Ad hanc vero declinandam, præter clyſteres & externa emollientia, interneque data anodyna, quæ dolores, ſpaſmorum non modo, ſed & inſequentis inflammationis ſabros egregie ſedant & demulcent, venæ ſectio magnam vim habet; quam ipſe etiam HIPPOCRATES ad febrem ſedandam & impediendam *loco citato* commendat. Et CÆLIUS AURELIANUS quoque *l. cit.* phlebotomiam ad dolorem levandum magni facit. Uterque auctor in cubitu eam inſtituendam eſſe monet. Nos in pede, in ſexu præſertim ſequiori, eam utiliter celebravimus. Eſt vero ſanguinis miſſio eo magis utilis ac neceſſaria imo reiteranda, quo major ſanguinis abundantia in vaſis deprehenditur.

§. VII.

Si jam adfuerit, diſcutienda.

Deinceps ad æſtum febrilem & inflammationem reprimendam, ſicut nunquam non nitrum depuratum omnia remediorum genera exſuperat, ita etiam in hoc morbo locum invenit commodiſſimum, ſi pro doſi vj. vel viij. grana cum pulvere Marchionis permixta, addita interdum quarta, pro doſi, camphoræ grani parte, in decenti vehiculo per intervalla porrigantur. Tum quoque quam utiliter pulvis nitroſus antiſpaſmodicus in emulſione ex amygdalis dulcibus & amaris, ſemineque papaveris albi & aquis paregoricis compoſita, poteſt exhiberi. Exterius ad arcendam inflammationem partes dolentes, *linimento*, quod *ex uncia axungia humanæ & camphoræ drachma* conſtat, debent inungi.

§. VIII.

Ultimum auxilium in mercurio vivo.

Poſtremo, ſi malum omnibus jam laudatis & expertæ virtutis remediis reſiſtat, nec ullo cedere modo velit, ultimum neque contemnendum auxilium in uſu argenti vivi repoſitum eſt; quo etiam ipſe ego, ut in ſequentibus docebit obſervatio, bis feliciter uſus ſum. Neque etiam ullum facile reperiri hoc ipſo præſentius & efficacius, quando mutuus inteſtini ilei ingreſſus adfuerit, licebit remedium. Plures quidem novi qui in exhibendo hoc remedio valde ſunt timidi, ſed citra metus rationem: modo opportuno & convenienti tempore id fiat. Sic enim RHODIUS *Obſervat. Medicin. cent. II. obſerv.* 80. teſtatur hydrargyri uncias v. cum melle roſaceo ſolutivo hauſtas deploratum iliacum ſanaſſe. Libram dimidiam mercurii vivi impune ſumtam, ilico alvum exoneraſſe, memorat HENRICUS ab HEER *in Obſervation. Medicinal. p.* 56. qui plures morti vicinos hujus præſidio reſtituit. Quid? quod integram ejus libram ZACUT. LUSITANUS *Pr. adm. lib. II. obſerv.* 35. cuidam Duci ſtrenuiſſimo optimo cum eventu præſcripſerit. Ut taceam ejuſdem libras aliquot in aqua ſumtas, pluribus in iliaca paſſione periclitantibus, annotante PARÆO *Oper. Chirurg. lib. XX. cap.* 38. vitam ſervaſſe.

CAUTELÆ.

§. I.

Neque purgantia neque clyſteres validi admittendi.

Memori ſane, circa hunc affectum, mente tenendum exiſtimo, quod purgantia validiora alvum ducendi cauſa exhibere maximopere ſit inſecurum; dolorum enim pariter ac ſpaſmorum augmentum, nec non ſymptomatum omnium exacerbationem nunquam non inferunt. Neque clyſteres etiam ex valde calidis & carminativis concinnatos in uſum trahere conducibile eſt; multo minus interne eſſentiæ carminativæ ſtomachales vel vina medicata porrigenda: quippe hæc omnia ejus ſunt naturæ, ut in colica quidem flatulenta, & quæ à cauſa frigida, ut cum veteribus loquar, oritur, levamen afferre poſſint; minime autem ubi morbus eſt acutus, & omnia in vehementi motu ac impetu conſtituta ſunt.

§. II.

In defectu virium analeptica.

Ubi vero vires deficere incipiunt, & animi deliquia imminent, temperata analeptica omnino poſſunt uſui & præſidio eſſe, quæ videlicet ex aqua ceraſorum nigrorum, meliſſæ Turcicæ, liliorum convallium, menthæ, cinnamomi ſine vino paratæ ſunt; vel ipſum vinum generoſum cochleatim porrigi debet.

§. III.

Ubi plethora venæ ſectio.

Si ſtatus plethoricus adeſt, venæ ſectio ſtatim inſtituenda, imo ſi opus eſt reiteranda. Et plurimum quoque attendenda erit docta & circumſpecta obſervatio Clar. PASCOLI qui *Tom. II. Oper. pag.* 199. ita eleganter & prudenter ſcribit: *Si adſit febris, ſi viſcerum inflammationis indicia tametſi imminentis, vena ſtatim ſolvenda, in partibus potius infernis quam ſupernis. Hinc hirudines inteſtino præcipue recto admotas, mirum in modum profuiſſe ad ileum ſedandum hactenus pene ſemper obſervavimus; quum ſanguis qui ex vaſis hæmorrhoidalibus profluit, partem affectam proxime oneret.*

§. IV.

Mercurius vivus rite depurandus.

Quando uſus argenti vivi internus utilis ac neceſſarius judicatur, ipſum prius probe depurandum, lavandum & per corium trajiciendum eſt; dein non facile ultra libram vel dimidiam offerri decet, quod optime fit cum juſculo pingui; tum, poſt ejus potum in latus dextrum aliquandiu æger decumbere, ut eo citius ventriculi orificio dextro egrediatur, & inſuper, ſi vires id permittant, corpus ambulatione vel vectione movere debet, ut eo melius ad inferiora deſcendere poſſit. Cavendum vero, ne inflammatione jamjam præſente & viribus dejectis, hoc medica-

dicamento quis utatur, ne vulgus & adſiſtentes, ſi pereat æger, ab hoc remedio, quod ab omnibus fere ſuſpectum habetur, periiſſe ſibi vane perſuadeant.

§. V.

Clyſteres proſunt.

Magna vero ſalutis & convaleſcentiæ in miſerando hoc malo ſpes in clyſteribus eſt poſita, modo illi convenienti tempore & quantitate applicentur. Hi enim, ſi vehementi ſpaſmô conſtricta ſunt inteſtina craſſa, fibras eorum crebriori injectione relaxatas & flaccidas reddendo, inverſionem periſtaltici motus inhibent. Et præſtat tantummodo aquam calidam cum ſyrupo dialtheæ *Fernelii* permixtam non ſemel ſed aliquoties, & ſi vires patiuntur, una die ſingulis bihoriis, & quidem primo ſtatim die, ano inſundere, ut ſtercora etiam liquidiora fiant.

§. VI.

Cæl. Aurel. circa Topica monitum.

Quoad prudentem topicorum uſum, perplacet mihi CÆLII AURELIANI ſupra jamjam citatum à nobis monitum: qui à gravibus cataplaſmatibus abſtinendum eſſe docet, ne pondere & aſperitate paſſio & dolores increſcant. Sæpe enim tanta eſt ventris inflatio & diſtenſio, ut nec tactum cum manu paulo validiorem ferre æger poſſit.

§. VII.

Alvo firmiter clauſa, fotus confer.

Quandocunque alvus ob ſpaſticas ſtricturas ita clauſa eſt, ut nec ſyphonem, multo minus ſollem admittere aut recipere poſſit, tunc præſtat fotum temperate tamen calidum applicare & blandam ac ſucceſſivam puri olei tepefacti injectionem ſubtili ſyphone tentare, quo tunicæ inteſtini recti valde coarctati & ſpaſmo conſtricti hac ratione emollitæ, eo facilius poſtea, majorem quantitatem humidorum per clyſma in ſe recipere queant.

§. VIII.

In declinatione morbi, balnea.

Declinante & remittente morbo, lavacra, quæ etiam ſi vires ferunt pro circumſtantiarum ratione primis morbi diebus adhiberi poſſunt, convenientiſſima ſunt. Faciunt ad paſſionis ſolutionem & ad morboſas reliquias fibris relaxatis facilius expellendas; ſiquidem iis frequenter admodum & optimo conſilio *Methodici* in morborum declinatione utebantur, quemadmodum ex CÆLIO AURELIANO videri licet.

§. IX.

In dolorum ſævitia, opiata.

Ad mitigandam dolorum ſævitiam, quæ fere præcipuum tot gravium ſymptomatum & motus inverſi periſtaltici cauſam præbet, minime eſt metuendus opiatorum uſus, modo fiat ſtatim in principio ſi vires adhuc integræ, ſi plethora præſens ſoluta, & nullum ſphacelationis ſubſuerit indicium. De quorum inſigni uſu egregia B. WEDELII obſervatio, quam in M.N.C. *Dec. I. An. II. obſervat.* 238. communicat, legi meretur.

§. X.

Si hernia reponi nequit, inciſio.

Si cauſa iliaci mali eſt hernia cruralis, atque ob non ſperandam inteſtini repoſitionem ſphaceli & mortis periculum imminet, ultimum auxilium & ſpes ſalutis in inciſione eſt, quæ, ſi dextre a perito Chirurgo, adſiſtente docto Medico, adminiſtretur, ſine omni metu eſt & ex orci faucibus ægrotantem eripere poteſt. Talem ſectionem non ita pridem in urbe celebri, in illuſtri fœmina ex iliaco affectu in ſummo vitæ periculo verſante, feliciſſime & ſalutiſere ſumma Chirurgi dexteritate celebratam eſſe intelleximus. Sed in ejuſmodi caſibus ut operatio mature & in tempore ſuſcipiatur, ac antequam indicia præſentem ſphacelum denuncient, valde neceſſarium eſt.

§. XI.

Plurimum etiam ſcire refert, malum iliacum ex eorum eſſe numero, quæ facile recidivant. Novi aliquot, qui ſecunda & tertia vice recurrente affectu demum extincti fuere, ſed hi quod bene notandum hernia laborarunt. Ut itaque corpus à periculi pleniſſima recidiva vindicetur; opus eſt, ut ſollicita magnopere non herniæ habeatur ratio: quæ hæc eſt, ut beneficio ſubligaculi intus retineatur, vel ſi id fieri non expedit, omni modo & cura à frigore defendatur, &. inter cibos, qui inflant, ut ſunt fructus horæi, piſa, olerum ceparumque ſpecies, rapæ, maxime omnium vero quæ adſtringendi & ſiccandi facultate præditæ ſunt, evitentur, quo alvus libera & mollis ſervetur. Cumque ex multiplici obſervatione mihi comperium ſit, nihil præter iram & purgantia acriora hernioſos in iliacam paſſionem vel ejus recidivam præcipitare poſſe, ſedula utique opera danda eſt, ut hæc ceu valde pernicioſa declinentur. *Recidiva præcavenda.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Ante triginta annos, Vir ſpectatæ in hac urbe auctoritatis, cognatione mihi conjunctus ſexageſimum jam annum ſupergreſſus, à viginti jam annis hernia laborabat ſcrotali, quæ temporis progreſſu ita increvit, ut tertia minimum inteſtinorum pars, extra abdomen in ſcroto detineretur: ſi erectus ſtaret, inſignis capitis magnitudinem præ ſe ferebat tumor, qui tamen in ſupino ſitu, relabentibus intro inteſtinis, minuebatur. Periculi quidem honoratiſſimus vir ab enormi hoc malo nihil paſſus eſt, præterquam, quod quinque vel ſex ante obitum annos, tarde & parum cum ſuccederet alvus, valde copioſos & moleſtos vomitus, aliquot horas perſeverantes ſuſtinere debuerit: quibus ingens copia humorum vitioſorum in inteſtinis collecta dejiciebatur, qui vomitus ſingulis fere novem vel decem diebus recurrebant, quos futuros tumor grandior & dolor preſſorius in ſcroto indicabat. Excretione hac exantlata ſalvus & vegetus perſtitit, appetitu bono gaudens. *Dolor & ſpaſmus iliacus hernioſis recurrens.*

Epicriſis.

De hac affectus hiſtoria, hoc noſtrum eſto judicium; quod tantæ molis tumor inteſtinalis in ſcroto, extra periculum mali iliaci ſit, quia fæces & flatus non poſſunt ita intercipi, ac id in hernia inguinali, crurali, vel ſcrotali, ubi exigua tantum inteſtini portio prolapſa, incarcerata & quaſi ſtrangulata à tendinibus abdominis hæret, acutiſſimis doloribus comitantibus, contingit. Dein nihil dubii eſt, quin in tam enormi inteſtinorum prolapſu, non relaxatio tendinum & annulorum, ſed potius diſruptio locum habeat: alias enim tam ſubito in ſitu ſupino, tota inteſtino-

ſtinorum moles intra abdomen recedere non potuiſſet. Tum in præfata obſervatione hoc inſignis momenti phænomenon non erit prætereundum, quod videlicet, præcedente dolore tenſivo in ſcroto, omnia propemodum quæ ante tres vel quatuor dies aſſumta erant, quod ex colore, odore & conſiſtentia liqueſcebat, æger evomuerit, intus remanentibus quæ in prandio tres vel quatuor ante inſultum horas comederat. Id noſtra quidem ſententia ita factum eſſe judicamus: inverſio videlicet motus periſtaltici in inteſtino ileo, in ſcroto quod detinebatur, incepit, ſed non per totum ventriculum penetravit, fundo ejus tantummodo affecto, minime autem arcu majori ſive ſacco, qui in latere ſiniſtro eſt locatus.

Observatio II.

Spaſmus ilei ex muſti repletione in hernioſa.

Honeſtus hujus urbis civis, ſatis vegetæ & robuſtæ conſtitutionis, annorum triginta & aliquot, ex hernia per multos jam annos ſine offenſa vel moleſtia laboravit: neque ſubligaculo intus eam detinuit. Autumno ingentem quantitatem muſti bibit, atque nocte, in ſomno frigefacto abdomine, dum evigilat, tumorem valde auctum & dolorificum perſentit, qui nolebat, ut antea, intra abdomen ſubire. Dolores ſuccedebant acerbiſſimi per integrum diem durantes, qui non in ſcroto tantum partem affectam, ſed abdomen & totum corpus occupabant, cum inſigni anxietate & conatu ad vomitum juncti. Anxie à me petiit auxilium, miſi peritum Chirurgum, ut patientem inviſeret & relationem mihi faceret. Ego itaque ſuaſi, ut tumorem inungeret axungia omenti vitulini recenti & deſuper fomentum calidum continuo applicaret, quod ex lacte cocto cum floribus malvæ, verbaſci, chamomillæ, croco, ſemine anethi & cymini conſtabat, & blande ac modeſte repoſitionem manu tentaret. Interne per intervalla ſolam aquam menthæ cum aliquot granis extracti croci & julepo roſarum propinavi. Peracta repoſitione ſimul & ſemel, & omnes dolores & cuncta permoleſta ſymptomata ceſſarunt & conquieverunt.

Epicriſis.

Ex hoc jam clariſſime apparet quam caute & provide ſe hernioſi circa dextrum rerum non naturalium uſum gerere & cuſtodire debeant; cum levis etiam error funeſti affectus cauſam & originem ſubminiſtrare poſſit. Deinceps & hoc notari licet, quod ſolus acerbus dolor, qui partim nimia ilei intra ſcrotum detenti diſtenſione, partim etiam ejus intra annulos tendinum ſtrictura & arctatione fit, tam gravium ſymptomatum quæ iliacum malum formant & quæ ſæpenumero lethalia evadunt, vera & genuina cauſa cenſenda ſit.

Observatio III.

Dolor & ſpaſmus ilei ex uvis comeſtis, in hernioſa, mercurio vivo curatus.

Honeſta fœmina, uxor graviſſimi in urbe conſulis, cognatione mihi propinqua, annorum XL. in ſterili vivens conjugio, utpote cui nunquam fluxere menſes, tumore circa femoris curvaturam, in regione inguinali longo abhinc tempore correpta; in vinea ex uvis nimium comeſtis, & ſub cœlo frigido ex humido refrigerata, perſentit mox tumorem duriorem, graveſque & acutos in eo dolores, qui noctu ingraveſcebant. In conſilium accerſitus cum jam per biduum nihil per alvum ſe dejeciſſe affirmaret; prima ſtatim cura fuit, ut alvus per clyſteres iterata vice infuſos aperiretur, & tam per externa quam interna remedia dolorum levamen afferretur. Seceſſerunt quidem excrementa, ſed non adeo ſufficienti copia: perſeverarunt tamen dolores, qui abdomen occupabant & ſomnum pariter ac appetitum tollebant: nec quicquam fomentis, cataplaſmatibus balneiſque proficientibus, tumore duro & dolorifico permanente. Nil igitur aliud agendum duxi, quam ut inflammationi verendæ perquam exitioſæ occurrerem: quapropter venam in pede ſecandam curavi. Interne vero pulverem Marchionis leniter nitroſum ex aqua appropriata menthæ videlicet & ceraſorum nigrorum parva & reiterata doſi obtuli. Æſtus quidem non adeo intenſus erat, ructationes tamen ſingultuoſæ & ad vomendum conamina permanſerunt. Tertio ab invaſione die copioſæ infeſtabant, præcedente anxietate, vomitiones & quidem materiæ, jam ſubfuſo colore quam ſpumeſcentia, liquidas, quæ alvo dejiciuntur, fæces referentis, conquerente etiam fœmina de malo odore. Ejuſmodi vomitus per tres fere continuabant dies; quibus ingens corruptorum humorum illuvies fuit protruſa. Ego te paulo curatius penſitata, materiam ſtercoream non habendam eſſe, ut adſtantes volebant, judicavi, ob nimiam ejectorum quantitatem, quæ in inteſtinis craſſioribus non poterat colligi, cum liquidorum deſcenſus ob incarceratam ilei portionem prorſus eſſet interceptus. Cum vero & alvi conſtipatio, & ventris tormina & vomitiones & vigiliæ aſſiduæ, vires in dies magis dejicerent, & præſentaneum kvamen uſque eo uſurpata remedia non adferrent, veni in hanc cogitationem, anne argentum vivum intro hauſtum poſſit in hoc caſu opportunum habere locum? Ego, cum medendi hæc ratio plane extraordinaria & plurimis ſuſpecta ſit, nolui ſolus hoc experimentum facere: ideoque petii ut Medicus, quem ob candorem ſemper æſtimavi, advocaretur. Ille, cum meas perciperet rationes, idem ſentiit, aſſerens, quod ſine omni periculo id fieri & forſan deſideratiſſimo cum ſucceſſu poſſit. Mane itaque, dato prius pingui juſculo libram dimidiam rite depurgati argenti vivi uno hauſtu ſumendam porreximus, deſuper bibendum brodium carnis cum aliquot unciis olei amygdalarum dulcium. Promte ægra aſſumſit. Poſt horam, leniorem per conclave deambulationem ſuaſimus. A medicamento ſumto omnis prorſus deſiſtebat vomendi conatus, & horas quinque poſt, in lecto, præter opinionem, alvus ſolvebatur. Linteis inſpectis apparebat materia gryſei coloris materia multis argenti vivi globulis intermixtis, qui diligenter collecti unciam præter propter æquabant. Ex quo factum eſt, ut afflictionum omnium fere, quibus ante angebatur, facta fuerit remiſſio. Alvum ſemel ſponte dejectam poſtea clyſteribus demulcentibus & emollientibus, pauco ſtimulo ſalino addito, eluere & craſſa inteſtina purgare conſtituimus: interne quoque laxans rhabarbarinum & mannatum cum cremore tartari ex vino dedimus. Ita inſignis copia progreſſu temporis materiæ excrementitiæ, permixta nunquam non portione argenti vivi, ſeceſſit, idque ultra duas fere hebdomades. Ex quo per DEI gratiam evenit, ut periculoſe ægrotans fœmina meluſcule ſem-

ſemper habens ex orci quaſi faucibus hoc remedio erepta fuerit. Ultimo vero loco id non prætereundum eſſe cenſeo, quod, collectis licet viribus ſomnoque ac appetitu redeunte, tremorem in artubus, atque vacillationem & impotentiam in pedibus ultra menſis adhuc ſpatium perceperit: quæ permoleſtæ affectiones dextro nihilo minus balneorum uſu prorſus demum ſublatæ & diſcuſſæ fuerunt.

Epicriſis.

Ex hujus morbi & curationis progreſſu, id demum in uſum practicum depromere licet, quod paſſio iliaca acuti alias periculi atque exitii, opportune datis medicamentis quæ inflammationem arcent & dolores mitigant, in affectum quaſi chronicum minoris periculi poſſit converti. Deinceps non contemnendum in hoc atroci malo, ſed potius incomparabilem uſum & efficaciam argenti vivi eſſe, ex hac curatione intelligi & ediſci poteſt, licet modus operandi non adeo explicatu facilis ſit. Ego tamen ita rem concipio: argentum vivum intro hauſtum, dum fundum ventriculi petit, pondere ſuo reſiſtit ejus ſubverſioni, ſive inverſæ ejus motioni periſtalticæ, ut potius meo quidem judicio, eam ad inferiora, facta in contrarium compreſſione, rurſus dirigat atque convertat: & hinc etiam ratio reddi poterit, quare globuli plumbei paulo majoris molis intus deglutiti, ad curandum hunc difficillimum affectum commendentur; de cujus remedii ſalutari uſu quamvis multa mihi relata fuerint, nunquam tamen me experimentum feciſſe ingenue fateor. Tandem hoc addendum eſſe exiſtimavi, quod dejectiones illæ ſpumaſcentes liquidæ & bilioſæ, quarum materia partim per continuum humoris bilioſi & lymphatici per glandulas in inteſtina ſecreti affluxum, in ileo, progreſſu temporis colligitur, non modo à vulgo, ſed etiam à Medicis pro veris ſtercoribus habeantur; licet in totum negare nolim, per vehementiorem inteſtini coli ſpaſmum quippiam ex eo putridi liquaminis ad tenuia conſcendere & ibi contenta inquinare poſſe.

Observatio IV.

Paſſio iliaca in infante ex terrore nutricis & dato auro fulmin.

Infans puer, unius anni, lac adhuc ex mammis ſugens, ex terrore nutricis, continuo ejulatu ac clamore noctem inſomnem degebat, abſque dubio ventris torminibus, quæ parca alvus & virideſcentes atque coagulatæ fæces denunciabant, per duos dies & noctes imo ultra excruciatus. Medicus ordinarius, cum ex clyſterum applicatione & uſu pulveris laxantis nullum conſpiceret levamen, duo auri fulminantis grana cum pulvere abſorbente permixta præbere decrevit. Inde vero nihil ſecutum levaminis, ut potius ſub majori alvi clauſura, vomitus & quidem virideſcentes inſecuti fuerint; quibus demum convulſiones epilepticæ jungebantur & mors. Conceſſa à parentibus, ad petitum meum, abdominis apertione, cui etiam Medicus ordinarius interfuit, offendimus in medio ileo, mutuum ad articulum digiti, inteſtini ingreſſum. Supra quem tenuia inteſtina ileon, jejunum, imo ventriculus, in quo ſubvirideſcens putridus humor inventus, flatibus valde erant turgida.

Epicriſis.

Graves & ut plurimum funeſtæ, quæ per animi affectus inque primis terrorem, à nutricibus in infantes derivantur, ſunt afflictiones. Horum enim ea eſt indoles, ut perniciales vim, maxime in inteſtina tanquam partes valde nervoſas exerant, quarum tonum & motum penitus ſubvertendo & pene infringendo, ventris tormina, alvi conſtipationem, convulſiones & epilepſiam quam facile accerſunt. Quibus infantum morbis ordinario fere dejectiones virides conjunguntur, non aliam ob rationem, quam quod retenta excrementa acidam corroſivam ob moram induant naturam, ut bilis permixta inde viridem colorem, non ſecus ac fieri ſolet, quando ſpiritus nitri cum bile miſcetur, contrahant. Uti vero aurum fulminans vel mercurialis proſapiæ medicamentum, ab admixtis ſalibus valde corrodentem & virulentam indolem acquirit, ita ſummopere cavendum eſt, ne infantibus tenerioribus, præſertim ſi acrium humorum copia obſeſſa ſunt inteſtina, ejuſmodi medicamenta porrigamus. Illa involutio quæ in conſpectum venit ilei inteſtini, ab atrocibus torminibus & ſpaſticis inteſtinorum contorſionibus abſque omni fuit dubio oborta.

Observatio V.

Dolor & ſpaſmus ilei in fœmina plethorica & hernioſa, ex ira vehementi.

Honoratior fœmina, quadraginta & aliquot annorum, animi in affectus valde proni, corporis gracilioris, vitam ſine motu amans quietam, venæ ſectionem ab aliquot annis, circa tempora æquinoctialia conſuetam, vere præteriti anni intermiſit, purgans vero infuſum, quo poſt ſanguinis miſſionem circa hæc etiam tempora ſubinde fuerat uſa, per tres dies uſurpavit. Interea vehementiori commovetur iræ affectu, quam inappetentia, virium languor ac artuum tremor ſequebatur; alvus quamvis eſſet obſtructa, nihilo minus ad eam exonerandam ægra ſæpius ſollicitabatur. Mox acerbas in regione hypogaſtrica dolores & tormina, cum præcordiorum anguſtia & crebra flatuum per os eructatione, perſentiebat. Ego accerſitus, ad alvum reſerandam, clyſterem ordinavi emollientem, cujus tantum levis portio fuit admiſſa. Interne ad flatus diſcutiendos, liquorem meum mineralem anodynum cum eſſentia corticum aurantiorum bene præparata æquali miſcui pondere & per intervalla præbui. Externe linteum aqua Reginæ Hungariæ & balſamo noſtro vitæ ebrium abdomini applicari jubebam. Sedatis doloribus ægra quievit & cœnavit; clauſa vero permanſit alvus. Sequenti ego die rurſus vocatus ſum, & tum dolores patiebatur prioribus longe acutiores & ſæviora tormina, cum ingenti abdominis inflatione, umbilici retractione, extremorum frigore & continuo ad vomendum conatu. Tum mihi aperiebat, quod ex laborioſo partu, ante multos jam annos, in inguine ſiniſtro contraxerit tumorem, qui ſine ſingulari ſanitatis incommodo modo prodiret modo regredereretur; nunc vero longe major & valde durus ſine regreſſu perſiſteret. Et quoniam nobiliſſima patiens omnia quæ ore aſſumſerat vomitu reddebat, iliacum malum imminere non ſine ratione judicavi. Prima itaque & princeps, cum ſtatum animadverterem plethoricum, fuit intentio, inflammationem, qua nihil ſane in hoc affectu eſt pernicioſius, avertere. Ad aliquot igitur uncias ſanguinem

guinem è vena pedis detrahi juſſi. Dein ad alvum ante omnia reſerandam medendi conſilium direxi: ſed quoniam ob firmam clauſuram, clyſterem non admitteret, decrevi ut ſucceſſive leni ſyphunculo aliquot unciæ olei raparum & chamomillæ cocti immitterentur, quo poſtea inteſtino recto relaxato, eo facilius clyſteres infundi poſſint; quod etiam conſecuti ſumus, & duo applicati fuerunt, ſed nihil educebant. Igitur quum præfatæ afflictiones, vomitus, ſingultus, inquietudo, vigilia, anxietas cum extremorum frigore perſiſterent; viſum mihi fuit, ſingulis bihoriis, clyſterem ex ſola ptiſana, oleo olivarum & ſyrupo dialtheæ *Fernelii* infundere & ad potum aquam fontanam puram frigidam, aqua menthæ correctam, cujus libræ ſalis abſinthii drachmam unam & ſucci citri unciam ſemis adjeci, commendare: abdomine cum linimento ex axungia humana, camphora, ſpermate ceti, & oleo hyoſcyami quod conſtabat, calide inuncto. Poſt ſex clyſteres injectos, flatus ſeceſſerunt copioſi: quibus continuatis, in balneum aquæ dulcis ægram dimitti jubebam. Paulo poſt egreſſa, alvum intra horam ter deponebat. Continuatum fuit balneum, & interne infuſum mannatum cum aqua fœniculi, addito cremore tartari & nitro antimoniato propinatum: ita ingens mucidæ, craſſæ & liquidæ biliuſæ materiæ copia alvo fuit educta. Sequebatur hinc ſtatim ſingulorum pathematum remiſſio, larguſque ſudor cum virium & pulſus augmento, quem promovere, exhibita mixtura ſudoriſera, ex tinctura antimonii, liquore anodyno minerali & ſpiritu tartari compoſita, ſtudui. Sic permoleſta hæc affectio, Divinæ benignitatis adjutorio feliciter fuit depulſa.

Epicriſis.

Ex præfata hiſtoria id animadvertere licet, herniam, quanquam per longum tempus ſine valetudinis incommodo geri poſſit, nunquam tamen tutam, ſed formidandam eſſe. Hoc in caſu ad iliaci morbi geneſin, plethoricus ſtatus, aſſumtum purgans & demum ſuperveniens gravis iræ affectus ſymbolum ſuum contulerunt: utpote quæ omnia nerveæ inteſtinorum ſubſtantiæ ſunt inſenſiſſima, naturalem & placidum fibrarum inteſtinalium verſus inferiora tendentem motum pervertendo & invertendo; quod ex flatuum & excrementorum pertinaci intra inteſtina retentione & inde pullulantibus ceteris ſymptomatibus judicandum eſt. Sanguinis miſſio, quam tantopere ceu ſummum hujus affectus remedium veteres, ut HIPPOCRATES, CORNELIUS CELSUS & CÆLIUS AURELIANUS, laudarunt, in hoc caſu ſumme proficua ac neceſſaria fuit. Quoniam vero ob ſpaſmum vehementem, intra inteſtina craſſa conſiſtentem, ſuperiora ſummo cum dolore inflantur, rationi utique conſentaneum eſt, hanc ſtricturam tollere: quod omnium optime fieri poteſt, per oleoſa humida in magna copia injecta, ut ſtrictæ inde fibræ flaccidæ & relaxatæ evadant. Placuit mihi præ ceteris cura quam CELSUS *Lib. IV. cap.* 13. his verbis proponit. *Si dolor non quieſcit, etiam in alvum ex parte inferiore tres aut quatuor cyathos calidi olei dare convenit.* Et balnei uſum HIPPOCRATES ad felicem curam mirifice commendat. Cura abſoluta primarium quod huic fœminæ conſilium dedi, fuit, ut exquiſitam ſemper habeat vitæ & victus rationem, atque ab omni animi affectu ſe temperet: multiplici enim experientia edoctus ſum, his neglectis, malum quam promte recidivare; id quod præter HIPPOCRATEM ipſe CELSUS *loco citato* notavit: *facile*, inquit, *id malum redire conſuevit: & cum frigus ſubit, ſive aliqua jactatio, niſi bene jam confirmatis inteſtinis, revertitur.*

Observatio VI.

Berolini cum olim agerem, vir in Regiis ſervitiis conſtitutus, quadraginta & ultra annorum, gracilioris corporis habitus & naturæ cholericæ, ingenti ſemper gaudebat appetitu & varii generis eduliis ventrem quotidie infarciebat, nec jejunii patiens, vinum liberalius quoque hauriebat; alvus ordinario pigra erat & obſtructa; vomitus ſubinde pituitoſi liquaminis matutino præſertim tempore experiebatur. Poſteaquam in ſolennitate quadam, ſupra modum, placentas, carnes aſſatas, acetaria, condita mala cydonia devoraſſet, & alvus per aliquot dies clauſa nihil egeſſiſſet, male habuit. Venter enim durus, renitens, rugitibus & borborygmis hinc inde diſcurrentibus turgidus erat, atque continua ad vomendum aderat proclivitas. Opera medicaſtri uſus pilulas ad alvum aperiendam ſumſit purgantes; ſed ſine ſucceſſu. Augebantur potius anxietates circa præcordia cum continua nauſea. Rurſus ab eodem ſumſit pulverem purgantem, qui tamen nullam movebat ſedem, ſed decumbens omnia quæ aſſumſerat ore rejiciebat. Suppoſitoria & clyſteres omni effectu carebant. Uxor vehementer & anxie à me petiit conſilium. Ego accedens ægrum per decem dies nihil per alvum emiſiſſe deprehendi. Venter contactu erat durus, inflatus, & magna inquietudo atque anxietas, vigilia quoque affligebant. Bono vero cum DEO hac methodo miſer patiens eſt ſanatus. Primum ad vomitionem componendam præſcripſi mixturam Riverianam, quæ componitur, ex aquæ communis libra, ſucci citri uncia & ſalis abſinthii drachma, quam per vices aſſumſit. Dein ægrum Chirurgo commiſi, cui injunxi, ut clyſteres ex decocto emolliente, in quo ſufficiens ſaponis Veneti quantitas ſoluta, ſingulis horis ano infunderet, & poſtea in balneum ex herbis emollientibus & ſemine lini paratum ægrum dimitteret. Ventri quoque applicare linimentum ex oleis expreſſis, atque interne, cum juſculo oleum amygdalarum dulcium, addito pauxillo vini, præbere juſſi: quæ cura alternis vicibus aliquoties fuit repetita, adeo felici cum ſucceſſu, ut brevi temporis progreſſu ingens copia fæcum conglobatarum duriſſimarum & pituitæ glutinoſæ, quibus poſtea ſucceſſerunt liquidiores, multis ſedibus intra duos dies fuerit educta; quam excretionem, ſemel aperta alvo, ſeri lactis potu per vices ſumto, in cujus menſura cremoris tartari uncia dimidia & mannæ electæ unciæ tres ſolutæ erant, promovendam decrevi: & ita per DEI gratiam à gravi malo æger fuit liberatus.

Iliaca paſſio ex ingluvie & ſumto valido purgante.

Epicriſis.

A ſola diutina fæcum alvinarum retentione, iliacum morbum ſubnaſci poſſe, præſenti edocemur hiſtoria; ex qua animadvertere etiam licet, tali in caſu purgantibus præſertim validioribus

intro

intro ſumtis nihil eſſe perniciofius, utpote quæ fruſtra plane dantur, cum ſummo potius detrimento: nam dum fortiter ſtimulando inteſtina, materiam immobilem & fæces aridas per inferiora movere & deturbare nequeunt, invertendo potius periſtalticum inteſtinalem motum, malum reddunt deterius, atque anxietates & vomitus augent. Balnea vero temperata, dum externe, & clyſteres interne, fibras tenſas emolliunt, fæces diſſolvunt & colliquant, non omiſſis internis congruis laxantibus, convenientiſſimum præbent auxilium; quia ipſam cauſam & originem mali expugnandi efficaciam ſatis præſtabilem poſſident.

Observatio VII.

Paſſio iliaca ex vermibus funeſta. Puer ſeptem annorum ſpongioſioris habitus & coloris albidioris, dulcibus & fructibus horæis nimium uſus, carnes ac panem ſupra modum appetens, qui aliquot ante menſes unum vel alterum alvo dimiſerat lumbricum, in tormina ventris, alvi obſtructionem & inquietudinem incidebat. Fruſtra applicati clyſteres, & data fuerunt carminativa atque laxantia; augebantur potius cruciatus, aſſidui accedebant vomitus, & interdum per horam ſemi-mortuus in ſyncope miſer infans jacebat. Fœdos ex ore halitus & fæces reddidit: ſubſequebantur ſingultus & epilepſia, tandem mors.

Epicriſis.

Minime dubitandum eſt, affectum hunc fuiſſe iliacum, à lumbricis vel in inteſtino vel ventriculo reſidentibus ſubortum. Uti vero hi arrodendo & lancinando tunicas teneriorum inteſtinorum nerveas, graves in univerſo nervorum ſyſtemate concitant paſſiones: ita etiam motum inteſtinorum periſtalticum penitus ſubvertendi utique ſufficienti vi ac facultate pollent. Verique omnino ſimillimum eſt, lumbricos in ventriculo exiſtentes hujus mali exitialis cauſam fuiſſe. Incidit mihi in confirmationem hujus rei hiſtoria, quam ex relatione B. MEIBOMII habeo: Helmſtadii ſtudioſus, ante aliquot annos, ſupra umbilicum ferro vulneratus, continuo vomere cœpit primum cibos, dein materiam ſtercoris inſtar; ad ſub finem ſecundi diei mortuus eſt. Vulnerata quidem inteſtina arbitratus Medicus, ſed ſectio facta plane oſtendebat, ventriculum antrorſum & retrorſum eſſe læſum, tam late penetrante vulnere. Ex quo diſcimus, læſo tantum ventriculo, ſalvis inteſtinis, totum poſſe inteſtinorum canalem inverti; nihil juvantibus ſuppoſitoriis & clyſteribus. Alias in tali affectu, aqua cum mercurio vivo puro decocta, addita vini quarta parte, remedium neſcio præſtantius: hac enim & necantur vermes & alvus ſolvitur; ſed tempeſtive, antequam ventriculi & inteſtinorum tunicæ ſint laceratæ, debet exhiberi.

CAPUT V.

De inteſtinorum doloribus, atque in ſpecie, de colica flatulenta & ſpaſmodica.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Inter graves generis nervoſi afflictiones, non immerito referri debent vehementes dolores, qui inteſtina ceu partes valde nervoſas & ſenſiles motuque propulſorio præditas obſident, atque per conſenſum alias etiam nervoſi generis partes, in locis remotioribus conſiſtentes, afficiendo, pernicioſas ſubinde afflictiones pariunt. *In dolore inteſtinorum nervoſæ partes patiuntur.*

§. II.

Quemadmodum tenuia & craſſa inteſtina, ratione texturæ, capacitatis, functionis & ſitus differunt: ita etiam dolores, prout in iis ſedem ſuam figunt, ratione vehementiæ, periculi & aliorum accedentium affectuum differunt. *Ratione loci & vehementiæ differunt.*

§. III.

Obſervamus longe acerbiores & acutiores oboriri dolores in tenuioribus quam in craſſis: id quod luculenter validiora purgantia & venena cauſticæ indolis teſtatum faciunt, cum tormina ſupra & infra umbilicum atque in medio etiam hujus compareant ſæviſſima. Et hanc ob cauſam ab HIPPOCRATE in genere omnes inteſtinorum dolores, *iliaci* denominantur; nulla facta in monumentis ſuis doloris colici mentione: quum noſtro tempore omnes fere qui inteſtina obſident dolores, colici dicantur atque habeantur. *In tenuioribus acriores ſunt.*

§. IV.

Rectius itaque *iliaci* cenſendi erunt illi, qui medium graviter affligunt ventrem, ſive ſpaſmodice illum conſtringendo, ſive vehementer inflando; quum contra colici illi obtineant, qui in hypochondrio dextro & ſiniſtro hærent, & preſſione ac diſtenſione ingentes creant moleſtias. *Quinam dicantur iliaci & colici?* HOLLERIUS *de morb. intern. Cap. XXXIX.* ita coli dolorem deſcripſit: *inſiſtit in certo loco inſtar infixi pali; ſubinde tamen vagus ad inguina, ſiniſtrum & utrumque renem, ſurſum aliquando revolvitur, & locum mutat, ut ſunt flexus inteſtini coli, quod relicto recto in ſiniſtrum inguen divertit. Aſcendit inde ad ſiniſtrum renem ubi anguſtius eſt, quæ anguſtia & ſimul ibi occurrens flexura, cauſa eſt, ut hac in parte dolor ſit intenſior. Hinc ad ſplenem laxius intenditur, ſubitque hepar, atque aliquando in cyſtide fellis hæret; poſtremo in dextrum ileon deſcendit, ubi deſinit in cœcum.*

§. V.

Nos omnem inteſtinorum tractum pro ſubjecto & ſede dolorum agnoſcimus, ita tamen, ut una ejus parte graviter affecta, totus nervoſus canalis à faucibus ad podicem trahatur in conſenſum, ſive rectius præternaturales motiones imo inverſiones & læſiones motus periſtaltici, reliquis omnibus communicentur, adeo ut ſi vehementior cauſa fuerit, etiam totum univerſi corporis ſyſtema nervoſum gravius ſimul afficiatur. *Totus inteſtinorum tractus ſubjectum colicæ præbet.*

§. VI.

Affectiones & ſymptomata acerbiora, quæ inteſtini jejuni, ilei, coli, vel recti, ut apparet in hæmorrhoidibus cæcis, dolores comitantur vel ſubſequuntur, à ſpaſmo partium nervoſarum quam *Symptomata.*

quam maxime oriuntur & ſunt ſequentia: horror, tremor partium externarum, ſudor frigidus, virium omnium proſtratio, inquietudo, corporis jactatio, ſumma anxietas & interna anguſtia, ſingultus, vomitus, alvus conſtipata, teneſmus, urinæ ſuppreſſio, ſpaſmus veſicæ, febris, pulſus contractus, ſpirandi difficultas, quandoque delirium & convulſiones epilepticæ.

§. VII.

Ratio formalis eſt vel ſpaſmus, vel nimia diſtenſio.

Sicut ratio formalis ſive proxima cauſa omnis doloris eſt nimis vehemens tunicarum & partium nervoſarum diſtenſio, diſtractio atque expanſio, vel earundem validior & ſpaſtica conſtrictio & coarctatio: ita etiam ab iiſdem cauſis inteſtinorum proficiſcitur dolor. Vel enim à flatibus retentis & occluſis, ſupra modum certi inteſtinorum tractus diſtenduntur & divelluntur, ut quaſi continui ſolutionem moliantur; vel ab humore mordaci cauſtico intra inteſtina vel etiam in eorum ſubſtantia membranacea contento, ſpaſmodica conſtrictione criſpantur, coarctantur, cum valde moleſta & ſenſibili paſſione: qua de cauſa etiam in ſcholis medicis diſtinctio inter dolorem inteſtinorum, ſive colicam flatulentam & ſpaſmodicam, adhuc viget & locum obtinet.

§. VIII.

Diſtinctio colicæ flatulentæ.

In dolore tenuium flatulento, mire abdomen inflatur & turget; & tanta ſæpius flatuum vis eſt, ut cutem ita diſtendat, ut dolor ipſo tactu exacerbetur: neque exempla deficiunt, à vehementia flatuum herniam umbilicalem fuiſſe ſubortam. Dolores ſunt acuti, alvus valde conſtipata, ſumma anguſtia, ſique ſimul ventriculus inflatur, reſpiratio valde difficilis evadit, & eructationes cum levi levamine ſubſequuntur; accedunt cardialgicæ paſſiones & inanes vomendi conatus.

§. IX.

à colica ſpaſmodica.

In colica ſic dicta ſpaſmodica & convulſiva, ventris arctior fit compreſſio & umbilici introrſum tetractio, alvus eſt conſtipatiſſima, ut neque flatus tranſmittat, neque clyſterem facile recipiat. Adeſt ſimul ingens in lumbis dolor, ipſumque peritoneum muſculique abdominis violenter contrahuntur: extremorum adeſt refrigeratio, tremor, horror, pulſus durus & contractus, ſumma anxietas & quam facile animi deliquium ſupervenit.

§. X.

diſcrimen inter flatulentiam & colicam flatulentã.

Nos hoc loco monendum ducimus, inſignem eſſe differentiam inter *flatulentiam inteſtinorum*, & *dolorem inteſtinorum flatulentum*. Nam hic à ſola atonia, motu & robore inteſtinorum labefactato, in ſenibus potiſſimum & qui cibis inflantibus frigidis nimium utuntur, item in corporibus à prægreſſo morbo labefactatis naſcitur. Illa vero nunquam ſine labe inteſtinorum eſt, neque tam facile tollitur, & graviora habet accidentia, cum hic per ructus, per flatus & alvi ſolutionem facile terminetur.

§. XI.

inter dolorem nephriticum & colicum.

Illud quoque monitum non eſt prætereundum, dolorem nephriticum & qui à calculo renali fit, non confundendum eſſe cum eo cujus cauſa in ipſis inteſtinis reſidet: de qua confuſione jam olim a GALENO & ejus aſſeclis inſtituta fuit querela. Utut vero ratione ſymptomatum & effectuum multum inter ſe conveniant; in eo tamen eſt differentia poſita, quod dolor, ſi eſt à calculo, in lumbis fixior, pertinacior & acutior fit quam in colica ſpaſmodica; in hac alvus longe conſtipatior & fortius occluſa ac in dolore nephritico: dein quod, alvo per enema ſoluta, remiſſio doloris colici fiat, quod non contingit in nephritide calculoſa: ad urinam quoque emittendam major in calculo adeſt ſtimulus, eaque tenuis, in paroxyſmo aquoſa & ſubinde arenoſa apparet. Et poſtremo, dolor ſecundum ureterum tractum ſucceſſive protenditur: id quod in inteſtinorum non obſervatur doloribus. Longe vero facilius eſt in iis qui ſemel vel bis dolore ex calculo laborarunt, notas ejus characteriſticas diſcernere.

§. XII.

Cauſa efficiens in alia parte ac dolente hæret.

In theoria vero dolorum inteſtinalium id maxime attendendum venit, quod horum cauſa, à qua oriuntur, longe aliam ſedem fixam habeat, quam ubi eorum exacerbatio percipitur. Ita nunquam fit inflatio inteſtini, niſi in alia parte vel tractu, cujuſdam inteſtini ſtrictura ſpaſtica, anguſtia vel etiam obſtructio ab excrementis aut alio humore tenaci præcedat vel conjuncta ſit: ſiquidem flatus in inteſtinorum canale, propter calorem & humorem aqueum ſemper præſentem, nunquam deſunt, ſed nullam creant moleſtiam, quia liberum habent ſpatium & æqualiter ſe expandere poſſunt; ſimul ac vero obice poſito, non poſſunt tranſmitti, & intercipiuntur, ſed in certo loco coacervantur, occluduntur & quaſi incarcerantur, tunc magna vi expanſiva agunt in inteſtinorum tunicas, eas ſupra modum diſtendendo & diſtrahendo.

§. XIII.

Quid fiat, ſi tenuia ſpaſmo afficiantur.

Quandocunque in tenuioris inteſtini quadam parte, ſicut in hernia ſcrotali, vel etiam à vermibus aut fœcibus induratis evenit, ſpaſmus, occluſio vel nimia coarctatio producitur, vel etiam quando in principio coli in dextro latere excrementorum copia ſtagnat, nec loco movetur, ingens & acerbe dolorifica abdominis inflatio, ſupra, infra umbilicum & in medio ejus, oritur.

§. XIV.

ſi rectum aut colon

Quod ſi vero inteſtinum rectum vel inferior coli tractus vehementem patitur ſpaſmum, mire inflatur coli magna flexura in ſiniſtro hypochondrio verſus ſplenem, una cum illo, qui infra ventriculum tractus protenditur & juxta hepar poſitus eſt. Quando autem, quod frequentius in malo ſic dicto hypochondriaco & hyſterico occurrit, principium jejuni, vel finis duodeni ſpaſtice afficitur, ob vicinum & ſupra illud decurrentem ramum ſuperiorem meſentericum & intercoſtalem, ingens in lumbis oritur dolor, ipſumque duodenum & ventriculus flatibus mire implentur, diaphragmatis quoque liber motus impeditur; unde ingens illa præcordiorum anxietas, ſpirandique anguſtia, & ructus cum impetu, frequenter & fere ſine fine, erumpunt. *vel principium jejuni.* Non ſemel ego ſed aliquoties obſervavi in colica ſpaſmodica inferiorem coli partem funis inſtar, contortam & convolutam, tenue vero inteſtinum ad craſſitiem brachii expanſum fuiſſe repertum.

§. XV.

Colicæ ſubjectum.

Inteſtinorum dolores adeo frequentes ſunt, ut nulla ætas, nullus ſexus, nullus corporis habitus & nullum temperamentum ab iis ſit immune. Infeſtant autem quam maxime infantes, fœminas, atque etiam ſenes, & quicunque tenerioris, debilioris & ſenſibilioris ſunt naturæ.

§. XVI.

Cauſa & generatio colicæ flatulentæ.

Acerbæ & torminoſæ hæ inteſtinorum affectiones diverſi generis agnoſcunt cauſas, & pro harum differenti natura, genio & vehementia, variant ſymptomata, variat etiam & intenditur ſubinde periculum. Frequentiſſimam vero alvi ſcybala retenta & indurata, in inteſtinis craſſis, interdum in tenuioribus hærentia, cauſam præbent. Atque multum huc cruditatum acido-viſcidarum copia, cibi ſicci, aridi, adſtringentes, diuturnior ſomnus & vitæ genus motus ac laboris expers contribuunt. Et quandocunque ſub pigra & obſtructa alvo, cibi dulces, fermenteſcibiles, carnes pingues præſertim vervecinæ, cum potu frigido, vel refrigerationes pedum atque abdominis accedunt, inflatio abdominis intenditur & dolor acerbior fit. Atque in eo *colicæ* potiſſimum *flatulentæ*, & quæ Veteribus *à cauſa frigida* producta dicitur, ratio & genius verſatur: cujus generatio & crebra invaſio imbecillitatem & atoniam inteſtinorum eorumque toni ac roboris defectionem indicat atque ſupponit; hinc obeſis, phlegmaticis, ſenibus & debilibus admodum familiaris eſt, præſertim ſi frigus improvide ad pedes, dorſum & ventrem admittatur.

§. XVII.

bilioſa.

Alia *colicæ* ſpecies eſt *bilioſa*, quæ ſecundum Veteres, à cauſa calida ſubnaſcitur, atque ab humore bilioſo, acri, corrupto, in inteſtinis tenuibus præſertim duodeno copioſius collecto & ſtagnante ortum ſuum trahit, à gravi frequentius ira, præſertim in corporibus calidæ & ſiccæ conſtitutionis, ſub æſtate fervida & ætate juvenili, vel virili, aut ab aſſumtis potibus nimis ſpirituoſis & calidis proficiſcitur, majorique tormentorum, poſt frigidum ſumtum potum vel tranſpirationem prohibitam, ſeſe prodit ſævitia. Symptomata quæ hanc inſequuntur potiſſima ſunt vox rauca, cardialgia, continuum ciborum faſtidium, vomitus materiæ bilioſæ porraceæ, ſingultus, intemperies æſtuoſa & febriculoſa, inquietudo, ſitis intenſa, os amaricans, urina pauca & rufa, cui quandoque alvi dejectio bilioſa & crebra ſuccedit.

§. XVIII.

in infantibus lactantibus.

Datur quoque valde atrox & torminoſus inteſtinorum dolor in infantibus, à lacte ſtagnante per miſcelam bilis valde corrupto & corroſivo reddito, unde fæces plerumque ſecedunt virides, paucæ & coagulatæ, & ab arroſione tunicarum inteſtinalium ſubinde convulſiones epilepticæ lethiferæ tragœdiam ludunt.

§. XIX.

in pueris.

Pueris valde familiaris & frequens eſt colica, quæ fit à vermibus ſi convoluti in inteſtino ileo hærent, cui ſæpe febris continua & ſyncope, ventriſque lancinatio ac ſi terebra perforetur, jungitur. Qualia exempla, apud ZACUT. LUSITANUM *Prax. admir. Lib. II. obſ. 33.* & HILDANUM *cent. I. obſ. 57.* legi atque conferri poſſunt.

§. XX.

in puerperio.

Neque puerperæ ab immanibus abdominis doloribus immunes degunt, præſertim quando lochiorum fluxus deficit, & poſt partum abdomen non decenter ligatur, vel partium ventris accedit refrigeratio.

§. XXI.

Hypochondriacis ſæpe vexat.

Frequentiſſimum etiam hypochondriacorum ſymptoma eſt atrox colicus dolor, iſque maxime occupat latera, & vel in dextro hypochondrio infra ſub oſſe ilii, ubi principium coli flatibus & ſtercoribus infarctum eſt, vel ſub hepate in flexura, quam colon facit, flatibus vel ſcybalis diſtenta, maxime omnium vero in ſiniſtro hypochondrio ſub diaphragmate & liene, ob maximam coli flexuram, tenſivus conſiſtit, cum alvi obſtipatione, urinæ difficultate, anxietate, anguſtia, interna inquietudine viriumque dejectione junctus. Nam, quia in ſic dicto hypochondriaco morbo valde læſus & vitiatus eſt inteſtinorum periſtalticus motus, nec flatus, nec ſtercora verſus inferiora rite moventur & deſcendunt; hinc in flexuris maxime inteſtinorum, ubi diminuta eſt vis motrix contractilis & elaſtica, illa morantur, ſtagnant, & graves ac dolorificas ejuſmodi diſtenſiones pariunt.

§. XXII.

Colica ſpaſmodica à ſero acri intra tunicas hærente.

Alia adhuc ratio & natura eſt eorum dolorum inteſtina torquentium, qui fiunt à materia intra tunicas inteſtinales hærente, ſero videlicet impuro & acri. Et talis in corporibus ſcorbuticis ac purpura ſcorbutica vel ſcabie infectis, in arthriticis quoque & podagricis ſæpenumero obſervatur; quando vitioſa materia, deficiente naturæ robore, retinetur, nec ad extremas partes tranſmittitur, vel etiam ab iiſdem, ob varias externas cauſas, intra corpus per metaſtaſin tranſponitur. Et hæc ſpecies colicæ ſpaſmis maxime ſe exerens, ad ſpaſmodico-convulſivam ſpectat & ſæva conjuncta habet ſymptomata, difficilis etiam eſt curationis, ac inflammationem minatur, neque facile conquieſcit, niſi relegata materia ad extimas partes fuerit.

§. XXIII.

à ſanguine.

Neque prætereunda erit gravior & identidem ſpaſmodico-convulſiva colica, à nonnullis *ſanguinea* vocari ſolita, à ſanguine nimium intra inteſtinorum, coli præſertim tunicas congeſto, ſtagnante & ſenſiles nerveas tunicas valde diſtendente. Et hæc fieri ſolet in fœminis à menſium fluxu ſuppreſſo: tunc hyſterica vocatur; vel etiam à conſueto hæmorrhoidum fluxu deficiente, vel violenter cohibito aut ſuppreſſo: tunc recte dici ſolet hæmorrhoidalis. Quæ ſicut ſæpius in praxi occurrit, ita etiam ejus cauſa Medicis ut plurimum incognita eſt. Hac ſæpiſſime homines boni, robuſti & ſanguinei, habitus euſarci, qui lautius & liberius, ſub meri præſertim potu degunt, otioſam colentes vitam, afficiuntur. Cujus colicæ ſanguineæ multa exempla & obſervationes Doctiſſimus CAROLUS PISO in egregio tract. *de morbis è colluvie ſeroſa oriundis* vid. *Sect. IV. cap. II.* poſteritati reliquit.

§. XXIV.

Colica ſaturnina.

Immanis quoque eſt illa colicæ ſpaſmodicæ ſpe-

ſpecies, quæ à fumis ſaturninis, ore hauſtis & cum ſaliva deglutitis ortum ſuum ducit, atque iis qui mineras Saturni igne tractant & calcinant, vel plumbum ab argento in docimaſticis fumis ſeparant, ut in Hercinia fit, familiariſſima eſt, vulgo dicitur *die Hütten-Katze*. Dolor eſt in inteſtinis intolerabilis, alvus conſtipatiſſima, nec clyſtcribus neque laxantibus facile cedit, umbilici fit introrſum retractio, ſumma adeſt inquietudo & artuum tractio, nauſea & aſſiduus ad vomendum conatus, in pareſin vel veram paralyſin vel aſthma ſpaſmodicum quam facile terminatur, ac diu & miſere ſæpius ægrotantes torquet. Ejuſdem generis dolori, figuli qui vaſa figulina vitro ex plumbo obducunt, vulgo *glaſiren*, obnoxii ſunt. Teſtantur quoque obſervationes practicæ, quod medicamenta quæ Saturnus ingreditur, ut tinctura antiphthiſica *Garmanni* vel magiſterium Saturni, quibus medicaſtri in gonorrhœa ſupprimenda frequentius uti ſolent, invincibilem alvi ſtricturam cum immanibus tormentis ſtipatam relinquant. Quam gravia & periculoſa valetudinis damna atque incommoda, à vinis acidis lithargyrio immiſſo dulcificatis, ante aliquot annos in Suevia oborta fuerint, id exquiſite & docte in Diſſertatione, Præſide *Clar.* ZELLERO habita, *de noxa vini lithargyrio mangoniſati*, eſt deductum. Inde enim non modo dolores ſtomachi, abdominis, ſiniſtri hypochondrii cum forti alvi ſtrictura, item colica convulſiva, ſed & aſthma convulſivum oborta fuere.

§. XXV.

Colica endemia ſpaſmodica. Reſtat adhuc alia colicæ ſpecies, quæ rectius *endemia* vocari poteſt, quia certis regionibus familiaris admodum eſt: ita Moraviæ, Auſtriæ, atque Hungariæ incolæ atrociſſimo colico dolore ſpaſmodico & convulſivo creberrime divexantur. Cujus rei nulla mihi alia ſuppetit ratio ac cauſa, quam vinorum in hiſce regionibus valde ſpirituoſorum largior potus & abuſus, præſertim ſi corporis accedat refrigeratio; ex quo fit, ut ſanguis nimium ebulliens, & in concitatiorem motum adactus, ſi neque per naturalem, neque per artificialem evacuationem invenerit exitum, in inteſtina incumbat & ibi accumulatus dira ſymptomata inferat. Cæterum hæc quoque jure referri ad colicam ſanguineam & ſpaſmodicam meretur.

§. XXVI.

Colica ex morbis prægreſſis. Dantur etiam atroces colici dolores, qui alios morbos prægreſſos excipiunt: ita extant paſſim obſervationes, & nota mihi quoque ſunt exempla, ubi ex diarrhœa ab adſtringentibus cito ſuppreſſa, item poſt dyſenteriam, ab incauta diæta, & alimentis inflantibus & fermenteſcibilibus copioſe admiſſis, graves & exitiales ventris dolores ſucceſſerunt. A cydoniato largiori manu in diarrhœa exhibito, ſæviſſimos ventris dolores atque torſiones, ad ſtercoris uſque vomitiones lethales vidit FERNELIUS *lib. VI. Pathol. c.* 10. quod identidem à fortioribus purgantibus haud raro obſervavimus. Neque iis qui in artis exercitio frequentius verſantur, obſcurum eſſe poterit, poſt intermittentes, tertianam, quartanam, perperam curatas, prava præſertim diæta accedente, ſæviſſima ſubinde in abdomine ſecuta fuiſſe tormenta: teſtante illud BINNINGERO *cent. III. obſ.* 34. *cent. IV. obſ.* 41. *it. lib. IV. obſ.* 8. & 9. quibus ſubmovendis non tam facilis conceditur locus; ſiquidem in modo memoratis morbis ingentem labem & vitium jam contraxit inteſtinorum canalis, ejuſque functio, quæ maxima ex parte, à convenienti, ordinata & ſucceſſiva conſtrictione & dilatatione, ſive periſtaltica motione dependet, adeo læſa ac labefactata eſt, ut dein multo facilius vitioſorum humorum colluvies ibi conſiſtere, & cauſam ejuſmodi & aliorum pravorum affectuum poſſit ſubminiſtrare.

§. XXVII.

Symptomatica, à calculo renali. Porro colica ſpaſmodica, frequens imo aſſiduum fere aliorum affectuum & dolorum eſſe ſolet ſymptoma: ſic nihil frequentius contingit, quam quod dolori, ex calculo renum per ureteres deſcendente & ad veſicam iter faciente, gravis ſæpius abdominis cruciatus, cardialgia, nauſea & vomitio adjungatur: idque maxime fit ob conſenſum harum partium, quam nervus intercoſtalis hiſce communis præſtat. Qua de cauſa nonnulli Medicorum colicum dolorem cum calculoſo ſæpe confundere, nec rite diſcernere ſolent: cujus jam ſupra facta mentio. Obſervamus quoque in praxi, à dentitione infantum doloriſica, convulſivam colicam cum alvi forti adſtrictione, quam demum epilepſia ſequitur, ſubortam; idque tantum ob mirificum illum nervoſarum partium cum aliis conſenſum.

§. XXVIII.

à calculo felleo. A biliario calculo, in cyſtide ſellea detento, ejus ductum lancinante, ventris dolorem ſubortum, præter alia, defunctorum diſſectiones teſtatum fecerunt. Ita in colicorum cadaveribus veſicam ſelleam lapidibus refertam BALLONIUS *lib. II. epidem. pag.* 253. item M. N. C. *ann. VI. & VII. obſerv.* 220. fidem faciunt. Et HORSTIUS *lib. IV. obſ.* 47. colicæ graviſſimæ, ccxxxiij. calculorum mediocris magnitudinis è folliculo ſellis rejectione ſedatæ meminit. Quo loco non poſſum non peculiarem doloris colici cauſam inſinuare, quam *Clar.* NICOL. TULPIUS diſertis verbis in *Obſerv. Lib. II. c.* 37. prodidit, ita habentibus: *Colicus dolor ſæpiſſime fit à bile flava, innatante huic inteſtino, quæ ſæpius ab anatomicis cum animadvertatur, veriſimile eſt eam transſudare paulatim per tunicas folliculi fellis, huic inteſtino quam aliis viciniores. Qua propter male ſibi conſulunt illi, qui præ nimio ſtudio validius comprimunt jecur: exprimit quippe prona hæc flexi corporis incurvatio bilem.*

§. XXIX.

ab eroſione inteſtinorum externa. Neque abſonum ſed veriſimile potius videtur, ab acri humore tunicas inteſtinales externe arrodente, dolores in toto inteſtinorum volumine concitare poſſe. Quam ſententiam clariorem faciunt obſervationes, quibus per ſectionem defunctorum conſtat, ex abſceſſu meſenterii rupto, purulentam materiam inteſtinis inhæreſcentem ante mortem ſævos dolores & tormenta produxiſſe. Quales WILLISIUS, BENIVENIUS, & WARTHONUS ſcriptis ſuis paſſim inſinuant.

§. XXX.

Colica chronica. Præter dolores autem inteſtinorum, qui acutioris ſunt indolis & vel in ſalutem vel in mortem brevi terminantur, dantur etiam *chronici* qui ſunt generis, & diutius inſiſtunt, ac per

multas hebdomades imo per anni aliquando ſpatium excruciant, licet per intervalla ſuas habeaot remiſſiones & exacerbationes. Horum poſt mortem demum fuit inventa cauſa, quæ in eo conſtitit, quod in quadam parte inteſtinum fortiter anguſtatum, conſtrictum, ſcirrhoſum vel calloſum fuerit deprehenſum: quare in totum motus inteſtinorum æqualis deſtruitur. Ita KERCKRINGIUS *Spicileg. Anatom. Obſ.* 50. in puero tormentis inteſtinorum qui obierat, cuncta flatu diſtenta, pylorum vero adeo exiguo foramine pervium vidit, ut flatum vix tranſmitteret; duodeni vero atque recti parietes ſubſidentes, conglutinatos & quaſi filo conſtrictos, ut nullus flatus ea perrumpere potuerit, invenit. Scirrhum coli HOLLERIUS *de morb. intern. Lib. I. cap.* 41. & RHODIUS *cent. II. obſ.* 76. deſcribunt. A callo quoque in inteſtinis colicam productam BENIVENIUS conſpexit: vid. *Libr. V. de abdit. cap.* 30. *&* 34. Inteſtinorum vero coalitum poſt dyſenteriam RHODIUS *cent. II. obſ.* 77. *it.* 82. annotavit; de qua re BARTHOLINUS *cent. VI. obſ.* 38. *& obſ.* 2. it. M. N. C. *an.* 1672. conferri poſſunt. Anguſtati quoque inteſtini & cartilagine obducti meminit BALLONIUS *epidem. Lib. I. p.* 58. Præterea de anguſtia inteſtinorum, perdocta *diſſertatio Clariſſ.* WALTHERI *Lipſienſium Prof.* lectu digniſſima eſt. Sæpius quoque in ſectionibus cadaverum colica ſpaſmodica demortuorum implicatio omenti obſervatur, manifeſto documento, vigere etiam in hoc motum quendam ſpaſticum. Ab hepate male affecto abdominis dolores chronicos obortos non raro vidimus, ita ut illud albicans induratum fuerit inventum, & cyſtis fellea calculis repleta. Quandocunque enim liberior ſanguinis per hepar tranſitus impeditur, à bilioſis ſordibus non bene depuratur, & impetus quoque ejus ad inteſtina ruit; ubi ob copiam & nimiam diſtenſionem vaſorum tardius progrediens, ſtagnationes dolorificas in inteſtinorum membranis efficit.

§. XXXI.

Anatome colica defunctorum.

Ceterum, qui ſubito ex acuto inteſtinorum dolore pereunt, in iis plerumque inteſtina inflammata & ſphaceloſa reperiuntur. Ita SPIGELIUS in *libr. de Semitertiana*, in diſſectis hac febre extinctorum cadaveribus, qui ante immani dolore quaſi colico fuerant excruciati, inteſtina inflammata & eryſipelatoſa detexit: & adjicit, his in caſibus phlebotomiam omittere & purgationem, ut vulgus ſolet, ſubſtituere nefas eſſe. Sphacelatum quoque inteſtinum rectum, ab hæmorrhoidibus cœcis male curatis, nos vidimus.

§. XXXII.

Quando dolores ſalutariter ſolvuntur.

Salutariter vero ſæpe numero horum dolorum ſolvi ſolet atrocia, per ſudorem copioſe obortum, vel etiam per hæmorrhagiam narium, aut hæmorrhoidum fluxum ſupervenientem, item per expulſionem purpuræ ad extimas partes, aut per arthritidem & podagram ſuccedentem, vel macularum ſcorbuticarum proventum. Crebra enim & perquam notatu digna hinc inde reperiuntur exempla, ubi ex arthritide repulſa factæ fuerunt pertinaces colicæ, qua redeunte ubi illæ ceſſarunt. Sic colicæ ſæpius bilioſæ diarrhoea ſuperveniente ſolvuntur, qua putrida & nigra materia evacuatur. Spectat huc quoque inſignis locus apud HIPPOCRATEM *libr. de hum.* §. 11. *cui inteſtinum in dextra parte dolebat & articulari morbo correptus, quietior erat.* Neque parum ſalutis promittitur, ſi dolores locum atque ſedem mutaverint.

§. XXXIII.

Quando minus ſalutariter terminantur.

Minus ſalutariter, colicæ inprimis ſpaſmodicæ & convulſivæ, viribus plane dejectis & diſſipatis, ac ſudore, colliquativo ſuborto, vel in veram paralyſin vel in notham ſive pareſin, vel in manuum & pedum ſtuporem terminantur; vel etiam ſi atrocior dolor urget, epilepſia, convulſiones, vel aliæ graves capitis affectiones, ut lethargus, carus, apoplexia finem vitæ faciunt. Multum vero periculi alit colica ſive convulſiva ſive bilioſa, quæ cum actuali invadit horrore & atrocius affligit: nam deſignat inflammationem, quam, ſi non ſuccurramus, ſphacelus excipit.

CURATIO CUM METHODO MEDENDI.

§. I.

Medendi methodus, pro differentiis cauſarum varia.

Sicut ex antecedentibus plenius perſpicere ac animadvertere licet, cauſas dirum hunc affectum excitantes mirum variare: ita nunc identidem colligi poterit, medendi methodum, pro differentia cauſarum quæ inteſtinorum dolores fovent, longe aliam atque aliam eſſe inſtituendam.

§. II.

Quid agendum ſit a fluxu ſanguineo critico ſuppreſſo dolor.

Quando itaque conſueto hæmorrhoidum vel menſium fluxu ſuppreſſo, in corporibus præſertim ſanguine abundantibus, immanis abdomen infeſtat dolor, cum gravi æſtu ac pulſu citatiore junctus, venæ ſectio in pede inſtituta, clyſmata emollientia, pulveres antiſpaſmodici leniter nitroſi & cinnabarini momento caſtorei remixti, nec non liquor ooſler anodynus mineralis, additis eſſentia caſtorei & ſpiritu ſalis ammoniaci vinoſi, neque minus pediluvia, dolorum ſævitiam mirifice mitigando, omne curationis *in ipſo paroxyſmo* abſolvunt punctum. *Extra* vero *illud tempus*, & præſervationis gratia laborandum eſt, ut menſium in fœminis & hæmorrhoidum in viris ſolennis reſtituatur fluxio; quo maxime omnium faciunt conveniens acidularum, thermarum, balneorumque vernali cumprimis tempore ſuſceptus uſus, præter hunc, pediluvia, motus & exercitatio corporis debito modo inſtituta, diæta commoda, pilulæ balſamicæ, atque infuſa theiformia ex herbis partim carminativis, partim uterinis compoſita erunt adhibenda.

§. III.

Si à bile copioſa cauſtica.

Quando dolor inteſtinorum à copia bilis efferæ & cauſticæ ſuam mutuatur cauſam & originem, eadem prope præcedente §. memorata remedia proficiunt. Palmam vero inter alia, pulvis nitroſus, una vel altera gutta olei millefolii veri deſtillati commixtus, ex aquæ florum chamomillæ vulgaris unciis iij. vel iv. propinatus, quæ gratior adhuc & virtute præſtantior redditur, adjectione ſyrupi papaveris albi & ſpiritus nitri dulcis rite præparati, jure ſibi vindicat: ſicut autem hæc aqua, in omni abdominis dolore vehiculum remediorum præbet convenientiſſimum; ita multo felicius operationem ſuam exerit, ſi ejus deſtillatio cum cereviſia triticea inſtituatur. Præſtat quoque in hac colicæ ſpecie medicamenta in vehiculo ſubfrigido quam calido exhibere, & abſtinere à decoctis & infuſis calidioribus pariter à

regi-

regimine ſudoriſero & balneis calidis: eo quod hac ratione bilioſus ferocior redditur humor, & partes nervoſas intimius penetrat. Hinc obſervationibus practicis edocemur, hujuſmodi in caſu, ſolum aquæ frigidæ potum, quo ipſe GALENUS in colica bilioſa uſus eſt, optime profuiſſe atque malum depuliſſe. Majorem autem hoc momentum attentionem meretur, ſi ex ira ſuſcitata fuerit torminoſa affectio.

§. IV.

Si à flatibus vel excrementis incarceratis.

Si fixus & tenſivus in dextro vel ſiniſtro hypochondrio vel infra ventriculum hæſerit dolor, certum indicium eſt, flatus vel excrementa coli flexuris incarcerata hanc ſcenam ludere. Tunc præcipuum curationis in eo poſitum eſt momentum, ut enemata emolliendi, diſcutiendi & roborandi virtute prædita injiciantur; non omiſſis externis linimentis carminativis & emollientibus, parti dolenti applicandis. Aperta ſic alvo, flatibuſque diſcuſſis atque propulſis, pilulæ noſtræ balſamicæ ad *Becheri* exemplar compoſitæ, interpoſito ſale digeſtivo, vel decocto mannato, cremore vel terra foliata tartari, & uno vel altero cochleare oleo amygdalarum dulcium permixto, porrigi debent.

§. V.

Si à ſpaſtica recti & coli ſtrictura.

Ubi rectum & inteſtini coli portio, in ſiniſtro præſertim latere, fortiori ſpaſtica ſtrictura afficitur, ita ut alvus nec flatui nec excrementis exitum concedat, neque clyſter commodo ano immitti queat; tunc totum abdomen oleis calidis & pinguibus ſovendum eſt; v. g. oleo chamomillæ, anethi, rutæ, coctis, pinguedine taxi, canis, vulpis, caſtorei, humana, quæ etiam per clyſterem ad ſpaſticam illam ſtricturam relaxandam ano infundi poſſunt: quo facto, infuſum mannatum, quod ſupra memoravimus, erit offerendum.

§. VI.

In colica flatulenta quid conferat.

Colica flatulenta ex atonia & imbecillitate ventriculi & inteſtinorum, à cibis crudis male digeſtis & inflantibus, enata, carminativa & paulo calidiora admittit, quorum cenſum ſubeunt aquæ carminativæ ſpirituoſæ, ex ſemine cymini & carvi, corticibus aurantiorum, floribus chamomillæ vulgaris & Romanæ ac cardamomo cum vino deſtiliatæ, eſſentia carminativa *B. Wedelii*, eſſentia corticum aurantiorum probe ſaturata ſpiritu ſalis ammoniaci exaltata, liquor anodynus mineralis cum balſamo noſtro liquido, quod vitæ audit, permixtus, vel ſequens liquor carminativus: *Recipe ſpiritus nitri dulcis vel liquoris noſtri anodyni mineralis, eſſentiæ corticum aurantiorum, tincturæ tartari ana drachmas tres, ſpiritus ſalis ammoniaci drachmam, olei carvi deſtillati, cymini, de cedro, chamomillæ vulgaris deſtillati, ſingulorum guttas vj. M. D. Doſin conſtituunt guttæ xxx. ad* L. Hauſtus inſuper vini ſic dicti *Hippocratici* ex ſpeciebus aromaticis, v. g. corticibus aurantiorum, citri, macere, caryophyllis, cardamomo & ſaccharo parati, ſenibus præſertim & ubi ex refrigeratione abdominis & externarum partium malum traxit originem, inſigne & præſentaneum ſolet levamen præbere. Perutile quoque eſt, abdominis regionem tegulis & marmoribus calidis, item ſacculis avena, ſale communi, toſtis, ſemine carvi, milii, baccis lauri atque juniperi repletis, ſubinde ſovere.

§. VII.

quid, ſi à materia retropulſa, oria.

Dolores abdominis, ubi à retropulſa materia exanthematica vel excretione critica, ſcabie, purpura, podagra, arthritide, rheumatiſmo, eryſipelate proficiſcuntur, nihil aliud agere prudens & rebus ſuis ſatagens Medicus debet, quam ut leniter diaphoreſin promovere ſtudeat; id quod ego nonnunquam, eſſentia ſcordii probe ſaturata cum ſpiritu florum ſambuci non intenſe rectificato extracta, liquori anodyno noſtro ad dimidiam partem admixta, ſi ad guttas xxx. vel XL. in infuſo calido bis de die propinatur, feliciſſime perfeci: circa lecti vero introitum pulverem meum bezoardicum, pauxillo nitri & cinnabaris mixtum, adjecta ſucci citri recentis portione in idoneo vehiculo obtuli; non prætermiſſis emollientibus & demulcentibus clyſteribus, atque corporis in blanda diaphoreſi conſtitutione.

§. VIII.

Si à vermibus.

Quando ex vermibus inteſtinorum dolor in junioribus oboritur, ad dolorem ſopiendum primo decoctum ex emollientibus & paregoricis, floribus videlicet ſambuci, chamomillæ vulgaris, meliloti, verbaſci, ſemine fœnu græci, anethi, aniſi, croco, & lacte paratum, vel veſicæ ſuillæ incluſum, vel linteis exceptum abdomini applicari poteſt. Dein clyſteres ex iiſdem ſpeciebus in uſum frequentiorem ducendi ſunt, qui etiam ex lacte recenter mulcto parandi. Interne vero tinctura rhabarbari & tanaceti, quæ herba vere ſpecificum eſt anthelminticum, alvus ſollicitanda, & quandoque aquæ cum mercurio vivo coctæ uſus eſt interpolandus. Non raro contingit, ut hac ratione vermium glomera, quæ inteſtina obſeſſerant & anguſtarant, ejiciantur, ſedatis & placatis mox omnibus ſymptomatibus & graviſſimis abdominis tormentis.

§. IX.

Si ab hæmorrhoidibus cæcis.

Neque prætereundus eſt acerrimus ille & prope intolerabilis dolor, qui inteſtini recti tunicæ nerveæ exquiſitiſſimæ ſenſationis ſubinde inſidet & univerſi ſere corporis partes in conſenſum trahit, à ſanguine hæmorrhoidali minima vaſcula obſidente ortum ducens, cœcarum hæmorrhoidum nomine notus: is enim peculiare curationis genus expoſtulat. Venam tunc ego non in pede, ſed in brachio ſecari præcipio, ad meliorem ſanguinis à partibus inferioribus ad ſuperiores derivationem. Exterius vero duo remedia expertiſſimæ virtutis deprehendi, quorum alterum eſt *linimentum*, quod *ex drachmis tribus ſpermatis ceti, olei hyoſcyami drachma, camphoræ granis vj. & croci granis x. conſtat, quo calide inungi tumores debent*; alterum eſt epithema, quod ex aqua calcis vivæ, cum aqua roſarum & florum ſambuci temperata, ſaturni ſaccharo & ſpiritu vini camphorato compoſitum, linteis tepide applicandum.

§. X.

Colicæ ſaturninæ curatio.

In immani illa colica ſic dicta ſaturnina vere convulſivo-ſpaſmodica, quæ metallurgos afflictim & immaniter excruciare ſolet, non invenitur præſtantius præſervativum, quam mane ſumtum juſculum pingue: in ipſa vero cura clyſteres mere oleoſi, item oleum amygdalarum dulcium in copia hauſtum, cum vel ſine decocto mannato, omne exhauriunt punctum. Ad pareſin

vero ſanandam balnea aquæ dulcis, & poſt eorum uſum, inunctio ſpinæ dorſi & abdominis cum linimento, quod habet axungiam humanam, oleum nuciſtæ expreſſum, hyoſcyami, crocum & oleum roriſmarini, vix datur præſentius & certius auxilium.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

In colica ſpaſmodica purgantia vitanda.

In ſpaſmodico & convulſivo inteſtinorum & abdominis dolore, ubi alvus firmiſſime eſt clauſa, cane peius & angue acria purgantia, & ex iiſdem quoque parata clyſmata ſunt vitanda. Novimus, hac ratione inflammationem & mortem fuiſſe productam.

§. II.

Clyſteres plus una vice injiciendi.

Ad alvum longo temporis intervallo clauſam, ſi excrementis & ſcybalis induratis referta ſunt inteſtina, reſerandam, non ſufficit una clyſteris injectio, ſed duos vel tres intra horæ ſæpius ſpatium injicere oportet.

§. III.

Recto duris fecibus objecto, fotus conferunt.

Aliquando accidit, ut induratum & compactum excrementum inteſtinum rectum occupans, flatuum ac ſcybalorum exitum penitus impediat. Tunc ſotibus emollientibus ſovenda anus, & ſuppoſitoriis pinguibus & ſalinis ſtimulanda alvus, nec non unciæ aliquot olei lini vel raparum cum decocto emolliente, in quo prius ſufficiens ſaponis Veneti portio ſoluta, ut durities ſcybalorum emolliatur, per ſyphonem immittendæ.

§. IV.

Fumus tabaci quid praſtet.

Solus tabaci fumus per accommodatam ſyringam immiſſus, ad aperiendam alvum, omnia fere alia remediorum genera, teſtantibus id obſervationibus, fauſto ſuo effectu ſuperare creditur, utut ego certa de ſingulari ejus efficacia promittere nequeam. Id vero ſcio, quod experimentum hoc in equis ad alvum valide adſtrictam aperiendam maximæ ſit virtutis. Novi etiam homines quoſdam plebeios atroci inteſtinorum dolore vexatos, fumi tabacini ſola deglutitione, ab omnibus cruciatibus in inſtanti fuiſſe liberatos.

§. V.

Alvo clauſa, carminativa nocent.

In omni graviori inteſtinorum dolore, antequam alvus fuerit ſoluta, calidiora carminativa & ſudorifera, balnea quoque nocentiſſima ſunt. Nam, dum materiam bilioſam vel corroſivam invehunt ſanguini nec ad partes exteriores præcipitant, anxietates augentur, & paralyſes, contracturæ, febres hecticæ imo convulſiones epilepticæ haud raro inducuntur.

§. VI.

Opiata in ſenibus exulent.

In ſenibus & imbecillis corporibus, ſi infeſtantur dolore abdominis opiata magis adhuc narcotica penitus exulent, item quando acerbiores dolores diutius perſeverantes vires admodum fregerunt. Quod etiam tenendum erit, ſi ex ſumma debilitate, nimiis ſudoribus corpora perfunduntur: paralyſin enim tam veram quam ſpuriam inde ſuſcitatam fuiſſe, vel etiam ſphacelum internarum partium inde productum fuiſſe meminimus.

§. VII.

Ubi proſint.

Nihilo minus in hypochondriacis & hyſterica paſſione detentis, vel ubi ſimul affligit ferina tuſſis, cum gravibus abdominis doloribus & eroſionibus, pilulæ balſamicæ noſtræ, vel aloëphanginæ extracto panchymagogo *Crollii* acuatæ, uno vel altero grano laudani opiati rite parati vel theriacæ cœleſtis adjecto, interpoſitis pulveribus nitroſo-ſalinis & abſorbentibus, inſigne dolorum & ſpaſmorum levamentum afferunt. Ita pilulas purgantes cum refracta doſi laudani opiati mixtas, multi celebres Medici, nominatim RIVERIUS, POTERIUS, CRANIUS, HOLLERIUS & FORESTUS mirifice in abdominis doloribus deprædicant. Neque deficit ratio utpote remittente dolore & ſpaſmo, purgantis operatio longe promtior & felicior fæcum alvinarum dejectio ſequitur.

§. VIII.

Colica periodica quomodo tractanda.

Si atrox inteſtinorum dolor, certo temporis ſpatio recurrit; quod pluries menſibus *Martio* & *Octobri* contingit, flante & ſæviente maxime Borea vento, probabile eſt ejus cauſam ſanguinem intra inteſtinorum tunicas congeſtum eſſe, quia ſub tali tempeſtate ob regurgitantem ſanguinem, ejus in ſedis venis fit accumulatio. Qua de cauſa venæ ſectio in pede, ad hæmorrhoidum fluxum, ſi natura ejus fuerit aſſueta, promovendum, præſervationis gratia, commodiſſime inſtituitur. Sin vero quis criticæ hujus ſanguinis excretionis fuerit expers, conſultius ego ſemper deprehendi, brachii venam ſecare, quo ſanguis à partibus inferioribus derivetur ad ſuperiores, cum, ſi non invenit exitum per hæmorrhoides, major, per crebras ſectiones in pede adminiſtratas, ad partes inferiores fiat impetus atque affluxus.

§. IX.

Thermæ acidulæ quibus proſint.

Hypochondriaci & hæmorrhoidarii flatulentiis ac ventriculi & inteſtinorum doloribus perpetuo fere exercentur. Si itaque malum inveteratum neque domeſticis, neque è pharmacia petitis obtemperare vult remediis; ego ſane nec præſentius nec efficacius, niſi in thermarum *Carolinarum*, vel aquarum mineralium temperatarum ut *Selteranarum*, imo *Embſenſium*, convenienti interno & *Tæplicenſium* externo per balnea uſu, unquam deprehendi auxilium; præprimis, ſi decente & ſat frequenti motu & exercitio corporis ſecundetur, diætæ quoque ſelectæ habeatur ratio.

§. X.

Colica puerperarum venæ ſectione profliganda.

Puerperis inteſtinorum & lumborum dolores ſunt familiariſſimi, præſertim ſi lochia non debito modo, quantitate ac tempore procedunt, ex quibus poſtea doloribus febres exanthematicæ, quæ ſi ingraveſcunt puerperam tollere conſueſcunt, oriuntur. Qua de re circumſpectus eo animum advertere debet Medicus, ut convenienti methodo horum dolorum ſævitiam componat; quod optime fit, ſanguinis lochialis promotione, qui ſi medicaminibus morem gerere recuſet, venæ ſectio in pede tutiſſime celebratur, poſt quam ſtatim ſæpe numero prodeunt lochia, & dolores penitus ſopiuntur: quod crebra me docuit experientia.

METHODUS PRÆSERVATORIA.

Qui inteſtinorum & imi ventris doloribus frequenter recurrentibus infeſtantur; quod ego haud raro, in arthriticis, nephriticis, item hypochondriacis & hæmorrhoidariis animadverti; iis ante omnia exquiſita diæta & accurato vitæ regimine ſuperveniendum eſt. Id quod in eo maxima ex parte conſiſtit, ut primum ſedulo & omni ſtudio, quaſcunque occaſiones ad nocentiſſimas animi perturbationes, ut terrorem, iram & triſtitiam, fugiant: nihil enim reperitur, quod generi nervoſo adeo infenſum, & morbos in eo deſidentes tam confeſtim reſuſcitare magis idoneum eſt, quam vehementior animi commotio. Dein frigus Boreale, cujus ea eſt natura ac conditio, ut nervoſi generis morbos revocandi & exacerbandi maximam vim habeat, omni modo vitetur, & regio lumbaris, præcordialis & pedes quoque ab eo diligentius defendantur. Tum proſpiciendum eſt, ne legumina & inter hæc maxime piſa, fabæ, braſſica, caro pinguis vervecina, & frigidus præcipue huic ſuperingeſtus potus, admittantur. Denique, ut corpus non diu otioſum maneat, ſed frequentius exerceatur. Optime enim TRALLIANUS & etiam rectiſſime *libr. X.* in hiſce morbis motus commendat remedium, ita perhibens: *motus & omnis exercitatio inſigniter iis conferunt, qui diutius tali morbo laborarunt & frequentius eo corripiuntur, ſive pedibus, ſive per equum, ſive etiam navigio movere corpus velint; item palaſtra & totius corporis perfricatio, locique mutatio & longa peregrinatio. Hæc enim omnia extenuant, diſcutiuntque & totum corpus excrementis liberum reddunt, univerſum habitum corroborantia, ut in poſterum affectæ partes frigidum humorem colligere nequeant; imo, neque aliunde influentem prompte in ſe recipiant.* Poſtremo parciorem potum ſpirituoſorum & præſertim aquæ vitæ ſtomachalis carminativæ omnibus ſuadeo, utpote qui plus noxæ & incommodi quam fructus, à copioſiori harum rerum uſu reſultaſſe, crebro obſervavi: vulgaris quippe & damnandus error eſt, ad meliorem ciborum diſſolutionem & digeſtionem potus hoſce conferre; quum tamen hæc ipſa à latice ſalivali potiſſimum dependeat, neque ciborum ſolutionem ullo modo ſpirituoſa prorſus attingat; ſed potius è contrario, partes chyloſas in inteſtinis præcipitando, incraſſando, & poros obſtruendo, materiam ad ructus & flatus ſubminiſtrent.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Colica ſpaſmodico-convulſiva ex ira & ſuperveniente terrore.

Fœmina nobilioris conditionis erat, quæ quinquageſimum & ultra jam annum attigerat, ſtaturæ mediocris ſanguine & ſuccis plena. Per duos jam annos menſtrualis ſilebat purgatio; ceterum ſana & vegeta. Vehementi afficitur ira, & elapſis aliquot horis, ob infortunium quod ipſi nunciatur, ſummo & panico terrore atque tremore animus & corpus percelluntur. Nox erat inquieta. Sequenti confeſtim die regionem lumbarem & ingens frigoris ſenſus & dolor tenſivus tam acerbus corripit, ut in erecta ſtatura corpus ægerrime retinere potuerit. Brevi poſt, horrorem & refrigerationem præſertim partium externarum percipit; quam ventris dolores & tormina inſequebantur, cum ingenti præcordiorum anxietate. Perſuaſio fuit, ſpinam dorſi paſſam eſſe ſubluxationem. Unde ſpinæ facta fuit diſtractio; ſed dolores magis ingraveſcebant. Die tertio, poſtquam noctem inquietam tranſigerat, cardialgicæ accedebant anxietates cum ſumma ſpirandi anguſtia junctæ, inaneſque urgebant ad vomendum conatus. Pulſus erat celer & durus, pedes frigidi, alvus obſtipata, & ad urinam ſtimulus, ſed ejus parcior fluxus, & dolor lancinans in dorſo. In conſilium ego vocatus quæſivi, quia mater ejus per plures annos obnoxia erat renum calculo, an nunquam laboraverit hoc affectu? Negavit id ipſum. Porro interrogavi, an ſanguinis miſſionem neglexiſſet? Reſpondit annum eſſe elapſum. Aperuit mihi cauſam morbi ſupra tactam. Conſultum ante omnia viſum fuit, alvum injectis clyſteribus ſolvere, qui parum tamen utilitatis attulerunt. Poſtea venam pedis ſecari juſſi. Eduximus ſanguinem cum virium conſtantia & euphoria ad IX. uncias: atque ingens mox dolorum & ſymptomatum, cardialgiæ præſertim & vomitionis ſequebatur mitigatio; ſed dolor circa hypochondrium dextrum lancinatorius cum abdominis inflatione permanſit, neque alvus flatuum vel ſtercoris quicquam tranſmiſit. Clyſteribus carminativis & emollientibus, ac fomentis ejuſdem indolis abdomini applicatis inſiſtere placuit. Interne vero nihil aliud dedimus, quam oleum amygdalarum dulcium in juſculo avenaceo ex quo flores chamomillæ vulgaris decocti; item pulverem Marchionis & bezoardicum, adjecto nitro, cinnabari & gutta olei chamomillæ veri; it. liquorem anodynum noſtrum, cui eſſentiæ caſtorei quarta pars admiſcebatur; potum paulo frigidiorem melius tulit quam calidum. Alvus paruit clyſteribus: ſed permanſerunt dicta ſymptomata. Memorabile fuit, quod alternatim abdomen mirifice fuerit inflatum cum tenſivo dolore, adeo ut tactum manus ferre nequiverit. Alio tempore ſumma fuit umbilici retractio cum ſpaſmodica ventris ſtrictura. Urinæ difficultas permanſit: dolor vero in dorſo & hypochondrio dextro, ubi prima lumbaris vertebra eſt, incipiebat. Hæc ſymptomata & meum & cognatorum animum tenuerunt dubium atque ſuſpenſum, num morbus ex calculo renali provenerit, an colica convulſiva hyſterica ſit? qua tamen nunquam fuit correpta. Die quæ erat ab invaſione ſeptima, mixturam præſcripſi ſequentem in modum. *Recipe tincturæ antimonii aeris, liquoris anodyni mineralis, utriuſque unciam dimidiam, ſpiritus tartari drachmas duas, eſſentiæ anodynæ gutt. xij. M. Singulis tribus horis ſumſit triginta guttas cum aqua florum chamomillæ vulgaris, florum ſambuci & ceraſorum nigrorum.* Et inde obortus ingens per totum corpus ſudor, durans per totam noctem, ut lintea madefacta nimis mutare conveniens viſum fuerit: ægra ceterum inſigniſſimum levamen percipiente. Pulſus à naturali vix deflectere cœpit. Appetitus rediit & ſomnus; non tamen cedebat dolor in dorſo. Urina ſecedebat naturalis coloris, ſed ſine ulla arena vel craſſo ſedimento. Pilulæ datæ polychreſtæ, interpoſito ſale digeſtivo: & alvus etiam reſpondit; ubi multa fœtida & putrida egeſta fuerunt. Et ita ſenſim collectis viribus, adſiſtente Divina benedictione, ægra cum atroci hoc morbo rediit in gratiam.

Epicriſis.

Hic affectus rectiſſime colicæ convulſivæ titulum meretur, quæ à bile per iram copioſius in inteſtinum duodenum, cujus ſitus ad dorſum reflectitur, quod primam cauſam ipſius morbi ſuſtentabat, effuſa ortum duxit. Unde cardialgicæ anxietates, vomitiones & anguſtia ſequebantur. Quia vero à vehementia terroris, mox iram ſubſequentis, ſanguis ab exterioribus ad interiora maxime ad meſenterium ipſaque inteſtina fuit repreſſus & compulſus, flatulenta illa & ſpaſmodica inteſtinorum affectio eſt ſecuta. Fixus ille in dorſo dolor, noſtra ſententia, ramo meſenterico nervi intercoſtalis majoris, qui ut notum ex anatomicis eſt, una cum ramo meſenterico arterioſo ipſum duodenum ſupergreditur, ab hujus inflatione & copia ſanguinis, diſtento & compreſſo debetur. Neque vero hic gravior dolor & ſpaſmus tantum, in inteſtiorum volumine ſedem habuit, ſed & peritoneum, ipſius abdominis muſculos & lineam albam, ob plexum meſentericum & intercoſtales nervos partibus his communes, in conſenſum traxit: à qua cauſa retractionem umbilici & abdominis ducendam eſſe arbitror. Sanguinis miſſionem in tali ſtatu plethorico, ubi tanta eſt ſpaſmorum juncta atrocia, ad arcendam inflammationem, quæ, niſi ſanguine vel ſponte vel arte evacuato, promte ſequitur, perutilem imo neceſſariam judicavi: ſuadente id ipſum HIPPOCRATE in *Coac. Sect. III.* ubi inquit, *dolores in lumbis ſanguinis fluxionem inducunt, & ſpinæ diſtorſionem ac ſpirandi difficultatem ſanguinis fluxio ſolvit.* Præter alia & hoc videtur notaru dignum, quod hic dolor typum febrilem ſervaverit, horrore & terrore incœperit, & ſudore ſeptimo die ſublatus fuerit, ut adeo recte dolor inteſtinorum ſpaſmodicus acutæ indolis nuncupari queat.

OBSERVATIO II.

Colica ſpaſmodica chronica, herniam producens, Carolinis & Tepl. curata.

Triennium eſt, & quod excurrit, cum vir honeſtæ conditionis, mediocris ſtaturæ & ſtrictioris corporis habitus, vitæque ſedentariæ & lucubrationibus addictiſſimus, doloribus in dorſo & abdomine cum inappetentia & virium collapſu torqueretur. Quorum cauſam Medicus in molimina hæmorrhoidalia rejiciens, ad hunc fluxum movendum varia præſcribebat remedia; ſed nihil ſanguinis, multum autem tenacis & albidæ materiæ, per alvum, alternis vicibus ſecedebat. Iter cum ſuſciperet Berolinum, exquiſitos & pungitivos in dextro hypochondrio ſub inguine, alvo ſimul valde adſtricta, patiebatur dolores; quos protuberans tandem tumor excepit, qui procedente tempore ex inguine in ipſum ſcrotum deſcendebat, multum ægro moleſtiarum faceſſens. Conſuluit celebrem in eadem urbe Medicum, qui pilulis ſuis & aliis adhibitis medicaminibus, id quidem effecit, ut ſemel ſanguis per anum cum ægri quodam levamine erumperet. At vero fluxus hic, quum per annum reſtitaſſet, nullo medicamento revocari potuit: ſed dolores truculenti, quamvis per venam pedis ſanguis eductus fuerit, repetebant, & immaniter abdomen cruciabant; ingraveſcentes quando è lecto ſurgebat & leniter obambulabat, vel auræ frigidiori ſe exponebat. Acutus in regione umbilici conſtitit dolor, & permoleſta, quaſi ingentis globi ibi hærentis & prementis ſenſatio, quæ tam graviter ſæpe torquebat, ut æger corpus in erecto ſitu vix ſervare, ſed incurvare debuerit, lamentabili ſæpius voce doloris exprimens ſævitiam: nam tum prolapſum inteſtinum cum dolore lancinatorio & ardente valde diſtendebatur, atque in hypochondriis, dorſo & femoribus tam dolorificæ roſiones & ſtricturæ urgebant, ut rigidum & contractum corpus æger plane è loco dimovere non potuerit. Alvus firmiter erat occluſa, ut nec flatibus exitum concederet, nec clyſterem intromitteret. Acceſſio doloris, ab hora octava matutina fuit, qui ad meridiem duravit, vomituque deſivit; atque ingenti virium languore, abdominis ad tactum increſcente dolore, nauſea, ciborum inappetentia, ſudore nocturno, tuſſi ſicca, præcordiorum anxietate, marcore, urinæ ſuppreſſione comitatus ægrum mire maceravit. Miſit ad me hiſtoriam morbi. Suaſi, ad levandum malum, pulveris antiſpaſmodici uſum, qui ex lapidibus cancrorum, nitro, cinnabari & caſtoreo erat compoſitus, item liquorem anodynum cum reſtaſta doſi ſpiritus bezoardici *Buſſii* remixtum, nec non elixir viſcerale inter cibos aſſumendum: balneum etiam aquæ dulcis & hirudinum ad anum applicationem, atque ut, loco cereviſiæ, aquam Selteranam cum pauxillo vini vel ptiſanam biberet, & alvum clyſtere oleoſo & emolliente apertam ſervaret, ordinavi. Proximo autem vere, meo ex conſilio, thermas Carolinas adiit; & abſoluta cum iis cura balneo Tœpliceoſi, optimo & ſperato cum ſucceſſu ac levamine, uſus eſt.

Epicriſis.

Dolores inteſtinorum ſpaſmodici & flatulenti, ſi chronici ſunt, plerumque originem ſuam ſanguini intra tunicas inteſtinales nimium congeſto & ſtagnanti, ob impeditiorem per meſenterium & hepar circuitum, ſub vita ad otium & quietem compoſita, debent. Neque hi corpus facile deſerunt, niſi natura ſponte ſanguinem per ſedis venas emittat, ſi videlicet naturalis quædam ad hunc fluxum adſit diſpoſitio; qua deficiente nil pernicioſius eſt, ac ſanguinem commoventibus, aloëticis præſertim, & pilulis balſamicis, cujuſcunque etiam fuerint generis vel Auctoris, ad hunc fluxum naturam cogere velle. Tantum enim abeſt, ut ſymptomata inde remittant, quin potius à commoto & ebulliente inter tunicas nerveas ſtagnante ſanguine, ſpaſmi & dolores exacerbentur, cum tanta ſæpius vehementia, ut etiam nervus meſentericus magnus intercoſtalis & omnes partes ad quas ille ramos ſuos diſpergit, peritoneum quoque & muſculi abdomiois cum inteſtinis in conſenſum rapiantur: atqui exinde herniam inguinalem & poſtea ſcrotalem fuiſſe ſubſecutam aliquoties notavi; quemadmodum ſimilem effectum à validiſſime operantibus draſticis & emeticis enatum vidi. Tunc vero ſemper deterior fit ægrotantium ejuſmodi conditio: nam ubi labem notabilem vel vitium quoddam inteſtinum vel tantum pars ejus contraxit, ſicut in herniis contingit, colica non modo affectos, ſed hypochondriacos quoque graviſſime luere perpetuum fere eſt; excrementa quippe in ejuſmodi tumore inteſtinali quam facile congeruntur & ſiſtuntur, atque ii a totum motus periſtaltici adeo neceſſarium negotium perturbatur. Per remedia diætetica & accuratum vitæ regimen, moderationem animi affectuum, ſsnguinis decentem per venas evacuationem, aqua-

rum

rum mineralium quæ temperie gaudent tam externum quam internum uſum, melius & citius, quam per multa medicamina nervina, calefacientia & purgantia ad deſideratam ſanitatem ægrotantes perveniunt: ſicut ego quoque in ejuſmodi morbis abſtinentiam ab omni cereviſia, & potum quo puriorem & ſimpliciorem eo præſtantiorem commendo.

Observatio III.

Colica bilioſo-iliaca in œconomo, ex frigore, epithemate &c. curata.

Quadraginta abhinc circiter annis, cum officio Phyſici Mindæ fungerer, vir honoratior annorum XL. cholericæ & in iram valde proclivis naturæ, ingenii vero acuti & vividi, cibos infumatos & ſalitos in delitiis habebat, & liberaliter quoque vino & ſpiritu vini utebatur. Hyeme, ſub aura valde algida, ex itinere domum reverſus, de dolore lumbari, acerbis ventris torminibus, alvo dura & conſtricta, quæ trium clyſterum injectionem cluſit, conquerebatur. Aderat calor præternaturalis, ſumma ſitis & vigilia. Admiſſis clyſteribus primo emollientibus, deinde carminativis, item ſumto decocto mannato cum oleo amygdalarum dulcium, & mixtura ex aqua menthæ, ſpiritu nitri dulcis, ſyrupo papaveris albi & pulvere præcipitante nitroſo propinata, malum fuit depulſum. At vero elapſo vix duarum hebdomadum ſpatio in eundem morbum ægrotans incidit, qui profligatus, etiam tertia vice repetiit, tam vehementi gradu, ut ego & Medici adſtantes ſummum timeremus vitæ diſcrimen. Nam atrox dolor aſſidue affligebat, cum intenſu calore, ſiti inexhauſta, animi defectione, ingeſtorum & medicamentorum per ſuperiora rejectione, præter aquæ ſimplicis frigidæ potum cui quippiam calidi panis injectum, quem retinebat: alvus nullis clyſteribus vinci poterat: iliacum morbum ante oculos conſpiciebamus: neque ab ullo medicamento tam externo quam interno quicquam levaminis recipiebatur. Æger vero, quia per quinque continuos dies, aſſiduis vigiliis & jactatione corporis detinebatur, in extremum virium lapſum conjectus erat. Igitur, ad ſomnum conciliandum, ſequens excogitavi epithema, *Rec. florum roſarum, ſambuci, lavendulæ ana pugillos tres, ſeminis papaveris albi, hyoſcyami, anethi, nuciſtæ, nucleorum Perſicorum, ſingulorum drachmam unam ſemis, croci drachmam; quæ ſpecies conciſæ & contuſa, poſtquam in lacte ebullierant, applicatæ toti capiti fuerunt.* Hujus tam felix erat operatio, ut per totam noctem placide miſer ægrotans dormierit: à quo tempore omnia priora ſymptomata, conatus vomendi, dolor vehemens, inquietudo & anxietas conquieverunt, alvus quoque admoto ſuppoſitorio reſpondit. Datis poſtea convenientibus & temperatis ſtomachum & inteſtina roborantibus integre reſtitutus fuit. Ad præcavendam vero tam atrocis morbi vim & recurſionem, conſilium dedi, ut, quia non aſſuetus erat venæ ſectioni, eam bis vel ter quotannis admitteret; dein ut duriorem victum & largiorem vini, adhuc magis vero, ſpiritus vini potum evitaret. *Mixturæ* quam ad ſtomachum roborandum præſcripſi, *ex eſſentiæ carminativæ* Wedelii *uncia dimidia, eſſentiæ caſcarillæ drachma & dimidia, ſpiritus oleoſi* Sylvii, *guttis* LX. *conſtabat; quam, ante & poſt cibum ſumtum, per annum uſurpavit.* Pro potu aquam ſimplicem commendavi, cui panis calidus recenter ex furno extractus injiciebatur. Ita à recurſu hujus mali plenarie fuit vindicatus.

Epicriſis.

Ex hac morbi hiſtoria & curatione paulo penſiculatius conſiderata, evidenter apparet, primo, ſub omni graviori dolore in parte quadam nervoſa ſuſcitato, univerſum nervorum ſyſtema in conſenſum rapi & atrocia in variis partibus induci poſſe pathemata. Dein quoque ingens illa capitis membranarum cum ventriculo & inteſtinis conſenſio, ex ea evincitur; cum capiti ceu parti à dolore valde remoto exterius tantum applicatum ſedativum remedium, in diſſitis partibus graviter affectis, vim ſuam & efficaciam exeruerit. Sicut vero omnes affectus nervoſi generis, ita etiam inteſtinorum & ventriculi dolores, facile ex neglecto vitæ regimine, inque primis per affectus animi immoderatos, per frigus & ventum Borealem exterioribus improvide admiſſum, nec non cibum & potum minus convenientem, recidivant: id quod facillime, in cholerici eſt ad iram proclivis temperamenti corporibus evenit; quibus aquæ frigidæ potus vino multo eſt convenientior: docente id ipſum GALENO *Libr. X. method. cap.* 7. De cujus etiam ſalutari uſu AMAT. LUSITANUS teſtatur, ſe atrocem inteſtinorum dolorem, aquæ frigidæ exhibitione, ſubito & incantamenti inſtar ſuſtuliſſe.

Observatio IV.

Colica ſanguinea ex diæta lauta & vinoſa, venæ ſectione & aqua potu curata.

Anno circiter ſupra milleſimum ſexcenteſimum, octogeſimo quinto, cum Halberſtadii Provincialis Medici nomine degerem, ad monaſterium Hammerslebienſe, cui Medicus alius ordinarius præerat, ob plures religioſos ibi graviter laborantes, ſui vocatus. Offendi ibi numero plures qui per longum tempus atrocibus ventris torminibus cum alvo pigerrima & conſtricta conflictabantur, de frigore quod ſuſtinere, horas primo mane in templo frequentando, debebant, contraxerant: quidam ex iis herniam inguinalem & ſcrotalem ſibi contraxerant: alii qui liberati erant, paralyſi & ſtupore manuum affecti. Erant homines repleti, euſarci, ſanguineæ complexionis, qui venæ ſectionem in anno vix ſemel admittebant, lauteque viventes mero non parum indulgebant. A dictis vero malis liberi permanſerunt, qui tenuiori victu & cereviſia ſimpliciori ſe ſuſtentabant. Igitur cum ex nimia ſanguinis abundantia ejuſque ſtagnatione inter inteſtina morbum prognatum judicarem, conſilium dedi, ut in poſterum ſanguinis miſſionem frequentius celebrarent, & ptiſanam cum vini portione remixtam biberent: datis medicamentis magis refrigerantibus & leniter carminativis, ſpiritu nitri dulcis præſertim, & ipſo nitro cum lapidibus cancrorum & croco permixto, quam valde calidis, quibus antea erant uſi. Suaſor quoque ſui, ut vere approximante acidulas Pyrmontanas vel Egranas regimine cum convenienti biberent. Ad paralyſin vero tollendam, poſt balneum aquæ dulcis, linimento ex aqua Anhaltina, ſpiritu & ſale volatili lumbricorum terreſtrium, oleo nuciſtæ expreſſo, camphora & caſtoreo parato, partes affectas ut probe inungerent ſuaſi & edixi. Neque exiguum inde levamen conſecuti ſunt.

Epicriſis.

Sicut colica vulgo & in ſcholis medicis in bilio-

biliosam & pituitoſam diſtingui ſolet: ita etiam ſanguineam, in plethoricis præſertim, ab iis rebus, quæ ſanguinem nimium in vaſis accumulant, excitari poſſe experientia nos crebrior docet. Nam ex menſium in fœminis, in viris hæmorrhoidum ſuppreſſo fluxu, acerbos abdominis dolores gravibus ſymptomatibus ſtipatoa oboriri, noſtro tempore non novum eſt; licet Veteribus hæc morbi ſpecies videatur incognita. Equidem apud HIPPOCRATEM *Lib.* III. *de morbis* hæmatitis ilei nomen occurrit: ſed ſi penſiculate, quem deſcribit morbum conſideramus, longe alius eſt quam iliacus, cujus ſigna in eodem loco proponit: adeo ut nihil fere cum hoc habeat commune. Nam ileos, quo nomine omnes dolores ventris complectitur, vera hiſtoria *lib.* III. §. 15. cumulate & perfecte traditur. Rectius, optimus HIPPOCRATIS interpres FOESIUS in *Oeconomia* ſua, ac non ſine ratione, ſuſpectum eſſe hunc locum, & defectum atque mendum ſubeſſe judicat. Neque etiam in regionibus calidioribus, in quibus venerandus Senex egit, tam frequenter ex plethora vel fluxu hæmorrhoidali oboriuntur ægritudioes, quam in noſtris meridionalibus & temperatioribus. Solent vero hujuſmodi dolores eſſe & longiores & atrociores, maxime quando cacochymia concurrit: hinc fit, ut, debilitato valde genere nervoſo, in paralyſin, epilepſiam vel alios morbos nervorum & capitis terminentur, præſertim, ſi non rite, per calidiora videlicet interna & externa, anodyna immoderate ſumta, tractentur. In regionibus præcalidis in Italia & præſertim Romæ, item in Hungaria, ſuperiori Auſtria, Moravia, ob abuſum vini generoſi, ſanguineæ & bilioſæ colicæ frequeoriores ſunt. Neque ibi datur ad eas tollendas, præter uſum refrigerantium & præſertim aquæ frigidæ, præſidium facile convenientius & efficacius. Et ob hanc rationem non modo AMATUS, ſed & ZACUTUS, LUSITANI *hiſt.* 295. *pag.* 351. colicam à bile factam, aquæ frigidæ potu, & *Lib. II. obſ.* 25. *prax. adm.* nive curatam meminerunt. Conſ. hac de re M. N. C. *cent.* V. *p.* 193. 194. *cent. X. p.* 273. item *Decur.* II. *An.* VIII. *obſ.* 13. & *Anno* X. *obſervat.* 139. Vidi quoque in paralyſi ab eadem cauſa exorta, balnea paulo frigidiora, plus efficaciæ quam calida præſtitiſſe.

Observatio V.

Colica ſanguinea, ex menſibus terrore ſuppreſſis, aqua frigida curata.

Anni propemodum ſex elapſi ſunt, quum Beat. D. D. NABOTH me Lipſiæ degentem, ad fœminam mercatoris primarii viduam, quæ graviſſimis abdominis doloribus, ex menſibus per vehementem terrorem ſuppreſſis torquebatur, duceret. Deliberatione invicem habita, primo ſanguinem è vena emittendum, dein clyſteres emollientes & oleoſos cum ſtimulo ſalino injiciendos curavimus, & mixturas carminativas ac ſedativas, quarum princeps ingrediens ſpiritus nitri dulcis fuit, propinavimus: ſed ſine effectu. Ipſe aſſeverabat, ſe modo in hac ipſa ægrotante, valde ſanguinea, quæ ante dimidium anni eodem morbo fuerat correpta, miro cum effectu & dolorum levamine, ſolo aquæ frigidæ uſum fuiſſe potu. Nolui prius in ejus deſcendere ſententiam, quum inflammationem vererer: ſed ipſe cum aſſertis & promiſſis ſuis inſiſteret, nolui moroſius repugnare: & res etiam felicius, ac putaram, ſucceſſit. Hic itaque aquæ frigidæ ſimplicis potum ad ij. cyathos de die per vices ſumendum, tecto prius probe corpore & pedibus, curavit. Subſecuto largo ſudore, poſtea placido ſomno, omnes dolores abdominis conquieverunt. Affirmavit quoque, quod lintea aqua frigida madefacta, feliciſſimo ſæpius cum effectu, in tali caſu applicaſſet.

Epicriſis.

Quod in aqua frigida ſumma lateat medicina, ego multa experientia, qui ipſe *de aqua medicina univerſali*, diſſertationem ſcripſi, edoctus fui. Sed uti omnia magnæ efficaciæ remedia, quæ à Medicis ſagaciotibus heroica audiunt, exquiſitum judicium ac prudentiam, omniumque cauſarum conſiderationem deſiderant; ita id ipſum de aquæ frigidæ interno & externo uſu, maxime valere exiſtimo. Nam imprudenter & intempeſtive data, præſertim ubi metus inflammationis eſt, non poteſt non ſummum periculum, imo necem afferre. Nihilo minus ad calidam acrem materiam temperandam, nimium ſanguinis ebullientis æſtum reprimendum, ad vires ab immodico ſervore collapſas reſtituendas, ad roborandum partium tonum, & ſyſtolen cordis & vaſorum augendam remedium efficaciſſimum utique præbet. Vidi ab ejus potu in cholerica paſſione miraculoſos plane effectus. Neque indignus animadverſione eſt locus apud LUDOV. SEPTALIUM, *quem libr.* VII. *animadverſ. p.* 248. inſinuat, & huc integer adduci meretur. *Contingit*, ſcribit, *aliquando ut colici dolores adeo vehementes ſint, ut omnem medicamentorum operam eludant, ac quocunque auxilio adhibito potius augeantur. In quo caſu erit ad contraria tranſeundum. Qnum enim colici dolores majori ex parte, à materia frigida fiant aut à flatibns diſtendentibus; fit aliquando, ut aut ratione vigiliarum, dolorum, aut mœroris ob contumaciam aut invaleſcant nimium, aut inteſtina, accedentibus etiam calidis & foris appoſitis remediis, aut phlogoſi quadam tententur, aut etiam vera inflammatione incipiant affici, aut multa praexiſtens bilis ibidem transfundatur. Unde ad contraria erit tranſeundum & inſigniter refrigerandum. Quod mihi praterito anno contigit, in nobili qnodam Hiſpano, qui cum colicis doloribus per aliquot dies acerrime fuiſſet conflictatus, ut jamjam mors eſſet pra foribus, nulli perſentirentur arteriarum, pulſus, ſudores eſſent reſolutorii, nulla denique ſupereſſet ſpes ſalutis, ne quidem apud Medicos etiam præſtantiſſimos: accerſitus & ego, cum ſitim inextinguibilem, linguæ ſcabritiem, nigrorem atque duritiem; pertactis autem hypochondriis & ventre inferiori, calorem illum in partibus æſtuantem adeſſe obſervaſſem, Hiſpano aquam multam nive etiam refrigeratam, bibendam exhibui, cum natura abſtemius eſſet. Et multa aqua potator in ſomnum prolapſus eſt, & quatuor horarum ſpatio cum dormiiſſet, dolore quodam inferioris ventris, à primo maxime, ut ipſe referebat, diverſo, excitatus à ſomno, miram bilis flavæ copiam evacuavit & à doloribus liber evaſit. Unde collegi, Medicos, qui illius curationem ſuſceperant, in cauſa morbi illius longe deceptos fuiſſe, cum calidis remediis curationem inſtituiſſent, à frigida materia morbum factum judicantes.* Neque in colica flatulenta, à cauſa calida, frigida exterius applicata penitus improbanda veniunt; qua in re auctoritate eximiorum Medicorum CRATONIS, item VALESCI de TARANTA niti licet, qui lintea aqua frigida madefacta & ventri impoſita in colicis doloribus ſedandis magni

ſa-

faciunt. Cui experientiæ, adſtipulantem quoque habemus rationem: nam flatus qui valide & mirifice tunicas & parietes inteſtinorum diſtendunt, nihil aliud ſunt ac aër calore rarefactus, elatere ejus valde adaucto; frigida igitur, ut experimentis mechanicis comperium eſt, cum aërem nimis rarefactum condenſent, atque in anguſtius ſpatium cogant, nec non fibris nimis relaxatis tonicam vim reddunt, ut calefacto corpore ſanguis majori velocitate propellatur, efficiunt.

Observatio VI.

Colica convulſiva, ex gonorrhœa adſtringentibus ſuppreſſa.

Juvenis XXII. annorum ſtudiis operam navans, gracilioris corporis ſtructuræ, ex impura Venere, gonorrhœam ſibi contraxit; ad quam curandam Chirurgi opera uſus eſt. Hic primum fortiter corpus purgabat, dein adſtringentia, tincturam ſulphuris vitrioli, antiphthiſicam *Grammani* & pulveres ex magiſterio Saturni, terra ſigillata, ſuccino & oſſe ſepiæ compoſitos, ad ſiſtendum fluxum copioſe adhibuit. A quorum uſu per ſeptimanam continuato hæc mala inſecuta: at oces cruciatus in abdomine, quod durum tenſum & renitens erat, oborti, alvo prorſus obſtipata; aderat inappetentia, inquietudo, & tremore ac tractionibus artus, femora, pedes torquebantur. Enixe meum expoſcebat auxilium. Neque infeliciter ſucceſſit curatio, quæ clyſteribus emollientibus & oleoſis crebrius injectis, infuſo mannato, ex ſero lactis, quod ſtimulo ſalino erat armatum, & pinguioribus juſculis, blandiſque internis carminativis, & balneo aquæ dulcis, intra novem dies abſolvebatur.

Epicriſis.

Quantam noxam improvide data adſtringentia, ventriculo & inteſtinis ceu partibus valde nervoſis & membranoſis inferant, tonum & motum eorum plane turbando & invertendo, dici vix poteſt. Atque innumeris exemplis, quam perniciales ea, in alvi, ſanguinis, ſeminis fluxu ſiſtendo, effectus exerant, confirmare & illuſtrare poſſemus. Ex horum vero numero pejoris adhuc notæ ſunt, quæ ex Saturno depromuntur. Hæc uti exterius non carent ſua laude & virtute: ita interius uſurpata, fibras nerveas inteſtinales conſtringendo, veri veneni naturam & vim habent; adeo ut ipſa, ceu per ſe quidem non damnoſa, tamen quoad uſum internum damnanda, è re publica medica, jure meritoque exterminari debeant. Memoratus morbus recte dici poteſt colica convulſiva, quæ ab HIPPOCRATE *libr. de victu acutor.* §.61. choleræ ſiccæ nomine venit; qui hunc in modum ejus naturam & curationem perite & optime exponit: *In cholera ſicca venter inflatus eſt & ſtrepitus inſunt. Dolor laterum ac lumborum: ſecedit autem nihil deorſum, ſed alvus adſtricta eſt. Talem obſervato, ut ne vomant, ſed alvus ſubeat. Infuſum itaque calidum ac pinguiſſimum quam citiſſime per clyſterem immittito,& oleo illitum in aquam plurimam calidam paulatim aſfundens, & ſi caleſcenti ipſi alvus ſubierit, morbus ſolutus eſt,à cibis vero abſtineat: ſique non remiſerit dolor, aſininum lac bibendum dato,donec purgatus fuerit.*

Observatio VII.

Colica flatulenta ex ira & ſuperingeſta carne ſuilla.

Vir quidam plebejæ ſortis,robuſti & obeſi corporis, XXX. circiter annorum, cereviſia ebrius, rixando in diverſorio cum ſui ſimilibus, domum brumali tempore revertitur, & carnem ſuillam pinguiorem cum magna panis copia ingerit. Alvi fluxus cum torminibus inſequebatur; ſed, cum ſub cœlo frigido alvum deponeret,ſiſtebatur.Unde dolores ſæviſſimi totum occupabant abdomen, lumbos, hypochondria: atque alvus erat valde obſtipata, artus frigidi tremiſcebant, ſumma aderat anxietas & inquietudo, internaque præcordiorum anguſtia & conſtrictio; demum ſpaſmus & dolor genua infeſtabat eaque conſtringebat. Curatus fuit juſculo avenaceo, in quo flores chamomillæ & ſambuci cocti, quod cum ſalis Ebſonienſis & nitri doſi atque oleo amygdalarum dulcium per vices ſumſit, non omiſſis clyſteribus oleoſis & emollientibus, atque internis carminativis & anodynis. Poſtea crebro balnei aquæ dulcis uſu, ad convulſivas artuum tractionea leniendas, ſanatus eſt.

Epicriſis.

Ad ſubitam atrocis hujus ventris doloris generationem, variæ, ſed validæ concurrebant cauſæ: ebrietas, affectus iræ, & poſt hanc iogeſta pinguium & viſcidorum ciborum copia, frigus,& ab hoc alvi fluxus ſuppreſſio. Non mirum hinc eſt, ex flatibus intra inteſtinorum cavitatem excitatis à ſpaſticis tunicarum inteſtinalium contractionibus, intus retentis & incarceratis, tam atroces dolores & graviſſimas nervoſarum partium adflictiones fuiſſe productas. Et quia obſtructio alvi proxima cauſa horum malorum fuit, eam rurſus aperiri expediebat. Quod vero non promiſcue per purgantia & fortiter ſtimulantia, quæ dolores & ſpaſmos potius excitant, fieri debet, ſed per ſalia oleoſis & demulcentibus mixta, quo nomine ſal Ebſonienſe laudamus, quod ad unciam in aqua ſolutum & exhibitum, præmiſſis clyſteribus, ad flatus & excrementa provocanda, præ omnibus aliis laudem & commendationem promeretur. Balneis aquæ dulcis ex emollientibus & roborantibus paratis,ad robur partibus externis conciliandum, quod à vehementi dolore & ſpaſmo plane læditur & deſtruitur, in fine ejuſmodi morborum nil eſt convenientius, nil efficacius; cum Veteres, inter quos HIPPOCRATES, CÆL. AURELIANUS, TRALLIANUS, ARETÆUS, uſum eorum mirifice tollant atque commendent.

Observatio VIII.

Colica ſanguinea chronica, alternans cum arthritide. Carolinis curata.

Sereniſſimus S. R. J. Princeps ante aliquot annos per Archiatrum adverſam ſuam valetudinem, ſalutare conſilium ſuppeditandi cauſa, ad me perſcribere juſſit.Is cum in florente ætate conſtitutus, boni & ſanguinei corporis habitus, ingenii valde vividi & alacris,narium hæmorrhagiæ in juventute valde obnoxius eſſet; per integrum fere annum ſævis doloribus, & atrocibus inteſtinorum tormentis fuit affectus: quo factum eſt, ut in ingentem virium lapſum atque in corporis tabeſcentiam conjectus fuerit. Ad fluxum hæmorrhoidalem quædam adfuit ſuſpicio; qui tamen non rite & ex voto procedebat. Ad hunc promovendum & dolores mitigandos varia uſurpata fuere remedia, & hæc quoque pilularum polychreſtarum & ad exemplar Becherianarum paratarum frequens uſus interceſſit: qui parum tamen profecit. Quæſitum itaque ex me fuit: utrum thermæ Carolinæ convenienti regimine uſurpatæ, tuto & exoptato cum fructu poſſint adhiberi? Ego reſponſum dedi, quod tam ad arthritidem,

quam

quam ad dolores ventris ſpaſmodicos, nec tutius, nec præſtantius, harum thermarum uſu, cognitum mihi ſit atque perſpectum auxilium: quod multis exemplis confirmare valerem. Huic conſilio multi, & Medici quoque, ob anceps remedium & verendum periculum, ſeſe opponebant; dubio procul ex hac cauſa, quod nullam prorſus de hiſce ſalutiferis fontibus, ratione ingredientium & vitium, habuerint notitiam & experientiam. Sereniſſimus Princeps autem, pro en quo pollebat judicii acumine, utpote omni hactenus deſtitutus fuerat auxilio, ſententiam meam amplexus, iter ſuſcepit, per hanc civitatem tranſiens: & fatigatus ex itinere hic advenit, ſed in uno pede tumore eryſipelaceo ingenti correptus, qui ſano vel triplo grandior erat. Altero die intolerabiles abdomen invadebant dolores, tanta cum ferocia, ut clamores & lamentationes exprimerent, & omnem ſomnum adimerent. Ad quos ſopiendos & ego & alius loci hujus Medicus accerſebamur, ſed præter clyſteres emollientes & carminativos atque linimentum externum, pulverem ex antimonio diaphoretico, nitro, ſale abſinthii & lapidibus cancrorum paratum per vices dedimus; ſanguinem qunque è pedis vena emittendum curavimus; ſed parum inde levaminis perſenſit. Per tres & ultra dies dolorum perſtitit atrocia. Tandem conſultum duximus, præmiſſo fotu, hirudines quinque ano applicare, quæ ſanguinis aliquot uncias extrahebant: quo facto inſignis dolorum remiſſio & ſenſim plenaria ſanitatis reſtitutio, Divino ſub adjutorio eſt ſecuta. Data inſtructione de uſu harum aquarum decenti, adiit Carolinas & per quatuor fere hebdomades iis interne uſus eſt: balneum quippe interdixi; pediluvium vero pro diſcuſſione tumoris in dies adhibuit. Quæ cura ex voto ſucceſſit: & ad nos ſanus & incolumis Sereniſſimus eſt reverſus, non ſine inſigni comitatus gaudio & applauſu. Immunis à truculento affectu tam colico quam podagrico per integrum manſit annum. Altero anno & iter & curam hanc repetiit, majorique virium augmento rediit, integra etiamnum, ut mihi relatum eſt, valetudine gaudens.

Epicriſis.

Quin arthriticus & colicus ſpaſmodicus dolor nimiam ſanguinis abundantiam, ejuſque impeditiorem per meſenterium & viſcera abdominis tranſitum, pro vera cauſa agnoſcat, nihil dubitandum eſt. Minus recte, ſed perperam horum malorum, per promotionem fluxus hæmorrhoidalis tentata fuit depulſio. Permultis ego exemplis compertum habeo, quod ſi natura non inclinet ad hunc fluxum, & meatus ad egerendum ſanguinem non ſatis ſint diſpoſiti, ejuſmodi calida gummoſo-reſinoſa & aloëtica, urgendo ſanguinem ad inteſtina, colon & rectum, detrimentum potius quam emolumentum afferre. Jam vero ipſa dictitat ſana ratio, quod longe tutior & certior hiſce malis medendi ſit via, ſi per viſcera abdominis inque primis hepar, liber ſanguinis motus & circuitus promoveatur: quod omnino per convenientem aquarum mineralium & maxime Carolinarum uſum præſtari & confici poteſt; cum multa mihi hiſce ſanatorum morborum obvia ſint auſpicatiſſimi ſucceſſus exempla. De cetero ſingularis & plane admirabilis, in ſedandis ejuſmodi doloribus, ex admotione hirudinum effectus meretur animadverſionem. Et inde luculenter intelligimus, ſanguinis miſſionem, quæ fit in partibus à loco affecto remotis, non tanti eſſe momenti & uſus, ac illam, quæ in locis propinquioribus inſtituitur; quamvis non negaverim, tali etiam in caſu, ſi corpora ſanguine nimium exundant, ante hirudinum applicationem, venæ ſectionem ſæpe numero utiliſſimam obſervari.

Observatio IX.

Tuta methodus curandi colicam ex morbis perpeſſis ortam.

Poſt crebriores ex calculo renali dolores, poſt alvi fluxus atque intermittentes perperam curatas, ſæpe numero ego in praxi inteſtinorum tonum & motum naturalem labefactatum & deſtructum notavi. Nam ab en tempore, & alvus non rite reſpondit, & flatulentiis, borborygmis & aſſiduis eructationibus, concurrente præſertim ſedentaria vita, per longum temporis ſpatium decumbentes affecti fuerunt. Ad quas moleſtias & incommoda avertenda & tollenda, ſequenti methodo haud infeliciter ſæpe numero uſus ſum. Pilulas meæ compoſitionis leniter laxantes balſamicas, bis in ſeptimana ad grana xv. vel xx. mane ſumendas ordinavi, ubi præcedente die circa lecti introitum, ſalis aperitivi doſis, quod e.g. ex tartaro vitriolato, nitro, ſale Ebſonienſi, terra foliata tartari concinnari poteſt, præmiſſa fuit. Dein ad labefactatum inteſtionalem tonum & labem reſtituendum, eſſentiam carminativam B. *Wedelii*, quæ ob ſpiritum nitri, ejus compoſitionem ingredientem, ſingulari flatus diſcutiendi facultate pollet, quando cum dimidio eſſentiæ caſcarillæ, item una parte ſpiritus de tribus miſcetur, ego non ſatis dilaudare poſſum: cujus medicamenti conveniens pro circumſtantiarum ratione doſis, bis de die, mane ſcilicet & finita poſt prandium concoctione, in idoneo exhiberi poteſt vehiculo. Sed opera danda eſt, ut cibi fermenteſcibiles inflantes, pingues & qui difficilioris ſunt concoctionis, atque ante omnia frigus evitentur. Præterea & id quoque compluries in praxi mea annotavi, quod dolores colici & flatulenti, cum borborygmis & ructationibus, interna anguſtia atque gravitatis circa præcordia ſenſu, à ſola ſphincteris ani valida conſtrictione & anguſtia producti, *hæc* vero à copioſiori ſanguinis vel ſeri affluxu ad ejus venas internas vel externas hæmorrhoidales ſuborta fuerit: ex quo fit, ut nec flatus, nec excrementa liberum habeant exitum, ſed retenta reſiliant & verſus ſuperiora ferantur, plurimum moleſtiæ & incommodi procreando. Tali in caſu, quando fortior fit ad excernendam alvum niſus, is plane inanis eſt: exprimit quippe mucum inſtar albuminis ovi & quandoque prolapſum recti efficit; imo vidi herniam inguinalem inde productam, ſique hæc, vel ſcrotalis jam præſens fuerit, eam longe grandiorem factam. Atque hic tenendum, quod ſuppoſitoria, præſertim ſtimulantia, & acriorem dolorem & majorem affluxum excitando, malum exaſperent: quin potius clyſteres emollientes & interne pulveres abſorbentes nitroſos, item infuſum mannatum cum cremore tartari, & interdum ſi plethora urget, venæ ſectionem, commodiſſimum inveniſſe locum teſtari poſſum.

Epicriſis.

Ad tonum & motum inteſtinorum labefactatum, qui obſtructionis, flatuum, dolorum & mul-

multorum aliorum incommodorum cauſa ac fons eſt, reparandum & confirmandum, ego non modo remediis internis, ſed etiam clyſteribus accommodatis & idoneis uſus ſum feliciſſime. Er tales ſunt, qui ex ſpeciebus, quæ non tam evacuante ſed & roborante efficacia pollent, parantur; cujuſmodi ſunt herba ſalviæ, rutæ, flores chamomillæ Romanæ, baccæ lauri, juniperi, ſemen anethi, carvi, myrrha, quæ leni facta ebullitione, in vini Gallici & aquæ communis aquali portione, extrahantur & injiciantur. Quandoque portionem balſami noſtri liquidi vitæ, clyſteribus carminativis adjiciendam curavi. Sed neceſſarium eſt, ut ante horum uſum, alvus aperta & à flatibus libera ſit. Præterea, & hoc loco id monere conſultū duco, quod, ubi tumor in extremitate inteſtini recti, flatuum & incommodorum in imo ventre, obſtructionis quoque alvinæ cauſa ſit, pilulæ purgantes, item quæ aloën recipiunt & motum ſanguinis ad inteſtina craſſa dirigunt, niſi malum exacerbare & revocare velimus, plane non, vel cautiſſime exhibendæ ſint.

§. X.

Curatio colicæ, ex morbis exanthematicis, vel retrocedentibus, vel non expulsis.

Placet in genere quaſdam adhuc inſinuare obſervationes practicas non exigui momenti, quarum attentior conſideratio Medicis junioribus haud parum utilitatis & adjumenti, in ſanandis inteſtinorum dolorificis affectionibus afferet. Nam ſæpius annotavi, familiariſſimo noſtro ævo qui fœminas præcipue corripit morbo, purpuræ videlicet, inteſtinorum dolorem ſæpius adjungi, idque maxime evenire, quando incauta victus ratione, vel importuna medicina, materia vitioſa non ſatis ad habitum corporis protruditur, ſed intus retinetur, aut à ſuperficie corporis retrocedit: qua ad inteſtinorum tunicas delata, ſubito tormina, aliaque gravia accidentia incidunt. Neque vero tam facilis labor eſt, peccantem humorem ad extimam rurſus cutem projicere, ſed moderationis, temporis & patientiæ beneficio opus eſt. Leniſſima vero & æqualis eſt procuranda diaphoreſis, per crebrius datos pulveres diapnoicos cum tantillo nitri & cinnabaris: liquor etiam anodynus mineralis paucioribus liquoris *Buſſii* guttulis animatus, ad foras excludendam peſſimæ indolis materiam, plurimum valet. Uti vero in hoc morbo potus cereviſiæ nunquam non noxius; ita plus detrimenti, ſi retrocedens materia interiores nerveas partes obſidet, certo affert. Commodum itaque, ex demulcentibus & acrimoniam temperantibus placideque diaphoreticis ſpeciebus decoctum cum aqua paratum, per totum morbi decurſum offerendum. At vero cum ex frequenti obſervatione compertum habeam, dolorem colicum in iis qui purpuræ ſcorbuticæ ſunt obnoxii ſæpius repetere & gravibus accidentibus ægrotantes torquere, ſine ullo in extimis partibus apparente exanthemate; ego quidem ad avertenda hæc mala non efficacius remedium, præter uſum acidularum temperatarum cum tertia lactis vaccini, vel quod ego protulerim, aſinini parte facta miſcela, verno tempore ſuſceptum, reperire potui.

Deinceps frequentius id in praxi mea obſervavi, quod dolores inteſtinorum paulo acriores, ubi in extrema ætate conſtitutos adoriuntur, & paulo diutius inſiſtunt, vitalibus viribus valde attritis lethalem plerumque exitum poſt ſe relinquant. Cujus eventus ratio, mihi hæc videtur, quod ſenes ordinario, ob virium languorem & dyſcraſiam humorum intemperatam & ſcorbuticam, ex levi etiam partis externa læſione, in ſphacelum ſint proclives. Quod multo magis evenire puto, quando à dolore & ſpaſmo inteſtina, velut partes texturæ prorſus nervoſæ & fibroſæ, paulo acrius infeſtantur. Ex quo intelligitur, quam caute & provide, circa res diæteticas infirmi ſenes ſe gerere debeant, ne quicquam admittant, quod dolores & ſpaſmos in inteſtinis excitare aptum ſit.

Neque dum in hac materia verſamur, quæ non minoris in praxi momenti eſt, hanc obſervationem præterire poſſum ac debeo, quod billioſa colica, ea præprimis quæ ex gravi progignitur ira, tertianæ ſive continuæ ſive intermittenti ſuperveniens, magni non expers ſit periculi, utpote quæ perperam per purgantia, emetica aut ſudorifera, vel nimium calorem externum tractata, quam facile in inteſtinorum tenuium inſlammationem lethalem, præeuntibus anxietatibus & convulſionibus, tranſeat, & die paroxyſmi mortem plerumque accerſat. Ex quo diſcere tyrones poſſunt, quam provide & caute tractare debeant tertiana alias benigna detentos, tam gravi ſymptomate incidente. Ego in demulcentibus & temperantibus potionibus ac lenioribus laxantibus, cujus generis ſunt ſerum lactis bene depuratum, decoctum avenaceum, ex floribus chamomillæ vulgaris, emulſio amygdalarum dulcium, papaveris & ſeminum IV. frigidorum majorum cum ptiſana præparata. pulvis *Marchionis*, vel ex lapidibus cancrorum, nitro & rhabarbaro confectus, atque clyſteres emollientes, optimum & præſentaneum auxilium deprehendi.

Exempla adhuc legantur in *Conſult. Medic. Sect. III. caſ. XIII. XXI.*

CAPUT VI.

De acuto dolore & ſpaſmo ex calculo renali.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Dolor ex calculo renali difficulter dignoſcitur.

Dolor, qui ex calculo renali firmius urinæ meatibus impacto proficiſcitur, uti omnium quidem paſſionum, quæ genus humanum miſere torquent, eſt acerbiſſima: ita ſæpius fit, ut is, ſi quis prima præſertim vice ex hoc laboret, difficillime ab aliis quæ circa regionem lumbarem conſiſtunt dolorificis affectionibus diſcernatur.

§. II.

Non omnis dolor circa lumbos eſt ex calculo renali.

Communis ſed peſſimus mos invaluit, ut, ſi quis circa regionem lumbarem doleat, ſtatim ex calculo renum ſe dolere exiſtimetur; cum tamen ibi complures valde ſenſilis indolis & dolori obnoxiæ ſint partes, ut muſculi lumborum externi & interni, ligamenta vertebrarum lumbarium nervea, plexus nervorum ſuperior meſentericus, ramus arteriæ meſeraicæ ſuperioris, & circa vicinia, flexuoſus inteſtini duodeni finis, neque minus ſigmoidea coli flexura; quæ ſingulæ, quando à vitioſo ibi ſtagnante, ſive ſanguineo, ſive ſeroſo impuro humore, vel nimis diſtenduntur, vel comprimuntur, dolorem ſatis gravem exhibent. Fit etiam quandoque, ut à rheumatiſmo has partes occupante tantus exſurgat dolor, ut quaſi lumbis per mediū ſectis incurvatus incedere debeat æger, nec ſurgere queat. Quod itidem fieri ſolet, ſi à caſu, vel à magna oneris levatione, vertebræ cum nervis tan-

tillum à propria ſede recedunt. Neque tam raro evenit, ut à ſola ſanguinis copia, circa plexum meſentericum, & circa arterias emulgentes ſtagnante, in plethoricis vel hæmorrhoidariis, vel à neglecta conſueta venæ ſectione, ingens circa lumbos oboriatur dolor, qui vulgo pro calculoſo, ſed perperam, habetur: dum vel ſolius venæ ſectionis in pede beneficio, vel pulvere nitroſo diſcutiente ſubito ſæpe deſinit.

§. III.

Quomodo diſcernendus à colica?

Id vero frequentius contingit, ut dolor colicus cum nephritico calculoſo confundatur: nam, quando flexura coli circa lumbos quæ jacet, vel flatibus nimium diſtenditur, vel ſpaſmodice conſtringitur, non modo atrox in regione lumbari fit dolor, ſed & ipſe ad præcordia tranſit, nauſeam ac vomendi conatum efficit, urinæ fluxum impedit, alvum conſtringit, imo totum abdomen cruciatibus torquet, non ſecus ac à calculo fieri ſolet. Sed tamen, quia hic dolor ſpaſmodicus, non aſſiduus, non fixus, ſed magis vagus eſt, ac clyſteribus emollientibus alvo infuſis magnopere levatur: hinc peritus utique Medicus, hunc a calculoſo, non adeo difficulter diſtinguere poteſt: cum hic magis preſſorius ſit, quod germanice exprimunt: *Es drücke ſie, als ein* Klotz, atque vires non tam intenſe deſtruat, per intervalla etiam remittat, ut ægrotantes ſæpius ſurgere & ambulare poſſint; quod in acerbo inteſtinorum dolore non accidit. Deinceps vomitus & nauſea, a calculo ſi dolor eſt, jejuno ventriculo magis urget, ac in urethra, imo ipſa glande titillatio & ſenſus punctorius percipitur, urina ſabulo referta, teſticuli quoque retractio ac femoris ſtupor & contractio ejuſdem lateris fit, quod in dolore inteſtinorum vix obſervatur.

§. IV.

Calculus non niſi è ſede ſua dimotus atrociter affligit.

Notabile eſt, quod calculi etiam prægrandis magnitudinis & ramis inſignibus præditi in renum ſubſtantia, placide ſine ullo doloris incommodo, per aliquot annos quieti deliteſcere poſſint; ſimul ac vero è ſede ſua dimoventur, & in anguſtos nerveo-muſculoſos canales, ureteres dictos deſcendunt, perque hos in veſicam exitum moliuntur, mox graviſſima invadunt ſymptomata: adeo, ut hi ipſi canales veram & fixam dolorum ex calculo ſedem ac domicilium conſtituant, qui tamen pro differente calculi magnitudine, aſperitate, ac figura, tunicas nerveas plus minus diſtendente & lancinante, vel intenſiores vel leviores evadunt. Quandoque tam crudeles ſunt, ut præter extremorum horrorem & refrigerationem, nauſeam, vomitum, ſpaſticam præcordiorum conſtrictionem, difficilem urinæ mictum, alvi ſtricturam, ſpirandique anguſtiam, ſtuporem cruris, retractionem teſticuli ad os pubis, inquietudinem, ingentem virium lapſum, ſyncopen, convulſiones etiam epilepticas concitent, vel plane fatalem iſchuriam inducant. Vidimus aliquando ægrotantes conqueſtos fuiſſe, ſe non alium ſenſum percipere, ac ſi quis cultro acuto vulnus profundum, ſecundum longitudinem ſpinæ, verſus veſicam continuo infligeret; ubi, in defunctis, ureteres inſtar farciminum à copia urinæ, cujus in veſicam influxum calculus circa introitum ureteris in veſicam hærens intercepit, extenſi & turgidi comparuerunt.

§. V.

In uretere ſæpe ſine ſingulari dolore hæret.

Res eſt experientia confirmata, quod interdum longo tempore lapis in uretere, ſine ſingulari dolore ſine mictus interceptione hærere & conquieſcere poſſit, ubi tamen mox ſubito & ex improviſo dolor revertitur acerbus, cum ciborum ſubſequente faſtidio, nauſea, vomitu & urinæ interceptione; forſan quod ab incommodo motu ſitum ſuum mutaverit lapis, & ſic aſperitate ſua, tunicæ nerveæ fibras magis offendat. Neque etiam ſemper iiſdem ſymptomatibus hic affectus ſtipatur: *nam*, ut ERASMUS de ſuo calculo loquitur in *Epiſt.* ad *Perckmeyerum*, *ſubinde ſe novat, ut plane credatur aliud eſſe malum, quod maximam partem inde pendet, quod alia ſymptomata ſint ab initio, alia in progreſſu, interdum quieſcat, interdum ſe moveat & locum mutet.*

§. VI.

Siniſtrum renem præ dextro infeſtat.

Atqui etiam illud attentionem excitare debet, quod calculi ſiniſtrum renem, præ dextro, frequentius obſideant; quo fit, ut dolores ex renali calculo longe crebriores in ſiniſtro, quam in dextro latere obſerventur: id quod confirmat CAROL. PISO in *tract. de morbis ex ſeroſa colluv. oriund. c. II.* dum ſcribit: *ex centum calculoſa nephritide laborantibus octoginta & amplius renem ſiniſtrum dolent.* Neque hujus eventus ratio, adeo in obſcuro poſita eſt: in rene enim dextro, quia hepatis amplo viſcere tegitur & majori præ altero calore fovetur, promtior multo atque expeditior evadit ſanguinis per hujus renis vaſa progreſſio, ſeri itidem urinoſi ſeparatio: hinc non tam facile ſanguinis & urinæ fieri in hoc poſſunt ſtagnationes, ac in ſiniſtro, qui coli flexura obſeſſus, ob frequentem flatuum reſtagnationem magis premitur; ex quo fit, ut liberior ſanguinis per vaſa compreſſa interceptus curſus, difficiliorem laticis urinoſi per tubulos tranſcolationem, atque promtiorem ibi ſtagnationem & materiæ tartareæ ſeceſſionem & concretionem reddat atque efficiat.

§. VII.

Cauſæ cur è rene dimoveantur.

Notabile idque experientia pariter ſuffultum eſt, quod calculus diutius in renum parenchymate vel pelvi deliteſcens, pluribus modis ac cauſis, è loco ſuo dimoveri atque in ureteris principium propelli poſſit: & inter has, primas fere tenent, fortior animi per iram conturbatio, corporis ſubita & vehemens per vecturam ſive equitationem commotio, ioque primis penetrans, quod venti è plaga ſeptentrionali præbent, frigus improvide lumbis admiſſum, item diureticorum, cujus generis ſunt terebinthinacea, juniperina, cetera, quibus ſubinde ſed perperam Medici ad præſervationem à calculo uti ſolent, liberalior uſus: Non ſemel quoque, ſed iterum iterumque obſervavimus, quod dolores colicæ flatulentæ, item ſpaſmi hypochondriacis, hyſtericis, hæmorrhoidariis familiares, nucleos calculoſos papillulis renalibus inhærentes protrudendo, occaſionem ad crudeles iſtos dolores ſubminiſtraverint.

§. VIII.

Cauſæ remotæ calculi renalis.

Quod attinet ad cauſas remotas & ſic dictas naturales, quæ ad gignendos in renibus calculos & inde provenientes dolores ſymbolum ſuum conferunt; temperamentum ſic dictum ſanguineum, inter has non ultimum tenet locum. Nam corpora mollioris & ſpongioſioris texturæ, fœminini præſertim ſexus & quæ copioſum alunt in venis ſanguinem, diæta lauta & vinoſa utuntur, otioque & vitæ ſedentariæ indulgent, nec non placentis, lacte, caſeo delectantur, poſt quinquageſimum maxime annum, tributo lunari ceſſante, doloribus ex cal-

calculo fiunt obnoxia ; à quibus plerumque libera
& immunoia, fluxu menſium rite ſe habente, per-
ſiſtunt. Ex Viris ii,qui in adoleſcentia hæmorrha-
giis narium , capitis doloribus frequentibus ſub-
jecti fuerunt, item qui hæmorrhoidali fluxui ſunt
aſſueti , hoc ceſſante vel imminuto, calculoſis &
podagricis affectionibus, ſub provectiori ætate ,
ſubinde tentantur. Senilem vero ætatem frequen-
tius & calculo renum & veſicæ infeſtari experien-
ria docemur,quia humores fiunt craſſiores & cibi
in ventriculo aceſcunt, alvus fit pigrior & otium
quoque calculorum generationi multum patroci-
natur. Quo fortaſſe reſpiciens ERASMUS *de ſuo
malo* ipſe ita jocatur. *Illud mirum videri poteſt ,
cum fœminæ ſterileſcant ætate,me ſenectus fecit fœ-
cundiorem : nam indies crebrius parturio.*

§. IX.

Calculus & podagra ſunt morbi maxime hæreditarii.

Accedit etiam hoc,quod vix ullus affectus tam
crebro ex parentibus in liberos tranſmigrare ob-
ſervetur, quam calculus & podagra, quippe quæ
cum illo , ratione diſpoſitionis ſolidorum & flui-
dorum plurimum affinitatis habet , quia uterque
adfectus non modo hominibus ſanguine plenis,&
qui vulgo dicuntur ſanguinei, eſt infeſtus,ſed am-
bo etiam in quadam nativa debilitate & atonia ſo-
lidorum , videlicet in nephriticis, renum ; in po-
dagricis ligamentorum quæ articulos vinciunt ,
fundati ſunt. Crebrius quoque animadvertimus,
morbos rheumaticos , arthriticos , podagricos
quam facile transmigrare in nephriticos & hos
rurſus per metaſtaſin in illos transformari & tranſ-
poni, adeo ut etiam, ſi à dolore ex podagra quis
diu immunis fuerit, in calculoſam nephritidem fa-
cile incidat, & vice verſa. Neque raro contingit,
utrumque affectum conjunctim & uno tempore
atroci dolore hominem torquere.

§. X.

Ratio formalis calculorum renalium.

Quod attinet ad generationem calculorum in
renibus, hanc tali modo concipere licet : quando,
à nimis vehementi ſanguinis appulſu, ejuſque re-
greſſu per venas difficiliori,vaſa renum ſanguinea
nimium diſtenduntur & infarciuntur, fit tandem,
ut minima arteriolarum , ubi in papillulas & ſy-
phunculos urinoſos abeunt, aperiantur ac diſrum-
pantur, & ita à ſtagnante & extravaſato ſero ſan-
guineo , primum parvi abſceſſus atque ulcuſcula
generentur, quæ ſucceſſive majora fiunt ; in qui-
bus , quando ſerum urinoſum multis tartareis li-
moſis partibus refertum ſubſiſtit , particulæ gra-
viores & acuminatæ ſecedunt ac invicem concreſ-
cunt, ita quidem, ut materia primo craſſior ac ru-
dior ſabuloſa , dein etiam grana compactiora gi-
gnantur, quæ urinæ copioſius ſecretæ beneficio
facile eluuntur, & ſæpius non ſine dolore foras
propelluntur : ubi igitur tale craſſum ac grave ſa-
bulum, in urina ſubſidet, haud dubium calculoſæ
nephritidis indicium præbet. Quando vero hi aci-
ni , vel nuclei calculoſi, ſubſtantiæ renum ulcero-
ſæ inſidentes, ſucceſſiva accretione majores & du-
riores facti , alluvione ſeri urinoſi tartareis parti-
bus referti , vel aliis ex cauſis ad pelvim & prin-
cipium ureterum feruntur, majores utique crucia-
tus, & atrocior ſymptomatum concurſus omnino
metuendi ſunt, ſi videlicet , per anguſtos hos ex-
quiſitioris ſenſus meatus, iter ſuum verſus veſicam
conficere debent ; ad quam ſi fuerint delapſi, pro-
tinus omnimoda ſymptomatum , cum ingenti
decumbentis gaudio & virium reſtitutione , fit
ſublatio.

§. XI.

Quæ demonſtrantur.

Quod calculi autem in ipſo renum parenchy-
mate ex ichoroſo vel ſanguineo purulento quodam
ſtagnante humore generentur ; id inter alia vel
hæc evincunt , quod in nephriticis ſæpe quippiam
purulenti vel ſanguinei, ut olim à CELSO jam
notatum, cum urina ſecedat , calculoſis etiam mi-
ctio cruenta familiaris ſit , & renes poſt mortem
valde magni flaccidi , atque exulcerati inveniun-
tur : quid quod curatio id ipſum teſtetur,quæ om-
nium optime, per abſtergentia, vulneraria, conſo-
lidantia , leniter conſtringentia perficitur. Neque
vero ego inficias iverim , citra præviam ſubſtan-
tiæ renalis læſionem , in pelvi vel majoribus re-
num ſyphunculis , ex urina ſtagnante , materiam
etiam tartaream ſive arenulas aggeri & concreſ-
cere ſenſim paulatimque in inſigois molis lapillos
poſſe. Prout vero materia illa, ſive ſit ichoroſa,ſi-
ve tartarea, ratione coloris, craſeos & conſiſtentiæ
differt & accretio major vel minor eſt ; varii ge-
neris etiam lapilli concreſcunt : alii quippe ſunt
prope ſaxei, dura conſtantes ſubſtantia ; alii fria-
biles & male compacti, alii pallidi ciorei rubri ac
ſandarachini ; alii majores , minores, plus minus
anguloſi & aſperi deprehenduntur.

§. XII.

Renum affectus difficilius in ſenibus ſanantur.

Omnes morbos nephriticos, ut ſunt renum in-
farctus, inflammationes, exulcerationes , dolores
ex calculo, difficilius in ſenioribus ſanari experi-
entia confirmat ; quæ etiam HIPPOCRATIS
teſtimonio , quod *aphor. 6. Sect.VI.* extat , ulte-
rius ſtabilitur. Nam ſicut læſiones & exulcera-
tiones internarum partium, propter humorum in-
temperiem & excrementorum abundantiam,quæ
in provectiori ætate increſcit ; ita etiam, quæ reni-
bus & veſicæ inhæreſcunt,propter urinæ ingentem
acrimoniam,difficillime ad ſanationem perducun-
tur.

§. XIII.

Quæ mortem præſagiant.

Siquando dolor atrox per plures dies & noctes
non remittit , ſed aſſidue torquet , & vires valde
atterit ac nullis vult medicamentis experitiſſimæ
alias virtutis cedere, omnimoda quoque urinæ ac-
cedit ſuppreſſio, cum extremorum frigore & con-
vulſione tendinum , mortem in propinquo eſſe ,
indicio eſt. Maxime vero omnium,dolor ex cal-
culo , iis , exitum atque periculum minatur , qui
antea diuturno animi mœrore macerati,vires atti-
ferunt : nam major virium mox ſequitur dejectio,
partiumque internarum ſphacelatio. Neque res
boni nminis eſt , quando lapis , longo tempore
ureteri continuo inhæreſcit ; perit enim ciborum
appetentia ac digeſtio , nauſea vero , & firmiter
conatus ad vomendum, anxietaſque diutius perſi-
ſtens, tandemque lentus hecticus calor, virium &
carnis ſubſtantiam penitus conſumens , mortem
accelerat.

§. XIV.

Tabes renalis perimit.

Poſt mortem miræ ſæpe magnitudinis valde-
que compactus & ramis majoribus inſtructus cal-
culus in renibus, qui toti per exulcerationem con-
ſumti & membrana duriore tecti comparuerunt ,
repertus fuit, cum de dolore per vitam nunquam
quis fuerit conqueſtus : & tali malo adfecti tabe
moriuntur , quæ renalis vocatur. Quidam vero

it. inflammatio ſuperveniens.

ex calculi doloribus brevi tempore ſuccumbunt ,
& morbo acuto pereunt, dum acutiſſimum dolo-
rem , ventriculi vel inteſtinorum, tandem inflam-
matio ſubſequitur: quidam ob totalem urinæ ſup-

preſſionem, in hydrnpem pectoris, lethargum vel convulſiones incidunt.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Momentum profecto omne curationis poſitum eſſe videtur, tum in facili & ab omni moleſtia immuni calculorum excluſione, tum in impedienda ſabuli excrementitii generatione tanquam occaſionis & objecti ſæviſſimi doloris & aliorum ſymptomatum. Longe enim alia medendi via ac ratio eſt *in ejus acceſſione*; alia *extra eam*, quæ præſervatoria eſt.

§. II.

In paroxyſmo dolor & ſpaſmus ſedantur.

In ipſo paroxyſmo, ubi ſymptomatum ingens eſt exacerbatio, & ab atroci dolore tota œconomia functionum vitalium turbatur, primo omnium eo reſpiciendum eſt, ut dolorum vehementia idoneis remediis mitigetur, atque ſpaſticæ ſtricturæ, quæ non modo partes vicinas, ſed totum ſubinde nervoſarum partium ſyſtema lege conſenſionis afficiunt, idoneis remediis componantur ac ſopiantur; idque maxime eam ob cauſam, quia ſub tanto ſpaſmorum, qui meatus urinarios conſtringunt, impetu, calculi iter per ureterem in veſicam ægerrime perficitur. Inter probatæ vero & ſpectatæ virtutis remedia, quæ huic intentioni ſatisfaciunt, non poſſum non liquorem meum anodynum mineralem, ob efficacem & ſecurum uſum, dilaudare; quippe qui parciori ſed repetita doſi ſumtus, ſpaſmos circa primas vias ſedando, moleſtam illam ſenſationem, nauſeam ac vomitionem egregie tollit. Qui hujus autem medicamenti copia caret, huic ſpiritum nitri, rite, methodo noſtra, quam præſcripſimus in *Obſervat. phyſico chym.* præparatum, plurimum commendamus; hic enim nullo amplius acore imbutus, blanda ſulphurea exhalatione, & flatus diſcutit, & ſpaſticas ſtricturas relaxat. Commodiſſime vero hi ſpiritus cum aquis ſedativis, ut ſunt, ceraſorum nigrorum, florum acaciæ, ſambuci, papaveris rhœados, tiliæ, primulæ veris, liliorum convallium, ulmariæ, & præcipue omnium florum chamomillæ & ſummitatum milleſolii, adjecto ſyrupo papaveris rhœados vel albi: vel etiam in brodio carnis, cum aliquot cochlearibus olei amygdalini recentis & puriſſimi, ſine toſtione prævia parati, exhiberi poſſunt. Spectant huc quoque emulſiones, ex amygdalis dulcibus, ſeminibus iv. frigidis, papaveris, milii ſolis, ſemine dauci, cum jam dictis aquis præparatæ, & ſyrupi papaveris albi ſufficienti quantitate edulcoratæ. Quando vero leniora hæc, dolori mitigando non ſufficiunt, ad paulo validiora tranſeundum, & quidem opiata, per aliorum additionem valde correcta & ſecura reddita, cujus generis ſunt: maſſa pilularum *Wildeganſii*, *Starckii*, laudanum liquidum *Sydenhamii*, & cœleſtis theriaca; item trochiſci de Alkekengi, qui ob virtutis præſtantiam & ingredientia dolori mulcendo aptiſſima, laude omnino digniſſimi ſunt.

§. III.

Emulantur ac nitro.

Prætor hæc dicta, nitroſa, & inter hæc nitrum tantum purificatum & cryſtalliſatum, vel artificiale ex ſpiritu nitri & ſale tartari compoſitum, vel nitrum antimoniatum, in compeſcendis prævalidis gravibus & acutis doloribus cum ſanguinis & humorum exæſtuationibus junctis, certe omnibus aliis remediorum generibus, virtute ac ſecuro uſu, ſuperiora ſunt, atque in morbis nephriticis laudem inſignem promerentur. Quam optime vero cum cancrorum lapidibus, cum cinnabari, vel pulvere Marchionis & aliquot granis trochiſcorum alkekengi vel maſſæ pilularum *Wildeganſii* miſcentur, & cum emulſione vel ſero lactis dulci propinantur.

§. IV.

Clyſteres.

Enim vero, ubi dolorum & ſpaſmorum vehementia fere intolerabilis eſt, ſola interna huic ſedando non ſufficiunt, ſed externis etiam occurrere oportet. Inter omnia autem deſideratiſſimi effectus clyſteres ſunt, ex emollientibus floribus, præſertim malvæ hortenſis, ſambuci, papaveris rhœados, milleſolii, chamomillæ vulgaris, & verbaſci, cum ſero lactis decoctis, addito ſyrupo dialtheæ *Fernelii*, nitro & ſale Ebſonienſe confecti. Quando inferior recti & coli pars conſtrictiſſima eſt, ut flatus tranſmitti nequeant, ſed ad ſuperiora vergentes, anxietates augeant, enemata ex oleis & pinguedinibus, ano injecta, mirabilem attuliſſe opem, non una ſed pluribus vicibus a nobis eſt obſervatum. Alvo aperta, flatibuſque ſic exitu parato, ſtomachi vomibundæ inverſiones, cum anxiis præcordiorum intenſionibus, protinus remittunt.

§. V.

nec non balnea magnæ efficaciæ ſunt.

Deinceps, in mitigandis hiſce doloribus, Veterum inque primis HIPPOCRATIS methodum, uti antiquiſſimam, ita optimam maximique habendam eſſe cenſemus, dum *lib. V. de intern. affection.* hæc tradit: *cum dolor in renibus preſſerit, multa calida lavato, & tepefactoria, qua parte maxime dolet, adhibeto.* Idem remedium TRALLIANUS *libr. IX. cap.* 4. his verbis valde commendat, *omnium optimum eſt balneum, ut quod non ſolum mitiget, ſed etiam curare poſſit: nam colicos frequenter ſolummodo lenit; nephriticos vero utraque ratione juvat; Porro ad loci unctionē chamæmelo ægri utantur in balneo & diutius morentur; non ſemel tantū in die ſed bis vel ter lavare expedit.* Et profecto, balnea & inſeſſus ex aqua dulci, præſertim pluviali tēperate calida, in ſiſtendis acerbiſſimis tormentis, vix habent ſui ſimilia, ſi modo crebrius repetantur. Atqui linimēta, ex axungia humana, cati ſylveſtris, canis, caſtorei, unguento dialtheæ parata, vel etiam veſicam, decocto florum emollientium antea recenſitorum, ex lacte, repletam, ac parti intenſe dolenti applicatam, ſingularem plane exerere virtutem & efficaciam, multiplici uſu confirmatum habemus.

it. linimenta.

§. VI.

Spaſmo ſedato, calculi protruſio tentanda.

Quandocunque, legitimum horum uſum notabilis ſpaſmorum ſequitur remiſſio, pulſus ſedatior & mollior evadit, calor madidus ac æquabilis totum corpus occupat, & flatus probe ex ano deſcendunt; protruſio calculi idoneis remediis, ſub debita tamen adhibita cautione, tentanda venit. Vidimus ad obtinendum hunc ſcopum varia præſentiſſimi fuiſſe effectus, atque inter hæc largiſſime aſſumtum infuſum harbæ veronicæ & petroſelini, vel ex ſeminibus dauci, ſelleri, fœniculi, baccis alkekengi, radice glycyrrhizæ, ſummitatibus milleſolii, paratum, eximium attuliſſe levamen, cumprimis ſi potus quodammodo ſpirituoſus, ut malvaticum juniperinum, horum uſum exceperit. Mirabilem quoque, in educendo ex viarum anguſtiis calculo, decocti antinephritici *Foreſti* largiorem potum, adjuncto corporis motu, efficaciam ſubinde præſtitiſſe, à nobis obſervatum eſt. Sed interdum paulo fortioribus pel-

Digitized by Google

pellentibus opus eſt, quæ inter eminent ac tutiſſima ſunt mater perlarum, vel cochleæ aut teſtæ ovorum uſtæ cum ſucco citri in convenienti vehiculo exhibitæ.

METHODUS PRÆSERVATORIA.

§. I.

Præſervatio in progreſſu morbi difficilis.

Præſervatio pernicialis hujus mali, uti in principio quidem facillima, ita in progreſſu, ſi ex renum magno vitio & exulceratione, calculorum prognata fuerit ubertas, dolorumque crebrior recurſus, multis ſane difficultatibus implicita ac circumſepta eſt. Nam quia, complures, ut ſupra expoſuimus, ex ſanguine vel præter naturam exſuperante, vel multorum incongruorum viſcidorum ac acidorum alimentorũ aſſumtione crudiori ac ſpiſſiore reddito, quam facile in hoc malum incidunt; certe ſanguinis decenti miſſione, motu & exercitatione corporis ſufficiente, nec non potionibus diluentibus, aquis medicatis præſertim *Selteranis*, item ſero lactis dulci & acidulo, ad arcendum moleſtiſſimum hunc & exitialem morbum, nihil facile præſtabilius ac efficacius reperire licet.

§. II.

Quando traumatica conferant.

Ubi vero continuus fit calculorum partus, opus eſt, ut ea in uſum ducantur, quæ virtute traumatica leniter conſolidante & adſtringente gaudent; quare à multis retro temporibus eſt obſervatum, imo plebeiis & domeſticis conſtat experimentis, decoctorum vel etiam infuſorum, ex herbis vulnerariis, & aqua vel cereviſia paratorum, ac cum butyro inſulſo, vel cum melle mixtorum longiori uſu, quoſdam penitus à malo hoc calculoſo fuiſſe liberatos: cujus generis præcipuæ ſunt, equiſetum, virga aurea, hedera terreſtris, fragaria, marrubium album, veronica, parietaria, milleſolium cum ſummitatibus, malva, cortex radicis acaciæ, lycopodium, baccæ juniperi toſtæ, fraga exſiccata, acini & fructus cynosbati toſti; ex quibus ſpeciebus. cum melle Pruſſico albo, quod identidem conſolidante & balſamica ſua virtute renum morbis admodum amicum, electuarium paratum & mane ad cochleare dimidium uſurpatum, ſuperbibendo infuſum Thée, ingens ſolamen iis, qui per multos annos nephritide calculoſa laborarunt, attuliſſe, obſervatum eſt.

§. III.

Quando alcalina.

Alia jam, præſervandi à calculo, via ac ratio ſuppetit, per alcalina, quæ acidum & glutinoſum, tanquam præcipuum calculoſæ concretionis fundamentum, domant atque deſtruunt; & hinc eſt, quod cancrorum lapides, mater perlarum, teſtæ ovorum, conchæ & cochleæ ſimpliciter paratæ, vel etiam uſtæ, lapis lyncis & judaicus, nec non pulvis famigeratiſſimus *Volkhammeri*, qui ex lapidibus pretioſis calcinatis concinnatus creditur, vel ſimplex tantum oleum tartari per deliquium, liquor cinerum clavellatorum, vel nitri fixi, tinctura tartari, antimonii acris, frequentius in uſum ducta, calculorum generationem egregie impediant, & ab atrociori dolorum concurſu corpus vindicent.

§. IV.

Quando demulcentia.

Sunt quoque adhuc plura, non minoris ad præſervandum efficaciæ, præſidia, quorum legitimus uſus calculoſis admodum obſervatur proficuus. Et hæc ſunt quæ oleoſis, pinguiuſculis ac temperatis & quodammodo anodynis, demulcentibus particulis, ſpiculorum ſalinorum unionem, quæ ad concretionem ſolideſcentem eſt neceſſaria, impediunt; quantum enim pinguia, exigua etiam doſi admixta, cryſtalliſationis negotium impediant, ex chymicis perquam notum eſt. Ad hanc claſſem merito referre poſſumus, fructus & ſemina quæ blando & dulci oleo gaudent, ut ſunt, ſemina IV. frigida majora, milii ſolis, ſaxifragæ, papaveris albi, cardui mariæ, amygdalæ dulces & amaræ; nuclei ceraſorum & malorum Perſicorum, quæ vel in pulverem cum ſaccharo vel in emulſionem redacta, frequentiusve uſurpata, non ſatis ab iis, qui huic adfectui obnoxii frequenter ſunt, dilaudari poſſunt. Neque vero, inter optima & ſpecifica ad renum vitia corrigenda præſidia, radix glycyrrhizæ, ſilentio prætereunda eſt, cujus pulvis vel infuſum in demulcendis & contemperandis acribus ſalium particulis, in detergendis mucoſitatibus, magnæ efficaciæ eſt. Atque etiam ex compluribus aliis milleſolium ejuſque ſummitates in renum vitiis ſpecificam plane & mirabilem edunt efficaciam, quando ejus infuſum vel decoctum per longum ſatis tempus quotidie uſurpatur. Vidimus hoc modo aliquot ab omni calculoſa affectione, cui diutius obnoxii erant, prorſus liberatos: nam hæc herba multiplici ratione proficua eſt, & præter virtutem conſolidantem & demulcentem, ob oleum vere anodynum, quod exacte cum oleo florum chamomillæ ratione coloris & virtutis convenit, dolores & ſpaſmos ſedandi efficacia pollet.

§. V.

Alvi habenda ratio.

Ante omnia vero, ſicut in cunctis morbis chronicis, ita etiam in calculo præcavendo, ventriculi & ejus digeſtionis, nec non alvinæ excretionis, ut hæc ſingula ſe recte habeant, ratio habenda eſt. Placuit mihi hac in re inſignis plane locus AETII, quem *cap. XVI. p.* 177. prodidit, ita ſe habens: *præſervat à calculo moderatus cibus bonæ concoctionis; nam cruditates non ſolum exaſperant morbum, ſed etiam gignunt; inde abſtineant ægri, à ſatietate, à cœna, ſæpe vomant & abſinthium aſſidue bibant, ac per certum tempus per ventrem ſe purgent. Cibos ſumant, è quibus neque ſatietates neque cruditates eveniunt. Urinam etiam cientibus utantur, paſtinacam in dies edentes valde percoctam, fœniculum, pulegium, calaminthen; ex marinis ſtrombos, locuſtas, gammaros; per plures autem dies radicis eryngii decoctum bibant, ſimiliter dictamni. Oportet aquam per omnem vitam eſſe puriſſimam & percolatam, vinum tenue album, urinam ciens; exercitationibus utendum modicis & frictionibus in balneo, ex nitro aſſato. ac fece vini uſta & pumice.* In quo genere TRALLIANUS quoque audiendus, qui *l.c.* hanc diætæ rationem præſcribit: *probe faciunt, qui bibunt aquam & evitant omnia quæ ex pipere conſtant, & non ſolum acres, ſed & craſſi ſucci cibos, ut ſimilaginem, ova dura, placentas & quæ ex lacte parantur, ipſum lac & caſeum, item vina admodum nigra & auſtera. Ad hæc cavendum, ne ægri culcitris indormiant ex anſerum plumis confectis, hæ ſiquidem renes valde calefaciunt. Præterea, ne multum ſtent; magis vero ſtudendum, ut vel moveantur vel conſideant.* Et paulo ante: *bibere oportet, ante omnem cibum, aquam tepidam: nihil renes enim à recremento magis vacuos temperatoſque reddit, ut non amplius calculos procreare poſſint; nam temporis ſpatio igneus eorum calor à tepore aquæ extinguitur.* Exinde dubio omni procul prodiit ſecretum illud eximium ZECCHII relatum in ſuis *Conſultation.* nempe hauſtus aquæ calidæ ad libram unam circiter, ſtatim ante prandium. Et CAROL.

PISO, multis ante *Zecchium* annis, hoc idem aquæ calidæ remedium comprobavit, dicens, quod poſt primum excretum calculum, nunquam in poſterum alii geniti fuerint, ſi quis uſum hunc aquæ calidæ multo tempore continuaverit.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Reſpiciendum ad corpus ægrotantis.

At vero, cum ad perſanandum æque ac protelandum hoc malum, potiſſimum Medici momentum in eo ſit repoſitum, ut pro differenti corporum conſtitutione, ratione ætatis, temperamenti, læſionis functionum, nec non ſenſibilitatis aliarumque cauſarum, alia atque alia medicamenta, debito tempore, & convenienti ordine adhibeat; è re utique duxi, quaſdam cautiones & obſervationes, in praxi utiles atque neceſſarias, hoc loco ſubnectere. Primo omnium, attente & penſitate conſiderare oportet: remedia, quæ præſervationis vel curationis gratia in uſum veniunt, non æque omnibus convenire, neque ſemper eundem effectum ac levamen præſtare, ob differentem valde & mutabilem corporis, ratione fluidorum diſpoſitionem, & ſolidarum plane peculiarem texturam & inde pendentem ſenſationem, quæ Græcis idioſyncraſia vocatur; quare interdum variari debent medicamenta, ſiquidem ſucceſſu temporis, etiam ipſa natura iis aſſueſcere ſolet, ut effectu laudato, quem ante ediderunt, nunc carere obſerventur.

§. II.

Sæpe naturam ſponte calculum protrudit.

Obſervatum quoque ſæpius eſt, ex improviſo, naturam nullis remediis coactam, ſed ſibi relictam, ſe ad calculum protrudendum accingere & feliciter id præſtare. Simile quid ſubinde in partu animadvertimus, cum non ante facile remedia proficiant aliquid, quam in ſubſidium venerit natura: qua de cauſa fit, ut empyrici ſæpe ſuis inanibus remediis gloriam reportent. Solers itaque & in ſanandis morbis occupatus Medicus, id probe attendat, quod natura ſæpe ſola, nulla remediorum ope adjuta, à violentis ſpaſmis, doloribus & motibus remittat & conquieſcat; (id quod tamen non intellectui imaginario vitali adſcribendum eſt, cum cauſæ ac rationes phyſicæ ſubſint,) ſiquidem magna prudentiæ medicæ pars in eo conſiſtit, ut temporis illud momentum, quo natura ſe ad agendum & corpus à morbo liberandum armat, ſedulo æſtimetur. Hinc conſultum quandoque eſt, ubi ad tempus fruſtra adhibita fuere medicamenta, ſubſiſtere ac ferias agere, ut quies quaſi naturæ concilietur, quia ipſa ſæpius ſua ſponte & præter omnium opinionem, plus præſtat, quam Medicus cogendo & ſtimulando.

§. III.

Quando diuretica exhibenda?

Quemadmodum diuretica & urinam pellentia, eaque paulo acriora & vehementiora, ut ſunt terebinthinacea, juniperina, ſuccinata, alliacea, porracea, & ex petroſelino parata, neque ad præſervationem in plethoricis, neque in paroxyſmo nephritico, ſive is ſimplex tantum ſit, ſive ſimul calculoſus, unquam proficiunt, ſed malum deterius reddunt atque ſymptomata exaſperant: ita prudens eorum uſus non plane damnandus & interdicendus eſt. Quare in plebeiis robuſtioribus, humidioris & ſegnioris naturæ corporibus, præſertim ubi præſervandi fine exhibentur, non modo tonum vaſorum renalium roborando, ſed & copiam ſeri impuri tartarei, per renes, ejiciendo, commodam collocare operam poſſunt.

§. IV.

Circa motum cautela.

Uti tempeſtiva, modica ac æqualis motio ſive vectio naturæ in calculis pellendis admodum idonea, & congruorum pellentium uſum, diluentia, præſertim quæ mole operantur, ut acidulæ, thermæ, lactis ſerum egregie ſecundat, ut celeriter ſæpe calculi, è ſede ſua, quam occuparunt fixam, dimoveantur: ita etiam obſervatum fuit, intempeſtivam vectionem vel equitationem, plurimis damnum attuliſſe, quia è ſede ſua non incommoda calculum expulſum, in tranſverſum egerunt, ut nunc acutis ſuis angulis membranæ ſenſilit nerveæ magis fuerit alliſus; ſubſequente inde majori ſpaſmorum ſævitia, imo lethali quandoque iſchuria.

§. V.

Venæ ſectio etiam in paroxyſmo non inutiliter celebratur.

Tempeſtiva & ſufficiente venæ ſectione non modo ad præſervandum à calculo, non facile ſuperius ac efficacius reperitur præſidium, præſertim, ubi corporis natura ad excernendam nimiam ſanguinis quantitatem eſt diſpoſita; ſed ejuſdem quoque remedii utilitas, non raro in ipſo paroxyſmo ſeſe commendat, nimirum, ubi plethora cum pulſu celeri, magno æſtu ac intenſa ſiti aſſociata eſt. Doloris enim vehementioris ea indoles ac vis eſt, ut, ſpaſmis liberiorem ſanguinis circuitum per venas maxime impedientibus, cum impetu ad alta incongrua loca copioſum ſanguinem adducendo, epilepſiam, convulſiones, lethargum, delirium, apoplexiam ſanguineam, mictum cruentum, febres inflammatorias & hujus generis alia, de quibus nobis exempla ſunt nota ac obvia, concitet; quæ ſingula prudenti ſanguinis miſſione averti poſſunt.

§. VI.

In ſcorbuticis calculoſis, diluentia ac demulcentia danda.

Quando nephritis calculoſa incidit in corpus ſcorbuticum, ſive impuris excrementitiis humoribus refertum, & noſtro tempore, purpuræ graſſanti chronicæ obnoxium; ſub ipſo paroxyſmo, concurrente ſimul impuritate ſcorbutica, varia & terroris plena ſe immiſcent ſymptomata, quæ inſignem, in præſcribendis medicamentis, Medici prudentiam requirunt ac deſiderant. Neque enim facile alia, niſi diluentia, ac demulcentia, ut ſerum lactis acidulum, vel dulce, præbenda ſunt; ab omni cereviſiæ & vini potu abſtinendum; ſerum lactis vero calide, vel temperate frigidum ſumtum, cum temperatis diaphoreticis, tali in caſu maximi uſus fuiſſe obſervavimus.

§. VII.

Plethorici à balneis abſtineant.

Balnea, utut quandoque præſentiſſimi levaminis & magnæ neceſſitatis ſint; abſtinendum tamen ab iis penitus, in plethoricis nimis repletis & pinguibus corporibus, ubi ſimul ſpirandi anguſtia ac difficultas adeſt. Ante itaque horum uſum, ſolvenda plethora, alvus laxanda, & dolorum vehementia compeſcenda.

§. VIII.

Colica hæmorrhoidalis ſuperve-

Non raro jungitur affectioni calculoſæ colica ex hæmorrhoidum vitio, convulſiva; prudentis hunc

niens quomodo tractanda? hinc Medici eſt, hæc omnia probe diſcernere, & caute in prognoſi & curatione procedere: maxime omnium vero, ratio eſt habenda atrocis inteſtinorum doloris, ut vel venæ ſectione, vel hirudinum applicatione, vel alvi, per clyſteres commodos, apertione, ei ſuccurramus. Sæpe fit, ut, quando calculus uno & maximo impetu fertur per ureteres, intolerabilis per dorſum & totius abdominis regionem, cum magna virium jactura oboriatur dolor, qui tamen protinus uno quaſi momento conquieſcit, quando videlicet celeri itinere calculus in veſicam delabitur.

§. IX.

In virium proſtratione opiata fugienda. Ubi diutius torquet dolor & virium adeſt proſtratio, ætas quoque ſenilis vel animi mœror præceſſit, pulſuumque obſervatur debilitas; opiata inſtar veneni eſſe fugienda, inter quæ peſſima maſſa pilularum de cynogloſſa, & ratione, & experientia multiplici confirmatum habemus. Præſtat tunc potius naturam analepticis leniter ſpirituoſis aquis, ut ſunt, aqua menthæ, meliſſæ, liliorum convallium, cinnamomi ſine vino, addito uno vel altero grano ambræ & extracti croci, modico quoque vini uſu, erigere, nec non exterius, nimis debilitatum tonum inteſtinorum, linimentis ſpirituoſis balſamicis, quantum fieri poteſt, reſtituere.

§. X.

Inter aquas minerales, Carolinæ optimæ ſunt. Ex aquis mineralibus & quidem thermalibus, nullæ ſunt, quæ, ob calcaream qua pollent terram, potentius calculoſam tartaream materiam reſolvunt & exturbant, quam ipſæ *Carolinæ*; cum quibus tamen provide agendum. Vidimus, poſt harum uſum internum, intra menſis ſpatium, quingentos & ultra calculos, leves, qui lentis & ciceris magnitudinem æquabant, ſucceſſive fuiſſe excretos. Sed poſtea blande conſolidantibus & temperate balſamicis opus eſt, ut cavitates renum calculis excluſis exhauſtæ, in ſe coeant & carne repleantur: omnium vero ſecuriſſimum, & uſui tam præſervatorio quam curatorio, aptiſſimum eſſe fontem *Selteranum*, qui præter ſubtiliorem aquam, ſal alcalinum in ſinu ſuo fovet, neque minus in vitiis & læſionibus veſicæ reliquis omnibus remediis ſuperior eſt, innumerabili experientia evictum habemus & ſcribimus. Deinde quoque, ubi magna ſcorbutica humoribus inhæret impuritas, atque ſimul adeſt partium exulceratio, dictum fontem cum lacte „debito modo miſcere, & ſufficienti ſatis temporis ſpatio adhibere, conſultiſſimum eſt.

ENARRATIONES MORBORUM.

Observatio I.

Vertigo cum nephritide calculoſa ex plethora. Vir generoſus in dignitate Conſiliarii Cameræ conſtitutus, quinquagenarius, complexionis admodum robuſtæ, quindecim jam ante annos à tertiana febre, inſignem ſibi contraxit ventriculi imbecillitatem, cum flatulentia abdominis & crebrioribus ructibus conjunctam. Ante X. annos vertigo caput crebrius corripuit, quæ ſuperveniente è naribus hæmorrhagia mox ceſſavit. Poſteaquam vero circa æquinoctia venæ ſectionem admittere cœpit, immunis prorſus ab hoc affectu permanſiſſet, niſi venæ ſectio fuerit omiſſa, ubi brevi poſt inſultum quendam de ovo eſt expertus. Sexennium elapſum eſt, ex quo graviores ſæpe numero a calculo renis ſiniſtri paſſus eſt dolores; poſtquam nempe vitam magis ſedentariam coluit. Major doloris atrocia in regione inguinali ſentitur, calculo circa introitum veſicæ perſiſtente, & tunc pauca cum ardore prodit urina: acerbior in lecto dolor eſt, mitior, ſi ambulare poteſt atque etiam ſub motu & largiori infuſi Thée potu; ita calculi deſcenſum in veſicam cum inſigni levamine ſæpius procuravit. A clyſteribus & linimentis anodynois, item ab oleo amygdalarum dulcium interne ſumto, inſigne percipit levamen. Si dolor urget, facies flava evadit, corpus ſudore frigido perfunditur, adeſt nauſea, vomitus & præcordialis anxietas. Debet ſedulo ſibi cavere à cibis qui inflant atque etiam à frigore boreali: ab his enim paroxyſmus facile reſuſcitatur. Extra acceſſionem urina multum ſemper ſabuli continet. Colica etiam flatulenta ſæpius ipſum affligebat. Conſilium quod à me expetiit, dedi, ut mutaret potum, qui erat domeſtica craſſioris ſubſtantiæ cereviſia: & noſtram *Lobejinenſem* diuretica & antinephritica virtute celebratiſſimam biberet. Dein ſuaſi, ut ſingulo mane infuſum ſummitatum millefolii cum radice glycirrhyzæ largius paulo ſumeret, & ter in menſe pilulas meas balſamicas mane uſurparet, ſumta prius, præcedenti die circa ſomni horam, ſalis mei aperitivi drachma. Eſſentiæ quoque carminativæ B. *Wedeli* cum liquore anodyno mixtæ uſum interpolandum, ad flatuum diſcuſſionem ordinavi. Qua methodo per aliquot jam annos à dolore ex calculo prorſus liberatus eſt: neque à flatibus & ructibus tam moleſta, ut antea, ſentit incommoda.

Epicriſis.

Et vertiginem & nephritidem calculoſam in hoc ægro, tum a nimia ſanguinis & humorum exundantia, tum à pravo primarum viarum ſtatu originem ſuam accepiſſe, extra omnem dubitationem collocatum eſt, ubi concurrens vita ſedentaria & potus cereviſiæ craſſioris & minus diureticæ, ac flatuum in primis viis, præſertim quæ hypochondrium ſiniſtrum occupant, copia, ad calculorum ortum & generationem, in ſiniſtro præſertim rene plurimum contulit. De cereviſia Lobejinenſi, quæ ex aqua valde levi & ſubtili, ſcaturiente ex petroſo tractu, coquitur, inſuper valde tenuis, minus ſpirituoſa & alba eſt, ac cito per urinam decedit, hoc memoratu dignum eſt, quod & à calculo & à podagra omnes fere immunes ſint, qui ordinario eam bibunt. Maximum profecto & curationis & præſervationis à calculo momentum, in quotidiano congruo potu poſitum eſt: hinc qui diſpoſitionem, ſive hæreditariam, ſive adſcititiam ad calculum habent, cereviſias inebriantes & craſſiores omni ſtudio vitare debent: laudantur vero cereviſiæ tenues, albæ, valde diureticæ & quæ non flatus ingenerant. Ubi non ſalubris haberi poteſt cereviſia, ego decoctum, radicis eryngii, graminis, aſparagi, chinæ, fœniculi, cichorii, glycyrrhizæ, addito pauxillo nitri ad potum, non ſine inſigni ſubſequente ſucceſſu commendare ſolitus ſum. Neque omne vinum calculoſis utile eſt: Moſellanum ad præſervationem, quia citius per alvum & urinam redditur, omnium eſt optimum. Ubi autem calculi partus ex labe renum inveteravit, vinum mulſum bonæ notæ vel recens Hungaricum moderata doſi ſumtum eſt valde proficuum.

Observatio II.

Dolor & ſpaſmus ex calculo renali in plethorico.

Vir in L. ætatis anno conſtitutus lautæ ſemper ac vinoſæ diætæ aſſuetus, ſanguinis ac ſucci plenus, ceterum ſatis ſanus, inopinato in ipſo itinere, per aliquot milliaria curru quo vehebatur ſuccuſſus, dolore in regione lumbari valde acerbo afficitur; domum reverſus dolor increſcit, & ad umbilici regionem ſe protendit. Accedit tuſſis vehemens, alvus conſtipata & urina guttatim cum ardore exit. Remittunt per intervalla dolores. Nihil ad ſopiendum dolorem & quod ad facilem calculi excluſionem pertinet ex remediis diæteticis & pharmaceuticis fuit omiſſum: ſed citra præſentaneum effectum. Ex conſilio amici ſumſit infuſum Thée, cum aliquot olei amygdalarum dulcium unciis, ad menſuram & ultra. Inde excitatus eſt vomitus & cum magno niſu multa ejecit aquea & pituitoſa: non ita multo poſt, dolores & alia ſymptomata quieverunt, & altero die inſignis magnitudinis calculus cum urina excretus eſt. Petiit à me ad recidivam præcavendam, remedium. Suaſi venæ ſectionem ter in quovis anno celebrandam & infuſum herbæ veronicæ, ſummitatum millefolii & radicis glycyrrhizæ multa in quantitate ſumendum. Et nunquam abhinc rurſus à calculo moleſtias perſenſit.

Epicriſis.

Non ſemel ſed ſæpius, à motu paulo fortiori per currum vel per equitationem, calculum protruſum derepente acerbiſſimas paſſiones produxiſſe novimus. Evenit hoc, quando in pelvi concretus calculus latitat, ſalvo renum parenchymate. Annotavi quoque aliquoties, & à motu corporis validiori, & fortiori in vomitum niſu, lapidem ex anguſtiis meatuum, inſperato in veſicam elicitum fuiſſe, præſentaneo mox ſequente levamento & ſymptomatum mitigatione. Venæ ſectionem, ubi ſanguis abundat, ego ad præſervandum & calculum arcendum, maximi ſemper feci & facio: nam ſicut hæmorrhoidum fluxus, teſtâte id HIPPOCRATE vetuſtiſſimo medicinæ parente, ab hoc malo præſervat: ita ubi hic fluxus deficit, vicariam venæ ſectionem præſtare operam poſſe, & ſanæ rationi & experientiæ conſentaneum eſt.

Observatio III.

Dolor nephriticus nothus venæ ſectione ſublatus.

Vir qui vix quadrageſimum annum attigit, ſanguineæ conſtitutionis, texturæ mediocris & macilentioris, nullo unquam morbo nedum calculo correptus fuit, comeſſationibus & poculis ſæpius interſuit; derepente in vehementẽ circa regionem lumbarem incidit dolorem, cum horrore & refrigeratione extremorum. Succedit vehemens æſtus cum pulſu celeri & magna ſiti: alvus eſt dura & flatibus diſtenta. Quidam morbum pro ſubluxatione vertebrarum dorſi, ad quam tamen defuit occaſio, exiſtimarunt; alii habebant pro febre ardente. Sed quum conatus adeſſet ad vomitum, & urina pauca cum ardore proflueret, circa vias urinarias vitium ſubeſſe judicavi. Dedi, præmiſſis clyſteribus & fomentis externis, liquorem anodynum, decoctum hordei cum amygdalis dulcibus in emulſionem redactum; cui portio nitri ad æſtum reſtinguendum adjecta fuit. Sed levamenti inde nihil ſequebatur. Quum vero ſitis, æſtus & dolor urgerent, die quæ erat quarta, ad arcendam quam verebar inflammationem, venæ ſectionem in pede ſuaſi; & ſanguine ad aliquot uncias educto, non ita multo poſt magna remiſſio omnium dictorum ſymptomatum ſequebatur. Continuavimus cum ante dictis remediis, alvus clyſtere aperta, urina liberalius profluxit, dolores ſopiti, ſudor occupabat totum corpus, & ſeptimo ab invaſione die, per urinam, arenacea tantummodo grana, ſplendida & acuminata, nullus vero calculus prodibant.

Epicriſis.

Dolores ex lumbis acriores quando repente invadunt, febrilem interdum typum ſervant: quo ſæpe factum eſt, ut morbus pro febre ardente habitus fuerit; quod maxime fit in ſanguine repletis, quando plexus nervi meſenterici vel à flatibus in duodeno vel colo ſtagnantibus, vel potius ab adjacente arteria meſeraica ſuperiore ſanguine valde diſtenta fortiter premitur, & demum ipſi renes & ureteres nervoſi per conſenſum ſive ſecundario compatiuntur. Rectius vero ſecundum meam ſententiam hic morbus, dolor nephriticus nothus vocari poteſt, uti videmus in *Riverii obſ. 58. cent. II.* Fruſtra tunc ſola antinephritica opponuntur, quæ niſi per venæ ſectionem, ſanguinis in locis affectis congeſtio tollatur, omni propemodum effectu carent. Miſſo ſanguine clyſteres carminativos alvum ſubducentes & quæ nimiam ſanguinis ebullitionem ſedant, præſentaneam opem tuliſſe obſervavi: quin imo in dolore valde acuto à calculo, venæ ſectionem ad arcendam inflammationem in corpore ſanguine pleno ſalutarem, & feliciorem ſemper medicamentorum operationem animadverti, quo ex TRALLIANO *lib. IX.* inſignis locus reſpicit: *Si ſanguinis copiam ſubeſſe aut inflammationẽ una cum calculi obſtructione ſuſpiceris, venæ omnino ſectionem prius adhibeto: ita nempe haud delinques, ſi medicamentum offeras; laxatione enim facta, & meatibus rarefactis multo magis auxilia quæ adhibẽtur propriam vim oſtendunt.* Quæ ſententia *obſervatione 15. cent. II.* à RIVERIO notata magis adhuc confirmatur: *vidua dolore nephritico vehementiſſimo vexabatur, qui à rene ſiniſtro ad pubem uſque, ſecundum longitudinem ureteris exporrigebatur, cum urinæ acrimonia & frequenti micturitione: huic neque clyſteres cum aqua benedicta neque cum terebinthina; neque cum laudano, neque vomitus ingens qui ſponte veniebat; neque ſemicupium; neque laudanum aſſumtum quicquam profuere, dolore clamoſo per biduum perſeverante. Tandem aperta fuit vena malleoli, & ſtatim ſanguine miſſo dolor ingens quievit, ſuperſtite tamen dolore obtuſiori.*

Observatio IV.

Nephritis calculoſa hereditaria.

Fœmina annos quæ habebat XL. à parentibus calculoſis nata, ante viginti jam annos, bis minimum in anno tormento hoc cum conſuetis ſymptomatibus comitato, excruciata fuit. Singulis noviluniis allii quædam fruſtula cum ſpiritu vini ad præſervationem ſumſit. Venæ ſectione rarius uſa; ac jam modo per annum & ultra eam omiſerat. Per ſex menſes permoleſtus in lumbo ſiniſtro continuo affixit dolor, qui protenſus ad inferiora, ejuſdem pedis in eodem latere movendi potentiam & contracturam induxit. Perpetuus in urina emittenda eſt ardor. Afflicto lateri incumbere ægerrime poteſt: nam increſcit ſemper dolor & fit acerbior. Abdomen flatibus turget, appetitus languet, liquida plus juſto appetit, pedes ſemper frigidi, ut ab admotis valde calidis integumentis vix incaleſcant. Menſes quidem tempus ſuum ad-

huc

huc ſervant; ſed quando imminent atrox dolor & ſpaſmus totum abdomen pervadit. Quæſitum à me fuit, anne hoc malum tolli penitus poſſit, & an thermæ Carolinæ proficuæ ſint?

Epicriſis.

Plura ſunt in hoc caſu, quæ & obſervationem & cenſuram merentur. Primo uti omnes ægritudines, quæ à parentibus ad liberos tranſmittuntur: ita etiam nephritides calculoſæ difficillime evelli & eradicari poſſunt, & mox in adoleſcentiæ vel juventutis annis ſeſe ſiſtunt, atque accuratiſſimam vitæ rationem expoſtulant: nam *calculoſam hæreditariam diſpoſitionem*, ut eleganter dicit ARETÆUS *lib. II. cap.3. fœcundam, ſterilem nemo reddere poteſt: facilius enim eſt uterum à pariendo prohibere*; quæ ſi non obſervatur & morbus per multos jam annos inveteravit; nulla convaleſcentiæ ſpes ſupereſt: ob hanc potiſſimum rationem, quia affectuum hæreditariorum ratio in ſolidarum partium nativa labe & vitio poſita eſt: quod in actum deductum creſcentibus annis majorem vim acquirit. Quam perniciosus ſit, in tali affectione hæreditaria, pellentiū ut allii & aſiorum præmaturus uſus, exprimi vix poteſt: nam cauſticis ejuſmodi rebus plus adhuc renum ſubſtantia læditur; quamobrem non mirum eſt, in valde miſerum ægram noſtram ſtatum fuiſſe conjectam, cum procul omni dubio in rene ſiniſtro inſignis ulceroſa jam præſens fuit corruptio: ubi ab aquarum mineralium & præſertim *Carolinarū* potu, qui ſi proficere debet, largiſſimus ſit neceſſe eſt, lubens abſtineo, ne ſubſiſtentes aquæ ſolidæ partis corruptionem magis augeant. Ego ſub tali ſtatu ad mitigandos dolores balnea aquæ dulcis commendare ſoleo ſique acerbiores ſunt, trochiſcos de alkekengi, qui moderatiori, ad ſcrupulum, doſi, præſens ſolamen afferunt. Extra paroxyſmum decocta & infuſa ex mitioribus traumaticis, omnium convenientiſſima ſunt: inter quæ radix altheæ, eryngii, herba hederæ terreſtris veronicæ, virgæ aureæ, urticæ mortuæ, ſummitates millefolii, baccæ alkekengi, cortex radicis acaciæ, ſemen dauci, fœniculi, item baccæ juniperi toſtæ, ſi ex iis paretur infuſum & adjecto melle Pruſſico albo dulcificetur, longo & præſtabili uſu & efficacia ſeſe admodum commendant. Huc pertinet etiam decoctum antinephriticum *Foreſti*, quod ob inſignem aptorum ingredientium virtutem non laude ſua defraudandum eſt, pariter ſyrupus dialtheæ *Fernelii*: atque decoctum herbæ equiſeti ex cereviſia alba, adjecto butyro inſulſo & melle, plebeium & domeſticum quidem, ſed non ſpernendum remedium. Plus enim ſemper efficaciæ & ſecuritatis à temperatioribus iſtiuſmodi Galenicis & ſimplicibus, quam à pretioſis exoticis, ut ſunt acmella, pareira brava & id genus alia, & activioris indolis chymicis ſperari poteſt. Nam, ut ingenue fatear, uti victus quo ſimplicior, eo gratior & ſalubrior; ita etiam idem de medicamentis valere exiſtimo. Ego quoque in tam inveterato malo, non ſine inſigni fructu, medicamentum leniter alvum ſubducens, ex manna atque rhabarbaro, per infuſionem paratum, vel rhabarbarum cum terebinthina in pilulas redactum commendare & uſurpare ſoleo: nam qui calculoſos & non integros habent renes, ii quam maxime ſibi providere debent, ut inteſtinalis excretio probe reſpondeat.

O B S E R V A T I O V.

Dolor nephriticus cum numeroſa

Illuſtriſſimus Comes, ſex ſupra quadraginta annos natus, ſanguineæ & robuſtæ conſtitutionis, à primis annis integra valetudine gaviſus, in deliciis ſemper habuit venationes: ex quo factum, ut interdum imum uſque ventrem in piſcinas & aquas ſtagnantes ſe demiſerit. *calculorum excretione.* A longo inde tempore pedes habuit valde frigidos, ut fervidis pannis vix ad calorem naturalem reduci potuerint. Per decem annos uſque eo hæmorrhoidalem excretionem paſſus eſt, ſingulis ut plurimum menſibus, quæ vero per duos aut tres quandoque reſtiterunt. Imi ventris doloribus, quos ſpaſmi & flatus excitant, nunquam fere obnoxius fuit: inopinato autem acerbiſſimi dolores lumbum ſiniſtrum, ubi ren ſitum obtinet, invadunt, qui interdū ita aſperati ſunt, ut ſummus hic vir nec ambulare, nec ſe erigere potuerit; atqui ſtationem ſuam nonnunquam deſeruerunt & imum ventrem occuparunt, juncto ſimul vomitu & ciborum faſtidio. Duobus abhinc annis, longinquo itinere peracto, triginta duos calculos cum acutiſſimis doloribus ſtipatos, per urinam una vice excrevit; quorum minimi magnitudinem ſeminis cannabis æquabant. Et ita immanes iſti dolores ſimul & ſemel exſpirarunt. Interea dolores circa lūbos in ſiniſtro latere inſiſtebant ſæpius, quandoque comite ſummo cruciatu, qui excretis calculis, cum multa pituita remiſſior factus. Hoc non obſtante fluxus hæmorrhoidalis omni bimeſtri ſpatio permanſit. Sub equitatione quicquam etiam cruoris mictu reddidit. Miſſus eſt ad Carolinas; à quarum potu per xxij. dies ſub [illegible] regimine continuato, per vices, decem, viginti & ultra durenti, cum urina, albi & cinerei coloris calculi emiſſi ſunt; cujus ſedimentum erat valde tenax & viſcidum, igni injectum odorem fœtidum volatilem & urinoſum ſpargens. Peracta cura, conſilium dedi, ut balneum *Toeplicenſe* per quatuordecim dies in uſum duceret; & optime inde ſe habuit. Petiit à me, ut præſervationis gratia curam inſtruerem, quæ ſequens fuit. Ordinavi infuſum, ex ſpeciebus leniter traumaticis, quarum in ſuperioribus facta fuit mentio, mane loco Theé ſumendum. Dein, ter minimum quotannis, præmiſſo pediluvio, venam pedis ſecandam ſuaſi. Tum pro potu ordinario, decoctum ex radicibus ſcorzoneræ, graminis, chinæ, cortice ligni ſaſſafras, ſemine fœniculi, & paſſulis præſcripſi. Poſthæc, uſum pulveris antinephritici bis vel ter in ſeptimana, cum emulſione amygdalina ſumendi, commendavi, ex hac formula. *Recipe lapidum cancrorum unciam ſemis, cochlearum uſtarum, ſeminis lycopodii, arcani duplicati, nitri depurati ana drachmam, olei macis guttas* vj. *M.f.Pulv.* D. Demum, quarumcunque pilularum, quæ aloës ingreditur, quarum inſignem antea quantitatem ſæpius devoravit, item purgantium uſum, ſtudio & non ſine fundata ratione, ſplendido huic viro, non ſecus ac aliis qui renum vitio laborant, præſertim ſi ſanguine corpora ſuperabundant, penitus interdixi, & clyſteres injiciendos eſſe præcepi. Quorum remediorum diutius continuato uſu, & ſtudioſe ſimul ſervata accurata victus ratione, ſummus hic vir tortura & tyrannide tam immanium dolorum à tam frequenti calculorum partu provenientium, liberatus, jam ſanus & incolumis, per Summi Numinis gratiam degit.

Epicriſis.

In hac morbi enarratione & ejus curatione, plura occurrunt practica momenta paulo curatius obſervanda. Primo, quod & fluxus hæmorrhoidalis & calculus ſimul in uno ſubjecto obvenire & incidere poſſint. Quod quibuſdam paradoxon videri poteſt, qui ſanguinis per venas ſedis profluvium, pro certiſſimo, adverſus calculum & podagram, præſidio ac præſervativo agnoſcunt. Verum aliquot

aliquot mihi obvia fuerunt exempla, eorum, (inque primis celeberrimi medici B.*Dolæi* recordor) qui nephritici & podagrici, fluxui hæmorrhoidali, his alternatim graviter infeſtantibus, obnoxii fuerunt. In præſenti caſu conſiderationem meretur, quod refrigeratio, pedibus à longo tempore à deſcenſu in ſtagnantes aquas inducta, ſanguinis motum verſus abdomen nimium urgendo, in corpore præſertim plethorico ſtagnationibus cum in renibus tum in inteſtinorũ volumine, à quibus hi dicti morbi propullularunt, anſam præbuerit. Secundo, tam copioſa calculorum per unam vicem, excluſio, parenchyma renis ſiniſtri, à copioſiori ſanguinis congeſtione, plane vitiatum, labefactatum & deſtructum arguit; quandoquidem ſine vaſculorum urinariorum ruptura & extravaſatione humoris, tam larga accretio lapillorum fieri nequit: ſed notandum quod hi calculi minus compacti, valde friabiles & tophacei fuerint, qui longe facilius & citius ex muco quodã viſcido terreo, generari poſſunt, ac duri & compacti. Tertio, mirabilis plane thermarum Carolinarum is eſt effectus, ut mirifice ſale ſuo alcalino, ſordes viſcidas reſolvant, eluãt, exulceratas partes mundent & canaliculos muco obſtructos aperiant; quo poſtea roborantia & traumatica eo meliorem & auſpicatiorem operationem exerere queant.

Observatio VI.

Nephritis calculoſa cum podagra, in Sene, ex maſſa pilularũ de cynogloſſa uſu, funeſta.

Incidit in memoriam caſus quoad abuſum anodynorum memorabilis, qui in principatu Halberſtadienſi, olim mihi obtigit. Erat vir venerabilis religioſus, dignitate Abbatis ornatus, LXX. & ultra annorum, ſanguineo-cholericæ complexionis, ſtaturæ macilentioris, ingenii præcellentis, calculi & podagræ doloribus jam diu vexatus. Hic ipſe ſuus ſibi erat Medicus. Prædicabat mihi ſæpius tũ balneorum aquæ dulcis, tum, ſi nimium urgerent è calculo dolores, pilularum de cynogloſſa inſignes ad dolorem ſopiendum virtutes. Ad excludendum vero calculum, oleum amygdalarum dulcium cum ſucco citri, item ſuccum citri cum matre perlarum, ſe uſurpaſſe affirmabat. Extra paroxyſmum liberalis infuſi Thée erat potator. Per plures annos hiſce præſidiis non ſine felici ſucceſſu ſe uſum fuiſſe memorabat. Sed ob quoſdam fortunæ infeſtos ſibi obtingentes caſus, & inde conſecutum animi mœrorem, vires cum appetitu non parum langueſcere & corpus cũ facie lurida marceſcere cœperunt. Poſt aliquod tempus, calculus conſueto more renẽ ſiniſtrum adoriebatur, & diutius paulo ac ante dolor lumbis & ureteribus inhærens perſiſtebat. Ipſe pro more ſumebat pilulas de Cynogloſſa ad x. grana, uſum eatum aliquoties repetendo. Sed in ingentem conjectus virium proſtrationem meum conſilium requiſivit. Ego accedens, ipſum offendi omnibus viribus dejectum, cum pulſu valde debili & formicante, qui proximam mortem ſignificare ſolet. Analeptica probatiſſimæ virtutis externe & interne in uſum ducebam, ſine tamen effectu. Dolorem quippe nullum amplius percipiebat, ſoporque cum extremorum frigore eum opprimebat; ita ut ſecunda poſt acceſſionem meam die placide obiret.

Epicriſis.

Quæ dolorum ſopiunt atrociam remedia, quæ inter palmam opiata tenent, minime è praxi medica exterminanda eſſe, ego quidem perſuaſus ſum. Atqui idem nobiſcum ſentire tenentur ii, qui Medicos opio utentes impoſturæ publice accuſare non dubitarunt, cum nihilo minus in praxi ſua pilulas de cynogloſſa, quæ, præter opium, ſemen hyoſciami habent, ad ſiſtendas enormes hæmorrhagias frequentem in uſum ducant & plurimi faciant. Ego, ante quam liquoris anodyni mineralis præſtantia, quæ vitrioli ſulphuri debetur, in componendis & ſedandis enormibus hæmorrhagiis & doloribus, mihi innotuit, non infeliciter opiatis rite correctis me uſum fuiſſe, aſſevero. Sed uti omnia magnæ activitatis remedia, ita etiam hæc, judicium & circumſpectionem Medici, qui omnes circumſtantias probe penſitare & ad rationem ſubducere didicit, deſiderant. Ubi enim ætas juvenilis, ſatis adhuc adeſt virium, pulſus magnus, & dolorum ac ſpaſmorum immanitas virium & motuum vitalium deſtructionem minatur, divinam certe præſtant opem: ſed ubi præ dolorum atrocia & à morbo præcedente, vel ex mœrore, jam attritæ vires fuerint, in ætate præſertim ſenili, ipſa ſana, qualem omnibus Medicis practicis apprecamur, ratio dictitat, ejuſmodi remedia ſumme exitialia eſſe. Neque diffitendũ, Medicis ſanioris praxeos præceptis deſtitutos, ſæpe numero ingens damnum & periculum miſeris ægrotantibus inferre: id quod probe animadvertit CAROL. PISO *l.c. lib IV. c.2.* inquiens: *incredibile eſt dictu, quot nimium credulos intemperante vel laudani noſtro ævo celeberrimi vel pilularum de cynogloſſa uſu, Themiſones & circumforanei mittant in orcum.*

Observatio VII.

Rheumatica renum & ureterum affectio.

Vir ſexaginta & quatuor annorum, ante duos annos, tumore cum dolore, pedis pollicem ſatis acerbe obſidente corripiebatur, qui venæ ſectione admiſſa atque diapnoicis internis diſcutiebatur. Poſt novem dies cruciatus hi lumbos acriter invadebant, cum magna mingendi difficultate & ingenti circa inguinalem regionem preſſorio & æſtuante dolore, qui invaleſcens omnem urinæ profluxum plane impediebat. Ad quod ſymptoma tollendum, nec balneum aquæ dulcis, nec fomenta externa, neque medicamina interna antinephritica cum anodynis refracte juncta, quicquam profuerunt. Ilia quando manu fortiter comprimebantur, urina effluebat ſed parcior, multum tophaceæ albæ & tenacis materiæ continens. Alvus erat obſtructa, & ſub frequenti deſidendi cupiditate nihil reddebat. Aquam *Selteranam* quæ ad manus erat, poſt aquæ dulcis balneum, in lecto per duos dies largiter bibendam ſuaſi. Poſtea *tres manne unciæ cum drachma & dimidia cremoris tartari, atque granis ſex trochiſcorum albandal, in infuſo ex aqua fuerunt exhibitæ*; cujus tam felix erat operatio, ut non modo ingens excrementorum copia per aliquot ſedes dejecta, ſed & largior urinæ fluxus, non ſine inſigni levamine, ſecutus fuerit.

Epicriſis.

Rheumaticam renum & viarum urinariarum affectionem, ſi quis prædictam paſſionem denominare velit, mea quidem ſententia non errabit: nam ſæpius obſervavi, ſubito eos qui arthriticis & rheumaticis fluxionibus obnoxii ſunt, dolore in lumbis & mingendi difficultate corripi, cum ſerum impurum tophacea & tartarea materia refertum, ad renale cribrum copioſius fertur, & in uretere, præſertim ubi introitus eſt in veſicam, collectum ac ſtagnans, gravem dyſuriam parit: quia propter dolorem, alvi excretio ſupprimitur, ab inteſtino recto excrementis farto, magis adhuc veſicam comprimente, & dolor & mingendi impotentia augentur. Sub ejuſmodi morbi circumſtantiis, uuque non convenientius auxi-

auxilium, præter balnea, aquaa medicatas & laxantia, inveniri licet. Ego profecto, ſi à tali cauſa iſchuria proficiſcitur, mirabilem eorum quæ alvum efficaciter aperiunt, ſæpius opem expertus ſum: nam expedita alvo, & expurgatis ſordibus, uberior eſt urinæ ad veſicam aditus, & lege conſenſionis, quam nervoſæ partes inter ſe alunt, ipſa etiam veſica cum ureteribus ſimul afficitur & ad contractionem atque urinæ expulſionem ſollicitatur. Neque temni hanc in rem debet monitum CELSI *lib. IV. cap. 13. in renum affectibus oportet ſolvere alvum, ſi aliter ea non reſpondeat.*

OBSERVATIO VIII.

Monita quædam, circa antinephriticorum uſus.

Cum maximum curationis & medendi methodi momentum in convenienti, ratione temporis & ordinis, antinephriticorum uſu repoſitum ſit; non abs re, ſed operæ pretium mihi viſum eſt, generalia quædam eximii in praxi uſus, ex longa experientia mihi enata monita proponere atque ſubjungere. Primo omnium, plurimum ſcire refert temporis rationem: num recens ſit malum; num per plures jam annos quis eo laboraverit; an valde inveteratum? item qualis ſit renum ſtatus & conditio? num ſaltim flaccidi & à tono & robore naturali dejecti; an eorum ſubſtantia corrupta exulcerata; & ſeri vel urinæ aut etiam ſanguinis extravaſatio adſit? Facilior curatu eſt morbus inter initia, præſertim quando à nimia ſanguinis ad hoc viſcus in plethoricis ſit congeſtio, vel etiam quando rheumatiſmo renes afficiuntur. Tunc omnia quæ urinam pellendi facultate pollent, & quæ acrimoniam ſalinam cauſticam conjunctam habent, vel ſanguinem nimium commovent, perniciosiſſima ſunt: ſed potius ſanguinis miſſio, per ſectionem venæ, hæmorrhoidum apertionem, atque ſubjunctus diluentium, ſeri lactis, & aquarum medicatarum temperatarum, item nitroſorum pulverum uſus, omne abſolvere curationis punctum poſſunt. Ubi vero jam malum radices egit in renibus, iique late affecti, vel eorundem vaſcula diſrupta, ut latex urinoſus ſubſiſtens tartaream gravem materiam dimittat, & calculorum frequenter jam fuit excluſio: tunc abſtinendum utique eſt a fortioribus acrioribus & ſanguinis maſſam valde commoventibus diureticis. Nihilo minus, quæ urinæ fluxum inter alimenta & medicamenta placide promovent, & majorem materiæ tartareæ in magnæ molis calculos accretionem impediunt, egregio uſui ſunt: qualia ſunt, præter ſerum lactis dulce & acidulum, præter lac aſininum purum vel cum fonte *Selterano* mixtum, pariter ac acidulas; juſcula ex radicibus quinque aperientibus parata, infuſum baccarum juniperi & acinorum cynosbati toſtorum; ex medicamentis arcanum tartari, tinctura tartari, liquor nitri fixi, & id genus alia. Proſunt tunc etiam, ad ulteriorem corruptionem renis arcendam temperatiora traumatica ſupra recenſita, in infuſo vel decocto exhibita.

Si vero malum jam inveteraverit, ſubſtantia renum valde corrupta & exulcerata, ætas quoque ſenilis fuerit; abſtinere præſtat ab omnibus ſalinis, & potiſſimum acribus diureticis, item nitroſis refrigerantibus, ſanguinis miſſionibus, fortiori corporis motione, equitatione: ſed infuſa traumatica, cum ſyrupo dialtheæ *Fernelii* edulcorata, mel Pruſſicum cum rob juniperi mixtum, item mel cum pulvere radicia pimpinellæ, ſi ad illius libram, uncia hujus adjiciatur, malvaticum juniperinum, moderatus vini Hungarici, Canarienſis potus, eleoſacchara terebinthinæ Venetæ, balſami de Mecha, de Copaiva, quando videlicet ſacchari unciæ horum drachma admiſcetur, item balnea temperata ex aqua dulci, omnium tutiſſima & convenientiſſima ſunt. Malum enim eſt incurabile & uſque ad mortem comitatur; hinc non niſi mitigantia & vires reficientia deſiderat.

Cum vero nihil utilius nihil ſalutarius nephriticis & calculoſis unquam, præſervandi inprimis ſcopo, deprehenſum fuerit, alvo libera atque aperta, & primis viis à ſordibus & excrementis probe expurgatis; præcipua omnino Medici intentio eſſe debet, ut, ſi natura hac in re deficiat, commodis & idoneis alvinam excretionem promovere ſtudeat remediis. Sed ego hoc in genere, nec tutius, neque convenientius aut efficacius ſcio & reperi laxans, ipſo rhabarbaro electo & optimæ notæ, quod in pulverem cum abſorbente & abſtergente ſale, vel in pilulas cum terebinthina Venera redactum & circa lecti introitum uſurpatum, leniter & citra virium jacturam, roborando potius renum viſcerum & ventriculi tonum, ſordes altero die egregie ſubducit.

Poſtremo, hanc, circa antinephriticorum & urinam cientium uſum, cautelam omnibus medentibus commendatam volo, ut neque nimium urinæ fluxum promoveant, neque etiam eum tardiorem & parciorem reddant: utrumque ſiquidem noxium; nam ſi à ſanguine, quod fluidum, tenue & albidum eſt, in nimia quantitate ſegregatur, remanet craſſius, quod obſtructiones efficit & facile coit; ſi vero illud in coagulum redactum non abſtergitur & educitur, ſucceſſive in majorem molem accreſcit.

Coronidis loco ad illuſtranda & confirmanda hæc à me ſuppeditata non inutilia monita, egregium & obſervatione dignum locum, ex CASPARO HOFFMANNO, huic tractationi annectere haud dubitavi: ſiquidem *lib. II. medicam. officinal. cap. 102. p. 483.* ita perite ſcribit: *in curatione calculi ſemper bene diſtinguere opus eſt remedia: nam ita pauciores haberemus calculoſos. Qui enim perpetuo utuntur propriis dictis diureticis, præcipue non purgatis primis viis, ad locum affectum materiam calculoſam adducendo, malū faciunt pejus: tanto melius illi faciunt, qui præſervationis gratia ſingulis anni quadrantibus evacuant primas ſic dictas vias, dein lacte amygdalino per aliquot dies utuntur. Pro curatione autem ante omnia leniter purgandum; poſtea utendum domeſticis & improprie dictis frigidis, quæ tonum reddunt renibus.* Nam in quovis corpore adeſt quidem materia calculi, quæ tamen non ita ſtatim coit & concreſcit, niſi tonus & vigor renum expulſivus vitietur; unde altero rene bene habente, alter calculoſus eſſe ſolet. Et hanc ob cauſam CELSUS *lib. IV. c. 10.* renes ubi affecti ſunt, & diu male habent, abſtinere etiam ab omnibus ſalſis, acribus, acidis, & liberaliter bibere & molliter ſolvere alvum jubet.

CAPUT VII.

De gravi ſpaſmo & dolore veſicæ & adjacentium partium.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Veſica, ceu pars corporis nervoſo-muſculoſa, frequenter & ex facili obnoxia eſt ſpaſmo, per quē, intenſiorem & præternaturalem corporis veſicæ, *Definitio.*

veſicæ, nec non ſphincteris conſtrictionem, ſive ſtricturam, coarctationem & fibrarum criſpaturam intelligimus, & ex quo poſtea, ceu fonte, plures aliæ morboſæ affectiones & ſymptomata pullulant ac deducuntur.

§. II.

Proceſſus morbi qui ex calculo veſicæ oritur.

Grave illud tormentum, quod veſicæ diu inhærens calculus ſæpius excitat, cum aſſiduo mingendi ſtimulo & difficillimo ac dolorifico mictu, nonniſi ſpaſmum ceu cauſam arguit. Propter ſpaſticam enim ſtricturam, quæ non modo veſicæ tunicam muſculoſo-nerveam, ſed & ejus ſphinctere ipſimque urethram vehementer afficit, doloroſum urinæ fit ſtillicidium & tantus nixus in pube, ut urina vix cohiberi poſſe videatur, quæ tamen, ut primum ſtillare cœpit, mox iterum penitus retinetur. Accedit dolor in toto coli tractu, qui graviſſimus ſæpe glandem duntaxat occupat, ut annotante HILDANO *lib. III. de lithotom. veſ.* & BAGLIVO *Opp. pag.* 343. ingens hic doloris, pruritus & continuæ irritationis in glande penis & virgæ extremitate, in adultis æque ac pueris obvius ſenſus, merito inter pathognomonica calculi ſigna referendus ſit. Jungitur quoque crebrior deſidendi ſtimulus, ſive teneſmus, ob arctam recti cum veſica connexionem, nervorumque communionem. Prodit ſub hac dyſuria urina plerumque alba & turbida, cum ſedimento mucoſo, eo quod ipſe ſpaſmus fibrarum muſcularium, forti ſtrictura & compreſſione, ex interiori mucoſa veſicæ tunica copioſius lympham exprimit mucidam, glutinoſam, quæ immixta urinæ, ſedimentum illud quod fundum petit mucidum ſuppeditat. Sæpe vero tenuis aquoſa minus colorata, ſub ejuſmodi gravi dolore, & ſpaſmo urina emittitur, qui ſpaſmus mutua conſenſione & communicatione etiam ad tubulos renum urinarios penetrat, ut non niſi tenue & aquoſum ex ſanguine per emulgentes adducto tranſmittant. Præterea æger ſub mictu ſæpe graviſſimos patitur dolores, crura bina tranſverſim complicat, coxas comprimit, caput ad terram inclinat, manuque altera, interdum etiam ambabus, ventrem juxta pubis regionem quantum poteſt coarctat & ſub ejuſmodi dolorifica mictione, tremuli interdum & quaſi convulſivi totius corporis motus, ut probe obſervavit VIEUSSENS *in Nevrologia pag.* 203. concitantur. Nam veſicæ nervuli acerrime à quacunque etiam cauſa vellicati & ſpaſmo affecti, eundem tremulum & convulſivum motum per nervos intercoſtales nervis ſpinalibus communicant & ſic ceteris omnibus partibus inferunt. Obſervamus etiam ſub ſtranguria & vehementi dyſuria, alvum obſerari & flatus cum fæcibus retineri, quæ conquieſcente dolore, prompte iterum ſecedunt.

§. III.

Qui iidem a ſtaſi ſanguinea ſunt.

Conſtat quoque obſervatione, hæc omnia recenſita ſymptomata, & adhuc acerbiora non tantum à calculo veſicæ, verum etiam à ſanguinis ſtaſi & ſtagnatione intra veſicæ vaſa ſanguifera, quam ſæpius ſequitur gravis inflammatio, fieri. Vulgaris enim error eſt, quo hæc pathemata tantum vel calculo veſicæ, vel urinæ acrimoniæ adſcribuntur, cum tamen obſervationes & diſſectiones cadaverum abunde doceant, ægros non modo iiſdem ſymptomatibus, quæ calculus in veſica hærens profert, ſed & majoribus fuiſſe affectos cruciatibus, nullo plane poſt mortem invento calculi veſtigio. Nam quemadmodum à menſium vel hæmorrhoidum fluxu ſuffla minato, ſanguis regurgitans ad vaſa ventriculi & inteſtinorum, & intra eorum tunicas ſenſibiles ſtagnans, diſtractione & compreſſione vehementia tormina, anxietates, dolores, convulſiones ac ſpaſmos concitat: ita etiam, quando vel ex vitio & emanſione fluxus hæmorrhoidalis, vel aliis ex cauſis, ſanguis ad veſicæ corpus magna copia delatus ibi ſtagnat, non mirum eſt, quod in hac ſenſibili parte, ſpaſmos & quæ ab iis proficiſcuntur ſymptomata producat.

§. IV.

Ipſe veſicæ ſpaſmus & inflammatio a ſuppreſſis hæmorrhoidibus vel menſium fluxu.

Simili modo à ſuppreſſo hæmorrhoidali fluxu nonnunquam fit mictus cruentus, quo cohibito, dolor, ſpaſmus & inflammatio veſicam infeſtant; ejuſmodi atrox ſpaſmus, qui demum funeſtam progignit inflammationem, interdum quoque à menſium plenario defectu, & earum poſt quinquageſimum annum emanſione in fœminis plethoricis ortum ducit. Nam qui morbis veſicæ moriuntur, inflammatione & ſphacelo, ob ſanguinis in vaſis pertinacem & fixiorem ſtaſin, vaſa minima nimium diſtendentem, pereunt, ita plerumque, ut hæc inflammatio non modo veſicam, ſed & rectum inteſtinum afficiat, ubi ſimul hæmorrhoidalia vaſa ſanguine nigro infarcta, cum penis livore, & venæ cervicis ſanguine admodum diſtentæ & varicoſæ comparent, fidem faciente BONETO *pag.* 673. *Obſervat.* 22. *& pag.* 664.

§. V.

Cauſa proxima eſt ſpaſmus.

Eſt vero unica funeſtæ ejuſmodi inflammationis cauſa, eaque principalis, validus veſicæ ſpaſmus, qui, quo validior eſt, eo vehementius ſanguinis ſtaſin & incarcerationem in vaſis auget, & reſolutionem ejus ac diſcuſſionem impedit, ut tandem vel in abſceſſum & ulcus tranſeat, & chronicum fiat malum, vel in ſphacelum brevi tempore perimentem concedat. Et profecto vehemens ille veſicæ ſpaſmus, qui præſente inflammatione augetur, cauſa eſt plurimorum gravium illorum ſymptomatum, inflammationem veſicæ ſtipantium, quæ inter, teſte AETIO & ORIBASIO, referenda potiſſimum continua febris, magnus æſtus, dolor, ardor ac tumor infra perinæum & ſupra pectinem atque pubem, urinæ ægerrima & cum magno conatu & dolorifico ejulatu guttatim facta emiſſio, frequens deſidendi ſtimulus, quibus demum accedunt bilis vomitus, dolor capitis, ſitis, difficilis anhelitus, faciei cum oculis rubor, lingua ardens cum nigritie, immodica vigilia, delirium, inquietudo, extremorum frigus ipſaque mors. Dignus memoratu eſt de funeſto morborum veſicæ eventu HIPPOCRATIS locus *libr. prænotion. pag.* 464. ita habens: *Veſicæ duræ & dolentes penitus quidem horrendæ & pernicioſæ ſunt, pernicioſiſſimæ vero quæ cum febri continua fiunt. Etenim dolores* (qui utique ſpaſmorum effectus ſunt) *ab ipſis veſicis ad occidendum ſufficiunt, & alvi non egerunt hoc tempore, niſi durum quoddam, & hoc coacta. Solvit autem urina purulenta micta, quæ albam ac levem ſubſidentiam habet. Si vero neque ab urina quicquam remiſerit dolor, neque veſica molliatur, & febris continua fuerit, in primis circuitibus morbi ægrum moriturum eſſe, timor eſt.*

§. VI.

Quod probatur & ulterius exponitur.

Sunt certe hæc veſicæ inflammationem quæ comitantur, inque variis corporis partibus cõſpiciuntur ſymptomata graviſſima; omnia tamen paulo curatius conſiderata, vix aliam cauſam, quam vehementem ſpaſmum, qui in veſica, ceu parte affecta, incipit & per univerſum nervoſarum partium

genus

genus inde propagatur, agnoſcunt. Nam quando fortiſſima ſtrictura & criſpatura fibras vicinarum partium, inteſtini videlicet recti & ſphincteris ani prehendit; vel aſſiduum deſidendi calcar, vel adeo impenſa adeſt ani conſtrictio, ut nec flatus, nec fæces tranſmittat, neque etiam clyſterem admittat. Quumque ſolenniter validior ſpaſmus partem cui diutius inſedit debilitet, demum & in ea relaxationem relinquat, fit, ut ani etiam procidentia, præſertim in ſenibus & infantibus, conſequatur. Quandocũque veſicæ gravior ſpaſmus ad ſuperiora porrigitur, & quidem ad inteſtina, borborygmos & tormina cauſatur, & ubi ad ventriculum pergit, inappetentia, mala digeſtio & vomitus fiunt: de quo conſenſu veſicæ cum ventriculo præclara ſunt quæ habet CELSUS *libr. VII. cap. 27. pag. 486. non ignoramus*, inquiens, *orto veſicæ cancro, ſæpe affici ſtomachum, cui cum veſica quaddam conſortium eſt; exque eo fieri, ut neque retineatur cibus, neque ſi quis retentus, concoquatur, neque corpus alatur.* Idem porro ſpaſmus veſicæ ſub inflammatione, quum muſculum diaphragmatis & nervos tunicaſque nervoſas pulmonum ac bronchiorum afficit, ægram & difficilem cum anxietate præcordiorum relinquit ſpirationem: ad cordis vero muſculos & tunicas arteriarum muſculoſo-nerveas delatus, duriores, contractos & celeriores efficit pulſuum ictus, cum febre continua & ſiti inexhauſta, quæ itidem ſpaſticæ ſtricturæ mollium & glanduloſarum in lingua & faucibus partium debetur. Majoris vero periculi eſt, ſi ad membranas cerebri & nervorum principia pertingit; tunc enim aſſiduæ vigiliæ, mentis alienatio, convulſiones, extremorum frigus ac horror, inæqualis & intermittens pulſus, mortem ſignificant imminentem.

§. VII.

Inter cauſas remotas ſerum ſcorbuticum.

Quamvis vero gravia & ſæpius lethalia ſymptomata ſint, quæ ex inflammatoria ſanguinis, ſive ſinceri & puri, ſive impuri ſtaſi in veſicæ vaſculis ſuboriuntur: nihilo minus tamen mitiora minuſque funeſta ſunt illa veſicæ vitia, quæ à ſero ſalſo, impuro, corrupto veſicæ tunicis firmius inhæreſcente eaſque lancinante ſubnaſcuntur, cujus generis ſunt illi dolores cum valde difficili & guttatim ſuccedente mictu. Paſſim ejuſmodi pathematum in obſervatis Medicorum fit mentio, inprimis tamen memoratu dignus DRAWITZIUS, qui jam ante ſeculum omnium fere optime, germanico idiomate *de ſcorbutico* integrum ſcripſit tractatum, in quo *pag. 350. & ſeqq.* plures affert obſervationes & caſus ægrorum, qui de doloribus ſævis ſub urinæ emiſſione conqueſti, quorum cauſa non veſicæ labes ulla aut calculus fuit, ſed humor tantum impurus ſcorbuticus, è quibus memorabilis maxime, quem conſignavit de lanione, qui, quum nunquam antea ex calculo laboraſſet, ſubito atroces in pedibus perſenſit dolores, qui hinc depulſi, urethram invaſerunt, cum intenſo ardore & difficultate guttatim vix mingendi, applicatis tamen diſcutientibus ceſſarunt quidem, ſed ad pedes redierunt, conſequente eorundem tumore.

§. VIII.

Materia arthritica & podagrica.

[illegible]que minus multoties obſervavimus in ſenibus, veſicæ vitia, maximeque dyſuriam, tum ob vitam ſedentariam, tum ob dyſcraſiam humorum ſcorbuticam, quæ in hac ætate fere perpetua eſt, inprimis tamen quod ceſſantibus rheumaticis, arthriticis & podagricis doloribus, difficilis accedere ſoleat mictus, qui repetentibus priſtinis doloribus, ſponte diſcedit iterum. Crebrioris quoque obſervationis eſt, ſcorbuticos, quibus purpura chronica noſtro jam tempore admodum ſolennis, hac, ob refrigerationem corporis, vel alias cauſas, ut venæ ſectionem crebrius inſtituam, retrocedente, vel intus remanente, experiri ingentem mingendi difficultatem cum præcordiorum anxietate, inquietudine, vigiliis & interno æſtu, quæ, expulſa rurſus ad ſuperficiem corporis purpura, diſparent iterum ac evaneſcunt.

§. IX.

à pure ex renibus in veſicam delabente.

Sed alia adhuc ratione ſpaſmus & dolor veſicæ introducitur, ex renum videlicet vitio. Interdum enim ex his purulenta & viſcida materia, interdum calculi per ureteres in veſicam delabuntur. In utroque caſu, niſi peregrinus hoſpes tempeſtive foras ejiciatur varia ſontica mala & in his vehementiſſimum ſpaſmum ciere valet. Quodſi enim tenacior & acrior materia eſt, parietibus veſicæ, inprimis circa collum adhæret & ſtranguriam, dyſuriam, teneſmum inflammatoriumque excitat, vel membranas veſicæ clandeſtine ac lente magis erodit, atque ita hanc exulceratam reddit. Si vero aliarum cauſarum acceſſione in calculum tandem illa transformata fuerit, vel is jam factus in renibus ad veſicam migravit, aſpredine ſua vel pondere hanc continuo laceſſit eademque mala quæ modo recenſuimus, producit: in poſteriori autem caſu fundus quoque veſicæ & latera, præſertim ubi calculus fuerit grandior, exulcerantur.

§. X.

à gonorrhœa.

Interdum veſicæ collum irritant, tendunt ac ſpaſmo affligunt, diverſæ ab iis quas hactenus enarravi cauſæ, e. g. quando gonorrhœa, ſive benigna ſive maligna fuerit, diutius in hoſpitio ſuo, hoc eſt in glandulis binis proſtatis collo veſicæ appoſitis, commoratur; mora hic venereis inquinamentis corruptus humor deterior redditus, ulcera nunc leviora nunc graviora, & inflammationes in parte affecta parere, & ſi horum quoque vitiorum curatio perverſe peragatur, ſimili labe alias ſæpe partes inprimis proxime adjacentes afficere, ſubinde obſervatur. Mingitur tũnc urina purpuracea, & veſicæ ſcabies, imo & exulceratio præſertim circa cervicem frequentius accedit. Atque hinc eſt, quod gonorrhœa virulenta laborantes urinam ſæpius turbidam & quæ multum viſcidi & ſanioſi ponit ſedimenti reddant.

§. XI.

ab inflammatione inteſtini recti.

Cauſarum, unde gravior veſicæ ſpaſmus proficiſci non nunquam ſolet, cenſum quoque ſubire videntur, Inflammatio inteſtini recti vel ejuſdem ulcus, eadem coli vitia, partium omnium interiorum abdominis abſceſſus, ex quibus ruptis, pus in abdominis cavitatem effuſum, versus veſicam tandem progreditur; corruptio inprimis omenti longius protenſi, ſanguis quacunque de cauſa in abdomen effuſus, aqua in hydrope ad veſicam libere ruens, inflammatio & ulcus uteri maxime ejuſdem cervicis, & id genus alia; quorum omnium exempla paſſim apud BONETUM & alios occurrunt.

pure &c.

§. XII.

Ab externis.

Devolvimur nunc ad cauſas externas à quibus veſicæ ſpaſmus provenire poſſit. Pertinent vero

huc contuſiones & ictus graviores in pubis & perinæi regionibus; ſectio calculi imprudenter inſtituta, in qua vel à cultri ineptiori adminiſtratione, vel à calculi præſertim majoris & aſperioris extractione, vulneris à ſectione facti curatio perverſe inſtituta; catheter ad explorandum calculum vel in urinæ ſuppreſſione vel alia de cauſa incurioſius intruſus, ſphinctere præſertim veſicæ arctius conſtricto, aut à tumore, caruncula, ſcirrho vel alio vitio via præcluſa; fiſtulæ in ano exſectio, in qua ani ſphincter arctius cum veſicæ collo connexus incaute nimis vulneratus, aut ejuſdem vulnus negligentius habitum fuit. In fœminis huc referri debet partus difficilis, in quo veſicam & hujus inprimis collum ita ſæpe premi afficique, ut inde ulcus & fiſtula proveniant, MAURICEAU *aph.* 285. confirmat. Cæterum hic notari meretur ſingularis cantharidum malignitas, qua veſicæ infeſtæ ſunt. Eas enim ſive intra corpus aſſumtas, ſive externe tantummodo applicatas, ſpaſmum, inflammationem & ulcera interdum ciere ſatis obſervationibus conſtat, quarum exempla exhibentur in M. N. C. *Dec. I. An. II. obſ.* 105. *An. VIII. obſ.* 88. Potum denique frigidæ poſt ſectionem calculi, vehementem ſpaſmum concitare, aut lethali gangrænæ, aut fiſtuloſo ulceri occaſionem præbere, ex obſervationibus practicis conſtat.

§. XIII.

Cur ſpaſmus veſicæ per intervalla infeſtet. Hiſce quoad cauſas quæ ſpaſmum veſicæ cient, expoſitis; ratio porro reddenda peculiaris iſtius phænomeni, cur ſymptomata, uti difficilis & dolorifica mictio & quæ ipſi juncta ſunt mala, cauſa materiali, ut calculo vel dyſcraſia ſcorbutica, perpetuo præſente, per intervalla tantum infeſtent & tantopere affligant? Ita vero hoc explicandum videtur: omnes atroces in parte nervoſa ſenſibili dolores, paulo diutius obhærentes, inducunt denuum & relinquunt in ea, quam tenuerunt, ſede debilitatem & atoniam, qua præſente, dolores quidem non amplius percipiuntur, ſed propter ipſam hanc imbecillitatem, ibi de novo ſucceſſive ſuccreſcentes in corpore impuri humores colliguntur, ſtagnant & ſubſiſtunt, novaque ſic ad reſuſcitandos paroxyſmos gignitur & coacervatur materia. Debilitas enim, teſte CELSO, omnibus morbis opportuna; ideoque inſtar univerſalis pathologici canonis tenendum: languidas à prægreſſa morbi violentia partes, quam facile recipere morbificum humorem, qui ſenſim congeſtus, vel ſponte, vel à levi cauſa exagitatus, novum adducit inſultum; & hinc merito periodicorum affectuum origo repetenda.

§. XIV.

Quomodo à calculo. Pluries obſervavimus, calculum in veſica exiſtentem, per certa tantum intervalla multa incommoda, ut mingendi crebrum & difficilem conatum, cum ardore & dolore, ventris torminibus, extremorum frigore & virium languore excitaſſe, idque maxime ventis ex borea flantibus, vel ſi inflantes cibi aut cerevifiæ minus defæcatæ ſumtæ, aut inſolita animi commotio præceſſit, aut corporis partes extremæ nimium refrigeratæ, vel etiam ſanguinis conſueta miſſio diutius omiſſa, hanc procul dubio ob rationem: quod hæc omnia ejus naturæ ac indolis ſunt, ut partim excretiones ſalutares ſupprimendo, partim etiam copiam humoris impuri augendo, eum ad veſicam tanquam partem debiliorem propellendo, movendis & revocandis novis inſultibus occaſionem præbeant. Crebrioris quoque obſervationis eſt, colicas flatulentas junctas eſſe veſicæ vitio, præſertim ardenti & dolorificæ mictioni, & omnia alimenta, quæ inflant, hoc quoque exacerbare, & carminativa contra, ſive flatus diſcutientia, optimo eſſe præſidio.

§. XV.

à mictione cruenta. Ad veſicæ morbos qui ſpaſmo ſtipati ſunt referri etiam merito debet cruenta mictio, quæ tamen non omnis, ut vulgi Medicorum fert opinio, ex renibus & vaſis emulgentibus fit, ſed ſæpius proxime & immediate ex veſicæ vaſis ſanguiferis, præſertim ramis venæ hæmorrhoidalis externæ perruptis, ſuccedit. Cognoſcitur ſanguinolentus ejuſmodi ex veſicæ vaſis mictus, quando difficultas mingendi conjuncta, ardor cum teneſmo circa anum, ſpaſmus circa glandem & dolor pungitivus à glande ad perinæum affligit, cum rigida penis tenſione, nec non ubi ſimul adſunt borborygmi & flatulentiæ in abdomine, inappetentia, ructus quoque frequentes junguntur; item ſi mictio cruenta & ſtipantia ipſam ſymptomata poſt ſanguinis miſſionem in pede, poſt hirudinum applicationem circa anum, remittunt & ceſſant. Et quamvis ejuſmodi ſpecies mictionis cruentæ ex veſica non adeo familiaris ſit & frequens, annotata tamen non nunquam fuit. & proſtat obſervatio HOECHSTETTERI *Decur. I. ſchol. in caſ.* 2. M. N. C. *Decad. I. ann. VIII. obſerv.* 23. Mingitur interdum ſanguis ſincerus una cum urina, vel loco hujus urina bruni coloris, inſtar coffeæ, ut vidimus in ſene octogenario quotieſcunque equo vectus fuerat: frigefacta urina ſedimentum ponebat denſum, rubicundum. Graviſſima vero quoque incidere ſolent ex ſanguine intra veſicam concreto, ſymptomata, quæ recenſet LOMMIUS *in obſervat. p.* 195. crebro enim anima deficit, ægra fit ſpiratio, & pulſus obſcurus, parvus & frequens, oritur multa nauſea, animi anxietas & frigidus ſudor, hinc totus homo fit imbecillis & pallet & extremis partibus refrigeſcit, quæ quidem omnia vehementi ſpaſticæ ſtricturæ, quæ per totum ſyſtema nervorum propagatur, recte adſcribenda. Fiunt tamen etiam à ſanguine in veſica condenſato maximi cruciatus & ardores vehementes, in ima pube & circa virgam, qui referente *obſervat.* jam *citata M.N.C.* in momento quaſi evanuerunt, poſtquam æger magnos & oblongos ſanguinis grumos, inſtar hepatis lucii piſcis, mingendo rejecerat. Sed de curatione hujus mictionis cruentæ, quæ naſcitur ex veſica affecta, recte judicat LOMMIUS *l. c.* quod tardius curetur, quam illa, quæ à ſuperioribus locis proficiſcitur.

§. XVI.

à ſeroſo puro ſcorbutico. Neque etiam prætereundum, quod veſicæ ſpaſmus qui ſtranguriam & dyſuriam parit, ab urina etiam, præſertim in ſenibus, ſcorbuticis & cacochymicis, valde ſalſa, acribus, tartareis ſalino-ſulphureis & limoſis excrementitiis partibus referta, naſcatur. Tam ſalſa enim quandoque deprehenditur urina, ut linguam arrodat & ex urethra ſtillans vicinas partes excoriet, quæ urique diutius in veſica ſtagnans, vellicando fibras nerveas, ſphincterem claudit, urethram anguſtat, & lancinatione & arroſione tunicarum ingentes dolores parit. Si [*Quid veſicæ ſcabies?*] vero in urina cum dolore excreta moleculæ furfuraceæ & exilia ac copioſa filamenta apparêt atque ſubſident; Veteres affectū veſicæ ſcabiem appellarunt,

runt, quia mucidam & villoſam tunicam arroſam arguunt.

§. XVII.

ex plethora in vita ſedentaria addictis.

Diximus ſuperius, quod quidem calculus in veſica contentus occaſionem ſæpius præbeat ad vehementes & dolorificos cum dyſuria junctos ſpaſmos, per intervalla infeſtantes; monendum tamen & illud eſt, quod ſpaſmi veſicæ, etiam aliis ex cauſis proficiſcentes, ad ipſius calculi in veſica generationem & concretionem primam originem & fundamentum frequentius ſuppeditent. Contingit hoc quam maxime in ſenibus plethoricis, vitæ ſedentariæ addictis & qui ob perſpirationem languidiorem urinam ordinario valde tinctam & ſcoriis tartareis limoſis ſaturatam mingunt. Nam ob ſpaſmum dyſuria fit, & liquor urinoſus dum paulo diutius retinetur, mora deponit tenacem glutinoſam materiam, quæ ſalibus tartareis involuta, utique principium ad ſucceſſivam concretionem calculoſam ſuggerit, niſi congruis medicamentis opportune ſubducatur, & urinæ, ſublato ſpaſmo, liber paretur exitus.

§. XVIII.

Spaſmus veſicæ quando lethalis?

Inter morbos veſicæ utique vehementior ſtrictura, graviſſima & ſæpe mortifera eſt, præſertim ubi cum vehementiori dolore febris acuta, veſicæ durities juxta pubem obſervata, alvique & urinæ ſuppreſſio juncta eſt. De qua in *Prognoſticis & in Coacis præſag.* ita ſcripſit HIPPOCRATES, *veſicæ duræ ac dolentes omnino malæ, peſſimæ fere cum febre continua: nam qui dolor inde eſt, necando homini ſatis eſſe poteſt, atque ii alvo non multum dejiciunt.*

§. XIX.

Quando mitior, varie terminatur.

Mitis inflammatio eſt, ſi dolor atque durities eſt moderata, ſine acuta febre. Varios vero exitus habere ſolet; aliquando critice, eryſipelate in cute oborto ſolvitur & ſenſim hac ratione diſcutitur: vel in ſuppurationem vergit; & tunc urina eſt purulenta quæ album habet & leve ſedimentum: quod ſi pure ita erumpente, urina in copia profundatur; tumor ſubſidet, veſica remolleſcit, febris imminuitur atque excrementorum exitus patet. Peſſimum eſt, quando in ſphacelum lethiferum mutatur.

CURATIO.

§. I.

Plethora ſolvenda.

Vidimus quot & quam gravia mala atque incommoda, ex dolorifico veſicæ, urethræ & vicinarum nervoſarum partium ſpaſmo, eaque ſecundum variæ indolis cauſas oboriantur. Nunc breviter etiam ſtrictimque explicandum erit, qua opportuna via ac methodo hiſce malis per convenientia remedia ſuccurrendum ſit. Quod ſi igitur ex nimia ſanguinis copia vegetæ naturæ ſenibus præſertim, qui vitam diu ſine ſufficienti corporis motu egerunt, hic morbus vel ingruit vel ſaltim verendus eſt; omnino maxima præſidii & auxilii ſpes in tempeſtiva & ſufficienti ſanguinis miſſione, erit reponenda. Idque eo magis quando ex ſubſiſtente menſium vel hæmorrhoidum fluxu, aut omiſſa & diutius aſſueta venæ ſectione vel ſcarificatione, mali cauſa ſuborta creditur: nam monente jam HIPPOCRATE *aph.36. Sect.VI.* in urinæ difficultate *ſecare oportet internas.*

§. II.

Diluentibus temperatis utendum.

Ubi ſeri impuri, ſcorbuticis, acrioribus, ſalinis partibus turgidi, copia peccat, & ab ejus colluvie & decubitu in veſicam & partes pelvi incluſas irruente, aut à ſcorbutica purpura, quæ noſtro tempore frequentior ſubeſt, malum ſuam duxit originem; tunc vigili cura allaborandum eſt, ut ab iſtis heterogeneis impuris partibus referta ſanguinis & humorum maſſa depuretur, & nimia ſeri copia per congrua emunctoria educatur. Cui ſcopo obtinendo, diluentia temperata, ſatis larga quantitate & longiori tempore uſurpata, cujus generis ſunt acidulæ temperatiores, quæ puriori & leviori aqua ac tenero ſale alcalino imbutæ ſunt, qualem prærogativam, præ reliquis omnibus aquæ *Spadanæ* & *Selteranæ* ſibi vindicant, quippe quæ convenientiſſimæ ſunt & apprime pectoris, renum & veſicæ vitiis, ubi labem ac vitium hæ partes receperunt, ſpecifica quadam virtute opitulantur, egregie ſatisfacere poſſunt. Longe majorem vero utilitatem in purpura ſcorbutica præſtant ac fœnerantur, quando, per miſcelam cum lacte præſertim aſinino, horum fontium uſus ſuſcipitur.

§. III.

Diæta ſtricte parcam.

Sicuti vero diætæ tam in præſervando quam in curando malo primæ ſunt partes, adeo, ut, qui leges Medicorum aſpernantur atque rejiciunt & arbitrio ſuo vivunt, nunquam à calamitoſis ejuſmodi malis liberari vel ſaltim levamen recipere poſſint: ita in tam diuturno morbo, ubi nervoſæ & valde ſenſibiles partes affectæ ſunt, maxime id neceſſarium eſt; eo quod levem in victu errorem, nervoſæ ſtatim partes luere debent. Sedulo itaque monendi ægrotantes, ut à cibis ſalſis, acribus, acidis, item vegetabilibus, quæ inflant, quæ adſtringunt, nec non ab omnium cereviſiarum & vini acidi auſteri potu prorſus abſtineant: moderatus vero dulcium, inprimis Hungarici, uſus, non modo non nocet, ſed egregie prodeſt. Meretur hic allegari locus ex AETIO *Serm. XI.c.22.* de ſcabioſa veſica; *à mordacibus igitur & quæ humores acres ac ſalſiores reddunt, abſtinendum. Exhibenda autem vina dulcia, lac, & gallinæ, aut hædorum, aut agnellorum juſcula.* Et quamvis motus & exercitatio corporis, ad avertendos ejuſmodi morbos, dum & nimiæ ſanguinis multitudini reſiſtit, & liberum per vaſa humorum tranſitum conſervat, magnam vim habeat; tamen, ſi dolore & ſpaſmo affectæ partes nervoſæ imi ventris, quies magis quam motus ſalutaris evadit, qui tunc maxime nocet, præſertim ea motus ſpecies, ſub qua ſanguis magis ad inferiora pellitur, ut nimia vocis elevatio & longior ac intenſior oratio, ſuperiorumque partium agitatio, geſtatio & oneris ſublevatio.

§. IV.

In paroxyſmo ſpaſmus mulcendus.

Porro, ubi paſſio ſpaſtica cum ingenti cruciatu & mingendi difficultate urget, nihil præſtantius, clyſteribus emollientibus oleoſis, balneis atque ſemicupiis eſſe, crebriori deprehendi experientia; & idem quoque paſſim obſervata Medicorum confirmant, mereturque hanc in rem legi elegans obſervatio DRAWITZII in libro *de ſcorbutico malo pag.153.* Sunt quoque in paroxyſmo ex uſu vapores, ex floribus emollientibus & anodynis, ut ſunt flores chamomillæ vulgaris, meliloti, ſambuci, malvæ, verbaſci, millefolii in lacte decoctis, debito modo admiſſi ad partem affectam,

quippe qui leniendo & mulcendo, ſpaſmos & dolores egregie complacant. Interne vero liquor anodynus noſter mineralis, ſive ſolus, ſive cum carminativis mixtus, nec non pulveres antiſpaſmodici, ex pulvere Marchionis, ſpecifico cephalico *Michaelis*, nitro purificato, addito pauxillo croci & caſtorei, cum emulſione ſeminum quatuor frigidorum majorum propinati, reliquis certe omnibus palmam præripiunt. Et eadem hæc remedia, etiamſi inflammatio imminet & febris adeſt, locum habere poſſunt, modo doſis nitri adaugeatur.

§. V.

Si ab acri retrocedente materia, fonticuli, it. decocta proſunt.

Quandn denique ex rheumatica quadam partium externarum fluxione retrocedente ad interiora, veſica morbum patitur, vidimus fonticulos brachiis inuſtos fructum non pœnitendum præſtitiſſe. Quo in caſu decoctum demulcens ac leniter diaphoreſin ciens, ex radice ſcorzoneræ, ſarſaparillæ, chinæ, raſura cornu cervi, radice glycyrrhizæ, graminis, cichorii, ac ſemine fœniculi concinnatum, nec non liquor noſter anodynus mineralis cum ſpiritu bezoardico *Buſſii* permixtus, nunquam fruſtra adhibentur.

§. VI.

Mictus cruentus.

Si mictus cruentus in veſica ortus, ſpaſticæ veſicæ affectioni jungitur, vel exulceratio ſupervenit, externe diſcutiendi & roborandi fine aquam vulnerariam, *l'eau d'arquebuſade*, vulgo dictam, pubi & perinæo, haud fruſtraneo ſæpe effectu, applicari juſſi, vel ſacculos ex mentha, meliſſa, foliis myrthi, lauri, floribus roſarum, chamomillæ vulgaris & Romanæ in vino rubro decoctis crebrius externe veſicæ regioni apponi curavi. Interne vero, ne ſanguinis grumi in veſica forte relicti cum muco tartareo ibi hærente coire & calculum producere queant, commodiſſime, abſtergentia & traumatica leniora, quæ inter eminent virga aurea, alchymilla, ſummitates hyperici, millefolii, radix caryophyllatæ, altheæ, glycyrrhizæ, ficus, cetera, ſub infuſi vel decocti forma, cum primis ſi hæc ipſa, melle Pruſſico, vel ſyrupo è dialthea *Fernelii* probe edulcorentur, in uſum vocari poſſunt: ſicuti non minus decoctum *Foreſti*, item ſperma ceti, ſanguinis grumis in veſica hærentibus reſolvendis remedia aptiſſima præbent.

§. VII.

Abſceſſus averruncandus.

Quando inflammatio in abſceſſum, qui ex ſymptomatum exacerbatione & ſenſu quaſi ponderis in perinæi & pubis regione dijudicatur, abiit; ut ille mature aperiatur & pus è veſica derivetur neceſſe eſt: diutina enim mora acrius ſemper hoc redditum, vicinas partes arrodit, ſimilique modo afficit atque exedit, fiſtulas aliaque peſſima ſymptomata introducit. Ad quod gravius malum avertendum, injectio lactis tepidi, cum ſpeciebus emollientibus cocti, tentanda eſt, ac ſi parum illa proficiat, ultima ſpes in operatione chirurgica eſt reponenda, quæ per cultrum in eo perinæi loco, ubi ſectio calculi, cum magno quem vocant apparatu, peragi ſolet, inſtituitur. Quam in rem annotationem merentur bina, quæ ex RIOLANO deſumſit exempla BONETUS *in ſepulchr. Libr. III. p. 634. ſeqq.* In fœminis res aliter cedit, neque iis hoc auxilio opus eſt, eo quod orificium veſicæ amplius poſſident & liberior ad ipſam acceſſus patet. Ulcere autem aperto ac probe expurgato, eadem quæ modo memorata ſunt in *§. præced.* remedia, erunt proficua.

CAUTELÆ.

§. I.

Sanguinis detractio, qua ratione inſtituenda.

Quando multitudo ſanguinis, ſui depletionem exigit, conſultius eſt, per venas ſuperiores primo, ob revulſionem ſufficientem, ejus copiam detrahere; altero vel tertio die, derivationis gratia aperiendæ ſedis venæ, ſi tumeſcant & promineant, vel ſi id commode non fieri poteſt, in malleolo vel poplite ſectio poteſt inſtitui. Sub habitu corporis ſpongioſiori ſanguine ac ſucci pleno, in ſexu præſertim ſequiore, ad revocandos verſus exteriora ſanguinem & humores, cucurbitulæ partibus ſuperioribus & inferioribus applicatæ plurimum utilitatis afferre poſſunt.

§. II.

Quando proſit.

Sed monendum hoc loco eſt, quod hujuſmodi ſanguinis detractiones ubi plethora urget, in principio, ad inflammationem vel arcendam, vel ubi jam adfuerit, ad eam diſcutiendam, aut majorem impediendam multum valeant & proſint; ubi vero non ſatis eſt virium & ſanguinis, atque exulceratio præſens, plus noceant: quia virium robur detrahunt, cujus tamen præſentia ad expugnandum & ſolvendum morbum impendio eſt neceſſaria.

quando noceat.

§. III.

Purgantia fugienda.

In omnibus veſicæ doloribus & ſpaſmis, à quacunque etiam cauſa proficiſcantur, validiora purgantia nunquam exhibere convenit, neque in principio, neque in progreſſu: metuendum enim eſt, ne exagitati humores ad partes afflictas magis impellantur & præcipitentur. Remittente vero dolore & ſpaſmo, atque morbo inclinante, alvum ſolvere, & inteſtina à ſtercoreis ſordibus, quæ per dolores & ſpaſmos plerumque retinentur, liberare, utile omnino, imo neceſſarium ſubinde eſt. Sed benignioribus id ſemper præſtandum erit; cujus generis ſunt mannata, rhabarbarina, ſyrupus roſarum ſolutivus, cum ſero lactis vel lacte aſinino propinata.

§. IV.

Clyſterum uſus proficuus.

Ad ſpaſmotum ferociam mitigandam præter externa linimenta & fomenta, clyſteres ex lenientibus & emollientibus conflati, ſunt injiciendi, eo quod blando ſuo calore ac tepore rigidas ſpaſmo afflictas vicinarum partium fibras molliendo & relaxando, inſigne dolorum ſolatium atque allevamentum afferant, ſed exigua quantitate, ne comprimantur inde veſicæ parietes, applicandi erunt.

§. V.

In exulceratione veſicæ Carolinæ nocent.

Ubi ingens veſicam & ei connexas partes corripuit exulceratio, quæ ex copioſo viſcidæ materiæ ſedimento, & lenta quadam vires & carnem depaſcente febre apparet; ab interno & largiori *Carolinarum* uſu abſtinendum eſſe, ex damno, quod inde emerſit, maximo didici: ob ſtagnantem enim aquam & corruptio & febris intenditur.

§. VI.

Injectiones.

Injectionibus anodynis, ad temperandam humorum acrimoniam, neque minus ad efferatos dolores ſopiendos, commodus utique locus concedendus. Parari illæ poſſunt *ex albumine*

ovo-

ovorum no. IV. *conquaſſato & in aquam redacto, addendo lactis fœminini uncias duas, butyri recentiſſimi drachmam:* vel etiam emulſio artificialis ex ſemine cucurbitæ, papaveris albi, aqua florum ſambuci, roſarum & ceraſorum nigrorum concinnari in talem uſum & finem poteſt.

§. VII.

Acria vitanda. Ab omnibus diureticis, acrioribus in ſpaſtica hac affectione maximopere abſtinendum: nam ubi viæ urinariæ exulcerationem paſſæ ſunt, ab adhibito eorum uſu dolores & ſpaſmos exacerbari atque longe crudeliores reddi, nullum eſt dubium.

§. VIII.

Anodyna. Ubi dolores ſunt vehementiſſimi atque exinde gravia metuenda ſunt ſymptomata, anodyna quæ valide dolorum ſævitiam compeſcunt, ne vires nimium frangantur & febris cum urinæ difficultate augeatur, vel amentia provocetur, uſui poſſunt eſſe. Er vidi à trochiſcis de alkekengi ad drachmam dimidiam pro doſi ſumtis, ægrotantes inſigniter ſublevatos. Cavendum tamen maximopere ab eorum uſu eſt, ubi ab ætate ſenili, ab affectu animi, mœrore præſertim, virium adeſt proſtratio.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Spaſmus veſicæ diuturnus funeſtus. Vir circiter quadragenarius, cauſarum patronus, per aliquot jam annorum ſpatium, immanes plane ac intolerabiles dolorum juxta pectinem & pubem, cum ſumma urinæ difficultate & quandoque ſuppreſſione, vigilia, virium defectione, extremorum frigore, & tremore, per intervalla paſſus eſt cruciatus, ut ſæpius ad deſperationem adactus, vitæ ſibi finem propter atrociſſima tormina, gladio procurandi ſatius duxerit. Tormenta hæc per aliquot hebdomades aſſidue affligebant, poſtea remittebant, quamvis non prorſus ceſſarent, ita tamen ut officio ſuo quadantenus fungi potuerit; dein poſt unam vel alteram, eodem inſultu revertebantur. Urina pauca & turbida effluebat, viſcidum deponens ſedimentum. Cumque per aliquot annos hoc malo affectus eſſet, viribus tandem conſumtus, in quadrageſimo ætatis ſuæ anno obiit: omnes per totam civitatem in auxilium vocaverat Medicos: quorum alii cauſam tam immanis cruciatus in veſicæ calculum; alii in ejus ulcus rejiciebant. Sed aliud longe partis affectæ poſt mortem docuit ſcrutinium; veſica quippe integra, omni vacans inflammatione, fuit inventa, nec veſtigium ſabuli aut calculi in ea repertum. Ipſa vero veſicæ membranacea ſubſtantia præter naturam valde craſſa & denſa erat, copioſis amplis ac diſtentis ſanguiferis vaſis, quorum nonnulla calami ſcriptorii capacitatem æquabant, obſita, & ſanguine craſſo & atro repleta.

Epicriſis.

Dolor & ſpaſmus partium nervoſarum atque membranacearum, ab humore vitioſo, vel intra cavitatem, vel in ipſa textura & compage tunicarum nerveo-fibroſarum hærente progignitur. Poſterior cauſa, quanquam minus à Medicis uſque eo fere cognita, atque in eorum ſcriptis tacta ſit, frequentiſſima tamen: teſtante id inter alia, cardialgia, dolore ilei & coli ſpaſmodico, à ſanguine intra tunicas ventriculi & inteſtinorum nervea ſtagnante ſubortis. Simili ratione, in veſica, quæ ex meris tunicis & membranis nerveo-muſculoſis, ſubtilis ſenſationis conſtat, à ſanguine intra vaſa nimium congeſto & nerveas partes divellente ac diſtrahente, vehementem ſuboriri poſſe ſpaſmum, non modo vero eſt ſimillimum, ſed & ſectio in præſenti caſu inſtituta, id luculenter apertum reddidit. Neque mirandum eſt, quod calamitoſi hi interdum cruciatus inducias egerint & ad tempus quieverint, hoc videlicet contigit, quando ex variis cauſis ſanguinis ad veſicam appulſus quodammodo diminutus & retardatus fuit. Medicamenta, quæ ad dolores levandos, ad acrimoniam humorum obtundendam, ad exulcerationem mitigandam, ad urinæ fluxum provocandum fuerunt exhibita, ſupervacanea & nullius uſus fuiſſe, jam quiſque ſagacioris ingenii & judicii Medicus ex facili intelliget.

OBSERVATIO II.

Spaſmus veſicæ, ex materia podagrica retropulſa. Vir generoſus, militum præfectus, LX. & ultra annorum, podagricis doloribus ſubinde vexabatur, & complures ante annos, fluentes habebat hæmorrhoides, quæ tamen per magnum temporis ſpatium ſiluerunt. Autumno dolere incipiunt pedes cum ſpaſticis tractionibus: ſed is minime hæc curans, iter aliquot milliarium, ſub cœli temperie valde humida & frigida ſuſcipit. Dolores quidem evaneſcebant, ſed poſtea incidit in mingendi difficultatem cum ardore & dolore circa pubem & radicem penis, virium dejectione & conatu ad vomendum, alvo obſtipata, horrore artuum & æſtu intercurrente intenſiori junctam. Ego in conſilium accitus, venæ ſectionem in pede, quum per integrum fere annum eam neglexiſſet, ſuaſi. Interne pulveres diaphoreticos, nitroſo-cinnabarinos, item liquorem anodynum cum ſpiritu Bulſii remixtum, ad tranſpirationem placidam promovendam exhibui. Exterius regioni dolenti linimentum applicari juſſi, ex aqua Anhaltina, camphura, croco, oleo nuciſtæ expreſſo & pauxillo opii compoſitum; nec non, ad alvum aperiendam, clyſteres emollientes, ex floribus anodyna quadam virtute imbutis, injiciendos curavi. Et intra ſeptem dies, morbo per copioſiorem ſudorem ſoluto, ſanitati fuit reſtitutus.

Epicriſis.

Hanc urinæ, cum ſtranguria & febricula, difficultatem, ab humore ſeroſo acri, qui pedum digitos obſidebat, retropulſo, ſubortam dijudicavi, & rheumatiſmum eryſipelaceum veſicæ ſubſtantiam occupantem pro cauſa agnovi. Eaque propter ejuſmodi remedia cum intrinſecus tum externe uſurpanda duxi, diſcutiendi quæ pollent facultate, & quæ cum inſigni alias fructu in eryſipelate affectis tutiſſima & convenientiſſima deprehendi. Ex quo, praxeos medicæ fundamentis initiati diſcere poſſunt, quantum interſit, ad expeditam & felicem ſanationem morbi conficiendam, veram ejus cauſam inveſtigare, & ſtatim inter initia, ad eam amovendam congrua & idonea remedia in uſum advocare.

Observatio III.

Spaſmus veſicæ, à materia ſcorbutica purpuracea retroverſa.

Theologus magni nominis hujus loci ſexageſimum ætatis annum ſupergreſſus, ſanguineæ conſtitutionis, vitæ ſedentariæ, lucubrationibus & mentis fatigationibus nimium deditus, doloribus ſubinde gravativis & preſſoriis circa os ſacrum & regionem pubis corripiebatur, atque tum maxime, quando ſermonem ſacrum alta voce diutius paulo protraheret; qui, corpore quieſcente & ſanguine miſſo, quodammodo remittebant. Purpura ſcorbutica ſæpius eum affiixit, tandem in gravem primum per intervalla dyſuriam incidit, cum horrore & ſebricula alternante, & ingenti circa pubem dolore. Demum ſuperveniebat pareſis manus dextræ: quæ quamdiu perſtitit, remiſſior fuit dyſuria; illa vero evaneſcente, atrocior veſicæ ſpaſmus & dolor cum aſſiduo urinam mittendi ſtimulo illico repetebat. Duravit hoc malum per aliquot ſeptimanas. Varii generis tentata à Medicis remedia. Miſſus aliquoties intra morbi decurſum, è pedis vena, ſanguis: ſed citra fructum. Tanta enim doloris & ſpaſmi in pube & pectiue ſecuta eſt atrocia, ut appetentiam ciborum, ſomnum & vires penitus dejiceret, atque urina pauca & cum ſumma difficultate efflueret, purulentæ quippiam materiæ continens. Inducias quandoque dolores agere videbantur: ſed mox redierunt. Tandem veſicæ inflammatione, ex parte exulceratione, ſebreque acuta purpuracea ſupervenientibus, vitam cum morte, non ſine ſummo totius civitatis luctu commutavit.

Epicriſis.

Quando in hac gravis morbi hiſtoria enarrata phænomena & circumſtantias probe rationi ſubjicimus, & paulo attentius conſideramus; abunde conſtare arbitror, cauſam funeſti hujus mali neque in veſicæ calculo, neque in humore acri intra cavitatem veſicæ detento, ſed in decubitu ſanguinis ſeroſi ſcorbutici intra membranas ejus deliteſcentis eſſe quærendam & conſtituendam: quem poſtea inflammatio cum febre acuta & purpuracea exitioſa inſecuta eſt. Mea quidem ſententia nullum dubium ſupereſt, quin à purpura retrocedente, ob incautius paulo intra morbi hujus decurſum ſubinde admiſſum frigus, & crebrius celebratam venæ ſectionem, quæ diſſlationem humoris morbifici per extimam cutim valde moratur, vis morbi multum increverit. Placet vero hoc loco ſimilem quandam notatû dignam obſervationem, M. N. C. inſinuatam, adjicere, quæ abunde docet, à ſero impuriori intra veſicæ tunicas ſtagnante lethales fieri poſſe veſicæ inflammationes. Ita enim legimus, *Dec. II. ann. VII. obſerv.* 143. quendam ſanguineo-cholericæ conſtitutionis à juventute ſtranguria afflictum, increſcente ætate commiſſiſque in diæta erroribus, frequenti ac dolorifico paucæ & pallidæ urinæ, ſingulis fere vel vix dimidiæ horæ quadrantibus cruciatum fuiſſe mictu, una cum teneſmo. Quod malum poſteaquam ultra annum fruſtra omnibus datis duraſſet, octo ante obitum hebdomadibus acceſſiſſe in urina reddenda impedimentum, brevi tamen iterum ceſſans, intumuiſſe, doluiſſe pedes, ac erupiſſe paſſim in dorſo & pedibus puſtulas, cum ardore, ſubſequente ſpontanea ruptura, exulceratione, tandemque leniori quaſi gangræna. Mature quidem topicis hæc fuiſſe abacta, in regione pubis autem intenſiſſimum dolorem ſubſecutum tam incredibilem, ut æger ejularet, mens alienaretur, paralyſi latus ſiniſtrum afficeretur, tandemque motibus convulſivis ipſa mors accederet. Exemta poſt mortem veſica, interius totam nigricantem conſpectam fuiſſe, ſphacelatam, ſine ullo tam ſabulo quam calculo.

Observatio IV.

Dolor veſicæ, ab oneris elevatione, ex terrore accedente, acutiſſimus redditur.

Honeſta fœmina, in urbe vicina degens, quæ annum ſuperavit quadrageſimum, mediocris ſtaturæ & ſanguineæ ut vocant complexionis, menſtruorum fluxum ordinatum perſentiit, venæ ſectionem etiam aliquoties admiſit; aliquot abhinc menſes, ſupra vires aliquoties facta onerum elevatione, inſignem gravativum inſtar ponderis circa regionem pubis & os ſacrum percepit dolorem; quo præeunte menſtruus etiam fluxus parcior. Demum ex terrore accedente, ſpaſmus ad inguina acutiſſimus redditus eſt, ita ut, ægra id ipſum fatente, longe ſuperaret dolores, quos fœminæ in partu etiam laborioſo ſuſtinere debent, cum ſumma urinam emittendi difficultate & continuo meiendi & deſidendi deſiderio ſtipatus. Excepta urina craſſum ſemper depoſuit ſedimentum, fibroſis quibuſdam moleculis in ea natantibus. Ciborum periit appetentia, atque ſomnus, ob urgentem urinæ ſtimulum, difficilis & interpolatus. Auxilium à me petiit. Ego ſanguinem ut in brachio mitteret, & loco cereviſiæ decoctum ex ſpeciebus emollientibus & leniter carminativis biberet, auctor fui. Interdixi autem vinum Rhenanum, & ut in quiete corpus ſervaret ſuaſi: liquorem quoque anodynum noſtrum cum croci eſſentia mixtum, ad uſum internum commendavi: neque minus infuſum Theiforme, quod herbam veronicæ, virgæ aureæ, flores malvæ, ſummitates millefolii, radicem altheæ, eryngii, glycyrrhizæ, nuciſtam & ſemen fœniculi habebat, mane hauriendum præcepi. Dedi quoque conſilium, ut veſicæ regioni frequenter epithema, quod ex vino rubro cum floribus lavendulæ, chamomillæ Romanæ, ſambuci atque roſarum rubrarum decocto, parabatur, applicaret. Hæc quidem uſurpavit ægra, & quamvis nondum ex toto *malum* fuerit depulſum, levamentum tamen eam exinde recepiſſe mihi reſcriptum eſt.

Epicriſis.

Affectus qui ex læſa veſicæ ſubſtantia oriuntur, præſertim ſi per aliquod jam duraverint tempus, curatu non tam faciles ſunt ac eſſe forſan putantur. Poſſunt tamen opportunis adhibitis remediis mitigari, ut per plures annos trahere adhuc vitam, licet cum moleſtia, poſſint hoc vitio laborantes: cum alias incauta victus ratione, vel importuna per medicamina tractatione, lethalem facile eventum ſortiantur. Perquam enim ardua & difficilis res eſt, vaſa veſicæ ſanguinea, à fortiori impetu & appulſu ſanguinis in eadem, nimium relaxata, ad priſtinum tonum reducere, & motus naturæ aliquoties eo directos avertere. Ex hac porro morbi hiſtoria illud in uſum convertere poſſumus, quod à ſola cauſa externa, videlicet corporum gravium ſublevatione & geſtatione, in ſanguine abundantibus, impetuoſa ad partes inferiores in abdomine contentas, quæ quo nobiliores & ſenſibiliores eo gra-

vius

vius luunt.ſanguinis enaſci queat congeſtio; quæ certe multorum, niſi cita ope ſuccurramus, funeſtorum ſymptomatum ſons atque origo evadit. Neque ullo modo mirandum eſt, congeſtionem illam in noſtro caſu vehementiores turbas excitaſſe, quum terror ſupervenerit, cujus ea indoles ac facultas eſt, ut univerſam humorum maſſam, motu vitæ plane contrario atque inſenſiſſimo, ab exterioribus ad interiora cogat atque repellat.

Observatio V.

Urinæ ſuppreſſio ex Gonorrhœa.

Vir annorum XXXVII. ſanguineo-cholerici temperamenti, habitus corporis macilentioris, prima ſtatim in juventute, Veneri atque Baccho hoſtias aſſidue litaverat, lauto inſuper uſus vitæ & victus genere: ſanus alias atque robuſtus, niſi quod aliquoties gonorrhœam dignam factis mercedem deportaverit, quæ ſemper brevi fuit ſanata. Ante aliquot annos, improviſo quodam horrore & frigore cum alternante æſtu corripitur, ac inde in totalem incidit urinæ ſuppreſſionem. Medicus calculum veſicæ ſubeſſe ratus, ſuaſit balneum, & tincturam ex cantharidibus præbuit; ac applicato cathetere reſtitutus urinæ fluxus. Exactis tribus menſibus, idem malum reverſum eſt, idque aliquoties. Poſtea alterius Medici conſilio uſus eſt, qui ordinavit emulſiones refrigerantes & antiſpaſmodicas, quibus uberior & liberior redditus urinæ curſus. Anno abhinc prior morbus denuo cum horrore, frigore, alternante æſtu, & totali urinæ ſuppreſſione repetiit. Meam vero opem non modo ob præſens malum, ſed etiam ob impotentiam qua laborabat, popoſcit. Ego infuſum Theiforme, pulverem antiſpaſmodicum, & mixturam ex tinctura tartari, liquore anodyno & balſamo Peruviano commendavi: quibus naturalis urinæ fluxus reſtitutus. Poſtea urina non penitus quidem ſuppreſſa, ſed fili tenuiſſimi inſtar, prævio ſemper horrore per certa intervalla prodiit. Semen quando vult ejaculari, ad orificium urethræ ſubſiſtit, poſtea ſenſim exſtillat & induſium madefacit. Notabile adhuc, quod urina ſubſiſtat prius, dein cum impetu prorumpat, præcedente ſonitu, *als wenn eine Rübe zerbrochen würde.* Sanatus fuit, diuturno per aliquot menſes fontis *Selterani* uſu, pro potu ordinario. Et ad alvum laxandam quæ ſæpius erat ſtricta, pulvis magneſiæ cum arcano duplicato & nitro mixtus conduxit.

Epicriſis.

A gonorrhœa venerea perperam & nimis cito curata, ego in praxi mea, morbos veſicæ & vicinarum partium poſt longum ſæpius tempus demum ſucceſſiſſe, multoties obſervavi. Et ratio ex anatomicis quam facile petenda eſt. Notum enim eſt glandulas proſtatas, quæ plerumque ſedem gonorrhœæ conſtituunt, collo veſicæ, adeoque ejus ſphincteri & urethræ principio eſſe annexas. Quod ſi itaque hæ glandulæ vel nimium relaxatæ & tumefactæ, aut ſcirrhoſæ, comprimunt veſicæ collum, vel acrem exſudantes humorem ſphincterem & urethram ſpaſmo ac dolore afficiunt, mictum difficilem & ad tempus penitus ſuppreſſum, imo interdum cum dolore & ſpaſmo conſequi, minime mirandum eſt. Et tale vitium quoque in præſenti caſu, dictis partibus inhærere, ſymptomata ſatis perſpicuum reddunt: nam propter compreſſum veſicæ collum, ejaculatio ſeminis non modo impeditur, ſed & urina tenuis quaſi filum prolicitur, & quandoque ejus fluxus penitus intercipitur; quod ſi vero, ob molem tandem prorumpit, orificium urethræ cum vi aperitur: unde talis ſonitus, qualis in caſu enarratur, emergit. Ego pro potu ordinario fontem *Selteranum* ſuaſi, cujus eximiam virtutem ac facultatem in renum & veſicæ morbis, ad leniendos dolorea & ſpaſmos, urinæ fluxum promovendum, canales obſtructos aperiendos, atque mucum viſcidum detergendum non ſatis dilaudare poſſum. Et quoniam in gonorrhœa inveterata, & in morbis veſicæ & urethræ ex hac prodeuntibus, per aliquot exempla, mirabilem thermarum Carolinarum potum, & earum aquæ ſalutiferæ in membrum injectionem crebriorem, deprehendiſſem; non dubitavi ejus uſum & fructum de meliori commendare.

Observatio VI.

Vehement veſicæ dolor, e gonorrhœa perverſe curata.

Quondam in Principatu Halberſtadienſi me conſulebat magnæ dignitatis vir quinquagenarius, ſanguineæ complexionis ac venæ ſectionis oſor, ob inſanos & immanes fere ſpaſmos & dolores, quibus, præſertim Borea flante, in pube, perinæo & radice penis torquebatur. Juncta ſimul aderat urinæ difficultas, ſtranguria alvique pigrities, cum horrore extremorum, atque vigilia. Remittebant ſæpius hi dolores ad tempus, poſt revertebantur majori vel minori impetu. Quum morbi hujus pertinacis & infeſti primam inveſtigarem originem; accepi, Dn. ægrotantem aliquoties in juventute laboraſſe gonorrhœa; quæ quidem à Chirurgis curata, ſed ab eo ſtatim tempore, difficultatem in urina emittenda, cum ſenſu conſtrictionis circa has partes ipſum percepiſſe. Ipſe jam à multo tempore, propter continuas in officio occupationes, vitæ ſedentariæ nimium indulgebat: nihilo minus data occaſione, qua crebro utebatur, vinum liberaliter bibit, à victu quoque duro & infumatis carnibus, quibus aſſuetus erat non abſtinuit. Ad levandos dolores, ſe nihil melius & efficacius inter omnis generis remedia deprehendiſſe referebat, ac juſcula, in quibus herbæ emollientes, ut parietaria, malva cum floribus atque althea decoctæ erant; quæ etiam cum aqua calida infuſa, & cum ſyrupo diattheæ Fernelii edulcorata, inſigne allevamentum tulerunt. Ego, morbo & ejus cauſis probe in examen vocatis, eum vix eſſe ſanabilem, propter magnam læſionem in veſica & ejus collo, edixi. At quia urina lenium viſcidum ac arenoſum deponebat ſedimentum, vel jam rudimenta calculi præſentia, vel futura, ipſi præſagium feci. Ut itaque morbi ferociam lenirer & à gravioribus veſicæ morbis ſe præmuniret, interdixi cibos ſalſos & infumatos, omneque cereviſiæ & vini genus; ac ut fontem *Wildungenſem*, quem jam olim uſurparat, pro potu ordinario biberet, balneis frequentius uteretur ex aqua dulci, decocta memorata ex emollientibus continuaret, ad roborandum vero imbecillum ventriculum, qui perpetuus fere continuorum dolorum comes eſt, vini Hungarici optimi & recentioris hauſtulum intra cibos ſumeret, ac intra menſis ſpatium, pilulis ex pulvere rhabarbari, extracto rhabarbari & therebinthina Veneta paratis, alvum ter minimum ſubduceret, auctor fui ſuaſorque. Qui-

bus monitis, vir ſumme prudens quum obtemperaret, ad ſexageſimum & tertium annum, nunquam tamen ab omnibus doloribus prorſus immunis, vitam protraxit.

Epicriſis.

Gonorrhoea ex impura venere contracta, quo familiarior juvenili ætati eſt, eo minus recte ejus ſanatio ſuſcipitur; quia affecti non periti & circumſpecti Medici conſilio, ſed Chirurgorum ope uti conſueſcunt, qui fluxum plerumque adſtringentibus nimis cito compeſcunt; ex quo fit, ut vel ſtatim in graviora incurrant mala, vel diſpoſitio quædam prava in locis affectis relinquatur: quæ demum in provectiori ætate, concurrentibus aliis erroribus ſeſe exerit, atque variis pathematibus ac vitiis præſertim circa veſicam manifeſtat. Nam, poſt quinquageſimum annum, lentior ac difficilior incipit fieri ſanguinis in partibus inferioribus & extremis, ut ſunt, quæ in pelvi jacent, per venas recurſus & reditus; præſertim in ſanguineis qui vitam ſine motu & exercitatione, atque in occupationibus agere debent. Quando itaque ſanguis non exitum habet, neque per ſedis venas, neque per artificialem evacuationem; in veſica & vicinis partibus imbecillioribus facile ſubſiſtit, & nimium ibi collectus, propter vehementem tunicarum nervearum diſtractionem & divulſionem, graviores excitat ſpaſmos ac criſpaturas ſphincteris ac urethræ; qui difficultatem meiendi relinquunt. Urina autem mingitur turbida & viſcoſa, non aliam ob rationem, quam, quod à ſtagnante intra veſicæ ſubſtantiam ſanguine, humor inſtar albuminis ovi viſcidus magno niſu exprimitur, ſimili ratione, ac fieri ſolet in hæmorrhoidibus quæ vulgo vocantur albæ; qui mucus poſtea cum partibus tartareo-terreis urinæ paulo diutius in veſica detentæ commixtus, calculos quam facile in veſica procurat, & non raro ejuſmodi affectibus quibus laboravit noſter patiens adjungitur, niſi congrua vitæ, diætæ, & medendi ratione id præpediatur. Quod vero ſæviente Borea ſpaſmi & dolores partium internarum ingraveſcere ſoleant, ventis vero ex contraria plaga flantibus miteſcant; id à nobis ſæpius animadverſum eſt: & quanta vis ac poteſtas ſit ambientis atmoſphæræ, quæ, à ventis, teſtante Barometro, mirifice modulatur, partes corporis noſtri maxime nervoſas diſtendendo ac ſtrictiores reddendo, inde luculenter demonſtratur.

Obervatio VII.

Spaſmus veſicæ, in vitæ ſedentariæ addicto, funeſtus.

Clariſſimi nominis vir, magnus literator, ſexagenario major, ſanguineo-melancholici temperamenti, qui continuis lucubrationibus, mentis laboribus & ſedentaria vita maximam ſuæ vitæ partem peregit, ante tres aonos mingendi difficultate, cûm ponderis cujuſdam preſſorio ſenſu in regione inguinali corripitur. Urina non modo viſcidum ſedimentum, ſed multa concrementa calculoſa cinericei coloris depoſuit. Quæ ſymptomata, ſuccedente tempore, ſemper propter dolorem & ſpaſmum, iſchuriam, dyſuriam, urinæ incontinentiam, ani procidentiam & teneſmum, vigiliam quoque, ſequentes per annos increſcentia, ita vires ejus paulatim attriverunt, ut ſexageſimo ſexto ætatis anno extremum ſpiritum reddere debuerit.

Epicriſis.

Morbos qui veſicam infeſtant, ut ſunt calculi, exulcerationes, mictus cruentus, dyſuria, ſtranguria, recte & perite ſatis, primus artis noſtræ conditor Magnus HIPPOCRATES inter ætatis ſenilis affectus retulit. Ad quorum generationem difficilior ſanguinis regreſſus, tum per venas hæmorrhoidales tum per hypogaſtricas, ſedentaria & motus expers vita, ſanguinis intermiſſa detractio, & impuri ſeri viſcidi tartarei, ob excretiones per cutim, urinam, ſub hac ætate labaſcentes, cumulatio multum omnino conferre poſſunt. Sed hos morbos, ſi ingruunt, difficilioris ſanationis imo inſanabiles eſſe, graviſſimus idem Auctor pronunciat. Placet nobis hunc in finem ex M. N. C. *Dec. II. an. IX.* ſimilis argumenti caſum adducere, cui ſimul anatome eodem morbo defuncti annexa proſtat. Fuit autem Matrona ſexagenaria, per viginti annos vidua, ſanguinei temperamenti, quæ à deambulationibus plane abſtinens, ſedentariam ſolitudinem quærens, ob mœrorem lacrymis ſeſe fatigans, doloribus ad os ſacrum, pariter ac colicis afficitur, aliquando & ſtranguria; dein etiam pedum tumore: hinc magis motu corpus deſtruitur. Ingraveſcente ad os ſacrum malo calculos ad piſorum magnitudinem cum ſabulo egerebat: tandem viribus fatiſcentibus, appetitu debilitato, cruciatibus ſtranguriæ gravioribus, & accedente teneſmo, parum ſabuli cum fœtido & purulento muco excreto, placide animam exhalavit. Aperto corpore intus veſica rugoſa & ad magnitudinem pomi contracta conſpiciebatur, & non tantum ulcerata interior ejus tunica, ſed vaſa etiam nigra in ipſa prominentia ſe offerebant, urethra nimis ampla ut manubrium cultri anatomici prompte trajici poſſet, veſica fellis colore inſtar rob ceraſorum cum calculis minutis nigerrimis conſpectui ſe prodidit.

Observatio VIII.

Spaſmus veſicæ, ex ſpiritus vini nimio abuſu ortus, funeſtus.

Incidit in memoriam caſus, quem, ante quinquaginta propemodum annos, cum Mindæ Weſtphalorum ut Phyſicus Provincialis medicinam facerem, annotavi. Vir erat ſexagenarius, qui, cum ob copioſi ſpiritus vini ingurgitationem & victum duriorem, vitamque otioſam, rheumaticis & nephriticis doloribus plures per annos obnoxius fuiſſet, tandem in febrem lentam cum mictu difficili quandoque purulento dolore gravativo & ardore in lumbo ſiniſtro ſtipatam incidebat. Corpus macie erat conſumtum, & vires in dies decreſcebant. Tandem intolerabilem circa regionem pubis paſſus eſt cruciatum, cum totali fere urinæ ſuppreſſione junctum. Ad quem ſublevandum, neque externa neque interna probatæ virtutis anodyna & diſcutientia remedia quicquam opis contulerunt. Ex quo factum, ut viribus pene omnibus dejectis, exacto aliquot hebdomadum ſpatio diem ſupremum placide ſubiverit. Conceſſâ à cognatis defuncti corporis ſectione, renem ſiniſtrum ulcere penitus conſumtum & exeſum inveni, in pelvi autem inſignem, aliquot unciarum, craſſi, fœtidi puris copiam conſpexi, veſicæ tunicis valde laceris atque arroſis. Dexter ren ſatis erat magnus, cujus ureter inſtar pollicis diſtentus: ventriculum valde parvum & contractum, eo quod ultimis diebus nihil aſſumſerat, deprehendi.

Epicri-

Epicriſis.

Ex diſſectione hoc affectu defuncti cadaveris, id diſcere & animadvertere licet, ſæviſſimum veſicæ dolorem & ſpaſmum cum urinæ ſuppreſſione, à cauſa externa, purulenta nempe materia, quæ ex eroſa renum ſubſtantia in inferiorem veſicæ ſedem deſcendit, nerveas membranas extrinſecus corrodendo, contingere poſſe. Lethalis vero iſchuria ex eo ſecuta fuit, quod non modo collum & ſphincter veſicæ ab acredine materiæ hujus purulentæ conſtrictus, ſed etiam ab urinæ copia compreſſus fuerit: unde factum, ut uſus catheteris immiſſi plane fuerit fruſtraneus. Atqui hic recordor ſectionis nobilis aulici ante viginti fere annos inſtitutæ, qui gladio vulneratus ex lethali iſchuria, per decem ſere dies durante, *Delitii* quæ eſt civitas Miſnienſis, ſub ſummis dolorum tormentis animam efflavit. Reperimus, abdomine aperto, in cavitate pelvis uncias aliquot ſanguinis coagulati, qui paulatim ſenſimque ex vulnere non adeo inſigni vaſis ſanguinei in omento ſtillavit in ipſam pelvim, & valde comprimendo veſicæ collum, non modo vehementiſſimos dolores, ſed etiam urinæ ſuppreſſionem inſanabilem reliquit.

Notabiles adhuc extant caſus in *conſult. medic. ſect. III. caſ. XC. XCIII.*

CAPUT VIII.

De doloribus & ſpaſmis externarum partium rheumaticis & arthriticis.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Quid arthritis veteribus fuerit?

VEteres Medicorum omnis generis dolores, qui vel externas partes muſculoſas, vel oſſium juncturas & articulationes infeſtabant, arthritidis nomine comprehenderunt atque ſic in monumentis ſuis propoſuerunt, ignorato vocabulo rheumatiſmi. ARETÆUS *lib. II. cap. XII.* de arthritide ita ſcripſit: *quibuſdam in omnem corporis ambitum vagatur, & deinceps tranſitus quoque in dorſi thoraciſque muſculos fit; incredibile eſt quam late malum ſerpat: vertebræ dorſi cerviciſque dolent & in ſummo ſacri oſſis dolor inhæreſcit.* & paulo poſt addit *renibus & veſica communicatur.* Superiori vero ſeculo, Clariſſimi Galliæ Medici, quos inter primas omnino partes, CAROLUS PISO, RIVERIUS, BALLONIUS, CHESNEAU, tenent, *dolores*, qui medios artus & muſculos cervicis, brachii alterutrius, thoracis antici & poſtici, humeros, ſcapulas, femora, manus, obſident atque affligunt, *rheumaticos* vocarunt. *Arthriticos* autem dixerunt eos, qui in articulis tantum & juncturis oſſium reſident; ita tamen, ut pro diverſitate partium affectarum differentes etiam denominationes factæ fuerint: ſi enim dolor in pedum articulis conſiſtit *podagra*; in manibus *chiragra*; in cubitu *onagra*; in dentibus *dentagra*; in vertebris dorſi *lumbago*; in articulationibus oſſis iſchii *dolor iſchiadicus* audit. Verum noſtro etiamnum tempore, incipientem & facilius tranſeuntem arthritidem, chiragram, & podagram, *rheumatiſmi* nomine inſignire conſueſcunt.

quid recentiores dolores rheumaticos dixerint?

quid arthritidem?

qui pro diverſitate locorum diverſa nomina receperunt.

§. II.

Cur ſpecialiter hi affectus pertractentur?

Cum vero inſignis ratione partium dolentium, cauſarum, ſymptomatum & methodi medendi inter *rheumaticos* & *arthriticos* dolores ſit differentia, cum ſufficienti & ſtabili ratione, Medicorum & ſagaciores & peritiores hos affectus ſpecialiori tractationi & explicationi ſubmittere haud dubitarunt. Neque eſt exigui in ipſa praxi medica momenti, arthritidis recentis & incipientis à vera radicata & inveterata differentia.

§. III.

Differentia rheumatiſmi,

ab arthritide.

In *rheumatiſmo*, muſculi cum eorum membrana communi & tendinibus ubi oſſibus inſeruntur, gravi dolore & ſpaſmo hinc inde in artubus aliiſque corporis regionibus afficiunt; in *arthritide* vero ipſa ligamenta tendinoſo-nervea, quibus invicem oſſa conjunguntur & combinantur, quatenus illa perioſtio cohærent vehementius affliguntur. Sed uti in arthritide ac podagra incipiente dolor magis in ſuperficie ligamentorum hæret & urget: ita in inveterata, humor vitioſus, dolorum fomes, profundioris eſt ſitus, & ſpatium magis inter cavitates articulorum occupat. Deinceps quoque in eo differentia arthritidis veræ & rheumatiſmi conſtituenda venit, quod illa ſæpius recurrat, homines miſere exerceat, atque longiori tempore inſiſtat. difficilioris quoque ſit ſanationis; rheumatiſmus vero quandoque ſemel vel bis tantum per omnem ætatem adoriatur, neque tam diu inhæreſcat, facilius tranſeat & ſanationem promtiorem admittat. Variat quoque ſæpe ipſe dolor: nam in rheumatiſmo magis eſt tenſivus, preſſorius, gravativus cum frigore junctus, ſine conſpicuo tumore ac rubore; in arthritide vero lancinatorius, divulſorius, pungitivus & quaſi rupturam minans cum inſigni tumore & rubore percipitur.

§. IV.

Horum cauſa proxima.

Sicuti omnis permoleſtæ ſenſationis cauſa eſt humor ſive copia ſive intemperie peccans, intra vaſa minima tunicarum & membranarum nervoſarum ſtagnans atque congeſtus, qui violentia quadam eas diſtendit, vellicat, divellit, arrodit: ita etiam eandem cauſam in rheumaticis & arthriticis affectionibus locum habere extra omne dubium eſſe videtur.

§. V.

Dolores leviores, à tranſpiratione prohibita.

Attenta conſtat experientia, non modo ætate florentes, juniores, ſanguineæ, & ſanguineo-ſeroſæ complexionis, ſpongioſioris corporis habitus, ab improvide admiſſo frigore, vel vento Boreali impetuoſius in partem irruente; ſed etiam plethoricos ſive fœminas, ſive viros vegetæ alias naturæ, omiſſa conſueta venæ ſectione vel ſcarificatione, poſt prohibitam cum primis tranſpirationem, rheumaticos e. g. in cervice, ſcapulis, humero, dorſo, ſterno, thorace, dolores vel levioris gradus arthritides experiri: cum natura debiles minus fibroſi & laxioris habitus, à parentibus arthriticis & podagricis geniti, & qui immoderato Veneris vel vini uſu, comeſſationibus, mentis fatigationibus & vehementioribus animi commotionibus, tono & robore valde imbecilles redditi fuere, vera profundiori & magis pertinaci arthri-

vel omiſſa venæ ſectione.

Pertinaciores, à diſpoſitione hæreditaria.

arthritide inprimiſque podagra afficiantur atque excrucientur.

§. VI.

& cum nephritide alternant.

Qui graviori præſertim inveterata arthritide laborant, ii, conquieſcente hac, quam facile in nephritidem calculoſam dilabuntur, & ceſſante hac, in arthritidem alternatim quaſi recidunt: inſuper quotidiana docemur experientia, arthriticos & maxime podagricos digeſtionis vitio plerumque laborare, & primas eorum vias ructibus, flatibus, ſpaſmis & illuvie vitioſorum humorum, ſub alvo pigriori eſſe turgidas: quin imo obſervamus plurimos podagricos eſſe hæmorrhoidarios, ſive inſultus ac motus, quamvis inaniter & ſine bono ſucceſſu & exitu, hæmorrhoidales experiri, doloribus in oſſe ſacro pertinacius inſiſtentibus & quandoque venia circa ſedem tumeſcentibus.

§. VII.

Differunt dolores tam rheumatici quam arthritici, ratione cauſarum, &c.

Quemadmodum non una eademque humorum, qui dolores ſovent atque ingenerant, indoles atque conditio eſt: ita etiam & ipſi dolores ratione gradus, genii, & ſymptumatum rheumatici & arthritici multum habent diſcriminis. Nam ubi ſanguis tantum copia peccat & nondum multis impuris particulis eſt inquinatus, mitius ſolent affligere dolores: id quod in rheumatiſmo ſimplici, & incipiente arthritide plethoricorum occurrit. Longe vero gravior horum dolorum ſpecies eſt, quando à ſeri impuri & excrementitii colluvie ſoventur & ſuſtentantur. Siquidem ego multoties obſervavi, uti in omnibus doloribus, ita etiam in iis qui partes externas & nervoſas graviter afficiunt, rarius ſolum ſanguinem bene temperatum & purum peccare, ſed ſero excrementitio ut plurimum eſſe ſtipatum: ita tamen, ut vel nimis ſit tenuis & ſeroſus, exigua rubicunda conſiſtente portione refertus, vel ſero viſcido glutinoſo tenaci imbutus delinquat; ipſa etiam excrementitia & impura ſalia multum ratione acrimoniæ volatilis fixæ ſalſæ & tartareæ in cruore differunt, quæ diverſa hinc ſymptomata producunt: ut adeo pro diſſidente inter ſe harum cauſarum natura & indole, rheumatiſmus non male à Medicis exercitatis in ſanguineum, in cacochymicum, ſcorbuticum, fixum & vagum, diſtingui poſſit.

§. VIII.

Hinc è vena miſſus ſanguis differt.

Ex quo fit, ut ſanguis in diverſi generis doloribus è vena emiſſus, & ratione coloris & conſiſtentiæ multum differat. Nam, quandoque in aquam calidam immiſſus multo tenaci muco ex fibris varie intertextis conſtante abundans conſpicitur; interdum ſerum quod ſupernatat, mox inſtar glutinis vel corii concreſcit, non ſecus ac in peripneumonia graviter affectia evenit; alio tempore ſerum valde tenue eſt, & ſanguis coccinei coloris, quod fit ſæpiſſime in rheumatiſmo vel arthritide vaga, indicio non incerto, ſal ad alcalinam volatilem naturam vergens ei admixtum eſſe. CAROLUS PISO *in libr. de morb. ex colluv. ſeroſ. oriund. Sect. V. cap. III. p.433.* in doloribus externi habitus maſſam ſanguinis tanta ſeroſa colluvie ſcaturiſſe obſervavit, ut ſepoſito in pelvi vigeſima vix pars in fundo ſubſederit, quæ ſanguinis colorem & conſiſtentiam retinuit, reliquo liquore ſupernatante penitus aqueo, ſed obducto pellicula viſcida & alba. BALLONIUS quoque *libr. de rheumatiſmo,*

in quo ratio formalis quærenda.

aliquoties ſanguinem, quem magna copia è brachio detraxit, impurum & in putridum ſerum reſolutum vidit. Ego vero non ſemel ſed multoties annotavi, quod in principio horum dolorum ſanguis bonæ conſiſtentiæ, longiori progreſſu, vel quando malum altius radices egit, admodum ſeroſus, corruptus & pellicula tenaci imbutus fuerit emiſſus. Nam ſanguis abundans primam quidem cauſam & originem hiſce doloribus præbet, ſed ſub longiori morbi decurſu, motu inteſtino calido per continuam agitationem in vitioſum ſerum convertitur: qua de cauſa ipſe modo laudatus CAR. PISO, eruditiſſimus ſcriptor, omnes arthritidis & rheumatiſmi ſpecies inter morbos à colluvie ſeroſa ortos retulit: id quod etiam urinæ copioſæ tenues, neque minus limoſæ & turbidæ, atque copioſi fœtidi ſudores, qui hiſce doloribus adjungi ſolent, commonſtrare videntur.

§. IX.

Ratio generica ex Hippocr.

Quæſtio nunc haud exigui in theoria medica momenti ſolvenda incidit: quomodo & qua ratione ſeri vitioſi à ſanguine qui jugi per vaſa & tubulos motu circumvolvitur, ſeparatio, ſtagnatio & decubitus in partibus exterioribus nervoſis fieri poſſit? Utut vero Veterum theoria, ſubſidiis phyſicis & anatomicis plane deſtituta in evolvendis morborum cauſis ac generatione imperfectiſſima ſit, nihilo minus HIPPOCRATES *libr. de flatib.* ratiocinio mere phyſico mechanico harum fluxionum dolorificarum cauſas & modum generationis pulchre exponere annisus eſt; ubi §. 13. 15. 16. meminit: ſanguinem ipſa natura calidum vi coactum, per anguſtam viam, celerrime, propter obſtacula & oppilationes, tranſire non poſſe, & hinc tenuiſſimum per venas excludere, atque id ipſum tenuiſſimum liquidum, cum coacervetur, per alios meatus fluere, & ubi tandem in loco conſiſterit, fluxiones & dolores in partibus fieri.

§. X.

Ex ... ſententia.

Nos vero, ut geneſin horum morborum ad paulo clariorem conceptum redigamus, primo cauſas occaſionales & antecedentes, deinceps modum quo invadere hi dolores ſolent ſpectare debemus. Jam autem per conſtantem & indubiam experientiam notiſſimum eſt, quod dolores artuum rheumatici incidant frequentiſſime in ea corpora, quæ præcedente intenſiori motu, labore & exercitatione aut balneo calido vel aere nimis fervido calefacta, inclementiori frigido cœlo, aut vento boreali ſubito expoſita fuerunt; ubi non ita multo poſt, cum prævia quadam horripilatione & laſſitudine, dolor gravativus preſſorius & contractorius, hinc inde in partibus v. g. in cervice, ſcapulis, humero, dorſo, lumbis, genubus vel in eo latere quod vehementia borealis venti profundius penetravit, interdum etiam in univerſo corpore oboritur: qui eo gravius affligit, quo corpus majori ſanguinis copia turget. Ego inſuper plus vice ſimplici obſervavi, permultos à largiori ſanguinis per venam ſectam miſſione, vel fœminas poſt ſanguinis menſtrui copioſioris profuſionem, vel poſt eandem ex abortu factam, quin etiam poſt nimias alvi à purgantibus acrioribus vel ſponte à natura inductas dejectiones, penetranti frigidæ boreali vel humido-frigidæ nocturnæ auræ ubi corpora paulo diutius commiſerunt, in graves rheumaticas affectiones incidiſſe: idque non alia ex cauſa,

quam

quam quod frigoris in poros corporis penetrantis vehementia, tubuli minimi venoſi, arterioſi, lymphatici, ſanguinem revehentes, & ad ſubſtantiam partium pro nutritione adducentes, compreſſi coarctati & occluſi fuerint: quo factum eſt, ut, cum ſeroſus latex vaſis ſuis amplius contineri & circulari non potuerit, inſtar fluvii ſeſe alveo efferentis, in ipſam partium ſubſtantiam modo hic modo illic magis exundaverit, ſive extra vaſa & circulum poſitus fuerit. Omnis vero humor extravaſatus, cum per ipſam moram à craſi blanda naturali deficiat & indolem plane alienam acquirat, partimque glutinoſus tenax, partim acris ſalſus evadat; fit, ut à tenſione, compreſſione, lancinatione, & vehementi strictura partium fibroſarum & nervearum moleſtiſſimi & acerrimi dolores ſæpiſſime cum frigoris glaciati ſenſu oboriantur: ſed quandoque etiam accidit, ut ſerum extravaſatum, non ſecus ac albumen ovi fieri ſolet, in tenue & corruptum liquamen quod amplius à calore fortiori non admittit coagulum, faceſſat, & ex uno loco præſertim ſuperiori ad inferiores per poroſam partium ſubſtantiam & habitum carnoſum tranſeat; nihil enim frequentius in praxi occurrit, quam quod rheumatiſmus locum ſuum mutet & ex capite in cervicem, in ſcapulas, humeros ac pectus præſertim in ætate minoribus tranſeat, in adultioribus vero in dorſum, coxendicam regionem & femora deſcendat.

§. XI.

Rheumatiſmus & arthritis vernali & autumnali tempore affligunt.

Conſtanti inſuper experientia confirmatum habemus, rheumaticas æque ac arthriticas affectiones frequentiſſime circa vernum tempus & menſe Octobris, ſub inſignibus aëris & tempeſtatum ex calido in frigidum & ex frigido in calidum mutationibus, ventiſque repente ex contraria plaga ſe invicem excipientibus, corpora tam ſanguine quam ſero impuro plena impetere atque laceſſere, & quidem cum febriculoſa quadam commotione ſequentem in modum: Præcedit ſpontanea laſſitudo & gravitas artuum cum extremarum partium refrigeſcentia, horripilatione & quodam rigoris ſenſu; ſubſequitur anxius internus æſtus præſertim circa præcordia, concitatior & ſtrictior pulſus, inquietudo, ſitis, inappetentia, alvi obſtructio, quandoque ſpirandi anguſtia: dolor poſtea gravis acutus vel gravativus, tenſivus, has vel illas partes occupat, qui noctu exacerbatur, non ſecus ac in febribus catarrhalibus fieri aſſolet: & licet febrilis hæc commotio alios gravius alios minori gradu affligat & facilius tranſeat, nihilo minus dolor in affectis partibus adhuc relinquitur, eaſque laceſſendo diutius ſæpe perſeverat.

Eorum proceſſus.

Cum vero omnis febrilis commotio ejus ſit generis & indolis, ut partes exteriores & nervoſas ſpaſmo afficiat, & tenuiſſimas vaſorum radices & apices coarctando & comprimendo, ſanguinem & humores in vaſis majoribus & interioribus accumulet, atque in corde & arteriis celeriorem ſyſtolen efficiat; fieri aliter vix poteſt, quin cum magno impetu ſanguis in laterales arteriolarum ramos, qui ſanguinem coloris coccinei non vehunt, intruſus, tandem ſeroſam ſui extra vaſa portionem dimittat: & inde dolorum origo fit. Sed monendum hoc loco eſt, quod dolorificæ hæ partium ſenſilium ſpaſticæ ſtricturæ non tam à ſero tenui in eas irruente, quæ pars maxime diſſlatur, ſed potius à viſcidioribus ejus partibus, ſpiculiſque & aculeis ſalino-acribus relictis & intime earum poris ſe inſinuantibus proficiſcantur. Hinc etiam fit, ut non tam promte & facile, ob materiam vitioſam partibus altius impactam, hi affectus medicaminibus cedant.

§. XII.

Cauſa proxima impeditus circulus.

Ex dictis itaque luculenter conſtare poteſt, impeditum ſanguinis circulum & regreſſum per minima vaſa, proximam & evidentem cauſam ad generationem ejuſmodi rheumaticorum dolorum conſtituere; id quod clarius eluceſcere & demonſtrari poteſt exinde, quod, ut ego ipſe aliquoties obſervavi, à paulo ſtrictiori ligatura, poſt ſectam venam, ob inflictum paulo gravius vulnus in pedibus intra XXIV. horas relicta, dolor ipſos pedum & maxime pollicis articulos non ſecus ac in podagra fieri ſolet, per multos dies cum moleſtia durans invaſerit.

Quod exemplo illuſtratur.

Idem non ita pridem contingebat celebri Medico, qui in ipſa ſura certas forte ob cauſas venam pertundendam curavit, ubi fortiori ligatura ob profundiorem venæ ſitum opus fuit; ſed factum exinde eſt, ut altero mane, atrox dolor cum tumore non modo ſuram, ſed ipſos quoque pedum articulos infeſtaverit, cujus per interna & externa remedia diſcuſſionem, ne deterius ſuccreſceret malum, magna cura & ſollicitudine moliri & procurare debuimus. Videmus etiam ex dictis, propinqua admodum cognatione rheumatiſmum cum morbo articulari conjunctum eſſe, huncque ſæpius ita mentiri, ut à quibuſdam arthritidis univerſalis & vagæ nomine inſigniatur: nam & hæc quandoque repente in plures irruit articulos, & ſpinæ vertebras & juncturas oſſium gravibus excruciat doloribus. Neque ignotum in praxi eſt, quod rheumatiſmus fixus ac vagus in iis qui ſæpius ac iterum eundem patiuntur, præſertim ſi aliunde debilitatem contraxerunt, in veram tandem arthritidem transformetur. Et quia hemicrania, pleuritis & hepatitis ſpuria, de quibus ſupra actum, item odontalgia ſpecies rheumatiſmi ſunt, certum ac nihil dubii eſt, quin etiam earum generatio ſub iiſdem cauſis atque eodem modo procedat.

§. XIII.

Rheumatiſmus omnes invadit,

Ceterum illud crebra animadverſione compertum eſt, nulli ætati, nulli ſexui rheumatiſmum parcere: quos alioquin ab arthritide fere immunes HIPPOCRATES *Sect. VI. aphor.* 29. & 30. pronunciat.

præſertim hæmorrhagiis ceſſantibus.

Maxime vero omnium videmus, eos, quibus in juventute hæmorrhagiæ narium frequentiores fuere & dein ceſſarunt, rheumaticis eſſe obnoxios doloribus: quod itidem ab HIPPOCRATE *lib. II. Prorhet.* notatum eſt, ubi nos docet, quod in his, quibus circa articulos tumores & dolores fiunt, viſcera plerumque magna ſubſint, quibus in pueritia & juventute ſanguis è naribus fluere deſierit: ac proinde interrogandum eſſe admonet, de ſanguinis eruptione, factane in juventute fuerit; item an pruriginoſæ, veluti ab urtica puncturæ vel in pectore vel in dorſo ſubſint, utpote quæ impuritatem ſeri abunde arguunt. Sed quod HIPPOCRATES de hæmorrhagiis narium innuit, id intelligendum quoque eſſe arbitror de omnibus aliis ſanguinis ſalutaribus excretionibus. Nihil enim magis in praxi occurrit, quam quod fœminæ præſertim ſanguineæ complexionis, poſt quinquageſimum annum prorſus ceſſante ſanguinis fluxu, niſi tempeſtive venæ ſectionibus occurratur, vagis & gravibus hinc inde in partes irruentibus dolorum

ror-

tormentis afficiantur. Neque amplius incognitum eſſe poteſt in arte exercitatis, hæmorrhoidalem fluxum conſuetum, ſi debito modo & tempore procedit, à doloribus & rheumaticis & arthriticis viros immunes præſtare poſſe; quibus ſub ejuſdem fluxus defectu vel ſuppreſſione tandem obnoxii fiunt. Neque tamen mihi ignota ſunt exempla, ubi in debilitatis & cachecticis, præſente hoc fluxu nec dolores arthritici nec nephritici deſierint.

§. XIV.

Qui ab his affectibus liberi? qui iis obnoxii?

Denique quod ad generationem horum dolorum pertinet, non prætermittendum eſſe arbitror, eos qui corpus valide movent & exercent, qui parcius vivunt, & aquam potant, liberos plane ab ejuſmodi afflictionibus permanere; cum contra qui vitam agunt otioſam, vinis & ſpirituoſis potibus & comeſſationibus nimis delectantur ac Veneri intempeſtive & nondum matura ætate nimium dediti ſunt, gravioribus rheumaticis & arthriticis doloribus crebrius exerceantur.

§. XV.

Cauſæ ad eos diſponentes.

Neque hoc loco omittendum eſt, quod ab aliis præcedentibus & diu inhærentibus morbis, febribus maxime intermittentibus, præſertim ſi male tractatæ fuerint, inſignis ad hos affectus diſpoſitio arceſſatur. Ita BALLONIUS *lib. de rheumatiſm.* plurimos vidit, qui, quartana chronica laborantes, ſub finem morbi, in graves artuum imo totius corporis dolores inciderunt. Novimus etiam doloribus ventris & colicis diu affligentibus artuum dolores vagos certis periodis infeſtantes ſatis acerbos ſucceſſiſſe.

§. XVI.

Rheumatiſmus ſcorbuticus.

Datur etiam rheumatiſmus *ſcorbuticus*, in quo univerſa lymphæ & ſeri maſſa impuris excrementitiis ſalino-ſulphureis acribus particulis, quæ ſubinde per exanthemata, maculas & purpuram ſeſe manifeſtant, infecta eſt, atque ex prava dura ſalſa diæta, vita otioſa & ſedentaria, familiari aëris gravidi & vappidi uſura, diuturnaque triſtitia, originem ſuam ducit: & exinde incolis regionum maritimarum ſolennis & frequentiſſimus eſſe ſolet.

§. XVII.

Venereus.

Gravior vero eſt rheumatiſmus *venereus*, qui horrendis dolorum tormentis, noctu præſertim intenſioribus, certis nervoſis partibus pertinaciter inhæreſcens, eos qui ex impuro coitu, virulento & putrido miaſmate univerſam lymphæ & ſanguinis maſſam contaminarunt, miſere excruciat. Quæ omnes commemoratæ huc uſque cauſæ eo collineare videntur, ut ſerum ſanguinis adaugeant, intemperatum ac impurum reddant, robur ac vires partibus ſolidis ſubtrahant, excretiones ſalutares imminuendo, ut poſtea ejuſmodi ſeri ſtagnationes, fluxiones ac acerbæ & dolorificæ paſſiones inde reſultent.

§. XVIII.

Solvuntur hi morbi per ſudorem &c.

Atqui ex hiſce jam clarius patet ratio, quare hi affectus ſalutariter copioſis urinis & ſponte ſudoribus obortis, nec non hæmorrhagicis excretionibus ſolvantur, vel cur à variis cutis efflorescentiis multum levaminis ægrotantes accipiant? quorſum pertinet aphoriſmus *Hippocratis* 74. *Sect. IV. quibus ſpes eſt ad articulos futurum abſceſſum, eos liberat urina multa, craſſa & alba prodiens; qualis in laborioſis febribus quarto die quibuſdam exire incipit. Si vero ſanguis è naribus profluxerit brevis admodum fit ſolutio.* Per laborioſas vero febres nonnulli rectius rheumaticas intelligunt, quæ cum ſenſu doloris & laſſitudinis in toto corpore accidunt. Annotatum quoque à nobis ſæpius eſt, artuum dolores, ulceribus ſponte ſubortis in pedibus, conquieviſſe, qui, poſtquam arte conſolidata fuerunt, mox reſuſcitati ſunt. Novimus pariter, immanes artuum dolores, oborta pſora vel ſcabie lepræ albæ naturam habente, penitus ſublatos. Nam ſicut metaſtaſis materiæ vitioſæ à partibus interioribus ad exteriores ſaluberrima eſt, ita contra, quæ ab externis ad interiora & ipſa viſcera vergit eſt pernicioſiſſima.

§. XIX.

Atque, ſi rite tractantur, periculo vacant.

Affectus rheumatici, & incipientes podagrici quam diu in externis partibus verſantur, neque perverſa tractatione humor vitioſus introrſum ad nobiliores partes repellitur, omni vacant periculo, nec facile hominem è medio tollunt. Quemadmodum vero in primis annis, atque in adoleſcentia ejuſmodi moleſtæ ac catarrhoſæ fluxiones in capite, & rheumaticæ in partibus muſculoſis cum crebrioribus narium hæmorrhagiis inſignem naturæ imbecillitatem ſive tonum & robur ſolidorum dejectum deſignant: ita plures chronicas in juvenili & virili ætate, ratione cauſæ & genii cum hiſce affectibus correſpondentes ægritudines præſagiunt, præſertim quando ex parentibus morboſis & hypochondriacis prognati fuerunt.

CURATIO.

§. I.

Indicationes therapeuticæ.

Ex hiſce omnibus, quæ jam in medium à nobis prolata fuere, ſatis abundeque intelligi poſſe arbitror, totum curationis caput & methodum medendi rationalem in eo conſiſtere, ut probe & penſiculate individui laborantis naturam, differentes cauſas: num incipiens ſit, & à ſanguinis copia & nimia mole, num à colluvie impuri ſeri provenerit, & jam malum radices egerit? conſideremus, & ſecundum has circumſtantias & differentias indicationes therapeuticas primum formemus, apta dein & convenientia remedia in uſum proponamus.

§. II.

Venæ ſectio ſtatim in principio celebranda.

Quandocunque igitur corpus evidenter eſt plethoricum, & rheumatiſmus univerſalis omnes propemodum corporis artus cum febriculoſa quadam motione graviter impetit atque infeſtat, adeoque ſecundum Veterum ſcholas ſanguineus eſt, omnino in venæ ſectione & quidem ſtatim in principio adminiſtrata, celerrimum & præſentiſſimum eſt reponendum præſidium. Id quod jam olim Medicorum peritiores agnoverunt: qua de re inſignis locus extat apud ALEX. TRALLIANUM qui *libr. XI.* ita ſcribit: *ſi humorem, qui in articulos confluxerit, ſanguineum eſſe ſuſpicemur, ubi quidem nihil prohibet, vacuationem quæ per venæ ſectionem adhibetur tentato: hac enim ratione multos novi aut in totum morbo liberatos aut raro fluxionibus correptos; eo, quod non neglexerint, ſed veris ſtatim initio ſanguinem ſibi detrahi curarint, non ſolum vacuandi,*

euandi, ſed etiam præſervationis cauſa id facientes. Id quod etiam nos confirmamus: nam plures novimus, ſanguine ac ſuccis plenos, qui à cauſa externa tranſpirationem univerſalem ſufflaminante in immanes totius corporis dolores cum ſtupore & immobilitate partium repente conjecti, unice fere matura ſanguinis miſſione eaque intrepide & tuto, urgente neceſſitate, circa quartum diem repetita prorſus convaluerunt. Novimus etiam homines ſanguineo-cholericæ vel melancholicæ conſtitutionis, conſiſtentis ætatis, in dolores chiragricos & podagricos mitioris naturæ prolapſos, venæ ſectione circa æquinoctia, vel interdum etiam circa ſolſtitium æſtivum admiſſa, ab iiſdem & præſervatos & immunes redditos fuiſſe.

§. III.

Hinc in Gallia etiam valde æſtimatur.

Et quia rheumatiſmus ſanguineus in nulla regione familiarior ac in Gallia eſt, ob ſanguineam incolarum complexionem & victum copioſum ſanguinem ingenerantem; non mirum eſt, præſtantiſſimos Galliæ Medicos, qui primum & optime de rheumatiſmo quicquam ſolidi & effato dignum literis prodiderunt, hoc remedii genus maximopere æſtimare ac collaudare. Ita BALLONIUS *libr. de rheumatiſm.* inquit: *laudamus impendio phlebotomiam in hoc morbo, quam ſalutare remedium eſſe teſtamur.* Pariter ac CAROL. PISO *l. c.* plurimum momenti tam in curatione, quam in præſervatione rheumatiſmi, in repetita ſanguinis miſſione ſitum eſſe affirmat, multaque notatu perquam digna in eam rem exempla ſubjungit. RIVERIUS *Cent. III. obſ.* 42. & *Cent. IV. obſ.* 42. ſeptem vicibus in juvene, atque in alio totidem inſtituta venæ ſectione, adhibitis paucis aliis remediis, contumacem rheumatiſmum feliciter abactum obſervavit. Maxime omnium vero ſpectandus LEONH. BOTALLUS primus ille venæ ſectionis in Gallia auctor, qui *libr. de curat. per ſanguin. miſſion. cap. XII.* pluribus & rationibus & exemplis confirmat, quantum utilitatis & levaminis præſentiſſimi in doloribus rheumaticis etiam repetita venæ ſectio attulerit. Ex Anglis SYDENHAMUS *in Oper. p.* 170. curationem non aliunde ac à phlebotomia petendam eſſe aſſeverat, eamque aliquot dierum ſpatio repetendam. Lectu quoque digniſſima eſt obſervatio, quæ in M. N. C. *Dec. II. an. IX. obſ.* 120. *p.* 290. extat, de rheumatiſmo univerſali, ſola venæ ſectione reiterata feliciſſime & brevi tempore curata. Multo vero magis hoc auxilii genere opus erit tam ad ſanandum, quam ad avertendum hoc malum in fœminis menſium defectu vel plenaria emanſione laborantibus, vel in viris quando conſueta hæmorrhoidum fluxio fuerit ſuppreſſa.

§. IV.

Pulveres dein diaphoretici cum aquis diapnoeis propinandi.

Præter ſanguinis miſſionem in affectione rheumatica & arthritica calida incipiente & cum febrili æſtuatione juncta, temperatiora diaphoretica cum nitroſis moderate mixta, mediocri ſed ſæpius repetita & continuata per tempus doſi oblata, ad æſtum, fervorem & orgaſmum ſanguinis temperandum, atque etiam ad humoris vitioſi lenem & ſucceſſivam diſcuſſionem æqualiter per univerſum corpus promovendam, præſentiſſimum levamen conferre & ratione & experientia ſuffulti aſſeveramus: quo in genere ceteris omnibus palmam præripiunt, pulveres ex lapidibus cancrorum, unicornu foſſili, cornu cervi ſine igne vel uſto, antimonio diaphoretico vel ejus ceruſſa, ſuccino, conchis præparatis, cinnabari, adjecta ſufficiente quantitate nitri purificati vel melius artificialis confecti; qui cum aquis diapnoicis & leni anodyna virtute conſpicuis, ut ſunt aquæ florum ſambuci, acaciæ, ulmariæ, tiliæ, ceraſorum nigrorum, cardui benedicti, mariæ, ſcabioſæ, propinandi ſunt: neque inutile, ſed valde commodum erit, ad febriles volaticos æſtus melius compeſcendos, ſucci citri quippiam, vel ad gratiam ſyrupum acetoſitatis citri in convenienti quantitate adjicere & hæc ſingula in mixturam redigere. Pro potu ordinario ſerum lactis cum ſucco citri vel cremore tartari acidulatum, aut tamarindinatum, vel aquam decoctam cum raſura cornu cervi, radice ſcorzoneræ, cichorei, glycyrrhizæ, graminis, ſemine fœniculi, commeodamus.

§. V.

Quando cum venæ ſectione cauté mercandum?

Quandocunque vero rheumaticæ ejuſmodi afflictiones non tam ſanguinis puri & conſiſtentis copiam, ſed ſeroſi impuri plenitudinem & colluviem, in corporibus præſertim debilioribus ſeroſæ & phlegmaticæ conſtitutionis pro cauſa agnoſcunt, tunc omnino cautiſſime, præſertim in ipſa curatione cum ſanguinis miſſionibus agendum eſt. Recte hinc GALENUS *libr. VI. aphor.* 47. ſcribit: *illis, qui plenitudinis paſſionibus ſubjiciuntur, per venæ ſectionem ſuccurrendum eſſe, qui vero corruptos ſuccos in corpore fovent purgationem exhibendam*, ſeque hac ratione non modo plurimos ſervaſſe ſanos qui longo ante tempore ſingulis annis morbis caperentur, ſed & podagram & morbum articularem adhuc incipientem ex tali evacuatione multis jam annis fieri prohibuiſſe. Qui vero jam ſæpius cum hiſce fluxionibus conflictati ſunt, plus noxæ quam auxilii ex ſanguinis detractione ſunt conſecuti, præſertim, ſi corpore ſint imbecillo & frigido ac in ætate ſenili conſtituti.

§. VI.

Cura pro differentia cauſarum inſtituenda.

Ex quibus jam liquido conſtare poteſt, quod Veterum Medicorum peritiores, differentiam dolorum maxime arthriticorum ſecundum cauſas in curando probe obſervandam eſſe animadverterint. Nam alia ratio eſt curandi rheumatiſmum vel etiam arthritidem incipientem eumque univerſalem in corpore plethorico, qui à ſanguinis præternaturali redundantia ob tranſpirationem interceptam proficiſcitur; alia medendi ratio eſt, ubi atrox dolor certæ tantummodo parti pertinaciter inhæreſcit, cum ingenti frigoris ſenſu ſtipatus & à vehementia hujus imprudenter admiſſi in corporibus ſeroſioribus excitatus: alia medendi via ineunda, quando ſtatus plethoricus longiori ſub morbi decurſu vel improvida medicatione in ſtatum cachecticum vel cacochymicum degeneravit, & parum ſanguinis boni & conſiſtentis, permultum vero liquaminis ſeroſi & excrementitii in vaſis continetur: quibus in caſibus ea, quam maxime remediorum genera indicantur, quæ ſeri vitioſi illuviem blande ſed ſufficienter tamen per congrua emunctoria, per alvum videlicet, per ſubcutaneum cribrum & per urinas evehunt.

§. VII.

1] Bilioſæ ſordes per blanda laxantia educendæ.

Quod ad uſum evacuantium attinet, nullo modo hic vi agendum, ſed paulatim & ſucceſſive bilioſæ & viſcidæ ſeroſæ ſordes per mitiora & temperatoria medicamina educendæ. Cui ſcopo obti-

obtinendo, ex noſtra quidem experientia, egregie ſatisfaciunt, infuſa ex aqua dimidia vini parte remixta, cum radice cichorei, pimpinellæ, polypodii, rhabarbaro, foliis ſennæ ſine ſtipitibus, herba cardui benedicti, ſummitatibus centaurii minoris, agarico, corticibus aurantiorum, citri, cortice ligni ſaſſafras, paſſulis minoribus & tartaro tartariſato leniter decoquenda. Utile quoque eſt rhabarbarum manſum ad ſcrupulos duos vel drachmam cum uvis pinguibus vel Corinthiacis: nam noſtra certe experientia rhabarbarum in ſubſtantia ſumtum abundantius multo & duplo plus quam ſi in decocto & infuſo detur, educit, quippe ſimul tonum inteſtinorum & viſcerum inſigniter roborat. Bis autem minimum vel ter in hebdomade ejuſmodi evacuans exhibere convenit, ut ſordes ex primis viis à prava digeſtione relictæ evocentur, quæ alias ad morbum ſovendum & ſuſtinendum, ejuſque vim augendam permultum conferunt. Atqui hujus generis alterantibus & evacuantibus, in doloribus periodice, ſive certis horis irruere atque infeſtare ſolitis, nunquam carere nos poſſe multoties edoctus ſum.

§. VIII.

2) Vitioſum ſ rum per mitiora diaphoretica evocandum.

Primis viis ſic probe evacuatis, vitioſi ſeri molem, per decocta liberiorem tranſpirationem quæ expediunt & leniter ſudorem movent, educere & utiliſſimum & neceſſarium eſt: qualia ex radicibus & lignis, ut radice chinæ, ſarſaparillæ, cichorei, glycyrrhizæ, ſcorzoneræ, ligno & cortice ſaſſafras, ligno ſantali citrino, guajaci, ficubus & paſſulis minoribus parari poſſunt. Si malum quodammodo radices egerit & inveteraverit, antimonium crudum cum dupla portione pulveris bezoardici & diaphoretici ſupra deſcripti, convenienti doſi & tempore exhibitum opem non ſpernendam præſtitiſſe à me pluries obſervatum eſt. Ceterum liquor qui diuretica diaphoretica & ſimul tonica efficacia inſigniter ſeſe commendat, ex tinctura tartari, antimonii acris, cum liquore anodyno minerali & ſpiritu tartari decenti proportione permixto componendus, accommodatiſſimum remedium eſt, & præſentiſſimo cum fructu uſurpatur.

§. IX.

Rheumatiſmus corpus ſcorbuticum infeſtans, diluentibus & demulcentibus abigendus.

Quandocunque rheumatiſmus ſive fixus ſive vagus ſcorbutico corpori inſidet, & evidentibus ſe lignis ac ſymptomatibus prodit, curationi paulo longius inſiſtendum erit. Neque enim tam promte & facile tota lymphæ & ſeri maſſa intemperata, corrupta & ſalinis excrementitiis partibus deturpata, in nativam & priſtinam dulcedinem & conſiſtentiam reduci poterit. Conveniunt tunc maxime diluentia demulcentia, paulo majori copia & longiori tempore exhibita: inter quæ, ſerum lactis dulce mannatum, vel acidulum tamarindinatum, aut putum cum ſuccis herbarum antiſcorbuticarum permixtum, item aquæ minerales temperatiores: *Selterana*, *Wildungenſes*, *Tænnſteinenſes*, vel in robuſtioribus, *Pyrmontanæ*, *Egranæ* cum dimidia lactis aſinini vel vaccini parte maritatæ, & ſub convenienti diætetico regimine uſurpatæ, omne fere curationis exoptatæ punctum complent.

§. X.

Si ex lue Gallica provenerit, [illegible]

Si rheumatiſmus ex luis venereæ reliquiis in ſanguinis maſſa contentis, ut non raro evenit, originem ſuam ducit, duriori cuneo opus eſt, utpote, niſi decocta lignorum ſudorifera, per antimonii crudi vel etiam mercurii dulcis additionem armata & nobilitata, prudentem in uſum vocentur, raro ſperatus & ſalutaris effectus obtinetur. *Ligna c. antim. cr. vel mercur. dulc. proſunt.*

§. XI.

Topicorum uſus ſit cautus.

Quod attinet ad ipſa topica, quæ ad humoris certam partem obſidentis placidam & ſucceſſivam diſcuſſionem quidpiam conferre valent, magna etiam cautione in iis eligendis & exhibendis opus eſt, ne plus detrimenti quam emolumenti afferant. *Quando omittenda?* Si rheumatiſmus eſt ſanguineus, præſtat penitus ab iis abſtinere, & tantum moderato & æquali lecti & tegumentorum calore partes dolore affectæ ſovendæ ſunt: ſiquidem tali modo longe felicius blanda materiæ quæ in vitio eſt diſflatio & exhalatio promovetur, ac ſi variis externis eam adjuvare velimus. *Quando adhibenda?* Si vero ſpiſſus, immobilis & frigidus humor paulo altius & pertinacius, cum frigoris ſenſu ac ſtrictura pororum, partibus inſidet; tunc omnino frictiones cum pannis aſperis & calidis inſtitutæ, è ſedibus ſuis fixis humorem tenacem potentiſſime evocant. Poſt frictiones cucurbitulæ cum vel ſine ſcarificatione applicandæ; ubi tamen animadverti illud debet, quod cucurbitæ cum ſcarificatione dolentibus ejuſmodi partibus appoſitæ, cum profundiori etiam vulnuſculorum inflictione, parum admodum ſanguinis eliciant: luculento ſatis documento, vaſorum ſanguineorum ramulos à ſpaſtica ſtrictura ita coarctatos & compreſſos eſſe, ut ſanguinis circularem motum reſpuant; atque adeo non tam à ſanguine nimium ibi congeſto, quam ab humore viſcido & acri ſtagnante, hos dolorum faces accendi veri ſit ſimillimum.

§. XII.

Quando optimum ſit?

Ubi igitur altius inſidet humor & immanes artubus dolores inducit, tunc omnino externis præſidiis ex toto carere vix poſſumus. Licet vero plura hunc in finem magnis ab auctoribus hinc inde celebrari ſoleant laudibus: ego tamen in nullo majorem juvandi efficaciam deprehendi ac in noſtræ inventionis nervino linimento, ſequenti modo conficiendo: *rec. aquæ Anhaltinæ uncias duas, balſami Peruviani drachmas duas, theriacæ veteris drachmam: Infunde & per digeſtionem extrahe: colaturæ adde eſſentiæ croci, caſtorei, nuciſtæ ana drachmas duas, camphoræ drachmam. M. f. linimentum, quo dolentes artus ſæpius inungi debent.* Si vero à diutius partem affligente dolore rigiditas, immobilitas cum ſtupore remanet, quæ affectio pareſis nomine venit, *linimentum quod habet axungiam humanam, cujus duæ unciæ cum balſami Peruviani & olei caryophyllorum drachmis duabus permiſceantur*, mirabilem plane præſtitiſſe efficaciam, per crebriorem uſum à nobis animadverſum eſt.

§. XIII.

Balnea in declinatione morbi conferunt.

Balneorum quoque tam naturalium quam artificialium caute adminiſtratorum uſus eſt inſigniſſimus. At vero neutiquam in principio aut in ſtatu morbi, ſed in declinatione potius, tum ad reliquias morbi ex intimis ſedis ſuæ penetralibus moderato ſudore eliciendas, tum ad membra per ſpaſticas dolorificas tractiones & agitationes imbecillia reddita roboranda & rigida emollienda, uſurpari debent. Inter alia vero balneum ex fonte *Lauchſtadienſi* in Miſnia, qui tenerrimum Martis crocum alit, atque natura admodum

sub-

ſubtilis ac levis eſt, paratum, innumeris exemplis hoc fine & ſcopo adhibitum, opem deſideratiſſimam tuliſſe ego religioſe poſſum aſſeverare: qua de re *diſſertationem noſtram de hoc fonte germanico & latino idiomate conſcriptam* ad legendum atque cooferendum commendo.

CAUTIONES ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Circa venæ ſectionem cautela. Quantumvis ſanguinis miſſio etiam paulo largior, in externarum partium doloribus, qui à ſanguinis ſpiſſioris abundantia & ſalutaribus excretionibus impeditis proficiſcuntur, maxime quando in principio adminiſtratur, divinum plane ſit remedium: ſed tamen, ſi dolor diutius perſeverans, digeſtionem atque laudabilem chylificationem ipſaſque vires deſtruxerit, ut ſeroſa magis quam ſanguinea plenitudo corpori ſit infenſa, ipſumque corpus annis jam confectum fuerit, provide certe cum ea mercandum eſt. Idem tenendum eſt, quando ipſo in paroxyſmo cum febrili commotione affligente, metaſtaſes materiæ vitioſæ ad externos artus natura molitur; quo tempore, non aliter ac in eryſipelate, negotium naturæ ſalutare turbare & ſubvertere minime convenit.

§. II.

Præſervative celebranda. Non ſemel ego ſed aliquoties obſervavi, venæ ſectionem rite ante æquinoctia inſtitutam corpora ſtrictioris habitus, ſanguineo-melancholici & ſanguineo-cholerici temperamenti à catarrhalibus defluxionibus, item rheumaticis & arthriticis paſſionibus, quibus crebro obnoxia fuerunt, egregie præſervaſſe; adeo, ut ad avertendos hoſce affectus, præſertim ſi ſufficiens corporis motio ac làbor, abſtinentia à potibus ſpirituoſis, à diæta lauta & carnea, acceſſerit, non facile excellentius detur remedium.

§. III.

Cura lactea quando nocet? Diæta & cura lactea, utut in doloribus artuum vagis & ubi acrimonia ſubtilis & bilioſa peccat, ſuo quidem uſu & fructu non deſtituatur: nihilo minus tamen, ubi vaſorum, vel à ſanguine conſiſtente, vel à nimis ſeroſo adeſt plenitudo, & ventriculus cum inteſtinorum tractu atonia laborant, ne inde viſcerum infarctus emergat & ad cachexiam via pandatur, abſtinere ab ea cautius erit.

§. IV.

Si à ſuppreſſu hæmorrhoidibus, hæ promovendæ. Quando ſufflaminatus hæmorrhoidum fluxus ejuſmodi dolorum cauſam præbet, conſultiſſimum eſt opportune eum procurare. Cavendum tunc, ne venæ ſectio in partibus ſuperioribus inſtituatur, quam in pedibus celebrare expedit. Poſtea vero, quæ moderate hunc fluxum movere & ciere valent, ad quorum claſſem referendæ pilulæ *Avicennæ*, *Becherianæ*, noſtræ & his ſimiles, interpoſitis pulveribus temperantibus & nitroſis, qui æſtum internum ad ſupprimendum fluxum multum conferentem infringunt, ſubjungenda ſunt; quæ ſi non proficiunt, & tormina ac vomitiones dolorum externorum comites evadunt, ad applicationem hirudinum, mirabilis nonnunquam efficaciæ remedium, omnino confugiendum erit.

§. V.

Calidiora & ſpirituoſa fugienda. Caveant ſibi porro ſtudioſiſſime omnes qui catarrhoſis rheumaticis & arthriticis paſſionibus tentari & affligi ſolent, & quorum natura ad motiones ſpaſticas, pariter ac ſanguinis & humorum congeſtiones parata & diſpoſita eſt, ab omnibus fortioribus, calidioribus, diureticis, ſudoriferis, acrioribuſque purgantibus, nec non ab omnibus ſpirituoſis balſamicis ſic dictis quæ ſanguinem in orgaſmum concitant medicamentis, item à potibus ſpirituoſis & generoſis, poſt quorum uſum urina valde tincta & rubra apparet: caveant quoque ſibi, quantum fieri poteſt, à potu cereviſiæ, niſi ea ſit medicinalis, qualis eſt quæ non caput gravat, bene per urinam ſecedit & digeſtionem adjuvat: ſed pro potu vel puram aquam fontanam vel mineralem temperatam, aut decoctum gratum nullum pariens faſtidium ſibi eligant. Idque eo majori ſedulitate iis obſervandum commendamus, qui purpuram ſcorbuticam noſtri ævi quaſi endemium & familiariſſimum morbum, vitalibus ſuccis immixtam & immerſam fovent atque recondunt.

§. VI.

Quando activiora chymica uſurpanda? Quando dolor & atrox & pertinax inferioris corporis partes ut oſſa iſchii & coccygis diutius obſidet, & individua ægrotantia paulo ſunt robuſtioris ac firmioris texturæ, medicamina potentioris efficaciæ & virtutis chymica, ut mercurius dulcis, præcipitatus ſolaris bene præparatus, regulus antimonii medicinalis, quæ etiam decoctis ſudoriferis addi poſſunt, ad craſſum & lentum tartareum & vellicantem humorem è ſedibus ſuis intimis dimovendum, auxilium utique pollicentur ſpectatiſſimum.

§. VII.

Quando anodyna? Quando dolores immaniter urgent, quod in ſenſibilioribus fieri ſolet, ita ut vires, appetentiam, omnemque ſomnum adimant, & neque ſanguinis detractiones, neque nitroſa & temperantia, neque liquor noſter anodynus iis mitigandis ſufficiant, non inconſultum eſt, à lenioribus, videlicet emulſione ſeminis papaveris albi & ejus ſyrupo, ad fortiora paulo anodyna tranſire, atqui ad maſſam pilularum *Wildeganſii*, vel pilulas *Starckii* aut de ſtyrace, imo ad unum vel alterum laudani opiati granum, addendo croci extracti pauxillum confugere: cum alias opiata non temere in ejuſmodi affectibus uſurpanda ſint, utpote quæ, ut crebrius obſervatum, tam contumaces ejuſmodi affectus reddunt, ut poſtea omnia alia remedia etiam efficaciſſima ſpernant, efferatiuſque inhærendo & Medicis & ægrotantibus plurimum negotii faceſſant.

§. VIII.

Veſicatoria & cucurbitæ quando uſurpandæ? In rheumatiſmo ſcapularum incipiente, nihil eſt præſtantius veſicatorio intra ſcapulas poſito. Si vero in plethoricis accidit, quod ſæpius obſervavi in fœminis poſt ceſſantem circa annum quinquageſimum menſium fluxum, cucurbitulæ cum ſcarificatione partibus inferioribus ſingulis menſibus appoſitæ, juvamentum attulerunt inſigniſſimum.

§. IX.

Animus ab omnibus affectibus liber ſit. Quemadmodum illa corpora, quæ ad anomalas ſolidorum & fluidorum motiones, & ad horum tranſlationes ſive congeſtiones à natura diſ-

poſita ſunt, & vulgo ſenſibilioris indolis vocantur, mobiliſſimi ſunt animi & ab ejus affectibus, qui præcipuam hiſce morbis cauſam ac fundamentum ſubminiſtrant, facillime offenduntur: ita ſervata animi quies & tranquillitas, ſufficiens etiam corporis motus, & abſtinentia ab iis rebus quæ multis modis animum turbare atque diſponere ad affectus poſſunt, in iis morbis commendatiſſima eſſe debet.

ENARRATIONES MORBORUM.

Casus I.

Affectio rheumatica calculoſa in fœmina plethorica.

Fœmina quinquaginta & aliquot annorum, poſt plenariam menſium ceſſationem, ante biennium per uterum æque ac per alvum enormes quandoque ſanguinis experta eſt profuſiones: quibus Medicus ſatis opportune venarum ſectione & medicamentis orgaſmum ſanguinis temperantibus antiſpaſmodicis leniterque diaphoreticis ſubvenit, infuſum inſuper ex millefolii comis, quæ herba maxime ſanguinis nimiis effuſionibus compeſcendis dicata, ſubjungens. Quibus adhibitis, ſatis diu hæmorrhagiæ tam uterinæ quam alvinæ diſparuerunt: procedente vero tempore dolores valde gravativos circa regionem lumbarem & pungentes tractorios circa oſſa coxendicis ægra experiebatur. Ad hos mitigandos, licet præter venæ inciſionem & leniter laxantia, temperata diaphoretica & nitroſa uſurpata fuerint, nullum tamen levamentum attulerunt; ſed perſtiterunt dolores, fixum quaſi locum occupaſſent. Poſtea mox ad ſcapulas & pectus, mox ad genua, relicta priori lumbari & oſſis iſchii ſede vagabantur; quam tamen exſpirante ſuperiore partium cruciatu denuo repetebant. Calculorum quoque interdum excretiones cum urina non ſine moleſtia ſucceſſerunt, calculoſis & rheumaticis doloribus crebrius alternantibus: qui tamen acerbiores ſemper ab animi affectibus & tempeſtatum varietate redditi, ægram ita excruciarunt, ut cum viribus penitus omnibus caro quoque conſumeretur, præſertim quum jam per annum & ultra cum hiſce malis conflictari debuerit. Notabile vero quam maxime id fuit, quod, quum ægra ad conſtantem & graviorem dolorem, qui lumbarem & iſchiadicam regionem indeſinenter infeſtabat, aliquo modo leniendum, ſitum dorſi curvum ſibi ſelegiſſet, inferiorum dorſi vertebrarum ligamenta adeo fuerint relaxata, ut è ſitu ſuo quodammodo protruſæ prominuerint, & ſine dolore erecta incedere vix potuerit. Interea ad dolores tam rheumaticos quam nephriticos ſedandos, & ſanguinis miſſiones & anodyna cum diaphoreticis mixta, & antinephritica temperatoria, aſt ſingula irrito plane effectu, præſcripta fuerunt. Petiit ergo à me ſalutare quoddam, adverſus pertinacem hunc duplicatum affectum, conſilium.

RESOLUTIO CUM CONSILIO.

Ex hac morbi deſcripti hiſtoria, plura notatu digna ad uſum tam pathologicum, quam therapeuticum accõmodanda elici poſſunt. Primo quidem, quod menſium totalem ſuppreſſionem, quæ ordinario circa quinquageſimum annum contingit, in fœminis plethoricis vitæ ſedentariæ addictis & quæ ſenſibilioris animi atque tenerioris etiam corporis ſunt texturæ, graves ſæpius hæmorrhagiæ per uterum vel etiam per venas hæmorrhoidales ſequantur: ubi ſumma cura atque cautione in applicatione remediorum opus eſt, ne forte adhibitis fortioribus ſtypticis & opiatis plane ſiſtantur, neque etiam modum excedant & ſic corpus valde debilitantes aliis ex debilitate oriundis morbis anſam porrigant. Secundo, in noſtra ægrotante, effuſiones ſanguinis per hæmorrhoides, quæ haud infeliciter ſæpius menſibus deficientibus ſuccedunt, humorum ſtagnationes in aliis locis & quidem maxime circa regionem lumbarem & iſchiadicam, cum per vicinas alvi venas vitiatus fuerit exitus, exceperunt. Ab ejuſmodi vero ſanguinis & humorum ſtagnatione circa majora vaſa, & progreſſu in circulum eunte impedito, ſeri fit ſeceſſio, quod tartareis ſalibus & rudioribus terreis particulis onuſtum in tubuloſa renum ſubſtantia facile concreſcit in calculum, atque etiam ad ligamenta tendinoſa & glanduloſa quæ oſſa coxendicis cingunt atque ligant, delatum, graves atque diuturnos cum impotentia motus efficit dolores. Eadem quoque ſeri à ſanguine in inferiori corporis regione ſtagnante copioſior ſeceſſio, luxationis vertebrarum lumbarium omni procul dubio fuit cauſa; ad quam plurimum utique ſitus incurvatus, qui doloribus in hiſce partibus leniendis quodammodo inſervit, contulit: laxatis enim à ſeri exundantia ligamentis, facilis eſt oſſium è ſede ſua protruſio. Tertio attendi etiam in noſtro caſu meretur, converſio motuum ſanguinis & dolorum è regione lumbari & iſchiadica ad partes ſuperiores ſcapulam, pectus, manus, quandoque etiam genua, quæ ut plurimum aëris & cœli intemperiem & variationem vel gravem animi affectum iram præſertim & terrorem pro cauſa agnoſcit: quorum utique ea eſt natura, ut partibus præcipue membranaceis firmiter conſtrictis motum humorum invertant & ad alia loca tranſponant. Methodum autem huic malo medendi quod attinet, eam ita inſtruendam eſſe arbitrati ſumus. Primo omnium ſanguinis miſſionem inſtituendam curavimus: quippe hæc dolores ſemper leviorea efficit ac priora mala ex ſanguinis congeſtione in affectibus ſpaſmodicis ad nobiliores partes prodeuntia impedit. Dein infuſum Theiforme ex chamomillæ vulgaris floribus, ſummitatibus millefolii & ſemine fœniculi compoſitum, ſomno peracto ſatis larga copia mane in lecto hauriendum præſcripſi: cujus utique virtus in omnibus affectibus *chronicis* & ſpaſticis, non ſatis deprædicanda, eo quod humoribus fluxilitatem fœnerando & acrimoniam hoſtilem, quæ ſpaſmorum genitrix eſt, temperando, liberiorem ſanguinis curſum & ab eo dependentes utiliſſimas ſordium excretiones egregie promovet. Tum pro potu ordinario, ob eandem fere efficaciam, decoctum ex radice ſcorzoneræ, chinæ, ſarſaparillæ & raſura ligni ſaſſafras, atque abſtinentiam ab omni cereviſia vel aliorum potulentorum genere, quæ ſanis & integris quidem corporibus non adeo facile nocent, aſt valetudinariis & imbecillis nunquam proficua obſervantur, impenſe commendavi. Demum, pulveres leniter diaphoreticos abſorbentes & qui ſpaſmis reſiſtunt, humorumque acrimoniæ temperandæ idonei ſunt, quorum cenſum ſubeunt, qui ex ceruſſa antimonii ſive materia perlata *Crugneri*, lapidibus cancrorum, cinnabari, adjectis, nitro, pauxillo extracti caſtorei, vel etiam, niſi alvus obſtricta obſtet, theriacæ cœleſtia aut ſulphuris noſtri antimonii fixati, conficiuntur præſcripſi: qui vel ſub lecti introitum vel etiam mane, adhibito regimine blande diaphoretico, ex aquis antiſpaſmodicis v.g. florum acaciæ, tiliæ, primulæ veris, ceraſorum nigrorum porrigi poſ-

poſſint. Injunxi denique hæc medicamina non per ſaltum, ſed per gradus & procedente tempore virtutem ſuam exſerere; quare uſum eorum diutius protrahendum eſſe edixi. Et quoniam alvinæ excretionis ſemper habenda ratio, clyſteribus pariter ac alimentis lenientibus ex paſſulis & pomis Borſtorffianis eam expedire convenit. Subluxationi unguento ex axungia humana & oleo lavendulæ occurrendum eſſe ſtatui. Hoc itaque conſilio quum per hebdomadum aliquot ſpatium ægrota uteretur, & aquas *Selteranas* poſtea quoque uſurparet, adſpirante Divino favore, cum ſanitate in gratiam rediit.

Casus II.

Rheumatiſmus aurium, ex ſuppreſſa per frigus coryza.

Inſignis hujus urbis artifex, in re pictoria clarus XXXIX. annorum, vitæ ſedentariæ valde addictus & Veneri plus juſto deditus, ante biennium die ſereno menſis Septembris iter facit Lipſiam, quum caput coryza tentaretur. Noctu dum ſomnum capiebat, ex improviſo aperta feneſtra, frigidior ventus dextrum capitis latus non ſatis tectum impetit: poſtero die circa aurem ejuſdem lateris perſentiit dolorem valde acutum & æſtuantem, ita ut quaſi ignitus clavus aurem transfodere videretur. Is porro ex aure dextra ad ſiniſtram etiam ſe protendebat, & plenarium non modo auditus, ſed etiam guſtus & odoris ſenſum adimebat; quo acerbo dolore accedente per duas & ultra ſeptimanas ita excruciatus fuit, ut ob aſſiduas vigilias in lecto decumbens inſania propemodum correptus fuerit. Accerſitus Medicus in chirurgica arte exercitatiſſimus, cauſam inſolentioris hujus affectus, abſceſſum intra cranium & cutem, vel intra cranium & cerebrum reputans, trepanationem proponebat, quam patiens autem reſpuebat. Ex noſtro igitur conſilio abraſum fuit totius capitis capillitium & applicatum emplaſtrum leniter diaphoreticum & veſicatorium cum refracta cantharidum admixtarum doſi. Quo effectum eſt, ut ex aure dextra, ichoroſa multa ſenſim paulatimque effluxerit materia, per aliquot dierum intervalla perſiſtens. Unde in hac aure auditus quidem reſtitutus eſt, quod poſtea etiam in ſiniſtra contigit; nihilo minus tamen obſervabat, quod intra hoc tempus dolor ad dextrum humerum, ex eo in ejuſdem lateris regionem iſchii, poſtea in ipſum genu & tandem in pollicem pedis deſcenderit, ut ſine baculo vix incedere potuerit; licet nunquam antea podagra fuerit vexatus. Nihil autem amplius ex medicamentorum claſſe ei, præter infuſum theiforme ex ſpeciebus lenem diaphoreſin promoventibus, nec non pulveres diaphoreticos cum pauxillo nitri & cinnabari nobilitatos, præſcripſimus: quibus per Dei gratiam intra dies octo perfectæ ſanitati fuit redditus.

Epicriſis.

Peculiarem fluxionum dolorificarum ſive rheumatum ſpeciem prædictus caſus exhibet, atque clarius commonſtrat, quomodo humor ſeroſus in capite, ex coryza, ob acceſſum inclementioris & penetrantioris frigidæ auræ, ſpiſſior, immobiliſque redditus & extra vaſa conſtitutus, hoſtili ſubtilique per moram acrimonia imbutus, ex partibus ſuperioribus ſucceſſive ad inferiora ejuſdem lateris per poroſam membranarum nervoſarum muſculis communium ſubſtantiam deſcendere, in articulatione partium ad tempus decumbere, graviter affligere & ad extremos uſque pedes iter & progreſſum ſuum abſolvere poſſit. Et quoniam tale quid à Medicis etiam antiquiſſimis obſervatum fuit, non mirandum eſt, eos credidiſſe quod omnes defluxiones ſeroſæ ex capite tanquam fonte proveniant originemque ſuam trahant, & inde in ſubjacentes partes deriventur. Commode etiam hic caſus ad rheumatiſmum aurium ſive otalgiam referri poteſt, qui ut ſæpius obſervavi, abſceſſu ſalutariter ſolvitur. Demum, emplaſtri diaphoretico-veſicatorii operatio animadverſionem quandam meretur, quod videlicet hujus efficacia morbidus humor fixiorem ſedem occupans, è loco ſuo in alium demigrare debuerit: id quod facilius in capite quam in aliis partibus muſculoſis & pinguibus, ad quas vix ac ne vix quidem ejus energia pertingere poteſt, ſi ejuſmodi dolorificis fluxionibus affliguntur, effici & præſtari poteſt.

Casus III.

Rheumatiſmus oſſis iſchii ſacri & coccygis venæ ſectione iterata curatus.

Judæus habitus corporis ſpongioſi in quadrageſimo ætatis anno conſtitutus, temperamenti mere ſanguinei, affectibus animi parum deditus, temperate ſemper vixit & binis annuatim vicibus circa æquinoctia ſanguinem è brachii vena detrahi curavit. Sex jam præterlapſi erant anni, quibus vere ſemper & autumno podagra laborabat, quæ pedum pollices dolore, ardore & intumeſcentia exagitans, vix ultra decem dies duravit, & nullis in uſum vocatis medicaminibus, ſponteevanuit. Ab hæmorrhoidali fluxu plane fuit immunis. Menſe Auguſto, alvi fluxu maxima ex parte cruento cum doloribus lancinatoriis circa hypochondria ſubito corripitur. Adjungebatur teneſmus, ut æger vicies ſellam petere debuerit, ſæpius non niſi muco albo depoſito. Decem hic fluxus dies continuavit, ſub quibus ſinceri quidem ſanguinis circiter menſuram dejecit. Licet vero valde debilitatus fuerit, vires tamen non ita multo poſt recuperavit. Ceterum dolor podagricus in principio Septembris invadere ſolitus jam penitus ſiluit: acutus vero dolorificus ſenſus oculos ita affixit, ut lacrymas ſtillare debuerint. Hic quidem intra aliquot dies ceſſavit, ſed ad dextrum oſſis iſchii latus delatus ad os quoque ſacrum & coccygis protenſus fuit: qui per menſis fere ſpatium durans, circa proximum æquinoctium ita invaluit, ut tolerari prorſus, noctu præſertim, nequiverit, atque omnem ſomnum ademerit. Acceſſit vero hujus doloris vehementia per paroxyſmos, & quidem circa horam tertiam pomeridianam cum frigore, ſubſequente poſtea pulſu celeri & æſtu corporis. In principio hujus affectus ante quinque hebdomades venæ inſtituta fuit ſectio, ſanguinis valde craſſi & nigri ſex unciis emiſſis: ſed in caſſum. Accerſor in conſilium: ubi ægrum vehementi dolore & languore excruciatum inveni, utpote qui nihil ex alimentis expetiit, nec dormire potuit, de nocturno æſtu conquerens. Porrexi itaque pulverem præcipitantem nitroſum una cum liquore anodyno minerali: & inde altero die meliuſcule ſe habere cœpit, mitigata doloris quodammodo ſævitia. Febricula tamen rurſus acceſſit circa tempus conſuetum. Sequente mane quum pulſus validius adhuc micaret, venam pertundi jubeo: quæ ſecta in pede fuit. Et quoniam ſanguis cum impetu proſiliret, decem minimum unciæ cum virium conſtantia emiſſæ fuerunt. Hac autem evacuatione id confecuti ſumus, ut ſimul & ſemel omnis dolor ex oſſe ſa-

cro & iſchii qui etiam ad genua ſeſe extenderat, evanuerit; quin imo æſtu febrili penitus ceſſante, nocte inſequente placida quiete gaviſus eſt, & abhinc vires amiſſas rurſus colligere cœpit.

Epicriſis.

Plura notatu digna poriſmata practica præfato ex caſu eruere non ſine fructu poſſumus. Primo videlicet, quod fluxus qui à Medicis habitus eſt dyſentericus, hæmorrhoidalis potius cenſendus ſit: in dyſenteria enim non ſic ſimul & ſemel ſeri & ſanguinis copia deponitur, neque etiam ſine acerbiſſimo dolore & torminibus abdominis, quibus patiens noſter caruit, id contingit, ſed dolor magis hypochondriacam regionem feriit, intra quam, ut notum eſt ex anatomicis, inteſtinum colon ſitum obtinet: atque hoc per ſpaſmum affecto, ſanguinis liber per vaſa ejus ſanguifera circuitus impeditus, & hinc per minima vaſorum hæmorrhodialium oſcula in anum effuſus eſt. Dein etiam notandum eſt, dyſenteriam non adeo cito evaneſcere, quæ nunquam ſine ſebre affligit: teneſmus vero, ut ego non ſemel obſervavi, non modo dyſentericos, ſed hæmorrhoidibus cœcis quoqua laborantes vexare ſolet. Interea animadverſione dignum eſt, ægrum, qui nunquam alias fluxus hæmorrhoidalis veſtigia expertus eſt, jam modo inſigni cum impetu & quidem ſatis largiter eum paſſum fuiſſe. Quod autem quieverit inde dolor conſuetus podagricus, id ſine dubio ob naturæ imminutum robur ſactum fuiſſe judico, utpote ſub quo ſerum vitioſum ad partes externas cum energia protrudi non potuit. Relicta interim arthritica materia primo oculos invaſit, & dein ad ligamenta & membranas oſſis iſchii, coccygis & ſacri delata eſt. Ibi vero propter vehementes ſpaſmos liberiorem ſanguinis circuitum ac progreſſum quum impediverit, ingens ejus circa has partes ſtagnatio hoc modo inducta fuit. Quapropter non ſine ſufficienti ratione, largiorem venæ ſectionem in pede inſtituendam ſuaſi, videlicet ad ſtagnantem ſanguinem à loco affecto derivandum & ejus circulum æquabilem reſtituendum: id quod etiam feliciſſime ſucceſſit.

C a s u s IV.

Rheumatiſmus ex hæmorrhoidibus ſuppreſſis. Carolinis & Tœplicenſibus depulſus.

Vir generoſus gracilioris & ſanguineæ conſtitutionis annum ducens trigeſimum, aliquot ante luſtra, gravativum circa os ſacrum perſentiebat dolorem, qui vero mox ſanguinis ex venis ſedis profluxu ſedatus ſuit. Intra anni ſpatium, ſanguinea hac excretione propter crebras animum valde exagitândi occaſiones cohibita, & neglecto omni remediorum uſu, atrox dolor junctus ſimul cum tuſſi valida brachium ſiniſtrum tam moleſto cum ſenſu lancinabat, quaſi acutis cultris caro diſcinderetur. Exactis aliquot menſibus dextro quoque brachio eundem doloris inſultum & impetum experiebatur, citra omnem ſalutiferum tot adhibitorum remediorum, venæ ſectionis, purgantium, ſudoriferorum, veſicatoriorum, cucurbitularum effectum. Nulla præſens erat contractura, quia brachiorum motus ſartus tectus remanſit, ſed talem modo percipiebat ſenſationem ac ſi ingens ex plumbo pondus ipſi inhæreret, cum adeo ingenti manuum infirmitate, ut nihil quod grave erat apprehendere vel retinere potuerit. Per intervalla etiam ſpaſmus manus occupabat perquam moleſte atque atrociter ut ſomnum ægre capere potuerit. Hos ſat acerbos dolores poſtea excepit gravior aurium & fere intolerabilis dolor, qui ſenſim cum cephalalgia lancinante, valde acuta & vehementi vires & appetentiam ciborum enervante ipſam corporis carnem conſumebat. Hæc ſymptomata non quidem continuo infeſtabant, ſed per intervalla, imo certis periodis præſertim pro atmoſphæræ diſpoſitione revertebantur & exaſperabantur. Expetiit à me conſilium. Suaſi, ut rite prius præparato per venæ ſectionem in pede & per nodulum laxantem corpore, thermas *Carolinas* adiret, iiſque cum convenienti regimine uteretur. Quorum cura abſoluta, ut in uſum externum thermas *Tœplicenſes*, ad imbecillum partium robur confirmandum & reſtituendum ducerer, auctor fui. Cui conſilio cum morem gereret æger, ex voto ſanitas ſucceſſit: nam ab eo tempore hæmorrhoidalis fluxus reverſus, corpuſque ab hujuſmodi doloribus diu immune perſtitit.

Epicriſis.

Quandocunque conſuetus hæmorrhoidum fluxus inordinatus fit, vel plane ſupprimitur, multa non modo valetudinis ſequuntur incommoda, ſed maxime omnium ad morbos ex corrupto & vitioſo ſero qui originem trahunt, corpus diſponitur: in quorum claſſem dolores externarum partium ſive dolorificas rheumaticas & artuum paſſiones merito referre debemus, utpote quæ ab humore ſeroſo excrementitio hinc inde in partibus ſenſibilioribus & nerveis ſtagnante & ſecedente oboriuntur. Sanguis enim quando per vaſa meſeraica & viſcera abdominis inque primis per lienem & hepar non jugi & perenni motu ac curſu libere fertur, ſed reſtagnat atque moram nectit, inteſtina & calida agitatione, in liquamen putridum corruptum fatiſcit; quod dein ſanguini permixtum & ad debiliora loca translatum, dolores & ulceroſas ſæpe fluxiones efficit. Ex eodem fundamento ac ſonte purpuræ ſcorbuticæ, quæ intus retenta cauſam ſæpiſſime graviorum in artubus dolorum præbet, geneſis derivanda venit; eo, quod conſuetas & ſalutares ſanguinis in fœminis per uterum, in viris per hæmorrhoides vacuationes cohibitas & compreſſas hos ipſos preſſo pede inſecutos fuiſſe, multoties à nobis obſervatum eſt.

C a s u s V.

Rheumatiſmus ſepticus, ex admiſſo frigore, venæ ſectione curatus.

Ante aliquot annos, generoſus vir in ſexageſimo & ſexto ætatis anno conſtitutus, poſt febrem quartanam, quæ per dimidium anni eum exercuerat, vagis doloribus hinc inde in artubus & partibus externis quam maxime circa lecti introitum exacerbatis vexabatur. Cum aliquando menſe Majo, matutino frigori caput paulo incautius exponeret, dirus & lancinans cervicem ipſaſque ſcapulas dolor invadebat, qui per intervalla adeo efferatus erat, ut nec caput ullo modo flectere potuerit. Nunquam integerrimus vir admiſit ſanguinis miſſionem, neque per venarum ſectionem neque per ſcarificationem; quum tamen eſſet ſanguinis & ſuccis plenus, appetitu integro & pulſu magno gauderet. Suaſi venæ inciſionem; quam, licet natura non reſpueret, omnibus qua fieri potuit rationibus detrectabat. Cum vero gravioribus aſſidue torqueretur doloribus nullumque à præſidiis exhibitis

per-

perſentiret levamen, tandem ad inſtantiam meam Chirurgus accitus, & celebrata venæ ſectione, cruoris octo minimum unciæ detractæ fuerunt. Ab eo mox tempore inſigne dolorum allevamentum percepit, & quod notabile erat, poſt ſectam venam noctu copioſum ſemper profudit ſudorem præter modum & conſuetudinem: quo dolor non modo penitus abactus, ſed & omnes corporis vires priſtinum incrementum receperunt.

Epicriſis.

Similem fere hiſtoriam apud LEONH. BOTALLUM *libr. cit. cap. XII. p.* 201. legere licet, quam ad verbum huc recenſere nobis è re viſum eſt: *Dominum de Varenes*, inquit, *à Regis cubiculo, annos ut minimum quinque & ſeptuaginta natum, dolor aſſiduus & lentus ad cervicem & humerum à multis menſibus detinebat, quem Medici frequenti medicamentorum purgantium uſu & calefacientibus litubus curare ſtuduerunt: à quibus ille cum parum aut nihil levaretur nos conſuluit; qui ſalutarem diximus futuram ſanguinis miſſionem. Ille contra objicit inconſuetudinem mittendi ſanguinis, ſenilem ætatem, inchoantem hiemem, morbum fieri à frigidis humoribus & flatibus: quæ omnia, teſtantibus aliis Medicis, tale auxilium dehortabantur, quare non poſſet intrepide acquieſcere noſtræ ſententiæ. Diebus aliquot poſt, morbi perſeverantia & incremento impulſus, ad nos rediit, ſic animo affectus ut polliceretur, ſe poſt hac nulla in re à noſtris conſiliis receſſurum. Mitti ſanguinem juſſimus, ex brachio affectæ partis, ad uncias decem: poſt aliquot dies parem modum ex adverſo cum maxima utilitate, tandem iterum ex altero, & ſic liberatus eſt. Non tamen interea contemſimus purgantium & litium calefacientium & diſcutientium uſum. Ab eo tempore dictus patiens familiariſſime & cum maxima utilitate pedum quibus vix poterat inſiſtere, viſus & totius corporis, primum bis & ter in anno, poſtea quinquies & ſexies meo conſilio ſibi ſanguinem mitti, firmius incedens nunc, quam ageret abhinc decennium.*

C A S U S VI.

Rheuma chronicum ſuperiora, pectus maxime, cum febre affligens.

Dum hæc ſcribimus, tranſmiſſa nobis eſt ab Excellenti Uratislavienſium Medico hiſtoria, quæ accuratam morbi rheumatici generationem, progreſſum & medelam quoque complectitur. Circa cujus ulteriorem curam, quum meum conſilium requireretur, id ipſum hoc loco recenſere non inconſultum mihi viſum eſt. Dominus de H. LXVIII. annos natus, fibra forti atque elaſtico vaſorum robore natura inſtructus. Olim itinerum incommodis & aëris variis injuriis adſuetus: jam ſedentario vitæ generi, in publici quod obit muneris gratiam addictus. Ante hos viginti annos apoplexiæ impetum expertus eſt, cruore ex raninis ſponte larga copia erumpente ſolutum. Inde aliquoties arthritidem perſenſit, quindecim poſterioribus annis non amplius obſervatam. Verſus autumnum ſuperioris anni irrepſere ſenſim ventriculi flatuoſæ preſſiones, thoracis conſtrictiones, brachiorum, maxime circa cubitum, tenſivi dolores. Hæc omnia uſque adeo tandem invaluere, ut miſſo licet ſub finem Septembris è brachii dextri vena media ſanguine (qui tenax erat, & præpingui muco abundans, ſeroque deſtitutus) die xxvj. Octobris novum apoplexiæ metum inſerrent. Complicari ea die cum febre continua cœpit malum, hac fere ratione, quavis veſpera, modo levius, modo gravius affligens: Poſt repetitam aliquoties oſcitationem & perceptum brachii ut plurimum ſiniſtri gravativum dolorem ingruit ſpaſmus dolorificus cubitum utrumque, præcipue ſiniſtrum infeſtans, mox pectoris muſculos in contentum trahens, præcordia ſtringens, ſuſpirioſam reſpirationem producens, ſudorem univerſalem exprimens, manibus interea algentibus. Remittit & intenditur per vices talis impetus, donec tandem elapſis aliquot horis ceſſet pedetentim, laſſitudine, torpore, & rheumatici doloris ſenſu relictis. Hic talis totum thoracem ambiens aſthmate ſtipatus rheumatiſmus, ubi in ſummo vigore conſtitutus erat, durum, citatum, febrilem pulſum, aliquoties oculorum hebetudinem, tinnitum, vertiginem, ſuſpectumque ſoporem comites habebat. Aliquando diſtentum flatu hypochondrium ſiniſtrum indoluit, ſæpius nucha, ſcapulæ, dorſum. Quandoque in ipſo ſomno ægrum noſtrum obruens ſpaſmus, loquelam præpediendo, ſiderationem comminatus eſt. Febris ſocia, in lentam & maraſmoden abire viſa, ſub tertii dierum ſeptenarii finem acquievit, poſtquam duplex comparuit ſolutionis modus. Præterquam enim quod lotium primo febrile & bilioſum, à quarta febris die turbulentum, ſabuloſum, pure quaſi & ſubcruento tabo remixtum viceſima die in naturale mutatum eſt; copioſæ etiam & per totam corporis ſuperficiem diffuſæ miliares puſtulæ rubræ comparuere. Rheuma interim ſpaſmus ſocium ſilente febre continuavit, ita tamen ut ſenſim miteſcens, poſt quadrageſimum diem penitus tandem viſum fuerit ſe recepiſſe. At vero poſt repetitas per vices intentationes, die morbi octogeſimo quarto novus malorum impetus ſubitæ mortis metum omnibus incuſſit, urgente inter ſummas præcordiorum anguſtias extremorum frigore, marcore, ſtertore, faciei livore, extruſoque cum tuſſi aliqua ſpumoſo ex aſpera arteria & florido cruore ad drachmam fere unam vel alteram. Quod ſi hæmorrhoidum ulla ante adnotaſſemus molimina, ſanguinis illam per os effuſionem, cum Medicis ſolas hæmorrhoidales venas in deliciis habentibus, pro fluxu hæmorrhoidum anomalo habitum fuiſſemus. Viſus autem potius è glandulis per interiorem fiſtulæ ſpiralis membranam diſſeminatis & ſpaſmorum vi dilatatis, aut etiam miliaribus ibi quoque hærentibus puſtulis diſruptis extravaſatus cruor. Angebamur tunc imminentis vel aſthmatis convulſivi vel apoplexiæ, vel denique, fluente iterum tabida & ſubcruenta urina, lentæ conſumtionis metu. Saltim ſuſpicio erat morbum in conſuetudinem abiturum virium collectioni obfuturam. Sed & hac vice poſt ſectam altera ab impetu illo die venam (qua ſanguis non adeo tenax è brachio educebatur) ita paulatim Divino auxilio adjutus eſt æger noſter, ut non niſi rheumatis illius chronici rudera ſuperſint. Poſcunt tamen & hæc quotidie ſe manifeſtantia maturum adultæ experientiæ conſilium, ne tertium ſerociens malum omni auxilio majus experiamur. Inter remedia quibus obſecutum fuiſſe viſum eſt rheuma cum aſthmate complicatum, eminent oleum amygdalarum dulcium, ſub emulſionis forma largiori copia propinatum, chamomillæ cohobatum decoctum, frictio, abluitio externa frigida, calida & frequens. Nec ſine omni effectu in uſum

vocata: liquor mineralis anodynus *D. Hoffmanni*, ſpecificum cephalicum, pulveres ſolares, lumbricorum ſuccus, pulvis antiſpaſmodicus, & quæ demulcendo malo apta credidimus. Quibus tamen certa & fida magis deſiderantes, reſcire avemus, quæ cum de morbi, tum de curæ inſtituendæ ratione Excellentiſſimo *Hoffmanno* videantur. Interque alia præoptamus, ut ſi forte præparata Viri Practicotati ex balſamo Peruviano, ex amaricantibus extractis ſub forma elixirii viſceralis, aut genuinus liquor mineralis, tanquam nervis & viſceribus amica pharmaca, facere in rem noſtram videantur, eorum apparatus ſimul nobis concedatur.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Accuratius paulo deſcripta hæc morbi hiſtoria, quanta valetudinis incommoda genus vitæ valde mobile & laborioſum ſubito in quietum mutatum adferat, luculenter ſatis demonſtrat. Vidi ſæpiſſime ſplendidas perſonas, venationibus cum celerrima equitatione conjunctis, vulgo *par force Jagdten*, quotidie fere aſſuetas, ſi eas ob urgentes quaſdam cauſas omiſerint, in graves diutinas paſſiones, quæ à ſtagnationibus intra viſcera abdominis & exinde ſubortis valde intemperatis impuris & corruptis humoribus, originem ſuam traxerunt, delapſas fuiſſe: cujuſmodi fuerunt flatulentæ & ſpaſmodicæ inteſtinorum conſtrictiones, cum pigra alvo, anguſtia præcordiorum ac pectoris, dolore & artuum laſſitudine, ſpirandi difficultate, febreque lenta conſociatæ. Non mirum hinc eſt, idem expertum fuiſſe præſentem generoſum ægrum, in quo, ob inclinatam ætatem, impuriores adhuc redditi humores, fibroſum ac nervoſum mobile & ſenſibile ſyſtema ad ſpaſticas ſtricturas atque febriles commotiones ſollicitarunt; unde ex nimiis hinc ortis ad partes ſanguinis congeſtionibus, in capite inſultus apoplectici, in pectore infarctus aſthmatici, in artubus dolores vagi tenſivi, producti fuerunt. Quam difficulter vero, quando vitium tum ſolidorum tum fluidorum in habitum quaſi degeneravit, ejuſmodi chronicæ affectiones, quæ accuratum vitæ regimen & aſſiduum remediorum valde ſalutarium per plures fere annos expoſtulant uſum, ſaneſcant, iis qui in artis opere diutius verſati ſunt, quam optime cognitum perſpectumque eſt. Et quoniam ex intermiſſione motus, laboris & exercitationis corporis, quæ alias optimum eſt ſanguinis depuratorium, & juxta HIPPOCRATEM nervoſarum & muſculoſarum partium cibus ac nutrimentum, præcipua horum pathematum cauſa fuit ſubnata, utique ſecundum noſtram experientiam & ſententiam, tum ad ejuſmodi chronicum affectum mitigandum, tum ad pejora mala avertenda, motus, modo commode hic fieri poſſit, v. g. per vectionem, vel equitationem, omnibus modis ſuadendus eſt. Præterea in talibus caſibus ab omnis generis cereviſia abſtinendum, potanda decocta ex ſpeciebus demulcentibus parata, vel ſontes temperati, ut *Selterani*, aut ſerum lactis; & quoad cibos, ab omnibus acidis, ſalſis, viſcoſis, acribus, eſt abſtrahendum: inter remedia vero ſolum elixirium temperatum balſamicum, ex amaris temperatis cum menſtruo aquoſo paratum, ſæpius & diutius, moderata tamen doſi uſurpatum, ſpirituaſcentiam blandam fluidis & tonum ſolidis conciliando, omnibus aliis medicamentis longiſſime præferendum eſſe, experientia fida & crebriori edocti ſumus. Denique iteratis vicibus, aut per ſcarificationes aut venarum inciſiones, ſanguinis nimiam copiam demendo, promtior & expeditior circulus promoveatur. Et hæc fuit mea de cura hujus mali ſententia, quam ad Doctiſſimum Virum tranſcribere non dubitavi.

CASUS VII.

Rheuma ſcapularum, calidiori pharmaco exacerbatum & ad caput delatum.

Vir robuſtus, ſanguine & ſuccis plenus, annorum quadraginta, acerbo ſcapulæ dextræ dolore conflictatus, ſine præcedente ſanguinis miſſione, ſine primarum viarum per laxantia abſterſione, à Medico pro ſudore eliciendo bezoardicam tincturam, æquali pondere cum ſpiritu cornu cervi ſuccinatn permixtam, largiori paulo doſi aſſumſit. Sed ne ullus quidem inde ſudor, nec nocte nec mane ſecutus, licet corpus probe ſtratis munitum & involutum fuerit. Scapularum vero dolor poſtmodum non ſolum longe acerbior fuit redditus, ſed etiam colli muſculum in conſenſum pertraxit, ut in nullum latus caput flectere æger potuerit. Acceſſit præterea ingens capitis in latere dextro dolor, quem acris & calida oculorum defluxio cum rubore diutina excepit. Adminiſtrata venæ ſectione, & alvo per convenientia remedia ſucceſſive depleta, uſurpatis quoque infuſis herbarum Theiformibus atque pediluviis, hæc ſymptomata quadantenus quidem remiſerunt: ab eo autem tempore defluxio ſeroſa in palato cum continuo uvulæ delapſu per annum & ultra permanſit. Cui tandem vino amovendo frequens tabaci fumus egregie inſerviebat; licet diutius adhuc, tempeſtate præhumida regnante, in faucibus & uvula nimia relaxatio obſervata fuerit.

Epicriſis.

Ex præſenti caſu praxeos medicæ tyrones diſcere poſſunt, quantum detrimenti invehere poſſint medicamenta alias ſatis apta & innocentia, quando non debito ordine & tempore uſurpantur. Niſi enim prius demta fuerit vaſorum plenitudo per ſanguinis detractionem, quæ motum circulatorium liberum, & tranſpirationem quoque auctiorem impedit; niſi etiam ante horum uſum, cruditates copioſæ & vitioſæ ex prima regione idoneis laxantibus eductæ fuerint, ſudorifera poſitive ſic dicta, quæ calida & expanſiva vi agentia, cum impetu quodam crudos & rudes humores in anguſtias vaſorum & glandularum protrudunt atque accumulant, ut inde non tantum dolores in vicinas partes ſe propagent, ſed & acres defluxiones, dum, ubi ſanguis ſtagnat, ſerum ſecedit & depluit, hinc oboriantur, nunquam qui cum ratione curam ſuſcipere annititur, exhibere debet.

CASUS VIII.

Rheumatiſmus pectoris, ex hæmorrhoidibus ſuppreſſis.

Non ita pridem acceſſit ad me quidam hujus loci cauſarum patronus, trigeſimum ætatis annum ſuperans gracilioris quidem ſed fibroſi corporis habitus, qui mihi aperuit, quod per quindecim & ultra annos ſingulis fere menſibus ſanguinis fluxum per ſedem expertus fuerit; ad quem diſpoſita tota ejus familia, quæ in Thuringiæ oppido adhuc degit, ita ut non ſolum pater & mater continuo hunc fluxum paſſi fuerint, ſed etiam in liberos imo ipſas fœminas circa annum duodecimum & decimum quintum, menſibus licet

licet rite fluentibus, idem iſte redundaverit. Conqueſtus hic fuit, quod per quatuor fere menſes, ex cauſis minus ſibi cognitis, hæmorrhoides ceſſaverint. Et ab eo tempore non modo inſigni animi & corporis languore, ſed etiam dolore tenſivo & conſtrictivo in ſterno, toto thorace, cum frigoris quodam ſenſu, atque reſpiratione præſertim poſt motum difficiliore alvoque pigriore correptus fuit. Quater ex inciſa pedis vena, conſilio celebris hujus urbis Medici, ſanguis largiter emiſſus: ſed omnem citra ſalutarem effectum. Indicavit ſimul æger, poſtquam, à fortiori corporis motu ante aliquot ſeptimanas ſuſcepto, hæmorrhoidalis fluxus, ſed exigua in quantitate comparuiſſet, omnem dolorem & moleſtiam ſimul & ſemel conquieviſſe & ſenſum calidioris fluidi à thorace ad ipſam pelvim ſucceſſive deſcendentis, ſeſe animadvertiſſe; ſed mox ceſſante fluxu ſuperiorem priſtinum locum dolores repetiiſſe. Ipſe quidem non ſine ratione affectum hæmoptycum inde metuens, auxilium meum efflagitavit. Ego nihil aliud ſuaſi, quam ut motu moderato primum, dein intenſiori, corpus quotidie ad leniora ſudoris eruptionem uſque exerceret, & mane in lecto infuſum Theiforme, ex herba veronicæ, cardui benedicti, radice glycyrrhizæ & aniſo ſtellato biberet, neque pediluvia ante lecti introitum negligeret; circa illud vero tempus, quo alias ipſæ hæmorrhoides fluere ſolebant, pilularum Becherianarum aliquot doſes, præmiſſo pulvere digeſtivo nitroſo ſumeret. Quibus non juvantibus, optimum inter alia eſſe conſilium, hirudines ani venis applicare, edixi.

Epicriſis.

Rarinra certe ſunt fluxus hæmorrhoidalis exempla, liberos in prima ætate per diſpoſitionem parentum hæreditariam infeſtantis: qui uti hoc in genere quaſi naturalis, ſalutaris & criticus habendus, ita omni cura & ſollicitudine per paulo exquiſitiorem victus rationem conſervandus, neque ullo modo impediendus, niſi mox difficiles & ſubitaneas morboſas afflictiones expectare velimus: ioter quas ſunt illæ præcipuæ, quæ à tranſlatione ſanguinis ex partibus inferioribus ad ſuperiores facta pullulant, & rheumatiſmi nomine veniunt. Sicuti vero effrenem illum & incoercibilem ſanguinis mittendi hodie epidemice quaſi regnantem methodum, in ſanandis maxime chronicis affectibus valde improbamus: ita etiam ad ſolennes & criticas ſanguinis evacuationes, per uterum vel per inteſtini recti venas provocandas, ſæpius repetitam venæ ſectionem plus damni quam commodi tuliſſe, certa & multiplici experientia confirmatum habemus.

C a s u s IX.

Rheumatiſmus, ex ira & ſuperingeſto ſp. volat. C. C.

Subit jam animum hiſtoria fœminæ ad trigeſimum annum accedentis, ſanguineo-cholericæ complexionis, quæ gravi ira ſupra modum excandeſcens, brevi poſt ingentem anxietatem & circa præcordia anguſtiam, cum tremore artuum, appetitus dejectione & ciborum tædio perſenſit. Sumſit hac de re ab amico volatilem cornu cervi ſpiritum liberaliori doſi, & ad eliciendum ſudorem corpus in lecto compoſuit. Incaluit inde quidem fortiter, ſed nec udor nec ſudor ſequebatur. Ab eo tempore in artubus, cruribus, brachiis, ſcapulis, gravativos preſſorios dolores, & in univerſo corpore languorem cum lento calore perpeſſa eſt: quibus ſymptomatibus noſtra adeo fuit afflictata, ut caro penitus conſumta, & hinc phthiſi imo hectica ipſa laborare videretur. Lactis tandem caprini cum infuſo veronicæ diluti uſu, diutius per ſeptimanas aliquot continuato, infuſo ex manna & cremore tartari ioterpoſito, atque etiam pulveribus leniter diaphoreticis ac nitroſis, cum acido citri & aquis temperantibus analepticis uſurpatis, priſtinæ valetudini patiens fuit reſtituta.

Epicriſis.

Caſus recenſitus præclarum nobis documentum ſuppetit, quam pernicioſum ſit, materiam naturæ prorſus hoſtilem per minus convenientia loca, contra monitum *Hippocratis aph.* 21. *Sect. I.* educere. Per vehementem animi excandeſcentiam, non modo totum ſyſtema nervoſum & vaſculoſum vehementi præter naturam motu agitatur & concutitur, ſed & inſuper plane ſingulari modo ductus qui in hepate conſiſtunt & ex eo prodeunt biliarii nervoſo-fibroſi convulſivo quodam motu afficiuntur, ut bilioſus omnis propemodum humor in duodeni cavum effundatur, qui ibi ob hoc ipſum ſpaſmo identidem per conſenſum affectum paulo diutius ſubſiſtens & retentus, graviorum quæ iræ affectum ordinario inſequi ſolent pathematum cauſam materialem & fomitem præbet. Ad hæc itaque avertenda prudens & peritus Medicus iis utitur remediis, quæ motus effrenes nervoſarum partium ſedandi, bilioſas excrementitias ſordes contemperandi & leniter per alvum educendi facultate pollent. Nihil autem à vero medendi ſcopo magis alienum eſt, quam medicamento calido & volatili motus ſolidorum concitatiores reddere, illuviemque corruptam bilioſam ad ſanguinis maſſam & ad interiora ſenſilium & nervoſarum partium invitare atque adducere.

C a s u s X.

Rheuma ex ſeri impuri copia; partes tam internas, quam externas affligens in ſene enatum.

Præſenti in opere dum occupatus ſum, occurrit mihi caſus, dignus qui commemoretur: quare ipſum huic tractationi ſubnectere operæ pretium duxi. Vir erat ſexagenario major, firmiore & animo & corpore, atque elaſtico fibrarum robore inſtructus, qui raro per vitam adverſa valetudine tentatus, biennio abhinc circiter, colicis quidem atque cardialgicis paſſionibus per vices affligentibus, attamen convenienti remediorum uſu ſtatim mitigatis atque depulſis correptus eſt. Menſe Januario hujus anni vicinam urbem tendit, judiciales quaſdam compoſiturus lites. Quum autem impetrata judicis ſententia voto minus reſponderet, vehementer & ſupra modum animo commotus eſt, corpus dein multis modo laboribus & vigiliis fatigatum, inter diſcurſum per plateas, frigoris vehementiæ improvide expoſuit. Hinc ſtatim ciborum periit appetentia, & alvus ſegnior reddita fuit, ita ut perpaucas feces ano protruſerit, imo per aliquot dies officii ſui oblita fuerit. Domum reverſus patiens de languore univerſi corporis, doloribus abdominis ex uno hypochondrio in alterum divagantibus, nec non de anxiis & cardialgicis præcordiorum ſtrictura circa ſcrobiculum cordis, cum pertinaci alvi clauſura ſtipatis conqueri cœpit. Rebus ſic ſtantibus, mihi in conſilium vocato, primo omnium, ſtrictiorem alvum per enema emolliens nec non infuſum mannatum cum oleo amygdalarum

rum dulcium permixtum relaxare ſeceſque reſiſtantes educere viſum fuit. At vero pauca in quantitate duriſſima ſcybala nigricantis & quaſi aduſti coloris ſeceſſerunt: doloribus morſibuſque in abdomine perſiſtentibus & per certa intervalla acrius affligentibus. Suaſi dein, ut lactis ſerum cum cremore tartari acidulatum atque manna nobilitatum, per aliquot hebdomades mane ad menſuram biberet. Poſtea quum ſanguinem redundantem & ejus miſſionem neglectam adverterem, pedis venam pertundendam curavi: ubi emiſſæ aliquot ſanguinis unciæ, ſatis bene quoad cetera conſtituti, niſi quod permultum lentæ & viſcidæ pituitæ aquæ calidæ immerſus deponebat. Unde æger parum levaminis perſenſit. Interim tamen alvus quinquies vel ſexies de die fuit ſoluta, multumque pituitæ una cum durioribus excrementis eductum. Sed dolores cum cardialgici tum colici, licet aliquando mitigarentur, continuabant, dorſum & lumbos ſæpe repetentes. Quibus æger tandem ita enervatus fuit, ut aſſidue in lecto decumbere cogeretur. Ex medicamentis internis nihil intentatum vel omiſſum, quod ad diſcutiendos flatus, ad ſedandas ſpaſticas ſtricturas, ad acrimoniam temperandam & infringendam, atque æquabilem tranſpirationem conſervandam commodum proficuumque viſum fuit: & tamen parum adjumenti inde perſenſit æger, niſi quod obſervatum ſit, dolores hos acerbiores magis ad artus & externas partes, interiori ſede relicta, converſos eſſe; quandoquidem mox ſcapulas, mox lumbos, mox pectus, mox præcordia invadebant, capite tamen ab iis libero relicto. Somnum interdum placidum capiebat, ciboſque concoctu faciles ingerebat, alvus vero rariſſime ſponte libera fuit & urina nunquam non parce profluxit. Interea cum jam per duos & quod excurrit menſes hoc malo conflictatus fuiſſet æger, non parum vires exhauriebantur. Percipiens vero pulſum adhuc valentem & plenum, pedis venam iterum ſecandam præcepi, è qua longe alia facie emanavit ſanguis quam prior erat: nam vix ſexta ejus pars rubicunda erat, quæ ſero placentulæ inſtar innatabat, ſuperius lento, viſcido muco obductus. Sed neque etiam inde adjumentum quoddam percipiebat ægrotans. His rebus ita conſtitutis, meum conſtantiſſime cum domeſticis ſuis efflagitavit auxilium, rogans, morbum, ejus naturam, totumque progreſſum paulo accuratiori meditationi & acriori judicio ſubjicerem. Ad hanc itaque rem incumbens, ex inſpecto ſanguine judicabam, vitium non, ut antea forte exiſtimaveram in ſolidis eſſe, ubi anguſtiam vel ſcirrhoſitatem quandam in inteſtinis præſentem divinaram, ſed ſeri excrementitii colluviem non tam partes internas quam externas adfligentem, horum dolorum cauſam & fomitem exiſtere. Hanc itaque non commodius niſi per alvinam regionem educi poſſe credidi. Nolebam vero in corpore viribus valde fracto atque inteſtinis ſpaſmis & torminibus jam extreme debilitatis acre quoddam purgans per ſuperiora exhibere. Itaque cum in conſiliis *Riverianis* me aliquoties legiſſe meminerim, aquam benedictam *Rulandi* ad aliquot uncias in enemate, optimo cum fructu ad ſeroſam colluviem educendam adhibitam fuiſſe, tentare & hoc auxilii genus conſtitui. Et cum ad manus non eſſet aqua illa benedicta, tartari emetici ſolutionem huic ſubſtitui, atque in talem formam redegi: *Rec. tartari emetici in aqua menthæ ſoluti grana octo vini Hiſpanici uncias ſex M.* Hanc mixturam cum clyſteris emollientis domeſtici tribus partibus ano quum inſundendam juberem, mox inde largiſſima viſcidorum humorum ſecuta eſt excretio, magna ſecum liquidarum copia ſtipata, quam poſtea tres ſedes exceperunt, ſed cum paucioribus excrementis: quo ſacto juſcula quædam analeptica porrigere juſſi. Et bene ſe habuit æger. Sed tertio die poſt, cum intolerabilibus per quatuor dies abdominis cruciatibus cum diarrhœa & teneſmo copulatis, corriperetur, interne theriacæ veteris doſin, item oleum amygdalarum dulcium ter, vel quater per diem cum ſero lactis, vel infuſo veronicæ exhibui, & exterius abdomen inungendum linimento, ex theriaca in aqua Anhaltina ſoluta, cum balſamo Peruviano commixta, juſſi. Atqui inde & alvi dejectiones & tormina ex voto conquieverunt ac remiſerunt. His peractis mixturam diaphoreticam, quæ ex liquore noſtro minerali, ſyrupo croci ſaturato & quarta parte ſpiritus tartari compoſita erat, propinavi. Unde placido ſecuto ſudore, vique dolorum mitigata ſenſim paulatimque ad ſe redire videtur ægrotans.

Epicriſis.

Chronicus hic gravis morbus, ad dolores rheumaticos ab excrementitii ſeri copia originem ſuam trahentes, nervoſaſque partes internas æque ac externas infeſtantes, referri debet. Senes vero quam maxime ad ejuſmodi morbos à ſero vitioſo oriundos diſpoſita aptaque habent corpora, quia ob bilis lentorem & inertiam, vacillantemque inteſtinorum tonum alvus pigrior fit, atque adeo à fecibus retentis corruptæ ſordes ad ſanguinis maſſam feruntur, quæ ob languidiorem perſpirationem ſenili ætati familiarem & communem magis magiſque ſuccreſcunt. Credibile igitur eſt, eodem modo hos dolores fuiſſe excitatos. Et quia per ipſius morbi paulo longiorem decurſum, in corpore omni motu & exercitatione vacante, ipſe ſanguis & humores boni atque laudabiles in corruptum ſeroſum liquamen converſi ſunt, vero eſt ſimillimum, contumaciam hujus affectus inde eſſe petendam. Denique notabilis hæc obſervatio non prætereunda eſt, quod emetica & paulo fortiora infuſa per clyſterem, ad copioſas ſeroſitates è corporis latibulis eliciendas & exturbandas, tutiori longe modo ac validiora purgantia ore aſſumenda adhiberi poſſint.

CAPUT IX.

De rheumatiſmo odontalgico.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

O*Dontalgia*, ſive dentium acutus, gravis & perquam moleſtus dolor non niſi rheumatiſmi ſpecies eſt, à ſeri impurioris decubitu, ligamenta & tunicas nerveo-glanduloſas, quibus radices dentium in alveolis maxillarum arctius circumveſtiuntur atque obfirmantur, valde lancinantis & arrodentis ſubortus; qui varia moleſtaque poſt ſe trahit ſymptomata. *Definitio generica.*

§. II.

Nos non ſemel ſed pluries obſervavimus, artuum, *Sæpe ex*

rheumatiſmo odontalgia oritur. *Et vice verſa.*

tuum, ſcapularum, humerorumque dolores, in capitis ſæpenumero tranſiiſſe latus, atque dentes pariter ac maxillas moleſtiſſime invaſiſſe. E contra, capitis & dentium dolores, ſede ſua mutata, in humeros, brachia vel ſcapulas deſcendiſſe, identidem à nobis haud raro eſt animadverſum. Quin, per experientiam obvium eſt, maxillam ſuperiorem cum dentibus ſuis, dolore & ſpaſmo frequentius ac inferiorem affici.

§. III.

Interdum in ipſa dentis cavitate reſidet.

Alia porro ſedes eſt odontalgici doloris, qui in ipſius dentis cavitate, videlicet in funiculo iſto veſiculari, ex membrana nervoſa, vaſe arterioſo, venoſo & lymphatico compoſito reſidet; videlicet ſi is ipſe graviter, vel nimia, a ſero ſtagnante, diſtenſione, vel ſpaſtica conſtrictione affictatur, præſertim ubi dens eſt carioſus, ipſaque caries ad funiculum modo dictum pertingit: ſiquidem certa & quotidiana experientia conſtat, carioſos dentes rheumaticis affectionibus maxime tentari, eo quod quam facile, ob imbecillitatem hujus partis humores ibi ſtagnant atque ſubſiſtunt.

§. IV.

Symptomata.

Quemadmodum in arthritide dolor, rubor, tumor, & febricula præſens eſt: ita hæc omnia quoque in odontalgia fieri animadvertimus. Jungitur inſuper copioſa ſalivæ ex ore proſuſio, quæ non aliam agnoſcit cauſam, ac ſpaſmum dolorificum, qui dum vaſa lymphatica & venoſa conſtringit, liberum ſanguinis & ſeri regreſſum impedit; quam ob rem à ſubſiſtente ſanguine ſalivalem illum laticem in glanduloſa faucium loca copioſius ſecedere æquum eſt.

§. V.

Odontalgia ex tempeſtatum mutatione oritur.

Rheumatiſmus intemperati & ſubito mutati aëris plerumque ſoboles evadit; atqui non ſecus res in odontalgia cedit, quæ in corporibus diſpoſitis præſertim cacochymicis quam facile oritur, ſi ea ex calida ſubito in frigidam auram ſecedunt, vel ſi vere & autumno tempeſtas per vices auſtrina calida aque frigida eſt.

§. VI.

Fœminas frequentius quam viros affligit.

Uti fœminæ præ ſexu virili rheumatiſmis magis ſunt obnoxiæ: ita etiam odontalgiam frequentius experiuntur. Id quod maxime contingit, quando utero gerunt, vel defectu menſium laborant, aut alimentis acidis, ſalſis & alvum adſtringentibus, item dulcibus plus juſto delectantur: quippe quæ, etiam externe denti carioſo admiſſa, deſubito ſæpe dolorem pruriant. Nihilo minus, ſi viros hic dolor apprehenderit, acerbius multo affigere ſolet.

Hos tamen acerbius.

§. VII.

Rarius rheumaticos & arthriticos infeſtat.

Experientia rurſus conſtat, quod qui rheumatiſmo vel arthritide laborant, rarius odontalgia corripiantur, ſed dentes integros habeant; cum contra dentium doloribus magis ſint expoſiti, qui hujuſmodi artuum & muſculorum affectionibus vacant.

§. VIII.

Facile revertitur.

Qui dentium doloribus ſemel iterumque excruciantur, ii rurſus ex facili & leviore cauſa in eundem incidunt, non ſecus ac in arthriticis & podagricis tentationibus id fieri aſſolet, propter debilitatem quam dolores hujuſmodi pariunt atque relinquunt.

§. IX.

Malum quandoque excitat ſeva ſtudia.

Acerbior dentium dolor in corpore ſenſibili atque impuro gravia inducit ſymptomata, vigiliam nempe, febrem, appetitum proſtratum, delirium, refrigerationem extremorum, imo convulſiones, præſertim in infantibus, propter ſyſtema nervoſarum partium in conſortium ſive motuum morboſorum communicationem pertractum.

CURATIO.

§. I.

Indicationes.

Quoniam odontalgicus dolor, ab illuvie plerumque ſeroſa ortum ſuum ſortitur, utpote quæ à ſanguine copioſius ad caput congeſto & lentius in vaſis procedente, ſeparata, in ligamenta tendineo-nervea depluit; potiſſimum medendi huic moleſto affectui in eo reconditum erit momentum, ut ſerum ſcorbuticum impurum primum à capite divertatur & derivetur; dein, ut correctum præparatum atque mobile redditum, per congrua emunctoria è corporis ſphæra eliminetur; demum parti affectæ juſtum robur reconcilietur, & hac ratione materiæ peccantis decubitus atque affluxus præpediatur.

§. II.

Humor vitioſus divertendus, per clyſteres.

Primum quod concernit noſtrum propoſitum ſcopum, huic clyſterum injectiones peccantem humorem divertendi gratia, quam maxime opitulabuntur. Ut plurimum enim ſub gravioribus quibuſcunque dolorum tormentis alvus pertinacius renititur, quam per enema lenitivum & ſtimulans ſalinum emollire atque educere nihil eſt convenientius: utpote, à cujus applicatione ingens ſtatim dolorum levamentum ægrotantes recepiſſe obſervavimus. Præſtat tamen ea ex domeſticis uſitatis, quam ex variis purgantium atque emollientium ſpeciebus curiuſius conflare. Dein quoque inter ea, quæ humorum impetum à partibus ſuperioribus ad inferiores invitant, pediluvia egregiam operam collocant: quæ ex ſola aqua pluviali vel fluviatili cum furfuribus triticeis, adjecto ſapone Veneto decocta præparari atque circa ſomni tempus in uſum vocari poſſunt; adhibita tamen hac cautela, ut pedes diutius atque paulo profundius in ea dimittantur, neque nimis calide, ſed tepide tantummodo admoveantur.

Pediluvia.

§. III.

Ope laxantium.

Huic prædictæ intentioni non minus ſatisfaciunt, quæ leni ſtimulo alvum clementer ſubducunt, inter quæ, uti in omnibus tam arthriticis quam rheumaticis, ita etiam in odontalgicis affectionibus, mannata & ex caſſia recenti parata, utpote quæ ſimul acrimoniam humorum contemperandi virtutem poſſident, præſertim ſi in ſero lactis dulci vel lacte aſinino, ut etiam in fonte minerali v. g. acidulis Schwalbacenſibus diſſolvuntur; præcipuas ſibi partes vindicant.

§. IV.

Venæ ſectio quando adhibenda?

In corporibus ætate florentibus & quorum vaſa nimio ſanguine turgent, ſi vel ob tranſpirationem prohibitam, vel aliis demum ex cauſis, acerbi oboriuntur dentium dolores, primæ æque ac ſecundæ indicationi therapeuticæ omni ex parte ſatisfacit venæ in pede inſtituta ſectio; quæ utique

tam

tam ad humores ad ſuperiora congeſtos, inferius invitandos, quam ad æquabilem eorum per omnis generis vaſa circuitum reſtituendum ut & materiam hoſtilem è corpore eliminandam præſidium atque auxilium pollicetur inſignitiſſimum, aliis omnibus præferendum.

§. V.

Diaphoretica. Quod ſi materia peccans, odontalgicos dolores efficiens, diſcutienda atque educenda eſt, egregie huc conferunt ipſa diaphoretica, blandiora tamen & ſedativa ſimul virtute conſpicua, è quorum numero electuarium ex rob ſambuci, admixtis cornu cervi uſto, antimonio diaphoretico & nitri aliquot granis, cum aqua florum ſambuci propinatum, laudem certe meretur ampliſſimam, præſertim ſi repetatur & regimen ſudoriferum exactius paulo obſervetur.

§. VI.

Acidularum uſus. Non raro evenit, ut horum dolorum ſævitia à feroſa foveatur illuvie, quod fit in cacochymicis, ſcorbuticis, & catarrhoſis phlegmaticis corporibus, ubi malum ſæpius quoque revertitur. Tunc autem ego ad moleſtiſſimum malum præſcindendum non certius, tutius nec præſentius, quam in convenienti thermarum vel acidularum uſu inveni præſidium, præcipue ſi in ſubjectis tenerioribus & bilioſis cum lacte aſinino permiſcentur.

§. VII.

Sacculi ſpeciebus emollientibus repleti. Jam quod remedia externa concernit, ſacculi ex ſpeciebus paregoricis emollientibus, videlicet ex floribus ſambuci, meliloti, chamomillæ vulgaris, baccis lauri, juniperi, ſemine carvi, milii & ſale toſto parati, qui ſi tepide applicantur, ex omni remediorum genere ſecuriſſima ſunt. *Suffimigia.* A ſuffimigiis quoque v. g. fumo ſuccini, reſinæ ſtyracis, benzoes, olibani, gummi elemi, per infundibulum vel linteorum ope dentibus affectis admiſſo, inſigne dolorum levamen ſecutum fuiſſe novimus. Interea tamen non omnes æque hanc medicationem ferre potuiſſe, & in quibuſdam graves capitis dolores, hemicraniam, vertiginem, oculorum dolorem preſſorium ſic excitatos fuiſſe obſervavimus.

§. VIII.

Balſ. vitæ, externe. Quod ſi vero dolor acerbus maxime in carioſo dente conſiſtit, liquor anodynus mineralis vel ſolus, vel cum balſamo noſtro vitæ permixtus, ope goſſypii dentibus inditus egregium præſtare ſolet levamen. *Ol. deſtillata.* In corporibus humidioribus una vel altera olei caryophyllorum gutta, item olei origani Cretici, nec non buxi deſtillati carioſo denti inſtillata vel cum goſſypio applicata, opem non contemnendam affert. *Mixtura ex camph. & opio &c.* Mixtura ex ſpiritu vini camphorato cum croco, caſtoreo & opio permixta gingivis atque excavatis dentibus admota, non ſecus ac ejuſmodi linimentum in rheumatiſmo & arthritide exterius applicatum, inſignis perſæpe levaminis eſſe ſolet.

§. IX.

Diæta. Cæterum, uti accuratum vivendi regimen ad præſervationem affectuum chronicorum, & etiam dolorum, utile ſemper ac proficuum eſt: ita illud ipſum in noſtro affectu non minorem adfert utilitatem. Diæta vero primario in eo conſiſtit, ut ægri ab omnibus ſalſis acribus induratis & nimium aromatiſatis cibis, vino præſertim acido & liquoribus ſpirituoſis, omnibuſque alvum duram & adſtrictam quæ reddunt abſtineant, auram frigidiorem, ventum præcipue ex Borea flantem quam ſedulo vitent, caputque maxime ab eo arceant. Et ſicut in omnibus rheumaticis affectionibus præcavendis nullum præſtantius ipſo ſufficienti motu & exercitatione corporis datur remedium: ita id ipſum quoque in chronicis & ſæpe recidivantibus odontalgiis commendationem meretur.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES.

§. I.

Quando atrocior odontalgia à dente carie infecto atque excavato proficiſcitur, ſi ſitus id permittat, cauterium ignitum ab exercitato chirurgo dextre applicatum, omnia decantatiſſima etiam remedia ſuperat: ſiquidem funiculo illo nerveo, in quo doloris ſedes eſt, exuſto, & putredine, ignis ope, è dente ſublata, dolorem non modo penitus exſpiraſſe, ſed & fœtidam cariem prohibitam fuiſſe, pluries etiam in nobis ipſis obſervavimus. Quin hac ratione quoque dens ſervari poteſt, ſi modo ejus cavitati poſtea cera cum maſtiche mixta, quo impediatur ciborum & aëris frigidioris ingreſſus, intrudatur. *Cauterii.*

§. II.

Quod ſi vero dirum illum in dente dolorem excitans caries, cavitatem efformaverit minus idoneam, ut cauterium commode non admitti poſſit: externa tamen, atque interna quoque in uſum vocata remedia nullius efficaciæ ſunt, nihilo minus à diutius affligente dolore gravioris mali periculum imminet; vix datur certius remedium, ac dentis affecti, à circumſpecto Chirurgo, idonea encheireſi celebrata evulſio. *Quæ ſi non locum inveniunt dens evellendus.*

§. III.

Sed tenendum circa hanc operationem, ne ipſo in paroxyſmo, ubi dolorum vehementia quam maxime urget, inſtituatur. *Soluta tamen prius plethora.* Neque facile in plethoricis, ubi capitis, temporum & genarum venæ tument, vaſaque arterioſa vehementius pulſant, niſi prius juſta ſanguinis extracta fuerit quantitas, dentis evulſionem tentare convenit. Teſtantur enim practicorum hinc inde recenſitæ obſervationes, lethalem perſæpius hæmorrhagiam, à dentibus præſertim molaribus improvide extractis excitatam fuiſſe.

§. IV.

Obſervationum fide conſtat, venarum ſublingualium inciſionem in graviori odontalgia eximiam tuliſſe opem. *Sectio raninarum.* Nos etiam hoc medendi genus admittimus, ſub hac adhibita tamen cautione, ut inciſio venarum paulo ſubtilior ſit, alvuſque libera exiſtat: quin imo pediluvia in uſum, prius quam vena ſecetur ducenda ſtatuimus. Si vero nimia ſanguinis copia corpus turgeat, ſanguinem è pedis vena detrahere expedit: ubi dolore adhuc perſiſtente, poſtea forte raninas pertundere conducibile erit.

§. V.

Peculiare id habent remedia odontalgica externa, ut nunc juvamentum afferant, nunc in eodem corpore nihil efficiant, & nullum adhuc conſtans & perpetuum contra dentium cruciatus reperiatur remedium. *Externa non perpetuo juvant.* Securiſſimum itaque *Hinc diſ-*

eſt,

Digitized by Google

[illegible] ſecuriſſima.

eſt, ſtagnantium & acrium humorum lenem & ſucceſſivam procurare diſcuſſionem, & ab aëris frigidi injuria partem affectam quam ſedulo defendere: id quod ſacculi ſuperius recenſiti, mitiora quoque diaphoretica omni ex parte præſtant.

§. VI.

Purgantia quibus conducant?

In corporibus cachecticis, quorum vaſa ingenti vinoſi ſeri colluvie repleta ſunt, & quæ artuum doloribus alias frequenter vexata fuerunt, blandiora evacuantia in caſſum exhibentur. Sed duriori cuneo hic opus eſt, atque ad paulo validiora properandum. Inter plura alia autem, quæ huic ſcopo inſerviunt, pilulæ ex gummi ammoniaco depurato, trochiſcis alhandal, extracto fibrarum hellebori nigri, mercurio dulci, cinnabari præparato, croco & caſtoreo compoſitæ eminent, & ob laudatiſſimum ſucceſſum, expectationi deſideratæ reſpondent.

§. VII.

Mixtura dolores extemplo ſedans.

Mixtura ex ſpiritu vini camphorato, eſſentia croci, nuciſtæ, & ſpiritu cornu cervi volatili vinoſo concinnata, ad guttas aliquot naribus excepta, admirandum plane in modum acutiſſimos etiam dentium dolores in momento ſedat atque profligat: cujuſmodi effectus a liquore anodyno cum balſamo vitæ liquido noſtro maritato identidem expectandus. At vero dolendum maximopere eſt, hanc dolorum exſpirationem modo ad tempus plerumque perſiſtere. Ratio autem hujus phænomeni in eo poſita eſt, quod nervi qui ad mandibulas, dentes atque nares tendunt, ex uno trunco pari videlicet quinto originem mutuentur.

§. VIII.

Omnibus irritis, aptata corr. pejunt.

Dolores dentium ſi tanta ferocia inſiſtunt, ut cuncta remediorum genera penitus eludant, ego inſigni cum fructu porrexi pilulas, ita à me excogitatas: *Rec. maſſæ pilularum aloephanginarum drachmam, de ſtyrace drachmam dimidiam, extracti croci grana ſex. M. f. l. a. Pil. No. LX. D. S. 6.* bis 8. auf ein mahl.

ENARRATIONES MORBORUM.

CASUS I.

Odontalgia, ex vehementi motu, ſub ſævis tempeſtatibus, ſæpius repetito, oborta.

Sereniſſimus Princeps, firmæ & robuſtæ quoad fibras & habitum corporis conſtitutionia, qui inculpata, & conſtanti valetudine quadrageſimum jam annum ſuperaverar, continuis venationibus & vehementioribus corporis exagitationibus, ſub inclementiori frigido & humido aere, ſub ſolis intenſiori æſtu, ſub ventis ſæviter ſæpe regnantibus, ita fatigavit vires, ut naturam ad permoleſtas defluxiones in capire & circumjacentibus partibus frequentius laceſſiverit. Quæ non modo in capite, ſed & in maxilla præcipue in dentibus acerrimum dolorem pariunt, atque per intervalla ex capite in ſubjacentia loca, collum, humeros, ſcapulas delatæ, atroci dolore muſculoſas ac nervoſas has partes affligunt, principium vero aſperæ arteriæ obſidentes permoleſtam cum raucedine tuſſim inferunt. Ceterum ſub quietiori jam corporis ſtatu & vitæ inſtituto ingraveſcere hæc ſymptomata videntur, quippe & ciborum appetentia minuitur, & alimenta minus probe digeſta flatus & borborygmos cum alvo pigriori excitare ſolent. Ego in conſilium arceſſitus, primum atroci illi dentium dolori, qui valde urgebat, ſubveniendum eſſe duxi: quem in finem latus affectum linimento, ex una balſami noſtri vitæ & duabus liquoris anodyni partibus inungere juſſi; quod etiam goſſypii ope denti qui carioſus fuit admotum, levamen non mediocre attulit. Poſtea exquiſitam victus rationem imperavi: quæ in eo conſiſtebat, ut omnem aërem inclementem, ventos impetuoſos maxime, ac ſolis æſtum evitaret, & exercitationes corporis, equo vel curru vehendo, vel ambulando cum moderatione tamen, quia iis aſſuetus erat, non intermitteret; loco potus ordinarii decoctum temperatius ex radice chinæ, cortice ligni ſaſſafras, paſſulis, atque pauxillo cinnamomi paratum bibat, parcius vero vinis ſpirituoſis utatur, vel ſaltem tenuia Moſellana & huic ſimilia, aut valde diluta cum aqua hauriat. Præter rectam vivendi rationem, in qua conſtanter pergere debet, etiam hæc malo expugnando accomodata remedia ad uſum propoſui: adeoque infuſum Theiforme ex meliſſa, ſalvia, veronica, betonica, corticibus citri recentibus, cardamomo, juſta doſi mixtis, mane ſumendum in lecto cum lenioris ſudoris expectatione ſuaſi. Ante prandium elixirii noſtri balſamici drachmam cum pauxillo vini & aquæ caperet, atque ad alvum liberam ſervandam bis in ſeptimana paſſulas Corinthiacas rhabarbarinas ad unciam, ante lecti introitum ſumeret, conſului: ad tuſſim vero levandam, oleum amygdalarum dulcium ſine igne paratum, cum duabus partibus ſyrupi capillorum veneris permixtum, in avenaceo juſculo circa noctem uſurparet auctor fui. Præterea frictiones in capite & dolore affectis partibus mane & ſero adhibendas, cum pannis ſuccini fumo imbutis, calidis, plurimum commendavi, atque ante omnia ut caput & partes ſuperiores a frigore muniret, ſuaſi. Cucupham quoque in capite geſtandam ex herba majoranæ, ſatureiæ, floribus ſpicæ, roriſmarini, chamomillæ Romanæ, ſuccino, benzoe, ſtyrace, cardamomo præſcripſi. Quibus remediis adjutus per divinam gratiam, a moleſtis iſtis rheumaticis doloribus immunis redditus, jam ſine ullo valetudinis impedimento ex voto vivit Princeps Sereniſſimus.

Epicriſis.

Quemadmodum ad conſtantem tuendam ſanitatem, & ad morboſas à corpore avertendas afflictiones, nil nec efficacius nec ſecurius conveniente & ſufficiente corporis motu, labore & exercitatione eſt: ita attenta etiam obſervatione animadvertimus, non modo ex intermiſſo corporia motu, ſed etiam ex nimiis, vehementibus inopportunis & ſub inclementi cœlo inſtitutis exercitationibus viam ad morbos apertiſſimam ſterni: videlicet quandocunque illæ ſubito omittuntur. Nam quo celerior ſub ipſo motionum impetu & agitatior fluidorum & ſolidorum eſt motus & progreſſus, eo tardior & imbecillior poſtea evadit, quando prorſus corporis exercitium negligitur. Hinc preſſo pede ſanguinis & humorum ſtagnationes, decubitus, ſeri ſeparationes, ejua extravaſationes atque in ſubjectas partes defluxiones, præſertim eas, quæ aeris injuriis expoſitæ imbecilliores & a naturali tono dejectæ fuerunt, aliaque permoleſta accidentia inſequuntur; quemadmodum ſuperius haud ignobile exemplū ſatis luculenter demonſtrat. Ceterum, quoniam natura aſſiduis & quotidianis iiſque validioribua exercitationibus fuit adſueta, non penitus eas intermittendas, ſed ſub modo & moderatione continuandas eſſe cenſui.

Casus II.

Rheuma dentium è colluvie ſeroſa prognatum cura emaciante abigendum.

Cum nuper ad aulam Sereniſſimi Principis vocarer, conſultum me adiit fœmina honeſta ante XL. annos nata, ſanguine & ſuccis plena, quæ ſub priori conjugio & ante illud etiam in primis juventutis annis largiter ſemper ſanguinis menſtrualis fluxum experta eſt, atqui, dum ſingulis fere annis liberos peperit, ſatis valens & ſalva permanſit. In altero conjugio, quod plane fuit ſterile, per aliquot annorum ſpatium, tempore potiſſimum vernali & autumnali, permoleſtis & gravibus in capite defluxionibus, coryza, gravedine, dentium acerbo dolore, tumoribus faucium, uvulæque prolapſu miſere admodum fuit tentata: quæ ſymptomata duos, quandoque tres menſes continuarunt. Tumor internus faucium non mediocris ita ſæpius compreſſit mandibulas, ut os deducere, niſi quantum ſufficeret ad ſorbillanda juſcula vel tenuiores cibos capiendos, non potuerit. Mulis uſa domeſticis & pharmaceuticis remediis: ſed cunctis effectu plane fruſtraneo. Cum in pleniorem morbi ſtatum ejuſque cauſas inquirerem, cognovi eam cum marito inferiorem domus humili loco ſitæ ſtationem inhabitare & in ipſa dormire, quæ cum minus à ventibus perflari queat, aer incluſus quam facile vappidus & humidus redditur; deinceps in quieto ſemper vitæ genere verſata eſt: tertio in conjugio ſterili vixit & menſes longe parciores quam ſuperioribus annis experta, ſingulo quoque vere & autumno venæ ſectionem in brachio admittere conſuevit. His perſpectis & diligenter expenſis, vitioſi ſermpotius illuviem in hoc corpore, quam ſanguinis redundantiam peccare judicavi. Quare non tam ad ſanguinis quantitatem detrahendam, quam ad ſeri intemperati & impuri nimiam copiam impediendam imo è corpore exturbandam, & ad robur toti corpori, capiti inprimis, conciliandum medicationis conſilium direxi. Suaſi igitur, ut mutaret conclave & dormitorium, atque in loco difflabili altiori vitam ageret: dein, ut intermedio tempore quo libera erat ab hoc affectu, à copioſiori cibo, carnibus elixis & pinguioribus juſculis, à cœna etiam abſtineat, & corpus labore & motu moderatiori exerceat, præcepi. Loco cereviſiæ craſſioris aquam coctam cum cinnamomo, cortice ligni ſaſſafras, paſſulis & quarta vini parte mixtam bibat; & ut ſingulis menſibus, bis vel ter pilulis meis balſamicis polychreſtis, & totidem in ſeptimana vicibus elixirio balſamico temperato utatur edixi. Demum balſamo noſtru liquido caput inungendum, & aqua cum vino remixta, in qua aliquot guttulæ balſami dicti inſtillatæ, os frequentius colluendum commendavi.

Epicriſis.

In ejuſmodi diuturnis crebrius recurrentibus rheumaticis affectibus profligandis, Medicus qui conſultatur, probe ſempet prius ſtatum corporis, cauſas antecedentes & concurrentes inveſtigare debet: ſiquidem utplurimum ſagax & circumſpectus Philiater, permoleſtas has diuturnas fluxiones ſeu rheumata, à tenuiore & excrementitio ſero ex atonia ſolidorum oriundo potius, quam à ſanguinis boni redundantia dependere atque produci deprehendet. Et tunc peſſimo conſilio largiores ſanguinis detractiones proponuntur, quæ naturam imbecilliorem reddunt & ad morboſas affictiones diſponunt. Ego in doloribus rheumaticis arthriticis neque minus in catarrhoſis defluxionibus, ſingulari ſemper cum fructu diætam, ut ita loquar, emaciantem commendavi & imperavi; quæ in detractione copioſi alimenti, abſtinentia ab omnibus quæ copioſum alunt nutrimentum tam cibis quam potibus, ſufficienti motu & exercitatione corporis, tenuique ac levi potu conſiſtit; interpoſito nonnunquam apto balſamico laxante & roborante. A quibus auxiliis, in ejuſmodi abigendis & avertendis morbis, ampliorem me ſemper conſecutum ſuiſſe opem, ac ab aliis pharmaceuticis remediis omnibus, ſancte adſtruere & affirmare poſſum.

Casus III.

Sævus dentium dolor ex admiſſo corpore plethorico frigore, aqua frigida curatus.

Juvenis annorum XXX. corpore carnoſo & boni habitus, ſanguine abundans, hyemali tempore domi bene paſtus & cibis nutrientibus ſaturatus, vini quoque non raro hauſtum interponens, ſub libero vernali, ventoſo & humido cœlo, non tecto ſatis & munito corpore iter per aliquot milliaria facere debuit. Hinc domum reverſo, ingens laſſitudo corpus, caput moleſta cum vertigine gravitas, dentes vero immanis admodum dolor irruebat atque invadebat, qui noctu acerbior erat. Quum per annum ſanguinis miſſionem non paſſus fuerat, ex meo conſilio venæ circa pedis malleolum facta inciſio, & plus quam decem unciæ extractæ; quæ vacuatio cum euphoria celebrata quandam horum pathematum remiſſionem largita fuit, pulſu inde valentiori reddito. Ipſe ſponte ſua ante lecti ingreſſum, quum per ſyringam tabaci hauriret fumum, aquæ frigidæ fontanæ menſuram ſucceſſu temporis epotavit, cubitumque petens corpus ſtratia probe texit atque circumvolvit. Hinc largiſſimus in toto corpore ſubortus ſudor per integram noctem manavit. Inde expergefactus, omnis dolor à capite & denubus, feliciſſime fuit abactus.

Epicriſis.

Quandocunque dolores gravativi & rheumatici artuum, capitis, imo dentium, à ſanguinis κατ' ἐξοχὴν ſic dicti conſiſtentis & rubicundi redundantia, quæ impeditioris humorum circuitus & ſecretionis atque excretionis imminutæ parens eſt, potius quam a ſeri impuri copia & *decubitu* in euſarcis & bene paſtis corporibus oboriuntur; ipſa ratio ſana medico-practica dictitat, ad liberiorem circuitum ſanguini & humoribus conciliandum, ſectionem venæ remedium eſſe aptiſſimum. Et tunc ordinario pulſus major, auctior & fortior poſt ſanguinis vacuationem ſequitur, qui certum minimeque fallax, ex redundante illo purpureo liquore morbum proveniſſe, indicium exhibet. Deinceps inſignes aquæ puræ fontanæ frigidæ ſudoriferas & diſcutientes virtutes, hic caſus magis conſpicuas atque illuſtriores reddit. Ego ſemper in hac hæreſi fui, aquam frigidam fontanam puram, terreſtrioris calcareæ vel ſalinæ materiæ expertem, incomparabilem multis in morbis præbere medicinam, tum ratione frigoris fibras attonitas firmantis & roborantis, tum reſpectu mineralis ætherei ſpiritus, quo nulla aqua deſtituta, viribus identidem amici; quin & ratione fluxilitatis ac tenuitatis, qua craſſos humores mobiles, fluxiles atque libero progreſſui aptos reddere valet. Sed hoc remedium, quod utique magnæ utilitatis eſt, & recte heroicum dici poteſt, maxima eget cautione & circumſpectione. Quam hiſce capitibus includere non dubitamus: quorum primum eſt, ut imbecillo & tenui

cor-

corpori, ubi motus languent & venæ ſero turgent non exhibeatur: ſecundum, ut tantummodo corporibus ſanguine, calore, & motu vegetiore adhuc plenis præbeatur, quo in totius corporis ambitum actuari & diſtribui poſſit: tertium, ut non uno hauſtu, ſed ſucceſſive ac per vices ingeratur: quibus addimus quartum, ut corpus poſt epotationem vel motu ad ſudorem uſque exerceatur, vel in lecto calidis tegumentis probe foveatur.

Casus IV.

Odontalgia ex incongrua diæta.

Fœmina XXX. annorum, victui craſſiori ſalino indulgens & otioſæ vitæ dedita, ſanguine abundans, alvum patitur crebrius tenſam atque ſtrictam, menſiumque defectum experitur. Sanguis è vena miſſus apparuit glutinoſus. Autumno graviſſimo corripitur dolore circa nucham, qui ſeſe ad aurem extendit, parotidem totamque dextram maxillam cum inflatione atque rubore occupans, in dente carioſo ejuſdem lateris graviſſimum dolorem excitat. Pulſus erat ſebriculoſus, arteriæ fortiter circa tempora pulſabant, ſomnus inquietus vel plane nullus, & perpetuo ſalivalis latex ore effluxit. Ut his medelam faceret, externe utebatur linimento, quod habebat oleum hyoſcyami, carvi & parum camphoræ, à quo dolur minime mitigatus, ſed potius exacerbatus fuit, inflammatione in facie aucta. Curata vero eſt ſequentibus. Primum *mixturæ, ex liquoris anodyni uncia dimidia, camphoræ, laudani opiati cydoniati utriuſque granis tribus paratæ, quindecim guttas vel viginti, tribus de die vicibus ſumſit.* Secundo, loco potus ordinarii decocto hordei, ſcorzoneræ & raſuræ ligni ſaſſafras, cum ſemine papaveris albi in emulſionem redacto fuit uſa. Tertio, Nuchæ & capiti ſequens applicatum fuit linimentum: *Rec. aquæ Anhaltinæ, ſpiritus florum ſambuci ana unciam, ſpiritus ſalis ammoniaci drachmas duas, nitri artificialis, quod præparatur ex ſpiritu ſalis ammoniaci & ſpiritu nitri, camphoræ utriuſque drachmam dimidiam, opii grana decem, olei nuciſtæ deſtillati guttulas quindecim. M.* Quod exterius adhibitum, egregium plane tulit ſolatium. Quarto, Mitigato pauliſper dolore, alvus vacuata fuit cum infuſo, quod capiebat folia ſennæ, rhabarbarum, agaricum, cremorem tartari, & paſſulas minores, cum aqua & vino. Utut vero dolores ex parte remiſerint, remanſit tamen fixus in gingiva circa dentis ſedem cruciatus, cum inſigni inflatione & rubedine, qui ad aliquot menſes durabat. Ex conſilio itaque Medici, & opera Chirurgi extracto dente, materia ichoroſa & putrida in copia ſucceſſive ex alveolo effluxit, cum plenaria doloris remiſſione. Foramen vero relictum uſu adſtringentis medicaminis fuit clauſum.

Epicriſis.

Ex hac morbi relatione diſcendum eſt, quod odontalgia frequentius conjuncta ſit cum phlegmone ſeu eryſipelacea quadam defluxione; quare etiam eodem modo ac via ſanatio utriuſque affectus inſtituenda. Et quemadmodum in eryſipelaceis affectibus exterius applicata oleoſa nunquam proſunt, ita etiam in hoc caſu ea non bene ferre potuit ægrota, ſed dolor potius diſcutientibus, temperatis & diaphoreticis auſcultavit. In cacochymicis corporibus, maxime, ſi humorum adſociatur abundantia, frequentiſſime gignitur & quidem circa autumnum odontalgia; quo tempore etiam arthriticæ affectiones familiarius occurrunt. Rebus itaque talem eventum ſortientibus, ad præſervationem venæ ſectio, decocta lignorum temperata, convenientia evacuantia, abſtinentia à vino, cibiſque ſalitis acrioribus, utiliſſimam, depurando totam ſanguinis maſſam, locant operam. Porro, cum fiſtula facile generetur in maxilla, quando in ejus alveolis materia acris putrida ſtagnat & exitum non invenit, quæ non modo ipſum dentem, ſed oſſeam etiam maxillæ ſubſtantiam exedit, corrodit & ulcus difficulter ſanabile, quod cognoſcitur ex dolore, tumore & rubore, nec non putridæ materiæ poſt compreſſam gingivalem carnem effluxione, efficit; ut mature ipſe dens extrahatur, quo corrupta illa materia non ſolum habeat exitum, ſed etiam medicamenta proxime ipſi ulceri applicari poſſint, maxime eſt neceſſarium.

Casus V.

Odontalgia, ex omiſſa conſueta V. Sect.

Fœmina XXX. annos nata, venarum ſectioni diu adſueta, quotannis eam, quotieſcunque uterum tulit, omiſit, ob vanum & nullis rationibus innixum metum, ne hoc evacuationis genus periculum portendat; ſed ſemper fere affecta eſt gravi odontalgia, juncta cum tumore faciei ſeroſo. Inter præludia vero hujus recurrentis affectus, ad frequentiam illius præſcindendam uſa eſt eſſentia, quæ conſtabat ex terra catechu, ſanguine draconis, pauxillo aluminis uſti & ſpiritu vini: quæ tam externe, quam interne ſumta, mox acerbiſſimi capitis ſecuti ſunt dolores, cum ſumma præcordiorum anxietate, inſigni virium defectu animique deliquio conjunctis. His ceſſantibus ſymptomatibus tumor utramque maxillam occupavit, quem externa applicata cataplaſmata non ſublevarunt, ſed exacerbarunt, ita ut intenſiori febre facta & intercurrentibus animi deliquiis abortum paſſa fuerit. Tandem emplaſtro manus Dei pertinax ille in ſcirrhoſam duritiem abiturus tumor fuit depulſus.

Epicriſis.

Gravidis familiariſſimæ ſunt propter plethoricum & cacochymicum ſtatum, & ob impeditiorem perſpirationem, menſiumque defectum, œdematoſi vel etiam eryſipelacei capitis & odontalgici affectus, qui matura venæ ſectione, & eorum uſu, quæ alvum clementer cum euphuria & per epicraſin movent, motuque inſuper & victu moderato præſcindi feliciter poſſunt. Si quis itaque excretionem humoris vitioſi, ſi jam imminet imprudenter velit impedire, quod fit adſtringentibus, non poteſt aliter fieri, quin materia à ſanguine jam ſegregata & corrupta in internas & nobiliores partes irruat, longe graviora ſymptomata inducendo. Notabile porro eſt, quod non ſecura ſemper ſint cataplaſmata ex diſcutientibus etiam compoſita, quia ſæpius repellendi facultatem, dum videlicet humida non quiſque ferre poteſt, nanciſcuntur. Deinceps tumor ſeroſus facile tranſit in ſcirrhoſam duritiem, præſertim ſi nimiis ſpirituoſis diſcutientibus fuerit tractatus, qualis diutius inhæret, & difficillime reſolvitur, neque facile emollientibus ad ſuppurationem diſponi poteſt. Egregiam vero virtutem non ſemel ſed aliquoties tali in caſu experti ſumus, ab emplaſtro ſic dicto Manus Dei, quod maximam partem ex gummatibus compoſitum, atque in CHARAS *Pharmacopœa Regia* deſcriptum eſt.

Casus VI.

Dolor dentium periodicus, ex vini & dulcium intemperantia.

Vir ſanguineo-melancholicus vino adſuetus & dulcibus ultra modum delectatus, ex carioſo dente dira ſæpius tormenta, præcipue autem tempore nocturno paſſus eſt. Dolor hic erat periodicus: incipiebat enim circa decimam horam, excrucians uſque ad tertiam matutinam, nullo extrinſecus apparente tumore aut calore præternaturali. In cavitate dentis hærebat particula ſpongioſa exquiſitiſſimo ſenſu prædita. Hujus foramini intruſa fuit eſſentia caſtorei, cui tantillum laudani opiati admixtum erat. Ita quidem doloris atrocia quievit, nec per biduum reverſa eſt; ſed tertio die recruduit, & eadem hora rediit: non autem eodem remedio, ſed ex camphora indita remiſit. Elapſis aliquot diebus, cum idem dolor recurreret, nec camphora, nec prædicta eſſentia ullum levamen afferebant; ſed potius tunc ad oleum caryophyllorum confugiendum fuit, cujus una & altera guttula denti carioſo immiſſa levamen attulit. Accidit vero ut, cum ſequenti ſeptimana malum eodem modo infeſtaret, neque unum ex hiſce tribus, utut ſingula applicata fuerint, quidquam in allevando malo præſtiterint. Suaſi, ut interne electuarium ſuperius recenſitum, cujus baſin conſtituit rob ſambuci, repetitis vicibus ſumeret; externe vero balſamum noſtrum vitæ naribus ſuſciperet & denti eſſentiam caſtorei inderet: quo dolor etiam mitigatus fuit. Tandem dentis extractione facta, dolor nunquam rediit.

Epicriſis.

Hæc memoratu digna obſervatio luculenter docet, quam incerta & infida ſint ſpecifica ſic dicta antodontalgica externa, idque hanc ob rationem, quod fibrarum & pororum in partibus ſolidis textura, & ab ea dependens debilitas non ſemper eadem maneat, ſed brevi ab ipſis etiam medicamentis mutari poſſit: quo fit, ut idem remedium non eundem, ſed alienum plane ſæpe numero præſtet effectum. Parum itaque auxilii cum expectandum ſit ab externis, conſultius ſemper procedimus, ſi curam ejuſmodi affectuum congruis internis remediis adgrediamur & proſequamur, affectamque partem tantummodo in temperato calore & in exſpiratione æquabili & liberiori detineamus.

CAPUT X.

De dolore & ſpaſmo otalgico.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio.

Circa dolorum & ſpaſmorum doctrinam dum verſamur, ille etiam qui ad aures pertingit & non minori ſævitia ac ceteri affligit, non reticendus erit: licet breviter, quicquid de hoc affectu commemorandum, dicamus. Eſt vero *otalgia* gravis dolor, in aurium cavitate ſive meatu auditorio conſiſtens, à ſero acri extravaſato, & ſubſiſtente intra membranam nerveam meatum auditorium cingentem exortus.

§. II.

Geneſis & cauſæ.

Pertinax hic aurium dolor, eos, qui rheumatiſmis & catarrhalibus defluxionibus ſunt obnoxii, frequentius adoritur, vel, ſi ſudor conſuetus ſupprimitur, aut caput ſudore madidum ventis frigidioribus deſubito exponitur, prognaſcitur. Sæpe cauſa, inflammatio vel ulcus aurium eſt, ubi inſignis ardor, dolor tenſivus, pulſatilis, rubor, ſebris, imo delirium junguntur: interdum à vermibus excitatur, & dolor vagus lancinans atque rodens percipitur. Præclare ARETÆUS *lib. II. cap.* 3. de aurium dolore ſequentem in modum diſſerit: *Acuſticus porus difficillime ſæpe doloribus vexatur, ut etiam occipitium teneant & oculos atque buccarum muſculos, & perſeveratione quadam tardiſſima tempora & caput. Aliquando etiam humoris fluor per eaſdem cavernas fit quem græci rheumatiſmum vocant, & ita jugis ut ſæpe vulneret altiora atque corrumpat, & oſſa carie inficiat.*

§. III.

Proceſſus & ſymptomata.

Otalgia tanta ſæpius vehementia affligit, ut in provectioris atque adultæ ætatis hominibus delirium excitet, cum ſumma inquietudine & anxietate conjunctum; quinimo epilepſiam ſic fuiſſe introductam nos obſervavimus. Phlegmaticos autem licet minori gradu infeſtet, horrendos tamen in cholericis capitis dolores cum quadam mentis alienatione, vigiliis & inquietudine infert.

§. IV.

Horum ratio.

Ratio, cur aurium dolores tam crudeliter lædant, ut tolerari vix poſſint, in eo potiſſimum poſita videtur, quod membrana aurem quæ inveſtit, oſſeo illo meatui firmiter annectitur, adeoque magis tenditur, nec non à dura matre originem ſortitur, nervorumque irreptatu dives eſt. Quo magis autem membranæ nerveæ tenſæ atque expanſæ ſunt, eo acutioribus doloribus eæ ſunt obnoxiæ: quemadmodum id liquido apparet in perioſtio, intra quod & ſubjectum os contentus ſæpe humor horrenda ſymptomata producit, quod in panaritio aliiſque oſſium vitiis videre eſt.

§. V.

Prognoſis.

Sæpe otalgia ſymptoma febrium acutarum evadit, ubi materiæ morbificæ ad auram per metaſtaſin fit translocatio; quemadmodum in morbo Hungarico interdum evenit, ubi ſurditas vel ingens ſaltim auditus difficultas exoritur. Quæ ſi in declinatione ſebris accidit infallibile convaleſcentiæ præbet ſignum: ſed tunc vitium in auris internæ membrana & nervo acuſtico hæret. Quando vero metaſtaſis ad aurem externam pertingit, tunc otalgia ſuboritur, quæ, niſi cito ſuccurramus, ob doloris atrocitatem demere vitam poteſt. Qui ex lapſu vel caſu in terram otalgiam patiuntur; ubi materiam ſanioſam per aures reddidere, è medio omnes ſublati ſunt, teſte RIVERIO *obſerv. XVIII. p.* 291. HIPPOCRATES vero in *Coac. prænot. p.* 538. §. 58. de exitu hujus morbi ſequentia habet: *auris dolor pertinax, cum febre acuta & alio quodam ſigno aliquantum maligno juvenes quidem ſeptima die occidit, & citius delirio correptos, ſi non multum pus effluxerit ex aure, aut ſanguis è naribus, neque aliud quoddam bonum ſignum compareat, Seniores autem tardius & minus tollit: nam & aures ſuppuratione præveniunt & minus delirant. Verum multi ex*

bis recidivant, atque ſic pereunt. Monere autem hoc loco debeo, quod hoc decretum HIPPOCRATIS magis de dolore & tumore inflammatorio parotidum intelligendum ſit.

METHODUS MEDENDI GENERALIS.

§. I.

Dolor componendus. In curatione hujus dira tyrannide aures exercentis affectus, omni ratione eo annitendum eſt, ut dolorum illa vehementia, quæ cauſam interdum graviſſimis ſymptomatibus præbet, componatur vel ſaltim mitigetur. Id quod variis quidem modis tentari atque obtineri poteſt. Nos autem aliis cunctis, pulveres nitroſos cinnabarinos, liquorem noſtrum anodynum mineralem, nec non emulſiones ſeminum IV. frigidorum majorum præferimus. Quibus nihil proficientibus, ad opium rite correctum fugiendum eſt, quo nomine maſſam pilularum de ſtyrace, *Starckii*, *Wildegansii*, laudanum liquidum *Sydenhami*, vel cydoniatum *Helmontii* commendamus.

§. II.

Externis. Externe emplaſtrum anodynum tempori lateris affecti nec non pone aures applicatum, quod ex maſtiche, galbano, croco, oleo nuciſtæ expreſſo, caſtoreo, opio compoſitum eſt, deſideratiſſimas fert ſuppetias. Dein etiam vapor ex lacte & ſpeciebus fragrantibus atque emollientibus auri immiſſus materiam peccantem non modo emendat, corrigit atque ad ſuppurationem diſponit, ſed & fibras nerveas nimis tenſas relaxando dolorem ſolvit. Convenit quoque veſicam ſuillam decocto cum lacte ex floribus malvæ, verbaſci, ſambuci, meliloti, chamomillæ vulgaris, nympheæ, papaveris rhœados, ſemine lini & pauxillo croci repletam exterius adfecto lateri admovere. Fumus quoque nicotianæ cum fiſtula inverſa auri immiſſus, item millepedes in oleo olivarum vel amygdalarum amararum infuſi, nec non oleum ſcorpionum ad dolorem, ſi ab inflammatione vel ſero acri provenerit, compeſcendum, maxime valere creditur.

§. III.

Humor ſtagnans diſcutiendus. Quemadmodum autem ubicunque humor reſtagnat atque ſubſiſtit, is promovendus atque diſcutiendus eſt: ita etiam pulveres diaphoretici, leniter nitroſi, cinnabarini, cum aquis diapnoicis atque analepticis propinati opportuniſſimam in hoc affectu locabunt operam. Plethora ſi urget, vena ſecanda: atque alvus renitens clyſteribus emollientibus, vel internis laxantibus ex manna, caſſia & rhabarbaro paratis, ad officium redigenda. Dignus certe eſt qui hac occaſione commemoretur locus apud modo laudatum ARETÆUM, ubi curationem hujus mali pulchre admodum propoſuit. *Utendum* inquit, loc. cit. *requie corporis atque abſtinentia & ſilentio ſummo: etenim organo auditorio accepta voce aures neceſſario commoventur, & propterea majores dolores efficiunt. Locandi præterea ægrotantes calido in lecto, & ſi dolor coëgerit, phlebotomandi, atque tertia die levi atque ſartili cibo reficiendi, & ob mitigationem doloris exterius admovenda vaporatio tepidi liquoris vel ſacculi ex polline tenera confecti. Tum cataplaſmata laxativa, & cum dolor initium ſumſerit, ſtatim erunt admovendæ ſanguiſugæ quas hirudines appellant circa fines auriculæ, vel circa ejus poſteriora cucurbita admota, ſcarificando, adhibita ſpongiarum calidarum. Ipſam quoque cavernam involuta lana per ſpecillum oleo calido tinctum, paulatim penetramus, atque illic lana derelicta ferramentum detrahimus.*

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES.

§. I.

Quid agendum, ſi a cauſa externa in aurem illapſa otalgia oritur? Quandocunque dolor aurium à cauſa externa, immiſſa v. g. dura mole in aurem provenit, cujus rei exempla apud HILDANUM proſtant, tunc in ipſa doloris ſævitia neutiquam tentanda erit extractio cum forcipe vel alio inſtrumento: eo, quod non modo fruſtra hoc tentamen ſuſcipitur, ſed & dolor mirum adauctis ſymptomatibus intolerabilis redditur. Sub doloris enim impetu nerveus auditorius meatus vehementiori ſpaſmo conſtringitur, ut adeo, quacunque demum etiam leviori vi externa accedente, dolor exacerbetur, & meatu ſic anguſtiore evadente, materiæ exitus eo magis prohibeatur. Rebus ita ſe habentibus, fomis ſupra dicti potius locum invenit applicatio, vel aliquot olei amygdalarum amararum in aurem inſtillatio; quippe quod præter vim demulcentem, ſedativa quoque facultate eſt inſtructum: qua ratione, dum membranæ tenſæ emolliuntur & relaxantur, ſola oborta ſternutatione, corpuſculum illapſum ſimul & ſemel ſponte excuſſum fuiſſe novimus. Atqui, cum huc apprime quadrent, quæ monumentis ſuis reliquit TRALLIANUS, non poſſumus, quin ejus de hac re ſententiam ad verbum recenſeamus, quæ *lib. III. cap.* 3. ita ſe habent: *Si lapillus, aut faba, aut aliud quicquam in aurem incidat, ſpecillum lana involutum in reſinam terebinthinam aut glutinoſum aliquod intingito; ac ubi in aurem injeceris, leniter protrahito, ac ſternutamentum excitans, os & nares obturato. Nam ſpiritus intentione, quæ ita fit, id quod intus impactum eſt, expellitur. Hoc autem continuo facito, diligentia adhibita ut quam primum eximatur. Sin autem neque ſic exciderit, inflammatione oboriente, convulſiones ſæpe comitantur, ut etiam ægri de vita periclitentur. Quare oleum quoque tepidum frequenter infundere oportet: ſic enim locis inflammatione liberatis, id quod inſidet, facile eximetur.*

§. II.

Materia purulenta diutius effluens divertenda. Otalgia plerumque à cauſa interna ſolvitur & abſceſſu finitur, dum materia purulenta ichoroſa, ex ipſis glandularum meatum auditorium externe obſidentium atque cerumen alias largientium poris & tenuibus canaliculis, ſtillat. Ad quas etiam in infantibus, præſertim qui ſpongioſioris corporis ſunt habitus, tantus ſæpe humoris ſeroſi fit affluxus, ut ingens fœtidi & purulenti humoris copia quotidie exeat. Sub tali morbi ſtatu humorum impetus per laxantia leniora, mannata, rhabarbarina, paſſulata, aliquoties repetita divertendus, vel pediluviorum, veſicatoriorum, aut cucurbitularum ope in provectioris præſertim ætatis hominibus ad inferiora invitandus eſt. Hac ratione moleſtus hic aurium fluxus ſucceſſive minuitur, & ſalvo auditus organo ſanatio perficitur.

§. III.

Leniter exſiccanda. Quando major jam puris copia poſt inflammationem præcedentem ex aure effluxit; tunc, præter ea, quæ humorum impetum à capite & auribus divertunt, quæ leniter exſiccant, putredinique

reſiſtunt exterius admovenda ſunt. Veteres eo fine paſtillos, ex aloë, croco, myrrha, ſarcocolla, confecerunt, & aurium cavernis indiderunt, vel mulſum ex vino factum cum mali punici cortice, nardo, amygdalis amaris, croco, myrrha, alumine, vel herbarum vulnerariarum ſuccis coctum, cavernæ aurium, ſi humor fortius effluxerit, infuderunt. Qua de re evolvendus CÆL. AURELIANUS *libr. II. cap. 3.*

§. IV.

Tamen non ſubito inhibenda.

Cavendum vero eſt, ne diutino aurium purulento fluxui, à quacunque etiam cauſa proveniat, externis validioribus exſiccantibus & fortioribus adſtringentibus deſubito obex ponatur. Exinde enim ingentem parotidum tumorem, cum ſummo dolore ſævisque ſymptomatibus ſtipatum, profectum fuiſſe, noſtra pariter & aliorum fide conſtat.

§. V.

Parotides in febr. quomodo abigendæ?

Quandocunque febribus acutis ſupervenit atrox ille aurium dolor cum intumeſcentia parotidum; non præſentius auxilium, ac in cucurbitularum cum ſcarificatione in nucha appoſitione, & ſolius cataplaſmatis emollientis, ex caricis pinguibus, croco, melle, ſucco ceparum toſtarum & radice liliorum alborum parati tepido uſu, me inveniſſe plena fide teſtor.

§. VI.

Vermes vel eliciendi vel enecandi.

Si dolor à vermibus autem ingreſſis ortum traxerit, lacte tepido auribus immiſſo hi eliciendi, vel oleo abſinthii, nucleorum perſicorum aut amygdalarum amararum ſunt enecandi.

ENARRATIONES MORBORUM.

Casus I.

Otalgia ſuffimigiis & emplaſtro brachii tumori applicato inducta.

Nobiliſſima Virgo quinquageſimum quæ jam complevit annum, activi ingenii, ſanguineæ conſtitutionis, decem abhinc annos dolorificis partium externarum fluxionibus à ſanguine nimium abundante, & ob ejus tardiorem progreſſum impuriore reddito ſubortis continuo fere fuit obnoxia. Me quum hac de re conſuleret, ut ter minimum ſingulis annis nimiam redundantis ſanguinis quantitatem è ſecta vena detrahi curaret, auctor fui: unde melius etiam ſe habuit. Conſueta vero hac ſanguinis eductione æquinoctio autumnali intermiſſa, atque ſudore nocturno uſitato, ex improvida brachii dextri refrigeratione, cohibito, poſtero die ingenti dolore una cum tumore in ejuſdem brachii cubitu tentata fuit; qui adeo ſenſim increſcebat, ut brachium neque flectere neque attollere potuerit. Ad hanc moleſtiam abigendam, amicarum ſuaſu, frequentius ex gummatibus reſinoſis, ſuccino, tacamahaca, uſa eſt ſuffimigio: quo remiſſior quidem dolor redditus, ſed tumor mutata ſede ſuperiorem humeri partem invaſit, qui inſignem in magnitudinem increſcebat. Huic cum a Chirurgo emplaſtrum applicaretur, evanuit ex parte quidem, ſed in dextrum capitis latus irruens, in aure potiſſimum horrendum & acutum dolorem, ut vix ferendo illi par eſſet ægrota, introduxit. Totum dein caput inſigniter tumefactum comparuit, auditus aderat ſumma difficultas, atque è naribus aliquot ſanguinis guttæ cum mucoſis multis humoribus ſeceſſerunt. Conſilium meum, cum per medicinæ candidatum qui mihi ad manus erat exquireret, conſultum primo omnium duxi, ut aperiretur vena pedis ſiniſtri, quo abundanti nimium ſanguini quodammodo exitus detur; deinceps, ut infuſo foliorum ſennæ & rhabarbari cum decocto paſſularum minorum, ſordes è primis viis blande educerentur. Quibus præmiſſis, tenuem victum & pro potu decoctum, ex radice ſarſaparillæ, glycyrrhizæ & floribus papaveris rhœados ſumendum imperavi; atque ad ſucceſſivam tranſpirationem & uberiorem pravi humoris ſubſiſtentis promovendam diffiationem, ut æquali lecti calore corpus foveret, & mixturam, ex aqua florum ſambuci, cornu cervi uſto, antimonio diaphoretico & pauxillo nitri frequentius uſurparet, laterique dolenti ſacculum ſupra deſcriptum leniter calefactum applicaret, ſuaſi. Et ita circa undecimum diem, largo ſudore ſponte erumpente, totum corpus fuit perfuſum, evaneſcente penitus permoleſto accidente. Cum vero auditus gravitas cum dolore preſſorio remaneret, conſilium dedi, ut panis cum ſemine fœniculi igne cocti, recenter ex furno extracti & diſciſſi vaporem meatui auditorio reiteratis vicibus admitteret. Quo pacto expurgata demum pilulis balſamicis & cephalicis noſtris ſordium mole, priſtinæ valetudini ſenſim ſenſimque Nobiliſſima patiens fuit reſtituta.

Epicriſis.

Ex hujus affectus generandi, pariter ac eum curandi modo, Medicorum juniores plura ad praxin utilia momenta capere & depromere poſſunt. Primo, quod dolores ejuſmodi rheumatici, a venæ ſectione neglecta & ſudore conſueto ſalutari cohibito, originem ſuam ducere poſſint. Dein, quod ad eos abigendos ſuffimigia non ſatis ſint ſecura remedia, dum tonum cutanearum fibrarum nimium augendo, pravorum humorum motum ad interiora convertunt, quum potius ejuſmodi vitioſi humores ſenſibilioribus corporis partibus & poris inhæreſcentes ſucceſſive & placide commovendi, & ad liberiorem exhalationem incitandi ſint. Et quod, tertio, in ejuſmodi pertinacibus rheumatibus profligandis longe magis circumſpecte & efficaciter agat Medicus, ſi non multis activioribus ſudoriferis naturam laceſſat, ſed tempus expectando, blandis & temperatis ad diapnoën diſponentibus remediis utatur: qua ratione contingit, ut natura ſponte ſæpe critice & ſalutariter morbum ſolvat.

Casus II.

Otalgia [illegible], ex ingeſta vini copia & ſequente refrigeratione.

Generoſus ſenex ſexagenario major, macilentioris ſtaturæ, ſed floridæ faciei, olim cum inter Weſtphalos medicinam facerem, conſultum me adiit, qui à convivio, in quo vinum liberalius potaverat, ſub aura nocturna peregre domum reverſus, altero mane de gravativo capitis dolore, ſiniſtrum præſertim latus affligente conquerebatur. Huic mox dolor auris valde acutus ſucceſſit, qui tam atrociter intra paucos dies invaleſcebat, ut non modo omnem ſomnum adimeret, ſed & tremorem partium univerſi corporis cum frigore excitaret, adeoque non fruſtraneus eſſet convulſionum metus. Intolerabilibus plane dolorum tormentis miſerrime excruciatum ſenem inveni, qui non niſi à globo per ſclopetum trajecto levamen optabat: tantæ inſaniæ & deſperationi proximus erat. Exterius, dolente in parte nihil præternaturale conſpiciendum erat. Itaque alvus aliquoties à clyſteribus ut aperiretur, curavi:

curavi: atque interne non niſi pulveres antepilepticos, cum nitro, cinnabari & pauxillo laudani opiati remixtos propinavi, vaporem quoque decocti flotum chamomillæ cum lacte auri frequentius admovendum præcepi: eo quod intra meatum auditorium conſiſtere dolorem, conquerebatur. Tandem elapſo die ſeptimo, miteſcente doloris ſævitia, corpus madore perfuſum, pulſus redditus ſedatior & mollior, qui ante contractus & durus erat, urina quoque antea valde tenuis & aquoſa, craſſius nunc ſedimentum depoſuit, & denique ſponte aperto abſceſſu, ex aure ſucceſſive duobus purulentæ materiæ cochlearibus effluentibus, omnia & ſingula gravia ſymptomata penitus remiſerunt atque evanuerunt.

Epicriſis.

Mirari omnino ſubit, ſenem noſtrum tam valenti & robuſta natura adhuc gaviſum fuiſſe, ut adeo gravem capitis affectum, qui totum nervoſum ſyſtema affixit, feliciter ſuperare potuerit. Atqui in hoc genere hæc ipſa curatio, quæ plus naturæ quam arti debetur, inſigne autocratiæ naturæ exemplum præbet. Venæ ſectionem cui non adſuetus erat, nolui admittere, nec fortioribus, ſed leniſſimis tantum remediis atrociſſimum morbum in ſene pertractare æquum duxi. Et hæc viri magna auctoritate in principatu Mindenſi pollentis è tam gravi morbo evaſio, mihi tum temporis juveni Medico, magnam ſupra meritum meum famam & exiſtimationem conciliavit.

CASUS III.

Otalgia diurna miro crudelitate ludens, effluxu puris ſoluta.

Generoſæ fœminæ, viduæ Conſiliarii Aulici filia, decem annorum puella, tenerioris & mollioris naturæ, de languore, inappetentia & doloribus abdominis, pungitivo etiam circa hypochondria, querelas cum ejulatu inſtituit maximas. Somnus erat exiguus, cum pavore plerumque comitatus. Præſentiam vermium horum pathematum cauſam cum judicaviſſem, quæ iis & enecandis & expellendis accommodata videbantur, a me fuerunt præſcripta: at vero in caſſum adhibita. In lecto detenta per menſem & ultra, perpetuas de hiſce ſymptomatibus movebat querimonias. Tandem facta dolorum ex imo ventre evaneſcentia, cephalalgia cum auditus difficultate graviter tentabatur. Acceſſit aſſidua vigilia, adeo ut per quatuor & quod excurrit hebdomadum ſpatium ne horam quidem capere ſomnum potuerit. Quotidie delirabat; nec quicquam cibi vel potus aſſumſit, auditu penitus amiſſo. Nihil ad vitam & vires conſervandas præter intritum cereviſiæ cum pane cepit: quippe medicamina cuncta, omnia juſcula atque alimentorum genera reſpuebat. Frequenter ægram inviſebam: & quum urgeret conſilium mœſtiſſima mater, me nihil certi de morbo ejuſque eventu edicere poſſe faſſus ſum, DEO, naturæ & tempori opus relinquere conſultius ducens. Tandem præter omnem opinionem evenit, ut nocte multum purulentæ materiæ aure effluxiſſe deprehenſum fuerit, majori quantitate ſenſim ſuccedente. Ita ad miraculum intra diem & noctem rediit ſomnus, revertit auditus, utut adhuc gravis, & pedetentim appetitus & vires revocatæ ſunt: verbo, DEI ac naturæ beneficio reddita valetudini fuit nobilis puella, bona adhuc dum & proſpera valetudine utens.

Epicriſis.

Et hoc quoque exemplum plane evincere & demonſtrare poteſt, cauſas morborum adeo abſtruſas ſæpe eſſe, ut mentis acie Medicus vix eas penetrare poſſit. Videmus tamen iterum ex enarrata hiſtoria, quomodo ſolus atrocior capitis dolor omnes functiones animales & naturales pervertere imo propemodum deſtruere valeat, atque à ſola violenta nervoſarum & fibroſarum partium agitatione, commotione & diſtractione proxime proficiſcatur. Hinc etiam fit, ut dolore ſublato, tanquam cauſa horum acerborum ſymptomatum proxima, omnia ad priſtinum & naturalem ſtatum redeant.

CAPUT XI.

De dolore podagrico & arthritico vero & inveterato.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Differentia podagræ incipientis à radicata.

Diſcrimen podagræ & arthritidis recentis ab ea quæ radicata & inveterata eſt, inſigne in prognoſi & praxi medica habet momentum: nam illa eſt magis tranſitoria, ætate florentes & ſanguine ac ſuccis plenos ob vitium in rebus non naturalibus commiſſum corripit, & rheumatiſmi ſimplicis ſpecies eſt; hæc vero magis hæreditaria, corpora imbecilliora invadit atque in ſanguine & ſero corrupto radices agit, difficulter etiam tollitur, & ſæpius ad mortem uſque durat.

§. II.

Hiſtoria podagræ ex Sydenhamo.

Quum nemo ideam, hiſtoriam, ac progreſſum podagræ melius & rectius SYDENHAMO, qui ipſe fuit podagricus, delineaverit; placet hoc loco ex ipſo auctore breviter & concinne eam exponere: *podagra exeunte Januario, aut incipiente Februario derepente & nulla fere præſenſione antecedente ingruit, niſi quod ventriculi cruditate, atque apepſia ad ſeptimanas aliquot æger laboraverit; corporis inſuper intumeſcentia quaſi ventoſa & gravitate, quæ in dies augetur, donec tandem detonet paroxyſmus; quem paucis diebus præit torpor & quaſi flatuum deſcenſus per femorum carnes, cum affectione σπασμώδει, tum etiam pridie paroxyſmi, appetitus voracior, non tamen naturalis. Sanus lecto ſomnoque committitur, hora vero ſecunda poſt mediam noctem excitatur à dolore pollicem pedis utplurimum occupante, quandoque vero calcaneum, ſuram, aut talum: hic dolor eum refert qui oſſium dictorum diſlocationem comitatur, cum ſenſu quaſi aquæ tantum non frigidæ partis affectæ membranis affuſa. Mox ſequitur rigor cum horrore & febricitatione aliquali. Dolor autem hic primo remiſſior gradatim intenditur (& pari paſſu rigor & horror recedunt) idque in ſingulas horas, donec tandem ſub noctem ad apicem pervenerit, ſe ad varietatem oſſiculorum tarſi & metatarſi, quorum ligamenta obſidet, perbelle accommodans; nunc tenſionem violentam, vel ligamentorum iſtorum dilacerationem, nunc morſum canis rodentis, quandoque preſſuram & co-*

arctationem exprimens: ad hæc, ita vivum exquiſitumque habet ſenſum pars affecta, ut nec linteorum ſuperincumbentium pondus, nec cubiculi à fortiori ambulatione concuſſionem ferre valeat. hinc mille conamina, ſitus tum ipſius corporis, tum membri affecti mutatione aſſidua, doloris ſedationem incaſſum exambit; quæ tamen non contingit ante horam ſecundam tertiamve matutinam (decurſo ſcilicet nycthemeri ſpatio à primo appulſu paroxyſmi) quo tempore æger poſt materiæ peccantis modicam digeſtionem & diſſlationem aliqualem, ſubito à dolore reſpirat. Jam leni madore perfuſus ſomno concedit; à quo evigilans, dolore multum imminuto, partem affectam tumore recenter occupatam cernit. Intra paucos dies alter pes eodem dolore torquetur, eaſdemque excitat tragœdias; nonnunquam etiam ambos pedes in initio occupat: poſtquam utrumque pedem exercuerit, qui ſequuntur paroxyſmi abnormes ſunt, tum quoad tempus invaſionis, tum etiam quoad durationem; hoc tamen ubique ſervat, quod dolor noctu recrudeſcat, mane vero remittatur. Atque ex ſerie horum paroxyſmulorum conſtat paroxyſmus, qui dicitur podagræ, diuturnior breviorve pro ægri ætate, &c. quod in vegetioribus, & iis quos podagra rarius inviſit, diebus ſæpe quatuordecim fit; in ſenioribus, atque iis quos ſæpius afflixit, duobus menſibus; iis vero, qui vel annis, vel diuturniore morbi mora fractiores jam ſunt, non prius valedicit quam æſtas jam adultior eam fugaverit.

§. III.

Ulterior progreſſus & terminus.

Ad quatuordecim primos dies urina coloratior eſt, quæ poſt ſeparationem ſedimentum rubrum, & quaſi arenulis refertum deponit; nec æger utplurimum niſi tertiam potulentorum quæ aſſumſit partem per veſicam reddit; alvus item ad dictos fere primos dies conſtipata eſt. Appetitus proſtratio, rigor totius corporis ſub veſperam, partium etiam non affectarum gravitas & moleſta ſenſatio integrum paroxyſmum comitantur. Recedentem paroxyſmum excipit pedis affecti pruritus vix ferendus, maxime inter digitos, unde decidunt furfures, & pedes ipſi quaſi ab epoto veneno deſquamantur.

§. IV.

Symptomata morbi poſt annos aliquot infeſtantis.

Atque hoc modo ſe habet podagra regularis, cum vero vel indebita medicatione turbetur, vel diuturnior invaſerit jam per annos aliquot, phænomena ſunt multum diverſa à jam deſcriptis. Jam manus, carpos, cubitos, genua, aliaſque regiones occupat; quandoque digitos diſtorquens, motu paulatim privans, tandemque concretiones, circa articulorum ligamenta, tophaceas generans, cretam vel oculos cancrorum æmulantes; nonnunquam in cubitis tumorem ſubalbum ciet, fere ad ovi magnitudinem, qui ſenſim inflammatur; nonnunquam femur occupans, ſenſum exhibet quaſi ingentis ponderis appenſi, ſine dolore tamen notabili; ad genu exinde petens, id acrius urget, artus jam habet æger fere undequaque contractos & impeditos, ita ut claudicet, & permoleſte prorepat.

§. V.

Deſcriptio arthritidis ex Aureliano.

Ex Veteribus omnium optime hiſtoriam arthritidis deſcripſit CÆLIUS AURELIANUS *Lib. V. cap. 2. morborum chronicorum* hunc in modum: *ſequitur autem paſſione articulari tentatos torpor, atque formicatio eorum articulorum qui tanguntur, & difficilis flexio, atque rurſum extenſio: item gravedo & vacandi dulcedo, & ad parvum motum vehemens labor, atque dormientibus ſenſus quidam reſonantium articulorum, & cum de ſomno ſurrexerint, veluti ſaltu earundem partium afficiuntur: tum horror, vel rigor, atque tremor ſine ulla manifeſta ratione partium ſequuntur. Dehinc cum paſſio ſe extollere cœperit, in podagricis dolor alterius pedis, aut utriuſque cum punctionibus naſcitur, incipiens à veſtigio aut plantæ cavitate, vel ſæpius à majore digito, atteſtante torpore, & gravedine, & difficili motu, cum horrore rigido, atque inæquali per membra, & aliquando plurimo fervore, aliquando frigore, ut alii refrigerantia, alii calida deſiderent ægrotantes, & propterea quidam alteram calidam, alteram frigidam podagram putaverint nuncupandam. Item initio, ut ſæpe contigit, ſimilis color patientium atque ſanarum videtur partium, atteſtante æqualitate, nullo emergente tumore. Dehinc inflatio partium fit cum rubore. Quapropter relevatio altiorum ſæpe ſequitur. Tum pejorante paſſione arthritica ſufficitur paſſio, cum in unum omnium cogitur articulorum conſenſus, & facile ex articulo in articulum venit dolor, nec deſinens priuſquam cunctos invaſerit nodos. Sæpe denique prioris articuli dolore declinante ſecundus invaditur, atque eodem ſimiliter miteſcente tertius ſumit exordium, conſentiente etiam veſica, atque ſpinæ majoribus nervis, quos* τένοντας *appellant: & in ſtomacho etiam nauſea vel vomitu jactantur ægrotantes. Tunc articuli tumentes inflantur, ac deinde dureſcunt, & ſolidati ſaxeam faciunt qualitatem: tunc etiam nigriores efficiuntur, atque contorti, ut in obliquas partes digiti vertantur, aut reflexi ſupinentur, aut vicinis adfixi incumbant, & aliquando humore purulento vel muculento collecto, aut viſcoſo generent poros, quos nos tranſitus dicere poterimus: dehinc etiam lapides ſufficiant, qui quidem articulos ſolvant, & cutem diſtendant, atque erumpentes promineant, & chirurgia detrahantur: aut exilientes cyathis, cum ferramento tollantur, quod nos laureolum dicere poterimus, & rurſum renaſcantur. Tum membra dolentium partium, ceſſante nutrimento, tenuata langueſcunt, & arida efficiuntur. Erunt præterea ægrotantes parvis ex cauſis mobiles atque iracundi, ſiquidem motum vel actum non ſine querela accipiant.*

§. VI.

Ratio formalis podagræ.

Podagræ igitur rationem formalem, ſi rectius inveſtigare velimus; conſiſtit ea ipſa in vehementi ſpaſmo, quo membranæ ac ligamenta nerveo-tendinoſa, quibus oſſa in ſedibus ſuis collocata retinentur & firmantur, violenter lancinantur, divelluntur, diſtrahuntur ſæpe ad rupturæ uſque vel pali infixi ſenſationem, à ſero vitioſo acri-ſalſo, per minimas arteriolas & exiles glandulas ligamentorum copioſius advecto ſuſcitatus, cum febrili motione & partis adfectæ inflammatione conjunctus.

§. VII.

Symptomata ſpaſmo debentur.

In hoc adfectu atrocem ſpaſticum dolorem fibrillarumque & membranarum nervearum ſtricturam excipiunt atque indicant varia phænomena & quæ hoc dolore correptis contingunt ſymptomata: videlicet invadente dolore pori cutis in pede anguſtantur, influxus ſanguinis & refluxus debitus impeditur, ſudor ac tranſpiratio nunc cohibetur, nunc augetur, membrum rigore

ac

ac rubore concutitur, venæ diſparent, & valde ſenſibilis in parte affecta diſtenſio & diſtractio percipitur, concomitante æſtu, rubore & ſubſequente tumore. Spaſmus autem hic non tantum in afflicta parte incipit & ſubſiſtit, ſed ulterius ſerpit, inque conſenſum trahit alias eximioque ſenſu præditas internas partes, quæ, ſimili ſpaſmo affectæ, varia producunt ſymptomata. Unde non ignota poteſt eſſe ratio, quare frequens oſcitatio, flatuum deſcenſus per femoris carnes, horripilatio per dorſum ac lumbos, ac febriculoſus pulſus, præcordiorum anxietas, animi defectio, ſomni inquietudo, torpor atque vermiculatio articulorum, ciborum inappetentia, nauſea, in furis quaſi convulſio, vomitus ubi imminet paroxyſmus vel jam præſens eſt, ægros infeſtet? quæ omnia ex ſpaſmodica conſtrictione & inde reſultante ſanguinis motione non poſſunt non originem ſuam repetere.

§. VIII.

Id demonſtratur.

Hujus argumenti veritas, nimirum quod arthritici & podagrici doloris eſſentia in ſpaſtica fibrillarum nervearum contractione verſetur, ulterius exinde clarius demonſtrari poteſt, quod, quandocunque materia ſeroſa acris arrodentis indolis è partibus dolentibus perverſa medicatione aut alia ſontica cauſa ad nobiliores internas partes nervoſas repellitur, atroces in iiſdem dolores & ſpaſmi excitentur. Ita in praxi frequentibus & fere quotidianis conſtat obſervationibus, à materia podagrica retrocedente, ſi ea fertur in cranii membranas gravem cephalalgiam, in membranas dentium atrocem odontalgiam, in tunicas ventriculi ejus ſpaſmum, ſingultum, vomitus ſeu cardialgiam, in pulmonum tunicas nerveas tuſſim convulſivam & aſthma ſpaſmodicum; in membranas coſtarum pleuritidem ſpuriam; in tunicas inteſtinorum, graviſſima tormina & colicum dolorem; denique in viis urinariis & veſica iſchuriam & ſpaſmum excitari.

§. IX.

Cauſa efficiens

Expoſita ſic indole podagræ, quæ in ſpaſmo dolorifico, omnium ferme ſymptomatum parente, conſiſtit, excutiendum ulterius remanet, quænam hujus effectus cauſa, atque in quibuſnam partibus geneſis mali exiſtat? Medicorum recentiores ferme omnes in hac ſententia videntur convenire, podagram morbum eſſe metaſtaticum ſalinum, à collectione ſalis fluidi acris ſtimulantis intra membranas ac ligamenta articulorum productum. Cujus generis autem ac ingenii illud ſal ſit, diſſentire videntur. Alii acidum, alii ſal tenue corroſivum bilioſum, alii auſterum & ſtypticum principium incuſant. Nos purum & ſibi relictum acidum in animantium corporibus vix reperiri exiſtimantes, tartareum illud eſſe aſſerimus, ita tamen, ut acidum quoad figuram ſuam ſcindentem ſpiculatam haud ſecus ac in tartaro prædominetur. Interim tamen non negamus, pro diverſitate morbi atque ægrotantium natura ac temperamento, & pro cauſarum antecedentium diverſa indole, majori volatili acredine bilioſa, vel fixiori, ſerum, quod ſalium morboſorum eſt vehiculum, eſſe imbutum; unde etiam arthritis variat, & volatilis & fixus exſurgit dolor, magis vel minus ardore atque inflammatione infenſus.

non eſt ſal acidum vel bilioſum,

ſed tartareum.

§. X.

Quæ ſententia ſtabilitur.

Multa autem ſunt, quæ peccantem materiam tartaream ſubinde peccare evincunt. Etenim experientia compertum eſt, ad calculum diſpoſitos utplurimum evadere podagricos, & hos è contrario calculo tentari; ita ut affectus hi invicem ſororientur, & unus in alterum facile abeat. Serum autem in dictis morbis tartarea ſalſedine imbutum eſſe, nemo qui gnarus rerum medicarum eſt, ibit inficias. Accedit, quod in conſummata podagra vel iſchiatide ligamenta juncturarum eroſa a ſabulo tartareo ibi ſubſiſtente reperta in ſectionibus fuerint. Quin imo tophacea materia, quæ intra articulos in ſenum qui acido abundant, podagra, copioſe quandoque reperitur atque eximitur, manifeſtiſſime naturam tartarei ſalis, quod ex acido & copioſa tetra conſtatum eſt, demonſtrat. Ita KERCKRINGIUS in *ſpicileg. anat. obſ.* 28. ſub examine chymico ex ejuſmodi tophis ſive materia podagrica, elicuit ſpiritum quendam inter ſpiritum tartari & ſalis ammoniaci quodammodo medium, hoc nimirum acidiorem, illo vero mitiorem: & oleum, oleo tartari fœtido colore, fœtore & conſiſtentia in omnibus ſimile: nec non ſal ex capite mortuo quod extraxit, ab eodem ſale tartari parum abludens, niſi quod ſapore quodam extraneo infeſtus, ingratam quandam pariebat nauſeam.

§. XI.

Et ulterius probatur.

Sic obſervatum quoque fuit ab auctoribus, podagricorum excrementa nimirum ſputum, urinam, ſudorem collecta, prævia evaporatione, præbuiſſe materiæ candeſcentis concretæ in tartari conſiſtentiam inſignem copiam: vid. PECHLINUM *obſ.* 25. & KERCKRINGIUM *l. c.* Notavi ego in Viro generoſo, qui ſubinde podagra divexari ſolet, ſequentia: hic paroxyſmum imminentem præſentire ſolet maxime ex colore annuli, quem digito gerit, ex mercurio mediante venere ac tutia confecti, qui aliquot dies ante paroxyſmum & per totum morbi curſum livorem ac nigredinem contrahit, qui ſponte tandem deſinit, priſtino redeunte colore ſub declinationis tempus. Id quod curioſum phænomenon mea ſententia effluviis ſalino-ſulphureis per tranſpirationem prodeuntibus adſcribendum venit. Taceo materiam in articulis podagricorum collectam, & quandoque veſicatoriorum vel aliorum remediorum uſu effluentem, ſumme corroſivam, ipſo ſenſu teſte, naturam præ ſe ferre. Confirmare inter alia præſentiam tartarei fluidi ſalis in podagricis videtur nimia potatio vinorum tartareo taliſmodi ſucco ſcatentium, quæ podagram generare ſolent frequentiſſime; item nimia ciborum appetentia & voracitas, maxime ante tempus invaſionis, quæ ſine dubio lymphæ acidæ abundanti in ſalivali & gaſtrico fluido debetur.

§. XII.

Sal tartareum cum mucilagine glandularum congreditur.

Congreditur autem tartareum hoc ſal cum mucilaginoſo ac pingui, quo articuli & juncturæ omnes gaudent, rore ac glutine, quod ſecundum naturam inſipidum, oſſa, juncturas, ac cartilagines lævigare & obducere ſolet. Notabile enim eſt, ſub membranoſo ligamento, quo articuli firmari ſolent exſtare tunicam mere glanduloſam ac veſiculoſam, quæ etiam ſynoviæ ſedes eſt, in quam terminantur maxime in homine multæ vaſorum ſanguiferorum ramificationes, hæcque tunica, propter laxitatem ſuam minime inſervit oſſium conjunctioni, ſed mucilaginem certam inſtar ovi albuminis, licet non ſemper

adeo

adeo claram & limpidam ſecernit. Præterea in majoribus articulis exſtant quoque corpora glandulosa pinguedine obſita, quæ ſimilem mucilaginem a copioſis ſanguineis vaſculis ibi ſecernunt ad lubricandas juncturas ipſaſque ab incaleſcentia & attritione conſervandas, uti copioſe pariter ac ſolide id deduxit celebris Anglus CLOPTON HAVERS, *in Oſteologia*. De hoc ipſo glutine articulorum jam dudum divus HIPPOCRATES *in Libr. de locis in homine*, ſequentia pronunciavit: *Humidum nativum articulorum ubi male valet, male habent articuli; ubi bene, & ipſi articuli.*

§. XIII.

Exinde coagulum, quod cruciatuum cauſa mediata eſt.

Quotieſcunque itaque ſerum ſalſum excrementitium in ſanguine ſuperabundans deſcendit per glandularum poros nimis laxatos ad ipſos articulos, non modo coagulum mucilaginis efficit, quod difficilius poſtea reſolvitur, vel etiam, ſi in copia adfuerit, in gypſeum corpus tandem convertitur; verum & intra ſubtiliſſimi ſenſus membranas incarceratum propter anguſtiſſimas vias, minus commode propellitur nec evaporat, ſed deteſtabiles cruciatus in parte affecta ſuſcitat: cujus ſæpius tanta eſt ſenſibilitas, ut omnia quantumvis leniter admota tegumenta vel medicamenta officioſamque manum vel è longinquo reformidet. Attentione dignum eſt, nihil magis mucilaginem articulorum deſtruere atque coagulare, quam acidum tartareum ſal lenius v. g. acetum vini, vel vinum rubellum album, neque tantam mutationem atque coagulationem ipſi inducere aliud potens, uti oleum vitrioli &c. ſicuti id variis experimentis clariſſime demonſtravit *Clopton Havers l. c. p.* 258. evidenti ſcilicet documento, vina tartarea aptiſſima eſſe ad procurandos paroxyſmos arthriticos, ubi tonus glandularum debilitatus eſt & patiens aliquam ad hunc affectum diſpoſitionem habet.

§. XIV.

In podagra calida ſerum ſulphureum, acre &c.

Quemadmodum vero in ſenibus neque minus in hypochondriacis & calculoſa nephritide laborantibus podagricis ſeroſa ſanguinis pars tartareo fixiori acido referta eſt: ita in corpore bilioſo calidæ temperaturæ virili, ubi arthritis & podagra magis calida vaga, dum ex una parte in alteram tranſit, ſerum bilioſis acribus ſulphureis imo alcalinis onuſtum eſt. Sic *Acta Erud. Ann.* 1698. referunt, Medicum Anglum COLBATCH ſerum podagricum miſcuiſſe cum ſyrupo violarum, & ſemper colorem cœruleum in viridem mutatum obſervaſſe.

§. XV.

Paroxyſmus podagricus, febre ſtipatur.

Deinceps quoque illud animadverſione dignum eſt, quod nullus paroxyſmus podagricus ſine motu febrili ſit, quem præcedens laſſitudo corporis inquieta, horripilatio, refrigeratio extremorum, oſcitatio, alvi obſtipatio, pulſus citatior, ſitis, vigilia & ſubſequeus æſtus, ejuſque circa noctem exacerbatio, urinæ in principio tenues & aquoſæ, ſpaſmo vero remittente craſſæ cum ſedimento, neque minus ſolutio doloris & ſpaſmorum per ſudorem copioſiorem ſatis evidenter arguunt: cujus motus febrilis beneficio fit, ut excrementitiæ ſeroſæ ſalinæ peregrino charactere imbutæ ſordes, ex parte per varii generis in corpore noſtro organico conſtituta colatoria & emunctoria foras ſalutariter eliminentur atque excernantur. Hic motus quoque auctior febrilis ſolidorum & fluidorum, qui non actu electivo, multo minus morali & rationali fit, genuina cauſa eſt ſævorum dolorum ac ſpaſmorum in partibus extremis, qui paroxyſmis in podagra nunquam non aſſociantur, dum videlicet ad nervoſas & valde ſenſilis texturæ articulorum membranas & ligamenta, quibus complures exiguæ glandulæ inhærent, & quæ minus congrua ſunt ſalium excrementitiorum emunctoria, cum impetu impurus ſeroſus ſanguis advehitur & congeritur; ubi poſtea ichoroſus ille latex præter naturæ ordinem ſeparatus, ſtagnans & ſubſiſtens ejuſmodi atroces naturæ humanæ plane inſenſos ſpaſmos & dolores concitat; qui quo vehementiores ſunt, eo plus febrilem æſtum incendunt, atque ſymptomata exacerbant. Siquidem id probe tenendum eſt, duplicem in paroxyſmis ejuſmodi arthriticis & podagricis obſervari ſebrem, eſſentialem & ſymptomaticam, illa ad naturam catarrhalis, vel in ſanguineis ad ſynochæ ſimplicis genium accedit, cum qua paroxyſmus incipit & progreditur, noctuque habet ſuas exacerbationes: altera vero ſymptomatica doloris acerbioris ſoboles eſt, & inflammationem inſequitur.

§. XVI.

Ratio cur materia vitioſa certas ſolum partes occupet.

Quod autem humor vitioſus non intra omnes articulos, & quidem mediante tunica ligamentorum glanduloſa, ſed duntaxat certis in partibus ſeparetur, ut videmus in chiragra, gonagra, podagra & affectione iſchiatica; id potiſſimum tono & robori deſtructo horum ligamentorum, quæ articulos firmant, adſcribendum eſt. Quod vero ad pedes frequentius feratur ac deſcendat, hæc ſubeſſe ratio videtur, quod pedes frigori humido, quod valde eorum naturalem tonum lædit, plus quam aliæ partes expoſiti ſint; deinceps quod a calceorum preſſione ac ſtrictura copioſi tubuli arterioſi & venoſi minimi, per quos libere humor redire & circulari debet, valde comprimantur: accedit quod lentior & tardior per partes à fonte caloris cordis nempe remotas, ob ſitum etiam perpendicularem, lymphæ ac humorum ſit circulatio. Supereſt adhuc una ratio & quidem præcipua, ſcilicet quando pedes dolor affligit, cogimur quieſcere, ne deterius fiat malum: quies autem ulterius nocet, dum humores ob motum ceſſantem, ibi magis tenentur ſubſiſtere, & ita imbecillitas augetur: ſic edocemur familiari exemplo, quando pedem diu in uno ſitu tenemus, vermiculationis ſenſum oboriri. Vocanda huc quoque eſt in auxilium, nativa pedum imbecillitas a parentibus podagricis contracta, quæ partim in ſpirituaſcentia humorum deficiente, & inde reſultante partium ſolidarum maxime extremarum debilitate, vel in ipſa prava textura & conformatione, & pororum diſpoſitione conſiſtit. Idem obtinet in aliis artubus, quos occupare ſolet dictus dolor arthriticus.

§. XVII.

Copioſus ſeri impuri proventus

Unde vero tanta ſeri excrementitii ex parte ſalſi & tartarei, ex parte etiam acris bilioſi colluvies, in arthriticis & podagræ ſubjectis corporibus ingeneretur, quæ proinde & motuum febrilium podagricorum & acerbiſſimorum dolorum veram & materialem cauſam conſtituit, vix aliam quam naturæ ægrotantium debilitatem & vitium in uſu rerum non naturalium commiſſum reperire & incuſare licet. Per naturæ *ex debilitate.*

debili-

debilitatem vero nihil aliud intelligimus, quam talem, à nativitate, ſolidorum, quæ fluida continent, movent, imo motibus vitalibus ſecretoriis, excretoriis præſunt, non ſatis validam & robuſtam conformationem & ſtructuram à parentibus potiſſimum acceptam: hinc natura debiles & morboſi parentes, ut ſunt hypochondriaci, hæmorrhoidarii, podagrici, calculoſi, aliiſque anomalis motibus obnoxii, etiam liberos in hos morbos proclives generant. Nam quando ipſos podagricos, qui diutius hoc morbo affecti ſunt, ſpectamus ac conſideramus, plerique ſunt habitus minus fibroſi, ſpongioſi, tenerioris, qui nervos & tendines habent exiguos, copioſis & valde exilibus vaſis donati, qui ſanguine multo ſeroſo, qui è vena emiſſus in oculos incurrit, abundant, & hinc etiam in primis annis narium hæmorrhagiis & in provectiore ætate hæmorrhoidum fluxui ſunt obnoxii & aſſueti, animi quoque ſunt inconſtantioris, mobilioris, ad omnis generis paſſiones vitalibus motibus nocivas proclives; quæ cuncta ſatis totius naturæ microcoſmicæ imbecillitatem arguunt atque demonſtrant. Accedunt poſtea ſatis inſignes diætæ atque in regimine vitæ aberrationes & vitia, quæ ita ſunt comparata, ut non modo partium ſolidarum tonum, robur ac vim ſyſtalticam motricem plus debilitent ac labefactent, ſed etiam multos crudos, intemperatos, naturæ & ſuccis vitalibus, qui blandi eſſe debent, plane alienos humores invehant, & ob imminutum ſalutarium excretionum negotium plus juſto in corpore retineant & accumulent.

§. XVIII.

Ad quam conferunt: Venus immoderata.

Ex iis vero, quæ nervoſis & motricibus partibus vires & robur ſubducunt, primum merito locum Venus immoderata obtinet. Nam ſemen, uti delibatiſſimæ & ſpirituoſæ lymphæ in ſanguine ſoboles eſt, ita ſi intemperantius exhauritur, non poteſt aliter fieri, quin & partes fluidæ ſubtilitatem & blandam ſpirituaſcentiam, ſolidæ vero vigorem & elaterem amittant, atque adeo omnes functiones corporis non exiguum inde capiant detrimentum. Et hinc poteſt etiam ſecundum ſcita HIPPOCRATIS, ratio repeti: quare pueri, quare mulieres & eunuchi non facile podagram patiantur? Hinc quoque poetis Bacchi & Veneris filia nuncupata eſt: unde antiqui verſus:

E ſolvilumba venere, ſolvilumboque
Baccho, creata eſt ſolvilumba chiragra.

Et Latini Poetæ carmen:

Ut Venus enervat vires, ſic copia vini,
Et tentat greſſus debilitatque pedes.

Notabile autem hoc eſt, quod arthritis ex abuſu Veneris ſæpius unice ſuam originem petat, & quod omnes arthritici & podagrici, propter ſal illud tenerum ſtimulans in lympha & ſanguine contentum, ad Venerem præ aliis magis ſint proclives, adeoque magis magiſque enervando vires, malum contumacius reddant.

§. XIX.

Vini potus largior.

Præterea ſpiritus, corporis noſtri motores, non parum invertit & nervis debilitatem addit vini & maxime generoſi vel etiam tartarei acidi largior potus, utpote partes vini ſulphureæ nimis celeriter per venas rapiuntur ad caput, ſubeuntque poros nervorum & ſpiritibus ſeſe aſſociant, quorum craſin ob cruditatem & heterogeneam indolem ſuam valde invertunt, ut munere ſuo in regendis machinæ artubus defungi minus recte queant experientia multiplici deprehenſum eſt, nihil plus ad tartaream illam, aut quomodocunque appellare libet, materiam podagricam & arthriticam generandam aptum eſſe quam vinum; quæ etſi in corporibus quibuſdam ſequeſtretur, tamen in illis quæ viſcerum debilitate laborant, ſervatur atque in ſanguine accumulatur.

§. XX.

Quod tamen limitandum.

Datur tamen vinorum magna diverſitas. Quæ enim in arenoſis terris proveniunt, minus materiæ ejuſmodi tartareæ continent. Dixit WEPFERUS *Dec. I, An. II. c.* 39. raros apud Schaffhuſanos eſſe podagricos & calculoſos, neque convulſivos motus frequentes, & potiſſimum id fieri à vino rubello ſalubri. Sic etiam memini Jenæ, quamvis ab incolis ejus loci ſatis liberaliter bibantur vina vernacula, non tamen multos eſſe podagricos. Contra obſervatum fuit, quæ in terra pingui argilloſa & limoſa proveniunt, ad fovendam podagram eſſe paratiſſima; cujus generis ſunt *Bohemica, Hungarica, Auſtriaca &c.* Neque obſtat, vina magnam quantitatem tartari terreſtris, qui ſæpius vias urinarias magis detergit, poſſidere, utut in podagra progignenda minoris efficaciæ ſint aliis, quæ talem quantitatem non complectuntur, ſed forſitan ſubtiliori ac penetrantiori acido, quod cum ſuccis vitalibus facilimam init copulam, inſtructa ſunt. Sic vini *Tockavienſis* libræ quatuor deſtillatæ vix drachmam dimidiam, totidem autem libræ *Rhenani* drachmas minimum quinque largiuntur. Multo magis autem talia vina nocent, ſi ad ebrietatem uſque ingurgitantur, quo ſpirituum vigor naturalis magis extinguitur & lympha tenuis inſpiſſatur, ut deinde viſcerum tono debilitato minus commode illa, quæ in vinis nociva atque pernicioſa ſunt, excludi queant.

§. XXI.

Affectus animi.

Sicut affectuum intemperantia in excitandis & fovendis morbis plurimum valet: ita id maxime in chronicis affectibus, inter quos podagra primas tenet, animadvertimus, & quidem hanc potiſſimum ob rationem, quod diuturnior triſtitia animique angor, intenſior cura ac ſollicitudo, profundior quoque & haud interrupta meditatio, neceſſarias corporis vires ſuffurando & vitales humorum motus, neque minus ſecretorios & excretorios imminuendo, exſuperans pabulum atque materiam, impuritates videlicet varii generis ſalino-ſulphureas, ad geneſin hujus affectus ſubminiſtrent. Ita vehementior quoque animi commotio & ira ipſos arthriticos paroxyſmos deſubito ſæpe cum febrili quodam motu excitat.

§. XXII.

Luxuria & deſidia.

Ulterius, luxuria, nimia voracitas, continuæ comeſſationes, cum vita ſedentaria otioſa & deſidi ſi conjunguntur, neque minus exercitiorum intermiſſio & ex mobiliori vitæ genere quietum & motus expers, & podagræ & aliis pertinacioribus morbis ingenerandis mirifico verificantur. Nihil enim magis, præterquam nimia ingeſtorum copia cum deſidia, magnum illud excretionum, ſine quibus ſanitas conſiſtere nequit, negotium ſupprimendo, ad impurorum humorum redundantiam, à quibus deinceps dolores, febrileſque motiones proveniunt, corpori ingenerandam conferre, attenta conſideratione diſcimus.

§. XXIII.

§. XXIII.

Tranſpiratio prolubita.

Et quoniam ſufficienti, per jugem tranſpirationem facta, ſordium valde activæ indolis aquoſo-ſalinarum halituoſarum expulſione, corpus ab innumeris morboſis afflictionibus nec non a paroxyſmis & recidivis immune redditur: ita etiam in rebelli iſto podagrico affectu, qui in corporibus gracilioribus minus denſi & obeſi habitus, perſpirabilibus, paulo rarius ſedem fixiorem tenet, neque in hominibus opificibus & qui labore & motu corpus continuo exercent facile gignitur, id ipſum obſervamus. Quare etiam æſtivo tempore arthritici & podagrici paroxyſmi ſilere & conquieſcere ſolent; cum, è contrario, qui denſi & pinguioris habitus ſunt, literati & laboribus corporis & manuum vacantes, crebrius & diutius hoc affectu exerceantur, qui præſertim autumnali humido & frigido aëre, ſubita tempeſtatum mutatione ingruere & tragœdiam ludere ſolet: quinimo ſudoris conſueti intermiſſionem, notabiliſque tranſpirationis, quæ ex induſiis inſpectis cognoſcitur, atque excrementorum inter pedis digitos defectionem, imminentem deſignare paroxyſmum ſæpe a nobis obſervatum eſt.

§. XXIV.

Hæmorrhoidarum conſuetarum defectio.

Inter antecedentes doloris podagrici cauſas, non exiguum locum fluxuum ſanguinis conſuetorum, hæmorrhoidum & menſium intermiſſio vel interceptio tueri videtur: ſiquidem & firma experientia & unanimi veterum conſenſu & auctoritate confirmatum habemus, fœminas, quamdiu menſes rite fluunt, & viros in quibus conſuetus hæmorrhoidum fluxus rite, ratione modi, quantitatis & temporis ſe habet, à moleſtiſſimis hiſce affectionibus immunes degere, imo hos fluxus doloribus iſtis ſupervenientes, corpora ab iis præſervare: ex adverſo vero, ſi ſolennes hæmorrhagicæ vacuationes, vel ex vacillante naturæ robore, aut ex perverſa diæta, vel importuna & imprudenti medicatiooe reſiſtant, deficiunt, vel ſupprimuntur; atroces dolorificas has paſſiones generari, imo recrudeſcere & ingraveſcere obſervatione identidem firma & ſtabili conſtat: ut itaque ex hiſce obſervatis clariſſime eluceſcat, quantum ad depurandum ſanguinem & ad morbos ex ſeri vitioſi colluvie ſuccreſcentes impediendos, hæ ſolennes licet præter naturam contingentes ſanguinis excretiones valeant. Ex quibus tamen neutiquam id conſequitur, ut nonnullorum noſtri ævi Medicorum & theoreticum & practicum dogma fert, tantum à fluxu hæmorrhoidali, ejus defectu & fruſtraneis ad eum excitandum naturæ moliminibus, originem hujus truculenti affectus arceſſendam eſſe, & totum curationis opus ad illum provocandum collineare debere; cum hujus hypotheſeos patroni, plethoram pro cauſa proxima materiali potiſſimum habeant, utut ei inter remotas locum concedamus. Nos vero vitioſam ſeri dyſcraſiam atque impuritatem potius ad excitandum hunc affectum maximum momentum afferre arbitramur, cum nota nobis ſint exempla, ſub ipſo paroxyſmo podagrico, calculoſo & arthritico, hæmorrhoides fluxiſſe: id quod inter alios, celeberrimi nominis Medicus B. DOLÆUS, crebro per litteras apud nos conqueſtus eſt.

§. XXV.

Prognoſis.

Ratione morbi eventus, quoad prognoſtica hæ obſervationes rarius fallunt: Podagra non facile è medio tollit hominem, niſi humor vitioſus, ob magnam virium expultricium imbecillitatem, ad ſummam corporis corticem propelli nequeat, ſed intus retineatur: vel aberrore medentis aut ægrotantis ad interiora repellatur, quod HIPPOCRATES *libr. de affect.* affirmat: & tunc gravibus ſupervenientibus morbis, ut ſunt lethargus, hemiplexia, apoplexia, aſthma convulſivum & ſuffocativus catarrhus, peripneumonia, hydrops, inflammatio ventriculi & inteſtinorum, extinguuntur.

§. XXVI.

Juniores podagrici rarius diu vivunt.

Quemadmodum, quibus congenita & hæreditaria eſt arthritis & podagra, & qui ex pravo vitæ genere primis in eam annis incidunt, rarius diu vivunt: ita iis, qui demum provectiori ætate atque in ſenectute, dolore corripiuntur podagrico, longævitatem promittit; dum arthriticis & podagricis paroxyſmis re vera criticis, humores excrementitii, impuri ſenectuti familiares corporique inſenſi, hac ratione expurgantur.

Seniores contra, longævi.

§. XXVII.

Incipiens podagra facile abigitur.

Podagra incipiens, præſertim ſi rheumatiſmi ſanguinei ſpecies eſt, moderata & convenienti diæta congruiſque remediis, ſanguinis præſertim miſſionibus opportune inſtitutis, facile præcaveri & tolli poteſt: ubi vero jam multoties & ſingulis fere annis paroxyſmus recurrit, & quos affligit, in articulis tophos habent, ſicca alvo vexantur & ſenes ſunt, ii, teſtante HIPPOCRATE *libr. II. prorhet.* nulla humana arte ſanari poſſunt: hanc potiſſimum ob rationem, quia vitium non tam in fluidis, ſed in ſolidis, eorum tono, robore, textura & conformatione naturali deſtructa, quod non facile tollitur, conſiſtit. Hinc vetus dictum enatum: *ſolvere nodoſam neſcit medicina podagram.* Optime vero HIPPOCRATES *l. c.* ratiocinatur: *juvenes nondum callos habentes curari poſſunt, ſi accurate vivant laboriſque ſint amantes, alvumque bonam & apertam habeant.*

Inveterata incurabilis.

CURA PRÆSERVATORIA.

§. I.

Præſervatio facilior ac curatio.

Quamvis valde difficilis eorum morborum, qui congeniti ſunt, quorum cauſa in labe tam fluidarum quam ſolidarum partium conſiſtit, & quæ a prava vitæ & diætæ ratione foveotur, ac in habitum quaſi degenerarunt, ſit curatio; attamen facilior longe & expeditior eſt eos præſervandi, præcavendi, & avertendi via ac methodus. Quam cum Medicus omnino & recte cognoſcere & prudenter applicare debeat; nobis eam hic exponere eſt propoſitum: utpote quæ potiſſimum in cauſis hujus morbi, remotioribus dictis, declinandis & removendis conſiſtit.

§. II.

Fugienda autem Venus immoderata.

Primo omnium, qui vult degere immunis à pertinaci tam podagrico quam articulari affectu, temperet ſibi, quantum poſſibile eſt, ab uſu Veneris maxime immoderatæ, quam corporis languor & dolor ſubſequitur: ſubito namque exhaurit ſubtiliores ſpiritus, caput debilitat, mentem ac ſenſus infirmat atque convellit. Dein ebrietatem, copioſam vini potationem & liquo-

Ebrietas,

liquorum inebriantium ingurgitationem omni cura & ſtudio fugiat: quippe hoc pacto multos ab arthritide liberatos novimus. TRINCAVELLUS *de ratione cur. particul. hum. corp. affect. libr.* XII. *cap.* 11. tradit, ſe noviſſe Medicum Venetiis, qui, cum non parum infeſtaretur à podagra & ad ſenium uſque, & ſolum primum atque in quinquennium vinum interdixiſſet, liber tandem ab omnibus moleſtiis ita evaſerit, ut amplius uſque ad ultimum ſenium imo ad mortem horum dolorum fieret expers. Id quod CELSUS *lib. IV. cap.* 24. ègregie confirmat, perhibens: *quidam cum toto anno à vino, mulſo, Venere ſe temperaſſent, ſecuritatem totius vitæ conſecuti ſunt.* Et SOLENANDER *S. V. conſ. I.* refert, viduam quandam Hiſpanicam, cum uſum vini, quo tamen pro more gentis pauciſſimo & dilutiſſimo uſa fuerat, omiſiſſet, podagra amplius non fuiſſe tentatam. Quin imo plures talis modi hiſtoriæ notiſſimæ ſunt eorum, qui, vel in carcerem conjecti vel ad paupertatem redacti, cum à vino abſtinuerint, ab arthritide & podagra liberati ſunt. Hinc præſtat ad præſcindendum graviſſimum morbum, aquam puram & levem quam vinum bibere. Ex hydropotis enim nemo facile eſt, qui hunc in morbum prolabitur: quorum exempla apud BRUYERIUM *de re cibaria lib. XVI. cap.* 13. SCHENCKIUM, HERM. *von* HEYDEN *de podagra*, & PECHLINUM legi atque evolvi poſſunt.

Vinum praeſ.

§. III.

Quod tamen quandoque proficuum.

At vero quamvis nonnullis podagticis vinum admodum ſit infenſum, negandum tamen non eſt, dari caſus, ubi ventriculi quædam & inteſtinorum imbecillitas à frigido humore, ut cum Veteribus loquar, orta eſt, in quibus ad virium refectionem admitti illud debet, maxime ſi diluatur cum aqua & vetus excoctum optimæ notæ aſſumatur: quod eo magis locum invenit, ſi in conſuetudinem abiit vini potatio, nec ad ejus uſum ægrotans protinus ſentiat incommodum: de qua re conferri meretur PECHLINUS *obſ.* 37.

§. IV.

Nimius cibus.

Porro qui vitam à podagra liberam ducere, vel ejus dolores lenire atque mitigare intendunt, temperent ſibi à multo cibo tam in paroxyſmo, quam extra morbi acceſſum. Vere ſcribit HIPPOCRATES: *præcipuum ſanitatis ſtudium eſt, non ſatiari cibis & impigrum eſſe ad laborem.* Sique profecto quid eſt, quod vitam ſervare poteſt à morbis diuturnis immunem, temperantia in victu eſt: hac enim alacritas & ingenio & corpori accedit. Conſiſtit autem hæc temperantia in eo, ut vel bis de die parum cibi aſſumamus, nec plenarie appetitum ſatiemus & cœnam intermittamus: id quod podagricis mirifice commendat TACKIUS p. 97. item SYDENHAMUS p. 579. qui prandium ſaltim commendat; humoribus digerendis cum lectus ſolum ſit dicatus. Præcipue autem in paroxyſmis à cibo abſtinendum eſt. Nam ejus acceſſio, ipſo HIPPOCRATE teſte, damno eſt: *Eo enim tempore*, inquit, *reflui ſunt humores ad centrum corporis, unde opprimitur anxiaque evadit reſpiratio, & aliena regio ab impuris ſuccis occurritur. Si cibum tunc dederis in impuritatem ille abit, ac diſtento hypochondrio opprimitur pectus, unde anxia reſpiratio & calor cordis major.*

praeſ. in paroxyſmo.

§. V.

Opulenti frequentius, egeni rarius podagrici.

Facile hinc apparet ratio, quare egeni raro ſint podagrici, magis autem opulenti, voluptuoſi & qui per multas horas menſis accumbunt, utriculi inſtar abdomen diſtendentes. De opulento quodam Germano SCHENCKIUS apud *Caſp. de Reies Camp. elyſ. juc. quaſt.* tradit, quod hic, cum otio, deliciis, luxuque circumflueret, familiarem huic vitæ podagram arthritidemque adeo miſerabilem contraxerit, ut non niſi duobus ſuffultus adjutuſque famulis promoveri loco potuiſſet: verum lapſis ſenſim rebus ad paupertatem redactus tantam, ut & opibus deſtitueretur & famulis, nec niſi frugalis menſa ad vitam ſuppeteret; hoc fretus & poculatim ipſe ſolus inceſſerit, & à podagra prorſus deſertus fuerit. Non incommode hinc PETRARCHA: *Si à podagra*, inquit, *liberari cupis, aut pauper ſis oportet, aut ut pauper vivas. Multos ab hac ægritudine liberaſſe traditur paupertas, vera deſæcatrix corporum: quoſdam vero frugalitas, quam voluntariam ſeu fictam & imaginariam paupertatem dixerim. Vidiſti aliquos perpetua vini abſtinentia curatos: ita fit, dolore dolor, clavus clavo pellitur, ut antiquo dicitur proverbio.* Specialiorem autem paulo diætam podagricis commendat atque præſcribit GALENUS *lib. VI. de ſanit. tuenda*, his quidem verbis: *intemperantes in podagram & alios diutinos morbos incidunt, à quibus tota vita ſe explicare nequeunt. Cavendum ab eduliis ex paſta, ab acidis fructibus, cepis, allio, ſalſis, lardo, carne ſuilla.* Cæterum Vinum Moſellanum aut Neccarinum aqua deſtillata dilutum bibendum. Alvus ſollicitanda paſſulis, prunis Damaſcenis. A carnibus quoque annoſis & pinguibus abſtinendum. Parari debet veſtimentum pellibus agninis conſutum.

§. VI.

Curæ & meditationes fugiendæ.

Poſtremo, qui à cruciatibus podagricis & articularibus immunes degere cupiunt, temperare ſibi debent ab omnibus gravioribus curis, animi laboribus, meditationibus & perturbationibus. Hæc enim elogio SYDENHAMI ad diſſolvendam ſpirituum, qui ſunt digeſtionum inſtrumenta, ſyſtaſin, ac proinde ad podagræ incrementum multum faciunt. Refert PORPHYRIUS *in vita Plotini* quendam Regulum, quum captus eſſet pedibus, ſeſe ab omnibus curis abnegaſſe & à podagra fuiſſe liberatum. *Tanti*, inquiens, *in hoc morbo vincendo, animum quietum habere!* Ceterum commendandus eſt podagricis labor ac motus, qui firmitudinem & robur partibus fœnerat, tranſpirationem promovet, cruditates diſſipat, ad totius corporis habitus immutationem aptiſſimus, atque optimum ſanguinis depuratorium eſt, dum omnis generis excretiones promovendo, ab ejus naturali temperata craſi ſive temperie alienas, impuras ſalino-ſulphureas partes per congrua emunctoria ſeparat. Elegantiſſime ſcribit HIPPOCRATES *libr. prorhet. n.* 162. curari podagricos poſſe juvenes, in quibus nondum ſunt facti calli, qui laborem amant, qui vivunt accurate, & quorum alvus fluida eſt. Exercitium autem hoc non nimis ſit vehemens, ſed moderatum, quale eſt vectio in curru, ambulatio, ſcalarumque repetita aſcenſio.

Motus crebro inſtituendus.

§. VII.

Conſilium Cratonis.

Celeberrimus & maxime circumſpectus trium Imperatorum Archiater JOH. CRATO *conſ.* 13.

tent. I. hoc pro præſervatione podagræ conſilium ſuppeditavit, dignum quod huic tractationi inſeramus: *Primo monendi ſunt podagrici, ne ullo modo corpus medicamentis affligant; ſed recta victus ratione & mediocri diligentia articulorum dolores vitari poſſe ſibi perſuadeant. Abſtineant à vinis* Moravicis, Auſtriacis, Hungaricis, *dulcibus & craſſis: utantur cerevisſia triticea. Ventriculi robur medicamentis purgantibus non debilitetur. Noſtris pilulis uti poſſint hora dimidia ante cœnam, quæ ſit parcior, ſingulis ſeptimanis, doſin quæ eſt ſcrupulus, capientes. Singulis diebus matutine de noſtro ſtomachali ſumat. In lecto matutine ſudet quotieſcunque poterit: nam quo frequentius hoc fecerit, eo tutiorem ſe eſſe putabit. Mundare pedes oportet cum ſpongia intincta vino rubro, in quo ſal ſit decoctum. Topicis minus potius quam nimium eſt faciendum. Aër frigidus & humidus vitandus eſt.*

§. VIII.

Quibus hi affectus hæreditarii & chronici ſunt curatiorem diætam ſervanto.

Præſervatoria hæc cura uti univerſalis fere eſt, & ab omnibus ac ſingulis qui à gravibus valetudinis incommodis immunes eſſe volunt, ſervanda: ita potiſſimum quadrat & neceſſaria admodum eſt, in affectibus tam arthriticis quam podagricis, quando à parentibus liberi ſeminium quoddam multiplicativum ipſis vitalibus humoribus altius inſinuatum, & quod inter pueritiæ vel adoleſcentiæ annos jam tum ſeſe exerere incipit, acceperunt; quo in prima quaſi herba ſuffocetur. Atque etiam hæc ipſa cura diætetica ad eos ſpectat, quos jam per plures annos hoc malum & chronicum & quaſi habituale factum exercuit: eo fine & ſcopo, ut minimum dolores ac ſymptomata leviora & mitiora inde reddantur, breviores quoque fiant paroxyſmi, & roborata ſic quodammodo natura deteriores & exitiales affectus, qui excipere nunquam non ſolent podagram pertinacem & chronicam, corporis vires valde infringentes arceantur.

DE CURA SPECIALIORI PODAGRICORUM MEDICA.

§. I.

Podagra radicata non poteſt exſtirpari.

Optandum quidem ſerio & vehementer eſſet, ut tam efficacia in rerum natura extarent remedia, quæ huic difficillimo morbo, ubi longo tempore in ſuccis vitalibus & nervoſis partibus radices egit, exſtirpando ſufficerent: ſed quoniam talia nondum per experientiam cognita atque comprobata ſunt; eo tantummodo laborandum eſt, ut non modo diæta præſcripta ſervetur, ſed & aliis remediis languenti corpori ſuccurratur, quo recurſus hujus mali, ſi non prorſus tolli poſſit, pauciores tamen & breviores evadant, levioribuſque ſymptomatibus ſtipati incedant paroxyſmi. Et cum ordinario fere horum periodicorum dolorum, ſive febris potius rheumatico-podagricæ incurſus fieri ſoleat tempore vernali, item ante & poſt ſolſtitium hibernum; opus eſt, ut antea congruis evacuantibus, alterantibus & maſſam ſanguinis depurantibus, vitioſos humores doloribus iſtis podagricis pabulum adminiſtrantes, quo poſtea eo felicius paroxyſmus ſuſtineri poſſit, & corrigamus & eliminemus.

§. II.

Venæ ſectio.

Ad hunc ſcopum, ex voto obtinendum, ego ſanguinis miſſionem decenti tempore & quidem ante æquinoctium vernum, ubi maſſa ſanguinis & ſeri ſingulari quodam interno ebullitionis quaſi motu agitatur, & ſic heterogeneæ partes quæ in eorum profundiori ac intimiori nexu tectæ & involutæ hæſerunt, extrorſum vertuntur, unde omnis generis febres exanthematicæ, catarrhales, rheumatico-arthriticæ originem ſuam mutuantur, celebratam magni admodum facere ſoleo: id quod optime ſuccedit, ubi corpora non adeo firma fuerint, quæ bene appetunt, vitæ ſedentariæ indulgent, lautaque diæta utuntur. Longe vero magis neceſſaria eſt venæ ſectio in iis, qui ob laxiorem multis exilibus vaſculis donatum corporis habitum multum ſanguinis & ſeri ingenerant & ad hæmorrhagicas excretiones proclives ſunt, præcipue ſi hæ reſtitent vel parciores evadant. Et quoniam ante & poſt ſolſtitium brumale menſe Decembri, Januario, Februario, plerumque inſoleſcunt & ingraveſcunt podagrici dolores, ego in fine Octobris ſi res poſtulaverit & plenitudo vaſorum evidens fuerit, ſanguinis miſſionem ſuadere ſolitus ſum.

§. III.

Cucurbitæ cum ſcarificatione dorſo pedis apponendæ.

Deinceps non poſſum non ego hoc loco candide fateri, quod à cucurbita cum ſcarificatione dorſo pedis, ſingulis trimeſtribus appoſita, inſigniſſimum allevamentum in pluribus, atque etiam in me ipſo, qui non immunis fui ab ejuſmodi inſultibus podagricis, licet obtuſioribus & non diu perſiſtentibus, expertus fuerim. Rationem ſi quis hujus effectus expoſcere velit, hæc ſatisfacere poſſe videtur: quod in nulla fere corporis parte, difficilior ſanguinis circulus ex arteriis in venas, quam in extremo pede ejus præſertim digitis procedat; nulla etiam pars ſit, quæ tanta copia muſculorum tendinum, membranarum & ligamentorum tendineo-nerveorum, vaſorum etiam ſanguineorum inſtructa ſit, ac extremi ipſius pedis compages. Quandocunque itaque hæ partes, ab ipſa nativitate, imbecillitatis quodam vitio laborant; non mirum eſt, ſanguinis circulum ſive itum ac reditum in illis ipſis admodum eſſe ſegnem, tardum & impeditum, præſertim quando ille copioſiori ſero, excrementitiis ſalinis partibus referto ſcatet, & tempore paroxyſmi, qui ſemper febrili motione fit & incipit, majori copia ad has partes appellitur: unde non poſſunt non humores ſtagnare, & vaſa nimium diſtendendo eorumque nervoſas membranas divellendo, dolores, cum inflammatione licet leviori producere. Atqui hinc utiliſſimum omnino eſt, ut ſanguinem ſuperfluum & ſtagnantem per has partes valde ad circuitum difficilem è vena extrahamus, & ſic ejus liberiorem progreſſum promoveamus.

§. IV.

Vomitoriorum ſingulis menſe exhibendum.

Quoniam paroxyſmorum & rheumatico-arthriticorum & podagricorum evidens & materialis cauſa, in ſeri excrementitii abundantia & colluvie conſiſtit: atque huic ingenerandæ vitiata prima in regione alimentorum digeſtio & cruditatum proventus multum velificatur; complures non minus periti ac eruditi Medicorum ſingulis menſibus vomitum excitandum commendarunt, ut ventriculi & duodeni cavitas, & qui huc pertingunt ex hepate & pancreate canales à ſentina crudorum & vitioſorum humorum expurgentur. vid. HILDANUS *cent.* VI. *obſ.* 34. MERCATUS *de morbis intern. lib.* IV. *cap.* 18. RIVERIUS *in Praxi lib.* VI. SYLVIUS *in Pr. pag.* 153. Alii vero pro cura vernali vel autumnali, ad primam regionem & totum corpus à ſordibus pro-

probe expurgandum, infuſa ex variis laxantibus, roborantibus & aperientibus concinnata uſurpanda ſuadent.

§. V.

Thermæ Carolinæ omnia remedia ſuperant.

Ego, ut fideliter & candide pro more meo dicam, non certius, non efficacius & magis genuinum in ejuſmodi affectibus & avertendis & minuendis, vel, ſi medicina inopportuna turbatis motibus intro inverſa vitioſa materia fuerit, in ordinem redigendis, quam in uſu thermarum & quidem Carolinarum inveni remedium: quarum virtus & energia, in calculo, podagra inveterata, & in hac, ſi fuerit ad interiora repreſſa, ad partes exteriores revocanda, hæmorrhoidum quoque fluxum, ſi cauſam & occaſionem malo ſuggeſſerit, reſtituendum, incomparabilis eſt. Cujus veritatis permulta imo millia exempla adducere integrum eſſet, ut adeo, qui eam vel in dubium vocare vel plane negare geſtiunt, aut improbitatis, aut inſcitiæ ſeſe ipſos accuſent. Nam hæ aquæ in larga ſatis quantitate potatæ, ob ſpirituoſum quo pollent elementum, & ob ſalia mineralis proſapiæ quæ in ſinu ſovent, tenues non modo & fluxiles reddunt humores, atque obſtructa & infarcta minima vaſa aperiunt, ſed & per omnia quæ evehendis à corpore alienis & morbidis humoribus dicata ſunt excretoria, per hepaticos ductus videlicet, per alvum, per ſubcutaneum emunctorium, per vias urinarias, per mucum bronchiorum & narium, copioſiſſime & ſine ulla virium jactura per multos continuos dies materiam peccantem educunt. Hinc certe univerſalis morborum chronicorum præſervatorii & curatorii nomen, ſi non altiores malum egerit radices, jure ſibi vindicare poſſunt: ſiquidem ego, qui has ſalutiferas aquas viginti circiter vicibus frequentavi, ſancte affirmare poſſum, quod non per artem exiſtat vel inveniri poſſit tale remedium aut medicina, quæ huic, quam Benigniſſimi, qui curam etiam corporis noſtri habet & ſemper habuit Creatoris beneficio pientiſſimo animo acceptam referre debemus, æquiparari poſſit. Atqui id etiam obſervavimus, quod ſi ſub ipſa cura irruat hic affectus, longe mitior, brevior & placidior ſemper procedat & finiatur. Neque etiam aliis mineralibus fontibus thermalibus & quas acidulas ſalutare vulgo conſueſcunt, modo pro differentia corporum & naturarum recte & cum debito regimine & convenienti methodo præſcribantur, uſurpentur, commendentur, laudes & energias ſuas detrahere volumus, cum paſſim etiam indubia adſint fauſtiſſimi effectus in ejuſmodi radicatis & chronicis morbis exempla. Poſſunt vero temperatiores aquæ minerales, ad quas pertinent *Wildungenſes*, *Selteranæ*, *Veteraquenſes* in Sileſia, loco potus, ſi tertia admiſceatur vini pars, per totum anni decurſum in uſum duci.

Neque acidulæ laudibus carent.

§. VI.

Quibus non inferiores potus alii temperantes.

Poſtremo quoque potibus diluentibus, acrimoniam ſalſam temperantibus & demulcentibus, leniterque evacuantibus, ut ſunt lac, ſerum lactis, ſummam, tum præſervandi tum curandi ſcopo adhibitis, virtutem adſcribimus, quippe eam exeruiſſe multiplici experientia comprobatum eſt. Id autem remedii genus, in eodem morbo antiquiſſimos jamjam maximi feciſſe, HIPPOCRATES & CELSUS loquuntur. Ille enim paſſim ſpeciatim in *libr. de affect.* in difficillimis podagricis & articulationum doloribus, lac aſininum commendat. Hic vero *libr. IV. cap.* 24. ita ſcribit: *quidam cum aſinino lacte pota ex toto ſe eluiſſent, in perpetuum hoc malo evaſerunt.* Præterea quoque PLINIUS, *ſunt inter exempla*, inquit, *qui lac aſininum bibendo liberati ſunt podagra, chiragraque.* Novimus nos non paucos lactis bubuli per aliquot annos uſu, item aquæ pluvialis pro potu ordinario, perplures a doloribus podagricis annos immunes vixiſſe. De cura vero lactea prudenter inſtituenda, infra in cautelis & monitis plura ſubjiciemus.

§. VII.

Diaphoretica laudantur.

Porro, ad methodum tam præſervatoriam quam curatoriam, nihil ſecurius, nihil accommodatius, regimine diaphoretico, ſalutari conſilio procurato, inveniri poteſt. Nam ſi verum, uti eſt veriſſimum, quod ſanguis ſeroſus impurior, qualis maxime ex tranſpiratione prohibita redditur, cauſa antecedens & materialis paroxyſmorum podagricorum ſit; ipſa certe ſanior dictitat ratio, quæ experientia confirmatur, atrocem hunc morbum, quam optime & tutiſſime, facta liberiori tranſpiratione, vel ea quæ ſecundum naturam ſit reſtituta, eſſe remedium omnibus aliis ſuperius. Et quoniam hac de re inſigniſſimus & notabilis admodum locus in CAROLI PISONIS utiliſſimis obſervationibus: *de morbis à seroſa colluvie ortundis Sect. V. cap. II.* extat; operæ pretium nos duximus eundem noſtræ tractationi ſubnectere. Verba autem laudati elegantioris Auctoris hæc ſunt: “ Denique quod ſpectat ad „ *vacuationem ſeri per cutim eamque ſenſibilem*, „ hanc plurimi facio ut debeo, quia & revulſio„ nis vim habet, & maxime eſt opportuna in his „ affectibus, quippe quæ naturæ convenientiſſi„ ma, cum ea ſeri portio, quæ per cutem inſen„ ſibiliter ex naturæ inſtituto continenter quotidie „ exſpirare debet, ſuppreſſa quacunque ratione & „ introrſum depulſa materiam præſtet arthriticis „ doloribus, ut antehac demonſtratum. Quamob„ rem conſulo ut *Illuſtris Præſul* ſudorem quo„ tidie ſi fieri poteſt aliqua arte promoveat, aut „ certe inſenſibilem expirationem: quod ut con„ ſequatur inprimis denſitati cutis, quam infert „ inclementia aëris, præſertim hyberno tempore „ conſulere debet, nam quæ à polyſarcia, aut æ„ tate denſitas infertur, de ea nulla providentia „ haberi poteſt. Ergo accurate videat, *ut bene tectus incedat ſemper, & de nocte potiſſimum ſtragulis levibus quidem ſed calidis, pluma videlicet aut pelle infartis deſuper ſubterque ſtratis opertus dormiat*, „ & ita opertus ut ſponte „ ſudor, ſub diluculum erumpat: quod eveniet, „ ſi non ita de mane expergiſcatur, ſed aliquan„ tiſper quietem in lecto longiorem capeſſat; & „ ſi ſudor nihilo minus non erumpat, is multa „ longaque provocetur *univerſi corporis frictio„ ne.* Quod ſi eo fruſtretur, aut hiſce modis „ eum provocare tædioſum illi eſt, ſuadeo cer„ te, ut ſemel in hebdomada *hypocauſtum* jeju„ nus adeat, ibique per horulam ſudet, quod „ primum tentabit, ubi plethoræ corporis venæ „ ſectione prius providerit, ut avertat cutaneos „ affectus, qui ab inſolito hypocauſti uſu ſpon„ te emanare ſolent. Atqui ſi his artibus ſudor „ erumpens minus emendandæ colluviei ſeri „ in corporis habitu ſtagnantis ſatisfacere po„ teſt, certe author ſum, ut ineunte vere & au„ tumno, quibus anni temporibus fluxiones re„ petere ſolent, utatur *decocto ſudorifico ſi„ ve ſarſaparilla ſive radicis Sinarum*, iique „ per unam aut alteram ſeptimanam, vel certe

ſyrupo Ambroſiano, ſi metus ſit à viſcerum & ſanguinis æſtu.

CURATIO.

IPSO IN PAROXYSMO.

§. I.

Imminente paroxyſmo, alvus ſubducenda.

Ego imminente paroxyſmo, qui ex laſſitudine inſolita & inquieta, appetitu adaucto & gravitate capitis & artuum cognoſcitur, primam regionem ante omnia leniter à ſordibus alvinis, neque minus à collectis in duodeno & reliquo inteſtinorum canali vitioſis humoribus deplendam, & expurgandam ſuadere ſoleo; id quod tutiſſime tum per clyſteres emollientes & temperate carminativos, tum interne per infuſa rhabarbarina & mannata, cremore tartari exaltata, perfici poteſt. Memini, me olim ſtatim ſub initio doloris podagrici & arthritici, inſigni ſæpe cum fructu uſum fuiſſe ſequenti mixtura: *rec. aquæ florum acaciæ uncias duas, cinnamomi ſine vino unciam dimidiam, pulveris Cornachini drachmam, ſyrupi roſarum laxativi, vel cichorii cum rhabarbaro unciam ſemis.* Nam inſtar aphoriſmi practici Medicorum juniores teneant hoc: mitiores ſemper dolores evadere, in quocunque etiam loco conſiſtant, ſi prima regio prius ſordibus ſuis, ante uſum aliorum medicamentorum, probe fuerit expurgata; quæ alias migrando in ſanguinem inque partes affectas penetrando, & dolores intenſiores reddunt, & graviora ſymptomata producunt. Atque in eo quoque laudandum eſt SOLENANDRI conſilium, quod extat *in Oper. ſuis p.* 78. ubi ſcribit, ſe in paroxyſmi podagrici principio magno cum ſucceſſu exhibere aliquod purgans ſolere, primum id edoctum ab ALEX. TRALLIANO *libr. II.* Et ſingulare eſſe, PECHLINUS *obſ.* 26. eruditiſſime innuit, quod arthritici leniorem plerumque experiantur inſultum, detracta ex primis viis vitioſa materia.

§. II.

Materia vitioſa podagrica per tranſpirationem auctam diſſlanda.

Cum vero omnis doloris articularis & podagrici paroxyſmus motum febrilem comitem habeat, cujus etiam beneficio, natura optima morborum medicatrix, ſolenniter & feliciſſimo ſæpe cum ſucceſſu morbum curare, & quæ eum excitat vitioſam & hoſtilem materiam convenienti tempore, per congrua emunctoria evacuare atque foras reſcribere ſolet: idque in doloribus maxime per ſufficientem & auctiorem tranſpirationem perfici, dum non modo tota ſanguinis & ſeri maſſa depuratur, ſed & ipſe dolorem in pedibus creans vitioſus humor ſucceſſiva diſſlatione & exhalatione excernitur; prima ac princeps medentis debet eſſe intentio ac cura, ut placidam continuam & non interruptam diaphoreſin, ſuo conſilio & auxilio procuret & moderetur.

Quo ſpectant infuſa Theé & mixturæ.

Præſtare id opportuniſſime poſſunt ipſa infuſa, quæ loco Theé, ex herba ſcordii, cardui benedicti, veronicæ, radice glycyrrhizæ, corticibus citri recentibus parantur: cui ſcopo identidem egregie inſerviunt mixturæ, ex aquis deſtillatis, cardui benedicti, galegæ, ſcordii, ſucco citri, lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, cinnabari, nitro purificato, & ſyrupo acetoſitatis citri, ſingulis debita doſi & proportione ſumtis concinnandæ. Inſtar omnium vero poteſt eſſe liquor noſter anodynus mineralis, ſi cum quarta parte ſpiritus *Buſſii*, & tartari volatilis roboretur: de quo triginta vel quadraginta guttæ pro doſi, ex ordinario decocto vel infuſo jam laudato propinari poſſunt. Præſtat vero ejuſmodi medicamenta mane, cum expectatione lenioris ſudoris in lecto exhibere. Veſperi & circa noctem pulveres temperantes bezoardici nitroſi, cinnabarini, cum aquis analepticis, diapnoicis, vel cum emulſione amygdalarum dulcium aut ſeminum quatuor frigidorum majorum commodiſſime porrigi poſſunt.

§. III.

Neque minus decocta.

Expedit etiam pro feliciori ſanationis obtinendo ſcopo in hoc affectu, pro ordinario potu, decocti temperantis & diluentis paulo liberaliorem uſum commendare, ex quo ſummum me ſæpius fructum percepiſſe recordor. Species hæ ſunt: *rec. radicis chinæ, ſarſaparillæ, polypodii ana uncias duas, liquiritiæ, cichorii ana unciam, corticis ligni ſaſſafras unciam dimidiam. Quarum dimidia pars in quinque aquæ menſuris & una vini coquantur ad conſumtionem ſeptimæ partis:* quo decocto non modo pro ordinario potu & ad extinguendam ſitim utendum, ſed & ex eo medicamenta propinanda ſunt, atque inſuper ſingulis duabus horis, octo unciæ calide bibendæ ſunt, idque ſtatim à morbi inſultu faciendum. Inde urina copioſe fertur & corpus in continua perſpiratione ſervatur, alvus quoque fluida & laxa manet; ſi vero hæc officii ſui fuerit immemor, ſupra propoſitum laxans exhibendum; abſtinere quoque ab omnibus juſculis pinguibus nutrientibus expedit. In doloribus autem vagis præſertim à ſcorbutico humorum inquinamento qui oriuntur, ſerum lactis dulce vel acidulum, item ſons Selteranus cum lacte remixtus utiliſſime pro potu dantur.

§. IV.

Topica quæ, & ubi conferant?

Ad mitigandos artuum, ſi acerbius affligant dolores, cautiſſime cum ipſis topicis procedere æquum eſt: quia multiplici experientia teſte, plus damni quam emolumenti attuliſſe conſtat. Conſultius autem & ſecurius eſt, partes dolentes culcitris levioribus plumaceis involutas, in quiete & temperato æquabili calore retinere, ut lenis & ſucceſſiva humoris vitioſi diſſlatio procuretur. Ceteris vero externis omnibus minus noxiis, antiquiſſimum illud cataplaſma, ex mica panis albi, lacte, vitello ovi, croco & floribus ſambuci paratum, mea quidem ſententia præferendum erit. Poteſt etiam, præſertim in arthritide vaga, ſuccus lumbricorum terreſtrium addi. Novi quoque non ſine inſigni levamine in acerbioribus doloribus, fruſtum carnis ex recentis mactato animante parti affectæ applicatum fuiſſe: quod poſt viginti quatuor horas amotum, fœtidum ſparſit odorem. A tinctura ſulphuris volatili, quæ ex calce viva, ſale ammoniaco & ſulphure paratur, cum charta bibula, membris affectis, non quidem ſtatim in principio, ſed circa finem & ubi tophi metuendi admota, ob fortiorem procuratam diſcuſſionem, effectus laudatiſſimos vidi: ſed non omnes hoc medicamentum, ob ſummum quem ſpargit fœtorem, ferre poſſunt. Dolore & paroxyſmo ſublato, quando ingens in partibus affectis imbecillitas movendique impotentia remanet, balſamum noſtrum ſpirituoſum liquidum, cum aqua Reginæ Hungariæ dilutum, moderate inunctum inſigne robur afferre crebro obſervavimus.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Venæ ſectio in quibuſdam caute adminiſtranda.

Venæ ſectio, utut in eorporibus, quæ ſanguine plus quam ſero abundant, atque in ætate juvenili conſtituta, diæta ſimul lauta vinoſa delectantur, ad præcavendos paroxyſmos podagricos & arthriticos utiliſſimam præſtet operam, atque etiam, ubi à defectu excretionis hæmorrhoidalis vel menſtrualis morbus vel ejus paroxyſmus metuendus, plane neceſſaria ſit; neque etiam imminente paroxyſmo in arthritide valida & vaga reformidanda, ſed intrepide admittenda: nihilo minus ubi corpus valde debilitatum, excrementitii ſeri copia obſeſſum, ex vitio bonæ digeſtionis & excretionis inſufficientis prognati, cautius eſt ab ea abſtinere, & quidem hiſce de cauſis, quia cum excrementitio ſero, portio etiam conſiſtentis ſanguinis non ſine virium jactura amittitur; ſecundo, quia criticus ille naturæ motus ad exteriora & peripheriam corporis vergens intercipi poteſt, quod in febribus eryſipelaceis ſæpius fieri videmus; tertio, quia, candide quod fateri debeo, aliquoties poſt venam ſectam acerbiorem ſymptomatum impetum animadverti.

§. II.

Cura lactis.

Circa curam podagræ per lac, ſive potius ejus paroxyſmorum ad magnum & notabile tempus ſuſpenſionem, id obſervavimus: quod, ſi hac finita ad priſtinum victum & vivendi genus ægrotantes redierint; vel ipſi paroxyſmi bono omine reverti cœperint, vel loco horum, in corporibus præſertim ſenilibus & imbecillioribus, pathemata ſpaſmodica, in abdomine colica, ventriculi cardialgicæ inflationes, dolores nephritici cum iſchuria, & non adeo longum poſt temporis ſpatium mors fuerit ſecuta. Inſuper etiam circa lacteam curam, quæ alias ad expugnandos atque avertendos arthriticos & podagricos dolores, non deſtituitur laude & effectu, id monendum ducimus, quod, ubi corpus plethoricum, vel ſero abundantiori impuro turget, vel ob tonum ventriculi & inteſtinorum labefactatum, prima regio ſemper fere crudiatibus vitioſis obſeſſa eſt, aut ſi pathemata hypochondriaca, quod ſæpius fit, ſubſint, atque ipſa natura lacticinia reſpuat, prorſus hanc damnandam eſſe judicemus, quippe in viſcerum ulteriorem infarctum, in cachexiam, hydropem & hecticam febrem tali pacto ægrotos præcipitari poſſe certum eſt.

§. III.

Purgantia fortia ipſo in dolore non exhibenda.

Recte monet CRATO *lib. V. in conſil.* quod fortiter & violento impetu evacuantia, eo quod naturæ & inprimis ventriculo vim inferant, nequaquam inchoantibus & perſeverantibus doloribus exhiberi debeant. Hinc perite TRALLIANUS *lib. XI. p.* 601. ſuadet, in podagra talia purgantia eſſe adhibenda, quæ ſtomachum non ſubvertunt, & addit rationem hanc: *nam hujus cura in omnibus affectibus haberi debet, ut ne ventriculi os ab iis quæ adſumuntur offendatur. Ipſi namque infirmanti omnes nervi conſentiunt & fluxionibus tentantur.*

§. IV.

Decoctum Viennenſe.

Quod attinet ad decoctum Viennenſe, noſtro tempore ad podagram curandam medicamen famigeratiſſimum, cujus inſignes virtutes una cum modo uſurpandi in *M. N. C. cent. I. obſ.* 81. paulo curatius deſcribuntur, à multis qui eo ipſo uſi ſunt, magnopere quidem collaudatum memini, quorum autem corpora robuſtioris paulo conſtitutionis erant. Neque prorſus ejus uſum improbare velim: ſed, quoniam plerumque debilioris, tenerioris, & ſenſibilioris naturæ podagrica affectione laborantes eſſe ſolent, ab hermodactylis & à ligno guaiaco, quæ iſtud ingrediuntur, & omnino ſale acri ſtimulante prædita ſunt, lubens abſtineo, qui ſecuriora tantum amo & approbo, quæ inter hoc quod ſupra à nobis traditum eſt decoctum præcipuum locum obtinebit.

§. V.

Topicorum circa uſum.

Externa remedia partibus dolentibus applicata, utut raro careant noxa, longe tamen periculoſiorem in corporibus ſanguine vel ſero impuro repletis, ſive cacochymicis, ſenſibilioris naturæ, hypochondriacis & hyſtericis, in quibus nervorum & fibrarum ſyſtema ſpaſmis jam adſuetum eſt, ſortiuntur eventum: ſiquidem plurimarum obſervationum fide conſtat, lethales horum applicationem excepiſſe affectus, quos inter apoplexiam, hemiplexiam, memoriæ amiſſionem, aſthma convulſivum, cardialgiam, colicam ſpaſmodicam, ventriculi & inteſtinorum inflammationem nominaſſe ſufficiat.

§. VI.

Spirituoſa topica quibus conferant.

Topica ſpirituoſa ac camphorata in ſubjectis ſegnioribus & humidioribus non adeo nocent: in ſiccioribus vero, ſi materiam podagricam non retropellant, ad calculum tamen diſponunt, vel tophorum generationi velificantur, aut moleſtiſſimas partium contracturas relinquunt.

§. VII.

Pauciora & ſecura remedia uſurpanda.

Non poſſumus non, iterum iterumque monere, in affectibus podagricis & articularibus, paucioribus & fidis remediis tantummodo utendum eſſe, rejectis inſecuris & ancipitibus, quæ ſæpius damna intuliſſe animadverti. Hinc mihi perplacent, quæ tradit Clariſſ. Romanorum Medicus ALEX. PASCOLIUS *Oper. tom.* III. *Sect.* III. *cap.* V. *p.* 220. *At enim vero*, inquit, *ut quicquid in eo morbi genere, quem in publicis noſocomiis non minus, quam in ædibus aliorum privatis, crebro præ manibus habuimus, ad hoc temporis obſervavimus, ingenue ut noſtri moris eſt fateamur; proferre non dedignabimur eos, quibus aut nihil prorſus, aut nihil propemodum in rheumatiſmo fecimus, felicius ut plurimum evaſiſſe, quam alii, quos validioribus artis præſidiis ſubjecimus. Quæ res porro effecit, ut poſterioribus annis ejuſmodi ægrotantes tractando, præter victum tenuem & congruum, ac uberrimas potiones ex aqua vel ſimplici vel per levem infuſionem ſarſaparillæ, glycyrrhizæ, florum papaveris rhoeados, hiſque ſimilium medicatos, nihil aliud præbere conſueverimus; quo ſolo temporis proceſſu, ſudores plane criticos, optimo cum ſucceſſu excitavimus.*

§. VIII.

Venæ ſectio repetita.

Galliarum Medici celeberrimi, quos inter CHESNEAU, BOTALLUS, RIVERIUS, CAROL. PISO, referendi, in doloribus podagricis & arthriticis crebro repetitam venæ ſectionem maximopere laudant & commendant, præſervandique potiſſimum fine & ſcopo celebrant: quæ tamen methodus in noſtris ſeptentrioni vicinis hominibus, quorum corpora non tanta ſanguinis abundant copia, haud curate quadrat. Nihilo minus, ſi morbus non adeo inveteratus & corpus ad ſanguinis abundantiam ingenerandam pronum fuerit, levior & ſæpius repetita venæ ſectio, ſeu ſingulis potius menſibus in pede admiſſa ſcarificatio, præmiſſo tamen ſemper leniori laxante, non erit infructuoſa. Eximius plane eſt locus, quem de venæ ſectione utiliſſime frequentius repetita, habet laudatus PISO *l.c. Sect.V. cap.I. p.*406. hic merito apponendus: *Addo autem*, inquit, *ſingulis menſibus, quoniam eadem experientia me docuit, quotieſcunque per inducias vel paucarum ſeptimanarum æger corpus refecerit, ſanguiniſque jacturam reparaverit, tum prima quoque commotione aëris & alteratione ſive ad algorem, ſive ad æſtum omnino arthritim recrudeſcere. Et certe ſæpe audivi magnos viros ex arthriticorum familia, nihil longo uſu reperiiſſe retardandis cohibendiſque fluxionibus arthriticis, ſi non prorſus tollendis, ipſa venæ ſectione, eoque ejuſdem uſum etiam in affecta ætate non reformidaſſe. Itaque* repetita placet venæ ſectio & per epicraſin: *quod ſi probatur, nemo non videt* omnino parca manu eſſe adminiſtrandam, *& quantitatis hunc eſſe ſcopum, ut provideatur duntaxat ne turgeat ſanguis in vaſis & orgaſmo ſpontaneo commoveatur.*

§. IX.

Tumor à ſolutione morbi relictus caute tractandus.

Paroxyſmo finito & morbo ſoluto, in corporibus ſpongioſioris habitus & ſanguine ſeroſo turgentibus remanet ſæpiuſcule pedis affecti inſignis & valde diffuſus, qui impreſſa digiti veſtigia relinquit, tumor, caute profecto tractandus: nam ſi quis eum pro incipiente hydrope habuerit, & ad hunc præcavendum vel abigendum, validioribus purgantibus uti velit, is non leve ſanitati & vitæ damnum infligere poterit. Opus tunc potius eſt lenioribus laxantibus balſamica virtute eminentibus, ut ſunt rhabarbarum in ſubſtantia, pilulæ *Cratonis*, *Becheri*, noſtræ, mediocri quidem doſi, ſed crebrius exhibitis uti. Externe autem pulvere, ex farina fabarum, camphera & floribus ſambuci conſpergendi pedes, & leniter non autem nimis valide, vinculis, ne uberior ſeri fiat affluxus & ſtagnatio, conſtringendi.

§. X.

Tophi reſolvendi.

Ad tophos diſcutiendos & reſolvendos in ſenili & inveterata podagra, ego non præſentius, ipſo balſamo ſulphuris antimoniato, quod ex ſale ſcoriarum reguli antimonii ſimplicis, ſuperinfuſo oleo terebinthinæ & juniperi paratur, me deprehendiſſe, aſſeverare poſſum.

ENARRATIONES MORBORUM.

Casus I.

Podagra ab empirico retropulſa funeſta.

Vir ſexagenario major, ſanguineo-cholericus, ſanguine & ſuccis plenus, habitus corporis robuſti, animique ad iram valde proclivis, per complures annos doloribus convulſivis, colicis, ſpaſticis, nec non podagricis miſere divexabatur: quorum tamen malorum ſolamen, in uſu *Carolinarum* ſingulis annis adhibitarum, nunquam non præſentiſſimum invenit. Nihilo minus, neſcio ſub quo infauſto ſidere, prudentiſſimus vir in empiricorum infelices manus irruit, qui, fiduciam addentes ampliſſimam, noſtro pedibus per aliquot dies laboranti pulverem commendarunt, cujus doſis admodum quidem exigua, ſed ſapor valde conſtringens, & metallicæ ſine dubio mercurialis & vitriolicæ naturæ erat. Oblata duabus ſingulis horis doſi, hacque ad duodecimam uſque reiterata, omnes dolores & cruciatus ſimul & ſemel conquieverunt. At vero altero die, in graviſſimas incidit cardialgicas anxietates, cum inquietudine, ventris tormentis, alvi pertinaciſſima adſtrictione, animique intercurrente deliquio, conjunctas: inſuper nec corpus nec caput erectum detinere poterat: quæ ſymptomata brevi poſt, cum inſultus apoplecticus exciperet, corpore mirum in modum inflato, capite in immenſam molem turgeſcente, ſanguineoque ſero ex ore & faucibus effluente, nimiæ confidentiæ pœnas morte miſerrima luere debuit.

Epicriſis.

Funeſtæ hujus cataſtrophes cauſa, vix alia inveniri vel excogitari poterit ac infeſti remedii antipodagrici aſſumtio: quandoquidem ſenſibilioribus corporibus, ſi ſpaſmodicis primarum viarum tentantur conſtrictionibus, ejuſmodi mercurialia & metallica remedia ſemper nocentiſſima ſunt, eo quod non niſi ſpaſtica quadam ſtrictura operationem ſuam exerunt, & ita univerſum nervorum genus male afficiunt. Cui etiam in noſtro caſu repentina dolorum podagricorum remiſſio adſcribenda venit, dum videlicet ob ſpaſticam ſtricturam partium externarum, materia podagrica intro coacta fuit; qui ſpaſmus ſimul effecit, ut ſanguine plus juſto ad pectus & caput propulſo, ex nimia vaſorum diſtenſione ejus extravaſatio in cerebro oborta fuerit. Hinc omnibus & ſingulis qui praxin exercere ſuſtinent, non ſine ſumma ratione ſuademus, ut in quibuſvis morbis ſpaſticis qui in ſenſibiliora præſertim corpora incidunt, cane & angue pejus, cuncta mercurialium, metallicorum, emeticorum atque acriorum purgantium genera, fugiant: inter quæ etiam mercurium dulcem, aurumque fulminans, ob inauſpicati ſucceſſus, quem ſæpius ſub ejuſmodi circumſtantiis obſervavimus, effectum, reponere non dubitamus; ſiquidem à pulveribus ſic dictis ſolaribus non raro maximas præcordiorum anxietates, comite ſingultu, in podagricis obortas, doloribuſque licet mitigatis omnia intus pejora reddita fuiſſe novimus.

Casus II.

Tumor pedum eryſipelaceus retropulſus.

Vir Illuſtris quadraginta & aliquot annorum, rheumatiſmis ſcorbuticis crebrius affectus, tumore eryſipelaceo in dextro corripitur pede, quod ulcus olim purulentam materiam continenter ſtillans obſedit. Hic tumor inflammatorius radium rubicundum à glandulis inguinalibus, ad extremum uſque pedem emiſit. Altero die dolor metatarſum pediſque ſiniſtri pollicem ſatis

atrox

atrox cum inſigni tumore invaſit: unde plane immobiles redditi pedes fuere. Chirurgus in principio ſtatim ad eryſipelas profligandum ſpiritum camphoratum crocatum applicavit, & cum in alterum pedem dolor tranſiret ſpiritum removit, & hujus loco ſiccos pulveres cum camphora mixtos applicuit. Inde mox notabilis dolorum levatio & remiſſio in utroque pede ſucceſſit: non ita multo poſt autem tam gravis circa præcordia anxietas & diaphragmatis conſtrictio, ut omnem penitus reſpirationem tolleret, cum æſtu & plenaria appetitus proſtratione ſecuta fuit, quibus alvina obſtructio, cum inflatione aſſociabatur. Præſcripſi quum me conſultum adirent, ad alvum leniter educendam, decoctum mannatum; & ad flatus diſcutiendos materiamque retroceſſam ſudore diſſlandam, aliquot liquoris anodyni mineralis cum tertia ſpiritus *Buſſii* parte remixti doſes propinavi. Quo pacto & totum mox corpus largiſſimo ſudore perfundebatur, & ipſæ hæmorrhoides quibus aliquando aſſuetus erat, denuo fluere cœperunt, omniaque ſic evanuerunt ſymptomatibus penitus evaneſcentibus.

Epicriſis.

Similis fere caſus, qui evidenter camphoratorum externum uſum in podagra noxium declarat, aliquot ante annos in Illuſtriſſima fœmina mihi occurrit: hæc enim poſtquam minium cum camphora remixtum pedibus podagra tentatis applicaſſet, hæc quidem ſiluit; aſt non multo poſt cardialgici dolores, ſumma virium proſtratio, vomitus, inquietudo, cum æſtu febrili, alvus renitens & leve delirium accedebant; quæ ſymptumata ſtatim ab oblato cum emulſione ex ſeminibus IV. frigidis pulvere præcipitante nitroſo, cum tertia parte grani unius camphoræ permixto pro doſi, remiſerunt, & materia podagrica ad exteriores partes reverſa eſt. Siquidem ego paſſim quoque animadverti, camphoram, cum exterius applicata noxam intuliſſet, interne exhibitam illata damna reſarciviſſe. Memorabilis quoque eſt obſervatio, quam recenſet HAGENDORNIUS *cent. I. obſ.* 28. ubi mercator ex dolore & tumore ſcorbutico laborans, applicato epithemate ex aquis deſtillatis cum ceruſſa & camphora, doloribus ſedatis, loquelam amiſit nec brachium movere potuit. Neque vero in totum camphoram ejuſque ſpiritum in tumoribus & doloribus partium extremarum damnare & rejicere animus eſt, ſed prudentia & diſtinctione naturarum opus eſſe velim: nam qui in artis verſantur exercitio, ſubinde experiuntur, non omnia omnibus promiſcue prodeſſe, atque id maxime valere in topicis, dum quod alterum juvat, idem alteri noceat. Eſt autem cauſa non tam diſpoſitio peculiaris humoris peccantis, ſed potius ipſa tenſiva tonica fibrarum, pororum & vaſorum cutis conſtitutio: habent enim omnes partes, & maxime quæ emunctorii & colatorii vices gerunt, ſuum peculiare robur, tonum, tenſionem nec non ſuam quoque dilatationem, quæ ſpecies motus ad ſecretiones & excretiones ſumme neceſſaria, dependet potiſſimum à fluidi oervei influxu & nervearum membranarum tenſione: qualis itaque hæc ſit in omnibus individuis & etiam morbis eorumque temporibus, in exhibitione topicorum provide animadvertendum eſt ipſis medentibus. Quis enim non videt, ſi pori nimis fuerint conſtricti à dolore & ſpaſmo, neutiquam tunc ſpirituoſa calida conferre, ſed potius ea quæ blande conſtrictas partes relaxant; contra ſi nimia eſt poſt dolorem relaxatio, quod apparet ex tumore, dolore mitiori reddito, omnia unguenta humida unctuoſa anodyna valde nocere, & potius tunc linimentis ſpirituoſis nervinis utendum eſſe. Deinde utut quandoque topica egregie mulceant dolores & febrem mitiorem reddant, nihilo minus non ſemper illud valet, etiam in eodem individuo; paucis, quo robuſtior in expellendo eſt natura majorque corporis adeſt vigor, major quoque motus internus; eo minus periculi inducunt externa decenter applicata; quæ tamen, ſi vigor motuum ceſſet, ſi ætas ſenilis vel ſtatus cachecticus ſupervenerit, plane ſunt ſeponenda. Illud enim unice intendat Medicus neceſſe eſt, ut externis non ſiſtat evaporationem materiæ peccantis, ſed eam promoveat: verum, quoniam magna prudentia in hac re opus eſt, ſecurius potius eſt abſtinere ab omnibus externis & totum negotium curandi internis committere, parteſque affectas in blando tepore ſervare. Dein etiam hoc obſervavimus, tophorum generationem, quæ fit maxime in arthritide fixa, improvidæ non raro externorum applicationi deberi, ſtupefacientibus præſertim & infrigidantibus. Meretur hic adduci B. WEDELIUS qui in *tr. de medicament. facultat.* ſcribit: *Frequenti experientia edocti ſumus, plus damni ipſos podagricos inde paſſos, imo plures ex arthritide vaga hoc modo ſibi fixam accerſiviſſe, plurimos vero tophos, quod uſurpaverint unctuoſa & pinguia emplaſtica.* Hinc & ipſe GALENUS *method. medend. libr. IV. cap.* 3. tophos in articulari morbo produci recte memorat ex humore glutinoſo & craſſo, quando is non paulatim digeſtus, ſed violentis remediis totus ſimul exſiccatus eſt: & FERNELIUS *conſ.* 12. geminari inde dolores obſervat. Cæterum non omnia topica, plane exterminanda eſſe in externis articulorum doloribus arbitramur; ſiquidem quando adfectus partium inveteratus cum torpore quodam & inſenſibilitate relicta, qualis in ſenili ætate, ſæpiſſime evenit, tunc ſedata prius interna ſanguinis & humorum ebullitione, ad roborandos nervos, & invitandum ſpirituoſi elaſtici fluidi influxum in imbecilles partes, nervina linimenta balſamica virtute nobilitata, expectationi & Medici & miſeri ægrotaotis eximie ſatisfaciunt.

Casus III.

Podagra, retrocedens ex frigore, lethalis.

Vir ſanguineo-melancholicus annum agens quadrageſimum quartum, habitus corporis ſtrictioris, à decem annis paſſus eſt dolores tarſum pedis obſidentes, qui tamen non adeo vehementes erant, ſed diaphoreticis facile cedebant, utplurimum autem circa menſem Januarii revertebantur. Hi quatuor ante annos acerbiores facti ægrum lecto adfixerunt, abhinc autem duobus annis prædicto tempore adhuc gravius afflixerunt. His cum ipſis luctaretur ægrotans, ingenti terrore affectus eſt, quem diuturnior cura & animi angor excepit: quo pacto dolores interiora occupantes, anxios in abdomine cruciatus excitarunt; qui mox remiſerunt, mox reverſi ſunt. Elapſis aliquot ſeptimanis ſæviſſimo

frigo-

frigore regnante, iter ſuſcipere honeſtus vir debuit: à quo tempore dolores longe truculentiores invalere, qui ventrem, brachia, fauciumque interiora aggreſſi, quandoque in capite ſubſiſtebant, atque ſomnum & quietem admodum turbabant, aliquando etiam effluxum materiæ fœtidæ purulentæ ex aure interna egregio cum allevamento excitabant. Menſe Junio ejuſdem anni acidulas Egranas uſurpavit, ſub quarum uſu quidem dolores ſiluerunt & cuncta bene ſucceſſerunt: abſoluta vero cura abdomen multo atrocius affligentes, appetitum penitus profligarunt: ubi alvus pigra, urina coloris naturalis ſed parcior reddebatur, virium aderat dejectio, & æger de fixo ac duro tumore ſupra umbilicum conquerebatur. Nauſea quoque premebatur & ſaliva copioſe ex ore ſæpius emanavit, vomituque nonnunquam & alimenta & medicamenta rejecta ſunt: ſiquidem dolor ſuperiora petere, fauces conſtringere atque ad ſcapulam uſque ſe extendere ſæpius ſolebat. Flatus ventrem diſtendentes per totum hinc inde inteſtinorum canalem cum fluctuatione & borborygmo percurrebant, & ad inteſtinum rectum ubi pervenerunt, mox regurgitabant, cum quaſi exitus ipſis præcluderetur. Notatu dignum fuit, quod per periodos dolores hi infeſtarint, hora pomeridiana quarta, media nocte & ante meridiana decima dum acceſſerunt. Variis uſus eſt remediis, & præcipua medendi intentio eo fuit directa, ut ad ipſos pedes rurſus derivaretur infeſta materia. Hinc frictiones, pediluvia in uſum vocata, venæ quoque in pede celebrata ſectio. Hirudines tandem applicatæ, nitroſa cum camphoratis ſine diaphoretico adminiſtrata, nec uſus carminativorum, ſtomachicorum balſamica temperata virtute inclytorum neglectus; alvus quoque clyſteribus, lenioribuſque laxantibus ad officium redactus. Sed ſucceſſus ſperatus ſefellit. A nulla tamen re præſentius levamen ac à potu lactis calidi cum infuſo florum ſambuci remixti expertus eſt, quippe per duos quandoque dies ab eo aſſumto dolores conquieverunt. Quatuor abhinc ſeptimanas elixir ſtomachicum ex amaris balſamicis extractis concinnatum exhibui, à cujus frequentiori uſu, dolores ſopiti, vireſque cum appetitu erectæ fuerunt, adeo ut patiens domo egredi functionibuſque ſuis præeſſe potuerit. Sed inconſtans hæc valetudo fuit, ſiquidem in manu & dorſo dolores rurſus apparuerunt, ſomnum impediverunt, & tumor umbilicalem regionem obſidens, exterius manu percipi potuit. Tandem his malis dirius inſiſtentibus, ſuccumbere noſter debuit, documentum ſat clarum relinquens, contra mortis atrociam nullum invenire remedium poſſe.

Epicriſis.

Ex præfata hiſtoria liquide apparet, quam contumax morbus ſit ille, & quantum negotii creet medentibus, qui ex doloribus podagricis in corpus retrocedentibus ortum ſuum habet. Singulare illud eſt, quod materia, abſque dubio, vellicans acris, indolis plus minus fixæ & volatilis, ſi in extremis articulorum membranis ſubſiſtat & ipſi denegetur ſedes & exitus, occupet in abdomine viſcera membranacea, nempe inteſtina, quæ maxime ex membranulis tendinoſo-nerveis conflata ſenſu acutiſſimo prædita ſunt, & ſimilis ſtructuræ ac texturæ cum ligamentis articulorum nerveo-tendinoſis ac glanduloſis ſunt, unde etiam propter affinitatem & ſtructuræ communionem materia peccans mox tranſit ad inteſtina, mox rurſus ex ipſis ad articulos. At vero, quod talem viam ac modum ſervet materia podagrica retropulſa, jam HIPPOCRATES ſuo tempore eleganter notavit *lib. VI. epidem. part. IV. aph.* 3. it. *Sect. II. p.* 20. hiſce verbis: *qui articulari morbo detentus inteſtini dolore dextra parte vexabatur, quietior erat; hoc autem curato magis dolebat.* Et memoratu hanc in rem digna ſunt, quæ tradit SOLENANDER in *Conſil. pag.* 77. ubi ait: *in cura habui nobilem inveterata arthritide occupatum, in ſexageſimo quinto ætatis anno conſtitutum, qui colico dolore reprehenſus fuit. Auctor eram, ut arthritis revocaretur, pedum lotionibus, frictionibus, venæ ſectione in pede, monitus ab* Hippocrate & Benedicto Sylvatico in Conſil. *Obſtitit autem Senior Medicus & æger interiit. Atqui ego*, pergit, *idem plane obſervavi in muliere, quæ arthritide fere ſemper laborabat, quando à doloribus coli liberata erat, & vice verſa, ceſſantibus coli doloribus miſere ex juncturis afficiebatur.*

Casus IV.

Podagra funeſto omnino retropulſa.

Vir ſtaturæ mediocris, circiter ſeptuagenarius, temperamenti ſanguinei, habitus corporis ſpongioſioris & robuſtioris, podagricis crebrius afflictus doloribus, aliquot abhinc menſibus ad ſedandam cruciatuum atrociam, ipſa in paroxyſmi acceſſione, partes dolentes, ſpiritu quodam à pharmacopœo ſibi miſſo, inunxit, cà cujus crebriori & continuato uſu, omnis propemodum dolor evanuit. Exacto aliquot ſeptimanarum ſpatio ſæva in abdomine tormina paſſus eſt, juncta cum vomitu & alvo adſtrictiſſima. Medicus in conſilium accerſitus, ob metum iliacæ paſſionis, alvum clyſteribus aperiri curavit, aliaque interna, quæ inflammationi reſiſtunt & dolorem levant, in uſum vocavit. Inde non modo ceſſavit vomitus, alvuſque ſoluta, ſed & ſedatus fuit abdominis dolor, ita prorſus, ut æger è lecto ſurgere & in publicum rurſus prodire potuerit. Sed pauco interjecto tempore paroxyſmus modo deſcriptus, quia hæc valetudinis ſpes *non* diu perſeveravit, rediit, niſi quod vomitus *lenior* fuerit: & iiſdem iterum in uſum vocatis medicaminibus ad ſanitatem perductus eſt. Duabus vero elapſis hebdomadibus idem paroxyſmus repetiit, & adhibitis denuo remediis paruit. At vero aliquoties reverſus iterumque depulſus eſt: remanſit tamen omnium ciborum faſtidium, corpuſque in dies conſumi cœpit. Interea nunquam rurſus podagra affectus fuit, octiduoque nulla amplius perſenſit tormina: appetentia vero omnis periit, nec alvus niſi adjuta reſpondit, urina rubicunda, & ſemper adfuit oris ſiccitas cum humidi deſiderio, lectumque perpetuo cuſtodire ægrotus debuit; qui rebus ita conſtitutis, inter vivos eſſe tandem deſiit.

Epicriſis.

Morbi, quem depinximus, decurſus atque eventus, plurimos admonere poterit, quam caute & circumſpecte cum podagricis ſenioribus ratione topicorum agendum ſit: ſiquidem ipſa natura, per ſenium & morbi vim debilitata tandem fatiſcit, atque ad ſerum acre impurum, quod ar-

artuum doloribus materiam ſubminiſtrat, per criticum & febrilem motum ad extremas partes & ambitum corporis propelleodum, redditur minus idonea; quare materia peccans in corpore remanens nervoſas & membranaceas ventriculi & inteſtinorum tunicas infeſtat, ventriſque tormina efficit: quæ ſi interna inflammatio excipit, ægri vel ſubito è medio tolluntur, vel ſucceſſive maraſmo aut hectico calore vires ipſamque carnem deſurante conſumuntur. Notabile vero in præfata morbi hiſtoria fuit, quod podagricus dolor non redierit, ſed per paroxyſmos, hujus loco, ventris tormina, vomitus, ſitis, inappetentia afflictarint; quæ tamen ſymptomata per clyſterum oleoſorum, medicaminum diaphoreticorum, cinnabarinorum cum caſtoreo remixtorum uſum exſpirarunt: unde conſenſus inteſtinorum cum partibus nervoſis & tendinoſis manuum & pedum, quem in podagricis & chiragra affectis quam maxime obſervamus, liquido iterum evincitur. Nam in praxi medica perpetuum fere eſt, attocia ventris tormina ut plurimum tranſmiſſo ad artus vitioſo humore ſolvi, & retropulſam etiam materiam arthriticam vel podagricam acerbiora ventriculi & inteſtinorum tormina & ſpaſmos ſequi. Alvus ejuſmodi in caſibus, ob tonum primarum viarum deſtructum, officii ſui nunquam non obliviſcitur, atque per clyſteres ſollicitata parum excrementorum, ſed multos fœtidos flatus emittit. Ceterum in ſenibus, appetitus omnimoda viriumque proſtratio, ſitis & oris ſiccitas, lentam febrem, mortemque imminentem indicant.

Casus V.

Podagra in hæmorrhoidario, ex opiatorum uſu funeſta.

Vir ſexaginta annos natus, ſpongioſi corporis habitus, hæmorrhoidali fluxui adſuetus, dolorum podagricorum utut mitiorum, vere & autumno ineuntibus, tentatus fuit inſultibus. Circa æſtatis exitum, horæos fructus refrigerantes liberalius paulo ingeſſit, & contra podagricos dolores panacæam ſic dictam ab empirico aſſumſit: quæ conſtabat, ex opii crudi in fruſtula diſſecti drachma, cui duæ aquæ liliorum convallium ſpirituoſæ unciæ affuſæ fuerunt, & ita leni digeſtione ſteterunt. Hujus liquoris cochleare circa lecti introitum medicaſter ſumendum juſſit: cujus uſus, quod placidiorem ſomnum conciliabat, per aliquot ſeptimanas continuatus eſt: & paroxyſmi, circa conſuetum alias tempus infeſtare ſoliti, mirum in modum allevati ſunt. At vero, elapſis aliquot hebdomadibus, menſe Octobris, febris cum totali virium ſuppreſſione, extremorum frigore & perpetua ſomnolentia inſecuta, ægrum omnium præter opinionem jugulavit.

Epicriſis.

Dici vix poteſt, quod tamen quotidiana declarat experientia, quam pernicioſum ſit, conſuetos podagricorum paroxyſmos valentioribus remediis ſupprimere, & materiam illam acrem cauſticam, quæ ſolenniter, utut cum dolore, per congrua emunctoria protruditur, intus retinere: quippe tali modo partium internarum inflammationes, ſpaſmi vel ſphacelationes, quam in noſtro ægro præſentem fuiſſe nulli dubitamus, perpetuo fere ſubſequuntur. Non potuit autem non, propinata narcotica medicina in corpore laxioris habitus, ſenio vicino & à refrigerantium fructuum abuſu jamjam debilitato, infauſtum relinquere effectum: quippe practicorum fide dignorum obſervationes confirmant, à ſolo refrigerantium abuſu, corpora podagricorum orci faucibus tradita fuiſſe.

Casus VI.

Podagra hæreditaria in hypochondriaco.

Ante quadraginta propemodum annos, cum in principatu Halberſtadienſi, provincialis Medici munus obirem, me conſulebat Illuſtris regiminis Conſiliarius, qui parente hypochondriaco & podagrico natus, jam per decem annos & ultra, vix enim tunc trigeſimum quartum ſuperavit, & hypochondriacis pathematibus & doloribus podagricis fuit afflictus. Vere & autumno potiſſimum invadebant paroxyſmi, cum gravativa artuum laſſitudine, appetituque aucto, quem poſtea ſequebantur horripilatio cum extremorum frigore & tremore, vomituſque crebriores, quibus liquamina pituitoſa & valde corroſiva acida, quæ & dentes ſtupefaciebant, & pavimento immiſſa ebulliebant, copioſe educebantur. Succeſſit dein febrilis æſtus, & tertio vel quarto die acerbi dolores pedes oppetebant, qui ad aliquot ſæpe ſeptimanas perſiſtebant, & demum ſudore fœtido acidum ſpirante perque plures dies durante ſolvebaotur. Id vero erat memorabile, quod, ſi vomitus non præceſſerint, paroxyſmi diutius ſemper & acerbius pedes afflixerint. Inter medicamenta, quibus per complures annos uſus ſuit, non præſentius ſolamen atque lenimen, quam in pulvere abſorbente nitroſo, & eſſentia florum liliorum convallium, cum ſpiritu vini phlegmatico extracta & ſexta parte eſſentiæ caſtorei remixta expertus eſt. Tandem Illuſtris hic vir quinquageſimo ætatis anno, febre acuta Berolini defunctus eſt, & diſſecto corpore pancreas totum ſcirrhoſum, & valde tumentes etiam glandulæ meſenterii repertæ fuerunt.

Epicriſis.

Hypochondriacos procedente ætate demum fieri podagricos experieotia teſtatur, id quod ratione quoque demonſtrari evidenter poteſt. Uterque videlicet affectus natura debiles & à parentibus iiſdem morbis laborantibus genitos quam maxime infeſtat, atque primarium virium potiſſimum in depravata alimentorum digeſtione, crudorum ſuccorum abundantia, & excretionum, quæ ſanguinis & humorum depurationi inſerviunt, defectu conſiſtit. Deinceps aliquot exemplis compertum habeo, in diſſectis corporibus & hypochondriacorum & podagricorum, ubi ex ſuperveniente alio morbo extincta fuerunt, inter alias viſcerum corruptiones, pancreas ſcirrhoſum maxime deprehenſum fuiſſe, & ubi tale quid repertum fuit, ingentem ſemper acido-ponticorum humorum prima in regione colluviem adfuiſſe, quæ appetitus præter naturam aucti, cardialgicæ anxietatis, obſtructionis alvinæ, ructuum & vomitionum acidiſſimorum ſuccorum vera cauſa exſtitit. Quam inimicum vero acidum ſit ad ſanguinem delatum, dum temperatam ejus & gelatinoſam craſin imo fluxilitatem deſtruit, præternaturalem ſpiſſitudinem ingignit, excretioneſque retardando, cacochymiæ & viſcidæ & tartareæ genitrix ſit; is quam facile, qui fundamentis phyſico-mechanicis morborum generationem explicare novit, poterit penetrare. Ego itaque ſemper cum ſingulari fructu & hypo-

pochondriacis & nephriticis & podagricis, tum ad ſymptomatum mitigationem, tum etiam ad ſanationem, ſi adhuc ejus ſpes fuerit integra, medicamenta quæ acidum deſtruunt in primis viis, ut ſunt abſorbentia ſibi relicta terrea, quæ ſubinde, cum in ſal neutrum degenerent, alvum largius ſæpe ac ſi purgans ſumtum fuerit, ſolvunt, exhibeo; atque inſuper elixiria amara temperate balſamica, cum lixivioſis menſtruis parata frequentius uſurpanda, injungere ac commendare ſoleo. Tandem in præfata morbi hiſtoria id commemoratu dignum eſt, quod etiam in aliis ſæpe annotavi, leviores ſemper arthriticos & podagricos paroxyſmos fieri, quando natura vel ſponte vel arte adjuta ſeſe à colluvie vitioſorum humorum per vomitus ante acceſſum liberaverit; manifeſto indicio, originem dolorum eſſe in primis viis: in cujus aſſerti confirmationem ipſum adduco MARTIANUM, qui ita dicit: *in arthriticis doloribus, ob acorem in ventriculo peccantem à doloribus correptos memini, qui ab iiſdem liberati vel levati fuerunt, ubi acida evomuiſſent.* Quod identidem comprobat SYLVIUS *Oper. pag.* 786. aperte ſcribens, hanc curam per vomitionem utiliſſimam arthritidi, multiſque à ſe confirmatam experimentis. Imo eadem ratione non paroxyſmum tantum imminentem ſublatum, ſed & novi impetus ſemina extincta fuiſſe idem eodem loco ſcriptum reliquit. Atque ALPINUS de *medicina Ægypt.* multos ſe vidiſſe, qui, cum à podagræ calculique doloribus excruciati fuiſſent, crebro uſu vomitorii egregie adjuti fuerunt, affirmat.

Casus VII.

Podagra hæreditaria inveterata in corpore remanens, Carolinis expulſa & allevata.

Vir generoſiſſimus, ſexagenario major, ob inſignia merita in ſumma dignitate in hac provincia conſtitutus & Illuſtris regiminis conſiliarius, tenerioris & ſenſibilioris quoad corpus & animum conſtitutionis, à parente qui fere per totam vitam fuit podagricus, & pedes tophis obſeſſos habuit, genitus, ante triginta fere annos pathemata hypochondriaca, rheumatica, & podagrica expertus erat, quæ procedente ætate magis ingraveſcebant, & utut moderata admodum diæta & vitæ ratione inculcata uſus fuerit, ſingulis tamen annis vere & autumno ob podagram affligentem lecto decumbere, mox breviori temporis mox longiori intervallo, cogebatur. Aliquando vero conſueta podagra, præter morem & conſuetudinem, ſolito tempore non recurrebat: ſed quia materia vitioſa intra ſuccos vitales retinebatur, multis ac graviſſimis tentabatur ſymptomatibus: continuis nempe ventriculi eructationibus, cordis palpitationibus, tremore artuum, inquietudine, dolore capitis acuto, tractorio, lancinatorio, circa tempora, circa nucham, accedente cogitationum confuſione memoriæque debilitate. Conſulebat me atque Clariſſ. D. D. *Strauchium* Archiatrum Martisburgenſem, qui ſæpius frequentaverat *Carolinas*, atque inprimis ex nobis quærebat, num has thermas ſanitati ſuæ profuturas judicaremus. Hic longiori experientia edoctus, ſtatim conſilium probavit; cui ego quoque facile adſentiebam: & ille cum eo ad fontes hos ſalutiferos profectus fuit, à quarum interno uſu decenti cum regimine inſtituto, in tertia & ultima cura, vehemens paroxyſmus podagricus, qui tamen non niſi per ſeptem dies durabat, ipſos pedes corripiebat, remittentibus mox omnibus prioribus ſymptomatibus. Inde optime quum ſe habuiſſet, binis adhuc vicibus, aquas haſce thermales cum ſummo fructu ſemper uſurpavit.

Epicriſis.

Ego ſane complura poſſem recenſere & allegare exempla, quæ mirabilem & incomparabilem plane horum fontium virtutem & effectum in atrocibus & contumacibus morbis expugnandis, qui ab arthritica & podagrica materia remanente in corpore vel improvide retropulſa oborti fuerunt, demonſtrare valerent; qui potiſſimum in eo conſiſtebant, quod materiam morbificam ad priſtina ſua loca ex interioribus relegaverint, conquieſcente mox omnium ſymptomatum periculoſiſſimorum ſyndrome. Vidi colicas ſpaſmodicas, vidi aſthmata convulſiva, affectus ſoporoſos, morbos melancholicos cum ſenſuum & rationis perturbatione conjunctos, pertinaciſſimaſque tuſſes, atque pulmonum infarctus, qui non niſi à materia podagrica remanente vel retrocedente originem ſuam habuere, hac ratione divino adjumento feliciſſime ſubactos & curatos; maxime vero, ſi non ſemel, ſed bis vel ter in uſum decentem fontes ducti fuerint.

Casus VIII.

Podagra levior, ex ira & refrigeratione facta gravior & metaſtatica.

Vir generoſus, perſtrenuus Chiliarcha, non procul ab hac urbe degens, corporis macilentioris, fibroſi tamen & robuſti, ſuperato jam ſexageſimo & ſexto anno, in gravem & exitialem incidit morbum, cujus profligandi cauſa, me in conſilium vocavit. Is jam ante decem annos doloribus podagricis, mitioribus tamen & obtuſioribus vernali tempore fuit obnoxius, neque minus his deficientibus, acerbis abdominis doloribus, ſive potius inteſtinorum ſtricturis ſpaſticis vexatus. Ante annum Generoſus hic vir, ſub initium hiemis, prægreſſa vehementi corporis refrigeratione, neque minus ingenti animi, quam tamen prudenter compreſſit, indignatione, deſubito truculento ad ſuffocationem uſque aſthmate convulſivo corripitur. Ego tertio die accedens morti ferme proximum inveni: nam ſub ſumma virium proſtratione ad animi uſque defectionem, pulſu duro, debili & tremulo, extremorum frigore, & ſub cogitationum ac rationis turbatione, ægerrime & cum ſonitu ſpiritum ducebat. Primo omnium clyſteres injiciendos, ad ſordes alvinas cum flatibus educendas, curavi: dein mixturas blande diaphoreticas & diſcutientes, ſingulis horis ſumendas, præſcripſi. Factum hinc DEI beneficio eſt, ut ad omnium adſtantium admirationem, intra quinque dies ſomnum, qui plane fuerat antea ſublatus, capere & reſpirare ſine moleſtia æger cœperit, atque ſucceſſive ingentem viſcoſæ materiæ copiam tuſſi ejecerit. Verum non ita multo poſt, de doloribus ac cruciatibus ipſius abdominis Generoſiſſimus Vir conquerebatur, qui in dies increſcentes intolerabiles evaſere. Alvus adſtrictiſſima, præcordiorumque adfuit anxietas atque inquietudo. Sed ſingula hæc adhibitis idoneis remediis, expulſa è ſede ſua materia hoſtili, conquieſcere cœperunt: relicta tamen ſtatione ſua in regionem inguinalem non procul à virili membro hæc ipſa deſcendit, atque in muſculis ibi conſpicuis, præcedente gravi dolore & inflammatione, abſceſſum efformavit inſignis certe magnitudinis, qui poſt ſuppurationem factam demum apertus plus quam

libram

libram puris per vices ſundebat. Dum conſolidari cœpit, truculenti dolores pedes infeſtare cœperunt: quos etiam commoda medicina abegimus, relicta tamen debilitate & tumore œdematoſo. Decurſus autem hujus morbi valde ancipitis & difficilis per trium fere menſium ſpatium duravit. Interea valetudini perfectæ fuit redditus Generoſiſſimus ægrotans.

Epicriſis.

Medicamenta, quæ in toto hujus morbi decurſu in uſum duxi, non alia fuerunt, præter clyſteres & cataplaſmata, quam mixtura ex ptiſana, aqua cardui benedicti, florum ſambuci & ceraſorum nigrorum, adjectis, pulvere meo bezoardico leniter campborato, ſucco citri, liquore anodyno minerali, & ſucco papaveris albi compoſita: quandoque mixturæ ſimplicis aliquot guttas pro doſi adjeci. Qua plus quam viceſies reiterara uſus fuit. Præter hæc, infuſum Theiforme, ex herba veronicæ, ſalviæ, floribus ſambuci, ſemine fœniculi, & decoctum noſtrum uſitatum pro potu ordinario largius ſumendum præcepi, interpoſito interdum electuario vel elixirio pectorali, quia tuſſis longo tempore inſiſtebat. Ceterum me tam vehementem metaſtaſin in morbo nunquam obſervaſſe memini. Atque ex hac morbi hiſtoria & curatione, illud curioſi naturæ & medicinæ ſcrutatores, meo quidem judicio, addiſcere poſſunt, eam eſſe materiæ quæ dolores in articulis creat & fovet indolem & craſin, ut vix ab ulla medicina immutari, alterari & ejus pernicialis vis deſirui poſſit: licet enim in præſenti caſu reliquerit ſuam ſedem, nihilo minus ſalva hoſtili indole & craſi permanente, eandem ſuam vim in aliis & compluribus locis exercuit, ut adeo remediorum, quæ vulgo & a chymicis æque ac medicis minus in praxi verſatis, tantis laudibus paſſim venditantur ac celebrantur, & ad aucupandum magis argentum quam ſalutem afferendam apta ſunt, inanis atque plane impotens ſacultas clare demonſtrari poſſit. Cordatus autem & prudens Medicus in ſanando ejuſmodi morbo nihil aliud efficere vel præſtare poteſt, quam ut temperiem & texturam earum corporis partium quæ nondum ſimili vitio affectæ, integram ſervet, quo morboſa materia ſucceſſiva & blanda evaporatione & diſcuſſione per univerſale cutis emunctorium feliciter excludatur.

Plures invenies obſervationes in *conſult. medic. ſect.* IV. CLXVII - CLXX.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

F I N I S.

Digitized by Google

Legatoria
R. SALVAREZZA
Via Valsassina, 55
Tel. 825.823 — ROMA